

ครูบาเจ้าศรีวิชัย

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน และเชียงใหม่

สมาคมชาวลำพูน

จัดพิมพ์เผยแพร่

เล่ม

๒

ครูบาเจ้าศรีวิชัย

หมายเลข ISBN 978-616-93082-0-1

เจ้าของลิขสิทธิ์ และจัดพิมพ์โดย

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร)
เลขที่ ๑/๘๑๖ ซอย ๖๐ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑๗ ตำบลคูคต
อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์ : ๐-๒๕๓๒-๓๖๓๗-๘
โทรสาร : ๐-๒๕๓๒-๓๕๖๕
อีเมล์ admin@index.co.th

พิมพ์ครั้งที่ ๑ (เดือน มิถุนายน ๒๕๖๑)
จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด
เป็นหนังสือชุดเข้ากล่อง ชุดละ ๓ เล่ม

เล่มที่ ๑ ชื่อ ครูบาเจ้าศรีวิชัย : สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี

เล่มที่ ๒ ชื่อ ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน และเชียงใหม่

เล่มที่ ๓ ชื่อ ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

พิมพ์ที่
พี.พี.เค.การพิมพ์
๑/๑๐๕-๑๐๖ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๖ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ : ๐-๒๙๗๑-๐๐๕๖, ๐-๒๙๗๑-๐๐๕๘ โทรสาร : ๐-๒๕๒๑-๔๐๗๕
อีเมล์ : panutda_pk@hotmail.com

สมาคมชาวลำพูน

สมาคมชาวลำพูน ได้จดทะเบียนก่อตั้งครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ณ กรุงเทพมหานคร โดย **นายแพทย์วิมล โนตานนท์ คุณนวลสวาท เปาโรหิตย์ (ลังการ์พินธุ์)** อดีตนางสาวถิ่นไทยงาม ปี พ.ศ. ๒๔๙๘ และ **คุณบุญศิริ พรรณพิพัฒน์** มีคณะกรรมการบริหารงานพร้อมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและการกุศลต่าง ๆ มาทุกปี รับสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งผู้เริ่มก่อตั้ง บางท่านได้ถึงแก่กรรมลง ส่วนคุณนวลสวาท เปาโรหิตย์ ได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่จังหวัดเชียงใหม่ จึงมอบกิจกรรมของสมาคมฯ ให้แก่ **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมบพิตร (ในขณะนั้น) ช่วยดูแลสานงานต่อไป อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์ ได้ทำหน้าที่เสมือนนายกสมาคมชาวลำพูนในการประสานงานกับทางสมาคมชาวเหนือสมาคมต่าง ๆ ของจังหวัดภาคเหนือ องค์กร มูลนิธิ ตลอดมา ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณีล้านนาในเทศกาลต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในกรุงเทพมหานคร เป็นประจำทุกปี

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ได้มีโอกาสพบกับ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน** กรรมการผู้จัดการ บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด มีความเห็นตรงกันที่จะร่วมฟื้นฟูสมาคมชาวลำพูนขึ้นมาใหม่ ให้มีระบบการบริหารอย่างถูกต้องและจดทะเบียนอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง

ดังนั้น ในวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ชาวลำพูนที่มีจิตอาสาจำนวน ๓๐ คน ได้มาร่วมประชุมเพื่อก่อตั้งสมาคมชาวลำพูน ณ บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด และมีมติเลือก **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ทำหน้าที่นายกสมาคม มีการพิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคมฯ และคณะกรรมการต่าง ๆ ได้มีการจัดประชุมอย่างเป็นทางการครั้งแรกในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ คุ้มหลวงลำพูน รีสอร์ท จ.นครนายก โดยได้รับความเอื้อเฟื้อสถานที่พักจาก **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน** ในที่ประชุมดังกล่าว กรรมการและสมาชิกได้เสนอความคิดเห็นและหลักการหลากหลายแนวทางทั้งการบริหารสมาคมและการเลือกตั้งนายกสมาคม โดย**อาจารย์เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์** เป็นประธานและผลการเลือกตั้งมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน เป็นนายกสมาคมชาวลำพูน**

สมาคมชาวลำพูนภายใต้การบริหารงานของ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ได้วางรูปแบบให้เป็นระบบระเบียบที่เป็นมาตรฐาน ได้จัดทำข้อบังคับของสมาคมฯ ให้ถูกต้องตามกฎหมาย จัดตั้งคณะกรรมการออกเป็น ๓ ฝ่าย**ได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการบริหารในส่วนกรุงเทพมหานครและคณะกรรมการประสานงาน จังหวัดลำพูน และได้จัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชาวลำพูนพร้อมทั้งวางแผนการจัดกิจกรรมตามโครงการนั้น ๆ ตลอดปี จนทำให้ชื่อเสียงของสมาคมชาวลำพูนเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับของประชาชนและสังคมเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ สมาคมฯ ได้มอบเกียรติบัตรให้แก่ **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ผู้ซึ่งได้เสียสละช่วยเหลือสมาคมฯ มาโดยตลอดเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี แม้ยังไม่ได้จดทะเบียนสมาคมอย่างถูกต้องก็ตาม แต่ท่านได้บริหารสมาคมทำคุณประโยชน์เพื่อสมาคมและชาวลำพูนอย่างเข้มแข็ง สมาคมชาวลำพูนจึงมอบเกียรติบัตรให้ท่านเป็นนายกกิตติมศักดิ์สมาคมชาวลำพูนตลอดไปและตลอดกาล

ด้านการจัดกิจกรรมตามโครงการเป็นประจำทุกปี ดังนี้

๑. **กิจกรรมเทิดไท้วงศ์จักรี** ได้แก่

◆ การบันทึกเทปโทรทัศน์กล่าวอาเศียรวาท เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ๕ ธันวามหาราช ณ สถานีวิทยุโทรทัศน์ กองทัพบกช่อง ๕ และช่อง ๑๑ กรมประชาสัมพันธ์

◆ การบันทึกเทปโทรทัศน์กล่าวอาเศียรวาท เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาท ๑๒ สิงหา มหาราชินี ณ สถานีวิทยุโทรทัศน์ กองทัพบกช่อง ๕ และสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง ๑๑ กรมประชาสัมพันธ์

◆ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเทิดพระเกียรติราชวงศ์จักรี

๒. **กิจกรรมสามัคคีในหมู่เฮา** ได้แก่

ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความรักความสามัคคี ได้แก่

◆ การจัดขบวนแห่สงกรานต์ร่วมกับเทศบาลเมืองลำพูน

◆ การสรงน้ำ พระเถระผู้ใหญ่ ของจังหวัดลำพูน

◆ การร่วมจัดพิธีรดน้ำดำหัว ครูอาจารย์อาวุโส โรงเรียนจักรคำคณาทร โรงเรียนเมธีวุฒิกร โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์และอื่น ๆ

◆ การจัดพิธีรดน้ำดำหัว ผู้อาวุโสของสมาคมชาวลำพูน และไปร่วมพิธีที่สมาคมชาวเหนือและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น

◆ การสนับสนุนการจัดงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนาของกลุ่มต่าง ๆ อาทิเช่น

- ❋ การจัดขบวนแห่ในงานตานก๋วยสลากย้อม ณ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร
- ❋ การจัดขบวนแห่ในงานตานก๋วยสลาก ณ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร และ วัดวชิรธรรมสาธิต กรุงเทพมหานคร
- ❋ การจัดขบวนแห่ในงานตานก๋วยสลาก ที่องค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น
- ❋ การสนับสนุนการจัดงานเพื่อหารายได้ เป็นสาธารณกุศลของสมาคมชาวเหนือและสมาคมจังหวัดต่าง ๆ ภาคเหนือ

๓. **กิจกรรมช่วยเหลือชาวลำพูน** ได้แก่

◆ การมอบรางวัล **"คนดีศรีลำพูน"** เพื่อยกย่องบุคคลผู้สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดลำพูน สร้างคุณความดีในด้านต่าง ๆ ให้สังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีผลงานยาวนานเป็นที่ประจักษ์

ต่อสังคม โดยสมาคมชาวลำพูนได้มอบโล่เชิดชูเกียรติ ผู้บำเพ็ญประโยชน์สนับสนุนกิจกรรมเพื่อความดี เพื่อการกุศล และเพื่อชาวลำพูนด้วยดีตลอดระยะเวลาอันยาวนาน แก่ที่ปรึกษา และกรรมการบริหารสมาคมชาวลำพูน และได้มอบรางวัลคนดีศรีลำพูนในสาขาต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๙ เป็นจำนวน ๔๑ คน ถือเป็นการเชิดชูคนดี ช่วยเผยแพร่ความดีให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมสืบไป

◆ การมอบทุนการศึกษา แก่นักเรียน นักศึกษา และตั้งกองทุน เพื่อการศึกษาให้โรงเรียนจักรคำคณาทร โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมป์ โรงเรียนเมธีวุฒิกร ในนาม “นิธิสมาคมชาวลำพูน”

◆ การปล่อยปลาลงในกระชัง หน้าวัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อปลาโตแล้วจะปล่อยลงสู่แม่น้ำกวงต่อไป เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เพื่อการอนุรักษ์ขยายพันธุ์ และเพื่อส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยวหน้าวัดพระธาตุหริภุญชัย

◆ การมอบอุปกรณ์กีฬา แก่นักเรียน และมอบเครื่องอุปโภค บริโภค แก่นักเรียน และผู้ปกครองในจังหวัดลำพูนในรอบปีต่าง ๆ

◆ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยในจังหวัดลำพูนและทั่วไปในโอกาสต่าง ๆ

◆ การปลูกต้นสักทอง จำนวน ๑๐,๐๐๐ ต้น ในพื้นที่อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

◆ การสนับสนุนกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูนเป็นประจำทุกปี

◆ การสร้างศาลาอเนกประสงค์มอบแก่ชุมชน

◆ การช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติตามโอกาสสมควร

๔. กิจกรรมสร้างผลบุญทั่วถิ่นไทย ได้แก่

◆ การทอดถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้า พ.ศ. ๒๕๕๐ และวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร พ.ศ. ๒๕๕๑

◆ การทอดถวายผ้าป่าสามัคคี ๙ วัด ในจังหวัดลำพูนเป็นประจำทุกปี

◆ การบริจาคเครื่องมือแพทย์ แก่โรงพยาบาลเวียงหนองล่อง

◆ การจัดทำหนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนา ศรีหริภุญชัย**” และหนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย : สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี**” หนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่**” หนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย**”

๕. กิจกรรมมีน้ำใจเอื้ออาทร ได้แก่

◆ การส่งผู้แทนสมาคมฯ ไปร่วมพิธีและงานต่าง ๆ ในครอบครัวสมาชิก และสมาคมหรือองค์กร หรือ หน่วยงานอื่น ๆ ที่สำคัญและเกี่ยวข้อง

◆ การบริจาคทรัพย์ และร่วมกิจกรรมสนับสนุนช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อน ผู้ตกทุกข์ได้ยาก

๖. กิจกรรมอื่น ๆ

ใน พ.ศ. ๒๕๕๗ สมาคมชาวลำพูน ได้สร้างสิ่งที่มีความหมาย และมีความสำคัญสำหรับจังหวัดลำพูน คือ การจัดทำ ซีดีเพลง “ลำพูนรำลึก” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับตำนานเจ้าแม่จามเทวี สลากย้อมตลอดจนความเป็นธรรมชาติของถิ่นไทยงาม เพื่อการเผยแพร่ประเพณีล้านนาและการท่องเที่ยวเมืองลำพูน รวม ๒๐ เพลง

ทำเนียบนายกสมาคมชาวลำพูน

อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์ นายกกิตติมศักดิ์สมาคมชาวลำพูน
สมัยที่ ๑ นางนวลสวาท ลังการ์พินธุ์ ปี ๒๕๑๘-๒๕๒๖
สมัยที่ ๒ อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์ ปี ๒๕๒๖-๒๕๔๖
สมัยที่ ๓ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ปี ๒๕๔๗-๒๕๔๘
สมัยที่ ๔ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พฤษภาคม ๒๕๔๘-เมษายน ๒๕๕๐
สมัยที่ ๕ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พฤษภาคม ๒๕๕๐-เมษายน ๒๕๕๒
สมัยที่ ๖ นายไพรัตน์ นาคะป่า พฤษภาคม ๒๕๕๒-เมษายน ๒๕๕๔
สมัยที่ ๗ นางจินดา นิธิปิติกาญจน์ พฤษภาคม ๒๕๕๔-เมษายน ๒๕๕๖
สมัยที่ ๘ นางจินดา นิธิปิติกาญจน์ พฤษภาคม ๒๕๕๖-เมษายน ๒๕๕๘
สมัยที่ ๙ ดร.กฤษฎาภรณ์ รุจิธำรงกุล พฤษภาคม ๒๕๕๘-เมษายน ๒๕๖๐
สมัยที่ ๑๐ ดร.อัญมณี วงศ์กาสิทธิ์ พฤษภาคม ๒๕๖๐-เมษายน ๒๕๖๒

สถานที่ติดต่อ

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร)
เลขที่ ๑/๘๑๖ ซอย ๖๐ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑๗ ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์ ๐-๒๕๓๒-๓๖๓๗-๘
โทรสาร ๐-๒๕๓๒-๓๕๖๕

สมาคมชาวลำพูน (จังหวัดลำพูน)
ร้านดีแทคช้อป (ตรงข้ามไปรษณีย์ ลำพูน)
๔๙ ถนนอินทยงยศ หมู่ที่ ๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๑๑-๕๖๕, ๐๕๓-๕๓๗-๕๔๐
โทรสาร ๐๕๓-๕๑๐-๔๐๒

คำนำ
สมาคมชาวลำพูน
การพิมพ์ครั้งที่ ๑

พระญามังรายได้รวมแคว้นหิรัญนครเงินยาง (อดีตเคยเป็นที่ตั้งของแคว้นโยนกนาคนคร) และแคว้นหริภุญไชย ให้รวมเป็นอาณาจักรเดียวกัน หลังจากนั้นได้สร้างนครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ สถาปนาเป็นอาณาจักรล้านนา (เดิมเรียกลานนา) หมายถึงบริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ปัจจุบันประกอบด้วย ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน และพะเยา เคยมีอาณาบริเวณขยายไปถึงพื้นที่รัฐฉานของสหภาพพม่าในปัจจุบันบางส่วน

คำว่า “ล้านนา” หรือ “ลานนา” หลักฐานทางประวัติศาสตร์เดิมเคยใช้คำว่า ลานนา มาก่อน ดังเช่นคำนำและคำอธิบายในการจัดพิมพ์หนังสือ “จามเทวีวงศ์ พงศาวดารหริปุญไชย” ครั้งที่ ๑ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ถวายพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้พิมพ์ในงานศพ เจ้าทิพเนตร อินทวโรสสุริยวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ โปรดนิยมใช้คำว่า “ประเทศลานนาไทย”

ภายหลังนักวิชาการค้นพบหลักฐานเพิ่มเติมว่า “ล้านนา” เป็นเมืองที่คู่กับ “ล้านช้าง” อีกทั้งความนิยมในการเรียกพื้นที่โล่งในภาคเหนือจะใช้คำว่า “ข่วง” ไม่ใช่ “ลาน” ประกอบกับ โคลงนิราศหริภุญไชย ที่รจนาในสมัยพระเมืองแก้วเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ ระบุชื่ออาณาจักรนี้ว่า “ศรีทศลักษ์เกษตร” (ทศ=สิบ, ลักษ/ลักข=แสน/เกษตร=นา สิบแสนหมายถึง ล้าน) ทำให้จึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า ล้านนา อย่างไรก็ดี ปัจจุบันสามารถใช้ได้ทั้งล้านนา และ ลานนา ความหมายอาจต่างกันบ้าง แต่ไม่มีผลเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและสาระสำคัญทางประวัติศาสตร์แต่อย่างใด

อนึ่ง ปัจจุบันนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนามีฉันทานุมัติให้ใช้คำว่า “พระญา” แทน “พญา” เนื่องจาก “พระญา” เป็นคำดั้งเดิมที่พบในเอกสาร ตำนานและจารึกโบราณ ส่วนคำว่า “พญา” นั้นในยุคหลังๆ มักพบว่าใช้กับระดับขุนนาง อีกทั้งชาวล้านนาไม่เคยเรียกคำนำหน้ากษัตริย์ว่า “พระเจ้า” เหมือนทางภาคกลาง

พระญามังรายทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา มีเชียงใหม่หรือ “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เป็นราชธานี มีพระรัชทายาทสืบราชวงศ์เป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรล้านนาอย่างเป็นอิสระติดต่อกันมาเป็นระยะเวลา ๒๖๒ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๑๐๑ อาณาจักรล้านนาตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพม่า เป็นเวลานาน ๒๑๖ ปี จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๗ พระเจ้าตากสินมหาราชร่วมกับพระญาจ่าบ้าน เจ้าเมืองเชียงใหม่ และพระญากาวิละ เจ้าเมืองลำปาง ได้ช่วยกันขับไล่พม่าออกจากแผ่นดินล้านนา รวมล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้เริ่มฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ โปรดให้พระญากาวิละ เจ้าเมืองลำปาง ขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ นับเป็นปฐมวงศ์แห่งระบบเจ้าผู้ครองนคร มีฐานะเป็นเจ้าประเทศราช มีศักดิ์เสมอเจ้าผู้ครองนครเวียงจันท์

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เชียงใหม่เปลี่ยนสถานะจากประเทศราชมาเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลพายัพ กระทั่งได้เปลี่ยนเป็นจังหวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ ได้แผ่ขยายเข้ามาผ่านสายรามัญวงศ์แห่งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมายังอาณาจักรล้านนาในสมัยพระญาลิไทของสุโขทัย หรือตรงกับสมัยพระญากือนากษัตริย์เชียงใหม่ ทำให้เกิดนิกายเฉพาะขึ้นเรียกว่า “นิกายสวนดอก” หรือ “นิกายเชียงใหม่” เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๑๔

ต่อมาอาณาจักรล้านนาได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับลังกาทวีปโดยตรง พระสงฆ์ในอาณาจักรล้านนาได้ไปศึกษาในลังกาทวีปเป็นจำนวนมาก เมื่อกลับมาได้ก่อตั้งนิกายลังกาใหม่ชื่อ “นิกายป่าแดง” เมื่อมีนิกายสายลังกาวงศ์ในล้านนาขึ้นถึง ๒ นิกาย ทำให้พระภิกษุต้องแข่งขันกันนำความรู้ด้านภาษาบาลีมาแต่งเป็นหนังสือบาลีปกรณ์ไว้มากมาย เฉพาะที่มีฉบับอยู่ในหอสมุดพระนคร (หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร) ในปัจจุบันมีจำนวน ๑๖ คัมภีร์ เช่น มังคลัตถทีปนี จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นต้น

หนังสือจำนวน ๔ เล่มที่นับว่ามีความสำคัญยิ่งจวบจนสมัยปัจจุบัน ได้แก่

๑. เรื่องรัตนพิมพวงศ์ ว่าด้วยตำนานพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต แต่งโดย พระพรหมราชปัญญา (พ.ศ. ๑๙๗๒)

๒. เรื่องจามเทวีวงศ์ ว่าด้วยตำนานเมืองหริภุญไชย แต่งโดย พระโพธิรังสี สมัยพระญาสามฝั่งแกน ภิกษุรูปนี้ยังได้แต่เรื่อง สิหิงคนิทานว่าด้วยตำนานพุทธสิหิงค์อีกด้วย

๓. เรื่องชินกาลมาลีปกรณ์ (ชินกาลมาลินี) ว่าด้วยตำนานพระพุทธศาสนามาประดิษฐานในประเทศล้านนา แต่งโดย พระรัตนปัญญาเถระ สมัยพระเมืองแก้ว (พ.ศ. ๒๐๖๐)

๔. เรื่องมังคลัตถทีปนี (รวมทั้งเวสสันตรทีปนี และจักวาฬทีปนี) แต่งโดย พระสิริมังคลาจารย์

พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงที่สุดในสมัยพระญาติโลกราช กษัตริย์ลำดับที่ ๙ แห่งเมืองเชียงใหม่ ได้จัดทำสังคายนาพระไตรปิฎก ซึ่งนับว่าเป็นครั้งที่ ๘ ของโลก หรือครั้งแรกบนแผ่นดินสยาม เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ สืบมาจนถึงยุคของพระราชปนัดดาของพระองค์ คือพระเมืองแก้ว ระหว่างที่ทรงครองราชย์คือ พ.ศ. ๒๐๓๐-๒๐๖๐ ได้เกิดผลงานด้านวรรณคดีบาลีปกรณ์ของพระสงฆ์ในอาณาจักรล้านนาอย่างโดดเด่น ชัดเจนยิ่งกว่าอาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรอยุธยาเสียอีก

ครูบาเจ้าศรีวิชัย เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ ในช่วงที่อาณาจักรล้านนามีสถานะเป็นประเทศราชของอาณาจักรสยาม ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถิ่นกำเนิดของท่านปัจจุบันเรียกว่า บ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ในยุคสมัยก่อนเป็นถิ่นทุรกันดาร การเดินทางมีเฉพาะทางเท้าและทางเกวียนเท่านั้น ก่อนดำรงเพศบรรพชิตถูกหล่อหลอมในสภาวะแวดล้อมดังเช่นคนในชนบททั่วไปหลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ได้ศึกษาพระธรรมวินัย อันเป็นมรดกตกทอดทางพระพุทธศาสนาของอาณาจักรล้านนา ที่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาช้านานเกือบ ๔๐๐ ปี ท่านมีนามตอนอุปสมบทว่า **“พระสีวิไชยา”** ต่อมาภาษาไทยกลางเขียนเป็น “พระศรีวิชัย”

ทางราชการได้กำหนดนามพระสงฆ์ มีคำว่า “พระ” นำหน้า และฉายาตามหลัง ยกเว้นพระที่สอบเปรียญธรรมได้ มีคำว่า “พระมหา” นำหน้าชื่อ สำหรับพระครูสัญญาบัตร และพระราชาคณะใช้

พระราชทินนามตามชั้นสมณศักดิ์ แต่เป็นที่สังเกตว่า แทนที่จะใช้นามว่า พระศรีวิชัย สิวิชโย กลับใช้คำว่า พระศรีวิชัย ในภาษาราชการนั้น หากไม่มีฉายาต่อท้าย อาจทำให้เข้าใจผิดได้ว่าเป็นพระราชทินนามพระราชาคณะชั้นสามัญ

พระศรีวิชัย ได้รับสมัญญานามจากชาวล้านนาว่า **ครูบาศรีวิชัย** และ **"ครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ต่อมา ซึ่งเป็นนามยกย่องสูงกว่าครูบาทั่วไป ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นนักบุญ หรือตนบุญ (สำเนียงล้านนาอ่านว่า "ต๋นบุญ") ที่สถิตอยู่ในหัวใจของชาวล้านนาทุกคน คำว่า นักบุญ ต๋นบุญ มิได้หมายถึงผู้วิเศษ หรือผู้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์แต่อย่างใด แต่หมายถึง ผู้อุดมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา มีคนเลื่อมใสศรัทธา แม้แต่คนที่ไม่เคยนับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ยังน้อมตนเข้ามาเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่าน เพราะท่านมีศีลาจารวัตรต้องกับความคาดหวังของหมู่ชนทั่วไป ต่างพากันเกิดศรัทธาปสาทะ พากันยกย่องท่านให้สูงกว่าพระที่ตนได้พบเห็นเป็นประจำ ด้วยเหตุที่พระทั่วไปเป็นพระที่มีความสามารถเฉพาะในการประกอบพิธีกรรมสนองตอบศรัทธาทางศาสนาของชาวบ้านได้เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับพระทั่วไป ในจุดนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงดูโดดเด่นกว่าพระทั้งหลายในขณะนั้น

ในพระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์ที่คนในโลก ผู้ถือเอาคุณสมบัติต่าง ๆ กัน เป็นเครื่องวัดในการที่ทำให้เกิดความเลื่อมใส เรียกว่า ประมาณ หรือ ปมาณิก มี ๔ ประการ

ประการแรก รูปประมาณ ผู้ถือประมาณในรูป บุคคลมองเห็นรูปร่างสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่า สมบูรณ์พร้อม จึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

ประการที่สอง โฆษประมาณ ผู้ถือประมาณในเสียง บุคคลที่ได้ยินได้ฟัง เสียงสรรเสริญเกียรติคุณ หรือเสียงพูดจาไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสที่จะนับถือ

ประการที่สาม ลูขประมาณ ผู้ถือเอาประมาณในความคร่ำ หรือเศร้าหมอง บุคคลมองเห็นการกระทำคร่ำเครียดเป็นทุกรกิริยา ประพฤติตนเคร่งครัดขัดเกลาจึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

ประการที่สี่ ธรรมประมาณ ผู้ถือเอาประมาณในธรรม บุคคลพิจารณาด้วยปัญญาเห็นสารธรรมหรือการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจเลื่อมใส

บุคคล ๓ พวกแรก ยังมีทางพลาดได้มาก โดยอาจเกิดความใคร่เข้าครอบงำ ชักพาไปด้วยความหลง ถูกพัดวนเวียนติดกับรูปกายภายนอก ไม่รู้จักคนที่ตนมองได้อย่างแท้จริง อาจไม่เข้าถึงสาระส่วนผู้ถือ "ธรรมประมาณ" ข้อที่ ๔ จึงจะรู้ชัดคนที่ตนมองอย่างแท้จริงไม่ถูกพัดพาไป เข้าถึงธรรมโดยปราศจากสิ่งครอบคลุม (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต ป.ธ.๙) พระสุตตันตปิฎก อังคุตฺตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ ๒๑ ข้อ ๖๕ หน้า ๙๓)

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคุณสมบัติครบถ้วนตามประมาณ ๔ หรือ ปมาณิก ๔ ประการดังกล่าวเพียงใดหรือไม่ ถ้าได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยชุดนี้แล้ว จะวินิจฉัยได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะความสมบูรณ์ตาม ๓ ประการขั้นต้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละคน แต่ข้อ ๔ เรื่องธรรมประมาณ คือ ประมาณในธรรม ท่านมีอยู่ครบถ้วนบริบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา โดยปราศจากข้อกังขาใด ๆ ทั้งสิ้น ท่านปัญญานันทภิกขุ (ปั่น ปทุมุตฺตโร) กล่าวไว้ในหนังสือของ ส.สุภาภา (๒๔๙๙) ว่า **"พระศรีวิชัย คือพระแท้ของพระพุทธเจ้า"**

พระวินัยธรมั่น ภูริทตฺโต ขณะจำพรรษาอยู่ ณ วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวยกย่องว่า **"พระศรีวิชัย คือพระโพธิสัตว์มาเกิด"** คำว่า พระโพธิสัตว์ หมายถึง ผู้ที่จะตรัสรู้ภายภาคหน้า การประพฤติปฏิบัติ หรือ ปฏิปทาของท่านบริสุทธิ์ไม่มัวหมองด่างพร้อย ไม่มีมายาสาไถย ไม่เจือปนด้วยไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลัง สิ่งลุ่มหลงงมงายใด ๆ มีความมักน้อยสันโดษ มีความรู้สึกตัวว่าเป็นสมณะสูง ไม่ส่งเสริมพิธีกรรมใด ๆ ที่ขัดกับคำสอนของพระพุทธเจ้า

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิรูปการปกครองประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ โดยเฉพาะการปกครองตามหัวเมืองต่างๆ ให้ยกเลิกประเทศราชล้านนา เป็นมณฑลพายัพ เปลี่ยนหัวเมืองต่างๆ เป็นมณฑลทั่วประเทศ รวมทั้งหมด ๑๘ มณฑล การปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค เป็นการปฏิรูปตอนที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๘ จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๓

ส่วนด้านศาสนจักร พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ นับว่าเป็นการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ครั้งยิ่งใหญ่ขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรก หลักการใหญ่ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือ พระสงฆ์เริ่มมีบทบาท ได้รับอำนาจให้ปกครองกันเองโดยตรง มีอิสระมากกว่าสมัยก่อนเป็นอันมาก

การประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ฯ ในปีแรกเพียง ๑๖ มณฑล ยกเว้นมณฑลอุดรธานี และมณฑลพายัพ สาเหตุที่มิได้ประกาศใช้มณฑลอุดรธานี เนื่องจากดินแดนในแถบนั้นใกล้ชิดสนิทสนมกับลาว (ประเทศราชของอาณาจักรสยาม) อย่างยิ่งมาแต่เดิม ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมของล้านช้างอยู่ค่อนข้างมาก เห็นควรให้มีการจัดการเล่าเรียนเสียก่อน จึงจัดปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฯ ได้ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๕๒ (ร.ศ.๑๒๗) จึงประกาศใช้บังคับ

สำหรับมณฑลพายัพ มิได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ได้ทันในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดให้มีการปรับปรุงนานถึง ๑๐ ปี จึงประกาศใช้จริงๆ ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ปลายรัชกาลที่ ๖ เนื่องจากคณะสงฆ์เดิมที่อยู่ในแว่นแคว้นล้านนา มีวัตรปฏิบัติแตกต่างอย่างมากกับพระสงฆ์ในภาคกลาง ตลอดจนภาษาและตัวหนังสือที่จารึกลงในคัมภีร์ต่างๆ ทั่วมณฑลพายัพที่ได้สั่งสมกันมานาน จนมีความมั่นคงแข็งแรงเป็นตัวของตัวเอง ไม่แพ้พระพุทธศาสนาในภาคกลางหรือภาคใต้ การปฏิรูปโดยใช้เจ้าคณะมณฑลพายัพซึ่งเป็นพระภิกษุจากภาคกลางจึงไม่เป็นที่ยอมรับ อาจจะทำให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง

แม้ยังอยู่ในช่วงผ่อนผันการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ฯ ในมณฑลพายัพ มิให้บังคับใช้เต็มรูปแบบ แต่ก็ยังมีเหตุการณ์เกินความคาดหมายบังเกิดขึ้น นั่นคือความไม่เข้าใจกันระหว่างการบริหารคณะสงฆ์แบบดั้งเดิมของมณฑลพายัพและการบริหารคณะสงฆ์ที่ประกาศใช้ใหม่ พระสังฆาธิการท้องถิ่น ผู้รับช่วงอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคตามระเบียบใหม่ ขาดวิจารณญาณในการใช้อำนาจนั้น ไม่รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ไม่รู้จักใช้ศักยภาพของพระในท้องถิ่นเช่น “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ในการเป็นผู้นำมวลชนให้เป็นประโยชน์ ทำให้พระดีอย่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นพระดื้อรั้นในสายตาของพระสงฆ์ผู้ปกครองระบบใหม่ จนเป็นเหตุให้ท่านถูกกล่าวหานำไปสอบสวนตามลำดับเหตุการณ์ที่ลุกลาม ตั้งแต่ที่อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และกรุงเทพฯ จำนวน ๖ ครั้ง รวม ๖ อธิกรณ์ ลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โต เกือบจะเกิดพลังมวลชนเคียดแค้นลุกฮือต่อต้านคณะสงฆ์ฝ่ายบริหาร ผลการสอบสวนอธิกรณ์ทั้ง ๖ ครั้ง บางครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงสอบอธิกรณ์ด้วยพระองค์เอง และทรงวินิจฉัยว่า **“พระศรีวิชัยไม่มีความผิด”** หลุดพ้นจากข้อหาทุกข้อในที่สุด เหตุการณ์ทั้งหลายจึงยุติลง

ผลการค้นคว้าร่วมกับกลุ่มงานจดหมายเหตุ ศูนย์สารสนเทศ สำนักราชเลขาธิการ ปรากฏเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีความเชื่อมโยงกับราชสำนัก ดังนี้

เอกสารฉบับแรก

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ขณะจำพรรษาอยู่ ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๗ ตอนปลาย ได้มีลิขิตลงวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๗๘ ถวายพระพรไปยัง พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์

ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ความว่า ตั้งแต่บำเพ็ญพระกุศลในพระพุทธศาสนา มีการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุ ตามจังหวัดและอำเภอต่างๆ ในพระราชอาณาจักรสยาม เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ตลอดจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นเวลา ๑๔ ปีเศษ ปูชนียถาวรที่ได้ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างไว้ได้สำเร็จ และได้ทำการฉลองทำบุญไปเสร็จแล้ว ดังบัญชีรายละเอียดของการปฏิสังขรณ์ (บัญชีจัดทำเฉพาะระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๗๘) และจำนวนเงินที่ได้ใช้จ่ายหมดเปลืองในการนี้ ได้ถวายพร้อมหนังสือด้วยแล้ว ขอถวายพระพรมายังพระองค์ผู้ทรงเป็นประธานในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อัครศาสนูปถัมภก ขอได้ทรงอนุโมทนาในส่วนพระกุศลซึ่งได้บำเพ็ญทานมานานแล้วในการฉลองและทำบุญบรรดาปูชนียสถานอันได้ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างขึ้นร่วมด้วยเทอญ ขอพระองค์พร้อมด้วยคณะผู้สำเร็จราชการ จงทรงได้รับผลานิสงส์อันแรงกล้าในการบำเพ็ญทานนี้ พร้อมด้วยความเจริญรุ่งเรือง ประกอบด้วย อายุ วรรณะ สุข พละ เพื่อเป็นกำลังของประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญให้สถิตสถาวรยิ่งๆ ขึ้นเสมอเทอญ ขอถวายพระพร ลงนาม พระศรีวิชัย (อักษรล้านนา)

จำนวนเงินที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมด้วยบรรดาสานุศิษย์ทั้งปวงและเจ้านาย ข้าราชการบ้านเมือง ทายก ทายิกาทั่วไป (ทายก หมายถึงผู้ให้ชาย, ทายิกา หมายถึงผู้ให้หญิง) ได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุตามจังหวัดต่างๆ ในพระราชอาณาจักรสยาม เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๔ ตลอดถึงพุทธศักราช ๒๔๗๘ รวมรายจ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑,๐๐๕,๗๓๔ รูเปีย ๑๘ สตางค์ สำหรับจำนวนทายกทายิกาที่ได้ร่วมกันขุด และบุกเบิกดินในการทำถนนขึ้นบนดอยสุเทพ ปี พ.ศ. ๒๔๗๘ จำนวนชาย ๖๗,๘๑๘ คน จำนวนหญิง ๕๐,๔๘๖ คน

ราชเลขานุการในพระองค์ มีหนังสือที่ ๓๑๐/๒๔๗๘ ลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๘ นมัสการมายัง พระศรีวิชัย ความว่า ตามลิขิตถวายพระพรไปยัง ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ลงวันที่ ๘ เดือนตุลาคมนี้ ถวายพระกุศลในการบำเพ็ญการกุศลในพระพุทธศาสนา มีการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ ตามจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักรสยาม ดังบัญชีรายชื่อที่ส่งไปด้วยนั้น คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทราบแล้ว ขออนุโมทนาในส่วนสาธารณประโยชน์นี้ด้วย ลงนามแทนโดย ผู้ช่วยราชเลขานุการในพระองค์

เอกสารฉบับที่สอง

หนังสือกระทรวงศึกษาธิการที่ ว.๓๘๐๗/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๘๙ ถึง เลขาธิการพระราชวัง ความว่า **พระเทพเวที** (สมเด็จพระพุฒาจารย์ – อาจ อาสภมหาเถระ) เจ้าคณะตรวจการภาค ๔ รายงานว่า คณะกรรมการจัดการศพพระศรีวิชัย จังหวัดลำพูน จะได้ทำการฌาปนกิจศพพระศรีวิชัย เริ่มงานตั้งแต่วันที่ ๘ ถึงวันที่ ๒๒ เดือนนี้ รวม ๑๕ วัน วันที่ ๒๒ เป็นวันประชุมเพลิง ณ วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน พระศรีวิชัยรูปนี้ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เป็นพระมีชื่อเสียง เป็นที่เคารพของประชาชนชาวภาคเหนือเป็นจำนวนมากมาย ได้ชักชวนประชาชนให้ก่อสร้างถาววัตถุไว้เป็นสมบัติของชาติและศาสนาหลายแห่ง เช่น โบสถ์วิหาร สะพาน และถนนหลวง ในการฌาปนกิจศพคราวนี้ คณะกรรมการจัดการศพดำริไว้ว่า ถ้าเงินเหลือจากการใช้จ่าย จักได้ดำเนินการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงซึ่งพระศรีวิชัยดำริค้างไว้ และในการนี้ เจ้าคณะตรวจการภาค ๔ จะได้ไปร่วมงานด้วย กำหนดเดินทางจากกรุงเทพฯ ณ วันที่ ๑๘ เดือนนี้ ท่านเห็นว่า การฌาปนกิจคราวนี้ ควรจัดให้เป็นเกียรติ เพื่อเป็นการสนองคุณงามความดี และเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคณะสงฆ์และประชาชนภาคเหนือ จึงขอพระราชทานหีบเพลิงเป็นพิเศษ พร้อมทั้งไตรจีวรสำหรับบังสุกุลด้วย กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว เห็นเป็นการสมควรอย่างยิ่ง และได้นำความถวายพระธรรมปาโมกข์ ผู้รักษาการแทนสังฆนายก

เห็นชอบด้วยแล้ว จึงขอพระราชทานหีบเพลิงแก่ศพพระศรีวิชัยเป็นพิเศษ ส่วนไตรจีวรกระทรวงศึกษาขอรับจัดถวายตามที่เจ้าคณะตรวจการภาคเสนอมา ขอให้สำนักพระราชวังดำเนินการขอพระราชทานหีบเพลิงรายนี้ให้สำเร็จไปด้วยดี

เลขาธิการพระราชวังมีหนังสือที่ ๔๗๐/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๘๙ ถึง ราชเลขานุการในพระองค์ เรื่อง ขอพระราชทานหีบเพลิงให้แก่ศพพระศรีวิชัยเป็นพิเศษ ความว่า สำนักพระราชวังพิจารณาแล้วเห็นพ้องด้วยกับความเห็นของกระทรวงศึกษาธิการ ขอได้โปรดนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงกราบฝ่าละอองธุลีพระบาท การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

สำนักราชเลขานุการในพระองค์ มีหนังสือที่ ว. ๓๗๓/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๘๙ ถึงเลขาธิการพระราชวัง ความว่า ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระดำริเห็นชอบด้วย โปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังจัดหีบเพลิงไปพระราชทานพระศรีวิชัยเป็นพิเศษได้ (ตามใบนำกราบบังคมทูลพระกรุณา) ได้พระราชทานพระราชกระแสลงพระปรมาภิไธยว่า “จัดให้เป็นพิเศษ” เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๘๙

เอกสารกลุ่มที่สาม เป็นข่าวพระราชกรณียกิจปีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดบ้านปาง

เมื่อวันพุธที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๘ เวลา ๑๑.๔๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงขับรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ไปทรงนมัสการพระ ณ วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และทรงเยี่ยมราษฎร

เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ เวลา ๐๘.๑๕ น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ไปยังกองบิน ๔๑ เพื่อประทับเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงยกช่อฟ้ามณฑปสถูปอนุสาวรีย์พระครูบาเจ้าศรีวิชัย ณ วัดบ้านปาง ตำบลวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นบริเวณที่สร้างมณฑปครอบสถูปอนุสาวรีย์ฯ นั้น เป็นสถานที่มรณภาพของครูบาเจ้าศรีวิชัย ในโอกาสนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระดำเนินทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์บริขารของครูบาเจ้าศรีวิชัย สมควรแก่เวลาจึงประทับเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปยังท่าอากาศยานเชียงใหม่ เพื่อประทับเครื่องบินพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินทางกลับกรุงเทพมหานคร

เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๗ เวลา ๑๕.๓๑ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ทรงยกฉัตรทองคำพิพิธภัณฑ์ และทรงเชิญป้ายพิพิธภัณฑ์พระครูบาศรีวิชัย ณ วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) โดยความริเริ่มของ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ประธานคณะที่ปรึกษาสมาคม ประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด ผู้มีศรัทธาปสาทะเลื่อมใสครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแรงกล้า ได้ปรารภในที่ประชุม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕ ว่า กาลเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มรณภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ จนถึงปัจจุบัน (๒๕๕๕) เป็นเวลา ๗๓ ปีแล้ว ประชาชนในภาคเหนือยังมีความเคารพบูชาอย่างไม่เสื่อมคลายและนับวันจะเพิ่มขึ้น แม้จะเป็นคนรุ่นหลัง เคยได้ยินได้ฟังเสียงเล่าต่อ ๆ กันมาเกี่ยวกับคุณงามความดี ปฏิปทาแนวทางประพฤติปฏิบัติ บริบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ตลอดจนการบำเพ็ญศาสนประโยชน์ก่อสร้างบูรณะวัดวาอาราม ศาสนสถานเป็นจำนวนมากมาย เป็นผู้นำในการก่อสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ

ระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร โดยมิได้ใช้งบประมาณของทางราชการ เสร็จสิ้นภายใน ๖ เดือน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นอยากรู้เรื่องเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการได้สัมผัสกับอนุสาวรีย์รูปเหมือนที่ออกแบบโดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อดีตคณบดีคณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ประดิษฐาน ณ จุดเริ่มต้นทางขึ้นถนนไปดอยสุเทพ เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

อนึ่ง เรื่องราวเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ จัดพิมพ์เผยแพร่ทั้งทางภาคเหนือและกรุงเทพมหานครเป็นอันมาก สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มีวิทยานิพนธ์ขั้นมหาบัณฑิตเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายเล่ม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยสถาบันวิจัยสังคม ได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องในโอกาสสมโภช ๗๐๐ ปี เมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๓๙) มีการประชุม สัมมนาทางวิชาการ มีกิจกรรม การจัดตั้งมูลนิธิ สถาบัน ที่เกี่ยวโยงกับครูบาเจ้าศรีวิชัยในภาคเหนือ โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนเป็นอันมาก เป็นการตื่นตัวอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ได้แจ้งต่อสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ว่า มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นหนังสือเชิงวิชาการเกี่ยวกับชีวประวัติส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับผลงานในด้านการก่อสร้าง การบูรณะซ่อมแซมวัด และศาสนสถานที่ปล่อยให้รกร้างมาเป็นเวลาร่วมร้อยปี มีจำนวนประมาณ ๒๐๐ แห่งหรือมากกว่านั้นในเขตภาคเหนือ เป็นการย้อนรอยหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์สำหรับอนุชนรุ่นหลัง เมื่อจัดพิมพ์แล้ว จะได้แจกจ่ายแก่สถาบันการศึกษา นักวิชาการ พระสงฆ์ และพระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป โดย ดร.ชัยณรงค์ฯ รับจะจัดหาเงินทุนการจัดทำต้นฉบับและการจัดพิมพ์ สมาคมฯ รับทราบด้วยความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งและอนุโมทนาในกุศลจิตครั้งนี้ แต่มีข้อห่วงใยในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในการก่อสร้างและบูรณะของวัดและสถานที่ต่าง ๆ ว่าจะกระทำได้ไม่ง่ายนัก เนื่องจากเวลาล่วงเลยมาร่วม ๘๐ กว่าปี มีพระสงฆ์และฆราวาสที่จะให้ข้อมูลคงมีน้อยมาก ดร.ชัยณรงค์ฯ แจ้งว่าจะขอความร่วมมือทางกระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งการดำเนินการต่อมาได้รับความร่วมมือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นอย่างดียิ่ง แต่ก็ไม่สามารถรวบรวมข้อมูลข่าวสารของวัดต่าง ๆ ได้ตามความต้องการ

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ได้เชิญข้าราชการบำนาญชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิมาร่วมเป็นที่ปรึกษา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้แก่ **พลเอก สุนัย สัมปัตตะวนิช** ท่านเคยดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษ เคยคลุกคลีกับประชาชนในภาคเหนือมาก่อน ได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย มีศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้า ท่านต่อมา คือ **พลเอก ธรรมรัชต์ เจริญกุล** ผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้าเช่นเดียวกัน และ **ดร.ดิเรก ก้อนกลีบ** อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน ปัจจุบันเป็นกรรมการมูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เคยเป็นประธานก่อสร้างรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานบนยอดเขาวัดดอยติ อำเภอเมืองลำพูน ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พร้อมทั้งคณะที่ปรึกษาทั้ง ๓ ท่าน ได้เดินทางไปสำรวจหาข้อมูลตามวัดต่าง ๆ เกือบทุกแห่งด้วยตนเอง โดยเฉพาะพลเอก สุนัย สัมปัตตะวณิช ได้เริ่มสำรวจตรวจสอบตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๖

เพื่อให้การจัดทำหนังสือ มีหลักฐานยืนยันความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลและเป็นลิขสิทธิ์ของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) โดยแท้จริง สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) และคณะที่ปรึกษาจึงได้ตกลงทำสัญญาจ้าง **ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ** อดีตข้าราชการสำนักราชเลขาธิการ กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเคยศึกษาด้านโบราณคดีระดับปริญญาตรีและโท จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยโลซานน์ สมาพันธรัฐสวิส ปัจจุบันเป็นนักวิชาการอิสระ

เป็นนักคิดนักเขียนคนสำคัญ และเป็นอาจารย์พิเศษให้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์ลำปาง และสถานศึกษาอีกหลายแห่งในภาคเหนือ โดยให้จัดตั้งทีมงานและร่วมกันเป็นคณะสำรวจตรวจสอบข้อมูล และเป็นคณะบรรณาธิการจัดทำต้นฉบับ ตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำต้นฉบับของฝ่ายศิลปกรรม ออกแบบรูปเล่มและพิสูจน์อักษรให้เรียบร้อยก่อนการจัดพิมพ์

คณะกรรมการอำนวยการจัดทำหนังสือ และคณะวิจัยของ ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ ได้ร่วมมือในการทำงานอย่างแข็งขัน ในการรวบรวมเอกสารข้อมูล ออกพื้นที่ตรวจสอบตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย จนผลงานเป็นที่พอใจสำเร็จเป็นหนังสือตามที่ปรากฏ ๓ เล่มในชุดนี้ ส่วนเอกสารที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และพระบรมราชวงศ์ที่ขาดความชัดเจน ก็ได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักราชเลขาธิการด้วยดียิ่ง

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ขอกราบนมัสการ ขอบพระคุณ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร กรรมการมหาเถรสมาคม ที่พระคุณเจ้าโปรดเมตตารับเป็นองค์ประธานที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต ตลอดจนพระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่ ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ ภาค ๖ และภาค ๗ ซึ่งคลุมพื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนบนทั้งหมด รวมทั้งเจ้าอาวาสวัดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ยินดีให้แนะนำปรึกษาในการจัดทำหนังสือครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณะที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส และ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ประธานคณะที่ปรึกษาสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ที่ได้ริเริ่มและจัดหาทุนเพื่อสนับสนุนในการจัดพิมพ์ และขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมบริจาคสมทบ รวมทั้ง ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ บรรณาธิการและคณะนักวิจัยเป็นอย่างสูงที่ทำให้การจัดทำหนังสือครั้งนี้เป็นผลสำเร็จ

อนึ่ง การจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” นี้ ใน ๑ ชุดได้จัดพิมพ์เป็นจำนวน ๓ เล่มเข้ากล่อง

เล่มที่ ๑ ใช้ชื่อว่า **“ครูบาเจ้าศรีวิชัย : สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี”**

เล่มที่ ๒ ใช้ชื่อว่า **“ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่”**

เล่มที่ ๓ ใช้ชื่อว่า **“ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย”**

การจัดพิมพ์หนังสือครั้งนี้ สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ได้ร่วมกับ พระครูบรรพตพัฒนกิตติ์ เจ้าอาวาสวัดดอยติ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ในการจัดหาเงินทุนเพื่อจัดพิมพ์ โดยได้เริ่มการจัดทำหนังสือนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ กระทั่งสำเร็จเสร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่มในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมระยะเวลาการจัดทำถึง ๖ ปี อันเป็นวาระพิเศษหรือศักราชที่ครบรอบ **“๑๔๐ ปีชาตกาลของครูบาเจ้าศรีวิชัย”** ซึ่งสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ถือว่าเป็นมงคลยิ่ง

หวังว่าหนังสือชุดนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อการสืบค้นรอยบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัยและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในรอยบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัยแก่ผู้อ่านได้อย่างลุ่มลึกตามสมควร หากมีข้อบกพร่องหรือมีข้อทักท้วงด้วยประการใด ๆ สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ขอน้อมรับด้วยความเต็มใจยิ่ง

สมาคมชาวลำพูน

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

คณะที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต

๑. สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙)	กรรมการมหาเถรสมาคม วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร **องค์ประธานที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต**
๒. พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)	กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
๓. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมฺมปญฺโญ ป.ธ.๕)	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา
๔. พระพรหมโมลี (สุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ.๙)	กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะภาค ๕ วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
๕. พระพรหมเสนาบดี (พิมพ์ ญาณวีโร ป.ธ. ๗, M.A.)	เจ้าคณะภาค ๗ วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร
๖. พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ สุทสฺสโน ป.ธ.๖)	เจ้าคณะภาค ๖ วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย
๗. พระธรรมเสนานุวัตร (บำรุง ฐานุตฺตโร ป.ธ.๗)	รองเจ้าคณะภาค ๕ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก
๘. พระธรรมเสนาบดี (ธงชัย สุวณฺณสิริ ป.ธ.๗)	รองเจ้าคณะภาค ๗ วัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่
๙. พระเทพโกศล (สังวาลย์ พุรหฺมวณฺโณ ป.ธ.๖, M.A.)	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่
๑๐. พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก ป.ธ.๗)	เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ วัดโพธารามมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่
๑๑. พระเทพสิทธินายก (ชื่น ปญฺญาธโร ป.ธ.๖)	เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงราย
๑๒. พระเทพรัตนนายก (จำรัส ทตฺตสิริ ป.ธ.๗)	เจ้าคณะจังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
๑๓. พระเทพสิทธาคม วิ. (สาย กิตฺติปาโล)	เจ้าคณะจังหวัดตาก วัดท่าไม้แดง จังหวัดตาก
๑๔. พระราชปัญญาภรณ์ (สิงห์คำ ชยวโส ป.ธ.๙)	รองเจ้าคณะภาค ๖ วัดนางชี กรุงเทพมหานคร
๑๕. พระราชวรมุนี (พล อาภากโร ป.ธ.๙, Ph.D)	รองเจ้าคณะภาค ๖ วัดสังเวชวิศยาราม กรุงเทพมหานคร
๑๖. พระราชจินดานายก (คำอ้าย สิริธมฺโม)	เจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระเจดีย์ซาวหลัง จังหวัดลำปาง
๑๗. พระราชเขมากร (ประยุทธ ภูริทตฺโต ป.ธ.๙)	เจ้าคณะจังหวัดแพร่ วัดพระบาทมิ่งเมือง จังหวัดแพร่
๑๘. พระราชวิมลเมธี (บุญโรจน์ จนฺทปญฺโญ ป.ธ.๙)	เจ้าคณะจังหวัดสุโขทัย วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม จังหวัดสุโขทัย
๑๙. พระราชปริยัติ (สายัน อรินฺทโม ป.ธ.๙)	เจ้าคณะจังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา
๒๐. พระสุมณฑ์ศาสนกิตติ์ (อนันต์ จนฺทาโภ ป.ธ.๔)	เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดพระธาตุดอยกองมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คณะที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส

๑. นายวีระ โรจน์พจนรัตน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
๒. นายสด แดงเอียด	ที่ปรึกษาสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
๓. พลตำรวจโท ดร. ระพีพัฒน์ ปาละวงศ์	อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ
๔. พันตำรวจโท พงศ์พร พราหมณ์เสน่ห์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๕. ดร.วิเชียร รุจิธำรงกุล	ที่ปรึกษาสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
๖. นายณรงค์ อ่อนสะอาด	อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน
๗. นางสาวชวนคิด ณ ลำพูน	กรรมการมูลนิธิสถาบันครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดเชียงใหม่
๘. นายอุบลพันธุ์ ขันชะนึก	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่
๙. นางอุไรวรรณ์ เหลืองสกุล	อดีตนักวิชาการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๒. อาจารย์ ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์	อาจารย์ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๓. อาจารย์ ดร.อนุกูล ศิริพันธุ์	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
๑๔. นายพงษ์เทพ มนัสตรง	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน
๑๕. อาจารย์ วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์	นายกกิตติมศักดิ์สมาคมชาวลำพูน
๑๖. นายไพรัตน์ นาคะป่า	อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน
๑๗. นางจินดา นิธิปิติกาญจน์	อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน
๑๘. ดร.กฤษฎาภรณ์ รุจิธำรงกุล	อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน
๑๙. ดร.อัญมณี วงศ์กาสิทธิ์	นายกสมาคมชาวลำพูน

คณะกรรมการอำนวยการจัดทำหนังสือ

ดร. ชัยณรงค์ ณ ลำพูน	ประธานคณะกรรมการฯ
พันตรี บัญชา ชัยปฏิยุทธ	กรรมการ
ดร. ดิเรก ก้อนกลีบ	กรรมการ
พลเอก สุนัย สัมปัตตะวนิช	กรรมการ
พลเอก ธรรมรัชต์ เจริญกุล	กรรมการ
ดร. เพ็ญสุภา สุขคตะ	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวยุภาภรณ์ นิรัญศิลป์	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางชญาภา เนตรสุวรรณ	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะบรรณาธิการ

ดร. เพ็ญสุภา สุขคตะ	หัวหน้าคณะบรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์	นายภูเดช แสนสา
นายนเรนทร์ ปัญญาภู	นายศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี
นายอัฐพนธ์ บรรจงวุฒิ	นางสาวอรพิน สร้อยญาณะ
นายวิชิต เสนางาม	นางสาวสุวิมล จันทะระ

ฝ่ายศิลปกรรม ออกแบบรูปเล่ม และ พิสูจน์อักษร

นายปรัชญา วุฒิธำรง	นางสาววิภาวรรณ ไทยถานันดร์

สัมโมทนียกถา
เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

ครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นพระมหาเถระ ผู้เป็นที่เคารพสักการบูชาของชาวล้านนาและประชาชนทั่วไป นับตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ ตราบจนถึงปัจจุบัน แม้จะมรณภาพมาเป็นเวลากว่า ๘๐ ปีแล้ว ความศรัทธาก็มิได้เสื่อมถอยลงแต่ประการใด นับวันมีแต่จะเพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะท่านเป็นพระสุปฏิบัติ ปฏิบัติดีตามพระธรรมวินัย มีศีลาจารวัตรที่งดงาม อีกทั้งยังเป็นพระนักพัฒนาสำคัญรูปหนึ่งที่มากไปด้วยบุญบารมี เมื่อคิดการสิ่งใดอันจะเป็นประโยชน์แก่สังคม ประชาชน ประเทศชาติและพระศาสนา ก็สามารถทำให้สำเร็จได้โดยง่าย เพราะอาศัยกุศลเจตนาและความตั้งใจจริง ที่จะสืบสานพระปณิธานแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอันที่จะช่วยเผยแผ่พระศาสนา ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลาย จนได้รับการขนานนามว่า **"นักบุญแห่งล้านนา"**

ครูบาเจ้าศรีวิชัย พรั่งพร้อมด้วยคุณสมบัติมากหลาย อีกทั้งได้สร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาเป็นอเนกอนันต์ ท่านจึงชื่อว่าเป็น **"สังฆโสภณ ผู้ยังหมู่สงฆ์ให้งดงาม"** สมดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในสังฆโสภณสูตรว่า **"บุคคลใด เป็นผู้ฉลาดและกล้าหาญ เป็นผู้สดับมากและทรงจำมากเป็นผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมบุคคลเช่นนั้นนั่นเรียกว่าสังฆโสภณผู้ยังหมู่ให้งาม"**

ในการที่สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ได้รวบรวมและจัดทำหนังสือชุด **"ครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ขึ้นเพื่อเป็นการเทิดทูนและยกย่องพระคุณของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น ถือเป็นการเชิดชูปูชนียบุคคล บุคคลที่ควรบูชา ย่อมประสบสิ่งที่เป็นมิ่งมงคลแก่ชีวิต

ในที่สุดนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงอำนวยอวยพรให้ท่านผู้มีส่วนร่วมในบุญกุศลครั้งนี้ จงประสบความเจริญรุ่งเรืองด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตลอดกาลเป็นนิตย์เทอญ

(พระวิสุทธิวงศาจารย์)
เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
กรรมการมหาเถรสมาคม
วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

คำนิยม
ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗

คำนิยมนี้ หมายความถึงข้อความที่แสดงถึงความนิยมยินดี ซึ่งส่งเสริมคำพูดให้หนังสือที่นักปราชญ์หรือบัณฑิตคิดหรือเขียนขึ้นมา ทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งนั้นๆ **อุปมาเหมือนทองคำ** เมื่อคนไม่รู้จักทองคำ เขาก็ย่อมไม่สนใจ เขาย่อมรู้จักว่าเป็นของธรรมดา เมื่อเราแนะนำเขาว่าสิ่งนี้คือทองคำ ชาวโลกถือเอาว่าเป็นของมีค่าในโลกนี้ เขาย่อมรู้จัก ย่อมมีความสนใจในสิ่งนั้น **จริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เหมือนกัน ท่านเป็นสาวกรูปหนึ่งขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ท่านบังเกิดขึ้นในโลก ทั้งเป็นบุคคลที่ทำตนให้เป็นสาวกสุปฏิปันโน คือ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ

สำหรับครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นท่านมีศีลาจารวัตรอันดีงามอย่างนี้ เป็นบุคคลผู้ปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ชาวล้านนา เป็นผู้สร้างศาสนวัตถุหลายอย่างที่เราเห็นได้ประจักษ์ในปัจจุบัน เช่น ๑. วิหารหลวงวัดพระสิงห์ ๒. ทางขึ้นดอยสุเทพ ๓. วิหารพระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ๔. วัดบ้านปาง เป็นต้น และที่อื่นๆ อีกมากมาย **ไม่ว่าท่านประสงค์จะทำสิ่งใด สิ่งเหล่านั้นล้วนแต่สำเร็จได้ตามความประสงค์ของท่าน นี้เป็นเพราะท่านมีศีลาจารวัตรดีงาม** เราท่านทั้งหลายย่อมจะรู้จักคุณของท่านครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างลึกซึ้งขึ้นไปอีก ซึ่งจะมีพรรณนาไว้มากหลายในหนังสือฉบับนี้

อิมินา กตปุญฺเญน ด้วยอานุภาพแห่งบุญที่คณะกรรมการผู้ดำเนินการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ได้คิดได้กระทำให้เป็นไป ขอให้สิ่งที่ท่านทั้งหลายตั้งใจชอบ ประกอบด้วยธรรม ขอให้สิ่งนั้นจงสำเร็จสมดั่งมโนมัย ความปรารถนาของเราและความปรารถนาของท่านทั้งหลายมีด้วยประการฉันใด ความปรารถนาอันมีมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ เป็นต้นเหล่านั้น จงพลันสำเร็จตามมโนปณิธานของท่านทั้งหลายทุกประการ เทอญ ฯ

(พระพรหมมงคล)
ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร

สัมโมทนียกถา
เจ้าคณะจังหวัดลำพูน

ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา **นักบุญหรือครูบาต้นแบบแห่งเมืองลี้ จังหวัดลำพูน** ได้อุทิศชีวิตมอบกายถวายเป็นพุทธบูชา จนเป็นที่ประทับใจและเชื่อถือศรัทธาของประชาชน จนยอมรับว่าเป็นบุคคลมหัศจรรย์ เป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณ สำหรับผู้ต้องการบุญและสร้างบารมี

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือ โดยเฉพาะ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พร้อมครอบครัว และกัลยาณมิตร ถือว่าเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าในการเผยแพร่ผลงานและบันทึกเป็นประวัติศาสตร์ ถวายเป็นเถรบูชา แสดงออกซึ่งกตัญญูกตเวทิตาต่อองค์ครูบาเจ้าศรีวิชัย** พระผู้สร้างคุณูปการแก่ประเทศชาติบ้านเมือง และพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย และจะช่วยกันผลักดันให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย พระมหาเถระชาวล้านนา จังหวัดลำพูน ได้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ให้เกียรติคุณบารมีธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยปรากฏสู่สายตาชาวโลกอย่างกว้างขวางตลอดไป

จึงขออนุโมทนาบุญกุศลต่อ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน และคณะเป็นอย่างยิ่งที่ได้เสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์แก่มหาชน ขอผลานิสงส์แห่งการนี้จงสัมฤทธิ์ต่อท่านและคณะดังปรารถนาจงทุกประการ

ขอเจริญพร

(พระเทพรัตนนายก)
เจ้าคณะจังหวัดลำพูน
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร

คำปรารภ
องคมนตรี

ครูบาเจ้าศรีวิชัยคือพระผู้ประเสริฐ เป็นที่เคารพยกย่องของชาวล้านนาและชาวไทยทั่วประเทศว่า เป็นบุคคลผู้มีความเสียสละอย่างสูงสุด เสียสละทั้งแรงกาย แรงใจ ทุ่มเทสติปัญญา เพื่อพัฒนางานพระพุทธศาสนาด้วยความมุ่งมั่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะตามวัดต่าง ๆ ทั่วล้านนา

วัตรปฏิบัติตามแนวทางสายครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นนี้ ถือเป็นกุศโลบายในการรักษาสมดุลขององค์ประกอบพระพุทธศาสนาซึ่งมีแกนหลักอยู่ ๕ ด้านคือ *ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ* สองด้านสุดท้ายนี้ถือเป็นเครื่องส่งเสริมยึดโยงจรรโลงจิตใจให้ฝักใฝ่ในธรรมได้ประการหนึ่ง

ดังที่ทราบกันดีว่า อานิสงส์ของการสร้างวิหาร หรือการให้ทานด้วยวิหารนั้นจัดอยู่ในประเภท *"อาวาสทาน"* อันประกอบด้วยอาคารพุทธสถานที่อยู่ภายในวัด เช่น วิหาร หอไตร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ ฯลฯ อาวาสทานนี้ถือเป็นอิสระกว่าทานทั้งปวงในฝ่ายพระสูตร ตรงกันข้ามกับ *"จีวรทาน"* ถือเป็นทานอันประเสริฐในฝ่ายพระวินัย บุคคลใดถวายอาวาสทานแด่สงฆ์ สมเด็จพระศาสดาจารย์ตรัสว่า

"บุคคลนั้นได้ชื่อว่าให้ซึ่งอายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณอันประเสริฐ ผู้ให้วิหารนั้นจักได้เสวยยิ่งซึ่งบริโภคสมบัติทั้งหลายอันเป็นที่รื่นรมย์ใจในภพชาติทั้งปวง"

สิ่งปลูกสร้างเหล่านี้หาใช่ตัวแทนความเจริญทางวัตถุไม่ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ของการสถาปนาหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ชุมชนในสังคมที่ห่างไกลวัดวาอาราม อีกทั้งยังเป็นการเดินตามรอยพระบาทของพระบรมศาสดาด้วยความศรัทธาอย่างสูงสุด

โดยเฉพาะบทบาทของครูบาเจ้าศรีวิชัยในด้านการนำผู้คนจากทั่วทุกสารทิศช่วยกันสร้างทางขึ้นดอยสุเทพผลงานชิ้นเอกอุ ระยะทางจากตอนล่างไปถึงพระธาตุดอยสุเทพ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ก่อสร้างวัดไว้เป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์จำนวน ๔ แห่ง เรียงรายอยู่ริมทางตั้งแต่จุดเริ่มของถนนไปจนถึงยอดดอยสุเทพ ได้แก่ วัดศรีโสดา วัดสกิทาคามี (วัดผาลาด) วัดอนาคามี และวัดอรหันตา (วัดพระธาตุดอยสุเทพ) เพื่อจะสื่อความหมายถึงขั้นตอนแห่งการบรรลุธรรมจากขั้นโสดาบันจนถึงการบรรลุอรหัตผล อันเป็นเป้าหมายสู่การพ้นทุกข์เข้าพระนิพพาน ยอดปรารถนาอันสูงสุดของพุทธศาสนิกชน

คุณูปการอันใหญ่หลวงของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นมากเกินจะคณานับ แม้ว่าตัวท่านจะลับลาโลกนี้ไปแล้วนานหลายทศวรรษ แต่นามและความดีของท่านยังคงจารึกอยู่กลางหัวใจคนล้านนาอย่างไม่มีวันลืมเลือน

ขอแสดงความยินดีและอนุโมทนาต่อสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ที่ทุ่มเทความพยายามในการที่จะสืบค้นประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยในทุก ๆ มิติ อย่างรอบด้าน เปิดมุมมองใหม่ในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างเป็นระบบระเบียบด้วยหลักฐานข้อมูลที่น่าสนใจ **สมเกียรติภูมิและทรงคุณค่าต่อการยกย่อง เชิดชู บุคคลผู้ที่ชาวล้านนาให้ความเคารพอย่างสูงสุดผู้มีนามว่า "ครูบาเจ้าศรีวิชัย"**

(นายพลากร สุวรรณรัฐ)
องคมนตรี

คำนิยม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ครูบาเจ้าศรีวิชัย นอกจากจะเป็นนักบุญแห่งล้านนาแล้ว ยังเป็นปูชนียบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักพัฒนา เนื่องจากท่านได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ เช่น การก่อสร้างและบูรณะวัด พระอาราม ศาสนสถาน โบราณสถาน รวมกว่า ๒๐๐ แห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้นำชาวบ้านร่วมแรงและงบประมาณในการสร้างถนนขึ้นสู่ดอยสุเทพระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร ซึ่งไม่ได้ใช้งบประมาณของทางราชการ ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนได้สักการะกราบไหว้รำลึกถึงพระคุณและคุณงามความดีของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน

หนังสือ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ชุดนี้ เป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะนอกจากจะได้ถ่ายทอดคุณงามความดีและอัตชีวประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว **ยังเป็นหนังสือวิชาการด้านประวัติศาสตร์ล้านนาที่มีการรวบรวมข้อมูลและหลักฐานจากหลากหลายแหล่ง มีการชำระเหตุการณ์ประวัติศาสตร์** ชื่อบุคคล สถานที่ ซึ่งนักเรียน นักศึกษา จะนำข้อมูลไปสังเคราะห์ต่อยอดในการศึกษาวิจัยทางวิชาการประวัติศาสตร์ด้านต่าง ๆ อาทิ พุทธศาสนา ความเชื่อ ประเพณี สังคม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ชาติไทย

ในนามกระทรวงวัฒนธรรม กระผมขอขอบคุณสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) และหน่วยงานที่สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” และขอชื่นชมคณะกองบรรณาธิการที่ร่วมใจกันทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นข้อมูลสำคัญของชาติไทยปรากฏต่อสายตาท่านผู้อ่าน และเกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษาหลายด้าน

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยม
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี พ.ศ. ๑๘๐๐ นับถึงปีนี้ (พ.ศ. ๒๕๖๐) ก็เป็นระยะเวลาถึง ๗๖๐ ปี การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อาศัยพระสงฆ์เป็นหลัก ซึ่งพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เป็นพระสุปฏิบัติเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาคือความเชื่อและปสาทะคือความเลื่อมใส ที่พวกเราได้รู้จักและได้มีโอกาสได้กราบไหว้และบูชามีหลายรูป มีทุกภาคของประเทศ โดยภาคใต้ก็มีหลวงปู่ทวด หรือสมเด็จเจ้าพะโคะ วัดราษฎร์บูรณะ (วัดช้างให้) จังหวัดปัตตานี ภาคกลางก็มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พฺรหฺมรํสี) วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร และภาคเหนือมี **ครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน อายุ ๖๐ ปีเศษ มีชีวิตอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๒** ทั้ง ๔ รูปนี้เป็นพระมหาเถระมีข้อวัตรปฏิบัติที่งดงาม มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส

ท่านครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา เป็นพระมหาเถระที่พุทธบริษัทให้ความเคารพศรัทธาอย่างสูง **โดยเฉพาะพี่น้องภาคเหนือหรือชาวล้านนาไม่มีใครที่ไม่รู้จักครูบาเจ้าศรีวิชัย** เพราะท่านเป็นพระนักพัฒนา ได้สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อศาสนจักรและอาณาจักรไว้มากมาย พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพรหมมังคลาจารย์ หรือหลวงพ่อปัญญานันทะ ได้กล่าวยกย่องว่า *“พระศรีวิชัย คือพระแท้ของพระพุทธเจ้า”* และหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้กล่าวยกย่องว่า *“พระศรีวิชัย คือพระโพธิสัตว์มาเกิด”* **นับว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นต้นแบบ เป็นแบบอย่าง และเป็นทิฏฐานุคติให้แก่พุทธบริษัทอย่างแท้จริง**

เป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่**สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) อันเป็นจังหวัดที่เป็นมาตุภูมิของครูบาเจ้าศรีวิชัย** ซึ่งมี ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน ได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ขึ้น เพื่อยกย่องเชิดชูครูบาเจ้าศรีวิชัย ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้รู้และปฏิบัติตามวัตรปฏิบัติของท่าน โดยได้รวบรวมประวัติและผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ในหนังสือชุดนี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพุทธบริษัทและผู้ที่สนใจทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ในนามสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขอแสดงความชื่นชมยินดีกับสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ขอให้การจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ด้วยเจตนาที่เป็นมหากุศล ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้อที่ว่าการมีส่วนร่วมครั้งนี้ ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

พันตำรวจโท

(พงศ์พร พราหมณ์เสน่ห์)
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

คำนิยม
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับการยกย่องจากศรัทธามหาชนชาวล้านนาว่าเป็น **"นักบุญแห่งล้านนาไทย"** และจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้เป็น**สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๐ ว่า "เป็นพระอ่อนโยน ไม่ใช่ผู้ถือกระด้าง..."** และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ **สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๔ ว่า "เป็นภิกษุที่ดีมากและได้รักษาสัญญาเป็นอันดีจนตลอดชนม์ชีพของท่าน..."** และสมเด็จพระญาณสังวร สกลมหาสังฆปริณายก **สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ ว่า "นับเป็นบุญของฉันเหมือนกันที่ได้มีโอกาสพบนักบุญองค์นั้น"** และนอกจากนั้นท่านปัญญานันทภิกขุแห่งวัดชลประทานรังสฤษดิ์ ยังยกย่องว่า **"เป็นพระแท้ของพระพุทธเจ้า ชีวิตท่านเป็นอยู่เพื่องานอันเป็นสาธารณะถ่ายเดียว"**

แต่ตลอดชีวิตสมณเพศในระยะเวลาเกือบ ๓๐ ปี ของครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับต้องอธิกรณ์ถึง ๖ ครั้ง ทั้งถูกกักขังและรอนแรมลงไปรับการสอบสวนจากคณะสงฆ์ชั้นสูงสุดที่กรุงเทพฯ ถึง ๒ ครั้ง และพ้นมลทินในที่สุด ก่อนมรณภาพเพียง ๓ ปี โดยมูลเหตุสำคัญเกิดจากการที่ในช่วงชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น อาณาจักรล้านนาตกเป็นเมืองประเทศราชอยู่ภายใต้การปกครองของสยามประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๗-๒๔๔๒ และเปลี่ยนฐานะเป็นการปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาล ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๗๕ และ**รัฐบาลสยามได้ทำการปฏิรูปคณะสงฆ์ทั่วประเทศให้เป็นหนึ่งเดียว ด้วยการออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) โดยรวมศูนย์อำนาจไปขึ้นกับมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัตินี้ มีผลต่อสงฆ์ทั่วประเทศให้ปฏิบัติตาม และให้ยกเลิกจารีตดั้งเดิมของท้องถิ่น**หากขัดกับพระราชบัญญัติ ในขณะที่กุศโลบายสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิรูปศาสนาด้วยการตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ คือ *การส่งเสริมให้พระภิกษุในแต่ละท้องถิ่น ได้เข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และถวายสมณศักดิ์เมื่อกลับไปปกครองคณะสงฆ์ท้องถิ่นของตน จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า สภาพสังคมล้านนาในช่วงชีวิตครูบาเจ้าศรีวิชัยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๑ – ๒๔๘๒ เป็นสังคมช่วงเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมล้านนาไปสู่สังคมที่เป็นระบบระเบียบเดียวกันกับกรุงเทพฯ ทำให้เกิดเรื่องความไม่เข้ากันระหว่างการใช้ระเบียบสงฆ์ดั้งเดิมและแบบใหม่*

โดยในกรณี**ครูบาสมณะ ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่อนมรณภาพท่านได้แต่งตั้งให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเจ้าหัวหมวดอุโบสถปกครองสงฆ์สืบไปตามจารีตเดิม ทว่าทางคณะสงฆ์ส่วนกลางได้แต่งตั้งพระครูมหารัตนากร เป็นเจ้าคณะแขวงลี้ขึ้นแทนครูบาสมณะที่มรณภาพ อำนาจในการเป็นอุปัชฌาย์ของท่านทั้งสองจึงซ้อนทับกันอยู่** ส่วนบรรยากาศทางสังคมที่ผู้คนจำนวนมากตื่นตัวในความเป็นประชาธิปไตย ทำให้บทบาททางสังคมของครูบาเจ้าศรีวิชัยขยายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคณะสงฆ์ส่วนกลาง ดังที่ปรากฏในหนังสือซึ่งเจ้าคณะมณฑลพายัพมีไปถึงอธิบดีกรมธรรมการ กระทรวงธรรมการ ว่า *"...ย่อมทำให้ชาวพื้นเมืองเห็นว่าพระศรีวิชัยมีอำนาจยิ่งกว่าคณะสงฆ์ จนมีคำพูดขึ้นว่า อีก ๔ ปีข้างหน้า พวกพระครูจะถูกล่องลงใต้*

*พระศรีวิชัยจะว่าที่แทนเจ้าคณะทั่วไปในพื้นที่พายัพ...”*ซึ่งทั้งนี้เหตุการณ์ความขัดแย้งได้ยุติลง **เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยลงชื่อยินยอม ว่าจะปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ส่วนกลาง**

พระธรรมราชานุวัตร อดีตเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ได้แจกแจงถึงสาเหตุไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ว่า **สมัยนั้นเป็นสมัยที่นำระบอบใหม่มาใช้แทนระบอบเก่า ย่อมมีการขัดกันขึ้นบ้าง**แม้ในชนที่เจริญแล้ว ยิ่งในชนที่ยังไม่เจริญ ยังยึดมั่นในของเก่าก็ยิ่งถูกขัดขวางมาก **สมัยนั้นถึงกับบางคนมีความเห็นว่า คณะสงฆ์นำเอาลัทธิศาสนาอื่นมาลบล้างพระพุทธศาสนา ท้องถิ่นก็มี โดยที่ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายที่อยู่ใต้บริหารก็ยังไม่เข้าใจซาบซึ้งในระบอบใหม่** เมื่อเบื้องบนสั่งมาอย่างไร ฝ่ายบริหารเบื้องล่างก็ทำตามโดยต่างก็หาเข้าใจในเรื่องนั้นดีพอไม่ แม้ระบอบนั้นจะดีแสนดี ถ้าขาดความเข้าใจเสียแล้วก็อาจจะถูกหาว่าเป็นของเสียก็ได้ และแม้ท่านจะมองว่าของใหม่เป็นของดี ของเก่าเป็นของไม่ดี อย่างไรก็ตาม ท่านก็ทิ้งคำลงท้ายไว้อย่างน่าสนใจว่า *“...อยากให้เหตุแห่งความขัดแย้งเป็นเพียงประวัติศาสตร์ที่ถูกบันทึกไว้ ขอให้เรื่องเช่นนี้ผ่านไปเสีย เหลือแต่คุณงามความดีของครูบาเจ้าศรีวิชัยเท่านั้น”*

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักถูกขนานนามว่า **“ต๋นบุญ” (ตนบุญ) โดยเป็นบรรพชิตที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษ กล่าวคือมีความเคร่งครัดในศีลาจารวัตร มีความสามารถในการสร้างผลงานด้านศาสนกิจให้สำเร็จลุล่วง ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ทุกกลุ่มชน สามารถเป็นศูนย์รวมจิตใจผู้คนทุกหมู่เหล่า โดยแม้ในวิกฤตการณ์ต้องอธิกรณ์เกือบ ๓๐ ปีชีวิตในสมณเพศ** ท่านยังใช้**วิกฤตเป็นโอกาสในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาโดยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ในล้านนามากกว่า ๑๐๐ วัด**

การบำเพ็ญบารมีเช่นนี้ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับการยกย่องว่าเป็น **“นักบุญแห่งล้านนาไทย”** และในฐานะที่ท่านถือกำเนิดในจังหวัดลำพูนจึงได้รับการยกย่องจากชาวลำพูนว่าเป็น **“นักบุญแห่งล้านนาไทย ศรีหริภุญชัย”** ดังนั้นการที่**สมาคมชาวลำพูนโดย ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน** ประธานที่ปรึกษาสมาคมและคณะ**ได้จัดให้มีการตรวจสอบและรวบรวมหลักฐานทุกด้านที่เกี่ยวพันกับครูบาเจ้าศรีวิชัย** จัดพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน และเก็บรวบรวมหลักฐานไว้เป็นสมบัติของแผ่นดินที่พิพิธภัณฑ์ของมูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งที่ลำพูน และเชียงใหม่ จึงเป็นคุณูปการยิ่งต่อการเชิดชูครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในฐานะอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน จึงขอผลานิสงส์แห่งการนี้จงพลันสำเร็จและ**อำนวยสุขสถาพรแด่ทุกท่านที่จัดทำ และทุกท่านที่ได้อ่านและศึกษาเรื่องราวแห่งครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ศรีหริภุญชัย ทุกประการเทอญ**

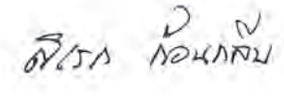

ดร. ดิเรก ก้อนกลีบ
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน

บรรณาธิการแถลง

การจัดทำต้นฉบับหนังสือเรื่อง **"ครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ชุดนี้ ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจาก ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ด้วยการประสานผ่าน พันตรีบัญชา ชัยปฏิยุทธ ในนามของคณะกรรมการที่ปรึกษา สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ให้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ในฐานะหัวหน้าคณะนักวิจัย ซึ่งมีผู้ร่วมทีมงานที่เป็นทั้งนักวิจัยหลักและผู้ช่วยนักวิจัย ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์ อาจารย์ภูเดช แสนสา นายนเรนทร์ ปัญญาภู นายศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี นายอัฐพนธ์ บรรจงวุฒิ นางสาวอรพิน สร้อยญาณะ นายวิชิต เสนางาม และนางสาวสุวิมล จันทะระ โดยหนังสือชุดนี้แยกเป็น ๓ เล่ม แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วนหลัก ๆ ได้แก่

เล่มที่ ๑ นำเสนอเรื่อง**สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี** เล่มแรกนี้แบ่งออกเป็น ๓ บท บทที่ ๑ ว่าด้วยสิริชีวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย นับแต่ชาติกำเนิดจนถึงมรณภาพ บทที่ ๒ ว่าด้วย วัตรปฏิบัติ และหลักธรรมคำสอน บทที่ ๓ ว่าด้วย มงคลบารมี บทนี้จำแนกแยกย่อยออกไปเป็นเรื่อง **กู่บรรจุอัฐิ อนุสาวรีย์ สารูป สหธรรมิก และศิษยานุศิษย์ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

การเรียบเรียงหนังสือเล่มแรกนี้ ข้าพเจ้าและคณะทำงานเริ่มศึกษาวิจัยด้วยการรวบรวมหนังสือและเอกสารที่มีผู้เขียนถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ทุกประเภทมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ใหม่ทั้งหมดอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารชั้นต้นที่เขียนขึ้นร่วมสมัยกับยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีชีวิตเป็นหลัก ประกอบกับการใช้เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ที่ลงเรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมด้วยบทสัมภาษณ์ที่ได้มาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

หลังจากที่ข้าพเจ้าและคณะทำงานได้ลงพื้นที่สำรวจสถานที่ที่เกี่ยวเนื่องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยทั่วทุกจังหวัดในล้านนา ได้สัมภาษณ์บุคคล ได้ตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารประเภทตำนาน บันทึก เอกสารโต้ตอบจำนวนมากแล้ว ข้าพเจ้าได้นำข้อมูลชุดใหม่ที่เรียบเรียงนั้นมาเข้าสู่เวทีประชุมแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างเข้มข้นระหว่างคณะนักวิจัยกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจากหลายภาคส่วนหลายครั้งหลายคราว เพื่อให้เกิดความรอบคอบและรัดกุมในด้านการระบุปีศักราช รวมถึงนามเฉพาะของบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ต่าง ๆ

ปัญหาที่พบในการวิจัยครั้งนี้คือ หนังสือที่เขียนประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ผ่านมาแม้จะมีจำนวนมาก แต่กลับพบว่าเนื้อหาหลายตอนมิได้สอดคล้องเป็นเอกฉันท์ไปในทางเดียวกัน ไม่ว่าเรื่องศักราชปีที่ท่านกำเนิด วันเดือนปีที่มรณะ เชื้อสายชาติพันธุ์บรรพบุรุษของครูบาเจ้าศรีวิชัย จำนวนวัดที่ก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นปริศนาหรือเป็นโจทย์ที่ทำให้คณะทำงานต้องใช้เวลาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในเรื่องปลีกย่อยทั้งหมดนั้นอย่างละเอียดลออ

อย่างไรก็ดี งานวิจัยชิ้นนี้ค้นพบข้อมูลใหม่หลายประเด็น อาทิเช่น การไขปริศนาเรื่องศักราชปีเกิดที่สับสนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๐ กับ ๒๔๒๑ การค้นพบคำตอบเรื่องวันมรณภาพระหว่างวันที่ ๒๐, ๒๑ กุมภาพันธ์ กับวันที่ ๒๒ มีนาคม พระอุปัชฌาย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยตอนบรรพชาเป็นสามเณร นามของพระกรรมวาจารย์ตอนครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบท คร่าว (กวีนิพนธ์ล้านนา) ว่าด้วยการเคลื่อนศพครูบาเจ้าศรีวิชัยจากวัดบ้านปางไปวัดจามเทวีในปี ๒๔๘๙ ซึ่งต้องแวะพักตามวัดต่าง ๆ เอกสารสำคัญที่

พระเทพเวที (อาจ อาสภมหาเถระ) ขอพระราชทานเพลิงศพให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เอกสารการประชุมรัฐสภาเรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ขอให้รัฐบาลส่งแพทย์ผู้เชี่ยวชาญรักษาอาการอาพาธให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เอกสารโต้ตอบระหว่างศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี กับหลวงศรีประกาศและผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ว่าด้วยการจัดสร้างอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยระหว่างปี ๒๔๙๙ ถึง ๒๕๐๖ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลทั้งหมดนี้ยังไม่เคยได้รับการเผยแพร่ตีพิมพ์ในเอกสารเล่มใดมาก่อน

ส่วนหนังสือเล่มที่ ๒ และเล่มที่ ๓ เป็นเรื่องการ**ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดต่างๆ ประกอบด้วย จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย** คณะนักวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งสิ้นจำนวนไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ วัด แต่สามารถคัดกรองเฉพาะวัดที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนในทางใดทางหนึ่งว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแท้จริง โดยในแต่ละจังหวัดได้จัดเรียงแยกประเภทของวัดเป็นกลุ่มต่างๆ ได้แก่กลุ่มแรก ปรากฏรายชื่อวัดในบัญชีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยลงลายเซ็นจัดทำขึ้นเองในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๗๘ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ผู้สำเร็จราชการในพระองค์ (ดังรายละเอียดได้กล่าวถึงแล้วในคำนำของสมาคมชาวลำพูน) กลุ่มที่สอง คือกลุ่มวัดที่พบหลักฐานลายลักษณ์มีการบันทึกในคัมภีร์ใบลาน ปั๊บสา จารึกบนแผ่นปูน แผ่นไม้ เก็บรักษาตามวัดต่างๆ และกลุ่มสุดท้ายคือ วิเคราะห์จากรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมสำหรับวัดที่เหลืออีกประมาณ ๖๐ กว่าแห่ง ซึ่งข้อมูลยังคลุมเครือหรือไม่มีหลักฐานชัดเจนมากพอก็มิได้ตัดทิ้ง แต่ได้รวบรวมจัดทำหมายเหตุเป็นข้อสังเกตไว้ในภาคผนวก เผื่อว่ามีผู้สนใจนำไปใช้ศึกษาค้นคว้าต่อยอดในอนาคต

การเรียบเรียงข้อมูลวัดแต่ละแห่ง คณะนักวิจัยทำการศึกษาทั้งประวัติความเป็นมาของวัด รายนามเจ้าอาวาสจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ควบคู่ไปกับการศึกษาที่เน้นผลงานการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะของครูบาเจ้าศรีวิชัยและคณะศิษยานุศิษย์ในวัดนั้นๆ เป็นการเฉพาะเจาะจง ว่ายังมีร่องรอยอะไรหลงเหลืออยู่บ้าง เสนาสนะหลังไหนเป็นฝีมือดั้งเดิม หลังไหนได้รับการซ่อมแซมใหม่ หลังไหนรื้อไปแล้ว ฯลฯ ด้วยการเปรียบเทียบภาพถ่ายปัจจุบันกับภาพถ่ายเก่า ในส่วนนี้ได้วิเคราะห์เรื่องรูปแบบศิลปกรรม ผังอาคาร ฝีมือช่าง รสนิยม บทบาทของสล่า (นายช่าง) การเลือกสรรวัสดุ การใช้สัญลักษณ์ขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่น รูปเสือ นกยูง ลายดอกสับปะรด ฯลฯ พร้อมกันนี้ได้จัดทำแผนที่และแผนผังอาคารระบุพิกัดสถานที่ตั้งของวัด กับเสนาสนะที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการตามรอยจาริกแสวงบุญของสาธุชน

วัตถุประสงค์หลักของการที่สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) มอบหมายให้คณะนักวิจัยเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ นอกเหนือไปจากการเก็บรวบรวมและชำระสะสางข้อมูลในทุกๆ มิติที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเพื่อเรียบเรียงขึ้นใหม่คล้ายเป็น **“สารานุกรมสืบค้นเรื่องครูบาเจ้าศรีวิชัย”** อย่างละเอียดแล้วนั้น ยังมีจุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อให้ข้อมูลนี้กระจายเผยแพร่ไปสู่ผู้อ่านทุกระดับชั้นในวงกว้างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ได้จำเพาะเจาะจงเฉพาะสถาบันการศึกษาหรือกลุ่มนักวิชาการเท่านั้น คณะทำงานจึงได้ลงความเห็นว่า การอ้างอิงด้วยการใส่เชิงอรรถท้ายหน้าหรือท้ายบทนั้น อาจทำให้งานเขียนมีลักษณะเป็นงานวิชาการที่ดูยุ่งยากและซับซ้อนเกินไปสำหรับประชาชนวงกว้าง จึงได้รวบรวมหลักฐานที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดใส่ไว้ที่ท้ายเล่มในรูปแบบบรรณานุกรม ในขณะเดียวกัน ทุกตอนในแต่ละบทที่มีการอ้างอิงถึงแหล่งข้อมูลสำคัญที่ได้มา คณะนักวิจัยได้เขียนอธิบายไว้เบื้องต้นว่าได้ข้อมูลมาจากเอกสารเล่มไหนหรือจากการสัมภาษณ์ใครก่อนแล้วทุกครั้ง

ในส่วนของภาพประกอบ จำนวนมากกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือชุดนี้ เป็นผลงานการถ่ายภาพของคณะนักวิจัย ซึ่งทำในนามของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ส่วนที่เหลืออีก ๑๐ เปอร์เซ็นต์นั้น มีทั้งภาพถ่ายเก่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ได้รับการเผยแพร่ต่อ ๆ กันมาตามสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์อยู่แล้ว และมีทั้งการได้รับความอนุเคราะห์เพิ่มเติมจากเครือข่ายในพื้นที่ที่คณะนักวิจัยได้ประสานงาน

ข้าพเจ้าขอนมัสการกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระทุกรูปที่กรุณาอนุเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียด กอปรด้วย พระอานันท์ พุทฺธธมฺโม วัดพระธาตุแสงแก้วมงคล จังหวัดพะเยา พระครูนิวิฐธรรมโชติ เจ้าอาวาสวัดจามเทวี พระครูสิริสุตาภิมณฑ์ (Ph.D) เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง วัดห้วยห้าง พระครูปริยัติรังสรรค์ (รังสรรค์ ธีรวฑฺฒโน ป.ธ.๔, พธ.บ., รป.ม.) เจ้าอาวาส วัดบ้านโฮ่งหลวง พระปลัดจรินทร์ ธมฺมวโร เจ้าอาวาสวัดศรีดอนไชย พระวิชยุทธ อินฺทปญฺโญ วัดทาดอนชัย พระสกล ฐานวโร เจ้าอาวาสวัดบ้านปาง และพระคุณเจ้าทุกรูปที่มิอาจเอ่ยนามได้หมดในที่นี้

ในส่วนของฆราวาสนั้น ขอขอบคุณ คณะกรรมการอำนวยการจัดทำหนังสือของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ที่ข้าพเจ้าได้เข้ามาร่วมทีมงานและร่วมทำงานกันมาอย่างเข้มแข็งตลอดระยะเวลา ๓-๔ ปีที่ผ่านมา กอปรด้วย ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พันตรี บัญชา ชัยปฏิยุทธ ดร. ดิเรก ก้อนกลีบ พลเอก สุนัย สัมปัตตะวนิช พลเอก ธรรมรัชต์ เจริญกุล เจ้าป้าชวนคิด ณ ลำพูน คุณยุภาภรณ์ นิรัญศิลป์ และคุณชญาภา เนตรสุวรรณ

นอกจากนี้ยังขอขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในการให้คำแนะนำด้านข้อมูล อนุเคราะห์หลักฐานเอกสารชั้นต้น ช่วยปริวรรตตัวอักขระธัมม์ล้านนา แลกเปลี่ยนมุมมององค์ความรู้ รวมทั้งเอื้อเฟื้อด้านการประสานงาน นำทางลงสำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ร่วมกับคณะนักวิจัย ประกอบด้วย คุณอินสนธิ์ วงค์สาม คุณประสงค์ ปัญญาเพชร ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช คุณศรีเลา เกษพรหม คุณวรชาติ มีชูบท ศาสตราจารย์ ดร.แคทเทอรีน บาววี คุณชัดชาญ เอกชัยพัฒนกุล คุณศิริพร ภาณุรัตน์ คุณเบญจวรรณ พลประเสริฐ พันโทสุวรรณ สุวรรณจักร์ ว่าที่ร้อยเอก ดร.อัครินทร์ พงษ์พันธ์เดชา เรือเอก เหมันต สีหศักกพงศ์ สุนทร คุณชัยวุฒิ ไชยชนะ คุณวิฐูร บัวแดง คุณไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว ดร.สุวิภา จำปาวัลย์ ดร.อินทนันท์ จันปวนหาร คุณณัฐพงศ์ ดวงแก้ว คุณดิเรก อินจันทร์ คุณยงยุทธ ส่งเกษมสุข คุณภัทระ ฉลาดแพทย์ คุณบุญวรรณี วิริยะ คุณจักรพงษ์ ปงกันคำ คุณจิรกาล สุพรรณรัตน์ คุณบัญญัติ ยะวัน คุณเทอดศักดิ์ จันเสวี คุณมงคล ประกอบการ คุณวาริต แจ่มใส คุณนริศ จรัสจรรยาวงศ์ คุณเกริก อัครชิโนเรศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลักษณ์ ศรีป่าซาง คุณมานพ กาบเป็ง คุณอนันตชัย นิมมานเหมินท์ คุณนัฐกรณ์ ไชยชนะ คุณบารเมศ วรรณสัย และผู้ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลในทุก ๆ ด้านอีกจำนวนมาก ซึ่งมิอาจกล่าวรายนามได้ครบถ้วน ที่มีส่วนรังสรรค์ให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จสมดั่งเจตนาในการดำริจัดพิมพ์ของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร)

ท้ายที่สุดนี้ หากจะมีสิ่งหนึ่งประการใดที่อาจผิดพลาด ขาดความสมบูรณ์ ข้าพเจ้าในฐานะบรรณาธิการ ขอน้อมรับคำติชมแก้ไขนั้นไว้ทุกประการ

ดร. เพ็ญสุภา สุขคตะ
บรรณาธิการ

สารบัญเล่มที่ ๒

หน้า

บทที่ ๔ ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน และเชียงใหม่ ๓๔

การทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะในล้านนา ๓๕
อุดมการณ์ในการปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะ ๓๕
การเลือกบูรณะวัดวาอารามของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๓๖
กระบวนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๓๗
สล่ากลุ่มต่าง ๆ ๔๑

อัตลักษณ์ด้านศิลปกรรมที่พบในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๔๖
อัตลักษณ์ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม ๔๖
พระวิหารและอุโบสถ ๔๗
วิหารหลวง ๔๗
วิหารพระนอน (ผังตรีมุข) ๔๙
วิหารแบบจัตุรมุข ๕๐
วิหารเปื่อย หรือวิหารโถง ๕๐
วิหารมหาอุตม์ ๕๐
วิหารหลังเปียง ๕๑
องค์ประกอบวิหารที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๕๑
โครงสร้างหลังคา ๕๑
โครงสร้างเพดานภายใน ๕๑
โครงสร้างหน้าแหนบ ๕๒
โครงสร้างเสา ๕๔
โครงสร้างค้ำยัน (นาคทันต์) ๕๕
โครงสร้างซุ้มประตู หน้าต่าง ๕๖
พระธาตุเจดีย์ ๕๘
เจดีย์ทรงระฆังล้านนา ๕๙
เจดีย์ทรงพระธาตุทันใจ (พิมพ์นิยม) ๖๑
เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม ๖๑
เจดีย์ทรงปราสาท ๖๒
เจดีย์ทรงมอญ-ม่าน-เงี้ยว ๖๒
เสนาสนะอื่นๆ : กำแพงแก้ว ศาลาบาตร หอธรรม กุฏิ บันไดนาค ๖๓

อัตลักษณ์ด้านรูปแบบประติมากรรม ๖๔
พระพุทธรูป ๖๔
พระเจ้าทั้งห้า ๖๔
พระเจ้าทันใจ ๖๕
พระเจ้าค่าคิง ๖๗
ประติมากรรมรูปสัตว์ ๖๗

หน้า

เสือ ๖๗
นกยูง ๖๙
บุคคลและสัตว์ในเทพนิยาย ๗๐
นาค ๗๐
หนุมาน ๗๑
เทวดา เทพนม ๗๒
กุมภัณฑ์ ๗๓
ราหู สิงหมุข ๗๔
มอม ๗๕
ตราพระราชลัญจกร ๗๕
พระมหาพิชัยมงกุฎ ครุฑพ่าห์ ไอยราพต ๗๕
ลวดลายพันธุ์พฤกษา ๗๗
ลายไทยประดิษฐ์ ๗๗
ลายธรรมชาติ ๗๙

แหล่งที่มาของข้อมูลวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและปฏิสังขรณ์ ๘๒
การแบ่งกลุ่มวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ๘๕
จำนวนเงินที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้ในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะ ๑๐๓

แผนที่ล้านนาแสดงที่ตั้งวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ๑๐๖

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน ๑๐๘
กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล ๑๑๐
๑. วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง ๑๑๐
๒. วัดรมณียราม (วัดกู่ละมัก) อำเภอเมือง ๑๒๕
๓. วัดพระธาตุดวงเดียว อำเภอลี้ ๑๒๙
๔. วัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง ๑๓๓

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ๑๓๗
๕. วัดจามเทวี อำเภอเมือง ๑๓๗
๖. วัดชัยมงคล อำเภอเมือง ๑๔๒
๗. วัดดอยติ อำเภอเมือง ๑๔๕
๘. วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง ๑๔๙
๙. วัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง ๑๕๔
๑๐. วัดบ้านปาง อำเภอลี้ ๑๕๗
๑๑. วัดพระธาตุจอมสวรรค์ อำเภอลี้ ๑๖๒
๑๒. วัดพระธาตุห้าดวง อำเภอลี้ ๑๖๔
๑๓. วัดแม่ตืน อำเภอลี้ ๑๖๘
๑๔. วัดป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง ๑๗๑

หน้า

๑๕. วัดวังหลวง	อำเภอบ้านโฮ่ง	๑๗๔
๑๖. วัดห้วยกาน	อำเภอบ้านโฮ่ง	๑๗๗
๑๗. วัดหัวขัว	อำเภอทุ่งหัวช้าง	๑๘๑
๑๘. วัดพระธาตุดอยห้างบาตร	อำเภอบ้านธิ	๑๘๔

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า **๑๘๘**

๑๙. วัดต้นโชค	อำเภอเมือง	๑๘๘
๒๐. วัดสุพรรณรังษี	อำเภอเมือง	๑๙๒
๒๑. วัดทาดอยคำ	อำเภอแม่ทา	๑๙๔
๒๒. วัดทาดอยครั่ง	อำเภอแม่ทา	๑๙๗
๒๓. วัดทาดอยแช่	อำเภอแม่ทา	๒๐๐
๒๔. วัดแม่เทย	อำเภอลี้	๒๐๓
๒๕. วัดแม่ป้อก	อำเภอลี้	๒๐๖
๒๖. วัดบ้านโฮ่งหลวง	อำเภอบ้านโฮ่ง	๒๐๘
๒๗. วัดพระพุทธบาทสามยอด	อำเภอบ้านโฮ่ง	๒๑๒
๒๘. วัดทุ่งหัวช้าง	อำเภอทุ่งหัวช้าง	๒๑๖
๒๙. วัดดอนแก้ว	อำเภอทุ่งหัวช้าง	๒๑๙
๓๐. วัดหนองป่าตึง	อำเภอทุ่งหัวช้าง	๒๒๒

บทสรุปและภาคผนวก **๒๒๕**

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน **๒๒๕**

กลุ่มที่ ๑ วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านไปร่วมฮอมเงิน	๒๒๕
กลุ่มที่ ๒ วัดที่พบสัญลักษณ์รูปเสือ	๒๒๖
กลุ่มที่ ๓ มีศิลปกรรมเหมือนกับอัตลักษณ์วัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย	๒๒๘

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดเชียงใหม่ **๒๓๒**

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล **๒๓๕**

๑. วัดกู่เต้า	อำเภอเมือง	๒๓๕
๒. วัดเชียงมั่น	อำเภอเมือง	๒๓๙
๓. วัดดับภัย	อำเภอเมือง	๒๔๔
๔. วัดศรีโสดา	อำเภอเมือง	๒๔๗
๕. วัดผาลาด (สกทาคามี)	อำเภอเมือง	๒๕๐
๖. วัดพุทธอุทยานอนาคามี	อำเภอเมือง	๒๕๔
๗. วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร (อรหันตา)	อำเภอเมือง	๒๕๖
๘. วัดสวนดอก	อำเภอเมือง	๒๖๑
๙. วัดถ้ำเชียงดาว	อำเภอเชียงดาว	๒๗๐
๑๐. วัดปางมะโอ	อำเภอเชียงดาว	๒๗๕
๑๑. วัดดอนเจียง	อำเภอแม่แตง	๒๗๘
๑๒. วัดทุ่งตูม	อำเภอสันป่าตอง	๒๘๑

หน้า

๑๓. วัดพระบาทยั้งหวีด	อำเภอสันป่าตอง	๒๘๕
๑๔. วัดข้าวแท่นน้อย	อำเภอสันทราย	๒๘๙
๑๕. วัดเวียงด้ง	อำเภอหางดง	๒๙๒
๑๖. วัดพระพุทธบาทแก้วข้าว	อำเภอฮอด	๒๙๕
๑๗. วัดพระธาตุจอมคีรี	อำเภอไชยปราการ	๒๙๙
๑๘. วัดจันทร์	อำเภอกัลยาณิวัฒนา	๓๐๒

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย **๓๐๖**

๑๙. วัดเกตการาม	อำเภอเมือง	๓๐๖
๒๐. วัดต้นปิน	อำเภอเมือง	๓๑๐
๒๑. วัดปราสาท	อำเภอเมือง	๓๑๔
๒๒. วัดป่าแดงมหาวิหาร	อำเภอเมือง	๓๑๗
๒๓. วัดพระธาตุดอยคำ	อำเภอเมือง	๓๒๒
๒๔. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	อำเภอเมือง	๓๒๗
๒๕. วัดพระบาทห้วยอี่ลิง	อำเภอจอมทอง	๓๓๔
๒๖. วัดพันหลัง	อำเภอดอยสะเก็ด	๓๓๘
๒๗. วัดพระธาตุดอยสะเก็ด	อำเภอดอยสะเก็ด	๓๔๒
๒๘. วัดพระนอนหนองผึ้ง	อำเภอสารภี	๓๔๖
๒๙. วัดป่าจี้	อำเภอแม่แตง	๓๕๐
๓๐. วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง	อำเภอแม่แตง	๓๕๓
๓๑. วัดร่ำเปิง	อำเภอแม่แตง	๓๕๗
๓๒. วัดสบเปิง	อำเภอแม่แตง	๓๖๐
๓๓. วัดพระนอนขอนม่วง	อำเภอแม่ริม	๓๖๓
๓๔. วัดพระพุทธบาทสี่รอย	อำเภอแม่ริม	๓๖๙
๓๕. วัดบ่อแก้ววนาราม	อำเภอสะเมิง	๓๗๓
๓๖. วัดพระธาตุม่อนเปี๊ยะ	อำเภอสะเมิง	๓๗๗
๓๗. วัดยั้งเมิน	อำเภอสะเมิง	๓๘๑
๓๘. วัดพระธาตุสบฝาง	อำเภอแม่อาย	๓๘๔
๓๙. วัดพระธาตุกลางใจเมือง	อำเภอพร้าว	๓๘๘
๔๐. วัดมะขามหลวง	อำเภอสันป่าตอง	๓๙๑
๔๑. วัดพระนอนแม่ปูคา	อำเภอสันกำแพง	๓๙๔
๔๒. วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง	อำเภอดอยเต่า	๔๐๑
๔๓. วัดพระพุทธบาทตะเมาะ	อำเภอดอยเต่า	๔๐๙
๔๔. วัดดอยธาตุ (พระธาตุแม่เตียน)	อำเภอแม่วาง	๔๑๓
๔๕. วัดพระธาตุดอยผาตั้ง	อำเภอแม่ออน	๔๑๘

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า **๔๒๑**

๔๖. วัดสบสอย	อำเภอจอมทอง	๔๒๑
๔๗. วัดพระธาตุดอยกู่ครูบาเจ้าศรีวิชัย	อำเภอดอยสะเก็ด	๔๒๔

หน้า

๔๘. วัดพระธาตุศรีวิชัย (จอมงึด)	อำเภอแม่แตง	๔๒๗
๔๙. วัดแม่ขะจาน	อำเภอแม่แตง	๔๓๐
๕๐. วัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม	อำเภอสะเมิง	๔๓๓
๕๑. วัดท่าตอน (พระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก)	อำเภอแม่อาย	๔๓๖
๕๒. วัดพระธาตุจอมหิน	อำเภอพร้าว	๔๓๙
๕๓. วัดพระธาตุม่วงเนิ้ง	อำเภอพร้าว	๔๔๑
๕๔. วัดบ่อสร้าง	อำเภอสันกำแพง	๔๔๔
๕๕. วัดทองศิริ (แม่ขนิลเหนือ)	อำเภอหางดง	๔๔๗
๕๖. วัดพระธาตุเจดีย์น้อย	อำเภอฮอด	๔๔๙
๕๗. วัดหลวงขุนวิน	อำเภอแม่วาง	๔๕๑
๕๘. วัดถ้ำเมืองออน	อำเภอแม่ออน	๔๕๕

บทสรุปและภาคผนวก **๔๕๗**

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดเชียงใหม่ **๔๕๗**

กลุ่มที่ ๑ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าของลูกศิษย์สายตรงที่ยังมีชีวิตอยู่ ๔๕๘

กลุ่มที่ ๒ เป็นจุดรวมพลของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนสร้างวัดสำคัญ ๔๖๔

กลุ่มที่ ๓ เส้นทางจาริกแสวงบุญบนสันเขาม่อนดอย ๔๖๖

กลุ่มที่ ๔ ปรากฏสัญลักษณ์บางอย่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๔๗๑

กลุ่มที่ ๕ เป็นวัดในเครือข่ายสหธรรมิกและศิษยานุศิษย์ ๔๗๗

กลุ่มที่ ๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริง แต่ไม่เหลือสภาพเดิม ๔๗๙

ตารางสิริชีวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย **๔๘๑**

บรรณานุกรมเล่มที่ ๒ **๔๘๔**

การจัดพิมพ์หนังสือ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” และ รายชื่อผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ๔๙๓

เล่ม ๒

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน และเชียงใหม่

ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมคณะศิษยานุศิษย์ที่ช่วยกันสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ นั่งรถยนต์คันแรกของเถ้าแก่โหงวในวันสมโภชเปิดทาง
วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๗๘ รถยนต์คันดังกล่าวปัจจุบันแสดงที่พิพิธภัณฑ์บริขารวัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

การทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะในล้านนา
อัตลักษณ์ด้านศิลปกรรมที่พบในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย
แหล่งที่มาของข้อมูลวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและปฏิสังขรณ์
ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุจังหวัดลำพูน
ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุจังหวัดเชียงใหม่

บทที่ ๔
ครูบาเจ้าศรีวิชัย

อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ศรีหริภุญชัย
วัดดอยติ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

การทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะในล้านนา

อุดมการณ์ในการปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะ

จากประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย พบว่าช่วงที่ท่านพำนัก ณ วัดเชียงยัน (ปัจจุบันคือคณะเชียงยัน วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน) ภายหลังจากการต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ ผ่านพ้นไป ช่วงครึ่งหลังของ พ.ศ. ๒๔๖๓ ถือเป็นเวลาเริ่มต้นแห่งการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ในเขตพื้นที่ล้านนาอย่างจริงจัง ภายใต้ความปรารถนาในการสั่งสมบารมีเพื่อขอถึงซึ่งอนาคตพุทธเจ้าองค์หนึ่ง

ดังที่ท่านได้ตั้งสัจจาธิษฐานว่าต้องการบรรลุสัมโพธิญาณ มีหลักฐานปรากฏในท้ายใบลานทุกผูกที่ท่านได้จารขึ้น เช่น ที่ท้ายชาดกเรื่อง “อุสสาบารส” บนไม้หลาบคัมภีร์ (ไม้ปกคัมภีร์ หรือประกับคัมภีร์) ความว่า

“ข้าพระเจ้ามีสัทธา พร้อมด้วยสิกข์ยมชู่ตนชู่องค์ (ศิษย์โยมทุกผู้ทุกองค์) หนภายนอกหมายมี พ่อแม่พี่น้อง อุปสกะ อุปาสิกา สัทธาทั้งหลาย ชู่ผู้ชู่คน ก็ได้รจนาแต้มเขียนยังธัมม์มัดนี้ไว้ค้ำชู โชตกะสาสนา ๕,๐๐๐ วัสสา ตามอายุทานเทอะ ข้าพระเจ้าอยู่ปฏิบัติวัดศรีชายมูลบุญเรือง บ้านปาง วันนั้นแล ข้าเจ้าสร้างปางเมื่ออยู่ปฏิบัติวัดพระสิงห์หลวงนพบุรีเชียงใหม่ วันนั้นแล ปรารถนาขอหื้อข้าได้ตรัสรู้ประยาสัพพัญญู โพธิญาณเจ้าจิ่มเทอะฯ (ด้วยเทอญ)”

หรือข้อความที่ว่า *“...ตั้งผาถะนา (ปรารถนา) ขอหื้อได้ถึงธรรมมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว...”*

พระบรมพุทโธวาท กล่าวว่า “....การอุบัติบังเกิดขึ้นแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลก....” ต้องประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญที่สุด ๒ ประการคือ

หนึ่ง ต้องมีความตั้งใจแน่วแน่ หมายถึงความตั้งใจและปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคต ซึ่งต้องอาศัยการบำเพ็ญเพียรบารมีด้วยความมั่นคง และจะต้องใช้เวลานานนับอสงไขย

สอง ต้องได้รับลัทธยาเทศ คำพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึงการได้รับคำทำนายที่กล่าวออกมาจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง

บุคคลใดปรารถนาถึงซึ่งพระนิพพาน โดยมีนัยที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคตนี้ จักต้องบำเพ็ญเพียรบารมีให้ครบ ๓๐ ประการ ดังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งจิตอธิษฐาน มีผลโดยตรงต่อวัตรปฏิบัติและกิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาของท่าน

การมุ่งมั่นสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างบารมีอย่างหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพราะอานิสงส์ที่ได้จากการสร้างวัด คือการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา วัดคือสถานที่บำเพ็ญบุญระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส ยิ่งจำนวนการสร้างวัดทวีคูณมากขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งเท่ากับว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ช่วยสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้กระจายไปสู่มหาชนวงกว้างมากขึ้นเท่านั้น

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร บันทึกเรื่องการสร้างบุญบารมีของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓ – ๒๔๗๒ (ผู้จารบันทึกถึงแค่ พ.ศ. นี้เท่านั้น ไม่ครอบคลุมรวมห้วงเวลาทศวรรษสุดท้ายระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๘๒) กล่าวถึงในส่วนการบรรพชาอุปสมบทภิกษุสามเณรว่ามีจำนวน ๑,๐๐๐ รูปเศษ ได้รับผ้าป่าทอดตามทางสัญจรจำนวน ๓๘๑ กอง สร้างธรรมใบลานจำนวน ๒,๗๒๖ ผูก

สำหรับการซ่อมสร้างศาสนสถาน มีทั้งที่ท่านเป็นประธานในการดำเนินงาน เรียกว่า “นั่งหนัก” หรือมอบหมายให้ศิษย์เป็นผู้ควบคุมงาน หรือมอบเงินให้ทางวัดจัดการเองก็มี พบว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ – ๒๔๗๒ มีรายการตามที่ปรากฏในตำนานครูบาศรีวิชัย

ภาพเขียนที่วัดพระพุทธบาทสี่รอย จำลองฉากครูบาเจ้าศรีวิชัยไปก่อสร้างวัดต่างๆ ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านจำนวนมาก และมักมีกุลบุตรมาขอบรรพชาอุปสมบทเสมอ

แบบพิสดาร จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐๐ แหล่ง ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และพะเยา

จากการที่คณะนักวิจัยได้ตามรอยบุญครูบาเจ้าศรีวิชัย พบว่าท่านมีอุดมการณ์ในการปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะอยู่ ๔ ด้านหลักๆ คือ

๑. เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อสั่งสมบารมีแห่งความเป็น“ต๋นบุญ”หรือผู้นำทางพุทธศาสนา

๓. เพื่อพัฒนาความเจริญให้แก่ศาสนทายาทผู้อยู่ห่างไกลความเจริญ

๔. เพื่อได้อบรมสั่งสอนธรรมะให้แก่พุทธศาสนิกชนที่อยู่ตามพื้นที่ต่างๆ

การเลือกบูรณะวัดวาอารามของครูบาเจ้าศรีวิชัย

๑. เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกวัดที่จะสร้างหรือบูรณะนั้น ส่วนใหญ่เป็น**วัดที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของพระบรมสารีริกธาตุ หรือรอยพระพุทธบาทตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า “ธรรม ๑๑ ผูก” ถือเป็นคัมภีร์หลักที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้ศึกษาค้นคว้า และเลือกที่จะตามรอยพระพุทธองค์ไปบูรณปฏิสังขรณ์ แม้สถานที่แห่งนั้นจะอยู่ไกลแสนไกล บนภูเขาสูง หรือทุรกันดารเพียงไรก็ตาม** ตัวอย่างกลุ่มวัดที่ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลกหรือการเสด็จมาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ วัดพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง วัดพระพุทธบาทสี่รอย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

๒. ใคร่ครวญใน **“นิมนต์”** กับ **“นิมิต”** อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างประกอบกัน **หมายความว่าต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมานิมนต์ ส่วนการที่จะรับนิมนต์หรือไม่นั้น ท่านต้องนั่งดู “นิมิต” หรืออธิษฐานจิตเสียก่อน** วิธีการอธิษฐานที่พบมีหลายอย่าง อาทิ การเห็นนิมิต การเสี่ยงทาย การผายเบี้ย การใช้ไม้วา การตามเทียน (ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีตำราตามเทียนบูชา) เป็นต้น

กรณีอธิษฐานนิมิต เช่น เมื่อท่านจะสร้างวัดบ้านปาง (พ.ศ.๒๔๔๖-๒๔๔๗) ท่านได้เห็นนิมิตเป็นลางดี คือเห็นพระจันทร์ส่องสว่าง ทำนายว่า การก่อสร้างจะแล้วเสร็จอย่างแน่นอน เพราะมีบุญสมภารแก่กล้าแล้ว

กรณีผายเบี้ย ปรากฏชัดคราวที่พระครูศรีวิราชวชิรปัญญา เจ้าคณะแขวงพะเยา (ขณะนั้นพะเยาขึ้นอยู่กับจังหวัดเชียงราย) วัดราชคฤห์ มีจดหมายนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง ใน พ.ศ. ๒๔๖๕ ท่านอธิษฐานผายเบี้ยเสียก่อน เมื่อตกช่องไม่เป็นมงคล ท่านก็ขอผลัดวันเดินทาง ยังไม่รับนิมนต์ ผู้ทำหน้าที่ผายเบี้ยให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยคือ “ครูบาจีนะ”

วัดท่าข้าม เมืองฮอด ผู้เป็นลูกศิษย์ วัตถุประสงค์ของการผายเบี้ย ก็เพื่อดูว่าท่านจะสามารถบูรณะหรือสร้างวัดนั้นๆ สำเร็จหรือไม่

กรณีการใช้ไม้วา ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้วิธียืดแขนทั้งสองข้างพร้อมไม้วา แล้วนำปลายไม้ข้างหนึ่งไปกำหนดไว้ที่จุดบริเวณตั้งใจจะก่อสร้างนั้น อธิษฐานว่า ถ้าจักได้เป็นประธานการสร้างที่แห่งนี้ ขอให้ยืดแขนยาวมากออกไปกว่าเดิม แต่ถ้าไม่ได้ก็ขอให้ยาวเท่าเดิม แล้วจึงวัดความยาวของไม้อีกครั้ง หากยาวเท่าเดิม ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะไม่รับเป็นประธานสร้าง ตัวอย่างเช่น ตอนสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทตะเมาะ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อเห็น “นิมิต” แล้วว่าสถานที่แห่งนั้นไม่ใช่เนื้อนาบุญของท่าน ท่านไม่ตอบปฏิเสธตรงๆ ด้วยเกรงผู้นิมนต์จะเสียน้ำใจ แต่ท่านมักตอบว่า **“ที่แห่งนี้เขามีเจ้าของแล้ว”**

๓. การหลีกเลี่ยงที่จะเผชิญหน้ากับสงฆ์ฝ่ายอาณาจักรประโยค **“ที่แห่งนี้เขามีเจ้าของแล้ว” เดียวกันนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังนำมาใช้ในกรณีที่ต้อง “ประนีประนอม” กับกลุ่มวัดที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝ่ายที่มีอำนาจทางศาสนจักรอีกด้วย**

ดังกรณีที่พลตรี เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์สุดท้าย และพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้มานิมนต์ให้ท่านไปบูรณะวัดเจดีย์หลวง กลางนครเชียงใหม่ และวัดบุพพาราม ย่านท่าแพ ในช่วงก่อนที่จะไปบูรณะวัดพระสิงห์และวัดสวนดอก ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว วัดเจดีย์หลวงและวัดบุพพารามทั้งสองแห่งนี้จัดว่าอยู่ในกลุ่มวัด ๘ แห่งที่ประดิษฐานพระเกศาธาตุ ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลก (วัดทั้ง ๘ แห่งที่ถือว่าเป็นวัดสำคัญยิ่งของเชียงใหม่ ซึ่งพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนาให้การทำนุบำรุงอย่างดี ประกอบด้วยวัดบุปผาราม-สวนดอก, วัดสังฆาราม-เชียงหมั้น, วัดโชติการาม-เจดีย์หลวง, วัดอโศการาม-ป่าแดงหลวง, วัดเวฬุวนาราม-กู่เต้า, วัดพีชอาราม-ศรีเกิด, วัดบุพพาราม-อุปปา และวัดนันทาราม-นันตา) อันอยู่ในข่ายที่สมควรไปบูรณะเป็นอย่างยิ่ง แต่ความที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับรู้อยู่เต็มอกว่า วัดเจดีย์หลวงเป็นศูนย์กลางการสถาปนานิกายธรรมยุตในล้านนา และวัดบุพพารามก็เป็นหนึ่งในวัดของกลุ่มเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ แทนที่ท่านจะปฏิเสธไปตามตรง หรือในทางกลับกัน ควรรับนิมนต์เพื่อประกาศบารมีของท่านโดยใช้พลังของมหาชนเป็นภูมิคุ้มกัน แต่ท่านกลับหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับสงฆ์ฝ่ายอาณาจักร ด้วยคำพูดดังกล่าวที่ว่า “ที่แห่งนี้เขามีเจ้าของแล้ว”

ในการบูรณะครั้งหลังๆ เมื่อท่านมีข้ออธิกรณ์ในเรื่องการบูรณะที่ไม่เป็นไปตามรูปแบบดั้งเดิมของสิ่งก่อสร้างนั้นๆ ท่านได้สอบถามความเห็นของฝ่ายบ้านเมือง ราชบัณฑิตยสภา และคณะสงฆ์ด้วย เพื่อป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังเช่นกรณีที่มีผู้มานิมนต์ให้ไปบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารวัดมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เมื่อตกลงรับนิมนต์แล้ว **ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักเดินทางไปสำรวจสถานที่ก่อนรอบแรก หรือส่งตัวแทนไปดูสภาพ เพื่อวางแผนตระเตรียมงาน** กำหนดขนาดความกว้าง ยาว สูง ประเมินจัดหาวัสดุและรูปแบบศิลปะที่เหมาะสม จากนั้นจะประกาศให้มหาชนรับทราบโดยทั่วกันก่อนว่าจะเริ่มลงมือสร้างวันใด ทั้งนี้เพื่อรวบรวมคณะศรัทธากลุ่มต่างๆ เมื่อถึงวันสร้างจึงมีผู้คนมาทำบุญกับท่านอย่างพร้อมเพรียงกัน **สิ่งที่พบเห็นเสมอคือในระหว่างก่อสร้าง มักมีผู้เอาลูกหลานมาขอบรรพชาอุปสมบท** ครั้นงานก่อสร้างเสร็จ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักจัดให้มีการฉลองในลักษณะปอยหลวง **ทำให้เกิดการบัญญัติประเพณีสรงน้ำพระธาตุ สรงน้ำพระพุทธรูป หรือสรงน้ำพระพุทธบาทของวัดแต่ละแห่งที่ยึดถือเอาตามวันที่มีการจัดงานปอยฉลองครั้งแรกตามที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำหนดแทบทั้งสิ้น**

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้เลือกสรรรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมของวัดทุกแห่งด้วยตัวท่านเอง ในขณะเดียวกันก็มักถามคนในพื้นที่ว่าต้องการรูปแบบไหนประกอบกันด้วย **เป็นการออกแบบตามความต้องการของคนในพื้นที่ บนพื้นฐานของการคำนึงถึงหน้าที่**

ใช้สอย ความคงทน ไม่ผุพังง่าย ไม่เบียดเบียนชุมชน วัสดุต้องหาง่ายในถิ่นทุรกันดาร

การสร้างวัดต้องมีเจ้าภาพ ผู้เป็นบุคคลสำคัญในสังคมเช่นเจ้าขุนมูลนาย ขุนนาง คหบดี ผู้มีฐานะดี มักได้รับเชิญมาเป็นผู้อุปถัมภ์หลัก (ภาษาล้านนาเรียก เค้า อ่านว่า เก๊า หมายถึงเป็นผู้เริ่มต้นหลัก) หรือแม่งาน บางวัดจัดทำจารึกบนแผ่นปูนระบุรายชื่อคณะศรัทธาปักไว้ที่โคนฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันออก แต่บางวัดมีการบันทึกชื่อผู้อุปถัมภ์ตามขื่อ คาน เสา กระจก ฐาน แท่นแก้ว ผนัง กรอบหน้าต่างประตู **การเป็นเจ้าภาพยังขยายตัวลงไปถึงกลุ่มชาวบ้านหรือคนระดับล่างด้วย ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดอันหนึ่ง เนื่องจากมีกลุ่มคนเข้ามาร่วมบุญจำนวนมาก ทำให้เกิดการแบ่งสรรปันส่วนหน้างานในการเป็นเจ้าภาพขึ้น** เหตุที่บุคคลผู้หนึ่งสามารถเป็นเจ้าภาพได้แค่เฉพาะส่วนเสา ช่อฟ้า หน้าต่าง ประตู ฯลฯ เท่านั้น

หากครูบาเจ้าศรีวิชัยกล่าวว่างานจะสำเร็จ พบว่างานนั้นมักสำเร็จโดยเร็วจริง ยิ่งทำให้เกิดศรัทธาสร้างการยอมรับจากชาวบ้านมากยิ่งขึ้น กลายมาสู่การโจษขานว่าท่านเป็นผู้มีวาจาศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งทำให้พลังศรัทธาไหลหลั่งมาร่วมบริจาคทุนทรัพย์และแรงงานอย่างไม่ขาดสาย

กระบวนการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีหลายรูปแบบ

แบบที่ ๑ คือดูแลควบคุมการออกแบบก่อสร้างอย่างเต็มที่ทั้งหมดด้วยตัวเอง เช่น วัดบ้านปาง วัดจามเทวี วัดดอยก้อม วัดห้วยกาน วัดพระเจ้าตนหลวง วัดสวนดอก วัดพระสิงห์ วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง วัดพระนอนขอนม่วง วัดทุ่งตูม เป็นต้น วัดกลุ่มนี้แต่ละแห่งพบเสนาสนะที่เป็นผลงานของท่านมากกว่า ๓ หลัง

แบบที่ ๒ ครูบาเจ้าศรีวิชัยช่วยบุกเบิกวางรากฐานไว้ให้ในเบื้องแรกประมาณ ๑ สัปดาห์ จากนั้นมอบหมายลูกศิษย์ช่วยดูแลสานต่อจนแล้วเสร็จ สุดท้ายท่านกลับมาเป็นประธานยกช่อฟ้า หรือยกยอดฉัตร เช่น วัดเขาแก้วปินหวาน วัดพระธาตุทองทิพย์ เป็นต้น

แบบที่ ๓ มีส่วนร่วมในการบูรณะเล็กๆ น้อยๆ เช่นเปลี่ยนแผ่นทองจังโกให้ใหม่ เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาให้ใหม่ รวมถึงการมอบเงิน มอบแผ่นทอง หรือมอบทองคำเปลว ให้แก่เจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ดำเนินการบูรณะเอง ในกรณีที่ท่านผ่านมาพักยั้งยังวัดต่างๆ ไม่มีเวลามากพอที่จะช่วยดำเนินการบูรณะให้ได้ทั้งหมด เช่น วัดประตูป่า วัดพระธาตุเสด็จ เป็นต้น

กระบวนการหน้าหมู่ : สร้างเหมืองฝาย แห่ช้างเผือก

จากคำบอกเล่าต่อๆ กันมาของศิษยานุศิษย์ในสายครูบาเจ้าศรีวิชัยต่อเจ้าอาวาสวัดต่างๆ หลายแห่งที่คณะนักวิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะลงมือสร้างวัด ท่านต้องสำรวจตรวจสอบดูทำเลรายรอบวัดเสียก่อนว่ามีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหรือไม่ **หากชุมชนอยู่ลึกในหุบเขาหรือห่างไกลน้ำ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปีดำเนินการจัดสร้างเหมืองฝายให้เสร็จเสียก่อน** เพราะถึงแม้นจะมีวัดเกิดขึ้น แต่ตราบที่ชุมชนนั้นๆ ขาดแคลนน้ำมาหล่อเลี้ยง วัดก็ไม่สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนต้องถูกทิ้งร้างไปในที่สุด วิธีการสร้างเหมืองฝายให้ชุมชนเรียกว่า **“กระบวนการหน้าหมู่”**

นอกจากนี้ครูบาอภิชัยขาวปีและครูบารูปอื่นๆ ที่เป็นศิษยานุศิษย์ในสายครูบาเจ้าศรีวิชัยแถบลุ่มแม่น้ำลี้ (ครอบคลุมพื้นที่ที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงสี่อำเภอตอนล่างในจังหวัดลำพูน ได้แก่ อำเภอบ้านโฮ่ง บางส่วนของอำเภอเวียงหนองล่อง อำเภอลี้ และอำเภอทุ่งหัวช้าง) ยังได้สืบทอดประเพณีการ **“แห่ช้างเผือก”** เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ให้แก่คนในชุมชนที่ไปช่วยสร้างวัดนั้นๆ อีกด้วย อันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาแล้วตั้งแต่สมัยที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่

ความเป็นมาของประเพณีการ “แห่ช้างเผือก” มีขึ้นมาเนื่องจากครูบาเจ้าศรีวิชัยได้อุปมาอุปไมยถึงความสำคัญของช้างเผือกในเขตลุ่มน้ำลี้ว่า เสมือนเป็นตัวแทนของ **“พญาช้างปัจจัยนาเคนทร์”** ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกตอนที่พระเวสสันดรโพธิสัตว์ทรงมอบให้แก่ชาวเมืองกลิงครัฐที่มาทูลขอ เหตุที่เมืองกลิงครัฐ

ภาพพระบฏวัดพระยืน แสดงเรื่องพระเวสสันดรบำเพ็ญปรมัตถทานบารมี *ภาพซ้าย* หยาดน้ำยกกัณหา-ชาลีให้ชูชก *ภาพขวา* หยาดน้ำยกช้างเผือกให้ชาวกลิงครัฐ

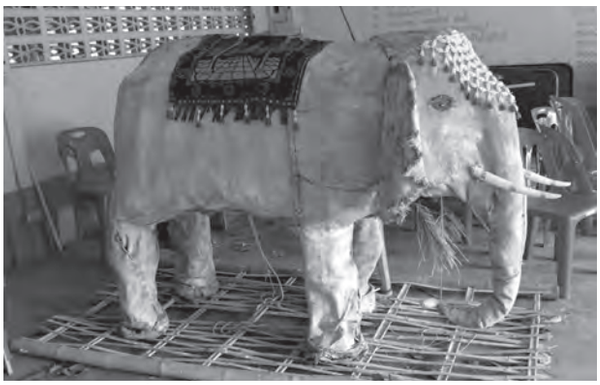

ช้างเผือกจำลอง ที่วัดทุ่งโป่ง บ้านโฮ่ง สำหรับใช้ในประเพณี "แห่ช้างเผือก" เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในชุมชน ก่อนการสร้างวัด

บังเกิดความแห้งแล้ง การมอบช้างคู่บ้านคู่เมืองของพระเวสสันดรโดยปราศจากความหวงแหนเพื่อดับทุกข์ให้แก่บุคคลอื่น สะท้อนถึง **"ปรมัตถทานบารมี"** ซึ่งเป็นบารมี ๓๐ ทัศข้อแรกสุดในขั้นอุกฤษฏ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถือปฏิบัติ ครั้นเมื่อชาวกลิงครัฐได้รับช้างเผือกไปแล้ว ฝนฟ้าจึงตกต้องตามฤดูกาล ในที่สุดเจ้าเมืองกลิงครัฐได้นำพญาช้างปัจจัยนาเคนทร์มาถวายคืนแด่พระเจ้าสญชัย พระราชบิดาของพระเวสสันดร ปรากฏว่าได้เกิดฝนห่าแก้ว หรือ **"ฝนสัตตรัตนธารา"** โปรยปรายทั่วเมืองเชตุดร แคว้นสีพี

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ริเริ่มสร้างประเพณี "แห่ช้างเผือก" นี้ขึ้นมาเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ชุมชนชาวกะเหรี่ยงลุ่มน้ำลี้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร กำหนดให้มีขึ้นในเดือนเก้าเหนือ คือราวเดือนกรกฎาคม ช่วงก่อนเข้าพรรษา เพราะเป็นฤดูกาลที่ชาวนาจะต้องหว่านกล้า ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปี รวมทั้งครูบาจักร ธมฺมจกฺโก แห่งวัดทุ่งโป่ง อำเภอบ้านโฮ่ง ได้เป็นผู้สืบสานประเพณีดังกล่าวต่อจากครูบาเจ้าศรีวิชัย

พืชและดิน หัวใจของการสร้างวัด

นอกเหนือไปจากเรื่องความเป็นห่วงชุมชนในเรื่อง "น้ำ" แล้ว พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีความกังวลห่วงใยชุมชนในเรื่อง **"ดิน" หรือเรื่องความอุดมสมบูรณ์ในด้านพืชผลการเกษตรของชาวบ้าน**อีกด้วย เห็นได้จากคำทำนายของครูบาเจ้าศรีวิชัยในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ เขียนที่วัดพระสิงห์ อันได้หลักฐานมาจากเอกสารชั้นต้นคือใบลานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปีจารขึ้น **มีเนื้อหาที่เตือนให้ชาวบ้านตระหนักถึงภัยพิบัติอันเกิดจากความแห้งแล้ง** ปริวรรตโดย ชัยวุฒิ ไชยชนะ ดังนี้

"ตังปะวิปัตถะมะพุทธะสักราช ๒๔๖๙ ตัว ปีเส็ด ปีใค้ ใน ๒ ปีนี้ มนุสสะโลกเมืองเราจักหลุท้องตายเป็นพยาธิ ตายพลัดพรากจากกันแล เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ พระอัชชะสงลดราทก็ไปพร้อมกันเจียรจากันในเวียง ก็จักรบพุ่งฆ่าฟันบั่นเนื้อกันตาย อ่านนับบ่ได้ ไฟก็จักไหม้สิ้น โหราเป็นอันมากแท้แล เดือน ๗ ขึ้น ๙ ค่ำ ก็จักเกิดมีเป็นทุกข์ทั่วทุกแหล่งหล้า ผีเสื้อผียักษ์จักออกมาร้องหาคนผู้ใจบาป แล้วก็จักตายไปทุกที่ ทุกแห่ง ทุกบ้าน ทุกเมือง ก็มีแล –(ข้อความขาด)– ยังมีเขาลูกหนึ่ง ฟ้าผ่าแตกไป ยังมีจีน ๒ คน มาหันใส่หนังสืออันนี้ แล้วจีน ๒ คนนั้น เขาก็จุดธูปเทียนปูชาเอาหนังสืออันนี้ บอกสืบกันไป หนังสืออันนี้คันว่าบุคคลญิงชายมนุสสะโลก มีคนใจบาปหนาอะธัมม์มากนักแล ***เขาช่างแช่งลม แช่งไฟ แช่งน้ำ ดิน ฝน แดด*** *แช่งพ่อ แม่ บ่รู้จักคุณท่านอันกระทำแก่ตน คุณพ่อ คุณแม่ แลคุณน้าป้าลุงอาวอา เป็น*

ศนช่างสนส่อหื้อท่านผิดกัน เถียงกัน ศนฝูงนี้ก็ได้ฆ่าฟันกันตายมากนัก เสือก็จักออกมาขบศนตาย มากนักแล แม้นว่าผ้าเสื้ออันจักนุ่งจักห่มก็หาบ่ได้แล เพื่อหาเสื้อบ่ได้จิ่งพากันหนีเข้าไปสู่ป่า ***อัน ๑ ฝนก็บ่ตกเป็นอันแห้งแล้ง*** *พระญาอินปัญญาติไว้หื้อแก่ศนทังหลายรบพุ่งเอาบ้านเอาเมือง แล้วก็หื้อศนทังหลายอยู่สวัสดี ฝูงวัวควายก็อยู่สุขสบายในปีกาบใจ* ***ฟ้าฝนก็จักตกมาก*** *ยุท่างกะทำไร่นา ขายก็สุคคะติแก่ตนชะแล คันหันหนังสือตะราหน เป็นศนซื้อถูกขายแพง ซื้อชั่งแลงมาขายชั่งออน เป็นศนข้ากินแลงแทนกินงาย บ่นับถือพระพุทธเจ้า แลคุณพระสะธัมมะเจ้า แลคุณพระสังฆเจ้า บ่นับพ่อนับแม่ บ่พี่อ้ายพี่เอ้ยตน แลผู้เถ้าผู้แก่กว่าตน บ่นับทุนับพระ แลสามเณร บ่นับครูบาอาจารย์ ฝูงนี้ก็จักได้นั่งตายนอนตาย ก็จักได้ฆ่าฟันกันตายมากนักชะแล บุคละผู้ใดยังบ่เชื่อ บ่ฟังยังหนังสือตำนานอันนี้ ถ้าฟังดูปีเส็ด ปีใค้ พายพุ้นเทอะ หื้อพากันกระทำบุญหื้อทานไปไจ้ๆ เทอะ หื้อพากันจำศีลภาวนา แล้วไหว้หาคุณพ่อคุณแม่ คุณพระเจ้าพระธัมม์พระสังฆเจ้า ชุค่ำเช้าเทอะ ก็จักได้พ้นจากภัยทังหลาย ถ้าฟังดูเดือน ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ งูจักออกมาทอดมาฉกหัว ศนทังหลายก็จักตายมากนักหนาแท้ชะแล คันมารอดเดือน ๘ พยาธินาๆ ต่างๆ ศนทังหลายก็จักตายอยากน้ำกั้นข้าวชะแล หื้อเอาตำนานอันนี้แจกกันไปชุบ้านชุเมืองชุหอชุเรือน ชุผู้ชุศน แล้วหื้อพากันกระทำบุญหื้อทานรักษาศีลภาวนาไปไจ้ๆ เทอะ...หนังสือตำนานฉบับนี้มาจากมหาป่าสีวิไชย วัดบ้านพาง เมืองลี้ ลัมพูนแล หนานอภิไชยเขียนหื้อพ่อออกอินจันเน้อ –(ข้อความขาด)–หริภุญชะยิตตังวะละมุลีธาลัง วันทามิธาตุโย คำไหว้ธาตุรัมพูนแล* ***คำปลูกพิชชะว่า พุทธังดินดก ธัมมังดินดก สังฆังดินดก พุทธังดกดอ ธัมมังดกดอ สังฆังดกดอ ดกดอ ดกดอ ดกดอ เท่านี้แล เดือนออก ๓ ค่ำ แรม ๓ ค่ำ เท่านี้ ปลูกพิชชะเป็นลูกแล... คันศนใดบ่เชื่อกงตายอยากข้าวกั้นน้ำ ฟันกันตายเป็นแน่แลเนอะ”***

ต้นไม้ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำหน่อหรือกิ่งไปปลูกตามที่ต่างๆ
ภาพซ้าย **ต้นโพธิ์ที่วัดเชียงบาน พะเยา** ***ภาพขวา*** **ต้นมะม่วงที่วัดทุ่งตุม เชียงใหม่**

ปีที่จารใบลานอยู่ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ตรงกับปีขาล อัฐศก แต่ต่อจากนั้นระบุว่า “ปีเส็ด ปีใค้ ใน ๒ ปีนี้มนุสสะโลกเมืองเราจักหลุท้องตายเป็นพยาธิ...” ปีเส็ด หมายถึงปีจอ ปีใค้ หมายถึงปีกุน เป็นการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าไปถึง ๘-๙ ปี ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๗ และ ๒๔๗๘ อันเป็นห้วงเวลาที่ท่านสร้างทางขึ้นสู่ดอยสุเทพพอดี จนถึงประโยคที่ว่า *“...พระญาอินปัญญาติไว้หื้อแก่ศนทังหลายรบพุ่งเอาบ้านเอาเมือง แล้วก็หื้อศนทังหลายอยู่สวัสดี ฝูงวัวควายก็อยู่สุขสบายใน* ***ปีกาบใจ*** *ฟ้าฝนก็จักตกมาก ยุท่างกะทำไร่นา...”* ปีกาบใจ้ คือ ปีชวด เอกศก ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๙

สรุปใจความตอนท้ายได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำนายเรื่องความแห้งแล้งของแผ่นดิน เตือนให้ต้องเร่งปลูกพืช เป็นการสื่อถึงความสำคัญของดิน น้ำ และต้นไม้ ซึ่งต้นไม้นั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัยเลยทีเดียว พบว่าวัดที่ท่านสร้างมักมีการปลูกต้นไม้ควบคู่กันไปด้วย โดยเฉพาะต้นโพธิ์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักเอากิ่งโพธิ์ติดตัวไปด้วย เพื่อปลูกให้วัดหลายแห่ง

นอกจากต้นโพธิ์แล้ว ยังมีการปลูกไม้ยืนต้นอื่นๆ บางชนิดให้ร่มเงา บางชนิดให้ผลไว้เก็บเกี่ยวรับประทาน เช่น ต้นไทร ต้นไผ่ (สัญลักษณ์ของวัดเวฬุวนาราม) ต้นมะม่วง (สัญลักษณ์ของวัดอัมพวนาราม) ต้นขนุน ต้นตาล ต้นลาน ต้นจำปี ต้นจำปา ต้นมะเฟืองหวาน ต้นมะปราง (บะผาง) ต้นกระท้อน (บะตื๋น) เป็นต้น

เหตุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญต่อเรื่องดินเป็นอย่างมากนั้น เนื่องจากการจะสร้างวัดใดๆ ให้สำเร็จได้ มีความจำเป็นต้องใช้ดินจำนวนมหาศาล เห็นได้จากตัวอย่างเหตุการณ์ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเตรียมการจะไปช่วยชาวพะเยาบูรณะวัดศรีโคมคำ ท่านได้เขียนจดหมายให้ทางพะเยาเตรียมดินเหนียวปั้นและเผาเป็นดินกี่ (อิฐ) ไว้ในปริมาณที่มากกว่า ๒ ล้านก้อน ซึ่งดินแต่ละก้อนมักมีการลงชื่อผู้ปั้นไว้ด้วย สะท้อนถึงความศรัทธาของผู้คนที่จะมาหลอมรวมกันสร้างบุญพร้อมกับดินกี่นั่นเอง

อนึ่ง นามของครูบาเจ้าศรีวิชัย ชื่อดินเฟือนบ้าง อินเฟือนบ้าง เหตุที่ช่วงเกิดมีทั้งแผ่นดินไหวบ้าง ฟ้าร้องบ้าง ชวนให้นึกถึงร่ายบทหนึ่งในตอนท้ายของกัณฑ์กุมาร กล่าวถึงพระเวสสันดรหยาดน้ำ ยกกัณหาชาลีเป็นทานแก่ชูชก มีการพรรณนาว่า **“แผ่นดินดานก็มาไหวหวั่นก้อง เสียงฟ้าร่วนร้องสนั่นเนืองนัน”** ข้อความนี้หากพิจารณาถึงการปรารถนาจะเป็นอนาคตพระพุทธเจ้าของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อการสะสมบุญชาติสุดท้ายเฉกเช่นพระเวสสันดรแล้วไซร้ มักมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับดิน น้ำ และฟ้า เข้ามามีความสำคัญควบคู่กันไปเสมอตลอดสิริชีวประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สล่ากลุ่มต่างๆ

คำว่า **“สล่า”** (อ่านสะ-หล่า) เป็นคำเดียวกันกับ Saya (อ่าน ซายา หรือ ศยา ในภาษาพม่า เนื่องจากภาษาพม่าออกเสียงตัว ‘ร’ เป็น ‘ย’ เช่น ร่างกุ้ง-ย่างกุ้ง จึงเปลี่ยนการเขียนอักษรจาก ‘r’ เป็น ‘y’ ตามเสียงที่ตนออกทั้งหมด ในขณะที่ภาษาล้านนาออกเสียง ‘ร’ เป็น ‘ล’) ความหมายดั้งเดิมในภาษาพม่าค่อนข้างกว้าง ‘ศยา’ หมายถึงทั้งผู้รู้ ปราชญ์ทางโลก ปราชญ์ทางธรรม ครูภูมิปัญญา ผู้เชี่ยวชาญในเชิงช่าง รวมไปถึงตำแหน่งวิชาการในระดับศาสตราจารย์อีกด้วย ในทำนอง Guru, Master, Professor, Expertist แต่ล้านนายืมคำนี้มาใช้ในความหมายที่แคบเข้า เรียกเฉพาะเพียงผู้เชี่ยวชาญงานช่างศิลปะเท่านั้น

สล่าที่ช่วยงานครูบาเจ้าศรีวิชัย ประกอบด้วย

๑. **กลุ่มศิษยานุศิษย์**ที่ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปทุกหนแห่ง ทั้งพระภิกษุสามเณรและฆราวาส คอยติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปตามสถานที่ต่างๆ พระภิกษุสามเณรเหล่านั้นเป็นกำลังหลักสำคัญในการก่อสร้าง เกินกว่าครึ่งมีความสามารถในเชิงช่างปั้นปูนเป็น เลื่อยไม้เป็น ตัดกระจกเป็น บางรูปมีความชำนาญถึงขั้นออกแบบได้

ช่างกลุ่มนี้นำขบวนโดย**ครูบาอภิชัยขาวปี** ลูกศิษย์คนสำคัญทำหน้าที่เหมือน**หัวหน้าช่าง** ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการออกแบบวิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป มาจากครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งแต่ท่านยังเป็นสามเณรคอยอุปัฏฐากครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดบ้านปางจนกลายเป็นสล่าที่มีความเชี่ยวชาญและช่ำชองในการออกแบบก่อสร้างเสนาสนะทุกประเภทเป็นอย่างสูง ในหนังสืออัตชีวประวัติของครูบาอภิชัยขาวปีพรรณนาว่า ทุกครั้งที่ครูบาอภิชัยขาวปีเดินผ่านเสาต้นใด ท่านสามารถทราบได้ทันทีว่าเสาต้นนั้นๆ ผุกลวงข้างใน มีปลวกมอดกินเนื้อไม้หรือไม่ ทั้งๆ ที่ดูภายนอกแล้วพื้นผิวอาจดูปกติ โดยที่ท่านยังไม่ทันได้ไปสัมผัสเคาะเนื้อไม้นั้นในระยะใกล้แต่อย่างใดเลย สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้เจนจัดและมีประสบการณ์อย่างสูงในด้านการก่อสร้าง และครูบาอภิชัยขาวปียังมีบทบาทในการช่วยกำหนดรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมชิ้นสำคัญร่วมกับครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกด้วย

หน้าที่อีกประการหนึ่งของครูบาอภิชัยขาวปี คือ รับผิดชอบสะสางงานค้าง หรือเก็บตกงานที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ดีนักสืบต่อจากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้วางรากฐานไว้แล้ว เนื่องจากครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องเดินหน้าไปเริ่มต้นช่วยสร้างและบูรณะวัดใหม่ๆ อยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ทำให้ในปัจจุบันวัดหลายแห่งเกิดความสับสนว่าวัดนั้นๆ เป็นผลงานของใครแน่ระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกับครูบาอภิชัยขาวปีทั้งๆที่ในความเป็นจริงวัดกลุ่มหนึ่งนั้นครูบาอภิชัยขาวปีได้มาเก็บงานสานต่อให้เสร็จในฐานะสล่าที่ได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยโดยตรง ส่วนงานที่เกิดจากการวางแผนโครงการของครูบาอภิชัยขาวปีเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเลยก็มีอยู่อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งวัดทั้งหมดปรากฏรายชื่ออยู่ในบันทึกอัตชีวประวัติของครูบาอภิชัยขาวปีอย่างละเอียดด้วยลายมือที่ท่านเขียนเองอยู่แล้ว

หัวหน้าช่างที่เป็นพระภิกษุอีกรูปหนึ่ง ผู้มีบทบาทมากในเขตลำปางตอนเหนือขึ้นไปจนถึงพะเยาและเมืองพานในเชียงรายก็คือ **ครูบากัญจนะ** (ท่านมีทีมช่างที่ช่วยกันรับผิดชอบอยู่กลุ่มหนึ่ง ได้แก่ ครูบาศรีนวล ครูบาสุริยา เป็นต้น) ด้วยความที่ครูบากัญจนะมีพื้นเพเป็นชาวลำปาง เกิดและโตที่วัดบ้านเอื้อม ซึ่งเป็นวัดสำคัญ มีศิลาจารึกและคัมภีร์ใบลานจำนวนมาก ทำให้วัดที่ท่านได้รับมอบหมายให้เป็นแม่งานไปสร้างหรือบูรณะทุกแห่ง ท่านได้ทำการบันทึกศักราชและจำนวนเงินค่าก่อสร้างไว้ในแผ่นจารึกปูนหนึ่งแผ่นปักติดที่โคนฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันออกเสมอ จนกลายเป็นรูปแบบพิเศษของวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบากัญจนะรับผิดชอบ

นอกจากนี้ ยังมีพระสล่าอีกหลายรูปที่มีชื่อเสียงมาก อาทิเช่น ครูบาแก้ว คนฺธาโร ชาวบ้านโฮ่งต่อมาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระเจ้าตนหลวง จังหวัดพะเยา ครูบาบุญชุ่ม โพธิโก วัดวังมุย ตำบลประตูป่า อำเภอเมืองลำพูน ครูบาโสภาเบ้า วัดถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ครูบากล่ำ อุปละ แห่งวัดยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ครูบาหน่อคำ แห่งอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งในบทนี้จะไม่ลงรายละเอียดซ้ำอีกครั้ง เนื่องจากได้กล่าวถึงเรื่องราวของสหธรรมิกและศิษยานุศิษย์รูปต่าง ๆ แล้วในบทที่ ๓ เล่มที่ ๑

๒. กลุ่มสล่าท้องถิ่น สล่ากลุ่มนี้จะเข้ามาช่วยงานด้วยพื้นฐานความศรัทธาที่มีต่อครูบาเจ้าศรีวิชัย อาจมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดรูปแบบศิลปะด้วยเช่นกัน ตามพื้นฐานด้านรสนิยมและความถนัดที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตามแต่ความรู้ความสามารถในการเสาะหาวัสดุใกล้ตัว และความสันทัดในเชิงช่างที่ได้รับถ่ายทอดกันมาจากพ่อครูช่างของแต่ละหมู่บ้าน ทำให้ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวเพียงรูปแบบเดียว อาทิ

๒.๑ กลุ่มสล่าชาวยองลำพูน จากอำเภอต่าง ๆ ที่พบมากเป็นพิเศษคือมาจากอำเภอป่าซาง แม่ทา บ้านโฮ่ง ลี้ ฯลฯ กลุ่มนี้มีความสันทัดอย่างสูงในการแกะสลักไม้ประดับบนกระจกจีน (ตะกั่ว) และปิดทองคำเปลว มักช่วยงานในส่วนที่ต้องการความวิจิตรประณีต มีสล่าชาวยองหลายคนที่ติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปทุกหนแห่งเพื่อช่วยเก็บรายละเอียดในส่วนที่ต้องการตกแต่งเน้นความงามมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของหน้าแหนบ (หน้าบัน) ช่อฟ้า ใบระกา คันทวย (ค้ำยัน) บัวหัวเสา รวมถึงการสร้างธรรมาสน์ สัตตภัณฑ์ ตุงกระด้าง การบุทองจังโก ฯลฯ สล่าชาวยองกลุ่มนี้เท่าที่พอจะทราบชื่ออยู่บ้าง เช่น พ่อหนานมุก บ้านกู่ขาว ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง พ่อหนานสิระสา บ้านหว่าง ตำบลก้อ อำเภอลี้ ฯลฯ

๒.๒ กลุ่มสล่าชาวกะเหรี่ยงกระจายตัวอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะแถบอำเภอลี้ ทุ่งหัวช้าง บ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอสะเมิง อำเภอแม่วาง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น คนเหล่านี้ไม่เคยก่อสร้างสถาปัตยกรรมแบบหรูหราวิจิตรมาก่อน เนื่องจากพื้นฐานเดิมนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายท่ามกลางธรรมชาติ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สอนให้คนกลุ่มนี้เรียนรู้วิธีการเผาอิฐ การโบกปูน การเข้าไม้ และการประดับกระจก ในรูปแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เท่าที่วัสดุก่อสร้างในแต่ละพื้นที่ทุรกันดารจะอำนวย

๒.๓ กลุ่มสล่าชาวเมืองพานและแม่ใจ (ในอดีตแม่ใจ มีสถานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย แต่ปัจจุบันคืออำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา) การเจาะจงระบุชื่อเมืองพานและแม่ใจ เนื่องมาจากเป็นสถานที่ที่มีผลงานการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์วัดของครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวนมากที่สุด สล่ากลุ่มนี้ที่โดดเด่นมากคือ **พ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร** กับกลุ่มลูกมือของท่าน เท่าที่พอจะสืบค้นรายชื่อมาได้มีดังนี้ *พ่อหนานปัญโญ คำบุญเรือง พ่อหนานคำน้อย พิกุลทอง* และ *พ่อหนานวงค์ป้อน ตาไคร้*

จากการสัมภาษณ์ *คุณนัฐกรณ์ ไชยชนะ ช่างซอชาวอำเภอแม่ใจ* ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสล่าหนานใจไว้ค่อนข้างละเอียดว่า ท่านเกิดเมื่อวันจันทร์ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๒๘ เป็นบุตรของพ่อหนานพรหม กับแม่เฒ่ากลม วรรณจักร มีพี่น้อง ๔ คนคือ นายใจ นายแก้ว นางบัว และนายเป็ง กล่าวคือเป็นบุตรคนโต

ครูบากัญจนะ ภาพจากวัดสันป่ง

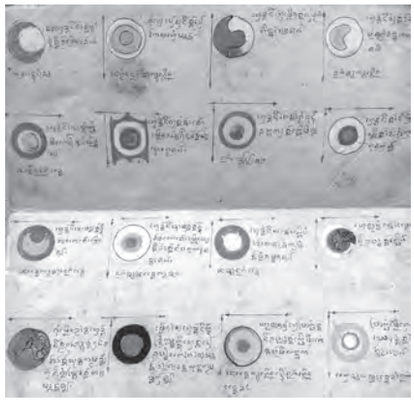

ภาพซ้าย พ่อสล่าหนานใจวรรณจักร *ภาพขวา* พับสาบันทึกเรื่องฤกษ์ผานาที ซึ่งเรียนรู้มาจากครูบาเถิ้ม

ตระกูลของสล่าหนานใจสืบเชื้อสายมาจากชาวเมืองเชียงแสนเก่า โดยทวดของท่านชื่อ พ่อแสนวรรณ และพ่อแสนจักร ท่านจึงนำชื่อของทวดทั้งสองมาตั้งเป็นนามสกุล วรรณจักร ในวัยเด็กยามว่างท่านชอบแกะสลักต้นไม้เป็นรูปต่าง ๆ สะท้อนถึงความสนใจในด้านช่างศิลปกรรมมาตั้งแต่ยังเยาว์ สล่าหนานใจบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ ที่วัดศรีถ้อย (โพธาราม) จากนั้นก็เริ่มช่วยงานก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดและละแวกใกล้เคียง ครั้นอุปสมบทเป็นพระภิกษุ (ฉายาพระอภิชัย อภิชโย) ท่านได้เดินทางไปศึกษาศิลปวิทยาการต่าง ๆ เช่นการเขียนภาพ การปั้นพระพุทธรูป วิชาดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์ ที่สำนักวัดแสนฝาง จังหวัดเชียงใหม่ กับครูบาเถิ้มโสภา ซึ่งยุคนั้นครูบาเถิ้มได้รับฉายาว่า “ครูบาผีกั๋ว” (ผีกลัว หมายความว่า ท่านมีวิชาอาคมขมังเวทย์ ปราบวิญญาณชั่วร้ายได้) เมื่อเรียนจบพระภิกษุอภิชัยเดินทางกลับบ้านเกิดที่ตำบลแม่ใจ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้ลาสิกขาบทออกมาประกอบอาชีพสล่า สล่าหนานใจแต่งงานกับนางสาวเรือนคำ ปัญจขันธ์ มีบุตรธิดารวม ๙ คน สล่าหนานใจเป็นผู้มีปฏิปทาต่อการทำบุญด้วยการสร้างวัด **ท่านได้เอาที่นาของท่านไปแลกกับปูนซีเมนต์เพื่อมาเทพื้นสร้างพระวิหารวัดศรีถ้อย (โพธาราม) กระทั่งเมื่อทราบข่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาเป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเจ้าตนหลวง ท่านจึงมาขอฝากตัวเป็นศิษย์รับใช้ครูบาเจ้าศรีวิชัย** ด้วยความที่เป็นสล่าอยู่แล้ว สล่าหนานใจจึงได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยให้เป็นตัวแทนคุมงานก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดในแถบแม่ใจหลายแห่ง เช่น วัดศรีสุพรรณ วัดพระธาตุจอมก้อ วัดพระธาตุกลางทุ่ง เป็นต้น และวัดในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น วัดในเขตอำเภอพาน อำเภอวังเหนือ ฯลฯ สล่าหนานใจเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ สิริรวมอายุ ๗๗ ปี

นอกจากนี้ ยังมี**กลุ่มคนยากคนจนที่หนีเข้ามาบวช** มาช่วยเป็นแรงงานก่อสร้าง คอยถมหิน เลื่อยไม้ ส่วนหนึ่งสารภาพว่ามาจากการหนีภาษีรัชชูปการ ๔ บาท ต่อมาเพิ่มเป็น ๖ บาท (ที่เรียกกันว่า “ภาษี ๔ บาท-ภาษี ๖ บาท” ตราเป็นพระราชบัญญัติในสมัยรัชกาลที่ ๖ ซึ่งประชาชนต้องจ่ายแทนการเกณฑ์แรงงาน) จากการสัมภาษณ์ทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ให้ข้อมูลถึงบรรพบุรุษของพวกเขาว่า *“ระหว่างการไปสร้างสะพานให้หลวงโดยไม่ได้รับค่าจ้าง กับการช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยพวกเขาก็ไม่ได้รับเงินเช่นกัน แต่ได้บุญแทน”* ทำให้ผู้คนจากทุกชั้นชนหลั่งไหลเข้ามาช่วยงานครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยความเต็มใจ

๓. **กลุ่มช่างชาวจีนที่ว่าจ้างมา** (กลุ่มนี้ไม่เรียกว่า ‘สล่า’) เป็นกลุ่มนายช่างที่มีฝีมือดี มีความรู้ นำเทคโนโลยี กระบวนช่าง และโครงสร้างสมัยใหม่ได้แก่ เครื่องคอนกรีตเสริมเหล็กเข้ามาใช้ มีความชำนาญเฉพาะทาง เช่น การฝังกระจกที่ตัดเป็นรูปเรขาคณิตชิ้นเล็ก ๆ ในเนื้อปูนให้เป็นลวดลายต่าง ๆ อย่างประณีต ซึ่งสล่าชาวล้านนาทั่วไปไม่เคยคุ้น ช่างจีนส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานจากกรุงเทพฯ มาแล้ว กลุ่มนี้ได้รับค่าตอบแทนเป็นทุนทรัพย์ โดยมีผู้สนับสนุนคือหลวงอนุสารสุนทร (สุ่นฮี้ ชัยย่งเส็ง)

ซึ่งเคยดำเนินกิจการการค้าอยู่ในเมืองลำพูนมาก่อน แล้วขยายมาที่เชียงใหม่ ตั้งห้างซัวย่งเส็ง เป็นห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ภายหลังใช้ชื่ออนุสารเชียงใหม่

เถ้าแก่โหงว โยมอุปัฏฐากคนสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกผู้หนึ่ง เป็นคนจีนที่ทำกิจการการค้าวัสดุก่อสร้าง เป็นเจ้าของร้าน “เตียงเมี่ยงไถ่” ในเชียงใหม่ เป็นตัวแทนบริษัทอีสต์เอเชียติกจากกรุงเทพฯ วัสดุสมัยใหม่จึงเข้ามายังเชียงใหม่ได้ง่าย โดยผ่านมาทางร้านเถ้าแก่โหงวนั่นเอง

นายช่างชาวจีนอีกคนหนึ่งที่เปิดร้านขายวัสดุในพื้นที่เขตอำเภอลี้ ได้แก่ เจ๊กหลิม

๔. กลุ่มสล่าของ ‘พะยาตะก่า’ ‘จองตะก่า’ หรือ ‘พะก่า’ ผู้อุปถัมภ์ชาวมอญ-ม่าน-เงี้ยว ที่เดินทางมาจากประเทศพม่า ไม่ใช่ประชากรล้านนาโดยตรง แต่ขึ้นอยู่ในบังคับของชาวอังกฤษ ยุคที่เข้ามาทำสัมปทานป่าไม้

คำว่า **พะยาตะก่า** ออกเสียงเป็นภาษาพม่าว่า *บะยาดะก่า* เช่น *พะยาตะก่าหลวงโยนะการพิจิตร* ซึ่งเป็นชาวมอญ ต้นสกุลอุปโยคิน ผู้อุปัฏฐากรายใหญ่ต่อครอบครัวของครูบาเถิ้มโสภา วัดแสนฝาง ที่เชียงใหม่

คำว่า **จองตะก่า** ภาษาไทใหญ่ออกเสียงว่า *จาวง์ดะก่า* พบนามที่ใต้ซุ้มประตูโขงด้านทิศตะวันออกของวัดสวนดอก เชียงใหม่ จารึกชื่อว่าอุปถัมภ์การสร้างโดย *จองตะก่าวาริตตะ* แต่ชาวล้านนาออกเสียงว่า วารินต๊ะ

คำว่า **พะก่า**/ภะก่า/พก่า กร่อนมาจากคำว่าพะยาตะก่าอีกชั้นหนึ่ง ดังเช่น รายชื่อเจ้าภาพอุปถัมภ์ค่าก่อสร้างเสาวิหารหลวงวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา พบชื่อ *พะก่าสร้อยคำ พะก่าญาณะ* และ *น้อยพะก่า*

คำทั้งหมดนี้ หมายถึง *ทายก-ทายิกา* หรือคหบดีผู้มีศรัทธาอย่างแรงกล้าในการอุปถัมภ์ก่อสร้างวัด พบว่าสล่าที่ทำงานก่อสร้างให้กับคหบดีกลุ่มนี้ก็ล้วนแล้วแต่เป็นชาวมอญ-ม่าน-เงี้ยวที่มีความสันทัดในการนำรูปแบบศิลปะจากประเทศพม่ามาสร้างในวัดที่ตนอุปถัมภ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย มากกว่าจะใช้รูปแบบศิลปะล้านนา

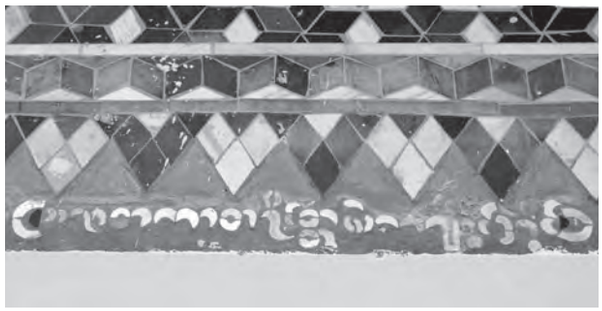

รายชื่อของศรัทธาผู้อุปถัมภ์ในการสร้างวัดชาวพม่า-ไทใหญ่ เขียนว่า "จองตะก่าวาริตตะ" ที่ประตูโขงวัดสวนดอก

หลักฐานยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างชาวมอญ-ม่าน-เงี้ยว (ซึ่งคนทั่วไปมักเรียกว่า ‘พม่า’) ต่อการช่วยเหลือครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างวัด ปรากฏอยู่ในหนังสือตรวจราชการมณฑลพายัพ รายงานโดยกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต โสณกุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ประธานองคมนตรี และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตอนตรวจราชการกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้กล่าวไว้ดังนี้

*“ขณะนี้กำลังมีการปฏิสังขรณ์อยู่แพร่หลายทั่วมณฑล ในนครลำปางยิ่งมีหลายแห่งโดยพระศรีวิชัยเป็นหัวหน้า โดยพวก**พะม่า**ที่ค้าขายร่ำรวยช่วยกันจัดการบ้าง โดยชาวเมืองบ้าง...*

นครลำปางเป็นแหล่งใหญ่สำหรับคนพะม่า และวัดพะม่าเท่าที่ได้สอบถามดูได้ความดังนี้ ทายกพะม่ามีเสียงในวัดยิ่งกว่าพระ การปกครองวัดอำนาจอยู่แก่คณะทายกมาก และพวกเหล่านี้ยังไม่ปรากฏว่ามีความมุ่งหมายจะเอาใจออกหากจากคณะสงฆ์ไทย”

เห็นได้ว่าฝ่ายรัฐบาลสยามเกิดความระแวงว่าวัดพม่าเอง ลึกๆ แล้วก็มีความประสงค์อยากจะแยกตัวเป็นอิสระ ไม่ต้องการอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงมีวาระซ่อนเร้นในการหันไปให้การสนับสนุนกระบวนการสร้างวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย ดังนั้น กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้กราบทูลข้อเสนอในรายงานว่า

“ได้ชี้แจงทางการให้ปลัดมณฑลประจำลำปางคนใหม่เข้าใจดีแล้ว ได้ตกลงกันว่าระวางนี้ ให้รีบเอา

ภาพซ้าย **พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ผู้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัย มาบูรณะวัดพระสิงห์ สวนดอก**
ภาพขวา **กรมหมื่นพิทยลาภพฤติยากร ผู้ถวายรายงานเรื่อง ชาวพม่าในลำปาง**

(วัดพม่า) เข้ามาไว้คุ้มครองได้มากเท่าไรยิ่งดี การอันนี้น่าเชื่อว่าพวกพะม่าก็เต็มใจ เพราะวัดของเขาจะได้มีหลักฐาน และได้รับความรับรองทางราชการจากรัฐบาลด้วย"

ไม่มีหลักฐานชี้ชัดว่าคหบดีชาวมอญ-ม่าน-เงี้ยว มีเจตนาที่จะแข็งข้อต่อรัฐบาลสยามด้วยการแยกเขตปกครองวัดเป็นอิสระ ตามที่หวาดระแวงกันหรือไม่ แต่ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า การที่ชาวพม่านิยมเข้ามาเป็นผู้อุปภัมภ์การก่อสร้างวัดจำนวนมากนั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญยิ่งก็เพื่อ "ไถ่โทษ" หรือ "ชำระบาป" ชดเชยกับการที่พวกตนได้ตัดต้นไม้ไปในปริมาณมาก ตามความเชื่อดั้งเดิมที่บรรพบุรุษปลูกฝังว่า ต้นไม้เป็นที่สิงสถิตของ "รุกขเทวดา" ดังนั้นเมื่อยิ่งทำลายต้นไม้จำนวนมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งจำเป็นต้องสร้างวัดเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลเพื่อขอขมากรรมต่อรุกขเทวดามากยิ่งขึ้นเท่านั้น และช่องทางลัดทางหนึ่งที่คหบดีค้าไม้เหล่านี้เห็นว่าทำได้สะดวกมากที่สุด ก็คือการเข้ามาร่วมงานกับกระบวนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

๕. กลุ่มช่างหลวงที่เข้ามาร่วมกำกับดูแลงานบางวัดที่สำคัญในเชียงใหม่ ได้แก่ กลุ่มช่างที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้านายฝ่ายเหนือ นำโดยเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ของ ผศ.ดร.ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ กล่าวว่า ช่างหลวงนี้เดินทางมาจากกรุงเทพฯ นำโดย **ขุนวิจารณ์ฯ**

หมายเหตุ ขุนวิจารณ์ฯ ที่ชาวเชียงใหม่เรียกขานกันแบบย่อ ๆ นั้น ไม่สามารถสืบทราบบรรดาศักดิ์หรือราชทินนามเต็ม ๆ ที่ต่อท้าย อีกทั้งไม่ทราบนามเดิม และบทบาทของท่านผู้นี้ แต่คงเป็นบุคคลที่ทำงานในราชสำนัก และน่าจะรู้จักมักคุ้นกับพระราชชายา เจ้าดารารัศมี มาก่อน พระราชชายา เจ้าดารารัศมีจึงได้ประสานขอความร่วมมือจากขุนวิจารณ์ฯ ให้ส่งคณะช่างหลวงมาช่วยงานในการก่อสร้างพระวิหารวัดพระสิงห์เป็นการพิเศษ เนื่องจากเป็นวัดที่เจ้านายฝ่ายเหนือได้กราบบังคมทูลเชิญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จเป็นองค์ประธานยกช่อฟ้าพระวิหาร

กล่าวโดยสรุปคือ จุดเด่นของการสร้างงานสถาปัตยกรรมใน **"กระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ถือเป็นการรวมเอาสรรพช่าง สรรพวิชา สรรพศิลป์ อันหลากหลาย ทั้งงานต้นแบบดั้งเดิมของล้านนา ผสมผสานกับอิทธิพลตะวันตก จีน สยาม มอญ-พม่า-ไทใหญ่ ชาวเขา เข้าไว้ด้วยกัน อย่างกลมกลืนและตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนทุกกลุ่มอย่างลงตัว

อัตลักษณ์ด้านศิลปกรรมที่พบในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

อัตลักษณ์ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมที่สร้างหรือบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง

ช่วงแรก ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึงต้นปี ๒๔๖๓ เป็นผลงานยุคเริ่มแรก ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะถูกต้องอธิกรณ์ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ผลงานยุคแรกเป็นรูปแบบจารีตดั้งเดิมตามพื้นถิ่น งานส่วนใหญ่พบแถบอำเภอลี้ อำเภอบ้านโฮ่ง และอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน รวมไปถึงจังหวัดลำปาง และจังหวัดเชียงใหม่ทางตอนใต้ เช่น อำเภอเสริมงาม เถิน จอมทอง ฯลฯ

ช่วงที่สอง ระหว่างปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง ๒๔๗๘ เป็นผลงานช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเริ่มไปเรียนรู้งานศิลปสถาปัตยกรรมจากโลกภายนอกมาแล้ว นั่นคือช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ที่กรุงเทพมหานครนั้น มีการบันทึกไว้ชัดเจนว่า ขณะเดินทางโดยรถไฟในคืนแรก ตามกฎระเบียบของสงฆ์ไม่สามารถจำวัดบนรถไฟได้ ต้องลงไปจำวัด ณ วัดแห่งใดแห่งหนึ่งที่ไม่ห่างไกลจากสถานีรถไฟมากจนเกินไป ปรากฏว่าผู้คุมตัว (หลวงประสานคดีชนและนายถนอม) ได้พาท่านไปจำวัดที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธชินราช พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง สร้างในสมัยพระญาลิไทแห่งกรุงสุโขทัย นอกจากนี้เมื่อไปถึงกรุงเทพฯวันแรกแล้ว ยังไม่พบสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เนื่องจากท่านเสด็จไปประกอบสังฆกิจที่พระนครศรีอยุธยา แทนที่ผู้คุมจะให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยรอที่กรุงเทพฯ ไปก่อนสักระยะ กลับรีบพาท่านไปกราบรายงานตัวต่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ที่กรุงเก่า ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มีโอกาสเห็นราชธานีโบราณ และอีกครั้งหนึ่งเมื่อเสร็จสิ้นการต้องอธิกรณ์ก่อนกลับลำพูน สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ยังได้ให้คนขับรถไปส่งครูบาเจ้าศรีวิชัยไปกราบสักการะพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง พร้อมไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความงดงามของศิลปกรรมที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามนั้นเอง ย่อมสร้างแรงบันดาลใจอย่างเอกอุให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตลอดช่วงที่ต้องอธิกรณ์นานถึง ๓ เดือน เมื่อกลับคืนสู่ล้านนา พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มีการประยุกต์เอางานศิลปกรรมของรัตนโกสินทร์ อยุธยา และสุโขทัย เข้ามาผสมผสานกับงานศิลปกรรมพื้นถิ่นล้านนาอย่างกลมกลืน เริ่มมีความสลับซับซ้อนทางด้านการจัดวางองค์ประกอบ ตามการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองที่ส่วนกลางเข้ามามีอิทธิพลต่อล้านนา **ในช่วงที่สองนี้จึงถือว่าเป็น *"ยุคทอง"* แห่งการก่อสร้างวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ช่วงที่สาม ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๗๙ คือช่วงที่ท่านต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้าย ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามสถานที่แห่งเดิม เมื่อกลับมาจำพรรษาที่เมืองลำพูน พบว่าผลงานการก่อสร้างในช่วงบั้นปลายชีวิตตั้งแต่ปี ๒๔๗๙-๒๔๘๑ ก่อนช่วงที่ท่านอาพาธหนัก จะไม่พบในเชียงใหม่อีกเลย พบแต่เพียงในเขตจังหวัดลำพูนเท่านั้น (อาจมีบ้างประปรายในลำปาง พะเยา เชียงราย อีกเล็กน้อย) และพบในปริมาณที่น้อยมาก ด้านลวดลายการตกแต่งก็ค่อนข้างขยายสัดส่วนให้ดูใหญ่โต ทำให้ไม่ประณีตเหมือนช่วงที่สอง

“อัตลักษณ์” หรือ “รูปแบบเฉพาะ” ของงานสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย สามารถจำแนกได้เป็น ๓ กลุ่มดังนี้ ๑. กลุ่มของวิหารและอุโบสถ ๒. กลุ่มของพระธาตุเจดีย์ ๓. กลุ่มเสนาสนะอื่นๆ

พระวิหารและอุโบสถ

อาคารพระวิหารและอุโบสถที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง สามารถจำแนกได้เป็น ๖ รูปแบบกว้างๆ ดังนี้

๑. วิหารหลวง
๒. วิหารพระนอน (ผังตรีมุข)
๓. วิหารแบบจัตุรมุข
๔. วิหารเปื้อย หรือวิหารโถง
๕. อุโบสถมหาอุตม์
๖. วิหารหลังเปียง

วิหารหลวง

ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้างวิหารไว้ที่ด้านหน้าหรือทางทิศตะวันออกของพระเจดีย์ตามแบบแผนโบราณ วิหารมักมีขนาดค่อนข้างใหญ่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เทียบได้กับศาลาการเปรียญของทางภาคกลาง คือใช้ทำกิจกรรมอเนกประสงค์ รวมทั้งการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณรได้ด้วย นัยแห่งการสร้างวิหารของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น ใช้แทนความหมายของการบำเพ็ญทานบารมีอันยิ่งใหญ่ เนื่องจากวิหารเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปประธาน วิหารจึงเป็นตัวแทนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

โดยปกติสำหรับวัดขนาดใหญ่ในวัฒนธรรมล้านนามักมีการสร้างวิหารหลายหลัง **วิหารหลักที่อยู่ด้านทิศตะวันออกหน้าพระเจดีย์ จะเรียกว่า วิหารหลวง** ส่วนวิหารหลังอื่นๆ ที่รายรอบพระเจดีย์ ถือเป็นวิหารประจำทิศ หรือมีหน้าที่เฉพาะกิจ เช่น วิหารพระพุทธ วิหารพระนอน วิหารอัฏฐารส (พระยืน) วิหารพระเจ้าทันใจ วิหารพระละโว้ วิหารพระสังกัจจายน์ เป็นต้น หากเป็นวัดขนาดย่อมมักมีวิหารเพียงหลังเดียว เรียกแค่ วิหาร ไม่นิยมเรียกวิหารหลวง

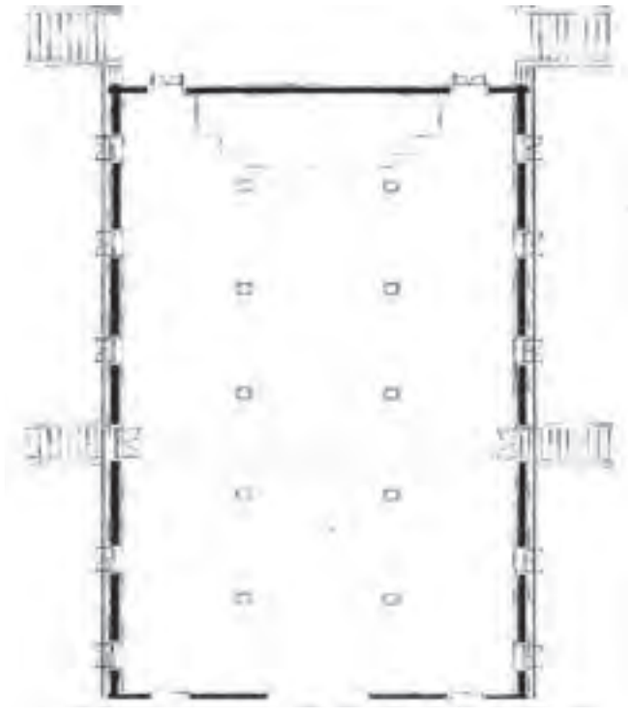

แผนผังวิหารมาตรฐานทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขหน้า-หลัง บันไดขึ้นด้านข้าง (ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

วิหาร หรือวิหารหลวงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างนั้น มีรูปแบบมาตรฐานคล้ายคลึงกันหมดทุกหลัง ถือว่าเป็นการปฏิวัติวงการสถาปัตยกรรมล้านนาเลยทีเดียว เนื่องจากมีการขยายสัดส่วนหรือขนาดของห้องให้ใหญ่ขึ้นกว่าเดิมมาก มีตั้งแต่ ๕ ห้อง ๗ ห้อง จนถึง ๙ ห้อง มีการเปลี่ยนวัสดุจากเครื่องไม้เป็นเครื่องปูน ทั้งนี้เพื่อความคงทน จากประสบการณ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องเข้ามารับหน้าที่เป็นแม่กองบูรณะพระวิหารหลวงหลังสำคัญๆ อย่างน้อย ๓ วัดที่เกิดการพังทลายเนื่องจากพายุ ได้แก่ พระวิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน พระวิหารหลวงวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ และพระวิหารหลวงวัดพระเจ้าตนหลวง จังหวัดพะเยา *ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของวัสดุและโครงสร้างของผนัง หลังคา และเสาที่ใช้รับน้ำหนัก ว่าจะต้องมีความแข็งแรงคงทนกว่าวิหารล้านนาโบราณมากเป็นพิเศษ*

แผนผังโดยรวมของวิหารหลวง มักเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตรงๆ ไม่นิยมย่อเก็จหรือย่อมุม กล่าวคือไม่เน้นการยักเยื้องของผนังอาคาร แต่ใช้วิธีตัดตรงแบบเรียบๆ

เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าที่จะเน้นการตกแต่งอย่างหรูหราวิจิตร การวางแกนวิหารวางในแนวตะวันออก-ตะวันตกเสมอ ยกเว้นวัดที่มีความสัมพันธ์กับเส้นทางสัญจรที่มีมาแต่เดิม เช่นวัดหันหน้าลงแม่น้ำ หรือมีการตัดถนน ทำให้ต้องหันหน้าไปทางที่มีถนน เช่นวัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

มีวัดบางแห่งที่ไม่สะดวกจะวางตำแหน่งพระวิหารไว้ด้านทิศตะวันออกหน้าพระเจดีย์ตามแบบแผน ด้วยพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย คือประชิดกำแพง ชิดหน้าผา มีต้นโพธิ์ใหญ่ ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยตัดสินใจเลือกที่จะย้ายตำแหน่งที่ตั้งวิหารไปสร้างอยู่ด้านทิศตะวันตก คือวางไว้ด้านหลังพระเจดีย์ เช่นวัดผาลาด อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

เมื่อกำหนดแกนตำแหน่งวางวิหารแล้ว วิหารในกระบวนการสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยมักทำระเบียงมุขยื่นออกมาด้านหน้า ระเบียงมุขประกอบด้วยการทำรั้วลูกกรงปูนหล่อเตี้ยๆ ล้อมด้านข้าง และทางขึ้นด้านหน้าเปิดช่องเสาคู่หน้าไว้ วิหารบางแห่งมีขนาดใหญ่มาก อาจเพิ่มระเบียงมุขด้านหลัง เช่นวัดเชียงมั่น วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้วัดบางแห่งยังมีการเพิ่มลานประทักษิณที่ด้านข้างเรียกว่า “พาไล” มีเสารองรับชายหลังคาด้านนอกวิหาร ทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถเดินประทักษิณรอบวิหารด้านบนได้ คล้ายกับผังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) กรุงเทพมหานคร ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปพบเห็นด้วยตาตัวเอง ก่อนเดินทางกลับจากการต้องอธิกรณ์ที่วัดเบญจมบพิตรครั้งแรก

ตัวอย่างผังที่มีระเบียงพาไลโดยรอบได้แก่ พระวิหารหลวง และพระอุโบสถพระเจ้าทองทิพย์ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร พระวิหารวัดบ่อแก้ววนาราม อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ผังแบบที่เพิ่มพาไลด้านข้างนี้ไม่ค่อยได้รับความนิยมเท่าที่ควร เนื่องจากไม่สัมพันธ์กับหน้าที่ใช้สอยและกิจกรรมทางศาสนาในวัฒนธรรมล้านนา กล่าวคือระเบียงล้อมรอบตัวอาคารแบบภาคกลางนั้น เป็นพื้นที่ที่ถูกออกแบบมาเพื่อใช้เป็นลานประทักษิณ หากเป็นอุโบสถก็ใช้ทำสังฆกรรมในพิธีบรรพชาอุปสมบท

พาไลโดยรอบพระวิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย

อุโบสถพระเจ้าทองทิพย์ วัดพระธาตุหริภุญชัย เปิดพาไลข้างเหมือนพระวิหารหลวง

ระเบียงประดับลูกกรงปูนหล่อสำเร็จรูปพบที่วิหารเกือบทุกแห่งในงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ลูกกรงระเบียงหล่อปูนระบายสี *ภาพซ้าย* อุโบสถภิกษุณี *ภาพขวา* วิหารพระพุทธ วัดพระธาตุหริภุญชัย ลำพูน

และถ้าเป็นวิหารก็ใช้สำหรับเวียนเทียน โดยทางภาคกลางกำหนดให้พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทำกิจกรรมทักษิณาวัฏด้านบนระเบียงพาไล ในขณะที่ทางล้านนาไม่นิยมเดินเวียนเทียนล้อมรอบพระวิหาร แต่จะทักษิณาวัฏล้อมรอบพระธาตุเจดีย์มากกว่า รูปแบบดังกล่าวจึงไม่สัมพันธ์กับกิจกรรมเท่าที่ควร ภายหลังระเบียงพาไลด้านข้างจึงถูกตัดออกไปเหลือเพียงมุขด้านหน้าและด้านหลังเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น วิหารหลวงวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา แผนผังเดิมเคยมีระเบียงข้างแต่ต่อมาเมื่อทางวัดบูรณะวิหารใหม่ระหว่างปี ๒๕๑๕-๒๕๑๖ ได้ตัดระเบียงข้างออกไป หรือจากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดพระนอนหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ก็มีการตัดพาไลหรือระเบียงข้างรอบพระวิหารหลวงออกไปแล้วเช่นกัน

ทำให้ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ปรับประยุกต์ผังวิหารใหม่ ให้มีการทำบันไดทางขึ้นด้านข้างให้ตรงกับประตูพระวิหารตอนในห้องสุดท้ายที่มีการประดิษฐานพระประธาน ๒ ข้างเท่านั้น

วิหารพระนอน และวิหารผังตรีมุข

พระพุทธไสยาสน์เป็นปูชนียวัตถุอีกประเภทหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญ และมีความมุ่งมั่นที่จะบูรณะ ส่วนใหญ่จะบูรณะทั้งองค์พระพุทธปฏิมาและทั้งสร้างพระวิหารครอบใหม่ ผังวิหารพระนอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพบว่ามี ๒ รูปแบบ แบบแรกคือผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเหมือนผังวิหารหลวง แบบที่สองมีความพิเศษคือ เป็นผังแบบ “ตรีมุข” คล้ายรูปตัว T คือมีประตูทางเข้ายื่นด้านหน้า และมีปีกสองด้าน

ลักษณะเด่นร่วมกันของวิหารพระนอนไม่ว่าจะเป็นผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ดังเช่น วิหารวัดพระนอนขอนม่วง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และวิหารวัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน หรือจะเป็นผังแบบตรีมุข เช่นที่ วิหารวัดพระนอนแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วิหารพระนอนวัดพระธาตุดอยเต่าคำ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง และวิหารพระนอนวัดอักโขชัยคีรี อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ล้วนมีลักษณะเด่นอยู่สองข้อคือ

๑. นิยมออกแบบแนวเสาช่วงกลางรองรับตลอดสันหลังคายาวเรียงรายต่อเนื่องกันไป ณ จุดกึ่งกลางอาคาร

๒. เมื่อเข้ามาสู่วิหารด้านใน สายตาจะพบพระพุทธรูปไสยาสน์ ในลักษณะนอนยาวขวางเต็มแนวผนังด้านหลังที่ปิดทึบ โดยออกแบบประตูทางเข้าไม่ให้ปะทะพระพักตร์ด้านตรง เพราะจะทำให้ดูมุมแคบ แต่กำหนดให้เดินเข้าด้านข้าง หรือด้านเฉียง เพื่อให้เข้าไปแล้วเห็นพระพักตร์และพระวรกายแบบเต็มองค์ แม้จะสร้างในพื้นที่อันจำกัดก็ตาม

อนึ่ง ผังแบบตรีมุข บางครั้งยังนำไปใช้กับวิหารหรือมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทจำลองอีกด้วย ดังเช่น ที่วิหารรอยพระพุทธบาทจำลองขนาดเล็กอยู่หน้าพระวิหารหลวง วัดศรีโคมคำ กับวิหารวัดพระบาทอำเภอเมืองลำปาง ก็เป็นทรงตรีมุข รูปทรงตรีมุขนี้ไม่เคยปรากฏในสถาปัตยกรรมล้านนามาก่อน จึงถือเป็นประดิษฐกรรมที่ริเริ่มขึ้นในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

แผนผังวิหารทรงจัตุรมุข (ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

วิหารแบบจัตุรมุข

มักเป็นวิหารที่สร้างเพื่อครอบรอยพระพุทธบาท เช่น วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน วัดพระบาทยั้งหวีด อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ หรือวิหารแบบพระอัฏฐารส คือพระพุทธรูปประทับยืนขนาดใหญ่ ที่วัดอักโขชัยคีรี เป็นต้น ได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากพระอุโบสถทรงจัตุรมุข วัดเบญมบพิตรดุสิตวนาราม ผสมผสานกับมณฑปทรงจัตุรมุขที่มีในวัฒนธรรมล้านนามาแต่เดิมด้วย เช่น วิหารวัดพระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และวิหารพระเจ้าพันตน วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง

วิหารเปื๋อย หรือวิหารโถง

คำว่าวิหารเปื๋อย หมายถึงวิหารที่เปิดเปลือยไม่มีผนังปิดล้อมอาคาร ยกเว้นห้องสุดท้ายในส่วนด้านหลังพระประธาน ถือเป็นวิหารรูปแบบดั้งเดิมเก่าสุดของวัฒนธรรมล้านนา ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ฟื้นฟูวิหารรูปแบบนี้มาสร้าง มีทั้งวิหารขนาดใหญ่มากที่สุดในล้านนา ณ วัดสวนดอก และวิหารขนาดเล็กสำหรับครอบรอยพระบาท คือที่วัดพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และวิหารเปื๋อยบนยอดเขาวัดพระพุทธบาทสามยอด อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

วิหารมหาอุตม์ (มหาอุด)

หมายถึงอาคารปิดทึบไม่มีการเจาะช่องหน้าต่าง หรือหากมีก็จะเป็นหน้าต่างที่บานเล็กมาก ทำตามคติความเชื่อที่ว่า การนั่งปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

วิหารจัตุรมุข วัดพระพุทธบาทตากผ้า

วิหารเปื๋อย ครอบรอยพระบาท วิหารมหาอุตม์ ที่อุโบสถ ทั้งคู่อยู่วัดศรีโคมคำ พะเยา

ควรหลีกเลี่ยงสิ่งรบกวนทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นแสง เสียง ความเย็น ความร้อน ไม่มีการทำมุขระเบียงยื่นด้านหน้า ด้านหลัง ไม่มีบันไดขึ้นด้านข้าง เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบเรียบง่ายที่มีเฉพาะบานประตูทางเข้าด้านหน้าบานเดียว เป็นรูปแบบที่พบในประเทศไทยทั่วทุกภูมิภาค วิหารในรูปแบบมหาอุตม์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ วิหารครอบรอยพระพุทธบาท ที่วัดพระพุทธบาทสามยอด อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน วิหารครอบรอยพระพุทธบาทที่วัดพระบาทห้วยอี่ลิง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ รวมไปถึงกลุ่มพระอุโบสถหลายแห่ง เช่น อุโบสถวัดบ้านโฮ่งหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

อุโบสถวัดป่าแดงหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และอุโบสถวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา เป็นต้น

วิหารหลังเปียง

เป็นวิหารแบบพิเศษพบมากในสกุลช่างลำปาง คำว่า “หลังเปียง” หมายถึงทำทรงหลังคาตัดตรง เปิดพื้นที่ทำเป็นดาดฟ้า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเลือกรูปแบบนี้เพื่อป้องกันวาตภัย เช่น วิหารหลังเปียง วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งตั้งอยู่บนภูเขาเป็นจุดปะทะแรงลม หากทำหลังคาทรงแหลมสูงด้วยวัสดุที่ไม่คงทนอาจจะรองรับแรงลมไม่ไหว รวมไปถึงพระอุโบสถหลังเปียงที่วัดอุมลอง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะมีส่วนช่วยสร้าง อาคารหลังเปียงประเภทนี้มักก่อด้วยปูน และทำหน้าต่างวงโค้งแบบตะวันตก มีความเกี่ยวข้องกับฝีมือช่างหรือผู้อุปถัมภ์ที่เป็นกลุ่มสล่าชาวมอญ พม่า ไทใหญ่ ที่เคยทำงานสัมปทานค้าไม้กับบริษัทต่างชาติชาวอังกฤษ

องค์ประกอบวิหารที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

๑. โครงสร้างหลังคา
๒. โครงสร้างเพดานภายใน
๓. โครงสร้างหน้าแหนบ
๔. โครงสร้างเสา
๕. โครงสร้างค้ำยัน (นาคทันต์)
๖. โครงสร้างซุ้มประตู หน้าต่าง

วิหารหลังเปียง หรือเพคานตัดไม่ทำหลังคาทรงสูง วัดพระธาตุดอยน้อย ลำปาง

โครงสร้างหลังคา

สืบเนื่องมาจากแผนผังพระวิหารที่เน้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ดังนั้นโครงสร้างหลังคาจึงสร้างสอดรับล้อกับผังวิหาร ให้เป็นผืนใหญ่ผืนเดียวห่มคลุมด้านซ้ายขวา และ/หรืออาจมีการซ้อนหลังคาอีกชั้นหนึ่ง ทำให้กลายเป็น “๒ ตับ” (คำว่า “ตับ” เป็นศัพท์เฉพาะทางสถาปัตยกรรม ที่ใช้เรียกแผงหลังคาที่มองเห็นจากทางด้านข้างพระวิหาร) กรณีที่วิหารมีแนวเสาพาไลรอบพระวิหารด้วยนั้น ก็จะเพิ่มชั้นหลังคาอีก ๑ ตับ ทำให้กลายเป็น ๓ ตับ ในส่วนมุขด้านหน้า-หลังนั้น วิหารขนาดมาตรฐานทั่วไปมักทำมุข-หลังชั้นเดียว สำหรับวิหารที่สำคัญ ต้องการเน้นความวิจิตรและมีขนาดใหญ่มากขึ้นนั้น ก็อาจเพิ่มมุขด้านหน้าเป็น ๒ ชั้น ส่วนด้านหลังอาจเท่าเดิม

วิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย หลังคาซ้อน ๓ ชั้นเรียก ๓ ตับ มุขหน้าหลัง ๒ ชั้น

โครงสร้างเพดานภายใน

ภายในโครงสร้างเพดานหลังคา มีทั้งการใช้เครื่องไม้แบบล้านนาโบราณที่เรียกกันว่าระบบโครงสร้างแบบ “ขื่อม้าต่างไหม” (ตั่งไหม) ที่ใช้ขื่อแปกลอนถ่ายน้ำหนัก และมีทั้งนวัตกรรมใหม่ที่ใช้การดาดเพดานด้วยคอนกรีตสำเร็จรูป

คำว่า “ขื่อม้าต่างไหม” หรือ “ขื่อม้าตั่งไหม” เป็นคำที่มีรากศัพท์ของการค้าม้าต่างวัวต่าง ในเส้นทางสายไหมยุคโบราณ สะท้อนระเบียบวิธีการวางโครงสร้างของขื่อคานต่าง ๆ ที่ใช้รับน้ำหนักภายในวิหาร มีลักษณะคล้ายกับการใช้ “ม้าต่าง” หรือ “วัว

ต่าง” ที่บรรทุกสินค้าของกองคาราวานตามเส้นทางสายไหม เพื่อมิให้สัตว์พาหนะต้องแบกรับน้ำหนักบรรทุกมากเกินไป ณ จุดใดจุดหนึ่งเพียงจุดเดียว นายวาณิชจะทำโครงสร้างไม้ให้กระจายการผูกห้อยสินค้าไว้โดยรอบตัวสัตว์ในลักษณะถ่ายน้ำหนักให้ทั่วทุกจุดเท่าที่จะมากได้ แล้วแบ่งสินค้าออกเป็นห่อเล็กๆ หลายห่อ นำสินค้าห่อเล็กๆ มามัดผูกกับขื่อที่กระจายน้ำหนักรอบตัวสัตว์ต่าง วิธีนี้ป้องกันไม่ให้สัตว์พาหนะรู้สึกเหนื่อยง่าย

โครงสร้างแบบขื่อม้าต่างไหม จึงเป็นโครงสร้างที่ใช้ระบบการกระจายน้ำหนักให้ทั่วตลอดอาคาร ไม่นิยมตีฝ้าเพดานปิดเครื่องไม้ มักเปิดเปลือยให้เห็นความงามของการถ่ายน้ำหนักของขื่อแต่ละชั้น อีกทั้งเพื่อช่วยระบายอากาศร้อนให้ถ่ายเทขึ้นสู่เพดานด้านบนด้วย

คู่ขนานไปกับโครงสร้างแบบขื่อม้าตั่งไหม ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังนิยมใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กสำหรับวิหารขนาดใหญ่อีกด้วย เช่นวิหารที่วัดสวนดอก มีจุดเด่นที่แสดงถึงพัฒนาการสูงสุดของโครงสร้างคือ **ปรับเปลี่ยนวัสดุโครงสร้างของจุดที่มีความสำคัญต่อการรับน้ำหนักของตัวอาคาร มาใช้เทคนิคการก่อสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็กแทน** ที่สำคัญที่สุดคือโครงสร้างเสาและขื่อ ทั้งขื่อหลวงและบ่างข้าง ใช้แผ่นคอนกรีตขนาดค่อนข้างใหญ่ เพื่อจะสามารถรองรับโครงสร้างส่วนบนได้ ส่วนโครงสร้างที่เหลือ เช่น ตั้ง ขื่อม้า ขื่อยี ขื่อม้าสามแป ยังคงรักษาระเบียบแบบแผนของโครงสร้างแบบม้าต่างไหมได้ดี และใช้วัสดุไม้ปะปน เพียงแต่ระเบียบการซ้อนชั้นหรือลดชั้นได้เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง

สำหรับอาคารหลังไม่ใหญ่มาก มักใช้คานคอนกรีต ๑ ท่อนวางพาดตอนบน เรียงขนานกันไปเป็นห้องๆ และปิดปลายให้แข็งแรงด้วยแผ่นสามเหลี่ยมคล้ายนาคทันต์ แต่ไม่มีการสลักลวดลาย

มูลเหตุปัจจัยที่ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้คานคอนกรีตรวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงวัสดุก่อสร้างชนิดอื่นๆ

๑. ได้เห็นความคงทนแข็งแรงของอาคารที่กรุงเทพมหานคร

โครงสร้างหลังคาแบบขื่อม้าตั่งไหมของล้านนาโบราณ ที่วัดสบสี ลำปาง

๒. จากการที่วิหารหลายแห่งในภาคเหนือที่ใช้โครงสร้างไม้ประสบกับวาตภัย เช่น วิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย วิหารหลวงวัดพระสวนดอก วิหารหลวงวัดพระสิงห์ เป็นต้น

๓. การทำสัมปทานป่าไม้ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อให้เกิดการจัดระเบียบ การซื้อขายซักลากไม้ในเขตภาคเหนือกลายเป็นเรื่องที่ถูกควบคุมโดยกฎหมายป่าไม้ หาวัสดุไม้ค่อนข้างลำบาก ต้องใช้วัสดุอื่นทดแทน เห็นได้จากกรณีที่ครูบาอภิชัยขาวปีถูกคดีข้อกล่าวหาว่าแอบลักลอบตัดไม้จากป่าที่อยู่ในเขตสัมปทานของบริษัทแห่งหนึ่งนำไปก่อสร้างวัด จนเป็นเหตุให้ท่านต้องถูกบังคับให้ลาสิกขาบทไปนุ่งห่มผ้าขาวอีกเป็นครั้งที่สอง

๔. การเกิดขึ้นของกลุ่มพ่อค้าคนจีนและลัทธิทุนนิยม มีบทบาทแทนที่พ่อค้าวัวต่าง กระจกท้องถิ่นคือกระจกจีนและกระจกพม่าคือแก้วอังวะเริ่มหายาก เพราะกิจการการค้ามุ่งหน้าลงไปที่สยามแทน การมาของรถไฟและอุโมงค์ขุนตาน เส้นทางคมนาคมสะดวกขึ้น

โครงสร้างหน้าแหนบ

หน้าบันในภาษาล้านนาเรียก “หน้าแหนบ” คือองค์ประกอบส่วนตกแต่งที่ใช้ปิดโครงสร้างหน้าจั่ววิหารทั้งหน้าจั่วของหลังคาตับบน (หน้าแหนบ) และหน้าจั่วของหลังคาตับล่าง (เรียกบ่างข้าง หรือแหนบปีกนก)

โครงสร้างหน้าแหนบในวิหารล้านนาดั้งเดิม มีลักษณะเป็นแผ่นสามเหลี่ยมหน้าจั่วขนาดเล็ก เป็น

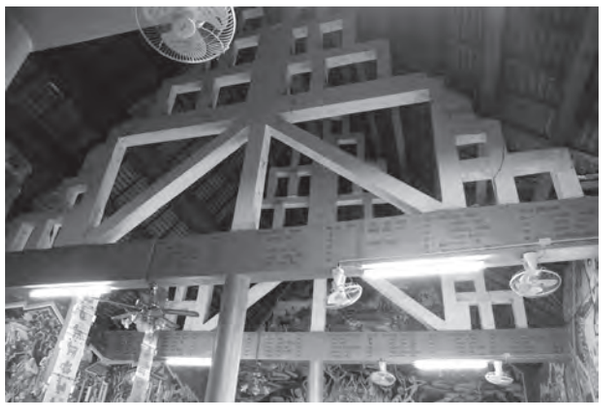

โครงสร้างคานคอนกรีตแห่งใหญ่คาคยาว อีกหนึ่งอัตลักษณ์ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย รับการทำระเบียงยื่นด้านหน้า-พาไล จากกรุงเทพฯ

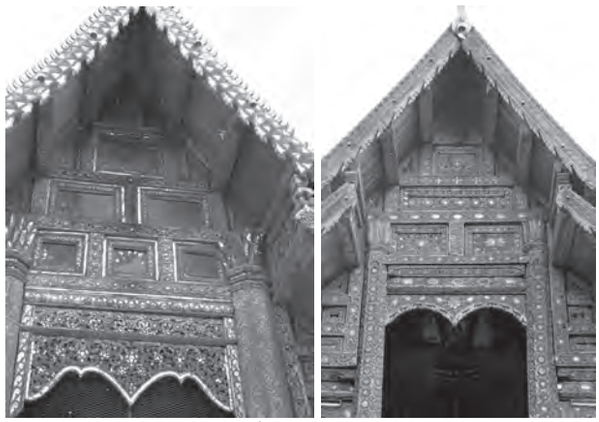

วิหารล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ก่อนยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้างแบบขื่อม้าต่างไหม หน้าแหนบมีพื้นที่แคบ แบ่งช่องตารางภายในตกแต่งลายพันธุ์พฤกษา และลายเพชรพลอย *ภาพซ้าย* วัดหนองตอง อำเภอหางดง *ภาพขวา* วัดปราสาท อำเภอเมืองเชียงใหม่

โครงสร้างแบบขื่อม้าต่างไหม ทำให้ในส่วนของหน้าบันด้านนอกจึงมีลักษณะคล้ายการตีตารางเป็นช่อง ๆ ช่างล้านนายุคก่อนจึงใช้วิธีตกแต่งกรอบภายในแต่ละช่องเป็นวงโค้งมนเรียก “ช่องลูกฟัก” จากนั้นจึงประดับลวดลายติดกระจก เป็นลายดอกไม้ ใบไม้ ที่เรียกโดยรวมว่า “ลายพันธุ์พฤกษา” ลายเรขาคณิต และ/หรือ ลายรูปสัตว์หิมพานต์ภายในแต่ละช่องลูกฟักนั้น

ในขณะที่ โครงสร้างหน้าแหนบในงานสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย เน้นการขยายอาคารวิหารให้กว้างใหญ่ ทำให้หน้าบันหรือหน้าแหนบจึงมีพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ช่างจำเป็นต้องเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาศิลปกรรม หากยังคงใช้วิธีตีตารางช่องเล็ก ๆ จะต้องตีตารางจำนวนมากกว่า ๒๐ ช่อง ทำให้ดูไม่งาม จึงหาทางออกด้วยการตกแต่งแผงหน้าแหนบด้วยลวดลายที่ขยายใหญ่อย่างเต็มพื้นที่ หน้าแหนบในรูปแบบมาตรฐานของครูบาเจ้าศรีวิชัยสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๕ ส่วน ได้แก่

๑. แผ่นสามเหลี่ยมตอนบนสุดใต้จั่วหลังคา

๒. แผ่นสี่เหลี่ยมตอนกลางขนาดใหญ่ ถือเป็นประธานหรือศูนย์กลางของหน้าแหนบ

๓. โก่งคิ้ว หมายถึงแผ่นโค้งสองวงอยู่ใต้ขื่อรองรับแผ่นสี่เหลี่ยม มักทำลวดลายนาคเกี่ยวกระหวัดประดับย้อยลงมาตรงกลาง เป็นตำแหน่งเดียวกันกับ “สาหร่ายรวงผึ้ง” ของทางภาคกลาง

๔. และ ๕. คือช่องสามเหลี่ยมด้านข้างสองด้าน ซ้าย-ขวา ที่เรียกว่า “ปีกนก” และอาจมีโก่งคิ้วตอนล่างของปีกนกอีกด้วย

วิหารแบบแบบขื่อม้าต่างไหมวัดสบลี อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ในช่องตารางมีเพียงลายก้านขด หม้อคอก คอกไม้ประดิษฐ์ เน้นความงามที่สีสันกระจกจีน

สำหรับวิหารขนาดใหญ่มากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างในยุคหลังๆ มักสร้างแผงหน้าแหนบด้วยโครงคอนกรีตเสริมเหล็กเทเป็นหน้าบันทั้งแผง แล้วปั้นปูนเป็นลวดลายต่างๆ บนพื้นที่ทั้งหมด แตกต่างจากลวดลายในช่วงแรกที่ต้องใช้แผงไม้ตีตั้ง-นอน เป็นพื้นหลังก่อนแล้วจึงประดับกระจกจีนที่พื้นหลัง และมีลายแกะไม้ทับ หรืออาจปั้นปูนลงบนแผงไม้นั้นอีกทีหนึ่ง หรือถ้าเป็นการก่ออิฐถือปูนก็มักจะมีแผงไม้ปิดทับก่อนเสมอ โครงสร้างแผงหน้าแหนบขนาดใหญ่ดังกล่าวนี้มีตัวอย่างเช่น ที่วัดสวนดอก และวัดพระนอนแม่ปูคา ซึ่งสองวัดนี้ใช้ช่างก่อสร้างกลุ่มเดียวกัน

โครงสร้างเสา

วิหารที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย หากเป็นวิหารเก่าที่ยังมีเสาไม้แท่งกลมแบบล้านนาอยู่ในสภาพดี ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะยังคงรักษาไว้ตามเดิม เช่นวัดต้นโชค อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน หรือวัดดับภัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แต่หากเป็นวิหารขนาดใหญ่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ก็จะใช้วิธีหล่อเสาคอนกรีตแท่งใหญ่ขึ้นมา มีทั้งเสากลมและเสาทรงสี่เหลี่ยมซึ่งรับอิทธิพลตามแบบสยาม

สาหร่ายรวงผึ้งคือแผ่นสามเหลี่ยมใหญ่สลับเล็ก ย้อยเป็นแผงใต้หน้าบัน ที่วัดทุ่งตูม จังหวัดเชียงใหม่ พยายามทำโก่งคิ้วเป็นสาหร่ายรวงผึ้ง

ปกติใต้หน้าแหนบของวิหารล้านนา จะเป็นแผงโก่งคิ้ว (วงโค้งสองวง) แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเน้นการทำ "สาหร่ายรวงผึ้ง" คือเป็นช่อย้อยลงมาหลายช่อ ภาพจากวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

ไม่ว่าโครงภายในจะเป็นเสาไม้สักกลม หรือเสาหล่อปูนทรงสี่เหลี่ยมและทรงกลมก็ตาม ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะใช้เทคนิคการตกแต่งลวดลายบนพื้นผิวเสาเพื่อเพิ่มความงดงาม จำแนกได้ ๓ กรรมวิธี ดังนี้

๑. ตกแต่งตามกรรมวิธีดั้งเดิม คือเขียน “ลายทอง” (ภาษาล้านนาเรียก “ลายคำน้ำแต้ม”) ด้วยเทคนิคลายฉลุ (Stencil) หมายถึงการเจาะหรือปรุกระดาษให้เป็นลวดลายตามที่ต้องการ แล้วนำมาทาบบนเสาซึ่งเตรียมพื้นด้วยหาง (หางหมายถึงรักผสมชาด มีคุณสมบัติเป็นสีแดงเข้ม) จากนั้นใช้ทองคำเปลวปิดตามช่องลายนั้น ก็จะได้ลวดลายบริเวณเสา

ใช้น้ำล้างส่วนที่ไม่ต้องการออกไป คล้ายกับกรรมวิธีที่ทางภาคกลางเรียกว่า “รดน้ำปิดทอง” ลวดลายที่นิยมใช้ตกแต่งเสาของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือ รูปกรอบเส้นทแยงคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือรูปกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ อาจเป็นเส้นตาข่ายที่เชื่อมร้อยกันคล้ายพวงมาลัย ลายแบบนี้มักพบในเสาวิหารขนาดใหญ่ เช่น วิหารพระอัฏฐารส และพระวิหารหลวง วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร วิหารวัดพระเจ้าตนหลวง เป็นต้น

๒. กรรมวิธี “การปั้นรักกระแหนะ” หมายถึง ส่วนผสมระหว่างรัก ยางไม้ และขี้เลื่อย มีคุณสมบัติเป็นก้อนเหนียวคล้ายปูนปั้น สามารถนำมาขึ้นขดเป็นลวดลายต่าง ๆ ได้ เมื่อแห้งแล้วจะแข็งตัวติดกับวัสดุที่เป็นพื้นได้ ซึ่งคงทนถาวรมาก ในส่วนที่ไม่ใช่ปูนปั้นมักทาสีและประดับชิ้นส่วนกระจกเล็ก ๆ

๓. ในยุคหลัง ๆ ซึ่งต้องเร่งสร้างงานแข่งกับเวลา ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ช่างทำแม่พิมพ์รูปกรอบทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ภายในตกแต่งด้วยลายหน้าสิงห์ เทปูนจากเบ้าพิมพ์ถอดเป็นชิ้น ๆ แล้วปิดประดับทับบนเสาไม้หรือเสาปูน

โครงสร้างค้ำยัน (นาคทันต์)

ค้ำยัน ในวัฒนธรรมล้านนาอาจเรียก “นาคทันต์” หรือ หูช้าง ภาคกลางเรียกคันทวย-เท้าแขน เป็นองค์ประกอบตกแต่งส่วนหนึ่งของวิหาร รับน้ำหนักเต้าของชายคาปีกนกทั้งด้านใน-ด้านนอกอาคาร ซึ่งในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยพบว่ามีสามรูปแบบหลัก ๆ

วิหารขนาดใหญ่มาก ใช้วิธีหล่อคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ฉาบปูน เขียนลายคำน้ำแต้มสีแดงทอง *ภาพซ้าย* วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา เขียนลายตาข่ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน *ภาพขวา* วิหารอัฏฐารส วัดพระธาตุหริภุญชัย เขียนลายกรวยเชิง

วิหารขนาดปานกลาง ใช้เสาหล่อปูนทรงแปดเหลี่ยมหรือทรงกลม กดพิมพ์ลายกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์แปะทับ ปิดทองคิดกระจก *ภาพซ้าย* โบสถ์ภิกษุณี วัดพระธาตุหริภุญชัย *ภาพขวา* วัดพันหลัง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

๑. นาคทันต์ไม้แกะสลักลงรักปิดทอง หรือระบายสี ทำเป็นรูปนาค เรียกตัวเหงา ตามแบบแนวประเพณีล้านนา หรือทำเป็นรูปหนุมาน (หอรมาน) ๑ ตัว หรือวานร ๒ ตัวทำการต่อสู้กัน ภาคกลางเรียกว่า “ภาพจับ” ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับอิทธิพลมาจากภาคกลาง

๒. ค้ำยันหล่อนูนต่ำด้วยปูนซีเมนต์ทาสีเป็นแผ่นทึบรูปสามเหลี่ยม แกะจากแม่พิมพ์สำเร็จรูป เป็นวิธีที่สามารถผลิตได้อย่างรวดเร็ว ลงทุนน้อย ยังคงนิยมรูปหนุมาน กับรูปตัวนาคหรือตัวเหงา เช่นที่วัดถ้ำเชียงดาว วัดพระนอนแม่ปูคา พระอุโบสถสองสงฆ์ วัดพระสิงห์ เป็นต้น

๓. ค้ำยันแบบภาคกลาง แกะสลักจากไม้ท่อนเดียวขนาดยาว ทำเป็นนาคโปร่ง ๆ ภาคกลางเรียกเท้าแขน หรือแขนนาง (เป็นตัวนาคลดรูปจนกลายเป็นกิ่งนามธรรม) เช่นที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม เป็นต้น

นาคทันต์หล่อปูนนูนต่ำแบบสำเร็จรูป *ภาพซ้าย* รูปหอรมาน วัดพระนอนแม่ปูคา *ภาพขวา* รูปตัวเหงา วัดถ้ำเชียงคาว ทั้งสองแห่งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

โครงสร้างซุ้มประตู หน้าต่าง

โครงสร้างซุ้มประตูหน้าต่างในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีทั้งสิ้น ๕ รูปแบบหลักๆ ซึ่ง ๔ รูปแบบแรกได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากบานประตูหน้าต่างของวิหารล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ ยุคก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น มีเพียงแค่หน้าต่างลูกมะหวด คือทำด้วยไม้กลึงคล้ายลูกกรงให้แสงสามารถลอดผ่านเข้าได้ ไม่มีการตกแต่งกรอบซุ้มเหนือบานประตูหน้าต่างแต่อย่างใด

๑. ซุ้มประตูทรงปราสาทยอดแหลม หรือทรงมณฑปซ้อนชั้นสูงขึ้นไป พบในวิหารยุคแรกๆ เช่น วิหารพระพุทธ วิหารละโว้ วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร วัดนาก่วมใต้ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นต้น เป็นรูปแบบที่รับอิทธิพลมาจากศิลปะรัตนโกสินทร์ เนื่องจากไม่เคยพบรูปแบบเช่นนี้มาก่อนเลยในศิลปะล้านนา

๒. ซุ้มยอดเกี้ยว หรือทรงมงกุฎมีรัศมีกระจายโดยรอบ เช่นที่วัดเชียงมั่น และวัดดับภัย จังหวัดเชียงใหม่

๓. ซุ้มนาคเกี้ยว เป็นพญานาคเลื้อยจากหัวเสาสองข้างขึ้นมาเป็นทรงสามเหลี่ยมสูง เอาหางมากระหวัดกันในส่วนยอด อาจมีการปิดปลายยอดด้วยรูป

ภาพบน **หนุมานเทินฐานรองรับทวารบาล วัดราชาธิวาส กรุงเทพฯ *ภาพล่างซ้าย* หอรมานรองรับชั้นหลังคาที่วัดชัยมงคล จังหวัดลำพูน *ภาพล่างขวา* ภาพลายเส้นตัวเหงาบนแผ่นนาคทันต์**

นาคทันต์ประเภท "แขนนาง" รองรับน้ำหนักหลังคาวิหาร รับอิทธิพลจากรัตนโกสินทร์ *ภาพซ้าย* วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง *ภาพขวา* วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

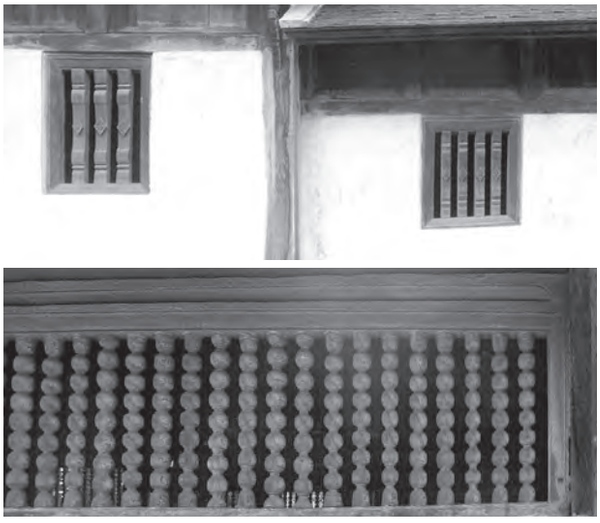

หน้าต่างวิหารล้านนายุคก่อนเป็นหน้าต่างลูกมะหวด ไม่มีการทำกรอบซุ้มคอนบน *ภาพบน* วัดต้นเกว๋น จังหวัดเชียงใหม่ *ภาพล่าง* วิหารวัดสุชาดาราม จังหวัดลำปาง

อุโบสถภิกษุณี วัดพระธาตุหริภุญชัย พยายามทำให้เป็นซุ้มบันแถลง

ซุ้มประตูหน้าต่างทรงปราสาทยอดมณฑปวิหารละโว้ วัดพระธาตุหริภุญชัย เป็นอีกหนึ่งความพยายามของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่นำมาประยุกต์สร้างในล้านนา

ลายหน้าสิงห์ เช่น วิหารวัดต้นโชค และวัดจามเทวี จังหวัดลำพูน วิหารวัดถ้ำเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

๔. ซุ้มบันแถลง เป็นซุ้มประดิษฐ์แบบภาคกลาง ใช้พญานาคเป็นกรอบรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วซ้อน ๒-๓ ชั้น ความแตกต่างของพญานาคในกลุ่มนี้กับกลุ่มที่ ๓ คือ ซุ้มบันแถลงปลายยอดจะจบลงตรงเศียรนาค แต่กลุ่มที่ ๓ เศียรนาคจะอยู่บนหัวเสา ซุ้มบันแถลงเป็นการรับอิทธิพลมาจากภาคกลางโดยตรง กรอบหน้าต่างตอนล่างของซุ้มบันแถลงประเภทนี้ยังทำเป็นรูป “ฐานแข้งสิงห์” แบบภาคกลางอีกด้วย ภายในเป็นรูปแจกันดอกไม้ พบที่วัดพระนอนขอนม่วง วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ อุโบสถภิกษุณี วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน เป็นต้น

อนึ่ง วงโค้งพญานาคที่หยักงอเป็น ๒ แง่ง ในกรอบสามเหลี่ยมของซุ้มบันแถลงเช่นนี้ ยังนำไปใช้ล้อมกรอบรูปสัตว์ที่ต้องการเน้นให้เด่นบนหน้าบันอีกด้วย ต้นแบบมีที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยนำมาประยุกต์ใช้ที่วัดเวียงด้ง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

กรอบหน้าต่างแบบแข้งสิงห์ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

การจัดองค์ประกอบภาพสัตว์ในกรอบสามเหลี่ยมคล้ายซุ้มบันแถลง ท่ามกลางลายพันธุ์พฤษา วัดเวียงค้ง จังหวัดเชียงใหม่

ซุ้มประตูยอดเกี้ยวที่วัดดับภัย จังหวัดเชียงใหม่

ซุ้มประตูหน้าต่างแบบวงโค้ง ทำด้วยปูนปั้น อิทธิพลตะวันตก เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่พบมากในสกุลช่างลำปาง อุปถัมภ์การ สร้างโดยคหบดีพม่าที่ทำอาชีพค้าไม้ *ภาพซ้าย* วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเกาะคา *ภาพขวา* วัดอุมลอง อำเภอเถิน

๕. ซุ้มวงโค้ง (arch) แบบตะวันตก ดัดแปลงหรือได้รับแรงบันดลใจจากซุ้มโค้งของอาคารที่ชาวตะวันตกเข้ามาสร้างโบสถ์คริสต์สำหรับสอนศาสนา และอาคารที่ใช้ประกอบกิจการค้าไม้ในสมัยนั้น ซุ้มประเภทนี้ทำด้วยปูนปั้น และภายในกรอบซุ้มก็ตกแต่งลวดลายปูนปั้นเป็นรูปดอกไม้เล็ก ๆ เช่น วิหารพระยืน หรือวิหารพระอัฏฐารส วัดอักโขชัยคีรี อำเภอแจ้ห่ม วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเกาะคา และวัดอุมลอง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นต้น

พระธาตุเจดีย์

ชาวล้านนานิยมเรียก พระเจดีย์ว่า “พระธาตุ” หมายถึงพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือพระธาตุของพระอรหันต์ และบุคคลสำคัญ แต่หากงานวิจัยนี้ใช้คำว่า “พระธาตุ” อาจทำให้ผู้อ่านที่ไม่ใช่ชาวล้านนาบังเกิดความสับสนกับ พระธาตุที่เป็นอัฐิ ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงขอบัญญัติศัพท์ขึ้นเรียกใหม่ว่า “พระธาตุเจดีย์”

พระธาตุเจดีย์ เป็นผลงานที่พบจำนวนมากที่สุดในบรรดางานสถาปัตยกรรมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง (เมื่อเทียบสัดส่วนกับพระวิหาร อุโบสถ หอธรรม ฯลฯ) อาจเรียกได้ว่า เป็นเสนาสนะที่มีความสำคัญมากที่สุดภายในวัด เพราะนอกจากจะเป็นองค์ประกอบที่ใช้ในการสร้างสมบุญบารมีในฐานะทานบารมีแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังแทนค่าและความหมายของพระธาตุเจดีย์ด้วยการเปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย

พบว่าหากครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นมาใหม่ในลักษณะ “ก่อครอบ” หรือ “กวม” ซากเจดีย์เดิมที่เหลือเพียงฐาน ท่านมักนิยมใช้รูปแบบ

เจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังแบบล้านนา แต่ถ้าหากว่าเจดีย์องค์นั้นสมบูรณ์ครบถ้วนอยู่แล้ว แค่อาจชำรุดไปบ้าง และต้องบูรณะเพียงบางส่วน **ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเคารพรูปแบบของเจดีย์องค์เดิมโดยไม่รื้อทำลายหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่แต่อย่างใด**

สามารถสรุปได้ว่า พระธาตุเจดีย์ที่พบในงานครูบาเจ้าศรีวิชัยมี ๕ รูปแบบ ดังนี้

๑. เจดีย์ทรงระฆังล้านนา
๒. เจดีย์ทรงพระธาตุทันใจ (พิมพ์นิยม)
๓. เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม
๔. เจดีย์ทรงปราสาท
๕. เจดีย์ทรงมอญ-ม่าน-เงี้ยว

เจดีย์ทรงระฆังล้านนา

เป็นรูปแบบมาตรฐาน มักเรียกกันว่า **ทรงพระธาตุหริภุญไชย** เนื่องจากครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความเคารพบูชาและมีความผูกพันต่อองค์พระบรมธาตุเจ้าหริภุญไชยอย่างสูงสุดในฐานะที่เมืองลำพูนเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของท่าน ถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญยิ่งในกระบวนการสร้างพระธาตุเจดีย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งท่านเน้นรูปแบบเจดีย์ที่อ้างอิงมาจากเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังมาตรฐานของล้านนา

เนื่องจากพระธาตุหริภุญไชยเป็นสถาปัตยกรรมสมัยล้านนาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นอย่างสูง มีลักษณะองค์ประกอบศิลปะที่งดงามลงตัวได้สัดส่วน และจากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มีส่วนร่วมในการเป็นธานบูรณะองค์พระบรมธาตุหริภุญไชยนี้เอง ทำให้ท่านได้จดจำและนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมอันงดงามของพระเจดีย์องค์นี้ไปใช้เป็นมาตรฐานต้นแบบ สำหรับงานก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุเจดีย์ตามวัดต่างๆ มากกว่า ๘๐ % ของรูปแบบพระเจดีย์ทั้งหมด

ดังนั้นจึงขออธิบายถึงศัพท์เฉพาะองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของพระธาตุหริภุญไชยองค์นี้พอเป็นสังเขป ว่ามีชื่อเรียก ความหมาย หรือทำหน้าที่อย่างไรบ้าง เนื่องจากศัพท์เหล่านี้ต้องถูกนำไปใช้เรียกอีกอย่างต่อเนื่องในงานวิจัยชิ้นนี้

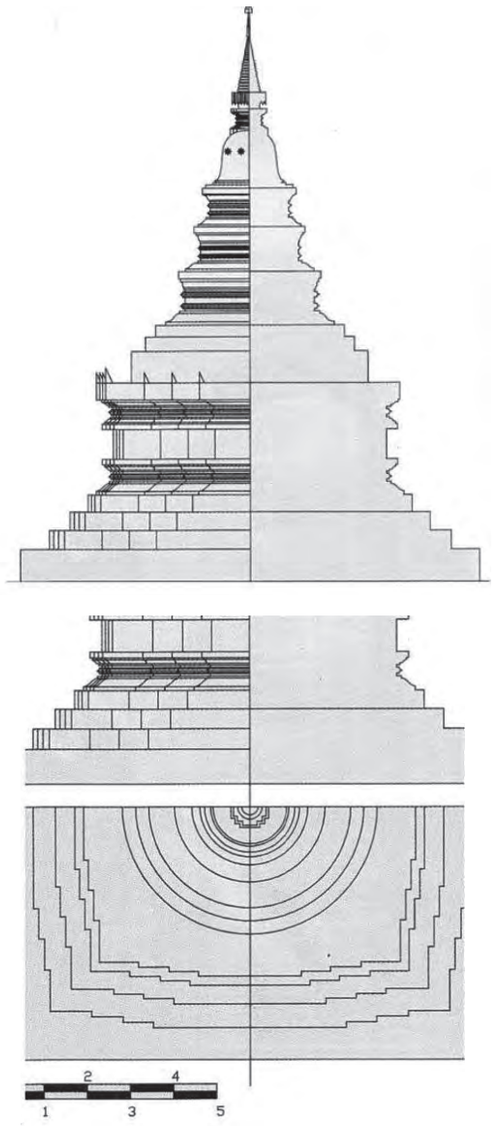

ผังพระเจดีย์พระธาตุหริภุญไชย ต้นแบบที่เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างสูง

พระธาตุหริภุญไชยสามารถแบ่งองค์ประกอบได้เป็นสามส่วน ดังนี้

องค์ประกอบของส่วนฐาน

ฐานพระเจดีย์ของศิลปะล้านนามีลักษณะโดดเด่น คือเป็นฐานสูงลดหลั่นสอบขึ้นไป แบ่งได้เป็น

ฐานช่วงที่ ๑ : ฐานเขียง (ฐานหน้าพิง) ๓ ชั้น ฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยม ถัดขึ้นมาอีกสองชั้นเป็นฐานเขียงในผังยกเก็จ ในทางการก่อสร้างฐานเขียงทำหน้าที่ปรับระดับฐานเจดีย์ให้เรียบสม่ำเสมอและรับน้ำหนักของเจดีย์ทั้งองค์ เป็นฐานที่ยกและแยก

ภาพซ้าย **พระธาตุหริภุญไชย เจดีย์ทรงระฆังสร้างครอบในสมัยล้านนา ยุคพระเจ้าติโลกราช เป็นต้นแบบให้แก่เจดีย์ทั่วล้านนามากกว่าครึ่ง** ***ภาพขวา*** **พระธาตุม่อนเปี๊ยะ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่**

องค์เจดีย์ขึ้นพ้นจากระดับชั้นดินอย่างชัดเจน

ฐานช่วงที่ ๒ : ฐานบัวสองฐานซ้อนกัน และ **ย่อเก็จแบบล้านนา** ฐานส่วนนี้เกิดจากการนำฐานบัวคว่ำ-บัวหงายมาลดรูปและปรับปรุงคั่นกลางด้วยท้องไม้ รวมแล้วมุมหนึ่งจะย่อเก็จ ๗ แนว ส่วนยอดของแต่ละแนวประดับด้วยกระดึงทองคล้ายรูปสำเภาสามเหลี่ยม รวมกระดึงทองทั้งสิ้น ๒๘ ใบ

องค์ประกอบของส่วนกลางชุดฐานบัวรับองค์ระฆัง

ฐานช่วงที่ ๑ : ฐานหน้ากระดานทรงกลมเรียบ ๓ ชั้น ตั้งอยู่บนฐานบัวย่อเก็จ

ฐานช่วงที่ ๒ : ฐานบัวลูกแก้วทรงกลม หรือ **มาลัยลูกแก้วซ้อนกัน ๓ ชั้น** แต่ละชั้นมีส่วนประกอบของฐานบัวคว่ำบัวหงาย คือหน้ากระดาน ลวดบัว บัวคว่ำ บัวหงาย และประดับท้องไม้ด้วยลูกแก้วอกไก่ ๒ เส้นเป็นจำนวนเท่ากัน แต่มีขนาดเล็กลดหลั่นตามรูปทรงของพระเจดีย์ที่สอบขึ้นไปจนถึงฐานองค์ระฆัง ทำให้รูปทรงของพระธาตุหริภุญไชยรวมทั้งพระธาตุองค์อื่นๆ ที่ใช้กรรมวิธีเดียวกันนี้มีรูปทรงที่ดูสูงเพรียวขึ้นไปมาก ชาวล้านนานิยมเรียกมาลัยลูกแก้วว่า **มาลัยเถา ๓ ชั้น** อันมีความหมายถึง “ไตรรัตน์” หรือ “ไตรลักษณ์”

องค์ระฆัง : ศัพท์ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “ครรภธาตุ” เป็นส่วนสำคัญที่สุดของพระเจดีย์ โดยปกติเป็นส่วนที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุในผอบ แต่ในที่นี้มิได้ย้ายผอบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุองค์เดิมที่พระญาอาทิตยราชทรงประดิษฐานไว้ เป็นเพียงการครอบทับพระมณฑปทรงปราสาทไว้ข้างใน องค์ระฆังทำเป็นทรงกลม ประดับลวดลายดอกประจำยามโดยรอบแปดทิศ เรียกลายกระจังกลีบบัวบาน ระเบียบการก่อสร้างที่เพิ่มความสูงในแต่ละส่วนขึ้นนี้ทำให้สัดส่วนขององค์ระฆังมีขนาดเล็กลง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา

องค์ประกอบของส่วนยอด

บัลลังก์ : ชาวล้านนาเรียก **“แท่นแก้ว”** อยู่ถัดจากองค์ระฆังขึ้นไป เปรียบเสมือนที่ประทับของพระพุทธเจ้า พระธาตุหริภุญไชยทำเป็นบัลลังก์เหลี่ยมย่อมุมไม้ ๑๒

ก้านฉัตร : เหนือบัลลังก์มีก้านฉัตรทองฉลุลาย ๑ ชั้น ฉัตรนี้ห้อยกระดึงเป็นตุ้งติ้งโดยรอบ มีศัพท์เฉพาะเรียกว่า **“ฉัตรคอน้ำ”**

ปล้องไฉน : ทางเหนือเรียก **“สรไน”** (สะระไน) ถัดจากชั้นระบายฉัตร เป็นปล้องไฉน ประกอบด้วยวงลูกแก้วเส้นกลมหรือบัวลูกแก้วซ้อนจากใหญ่ไปหาเล็ก

ปลียอด : หรือ **“มานปลี”** ส่วนยอดบนสุดของพระเจดีย์เป็นรูปกรวยลำเพรียวแหลมขึ้นไป

เจดีย์ในยุคแรกที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง มักผอมเพรียวชะลูด เพราะมีมาลัยเถา ๔ ชั้น หมายถึง อริยสัจ ๔ *ภาพซ้าย* วัดหัวข้าว อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน *ภาพขวา* วัดนาเอี้ยง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ฉัตราวลี : ฉัตรทองฉลุลาย ๙ ชั้น ทรวดทรงเรียวงาม กั้นเหนือปลียอด ฉัตรนี้ทำด้วยทองคำบริสุทธิ์หนัก ๔๓๓ บาท ๑ สลึง

เม็ดน้ำค้าง : หรือ **"ลูกแก้ว"** เหนือฉัตร ๙ ชั้น ประดับลูกแก้วเป็นจุดยอดสูงสุดของฉัตร

รูปแบบแรกนี้ยังแยกย่อยออกเป็น ๒ กลุ่ม

ก. ยึดถือตามระเบียบแบบแผนดั้งเดิมของพระธาตุหริภุญไชย คือเน้นมาลัยเถา ๓ ชั้น ตั้งอยู่บนฐานย่อเก็จ ข. มีการเพิ่ม**มาลัยเถาเป็น ๔ ชั้น** แทนที่จะทำเป็น ๓ ชั้นตามรูปแบบล้านนาดั้งเดิม อันเป็นสัญลักษณ์ของความมุ่งมั่นในแนวทางมรรค ๔ ผล ๔ หรือ อริยสัจ ๔ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพยายามดึงเอาแนวคิดเรื่อง ขั้นตอนของการบรรลุธรรม ๔ ระดับ มาแปรเป็นรูปธรรมในงานสถาปัตยกรรม สอดคล้องกับโครงสร้างวัด ๔ แห่งตลอดเส้นทางถนนสายขึ้นสู่ดอยสุเทพ ได้แก่ วัดศรีโสดา วัดสกิทาคาราม วัดอนาคามี และวัดอรหันตา (พระธาตุดอยสุเทพ)

พระธาตุทันใจ สร้างด้วยความรวดเร็ว เป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวางบนฐานสี่เหลี่ยมทึบไม่ย่อเก็จ *ภาพซ้าย* วัดสันต้นผึ้ง อำเภอพาน *ภาพขวา* วัดเกี๋ยงคอย อำเภอเทิง ทั้งสองแห่งอยู่ในจังหวัดเชียงราย

เจดีย์ทรงพระธาตุทันใจ

เป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังล้านนาประยุกต์แบบลดรูป ให้เหลือแต่โครงง่ายๆ เรียกว่า **"ทรงพระธาตุทันใจ"** หรือเรียกว่า **"เจดีย์แบบพิมพ์นิยม"** สร้างในกรณีที่ต้องใช้ระยะเวลาช่วงสั้นๆ แบบเร่งรีบให้แล้วเสร็จ เนื่องจากมีภารกิจอื่นๆ รออยู่อีกมากมาย ทั้งยังเป็นการประหยัดวัสดุอุปกรณ์ของท้องถิ่น เจดีย์กลุ่มนี้จะทำฐานทรงสี่เหลี่ยมตัดตรง หรือทรงแปดเหลี่ยมทึบแบบไม่ย่อมุม-ไม่ย่อเก็จ ไม่มีลูกแก้วอกไก่รัดตามท้องไม้ ใช้ฐานมาลัยเถาขนาดใหญ่เพียงชุดเดียว พบมากในกลุ่มเจดีย์แถบจังหวัดลำปางตอนเหนือขึ้นไปจนถึงพะเยา-เชียงราย

เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม

รูปแบบเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม นิยมเรียกว่า **เจดีย์ทรงพระธาตุจอมยอง** ความหมายของเจดีย์แปดเหลี่ยมมีสองนัย นัยแรกหมายถึงมรรคมีองค์ ๘

เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม เจดีย์รุ่นเก่าฐานใหญ่ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะด้วยการก่อครอบ *ภาพซ้าย* วัดพระธาตุสบฝาง *ภาพขวา* วัดพระธาตุดอยคำ ทั้งคู่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

นัยที่สองหมายถึงการประกาศพระพุทธศาสนาในทิศทั้ง ๘ เจดีย์กลุ่มนี้ส่วนมากมักมีฐานกว้างใหญ่ มีมาแล้วตั้งแต่ยุคล้านนา ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่มีความประสงค์จะเปลี่ยนรูปแบบใหม่จึงก่อครอบ (กวม) ทับองค์เก่าตามสัณฐานเดิม ที่เช่น พระธาตุดอยคำ พระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุสบฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุดอยตุง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

เจดีย์ทรงปราสาท

หมายถึงเจดีย์ที่มียอดตอนบนเป็นทรงระฆังล้านนา วางอยู่บนเรือนธาตุ ที่ประดับด้วยพระพุทธรูปประทับนั่งหรือยืน ๔ ทิศอยู่ในซุ้มจระนำ หรือชาวล้านนาเรียกว่า “โขงพระเจ้า” เช่น เจดีย์ที่วัดกู่ละมัก จังหวัดลำพูน เจดีย์วัดจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เจดีย์จอมสวรรค์ อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

เจดีย์ทรงมอญ-ม่าน-เงี้ยว

หรือเจดีย์ที่สร้างโดยชาวมอญ-พม่า-ไทใหญ่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะบูรณะตามรูปแบบดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแบบให้เป็นทรงล้านนา สะท้อนถึงการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่รังเกียจเดียดฉันท์ชาติพันธุ์ เช่น เจดีย์วัดสุพรรณรังษี จังหวัดลำพูน เจดีย์วัดผาลาด จังหวัดเชียงใหม่

เจดีย์ทรงปราสาท เจดีย์รุ่นเก่าอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะด้วยการก่อครอบทับของเดิม *ภาพซ้าย* วัดจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ *ภาพขวา* วัดกู่ละมัก จังหวัดลำพูน

เจดีย์ทรงมอญ-ม่าน-เงี้ยว สร้างโดยพะยาตะก่าชาวพม่าชาติพันธุ์ต่างๆ *ภาพซ้าย* วัดสุพรรณรังษี จังหวัดลำพูน *ภาพขวา* วัดพระธาตุดวำหม้อ จังหวัดลำปาง

พบว่าเจดีย์เกือบทั้งหมด ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักสร้างกำแพงแก้วล้อมรอบฐานพระเจดีย์ไว้ด้วย เป็นการกำหนดเขตลานประทักษิณ พร้อมกันนี้ยังนิยมใช้ลูกกรงหล่อปูน ในลักษณะเดียวกันกับลูกกรงที่ใช้ตกแต่งระเบียงมุขของพระวิหาร นอกจากนี้ อัตลักษณ์ที่พบอีกอย่างคือ การใช้ “สถูปิกะ” หรือ “ธาตุน้อย” ในเอกสารโบราณเขียนว่า “จุลเจติยะ” ๔ แจ่ง ล้อมรอบพระเจดีย์ประธานองค์กลางอีกด้วย

นอกจากนี้หากสถูปิกะมีขนาดใหญ่ใกล้เคียงกับเจดีย์ประธาน ยังมีการจัดวางพระเจดีย์เป็นกลุ่มๆ หลายองค์ มีทั้ง “พระธาตุเก้าดวง” อันหมายถึง “โลกุตรธรรม ๙” เช่นวัดข้าวแท่นน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และ “พระธาตุห้าดวง” เช่นวัดพระธาตุห้าดวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ตามความเชื่อเรื่อง “พระเจ้าทั้งห้า” ที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง “แรงปรารถนาพระโพธิญาณ” ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสนาสนะอื่นๆ : กำแพงแก้ว ศาลาบาตร หอธรรม กุฏิ บันไดนาค

อาคารอื่นๆ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างในแต่ละวัด นอกเหนือไปจากวิหาร อุโบสถ และพระธาตุเจดีย์แล้ว ยังมีกำแพงแก้ว ศาลาบาตร หอธรรม กุฏิ และบันไดนาค ส่วนงานสาธารณประโยชน์ ประเภทถนนสะพาน นั้นจะเป็นผลงานในช่วงสุดท้าย

วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างหรือบูรณะมักให้ความสำคัญต่อการจัดผังภูมิทัศน์ กำหนดขอบเขตวัด แบ่งแยกเขตพุทธาวาส สังฆาวาสออกจากกันอย่างชัดเจน

ศาลาบาตร สร้างเพื่อล้อมรอบเขตพุทธาวาสทั้ง ๔ ด้าน มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินขอหรือแป้นเกล็ด ศาลาบาตรที่ยังเหลือสมบูรณ์มีอยู่หลายแห่ง เช่น วัดพระบาทยั้งหวีด วัดทุ่งตูม วัดเจริญเมือง และวัดศรีหลวงแจ้ซ้อน เป็นต้น

กำแพง มีทั้งกำแพงชั้นนอกและกำแพงแก้วล้อมรอบเขตพระธาตุเจดีย์ กำแพงแก้วล้อมรอบเขตพระอุโบสถ ในส่วนของกำแพงชั้นนอก หากเป็นวัดรอบนอกแถบลุ่มแม่น้ำปิงตอนล่าง หรือวัดสายป่าบนดอยในลักษณะอรัญวาสี นิยมสร้างด้วยกำแพงหินก่อล้อม ส่วนวัดทั่วไปมักใช้แนวศาลาบาตรเป็นเครื่องกำหนดขอบเขตกำแพงวัดไปในตัว

ศาลาบาตรล้อมเขตพุทธาวาส ถือเป็นกำแพงแก้ว *ภาพบน* วัดพระธาตุดอยคำ จังหวัดเชียงใหม่ *ภาพล่าง* วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

หอธรรม มีตัวอย่างให้เห็นพอสมควร เช่นที่วัดดอยป่าตาล วัดทุ่งม่านใต้ จังหวัดลำปาง วัดป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดที่มีการบูรณะหอธรรมคือวัดพระสิงห์ วัดพระธาตุหริภุญชัย กับวัดเชียงมั่น

กุฏิ ภาษาล้านนาเรียก “โฮง” (มาจากคำว่าโรง) ส่วนมากสร้างด้วยไม้ มักรื้อไปหมดแล้ว อีกประการหนึ่ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้ชีวิตแบบผู้สมถะ จึงไม่นิยมสร้างกุฏิใหญ่โตหรูหราเป็นการถาวร ดังนั้นจึงแทบไม่หลงเหลือตัวอย่างงานประเภทกุฏิที่ท่านสร้างตามวัดต่างๆ ให้ดู ยกเว้นมีเพียงที่วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

นอกจากนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ยังให้ความสำคัญต่อภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม เช่นการกำหนดตำแหน่ง**บันไดนาค**ที่สอดรับกับเนินเขา **บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์** การเลือกปลูก**ต้นไม้ตามชื่อพันธุ์ไม้** ให้ความร่มรื่นและมีมงคลนามกับความหมายสอดคล้องตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก

อัตลักษณ์ด้านรูปแบบประติมากรรม

ประติมากรรมในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย สามารถจำแนกประเภทตามอัตลักษณ์ที่โดดเด่นได้ดังนี้

ก. พระพุทธรูป : พระเจ้าทั้งห้า พระเจ้าทันใจ พระเจ้าค่าคิง

ข. ประติมากรรมรูปสัตว์ : เสือ นกยูง

ค. บุคคลและสัตว์ในเทพนิยาย : นาค หนุมาน เทวดา เทพนม กุมภัณฑ์ ราหู สิงหมุข มอม

ง. ตราพระราชลัญจกร : พระมหาพิชัยมงกุฎ ครุฑพ่าห์ ไอยราพต

จ. ลวดลายพันธุ์พฤกษา : ลายไทยประดิษฐ์ ลายธรรมชาติ

พระพุทธรูป

หากวัดแห่งใดเคยมีพระพุทธรูปประธานองค์เดิมอยู่ก่อนแล้ว แต่วิหารชำรุดไป ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักอัญเชิญพระประธานองค์เดิมนั้นมาประดิษฐานในวิหารหลังที่สร้างขึ้นใหม่ เคียงข้างกับพระพุทธรูปประธานที่ท่านสร้างขึ้นอีกองค์ พระพุทธรูปที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานในพระวิหารก็ดี หรือในซุ้มจระนำของพระเจดีย์ทั้ง ๔ ทิศก็ดี หลักๆ แล้วมักทำตามคติพระเจ้าทั้งห้า พระเจ้าทันใจ และพระเจ้าค่าคิง อันเป็นรูปแบบเฉพาะ ดังนี้

พระเจ้าทั้งห้า

พระวิหารที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยมักมีแท่นแก้ว (ภาคกลางเรียก “ฐานชุกชี”) รองรับพระพุทธรูปประธานแบบพิเศษ เป็นรูปแบบที่แตกต่างไปจากแนวล้านนาประเพณีที่เคยถือปฏิบัติกันมา ซึ่งก่อนนั้นเคยสร้างพระประธานเพียงองค์เดียวประดิษฐานในซุ้มมณฑปที่เรียกว่า “โขงพระเจ้า” ส่วนพระพุทธรูปองค์ที่เหลือ มักเป็นพระพุทธปฏิมาที่มีผู้นำมาถวายและประดิษฐานภายหลัง ต่างกรรมต่างวาระ

ในขณะที่พระวิหารที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยท่าน “จงใจ” สร้างพระพุทธรูปประทับนั่งเรียงรายพร้อมกันทีเดียว ๓ ถึง ๕ องค์ ขึ้นอยู่กับขนาดความกว้างของวิหาร กรณีการทำพระพุทธรูป ๓ องค์ โดยปกติแล้วไม่ค่อยพบในแนวคิดของสายพุทธเถรวาทมากนัก มักพบแต่พระพุทธเจ้าประทับนั่งกลางระหว่างอัครสาวกมากกว่า พระพุทธรูป ๓ องค์จะเป็นแนวคิดในลัทธิ “ตรีกาย” ของพุทธศาสนาสายมหายาน แต่ในที่นี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจใช้เป็นสัญลักษณ์ของการบูชาพระ “ไตรรัตน์” หรือ “ไตรลักษณ์” ก็เป็นได้ ตัวอย่างการทำพระพุทธรูปสามองค์ได้แก่ ภายในพระวิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ฟื้นฟูบูรณะ เดิมเคยมีพระพุทธรูปประธานคู่ หลังจาก

พระวิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัย จัดวางพระพุทธรูปประธาน ๓ องค์ องค์กลางสร้างเพิ่มขึ้นใหม่โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจ้าทั้ง ๕ วัดห้วยกาน พระประธานในวิหารวางเรียงกันบนแท่นแก้วขนาดใหญ่

ที่บูรณะเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระพุทธรูปองค์กลางเพิ่มอีกหนึ่งองค์

สำหรับพระพุทธรูป ๕ พระองค์ มีความหมายชัดเจน ว่าหมายถึง “พระเจ้าทั้งห้า” ประกอบด้วยพระพุทธรูปองค์กลางมักมีขนาดใหญ่ อีกสี่องค์สองข้างขนาดลดหลั่นช่วงชั้นกันไป (บางแห่งทำขนาดเท่ากันหมดทั้งห้าพระองค์) เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ใน “ภัทรกัป” หรือกัปปัจจุบัน กอปรด้วย

องค์แรก พระกกุสันธพุทธเจ้า

องค์ที่สอง พระโกนาคมณ์พุทธเจ้า

องค์ที่สาม พระกัสสปพุทธเจ้า

องค์ที่สี่ พระโคตมพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน)

องค์ที่ห้า พระศรีอาริยเมตไตรยพุทธเจ้า ซึ่งต้องรออนาคตอีกนานนับจากที่พระศรีศากยมุนีโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน

ในกรณีของพระพุทธรูป ๔ องค์ในซุ้มจระนำของพระเจดีย์นั้น มีความหมายถึงพระอดีตพุทธเจ้าที่ผ่านมาแล้วสามพระองค์ในภัทรกัป รวมกับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันคือพระโคตมะ ส่วนพระศรีอาริยเมตรไตรย จะแทนด้วยสัญลักษณ์ของสถูปตอนบน

การสร้างพระเจ้าทั้งห้านี้ ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งการตั้งความปรารถนาในพระโพธิญาณหรือพระอนาคตพุทธเจ้า (พระศรีอาริยเมตรไตรย) ของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน

สำหรับพระพุทธปฏิมานั้น ด้วยข้อจำกัดของวัสดุและระยะเวลาอันเร่งรีบ เกือบทั้งหมดจึงสร้างเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยที่พบปางสมาธิพอมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย มีการตกแต่งระบายสีที่จีวรเป็นสีเหลืองและพระเกศาเป็นสีดำ พร้อมติดกระจกสีแซมบางส่วน เช่นไรพระศก กรอบพระนลาฏ หรือริ้วจีวร ในยุคหลังพบว่าวัดหลายแห่งนิยมพ่นสีทองทับและขัดผิวจนเนียนเกลี้ยงเมื่อมองเผินๆ แล้วคล้ายกับว่าหล่อด้วยทองสำริด ซึ่งในความเป็นจริง การสร้างพระพุทธรูปในช่วง ๒๐๐ ปีที่ผ่านมานับแต่สมัยพระเจ้ากาวิละฟื้นฟูล้านนา แทบไม่มีการหล่อพระพุทธรูปสำริดองค์ขนาดใหญ่ได้อีกเลย อาจเป็นเพราะต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูงและต้องใช้ช่างผู้มีความชำนาญมากกว่างานปั้นปูน

รูปแบบพุทธศิลป์นั้น โดยมากเป็นศิลปะแบบยอง หรือพื้นถิ่นล้านนา คือพระพักตร์ค่อนข้างแบน มีขอบพระนลาฏหรือไรพระศกเป็นแผ่นหนา เม็ดพระศกโป่งแหลมสูงคล้ายเปลวเพลิง พระเนตรเรียวเล็ก พระโอษฐ์แย้มเล็กน้อย พระรัศมีเหนือพระโมลีเป็นเปลวขนาดใหญ่ พระกรรณกระดกงอนออกด้านข้างตอนปลาย พระวรกายเพรียวสมส่วน (ไม่ตันแน่นแบบสุนทรียะบ่าใหญ่เอวเล็ก เช่นพระสิงห์ยุคล้านนา) ครองจีวรห่มเฉียงหรือห่มดองเปิดพระอังสาขวา เล่นริ้วจีวร ชายสังฆาฏิบนพระอังสาซ้ายพาดเป็นแผ่นหนา ส่วนมากปั้นโดยสล่าชาวยองที่ติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างงานตามวัดต่างๆ หรืออาจมีบางวัดที่ใช้ช่างชาวบ้าน ชาวกะเหรี่ยงพื้นถิ่น หรือคหบดีค้าไม้กลุ่มมอญ-ม่าน-เงี้ยว มาช่วยสร้างบ้าง

พระเจ้าทันใจสมัยล้านนาที่เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นเครื่องหมายการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน *ภาพซ้าย* วัดพระธาตุแช่แห้ง *ภาพขวา* วัดพระธาตุหริภุญชัย

พระเจ้าทันใจ

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของคณะนักวิจัย มีข้อสังเกตว่า วัดเกินกว่าครึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างหรือบูรณะ มักมีการปั้นพระพุทธรูปแบบเร่งด่วนที่ต้องเสร็จภายในหนึ่งวัน ดังเรียกกันว่า “พระเจ้าทันใจ” ประดิษฐานไว้ทางทิศตะวันตก (อาจเป็นทิศตะวันตกเฉียงเหนือ) ของพระวิหารหลวงหรือพระธาตุเจดีย์ด้วยองค์หนึ่งเสมอ

พระเจ้าทันใจ วัดดอยติ และดอยห้างบาตร มักปรากฏในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ

คติการสร้าง “พระเจ้าทันใจ” เริ่มขึ้นเมื่อไหร่นั้น ยังไม่มีนักวิชาการท่านใดให้ข้อสรุป แต่พบหลักฐานที่กลาวถึงในตำนาน**วัดพระธาตุแช่แห้งเมืองน่าน** ว่าได้มีการสร้างพระเจ้าทันใจขึ้นด้วยพร้อมกับตัวองค์พระบรมธาตุแช่แห้งในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙

พระเจ้าทันใจที่เป็นต้นแบบให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย ก็คือ **พระเจ้าทันใจที่วัดพระธาตุหริภุญชัย** เป็นพระพุทธปฏิมาสำริดประทับยืนปางอุ้มบาตร (ล้านนาเรียก “อุ้มโอ”) ประดิษฐานอยู่ภายในวิหารพระเจ้าทันใจ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกด้านหลังขององค์พระบรมธาตุ พบว่านับตั้งแต่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณปฏิสังขรณ์วิหารพระเจ้าทันใจตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นต้นมา ท่านได้นำคติการสร้างพระเจ้าทันใจให้แก่วัดอื่นๆ จำนวนมาก

ประเด็นที่น่าสนใจคือ พระเจ้าทันใจมักตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเสมอ อันเป็นทิศหลบมุมอยู่ด้านหลังขององค์พระเจดีย์ ไม่เพียงแต่ที่วัดพระธาตุหริภุญชัยหรือวัดพระธาตุแช่แห้งเท่านั้น แต่วัดสำคัญๆ หลายแห่ง เช่นวัดพระยืน ลำพูน วัดสวนดอก เชียงใหม่ วัดพระธาตุลำปางหลวง และวัดพระธาตุเสด็จที่ลำปาง ต่างก็มีวิหารพระเจ้าทันใจตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกทั้งสิ้น (ยกเว้นแต่วัดที่มีการต่อเติมเสริมวิหารขึ้นใหม่ในยุคหลังเช่นวัดพระธาตุดอยสุเทพ วิหารพระเจ้าทันใจจึงถูกยักย้ายวางไว้ทิศอื่น)

การสร้างพระเจ้าทันใจไว้ทิศตะวันตก อันเป็น “ทิศด้านหลัง” ของพระเจดีย์ประธาน สะท้อนนัยแห่งการเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง กล่าวคือตั้งอยู่ในพื้นที่ของชาวบ้านฝ่ายสนับสนุน ไม่ใช่พื้นที่ของฝ่ายผู้มีอำนาจชี้นำ

คติการสร้างพระเจ้าทันใจ ถือเป็นกุศโลบายที่แยบยลยิ่งในการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านได้มีโอกาสร่วมสร้างองค์พระปฏิมาด้วยตนเอง แต่สามารถนำมาวางให้คนกราบไหว้ในเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้แม้จะอยู่เบื้องหลังองค์พระธาตุก็ตาม โดยปกติแล้วการจะสร้างพระพุทธรูปสักองค์หนึ่งเพื่อประดิษฐานในวิหารของวัดนั้น ผู้มีส่วนอุปถัมภ์ในการสร้างทั้งด้านออกแบบและจัดหาวัสดุมักเป็นภาระของเจ้าอาวาสและสล่า (ช่าง) เอกเท่านั้น

การดำริสร้างพระเจ้าทันใจตามวิถีทางของครูบาเจ้าศรีวิชัย เกิดจากเงื่อนไขและปัจจัยท้าทายเป็นตัวกระตุ้น เช่นชุมชนนั้นๆ มีความประสงค์จะนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการบูรณะสถูปหรือก่อสร้างวิหาร แต่ยังขาดงบประมาณ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมีวิธีที่กระตุ้นหรือเสริมกำลังใจให้ชาวบ้านที่ยังวิตกกังวลว่าพวกเขาจะร่วมมือกันทำ “งานใหญ่” ได้สำเร็จหรือไม่นั้น ด้วยการหาทางให้พวกเขาเกิดความเชื่อมั่นในตัวเองเสียก่อน จึงเริ่มต้นเสี่ยงทายอธิษฐานจิตด้วยการสร้าง “พระเจ้าทันใจ” เพื่อวัดพลังศรัทธาอันเป็นความสำเร็จในเบื้องต้น ถือเป็นการประเมินศักยภาพของหมู่คณะทั้งด้านมันสมอง กำลังทรัพย์ และแรงงานว่าจะมีความพร้อมเพรียงมากน้อยแค่ไหน เพราะหากปราศจากความร่วมมือร่วมใจแล้วงานก่อสร้างขนาดใหญ่ย่อมไม่สำเร็จอาจค้างคา

เงื่อนไขของการสร้างพระเจ้าทันใจจึงถูกบีบด้วย “ระยะเวลาอันจำกัด” อย่างที่สุด เช่นกำหนดให้ต้องสร้างจนแล้วเสร็จภายในวันเดียวก่อนพระอาทิตย์ตกดิน คนโบราณมักยึดถือเอาตั้งแต่ฟ้าสางของวันนั้นจวบยามย่ำสนธยา หรือประมาณหกโมงเช้าถึงหกโมงเย็น บรรยากาศที่กดดันเช่นนี้เชื่อว่าทุกคนย่อมทุ่มเทชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพัน

ในด้านวัสดุนั้นจึงไม่จำกัดประเภทแล้วแต่จะหาได้ในแต่ละท้องถิ่น เท่าที่พบมีทั้งปั้นปูนหุ้มโครงอิฐไว้ภายในและหล่อด้วยสำริด เมื่อตั้งเป้าว่าจะหล่อพระเจ้าทันใจ ก็จะเกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมชาวบ้านร้านตลาดที่ผ่านไปมาแม้ไม่มีฝีมือในการสร้าง

พระปฏิมา ขอแค่มีศรัทธาก็อาจปลดเข็มขัดทองหลืองหรือสร้อยนากสักเส้นสองเส้นลงในเบ้าหล่อพระพุทธรูป ถือว่าเป็นการร่วมบุญอย่างสูงสุดแล้ว

อีกทั้งไม่มีข้อจำกัดในด้านสัดส่วน พระเจ้าทันใจที่พบหลายวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานจัดสร้าง มีทั้งขนาดกะทัดรัด ไม่ใหญ่โตเกินไปนัก และฝีมือการหล่ออาจไม่ค่อยประณีตสวยงามเท่าที่ควร เหตุเพราะต้องสร้างแข่งกับกาลเวลาอันบีบรัดด้วยความเร่งรีบ ในด้านพุทธศิลปะนั้นไม่มีการระบุปางด้วยเหตุนี้ “พระเจ้าทันใจ” จึงมิได้มีพุทธลักษณะตายตัวเพียงแบบเดียว พบทั้งประทับนั่ง-ประทับยืน ขึ้นอยู่กับรสนิยม ความพร้อม ความต้องการ และความสะดวกของแต่ละชุมชน

เมื่อสร้างพระพุทธรูปเสร็จ ก็จักได้ขึ้นชื่อว่า “พระเจ้าทันใจ” คนในชุมชนเกิดกำลังใจที่ฮึกเหิม เพิ่มความมั่นใจว่าจักสามารถฟันฝ่าอุปสรรคปัญหาใด ๆ ให้ลุล่วงได้โดยง่ายทันที จากนั้นชาวบ้านมักอัญเชิญพระเจ้าทันใจไปประดิษฐานไว้ในวิหารทางทิศตะวันตกที่แยกออกมาจากวิหารหลวงของวัดที่อยู่ใกล้ชุมชนนั้น ๆ

“พระเจ้าทันใจ” จึงถือว่าเป็นพระพุทธปฏิมาที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในทุกขั้นตอน นับแต่การดำริที่จะสร้าง กระบวนการเชิงช่าง จนถึงพลังใจที่เฝ้าลุ้นหน้าดำคร่ำเคร่งอยู่ข้างเตาหลอมจนสำเร็จ

พระเจ้าค่าคิง

หากเป็นพระพุทธรูปประทับยืน ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักสร้างให้มีความสูงเท่ากับส่วนสูงของตัวท่าน วัฒนธรรมล้านนาเรียกว่า “พระเจ้าค่าคิง” ซึ่งพบหลายแห่ง อาทิ วัดสวนดอก วัดพระนอนแม่ปูคา วัดพระนอนขอนม่วง (เคยนำเสนอแล้วในบทที่ ๑ ว่าด้วยรูปลักษณ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงไม่ขอกล่าวซ้ำในบทนี้) และเชื่อว่ายังมีอีกหลายวัดที่มีลักษณะคล้ายพระเจ้าค่าคิง เช่น ที่วัดพระธาตุดอยเต่าคำ ลำปาง วัดต้นปิน และวัดป่าแดง เชียงใหม่ เป็นต้น เพียงแต่ขาดการบันทึกหลักฐานว่าเป็นพระเจ้าค่าคิงของครูบาเจ้าศรีวิชัยจริงหรือไม่

พระพุทธรูปที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ประทับบนแท่นแก้วในพระวิหาร สันนิษฐานว่าอาจเป็นพระเจ้าค่าคิง *ภาพซ้าย* วัดพระธาตุดอยเต่าคำ *ภาพขวา* วัดต้นปิน

นอกจากนี้แล้ว ยังมีพระอรหันต์รูปอื่น ๆ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความเคารพบูชาอย่างมาก อาทิ พระอุปคุต พระกัจจายนะ ซึ่งเราจะได้พบรูปเคารพของพระอรหันต์สองรูปนี้ตามวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างอีกด้วยเช่นกัน

ประติมากรรมรูปสัตว์ : เสือ และนกยูง

การใช้ประติมากรรมรูปสัตว์ ที่พบมากที่สุดมีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ เสือ และนกยูง

เสือ

“เสือ” ประดับตกแต่งตามศาสนสถานในงานสถาปัตยกรรมที่สร้าง-บูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้ก่อให้เกิด “จารีตใหม่” ที่ตามมา นั่นคือวัดในล้านนาได้เกิดความนิยมนำรูปปีนักษัตร หรือตัวเปิ้งของผู้สร้างมาวางประดับหน้าอาคาร ตามอย่างรูปเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัยในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา

เห็นได้ชัดจากผลงานการก่อสร้าง-บูรณะวัดต่าง ๆ ของลูกศิษย์คนสำคัญสองรูปที่เป็นเสมือนมือขวา-มือซ้ายของครูบาเจ้าศรีวิชัย คือครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ซึ่งทั้งสองรูปเกิดปีฉลู ต่างก็ปั้นรูปวัวนำมาประดับวางอยู่หน้าประตูทาง

รูปเสือบนหน้าบันวิหาร สัญลักษณ์ปีนักษัตรครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพซ้าย* วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา *ภาพขวา* อุโบสถภิกษุณี วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

เข้าวัดที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องทุกแห่ง รวมไปถึงพระป่าสายพัฒนาที่เดินตามรอยครูบาฯ ทั้งสาม อีกหลายรูปในปัจจุบัน ต่างก็นิยมนำรูปนักษัตรปีเกิดของตนมาใช้เป็นสัญลักษณ์

การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญ “มากเป็นพิเศษ” ต่อปีนักษัตรสืบเนื่องมาจาก ความพยายามที่จะสร้างเครือข่ายสังคมล้านนาให้เป็นปึกแผ่นเข้มแข็ง เพื่อที่จะยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตัวเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพารัฐบาลกลางจากกรุงเทพ

แนวความคิดนี้สะท้อนออกมาสู่การเชื่อมโยงเครือข่าย “พระธาตุ ๑๒ นักษัตร” โดยกำหนดพระธาตุองค์สำคัญในล้านนา ล้านช้าง และพม่า ตอกย้ำให้เห็นถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยมีวาระซ่อนเร้นที่ต้องการประกาศความเข้มแข็งของล้านนาและรัฐหัวเมืองต่าง ๆ ต่อรัฐบาลกลางสยาม

โดยปกติแล้ว ปีขาล หรือปียี นักษัตรที่ ๓ ใน ๑๒ ถือว่า เสือเป็นสัตว์แข็งแกร่งดุร้ายมีพลังอำนาจมากที่สุด ในศาสดาของเต๋า “จางเทียงซือ” ผู้ก่อตั้งลัทธิ ขี่เสือเป็นพาหนะออกปราบภูตผีปีศาจ ทำให้เสือเป็นสัตว์ที่มีอำนาจมากยิ่งขึ้น เสือเป็นสัญลักษณ์ของกำลังใจและความกล้าหาญ มีพลังขับไล่ภูตผีปีศาจไปได้ ในหลุมฝังศพโบราณของจีนมักจะพบภาพเสือที่แกะสลักหินเสมอ

ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้สร้างรูป “เสือ” แทนที่สิงห์ทวารบาลที่เฝ้าหน้าวัดเท่านั้น แต่ยังกระจายแนวคิดการจัดวางรูปเสือมาสู่การใช้ประดับร่วมกับลวดลายพันธุ์พฤกษาอื่น ๆ ตามหน้าบัน ซุ้มบัญชร บานประตู บานหน้าต่าง และฐานแท่นแก้วอีกด้วย

รูปลักษณ์ของเสือมีทั้งเสือแบบธรรมชาติ บ้างหมอบ บ้างเดินย่อง และเสือประดิษฐ์คล้ายตราลูกเสือสามัญของรัชกาลที่ ๖ บ้างก็นำเสือไปใส่ในรูป “หน้ากาล” (ราหู) คือรูปสัตว์ในเทพปกรณัมของฮินดูที่มีแต่ใบหน้า ไม่มีริมฝีปากล่าง เอามือยึดท่อนพวงมาลัยไว้ ตรงจุดที่จะต้องเป็นรูปราหู ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใส่รูปหน้าเสือแทนเสมอ เสือจึงเป็นแนวคิดเรื่องปัจเจกบุคคล ในการย้ำหรือหมายเหตุสถานที่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปทำการก่อสร้าง

***ภาพบน* เสือหมอบล้อมพระธาตุ วัดดอยก้อม *ภาพล่าง* เสือ-นกยูงประดับกระจกวิหารวัดพระพุทธบาทสี่รอย**

ข้อสำคัญคือ ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้นำรูปเสือมาเป็น “ตราประทับ” ประจำตัว นอกจากจะประทับในใบฎีกาบอกบุญแล้ว ยังปรากฏในใบสุทธิที่ออกให้แก่พระภิกษุสามเณรที่ท่านบรรพชาอุปสมบทให้ ซึ่งตราเสือนี้มีการเขียนตัวอักษร ๕ ภาษาคือ อักษรธัมม์ล้านนา อักษรไทยกลาง อักษรพม่า อักษรจีน และอักษรภาษาอังกฤษ

บทบาทของ “เสือ” นอกจากจะเป็น “ลายเซ็น” แทน “ปีนักษัตร” ของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว ท่านยังจงใจสร้าง “เสือ” ไว้เป็นนัยแห่งการปรารถนาพุทธภูมิแทนที่ตำแหน่งของสิงห์ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายอันแข็งแกร่งของวัดทั่วล้านนาอีกด้วย

นกยูง

เรื่องราวของ “นกยูง” ได้เข้ามาเกี่ยวข้องผูกพันกับครูบาเจ้าศรีวิชัย อย่างมากมายหลายหลากมิติ ไม่เพียงแต่ “พัดขนหางนกยูง” ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถือ หรือเรื่องราวเกี่ยวกับฝูงนกยูงจำนวนกว่าพันชีวิตที่อาศัยอยู่ในหุบเขาด้านหลังวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน อันเป็นวัดบ้านเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัยเท่านั้น

หากยังรวมไปถึงการปรากฏรูปนกยูงในงานศิลปสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายต่อหลายแห่ง เช่น ทำเป็นปูนปั้นในกรอบซุ้มหน้าบันวิหาร กรอบซุ้มประตูหน้าต่าง ดังเช่น วัดพระพุทธบาทตากผ้า วัดพระนอนแม่ปูคา หรือทำด้วยกระจกสีตกแต่งฐานแท่นแก้ว เช่น วัดพระพุทธบาทสี่รอย วัดพระนอนขอนม่วง เป็นต้น

นกยูง อยู่ในกรอบวงโค้งพญานาคมีหน้ากาลคอนบน วัดพระนอนแม่ปูคา

ในด้านประติมานวิทยา (Iconography) นกยูงเคยได้รับความนิยมทำคู่กับ “กระต่าย” มาแล้วในคติไตรภูมิจักรวาล นกยูง หมายถึงทิศตะวันออก แสงสว่าง กลางวัน พระอาทิตย์ ส่วน กระต่ายหมายถึงทิศตะวันตก รัตติกาล พระจันทร์

คติการใช้นกยูงคู่กับกระต่ายเช่นนี้ เชื่อว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เห็นตัวอย่างมาแล้ว โดยเฉพาะลวดลายปูนปั้นที่ซุ้มโขง และภาพจิตรกรรมในวิหารลายคำน้ำแต้ม ของวัดพระธาตุลำปางหลวง แต่ที่น่าสงสัยก็คือหากครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งใจจะสร้างนกยูงแทนความหมายของคติ “กลางวัน-กลางคืน” หรือ “พระอาทิตย์-พระจันทร์” ดังกล่าว ทำไม “กระต่าย” จึงหายไป ไยจึงไม่จัดวางคู่กัน ดังนั้น การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำมาแต่เพียงรูป “นกยูง” โดยละเลยรูปกระต่ายนั้น น่าจะมีนัยบางอย่างที่มากกว่าคติจักรวาลแบบโบราณ

นกยูงเป็นสัตว์ที่ปรากฏในนิทานชาดกนอกนิบาต เป็นนิทานพื้นบ้านเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาและอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เวลาพระสงฆ์ล้านนาเทศนาสั่งสอนประชาชน มักหยิบยกตอนหนึ่งเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเคยเสวยพระชาติเป็นสามัญชน มีพระสหายเป็นสัตว์ ๒ ตัว คือนกยูงและผึ้ง สัตว์ทั้งสองได้เห็นแนวทางการบำเพ็ญเพียรบารมีของพระพุทธเจ้าก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงออกปากสัญญาว่าเมื่อใดก็ตามที่พระพุทธเจ้าได้บำเพ็ญเพียรจนสำเร็จสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าวันใด นกยูงจะมอบหางนกยูงให้เป็นพุทธบูชา ส่วนผึ้งก็ถวายขี้ผึ้งเช่นเดียวกัน จึงเป็นที่มาของความเชื่อในพิธีกรรมการเบิกพระเนตรสมโภชพระพุทธรูปทางเหนือเรียกพิธีบวชพระเจ้า เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นภายหลังจากมีการสร้างหรือซ่อมแซมพระพุทธรูปที่เป็นพระประธานในวิหารขึ้นใหม่ ในพิธีกรรมนั้นจะมีการใช้ขี้ผึ้งปิดพระเนตรไว้ เมื่อถึงขั้นประกอบพิธีกรรม จะมีการใช้พัดซึ่งทำจากหางนกยูงมาพัดปัดรังควานร่วมกับเครื่องประกอบพิธีกรรมอื่น (เครื่องท้าวทั้ง ๕) จากความสัมพันธ์ของหางนกยูงกับตำนานที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าดังกล่าวนี้ จึงสันนิษฐานได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยปรารถนาที่จะดำเนินตามแนวทางของพระพุทธเจ้าโดยใช้หางนกยูงเป็นตัวแทนของการสำเร็จสัมโพธิญาณนั่นเอง

นกยูงเกี่ยวข้องกับการวางสถานะของตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยเอง เพราะว่านกยูงเป็นสัตว์สวยงาม เป็นสัตว์สูง แต่ว่าสูงไม่เทียบเท่ากับหงส์ ท่านอาจจะอนุมานหรือวางสถานะตัวเองไว้ระดับหนึ่ง คือไม่มีสมณศักดิ์ทางโลก แต่มีสมณศักดิ์ทางธรรม จึงไม่เคยคิดจะใช้รูปหงส์เป็นสัญลักษณ์เลย ด้วยนกยูงก็เป็นสัตว์ที่มีศักดิ์ศรีมีความงามสง่าเหมือนกัน

ครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจได้รับแรงบันดาลใจมาจากพระเจ้าอโศกมหาราช ที่มีการนำนกยูง มาเป็นสัญลักษณ์แห่งราชวงศ์โมริยะ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชก็ตั้งความปรารถนาพุทธภูมิหรืออนาคตพุทธเจ้าเช่นเดียวกัน นอกจากนี้แล้ว พระวิสสุกรรม หรือพระวิศวกรรม ผู้เป็นเทพเจ้าแห่งการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม ถือหางนกยูงสองข้างเป็นสัญลักษณ์ อาจเป็นไปได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยสนใจเทพเจ้าองค์นี้ในฐานะผู้นำนวัตกรรมด้านการก่อสร้างไม่ต่างกัน

วิหารหลวงวัดสวนดอกจังหวัดเชียงใหม่ พบรูปนกยูงตามจุดต่างๆ ได้หลายรูปแบบ *ภาพบน* ปูนปั้นที่หน้าแหนบบนแผ่นหลังกระจกจีน *ภาพล่าง* ไม้แกะสลักติดกระจกบนขื่อคานใต้หลังคาภายในวิหาร

บุคคลและสัตว์ในเทพนิยาย : นาค หนุมาน เทพนม เทวดา กุมภัณฑ์ ราหู สิงหมุข มอม

นาค

นาค เป็นลวดลายที่โดดเด่นที่สุดลายหนึ่ง ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำมาใช้อย่างมาก ตามคติโดยทั่วไปนั้นเรื่องราวของนาคล้วนมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนามาช้านานแล้ว ในฐานะของสัตว์ที่คุ้มครองรักษา และสัตว์ที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ หากแต่นาคในงานสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย กลับมีคติเพื่อย้ำเน้นถึงแนวคิดในการบำเพ็ญเพียรบารมี โดยให้นาคเป็นสัญลักษณ์ในการนำเข้าไปสู่พระนิพพานของท่านเอง ดังเห็นได้จากหลักฐานคร่าวตำนานครูบาศรีวิชัย ปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่ กล่าวไว้ถึงการปั้นรูปพญานาคว่า

"เจ้าพระสร้างคำนามปีตามเกิด เบิกยีนาม ปีแห่งเจ้าคา นาคสองตัวกับเสือโคร่งเถ้า สวยงาม เสาชิดช้อย จ้างคนส้างแปงแต่งค่าหกร้อย หนักกว่าหาบย้อยยอคาบ หมายหื้อนาค ***อสสตัวหาน นำเข้านิพพาน****เป็นสานแก่นหมั้น ช่างส้าง****รูปเสือเผือแฝงไล่ฝันต้อมกันนาคา*** *นาคนำเพื่อประสงค์ ใคร่หื้อบุญค้ำนำไปสู่สวรรค์ชั้นจตุลัดชื่อดุสิตาจุติคาด"*

แสดงให้เห็นถึงแนวคิดในการใช้นาคร่วมกับเสือ ในงานประดับตกแต่งส่วนต่างๆ ของอาคาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้นาคเป็นตัวแทนในการนำผู้สร้างเข้าสู่สภาวะนิพพาน โดยที่รูปเสือหมายถึงตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่นเอง

นาคจึงปรากฏทั้งที่บันไดนาค ซุ้มประตูหน้าต่าง โก่งคิ้วใต้กรอบหน้าแหนบ ล้วนแต่เป็นนาคชูคอตัวเลื้อยยาว หางตวัดปลายม้วนเกลียว มีคติเกี่ยวกับผู้คุ้มครองศาสนา เป็นสัญลักษณ์ในการนำผู้สร้างบรรลุเข้าสู่พระนิพพาน

รูปแบบนาคของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีความแตกต่างไปจากประติมากรรมรูปนาคสมัยโบราณบนแผ่นดินภาคเหนือตั้งแต่ยุคหริภุญไชย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะทวารวดี กลุ่มมอญ-เขมร แต่นาคยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย มีลักษณะผสมกับมังกรของจีน (Dragon) คือเป็นสัตว์ที่รวบรวมจุดเด่นของสัตว์ต่างๆ ไว้ด้วยกันหลายชนิด เรียกว่า "ปัญจรูป"

บันไดนาค แสดงด้วยมกรคายนาค หรือฮุ้ง (รุ้ง) คาบนาค วัดดอยก้อม

ใต้แผงหน้าแหนบเรียกว่า "โก่งคิ้ว" (ภาคกลางเรียก "สาหร่ายรวงผึ้ง") ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้พญานาคหลายตัวเกี่ยวกระหวัดกัน (ภาคกลางเรียก "นาคเกี้ยว") แล้วเศียรนาคมาบรรจบที่ตอนกลาง ภาพนี้ที่โบสถ์ภิกษุณี วัดพระธาตุหริภุญชัย

โดยปกติแล้ว “มกร” (Makara) ในความหมายของศิลปกรรมอินเดียและอุษาคเนย์โบราณ หมายถึงสัตว์ผสมระหว่างช้างกับจระเข้ (เหรา) แต่ที่พบในล้านนายุคหลังๆ กลับมีลักษณะผสมของสัตว์อื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นมาด้วย เรียกกันว่า “ปัญจรูป” ภาษาล้านนาเรียกว่าตัว “ลวง”/ “รุ้ง”/ “พญาลวง” หมายถึงมีรูปลักษณ์ของสัตว์ผสมกันอย่างน้อย ๕ ประเภท ได้แก่

๑. มีงวงช้าง ๒. มีเครายาวเหมือนกิเลน ๓. มีเขาเหมือนกวางรวมไปถึงบริเวณศีรษะมีหงอนตกแต่งด้วยลายกระหนกคล้ายนอแรด ๔. แยกเขี้ยวดุดันและลำตัวเป็นเกล็ดเหมือนพญานาคหรือจระเข้ ๕. อุ้งเท้าที่หมอบเป็นกีบแบบเท้าสิงห์ รวมทั้งลักษณะการคาบลูกแก้วไว้ในปาก ทั้งนี้บางตัวยังมีปีกคล้ายหงส์อีกด้วย

นอกเหนือจากบันไดนาคแล้ว พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยยังนิยมใช้นาคตกแต่งในส่วนของเส้น “โก่งคิ้ว” หรือวงโค้งใต้แผงหน้าบันพระวิหาร และเส้นกรอบซุ้มประตูหน้าต่างอีกด้วย

หนุมาน

หนุมานถือว่าเป็นบุคคลในวรรณคดีที่มีความโดดเด่นมากที่สุดลายหนึ่งที่ปรากฏในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ชาวล้านนาเรียกหนุมานว่า “หอรมาน” หรือบางครั้งสะกด “หรมาน” (อ่าน หอ-ระ-มาน) เป็นคำที่ใช้เรียก “พลทหารลิง” โดยรวมทั้งหมดของพระราม คือไม่เรียกแยกเป็นสุครีพ องคต พาลี ฯลฯ

ในขณะที่ ศัพท์ศิลปะของภาคกลางเรียกรูปพญาวานรสองตัวทำท่าสู้รบกันว่า “ภาพจับ”

จากการศึกษาเรื่องวิหารล้านนาในกระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ ได้ค้นพบว่า การนำรูปหอรมาน หรือลิงเป็นคู่ๆ ต่อสู้กัน มาใช้แทรกตามหน้าบันวิหารหรือใช้ประดับบนแผ่นนาคทันต์แทนตัวเหงารองรับหลังคาพระวิหารในงานครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น เป็นการรับอิทธิพลมาจากภาคกลางโดยตรง

ความนิยมทำรูปหอรมานหรือวานรของครูบาเจ้าศรีวิชัย สามารถตีความได้หลายนัย

นัยแรก หมายถึงพระโพธิสัตว์ที่เคยเสวยพระชาติเป็นวานรหรือลิงเผือกของพระพุทธโคดม การแทรกรูปวานรบนหน้าบันจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสิงสาราสัตว์ อาจเป็นสัญลักษณ์ของการที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาสถานที่นั้นๆ ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกแล้วเนรมิตให้สถานที่แต่ละแห่งเป็นเหมือนดั่งป่าเชตวันประกอบด้วยสัตว์มากมาย พบได้ที่หน้าบันวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดศรีโคมคำ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร วัดพระแก้วดอนเต้า ฯลฯ

นัยที่สอง หนุมานอาจเป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญ ความเสียสละ เป็นผู้ประเสริฐ ผู้มีทั้งอิทธิปาฏิหาริย์และบุญญาธิการ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครอบครอง นั่นคือ “ดาบสรีกัญไชย” (อ่านว่า สะหลีกันไจย) ปรากฏในตอนจองถนน มีจระเข้มาทำลายสะพานหอรมานใช้ดาบสรีกัญไชยฟาดฟันจนจระเข้หนีไป

การทำรูปทหารลิงหรือวานร ๒ ตนสู้รบกัน พบครั้งแรกที่ปราสาทหินนครวัดของขอมส่งอิทธิพลให้แก่สยาม เรียก "ภาพจับ"

ภาพซ้าย หอรมานในตำแหน่งนาคทันต์เป็นค้ำยันรองรับน้ำหนักหลังคา
ภาพขวา วานร ๒ ตนสู้รบกัน (ภาพจับ) บนหน้าแหนบพระวิหารหลวง ทั้งสองภาพอยู่ที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

นัยที่สาม หอรมานเป็นสัญลักษณ์แห่งการผจญภัยเพื่อประหารกิเลส ตลอดชีวิตมีแต่การต่อสู้ การพานพบแต่เหตุการณ์มหัศจรรย์หนักหนาสาหัส ในแง่ศาสนา สามารถอธิบายได้ว่า ทุกอย่างที่หอรมานทำก็เพื่อชดใช้กรรมในอดีตชาติ เพื่อลบล้างบาปที่เคยทำไว้ เกิดมาชาตินี้จึงปวารณาตัวขอรับใช้พระโพธิสัตว์ (นั่นคือการอวตารมาของพระรามผู้มีบุญญาธิการ) และหอรมานต้องทำหน้าที่ช่วยเสริมบารมีพระโพธิสัตว์ให้ได้บรรลุถึงพระนิพพาน

เปรียบได้กับความปรารถนาที่จะมาสร้างบารมีเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ถึงฝั่งพระนิพพานเช่นกัน ทั้งนี้ยังไม่นับรวมถึงคุณลักษณะปลีกย่อยของหอรมาน คือการเคารพผู้อาวุโส กตัญญู รู้คุณทำหน้าที่ของบุตรที่ดีดูแลเลี้ยงดูมารดา ยกย่องผู้มีความรู้ รู้จักให้อภัย มีความเพียรในการทำงาน รู้จักอุบายในการทำงาน เป็นผู้มีความฉลาด รอบคอบ ทำผิดยอมรับผิด ช่างสังเกต รู้เท่าทันในการสงคราม มีเหตุผล เข้าใจชีวิต ไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล

ด้วยเหตุนี้การนำรูป “ลิงสู้รบกัน” (ภาพจับ) มาแกะสลักบนหน้าแหนบในวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนหน้ายุคครูบาเจ้าศรีวิชัย ล้วนเป็นแนวคิดภาพสะท้อนการปะทะสังสรรค์ของกิเลสมนุษย์ก่อนที่จะเข้าไปสู่ดินแดนพุทธภูมิข้างในวิหาร หอรมานต้องปราบประหารยักษ์มากมายคือ สหัสเดชะ วิรุญจำบัง ไมยราพ ตรีเมฆ ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้ยักษ์เหล่านี้มารังควานการสร้างบารมีของพระราม

สิ่งที่น่าสนใจยิ่งคือ พระรามสร้างเมืองชื่อว่า “นพบุรี” ให้หนุมานครอง ส่วนพระรามนั้นทราบกันดีว่าครองเมืองอโยธยา ให้บังเอิญที่ว่าชื่อ “นพบุรี” นี้มาพ้องจองกับชื่อของเมืองเชียงใหม่ว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์”

ด้วยเหตุและผลทั้งหมดทั้งมวลนี้ จึงเข้าใจได้ว่า ทำไม “หอรมาน” จึงได้กลายมาเป็น “สัญลักษณ์” อีกสิ่งหนึ่งที่พบเสมอในงานสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

เทพนมและเทวดา

เทพนมหมายถึงเทวดาที่ยกมือสองข้างขึ้นประนมระดับอกในเชิงสาธุการต่อการตรัสรู้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในศิลปะล้านนาพบว่ามีความนิยมทำมาแล้วนานกว่า ๕๐๐ ปี มักพบแบบประทับยืนเต็มองค์ เช่น เทวดาปูนปั้นรายรอบวิหารที่วัดเจ็ดยอด (วัดโพธารามมหาวิหาร) จังหวัดเชียงใหม่ ที่สร้างในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช ซึ่งส่งอิทธิพลให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำไปใช้เป็นต้นแบบปั้นรูปเทวดายืนประนมกรประดับผนังอาคารด้านนอกของหอไตรและพระอุโบสถวัดพระสิงห์

เทพนมปูนปั้นสมัยล้านนา พ.ศ. ๒๐๒๐ ที่วัดเจ็ดยอด เชียงใหม่

ภาพซ้าย เทพนม (ทวารบาล) เฝ้าประตูลายรดน้ำปิดทอง วัดพระสิงห์ *ภาพขวา* เทวดายืนจารบัญชีคนทำดีทำชั่ว วัดพระแก้วคอนเค้า เป็นสองรูปแบบของเทวดายืนแท่นที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้ประดับวิหาร

นอกจากนี้ยังมีเทวดายืนเป็นแบบเต็มองค์อีก ๒ รูปแบบ รูปแบบแรกเป็นทวารบาลผู้เฝ้าประตูวิหาร อุโบสถ อาจประนมกรหรือถือพระขรรค์ กับอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นเทวดาถือเหล็กจารทำท่าเขียนหนังสือจารึกบุญบาปของมนุษย์

รูปเทพนมลักษณะครึ่งองค์ มีฐานดอกบัวบานล้อมรอบนั้น จากการศึกษาไม่พบว่าเป็นรูปแบบที่ปรากฏในงานศิลปกรรมล้านนามาก่อน ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับอิทธิพลการทำเทพนมรูปแบบครึ่งองค์นี้มาจากภาคกลาง ซึ่งมักปรากฏในหน้าบันตำแหน่งกึ่งกลางลายระหว่างลายพันธุ์พฤกษาแบบก้านขดบางครั้งประดับอยู่เหนือกรอบซุ้มประตู-หน้าต่าง และ

ลายเทพนมครึ่งองค์ แตกลายออกมาเป็นกระหนกซ่อหางโต มีเรื่องราวรามเกียรติ์แฝงเป็นระยะๆ อิทธิพลจากรัตนโกสินทร์ พบที่หน้าแหนบวิหารหลวงวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

ตามบานประตู หน้าต่าง ที่เรียกว่า ลายรดน้ำ (ล้านนาเรียก ลายคำน้ำแต้ม)

เทพนมครึ่งองค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมนำมาประดับในกรอบหน้าบันวิหาร *ภาพซ้าย* วัดพระธาตุจอมคีรี อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ *ภาพขวา* วัดคอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

กุมภัณฑ์

กุมภัณฑ์ เป็นเทพประจำทิศหนึ่งในสี่ของท้าวจัตุโลกบาล สถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นแรกสุดคือชั้นจาตุมหาราชิกา ประกอบด้วยเทวดาประจำทิศ ๔ องค์ ๔ ทิศ คือ

๑. **ท้าวกุเวร** หรือท้าวเวสสุวรรณ – ประจำทิศเหนือ

๒. **ท้าววรูธกา** หรือท้าววิรุฬหก อีกชื่อคือ **"กุมภัณฑ์"** – ประจำทิศใต้ ชาวบ้านนิยมเรียกง่าย ๆ

ภาพซ้าย กุมภัณฑ์ที่วัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
ภาพขวา กุมภัณฑ์หน้าวิหารวัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ว่า "ยักษ์กุมภัณฑ์" แล้วพลอยเรียกรวมเอาเทวดาประจำทิศองค์อื่นๆ ทุกทิศ ว่า "กุมภัณฑ์" ตามไปด้วย ดังเช่นการเรียกเทวดาสี่องค์ที่เฝ้าตามมุมพระธาตุหริภุญไชยว่า "ซุ้มกุมภัณฑ์สี่ทิศ" ดังนั้นในความหมายของชาวล้านนา กุมภัณฑ์เป็นตัวแทนของ "ท้าวทั้งสี่"

๓. **ท้าวธรตราษฎร** หรือท้าวธตรฐ เจ้าแห่ง **คนธรรพ์** – ประจำทิศตะวันออก

๔. **ท้าววิรูปักษ์** เจ้าแห่ง**นาค** - ทิศตะวันตก

ท้าวจัตุโลกบาลเหล่านี้อาศัยอยู่บนยอดเขายุคนธร ซึ่งเป็นเขาเทือกแรกชั้นนอกสุดในบรรดาเขา ๗ ชั้นที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ เขายุคนธรมีเมืองอยู่สี่ทิศ ให้ท้าวจัตุโลกบาลครองเมืององค์ละทิศ นอกเหนือจากเขายุคนธรแล้ว เขาอีกหกลูกที่ล้อมเขาพระสุเมรุ หรือเรียกโดยรวมว่า "เขาสัตตบริภัณฑ์" ได้แก่ เขาอิสินธร กรวิก สุทัสสนะ เนมินธร วินันตกะ และอัสกัณ

เรื่องราวเกี่ยวกับท้าวจัตุโลกบาลนั้น ปรากฏในประติมากรรมรูปปั้นยักษ์หน้าตาดุร้ายถือตะบอง ๑ คู่ มักพบในลักษณะประติมากรรมลอยตัว หรือประติมากรรมนูนต่ำ จัดตั้งอยู่ตามหน้าวิหาร หรือเหนือบันไดนาค กุมภัณฑ์พบที่วัดดอยก้อม วัดบ้านปาง อำเภอลี้ วัดทาดอยครั่ง จังหวัดลำพูน และวัดพระนอนหนองผึ้ง วัดพระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ราหู สิงหมุข

ราหูมีอีกชื่อว่า "หน้ากาล" (ภาษาชวาเรียกกาลา Kala - ผู้กินกินกาลเวลา) เป็นเทพชั้นรองของฮินดู มีหน้าที่เฝ้าศาสนสถาน ป้องกันภูตผีปีศาจไม่ให้เข้ามาในปริมณฑลอันศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะพิเศษคือคิ้วหนาตาพองแสยะแยกเขี้ยวดูโหดร้าย ไม่มีริมฝีปากล่าง

นอกจากนี้แล้ว ในวัฒนธรรมอุษาคเนย์ที่สืบทอดต่อจากอินเดีย ยังมีการทำรูป "สิงหมุข" หรือ "หน้าสิงห์" ทำหน้าที่เฝ้าศาสนาสถานเช่นเดียวกับราหู-หน้ากาลอีกด้วย หมายความว่ามีลักษณะคล้ายหน้ากาล แต่ทำใบหน้าเป็นสิงห์อย่างชัดเจนแทน พบว่า "สิงหมุข" เป็นบุคคลในเทพนิยายอีกประเภทหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมนำมาใช้ อันเป็นรูปแบบที่ท่านได้พบเห็นมาแล้วที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ขณะต้องอธิกรณ์ทั้งสองครั้ง บางครั้งท่านยังได้นำ "หน้าสิงห์" ประยุกต์จนกลายเป็น "หน้าเสือ" อีกด้วย แต่ก็ยังคงเรียกโดยรวมว่า "สิงหมุข"

หน้ากาล (ราหู) เป็นกึ่งเทพกึ่งยักษ์เอามือจับท่องพวงมาลัย วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง จังหวัดเชียงใหม่

หน้าสิงห์ (สิงหมุข) และหน้าเสือ บนหน้าบันวิหารวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

ทั้งหน้ากาลและสิงหมุข ในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เท่าที่พบมักปรากฏกระจายตามองค์ประกอบสถาปัตยกรรมส่วนต่าง ๆ ดังนี้

๑. อยู่ตอนบนสุดของยอดซุ้มจระนำที่ใช้ประดับประตูโขง หรือเหนือซุ้มประตู-หน้าต่าง ที่มีหัวเป็นพญานาคหรืออาจเป็นมกรตวัดหางขึ้นมา แล้วใช้ลายสิงหมุขเป็นตัวปิดลายตอนบน

๒. ประดับอยู่บนเสาวิหารทั้งภายในและภายนอกอาคาร ในรูปแบบของกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์

๓. ประดับคั่นแทรกอยู่ตามขื่อหน้าแหนบ

มอม

มอมหรือสิงห์มอม เป็นสัตว์ในจินตนาการประเภทหนึ่งที่พบบ่อย ในวัดที่สร้างและบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย มีลักษณะเป็นสัตว์ครึ่งลิงครึ่งเสือ หรือครึ่งแมวครึ่งสิงห์ มีแขนยาว ลำตัวยาวคล้ายสัตว์เลื้อยคลาน ขาสั้น ตัวดำ บ้างว่าคล้ายสุนัขพันธุ์ปักกิ่ง ตำนานการสร้างตัวมอมหรือสิงห์มอม มีต้นกำเนิดมาจากความเชื่อของชาวจีนว่าสัตว์ชนิดนี้ จะช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ ชาวล้านนารับอิทธิพลเรื่องการใช้สิงห์มอมประกอบการแห่ขอฝน มาจากชาวไทลื้อ ไทยอง จากรัฐสิบสองปันนาของจีน และจากรัฐฉานของพม่า ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในล้านนาสมัยพระญากาวิละ

การพบรูปมอมทำหน้าที่คล้ายผู้พิทักษ์ศาสนสถานแทนสิงห์ในบางจุด เช่นที่วัดพระสิงห์ สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มของช่างหรือสล่าที่มีส่วนช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างเสนาสนะตามวัดต่าง ๆ นั้น ประกอบขึ้นด้วยกลุ่มของบุคคลหลากหลายชาติพันธุ์ และต่างได้นำเสนอคติความเชื่อที่พวกตนสนใจอย่างมีอิสระ

มอม หรือสิงห์มอม *ภาพซ้าย* อยู่ระหว่างวิหารลายคำน้ำแต้มกับอุโบสถ สองสงฆ์ วัดพระสิงห์ *ภาพขวา* ที่บันไดนาคหอธรรม วัดพระธาตุหริภุญชัย

ตราพระราชลัญจกร : พระมหาพิชัยมงกุฎ ครุฑพ่าห์ ไอยราพต

ตราพระราชลัญจกร หมายถึงพระตราที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้สำหรับประทับลงบนเอกสาร ถือเป็นเครื่องกำกับพระปรมาภิไธยของกษัตริย์องค์นั้น ๆ เป็นตราสัญลักษณ์ของราชวงศ์จักรีที่สะท้อนผ่านงานศิลปสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างน่าประหลาดใจยิ่ง ประกอบด้วย ๓ ตราดังนี้

๑. พระมหาพิชัยมงกุฎ ซึ่งเป็นพระราชลัญจกรประจำพระองค์ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

๒. ครุฑพ่าห์ (ครุฑพาหนะเดี่ยว ๆ ที่ไม่มีพระนารายณ์ประทับ) หากมีพระนารายณ์ทรงครุฑ เรียกว่า นารายณ์ทรงสุบรรณ เป็นตราพระราชลัญจกรที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น

๓. ไอยราพต หมายถึงช้างเอราวัณ ๓ เศียร (อันที่จริงมีเศียรมากถึง ๓๓ เศียร แต่เมื่อถ่ายทอดสู่งานศิลปกรรม จะนำเสนอเพียง ๓ เศียร) บางครั้งอาจมีพระอินทร์ประทับตอนบนด้วย เป็นตราพระราชลัญจกรโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเช่นเดียวกัน

กล่าวกันตาม “ฐานานุศักดิ์” ในการสร้างงานศิลปสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว การที่จักอัญเชิญตราพระราชลัญจกรมาประดับบนหน้าบันตามอาคารสถานที่ได้นั้น ปกติแล้วสงวนไว้เฉพาะกับการก่อสร้างพระที่นั่งภายในพระบรมมหาราชวัง หรือวัดหลวงที่พระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์เท่านั้น แม้แต่วัดที่สร้างโดยพระบรมวงศานุวงศ์องค์อื่น ๆ ก็ยังไม่มีสิทธิ์ใช้ตราพระราชลัญจกรได้เลย

กรณีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย รับเอาตราพระราชลัญจกรมาใช้ประดับบนหน้าบันพระวิหารอุโบสถที่ท่านสร้างนั้น ถือเป็นเรื่องที่ต้องตั้งประเด็นหาคำตอบ ว่ามีนัยอะไรแอบแฝง เนื่องจากที่ผ่านมายังไม่มีนักวิชาการทำการศึกษาเรื่องนี้มากนัก คณะผู้วิจัยสันนิษฐานว่า

การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำตราพระราชลัญจกรของราชวงศ์จักรีไปใช้นั้น อาจเป็นเพราะว่าท่านต้องการประกาศเจตนารมณ์ว่ามีความประสงค์ที่จะ“ประนีประนอม”กับรัฐบาลสยามผ่านงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา เนื่องจากท่านถูกตั้งข้อหาในคราวต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๔ ว่า มีความกระด้างกระเดื่องต่อราชอาณาจักรสยาม ไม่ให้ความร่วมมือจัดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ด้วยการจุดเทียนตามประทีปตีฆ้องถวายที่วัดบ้านปาง ผิดกับวัดอื่นๆ นำมาซึ่งการถูกสอบสวนและจองจำที่คณะอัฏฐารส วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร มาแล้วถึง ๒ ปี และคดีเดียวกันนั้นยังถูกนำมากล่าวอ้างซ้ำอีกครั้งในการต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๖๓

เป็นไปได้ว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับมาจากวัดเบญจมบพิตดุสิตวนารามในปีเดียวกันนั้นเอง ท่านจึงตัดสินใจนำรูปพระมหาพิชัยมงกุฎ พระครุฑพ่าห์ และไอยราพต มาประดับตกแต่งบนหน้าบันพระวิหาร อุโบสถและหอธรรมที่ท่านสร้างจำนวนหลายแห่ง ต่อมาภายหลังตราพระราชลัญจกรเหล่านี้ค่อยๆ แพร่หลายกระจายออกไปทั่วภาคเหนือตอนบน ด้วยเห็นว่าเป็นของแปลกใหม่ ไม่เคยพบมาก่อนในงานศิลปกรรมพื้นถิ่นล้านนา อีกทั้งวัดในชนบทที่ห่างไกลต่างเข้าใจกันเอาเองว่า สัญลักษณ์รูปมงกุฎ ครุฑ ช้างเอราวัณ ๓ เศียร เป็นสิ่งสามัญที่วัดใดๆ ก็สามารถนำไปใช้สร้างได้ ทำให้ไม่มีการศึกษาถึงต้นกำเนิดที่มาของลวดลายดังกล่าว ซึ่งในความเป็นจริงนั้น จุดเริ่มต้นเกิดมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัย

ตัวอย่างวัดที่ทำหน้าบันวิหารรูปพระมหาพิชัยมงกุฎ ได้แก่ วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ วิหารพระพุทธบาทสี่รอยจำลอง วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร เป็นต้น พบว่าทั้งสองแห่งนี้ทำรูปไอยราพตรองรับพระมหาพิชัยมงกุฎด้วย ส่วนรูปครุฑพ่าห์พบมากที่สุดในบรรดาตราพระราชลัญจกรทั้งสาม อาทิ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดศรีโคมคำ วัดผาแดงหลวง อำเภอแจ้ห่ม วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา และวัดพระแก้วดอนเต้า จังหวัดลำปาง เป็นต้น หรือกรณีของวัดวังหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ก็ทำทั้งรูปครุฑพ่าห์ และไอยราพต

ลายเส้นหม้อคอกในกรอบซุ้มบันแถลง (ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

ลายเส้นพระมหาพิชัยมงกุฎบนไอยราพต (ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

พระมหาพิชัยมงกุฎบนไอยราพต บนหน้าบันของวัดที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพซ้าย* วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ *ภาพขวา* วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

ลายเส้นพระครุฑพ่าห์บนหน้าแหนบ
(ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

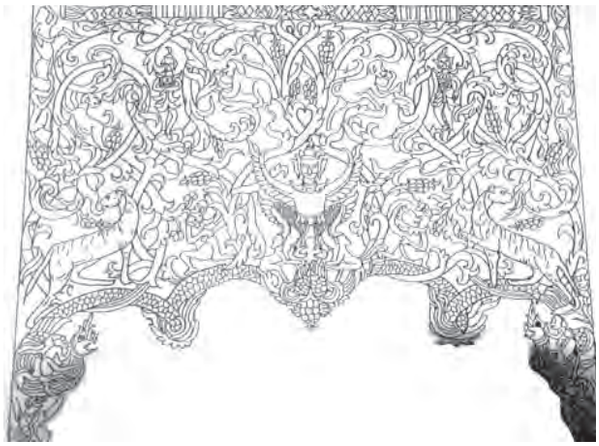

ลายเส้นรูปครุฑ เสือ พันธุ์พฤกษา
(ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

ไอยราพตอยู่ตอนบน ครุฑพ่าห์อยู่ตอนล่าง วัดวังหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

ลวดลายพันธุ์พฤกษา : ลายไทยประดิษฐ์ และลายธรรมชาติ

กระบวนงานช่างเพื่อใช้ประดับตกแต่งศิลปสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย พบว่ามีการใช้กรรมวิธีอย่างหลากหลาย ทั้งประเภทงานเขียนสี งานปั้นปูน งานไม้แกะสลัก งานปิดทองล่องชาด งานปิดทองล่องกระจก งานปั้นรักสมุก งานปูนน้ำมัน (น้ำมันตั้งอิ๊ว) งานติดกระจก ในช่วงแรกนิยมใช้ “กระจกจีน” หมายถึงการลงยาสีบนพื้นหลังที่ดาดตะกั่วในช่วงแรก ต่อมาเปลี่ยนเป็น “แก้วอังวะ” และยุคหลังสุด ใช้กระจกสีสมัยใหม่จากโรงงาน

กรรมวิธีการสร้างงานศิลปกรรมทั้งหมดนี้ ช่างต้องมีความชำนิชำนาญควบคู่ไปกับการ “ผูกลายไทย” ซึ่งจะขอเรียกโดยรวมว่าเป็น “ลายพันธุ์พฤกษา” (บางท่านเขียนว่า “พรรณพฤกษา” เนื่องจากมีต้นแบบมาจากพืชพรรณ) แบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือลายไทยประดิษฐ์ และลายธรรมชาติ

ลายไทยประดิษฐ์

ลวดลายไทยประดิษฐ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้ ประกอบด้วยลายหลักๆ คือ ลายเครือเถาก้านขด (ภาคกลางเรียก “ลายกระหนกช่อหางโต”) ลายดอกประจำยาม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกระจัง ลายก้านต่อดอก เป็นต้น

◉ **ลายเครือเถาก้านขด หรือลายกระหนกช่อหางโต** ลายประเภทนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับอิทธิพลมาจากศิลปะรัตนโกสินทร์ โดยปกติแล้วลายเครือเถาก้านขดของล้านนาดั้งเดิมมีลักษณะดัดแปลงมาจากเถาวัลย์ของพืชที่ม้วนกลมเป็นวงไม่โตมากนัก ขณะเดียวกันจะมีใบไม้แตกแซมเป็นตุ่มเล็กๆ ออกมาจากก้านเครือเถาเป็นระยะๆ และมีก้านที่แตกม้วนในลักษณะเดียวกัน

ครั้นเมื่อรับอิทธิพลของลายกระหนกช่อหางโตจากทางสยามเข้ามาผสมผสานกันด้วยแล้ว ก็มีการปรับลวดลายก้านขดให้มีขนาดใหญ่มากขึ้นกว่าเดิม ก้านเครือที่แตกออกเป็นช่วงๆ นั้น ก็มีลักษณะเป็นใบไม้คล้ายเปลวไฟพวยพุ่ง ปิดปลายลายด้วยการทำ

ลายเส้นรูปเทพนมท่ามกลางลายกระหนกก้านขด (ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

ลายเส้นดอกสับปะรดบนหน้าแหนบ (ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

ลายกระหนกช่อหางโต ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้ทำพื้นหลัง *ภาพบน* อุโบสถพระเจ้าทองทิพย์ วัดพระธาตุหริภุญชัย *ภาพล่าง* วัดจามเทวี เป็นยุคหลังผูกลายหลวมๆ

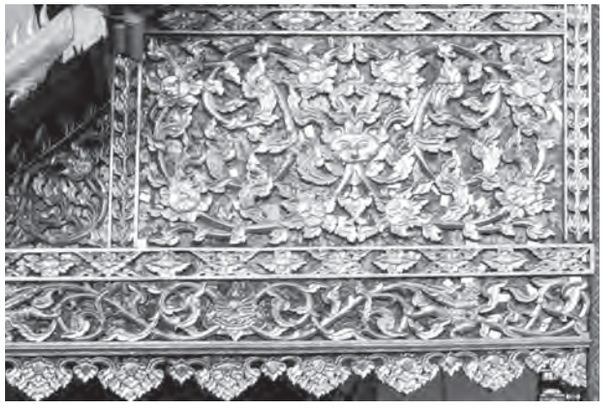

หน้าแหนบที่วัดเชียงมั่น ในช่องปีกนกซ้าย-ขวา พบการตกแต่งลวดลายหลายประเภท มีลายกระจังคว่ำปิดที่เชิงชาย ลายก้านต่อดอกที่เส้นแนวตั้งสองข้างแผงปีกนก ลายดอกประจำยามที่แผงขื่อบนล่างของปีกนก ดอกประจำยามยังพบที่แท่งเสา

เป็นรูปช่อดอกไม้ จึงเรียกว่า “กระหนกช่อหางโต” ลายประเภทนี้เป็นลายที่ศิษยานุศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยนำมาใช้มากที่สุดในการตกแต่งพื้นหลังของหน้าบัน ทั้งในกรอบพื้นที่สามเหลี่ยมที่เรียกว่า “ปีกนก” และพื้นที่สี่เหลี่ยมตอนกลาง เนื่องจากโครงสร้างแบบหน้าแหนบของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น มีพื้นที่กว้างใหญ่มากกว่าหน้าบันแบบขื่อม้าต่างไหมของล้านนายุคโบราณ จึงจำเป็นต้องขยายสัดส่วนของลวดลายให้มีขนาดใหญ่ขึ้นตามไปด้วย ลวดลายเครือเถาก้านขดหรือลายกระหนกช่อหางโตนั้น สามารถตอบโจทย์ด้วยการกระจายวงเต็มพื้นที่ได้ง่าย เพราะมีการแตกลายเป็นใบอ่อนที่จะช่วยแก้ไขเรื่องการเหลือพื้นที่ว่าง และส่วนปลายของใบยังสามารถสร้างลูกเล่นให้มีลักษณะเป็นลูกไม้ คือจบลงด้วยผลสับปะรดแตกช่อออกมาได้อีก รวมทั้งอาจมีการสลับลวดลายด้วยพวกเทวดาเทพนม สัตว์ในวรรณคดีต่างๆ เช่น นาค สิงห์ วานร (หอรมาน) สัตว์ประจำปีนักษัตร ทั้งของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เป็นรูปเสือ และปีเกิดของพระสล่าผู้ช่วยควบคุมการก่อสร้าง โดยมากเป็นวัว คือปีเกิดของครูบาอภิชัยขาวปี สอดแทรกในวงโค้งเหล่านั้นได้อย่างมีจังหวะที่ลงตัว

◉ **ลายดอกประจำยาม** ภาษาโบราณเรียก “ลายประจำยามก้ามปู” เป็นลายรุ่นเก่ามีมาแล้วเป็น

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ นิยมนำมาใช้ตกแต่งเสาทั้งภายนอกและภายในอาคาร *ภาพซ้าย* สิงหมุขกดพิมพ์ที่เสาวิหารวัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน *ภาพขวา* ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ประดับกระจกที่วิหารวัดจามเทวี จังหวัดลำพูน

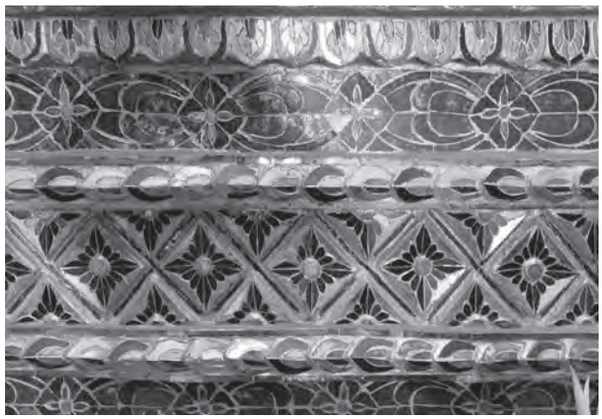

กระจกสีตัดเป็นชิ้นเล็กๆ รูปลายดอกประจำยาม และลายวงโค้งรูปไข่ปลายตัดแหลม ประดับแท่นแก้ว (ฐานพระพุทธรูป) ในวิหารวัดต้นโชค อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

พันปีตั้งแต่ยุคทวารวดี หมายถึงลายดอกไม้สี่กลีบในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พบตามขื่อหน้าแหนบเหนือแผงโก่งคิ้ว (ภาคกลางเรียก สาหร่ายรวงผึ้ง) ที่ใช้คั่นกรอบช่องในลักษณะจัดวางเรียงรายอย่างต่อเนื่อง และยังพบในงานประดับกระจกสีของซุ้มพระพุทธรูป เช่นวิหารพระเจ้าทันใจ วัดพระธาตุหริภุญชัย และซุ้มพระพุทธรูปในวิหารวัดต้นโชค เป็นต้น

◉ **ลายพุ่มข้าวบิณฑ์** เป็นลวดลายสากลเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยซึ่งร่วมสมัยกับล้านนา ใช้สืบเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ ปรากฏลวดลายพุ่มข้าวบิณฑ์ค่อนข้างมากในงานประดับเสาพระวิหาร ซึ่งตอนในของกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์อาจประดับรูปหน้ากาล หรือสิงหมุข ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ยังมีลายกระจัง (คว่ำ-หงาย) ใช้ปิดปลายแถบหน้าบัน และลายก้านต่อดอกที่ใช้ประดับเสาอีกด้วย

ลายธรรมชาติ

ประกอบด้วย ลายดอกสับปะรด ลายดอกก๋ากอก ลายดอกพุดตานใบเทศ ลายดอกเบญจมาศ ฯลฯ (ลายสองประเภทแรก เป็นลายพื้นถิ่นล้านนา ในขณะที่สองประเภทหลัง เป็นการรับอิทธิพลมาจากทางสยาม ซึ่งสยามก็รับอิทธิพลมาจากจีนอีกต่อหนึ่ง)

ลายพันธุ์พฤกษาทั้งหมด แสดงออกถึงความเจริญงอกงามและความอุดมสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง มีผลมาจากการผลิตุ่มตาต่างๆ ออกมาเป็นก้าน ใบ ดอก ปรับมาจากความเชื่อในเรื่อง “หม้อดอก” หรือหม้อ “ปูรณะฆฏะ” (หม้อน้ำแห่งความอุดสมบูรณ์) ซึ่งตุ่มตาเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของสรรพชีวิตต่างๆ

◉ **ลายดอกสับปะรด ในบรรดาลายดอกธรรมชาติทั้งหมด “ลายดอกสับปะรด” มีความโดดเด่นมากที่สุด** พบมากถึง ๙๐ % ในงานศิลปกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ภาษาเหนือเรียก ดอกตาขนัด คำว่า ขนัด (ขะหนัด) แปลได้สองความหมาย คือ สวน และสับปะรด ในที่นี้หมายถึงสับปะรด ใช้เป็นลวดลายศูนย์กลางของหน้าบัน แล้วจึงนำลายเครือเถามาออกลายต่อจนเต็มพื้นที่

การเรียกว่าดอกสับปะรด เรื่องจากมีลักษณะคล้ายผลสับปะรด มีรูปทรงเป็นหยดน้ำ มียอดคล้ายดอกบัวตูม และมีกลีบดอกไม้ปลายหยักแหลมรองรับจำนวน ๖-๘ กลีบประกอบ มีใบสอดขึ้นทั้ง ๒ ข้างด้านหลัง ดอกใหญ่อยู่ศูนย์กลางของกรอบ และดอกเล็กกระจายอยู่ทั่วกรอบ

ถือเป็นการสร้างสรรค์ใหม่ของช่างล้านนา ที่ปรับลวดลายดอกไม้ประเภทต่างๆในอดีตจนกลายมาเป็นอัตลักษณ์เฉพาะในงานศิลปกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

◉ **ลายดอกก๋ากอก** พัฒนามาจากต้นก๋ากอก พืชตระกูลจอกแหนที่เติบโตในน้ำ มีอย่างดาษดื่นในดินแดนล้านนา ดอกก๋ากอกเป็นทรงกลมมีเกสรตรงกลาง ภายในมีเรณูขนาดเล็กซ้อนกัน มีกลีบอ่อนห่อ

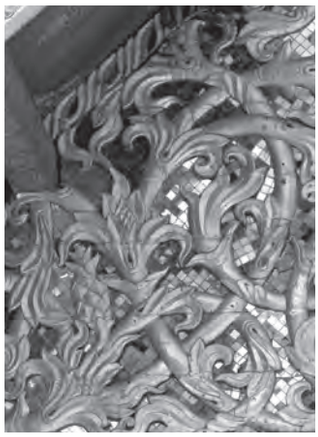

ลายดอกสับปะรด ที่สามารถจัดวางอยู่ในตำแหน่งใดก็ได้ทั่วหน้าบัน บางแห่งมีลักษณะคล้ายสับปะรดจริงๆ *ภาพซ้าย* วิหารวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา *ภาพขวา* วัดสบเปิง จังหวัดเชียงใหม่

ลายดอกสับปะรด ที่เน้นความโคคเค่นด้วยจัดวางองค์ประกอบให้เป็นศูนย์กลางการผูกลายทั้งหมด จากนั้นค่อยๆ แตกช่อออกไปทั่วหน้าบัน *ภาพบน* วัดคับภัย *ภาพล่าง* วัดร่ำเปิง จังหวัดเชียงใหม่

หุ้มภายในชั้นหนึ่ง และกลีบบานอยู่ชั้นนอกสุด บานออกอย่างเต็มที่ มี ๔ กลีบ มีใบไม้ลักษณะปลายหยักแหลมรองรับดอกอยู่จำนวน ๕ กลีบ ตกแต่งเกสรวงกลมตรงกลาง โดยปลายกลีบมักมีลักษณะกลมมนคล้ายลวดลายดอกจอกของทางภาคกลาง

◉ **ลายดอกพุดตาน(ใบเทศ) และดอกเบญจมาศ** เป็นศิลปกรรมของภาคกลางที่นิยมทำมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว ซึ่งอยุธยารับอิทธิพลมาจากศิลปะจีน ลายดอกพุดตานหากมีใบไม้ประดับนิยมเรียกว่า ลายดอกพุดตานใบเทศ ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำลายดอกพุดตานใบเทศมาใช้ประดับตกแต่งฉากพื้นหลังของบานประตู-หน้าต่างพระวิหาร ส่วนที่พบบนหน้าบันนั้นมีไม่มากนัก ในที่สุดก็ได้ดัดแปลงลายดอกพุดตานมาผสมผสานกับดอกตาขนัดและดอกก่ำกอกของล้านนา จนมีรูปแบบเฉพาะตัว ส่วนดอกเบญจมาศ เป็นดอกไม้ขนาดใหญ่มีกลีบยาวเด่นชัด นิยมใช้เฉพาะประกอบงานเขียนลายรดน้ำปิดทองที่บานประตูหน้าต่างพระวิหารอุโบสถเท่านั้น

ลายดอกไม้ธรรมชาติ ใช้เป็นองค์ประกอบหลักวางบริเวณจุดศูนย์กลางที่โดดเด่นของพื้นที่หน้าแหนบและหน้าขื่อของหน้าบัน โดยมีลายใน

ลายดอกกำกอก พบไม่มากนัก มักใช้ประดับตามกรอบขื่อ-คานล้อมช่องปีกนก มากกว่าที่จะเป็นลายสำคัญแบบดอกสับปะรด *ภาพซ้าย* วิหารวัดชัยมงคล *ภาพขวา* บานประตูวัดพันหลัง จังหวัดเชียงใหม่

ต้นกำเนิดลวดลายดอกสับปะรด มีมาแล้วตั้งแต่สมัยล้านนาประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ ปีก่อน ดังเช่นปูนปั้นที่ซุ้มจระนำ วัดเกาะกลาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เชื่อว่าลวดลายเหล่านี้เป็นต้นแบบแรงบันดาลใจให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำไปพัฒนาต่อยอด

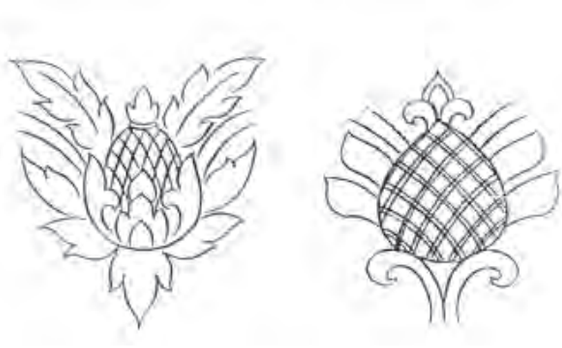

ลายเส้นรูปดอกสับปะรดที่พบบ่อยมาก
(ภาพจากชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ)

บานประตู-หน้าต่างวิหารวัดต้นโชค อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน *ภาพซ้าย* เทวดาถือพระขรรค์ แต่งกายแบบภาคกลาง ท่ามกลางดอกพุดตานใบเทศ *ภาพขวา* ดอกสับปะรดมีก้านต่อยอด แตกลายเป็นดอกพุดตานใบเทศ

กลุ่มลายไทยประดิษฐ์ เช่น เครือเถาก้านขด กระหนกช่อหางโต เป็นลายประกอบฉากพื้นหลัง

สรุป อัตลักษณ์ในงานศิลปสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย คือการที่ท่านรู้จัก **"เลือกรับและปรับใช้" เฉพาะสิ่งที่ดีสิ่งที่มีประโยชน์ ระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่เป็นเสมือนรากเหง้าและจิตวิญญาณของชาวล้านนา กับการเปิดใจกว้างรับเอานวัตกรรมทางเทคโนโลยีและความทันสมัยจากภายนอก** (สยาม จีน พม่า ตะวันตก) นำของใหม่มาใช้เพื่อตอบสนองต่อด้านความคงทน แข็งแรง การทุ่นแรง ประหยัดเวลา ความสามารถในการขยายสัดส่วนของเสนาสนะให้ใหญ่ขึ้น รวมทั้งการประสานประโยชน์ในด้านการเมืองการปกครอง (กรณีของการใช้ตราพระราชลัญจกร) การคลุกเคล้าระหว่างเก่า-ใหม่ ล้านนา-สยาม ไทย-เทศ เช่นนี้ ก่อให้เกิดรสนิยมทางศิลปะสกุลช่างใหม่ เป็นสุนทรียศาสตร์ใหม่ ซึ่งเรียกกันว่า "กระบวนแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย" สืบสานตอกย้ำต่อโดยครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ส่งอิทธิพลต่อวงการก่อสร้างเสนาสังฆิกะทั่วภาคเหนือตอนบน ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ จวบจนถึงปัจจุบัน

แหล่งที่มาของข้อมูลวัด ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและปฏิสังขรณ์

๑. ปรากฏในหนังสือ **“ประวัติพระครูบาเจ้าศรีวิชัย สิริวิชโย นักบุญแห่งล้านนาไทย” ของพระอานันท์ พุทฺธธมฺโม** แห่งวัดพระธาตุแสงแก้วมงคล อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา **ถือเป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัย “ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ ๙ จังหวัดในภาคเหนือ”** ซึ่งพระอานันท์รวบรวมรายชื่อไว้ จำนวน ๑๑๔ แห่ง พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๓๗ และได้รับการจัดพิมพ์อย่างต่อเนื่องมาจนถึงฉบับปัจจุบันเป็นครั้งที่ ๑๐ (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๕๘ ชำระใหม่โดยสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ภายใต้ชื่อหนังสือว่า **“ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนา ศรีหริภุญชัย”**) ข้อมูลทั้งหมดพระอานันท์ได้มาจากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดของครูบาเจ้าศรีวิชัยสมัยที่ยังมีชีวิตอยู่หลายรูป อาทิ ครูบาหน่อคำ ครูบาทองสุข ครูบาคำอ้าย เป็นต้น ซึ่งเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือได้

อาจกล่าวได้ว่าหนังสือของพระอานันท์ เป็นข้อมูลที่ต่อมาได้มีผู้นำไปขยายต่ออย่างแพร่หลาย เห็นได้จากรายชื่อวัดเหล่านี้ได้รับการจารึกที่เสาหินอ่อนพระเจ้าอโศกมหาราชจำลอง ใกล้ลานอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย หน้าวัดศรีโสดา บริเวณเชิงดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ถือว่าเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นหนังสือเล่มแรกๆ ที่พยายามเก็บรวบรวมรายชื่อวัดต่างๆ ที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้อย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อน สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการต่อยอดที่จะสืบค้นหาปูชนียสถานโบราณวัตถุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปทำการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ให้แก่หนังสือชุดนี้

แต่น่าเสียดายที่หลักฐานข้อมูลดังกล่าวระบุแค่เพียงรายชื่อวัด ว่าตั้งอยู่ในอำเภอและจังหวัดใดในเขตพื้นที่ ๙ จังหวัดภาคเหนือตอนบนบ้างเท่านั้น ได้แก่ ลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย หากแต่ไม่ได้บอกชื่อหมู่บ้าน ตำบล และรายละเอียดของเสนาสนะในวัดแต่ละแห่ง ว่าสิ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ในวัดนั้นๆ ประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง สร้างเมื่อไหร่ อย่างไร และยังมีหลักฐานหลงเหลืออยู่ครบถ้วนหรือไม่

เมื่อคณะนักวิจัยได้ทำการตามรอยวัดทั้ง ๑๑๔ แห่ง พบปัญหาดังนี้

๑. ชื่อวัดบางแห่งอาจเป็นชื่อดั้งเดิม ปัจจุบันมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ไปแล้ว

๒. วัดบางแห่งมีการแบ่งเขตการปกครอง ถูกแยกหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดใหม่

๓. วัดบางแห่งร้างไปแล้ว ไม่เหลือร่องรอยหลักฐานใดๆ

๔. วัดบางแห่งสะกดชื่อเรียกคลาดเคลื่อน เช่น สบเติมใน ที่ถูกควรเป็นสบเตินใน

๕. วัดบางแห่ง เป็นชื่อที่ซ้ำกันหลายจังหวัด แต่ไประบุชื่อจังหวัดอื่น เช่น วัดพระธาตุจอมทอง ของพะเยา ไประบุว่าเป็นของเชียงใหม่

๖. บางวัดใช้ชื่อเรียกทับซ้อนกัน เช่น วัดดอยป่าตาล กับวัดม่อนวัวนอน ที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง แท้จริงเป็นวัดเดียวกัน เช่นเดียวกับ วัดบ้านจันทร์และวัดจันทร์

คณะนักวิจัยได้ทำการตรวจสอบชื่อวัด ประวัติของวัดเหล่านั้นกับหลักฐานด้านอื่นๆ ที่กระจัดกระจายในรูปแบบต่างๆ ประกอบกัน อาทิ หลักฐานด้านลายลักษณ์อักษร (วิทยานิพนธ์ รายงาน คัมภีร์ใบลาน เอกสารจดหมายเหตุ ศิลาจารึก) หลักฐานด้านศิลปกรรมและหลักฐานด้านคำบอกเล่ามุขปาฐะของบุคคลต่างๆ ในที่สุดสามารถรวบรวมหลักฐานชิ้นหลักๆ ที่นำมาใช้อ้างอิงประกอบการศึกษาเพิ่มเติมได้อีกคือ

๒. วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๔๐ ของ **ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ** (ปัจจุบันคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ที่ได้เจาะลึกเรื่องการศึกษาพระวิหารซึ่งสร้างโดยครูบาเจ้า

ศรีวิชัยจำนวนประมาณ ๒๐ แห่ง โดย ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ เป็นผู้บัญญัติคำว่า **"กระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ขึ้นมาเป็นครั้งแรก เพื่ออธิบายรูปแบบเฉพาะในการก่อสร้างเสนาสนะของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ส่งอิทธิพลสืบต่อไปยังผลงานของเหล่าสานุศิษย์

๓. **เอกสารจดหมายเหตุ สำนักราชเลขานุการในพระองค์ ร.๘ ๒๖/๒๑ แผนกที่ ๒๒/๒ เรื่องพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล (๘-๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘)** เอกสารมีจำนวน ๘ หน้า (รวมปก) มีบัญชีรายชื่อสิ่งก่อสร้างจำนวนมากถึง ๖๗ รายการ (รวม ๕๑ วัด เนื่องจากบางวัดแยกเป็นหลายรายการ) เป็นเอกสารที่เสนอเฉพาะรายชื่อวัด พบว่าชื่อของบางวัดซ้ำถูกต้องตรงกับข้อมูลของพระอานันท์ แต่หลายวัดเป็นวัดที่ไม่คุ้นหู ยังไม่มีผู้ใดทราบข้อมูลมาก่อนว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ถือเป็นเอกสารชั้นต้น (ปฐมภูมิ) ชิ้นสำคัญยิ่ง เพราะเป็นคำให้การยืนยันของครูบาเจ้าศรีวิชัยโดยตรงจากปากตัวท่านเองว่าท่านได้ไปซ่อมและสร้างเสนาสนะวัดใดมาบ้างในช่วงระยะเวลา ๓ ปีคือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๗๘ แม้จะเป็นการระบุถึงห้วงเวลาสั้น ๆ ก็ตามที แต่ทำให้เราสามารถมองเห็นความเข้มข้นของเนื้องานว่าโดยเฉลี่ยแล้วในแต่ละปี ท่านได้เดินทางยาตราไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วล้านนาเพื่อฟื้นฟูวัดร้างจำนวนมากถึง ๒๒-๒๓ แห่งต่อปี หรือคิดเฉลี่ยเป็นเดือนก็คือเดือนละ ๒ แห่ง ถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากยิ่ง ไม่ว่าในยุคสมัยใดก็ตามที่จักสามารถรังสรรค์ผลงานอันยากเข็ญให้สำเร็จได้ราวปาฏิหาริย์เช่นนี้

เอกสารชุดดังกล่าวได้รับอนุเคราะห์มาจาก พันตรี บัญชา ชัยปฏิยุทธ อดีตรองราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการ ได้กรุณาประสานให้บรรณารักษ์จากสำนักราชเลขาธิการ คือคุณอนงค์ สวรรค์วัฒนคุณ และคณะ ค้นคว้าเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวเนื่องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย จนได้ข้อมูลรายชื่อวัดเพิ่มเติมเป็นจำนวนมาก สิ่งที่น่าสนใจคือการระบุจำนวนเงินค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดแต่ละแห่งที่ท่านได้รับบริจาคจากประชาชนอย่างละเอียดโดยใช้หน่วยรูเปีย (รูปี)

๔. เอกสารที่**อาจารย์สิงฆะ วรรณสัย (เปรียญ)** ทำการรวบรวมไว้ อยู่ในหนังสือ **สารประวัติครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย** ตอนต้นเป็นงานเขียนประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยจากประสบการณ์ตรงและความทรงจำของอาจารย์สิงฆะ วรรณสัย ในฐานะผู้ได้รับมอบหมายให้อ่านคำเวนทานในงานพระราชทานเพลิงศพครูบาเจ้าศรีวิชัย ส่วนครึ่งหลังของหนังสือเป็นวรรณกรรมประเภท **"ซอคร่าวเชียงแสน"** ใช้ชื่อว่า **"ตำนานเรื่องพระสีวิไชยวัดบ้านพาง"** รจนาโดย **"พระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ"** (รายละเอียดปรากฏแล้วในบทนำ) นำข้อมูลประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจากคำบันทึกของ **"พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์"** (แต่อาจารย์สิงฆะเขียนเป็น วิจิตรธุรการ) ผู้ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างเสนาสนะตามสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง รจนาไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ปีศักราชของข้อมูลในคร่าวนี้สิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๔๖๙ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จสิ้นภารกิจการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเจ้าตนหลวงเมืองพะเยา

๕. เอกสาร **ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานวัดสวนดอก** ต้นฉบับเขียนเป็นอักษรธัมม์ล้านนา จารโดยพระภิกษุที่มีนามว่า "ดวงดี อินฺทสโม" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ หรือ จ.ศ. ๑๓๑๗ ปริวรรตโดย รองศาสตราจารย์ สมหมาย เปรมจิตต์ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เอกสารชิ้นนี้ระบุรายชื่อวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างและบูรณะในลักษณะสั้น ๆ ง่าย ๆ กระชับย่นย่อมากกว่าคำคร่าวที่พระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจพรรณนาไว้ อย่างไรก็ดี รายละเอียดของเหตุการณ์ชีวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยในเอกสารชิ้นนี้มีความต่อเนื่องไปจนถึงต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ทำให้สามารถทราบข้อมูลเพิ่มเติมต่อจากตำนานคร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจมากขึ้นอีก ๓ ปี

เอกสารทั้งสองเล่มนี้ (ซอคร่าวเชียงแสน ตำนานเรื่องพระสีวิไชยวัดบ้านพาง และตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร) ให้ข้อมูลการเดินทางไปสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัยแบบย่นย่อ และหลายแห่งระบุเพียงชื่อวัด ไม่ได้ระบุลงลึกถึงถิ่นฐานหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งค่อนข้างยากแก่การค้นคว้าและตีความมากพอสมควร แม้กระนั้นก็ยังถือว่าข้อมูลจากทั้งสองเล่มนี้สามารถนำ

มาเสริมเติมเต็มข้อมูลในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๔๗๖ ของเอกสารจดหมายเหตุ สำนักราชเลขานุการฯ เรื่อง พระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้เห็นลำดับวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเริ่มเดินทางไปสร้างและปฏิสังขรณ์โบราณสถาน นับตั้งแต่เมื่อกลับมาจากวัดเบญจมบพิตรในปี ๒๔๖๓ อย่างชัดเจนว่าท่านใช้เส้นทางสายใดบ้าง นับจากการที่ท่านลงรถไฟที่สบตุ๋ย จังหวัดลำปาง มีภาพฝูงชนแห่แหนหามเสลี่ยงแย่งชิงกันมารับท่านไปเป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดตามจุดต่างๆ ที่ไหน อย่างไรบ้าง เรื่อยมาจนกระทั่งถึงบทสิ้นสุดการรจนาของหนังสือแต่ละเล่ม (ตำนานเรื่องพระสีวิไชยวัดบ้านพาง จบลงเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจการบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวงในปี ๒๔๖๙ ส่วนตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร สิ้นสุดปี ๒๔๗๒ เมื่อบูรณะวัดพระสิงห์เสร็จ)

๖. งานวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง **ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๑)** ของ **โสภา ชานะมูล** เสนอต่อสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี ๒๕๓๔ เป็นงานวิจัยที่พยายามรวบรวมข้อมูลจากเอกสารร่วมสมัยในล้านนา และเอกสารจดหมายเหตุของฝ่ายสยาม จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หลายฉบับที่เขียนขึ้นในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยนำมาประมวลจัดทำในลักษณะ ตารางภาคผนวก รวม ๕๐ กว่ารายการจากจำนวนวัด ๔๓ แห่ง ระบุกว้างๆ ว่าปี พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๗๘ บางรายการระบุยอดเงินที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นระบบ “รูเปีย” บางรายการระบุเป็นระบบ “บาท” แต่ไม่ระบุศักราช หรือสถานที่ตั้งวัดอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ทำให้ค่อนข้างยากต่อการค้นคว้า เช่นวัดกู่เต้า ซึ่งมีทั้งที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำปาง เป็นต้น วัดหลายแห่งชื่อซ้ำกับเอกสารเล่มอื่นๆ อยู่แล้ว สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบหลักฐาน สิ่งที่น่าสนใจคือยังมีวัดอีกหลายแห่งที่ระบุชื่อไม่ซ้ำกันกับเอกสารที่กล่าวมาแล้ว ๕ ข้อข้างต้น ทำให้คณะนักวิจัยต้องลงพื้นที่ตรวจสอบข้อมูลรายชื่อวัดที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ คุณค่าของวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงสามารถนำไปใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานสำคัญในการตรวจสอบกับหลักฐานภาคสนามได้เป็นอย่างดี

๗. อาจารย์**ชัยวุฒิ ไชยชนะ** นักวิชาการพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาชุมชน ได้มอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยให้คณะนักวิจัยจำนวนสองชุด ชุดแรกคือ **เอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพ รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ** เอกสารชิ้นนี้มีคุณค่ายิ่ง เพราะช่วยเติมเต็มช่วงเวลาที่ขาดหายไปคือระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ทำให้คณะนักวิจัยได้ทราบว่าในช่วงระยะเวลา ๓ ปีนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะที่ใดเพิ่มอีก

เอกสารชุดที่สอง ที่อาจารย์ชัยวุฒิ ไชยชนะมอบให้คณะผู้วิจัย คือเอกสารที่เขาทำการปริวรรตเป็นภาษาไทยด้วยตนเองจากต้นฉบับ**คัมภีร์ใบลานเขียนด้วยอักษรธัมม์ล้านนา โดยสามเณรอินทา วัดป่าตึงหลวง เชียงใหม่ เมื่อปี ๒๔๗๒ เอกสารชิ้นนี้เขียนสรุปรายชื่อเฉพาะผลงานชิ้นสำคัญที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างและบูรณะในระหว่างปี ๒๔๖๙-๒๔๗๒** กล่าวคือในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

๘. จากอักษรจารึกลายมือชื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ปรากฏอยู่ตามเสนาสนะต่างๆ ได้มาจากการลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลตามวัดหลายแห่ง แล้วค้นพบหลักฐานด้านลายลักษณ์ ตัวเขียน มีทั้งบนแผ่นปูน แผ่นไม้ แผ่นหิน แผ่นกระจก ทั้งการจารึกบนผนังอาคาร เช่น เหนือขื่อกรอบประตู-หน้าต่าง บนขื่อหน้าบันปูนปั้น หรือไม้แกะสลักของพระวิหาร ฐานแท่นแก้วพระพุทธรูปประธาน ทั้งบนใบสีมาล้อมพระอุโบสถ เป็นต้น รวมทั้งหลักฐานที่อาจเคลื่อนย้ายได้ เช่น ในคัมภีร์ใบลานที่เก็บรักษาไว้ตามวัดแต่ละแห่ง หลักฐานเหล่านี้ถือเป็นข้อมูลชั้นต้น หรือ “ปฐมภูมิ” เช่นกัน เนื่องจากเป็นลายลักษณ์อักษรที่เขียนหรือจารโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยโดยตรง หรือแม้อาจจะมอบหมายให้ลูกศิษย์เป็นผู้จารก็ตาม ทั้งหมดถือเป็นหลักฐานที่ระบุชัดว่า วัดแห่งนั้นเป็นผลงานการสร้างหรือบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแท้จริง

๙. ข้อมูลที่ได้มาจากคำบอกเล่า คำสัมภาษณ์

ของบุคคลต่าง ๆ ที่มีอายุร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ประกอบด้วย พ่อหนานอินทร์ สุใจ (ถึงแก่กรรมในวัย ๙๔ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๙) ปราชญ์เมืองพาน ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย, แม่ชีเทียมตา ไชยกันต์ บ้านช่อแล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๙๔ ปี (ปี ๒๕๕๙) ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย และบางส่วนได้ข้อมูลมาจากพระภิกษุผู้มีปฏิปทาในสายครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่น ครูบามหาทองสุข อดีตเจ้าอาวาสวัดบวกครกน้อย ผู้ล่วงลับ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ข้อมูลการตามรอยวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ จึงมีที่มาจากหลักฐานที่ค่อนข้างหลากหลาย แต่ทุกแหล่งสามารถอ้างอิงและเชื่อถือได้ เพราะเป็นเอกสารชั้นต้นในลักษณะปฐมภูมิแทบทั้งสิ้นทำให้เกิดการขยายองค์ความรู้จากเดิมที่เคยเข้าใจว่าผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ไปสร้างหรือบูรณะวัดต่าง ๆ ทั่วล้านนานั้น มีจำนวนประมาณ ๑๐๐ กว่าแห่ง ต้องปรับเปลี่ยนการรับรู้ใหม่ ว่าแท้จริงแล้วรายชื่อวัดจะต้องเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐๐ กว่าแห่ง ทั้งนี้จำนวนตัวเลขผลงานโดยรวมทั้งหมดในเอกสารเล่มนี้ยังไม่ใช่ข้อยุติที่สามารถชี้ชัดถึงจำนวนผลงานจริงของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ เป็นแค่ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ในระยะเวลา ๔ ปี (ตั้งแต่สิงหาคม ๒๕๕๗ - เมษายน ๒๕๖๑) ซึ่งนับเฉพาะวัดที่มีหลักฐานชัดเจนในความเป็นจริง รายชื่อวัดที่ตกหล่นสาบสูญอาจมีจำนวนมากกว่าเพียงแต่ณปัจจุบันนี้ยังไม่พบหลักฐานด้านเอกสารลายลักษณ์ หรือคำบอกเล่าจากบุคคลร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัยมายืนยันรับรองเท่านั้น

คณะนักวิจัยได้สืบค้นหามูลเหตุแห่งรายชื่อวัดสำคัญหลายแห่งที่ตกหล่น ว่าทำไมจึงไม่เป็นที่รับรู้กันในวงกว้างว่าวัดนั้น ๆ เป็นผลงานการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทั้ง ๆ ที่มีปรากฏอยู่ในเอกสารลายลักษณ์ สามารถจำแนกถึงมูลเหตุได้สองประการ ดังนี้

สาเหตุประการแรก สืบเนื่องจากเหตุการณ์ในคราวที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้าย ระหว่างปี ๒๔๗๘-๒๔๗๙ วัดต่าง ๆ ที่ศิษยานุศิษย์เคยเป็นเจ้าอาวาส (ซึ่งส่วนมากเกือบ ๙๐ % สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย) ถูกบังคับให้ลาสิกขาบท บ้างก็หลบหนีซ่อนตัว ทำให้วัดเหล่านั้นร้างไป เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ ได้ส่งเจ้าอาวาสรูปใหม่มาดำรงตำแหน่งแทน ซึ่งล้วนเป็นสายที่ขึ้นตรงต่อคณะกรรมการมหาเถรสมาคมทั้งสิ้น ทำให้วัดหลายแห่งมีการปฏิเสธความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นต้นมา บางแห่งมีการทุบทำลายหลักฐานรูปปั้นเสือ แผ่นจารึก มีการย้ายพระเจ้าทันใจของครูบาเจ้าศรีวิชัยไปไว้ที่อื่น บางแห่งได้สร้างครอบพระธาตุทันใจ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัดเหล่านั้น ขาดการรับรู้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมาทำการบูรณปฏิสังขรณ์ตั้งแต่ช่วงก่อน พ.ศ. ๒๔๗๙ ชาวบ้านในละแวกวัดนั้น ๆ มีแต่ความทรงจำว่าพระภิกษุรูปอื่น ๆ มาเป็นผู้สร้างหรือบูรณะ

สาเหตุประการที่สอง เกิดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้นระหว่างปี ๒๔๘๔-๒๔๘๖ วัดหลายแห่งกลายเป็นฐานทัพของทหารญี่ปุ่น ในช่วงข้าวยากหมากแพง ผู้คนอดอยาก วัดวาอารามขาดการทำนุบำรุง ในเมื่อวัดอยู่ในสภาพร้าง จึงกลายเป็นขุมทรัพย์ให้ชาวบ้านเข้าไปขุดคุ้ยค้นหาโบราณวัตถุของมีค่าไปขายเพื่อประทังชีพ ด้วยเหตุนี้ ทำให้วัดหลายแห่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเพิ่งสร้างหรือบูรณะเสร็จใหม่ได้ไม่นาน ในช่วงปลายทศวรรษที่ ๗๐ เท่านั้น ต้องตกอยู่ในสภาพวัดร้างอย่างยาวนาน ครั้นเจ้าอาวาสรูปใหม่เมื่อมาฟื้นวัดกันอีกครั้งในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๐ ย่อมไม่มีความทรงจำใด ๆ ตกค้างเกี่ยวข้องกับการมาเป็นประธานในการก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์วัดนั้น ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกเลย ด้วยระยะเวลาที่ห่างไกลกันนานถึง ๓ ทศวรรษ

การแบ่งกลุ่มวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

กลุ่มที่ ๑ ยึดตามรายชื่อวัดที่ปรากฏในบัญชีถวายพระราชกุศลของครูบาเจ้าศรีวิชัยต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เอกสารจดหมายเหตุชิ้นนี้ถือว่าเป็นเอกสารที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหลักฐานที่มีลายเซ็นของครูบาเจ้าศรีวิชัยรับรองต่อสำนักราช

เลขานุการในพระองค์ว่ารายการก่อสร้าง ๖๗ รายการ (ในวัด ๕๑ แห่ง) นั้น ท่านได้สร้างจริงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๗๖ - ๒๔๗๘ ในช่วงระยะเวลา ๓ ปีก่อนหน้าที่จะถูกเรียกตัวไปสอบสวนคดีต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้ายในปี ๒๔๗๘ ในกลุ่มนี้มีรายชื่อวัดจำนวน ๕๑ แห่ง กระจายอยู่ในจังหวัดลำพูน ๔ แห่ง เชียงใหม่ ๑๖ แห่ง ลำปาง ๔ แห่ง เชียงราย ๑๗ แห่ง พะเยา ๙ แห่ง (ผู้วิจัยนับแบบยุคปัจจุบัน โดยให้พะเยาแยกออกมาจากเชียงรายแล้ว เพื่อง่ายต่อการศึกษา) และแม่ฮ่องสอน ๑ แห่ง

กลุ่มที่ ๑
บัญชีรายละเอียด การปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๗๘ ที่ได้ลงนามถวายพระราชกุศล ต่อสำนักราชเลขานุการในพระองค์ เรียงตามจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย พะเยา แม่ฮ่องสอน

ที่	วัด	สิ่งที่ก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	จำนวนเงินรูปี	เศษสตางค์	หมายเหตุ
๑	วัดอัฏฐารส	เมรุศพครูบาคันธา	เมือง	ลำพูน	๒๔๗๖	๒,๔๖๔	๔๕	ปัจจุบันเป็นคณะหนึ่งในวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร
๒	วัดอารามมนียะ	วิหาร	เมือง	ลำพูน	๒๔๗๖	๒,๑๔๒	๕๙	ปัจจุบันคือวัดรมณียราม (วัดกู่ละมัก)
๓	วัดในเวียง	พระเจดีย์	ลี้	ลำพูน	๒๔๗๖	๕๐๐		ปัจจุบันเรียกว่า วัดพระธาตุดวงเดียว
๔	วัดดอยก้อม	๑. วิหาร ๒. พระเจดีย์ ๓. กำแพง ๔. ศาลารอบ ๕. บันไดนาค	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	๒๔๗๗	๓,๖๗๐	๓๗	ในเอกสารใช้คำว่า อำเภอปากบ่อง
๕	วัดสวนดอก	๑. กำแพง ๒. กุฏิ	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๗๖ ๒๔๗๘	- ๒,๑๐๙ - ๑,๙๘๕	๗๕ ๘๐	
๖	วัดเข้าแต่น	พระเจดีย์	สันทราย	เชียงใหม่	๒๔๗๖	๒,๑๐๐		ปัจจุบันคือวัดข้าวแท่นน้อย
๗	วัดดอนเชียง	พระเจดีย์	แม่แตง	เชียงใหม่	๒๔๗๖	๗๔๓	๒๐	ปัจจุบันคือวัดดอนเจียง ในเอกสารใช้คำว่าอำเภอสันมหาพน
๘	วัดปางมะโอ	พระเจดีย์	เชียงดาว	เชียงใหม่	๒๔๗๖	๕๔๘		
๙	วัดเวียงดิ้ง	วิหาร	หางดง	เชียงใหม่	๒๔๗๖	๑,๐๘๘	๒๙	
๑๐	วัดเชียงหมั้น	วิหาร	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๗๖	๗,๙๒๓	๑๒	นิยมเขียน “เชียงมั่น”
๑๑	วัดพระบาทแก้วเข้า	วิหาร	ฮอด	เชียงใหม่	๒๔๗๖	๘๒๕	๓๓	ปัจจุบันคือวัดพระบาทแก้วข้าว
๑๒	วัดพระบาทยั้งวิด	๑. กุฏิ ๒. ศาลาบาตร ๓. น้ำบ่อ ๒ บ่อ	สันป่าตอง	เชียงใหม่	๒๔๗๖	- ๗๖๑ - ๕๘ - ๑๕	๒๖	ปัจจุบันคือวัดพระบาทยั้งหวีด ในเอกสารใช้คำว่า อำเภอแม

ที่	วัด	สิ่งที่ก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	จำนวนเงินรูปี	เศษสตางค์	หมายเหตุ
๑๓	วัดจอมศรี	พระเจดีย์	ไชยปราการ	เชียงใหม่	๒๔๗๗	๑๑๑	๕๐	ปัจจุบันคือ วัดพระธาตุจอมคีรี นอกจากนี้ยังระบุว่าเป็นอำเภอฝาง ซึ่งต่อมาอำเภอไชยปราการได้แยกออกจากอำเภอฝาง
๑๔	วัดถ้ำเชียงดาว	วิหาร	เชียงดาว	เชียงใหม่	๒๔๗๗	๓,๒๐๔	๔๐	
๑๕	วัดทุ่งตูม	๑. กุฏิไฟ ๒. น้ำบ่อ ๓. วิหาร	สันป่าตอง	เชียงใหม่	๒๔๗๗ ๒๔๗๘	- ๖๕ - ๑๕ - ๔,๓๔๖	๔๓ ๑๙	ในเอกสารใช้คำว่า อำเภอแม
๑๖	วัดเมืองจัน	กุฏิโขงเจดีย์	กัลยาณิวัฒนา	เชียงใหม่	๒๔๗๗	๓๕๐		ปัจจุบันคือวัดจันทร์ ในเอกสารระบุว่าเป็นอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๑๗	วัดดอยสุเทพ	๑. ทางดอยสุเทพ ๒. อุโบสถ	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๗๘	๑๙,๔๕๓	๕๖	ปัจจุบันคือวัดพระธาตุดอยสุเทพ ส่วนทางดอยสุเทพหมายถึงบันไดนาค
๑๘	วัดโสดาห้วยแก้ว	ที่พักทำงานทาง	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๗๘	๔,๗๖๘	๒๙	ปัจจุบันคือวัดศรีโสดา
๑๙	วัดกู่เต้า	วิหาร	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๗๘	๒,๐๗๓	๗๘	หรือวัดเวฬุวนาราม
๒๐	วัดดับภัย	วิหาร	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๗๘	๑,๗๙๘	๒๘	
๒๑	วัดดอยป่าตาล	วิหาร	เถิน	ลำปาง	๒๔๗๖	๑,๕๐๐		หรือพระธาตุม่อนงัวนอน
๒๒	วัดทุ่งงำแพะ	วิหาร	เสริมงาม	ลำปาง	๒๔๗๖	๒,๒๕๐		ปัจจุบันคือวัดทุ่งงามหลวง ในเอกสารระบุว่าเป็นอำเภอเกาะคา เนื่องจากในอดีตอำเภอเสริมงามยังไม่ได้แยกออกมาจากเกาะคา
๒๓	วัดดอยน้อย	วิหาร	เกาะคา	ลำปาง	๒๔๗๖	๗,๙๑๐		ปัจจุบันคือวัดพระธาตุดอยน้อย
๒๔	วัดสันต้นธง	พระเจดีย์	เมือง	ลำปาง	๒๔๗๖	๑,๔๐๐		ปัจจุบันคือวัดบ้านร้องต้นธง ในเอกสารระบุว่าเป็นอำเภอเกาะคา เนื่องจากตำบลพิชัย อำเภอเมือง ลำปาง อยู่คนละฟากถนนกับเส้นแบ่งตัดอำเภอเกาะคาพอดี
๒๕	วัดป่าซางเรือง	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๔๗๕	๖๐	ปัจจุบันคือวัดพระธาตุสามดวงองค์กลาง
๒๖	วัดทุตังคะวัด	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๔๕๗	๒๖	ปัจจุบันคือวัดพระธาตุสามดวงองค์บนสุด
๒๗	วัดรุกขะมูล	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๓๔๐		ปัจจุบันคือวัดพระธาตุสามดวงองค์ล่าง
๒๘	วัดดอยกิ่วแก้ว	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๒๘๑	๒๕	ปัจจุบันมีชื่อว่า พระธาตุกู่แก้ว
๒๙	วัดหางยอบ	พระเจดีย์	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๗๖	๒๗๕	๗๐	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดเหล่าธาตุ
๓๐	วัดดอนเต้า	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๓๗๕		ปัจจุบันมีชื่อว่า วัดป่าพระธาตุหลวง (ดอนเต้า)

ที่	วัด	สิ่งที่ก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	จำนวนเงินรูปี	เศษสตางค์	หมายเหตุ
๓๑	วัดมหาโคสเถน	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๑๕๐	๕๐	ปัจจุบันมีชื่อว่า วัดป่าพุทธนิมิตร
๓๒	วัดหนองบัวคำ	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๒๖๖	๒๐	ปัจจุบันมีชื่อว่า วัดหนองบัวเงิน
๓๓	วัดดอนมูล	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	๒๑๐	๔๐	
๓๔	วัดกำพร้าวัวตอง	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๗	๒๔๖	๗๕	
๓๕	วัดผาช้างมูบ	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๗	๒๒๖		ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดพระธาตุดอยงู
๓๖	วัดสันต้นต้อง	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๗	๑๑๙	๔๐	คือพระเจดีย์ศรีดวงแก้ว
๓๗	วัดศรีจุม	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๗	๒๘๗	๔๐	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดศรีชุม
๓๘	โรงเรียนบ้านห้วยทรายขาว	โรงเรียนประชาบาล	พาน	เชียงราย	๒๔๗๗	๖๗๘	๒๐	ปัจจุบันมีชื่อว่าโรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว
๓๙	วัดศรีดงลาน	พระเจดีย์	พาน	เชียงราย	๒๔๗๘	๑๘๖	๒๐	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดพระธาตุดงลาน
๔๐	วัดดงฉิมมา	พระเจดีย์	แม่สรวย	เชียงราย	๒๔๗๘	๓๔๖	๗๐	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดพระธาตุดงสีมา ในเอกสารระบุว่าอยู่ในอำเภอพาน
๔๑	วัดจอมหมอก	พระเจดีย์	แม่ลาว	เชียงราย	๒๔๗๘	๑๙๕	๗๖	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดพระธาตุจอมหมอกแก้ว ในเอกสารระบุว่าอยู่ในอำเภอพาน
๔๒	วัดจำม่วง	พระเจดีย์	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๗๖	๒๔๔	๑๖	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดพระธาตุจำม่วง หมายเหตุ เดิมแม่ใจเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอพาน
๔๓	วัดเหล่ากลางไชยใต้	กุฏิ	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๗๖	๒๗๕	๑๒	ปัจจุบันคือวัดศรีดอนมูล
๔๔	วัดป่งเกลือ	วิหาร	เมือง	พะเยา	๒๔๗๖	๑,๓๕๐	๗๔	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดโป่งเกลือ หมายเหตุ เดิมจังหวัดพะเยาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย
๔๕	วัดบ้านใหม่	วิหาร	เมือง	พะเยา	๒๔๗๖	๕,๘๙๒	๗๑	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดใหม่หลวง
๔๖	วัดพระบาทจอมทอง	วิหาร	เมือง	พะเยา	๒๔๗๖	๖๓๑	๒๐	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดพระธาตุจอมทอง
๔๗	วัดปูปอ	๑. พระเจดีย์ ๒. กุฏิ	เมือง	พะเยา	๒๔๗๖	- ๑๖๕ - ๔๐๘	๑๓ ๐๖	
๔๘	วัดพระเจ้าตนหลวง	๑. กุฏิไฟ ๒. ทานธรรม ๓. ทานส้วม ๔. ซ่อมศาลา ๕. ปิดทองประตูวิหาร ๖. ปิดทองเสาวิหาร	เมือง	พะเยา	๒๔๗๖	- ๗๖ - ๑๗๙ - ๘๖ - ๓๘ - ๑,๓๒๑ - ๖๒๕	 ๒๕ ๒๐ ๖๐ ๑๒ ๔๑	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดศรีโคมคำ

ที่	วัด	สิ่งที่ก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	จำนวนเงินรูปี	เศษสตางค์	หมายเหตุ
๔๙	วัดดอยน้อย	บันไดนาคและกำแพง	เมือง	พะเยา	๒๔๗๖	๑,๖๒๕	๑๖	ปัจจุบันมีชื่อว่าวัดพระธาตุดอยน้อย
๕๐	วัดลี	๑. กุฏิ-บ่อน้ำ ๒. พระเจดีย์	เมือง	พะเยา	๒๔๗๗ ๒๔๗๘	- ๖๖๙ - ๑,๖๕๘	๒๓ ๗๒	
๕๑	วัดเมืองแปง	พระเจดีย์	ปาย	แม่ฮ่องสอน	๒๔๗๖	๓๖๔	๔๐	

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มที่ได้หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ทั้งหมด ยึดถือจากเอกสารตอบโต้ คัมภีร์ใบลาน ปั๊บสา แผ่นจารึกทั้งแผ่นไม้และแผ่นปูน ที่เขียนขึ้นร่วมสมัยกับยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่ เป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ในระดับเดียวกันกับเอกสารจดหมายเหตุกลุ่มแรก

กลุ่มที่ ๒
บัญชีรายละเอียด การปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๑	วัดจามเทวี	- พระวิหารหลวง - กำแพง - พระอุโบสถ	เมือง	ลำพูน	๒๔๗๙ - ๒๔๘๑	- ป้ายจารึกเทวดาบนบานประตู-หน้าต่างในวิหาร - คำจารึกฉากหลังพระประธานในวิหาร - ศิลาจารึกปักหน้าอุโบสถ	- มีกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - ชื่อเดิมวัดร้างสันมหาพน ต่อมาเปลี่ยนเป็นวัดจามเทวีวงศ์
๒	วัดชัยมงคล	- พระวิหาร - พระธาตุ	เมือง	ลำพูน	๒๔๕๔	หนังสืองานปลงศพหลวงปู่ปัน	ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย อาจรวมหอธรรม
๓	วัดดอยติ	- พระวิหาร - พระธาตุ - บันไดนาค - หอพระเจ้าทันใจ - พระอุโบสถ	เมือง	ลำพูน	๒๔๖๓, ๒๔๗๔	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา - จารึกบนหน้าแหนบพระวิหาร	มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๔	วัดพระพุทธบาทตากผ้า	- พระวิหารจัตุรมุข - มณฑปครอบรอยพระบาท	ป่าซาง	ลำพูน	๒๔๖๙ ตอนปลายถึง ๒๔๗๒	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - คำจารึกบนกรอบประตูหน้าต่างวิหาร - ประวัติวัดบนภาพจิตรกรรมในวิหาร - หนังสือของสงวน โชติสุขรัตน์	
๕	วัดพระนอนม่อนช้าง	- บูรณะพระนอน - วิหารพระนอน - พระธาตุ - บันไดนาค	ป่าซาง	ลำพูน	๒๔๗๑	- ป้ายประวัติวัดพระนอนม่อนช้าง - หนังสือครูบาอภิชัยขาวปี - จารึกที่ฐานพระนอน	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๖	วัดบ้านปาง	- พระวิหาร - พระอุโบสถ - กำแพงหิน - พระธาตุ - หอจองกรม - บันไดนาค	ลี้	ลำพูน	๒๔๔๗, ๒๔๖๔, ๒๔๖๗, ๒๔๖๘, ๒๔๗๐, ๒๔๗๙ - ๒๔๘๐	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	- ชื่อเดิม วัดศรีดอนชัย ทรายมูลบุญเรือง - มีกู่และสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๗	พระธาตุจอมสวรรค์	พระธาตุ	ลี้	ลำพูน	๒๔๖๙	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	เอกสารเรียก พระธาตุจอมสวน
๘	วัดพระธาตุห้าดวง	- พระธาตุ - กำแพงหิน	ลี้	ลำพูน	๒๔๖๘ - ๒๔๖๙	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - ประวัติวัดพระธาตุห้าดวง	ชื่อเดิม - วัดดอยเวียง - พระธาตุดอยแม่ลี้
๙	วัดแม่ตืน	- พระธาตุ - พระวิหาร - กุฏิไม้ (รื้อแล้ว)	ลี้	ลำพูน	๒๔๖๑	- แผ่นไม้จารึกในวัด - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๑๐	วัดป่าพลู	- พระวิหาร - กุฏิไม้	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	๒๔๗๕	แผ่นไม้จารึกในวัด	
๑๑	วัดวังหลวง	- พระวิหาร - กุฏิไม้	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	๒๔๗๓- ๒๔๗๕, ๒๔๗๗, ๒๔๘๑	- จารึกบนแผ่นไม้ภายในพระวิหาร ด้านหลังพระประธาน - เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	ปัจจุบันวิหารทำหน้าเป็นพระอุโบสถ เนื่องจากมีวิหารหลังใหม่
๑๒	วัดห้วยกาน	- พระธาตุ - พระวิหาร - บูรณะหอธรรม	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	๒๔๗๑, ๒๔๗๙	จารึกบนหน้าแหนบพระวิหาร	มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๑๓	วัดหัวขัว	พระธาตุ	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	๒๔๕๐	- ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - แผ่นจารึกที่วัดหัวขัว - บันทึกครูบาอภิชัยขาวปี	
๑๔	วัดพระธาตุดอยห้างบาตร	- พระธาตุ - พระวิหาร - กำแพงหิน - บันไดนาค - พระเจ้าทันใจ	บ้านธิ	ลำพูน	๒๔๗๐, ๒๔๗๒	- ใบลานจากวัดป่าตึงหลวง - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	ชื่อในเอกสารเรียกวัดดอยห้าง
๑๕	วัดเกตการาม	พระวิหาร	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๖๓ - ๒๔๖๔	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - บัญชีรายชื่อผู้บริจาคเงินในพิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม	อาจบูรณะพระธาตุด้วย
๑๖	วัดต้นปิน	- พระวิหาร - พระเจ้าค่าคิง	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๖๕, ๒๔๗๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	อาจบูรณะหอธรรมด้วย

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๑๗	วัดปราสาท	- โขงปราสาท - พระพุทธรูปในโขง	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๖๙	- หนังสือประวัติวัดปราสาท - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	อาจบูรณะพระธาตุด้วย
๑๘	วัดป่าแดง	- หอธรรม - อุโบสถ - บันไดนาค	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๖๕, ๒๔๖๙	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	อาจบูรณะพระธาตุและพระวิหารด้วย
๑๙	วัดพระธาตุดอยคำ	- กุฏิศาลา - วิหารพระเจ้าทันใจ - พระวิหารหลวง - พระธาตุ - ศาลาบาตร - บันไดนาค	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๖๕, ๒๔๗๓-๒๔๗๕	- เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ - ประวัติวัดพระธาตุดอยคำ	ทางวัดระบุว่าปี ๒๔๖๖ แต่ดูตามความเป็นจริงแล้ว ปี ๒๔๖๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ที่พะเยา เชียงราย ลำปาง ตลอดทั้งปี จึงควรเป็นปี ๒๔๖๕
๒๐	วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	- พระวิหาร - พระธาตุ - หอธรรม ๒ หลัง - อุโบสถ - กู่ลายท้ายวิหารลายคำ - กุฏิสงฆ์ - หอจงกรม - จารคัมภีร์ใบลาน	เมือง	เชียงใหม่	๒๔๖๕, ๒๔๖๙ - ๒๔๗๑	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - หนังสือตรวจราชการแผ่นดินในมณฑลพายัพ - บันทึกประวัติวัดพระสิงห์	อาจรวมถึงบูรณะวิหารพระนอน และกู่ลายในเขตทิศใต้ด้วย
๒๑	วัดพระบาทห้วยอี่ลิง	- พระวิหาร - กำแพงหิน ๓ ชั้น	จอมทอง	เชียงใหม่	๒๔๖๔ - ๒๔๖๕	- แผ่นไม้จารึกในวัด - คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	
๒๒	วัดพันหลัง	- พระธาตุ - พระวิหาร - อุโบสถ - หออุปคุต	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	๒๔๗๓ - ๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	
๒๓	วัดพระธาตุดอยสะเก็ด	พระอุโบสถ	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	๒๔๖๔	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของพญาคำวิจิตรธุระราษฎร์	รอมเงินปฏิสังขรณ์กุฏิวิหาร หอธรรม
๒๔	วัดพระนอนหนองผึ้ง	- วิหารพระนอน - วิหารหลวง - อุบมุงพระเจ้าทันใจ - พระธาตุ	สารภี	เชียงใหม่	๒๔๗๒	จารึกที่แท่นแก้วพระนอน	
๒๕	วัดป่าจี้	- พระธาตุ - พระวิหาร	แม่แตง	เชียงใหม่	๒๔๗๗	- หนังสือของ สงวน โชติสุขรัตน์ - แผ่นป้ายปริวรรตถอดความจากอักษรธัมม์ล้านนาของพระอธิการสุริยา อินถารต	
๒๖	วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง	- พระธาตุ - พระวิหาร - พระนอน - บันไดนาค - บ่อน้ำทิพย์	แม่แตง	เชียงใหม่	๒๔๗๐	- แผ่นจารึกอักษรธัมม์ล้านนา (หายไปแล้ว) - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๒๗	วัดร่ำเปิง	- พระธาตุ - พระวิหาร	แม่แตง	เชียงใหม่	๒๔๗๕	- ปั๊บสาประวัติวัดและบ้านร่ำเปิง - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๒๘	วัดสบเปิง	- อุโบสถ - ศาลาบาตร	แม่แตง	เชียงใหม่	๒๔๗๕	- จารึกศักราชที่ขื่อเพดานมุข อุโบสถ	
๒๙	วัดพระนอนขอนม่วง	- พระธาตุ - วิหารพระนอน	แม่ริม	เชียงใหม่	๒๔๖๙ - ๒๔๗๐	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๓๐	วัดพระพุทธบาทสี่รอย	- วิหารพระพุทธบาท - บันไดนาค	แม่ริม	เชียงใหม่	๒๔๗๑ - ๒๔๗๒	- ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - จารึกศักราชที่เสาวิหารพระพุทธบาท - จารึกศักราชที่สัตตภัณฑ์	มีกู่อัฐิและสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๓๑	วัดบ่อแก้ววนาราม	- พระธาตุ - พระวิหาร	สะเมิง	เชียงใหม่	๒๔๖๕	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	เดิมชื่อ วัดยาง
๓๒	พระธาตุม่อนเปี๊ยะ	- พระธาตุ - บันไดนาค - กำแพงหิน	สะเมิง	เชียงใหม่	๒๔๗๒ - ๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	
๓๓	วัดยั้งเมิน	- พระธาตุ - พระวิหาร	สะเมิง	เชียงใหม่	๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	
๓๔	วัดพระธาตุสบฝาง	- พระธาตุ - บันไดนาค - กำแพงหิน - วิหารเปื่อย (ไฟไหม้)	แม่อาย	เชียงใหม่	๒๔๖๙, ๒๔๗๗	- ครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๓๕	วัดพระธาตุกลางใจเมือง	- พระธาตุ - พระวิหาร - กำแพง - บ่อน้ำ	พร้าว	เชียงใหม่	๒๔๗๒	เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	- มีกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - ชื่อเดิมคือ วัดศรีก้ำ
๓๖	วัดมะขามหลวง	- พระธาตุ - พระวิหาร - ศาลาบาตร - หอพระสังกัจจายน์	สันป่าตอง	เชียงใหม่	๒๔๗๔	- เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ - บันทึกของนายน้อยใจ๋ ชัยวุฒิ	ชื่อเดิมวัดกู่หวาก, วัดแท่นพระงาม, วัดป่าขามหลวง
๓๗	วัดพระนอนแม่ปูคา	- พระธาตุ - วิหารพระนอน - อุโบสถ	สันกำแพง	เชียงใหม่	๒๔๗๑ - ๒๔๗๓	จารึกบนผนังและเสาในวิหารพระนอน	มีกู่อัฐิและสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๓๘	วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง	- พระธาตุ - พระวิหาร - บันไดนาค - ศาลา - กุฏิ - บ่อน้ำ	ดอยเต่า	เชียงใหม่	๒๔๖๔ - ๒๕๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - หนังสืออธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิง ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
		- อุโบสถ - กำแพงหิน - เจดีย์หินที่ม่อนอรหันต์ - วิหารรอยพระบาทที่ตีนดอย					
๓๙	วัดพระพุทธบาทตะเมาะ	มณฑปครอบรอยพระบาท	ดอยเต่า	เชียงใหม่	๒๔๖๗	บันทึกของครูบาอภิชัยขาวปีและครูบาชัยยะวงศาพัฒนา	
๔๐	วัดดอยธาตุ	พระธาตุ	แม่วาง	เชียงใหม่	๒๔๖๕	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๔๑	วัดพระธาตุดอยผาตั้ง	- พระธาตุ - พระวิหาร (ปัจจุบันปรับเป็นอุโบสถ)	แม่ออน	เชียงใหม่	๒๔๗๒ - ๒๔๗๓	แผ่นจารึกไม้ที่พระอุโบสถ	
๔๒	วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	- พระธาตุ - พระวิหาร (ปัจจุบันปรับเป็นอุโบสถ)	เมือง	ลำปาง	๒๔๖๗	- แผ่นจารึกผนังด้านนอกวิหาร - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	- มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - อาจรวมถึงวิหารพระนอน และภายในวิหารสุชาดาราม
๔๓	วัดพระธาตุเสด็จ	เปลี่ยนแผ่นทองจังโกพระธาตุ	เมือง	ลำปาง	๒๔๖๔ - ๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	
๔๔	วัดพระบาท	- วิหารพระพุทธบาท - พระธาตุ	เมือง	ลำปาง	๒๔๗๔	- หนังสือประวัติวัดพระบาท - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - จารึกตามแผ่นเสาช่องกระจกชื่อเพดน และหน้าแหนบของวิหาร	มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๔๕	วัดทุ่งม่านใต้-บ่อหิน	- อุโบสถ - หอธรรม	เมือง	ลำปาง	๒๔๖๖, ๒๔๗๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	สร้างร่วมกับครูบานันตานุนโท
๔๖	วัดนาก่วมใต้	พระวิหาร	เมือง	ลำปาง	๒๔๖๓	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	
๔๗	วัดแม่กีย	พระวิหาร	เมือง	ลำปาง	๒๔๖๓	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	
๔๘	วัดพระธาตุจอมปิง	- พระวิหาร - พระธาตุ - อุโบสถ - กำแพง	เกาะคา	ลำปาง	๒๔๖๔, ๒๔๗๒ - ๒๔๗๓	- คำจารึกบนผนังวิหาร - บันทึกของครูบาอภิชัยขาวปี	
๔๙	วัดนาเอี้ยง	- พระธาตุ - พระวิหาร	เสริมงาม	ลำปาง	๒๔๕๒, ๒๔๗๒	- แผ่นจารึกไม้ในกุฏิ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๕๐	วัดผาลาด	- พระธาตุ - พระวิหาร	เสริมงาม	ลำปาง	๒๔๕๒, ๒๔๗๒	- หนังสือประวัติวัดผาลาดจากคำบอกเล่าของครูบาตาลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๕๑	วัดบ้านโป่ง	- พระธาตุ - พระวิหาร	งาว	ลำปาง	๒๔๗๕ - ๒๔๗๖	จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	ชื่อเดิม พระธาตุศรีโป่งแก้ว
๕๒	วัดกู่เต้าวนาราม	- พระธาตุ - พระวิหาร - ศาลาบาตร - บันไดนาค	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๗๑	- จารึกปูนที่โคนพระธาตุ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	ชื่อเดิม พระธาตุอยู่เถ้า
๕๓	วัดดงนั่งคีรีชัย	- พระธาตุ - พระวิหาร - ศาลาบาตร - บันไดนาค - กำแพงแก้ว	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๖๖, ๒๔๖๗	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - จารึกปูนที่โคนพระธาตุ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - จารึกตามเสาในวิหาร	
๕๔	วัดผ้าขาว	- พระธาตุ - พระวิหาร	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๖๕, ๒๔๗๒	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - จารึกปูนที่เสาหงส์	
๕๕	วัดผาแดงหลวง	- พระธาตุ - พระวิหาร - อุโบสถ	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๖๕, ๒๔๗๒ - ๒๔๗๓	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	ในคัมภีร์ใบลานเรียกว่ามหาธาตุแจ้ห่ม
๕๖	วัดอักโขชัยคีรี	- วิหารพระยืน - อุโบสถ - วิหารพระนอน - บันไดนาค	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๖๔ - ๒๔๖๖	- จารึกเหนือประตูอุโบสถ - จารึกปูนที่โคนหน้าอุโบสถ - จารึกที่ซุ้มพระยืน - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	
๕๗	วัดทุ่งตึง	- พระธาตุ - พระวิหาร (รื้อแล้ว)	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๖๔, ๒๔๗๑	- ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	ชื่อเดิมคือพระธาตุเขาสร้อย
๕๘	พระธาตุผาขว้าง	พระธาตุ	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๗๑ - ๒๔๗๒	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - จารึกปูนที่โคนพระธาตุ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๕๙	พระธาตุห้วยตอง	พระธาตุ	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๖๕, ๒๔๗๑, ๒๔๗๔	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - จารึกปูนที่โคนพระธาตุ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	- ชื่อในใบลานเรียกธาตุดินดอยตอง, พระธาตุต้นทอง - น่าจะรวมถึงพระวิหารวัดทุ่งทองด้วย
๖๐	พระธาตุประตูเหล็ก	พระธาตุ	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๗๑	- จารึกปูนที่โคนพระธาตุ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส	
๖๑	พระธาตุปูคำน้อย	- พระธาตุ - พระวิหาร	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๗๑	จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	
๖๒	วัดพระเกิด	- พระธาตุ - พระวิหาร	วังเหนือ	ลำปาง	๒๔๖๙, ๒๔๗๒	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	พระมหาธาตุเมืองวัง

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๖๓	พระธาตุทองทิพย์	พระธาตุ	วังเหนือ	ลำปาง	๒๔๗๕ - ๒๕๗๖	- เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ - บันทึกประวัติวัดป่าแหน่ง	และอาจรวมถึงวิหารวัดป่าแหน่ง
๖๔	พระธาตุน้อย	พระธาตุ	วังเหนือ	ลำปาง	๒๔๗๓-๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	ชื่อเดิมวัดแม่เลียบ
๖๕	พระธาตุม่อนไก่แจ้	พระธาตุ	วังเหนือ	ลำปาง	๒๔๖๖	ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	อีกชื่อคือพระธาตุม่อนไก่แก้ว
๖๖	วัดเขาแก้ว	- พระธาตุ - พระวิหาร	เถิน	ลำปาง	๒๔๖๙, ๒๔๗๑	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - จารึกบนแผ่นไม้ในกุฏิ	เอกสารโบราณเรียกพระธาตุเขาแก้วปินหวาน
๖๗	วัดนาปราบ	พระธาตุ	สบปราบ	ลำปาง	๒๔๖๑, ๒๔๖๗	ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	เอกสารโบราณเรียกพระธาตุจอมยองสบปราบไผ่ (พระธาตุสบยอง)
๖๘	วัดพระธาตุดอยคู่แก้ว	พระธาตุ 2 องค์	ห้างฉัตร	ลำปาง	๒๔๕๖, ๒๔๖๓ - ๒๔๖๕	ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	ชื่อเดิมพระธาตุกู่ไก่แก้ว และ พระเจดียาเมืองยาว
๖๙	วัดพระธาตุม่อนไก่เขี่ย	- พระธาตุ - พระวิหาร	ห้างฉัตร	ลำปาง	๒๔๕๖, ๒๔๖๓ - ๒๔๖๕	ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	
๗๐	วัดม่อนไก่แจ้	- พระธาตุ - ศาลาบาตร - บ่อน้ำ - ต้นโพธิ์	ห้างฉัตร	ลำปาง	๒๔๕๖, ๒๔๖๓ - ๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - บันทึกของครูบาอภิชัยขาวปี	
๗๑	วัดดอยเต่าคำ	- พระวิหารพระนอน - พระธาตุ - พระเจ้าค่าคิง - ศาลาบาตร - บ่อน้ำทิพย์ - กำแพง	เมืองปาน	ลำปาง	๒๔๖๒ - ๒๔๖๖	- จารึกปูนที่โคนพระธาตุ - คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	
๗๒	วัดสบลี	- ศาลาบาตร - พระวิหาร	เมืองปาน	ลำปาง	๒๔๖๔-๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	
๗๓	วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน	- ศาลาบาตร - พระวิหาร - พระธาตุ บ่อน้ำ	เมืองปาน	ลำปาง	๒๔๖๔-๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ	
๗๔	วัดพระธาตุจอมก้อย	พระธาตุ	เมืองปาน	ลำปาง	๒๔๕๙ , ๒๔๖๗	ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	
๗๕	วัดพระธาตุดอยช้าง	พระธาตุ	เมืองปาน	ลำปาง	๒๔๗๐, ๒๔๗๓-๒๔๗๕	- เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ - ปั๊บสาของเจ้าสุริยวงษ์ (คำตัน) สิโรรส - จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๗๖	วัดเจริญเมือง	- กุฏิ - พระวิหาร - พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖ - ๒๔๘๐	จารึกปูนที่รั้วพระธาตุ ๔ มุม และโคนฐานเจดีย์	- มีกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - เดิมชื่อ วัดพระธาตุดอยเต่า

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๗๗	วัดทุ่งมะฝาง	พระวิหาร	พาน	เชียงราย	๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ	ชื่อเดิมวัดป่าผาง หรือวัดน้ำล้อม
๗๘	วัดป่าถ่อนดอนแก้ว	พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๒	จารึกปูนที่โคนพระธาตุ (ถูกฝังไปแล้ว)	พระธาตุดอนแก้ว
๗๙	วัดป่าบงหลวง	กุฏิ (โฮงหลวง)	พาน	เชียงราย	๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	
๘๐	วัดป่าสักเหนือ	- อุโบสถ - พระวิหาร - พระธาตุ - กำแพง	พาน	เชียงราย	๒๔๗๔	จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	- เดิมชื่อวัดป่าสักโบสถ - มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๘๑	วัดปูแกง	พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๔	บันทึกของพระครูปัญญารัตนากรอดีตเจ้าอาวาสวัดปูแกง	
๘๒	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๒	จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	ในจารึกชื่อพระมหาชินธาตุเจ้าจอมแจ้งสระหนองปลิง
๘๓	วัดพระธาตุจอมแว่	- พระวิหาร - พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๖๙ , ๒๔๗๒, ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕	- เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	
๘๔	วัดพระหิน	พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๒	ข้อมูลจากพ่อหนานอินทร์ สุใจ (ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย)	ชื่อเดิมคือ วัดขวยปู่ แต่ปัจจุบันเรียกตามหมู่บ้านว่าสันต้นผึ้ง (ผึ้ง)
๘๕	วัดสันป่ง	พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๔	จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	ชื่อเดิมคือวัดมหาวัน
๘๖	วัดพระธาตุดอยตุง	- พระวิหาร - พระธาตุ	แม่สาย	เชียงราย	๒๔๗๐ - ๒๔๗๔	ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	- มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - ตำนานเรียก พระมหาชินธาตุเจ้าดอยตุง
๘๗	วัดเกี๋ยงดอย	พระธาตุ	เทิง	เชียงราย	๒๔๖๗	จารึกปูนที่โคนพระธาตุ	เดิมเรียกพระธาตุจอมศีล
๘๘	วัดเจดีย์หลวง	- พระวิหาร - พระธาตุ	แม่สรวย	เชียงราย	๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของพญาคำวิจิตรธุระราษฎร์	
๘๙	วัดแม่ต๋ำ	- กุฏิ	แม่สรวย	เชียงราย	๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของพญาคำวิจิตรธุระราษฎร์	
๙๐	วัดปงสนุก	- พระวิหาร	แม่สรวย	เชียงราย	๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของพญาคำวิจิตรธุระราษฎร์	
๙๑	วัดขุนลาว	พระธาตุ	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๗๓ - ๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๙๒	วัดป่างิ้ว	พระวิหาร	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของ พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์	
๙๓	วัดป่าม่วง	พระวิหาร	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ	
๙๔	วัดพระธาตุแม่เจดีย์	- พระธาตุ ๒ องค์ - ศาลา	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๖๕, ๒๔๖๙ - ๒๔๗๐	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - สล่าและชาวบ้านที่อยู่ในเหตุการณ์	
๙๕	วัดแม่ขะจาน	พระวิหาร (แท่นแก้ว, ธรรมาสน์)	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของ พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์	
๙๖	วัดแม่ห่าง	พระวิหาร	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๗๓ - ๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑล พายัพ	
๙๗	วัดศรีคำเวียง	- พระวิหาร - พระธาตุ	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๖๕, ๒๔๗๒, ๒๔๗๗	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของ พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์ - บันทึกของพ่อหนานคำแสน กิติศรี	อีกชื่อคือ วัดศรีก้ำ
๙๘	วัดศรี สุทธาวาส	- หอจงกรม - พระวิหาร - ศาลาบาตร - พระธาตุ	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๖๕	- คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานพระเจ้าตนหลวงของ พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์	
๙๙	วัดสันกู่ทอง	- พระวิหาร - พระธาตุ	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ	
๑๐๐	วัดพระธาตุจอมไคร้	- พระธาตุ - อุโบสถ - กำแพง	ดอกคำใต้	พะเยา	๒๔๖๙ – ๒๔๗๐, ๒๔๗๓- ๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑล พายัพ	
๑๐๑	วัดพระธาตุแจ้โห้	- พระธาตุ - บ่อน้ำ - บันไดนาค	ดอกคำใต้	พะเยา	๒๔๗๓- ๒๔๗๕	เอกสารของเจ้าคณะมณฑล พายัพ	ชื่อเดิม วัดดอยป่าสัก
๑๐๒	วัดป่าแฝกเหนือ	- พระวิหาร - พระธาตุ	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ	เดิมเรียกวัดป่าแฝกหน้า บ้านคอกหมู
๑๐๓	พระธาตุกลางทุ่ง	พระธาตุ พระพุทธรูป	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๗๖	เคยมีจารึกที่โคนพระธาตุ แต่สันนิษฐานว่าถูกฝังในพระธาตุตอนบูรณะล่าสุด	ชื่อเดิม พระธาตุกู่จอมแก้ว
๑๐๔	วัดโพธาราม	- พระวิหาร - พระธาตุ - อุโบสถ	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๗๐	บันทึกของหล่าหนานใจ วรรณจักร ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย	- มีกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - อีกชื่อคือวัดศรีถ้อย
๑๐๕	วัดศรีดอนตัน	- พระวิหาร - พระธาตุ - กำแพง	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๑๐๖	วัดศรีสุพรรณ	พระวิหาร	แม่ใจ	พะเยา	๒๔๖๕	คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ	อีกชื่อคือ วัดป่าไชย ปงสนุก
๑๐๗	วัดพระธาตุช่อแฮ	- พระวิหาร - พระธาตุ - บันไดนาค - หอพระเจ้าทันใจ - ประตูโขง	เมือง	แพร่	๒๔๖๗ - ๒๔๖๙	- คร่าวประวัติวัดพระธาตุช่อแฮ - คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ - ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร	- มีกู่และสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - อีกชื่อคือ พระธาตุช่อแล
๑๐๘	พระบรมธาตุแก่งสร้อย	พระธาตุ	สามเงา	ตาก	๒๕๖๗	- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร - บันทึกของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา และหนานสิระสา	อีกชื่อคือ พระธาตุเกตุสร้อย (เกศสร้อย)

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มที่มีความสำคัญยิ่งเช่นกัน แต่ยังขาดหลักฐานด้านลายลักษณ์มารองรับ มีเพียงหลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่ามุขปาฐะมาเป็นเครื่องยืนยัน กลุ่มนี้ เน้นหลักฐาน ๔ ด้านคือ

ก. หลักฐานด้านโบราณคดี พิสูจน์จากด้านศิลปกรรมได้ว่าเป็นผลงานในกระบวนการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยจริง เช่น อาจพบสัญลักษณ์รูปเสือ ครุฑ หนุมาน หรือการติดกระจกสีในรูปแบบที่นิยมในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ข. หลักฐานจากภาพถ่ายเก่า ว่าครั้งหนึ่ง ศาสนสถานแห่งนั้นเคยมีรูปแบบศิลปกรรมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยสร้างจริง แต่ปัจจุบันอาจถูกครอบทับไปแล้ว

ค. หลักฐานด้านมุขปาฐะ คำบอกเล่า จากลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังมีชีวิตอยู่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือพระภิกษุที่มีปฏิปทาในสายครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องราวผ่านมาจากบรรพบุรุษในแต่ละพื้นที่โดยตรง

ง. จากหลักฐานเอกสารชั้นรอง ที่เรียกกันว่า “ทุติยภูมิ” (Secondary Source) เช่น เอกสารจากการบันทึกผ่านลูกศิษย์คนใกล้ชิด อาทิ ครูบาอภิชัย ขาวปี ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ครูบาหล้า ตาทิพย์ ครูบาดวงดี สุภทฺโท เป็นต้น

แต่หากเมื่อลงพื้นที่แล้ว ทางวัดให้การปฏิเสธว่าวัดนั้นๆ ไม่เคยรับทราบความเกี่ยวเนื่องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยมาก่อนเลยก็ดี หรือพบว่าเป็นวัดที่ยังมีความคลุมเครือคล้ายปริศนาอยู่ ว่าจะใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยจริงหรือไม่ ก็จะนำแยกใส่ไว้ในภาคผนวก ยังมิอาจตัดรายชื่อวัดนั้นๆ ทิ้งได้ คณะผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรายชื่อวัดทุกแห่งที่ลงเก็บข้อมูลแนบท้ายภาคผนวกของแต่ละจังหวัด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา อันอาจจะมีผู้สนใจนำไปเป็นข้อมูลค้นคว้าต่อยอดต่อไปในอนาคต

กลุ่มที่ ๓
บัญชีรายละเอียด การปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๑	วัดต้นโชค	- พระวิหาร - อุโบสถ - กุฏิ	เมือง	ลำพูน	๒๔๗๗	- คำบอกเล่าจากครูบาดวง (ครูบาสุพรรณ) - รูปแบบศิลปกรรม	อาจบูรณะพระธาตุด้วย
๒	วัดสุพรรณรังษี	- พระธาตุ - อุโบสถ	เมือง	ลำพูน	๒๔๖๓	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ	
๓	วัดทาดอยคำ	- พระธาตุ - พระวิหาร - กำแพงหิน	แม่ทา	ลำพูน	๒๔๗๙	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - รูปแบบศิลปกรรม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ	
๔	วัดทาดอยครั่ง	- อุโบสถ - พระธาตุ - พระวิหาร	แม่ทา	ลำพูน	๒๔๗๙	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - รูปแบบศิลปกรรม	
๕	วัดทาดอยแช่	- อุโบสถ - พระธาตุ - พระวิหาร	แม่ทา	ลำพูน	๒๔๗๙	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ	
๖	วัดแม่เทย	พระวิหาร	ลี้	ลำพูน	๒๔๕๕	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ	
๗	วัดแม่ป้อก	- พระวิหาร - ศาลาบาตร	ลี้	ลำพูน	๒๔๖๐	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ	
๘	วัดบ้านโฮ่งหลวง	อุโบสถ	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	๒๔๗๙ - ๒๔๘๐	รูปแบบศิลปกรรม	- มีกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย - น่าจะบูรณะพระวิหารหลังเดิมด้วย
๙	พระพุทธบาทสามยอด	- พระวิหารเปื้อย - พระวิหาร พระพุทธบาท - กำแพงหิน	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	๒๔๗๕	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - รูปแบบศิลปกรรม	ชื่อเดิมคือ ดอยพระธาตุยอดทาน
๑๐	วัดทุ่งหัวช้าง	- พระวิหาร - กำแพง	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	๒๔๕๐	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ	
๑๑	วัดดอนแก้ว	พระวิหาร	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	๒๔๗๙ - ๒๔๘๐	หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๑๒	วัดหนองป่าตึง	พระวิหาร	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	๒๔๖๔ - ๒๔๖๕	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ	
๑๓	วัดสบสอย	- พระธาตุ - วิหารหลังเก่า - ศาลาบาตร	จอมทอง	เชียงใหม่	๒๔๔๕, ๒๔๖๔	- คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ - หนังสือประวัติวัดของกรมการศาสนา	
๑๔	วัดพระธาตุดอยกู่	- พระธาตุ - พระวิหาร - พระเจ้าทันใจ - กำแพงหิน	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	๒๔๗๔	- คำบอกเล่าของพ่ออุ๊ยของพ่อน้อยบุญเติม - หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของครูบาก้อน อุตฺตโม	- วัดติดป้ายว่า พระธาตุดอยกู่ ครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ในทะเบียนวัดของสำนักพระพุทธศาสนายังเขียนแค่ วัดพระธาตุดอยกู่ - มีกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๑๕	วัดพระธาตุศรีวิชัย (จอมงึด)	- พระธาตุ - บันไดนาค	แม่แตง	เชียงใหม่	๒๔๗๒	คำบอกเล่าของพระป่าสาย ครูบาเจ้าศรีวิชัย	เดิมชื่อพระธาตุจอมงึด
๑๖	วัดแม่ขะจาน	- พระวิหาร - อุโบสถ	แม่แตง	เชียงใหม่	๒๔๖๘, ๒๔๗๕	คำบอกเล่าของแม่ชีเทียม ตา ไชยกันต์ และของครูบาเณร วัดเด่น	
๑๗	วัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม	พระธาตุ	สะเมิง	เชียงใหม่	๒๔๗๕	คำบอกเล่าของแม่อุ๊ยแก้ว ใจบุญ หลังวัดยั้งเมิน	
๑๘	วัดท่าตอน	พระธาตุ	แม่อาย	เชียงใหม่	๒๔๗๔	- คำบอกเล่าของลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย แถวฝาง-แม่อาย - หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม	ชื่อเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งให้คือ พระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก
๑๙	วัดพระธาตุจอมหิน	พระธาตุ	พร้าว	เชียงใหม่	๒๔๗๓	คำบอกเล่าของคนในพื้นที่เมืองพร้าว	ทางขึ้นวัดเขียนป้ายว่า พระธาตุดอยจอมหิน แต่ทะเบียนวัดของสำนักพุทธศาสนาเขียนว่า พระธาตุจอมหิน
๒๐	วัดพระธาตุม่วงเนิ้ง	- พระธาตุ - พระวิหาร	พร้าว	เชียงใหม่	๒๕๗๓ - ๒๔๗๗	คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาส	เดิมชื่อวัดม่วงเนิ้ง
๒๑	วัดบ่อสร้าง	- พระวิหาร	สันกำแพง	เชียงใหม่	๒๔๗๓	รูปแบบทางศิลปกรรม	เดิมชื่อวัดบ่อซางและวัดศรีสุพรรณ
๒๒	วัดทองศิริ	พระวิหาร	หางดง	เชียงใหม่	๒๔๗๕	- คำบอกเล่าของครูบาโอ๋ คมฺภิโร ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย - หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม	อีกชื่อคือวัดแม่ขนิลเหนือ

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๒๓	วัดพระธาตุเจดีย์น้อย	- พระธาตุ - กำแพงหิน	ฮอด	เชียงใหม่	๒๔๖๗, ๒๔๗๓	คำบอกเล่าของพระป่าสาย ครูบาเจ้าศรีวิชัย	
๒๔	วัดหลวงขุนวิน	- พระธาตุ - พระวิหาร - ศาลาบาตร	แม่วาง	เชียงใหม่	๒๔๖๕	คำบอกเล่าของครูบาอุ่นเรือน สุภทฺโท	
๒๕	วัดถ้ำเมืองออน	- บันไดนาค - พระเจ้าทันใจ - กำแพงหิน - บ่อน้ำทิพย์	แม่ออน	เชียงใหม่	๒๔๗๑	คำบอกเล่าของครูบามหาทองสุข วัดบวกครกน้อย	มีกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๒๖	วัดพระธาตุดอยกู่	พระธาตุ ๒ องค์	เสริมงาม	ลำปาง	๒๔๕๒	หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม	อีกชื่อคือวัดแม่กื้ด
๒๗	วัดศรีลังกา	- พระธาตุ - พระวิหาร	เสริมงาม	ลำปาง	๒๔๕๒, ๒๔๗๒	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - หนังสือประวัติวัดศรีลังกา	
๒๘	พระธาตุมหิยังคะ	- พระธาตุ - บันไดนาค	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๗๑ - ๒๔๗๒	คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	ปัจจุบันเรียกวัดช่อฟ้า
๒๙	วัดพระธาตุมหาปน	- พระธาตุ - พระวิหาร	แจ้ห่ม	ลำปาง	๒๔๗๑ - ๒๔๗๒	คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	
๓๐	วัดพระธาตุสบแสด	พระธาตุ	วังเหนือ	ลำปาง	๒๔๗๒ - ๒๔๗๓	หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม	
๓๑	วัดแม่พริกบน	พระวิหาร	แม่พริก	ลำปาง	๒๔๖๘, ๒๔๗๙	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของครูบาก้อน อุตฺตโม	
๓๒	วัดสบเตินตะวันตก	- พระธาตุ - พระวิหาร (รื้อ)	เถิน	ลำปาง	๒๔๖๐, ๒๔๖๓	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	เดิมชื่อวัดสบเตินใน
๓๓	วัดบ้านขาม	- พระธาตุ - บันไดนาค	เมืองปาน	ลำปาง	๒๔๗๒	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของแม่อุ๊ยดา มายะ	ชื่อพระธาตุญาณคัมภีร์ หรือพระธาตุดอยเกิ้ง
๓๔	กู่ธาตุดวงเหนือ	พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๖	คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	
๓๕	วัดพระธาตุจอมรุ่ง	พระธาตุ	พาน	เชียงราย	๒๔๗๔	- คำบอกเล่าของพ่อหนานอินทร์ สุใจ - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	
๓๖	วัดสันต้นแหน	- พระธาตุ - พระวิหาร	พาน	เชียงราย	๒๔๖๕	คำบอกเล่าของพ่อหนานอินทร์ สุใจ	ชื่อเดิม พระธาตุวัดม่อนสามเหลี่ยว
๓๗	วัดศาลาเชิงดอย	ศาลาที่พัก	แม่สาย	เชียงราย	๒๔๗๐	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	
๓๘	วัดพระธาตุปูล้าน	- พระธาตุ - พระวิหาร	พญาเม็งราย	เชียงราย	๒๔๗๔	หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาส	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๓๙	วัดพระธาตุจอมคีรี	พระธาตุ	ป่าแดด	เชียงราย	๒๔๗๔	หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	
๔๐	พระธาตุจอมสวรรค์	พระธาตุ	ขุนตาล	เชียงราย	๒๔๗๔	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	อีกชื่อคือวัดป่าแดงจอมสวรรค์
๔๑	วัดพระธาตุภูขวาง	พระธาตุ	เมือง	พะเยา	๒๔๖๙	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของลูกศิษย์ครูบาคำหล้า สำโร	
๔๒	วัดพระธาตุขิงแกง	พระธาตุ - บันไดนาค - พระวิหาร - อุโบสถ	จุน	พะเยา	๒๔๗๒ - ๒๔๗๕	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของลูกศิษย์ครูบาคำหล้า สำโร	
๔๓	พระธาตุห้วยไคร้	- พระธาตุ - บันไดนาค	จุน	พะเยา	๒๔๖๖	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาส	อีกชื่อคือพระธาตุม่อนหินขาว (ม่อนศิลาขาว)
๔๔	วัดเชียงบาน	- พระวิหาร - ปลูกต้นโพธิ์	เชียงคำ	พะเยา	๒๔๖๖	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาส	
๔๕	วัดศรีบุญเรือง	- พระวิหาร - ปลูกต้นโพธิ์	เชียงคำ	พะเยา	๒๔๖๖	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาส	
๔๖	วัดศรีเมืองมูล	พระวิหาร	ดอกคำใต้	พะเยา	๒๔๖๖	คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	- อีกชื่อคือวัดพระเจ้าก่อง (กลอง) ดัง - มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๔๗	วัดพระธาตุภูขวาง	- พระธาตุ - บันไดนาค - พระวิหาร	ภูกามยาว	พะเยา	๒๔๖๙	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาส	- บางครั้งเรียกพระธาตุภูขวางหลวง - มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๔๘	วัดม่อนป่าสัก	พระธาตุ	ภูกามยาว	พะเยา	๒๔๖๙	คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	อีกชื่อคือวัดสันพระเจ้า
๔๙	วัดพระธาตุปูตั้บ	พระธาตุ	ลอง	แพร่	๒๔๖๗, ๒๔๗๒	คำบอกเล่าของคนในพื้นที่ - หนังสือประวัติวัด	
๕๐	วัดพระธาตุศรีวิชัย	พระธาตุ	ปาย	แม่ฮ่องสอน	๒๔๗๗	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	อีกชื่อคือวัดแม่ปิงเก่า
๕๑	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	- พระธาตุ - พระวิหาร - บันไดนาค	ปาย	แม่ฮ่องสอน	๒๔๗๕ -๒๔๗๖	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่และตุ๊พ่อสิงห์ อำเภอลี้ ลำพูน	

ที่	วัด	สิ่งก่อสร้าง	อำเภอ	จังหวัด	ศักราช	หลักฐานจาก	หมายเหตุ
๕๒	วัดน้ำฮู	- พระธาตุ - พระวิหาร	ปาย	แม่ฮ่องสอน	๒๔๗๔	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	- อีกชื่อคือวัดน้ำออกรู - มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
๕๓	วัดกลางดง	- วิหาร - อุโบสถกลางน้ำ - กุฏิ	ทุ่งเสลี่ยม	สุโขทัย	๒๔๖๖	- หนังสือของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม - คำบอกเล่าของคนในพื้นที่	มีสารูปบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

จำนวนเงินที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้ในการก่อสร้าง และปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะ

ในเอกสารจดหมายเหตุ **สำนักราชเลขานุการในพระองค์ ร.๘ ๒๖/๒๑ แผนกที่ ๒๒/๒ เรื่องพระศรีวิชัย ถวายพระราชกุศล (๘-๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘)** หน้า ๖ มีการเปิดเผยบัญชีจำนวนเงินค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ ทั่วทุกแห่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบันทึกไว้ ย้อนหลังขึ้นไปเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๘ (แต่น่าเสียดายที่ไม่ได้ระบุถึงรายชื่อวัดหรือรายละเอียดต่างๆ ในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๔๗๖ ด้วย คือบอกแต่จำนวนเงิน) ว่าเงินที่ท่านได้รับบริจาคและใช้ไปทั้งหมดเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๑,๐๐๕,๗๓๙ รูเปีย ๒๕ สตางค์ โดยจำแนกเป็น ๘ รายการดังนี้

รายการที่ ๑ ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างในจังหวัดลำพูน สิ้นเงิน	๑๓๖,๐๖๖ รูเปีย ๐๑ สตางค์
รายการที่ ๒ ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างในจังหวัดเชียงใหม่ สิ้นเงิน	๔๗๒,๐๗๔ รูเปีย ๒๘ สตางค์
รายการที่ ๓ ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างในจังหวัดลำปาง สิ้นเงิน	๑๖๔,๘๘๙ รูเปีย ๑๙ สตางค์
รายการที่ ๔ ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างในจังหวัดเชียงราย (รวมพะเยา) สิ้นเงิน	๑๗๒,๖๑๑ รูเปีย ๑๑ สตางค์
รายการที่ ๕ ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สิ้นเงิน	๑๘,๘๑๑ รูเปีย ๗๖ สตางค์
รายการที่ ๖ ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างในจังหวัดแพร่ สิ้นเงิน	๑๗,๗๕๕ รูเปีย ๒๐ สตางค์
รายการที่ ๗ ให้เงินร่วมในการกุศลทั่วไป	๑๔,๗๐๐ รูเปีย ๓๔ สตางค์
รายการที่ ๘ ให้ทานแก่พระภิกษุ, สามเณร, และคนขอทั่วไป	๘,๘๒๖ รูเปีย – สตางค์
รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน	**๑,๐๐๕,๗๓๙ รูเปีย ๒๕ สตางค์**
(หนึ่งล้านห้าพันเจ็ดร้อยสามสิบเก้า รูเปีย ยี่สิบห้าสตางค์)	

นอกจากนี้แล้วเอกสารชิ้นเดิมหน้า๗ยังได้แสดงบัญชี “จำนวนทายก ทายิกา ที่ได้ร่วมกันขุดและบุกเบิกดิน ในการทำถนนขึ้นบนดอยสุเทพ ปี ๒๔๗๘” ว่ามีการนับจำนวนผู้คนจากอำเภอต่างๆ อย่างละเอียด จำนวนทั้งสิ้น ๒๓ อำเภอ รวมกับชาวกะเหรี่ยงอีกหนึ่งกลุ่มกลายเป็น ๒๔ กลุ่ม โดยสรุปภาพรวมว่ามีทายก (ศรัทธาฝ่ายชาย) ที่มาช่วยสร้างทางขึ้นดอยสุเทพทั้งสิ้นจำนวน ๖๗,๘๑๘ คน และทายิกา (ศรัทธาฝ่ายหญิง) ๕๐,๔๘๖ คน (รายละเอียดได้นำเสนอแล้วในบทที่ ๑ ตอนการสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ)

ข้อมูลส่วนนี้ถือเป็นการต่อยอดจากเอกสารที่พระองค์เจ้าธานีนิวัต กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้กราบบังคมทูลถวายรายงาน ต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ในคราวที่เสด็จตรวจราชการในมณฑลพายัพ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๗๒ เอกสารเลขที่ ๕/๑๕๔๒๓ โดยระบุว่า ท่าน

ได้ตั้งใจไปหาครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระสิงห์ ขณะนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปพะเยา แต่ก็ยังได้ฝากรายงานเรื่องค่าใช้จ่ายในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ไว้กับลูกศิษย์ ซึ่งเป็นการรวบรวมบัญชีในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ๒๔๖๔ ถึง ๒๔๗๒ แยกเป็นจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

จังหวัดลำพูน ๙๔,๕๘๐ รูเปีย
จังหวัดเชียงใหม่ ๒๒๗,๘๐๐ รูเปีย
จังหวัดลำปาง ๑๐๐,๔๔๓ รูเปีย
จังหวัดเชียงราย ๑๐๘,๕๘๔ รูเปีย
จังหวัดแพร่ ๑๗,๗๕๕ รูเปีย

พบว่าจากระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รายงานยอดเงินการบูรณปฏิสังขรณ์ต่อพระองค์เจ้าธานีนิวัตไปแล้ว และจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๘ ที่ท่านได้ทำรายงานอีกครั้งต่อสำนักราชเลขาธิการ มียอดเงินส่วนต่างที่สามารถอธิบายได้ว่า ระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๘ ท่านได้รับเงินบริจาคเป็นค่าบูรณปฏิสังขรณ์วัดในจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

จังหวัดเชียงใหม่ ๒๔๔,๒๗๙ รูเปีย
จังหวัดเชียงราย ๖๔,๐๒๗ รูเปีย
ลำปาง ๖๔,๔๔๖ รูเปีย
ลำพูน ๔๑,๔๘๖ รูเปีย

สามารถจัดทำตารางได้ดังนี้

ลำดับ	จังหวัด	เงินค่าบูรณปฏิสังขรณ์วัดระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๗๒	เงินค่าบูรณปฏิสังขรณ์วัด ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๓-๒๔๗๘	รวมยอดเงิน ๑๔ ปี
๑	ลำพูน	๙๔,๕๘๐ รูเปีย	๔๑,๔๘๖ รูเปีย ๐๑ สตางค์	๑๓๖,๐๖๖ รูเปีย ๐๑ สตางค์
๒	เชียงใหม่	๒๒๗,๗๐๐ รูเปีย	๒๔๔,๓๗๔ รูเปีย ๒๘ สตางค์	๔๗๒,๐๗๔ รูเปีย ๒๘ สตางค์
๓	ลำปาง	๑๐๐,๔๔๓ รูเปีย	๖๔,๔๔๖ รูเปีย ๑๙ สตางค์	๑๖๔,๘๘๙ รูเปีย ๑๙ สตางค์
๔	เชียงราย (รวมพะเยา)	๑๐๘,๕๘๔ รูเปีย	๖๔,๐๒๗ รูเปีย ๑๑ สตางค์	๑๗๒,๖๑๑ รูเปีย ๑๑ สตางค์
๕	แม่ฮ่องสอน	-	๑๗,๗๕๕ รูเปีย ๒๐ สตางค์	๑๗,๗๕๕ รูเปีย ๒๐ สตางค์
๖	แพร่	๑๗,๗๕๕ รูเปีย ๒๐ สตางค์	-	๑๗,๗๕๕ รูเปีย ๒๐ สตางค์
๗	ค่าการกุศล ให้ทานพระเณร	-	๒๓,๕๒๖ รูเปีย ๓๔ สตางค์	-
	รวม	**๕๔๙,๐๖๒ รูเปีย ๒๐ สตางค์**	**๔๕๕,๖๑๔ รูเปีย ๑๑๓ สตางค์**	**๑,๐๐๕,๗๓๙ รูเปีย ๒๕ สตางค์**

รวมแล้วเป็นเงินทั้งสิ้นจำนวน **หนึ่งล้านห้าพันเจ็ดร้อยสามสิบเก้า รูเปีย ยี่สิบห้าสตางค์**

อาจกล่าวได้ว่า นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ยังไม่ใช่จำนวนเงินที่ท่านใช้ในการก่อสร้างปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะทั้งหมด เนื่องจากยังไม่พบหลักฐานการอ้างอิงถึงงบประมาณที่ท่านได้ใช้ไปในช่วงเวลาย้อนหลังก่อนหน้าปี ๒๔๖๔ ขึ้นไปซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เดินทางไปช่วยฟื้นฟูบูรณะวัดวาอารามจำนวนมากมายหลายแห่ง กับอีกช่วงหนึ่งคือ หลังจากปี ๒๔๗๘ ลงมาจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๒ (นับตามปฏิทินปัจจุบัน) วาระสุดท้ายที่มรณภาพ ก็ยังเป็นอีกช่วงเวลาที่ท่านยังได้รับนิมนต์ให้เป็นประธานก่อสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามทั่วล้านนา (ยกเว้นเชียงใหม่ตามที่ลั่นอมตะวาจาว่าจะไมาไปเหยียบเชียงใหม่อีก) ๓ ปีสุดท้ายก่อนมรณภาพนั้น ท่านได้ฝากผลงานชิ้นโบแดงสามชิ้น ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๑ ตอนอาพาธและมรณภาพ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสถานที่สำคัญต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างอย่างมหาศาล

จารึกในแถบริบบิ้นที่หน้าบันวิหารวัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่งจังหวัดลำพูน ได้กล่าวว่าตั้งแต่ปี ๒๔๖๔ ถึง ๒๔๗๖ ได้ใช้เงินค่าปฏิสังขรณ์พระศาสนา ๘๐๐,๐๐๐ รูเปียเศษ

นั่นคือ การบูรณปฏิสังขรณ์วัดบ้างปาง วัดบ้านเกิดของท่าน การฟื้นฟูวัดจามเทวี การสร้างสะพานศรีวิชัย ทั้งนี้ยังไม่นับรวมไปถึงการได้รับนิมนต์ให้ไปฟื้นฟูเสนาสังฆิกะอีกหลายหลังในวัดพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งยังบูรณะไม่แล้วเสร็จครบถ้วน เนื่องจากเป็นวัดขนาดใหญ่มาก อีกครั้ง

หากรวมจำนวนเงินค่าก่อสร้างที่ไม่ได้รับการบันทึกในบัญชีเมื่อปี ๒๔๗๘ (คือก่อน พ.ศ. ๒๔๖๔ ขึ้นไป และหลัง พ.ศ. ๒๔๗๘ ลงมา) เชื่อว่ารวมแล้วคงเป็นจำนวนเงินอีกประมาณ หนึ่งล้านกว่ารูเปีย

อนึ่ง ยังมีข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งที่กล่าวถึงจำนวนเงินค่าก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย นั่นคือที่หน้าบันตกแต่งด้วยลายปูนปั้นที่วิหารวัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ทำเป็นรูปเทวดา ๒ องค์ เชิญแถบริบบิ้นเขียนว่า

“พระศรีวิไชยาชะนะ วัดบุญเรืองบ้านปาง ผู้เป็นอาธิ ต้นแห่งนิกาย แลการปฏิสังขรณ์พระสาสนาในปัจจุสมัยแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ ตลอด พ.ศ. ๗๖ สิ้นเงิน ๘๐๐,๐๐๐ ร.ป. (รูเปีย) เศษ”

จากข้อความนี้ มีการระบุตัวเลขค่าก่อสร้างเสนาสังฆิกะจำนวนแปดแสนรูเปีย ในช่วงระยะเวลา ๑๒ ปี (พ.ศ. ๒๔๖๔ ถึง ๒๔๗๖) แสดงว่าในขณะที่กำลังสร้างวัดดอยก้อมอยู่นั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จดบันทึกจำนวนเงินค่าก่อสร้างไว้เป็นหลักฐานที่วัดแห่งนี้ ว่ามียอดอยู่ราว ๆ แปดแสนรูเปียแล้ว

แผนที่แสดง ๙ จังหวัดในภาคเหนือตอนบน ที่มีผลงานการบูรณปฏิสังขรณ์วัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย

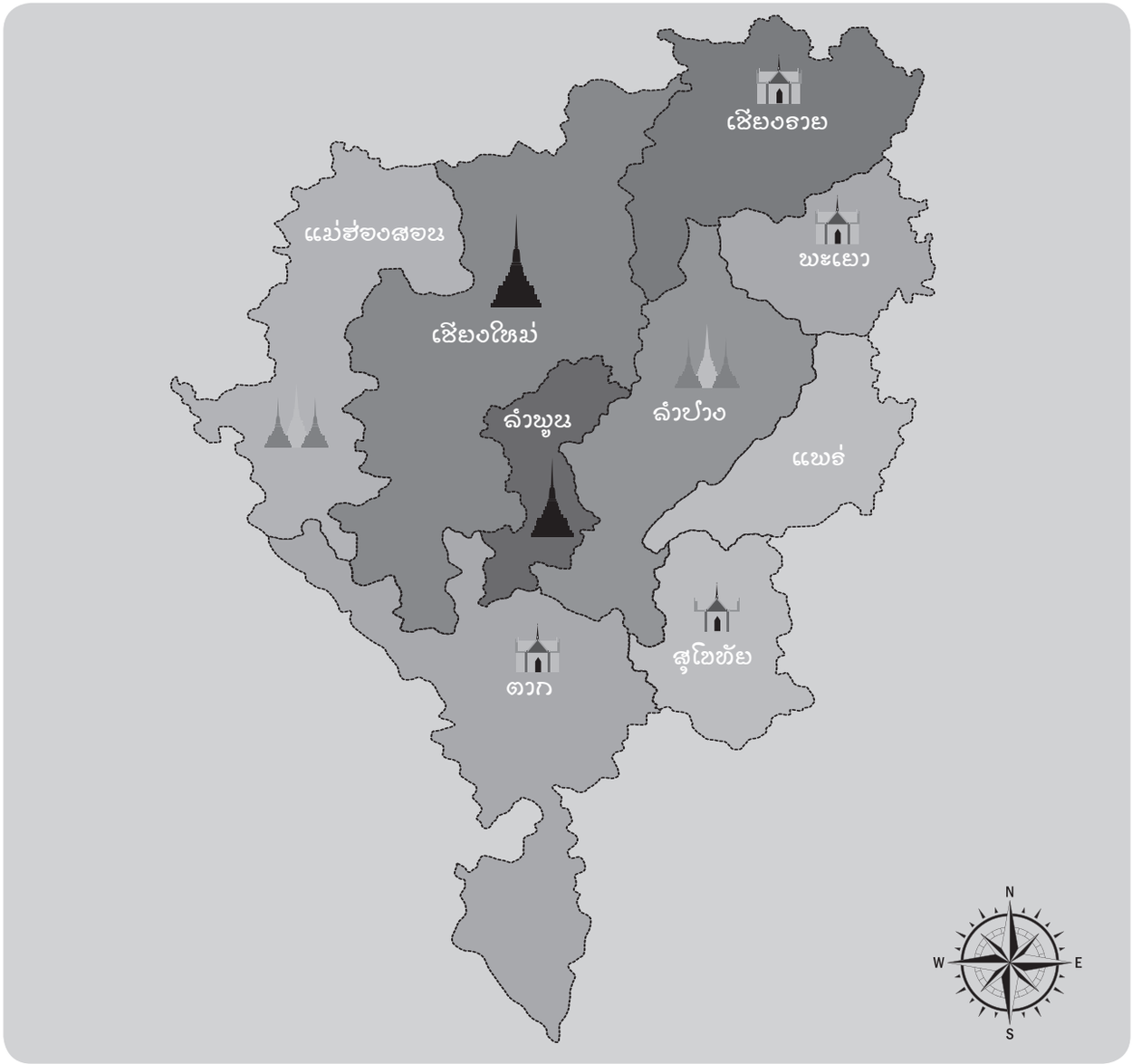

แผนที่ภาคเหนือ ๙ จังหวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัด

จังหวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะนั้นมีทั้งสิ้น ๙ จังหวัด ประกอบด้วย

จังหวัดลำพูน ๓๐ วัด
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๘ วัด
จังหวัดลำปาง ๔๖ วัด
จังหวัดเชียงราย ๔๔ วัด โรงเรียน ๑ แห่ง
จังหวัดพะเยา ๒๕ วัด
จังหวัดแพร่ ๒ วัด
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๔ วัด
จังหวัดตาก ๑ วัด
และจังหวัดสุโขทัย ๑ วัด

รวมทั้งสิ้นจำนวน ๒๑๑ วัด และโรงเรียน ๑ แห่ง

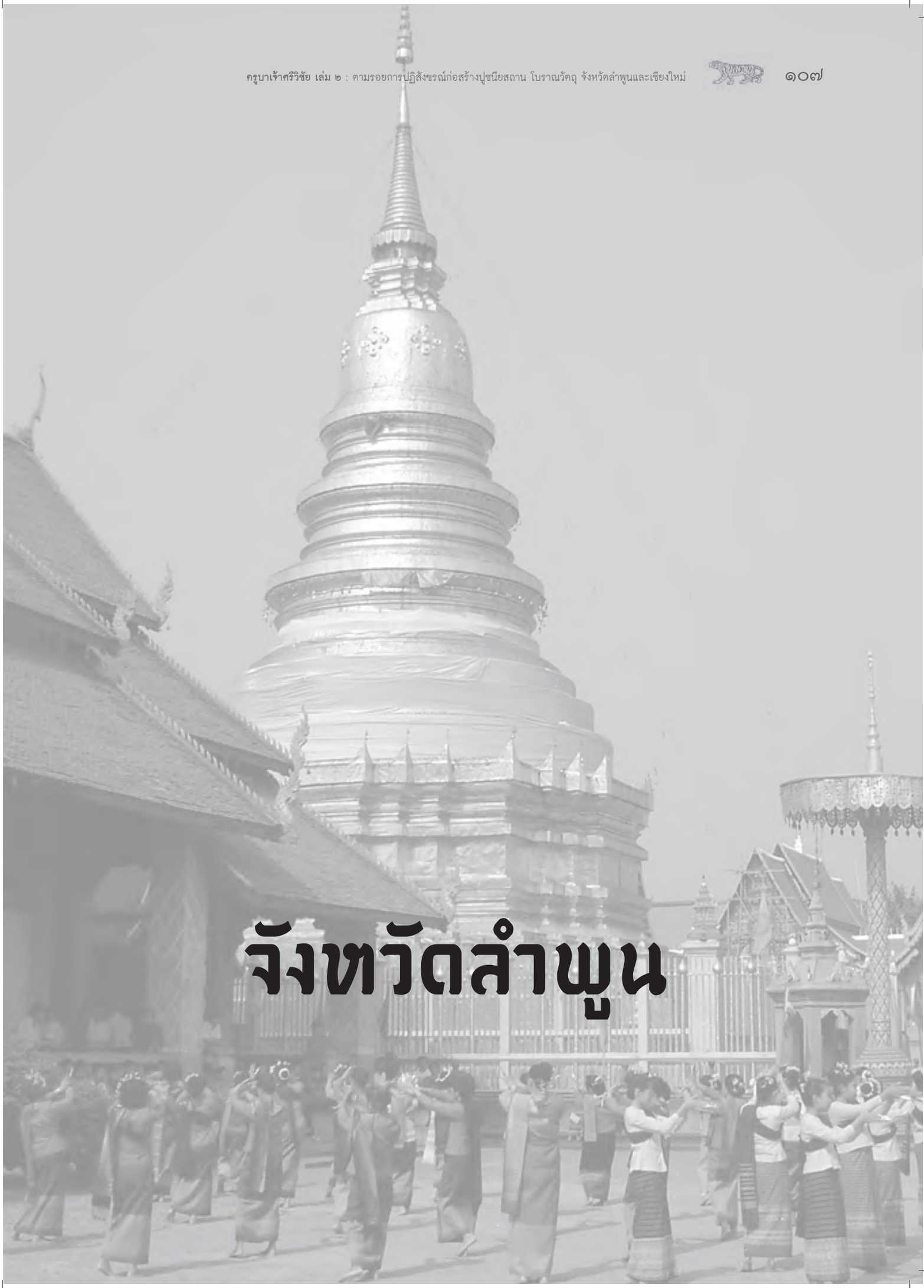

จังหวัดลำพูน

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดบ้านเกิดเมืองนอนของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นจังหวัดแรกสุดและจังหวัดสุดท้ายด้วยเช่นกัน ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและปฏิสังขรณ์วัด ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึง ๒๔๘๐ ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในจังหวัดลำพูนเท่าที่รวบรวมได้มีทั้งสิ้น ๓๐ แห่ง กระจายตัวอยู่แทบทุกอำเภอ ยกเว้นอำเภอเวียงหนองล่อง รวม ๗ อำเภอ ดังนี้

อำเภอเมือง จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดจามเทวี วัดกู่ละมัก วัดดอยติ วัดชัยมงคล วัดสุพรรณรังษี และวัดต้นโชค (ทั้งนี้ยังไม่นับรวมถึงสะพานศรีวิชัยอนุสรณ์ เนื่องจากยังสร้างไม่ทันเสร็จท่านได้ถึงแก่มรณภาพก่อน)

อำเภอป่าซาง จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ วัดพระพุทธบาทตากผ้า และวัดพระนอนม่อนช้าง

อำเภอลี้ จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่ วัดบ้านปาง วัดพระธาตุจอมสวรรค์ วัดแม่ตืน วัดพระธาตุดวงเดียว วัดพระธาตุห้าดวง วัดแม่เทย และวัดแม่ป้อก

อำเภอบ้านโฮ่ง จำนวน ๖ แห่ง ได้แก่ วัดบ้านโฮ่งหลวง วัดป่าพลู วัดพระพุทธบาทสามยอด วัดดอยก้อม วัดห้วยกาน และวัดวังหลวง

อำเภอแม่ทา จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ วัดทาดอยแช่ วัดทาดอยครั่ง และวัดทาดอยคำ

อำเภอทุ่งหัวช้าง จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ วัดหัวขัว วัดทุ่งหัวช้าง วัดหนองป่าตึง และวัดดอนแก้ว

อำเภอบ้านธิ จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุดอยห้างบาตร

โดยในบทนี้จะเรียงลำดับการนำเสนอตามกลุ่มที่กำหนดไว้ ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มที่ปรากฏหลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

๒. กลุ่มที่ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

๓. กลุ่มที่ปรากฏหลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

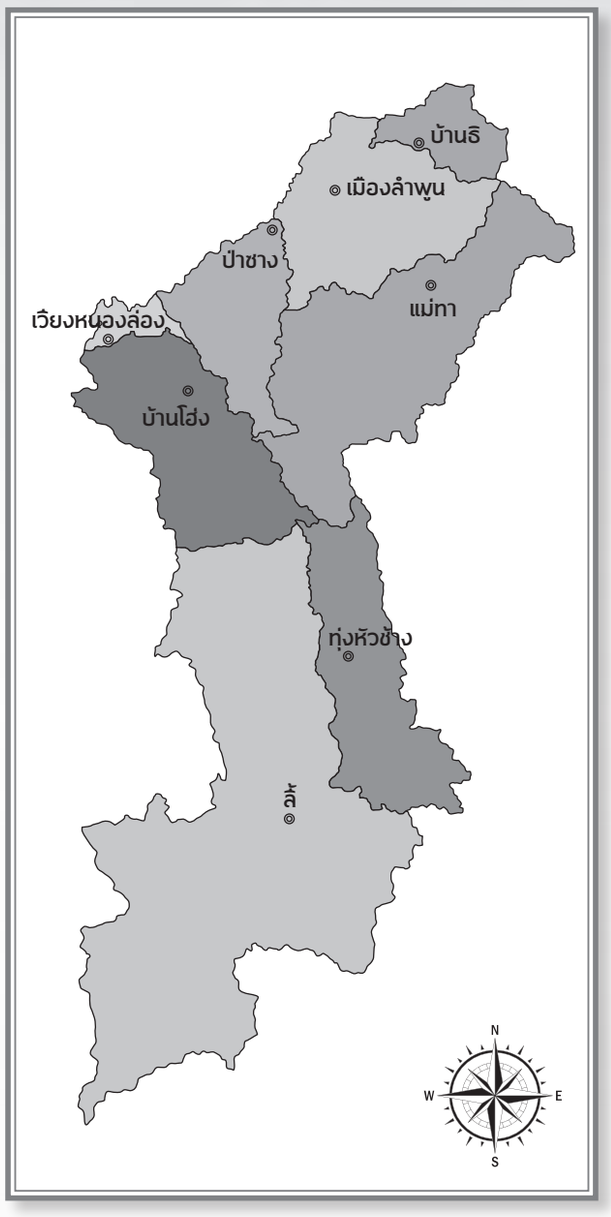

แผนที่จังหวัดลำพูน แสดงที่ตั้งอำเภอทั้ง ๘

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

๑. วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร	อำเภอเมือง
๒. วัดรมณียราม (วัดกู่ละมัก)	อำเภอเมือง
๓. วัดพระธาตุดวงเดียว	อำเภอลี้
๔. วัดดอยก้อม	อำเภอบ้านโฮ่ง

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

๕. วัดจามเทวี	อำเภอเมือง
๖. วัดชัยมงคล	อำเภอเมือง
๗. วัดดอยติ	อำเภอเมือง
๘. วัดพระพุทธบาทตากผ้า	อำเภอป่าซาง
๙. วัดพระนอนม่อนช้าง	อำเภอป่าซาง
๑๐. วัดบ้านปาง	อำเภอลี้
๑๑. วัดพระธาตุจอมสวรรค์	อำเภอลี้
๑๒. วัดพระธาตุห้าดวง	อำเภอลี้
๑๓. วัดแม่ตืน	อำเภอลี้
๑๔. วัดป่าพลู	อำเภอบ้านโฮ่ง
๑๕. วัดวังหลวง	อำเภอบ้านโฮ่ง
๑๖. วัดห้วยกาน	อำเภอบ้านโฮ่ง
๑๗. วัดหัวขัว	อำเภอทุ่งหัวช้าง
๑๘. วัดพระธาตุดอยห้างบาตร	อำเภอบ้านธิ

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

๑๙. วัดต้นโชค	อำเภอเมือง
๒๐. วัดสุพรรณรังษี	อำเภอเมือง
๒๑. วัดทาดอยคำ	อำเภอแม่ทา
๒๒. วัดทาดอยครั่ง	อำเภอแม่ทา
๒๓. วัดทาดอยแช่	อำเภอแม่ทา
๒๔. วัดแม่เทย	อำเภอลี้
๒๕ วัดแม่ป้อก	อำเภอลี้
๒๖. วัดบ้านโฮ่งหลวง	อำเภอบ้านโฮ่ง
๒๗. วัดพระพุทธบาทสามยอด	อำเภอบ้านโฮ่ง
๒๘. วัดทุ่งหัวช้าง	อำเภอทุ่งหัวช้าง
๒๙. วัดดอนแก้ว	อำเภอทุ่งหัวช้าง
๓๐. วัดหนองป่าตึง	อำเภอทุ่งหัวช้าง

นอกจากนี้แล้วยังมีวัดอีกจำนวนหนึ่งที่มีความก้ำกึ่งไม่อาจชี้ชัดได้ว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่ ผู้สนใจสามารถศึกษาได้ในภาคผนวก

กลุ่มที่ ๑ **หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล**

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร
(พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร)

1 พระวิหารหลวง
2 หอพระไตรปิฎก (หอธรรม)
3 เขาพระสุเมรุ
4 วิหารสะดือเมือง
5 วิหารพระพุทธ
6 วิหารพระบาท 4 รอย
7 วิหารพระเจ้าทันใจ
8 วิหารพระเจ้าพันตน
9 วิหารพระเจ้ากลักเกลือ
10 เจดีย์ปทุมวดี
11 วิหารพระพุทธไสยาสน์ (1)
12 วิหารพระสังกัจจายน์
13 เจดีย์เชียงยัน
14 วิหารพระเจ้าละโว้
15 พระบรมธาตุหริภุญไชย
16 หอกังสดาล
17 วิหารพระพุทธไสยาสน์ (2)
18 อุโบสถพระเจ้าทองทิพย์
19 อุโบสถภิกษุณี
20 วิหารพระอัฏฐารส
21 พิพิธภัณฑ์ของวัด
22 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย

เจ้าอาวาส

พระเทพรัตนนายก (จำรัส ทตฺตสิริ) ป.ธ.๗, พธ.ม. (กิติมศักดิ์) พ.ศ. ๒๕๕๖-ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดลำพูน

โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๑๑๑๐๔, ๐๘๑-๗๙๖๒๔๖๖ โทรสาร ๐๕๓-๕๓๐๗๕๓

เว็บไซต์ http://www.hariphunchaitemple.org/index.php

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๓๕ หมู่ที่ ๑ ถนนอินทยงยศ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ ล้อมรอบด้วยถนนทั้งสี่ด้าน คือถนนอัฏฐารสทางทิศเหนือ ถนนไชยมงคลทางทิศใต้ถนนรอบเมืองทางทิศตะวันออก และถนนอินทยงยศทางทิศตะวันตก

มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๒๗ ไร่ ๓ งาน ๘๘ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๕๕๗๓๐๕, ๙๙.๐๐๗๘๙๖

ความสำคัญของวัด

ชื่อของวัดพระธาตุหริภุญชัย ถือเป็นชื่อเฉพาะที่ทางวัดกำหนดตัวสะกดว่า “หริภุญชัย” ตามภาษาบาลี

ภาพถ่ายทางอากาศวัดพระธาตุหริภุญชัยมองจากทิศตะวันตก ถนนอินทยงยศ แบ่งเป็น ๔ คณะ

แต่เมื่อต้องการจะกล่าวถึงยุคสมัยทางศิลปะ ตำนานที่เกี่ยวข้องกับการสถาปนาพระธาตุเจดีย์ และอาณาจักรโบราณที่สร้างโดยพระนางจามเทวี กรมศิลปากรกำหนดให้ใช้ "หริภุญไชย" ตามคำที่ถูกต้องตามอักขระดั้งเดิมภาษาสันสกฤตที่ปรากฏในศิลาจารึกอักษรมอญโบราณหลายหลัก

ประวัติของวัดกล่าวไว้ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุปีที่สร้างว่าตรงกับ พ.ศ. ๑๖๐๖ *"จึ่งบังเกิดมีพระมหาธาตุนิธานในเมืองหริภุญไชย"* ซึ่งศักราชจะคลาดเคลื่อนไปจากประวัติที่ทางวัดระบุไว้ว่าตรงกับ พ.ศ. ๑๔๔๐

อย่างไรก็ดี เอกสารทุกเล่มกล่าวตรงกันว่าอยู่ในรัชสมัยของพระญาอาทิตยราช กษัตริย์ราชวงศ์จามเทวีลำดับที่ ๓๒ โดยสถานที่แห่งนี้เคยเป็นหอจัณฑาคาร (ห้องสุขา) ในเขตพระราชฐานของพระองค์ ต่อมาเมื่อทรงทราบว่าภายใต้แผ่นดินผืนนี้มีการประดิษฐานพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้ามาแต่ครั้งพุทธกาล รวมทั้งมีพระบรมสารีริกธาตุซึ่งนำมาโดยพระมหากัสสปะและพระกัจจายนะ จึงทรงพระราชทานอุทิศถวายให้เป็นเขตสร้างพระธาตุหริภุญไชย เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งได้แสดงปาฏิหาริย์เมื่อมีการอัญเชิญขึ้นมาจากบริเวณดังกล่าว

ความสำคัญขององค์พระธาตุหริภุญไชยปรากฏอยู่ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกความว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสพยากรณ์การอุบัติของพระธาตุหริภุญไชยไว้ดังนี้

"ดูรา สารีบุตร หลังจากตถาคตนิพพานไปแล้ว ศาสนาและพระธาตุแห่งตถาคตจะมาประดิษฐานที่นี้ ตลอด ๕,๐๐๐ วัสสา สถานที่นี้จักปรากฏเป็นนครอันใหญ่ จักมีพระราชาองค์หนึ่งพระนามว่า "อาทิตตราช" เสวยพระนครแห่งนี้ ธาตุแห่งตถาคตจักอุบัติปรากฏขึ้นแก่พระราชาองค์นั้น ท้าวเธอจักได้รังสฤษฏ์พระเจดีย์องค์ใหญ่ พระนวโลกุตรธรรมและพระปริยัติธรรม จักประดิษฐานมั่นคงในเมืองนี้ และเมืองนี้จะปรากฏชื่อว่า หริภุญไชยนคร และฯ"

เมื่อพระญาอาทิตยราชอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นมาจากพื้นดินแล้ว พระธาตุได้ลอยขึ้นเปล่งฉัพพรรณรังสี ๖ ประการ ก่อนจะอัญเชิญประดิษฐานบนแผ่นศิลา พระญาอาทิตยราชทรงโปรดให้สร้างปราสาทสถูปองค์หนึ่ง สูง ๑๒ ศอก มีพระทวารบานประตูทางเข้าออกทั้งสี่ทิศ (หมายถึงก่อโขงเปิดเป็นซุ้มจระนำ) ต่อมาในสมัยของพระญาสรรพสิทธิราช (สวาธิสิทธิ) ผู้เป็นพระราชปนัดดาของพระองค์ โปรดให้ปฏิสังขรณ์พระธาตุหริภุญไชยสูงเพิ่มเป็น ๒๔ ศอก

เมื่อพระญามังรายตีเมืองหริภุญไชย ได้ทรงครองเมืองในช่วงต้น พระองค์ทรงสักการบูชาพระธาตุ

ภาพซ้าย **พระธาตุหริภุญไชย ต้นแบบเจดีย์ทรงระฆังล้านนาของครูบาเจ้าศรีวิชัย**
ภาพขวา **เจดีย์จำลอง (ธาตุน้อย) ที่มุมทั้ง ๔**

หริภุญไชย โปรดให้มหาเถระและอ้ายฟ้า (บุคคลฝ่ายพระญามังราย ผู้อาสาเป็นจารชน ไส้ศึก สอดแนมยุแหย่จนราชวงศ์จามเทวีล่มสลายในยุคของพระญายี่บา) ดำเนินการบูรณะพระธาตุหริภุญไชย การปฏิสังขรณ์ครั้งนั้นได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากทรงปราสาทโขง ๔ ทิศ มาเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกา

ในสมัยพระเจ้าติโลกราช (เป็นกษัตริย์ล้านนาพระองค์เดียวที่สถาปนาตนเองจากคำเรียก “พระญา” ขึ้นเป็น “พระเจ้า” เลียนแบบกษัตริย์อยุธยา) ปรากฏบันทึกว่า ทรงก่อครอบพระธาตุหริภุญไชยเมื่อ พ.ศ. ๑๙๘๖ ด้วยการเสริมพระบรมธาตุขึ้นอีก ๖ วา รวมเป็นความสูง ๙๒ วา (ประมาณ ๑๘๔ เมตร) ฐานกว้าง ๑๒ วา ๒ ศอก เป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังล้านนาที่มีฐานมาลัยเถาสามชั้น วางทับบนฐานย่อเก็จตามรูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบัน

ส่วนการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุภายในตามประวัติวัดกล่าวว่าพระธาตุหริภุญไชยประดิษฐานธาตุกระหม่อม ธาตุกระดูกอก ธาตุกระดูกนิ้วมือ และธาตุย่อยอีกเต็มบาตรหนึ่ง ที่เชื่อว่าพระสาวกในชั้นหลังได้อัญเชิญมาจากอินเดียตามพุทธทำนาย

พระธาตุหริภุญไชยถือเป็นที่สักการบูชาแก่ประชาชนทั่วไป เป็นจอมเจดีย์หนึ่งในแปดของสยาม มีประเพณีการนมัสการและสรงน้ำพระธาตุ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงแปดเป็ง หรือวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ (เดือน ๖ กลาง)

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระธาตุหริภุญชัย เป็นวัดที่มีผลงานการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยมากที่สุดในบรรดาวัดทั้งหมด เป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยโดยตรง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๕๔ ในช่วงต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๓ ท่านถูกกักบริเวณอยู่แจ่งคณะอัฏฐารส ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดเป็นระยะเวลา ๒ ปี ในระหว่างนั้นวิกฤตกลายเป็นโอกาส ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ศึกษาพระธรรมคัมภีร์จำนวนมากจาก **“ครูบาคันธา คนฺธาโร”** เจ้าคณะอัฏฐารส อาทิ นิทานธรรมเรื่องอุสสาบารส ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ตำนานพุทธจารีต องค์ความรู้เรื่องวรรณกรรมศาสนาภาษาบาลีเหล่านี้ ส่งอิทธิพลต่อครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นอย่างสูงในการตั้งปณิธานว่าจะต้องสร้าง “ธรรมยาตราบารมี” จาริกธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อตามรอยสถานที่ที่ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลก

จุดเริ่มต้นในการบูรณปฏิสังขรณ์เริ่มจากผลกระทบของวาตภัย (ชาวลำพูนเรียกพายุครั้งนั้นว่า

ภาพบน **สภาพพระวิหารหลวงหลังเดิมถูกพายุพัดพังทลายทั้งหลัง**
ภาพล่าง **พระเจดีย์ยอดบิ่นแผ่นทองจังโกชำรุด**

"ลมหลวงลำปาง" เนื่องด้วยพัดมาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองลำพูน อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดลำปาง) ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ เวลา ๑๗.๐๐ น. เศษ ได้เกิดลมพายุกระหน่ำอย่างรุนแรงในชั่วเวลาข้ามคืน ส่งผลให้พระวิหารหลวงที่สร้างในสมัยล้านนาถล่มทลายลงมา แต่องค์พระธาตุมิได้เสียหาย เพียงแต่ยอดฉัตรคดงอ รวมทั้งแผ่นทองจังโกบางแผ่นหลุดร่วงไป

เหตุการณ์ครั้งนั้นกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพดำเนินการซ่อมฉัตร พิธียกฉัตรที่ซ่อมเสร็จแล้วมีขึ้นเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ เห็นได้ว่าการบูรณะครั้งนั้นยังไม่มีการปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวงขึ้นมาใหม่

กระทั่งช่วงเวลาระหว่างปี ๒๔๖๓-๒๔๖๕ พลตรี เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูนลำดับที่ ๑๐ ได้ขอความเห็นชอบจาก เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย ในขณะนั้น (พระคัมภีร์ คมฺภีโร) ให้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะหลายหลังในวัด โดยมีเจ้านายของลำพูนให้การอุปถัมภ์ นอกเหนือไปจากพลตรี เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ พร้อมด้วยเจ้าแม่รถแก้ว (พระมารดาของเจ้าจักรคำขจรศักดิ์) แล้ว ยังมีรายชื่อของเจ้านายบุคคลต่างๆ ปรากฏใน "คร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ" ว่ามีส่วนร่วมสนับสนุน อาทิ "เจ้าราชภาคี" (หมายถึงเจ้าราชภาคิไนย) "เจ้าสุริยะ" (หมายถึงเจ้าสุริยา) "เจ้าสมบุญ" (หมายถึงเจ้าหญิงส่วนบุญ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่สนับสนุนครูบาเจ้าศรีวิชัยมากเป็นพิเศษคือ "เจ้าหญิงมุกดา" ช่วงนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงพำนักประจำอยู่ที่วัดเชียงยัน ปัจจุบันคือคณะเชียงยัน วัดพระธาตุหริภุญชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัดพระธาตุหริภุญชัย มีจำนวนมาก การก่อสร้างมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้รีบร้อนบูรณะให้แล้วเสร็จพร้อมกันในคราวเดียว ประกอบด้วยการบูรณะพระธาตุหริภุญไชยก่อนเป็นชิ้นแรก โดยชาวลำพูนร่วมบริจาคแผ่นทองจังโกจำนวนมหาศาล ในครั้งนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับเงินและร่วมบุญรวบรวมได้ ๔๘๐ บาท

ตามด้วยผลงานชิ้นที่สองคือ การตกแต่งลวดลายหน้าแหนบพระวิหารหลวงใช้เงิน ๑,๐๐๐ บาท (หมายเหตุ ตัวเลขค่าก่อสร้างของวัดพระธาตุหริภุญชัย ในเอกสารแต่ละฉบับจะไม่ตรงกัน อาจเกิดจากการคลาดเคลื่อนขณะคัดลอกต่อๆ กันมา) การบูรณะพระวิหารหลวงถือเป็นผลงานชิ้นสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ได้ดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวลำพูน เนื่องจากวิหารหลังเดิมพังค้างคามานานหลายปีแล้ว

เมื่อเสร็จภารกิจการบูรณะองค์พระธาตุเจดีย์และการสร้างพระวิหารหลวง ท่านได้เริ่มงานก่อสร้างเสนาสนะภายในวัดทีละหลังๆ อย่างเป็นกิจจะลักษณะ โดยมีเงินบริจาคเบื้องต้น ๒๔,๙๑๕ (ไม่ระบุว่าเป็นหน่วยรูเปียหรือบาท สันนิษฐานว่ารูเปีย) แล้วลงมือสร้างวิหารเหล่านี้ ๑. วิหารพระพุทธ หมดเงินไป ๒,๗๒๕ รูเปีย ๒. วิหารพระเจ้าละโว้ ๗๓๐ รูเปีย ๓. วิหารมหากัจจายน์ ๑,๗๗๕ รูเปีย ๔. วิหารพระเจ้า

ทันใจ ๒,๓๓๐ รูเปีย ๕. วิหารพระอัฏฐารส ๑๖,๓๙๐ รูเปีย และตอนท้ายระบุว่ารวมเงินค่าถวายทานทำบุญวิหารทุกหลัง เบ็ดเสร็จ ๒๔,๑๙๔ รูเปีย

เกี่ยวกับตัวเลขจำนวนเงินนั้น อาจมีการบันทึกที่ไม่ตรงกันนัก วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๑)” ระบุว่าหมดเงินค่าบูรณะพระธาตุหริภุญไชย ๘๐๐ รูเปีย, สร้างเพิ่มเติมหน้าแหนบวิหารหลวง ๓,๒๒๕ รูเปีย, วิหารพระพุทธ ๒,๗๒๓ รูเปีย, วิหารพระเจ้าละโว้ ๗๓๐ รูเปีย, วิหารพระมหากัจจายน์ ๑,๗๗๗ รูเปีย, วิหารพระเจ้าทันใจ ๒,๓๓๖ รูเปีย, วิหารอัฏฐารส จำนวน ๑๖,๖๓๐ รูเปีย และโรงกุฏิครูบาคันธา ๑,๒๐๐ รูเปีย

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าซ่อมแซมซื้อคำ รัก หาง ติดหน้าแหนบวิหารหลวง ๓,๒๒๕ รูเปีย, สร้างวิหารพระพุทธ ๑,๗๒๓ รูเปีย, สร้างวิหารพระเจ้าทันใจ ๒,๓๓๖ รูเปีย, สร้างวิหารละโว้ ๗๓๐ รูเปีย, วิหารพระมหากัจจายน์ ๑,๗๗๕ รูเปีย, วิหารอัฏฐารส จำนวน ๑๖,๖๓๐ รูเปีย และโรงครูบาคันธา ๑,๒๐๐ รูเปีย

นอกจากนี้ยังพบหลักฐานหนังสือถวายพระราชกุศลของครูบาเจ้าศรีวิชัยถึง พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า “สร้างโรงตั้งเมรุศพครูบาคันธา วัดอัฏฐารส เสร็จเมื่อปี ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๒,๖๙๔ รูเปีย ๔๕ สตางค์”

ในที่นี้ จักกล่าวถึงผลงานด้านการก่อสร้างเสนาสนะหลังใหม่แทนที่หลังเดิม ซึ่งชำรุดทรุดโทรมไปแล้วตามกาลเวลา ดังนี้ พระวิหารหลวง วิหารพระพุทธ วิหารละโว้ (ภายหลังนิยมเรียกวิหารพระเจ้าละโว้) วิหารพระเจ้าทันใจ วิหารอัฏฐารส วิหารมหากัจจายน์ โรงกุฏิครูบาคันธา อุโบสถภิกษุณี อุโบสถพระเจ้าทองทิพย์ หอธรรม วิหารพระพุทธบาทสี่รอยจำลอง ฯลฯ

พระวิหารหลวง

พระวิหารหลวงหลังเดิมสร้าง พ.ศ. ๒๐๕๔ โดยพระเมืองแก้ว กษัตริย์แห่งนครเชียงใหม่องค์ที่ ๑๑

ภาพบน **พระวิหารหลวงหลังเดิมสมัยล้านนาก่อนถูกพายุถล่ม** ***ภาพล่าง*** **ภายในเคยมีพระประธานแค่ ๒ องค์ ซ้าย-ขวายังไม่มีองค์กลาง**

โปรดให้สร้างขึ้นทางด้านทิศตะวันออกขององค์พระธาตุหริภุญไชย

พงศาวดารโยนกระบุว่า หลังจากที่พระเมืองแก้วได้กระทำการบุทองแดงและลงรักปิดทองคำเปลวองค์พระเจดีย์ *“แล้วเสร็จในวันอาทิตย์เดือนแปด ขึ้นเจ็ดค่ำ ปีวอก จัตวาศก จุลศักราช ๘๔๗ ...และให้สร้างวิหารหลวง ณ วัดพระธาตุเมืองลำพูน”*

หลักฐานภาพถ่ายเก่า พบว่ารูปทรงของวิหารหลวงหลังเดิมสมัยล้านนานั้น มีแผนผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เปิดผนังโล่งแบบอาคารโถงหรือที่เรียกว่า วิหารเปื่อย มีแนวผนังระเบียงก่ออิฐฉาบปูนเตี้ย ๆ รับกับแนวชายคาด้านนอกสุด โครงสร้างหลังคาเป็นแบบ “ขื่อม้าต่างไหม”

ต่อมาเกิดพายุพัดวิหารหลวงหลังพังทลาย เหลือเพียงซากปรักหักพังของพระพุทธปฏิมา การบูรณะพระวิหารหลวงของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้นำเอารูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์มาประยุกต์ใช้ค่อนข้างมาก จนกระทั่งพระวิหารหลวงหลังใหม่มีขนาดใหญ่กว่าหลังเดิมมาก ทั้งนี้ไม่ได้สร้าง

ภาพซ้าย **พระวิหารหลวง อยู่ด้านทิศตะวันออกของพระธาตุเจดีย์**
ภาพขวา **หน้าแหนบ เทพนมแตกลายก้านขดเป็นตัวหอรมานและดอกสับปะรด**

ด้วยรูปแบบวิหารเปี๋ยดังเดิม ทว่าเป็นแบบวิหารปิดทางเหนือเรียกว่า **"วิหารแบบมีป่างเอก"** (มีผนัง) องค์ประกอบดังนี้

๑. ในส่วนของผังอาคาร สร้างขึ้นบนแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่ย่อเก็จคือตัดตรง ผังพื้นขนาด ๕ ห้อง มีจุดเด่นอยู่ที่การต่อ "พาไล" หมายถึงแนวเสาเรียงรายยื่นออกมาจากผนังวิหารด้านนอกที่มีหลังคาคลุมอีกชั้น สามารถใช้เป็นลานประทักษิณโดยรอบพระวิหารได้ ลักษณะเช่นนี้ได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นการรับอิทธิพลมาจากแผนผังของสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาศาสดาราม วัดสระเกศวรมหาวิหาร วัดราชสิทธาราม เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว พระวิหารหลวงวัดพระธาตุหริภุญชัยยังมีมุขระเบียงทางขึ้นทั้งทางด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้าง ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในศิลปะล้านนา

๒. โครงสร้างอาคารเปลี่ยนจากเครื่องไม้ก่อมาเป็นแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก ในส่วนโครงสร้างหลักใช้เวลาก่อสร้างด้วยความรวดเร็ว เช่น เสา ขื่อ คาน เนื่องจากมีศรัทธาทุนทรัพย์มาก และได้ช่างฝีมือจากคุ้มหลวงเข้ามาร่วมด้วย ทำให้เกิดผลงานที่ผสมผสานระหว่างช่างพื้นบ้านที่ติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมา และช่างจากคุ้มหลวงที่เป็นเจ้าภาพอุปถัมภ์ กล่าวคือยังคงใช้โครงสร้างขื่อม้าต่างไหมอยู่เหมือนเดิม แต่มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบในการลดชั้นหลังคาจากที่เคยชักชายปีกอ่อนช้อยลงต่ำ ให้แข็งตรงดูอ่อนโค้งน้อยลง เพื่อเน้นความมั่นคงแข็งแรง ในส่วนฝ้าเพดานทำการปิดทึบ บนฝ้าเพดานประดับด้วยลายฉลุปิดทองเป็นภาพเทพชุมนุม ในส่วนของผนังวิหารก่ออิฐฉาบปูนไปจนจรดขอบแป

๓. ในส่วนของหลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ ตกแต่งหน้าแหนบเป็นแบบผนังหุ้มกลอง แทนหน้าบันแบบขื่อม้าต่างไหม ตามที่รับอิทธิพลมาจากภาคกลาง ลวดลายภายในกรอบหน้าบันตกแต่งเต็มพื้นที่ ไม่มีการแบ่งช่องเป็นลูกฟักเล็กๆ มีลักษณะผสมผสานระหว่างลวดลายพื้นเมือง เช่น ลายดอกสับปะรด ลายเครือเถา และลวดลายพันธุ์พฤกษาอื่นๆ ที่ยังคงความเป็นล้านนาอยู่ ผสมผสานกับลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง อาทิ ไอยราพต หนุมานต่อสู้กันเป็นคู่ๆ ในลักษณะที่เรียกว่า "ภาพจับ" ลายเทพนม ลายกระหนกช่อหางโต ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายหน้ากาล (ราหูมุข) ลายหน้าเสือ (สิงหมุข) วัสดุที่พื้นหลังแผงหน้าแหนบ มีทั้งกระจกจีน หรือ "จีนดิบ" ของล้านนา และมีทั้งกระจกสีสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการมาซ่อมเพิ่มภายหลัง

๔. เสาภายในวิหารมีความพิเศษคือ ใช้เสาเหลี่ยมผสมเสากลม ประดับด้วยกระจกสีเป็นลวดลายประดิษฐ์แบบภาคกลางเช่นกัน อาทิ ลายเทพนม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ บริเวณเสา ซุ้มประตู หน้าต่าง หน้าบัน คันทวย มีพัฒนาการในเรื่องเทคนิค โดยใช้วิธีการหล่อแบบพิมพ์ปูนเพื่อความรวดเร็ว จากนั้นระบายสีปิดทองและติดกระจก

ภายในวิหารหลวงประดิษฐานพระปฏิมาองค์

ภาพซ้าย **พาไล ช่วงเสาที่รองรับหลังคาปีกซ้าย-ขวา และระเบียงมุขหน้า-หลัง *ภาพขวา* ซุ้มประตูปูนปั้นแบบยอดเกี้ยว**

ใหญ่ก่ออิฐถือปูนลงรักปิดทองบนแท่นแก้วรวม ๓ องค์ ๒ องค์ซ้าย-ขวา เป็นของเก่าที่มีมาแต่เดิม ส่วนองค์กลางประธานที่ใหญ่ที่สุดนั้น สร้างใหม่โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย และมีพระพุทธปฏิมาหล่อโลหะขนาดกลางสมัยล้านนาตอนต้นอีกหลายองค์

สิ่งสำคัญภายในพระวิหารหลวงคือ **“พระแก้วขาว”** หรือ **“พระเสตังคมณีศรีเมืองหริภุญไชย”** ที่ประดิษฐานในบุษบก เป็นการจำลองจากพระแก้วขาวองค์เดิมของพระนางจามเทวี ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดเชียงมั่น กับอีกองค์หนึ่งคือ “พระพุทธเจ้าน้อย” หรือเจ้าชายสิทธัตถะในปางประสูติ ยกพระหัตถ์ข้างหนึ่งขึ้นชี้ฟ้า อีกข้างหนึ่งชี้ลงดิน เป็นสัญลักษณ์ทรงประกาศว่า ขอเกิดเป็นพระชาติสุดท้ายแล้ว เป็นประติมากรรมสำริดขนาดเล็กที่ขุดค้นพบบริเวณฐานเจดีย์แม่ครัว คณะเชียงยัน

พระเสตังคมณีศรีเมืองหริภุญไชย (พระแก้วขาวจำลอง)

วิหารพระพุทธ

ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ขององค์พระธาตุหริภุญไชย ตำนานพระธาตุเจ้าหริภุญไชย ระบุว่าสร้างในสมัยพระเมืองเมืองเกษเกล้า หรือพระเมืองอ้าย (พ.ศ. ๒๐๖๘ – ๒๐๘๑) รัชกาลที่ ๑๒ แห่งราชวงศ์มังราย โดยโปรดให้สร้างวิหารประจำทางทิศใต้ของพระธาตุหริภุญไชย ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่สมัยล้านนา ลงรักปิดทองเรียกว่า “พระพุทธ” มีข้อสังเกตว่าชื่อของ “วิหารพระพุทธ” ปรากฏอยู่ที่วัดพระธาตุลำปางหลวงด้านทิศใต้เช่นเดียวกัน

พระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้พรรณนาการสร้างวิหารพระพุทธของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ดังนี้

*“จึ่งสร้าง**วิหาร สถานพระพุทธ***
หื้อสะอาดขึ้นเพิงพาว
เสาก่อทึบ ใส่อิฐปูนขาว
นับลวงยาว ว่ามี ๕ ห้อง
เครื่องไม้สัก ประดับหยั่นหย้อง
ติดพานลม (ป้านลม) ช่อฟ้า
อิฏฐกำ มุงดินสะง้า
ดอกแหนบหน้าเชียงคราน
วิวิธะ ใบเครือเจือจาน
ดอกดวงบาน เงาะงอกออกเอื้อม

วิหารพระพุทธด้านหน้าลดมุข ๒ ชั้น ด้านหลังมีมุขเดียว ทำผนังเกลี้ยงตามความนิยมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มณีกาโจ วัณโณสว่างเหลื้อม
แสงคำเรืองส่องพรัก
โมจรๅ ใส่ด้วยน้ำรัก
หางชาดเข้าพัณณ์พราย”

ครูบาเจ้าศรีวิชัยปฏิสังขรณ์วิหารพระพุทธขึ้นใหม่เป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูนในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า โครงสร้างหลังคาแบบขื่อม้าต่างไหม กรุฝ้าเพดานปิดทึบ ตกแต่งลวดลายบนหน้าบันรูปพันธุ์พฤกษา มีรูปเสือสัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ปีกนกทั้งสองข้าง ระเบียงมุขด้านหน้าล้อมรอบด้วยลูกกรงหล่อปูนระบายสี เป็นแผ่นยาวฉลุลายคล้ายล้อกระเบื้องกังไสของจีน ซึ่งลูกกรงลักษณะเช่นนี้พบว่าใช้ประดับที่ระเบียงมุขของวิหารพระเจ้าละโว้ และอุโบสถภิกษุณีด้วยเช่นเดียวกัน

เสาวิหารเป็นเสากลมฉาบปูน ประดับปูนปั้นรูปหน้ากาลในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ติดกระจก พื้นด้านในปูด้วยกระเบื้องลายดอก ซึ่งได้รับพระราชทานมาจากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ส่วนบนของผนังด้านในมีภาพจิตรกรรมสีน้ำพลาสติกเรื่องมโหสถชาดก ฝ้าเพดานปิดทองล่องชาด เขียนเป็นรูปนางมณีเมขลาและเทพชุมนุม แท่นแก้วหรือฐานชุกชีรองรับพระประธาน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าประดับกระจก

บานประตูเป็นรูปเทวดาจารใบลาน ในใบลานเคยเขียนชื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้บูรณะวิหาร แต่ลายภาพที่ปรากฏในปัจจุบันได้ใส่ชื่อพระครูที่บูรณะทับลงไปแล้ว เช่นเดียวกับการปรากฏชื่อผู้บูรณะบนหน้าบัน

ภายในวิหารพระพุทธ ติดกระจกสีที่แท่งเสากลมและฐานแท่นแก้ว ปูพื้นด้วยกระเบื้องสำเร็จรูป

วิหารพระพุทธได้รับการบูรณะอีกในปี ๒๕๐๑ *ภาพซ้าย* ทวารบาลเฝ้าประตู มีรอยแก้ชื่อผู้บูรณะจากครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นพระภิกษุรูปอื่น *ภาพขวา* หลักฐานรูปเสือบนหน้าบันยืนยันว่าเป็นผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ถูกเขียนชื่อทับด้วยผู้บูรณะภายหลัง

วิหารพระละโว้

ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือขององค์พระธาตุหริภุญไชย ปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของศรัทธาสาธุชน ที่ถืออุโบสถศีลนอนวัดระหว่างช่วงพรรษากาล ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่เรียกว่า “พระละโว้” จากตำนานมุขปาฐะของวัดธงสัจจะ (ตั้งอยู่ริมแม่น้ำกวงทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดพระธาตุหริภุญชัย) เล่าว่าพระนางจามเทวีได้อัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรจากเมืองละโว้มาสององค์ องค์เล็กให้ประดิษฐานในวิหารวัดหลวง (คือวัดพระธาตุหริภุญชัย) แล้วอธิษฐานตุงให้กวัดแกว่งไปทั่วเมือง หากตุง (ธง) ไปติดตั้ง ณ บริเวณใดจะโปรดให้สร้างวัดอีกแห่ง ณ บริเวณนั้น พร้อมให้อัญเชิญพระพุทธรูปยืนอุ้มบาตรองค์ใหญ่ไปประดิษฐานในวิหารจึงชื่อว่า “วัดตุงสัจจะ”

ภาพซ้าย **วิหารพระเจ้าละโว้** ***ภาพขวา*** **ตกแต่งหนุมานที่ค้ำยัน เสาถอดแม่พิมพ์รูปพุ่มข้าวบิณฑ์ติดกระจก**

ภายในมีพระเจ้าละโว้ปางอุ้มบาตร โครงสร้างเพดานดาดคอนกรีตยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

หรือวัดธงสัจจะ หมายถึงจุดเสี่ยงทำนายตุง ตั้งอยู่ใกล้เขตประตูเมืองด้านทิศตะวันออก

ทว่าตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ได้บันทึกไว้ว่า พ.ศ. ๒๓๓๔ พระญากาวิละพร้อมด้วยอนุชาทั้งสองเจ้าราชวงศ์ และเสนาอำมาตย์ ได้พร้อมกันสร้างหอยอ ๔ ด้านของพระมหาธาตุแห่งเมืองลำพูน และสร้างพระเจ้าละโว้ในวิหารด้านเหนือของพระธาตุ

ในขณะที่ พระธรรมเทศนาเรื่อง “กตัญญุตกถา... ปวัตติกถา” ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) อดีตเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง เรียบเรียงไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้กล่าวว่า

“ลุจุลศักราช ๑๑๕๙ (พ.ศ. ๒๓๔๐) ปีมะเส็ง นพศก พม่าก็ยกกองทัพใหญ่ มีพลถึงเก้าหมื่นเศษ มาตั้งล้อมเมืองนครเชียงใหม่ไว้ ท่านพระญากาวิละเจ้าเมืองนครเชียงใหม่ก็ได้รักษาเมืองไว้โดยแน่นหนา พม่าหาตีได้ไม่ ครั้นศึกพม่าแตกหนีไปแล้ว ท่านก็ได้สร้างพระวิหารวัดละโว้ เมืองลำพูนขึ้นอีกแห่งหนึ่ง”

เห็นได้ว่าศักราชที่เขียนถึงการสร้างวิหารละโว้นั้นคลาดเคลื่อนกันระหว่าง ปี ๒๓๓๔ กับ ๒๓๔๐ แต่อย่างไรก็ดี ข้อมูลระบุตรงกันว่าวิหารละโว้สร้างในสมัยพระญากาวิละ

มีข้อน่าสังเกตว่า ชื่อเรียก “วิหารพระละโว้” นี้ยังปรากฏอยู่ทั่วไปในเขตลำพูน-ลำปาง-เชียงใหม่ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ในอดีตระหว่างนครหริภุญไชยกับเมืองละโว้ เช่นที่วัดพระธาตุลำปางหลวง อันเป็นเมืองเครือข่ายอาณาจักรหริภุญไชยร่วมสมัยกับพระนางจามเทวี นั้นก็ปรากฏชื่อของ “วิหารพระละโว้” เพียงแต่ทิศที่ตั้งนั้นเปลี่ยนจากทิศเหนือขององค์พระธาตุเจดีย์เป็นทิศตะวันตก

ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวิหารพระละโว้ด้วยการใช้โครงสร้างเพดานดาดคอนกรีตสมัยใหม่ด้วยเสาแท่งใหญ่ ค้ำยันหลังคาตกแต่งด้วยรูปหนุมาน อันเป็นอัตลักษณ์สำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารพระเจ้าทันใจ

ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกขององค์พระธาตุหริภุญไชย ภายในประดิษฐานพระเจ้าทันใจ เป็นพระพุทธปฏิมาสมัยล้านนาประทับยืนปางอุ้มบาตร

ภาพซ้าย วิหารพระเจ้าทันใจ สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* ซุ้มประตูทางเข้าเป็นซุ้มนาคเกี้ยว ๓ ชั้น ประดับปูนปั้นรูปดอกไม้

วิหารพระเจ้าทันใจหลังเดิม ยุคแรกสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย หลังปัจจุบันมีการบูรณะอีกครั้ง

ภาพซ้าย พระเจ้าทันใจปางอุ้มบาตรในกรอบซุ้มพญานาค *ภาพขวา* ฐานแท่นแก้วประดับกระจกสีชิ้นเล็กๆ

หรือชาวล้านนาเรียกว่า “ปางอุ้มโอ”

คร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้พรรณนาการสร้างวิหารพระเจ้าทันใจ ดังนี้

“สร้างวิหาระ พระเจ้าทันใจ
นับเรียงไป ไว้เป็น ๔ ห้อง”

จากภาพถ่ายโบราณพบว่าวิหารพระเจ้าทันใจหลังเดิมมีสัญลักษณ์รูปเสืออยู่ที่หน้าบัน ปัจจุบันยังคงรูปช้างเอราวัณ (เหลือเพียงเศียรเดียว) เนื่องจากมีการซ่อมแซมวิหารอีกหลายครั้ง

เชื่อว่าจากการบูรณะวิหารซึ่งประดิษฐาน “พระเจ้าทันใจ” องค์สำคัญยิ่งนี้เอง ที่ส่งผลให้ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับแนวความคิดเรื่องคติการสร้างปูชนียวัตถุและปูชนียสถานให้สำเร็จเรียบร้อยในเวลาอันรวดเร็วฉับพลันทันด่วน เกิดความนิยมในการสร้าง “พระธาตุทันใจ” ที่สำเร็จภายในไม่กี่วัน และการสร้าง “พระเจ้าทันใจ” ประดิษฐานด้านทิศตะวันตกของวัดต่าง ๆ ที่ท่านไปบูรณปฏิสังขรณ์

ปี ๒๕๕๖-๒๕๕๘ กรมศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะวิหารพระเจ้าทันใจอีกครั้ง

วิหารพระอัฏฐารส

ตั้งอยู่ในมุมทิศพายัพ หรือทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เดิมเรียกวัดอัฏฐารส มีวิหารพระอัฏฐารสเป็นหลัก พร้อมด้วยโบสถ์ภิกษุณี หรือที่ในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า “วิหารน้อย” และวิหารพระสังกัจจายน์

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะวิหารทั้ง ๓ หลังที่กล่าวมานี้ วิหารพระอัฏฐารสก่อเป็นทรงมณฑป ผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ทำหลังคาสูงซ้อนกัน ๗ ชั้น ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสูง ๑๘ ศอก ก่ออิฐถือปูน มีขนาดใหญ่ใกล้เคียงกับพระเจ้ากลักเกลือ (บอกเกลือ) ในวิหารพระเจ้าแดง

มีข้อน่าสงสัยเกี่ยวกับชื่อของ “พระอัฏฐารส” ว่าเหตุใดที่นี่จึงสร้างพระปฏิมาสูง ๑๘ ศอกเป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง จากการสัมภาษณ์พระครูเทพญาณเวที ผู้ดูแลคณะอัฏฐารส อดีตเจ้าคณะจังหวัดลำพูน และที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗ ก่อนที่ท่านจะมรณภาพ ได้อธิบายว่าแต่เดิมนั้นพระประธานภายในวิหารพระอัฏฐารสเป็นพระพุทธรูปประทับยืนสูง ๑๘ ศอกปิดหุ้มด้วยทองคำเปลวเปล่งปลั่ง กระทั่งช่วงสงคราม (ไม่ได้ระบุว่าสงครามโลกครั้งที่ ๑ หรือครั้งที่ ๒ ก่อนหรือหลังการไปบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย) ทางวัดเกรงว่าจะมีคนมาลักลอบขโมยทองจากพระอัฏฐารส จึงได้เอาปูนหุ้มพอกทับองค์เดิมไว้ข้างใน แล้วเปลี่ยนรูปแบบใหม่กลายเป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง เนื่องจากสภาวการณ์อันรีบเร่งในขณะนั้นย่อมทำพระปฏิมาในอิริยาบถนั่งง่ายกว่าอิริยาบถยืน และเพื่ออำพรางมิให้มิจฉาชีพรู้ว่านี่คือพระอัฏฐารส

คณะอัฏฐารสมีหน้าที่จัดสลากภัตประจำปี ในเดือน ๑๒ เพ็ญ (ตรงกับเดือน ๑๐ ใต้) เรียกประเพณีกินข้าวสลาก

คร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้พรรณนาการสร้างวิหารอัฏฐารส ไว้ดังนี้

*“สร้าง**วิหาร พระอัฏฐรส***
เสาก่อด้วยสิเมน
จีนหมู่เจ๊ก เขาช่างจบเจน
ปังเอกสิเมน ก่อทาแถมด้วย
แปลงเป็นมนดก มีฝายอดส้วย
ฉัตรมุงทวย ๗ ชั้น
ทำด้วยวิจิตร ทั่วไปทั้งนั้น
ติดพอกด้วยคำแดง
ส่วนองค์พระพุทธ ปิดทองใสแสง
ล้วนแต่คำแดง ทังตนพระเจ้า

วิหารพระอัฏฐารส อาคารทรงมณฑปหลังคาซ้อนหลายชั้น ผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระอัฏฐารส พอกทับองค์ยืนด้วยองค์นั่ง** ***ภาพล่าง*** **ซุ้มประตู-หน้าต่างวิหารอัฏฐารส ตกแต่งลายหน้ากาล-สิงหมุข**

เสี้ยงหมื่น ๖ พัน ๓ ร้อยรวมเข้า
๙๐ มีบ่แคล้ว
สร้างมนดก เสร็จสับพร้อมแล้ว
เดือนยี่แก้วเทิงมา
๖ ค่ำแล้ว ยี่แก้วมาสา
ศักราชพุทธา ศก ๖๕
พร้อมด้วยสัทธา ทังหลายชุหน้า
ฉลองทำบุญหยาดน้ำ"

อุโบสถภิกษุณี

เอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพ รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัย ในมณฑลพายัพ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ระบุถึงปีที่สร้างอุโบสถคณะอัฏฐารส (ในเอกสารใช้คำว่า "อุโบสถวัดอัฏฐารส") ว่าอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ คือสร้างหลังจากเสนาสนะหลังอื่นๆ นานนับ ๑๐ ปี ใช้เงินค่าก่อสร้าง ๖,๓๘๙ รูเปีย ๔๖ สตางค์

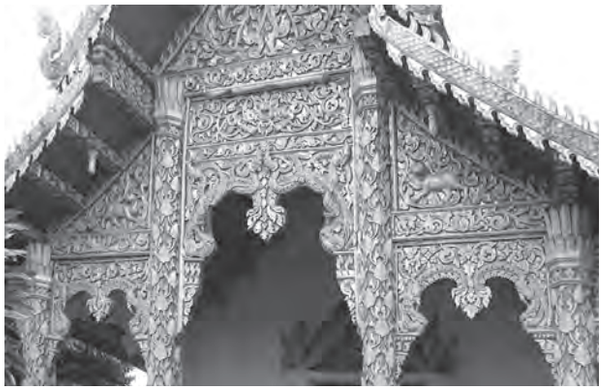

ภาพบน **อุโบสถภิกษุณี เป็นผลงานยุคหลังของครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพล่าง* **ซุ้มประตูแบบบันแถลง มีหน้ากาลที่ยอดซุ้ม และมีเทพนมตอนกลาง**

คนลำพูนมักเรียกว่า "วิหารน้อย" ตั้งอยู่หน้ามณฑปพระอัฏฐารส

เป็นวิหารขนาดเล็กที่แสดงสัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน บนหน้าบันมีลายรูปเสือทำจากไม้แกะสลักปิดทอง

ภาพบน **วิหารพระมหากัจจายน์ตั้งอยู่คณะอัฏฐารส** *ภาพล่าง* **ภายในมีรูปปั้นพระกัจจายนะ สร้างมานานกว่า ๖๐๐ ปี**

"อุโบสถภิกษุณี" แม้ปัจจุบันไม่มีหน้าที่ใช้สอยใดๆ แต่อย่างน้อยที่สุดหลักฐานชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่า ในภาคเหนือได้มีการพบอุโบสถที่แสดงถึง การอนุญาตให้สตรีได้มีโอกาสบวชเรียนเป็นภิกษุณีได้อยู่ถึงสองแห่งคือ โบสถ์ภิกษุณีที่วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร และที่ "อุโบสถสองสงฆ์" วัดพระสิงห์เชียงใหม่

วิหารมหากัจจายน์หรือวิหารพระเจ้าปุ่มผะหญา

พระสังกัจจายน์นี้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยล้านนา

ดังปรากฏหลักฐานในโคลงนิราศหริภุญไชย ที่มีการกล่าวถึงดังนี้

สำนวนฉบับพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวว่า

นาภีสมสวดสร้าง กระจาย
ปูอาสน์อิงเขนยหลาย ลูกซ้อน
เทียนทุงพี่ถือถวาย เคนคู่ องค์เอ่
ก็เท่าทิพเจ้จ้อน เอกอ้างปณิธา

สำนวนฉบับหอสมุดแห่งชาติ กล่าวว่า

นาภีสมสอดสร้าง มหากระจาย
ปูอาสน์อิงทะเพิมหลาย ลูกซ้อน
เทียนทุงทิพถือถวาย เคนคู่ อวรเอย
พอเท่าทีปเจ้าซ้อน เอกอ้างปณิธาน์

พระสังขจายหรือชาวล้านนาเรียก“สังกัจจายน์” กวีได้รจนาไว้ว่า สร้างในลักษณะมีท้องนูนขึ้น มีเครื่องปูลาดสำหรับนั่งและมีหมอนอิงซ้อนกันหลายลูก ความนิยมในการนับถือพระสังกัจจายน์มีขึ้นมาแล้วตั้งแต่สมัยหริภุญไชย

คร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้พรรณนาการสร้างวิหารพระมหากัจจายน์ ดังนี้

“สร้อยพระวิหาร สาวกองคะ
หลังนึ่งหั้นเนอนาย
มุงรูปพระ มหากัจจาย
สถิตสำบาย ต่อไปเบื้องหน้า”

นอกจากนี้แล้ว คัมภีร์ใบลานเขียนด้วยอักษรธัมม์ล้านนา โดยสามเณรอินทา วัดป่าตึงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ปี ๒๔๗๒ ปริวรรตโดย ชัยวุฒิ ไชยชนะ ยังมีการกล่าวถึงอาคารอีกหลังหนึ่งในวัดพระธาตุหริภุญชัยว่า สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ใช้คำว่า **“วิหารอัคคะสาวักกะ”** หมายถึง พระมหากัจจายนะ ผู้เป็นหนึ่งในเอกอัครสาวกของพุทธองค์ สอดรับกับคร่าวที่กล่าวมา

ส่วนสิ่งก่อสร้างที่ชื่อว่า **“โรงกุฏิครูบาคันธา”** ในคณะอัฏฐารส ซึ่งเป็นอีกหนึ่งผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เคยใช้เป็นเมรุวางศพของครูบาคันธา เจ้าคณะอัฏฐารส เข้าใจว่าคงรื้อไปแล้ว ครูบาคันธา คนฺธาโร เป็นผู้ดูแลครูบาเจ้าศรีวิชัยในห้วงเวลา ๒ ปี ระหว่างถูกจองจำในการต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๓ ที่คณะอัฏฐารสช่วงเวลานั้นเองที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มีโอกาสเล่าเรียนเขียนอ่านตัวอักขระล้านนาภาษาบาลีเพิ่มเติมจากคัมภีร์ใบลานอันทรงคุณค่าที่เก็บรักษาในหอธรรมวัดพระธาตุหริภุญชัย ครั้นเมื่อครูบาคันธามรณภาพแล้ว ความผูกพันที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมีต่อครูบาคันธาในช่วง ๒ ปี ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับเป็นเจ้าภาพทำโรงกุฏิ คล้ายศาลาตั้งเมรุสวดศพ เพื่อถวายเป็นสังฆบูชาให้แก่ครูบาคันธาด้วย

อุโบสถพระเจ้าทองทิพย์

อยู่นอกกำแพงวัดด้านทิศตะวันออก เป็นพระอุโบสถขนาดใหญ่ บรรจุพระสงฆ์ได้ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ รูป มีมุขยื่นด้านหน้า หลังคาซ้อนกัน ๒ ชั้น มีระเบียง

ภาพซ้าย **พระอุโบสถพระเจ้าทองทิพย์** ***ภาพขวา*** **ทำหน้าบันรูปช้างเอราวัณ ๓ เศียร ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฎ**

ภาพซ้าย **พระเจ้าทองทิพย์ภายในพระอุโบสถ ศิลปะล้านนาพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ตอนต้น** ***ภาพขวา*** **คันทวยรูปหอรมาน ๒ ตนสู้รบกันแบบภาพจับ**

เปิดพาไลด้านเหนือ – ใต้แบบรัตนโกสินทร์ ภายในมีค้ำยันรูปหนุมานสู้กัน

พระเจ้าทองทิพย์ พระประธานหล่อสำริดลงรักปิดทอง ศิลปะล้านนาสร้างราวสมัยพระเจ้าติโลกราช ถึงสมัยพระญายอดเชียงราย ประดิษฐานในมณฑปโขงพระเจ้า ซึ่งพลตรี เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ ได้อัญเชิญพระพุทธรูปองค์นี้มาจากวัดหนองหนาม ตำบลบ้านแป้น อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พระอุโบสถนี้ใช้เป็นที่ประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่ในฤดูเข้าพรรษาและออกพรรษา โดยภิกษุสงฆ์เขตตำบลในเมืองทั้งหมดจะมาประชุมกันเป็นปกติทุกปี

ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษาอยู่ที่คณะเชียงยันนานหลายปี คล้ายเป็นพระอารามประจำอีกแห่ง หรือกุฏิอีกหลังหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อต้องเดินทางแวะผ่านเข้าตัวเมืองลำพูน แม้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณะเสนาสนะหลังใดหรือไม่ในเขตปกครองของคณะเชียงยัน แต่เมื่อพิจารณาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถพระเจ้าทองทิพย์แล้ว ไม่ว่าการทำพาไล (เสารองรับปีกหลังคา) ด้านนอกพระอุโบสถ หรือลวดลายหน้าบันที่ทำเป็นรูปช้างเอราวัณ ๓ เศียร มีพระมหาพิชัยมงกุฎอยู่ตอนบน รวมทั้งการใช้ค้ำยันไม้แกะสลักเป็นรูปหนุมานทั้งภายในและภายนอกพระอุโบสถ พบว่าทั้งหมดนี้เป็นผลงานในกระบวนงานช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ยังมีเสนาสนะอีกจำนวนมากภายในวัดพระธาตุหริภุญชัย ที่แม้ไม่มีการระบุในเอกสารลายลักษณ์ว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่ แต่จากรูปแบบศิลปกรรมนั้น พบว่ายากที่จะปฏิเสธ ได้แก่ หอพระไตรปิฎก (หอธรรมหลวง) และวิหารพระบาทสี่รอย

อนึ่ง ในช่วงบั้นปลายชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย หลังจากการต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้าย และได้จำพรรษาอยู่ที่วัดจามเทวี ระหว่าง ปี ๒๔๗๙-๒๔๘๑ กระทั่งมรณภาพนั้น แทบไม่มีการบันทึกหลักฐานด้านเอกสารลายลักษณ์อีกเลยว่าท่านไปก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ที่วัดใดอีกบ้าง ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง ท่านยังได้สร้างผลงานอย่างต่อเนื่องไม่เคยขาด และจากทำเลที่ตั้งของวัดจามเทวีไปวัดพระธาตุหริภุญชัยนั้นอยู่ในระยะที่ใกล้กันมาก กอปรกับวัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีมาก่อนแล้ว จึงเชื่อว่ายังมีเสนาสนะอีกหลายชิ้นที่เป็นผลงานการบูรณะของท่าน

ภาพบน **วิหารพระพุทธบาทสี่รอย ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แรงบันดาลใจมาจากพระพุทธบาทสี่รอยที่อำเภอแม่ริม** *ภาพล่าง* **หน้าบันรูปเทพนมท่ามกลางหอรมานและลายก้านขดบนพื้นหลังกระจกจีน**

วิหารพระพุทธบาทสี่รอยจำลอง

ตั้งอยู่หลังวิหารพระพุทธ มุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระบรมธาตุ สร้างขึ้นภายหลังจากการบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวงซึ่งถูกพายุถล่ม แม้ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่า เป็นหนึ่งในผลงาน

หอธรรมหลวง อายุ ๕๐๐ กว่าปี ที่สันนิษฐานว่าเป็นอีกหนึ่งในผลงานการบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่จากคำบอกเล่าของศรัทธาภายในวัดยืนยันว่า วิหารดังกล่าวเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับความเชื่อของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างไม่ต้องสงสัย นั่นคือการให้ความเคารพต่อคติ “พระพุทธบาทสี่รอย” ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก ซึ่งเชื่อว่าในภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้าทั้งหมดห้าพระองค์ ที่ผ่านมาได้โปรดเวไนยสัตว์แล้วจำนวนทั้งสิ้นสี่พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันโธ พระโกนาคมน์ พระมหากัสสปะ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโคตมะ องค์ปัจจุบัน ซึ่งชาวล้านนาเชื่อว่าเมื่อถึงยุคพระศรีอาริย์ หรืออนาคตพุทธเจ้าองค์ที่ห้า รอยพระบาททั้งสี่รอยนี้จักหลอมรวมกลายเป็นรอยเดียว โดยมีการจำลองรูปแบบมาจากที่วัดพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ลวดลายบนหน้าบันของวิหารพระพุทธบาทสี่รอยจำลอง แกะสลักไม้ระบายสีทองบนพื้นหลังกระจกจืนเป็นรูปเทพนมอยู่ตอนกลาง ท่ามลายพันธุ์พฤกษาช่อกระหนกหางโต มีหนุมานหรือหอรมาน ๔ ตัว

หอพระไตรปิฎก

ทางภาคเหนือเรียกว่า “หอธรรมหลวง” ตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ขององค์พระธาตุหริภุญไชย มีประวัติการก่อสร้างปรากฏตามหลักฐาน “ศิลาจารึกหริปุญชปุรี” พบที่วัดพระธาตุหริภุญชัย เลขทะเบียน ลพ.๑๕ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ห้องจัดแสดงของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย ว่าสร้างโดยพระเมืองแก้ว

หน้ากาลเอามือจับอาวุธ ที่ผนังหอไตร บูรณะสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพถ่ายเก่าหอไตรสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ด้านขวามือยังมีกู่สถูป ๑ องค์

(พ.ศ. ๒๐๓๘- ๒๐๖๘) กษัตริย์ผู้ครองเมืองเชียงใหม่พร้อมด้วยพระราชมารดา

ลักษณะการสร้างหอไตรทรงสูงบนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าเช่นนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของหอธรรมล้านนา สิ่งที่เป็นผลงานการบูรณะหอธรรมหลวงของครูบาเจ้าศรีวิชัยปรากฏอยู่ในส่วนต่างๆ ดังนี้คือ การทำรูปหน้ากาลหรือราหู ผู้พิทักษ์ศาสนสถานบนหน้าบัน รูปเทวดาประนมกรหรือเทวดายืนแท่นถือพระขรรค์ที่บานพระทวาร การตกแต่งผนังอาคารด้วยดอกไม้ทิพย์อยู่ในกรอบลายพุ่มข้าวบิณฑ์ หมายถึงความอุดมสมบูรณ์

ในยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มีการต่อเติมซ่อมเสริมในส่วนของปูนปั้นที่สองข้างบันไดนาคทางขึ้นชั้นบนนั้น ได้มีการนำรูปตัว “สิงห์มอม” สัตว์ผสมระหว่างแมว เสือ สุนัข ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากประเทศจีน มาประดับไว้ที่ผนังด้านข้างบันได มอมเป็นสัตว์ในจินตนาการที่นิยมทำในหมู่ชาวไทลื้อ-ไทยองจากสิบสองปันนาและรัฐฉาน

วัดรมณียาราม (กู่ละมัก)

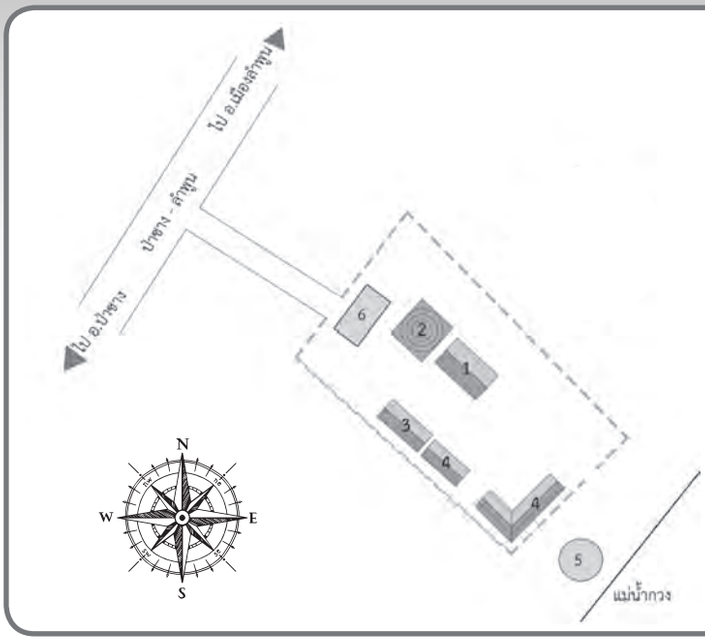

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์
3 กุฏิเจ้าอาวาส
4 ศาลาวัด
5 บ่อน้ำโบราณทรงแปดเหลี่ยม
6 ซากโบราณสถานสมัยหริภุญไชย

เจ้าอาวาส

ขณะนี้ (๒๕๖๑) ยังไม่มีเจ้าอาวาส ผู้ดูแลวัดกู่ละมักอย่างเป็นทางการคือ พระครูสุวัตถิ์ธรรมกิจ เจ้าอาวาสวัดพันตาเกิน เจ้าคณะตำบลต้นธง

โทรศัพท์ ๐๘๒-๑๙๐๗๖๒๘

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๒๒ ถนนสายลำพูน-ป่าซาง หมู่ที่ ๔ บ้านศรีย้อย ตำบลต้นธง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ประมาณ ๔ กิโลเมตร

มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๓๗ ตารางวา

พิกัดแผนที่ ๑๘.๕๕๑๐๔๕, ๙๘.๙๗๗๓๖๓

ความสำคัญของวัด

ประวัติของวัดรมณียารามปรากฏทั้งในตำนานมูลศาสนาและตำนานท้องถิ่นมีความสอดคล้องกัน กล่าวถึงการเสด็จขึ้นมาจากละโว้ของพระนางจามเทวีเพื่อครองนครหริภุญไชย ตามคำอัญเชิญของฤาษีวาสุเทพราว พ.ศ. ๑๒๐๔ โดยขณะที่กระบวนเสด็จของพระนางจามเทวีมาถึง “ท่าเชียงทอง” (ซึ่งยังเป็นปริศนาอยู่ว่า “ท่าเชียงทอง” แห่งนี้จะหมายถึงบริเวณอำเภอจอมทอง อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ หรือบริเวณสบทา-ปากบ่อง รอยต่อของแม่น้ำ ปิง-กวง-ทาของจังหวัดลำพูน) อันเป็นเขตชานเมืองก่อนถึงนครหริภุญไชย พระนางจามเทวีได้หยุดพักกระบวนเรือและสร้างเมืองเล็กขึ้นบริเวณนอกเมืองเพื่อตั้งค่ายประทับแรม โหราจารย์ได้ถวายความเห็นให้ทรงเสี่ยงธนูดูตามประเพณีก่อนที่จะเสด็จเข้าสู่นครหริภุญไชย จึงโปรดให้นายขมังธนูน้าวคันศรส่งลูกธนูไปทางทิศเหนือด้วยกำลังแรง ลูกธนูไปตกอยู่ ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งจักถือว่าเป็นชัยภูมิอันเหมาะสม พระสงฆ์ทั้งหลายจึงถวายพระพรว่าพระนางควรจักหยั่งรากพระพุทธศาสนาลง ณ ที่นั้นเป็นปฐมบท

เมื่อพวกนายธนูได้ยิงเข้าไปแล้ว จุดที่ลูกธนูตกห่างออกไปจากท่าเชียงทองราว ๑ โยชน์ครึ่ง พระนางจามเทวีโปรดให้ก่อพระอารามขึ้น พร้อมด้วยพระมหาเจดีย์ วัดนี้จึงมีชื่อว่า “วัดกู่ละปัก” (หมายถึงลูก

สองหลักฐานเก่ายุคพระนางจามเทวี *ภาพซ้าย* แท่งหินสีมาแสดงเขตอุโบสถยุคหริภุญไชย อยู่ทิศตะวันตกของพระธาตุกู่ละมัก *ภาพขวา* บ่อน้ำศิลาแลงทรง ๘ เหลี่ยม ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกนอกเขตพุทธาวาสใกล้แม่น้ำกวง

ธนูของชาวลัวะ-ชาวเม็งเรียกโดยรวมว่าพวก “ละ” หรือ “ละว้า” มาตกปักอยู่) ต่อมาแผลงเป็น “กู่ละมัก” ที่แห่งนี้โปรดให้หล่อพระพุทธรูปเท่าพระองค์จริง (พระเจ้าค่าคิง) บรรจุไว้ในชุ้มของพระบรมธาตุ และยังได้ถวาย “พระสิกขีปฏิมาศิลาดำ” ประดิษฐานไว้ในพระอาราม นอกจากนี้แล้ว บรรดาเสนามหาอำมาตย์ที่ตามเสด็จ เป็นต้นว่า “พญาแขนเหล็ก” และ “พญาบ่เพ็ก” ก็โดยเสด็จพระราชกุศลสร้างพระพุทธรูปด้วยคนละองค์สององค์ พระพุทธรูปทั้งหลายจึงเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในเมืองเหนือตั้งแต่นั้นมา

พระนางจามเทวีทรงสถาปนาเมืองเล็กแห่งนี้ขึ้นเป็นพลับพลาชั่วคราว ประกอบด้วยพระราชนิเวศน์เรือนหลวงสำหรับเสด็จประทับ รวมทั้งที่พักคณะผู้ติดตามทั้งหมด พระนางและปวงเสนาประชาราษฎร์ที่ติดตามต่างอาศัยอยู่ในเมืองเล็กนั้นด้วยความสุขสบายรื่นรมย์ สถานที่ดังกล่าวจึงได้ชื่อว่า “รมยคาม” และคนทั้งหลายเรียกกันสืบมาว่า บ้านละมัก หรือรมณียาราม จากนั้นพระนางจามเทวีเสด็จต่อไปนั่งเมืองยังนครหริภุญไชย

ในสมัยล้านนา วัดกู่ละมักเคยมีชื่อเรียกว่า “วัดอโศการาม” อยู่ระยะหนึ่ง แต่ไม่ค่อยปรากฏเอกสารกล่าวถึงวัดกู่ละมักในยุคล้านนามากนัก

ผลงานของครูบาศรีวิชัย

มี ๒ ชิ้น คือพระเจดีย์และพระวิหาร (หลังเดิม) พระเจดีย์ได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ปี

ภาพซ้าย **พระธาตุกู่ละมัก ครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อครอบองค์เดิมของพระนางจามเทวีไว้ด้วยรูปแบบเจดีย์ทรงปราสาท**
ภาพขวา **องค์บัลลังก์ของพระธาตุกู่ละมัก ประดับตกแต่งด้วยกระจกสี ตามรูปแบบความนิยมในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ภาพเก่าพระธาตุกู่ละมักยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปในซุ้มจระนำ ๔ ทิศ**
ภาพขวา **รูปหน้ากาลคายนาคทำด้วยปูนหล่อจากแม่พิมพ์**

๒๔๗๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณปฏิสังขรณ์ด้วยการครอบเจดีย์องค์เดิมที่สร้างในยุคหริภุญไชย ใช้เวลาการก่อสร้างทั้งหมด ๑ เดือน

ค่าใช้จ่ายในการบูรณะพระเจดีย์ "วัดอารัมมริยะ" (เป็นชื่อที่เขียนในเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ) **ระบุว่าสิ้นเงินไป ๓,๔๙๐ รูเปีย**

พระเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างครอบนั้นเป็นเจดีย์ทรงปราสาทต่อด้วยยอดเจดีย์ทรงกลม องค์เรือนธาตุทรงสี่เหลี่ยมแบบจัตุรมุข มีซุ้มจระนำหรือซุ้มทิศประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งทั้ง ๔ ด้าน พระพุทธรูปมีทั้งปางมารวิชัยและปางสมาธิ ที่ซุ้มจระนำประดับตกแต่งด้วยลายหน้ากาลปลายเป็นรูปมกร-นาค เป็นแผ่นหล่อแม่พิมพ์สำเร็จรูป ลายเดียวกันกับที่พบในวัดมะขามหลวง วัดพระนอนแม่ปูคา และวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

หลังจากนั้น ๑ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้สร้างพระวิหารขึ้นหลังหนึ่ง ดังที่พบหลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า *"สร้างวิหารวัดอารามมนียะ* (เป็นอีกชื่อที่ใช้เรียกวัดรมณียารามในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย) *อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๒,๑๔๒ รูเปีย ๕๙ สตางค์"*

ภาพซ้าย **รูปเสือผสมนกในตราจักรบนเพดานธรรมาสน์**
ภาพขวา **ตราจักรที่เจ้าจักรคำขรศักดิ์สร้างถวายครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ภาพซ้าย **พระวิหารหน้าบันไม้หลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพขวา* **วิหารหลังใหม่ที่บูรณะทับที่เดิม**

ปี ๒๕๓๒ ทางวัดกู่ละมักได้รื้อวิหารหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้วสร้างหลังใหม่ทับที่เดิม จากการสำรวจพบหลักฐานภาพถ่ายโบราณในวัด ซึ่งถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นภาพวิหารไม้หลังเล็กที่ครูบาศรีวิชัยได้สร้างไว้ ปัจจุบันรื้อถอนไปแล้ว และพบธรรมาสน์ที่ใช้สำหรับแสดงพระธรรมเทศนาไว้ในวิหารหลวงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยและพลตรีเจ้าจักรคำขจรศักดิ์เป็นผู้สร้างขึ้น ทำให้มีตราสัญลักษณ์รูปเสือในวงจักร (จักรคือสัญลักษณ์ของเจ้าจักรคำขจรศักดิ์) มีหน้าที่ใช้สอยมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาปี ๒๕๕๐ กรมศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะพระเจดีย์ตามรูปแบบเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมการขุดค้นทางโบราณคดีได้หลักฐานพบซากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่เก่าแก่ถึงสมัยหริภุญไชยหลายชิ้น จากการสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่อายุ ๘๐-๙๐ ปีที่อาศัยในละแวกนั้น (สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ ปีที่กรมศิลปากรเตรียมการบูรณะพระเจดีย์) เล่าว่า ทันได้เห็นพระเจดีย์องค์เดิมสมัยหริภุญไชยก่อนถูกครอบโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ระบุว่ามีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ละม้ายคล้ายคลึงกับที่ “เจดีย์แม่ครัว” หรือ “เจดีย์เชียงยัน” ในวัดพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งสร้างในสมัยหริภุญไชยเช่นเดียวกัน

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุกู่ละมัก กำหนดจัดในแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๘ เหนือ

พระพุทธรูปประธานในพระวิหารหลวง

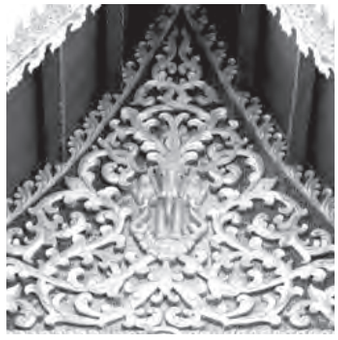

ภาพซ้าย **ปูนปั้นรูปนกยูงที่ซุ้มประตูวิหาร**
ภาพขวา **ไอยราพตบนหน้าบัน**

วัดพระธาตุดวงเดียว
(วัดกลางเวียง/วัดเวียงเจดีย์)

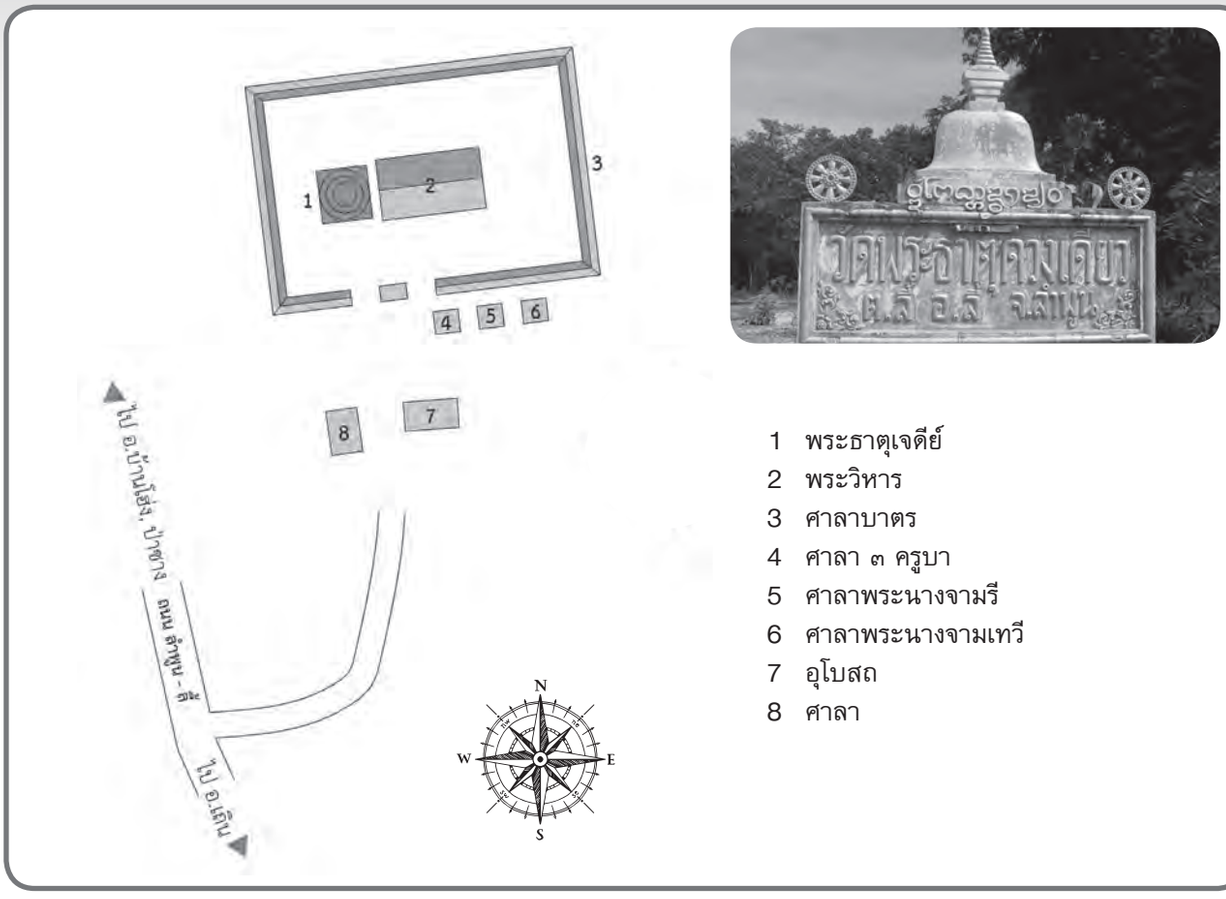

1 พระธาตุเจดีย์
2 พระวิหาร
3 ศาลาบาตร
4 ศาลา ๓ ครูบา
5 ศาลาพระนางจามรี
6 ศาลาพระนางจามเทวี
7 อุโบสถ
8 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระครูสถิตปิยวัฒน์ ฐิตสีโล พ.ศ. ๒๕๓๙ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๒๔๑๔๒๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๔๗ บ้านพระธาตุห้าดวง หมู่ที่ ๔ ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

เนื้อที่ ๑๐๐ ไร่ ๗๕ ตารางวา

พิกัด ๑๗.๗๘๓๖๘๔, ๙๘.๙๕๔๗๗๑

ขออนุญาตยกวัดร้างตั้งขึ้นเป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษาเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๓

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุดวงเดียว มีชื่อเรียกอีกสองชื่อคือ **วัดกลางเวียง** และ**วัดเวียงเจดีย์** ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับวัดพระธาตุห้าดวง อยู่บนเนินขนาดย่อมซึ่งเป็นศูนย์กลางตำแหน่งของเวียงโบราณชื่อ “เวียงกุมตระ” หรือ “เวียงลี้” ซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังนี้

ผู้สร้างเวียงลี้ รวมทั้งสร้างวัดพระธาตุดวงเดียว คือ “พระนางจามรี” ในตำนานกล่าวว่าคือธิดาของเจ้า

ผู้ครองเมืองหลวงพระบาง ถูกพวกฮ่อ (หากพิจารณาตามประวัติศาสตร์ น่าจะหมายถึงมองโกลมากกว่าจีน) ตีเมืองแตก ต้องอพยพหลบภัยมาหาที่พักพิงใหม่ โดยเสี่ยงสัจจาธิษฐานให้ช้าง “พลายสุวรรณหัตถี” นำทางมา พญาช้างพาพระนางจากต้นแม่น้ำปิงลัดเลาะภูเขาลงมาทางดอยหล่อของเชียงใหม่ ข้ามแม่น้ำปิงมาสู่ฝั่งลำพูน แยกเข้ามาทางแม่น้ำลี้ตามเส้นทางที่อยู่ในเขตอำเภอทุ่งหัวช้าง จนกระทั่งถึงดอยลูกหนึ่งชื่อดอยอุสุภราช พญาช้างได้พาพระนางจามรีมายังสถานที่ซึ่งมีก้อนหินใหญ่อยู่ก้อนหนึ่ง ก้อนหินนี้เป็นจอมปลวกของพญานกยูง พญาช้างได้ทำกิริยาอาการกับก้อนหินใหญ่นี้ ๕ อย่างคือ ๑. คู้แข้งทำท่าไหว้

อนุสาวรีย์พระนางจามรีที่หน้าวัด และภายในศาลาก่อนเข้าเขตพุทธาวาส

ภาพซ้าย **ภาพถ่ายเก่าของพระธาตุดวงเดียวในยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะก่อครอบ *ภาพขวา* ภาพวาดที่ศาลาบาตร แสดงพัฒนาการของพระธาตุดวงเดียวตั้งแต่แรกสร้างในสมัยพระนางจามรี จนถึงยุคครูบาชัยยะวงศาพัฒนา**

๒. ชูงวงเสมือนโปรยข้าวตอก ๓. แผดเสียงสีหนาทประหนึ่งแสดงความยินดี ๔. ก้มหัวน้อมลงดินแสดงอาการสักการะ ๕. ลุกขึ้นเดินไปโดยรอบก้อนหินนี้ ๓ รอบ เสมือนเป็นการประทักษิณ

จากนั้นพญาช้างเดินไปรอบๆ บริเวณสถานที่นั้น พระนางจามรีให้เสนาอำมาตย์ตามพญาช้างไป เพื่อกำหนดเขตการสร้างบ้านเมือง จากนั้นได้เริ่มก่อสร้างเวียงลี้ ณ บริเวณวัดพระธาตุดวงเดียวปัจจุบัน ในอดีตมีชื่อเรียกว่า **“วัดพระธาตุกลางเวียง”** และบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุห้าดวงที่สร้างมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวียุคหริภุญไชยด้วย เพราะฉะนั้นเวียงลี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **“เวียงเจดีย์ห้าหลัง”** บ้านเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุขตั้งแต่สมัยพระนางจามรีมาจนถึงสมัยเจ้านิ้วมือง้ามปกครอง

สถานะของเวียงกุมตระเป็นรัฐอิสระ ที่ถูกผลัดเปลี่ยนอำนาจยึดครองระหว่างสองอาณาจักรใหญ่คือสุโขทัยและล้านนามาโดยตลอด กระทั่งสมัยพระญาสามฝั่งแกน เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๘ (พ.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๘๔) แห่งราชวงศ์มังราย ได้อาราธนาพระมหาญาณรังสี แห่งสำนักวัดสวนดอกเชียงใหม่ มาบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุห้าดวง (รวมถึงวัดพระธาตุดวงเดียวด้วย) ลุถึงสมัยพระเมืองแก้ว ผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๐๓๐-๒๐๖๐) ได้บูรณปฏิสังขรณ์เวียงลี้หรือเวียงเจดีย์ห้าหลัง ให้กลับฟื้นคืนสู่ความเจริญรุ่งเรือง

หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงขอบเขตคัน

ภาพซ้าย **ภาพเขียนที่ศาลาบาตร แสดงเรื่องครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังกำกับการก่อสร้างพระธาตุดวงเดียว** ***ภาพขวา*** **พระธาตุดวงเดียวที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา บูรณะก่อครอบใหม่อีกรอบ แต่ยังคงรักษารูปแบบของเจดีย์ที่มีมาลัย ๔ ชั้น**

น้ำคูดินของเวียงลี้หรือเวียงกุมตระนั้น มีให้เห็นเด่นชัดในบริเวณเวียงเจดีย์กลางอำเภอลี้ ประกอบด้วยกลุ่มวัดพระธาตุดวงเดียว วัดพระธาตุห้าดวง วัดแท่นคำ จนถึงวัดลี้หลวง วัดเหล่านี้ล้วนแต่สร้างทับแนวกำแพงและโบราณสถานทั้งสิ้น ยังเหลือซากศิลาแลง อิฐ ดินเผา โบราณวัตถุ กระจัดกระจาย โดยเฉพาะวัดพระธาตุดวงเดียวกับวัดแท่นคำตั้งอยู่คนละฟากถูกถนนพหลโยธินตัดผ่ากลาง ทำให้หลักฐานทางโบราณคดีถูกทำลาย ส่วนที่วัดลี้หลวงยังปรากฏเสาหลักเมืองลี้ พร้อมศาลบูชาเจ้าเมืองลี้ทั้ง ๖ พระองค์

วัดพระธาตุดวงเดียวมีรูปปั้นของพระนางจามรีทั้งในท่าประทับยืนด้านหน้ากำแพงวัด และท่าประทับนั่งภายในซุ้มใกล้ศาลาบาตร สิ่งสำคัญคือภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นใหม่รายรอบศาลาบาตร แสดงประวัติความเป็นมาของพระนางจามรีที่หนีทัพมองโกลจากหลวงพระบางมาถึงเวียงลี้ ในแรมทางผ่านอุปสรรคนานัปการแต่ก็รอดพ้นมาได้ราวปาฏิหาริย์ ตำนานมีความสอดคล้องกับการตั้งชื่อบ้านนามเมืองตามรายทางทั้งในเชียงใหม่-ลำพูน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ตามประวัติวัดกล่าวว่า พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พาลูกศิษย์ พระภิกษุสามเณร เดินทางมาบูรณะพระธาตุดวงเดียว สมัยนั้นสภาพของวัดพระธาตุดวงเดียวเป็นป่าใหญ่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยและลูกศิษย์ไม่สามารถตัดต้นไม้ใหญ่ได้ จึงได้เรียกครูบาอภิชัยขาวปีมาทำพิธีไล่ดวงวิญญาณตามความเชื่อที่ว่ามีอารักษ์สถิตอยู่ในป่าตามต้นไม้ใหญ่เพื่อที่จะสามารถตัดต้นไม้และบูรณะพระธาตุดวงเดียวได้อย่างสะดวก โดยการเก็บอิฐที่พังตกลงมาเกลื่อน เรียงเป็นฐานพระเจดีย์ก่อขึ้นไป

พบหลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า *“สร้างพระเจดีย์ในเวียง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๕๐๐ รูเปีย”*

เห็นได้ว่า คำว่า “พระเจดีย์ในเวียง” เป็นชื่อเดียวกันกับ “พระเจดีย์กลางเวียง” หรือ “พระธาตุดวงเดียว” เนื่องจากชื่อเรียก “พระธาตุห้าดวง” นั้นในเอกสารเก่าเขียนว่า “พระธาตุดอยแม่ลี้” ซึ่งตรงกับชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งของพระธาตุห้าดวงว่า “พระธาตุดอยเวียง” คือจะมีคำว่า “ดอย”

จากภาพถ่ายเก่าพบว่า ทั้งวัดพระธาตุดวงเดียว (และอาจรวมถึงวัดพระธาตุห้าดวงด้วย) ก่อนที่จะได้รับการบูรณะครอบใหม่เป็นเจดีย์ในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น เคยมีลักษณะฐานล่างละม้ายกับเจดีย์ที่นักโบราณคดีเชื่อว่ามีส่วนยอดรองรับเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

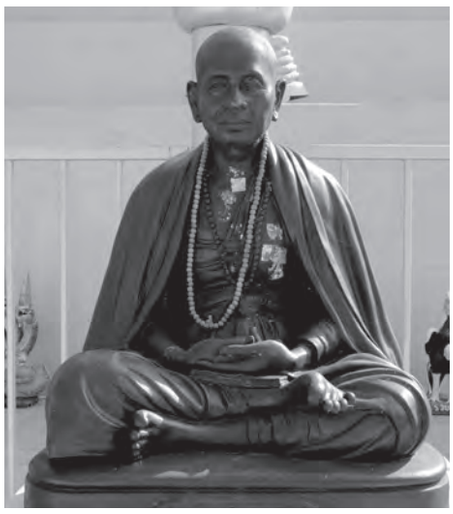

รูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย

คัมภีร์ใบลานตัวอักษรธัมม์ล้านนา จารึกตำนานของพระนางจามรี และการสร้างพระธาตุดวงเดียว

หรือทรงดอกบัวตูมแบบสุโขทัยมาก่อน ซึ่งไม่แน่ใจว่าภาพถ่ายที่เห็นเป็นการบูรณะครอบทับของเก่าดั้งเดิมที่พระนางจามรีทรงสร้างมาแล้วกี่ชั้น และเจดีย์ที่คล้ายทรงดอกบัวตูมนั้นไม่มีใครทราบว่าสร้างในยุคใด อาจเป็นเจดีย์ยุคที่สุโขทัยปกครองเวียงลี้ หรืออาจสร้างในยุคที่พระภิกษุในสายวัดสวนดอกสมัยล้านนาได้นำรูปแบบเจดีย์สุโขทัยมาสถาปนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์นิกายสวนดอกนี้มีความผูกพันกับทางสุโขทัยอย่างใกล้ชิด

เจดีย์พระธาตุดวงเดียวที่สร้างครอบใหม่โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยและสานต่อจนเสร็จโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนานั้น เป็นเจดีย์ทรงระฆังล้านนา ฐานบัวมาลัยเถา ๔ ชั้น ตั้งอยู่บนฐานกลม ๓ ชั้น และฐานย่อเก็จสูงใหญ่ พระเจดีย์สูงประมาณ ๓๐ เมตร ปิดทองจังโกอย่างสวยงาม มีพระวิหารหนึ่งหลังสร้างโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกด้านหน้าพระเจดีย์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกชิ้นคือศาลาบาตรที่ล้อมรอบเขตพุทธาวาส พร้อมด้วยรูปปั้นเสือที่อยู่ด้านทิศตะวันออกนอกศาลาบาตรทางด้านหน้าผา ซึ่งเป็นเขตที่ไม่ค่อยมีใครเดินไปถึงบริเวณนั้น เนื่องจากวัดหันหน้าสู่ถนนทางทิศตะวันตก

จากนั้นครูบาอภิชัยขาวปีได้มาจำพรรษาที่วัดนี้ ๑ พรรษา และสร้างศาลาหลังหนึ่ง

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๒ ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มาบูรณะพระธาตุดวงเดียวต่อจากครูบาเจ้าศรีวิชัยจนแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๓๘ พร้อมทั้งได้สร้างกุฏิไม้หนึ่งหลังใน พ.ศ. ๒๕๓๙ และมอบหมายให้พระอธิการปิยวัฒน์ (ต่อมาคือ พระครูสถิตปิยวัฒน์ ฐิตสีโล เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน) จากวัดห้วยบง มาเป็นเจ้าอาวาส

ภาพบน กำแพงอิฐและศิลาแลงของเวียงลี้ตั้งล้อมพระธาตุดวงเดียว
ภาพล่าง ทิศตะวันออกมีรูปปั้นเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดดอยก้อม

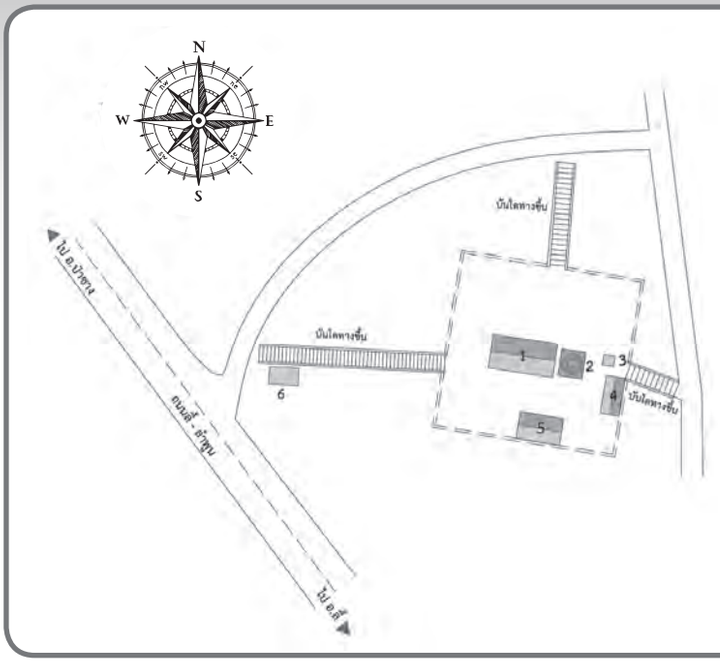

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์
3 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 ศาลาบำเพ็ญบุญ
5 กุฏิเจ้าอาวาส
6 ศาลารูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาส

พระครูบรรพตพัฒนานุยุต
โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๙๑๒๓๖ และ ๐๘๖-๓๖๒๒๑๑๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗๗ บ้านดอยก้อม หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๓๐

วัดดอยก้อมตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ยๆ บนถนนสายลำพูน-ลี้ (ทางหลวงสาย ๑๐๖) ฝั่งทิศตะวันออก มีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๑ งาน ๘๖ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๓๑๘๓๔๘, ๙๘.๘๒๑๐๘๕

ความสำคัญของวัด

วัดดอยก้อมสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานในการก่อสร้าง มีประวัติความเป็นมาจากความทรงจำของคนในพื้นที่ ได้เล่าว่าสถานที่แห่งนี้เคยเป็นวัดร้างมาก่อน จากตำนานเวียงหวายของอำเภอบ้านโฮ่ง สถานที่แห่งนี้เรียกว่า “ดอยอูป” เป็นสถานที่ที่พญาจันทร์ เจ้าผู้ครองนครเวียงหวายได้มาจำศีลปฏิบัติธรรม หลังจากที่พญาจันทร์คิดว่า นางแก้วที่เป็นมเหสีนอกใจไปอยู่กับพญากอก พญายี ที่เวียงหนองล่อง

บ้านดอยก้อมเดิมเป็นพื้นที่ราบมีแม่น้ำลี้ไหลผ่าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแปลงเกษตร ทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ราบติดกับป่าเขา ทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งบ้านโฮ่งหลวง เมื่อพ่อเฒ่าคำต๋ำ ผู้ใหญ่บ้านบ้านโฮ่งหลวง ได้เห็นพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก จึงบุกเบิกพื้นที่ที่ฟากตะวันออก และมาตั้งครอบครัวอยู่เป็นครอบครัวแรก จากนั้นก็มีชาวบ้านบ้านโฮ่งหลวงหลายคนติดตามพ่อเฒ่าคำต๋ำมา ทำให้มีการขยายครอบครัวเพิ่มขึ้น ต่อมาทางราชการเห็นว่าพื้นที่นี้ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านแล้ว จึงแต่งตั้งพญาสุพรรณเป็นผู้ใหญ่บ้านครั้งแรก ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านดอยก้อม” คำว่า “ก้อม” แปลว่าขนาดเล็กๆ ไม่สูงมาก ต่อมาผู้ใหญ่บ้าน พญาสุพรรณได้เสียชีวิตลง จึงได้แต่งตั้งพ่อหนานวงค์ คำแสน เป็นผู้ใหญ่บ้านแทน

ในขณะนั้นหมู่บ้านดอยก้อมยังไม่มีวัด วันสำคัญทางศาสนาต้องเดินทางไปทำบุญที่วัดบ้านโฮ่งหลวงเป็นประจำ แต่เมื่อถึงฤดูฝนชาวบ้านต้องข้ามน้ำลี้ด้วยความยากลำบาก จนกระทั่งช่วงฝนตกหนักมีน้ำป่าไหลหลาก เกิดน้ำท่วมการสัญจรเป็นไปอย่างลำบาก พ่อหนานวงค์ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้น ได้ปรึกษาพ่อหนานอ้าย สุวรรณเรือง และชาวบ้านดอยก้อม ได้พากันไปปรึกษาครูบาบุญมา (พระครูศีลาภรณ์พิมล) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบ้านโฮ่งหลวง ท่านแนะนำให้ไปพบพระสงฆ์ ๒ รูปที่วัดห้วยห้า คือ พระวงค์คำ และพระบุญยืน ซึ่งมาปฏิบัติธรรมที่พระวิหารอารามวัดผาตองตึง

พระวิหารวัดดอยก้อม หันหน้าไปทิศตะวันตก ทำหลังคา ๒ ตับ มีพระเจดีย์อยู่ด้านหลัง

ศิลาจารึกระบุถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยที่โคนเจดีย์

เทพนมบนกลีบบัวใต้ซุ้มพญานาคมีเสือ ๒ ตัวบนแถบคำจารึกเขียนด้วยอักษรธัมม์ล้านนา

ต่อมาผู้ใหญ่บ้านพ่อหนานวงค์ และชาวบ้านดอยก้อมพร้อมใจกันนิมนต์ครูเจ้าบาศรีวิชัยมาเป็นผู้ก่อตั้งวัดดอยก้อม โดยมีคณะศรัทธาทุกหัวระแหงมาช่วยกันสร้าง เล่าว่าใช้ระยะเวลาปลูกสร้างเพียง ๓๐ วัน แล้วเสร็จปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๑

พบหลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า *“สร้างวิหารพระเจดีย์ กำแพง ศาลาบาตร บันไดนาค ที่วัดดอยก้อม อำเภอปากบ่อง (สมัยนั้นยังเรียกว่าอำเภอปากบ่อง ต่อมาแยกเป็นอำเภอป่าซางและอำเภอบ้านโฮ่ง)*

พระประธานองค์กลางปูนปั้นทาสีทอง และพระพุทธรูปซ้าย-ขวาอีกด้านละองค์

ภาพซ้าย โครงสร้างหลังคาแบบขื่อม้าตั่งไหม *ภาพขวา* คาวเพคานทำเป็นรูปดาว ๕ แฉก แตกต่างจากวัดอื่น

จังหวัดลำพูน เสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๓,๖๗๐ รูเปีย ๓๗ สตางค์"

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุและสรงน้ำอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ชาวบ้านสร้างไว้ในเดือน ๗ เหนือขึ้น ๑๕ ค่ำ เรียกว่า เดือน ๗ เป็ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง มีพระวิหาร พระเจดีย์ กำแพง ศาลาบาตร อุโบสถ และบันไดนาค

พระวิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ทั้งๆ ที่หมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับบอกชาวบ้านว่า วัดดอยก้อมต้องสร้างให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก เพราะต่อไปในอนาคตจะมีคนขึ้นวัดมาจากทิศนั้น จะมีถนนตัดผ่านด้านทิศตะวันตก ซึ่งตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพยากรณ์เช่นนี้ ยังไม่มีการตัดถนนผ่านเส้นเถิน-ลี้-ลำพูน ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของวัดแต่อย่างใด

พระวิหารมี ๕ ห้อง หลังคาซ้อน ๒ ตับ ตกแต่งเสาแท่งสี่เหลี่ยมด้านนอกด้วยรูปสิงหมุขในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ นูนต่ำ ที่สร้างด้วยการถอดแม่พิมพ์ ส่วนค้ำยันเป็นปูนหล่อรูปพญานาคแบบโปร่งๆ ไม่ใช่นาคทันต์แผ่นสามเหลี่ยม

หน้าบันตกแต่งด้วยปูนปั้นระบายสีรูปเทพนมท่ามกลางลายกระหนกเครือเถาอย่างหลวมๆ ผนังวิหารด้านในเหนือกรอบซุ้มประตู บนสุดเป็นรูปเทพนมบนกลีบบัว มีเสือ ๒ ตัว หันหลังออกจากกัน ใต้รูปเสือเป็นแถบคล้ายริบบิ้น เขียนคำจารึกอักษรธัมม์ล้านนา ภูเดช แสนสา ทำการปริวรรตถอดความได้ว่า

ภาพซ้าย เจดีย์ทรงระฆังล้านนาด้านหลังพระวิหาร *ภาพขวา* เสือหมอบปูนปั้นเฝ้าที่ฐานพระธาตุ

"จุลสกราช ๑๒๙๕ พระวิหาร พระเจติยธาตุ ทังบอริเวณอาวาส สำนักอิมัมหะรัสสะปัพพัตตะคีรีดอยสั้น คือ ดอยก้อม ที่นี้ ครูบาเจ้าสีวิไชยา พร้อมด้วยพระภิกสุสงฆ์เณรโยมแลสัทธาทังหลาย ปฏิสังขอรณ์ขึ้นใหม่ เริ่มส้างเดือน ๖ ลง ๑๓ ค่ำ วัน ๓ ปีก่าเล้า ตลอดเดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เสร็จ พ.ศ. ๒๔๗๖"

จุลศักราช ๑๒๙๕ ตรงกับพุทธศักราช ๒๔๗๖ จากข้อความในจารึกนี้ทำให้ทราบว่า ชื่อดอยก้อมภาษาบาลีคือ "รัสสะปัพพัตตะคีรี" แยกความได้ว่า รัสสะ (แปลว่าสั้น) + ปัพพัตตะ (คือบรรพต) + คีรี (คือภูเขาอีกเช่นกัน) ส่วนคำว่า อิมัมหะ ดร.บาลีพุทธรักษา ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาบาลี ให้ความเห็น

ก่อนขึ้นบันไดนาคมาถึงลานพุทธาวาส มีรูปผู้เฝ้าศาสนสถานรูปลักษณ์ต่างๆ จัดวางเป็นคู่ๆ

ว่าน่าจะเขียนตกสระอิไป ที่ถูกต้องคือ อิมมฺหิ แปลว่า ใน....นี้ ดังนั้น **อิมมฺหิ รสฺสปพฺพตคิริมฺหิ** จึงแปลได้ว่า บนสำนักเขาดอยก้อมแห่งนี้

ถัดลงมาเป็นรูปเทวดา ๒ องค์ เชิญแถบริบบิ้นเขียนคำจารึก มีรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยนูนต่ำปิดทองประดับตอนบน ข้อความเขียนว่า

"พระศรีวิไชยาชะนะ วัดบุญเรืองบ้านปาง ผู้เป็นอาธิ ต้นแห่งนิกาย แลการปฏิสังขรณ์พระสาสนาในปัจจุสมัยแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ ตลอด พ.ศ. ๗๖ สิ้นเงิน ๘๐๐,๐๐๐ ร.ป. (รูเปีย) เศษ"

ซึ่งได้กล่าไปแล้วในส่วนเกริ่นนำของบทที่ ๔ ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จดบันทึกจำนวนเงินค่าก่อสร้างปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะจำนวนแปดแสนรูเปียเศษ ในช่วงระยะเวลา ๑๒ ปี (๒๔๖๔ - ๒๔๗๖) ไว้เป็นหลักฐานที่วัดแห่งนี้

พระธาตุดอยก้อม เป็นเจดีย์ทรงระฆังล้านนาแบบพระธาตุหริภุญไชย จากภาพถ่ายเก่าพบว่าด้านทิศตะวันออก เคยตั้งรูปปั้นของครูบาเจ้าศรีวิชัยติดกับโคนฐานเจดีย์ในซุ้มสามเหลี่ยม แต่ปัจจุบันมีการสร้างลำเวียงหรือรั้วเหล็กล้อมรอบองค์พระธาตุเจดีย์ พร้อมตั้งสัปทนที่มุมทั้งสี่ของพระธาตุ ทำให้มีการเขยิบตำแหน่งของรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยออกมาจากซุ้ม ย้ายมาประดิษฐานในศาลาขนาดเล็ก (ลักษณะคล้ายหอยอ) ด้านทิศตะวันออกเช่นเดิม พร้อมรูปปั้นเสือ ๒ ตัวกระหนาบข้าง นอกจากนี้ยังพบรูปเสือหมอบอยู่ที่รั้วฐานเจดีย์ ๑ ตัว

บันไดนาคของวัดดอยก้อมมีความสำคัญยิ่ง เพราะมีถึง ๒ ด้าน คือทิศตะวันออกและทิศตะวันตก พญานาคตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีอย่างอลังการ ด้านทิศตะวันออกยังเป็นของเก่าสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่พญานาคด้านทิศตะวันตกมีการบูรณะใหม่เป็นสีทอง นอกจากนี้ยังพบประติมากรรมที่ทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าศาสนสถานตั้งวางบนแท่นตามราวบันไดนาคเป็นคู่ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกับประติมากรรมที่วัดบ้านปาง ได้แก่ รูปครุฑยืนกางกรแบบลอยตัว ๑ คู่ รูปกุมภัณฑ์ถือกระบองฝีมือช่างพื้นเมือง คือทำปากกว้าง แยกเขี้ยว ใบหน้าคล้ายวานร ทาใบหน้าสีเขียว ดวงตาลึก

ซุ้มประตูวิหารประดับลวดลายปูนปั้นระบายสีเป็นพันธุ์พฤกษา

รูปปูนปั้นนูนต่ำ ครูบาเจ้าศรีวิชัย

สัตตภัณฑ์แผ่นปูนติดกระจกสีภายในวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในพระวิหาร มีพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัยองค์ใหญ่ ประดิษฐานท่ามกลางพระพุทธรูปองค์เล็ก ๒ องค์ เพดานวิหารสร้างด้วยไม้ตามโครงสร้างแบบขื่อม้าต่างไหม ดาวเพดานเหนือห้องพระประธาน ครูบาเจ้าศรีวิชัยมิได้ประดับตกแต่งด้วยกระจกสี แต่เป็นการประดับตกแต่งรูปดาวห้าแฉกอย่างสากล (รูปแบบนี้ละม้ายกับวิหารหลังหนึ่งที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ) มีธรรมาสน์ที่สร้างในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยฐานติดกระจกสี รวมทั้งแผ่นไม้ที่เคยเป็นโครงของใบระกาที่กรอบหน้าบันชิ้นเก่า มีร่องรอยของการติดกระจกจีน เมื่อมีการเปลี่ยนโครงไม้ใหม่ ได้ทำของเดิมมาติดประดับเหนือกรอบประตูในพระวิหาร

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในจังหวัดลำพูน มีวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ โดยมีหลักฐานด้านเอกสารลายลักษณ์ทั้งในปั๊บสา คัมภีร์ใบลาน จารึกบนแผ่นปูน แผ่นหิน ผนังอาคาร จำนวนทั้งสิ้น ๑๔ แห่ง ดังนี้

อำเภอเมือง ประกอบด้วย วัดจามเทวี วัดชัยมงคล และวัดดอยติ

อำเภอป่าซาง ประกอบด้วย วัดพระพุทธบาทตากผ้า และวัดพระนอนม่อนช้าง

อำเภอลี้ประกอบด้วย วัดบ้านปาง วัดพระธาตุจอมสวรรค์ วัดพระธาตุห้าดวง และวัดแม่ตืน

อำเภอบ้านโฮ่ง ประกอบด้วย วัดป่าพลู วัดวังหลวง และวัดห้วยกาน

อำเภอทุ่งหัวช้าง ประกอบด้วย วัดหัวขัว

อำเภอบ้านธิ ประกอบด้วย วัดพระธาตุดอยห้างบาตร

วัดจามเทวี

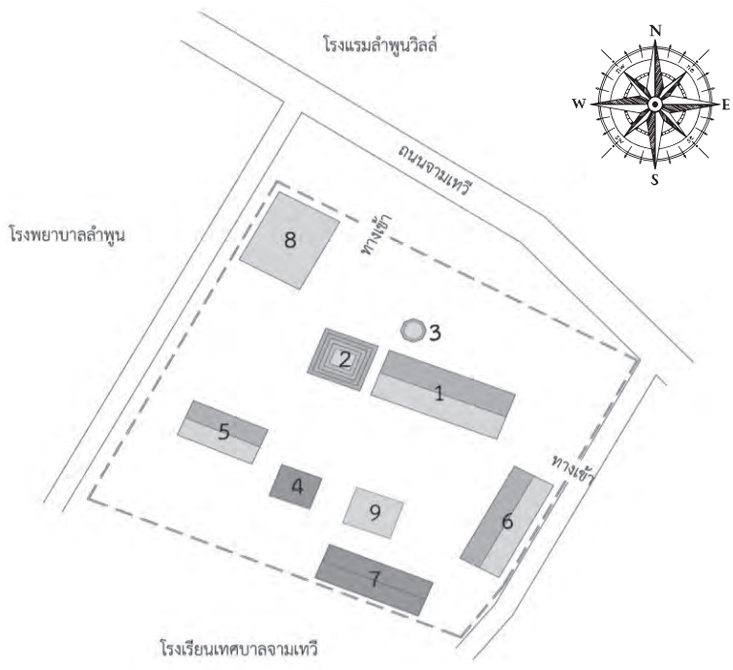

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์สุวรรณจังโกฏ
3 รัตนเจดีย์
4 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 อุโบสถ
6 พิพิธภัณฑ์จามเทวี
7 อาคารไม้โฮงนิทัศน์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
8 โฮงเตื่อมบุญต่อบารมี
9 ศาลาจัตุรมุข

เจ้าอาวาส

พระครูนิวิฐธรรมโชติ (ประดิษฐ์ ปภสฺสโร) พ.ศ. ๒๕๒๖ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๑๐๑๔๙

ประสาน พระตระการ ธีรวโส ๐๘๙-๙๙๓๙๑๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๒ ไร่ ๑ งาน ๕ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๕๘๑๗๑, ๙๘.๙๙๖๐๕๐

ความสำคัญของวัด

วัดจามเทวีในอดีตตั้งอยู่ที่หมู่บ้านสันมหาพน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเรียกใหม่เป็นชุมชนจามเทวี

ตามประวัติวัดกล่าวว่า สร้างขึ้นโดยพระนางจามเทวี ปฐมกษัตรีย์แห่งนครหริภุญไชย ส่วนสุวรรณจังโกฏเจดีย์ ตามตำนานระบุว่าเจ้ามหันตยศพระราชโอรสแฝดพี่ของพระนางจามเทวีโปรดให้สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระอัฐิของพระราชมารดา หลังจากถวายเพลิงพระศพแถววัดป่ายางทราย (ปัจจุบันคือวัดสันป่ายางหลวง) แล้ว ได้อัญเชิญพระอัฐิของพระนางจามเทวีมาบรรจุในสุวรรณจังโกฏเจดีย์ซึ่งก่อด้วยศิลาแลงแห่งนี้ ต่อมาสมัยพระญาสรรพสิทธิ์ (สววาธิสิทธิ) เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ สุวรรณจังโกฏเจดีย์ล่มสลายลงมา พระญาสรรพสิทธิ์จึงได้บูรณะขึ้นมาใหม่

จากเวลาที่ผ่านไปนานนับพันปี “สุวรรณจังโกฏเจดีย์” ชำรุดผุพัง ยอดพระเจดีย์ได้หักหายไป กลายเป็นวัดร้าง ชาวบ้านได้เรียกเจดีย์องค์นี้ว่า “กู่กุฏิ” หมายถึงเป็นเจดีย์ที่มีพระพุทธรูปปูนปั้นยืนในซุ้มจระนำหรือช่องกุฏิ ๖๐ องค์ แต่ต่อมาได้เพี้ยนไปเขียนตัวสะกดเป็น “วัดกู่กุด” ด้วยเห็นว่ายอดหักด้วน

ส่วนรัตนเจดีย์หมายถึงเจดีย์แปดเหลี่ยม มีขนาดเล็กก่อด้วยอิฐเป็นศิลปะหริภุญไชยเช่นกัน สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ โดยพระญาสรรพสิทธิ์ (หมายเหตุอันที่จริงไม่ควรใช้ชื่อรัตนเจดีย์ เพราะในศิลาจารึกอักษรมอญโบราณหริภุญไชย หลัก ล.พ. ๒ พบที่โคนฐานเจดีย์องค์ใหญ่วัดจามเทวี ระบุว่า “รัตนเจดีย์” เป็นเจดีย์องค์เดียวกันกับสุวรรณจังโกฏ ภายหลังจากที่พระญาสรรพสิทธิ์ได้บูรณะเจดีย์องค์ใหญ่หลังจากแผ่นดินไหวเสร็จ ได้มีการบุเพชรพลอยแล้วตั้งชื่อใหม่ว่ารัตนเจดีย์)

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้เสด็จมาตรวจราชการที่มณฑลพายัพ และได้สำรวจวัดร้างที่หมู่บ้านสันมหาพน สืบถามความเป็นมาของเจดีย์องค์ใหญ่จนทราบตำนาน จึงได้เปลี่ยนชื่อวัดใหม่ว่า วัดจามเทวีวงศ์ กาลต่อมาคำว่าวงศ์ได้หายไป เหลือแค่วัดจามเทวี แม้กระนั้นชาวบ้านยังคงเรียกว่าวัดกู่กุฏิ (กู่กุด) มาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๗๙ พลตรี เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ ผู้ครองนครลำพูน ได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ให้มาช่วยเป็นประธานในการฟื้นฟูบูรณะวัดจามเทวีอีกครั้ง

ภาพซ้าย **ภาพถ่ายเก่าของเจดีย์ ๒ หลัง ณ บ้านสันมหาพน ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาฟื้นฟูวัดร้าง** ***ภาพขวา*** **แผ่นศิลาจารึกรูปใบสีมาระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้สร้างพระอุโบสถ ปี ๒๔๘๐**

พระวิหารหลวงมองจากทิศใต้ เป็นวิหารขนาดใหญ่ ๖ ห้อง ตั้งอยู่ด้านหน้าสุวรรณจังโกฏเจดีย์

โดยเว้นไม่ให้แตะต้องพระเจดีย์ที่มีอายุพันกว่าปีทั้งสององค์ ตามคำขอร้องของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เนื่องจากขอสงวนให้เป็นภาระหน้าที่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร เพื่อจะได้รักษารูปแบบดั้งเดิมยุคหริภุญไชย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้สร้างพระวิหารหลวง กุฏิ กำแพง ศาลา และพระอุโบสถ ขึ้นใหม่โดยไม่ได้ไปยุ่งเกี่ยวกับเจดีย์ ๒ องค์ ต่อมาเกิดอาพาธได้พักรักษาตัวที่วัดจามเทวี กุฏิหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งอยู่ใกล้กับริมกำแพงวัดด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (ฝั่งริมถนน) อันเป็นที่ตั้งของกุฏิเจ้าอาวาสหลังปัจจุบัน แต่กุฏิหลังเดิมได้รื้อลงแล้ว

วัดจามเทวีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๘๐ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย หลังจากการสร้างพระวิหารหลวงเสร็จสิ้นลง มีงานฉลองถึง ๑๕ วัน ๑๕ คืน อยู่ในความทรงจำของผู้คนโดยรอบวัด ส่วนกำแพงวัดสร้างขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกับการสร้างพระวิหารหลวงและพระอุโบสถ ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนสภาพเป็นกำแพงใหม่ที่รื้อของเก่าแล้ว

ตลอดเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจำพรรษาอยู่ที่วัดจามเทวี เพื่อมานั่งหนักรับถวายปัจจัย เป็นช่วงอาพาธของท่าน เมื่อมรณภาพลง ศพของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ตั้งบำเพ็ญกุศลอยู่ที่วัดจามเทวีนานถึง ๖ ปี (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๓ ถึง ๒๔๘๙) และใช้วัดจามเทวีเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลในรูปแบบงานใหญ่ถึง ๑๕ วัน ๑๕ คืน ก่อนงานพระราชทานเพลิงศพ ในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๘๙ และมีการแบ่งอัฐิไปบรรจุตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ ส่วนหนึ่งได้บรรจุไว้ที่กู่ครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่เยื้องกับด้านหน้าของพระอุโบสถ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีพระวิหารหลวง กำแพง (รื้อแล้ว) และพระอุโบสถ

พ.ศ. ๒๔๗๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานนั่งหนักสร้างพระวิหารหลวงและพระอุโบสถวัดจามเทวีขึ้นพร้อมกัน มีศรัทธาประชาชนทุกสารทิศมาร่วมทำบุญในครั้งนี้ โดยใช้เวลาในการก่อสร้าง ๑ ปี

พระวิหารหลวง มีรูปทรงขนาดใหญ่ ๖ ห้อง ผนังคอนกรีตเสริมเหล็ก เว้นช่วงไว้เฉพาะส่วนที่เป็นซี่กรงหน้าต่าง โดยไม่ใช้โครงสร้างอิฐเลย ถือเป็นความก้าวหน้าทางนวัตกรรมการก่อสร้างและการใช้วัสดุที่ทันสมัยมากในขณะนั้น

หน้าแหนบของพระวิหารหลวงมีขนาดใหญ่มาก ประดับลวดลายหลักคือเทพนมบนกลีบบัว ผูกวางเป็นจังหวะกระจายอยู่ท่ามกลางลายกระหนกช่อหางโตแบบโปร่ง ๆ มีรูปเสือ ๒ ตัวที่หน้าแหนบด้านทิศตะวันตก ซุ้มประตูทางเข้าตกแต่งปูนปั้นรูปดอกไม้ ๓ ดอก และเทวดา ๓ องค์อัญเชิญป้ายจารึก เดิมใช้วัสดุปูนต่อมาเปลี่ยนเป็นป้ายหินอ่อนเขียนข้อความว่าสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระวิหารหลวงวัดจามเทวี มีขนาดใหญ่ ๖ ห้อง ตกแต่งพื้นหลังของหน้าแหนบด้วยกระจกสีฟ้า
ภาพขวา เสือสองตัวบนหน้าแหนบเหนือโก่งคิ้ว สัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระประธานในพระวิหาร ตกแต่งกระจกสีที่ฉากหลัง เพคานเสา *ภาพขวา* กรอบหน้าต่างมีเหล็กเส้นขึงสำหรับหล่อผนังคอนกรีต เทวดายืนแท่นถือพระขรรค์และถือคัมภีร์ มีตัวอักษรเขียนว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างปี ๒๔๘๐

ภายในพระวิหารหลวงตกแต่งด้วยเสากลมประดับลายปูนปั้นรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ โคนเสามีลวดลายกรวยเชิง (หมายถึงลายสามเหลี่ยมหัวคว่ำ-หงาย) ประดับ วางอยู่เหนือกระจกสีตอนล่างสุดอีกชั้นหนึ่ง บนแท่นแก้วมีพระพุทธรูปประธานองค์ใหญ่ ปั้นหล่อโดยสล่าทอง สุวรรณสิงห์ ชาวยอง บ้านยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ดาวเพดานประดับด้วยกระจกสีอย่างวิจิตร เป็นรูปดอกไม้ ๔ กลีบในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ฉากหลังมีตัวอักษรจารึกเขียนว่าวิหารสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อปี ๒๔๘๐ พร้อมมีรูปปั้นเสือสัญลักษณ์

มีคำจารึกบนบานประตู-หน้าต่าง ในรูปเทวดา มือข้างหนึ่งถือพระขรรค์ และอีกข้างถือคัมภีร์ ข้อความเขียนว่า **“พระพุทธสกราชได้ ๒๔๘๐ พระสรีวิไชยชนะ”** บานประตู-หน้าต่างเหล่านี้รัดด้วยตะแกรงเหล็ก เกิดจากแผงเหล็กเส้นที่สานเป็นตะแกรงทั้งผืน เพื่อหล่อผนังคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยเว้นช่องหน้าต่างไว้ จึงเกิดตะแกรงเหล็กทุกช่องหน้าต่าง อันเป็นวิธีการเฉพาะที่โดดเด่นสำหรับการก่อสร้างโดยใช้วัสดุสมัยใหม่ในขณะนั้น

ซุ้มประตูทางเข้าสู่วิหารหลวง ตกแต่งลายปูนปั้นดอกไม้ ๓ ดอก เทวดา ๓ องค์อัญเชิญป้ายจารึก

พระอุโบสถ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสุวรรณจังโกฏเจดีย์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างหลังจากที่สร้างพระวิหารหลวงเสร็จ คือเริ่มสร้างระหว่างปลายปี ๒๔๗๙-๒๔๘๑ แต่ต่อมาหลังจากนั้น ๒๑ ปี คณะศิษยานุศิษย์นำโดย พระราชสุตาจารย์ (พระครูประสาทสุตาคม) ครูบาบุญทึม พุรหฺมเสโน และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ได้ร่วมใจกันบูรณะอีกครั้ง ตามข้อความที่ปรากฏบนจารึกในแผ่นหน้าแหนบพระอุโบสถเขียนว่า

แผงหน้าแหนบขนาดใหญ่ของพระอุโบสถแบ่งเป็นช่องๆ มีรูปเสือ วัว กระต่าย ครุฑ

"โบสถหลังเดิมครูบาสีวิไชสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ อยู่มาได้ ๒๑ ปีชำรุดไป แลพระครูประสาทสุธาคม เจ้าอาวาส พระครูปลัดบุญธึม พระไชยวงสา สร้างโบสถ์หลังนี้ขึ้นแถมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ปีร้วงใค้มาถึงปีเมืองใส้ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ วันจันท์ ..."

สอดคล้องกับด้านหน้าพระอุโบสถ มีศิลาจารึกทำจากหินทราย เขียนเป็นอักษรธัมม์ล้านนา ความว่า

"..เดือน ๗...ครูบา..สีวิไชยาชนะ...จุลสกราชได้ ๑๒๙๘ ตัว ปี...ครูบาสิงฆะ เปนเจ้าอาวาส...ครูบาบุญ.....หลังนี้..."

ข้อความค่อนข้างลางเลือน ขาดๆ หายๆ เป็นช่วงๆ แต่พอจับใจความได้ว่า ปีจุลศักราช ๑๒๙๘ ตรงกับพุทธศักราช ๒๔๗๙ คำว่า "ครูบาสิงฆะ" หมายถึงพระราชสุตาจารย์ ส่วนที่เขียนว่า "ครูบาบุญ..." ที่ขาดหายไป หมายถึงครูบาบุญทึม พุรหมฺเสโน

ด้วยเหตุนี้จึงมีการทำรูปปีนักษัตรของลูกศิษย์บนแผ่นหน้าแหนบในช่องต่างๆ นอกเหนือไปจากลายรูปเสือ มีรูปวัวหรือปีฉลู ปีเกิดของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา รูปหนูหรือปีชวด ปีเกิดของพระราชสุตาจารย์ (ชาตะ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๓ มตะ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๕) รูปกระต่ายหรือปีเถาะ ปีเกิดของครูบาทึม

นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยอีก ๓ หลังคือ

แผ่นไม้จารึกระบุว่าพระราชสุตาจารย์ ครูบาบุญทึม ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ร่วมกันบูรณะพระอุโบสถของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กุฏิขาวสร้างขึ้นทับที่ตั้งเมรุศพครูบาเจ้าศรีวิชัย

๑. กู่บรรจุอัฐิของท่าน (ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ ๓ มงคลบารมีฯ ในตอนที่ว่าด้วยกู่และสารูปบรรจุอัฐิ)

๒. กุฏิ (โฮง) ไม้ยาวสีน้ำตาลด้านหลังกู่อัฐิ สร้างโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนา เพื่อเป็นที่จำพรรษาของท่านขณะมาบูรณะวัดจามเทวี ศิลปะฝีมือช่างชาวกะเหรี่ยง มีอัตลักษณ์เฉพาะคือ หน้าจั่วมีป้านลมรูปคล้ายปีกนกจำหลักไม้

๓. กุฏิขาว มีตราจักรตรงกลางหน้าจั่วระบุว่าสร้างวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๔๙๘ โดยพระราชสุตาจารย์ ทับที่บริเวณเดิม ซึ่งเคยใช้เป็นสถานที่ตั้งเมรุปราสาทศพ ในงานพระราชทานเพลิงศพครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อปี ๒๔๘๙ ครั้นเสร็จจากงานพระราชทานเพลิงศพแล้วจึงได้รื้อเมรุ และสร้างกุฏิขาวขึ้นแทนที่

เพื่อให้มีการรำลึกถึงคุณงามความดีของครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงมีการรวบรวมเรื่องราวของท่านไว้ในพิพิธภัณฑ์วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาหาความรู้ต่อไป

วัดชัยมงคล

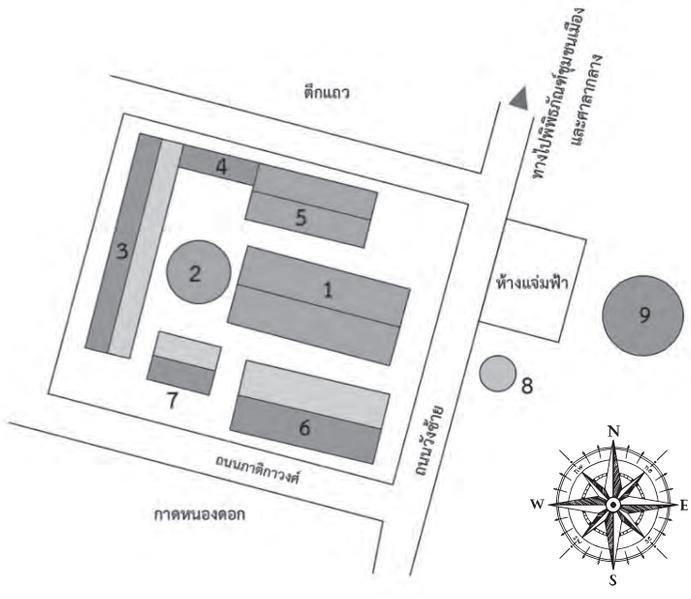

1 พระวิหาร (อุโบสถ)
2 พระธาตุเจดีย์
3 กุฏิหอฉันศรัทธาประชาสรรค์
4 กำแพง
5 หอธรรมศาลาสามัคคีศรัทธาธรรม
6 กุฏิเจ้าอาวาส
7 บ่อน้ำ
8 เจดีย์สร้างไชยชนะ

เจ้าอาวาส

พระครูวีรสุตาภิมณฑ์ (พระมหาอินชัย ญาณวีโร) พ.ศ. ๒๕๔๑ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๕๑๑๗๕๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๖ ถนนวังซ้าย ชุมชนชัยมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

อยู่ใจกลางเมืองเก่าลำพูนชั้นใน ใกล้ปากทางเข้าตลาดสดของเทศบาลเมืองลำพูน (กาดหนองดอก) เยื้องกับคุ้มเจ้าหลวงจักรคำขจรศักดิ์ หรืออยู่ทางทิศตะวันตก ด้านหลังห้างสรรพสินค้าแจ่มฟ้าพลาซ่า เนื้อที่ ๑ ไร่ ๑ งาน ๙๒.๔ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๕๗๕๗๓๐, ๙๙.๐๐๕๓๐๖

ความสำคัญของวัด

เป็นวัดโบราณที่สร้างในสมัยหริภุญไชย ราวปี พ.ศ. ๑๕๒๐ ตามประวัติวัดกล่าวว่า ที่ตั้งของวัดในอดีตเป็นที่รวบรวมพลของเหล่าทหารก่อนที่จะออกทัพต่อสู้ข้าศึก เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้มีชัยกลับมา หลังจากเสร็จการสงครามได้รับชัยชนะแล้วจึงสร้างวัดขึ้นในบริเวณนี้ เดิมมีอาณาบริเวณกว้างขวาง ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่เขตห้างสรรพสินค้าแจ่มฟ้าพลาซ่า พระเจดีย์ร้างไชยชนะ พระเจดีย์ร้างไชยชนึก ที่ตั้งคุ้มเจ้าหลวงจักรคำขจรศักดิ์ แต่ปัจจุบันเหลือพื้นที่เพียงส่วนหนึ่ง

พระเจดีย์ร้างวัดชัยมงคล มีชื่อเรียกว่าเจดีย์ไชยชนะ ตั้งอยู่ต่างหากแยกออกมาจากเขตตัววัดชัยมงคล โดยมีถนนวังซ้ายคั่นตอนกลาง ปัจจุบันมีห้างสรรพ

ภาพซ้าย **เจดีย์ไชยชนะ (ร้าง) เคยเป็นส่วนหนึ่งของวัดชัยมงคล ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ลานจอดรถห้างสรรพสินค้าแจ่มฟ้าพลาซ่า**
ภาพขวา **พระเจดีย์วัดชัยมงคล ทรงระฆังล้านนา หรือทรงมาตรฐานแบบพระธาตุหริภุญไชย**

สินค้าแจ่มฟ้าพลาซ่าสร้างประชิดอยู่ด้านข้างทิศเหนือใกล้องค์เจดีย์ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้จัดทำเป็นลานจอดรถลูกค้า มีร้านขายอาหารตั้งเรียงรายด้านทิศตะวันออก รูปแบบของเจดีย์ไชยชนะ เป็นศิลปะล้านนายุคทองคือราวรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชถึงสมัยพระเมืองแก้ว เป็นการสร้างครอบทับเจดีย์ข้างในสมัยหริภุญไชยองค์เดิม กลายเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา ตอนล่างสุดเป็นฐานเขียงวางอยู่บนฐานย่อเก็จ ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวถลาทรงแปดเหลี่ยม จากนั้นจึงเป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็ก และมีองค์บัลลังก์ย่อมุมรองรับปล้องไฉนและปลียอด

วัดชัยมงคลเป็นวัดที่ได้รับการอุปภัมภ์โดยเจ้านายลำพูน ทั้งสายพลตรี เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ และสายของเจ้าราชภาติกวงษ์ พญาวังซ้าย (ต้นสกุล ตุงคนาคร) ได้ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะของวัดนี้สืบมา ปัจจุบันภายในวัดมีอาคารคือ วิหาร เจดีย์ กุฏิ หอธรรม ศาลาอเนกประสงค์ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปแล้วทั้งหมด

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น ท่านเคยถูกต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๕๓ เมื่ออายุ ๓๒ ปี ข้อหาไม่อยู่ในบังคับบัญชาของพระครูมหารัตนากรเจ้าคณะแขวงลี้ จึงถูกกักขังตัวที่วัดชัยมงคล ๒๓ วัน (เอกสารบางเล่มระบุว่า ๓๐ วัน) เริ่มจากช่วงหลังออกพรรษา คือหลังวันอังคารที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๔๕๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีจอ เป็นต้นไป

เรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัยกับวัดชัยมงคล ยังปรากฏในเอกสารเล่มหนึ่งคือ “หนังสืองานปลงศพหลวงปู่ปัน โพธิรังสี” ณ วัดแม่ยะ ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เรียบเรียงโดยนายนิพนธ์ อุปคุต และนายวีระศักดิ์ คงเมือง ได้กล่าวถึงอัตชีวประวัติของหลวงปู่ปัน โพธิรังสีตอนหนึ่งว่า

“หลวงปู่ปันได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๕ ปี ประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ ที่วัดสันดอนรอม โดยมีครูบามาเป็นพระอุปัชฌาย์ ให้ท่านอยู่วัดสันดอนรอมไม่นานก็ย้ายไปอยู่วัดประตูลี้ ต่อมาพี่น้องของหลวงปู่ปันได้ขอร้องให้สึกเพื่อไปช่วยกันทำนา เพราะทางบ้านยากจนมาก แต่หลวงปู่ปันไม่สึก ได้ย้ายไปอยู่วัดชัยมงคล ขณะนั้น ***ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย ได้มาเป็นประธานสร้างวิหารและเจดีย์พอดี*** *ท่านจึงถือโอกาสไปช่วยงาน จนกระทั่งอายุล่วงเข้า ๒๒ ปี จึงได้อุปสมบท โดยเจ้าราชภาติกวงษ์เป็นเจ้าภาพอุปสมบทให้ และนิมนต์ครูบาคันธา แห่งคณะอัฏฐารส วัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นพระอุปัชฌาย์”*

จากข้อความดังกล่าว เป็นเอกสารด้านหลักฐานเพียงชิ้นเดียวที่สามารถใช้ยืนยันได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานในการบูรณะพระเจดีย์และพระวิหารในวัดชัยมงคล (เอกสารใช้คำว่า “สร้าง” แต่ในความเป็นจริงคงสร้างแค่พระวิหาร แต่พระเจดีย์นั้นเป็นการบูรณะ) ช่วงเวลาเดียวกันกับสมัยที่หลวงปู่ปัน โพธิรังสี ยังเป็นสามเณรอยู่ที่วัดนั้น ศักราชที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุวัดชัยมงคล จะอยู่ในราวหลัง พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นต้นไป คือต้องเป็นช่วงหลังเหตุการณ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยต้องอธิกรณ์มาแล้ว

จะเห็นได้ว่า วัดไหนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมีความผูกพันไม่ว่าในสถานะใด รวมไปถึงสถานที่ที่ถูกจองจำต้องอธิกรณ์มาทั้งหมด ท่านมักจะย้อนกลับมาแสดงกตัญญูตานุสรณ์ให้แก่สถานที่แห่งนั้นเสมอ ดังเช่นการสร้างกุฏิถวายแด่ครูบาคันธา รวมทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะหลายหลังให้แก่คณะอัฏฐารสสถานที่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยถูกกักกันบริเวณต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๓ เช่นกัน

วัดชัยมงคล ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒

เจดีย์ร้างไชยชนะของวัดชัยมงคล ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐๔ ตอนที่ ๑๔๓ ลงวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๐

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดชัยมงคล ตามหลักฐานที่ระบุได้แก่ การบูรณะพระเจดีย์ และการสร้างพระวิหาร

พระเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา หรือทรงที่มีพระธาตุหริภุญไชยเป็นต้นแบบ สันนิษฐานว่าองค์ภายในที่ถูกครอบนั้น องค์ในสุดน่าจะเป็นสถาปัตยกรรมสมัยหริภุญไชย และชั้นถัดมาน่าจะเป็นสมัยล้านนา คือมีอายุร่วมสมัยกับพระเจดีย์ร้างไชยชนะ

ส่วนพระวิหารก่ออิฐถือปูน ตกแต่งแผงหน้าแหนบด้วยลวดลายเครือเถาพันธุ์พฤกษา เป็นรูปดอกไม้ขนาดใหญ่ คล้ายลักษณะทรงหยดน้ำ รองด้วยใบไม้ปลายแหลมขอบหยัก ซุ้มประตูโขงทางเข้าวิหาร มีงานปูนปั้นรูปพระพุทธสิหิงค์จำลอง มีประภามณฑลด้านหลัง บานประตูเขียนลายคำน้ำแต้มเป็นรูปทวารบาลหรือเทพนม นาคทันต์หรือค้ำยันเป็นรูปหนุมานซ้อนกัน ๒ ตัว ด้วยไม้แกะสลักระบายสี

ยังมีเสนาสนะที่น่าสนใจอีกหลังหนึ่ง แต่ไม่ได้มีการระบุว่าเป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยหรือไม่ นั่นคือหอธรรมหรือหอไตร ๒ ชั้น ก่อด้วยปูน ตกแต่งด้วยไม้แกะสลักฉลุลายแบบแผงลูกไม้โปร่งๆ ประดับทับบนผนังปูน สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นหอธรรมเก่าที่เคยก่อสร้างด้วยไม้ทั้งหลังก่อนจะเปลี่ยนเป็นก่ออิฐถือปูน

พระวิหารด้านหลังทิศตะวันตก ปิดผนังทึบแต่ตกแต่งแผงโก่งคิ้วทับ

พระวิหารวัดชัยมงคล ด้านหน้าทิศตะวันออก โครงสร้างหน้าแหนบ และโครงสร้างหลังคา บางส่วนเป็นของเดิม บางส่วนเป็นของทำขึ้นใหม่ มีการยกพื้นวิหารสูงกว่าเก่าคล้ายอาคารสองชั้น ซุ้มประตูทางเข้าประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์จำลอง

หอธรรม บูรณะใหม่เป็นอาคารปูน

หอรมานรองรับหลังคาพระวิหาร

วัดดอยติ

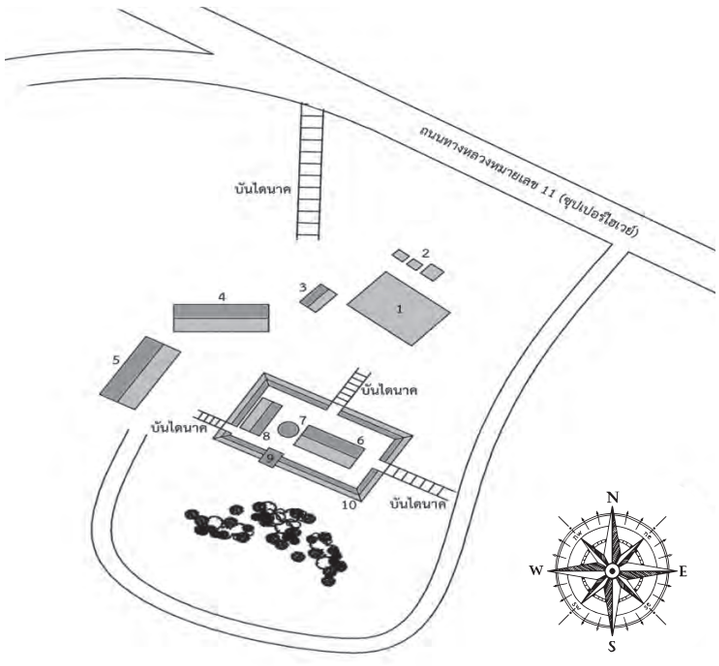

1 อนุสาวรีย์และพิพิธภัณฑ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 กลุ่มอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยและชุ้มฤาษี
3 หอธรรม
4 พิพิธภัณฑ์วัด
5 กุฏิ – ศาลา
6 พระวิหารหลวง
7 พระธาตุเจดีย์
8 วิหารพระเจ้าทันใจ
9 หอกลอง
10 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระครูบรรพตพัฒนกิตติ์ (พระปลัดสมชาย กิตฺติวณฺโณ)

โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๘๐๙๓๘๘

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๙๓ บ้านหนองบัว หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

การเดินทางไปวัดดอยติ ตั้งอยู่ริมถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑ ตรงสามแยกที่เชื่อมกึ่งกลางระหว่างเส้นทางลำปาง-เชียงใหม่ มีเนื้อที่ ๕๐ กว่าไร่

พิกัด ๑๘.๕๔๗๔๕๕, ๙๙.๐๕๓๑๔๙

ความสำคัญของวัด

วัดดอยติเป็นวัดเก่าแก่ มีตำนานความเป็นมาเกี่ยวเนื่องกับฤาษีวาสุเทพ ว่าได้บำเพ็ญตบะ ณ ดอยแห่งนี้ และต่อมามีพญานกได้คาบเด็กหญิงวีมาตกลงในใบบัวกลางหนองน้ำ (หนองบัว) ฤาษีวาสุเทพได้ใช้วี (พัด) ช้อนเด็กหญิงขึ้นมา จึงตั้งชื่อเด็กหญิงผู้นั้นว่า “วี” หรือ “จามตือวี” (ถือพัด) ต่อมากลายเป็น “จามเทวี” ครั้นเมื่อจามเทวีเติบโตเป็นสาวรุ่น เริ่มมีผู้คนติฉินนินทาฤาษีวาสุเทพ ซึ่งอุตส่าห์สละชีวิตทางโลกย์ออกมาเป็นนักพรตแต่ต้องดูแลเด็กสาว อันเป็นที่มาของคำว่า “ดอยติ” ผลักดันให้ฤาษีวาสุเทพต้องส่งจามเทวีลอยแพไปสู่กรุงละโว้จนกลายเป็นธิดาบุญธรรมของพระเจ้ากรุงละโว้

วัดดอยติสร้างมาตั้งแต่สมัยหริภุญไชย ใน พ.ศ. ๑๒๑๕ มีการขุดพบพระพิมพ์ดินเผาสกุลลำพูนจำนวนมากบนดอยติ ต่อมาราว พ.ศ. ๒๐๒๕ ในสมัยพระญาติโลกราช มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง และยังเหลือหลักฐานพระพุทธรูปสำริดสมัยล้านนารุ่นสิงห์สามอยู่องค์หนึ่ง

ในยุคฟื้นฟูล้านนาตั้งแต่สมัยเจ้าหลวงคำฝั้นเจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์แรกของลำพูน ราว ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีการบูรณะวัดดอยติอีกครั้ง

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น ท่านเคยใช้วัดดอยติเป็นที่พักจำวัดอยู่ ๑ คืน ในคราวที่พ้นจากการต้องอธิกรณ์กลับจากวัดเบญจมพิตรดุสิตวนารามครั้งแรกปี ๒๔๖๓ ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตำนานคร่าวครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ พรรณนาเหตุการณ์หลังจากที่ท่านเดินทางลงรถไฟมาจากลำปาง ผ่านมาทางแม่ทา และได้แวะพักที่ดอยติ เพื่อจะมุ่งหน้าไปยังวัดหลวง (วัดพระธาตุหริภุญชัย) และจำพรรษาที่คณะเชียงยันในช่วงนั้น มีขบวนผู้คนทั้งที่ติดตามท่านมาและผู้มาคอยรอต้อนรับจำนวนมากกว่า ๗,๐๐๐ คน

“พักแรมนอน อยู่คืนนึ่งเล้า
คนท่องเต้าหลายพัน
ไปคอยต้อนรับ พระท่านเหมือนกัน
เสียงเนืองนัน รถล้อท่องเต้า
สิบเจ็ดเกวียน ล้วนเป็นห่อเข้า
เจ็ดพันมีอ่านนับ
แจกเป็นทาน แก่ผู้ไปรับ
เป็นส่วนสร้างทางทาน
ซ้ำตั้งร้านน้ำ ด้วยเจตใจหวาน
เป็นส่วนบุญทาน ไพร่ฟ้าข้าเจ้า
*ตั้งแต่สิงขร **ดอยติ** เป็นเหง้า*
เถิงลำพูนที่พัก
หว่างไหนซาววา เป็นตราแน่ครัก
เป็นส่วนสร้างทานา
เมื่อก่อนหน้าพระ ท่านเจ้าบุญหนา
*จักเถิงพลับพลา **ดอยติ** แห่งหั้น*
คนไปคอย รับท่านยามอั้น
หลายพันคนมากนัก”

ครั้งนั้นไม่ได้ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ดำเนินการบูรณะเสนาสนะหลังใดในวัดดอยติด้วยหรือไม่ แต่อย่างน้อยที่สุด ได้เห็นความผูกพันหรือความสัมพันธ์ระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกับเจ้าอาวาสวัดดอยติในยุคนั้น (ซึ่งไม่สามารถระบุนามได้แน่ชัดว่าคือรูปใด สันนิษฐานว่าอาจเป็นครูบาอูป หรือครูบาหมู)

จากการสัมภาษณ์ พระครูบรรพตพัฒนกิตติ์

ภาพซ้าย **รูปปั้นฤๅษีวาสุเทพ**
ภาพล่าง **บันไดนาคขึ้นสู่ยอดเขาเป็นช่วงๆ ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ได้รับการบูรณะใหม่หลายครั้ง**

เจ้าอาวาสวัดดอยติ ได้กล่าวว่า สิ่งเก่าแก่ภายในวัดประกอบด้วยเศียรพญานาค รูปปั้นพ่อปู่ฤๅษีวาสุเทพฤๅษีตาไฟ (ฤๅษีกษิณ) พระพุทธรูปศิลาแลงหุ้มปูนชื่อ “พระพุทธรูปกิตติ” น่าจะเก่าถึงยุคหริภุญไชย

นอกจากนี้แล้ว ครูบาชัยยะวงศาพัฒนายังได้เล่าให้พระครูบรรพตพัฒนกิตติ์ฟังว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยบอกแก่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาว่า ท่านเคยมาบูรณะพระธาตุเจดีย์และพระวิหารที่วัดดอยติ แต่ไม่มีการบันทึกหลักฐานไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

พบเพียงจารึกบนขื่อไม้ของหน้าแหนบพระวิหารใต้แผ่นสามเหลี่ยมที่เขียนเป็นตัวอักษรธัมม์ล้านนา ปริวรรตเป็นภาษาไทยได้ว่า

ขื่อหน้าแหนบมีจารึกระบุศักราชว่ามีการทำบุญฉลองทานพระวิหารหลังบูรณะปี ๒๔๓๔

"ทานปีล้วงเม็ด พุทธสักกะ ๒๔๗๔"

ลักษณะของรูปแบบอักษรมีความใกล้เคียงกับจารึกที่พบโดยทั่วไปของครูบาเจ้าศรีวิชัย อีกทั้งศิลปกรรมบนหน้าแหนบก็เป็นลวดลายและช่างฝีมือเดียวกันกับผลงานในกระบวนการสร้างวิหารของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของคุณโสภา ชานะมูล ผู้ทำวิทยานิพนธ์เรื่องครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อปี ๒๕๓๔ ได้สัมภาษณ์แม่อุ๊ย (คุณยาย) ของเธอซึ่งเป็นชาวลำพูน เล่าว่าราวปี ๒๔๗๔ เมื่อแม่อุ๊ยอายุ ๑๐ กว่าขวบ เคยถือถังปูนและแบกอิฐขึ้นมาช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุ พระวิหาร และบันไดนาคบนวัดดอยติ

ปัจจุบันวัดดอยติ เป็นที่ประดิษฐานรูปจำลองหรืออนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดลำพูน (รายละเอียดดูบทที่ ๓) และยังเป็นที่ตั้งมูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน

พระวิหารมีร่องรอยว่าสร้างมาตั้งแต่ก่อนยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว แต่ท่านได้มาต่อเติมระเบียงมุขด้านหน้า ภายในพิพิธภัณฑ์ของวัดพบหน้าแหนบในกรอบสามเหลี่ยมตอนบนชิ้นหนึ่ง ทำด้วยไม้แกะสลักบนแผ่นกระจกจีน อาจเป็นผลงานชิ้นเดิมในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีข้อสังเกตถึงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่ใช้ประดับวิหาร ว่ามีรูปแบบที่เป็นของครูบาเจ้าศรีวิชัยกระจายอยู่หลายแห่ง ได้แก่ การทำซุ้มประตูทรงกรอบสามเหลี่ยมแบบซุ้มบันแถลงรูปพญานาคปลายด้านบนเป็นรูปหน้าสิงห์ในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ภายในบานช่องกลางแกะเป็นลวดลายรูปช้างเอราวัณสามเศียร ส่วนบานประตูข้างสองบานทำเป็นรูปดอกสับปะรด เช่นเดียวกับแท่งเสากลมภายในวิหาร ประดับด้วยปูนหล่อจากแม่พิมพ์รูปพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นรูปหน้าสิงห์ ทั้งหมดนี้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของงานที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารมองจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีมุขหน้า ๒ ชั้น หลังคา ๒ ตับ

ประตูพระวิหารทำรูปกรอบซุ้มพญานาคภายในเป็นรูปช้างเอราวัณ ๓ เศียร

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตามคำบอกเล่าของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา และแม่อุ๊ยของคุณโสภา ชานะมูล ระบุตรงกันว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะพระธาตุ พระวิหาร พระอุโบสถ และรวมถึงบันไดนาคด้วย

พระธาตุเป็นทรงกลมแบบล้านนา หรือทรงพระธาตุหริภุญไชย อันเป็นรูปทรงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้มากเป็นพิเศษ ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร

พระอุโบสถของวัดดอยติ ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ เป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย พบรูปปั้นเสือ ๑ คู่ เฝ้าอยู่ที่ทางเข้าประตูพระอุโบสถ

อนึ่ง พระพุทธรูปปูนปั้นระบายสีบนแท่นแก้วองค์ซ้ายสุดภายในพระวิหารก็ดี และพระเจ้าทันใจที่อยู่ในซุ้มคันธกุฎีด้านทิศตะวันตกของพระวิหารก็ดี เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นกัน เพียงแต่ไม่มีการระบุหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร

พระอุโบสถวัดดอยติ สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่บูรณะใหม่ในยุคหลัง พบร่องรอยของเสือปูนปั้นสองตัวที่ด้านหน้า

ภาพซ้าย **พระธาตุดอยติ เจดีย์ทรงระฆังบุทองจังโก ตั้งอยู่ทิศตะวันตกของพระวิหาร** ***ภาพขวา*** **พระพุทธรูปนั่งปางรับบาตร แกะจากหิน พระประธานในวิหาร น่าจะมีอายุเก่าแก่ถึงสมัยหริภุญไชย แต่ได้รับการพอกทับทาสีใหม่ภายหลัง**

ในวัดดอยติมีรอยมือรอยเท้าของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เคยประทับไว้บนผ้าขาวใส่กรอบ ในตำนานคร่าวครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ พรรณนาถึงเหตุการณ์ระหว่างช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพำนักอยู่ที่วัดดอยติว่า มีผู้เอาผ้าขาวมาปูลาดให้ท่านย่ำเดินบนแผ่นผ้านั้น เพื่อเก็บไปเป็นที่ระลึก ดังนี้

“ที่ตรงท่ามกลาง แปลงประภาพัก
มุงดาดผ้าขาวพาว
*ฝ่ายทังลุ่มพื้น ก็ปู**ผ้าขาว***
ต่อนั้นซ้ำทำ ปรำสืบสร้าง
สี่ทิศา แผ่ไปขวางกว้าง
เขาทำงามยิ่งนัก

.....

คอยรับพระสี วิไชยจักพิก
กลับพอกเต้าคืนมา
ยามเมื่อพระ ท่านเจ้าบุญหนา
มาเถิงพลับพลา ดอยติแห่งหั้น
*เอา**ผ้าขาว** ใหญ่ยาวบ่สั้น*
มาปูลวาดลงให้พระ
เพื่อให้พระสี วิไชยชนะ
เดินเหยียบเข้าไปใน”

ภาพซ้าย **พระเจ้าทันใจ สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ในวิหารน้อยหรือคันธกุฏีทิศตะวันตก** ***ภาพขวา*** **พระพุทธรูปปูนปั้นในพระวิหาร มีรูปแบบศิลปะเหมือนกับผลงานในกระบวนแบบครูบาเจ้าศรีวิชัยแห่งอื่นๆ**

รอยมือรอยเท้า (ฮอยหัตต๊ะ-ฮอยปะต๊ะ) บนผ้าขาวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดดอยติ

วัดพระพุทธบาทตากผ้า

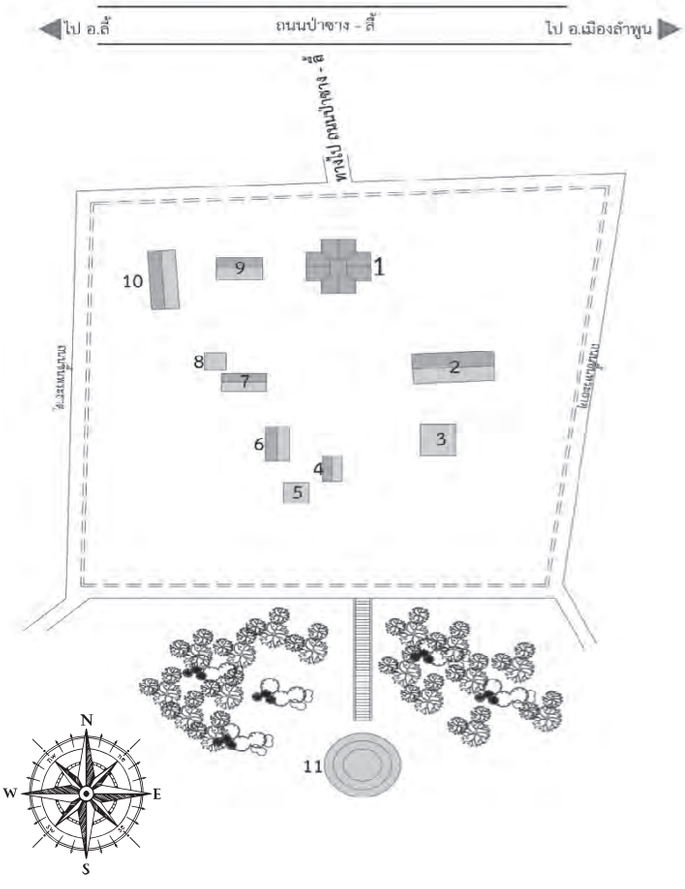

1 พระวิหารพระบาท
2 โรงครัว
3 ศาลาการเปรียญ
4 กุฏิครูบาพรหมา
5 สำนักงาน
6 พิพิธภัณฑ์
7 พระวิหารพระเจ้า 5 พระองค์
8 รอยตากจีวร
9 พระอุโบสถ
10 โรงเรียนพรหมจักรสังวร
11 พระธาตุสี่ครูบา

เจ้าอาวาส

พระพุทธบาทพิทักษ์ (พระมหาชวลิต จารุวณฺโณ) พ.ศ. ๒๕๔๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๐๐๕๒๐๐
เว็บไซต์ https://www.facebook.com/pages/วัดพระพุทธบาทตากผ้า

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๗๙ บ้านพระบาท ถนนสายลำพูน-ลี้ (ทางหลวงสาย ๑๐๖) หมู่ที่ ๖ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๒๐

การเดินทางจากตัวเมืองลำพูนลงไปทางทิศใต้ประมาณ ๒๒ กิโลเมตร ถึงทางเข้าเลี้ยวซ้ายประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๗๕ ไร่

พิกัด ๑๘.๔๕๔๗๖๗, ๙๘.๙๒๑๗๑๒

ความสำคัญของวัด

วัดพระพุทธบาทตากผ้า ตั้งอยู่บนพื้นดินที่เป็นแหล่งตัดศิลาแลงแหล่งสำคัญยิ่งแห่งนครหริภุญไชย บริเวณไหล่เขาระหว่างดอยเครือกับดอยม่อนช้าง เรื่องราวของพระพุทธบาทตากผ้าปรากฏอยู่ใน “ตำนานพระพุทธบาท” เรียบเรียงโดย พระศรีศิลป์สุนทรวาที ซึ่งอาจารย์สงวน โชติสุขรัตน์ นำมาเขียนใหม่ กล่าวถึง เมื่อครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าเสด็จ

มาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ผ่านนิคามต่างๆ มาตามลำดับดังนี้ ถ้ำตับเตา ถ้ำเชียงดาว พระนอนขอนม่วง พระบาทยั้งหวีด และพระธาตุทุ่งตูม ได้ทรงเหยียบรอยพระบาทและประทานเกศาธาตุประดิษฐานไว้ ณ ที่ต่างๆ จากนั้นได้เสด็จเลียบลำน้ำปิงมาถึงวังน้ำ ทรงหยุดเปลื้องผ้ากาสาวพัสตร์ ให้พระอานนท์นำไปซัก สถานที่นั้นจึงได้ชื่อว่า “วังซักครัว” มาตราบเท่าทุกวันนี้ (อยู่รอยต่อระหว่างปากน้ำกวงสบกับน้ำปิง) จากนั้นเสด็จต่อไปถึงบริเวณที่ไม่ไกลจากดอยม่อนช้างเท่าใดนัก ทรงหยุดยืนนิ่งผินพระพักตร์หว่ายหน้าไป (บ่ายหน้า) ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บ้านนั้นจึงได้ชื่อว่า “บ้านหว่าย” (ปัจจุบันเรียก “บ้านหวาย”)

แล้วก็เสด็จมาถึงลานผาลาดคือบริเวณวัดพระพุทธบาทตากผ้า ได้ทรงอธิษฐานประทับรอยพระบาทไว้บนพื้นศิลาใหญ่ จากนั้นมีพุทธฎีกาตรัสแก่พระอานนท์เถระให้นำเอาจีวรไปตากไว้บนผาลาดใกล้ที่ประทับนั้น บริเวณที่ตากจีวรยังคงปรากฏเป็นรอยตารางคล้ายผ้าตาๆ สี่เหลี่ยมผืนเล็กๆ หลายช่องบนศิลาแลงสลับไปมา ดุจเดียวกับผืนนาของชาวมคธ ตามพุทธบัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ให้พระภิกษุจำลองลักษณะผืนนามาเป็นตัวอย่างในการตัดเย็บจีวร ในความเป็นจริงเกิดจากกุศโลบายที่ผ้าเหล่านั้นพระภิกษุต้องนำมาจากเศษผ้าห่อศพจำนวนหลายชิ้นที่ได้มาจากการบังสุกุลมาตัดเย็บใหม่นั่นเอง

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ครองชมพูทวีป โปรดให้มีการทำสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้นเป็นครั้งที่ ๓ พระองค์ส่งพระโสณเถระ และพระอุตตรเถระมาเผยแพร่พระพุทธศาสนายังสุวรรณภูมิ เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่เข้ามายังสุวรรณภูมิและล้านนา พระพุทธบาทแห่งนี้ก็ได้รับการบำรุงรักษาจนสถานที่นี้ได้แปรสภาพเป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่ง

พ.ศ. ๑๒๐๐ กว่าๆ พระนางจามเทวี ปฐมกษัตรีย์แห่งนครหริภุญไชย ได้เสด็จมานมัสการ และสร้างอุโมงค์ครอบรอยพระพุทธบาทไว้เป็นพุทธบูชา พร้อมจัดให้มีการสมโภชเฉลิมฉลองเป็นการใหญ่

พ.ศ. ๒๓๗๕ ครูบาป๋ารมี วัดสะปุ๋งหลวง ป่าซาง เป็นประธานนำทายกทายิกา สร้างพระวิหารหลังใหญ่

รอยตากผ้าจีวรของพระพุทธเจ้า บนผาลาดศิลาแลง มีใบเสมาล้อมกรอบ

ครอบอุโมงค์พระพุทธบาทไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อเป็นที่พักอาศัยสำหรับสาธุชนที่ขึ้นมาสักการบูชา

พ.ศ. ๒๔๗๒ พระครูพุทธิวงค์ธาดา เจ้าคณะอำเภอปากบ่อง (ป่าซาง) สำนักวัดฉางข้าวน้อยเหนือ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ส่วนฝ่ายฆราวาสมีหลวงวิโรจน์รัฐกิจ (เปรื่อง โรจนกุล) นายอำเภอปากบ่อง พร้อมกับศรัทธาประชาชนได้พร้อมใจกันไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการก่อสร้างพระวิหารครอบรอยพระพุทธบาทจนสำเร็จ ตั้งแต่นั้นมาก็ได้มีพระภิกษุสามเณรมาพักอาศัย และจำพรรษาอยู่เป็นครั้งคราว

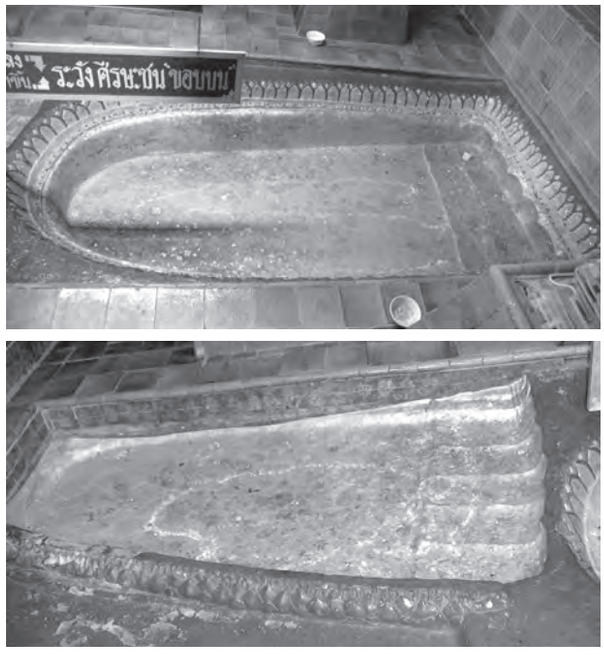

***ภาพบน* รอยพระบาท (รอยใหญ่) กว้าง ๑ เมตร ยาว ๒ เมตรครึ่ง**
***ภาพล่าง* รอยพระบาท (รอยเล็ก) กว้าง ๑๒ นิ้ว ยาว ๑ เมตร ๒๖ นิ้ว**

ศักราชดังกล่าวอาจไม่ตรงกันกับข้อมูลที่ปรากฏใน “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปบูรณะเสนาสนะวัดพระพุทธบาทตากผ้าในช่วงปลายปี ๒๔๖๙ ถึงต้นปี ๒๔๗๐

“ครั้นเสร็จการทำบุญหื้อทานวัดพระสิงห์ พระศรีวิชัยเจ้าภิกขุตนนั้น ก็ลงไปสร้างพระธาตุโท่งตูม (ทุ่งตูม) ใต้เวียงเชียงใหม่ เถิงวันเดือนยี่ แรม ๖ ค่ำ ท่านลงไปทานโฮง (กุฏิ) หมู่ยางเป็นศรัทธาทำทานที่บ้านปาง เถิงเดือน ๖ เพ็ง เสร็จการทำบุญแล้ว ท่านเลยไปสร้างธาตุแม่ตื๋น (แม่ตืน) แล้วกลับขึ้นมาพระบาทตากผ้า เลยมาเชียงใหม่ แล้วขึ้นไปสร้างพระธาตุสบฝาง”

อาจเป็นไปได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเริ่มมาวางรากฐานตั้งแต่ปี ๒๔๖๙ แล้วจึงดำเนินการก่อสร้างเก็บรายละเอียดการตกแต่งทั้งหมด กว่าจะเสร็จก็ต้องใช้เวลาผ่านไปนานกว่า ๓ ปี จึงทำพิธีฉลองพระวิหารในปี ๒๔๗๒

วัดพระพุทธบาทตากผ้ามีทำเลที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญกุศลสมณธรรมอย่างยิ่ง ดังนั้น ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ พระมงคลญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดลำพูน วัดพระยืน และพระครูพิศาลพุทธิธร เจ้าคณะอำเภอป่าซาง วัดป่าซางงาม เป็นฝ่ายประธานสงฆ์ ฝ่ายฆราวาสมี นายหอม พรหมสิงห์ นายอำเภอป่าซาง เป็นประธาน พร้อมด้วยศรัทธาประชาชน ได้พร้อมใจกันไปนิมนต์ “ครูบาพรหมจักรสังวร” (พรหมา พฺรหฺม จกฺโก) หรือต่อมาคือพระสุพรหมยานเถระ วัดป่าหนองเจดีย์ ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มาเป็นประธานอำนวยการก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น พระอุโบสถ กำแพง ถังเก็บน้ำ โรงเรียนปริยัติธรรม ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ เป็นต้น โดยมีพระอธิการศรีนวล อินฺทนนฺโท วัดช้างค้ำ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างจากกรมการศาสนา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ต่อมาวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑ เปลี่ยนสถานะจากวัดราษฎร์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ

เจ้าอาวาสลำดับที่ ๒ ของวัดคือพระครูเวฬุวันพิทักษ์ (ครูบามหาเขื่อนคำ อตฺตสนฺโต) พร้อมด้วย “พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์” (ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา) ได้สร้าง “พระเจดีย์สี่ครูบา” ขึ้นบนยอดดอยเครือ ด้านหลังของวัดพระพุทธบาทตากผ้า เพื่อบรรจุอัฐิและประดิษฐานรูปหล่อ เป็นอนุสรณ์สถานรำลึกถึงครูบาสี่รูปที่ถือกำเนิดในตระกูลเดียวกัน ได้แก่ ผู้เป็นบิดา และบุตรชายทั้งสาม ถือเป็นครอบครัวของพระอริยสงฆ์ชาวป่าซางที่ชาวลำพูน-เชียงใหม่ให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง กอปรด้วย ๑. ครูบาพ่อเป็ง โพธิโก แห่งวัดป่าหนองเจดีย์ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง ๒. ครูบาอินทจักรรักษา (พระสุธรรมยานเถระ) วัดน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ๓. ครูบาพรหมจักรสังวร (พรหมา พฺรหฺม จกฺโก) วัดพระพุทธบาทตากผ้า และ ๔. ครูบาคัมภีระ (พระครูสุนทรคัมภีรญาณ) วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ องค์พระธาตุเจดีย์สี่ครูบาจำลองรูปแบบพระธาตุหริภุญไชย ภายในเจดีย์ปูด้วยหินอ่อน ผนังเขียนจิตรกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา

มีงานสรงน้ำพระพุทธบาทประจำปีในเดือน ๘ เหนือ แรม ๘ ค่ำ และประเพณีรำลึกถึงครูบาพรหมจักรสังวร วันที่ ๑๗ สิงหาคมของทุกปี

ปัจจุบัน เป็นสำนักศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรม บาลีของภาคเหนือ รวมถึงเป็นศูนย์กลางเชื่อมเครือข่ายชาวยองจากรัฐฉาน ในพม่าปฏิบัติกัมมัฏฐานในสายเดียวกันกับสำนักวัดมหาธาตุท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างมณฑปปูนปั้นประดับกระจกสีครอบ พร้อมสร้างรั้วล้อมรอยพระพุทธบาทและก่อวิหารจัตุรมุขครอบมณฑปพระพุทธบาทอีกชั้นหนึ่งแทนวิหารหลังเดิมที่ชำรุดทรุดโทรม ซึ่งวิหารหลังเดิมที่สร้างโดยครูบาป่ารมีเป็นหลังคามุงกระเบื้องดินขออย่างง่าย ๆ

รอยพระพุทธบาท ๒ รอย มีขนาดไม่เท่ากัน รอยใหญ่กว้าง ๑ เมตร ยาว ๒ เมตรครึ่ง รอยเล็ก

กว้าง ๓๒ นิ้ว ยาว ๑ เมตร ๒๖ นิ้ว นอกจากรอยพระพุทธบาท ๒ รอยในพระมณฑปแล้ว ภายในบริเวณวัดยังมีรอยเท้าเล็กๆ ๓ รอย ซึ่งเป็นรอยเท้าอรหันต์อายุ ๗ ขวบผู้มีอิทธิฤทธิ์เสด็จตามพระพุทธองค์มาด้วย มีรอยเท้าโยคีอีก ๑ รอย รอยบาตรพระพุทธเจ้า เป็นหลุมคล้ายก้นบาตรอยู่ข้างวิหารจัตุรมุข และมีรอยเท้า ๒ ข้างบนก้อนหิน เป็นของครูบาพรหมจักรสังวร ประทับหลังจากที่ท่านเข้านิโรธสมาบัติอยู่ที่เนินเขาด้านหลังวัดได้ ๗ วัน

วิหารจัตุรมุขมีผังอาคารเป็นรูปกากบาทประกอบด้วยระเบียงมุขและทางเข้าทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบไม่มากนักในวัฒนธรรมล้านนา พบเพียงที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน สันนิษฐานว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะได้รับอิทธิพลการทำวิหารจัตุรมุขมาจากวัดในล้านนาทั้งสองแห่งดังกล่าว ผสมผสานกับอิทธิพลของศิลปะรัตนโกสินทร์ด้วย โดยเฉพาะรูปแบบผังกากบาทจัตรมุขยอดหลังคาทรงมณฑปของพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกกักกันขณะต้องอธิกรณ์ จากภาพถ่ายเก่าพบว่ายุคครูบาเจ้าศรีวิชัยยังไม่ทันได้สร้างยอดมณฑปบนหลังคา มาต่อเติมขึ้นภายหลังโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนา และครูบามหาเขื่อนคำ

หน้าบันของหลังคาที่คลุมระเบียงมุขทั้ง ๔ ด้าน เป็นหน้าบันแบบโครงกรอบหน้าจั่ว ที่ใช้โครงสร้างภายในแบบก่ออิฐฉาบปูนทั้งแผง มีลักษณะเด่นคือใช้กระจกสีแบบใหม่เข้ามาประดับเป็นลวดลายทั้งผืน โดยใช้เทคนิคการตัดกระจกเป็นชิ้นเล็กๆ สั้นยาวเว้าโค้งตามลวดลายที่ออกแบบไว้ แล้วฝังลงไปในเนื้อปูนจากนั้นจึงขัดเรียบ คล้ายเทคนิคการทำหินขัด ถือเป็นพัฒนาการสำคัญอีกขั้นหนึ่งของงานสถาปัตยกรรมในช่วงปลายของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นเทคนิคที่ต้องใช้เวลาและฝีมือในการทำอย่างพิถีพิถัน ใช้ช่างจ้างเหมาชาวจีนที่มีฝีมือประณีตเดินทางมาจากภาคกลางโดยตรง ด้วยข้อจำกัดความบอบบางและราคาที่สูงของกระจก ทำให้ลวดลายที่กำหนดบนมุขหน้าบันทั้งสี่ด้านจึงเป็นรูปแบบเดียวกันหมด คือลายเครือเถาก้านขด ไม่ใคร่นิยมทำภาพบุคคลเพราะทำได้ยากกว่านั่นเอง แตกต่างไปจากเทคนิคการประดับลวดลายในช่วงแรกๆ ที่นิยมการแกะไม้ปิดทองร่องกระจก หรือทำปูนปั้นขดเดินเส้นทับบนแผ่นกระจก

วิหารจัตุรมุขหลังเดิมเมื่อแรกสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ยังไม่มีการเติมยอดมณฑปตอนบน

วิหารจัตุรมุขประดับยอดกลางหลังคาด้วยมณฑปปราสาท

ลวดลายพันธุ์พฤกษาที่โก่งคิ้ว (สาหร่ายรวงผึ้ง) มีรูปเสือ ๒ ตัวในช่องสี่เหลี่ยมตอนบน

รูปนกยูงรำแพนหางปรากฏในซุ้มประตูทางเข้าวิหารด้านทิศเหนือ เป็นซุ้มแบบบันแถลง ๒ ชั้น

มณฑปครอบรอยพระบาทเป็นเครื่องปูนก่อ ประดับด้วยกระจกสีรูปแบบต่างๆ เช่นเดียวกับเสาแต่ละต้น เป็นอัตลักษณ์สำคัญในกระบวนช่างครูบาเจ้าศรีวิชัย

การจารึกชื่อผู้อุปถัมภ์มีหลวงเกษตรประชากรครูอำเภอปากบ่อง คณะตำรวจภูธรจังหวัดลำพูน ฯลฯ

ซุ้มประตู-หน้าต่าง เป็นกรอบซุ้มแบบภาคกลางเรียกว่า “ซุ้มบันแถลง” คือกรอบซุ้มพญานาครูปสามเหลี่ยมซ้อน ๒ ชั้น ซุ้มประตูด้านทิศเหนือประดับด้วยกระจกสีรูปนกยูง การใช้กระจกสีตกแต่งเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาหรือเรขาคณิตยังปรากฏที่ซุ้มครอบรอยพระพุทธบาท ซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป เสา ดาวเพดาน ฯลฯ

มีการจารึกชื่อบุคคลไว้ด้วย ทั้งกลุ่มช่างพื้นบ้านที่ช่วยสร้างวิหาร เช่น กลุ่มวัดหนองควาย (อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่) และกลุ่มของคหบดีที่บริจาคปัจจัยในการก่อสร้าง เช่น กลุ่มวัดพานิชสิทธิการาม (อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน) เป็นต้น นอกจากนี้พบรายชื่อหัวหน้าส่วนราชการที่ร่วมบริจาคทรัพย์สนับสนุนการก่อสร้าง อาทิ โรงเรียนปากบ่อง และสถานีตำรวจภูธรจังหวัดลำพูน

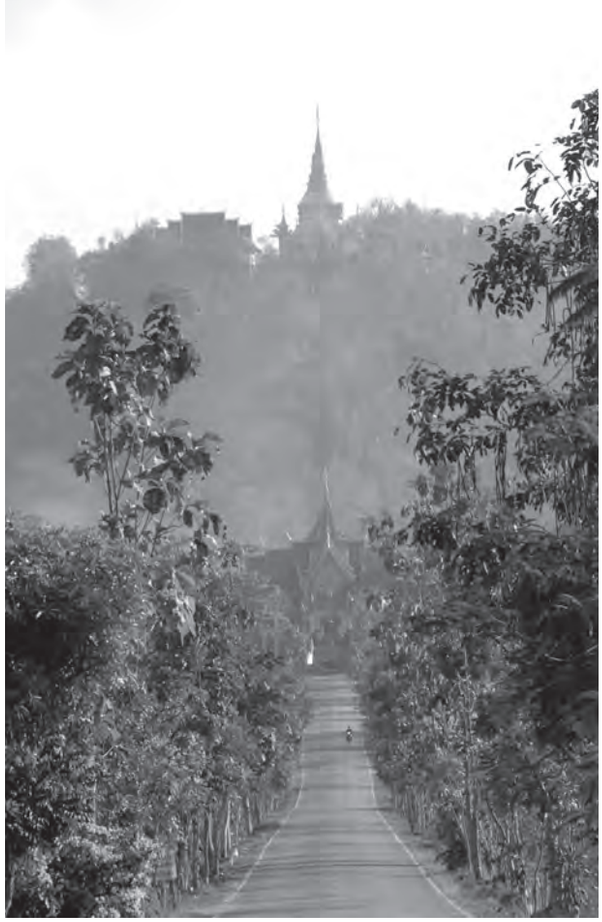

ถนนขึ้นสู่พระธาตุสี่ครูบาบนดอยยอดเครือ

วัดพระนอนม่อนช้าง

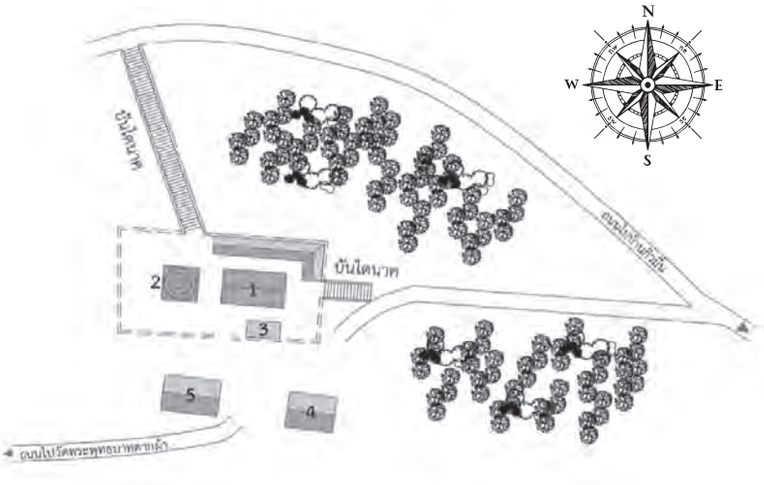

1 วิหารพระนอน
2 พระเจดีย์
3 พระอุโบสถ
4 กุฏิ
5 กุฏิเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส

พระมหาอมร อมโร พ.ศ. ๒๕๔๗ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๖๑๓๒๑๑๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๕ บ้านกิ่วมื่น หมู่ที่ ๘ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๒๐

วัดพระนอนม่อนช้าง ตั้งอยู่บนเนินสูง ไม่ไกลจากวัดพระพุทธบาทตากผ้า ใกล้ดอยช้าง ห่างจากตัวอำเภอป่าซางลงมาทางทิศใต้ ๗.๓ กิโลเมตร หรือห่างจากศูนย์กลางตัวเมืองลำพูน ๑๔.๕ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด ๓๒ ไร่

พิกัด ๑๘.๔๕๘๕๗๖, ๙๘.๙๔๑๖๙๓

ความสำคัญของวัด

ประวัติวัดพระนอนม่อนช้าง มีความเชื่อมโยงกับตำนานวัดพระพุทธบาทตากผ้า กล่าวคือหลังจากที่พระพุทธเจ้าประทับรอยพระบาท ณ บริเวณวัดพระพุทธบาทตากผ้าแล้ว พระพุทธองค์ได้เสด็จไปทางบูรพทิศมาประทับสีหไสยาสน์ ณ ป่าแพะเชิงดอยกุญชร ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หัวดอยม่อนช้าง” ณ ที่นั้นทรงประทานพระเกศาธาตุแก่ตายายสองผัวเมีย ผู้เข้ามาอุปัฏฐากถวายภัตตาหารและน้ำ ต่อมาจึงได้สร้างเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุไว้

ช่วงที่ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าระหว่าง พ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๔๘ ได้มีครูบาสายวัดป่าหลายรูปพากันปลีกวิเวกมาสร้างสำนักวิปัสสนาตามเถื่อนถ้ำ แถบดอยเครือ ดอยม่อนช้าง ดอยจอมธรรม ดอยกุศล ดอยแต ดอยคำ ดอยครั่ง ฯลฯ บรรยากาศเส้นทางบุญ ตลอด “ดอยชนดอย” จากป่าซางถึงแม่ทาเหล่านี้อุปมาเหมือนดั่งเนื้อนาบุญแห่งลำพูน ถือเป็นยุคทองของครูบามหาป่าอรัญวาสีหลายรูปที่ได้เดินธุดงค์จาริกแสวงบุญไปมาหาสู่กัน

หลักฐานจากจารึกไม้ หลัก ลพ. ๓๙ เลขทะเบียน ๕๔๙/๑๘ มีขนาดกว้าง ๕๑.๕ เซนติเมตร สูง ๑๓๓.๕ เซนติเมตร ของจริงเขียนด้วยตัวอักษรฝัก

จารึกไม้หลัก ลพ.๓๘ *ภาพซ้าย* ต้นฉบับอักษรฝักขามอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย *ภาพขวา* จารึกถอดคำแปลอยู่ที่วัดพระนอนม่อนช้าง

ขาม จัดแสดงที่ห้องศิลาจารึก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย ส่วนในวิหารวัดพระนอนม่อนช้างเป็นฉบับคำแปลภาษาไทย กล่าวถึงการบูรณะองค์พระนอนม่อนช้างตอนหนึ่งว่า

"จุลศักราชได้ ๑๑๕๖ (พ.ศ. ๒๓๓๗) ตัวในกาบยี เดือนปุสสะ แรม ๘ ค่ำ พร่ำได้วันจันทร์ ไทยเมืองเหม้า ติถี ๘ นาทีฤกษ์ ๑๔ ตัว นาที ๑๕ ตัว เหตุนั้นเจ้าเคล้าปฐมมูลสัทธาทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกห้องภายในหมายมีพระมหาสวาธุเจ้าพระนันทวิสุทธวังโส เจ้าอาวาสวัดสะปุ๋ง และสวาธุเจ้าปัญญา วัดเชียงราย กับสวาธุเจ้าเทพินวัดบ้านถอง เป็นประธานฝ่ายสงฆ์และประธานฝ่ายฆราวาส องค์สมเด็จพระเชษฐาเจ้า และพระยารัตนหัวเมืองแก้วเป็นประธานได้มาซ่อมแซมองค์พระนอนพุทธไสยาสน์ให้ดีขึ้นพร้อมกันนั้นได้สร้างพระอุโบสถไว้กับวัด"

ข้อความจากจารึกนี้ทำให้ทราบว่า องค์พระนอนสร้างมาแล้วอย่างน้อยก่อน พ.ศ. ๒๓๓๗ เพราะมีการมาซ่อมอีกครั้งในปีนั้น

อุโบสถวัดพระนอนม่อนช้างหลังเดิมเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน เครื่องบนหลังคาเป็นเครื่องไม้หน้าบันประดับลายปูนปั้นแบบสะทายจิ๋นประดับตามโครงสร้างหลังคาแบบม้าต่างไหม หน้าบันลวดลายกินรีฟ้อนท่ามกลางพันธุ์พฤกษาปูนปั้น ปัจจุบันได้รื้อและสร้างใหม่แล้วเปลี่ยนวัสดุเป็นกระจก

พ.ศ. ๒๔๗๐ ครูบาอภิชัยขาวปี เป็นประธานในการบูรณะวิหาร และธรณีพระธาตุโดยรอบแต่ไม่แล้วเสร็จ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๑ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์ให้มาเป็นประธานในการสร้างวิหารจัตุรมุขวัดพระพุทธบาทตากผ้า ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ดำเนินการบูรณะพระธาตุวัดพระนอนม่อนช้าง พร้อมสร้างวิหารพระนอนด้วย เนื่องจากวัดทั้งสองแห่งตั้งอยู่ไม่ไกลกัน หลังจากนั้นครูบาอภิชัยขาวปีได้กลับมาเก็บรายละเอียดตกแต่งในส่วนของฐานแท่นแก้วรองรับพระพุทธไสยาสน์อีกครั้งในปี ๒๔๘๐

ส่วนบัญชีรายชื่อสถานที่ศาสนประโยชน์ที่ครูบาอภิชัยขาวปีสร้างระหว่างอายุ ๒๕-๖๕ ปี ก็มีการระบุรายชื่อของวัดพระนอนม่อนช้างไว้ในลำดับที่ ๑๓ ว่า ท่านบูรณะพระเจดีย์และวิหารพระพุทธไสยาสน์ สิ้นเงิน ๒,๕๐๐ บาท

พระเจดีย์วัดพระนอนม่อนช้าง *ภาพซ้าย* ภาพเก่าจากกรอบรูปในวิหาร ของวัด *ภาพขวา* สภาพปัจจุบัน

วิหารวัดพระนอนทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว มีมุขทางเข้าด้านหน้า ๒ มุข หลังคาคลุม ๓ ตับ

พระพุทธไสยาสน์ หันพระเศียรไปทิศตะวันออก ผินพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ

พ.ศ. ๒๔๙๐ พระธาตุเจดีย์วัดพระนอนม่อนช้าง ชำรุดทรุดโทรม พระสุพรหมยานเถระ หรือครูบาพรหมา พฺรหฺมจกฺโก เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า เป็นประธานจัดสร้างกำแพงโดยรอบบริเวณ และสร้างเสริมธรณีรอบองค์พระธาตุ

พ.ศ. ๒๕๒๖ ครอบครัวของคุณประภาส อมาตยกุล เป็นเจ้าภาพบูรณะเสนาสนะในวัดพระนอนม่อนช้างอีก ๒ ครั้ง ต่อมาแม่ชีรัชดา อมาตยกุล และคณะได้ปฏิสังขรณ์ใหม่ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๓๗ สิ้นงบประมาณ ๑,๘๐๐,๐๐๐ บาท จนถึงสมัยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันก็ได้ดำเนินการซ่อมแซมเปลี่ยนรูปแบบพระอุโบสถครั้งใหญ่ และปูอิฐตัวหนอนพร้อมสร้างหลังคาคลุมระเบียงทางเดิน

ผลงานของครูบาศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดพระนอนม่อนช้าง ถือเป็นผลงานการก่อสร้างร่วมกับครูบาอภิชัยขาวปี มีพระธาตุและวิหารพระพุทธไสยาสน์ ส่วนพระอุโบสถนั้นเป็นสิ่งก่อสร้างดั้งเดิมมีมาแล้วตั้งแต่ปี ๒๓๓๗ สร้างสมัยพระญากาวิละ ตามข้อความที่ระบุในจารึกไม้

พระธาตุองค์ในดั้งเดิม เป็นพระเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา หรือทรงพระธาตุหริภุญไชย และครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ได้บูรณะตามรูปแบบดั้งเดิม จากภาพถ่ายเก่าที่แขวนอยู่บนฝาผนังในวิหารพระนอน มีภาพบันไดนาคขึ้นสู่องค์พระธาตุ ซึ่งปัจจุบันบันไดนาคยังคงมีอยู่

แท่นแก้วรองรับพระนอนระบุศักราช ๒๔๘๐ เป็นช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายครูบาอภิชัยขาวปีบูรณะต่อ

โครงสร้างคานคาคคอนกรีตเสริมเหล็ก

วิหารพระนอน ประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ เป็นอาคารยาวบนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีชุ้มมุขตรงประตูทางเข้าสองช่องด้านทิศตะวันตก หลังคาซ้อนกัน ๓ ตับ ตกแต่งกรอบชุ้มหน้าต่างแบบชุ้มบันแถลงรูปสามเหลี่ยม บานหน้าต่างพบร่องรอยของการเขียนลายรดน้ำปิดทองหรือลายคำน้ำแต้ม แต่ลวดลายถลอกร่อนหลุดไปเกือบหมดแล้ว

โครงหลังคาเป็นคานคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดใหญ่ดาดรองรับเพดาน ต่อมามีการทาสีเขียนลายเพิ่มที่เสารองรับหลังคา

องค์พระพุทธไสยาสน์นอนตะแคงขวา หันพระเศียรไปทางทิศตะวันออก และผินพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ เอนพระวรกายยาวบนฐานแท่นแก้วที่ติดกระจกสีระบุปีศักราช ๒๔๘๐ พระพุทธไสยาสน์ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างครั้งแรกในสมัยใด สันนิษฐานว่ามีมาแล้วในสมัยล้านนาราว ๕๐๐ ปีก่อน แต่ได้รับการบูรณะก่อพอกทับองค์เดิมหลายครั้ง

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ แรม ๘ ค่ำเดือน ๙ เหนือ พร้อมการสรงน้ำพระนอน

วัดบ้านปาง

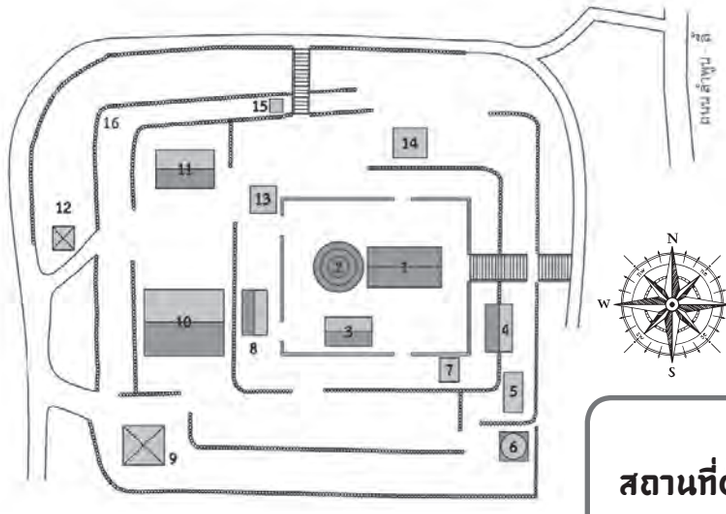

1 พระวิหารหลวง
2 พระเจดีย์
3 พระอุโบสถ
4 ศาลาพระนอน
5 เจดีย์ 3 ครูบา
6 ปราสาทหินอ่อนบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 พระประธาน
8 ศาลาอเนกประสงค์
9 กุฏิครูบาเจ้าศรีวิชัย
10 อาคารพิพิธภัณฑ์
11 หอพลับพลา
12 ศาลาตั้งศพครูบาเจ้าศรีวิชัย
13 ศาลา 3 ครูบา
14 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
15 รอยเท้าครูบาเจ้าศรีวิชัย
16 แนวกำแพงหินเดิม

เจ้าอาวาส

พระสกล ฐานวโร พ.ศ. ๒๕๕๘ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๙๖-๒๖๓๒๕๓๘, ๐๘๕- ๗๑๕๘๘๕๗

เว็บไซต์ http://www.watbanpang.com/Watbanpang/Watbanpang.php

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๘๑ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑ ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

ห่างจากที่ว่าการอำเภอลี้ประมาณ ๔๐ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๕ ไร่ ๓ งาน ๓๙ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๑๐๙๓๐๓, ๙๘.๘๘๖๖๖๖

ความสำคัญของวัด

วัดบ้านปางตั้งอยู่ในหมู่บ้านถิ่นกำเนิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อครั้งที่หมู่บ้านยังทุรกันดารบ้านปางยังไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน สมัยที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยหรืออินตาเฟือน มีอายุได้ ๑๗ ปี ครูบาขัตติยะ เดินธุดงค์จากบ้านป่าซางผ่านมาถึงหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านนิมนต์ให้ท่านอยู่ประจำที่บ้านปาง แล้วชาวบ้านช่วยกันสร้างกุฏิชั่วคราวให้จำพรรษา อินตาเฟือนได้ฝากตัวเป็นศิษย์ และเมื่ออายุ ๑๗ ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบ้านโฮ่งหลวง

จนกระทั่งหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้อุปสมบท และได้ไปศึกษาพระกัมมัฏฐานที่สำนักดอยแต ดอยคำและดอยครั่ง เป็นเวลาเกือบ ๒ ปี ก็ได้กลับมาอยู่ที่วัดบ้านปาง

จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยอายุได้ ๒๖ ปี พรรษาที่ ๕ ครูบาขัตติยะได้จาริกออกจากบ้านปางไป ครูบาเจ้าศรีวิชัยขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทน ความที่วัดบ้านปางหลังเดิมตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือเขตคามวาสี

ภาพซ้าย **พระเจดีย์ทำมาลัยเถา ๔ ชั้น (อริยสัจ ๔)** *ภาพขวา* **พระวิหารได้รับการบูรณะใหม่ใช้โครงเดิม**

เสือบนหน้าบันทั้งด้านหน้า-หลัง แทรกตามลายก้านขดพันธุ์พฤกษา

ทำให้วัดเกิดความไม่สงบ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเสาะหาสถานที่สร้างวัดแห่งใหม่ บนยอดเขาทางทิศเหนือใกล้หมู่บ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศวิเวกสามารถปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดีแบบวัดอรัญวาสี ห่างจากวัดเดิมราว ๕๐๐ เมตร มีบันไดนาคขึ้นสู่วัดทางทิศตะวันออก และทิศเหนือ

การสร้างวัดครั้งแรกเริ่มลงมือใน จ.ศ. ๑๒๖๖ (พ.ศ. ๒๔๔๗ บ้างว่าปี ๒๔๔๔) ปีรวงเป้า เดือน ๓ (เหนือ) แรม ๑ ค่ำ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ขอให้นายควายโยมบิดาเป็นผู้แผ้วถางผืนดินเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดสิริมงคล ต่อจากนั้นพระภิกษุสามเณรและศรัทธาชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันปรับสถานที่บนเนินเขาให้เป็นที่ราบ การสร้างวัดบ้านปางในสมัยนั้นเป็นไปอย่างล่าช้ายากลำบากเพราะขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็น

วัดบ้านปางตั้งอยู่ภายในเขตกำแพงหินก่อล้อมทั้ง ๔ ด้าน โดยชาวลัวะ ชาวกะเหรี่ยง ร่วมกับคนเมืองท้องถิ่น ช่วยกันขนหินจาก “ห้วยแม่ลอง” ขึ้นมาก่อเรียงเป็นกำแพงหินรอบพื้นที่วัด ประมาณความยาวได้กว่า ๒ กิโลเมตร ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แนวคิดการก่อกำแพงหินมาจากที่ได้เห็นพระฤษี นักบวชพื้นถิ่นที่สืบสายปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยหริภุญไชย ก่อกำแพงหินล้อมรอบอาศรม ปัจจุบันคือ ม่อนฤษี ตั้งอยู่ไม่ห่างจากวัดบ้านปางเท่าใดนัก การใช้หินเช่นนี้ ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่จำเป็นต้องทำลายธรรมชาติอีกด้วย

แนวคิดการสร้างวัดในบรรยากาศแบบวัดป่าให้มีสภาพร่มรื่นเป็นธรรมชาตินั้น ก็เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน นอกจากจะเน้นหลักการไม่ทำลายธรรมชาติแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังให้ปลูกต้นไม้จำนวนมากเพื่อจำลองรูปแบบของวัดในยุคพุทธกาล ได้แก่การปลูกต้นมะม่วงเป็นการรำลึกถึงสวนอัมพวัน ปลูกต้นไผ่ให้เหมือนกับวัดเวฬุวนาราม รอบบริเวณวัดยังมีต้นไม้รังที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเหมือนสวนลุมพินีสถานที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประสูติ นอกจากนี้ได้ปลูกต้นตาล ต้นลานจำนวนมาก ล้วนแต่ช่วยสร้างบรรยากาศให้เชื่อมโยงกับยุคพุทธกาลทั้งสิ้น

พระเจ้าทั้ง ๕ ที่เป็นพระประธาน ทำ ๒ องค์ด้านนอกสุดในลักษณะหันข้างซ่อนด้านหลัง

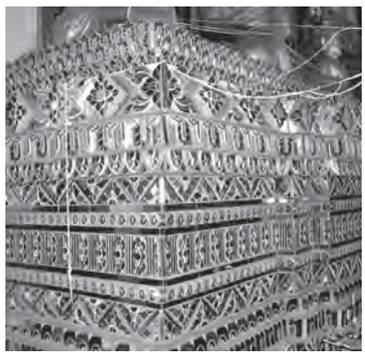

แท่นแก้วและดาวเพดาน ตกแต่งด้วยกระจกสีและแก้วอังวะอย่างอลังการ

ภาพบน เสือและนาคประดับบันได *ภาพล่าง* รอยมือรอยเท้าครูบาเจ้าศรีวิชัยบนก้อนหิน

การสร้างเสนาสนะในวัดบ้านปางของครูบาเจ้าศรีวิชัย มิได้สร้างเสร็จภายในครั้งเดียว จากตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร กล่าวถึงการเดินทางไปก่อสร้างเสนาสนะวัดต่างๆ ทั่วล้านนาของครูบาเจ้าศรีวิชัย และจะมีช่วงที่สลับกลับมาสร้างเสนาสนะที่วัดบ้านปางเป็นระยะๆ ได้แก่ ปี ๒๔๖๔ เริ่มก่อสร้างพระเจดีย์ที่วัดบ้านปาง หลังจากเสร็จภารกิจในการสร้างพระธาตุดอยเกิ้ง ที่อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ดังข้อความที่ว่า

“ท่านก็ได้ลงมือก่อสร้างธาตุบ้านปางในเดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ พุทธศักราช ๒๔๖๔ แล้วก็กลับมาอยู่เมืองลำพูน (คณะเชียงยัน)”

พระธาตุที่วัดบ้านปางใช้เวลาก่อสร้างเป็นเวลา ๓ ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ในระหว่างที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระสิงห์อยู่นั้น ช่วงหลังออกพรรษาท่านเดินทางกลับวัดบ้านปางเพื่อไปทำพิธียกยอดฉัตรพระเจดีย์

“ครั้นออกวัสสาแล้ว ท่านก็ลงไปยกฉัตรยอดธาตุบ้านปาง รวมเบ็ดเสร็จในการก่อสร้าง ทำบุญหื้อทานสิ้นเงิน ๑๐,๐๐๐ รูเปีย”

ครุฑและกุมภัณฑ์ ประดับใกล้ทางลงสู่บันไดนาค ฝีมือช่างพื้นบ้าน

คร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จภารกิจจากการสร้างพระธาตุดอยเกิ้งแล้ว

“กลับมาสร้างแปลง พระเจติยะ
ที่วัดเก่าเจ้าเดิมที
นามชื่อนั้น ว่าวัดจอมสรี
คิรีซายมูล บุญเรืองว่าอั้น
ซ้ำสร้างปราการ กำแพงขอบขั้น
แถมต่อไปนึ่งชั้น”

พ.ศ. ๒๔๖๘ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปวัดบ้านปางเพื่อรับถวายทานกุฏิ (โฮง) ที่ชาวกะเหรี่ยงสร้างให้ ในปีเดียวกันนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเจ้าภาพสร้างบันไดนาคที่วัดบ้านปาง หลังจากนั้นอีก ๒ ปี ได้ทำทานฉลองบันไดนาคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐

สำหรับพระวิหารหลวง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างหลังใหม่ทับที่หลังเดิมอีกครั้งในช่วงบั้นปลายชีวิต หลังจากที่กลับจากการต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้ายแล้ว ได้กลับมาใช้ชีวิตที่วัดบ้านปางอีกครั้งสลับกับการจำพรรษาที่วัดจามเทวี คือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๔๘๐ ถือเป็นผลงานชิ้นสุดท้ายที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างให้วัดบ้านปาง

ค่าใช้จ่ายในการสร้างบันไดนาควัดบ้านปาง จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่าสิ้นเงินไป ๒,๕๖๑ รูเปีย

โสภา ชานะมูล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างคันไดนาค (บันไดนาค) รวมค่าทำบุญถวายทาน ๒,๒๔๐ รูเปีย, ค่าสร้างกุฏิหลวงวัดบ้านปางรวมค่าถวายทาน ๑๔,๗๘๓ รูเปีย ๔๙ สตางค์ และหมดเงินค่าสร้างพระธาตุวัดบ้านปางจำนวน ๒๒๐,๐๐๐ รูเปีย ซึ่งขัดแย้งกับที่กล่าวมาตอนบนว่าค่าสร้างพระธาตุ ๑๐,๐๐๐ รูเปีย ดังนั้นตัวเลขที่สูงมากเช่นนี้น่าจะรวมค่าก่อสร้างพระวิหารหลวงด้วยอีกหลังหนึ่ง เนื่องจากมีการตกแต่งภายในอย่างอลังการมากที่สุดในบรรดาผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งก่อสร้างที่เป็นหลักฐานเมื่อครั้งสมัยที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่ ประกอบด้วยกำแพงหิน บันไดนาค ศาลาบาตร พระธาตุเจดีย์ วิหารหลวง และกุฏิ ส่วนอุโบสถกลางน้ำ (อยู่ด้านล่างหลังหมู่บ้าน) อุโบสถศิลาแลง ล้วนได้รับการบูรณะใหม่

พระธาตุสร้างขึ้นตามรูปแบบพระธาตุหริภุญไชย คือเป็นเจดีย์ทรงระฆัง มีบัลลังก์ ปล้องไฉน ปลียอด ตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถา ๔ ชั้น (เป็นรูปแบบเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย หมายถึงอริยสัจ ๔ ตามขนบแล้วมาลัยเถาของล้านนามี ๓ ชั้น) ระหว่างมาลัยเถาทั้ง ๔ ชั้น ตกแต่งเส้นลวดเล็กๆ ตามท้องไม้คล้ายเป็นวงแหวน รองรับด้วยฐานกลม ๓ ชั้น ตอนล่างเป็นฐานยกเก็จทรงสูง วางซ้อนบนฐานเขียง พระธาตุสร้างบนลานทราย หมายถึงนทีสีทันดร กลางลานทรายนั้นมีบ่อหมักปูนสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งอยู่ ปัจจุบันมีการทาสีทองทับองค์เจดีย์ที่เคยทาสีปูนขาว

วิหารหลวงสร้างขึ้นตามแบบของสถาปัตยกรรมล้านนา ลักษณะเป็นผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทรงยาว ขนาด ๕ ห้อง มีบันไดทางขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เชื่อมต่อกับระเบียงมุขซึ่งมีทั้งสองด้านเช่นกัน อาคารก่ออิฐฉาบปูน ประตูทางเข้าด้านหน้า ๓ ช่อง

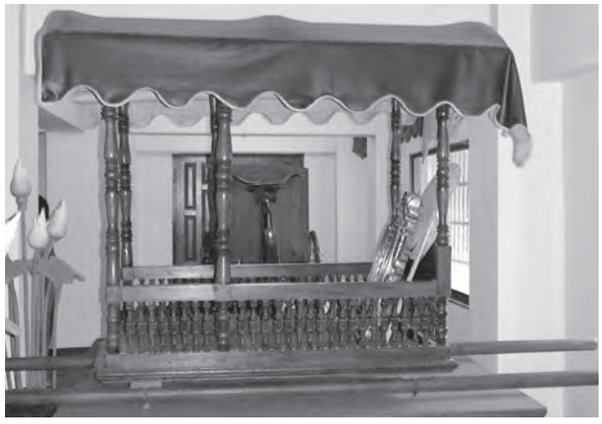

ภาพบน **พิพิธภัณฑ์บริขารสร้างโดยพระอานันท์ พุทฺธธมฺโม เป็นอาคารหินอ่อนสองชั้น** *ภาพล่าง* **เสลี่ยงที่ใช้หามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปที่ต่างๆ เป็นตัวอย่างหนึ่งของวัตถุจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์บริขาร**

ด้านหลัง ๒ ช่อง หลังคาจั่วทรงยาวซ้อนชั้น ๑ ชั้น มีการลดมุขหลังคาด้านหน้าและด้านหลังเท่ากันด้านละ ๒ มุข ลักษณะหน้าบันหรือหน้าแหนบเป็นแบบโครงสร้างกรอบหน้าจั่ว ประดับลวดลายพันธุ์พฤกษาและดอกสับปะรด ปิดทองที่ตัวลาย และประดับกระจกสีชิ้นเล็กๆ ที่ตัดเป็นรูปเรขาคณิตบริเวณพื้นด้านหลัง ภายในวิหารหลวงประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย เหนือพระประธานประดับด้วยดาวเพดานปิดด้วยลวดลายกระจกสี

บันไดนาคมีสองด้าน ด้านทิศตะวันออกลงสู่หมู่บ้าน ด้านทิศเหนือลงสู่เขตป่าอรัญวาสี บันไดนาคด้านทิศตะวันออกมีรูปกุมภัณฑ์ ๑ คู่ยืนเฝ้า บันไดนาคด้านทิศเหนือมีรูปครุฑยืนกางกร ๒ ตัว ที่ด้านบน ส่วนด้านล่างเป็นรูปปั้นเสือ ๒ ตัว

ส่วนเสนาสนะอื่นๆ ได้รับการซ่อมแซมเรื่อยมาในยุคหลัง มีการปรับกุฏิไม้ที่ใช้เสาปูนมาเป็นหอ

บ่อหมักปูนที่ใช้ในการก่อสร้าง อยู่ที่ลานทรายข้างพระวิหารด้านทิศเหนือ

ธรรม ส่วนสิ่งก่อสร้างใหม่มีปราสาทหินอ่อนทาสีทองสร้างขึ้น ณ สถานที่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพ บรรจุอัฐิของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นผลงานการจัดสร้างของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม จากวัดพระธาตุแสงแก้วมลคล จังหวัดพะเยา ผลงานของครูบาอานันท์ยังมีอีกชิ้นคือ “พิพิธภัณฑ์เครื่องบริขารของครูบาเจ้าศรีวิชัย” ตั้งอยู่นอกเขตพุทธาวาสด้านทิศตะวันตก เป็นอาคารคอนกรีตสองชั้นปูด้วยกระเบื้องหินอ่อน ชั้นบนมีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นหุ่นขี้ผึ้งในลักษณะท่านั่งห้อยขาถือพัดใบตาล มีปราสาทศพห้ายอดที่เคยบรรจุโลงศพและโกศบรรจุอัฐิของครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งจัดสร้างโดยครูบาอภิชัยขาวปี

นอกจากนี้ยังมีหีบธรรม ตู้พระไตรปิฎก ตู้ไม้บรรจุหนังสือและสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เงินเสี้ยว เงินอัฐ และเงินเฟื้อง อายุกว่า ๑๐๐ ปี ที่ชาวบ้านขุดพบในบริเวณกุฏิหลังเก่าของครูบาเจ้าศรีวิชัย เครื่องหลวงสำหรับไว้ตั้งเครื่องอัฐบริขาร เมื่อมีงานพุทธาภิเษกหรืองานฉลองใหญ่ของวัด รอยมือและรอยเท้าของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ประทับลงซีเมนต์เมื่อคราวบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเจ้าตนหลวง จังหวัดพะเยา พระบรมสารีริกธาตุที่ชาวบ้านขุดพบอยู่ในผอบทองเหลืองใต้ฐานเจดีย์วัดร้างด้านเหนือวัดบ้านปาง อัฐิธาตุ เส้นผม ประคำของครูบาเจ้าศรีวิชัย แท่นกลึงลูกประคำ ตำรายา ใบสุทธิจารบนใบลานของสามเณรซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌายให้ รูปปั้นเสือภาพวาดเสือ(นักษัตรปีขาล)ที่ชาวบ้านถวายแก่วัด

ชั้นล่างของอาคารจัดแสดงเครื่องใช้สมัยเก่า มีรถยนต์คันแรกที่เปิดทางขึ้นดอยสุเทพ เมื่อปี ๒๔๗๘ รถสามล้อถีบของหลวงอนุสารสุนทรที่ใช้บรรทุกอาหารถวายครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อครั้งที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ เสลี่ยงที่ใช้หามเมื่อไปสร้างวัดวาต่างๆ ผ้าอังสะ ผ้ารัดอก เตียงหวาย เตียงนอน แท่นจารคัมภีร์ เก้าอี้นั่งจารใบลาน เก้าอี้นั่งสำหรับเวลาควบคุมการก่อสร้าง จดหมายแจ้งการมรณภาพของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตราประจำตัวที่มี ๕ ภาษาคือ ล้านนา ไทย อังกฤษ พม่า และจีน เป็นต้น

ตรงข้ามกับอาคารพิพิธภัณฑ์ฝั่งทิศเหนือ เป็นอาคารหอครูบาเจ้าศรีวิชัย ภายในรายรอบผนังทั้งสามด้านจัดแสดงภาพเก่าของวัดทั่วทุกจังหวัดในล้านนาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์

นอกจากนี้ยังมีเสนาสนะที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกจำนวนมาก อาทิ ศาลาเมรุทรงมณฑปประดิษฐานศพหรือสรีระร่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย ผลงานของครูบาอภิชัยขาวปี หรือศาลาปฏิบัติธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ท่านสร้างอีกด้วย

ภาพซ้าย **ยอดเมรุที่เคยประดิษฐานสรีระร่างครูบาเจ้าศรีวิชัย**
ภาพขวา **นกยูงประดับชุ้มประตูอุโบสถ**

วัดพระธาตุจอมสวรรค์

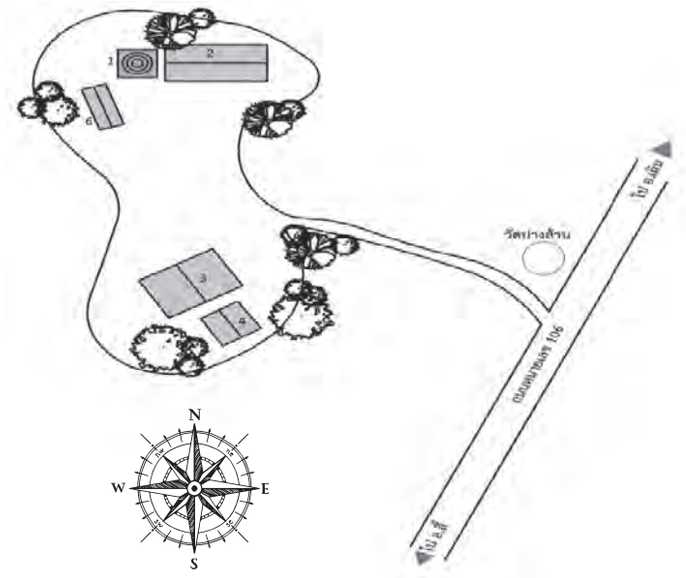

1 พระเจดีย์
2 ศาลาอเนกประสงค์
3 ที่ประดิษฐานรูปหล่อ ๓ ครูบา
ครูบาอภิชัยขาวปี
ครูบาเจ้าศรีวิชัย
ครูบาชัยยะวงษาพัฒนา
4 กุฏิ
5 ศาลาธรรมประดิษฐานพระพุทธรูป
6 ศาลาที่พัก

เจ้าอาวาส

มีสถานะเป็นสำนักสงฆ์ไม่มีเจ้าอาวาสถาวร บางช่วงเวลามีแม่ชีกับคณะอุบาสิกามาเฝ้าใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ดังเช่นในปี ๒๕๕๗ ช่วงที่ไปเก็บข้อมูลได้พบแม่ชีขาว ที่ได้รับการอนุญาตจากครูบาป่านิกร ชยฺยเสโน แห่งสำนักสงฆ์พระบรมธาตุแก่งสร้อย และจากเจ้าอาวาสวัดปางส้าน (วัดที่ใกล้กับพระธาตุจอมสวรรค์มากที่สุด) ให้มาใช้สถานที่บำเพ็ญบุญได้

พระครูรัตนสารสุมณฑ์ เจ้าอาวาสวัดปางส้าน
โทรศัพท์ ๐๙๓-๓๖๑๙๔๒๐

สถานที่ตั้ง

วัดพระธาตุจอมสวรรค์ไม่มีเลขที่ ติดต่อผ่านวัดปางส้าน เลขที่ ๗๖ หมู่ที่ ๕ ถนนพหลโยธิน (ทางหลวงสาย ๑๐๖) ตำบลดงดำ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

การเดินทางไปยังวัดพระธาตุจอมสวรรค์ ต้องผ่านหมู่บ้านที่ตั้งวัดปางส้าน เข้าไปยังหุบเขาบริเวณที่มีการขุดเหมืองถ่านหินลิกไนต์ อยู่บนดอยค่อนข้างเปลี่ยวลึก

พิกัด ๑๗.๗๔๙๒๙๗, ๙๙.๐๖๑๐๒๔

ความสำคัญของวัด

ประวัติความเป็นมาของวัดพระธาตุจอมสวรรค์มีความเกี่ยวข้องกับวัดปางส้านที่อยู่ในหมู่บ้านข้างล่าง ตำนานวัดปางส้านได้กล่าวถึงสมัยพุทธกาล มีโคอุสุภราช ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า ได้มาหากินตามป่าเขาบริเวณดอย “จอมวัวหวัน” (ต่อมาแผลงมาเป็น “จอมสวรรค์”) โคอุสุภราชได้พาลูกออกเดินหากินลัดเลาะตามลำห้วยแวะพักใต้ต้นมะซ่าน (ภาษาล้านนาเรียก บะส้าน) คือชื่อบ้านปางส้านในปัจจุบัน ดังนั้นที่มาของ “จอมสวรรค์” จึงเป็นชื่อที่มีที่มาจากตำนานโคอุสุภราช

จากการสัมภาษณ์แม่ชีขาว เล่าว่าเคยได้ยินตำนานพื้นถิ่นกล่าวถึงสถานที่แห่งนี้ในอดีต ว่าพระนางจามเทวี ปฐมกษัตรีย์แห่งนครหริภุญไชยเคยเสด็จมาสร้างพระธาตุเจดีย์ไว้องค์หนึ่ง ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุต่อมาได้ร้างไป

กระทั่งมาถึงยุคของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มาพัฒนาวัดร้างด้วยการบูรณปฏิสังขณ์พระธาตุจอมสวรรค์ มีหลักฐานยืนยันในตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร กล่าวถึงช่วงหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดพระสิงห์เสร็จแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ก็ได้เดินทางมายังแถบ

ภาพถ่ายเก่าพระธาตุจอมสวรรค์องค์ใน ก่อนถูกบูรณะครอบโดย พระอาจารย์ป่านิกร ชยฺยเสโน

พระธาตุบนเนินเขาขนาดย่อม อยู่ด้านหลังศาลาปฏิบัติธรรม ครูบาป่านิกรสร้างรั้ว-ฉัตร เพิ่ม

อำเภอลี้ ลำพูน ได้มาสร้างพระธาตุหลายแห่ง หนึ่งในนั้นมี “พระธาตุจอมสวน เมืองลี้” อันหมายถึงพระธาตุจอมสวรรค์ นั่นเอง

โสภา ชานะมูล ระบุในวิทยานิพนธ์ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างพระธาตุจอมสวรรค์ จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น ๓๐๓ รูเปีย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระธาตุจอมสวรรค์ครอบซากสถูปองค์เดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี ด้วยรูปแบบเดียวกันกับเจดีย์พระธาตุห้าดวง กล่าวคือเป็นพระธาตุขนาดเล็ก ในระหว่างก่อสร้างบางช่วงนั้น พระภิกษุสามเณรไม่ได้อยู่คุมตลอดเวลา ทำให้มีผู้แอบเข้ามากระทำสิ่งไม่ดี เมื่อสร้างจนเสร็จแล้วลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มานิมนต์ท่านให้ไปถวายทานยอดฉัตรในวันรุ่งขึ้น แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับบอกว่าคงถวายทานไม่ได้ ต้องรื้อเสีย ลูกศิษย์ถามว่าจะรื้อทำไม ก็ในเมื่อจะถวายทานในวันพรุ่งนี้แล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยตอบว่า ถ้าหมดบุญของท่านแล้วพระธาตุองค์นี้จะถูกฟ้าผ่า ลูกศิษย์ถามว่าเนื่องด้วยเหตุผลใด ครูบาเจ้าศรีวิชัยตอบว่า เพราะมีฆราวาสบางคนแอบเอาฟันของตนไปบรรจุไว้ในเจดีย์ด้วย ซึ่งตามหลักแล้ว สิ่งที่จะบรรจุในพระเจดีย์ได้ ประกอบด้วย พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า พระธาตุของพระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ และของพระจักรพรรดิเท่านั้น ถ้าเป็นสามัญชนบรรจุร่วมกันไม่ได้จักบังเกิดอัสนีบาต

ภาพซ้าย รูปปั้นเสือสัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย
ภาพขวา วัว ๒ แม่ลูกมาจากตำนานโคอุสุภราชที่มาหากินบนดอยลูกนี้

ด้วยเหตุนี้ พระธาตุจอมสวรรค์จึงถูกรื้อออก ทำให้ครูบาอภิชัยขาวปีต้องมารับช่วงสร้างขึ้นใหม่อีกครั้ง ต่อจากครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่เนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่ห่างไกลชุมชนค่อนข้างมาก จึงทำให้ไม่ค่อยมีพระภิกษุขึ้นมาจำพรรษา ไม่มีใครดูแลพระธาตุจอมสวรรค์อย่างต่อเนื่อง ทำให้ชำรุดทรุดโทรมอีก

ต่อมาครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มาสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่ขึ้นสวมครอบพระเจดีย์องค์ในที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอภิชัยขาวปี แต่ยังไม่ทันเสร็จถึงแก่มรณภาพเสียก่อน ทำให้ล่าสุดครูบาป่านิกร ชยฺยเสโน แห่งสำนักสงฆ์พระบรมธาตุแก่งสร้อย จังหวัดตาก ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา พร้อมด้วยพระใบฎีกา มนธิชัย รตฺนญาโณ แห่งวัดปางส้าน จึงได้มาช่วยกันสร้างครอบพระธาตุจอมสวรรค์ต่อจากครูบาชัยยะวงศาพัฒนาจนแล้วเสร็จ มีรูปแบบเป็นเจดีย์ทรงระฆังล้านนา ฐานมาลัยเถา ๔ ชั้น ตามความนิยมของครูบาชัยยะวงศาพัฒนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีรูปปั้นเสือปีนักษัตรครูบาเจ้าศรีวิชัยด้านหน้าทางขึ้นศาลา กับรูปปั้นวัว ๒ แม่ลูก อันหมายถึงโคอุสุภราชและแม่โค นอกจากนี้รูปวัวยังเป็นสัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาอภิชัยขาวปีและครูบาชัยยะวงศาพัฒนาอีกด้วย

ภายในศาลาที่ตั้งอยู่บนเนินหน้าพระธาตุมีสารูปของสามครูบาได้แก่ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปีและครูบาชัยยะวงศาพัฒนาประดิษฐานในตู้กระจก

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุจอมสวรรค์ ในวันแปดเป็ง หรือเดือน ๘ เหนือ โดยชาวบ้านปางส้านและชาวกะเหรี่ยงในละแวกดอยใกล้เคียงจะพร้อมใจกันเดินเท้าขึ้นมาร่วมงาน

วัดพระธาตุห้าดวง

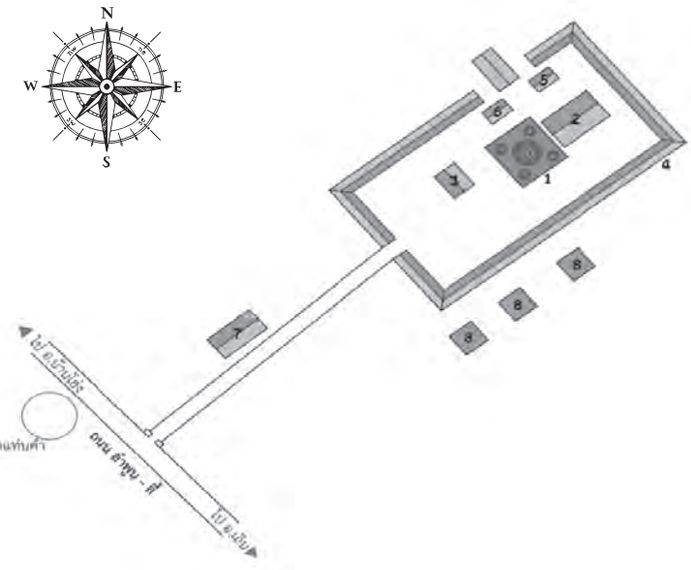

1 พระธาตุเจดีย์
2 พระวิหาร
3 วิหารสมาธิองค์ปฐม
4 ศาลาบาตร
5 วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 สำนักงาน
7 พระอุโบสถ
8 กลุ่มกุฏิ

เจ้าอาวาส

พระมหาโจ กตโจโจ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๗๐๒๔๔, ๐๙๑-๒๔๘๓๗๙๒ และ ๐๙๔-๗๒๖๕๓๙๑
เว็บไซต์ https://www.facebook.com/Watfivedoung

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑ บ้านพระธาตุห้าดวง หมู่ที่ ๔ ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

การเดินทางไปวัดพระธาตุห้าดวง ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ ห่างจากที่ว่าการอำเภอลี้ประมาณ ๒ กิโลเมตร ตั้งอยู่ฝั่งทิศตะวันออก หรือฝั่งซ้ายมือเมื่อเดินทางจากจังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ ๙๒ ไร่ ๕๑ ตารางวา

พิกัด ๑๗.๗๘๒๐๒๖, ๙๘.๙๕๘๓๓๗

ความสำคัญของวัด

ชาวบ้านเรียกว่า “วัดดอยเวียง” ประวัติความเป็นมาของวัดพระธาตุห้าดวง ตามคำบอกเล่าของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา กล่าวว่าพระนางจามเทวีกษัตรีย์แห่งนครหริภุญไชย ได้ยินข่าวจากราษฎรเมืองลี้ว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง แสดงปาฏิหาริย์ขึ้นให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง จึงได้เสด็จมาด้วยพระองค์เอง ยามกลางคืนได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจากดวงแก้วทั้ง ๕ ดวง ลอยอยู่บนกองดิน ๕ กอง ซึ่งชาวลัวะเอาดินและก้อนหินก่อเป็นกองสูงทำเครื่องหมายไว้ เป็นอัศจรรย์ยิ่ง เมื่อสอบถามความเป็นมาจากชาวลัวะพื้นเมือง ก็ทราบว่า คือพระเมโทธาตุ (น้ำไคลมือ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เคยล้างพระหัตถ์ และน้ำก็ไหลผ่านปลายนิ้วทั้ง ๕ ลงพื้นดิน โดยพระอินทร์เนรมิตโกศทองคำมารองรับและนำไปฝังไว้ในดินลึก ๖๐ ศอก พระนางจามเทวีจึงเกิดศรัทธาปสาทะสร้างพระธาตุครอบกองดินทั้ง ๕ กองไว้

ต่อมาราว พ.ศ. ๑๘๐๐ ตรงกับยุคแรกของการก่อเกิดอาณาจักรล้านนา ในสมัยพระนางจามรี

(กษัตริย์คนละองค์กับพระนางจามเทวี มีช่วงชีวิตที่แตกต่างกันถึง ๖๐๐ ปี) ผู้สร้างเวียงลี้ หรือเวียงกุมตระ พระนางได้อพยพหนีมาจากเมืองชวา (เมืองซาว คือหลวงพระบาง) พร้อมด้วยช้างทรงพาหนะที่นำพระนางเสด็จหลบลี้หนีศึกจากการที่แคว้นน่านเจ้าแตก เดินทางมาจนถึงเนินเขาขนาดย่อมจุดที่เป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุห้าดวงในปัจจุบัน ณ จุดนั้น ช้างทรงของพระนางจามรีได้แสดงกิริยาอาการ ๕ อย่างคือ ๑. คู้เข่าหมอบลง ๒. ชูงวงขึ้นทำท่าประนมไหว้และโปรยดอกไม้ ๓. คำรามร้องโกญจนาทสะเทือนแผ่นดินแผ่นฟ้า ๔. ใช้งาทั้งคู่ปักลงดินเป็นนิมิตหมาย ๕. ลุกขึ้นเดินทักษิณาวัฏสามรอบ หมอบนอนลงหันหน้าทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และชูงวงทิศตะวันออกเฉียงใต้พร้อมขาดใจตาย (เห็นได้ว่าตำนานตอนนี้มีความละม้ายคล้ายคลึงกับเรื่องราวของ “ช้างฉัททันต์” ที่พระญากือนาให้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากวัดสวนดอกไปยังพระธาตุดอยสุเทพ) ต่อมาพระนางจามรีได้เห็นนิมิตลูกแก้วที่ลอยออกจากจอมปลวกใหญ่รูปไข่นกยูง ไปทางทิศตะวันออก ลอยไปมาอยู่ห้าครั้ง จึงทรงถือเอานิมิตนั้นสร้างพระธาตุห้าดวง

จากข้อความตอนบนเห็นได้ชัดว่า ตำนานเกี่ยวกับความเป็นมาของพระธาตุห้าดวงมีการเขียนไว้ถึง ๒ แนวทาง แนวทางแรกเกี่ยวข้องกับพระนางจามเทวี อีกแนวทางหนึ่งเกี่ยวข้องกับพระนางจามรี

อย่างไรก็ดี ในสมัยพระญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๘๔) กษัตริย์ราชวงศ์มังรายแห่งนครเชียงใหม่ลำดับที่ ๘ ได้อาราธนาพระมหาญาณรังสี เจ้าสำนักบุปผารามสวนดอกไม้มาบูรณะองค์พระธาตุห้าดวง เนื่องจากเวียงกุมตระหรือเวียงลี้ได้ตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาแล้ว

ต่อมาสมัยพระเมืองแก้ว (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘) กษัตริย์ล้านนาลำดับที่ ๑๑ ได้เสด็จมาสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๗ ค่ำ และโปรดให้มีการบูรณะพระธาตุห้าดวง

ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๔ - ๒๓๖๘ เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น (เจ้ามหาสุภัทรราชะ) เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ ๑ ได้บูรณะฟื้นฟูเมืองลำพูนจนถึงเมืองลี้ ตามข้อความในพงศาวดารลี้ฉบับพื้นเมือง อักษรธัมม์ล้านนาจารึกลงใบลานว่า *“เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น ได้นำบริวารมาปรับปรุงเมืองลำพูนไปตามสายแม่น้ำลี้ไปตลอดจนถึงเมืองลี้ มิได้เข้าไปในเวียง”* คงตั้งอยู่ที่เชิงเขาพระธาตุ ๕ ยอดนั่นเอง แล้วก็ทำการซ่อมแซมองค์พระธาตุจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

จากเอกสารประวัติวัดพระธาตุห้าดวงบันทึกว่า พ.ศ. ๒๔๖๘ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มาบูรณะพระธาตุทั้ง ๕ องค์ และบูรณะพระวิหารแต่ไม่แล้วเสร็จดี มีการฉลองและยกฉัตรองค์พระธาตุ โดยใช้เวลาบูรณะพระธาตุรวมพิธีฉลองเสร็จภายใน ๑๕ วัน หลังจากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เดินทางกลับบ้านปาง

แต่ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร กล่าวถึงช่วงหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดพระสิงห์เสร็จแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ก็ได้เดินทางมายังแถบอำเภอลี้ ลำพูน และอำเภอเถิน ลำปาง ได้มาสร้างพระธาตุหลายแห่ง หนึ่งในนั้นมี “พระธาตุดอยแม่ลี้” อันหมายถึงพระธาตุห้าดวงนั่นเอง เนื่องจากก่อนจะมีชื่อว่าพระธาตุห้าดวง วัดแห่งนี้เคยมีชื่อว่า “วัดดอยเวียง” มาก่อน โดยบูรณะในเวลาที่ต่อเนื่องกันกับพระธาตุจอมสวรรค์

เห็นได้ว่าเกิดการคลาดเคลื่อนในด้านการบันทึกศักราชแตกต่างกัน ๑ ปี

โสภา ชานะมูล ระบุในวิทยานิพนธ์ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้าง “พระธาตุเมืองลี้” ๒,๕๔๙ รูเปีย ๗๓ สตางค์

ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ นายสนิท จิตต์วงค์พันธ์ นายอำเภอลี้ ได้นิมนต์ครูบาอภิชัยขาวปีและครูบาชัยยะวงศาพัฒนา มาทำการแผ้วถางบริเวณวัดพระธาตุห้าดวงอีกครั้งและตั้งหมู่บ้านขึ้น

พ.ศ. ๒๕๐๔ ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา จำพรรษา ณ วัดพระธาตุห้าดวง ๑ พรรษา หลังจากนั้นได้เดินทางไปสร้างวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม และอยู่จำพรรษาที่นั่นจนมรณภาพ

เจ้าคณะอำเภอลี้ ได้แต่งตั้งพระอธิการนุชธมฺมวโร (สกุลเดิมใจเมา) ให้มาอยู่ประจำวัด และได้ขออนุญาตกระทรวงศึกษาธิการยกฐานะวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๘ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๙

ภาพซ้าย พระธาตุห้าดวงองค์เดิมก่อนบูรณะ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ฐานมาลัยเถา ๔ ชั้นบนแท่นสี่เหลี่ยม *ภาพขวา* พระธาตุห้าดวงหลังจากบูรณะครอบองค์เดิมเสร็จ ปิดทองคำเปลวทับแผ่นทองจังโก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยประกอบด้วย พระเจดีย์ และศาลาบาตร

พระธาตุองค์ดั้งเดิมเป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็ก ตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถา ๔ ชั้น และฐานสี่เหลี่ยมทรงสูงแบบเรียบ ๆไม่ย่อมุมหรือยกเก็จ เนื่องจากใช้เวลาก่อสร้างในช่วงสั้น ๆ เพียง ๒ สัปดาห์เศษเท่านั้น (ทรงพระธาตุทันใจ)

ตั้งแต่ช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วัดพระธาตุห้าดวงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ มีการก่อสร้างถาวรวัตถุใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างมากมาย ในระยะแรกโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนาและคณะศิษย์จากกรุงเทพฯ ในระยะต่อมาเป็นคณะศิษย์สายหลวงพ่อฤาษีลิงดำ วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี ตรงกับยุคที่พระอนันท์ อานนฺโทเป็นเจ้าอาวาส ได้มีการสร้างเจดีย์ทรงกลมแบบพระธาตุหริภุญไชย ครอบทับเจดีย์องค์ในองค์เดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ เป็นต้นมา

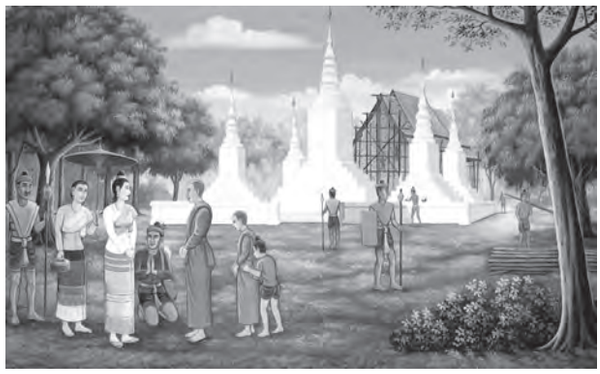

ภาพการสร้างวัดพระธาตุห้าดวงของพระนางจามรี เขียนที่ศาลาบาตรวัดพระธาตุดวงเดียว

วันที่ ๑-๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕ พระครูอินทวุฒิคุณ เจ้าคณะอำเภอลี้ พร้อมด้วยคณะสงฆ์อำเภอลี้ และนายอุดม จันตาใหม่ นายอำเภอลี้ พร้อมด้วยหน่วยงานภาครัฐ ศรัทธาประชาชน ร่วมกันบริจาคทรัพย์ทำบุญปิดทองคำเปลวบนแผ่นทองจังโกบนองค์พระธาตุจนแล้วเสร็จ

วันที่ ๒๐ เมษายนของทุกปี กำหนดให้มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุห้าดวง

พระวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้าพระธาตุห้าดวงหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เป็นผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยวางรากฐานและสร้างค้างไว้ ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปีพร้อมด้วยครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มาสร้างต่อเติมจนสำเร็จ

ศาลาบาตรล้อมรอบวัดทั้ง ๔ ทิศ มีการรื้อบางด้านและปรับเปลี่ยนวัสดุจากไม้เป็นปูนให้คงทนแข็งแรง

วิหาร ๙ ครูบา สร้างขึ้นโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนา เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงอดีตเจ้าอาวาสของวัดพระธาตุห้าดวง ๖ รูป แต่ไม่ทราบประวัติความเป็นมาและปีศักราชของครูบาแต่ละรูป ทราบแต่รายนามดังนี้ ครูบากิตติ ครูบามหาสมณะ ครูบามหามังคลาจารย์ ครูบามหาสวามี ครูบามหาเตจา ครูบาจะ วณฺณปญฺญา ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ได้สร้างรูปเหมือนของครูบาทั้ง ๖ ในวิหาร ๙ ครูบา ประดิษฐาน

ภาพซ้าย **พระวิหารหลวงด้านหลังที่เชื่อมต่อกับพระเจดีย์มีการเพิ่มกรอบหน้าต่าง-ประตู *ภาพขวา* สิงห์คู่ของเดิม**

ร่วมกับครูบาอีก ๓ รูปที่มีส่วนในการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุห้าดวง ได้แก่ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี รวมรูปเหมือนของครูบาชัยยะวงศาพัฒนาเองด้วย (ภาพอยู่ในเล่มที่ ๑)

เสนาสนะอื่นๆ ที่สร้างขึ้นภายหลังในวัดพระธาตุห้าดวง ได้แก่ พระอุโบสถ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปที่มีชื่อว่าสมเด็จองค์ปฐมทรงเครื่องพระจักรพรรดิ วิหารพระแม่จามเทวี วิหารสมเด็จองค์ปฐม (พระสิขีทศพล) เป็นมณฑปแก้ว นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างยุคหลังๆ คือ ซุ้มประตูโขง แนวเสารูปหงส์ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

สมเด็จองค์ปฐมทรงเครื่องจักรพรรดิ พระประธานในอุโบสถ

พระธาตุห้าดวงยุคแรกสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย กำลังก่อสร้างพระวิหารหลวง

วัดแม่ตืน

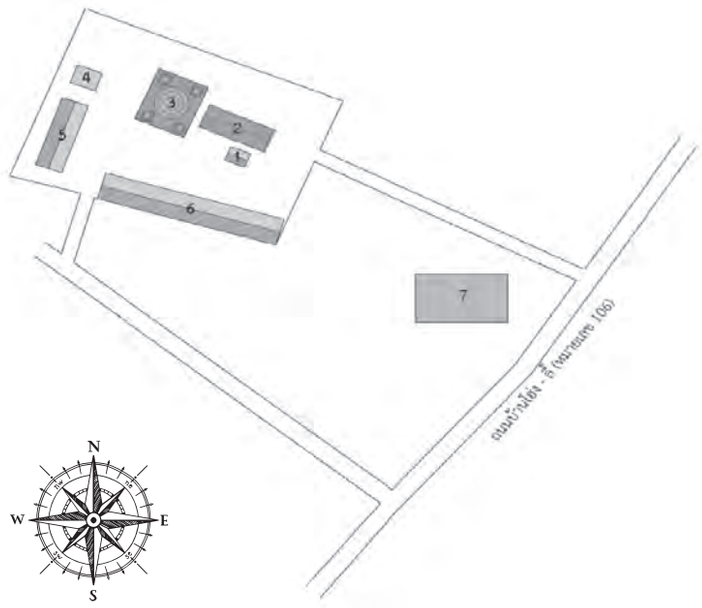

1 หอธรรม
2 พระวิหาร
3 พระธาตุเจดีย์
4 ศาลาอเนกประสงค์
5 กุฏิสงฆ์
6 ศาลาการเปรียญ
7 กุฏิทรงไทยของครูบาอภิชัยขาวปี

เจ้าอาวาส

พระครูพุฒิธรรมสุนทร (โสดา ทาปัน) พ.ศ. ๒๕๓๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๐๙๐๕๖ และ ๐๘๙-๙๕๐๔๗๓๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๐๖ บ้านแม่ตืน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

การเดินทางไปวัดแม่ตืน จากตัวเมืองจังหวัดลำพูนใช้เส้นทางหลวงสาย ๑๐๖ หรือสายลำพูน-ลี้ ระยะทางประมาณ ๘๐ กิโลเมตร วัดตั้งอยู่ด้านขวามือทิศตะวันตก มีเนื้อที่ ๗๘ ไร่เศษ

พิกัด ๑๘.๐๑๐๗๐๖, ๙๘.๘๗๙๔๒๙

ความสำคัญของวัด

ประวัติการก่อสร้างวัดมีมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๙ แต่ได้แจ้งทางการเป็นลายลักษณ์อักษรในปี ๒๔๖๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๗ มีหลักฐานจากคำบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่ว่าวัดแม่ตืนมีการย้ายวัดมาแล้วหลายครั้ง เช่น เคยอยู่ที่วัดกลางบ้าน บริเวณดงหอศาลพ่อบ้าน บ้านแม่ตืน ถัดมาย้ายมาอยู่ที่อารามสันผักแหละ สันป่าเหียง วัดน้อย กระทั่งย้ายมาที่วัดแม่ตืนปัจจุบัน

ประวัติจากทางวัดแม่ตืนระบุว่า ปี ๒๔๖๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาสร้างวัดแม่ตืน พร้อมสร้างกุฏิสงฆ์เป็นกุฏิไม้สักจำนวน ๙ ห้อง (ปัจจุบันถูกรื้อลงแล้ว กลายเป็นป่าต้นตาล) โดยมีหลักฐานจากจารึกไม้ระบุศักราชชัดเจนว่า

*“วัดแม่ตืน **ครูบาเจ้า**สีวิไชยาชนะเปนเค้าได้คิดจัดการก่อส้าง ขึ้นเมื่อพุทธสักกราชได้ ๒๔๖๑ จุลสกราชได้ ๑๒๘๐ตัว ปีกัดเม็ด เดือน ๘ เพง เมงวันสุก”*

โสภา ชานะมูล ระบุในวิทยานิพนธ์ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างพระธาตุแม่ตืน จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งสิ้น ๒,๒๙๖ รูเปีย แต่ไม่ระบุศักราชว่าตรงกับปีใด

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร กล่าวถึงช่วงหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดพระสิงห์เสร็จแล้วใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ก็ได้เดินทางมายังแถบอำเภอลี้ ลำพูน ได้มาสร้างพระธาตุหลายแห่ง หนึ่งในนั้นมี “พระธาตุแม่ตื๋น เมืองลี้” อันหมายถึงพระธาตุแม่ตืนนั่นเอง

จากศักราชที่ระบุว่ามีการสร้างวัดแม่ตืนทั้งปี ๒๔๖๑ และ ๒๔๖๙ อาจวิเคราะห์ได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยดำเนินการวางรากฐานก่อสร้างเสนาสนะให้แก่วัดแม่ตืนตั้งแต่ปี ๒๔๖๑ แล้ว โดยกำหนดขอบเขตอาราม สร้างแนวกำแพง สร้างกุฏิ ๑ หลัง และวิหารไม้ครึ่งปูน ๑ หลัง รวมทั้งช่วงนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้วางฐานรากสำหรับก่อสร้างพระเจดีย์ให้แก่วัดแม่ตืนด้วย แต่เนื่องจากต้องเดินทางไปเป็นประธานนั่งหนักในการก่อสร้างวัดวาอารามต่าง ๆ ทั่วภาคเหนือ ทำให้ระยะเวลาการก่อสร้างพระเจดีย์วัดแม่ตืนต้องยืดยาวออกไป และมาสำเร็จเอาในอีก ๘ ปีต่อมาคือ พ.ศ. ๒๔๖๙ มีการถวายทานสมโภชยกยอดฉัตร และปรับวิหารไม้มาเป็นวิหารก่ออิฐถือปูน

ประวัติของวัดแม่ตืน ยังปรากฏในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูบาอภิชัยขาวปีอีกด้วย กล่าวคือในปี ๒๔๖๗ ครูบาอภิชัยขาวปีได้เดินทางกลับจากการสร้างวิหารที่แม่ระมาด จังหวัดตาก มุ่งตรงมายังอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้วยวิบากกรรมในขณะนั้น จึงได้ถูกนายอำเภอลี้ขับไล่ออกจากพื้นที่ พร้อมนำกำลังมาตรวจค้นที่วัดแม่ตืน ทำให้พระภิกษุสามเณรแตกตื่น เมื่อจำพรรษาที่วัดแม่ตืนไม่ได้ ครูบาอภิชัยขาวปีจึงไปจำพรรษาที่วัดพระพุทธบาทตะเมาะ ต่อมาภายหลังครูบาอภิชัยขาวปีได้สร้างกุฏิทรงล้านนาไว้หนึ่งหลังที่วัดแม่ตืนในปี ๒๕๑๓

ผลงานของครูบาศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่พระธาตุ พระวิหาร และกุฏิสงฆ์ ๙ ห้องบริเวณหลังวัด มีบันทึกว่าเป็นกุฏิที่ทำจากไม้สักทองทั้งหลัง ต่ำเพียงคนก้มลอดได้ ปัจจุบันถูกรื้อลงแล้ว

พระวิหารหลังปัจจุบัน เป็นการบูรณะขึ้นใหม่อาศัยเค้าโครงเดิมผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ยัง

ภาพถ่ายเก่าเมื่อปี ๒๕๑๐ ขณะที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา กำลังสร้างครอบเจดีย์แม่ตืนองค์เดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร

เปรียบเทียบ *ภาพซ้าย* พระเจดีย์องค์กลางองค์เดิมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยกับ *ภาพขวา* ที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาบูรณะใหม่

ภาพซ้าย **องค์บัลลังก์-ปลียอดติดกระจกสีสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* เจดีย์ ๘ ทิศที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา สร้างเพิ่มขึ้นมาใหม่จนกลายเป็น ๙ องค์**

ภาพซ้าย ค้ำยันแบบโปร่ง *ภาพขวา* แท่นแก้วติดกระจกสีในวิหาร

ภาพบน โครงสร้างขื่อม้าต่างไหมภายในพระวิหาร *ภาพล่าง* หน้าบันรูปเทพนมกลางลายกระหนกช่อหางโต มีการบูรณะใหม่ตามรูปแบบเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

คงเหลือร่องรอยลวดลายประดับรูปหน้ากาลหรือหน้าเสือ ตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง พระพุทธรูปประธานทั้ง ๓ องค์ภายในพระวิหารเป็นผลงานของครูบาอภิชัยขาวปี ใช้เงินค่าก่อสร้าง ๒,๘๐๐ บาท

พระเจดีย์ในวัดแม่ตืนที่เห็นในปัจจุบัน มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นพระเจดีย์ ๙ ยอด หรือพระธาตุ ๙ ดวง กล่าวคือมีพระพุทธรูปประธานองค์ใหญ่ตรงกลาง มีพระเจดีย์ขนาดเล็กหรือธาตุน้อยตั้งบนแท่น

ภาพซ้าย พระพุทธรูปประธานสร้างเป็นพระเจ้าเก้าตื้อจำลองโดยครูบาอภิชัยขาวปี *ภาพขวา* เสือสองตัวหน้าวัด ปัจจุบันทาสีใหม่

ทึบที่มุมทั้ง ๔ ทิศ และมีพระเจดีย์ขนาดเล็กตั้งเหนือฐานซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งอีก ๔ ด้าน รวมเจดีย์บริวารหรือธาตุน้อย ๘ องค์ ทำให้ทั้งหมดมี ๙ องค์ หรือ ๙ ดวง ตามคติความหมายของของโลกุตตรธรรม ๙ เป็นผลงานที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มาปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเมื่อปี ๒๕๓๐ โดยให้เหตุผลว่า อยากให้พระเจดีย์วัดแม่ตืนมีความโดดเด่นงามสง่าจะได้ดึงดูดสาธุชนให้เข้าวัดมากขึ้น

พระเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างนั้น มีเพียงองค์เดียวคือองค์กลาง เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนประดับกระจกสีในส่วนของบัลลังก์ องค์ระฆังทรงกลมตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถารูปแปดเหลี่ยม (ต่อมาครูบาชัยยะวงศาพัฒนามาเปลี่ยนแบบเป็นฐานมาลัยเถากลม) จากมาตรฐานที่สถาปัตยกรรมล้านนาเคยทำฐานมาลัยเถา ๓ เถา มาเป็น ๔ เถา มีความหมายถึงบันได ๔ ขั้นสู่การหลุดพ้น ได้แก่ โสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งรูปแบบเช่นนี้พบมากพอสมควรในแถบอำเภอลี้ ทุ่งหัวช้าง และแม่ทา จังหวัดลำพูน

มีรูปปั้นเสือ สัญลักษณ์ประจำปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตั้งอยู่ประตูด้านหน้าทิศตะวันออก

หอธรรมหรือหอไตรเป็นผลงานการก่อสร้างของพระครูพุฒิธรรมสุนทร ชั้นบนเก็บรักษาหีดธรรม (หีบธรรม) บรรจุพระธรรมคัมภีร์ใบลานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

งานประเพณีประจำปี มีการจุดบั้งไฟขอฝนในวันเดือน ๙ เป็ง

วัดป่าพลู

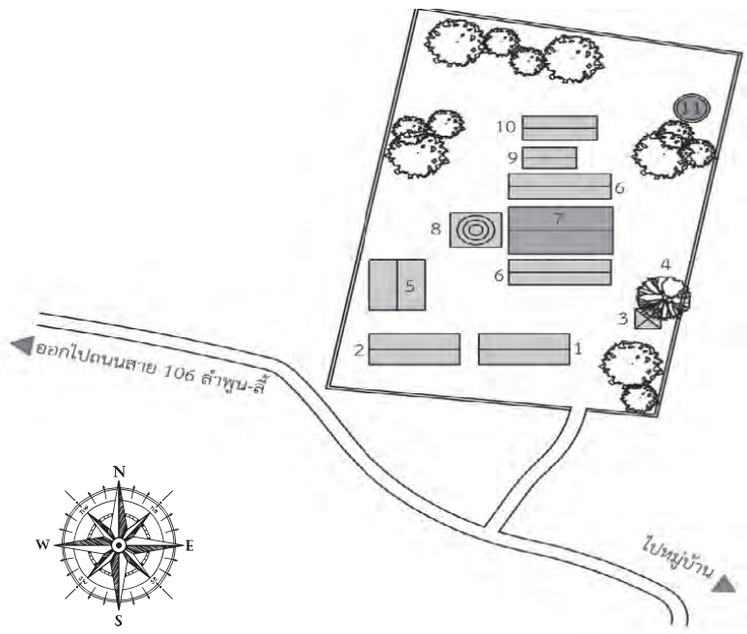

1 ศาลาการเปรียญ
2 กุฏิไม้หลังเก่า
3 ศาลาพัก
4 ต้นโพธิ์
5 กุฏิหลังใหม่
6 ศาลาบาตร (ศาลา ๙ ห้อง)
7 พระวิหาร
8 พระเจดีย์ศรีเมืองเกิด
9 หอธรรม
10 พระอุโบสถ
11 บ่อน้ำโบราณ

เจ้าอาวาส

พระครูจารุธรรมวิจิตร (อำพล จารุวณฺโณ) พ.ศ. ๒๕๓๓ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๘-๒๖๐๑๖๕๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๔ บ้านป่าพลู หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๓๐

การเดินทางไปวัดป่าพลู ห่างจากตัวเมืองลำพูนประมาณ ๕๑.๗ กิโลเมตร ตั้งอยู่บนถนนสาย ๑๐๖ หรือลำพูน-ป่าซาง-ลี้ จากอำเภอเมืองลำพูนลงมาทางทิศใต้ประมาณ ๕๐.๑ กิโลเมตร เมื่อพบวัดพระพุทธบาทสามยอดบนยอดเขาขวามือ (ทิศตะวันตก) ให้เลี้ยวเข้าทางแยกซ้ายมือ (ทิศตะวันออก) ที่อยู่ตรงข้าม เขียนว่าทางเข้าบ้านป่าพลู ผ่านทุ่งนาระยะทาง ๖๕๐ เมตร ถึงวัดป่าพลูอยู่ด้านซ้าย ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๘ ไร่ ๑ งาน ๓๖ ตารางวา นส. ๓ เลขที่ ๕๔๗

พิกัด ๑๘.๒๔๔๑๙๐, ๙๘.๘๒๗๖๙๗

ความสำคัญของวัด

ตามประวัติระบุว่าวัดป่าพลูสร้างเมื่อ พ.ศ.๒๑๐๗ ต่อมาวัดร้างไปนานหลายร้อยปี ยังเหลือหลักฐานร่องรอยซากโบราณสถานเก่าเป็นกองอิฐอายุประมาณ ๔๐๐ ปีอยู่กลางทุ่งไม่ไกลจากวัดนัก

กระทั่งมีพระภิกษุรูปหนึ่งคือครูบากิตติ(เจ้าอาวาสรูปแรก) จาริกผ่านมาสอนศีลธรรมแก่ประชาชนชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ประมาณ ๓๐ ครัวเรือน ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันตั้งเป็นอารามขึ้น เรียกว่าวัดป่าปู (พลู) เนื่องจากมีต้นพลูขึ้นชุกชุมอยู่เต็มป่า ยังมีกู่อัฐิของครูบากิตติอยู่ในวัด

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินธุดงค์มาที่วัดป่าพลู เพื่อเตรียมการขึ้นไปบูรณะเสนาสนะที่วัดพระพุทธบาท

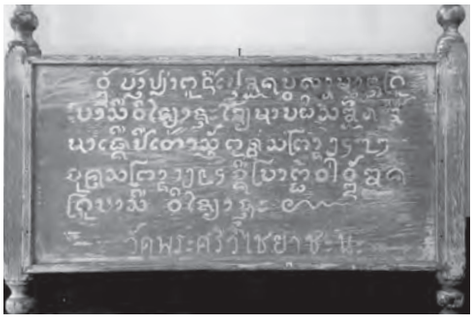

ภาพซ้าย จารึกบนแผ่นไม้ลงนามว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง *ภาพขวา* กุฏิไม้สร้างยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่อมาบูรณะใหม่

สามยอด หรือนามเดิม วัดพระธาตุยอดดอยทานนั้น ท่านได้มาพักเตรียมการรวมพลที่วัดป่าพลูแห่งนี้ก่อนตั้งแต่ปี ๒๔๔๙ แล้ว

แต่ด้านหลักฐานที่พบบนแผ่นไม้จารึกเขียนเป็นตัวอักษรธัมม์ล้านนา เก็บรักษาไว้ที่กุฏิในวัด ถอดความเป็นภาษาไทย โดยอาจารย์ภูเดช แสนสา ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดป่าพลูปี ๒๔๗๕ ดังนี้

“วัดบ้านป่าพลูนี้เปนของบัวราณมานาน ครูบาสีวิไชยาชนะได้มาปฏิสังขอรณ์ขึ้น มาเถิงปีเต่าสัน (ปีวอก) พุทธสกราช ๒๔๗๕ จุลสกราช ๑๒๙๔ จิ่งปรากฏว่าวัดครูบาสีวิไชยาชนะ”

อันที่จริงยังมีจารึกอีกชิ้นหนึ่ง ระบุศักราชปีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระวิหารประดับอยู่ที่ฐานแท่นแก้วรองรับพระพุทธรูปประธานภายในพระวิหารด้วย แต่ว่าเมื่อมีการบูรณะพระวิหารในยุคหลัง ได้มีการโบกปูนปิดทับตัวศักราชนั้นไปแล้ว

หลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารและกุฏิแล้ว ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปีมาสร้างศาลาบาตร กับกำแพง และครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มาบูรณะกำแพงอีกครั้งในปี ๒๔๘๓ เนื่องจากเป็นวัดที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาอุปสมบทเป็นพระภิกษุครั้งที่ ๒ ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปีได้มาสร้างอุโบสถในปี ๒๕๐๘

อาจกล่าวได้ว่าวัดป่าพลูนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวัดพระพุทธบาทสามยอด ทุกครั้งที่ครูบาทั้งสาม คือครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา จะปลีกวิเวกขึ้นไปปฏิบัติกัมมัฏฐานบนยอดเขาพระพุทธบาทสามยอด มักจะต้องแวะมาจำวัดที่วัดป่าพลูเสมอ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างคือพระวิหาร ๑ หลัง กุฏิไม้ ๑ หลัง พร้อมบ่อน้ำโบราณก่อด้วยอิฐหน้าวัว แต่ต่อมากุฏิได้รับการบูรณะใหม่ราวปี ๒๔๙๓

คนในชุมชนที่เคยมีชีวิตอยู่ทันยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารวัดป่าพลู คือนายแก่ มาห้วย และนายใหม่ ตาโนะ เป็นชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยหละ แต่เสียชีวิตกันไปหลายปีแล้ว แต่เดิมวัดห้วยหละกับวัดป่าพลู เป็นศรัทธาเดียวกัน เพิ่งมาแยกหมู่บ้านภายหลัง จึงมีการสร้างวัดห้วยหละในยุคครูบาชัยยะวงศาพัฒนา

พระวิหารมี ๖ ห้อง ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของศาลาบาตร สิ่งที่แปลกมากสำหรับพระวิหารหลังนี้คือ รอยพื้นล่างช่องทางเดินมีการทำสัญลักษณ์เป็นกระจกสีรูปกลีบดอกไม้คล้ายลูกนิมิต ไม่เคยพบในวัดอื่นมาก่อน สันนิษฐานว่าก่อนหน้าปี ๒๕๐๘ ที่จะมีการสร้างพระอุโบสถ อาจเคยมีการปรับหน้าที่ใช้สอยของพระวิหารให้เป็นพระอุโบสถไปด้วยในตัวมาช่วงระยะเวลาหนึ่งก็เป็นได้ หลังจากนั้นได้ถอนสีมาไปล้อมอุโบสถหลังใหม่แทน จึงทำสัญลักษณ์ว่าครั้งหนึ่งจุดนี้เคยมีวิสุงคามสีมาไว้ที่พื้นล่าง

หน้าแหนบพระวิหารมีขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้แกะสลักตอนบนรูปกินนร-กินรีร่ายรำ ท่ามกลางลวดลายพันธุ์พฤกษา เดิมปิดทองคำเปลวประดับกระจกที่พื้นหลัง แต่เมื่อบูรณะใหม่ได้มีการทาสีเงินแบบสีวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ทับทองคำเปลวนั้น

ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปประธานบนแท่นแก้ว ๓ องค์ ทำด้วยปูนปั้นระบายสี ฐานแท่นแก้วทำด้วยกระจกสีสดใส มีรูปปีระกา สันนิษฐานว่าเป็นปีนักษัตรของผู้อุปถัมภ์ปัจจัยในการก่อสร้าง ซึ่ง

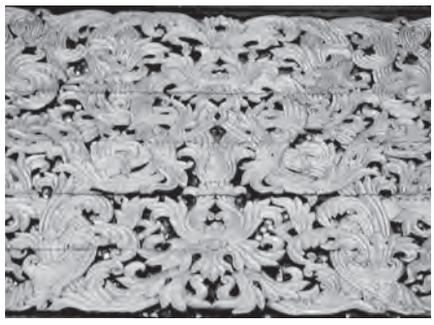

ภาพซ้าย สิงห์คู่ที่ทางเข้าหน้าพระวิหารทาสีดิคกระจกใหม่ สร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* ลวดลายกินนร-กินรีร่ายรำ เป็นลวดลายหลักท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา

กระจกสีเช่นนี้ พบในวัดหลายแห่งที่สร้างร่วมสมัยกันในละแวกนี้ ทั้งกลุ่มวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างโดยตรง คือวัดห้วยกาน วัดดอยก้อม และทั้งวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้ไปสร้าง แต่ได้รับอิทธิพลโดยใช้ช่างหรือสล่าชาวยองที่ติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวัดต่าง ๆ มาเป็นช่างก่อสร้างหลัก เช่น วัดกู่ขาว ทุ่งม่าน ฯลฯ

ด้านซ้ายมือของพระประธาน มีธรรมมาสน์หลวงทรง ๖ เหลี่ยม ทำด้วยไม้แกะสลักระบายสีค่อนข้างอลังการ เป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ เทวดาทรงนกหัสดีลิงค์ มีสัญลักษณ์ปีนักษัตรทั้งรูปเสือ ม้า สุนัข ฐานธรรมาสน์ทำด้วยกระจกสีตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ฝังปูนเช่นเดียวกับแท่นแก้ว ระบุปีศักราช ๒๔๗๒ ปัจจุบันธรรมาสน์ชิ้นงามนี้ยังใช้งานอยู่ ในช่วงเทศกาลยี่เป็งประเพณีตั้งธรรมหลวง

ผนังพระวิหารสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่ออิฐถือปูน ซึ่งเป็นปูนสมัยก่อนแบบปูนเผา ไม่ได้ใช้โครงเหล็กด้านใน ปัจจุบันนี้ผนังอยู่ในสภาพชำรุด ระดับความชื้นของเกลือที่ระเหิดตัวขึ้นมาค่อนข้างสูง

เสาเป็นทรงสี่เหลี่ยม เขียนลวดลายทับภายหลัง โครงสร้างเพดานยังเป็นแบบดั้งเดิมคือไม่ปิดฝ้าเป็นการช่วยระบายอากาศ มีจิตรกรรมฝาผนังวาดราวปี ๒๕๓๗ ช่วงที่มีการบูรณะวิหารครั้งใหญ่ ทางวัดกล่าวว่าจิตรกรรมที่นี่วาดภาพชูชกหน้าตาหล่อกว่าที่อื่น ซึ่งการบูรณะวิหารครั้งนั้นยังใช้รูปทรงเดิม เพียงแต่เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา เดิมเป็นกระเบื้องดินขอรูปสี่เหลี่ยมหางตัด เปลี่ยนป้านลมหรือกรอบช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ใหม่

ยุคครูบาจันทร์ หรือพระอธิการจันทร์ วัดป่าพลูเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา เสนาสนะต่าง ๆ สำเร็จ

ภาพซ้าย **ธรรมาสน์ไม้แกะสลักระบายสี ๖ เหลี่ยม มีรูปเสือ นกหัสดีลิงค์** *ภาพขวา* **ตอนล่างธรรมาสน์ดิคกระจกสี มีนักษัตรรูปม้าของผู้อุปถัมภ์พร้อมศักราช ๒๔๗๒**

เรียบร้อยในยุคนี้ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี ๒๕๐๖

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้สร้าง “พระเจดีย์ศรีเมืองเกิด” ขึ้นหลังหนึ่งด้านหลังพระวิหาร มีพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗

ประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยและอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ กำหนดขึ้นในงานสรงน้ำเดือน ๘ เหนือ แรม ๘ ค่ำ ส่วนประเพณีสรงน้ำพระพุทธบาทสามยอด จะเป็นวันวิสาขบูชาหรือแปดเป็ง โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้กำหนดวันให้ทั้งสองวัดมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน สมัยก่อนชาวบ้านจะเดินเท้าขึ้นไปตักน้ำทิพย์จากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บนพระพุทธบาทสามยอดตั้งแต่เช้ามืดราวตี ๕ มาใช้สรงพระพุทธบาทบนดอยและรูปเหมือนครูบาทั้ง ๓ ที่วัดป่าพลู

วัดวังหลวง

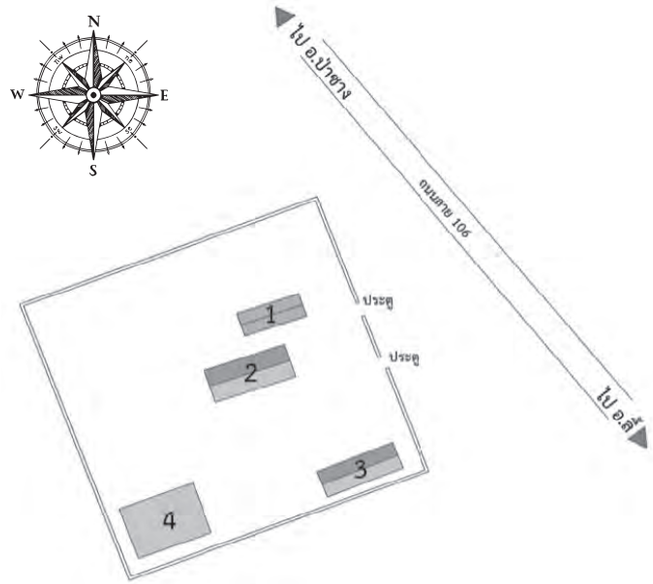

1 พระวิหารหลังเก่า
2 พระวิหารหลังใหม่
3 ศาลาการเปรียญ
4 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระอธิการอนันต์ อนนฺโท พ.ศ. ๒๕๓๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๗๒๘๘๓๗๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๘๔ บ้านวังหลวง หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๓๐

การเดินทางไปวัดวังหลวง อยู่ห่างจากตัวอำเภอบ้านโฮ่งลงไปทางทิศใต้ตามถนนทางหลวงสาย ๑๐๖ ประมาณ ๑๖.๗ กิโลเมตร มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๒ งาน ๒ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๑๙๙๒๙๙, ๙๘.๘๔๓๗๙๓

ความสำคัญของวัด

วัดวังหลวงหรือวัดบ้านวังหลวง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ โดยเริ่มจากครูบาอภิชัยขาวปี ขณะที่มีอายุ ๒๔ ปี ช่วงนั้นยังนุ่งห่มผ้าเหลืองเป็นพระภิกษุ ได้ขออนุญาตลาครูบาเจ้าศรีวิชัยผู้เป็นพระอุปัชฌาย์จากวัดบ้านปาง ไปจาริกธุดงค์เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ เดินตามรอยแนวทางที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยวางไว้ พร้อมกับได้เริ่มผลงานการก่อสร้างชิ้นแรกคือ การสร้างกุฏิไม้หลังหนึ่ง ถวายแด่วัดวังหลวง จากเอกสาร “เล่าขานตำนานธรรม” ระบุว่าค่าสร้างกุฏิหลังนี้สิ้นเงินไป ๕๐๐ บาท (พร้อมมีหมายเหตุอธิบายเพิ่มเติมว่า สมัยนั้นเงินบาทเป็นตรารูปช้างสามเศียร กับตราปราสาททอง)

ต่อมาในปี ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พาคณะลูกศิษย์ที่ติดตามไปอุปัฏฐาก ณ วัดพระสิงห์ และวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ กลับมาอำเภอลี้ บ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวิหารขึ้นหลังหนึ่งในวัดวังหลวง ปัจจุบันทำหน้าที่คล้ายเป็นอุโบสถ เนื่องจากภายหลังมีการสร้างวิหารหลังใหม่ขนาดใหญ่อีกหนึ่งหลัง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวิหารหลังเดิมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

หนึ่งในบรรดาลูกศิษย์รูปสำคัญที่ติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาช่วยก่อสร้างพระวิหารที่วัดวังหลวงคือ ครูบาขาวคำปัน ธมฺมเสโน (คำปัน วังเขียว) เนื่องจากที่บ้านวังหลวงนี้เป็นบ้านเกิดของครูบาขาวคำปัน เมื่อครั้งครูบาเจ้าศรีวิชัยมีดำริจะเดินทางมาสร้างพระวิหารวัดวังหลวง ครูบาขาวคำปัน สมัยที่ยังไม่ถูกจับสึกออกมาเป็นผ้าขาว ได้มีส่วนร่วมในการก่อสร้างวิหารหลังนี้ และต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ครูบาขาวคำปันดูแลรักษาวัดวังหลวง

ในปี ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ครูบาขาวคำปันเมื่อทราบข่าวได้มีส่วนสำคัญในการนำพาคณะศรัทธาประชาชนในเขตอำเภอลี้ บ้านโฮ่ง และทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พร้อมด้วยอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ไปร่วมสร้างทางจนสำเร็จ

หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มรณภาพแล้ว ครูบาขาวคำปันไม่ได้จำพรรษาที่วัดวังหลวงอีก เพราะได้ติดตามครูบาอภิชัยขาวปีไปบูรณะมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทตะเมาะ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๒

วัดวังหลวงได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๔

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดวังหลวงคือ พระวิหารหลังเก่า ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของวิหารหลังใหม่ เป็นอาคารสร้างบนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าติดพื้นดิน ไม่มีการยกพื้น มุขด้านหน้า-หลังด้านละ ๑ มุข หลังคา ๒ ตับ ใช้วัสดุก่ออิฐถือปูน เจาะช่องประตูหน้าต่างเป็นกรอบไม้แบบเรียบ ๆ ไม่มีการตกแต่งกรอบซุ้ม

หน้าบันหรือหน้าแหนบตกแต่งพื้นหลังด้วยกระจกจีน แกะสลักไม้เป็นรูปไอยราพต หรือช้างเอราวัณ ๓ เศียร (ไม้ในส่วนนี้หักบิ่นไปจนมองเห็นไม่ชัด) ถัดลงมาเป็นรูปครุฑกางกร รายล้อมด้วยสัญลักษณ์รูปปีนักษัตรของครูบาศรีวิชัยคือรูปเสือ

ภายในมีพระพุทธรูปประธานปูนปั้นปางมารวิชัยบนแท่นแก้ววางเรียงกัน ๓ องค์ เป็นผลงานการปั้นของครูบาเจ้าศรีวิชัย โครงหลังคารองรับน้ำหนัก

พระวิหารด้านหน้า เป็นอาคารทรงเรียบง่ายไม่ตกแต่งผนังใดๆ

วิหารด้านหลังมองจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เห็นพระวิหารหลังใหม่ขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทางทิศใต้

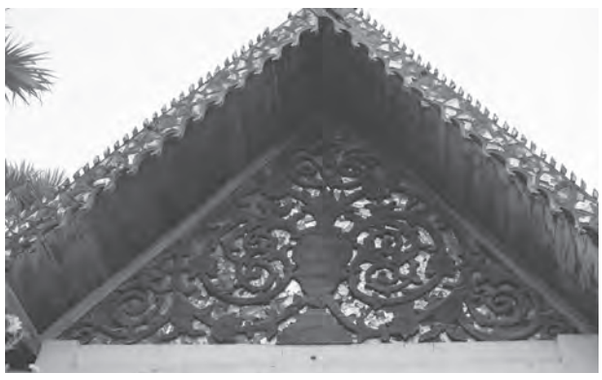

หน้าบันด้านหลัง รูปหม้อคอกท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษาก้านขดช่อหางโต

ภาพซ้าย ซุ้มประตูคัดตรงแบบเรียบๆ ไม่มีการตกแต่งเหนือซุ้ม
ภาพขวา ผนังด้านข้างของวิหารทำหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมเรียบๆ

คานคอนกรีตหล่อสำเร็จคาดเพดานวางเป็นช่วงๆ รูปแบบเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ตู้พระธรรมทำด้วยไม้แบบเรียบๆ สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ใช้คานโครงคอนกรีตหล่อสำเร็จรูป อันเป็นนวัตกรรมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้กับอาคารที่สร้างในยุคหลัง ที่ผนังไม้เบื้องหลังพระประธานองค์ขวามีตัวอักขระจารึกเขียนด้วยอักษรธัมม์ล้านนา อาจารย์ภูเดช แสนสา ปริวรรตถอดความ เป็นประโยคที่อ่านแล้วไม่ค่อยได้ใจความครบถ้วนชัดเจนนัก ดังนี้

"สล่ากาถาถระน้ำสีแล ติดตำเสี้ยงตำ ๒ พัน ๔ ร้อย ภ ส ๒๔๘๑"

จากข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารในปี ๒๔๗๗ แล้ว ช่วงบั้นปลายชีวิตของท่านคือ พ.ศ. ๒๔๘๑ ในขณะที่อาพาธพักรักษาตัวอยู่ระหว่างวัดจามเทวีและวัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน ครูบาเจ้าศรีวิชัยคงได้แวะเวียนหรือมอบหมายพระลูกศิษย์คือครูบาขาวคำปันมาสร้างพระพุทธรูปเพิ่มเติมอีก

วิหารหลังนี้ยังอยู่ในสภาพดั้งเดิมเหมือนยุคแรกสร้าง ไม่มีการบูรณปฏิสังขรณ์แต่อย่างใด แผ่นใบระกา ช่อฟ้าหรือป้านลมชำรุด เศียรนาคหักหายไป เหลือแต่ไม้ผุประดับกระจกจีน

ตัวอักษรธัมม์ล้านนาจารึกบนแผ่นไม้ ผนังด้านหลังพระพุทธรูปด้านขวา ระบุ พ.ศ. ๒๔๘๑

ค่าใช้จ่ายในการสร้างวิหารและกุฏิวัดวังหลวง จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่าสิ้นเงินไป ๘,๒๘๓ รูเปีย ๙ สตางค์

วัดห้วยกาน

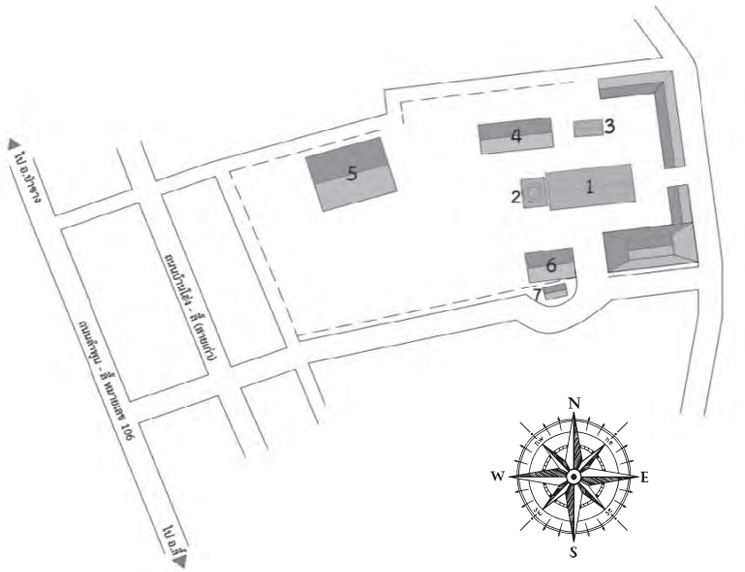

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์
3 หอธรรม
4 พระอุโบสถ
5 พิพิธภัณฑ์
6 กุฏิเจ้าอาวาส
7 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

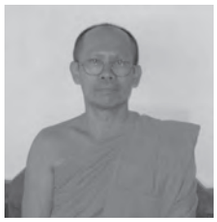

เจ้าอาวาส

พระครูสิริสุตาภิรัต (ธีรชัย ติกฺขญาโณ) พ.ศ. ๒๕๔๔ – ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๙๑๔๕๒ และ ๐๘๗-๑๗๘๙๒๖๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๓๕ บ้านห้วยกาน หมู่ที่ ๑ ถนนลำพูน-ลี้ (ทางหลวงสาย ๑๐๖) ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๓๐

การเดินทางเข้าสู่วัด ซึ่งอยู่ทิศตะวันออกของทางหลวงสาย ๑๐๖ ให้สังเกตจุดที่ตั้งร้านค้าของที่ระลึกขายขนมเค้กลำไยด้านซ้ายมือ (เมื่อเดินทางลงมาจากเชียงใหม่-ลำพูน) มีซอยเข้าไปผ่านกลุ่มแม่บ้านสหกรณ์เค้กลำไย-เค้กหอมแดง มีป้ายบอกทางจนถึงวัด มีเนื้อที่ ๑๔ ไร่ ๒ งาน ๓๑ ตารางวา

พิกัดแผนที่ ๑๘.๒๙๕๑๖๕, ๙๘.๘๑๘๖๔๘

ความสำคัญของวัด

วัดห้วยกานสร้างมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๒ ต่อมาเมื่อมีกฎหมายกระทรวงศึกษาธิการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๕ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ วัดห้วยกานจึงได้รับการรับรองจากกรมการศาสนา อีก ๔ ปีหลังจากนั้น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร โดยมีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน นส. ๓ เลขที่ ๖๔๘

ลักษณะพื้นที่ตั้งวัดเป็นเนินสูง บริเวณโดยรอบเป็นหมู่บ้าน ทุ่งนา แม่น้ำ เดิมเป็นป่าใหญ่มีต้นไม้นานาชนิด ไม่มีใครสามารถตั้งบ้านเรือนได้ เพราะสมัยก่อนถือว่าสถานที่นี้มีผีสางนางไม้ หรือรุกขเทวดาสิงสถิตอยู่ ต่อมาภายหลังได้มีชุมชนคณะหนึ่งจำนวน ๑๒ ครัวเรือน มีนายเห็ดเป็นหัวหน้า พากันมาทำการขุดคลองใกล้กับสถานที่แห่งนี้ นายเห็ดเป็นผู้ที่ปราบผีสางนางไม้ได้ จึงชวนสมัครพรรคพวก

ภาพถ่ายปี ๒๕๔๔ หลังคายังมุงดินขอ หน้าต่างสี่เหลี่ยมเรียบไม่มีกรอบ พระเจดีย์ยังเป็นสีปูน

พระเจดีย์ทรงพระธาตุหริภุญไชยผลงาน ครูบาเจ้าศรีวิชัย

พากันเข้ามาปลูกบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ป่าใหญ่แห่งนี้ ต่อมามีชาย ๒ คนในชุมชน มีชื่อนายกัณฑะ อุปละกุล กับนายชุ่ม วรรณภิระ เป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงได้ชวนคนในชุมชนสร้างวัดขึ้น เมื่อปี ๒๔๑๒ จึงได้ไปอาราธนา ครูบาอุตตมะ อุตฺตโม มาเป็นประธานในการสร้างวัด และเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาสร้างเสนาสนะภายในวัดห้วยกานหลายครั้งหลายหลัง ครั้งแรกสร้างพระเจดีย์เมื่อปี ๒๔๗๑ หลังจากนั้นอีก ๘ ปี ในเดือนธันวาคม ๒๔๗๙ ก็ได้สร้างพระวิหารหลวง โดยเจ้าอาวาสขณะนั้นคือ พระอธิการอานนท์มูล และพ่อหลวงพรหมา วรรณภิระ ผู้ใหญ่บ้าน ได้ทำหนังสือถึงเจ้าคณะแขวงปากบ่อง (ป่าซาง) ขออนุญาตรื้อถอนวิหารหลังเดิม ซึ่งได้ชำรุดทรุดโทรมเพื่อสร้างหลังใหม่

หอธรรม ๒ ชั้นเปิดใต้ฤนโล่ง

เมื่อได้รับหนังสืออนุญาตรื้อถอนแล้วจึงได้จัดประชุมคณะศรัทธาชาวบ้านประมาณ ๗๐ หลังคาเรือน ที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ให้สร้างวิหารหลังใหม่ โดยครูบาแก้ว คนฺธวโส ลูกศิษย์เอกของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับมอบหมายให้คุมงานก่อสร้างวิหารจนแล้วเสร็จ มีสล่าเก๊า (นายช่างคุมงานหลัก ๆ) ดังนี้ พ่อหนานบุญธรรมน้อย พ่อหนานจันทร์ ไชยพูน พ่อหนานสิรสา กาสุนันท์ พ่อวังเงิน สุนิลหงส์ พ่ออุ๊ยซาว อุปละกุล การก่อสร้างพระวิหารสิ้นงบประมาณทั้งสิ้นประมาณ ๙๐๐ รูเปีย

ส่วนหอธรรม (หอไตร) นั้น เป็นสถาปัตยกรรมที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกสร้างวัด คือสร้างมาก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัย ไม่มีหลักฐานจารึกปีศักราช แต่เป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นลักษณะร่วมกับหอไตรที่อยู่ในวัดใกล้เคียง เช่น วัดป่าป๋วย วัดดงฤาษี อำเภอบ้านโฮ่ง หน้าบันประดับตกแต่งด้วยไม้แกะสลักรูปเทวดา ลิง และลายพันธุ์พฤกษา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างเสนาสนะของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดห้วยกานประกอบด้วยพระเจดีย์ และพระวิหาร

พระเจดีย์ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร ภายในประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ฐานกว้างรอบองค์

หน้าแหนบของหอธรรม *ภาพซ้าย* **รูปครุฑนั่งบัลลังก์ ปีนักษัตรเสือ กระต่าย วัว** *ภาพขวา* **รูปหนุมานคู่**

พระเจดีย์ ๒๐ เมตร ความสูง ๑๙ เมตร องค์พระเจดีย์สร้างเสร็จ ๘ ปี ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเดินทางกลับมาสร้างพระวิหารอีกรอบ วัสดุที่ใช้เป็นการก่อด้วยอิฐถือปูนขาวผสมเปลือกไม้และน้ำอ้อย ต่อมาได้รับการบูรณะด้วยการฉาบผิวด้วยปูนซีเมนต์ และปัจจุบันมีการทาสีปิดทองทับ รูปแบบเป็นเจดีย์ทรงระฆังตามความนิยมของครูบาเจ้าศรีวิชัย คล้ายทรงพระธาตุหริภุญไชย

พระวิหารมีขนาดกว้าง ๕ วา ยาว ๑๒ วา ๑ ศอก สูง ๑๕ ศอก พื้นวิหารสูง ๑ ศอก ๑๐ นิ้ว เป็นวิหารขนาด ๕ ห้อง ฐานวิหารและฝาผนังก่อด้วยอิฐฉาบด้วยปูนขาวผสมเปลือกไม้และน้ำอ้อยผสมกัน

หน้าบันวิหารด้านหน้าทิศตะวันออกตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นพื้นหลังประดับกระจกสีชิ้นเล็ก ๆ แต่ต่อมาบูรณะใหม่ด้วยการทาสีทองที่ตัวปูนปั้น ส่วนหน้าบันด้านหลังทิศตะวันตกพื้นหลังเคยเป็นกระจกจืน ได้รับการบูรณะใหม่ทั้งแผงในปี ๒๕๕๐ สมัยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันคือ ท่านพระครูสิริสุตาภิรัต พร้อมคณะศรัทธาวัดห้วยกาน เนื่องจากแผ่นใบระการ่วงลงมา จึงนำไปเก็บในพิพิธภัณฑ์ของวัด แต่ยังคงไว้ซึ่งลวดลายในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ที่ทำการออกแบบไว้

รายละเอียดของหน้าบันเป็นลายเครือเถาแบบพื้นบ้าน ผสมผสานกับลวดลายจากภาคกลางที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมนำมาใช้ประดับ ด้านหน้าเป็นรูปไอยราพตในกรอบซุ้มทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ครุฑพ่าห์ ดอกสับปะรด และรูปเสืออันเป็นสัญลักษณ์ของครูบาเจ้า

ตัวอักขระประดิษฐ์ จารึกว่า "ครูบาสีวิไชยเถระ ๒๔๗๘ ... หนานดวงเป็นสัทธา"

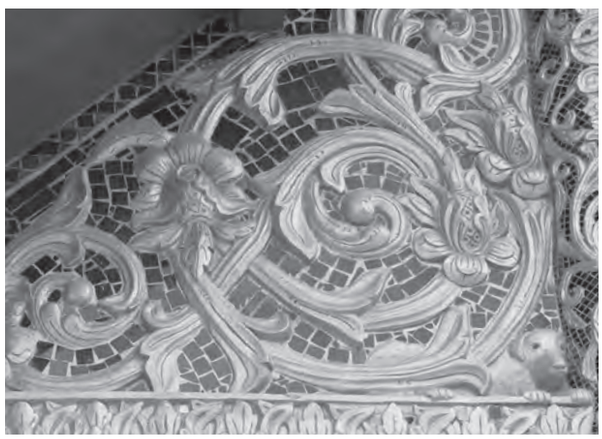

รูปช้างเอราวัณ ๓ เศียรในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ รูปเสือบนหน้าแหนบทั้งช่องกลาง *(ภาพบน)* **และช่องปีกนก** *(ภาพล่าง)*

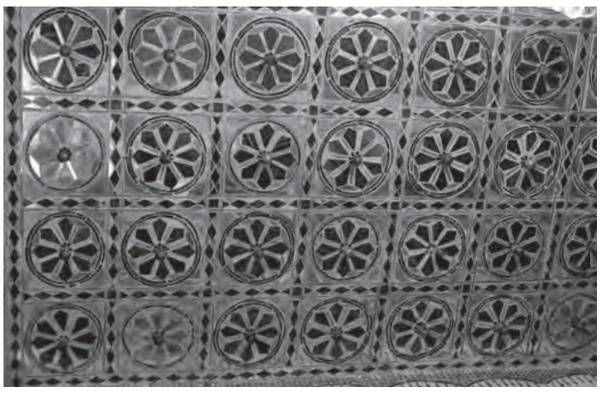

ดาวเพดานเหนือห้องพระประธาน ติดกระจกสีแวววาวอย่างวิจิตรงดงาม

ซุ้มประตูทางเข้าวิหารตกแต่งกรอบซุ้มพญานาค ๒ ชั้น ภายในทำรูปครุฑบิน *(ภาพซ้าย)* และหน้ากาลยืดเครือเถา *(ภาพขวา)*

ศรีวิชัย ประกอบกับการประดิษฐ์ลวดลายเป็นตัวหนังสือ หรืออักษรธัมม์ล้านนาความว่า

"ครูบาสีวิไชยเถระ ๒๔๗๙... หนานดวงเป็นสัทธา"

ส่วนหน้าแหนบด้านหลังเป็นรูปเทพนม

ผนังอาคารด้านนอกวิหาร เมื่อเปรียบเทียบกับภาพถ่ายเก่าปี ๒๕๔๕ พบว่าหลังคายังใช้วัสดุประเภทแป้นเกล็ดอยู่ และกรอบหน้าต่างยังเป็นสี่เหลี่ยมธรรมดา แตกต่างจากปัจจุบันที่มีการตกแต่งซุ้มกรอบหน้าต่างเพิ่มเติม

ซุ้มประตูทางเข้าพระวิหารด้านหน้าทิศตะวันออกมี ๓ ซุ้ม และด้านหลังทิศตะวันตกมีอีก ๓ ซุ้ม แต่ละซุ้มตกแต่งลวดลายปูนปั้นเป็นกรอบซุ้มพญานาคภายในแต่ละช่องเป็นลายแตกต่างกันออกไป อาทิ ครุฑบินเหินเวหา หน้ากาลแสยะแยกเขี้ยว ลายเครือเถาพันธุ์พฤกษา ลายดอกสับปะรด เป็นต้น

ภายในพระวิหาร มีพระพุทธรูปประธานปูนปั้นระบายสีปางมารวิชัยประดิษฐานเรียงรายบนแท่นแก้ว ๕ องค์ สร้างตามคติ "พระเจ้าทั้ง ๕" เหนือห้องประดิษฐานพระประธานมีดาวเพดานประดับกระจกสีอย่างวิจิตร ทั้งกระจกหุงและแก้วอังวะเป็นลูกกลมๆ มีธรรมาสน์ไม้แกะสลักประดับตกแต่งด้วยกระจกสี ด้านหนึ่งเป็นรูปหนุมานคู่ อีกด้านเป็นรูปเทวดาท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างวิหารโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย มีรูปเหมือนของครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่ายืนถือไม้เท้าและพัด

ส่วนพระอุโบสถปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นในพ.ศ. ๒๔๙๓ เนื่องจากมีตัวอักษรจารึกที่หน้าแหนบพระอุโบสถเขียนด้วยอักษรธัมม์ล้านนา อาจารย์ภูเดช แสนสา ทำการปริวรรตถอดความได้ว่า **"จุลสกราช ๑๓๑๒"** ตรงกับยุคครูบาปวน เหมวณฺโณ ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

นอกจากนี้ยังพบร่องรอยว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณปฏิสังขรณ์หอธรรมหลังเก่าซึ่งสร้างขึ้นมาตั้งแต่ยุคแรกสร้างวัด โดยเฉพาะในส่วนหน้าแหนบได้มีการเติมรูปครุฑกางกรทำด้วยไม้แกะสลักปิดทับหน้าแหนบเดิม ตอนล่างครุฑ ยังมีรูปหนุมานและสัญลักษณ์ปีนักษัตร เช่นเสือ วัว กระต่าย อันเป็นรูปแบบที่นิยมในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย เพราะไม่เคยมีมาก่อนหน้านั้น สล่าเอกหรือช่างชาวบ้านโฮ่งที่ช่วยงานครูบาเจ้าศรีวิชัยมีชื่อว่า "หนานมุก"

วัดห้วยกานมีพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่โรง (โฮง) หรือกุฏิหลังเก่า เก็บรักษาและจัดแสดงโบราณวัตถุภาพถ่ายเก่า หลักฐานที่ได้จากวัดห้วยกาน มีสิ่งที่น่าสนใจเช่น ช่อฟ้า ป้านลม ใบระกาประดับตกแต่งด้วยแก้วจีน เป็นเครื่องบนหลังคาวิหารหลวงวัดห้วยกานหลังเดิม ที่สร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ รวมถึงสัตตภัณฑ์ พานแก้ว ฯลฯ

ด้านทิศใต้ของวัดนอกเขตพุทธาวาสมีอนุสาวรีย์กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัยที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ วัดห้วยกานมีพิธีทำบุญสักการบูชาและสรงน้ำอนุสาวรีย์อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัยทุกวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ และวันที่ ๑๑ มิถุนายน อันเป็นวันชาตกาลของครูบาเจ้าศรีวิชัยทุกปี

วัดหัวขัว

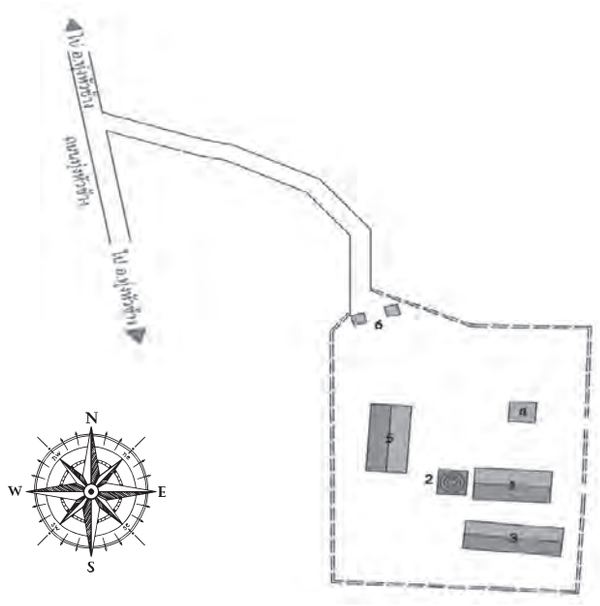

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์
3 ศาลา
4 หอธรรม
5 กุฏิอาคารไม้
6 รูปปั้นเสือ

เจ้าอาวาส

วัดหัวขัวปัจจุบันไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา

สถานที่ตั้ง

บ้านสันดอนมูล หมู่ที่ ๑๑ ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๖๐

จากจังหวัดลำพูน เดินทางโดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๖ (ลำพูน-ลี้) โดยมีเส้นทางแยกเข้าสู่อำเภอทุ่งหัวช้าง ๒ เส้นทาง ดังนี้

๑. เข้าทางแยกแม่เทย ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒๑๙ (บ้านแม่เทย-ทุ่งหัวช้าง)

๒. เข้าทางแยกแม่อาว ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑๘๔ (บ้านแม่อาว-ทุ่งหัวช้าง) ประมาณ ๖๓ กิโลเมตร ถึงวัดพระธาตุหัวขัว

พิกัด ๑๗.๙๘๑๐๖๑, ๙๙.๐๔๑๔๓๑

ความสำคัญของวัด

ที่มาชื่อ “บ้านหัวขัว” มาจากคำว่า “หัวคั่ว” เพราะนายพรานเอาหัวพญากวางคำโพธิสัตว์มาคั่วที่นี่ ปัจจุบันนี้ชาวบ้านเรียกเพี้ยนเป็นภาษาล้านนาว่า “หัวขัว” (หัวสะพาน) จากตำนานพระธาตุดอยกวางคำได้กล่าวไว้ดังนี้

เมื่อครั้งพุทธกาล ในสมัยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์แรกในภัทรกัปมีพระนามว่า พระกกุสันโธ ทรงประทับอยู่ ณ บริเวณที่เรียกว่า “ขุนห้วยโป่งแดง” ในปัจจุบัน (ทุกวันนี้มีรอยพระบาทประทับอยู่บนก้อนหิน) ในเวลายามบ่าย มีกวางฝูงหนึ่งประมาณสิบกว่าตัว ออกหากินโดยการนำของจ่าฝูง “พญากวางคำ” ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ มีลำตัวใหญ่สีเหลืองดุจทองคำ ในขณะเดียวกันนั้นก็มีพรานล่าเนื้อสองกลุ่มออกล่าสัตว์ กลุ่มหนึ่งมาทางทิศเหนือ อีกกลุ่มหนึ่งมาทางทิศใต้ ได้มาเจอฝูงกวางกำลังออกหากินอยู่ พญากวางคำด้วยความเป็นจ่าฝูง โดยสัญชาติญาณของผู้นำที่เสียสละที่จะให้บริวารพ้นภยันตราย จึงตัดสินใจหลอกล่อนายพรานทั้งสองกลุ่มให้สนใจติดตามตัวเองแต่ผู้เดียว โดยมุ่งหน้าวิ่งหลอกล่อพรานขึ้นไปบนเขาที่อยู่ใกล้ คือบริเวณวัดพระธาตุดอยกวางคำในปัจจุบัน เพื่อให้พ้นไกลห่างจากบริวารที่หากินอยู่ บนขุนเขาห้วยโป่งแดงที่พญากวางคำกำลังวิ่งขึ้นไปนั้น มีพระเถระรูปหนึ่งคือพระ

กกุสันโธพุทธเจ้า ออกเดินธุดงค์โปรดสัตว์โลก มาพักปักกลดจำศีลภาวนาอยู่บนจอมเขา กำลังทำวัตรสวดมนต์อยู่ พญากวางคำได้หยุดยืนฟัง พิจารณาว่าเสียงนี้เหมือนเคยได้ยินมาก่อน ไพเราะจับจิตจึงเกิดความเพลิดเพลิน จนลืมไปว่ากำลังวิ่งหนีกลุ่มพรานอยู่ ไม่สนใจไม่กลัวความตาย กระทั่งพรานล่าเนื้อทั้งสองกลุ่มได้วิ่งไล่ขึ้นมาทันใช้ธนูยิงใส่พญากวางทันที ในขณะนั้นพญากวางคำไม่รู้สึกตัวว่าถูกยิงเสียชีวิต ได้อุบัติจุติเกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นตาวติงสา (ดาวดึงส์) ส่วนพรานทั้งสองกลุ่มก็ได้แบ่งเนื้อกวางหนังของกวางนั้นพรานได้เอาไปตากไว้บนก้อนหินใกล้ๆ กับเขาลูกนี้ (ปัจจุบันกลายเป็นแท่นหินหนังกวาง อยู่ห่างจากวัดไม่ไกลนัก)

ส่วนหัวของกวาง พรานได้นำไปคั่ว ณ สถานที่ปัจจุบันคือบริเวณ “บ้านหัวขัว” ซึ่งมาจากคำว่า “หัวคั่ว” แผลงไปเป็นหัวขัว เพราะคำว่า “ขัว” ในภาษาล้านนาหมายถึงสะพานพอดี พระกกุสันโธพุทธเจ้าได้เทศนาสั่งสอนพรานเรื่องการละเว้นบาปปาณาติปาตา เพราะกวางที่ยิงนั้นมิใช่กวางธรรมดาทั่วไป แต่เป็นพญากวางคำโพธิสัตว์ ซึ่งกำลังบำเพ็ญบารมี ต่อไปภายหน้าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่ง

พระธาตุวัดหัวขัวทำฐานมาลัยเถา ๔ ชั้น ตั้งอยู่ด้านหลังวิหารหลวง มีกำแพงแก้วล้อม

จากประวัติวัดหัวขัวกล่าวว่าประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ธุดงค์จาริกมาเทศนาสอนชาวกะเหรี่ยงและคนพื้นเมืองในเขตตำบลทุ่งหัวช้าง (ในอดีตอำเภอทุ่งหัวช้างเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอลี้) ณ บ้านหัวขัว ตอนแรกมีเจตจำนงจะขึ้นไปบูรณะพระธาตุม่วงคำบนดอยตามรอยพระเจ้าเลียบโลก แต่เมื่อได้แวะที่บ้านหัวขัว ทำให้ต้องใช้เวลาสร้างพระธาตุขึ้นตรงวัดร้างทิศตะวันตกของหมู่บ้าน คือวัดพระธาตุหัวขัวในปัจจุบัน จึงไม่มีเวลามากพอที่จะขึ้นไปบูรณะพระธาตุม่วงคำ

โสภา ชานะมูล ระบุใน “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างพระธาตุหัวขัวเมืองลี้ ๕๗๙ รูเปีย ๔๐ สตางค์

พ.ศ. ๒๕๐๓ ครูบาอภิชัยขาวปีได้สร้างกุฏิไม้ขึ้นหลังหนึ่ง ตรงกับปีชวด จุลศักราช ๑๓๒๒ ตัว ปีไจ้ ต่อมาปี ๒๕๑๕ ได้มาเป็นประธานสร้างพระวิหาร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระธาตุหัวขัว ซึ่งครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนาได้ติดตามมาช่วยครูบาอภิชัยขาวปีบูรณะวัดด้วย

พ.ศ. ๒๕๒๐ หลังจากที่ครูบาอภิชัยขาวปีมรณภาพ ครูบาขาวคำปัน ธมฺมเสโน ลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาบูรณะเสนานะวัดพระธาตุหัวขัว โดยสร้างกำแพงสองชั้น กำแพงแก้วชั้นในล้อมรอบพระวิหารและพระธาตุหัวขัว กับกำแพงชั้นนอกเป็นหินก่อล้อมหรือกำแพงหินตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้างมีพญานาคล้อมรอบ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ เดือน ๔ (เหนือ) แรม ๗ ค่ำ วัน ๓ ปีสง้า อันที่จริงช่วงนั้นครูบาขาวคำปันพำนักอยู่ที่วัดพระพุทธบาทผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ กับครูบาอภิชัยขาวปี แต่ก็ได้แวะเวียนมาจำพรรษาที่วัดหัวขัวแห่งนี้ด้วย ในลักษณะไปๆ มาๆ คอยเฝ้าดูแลวัดทั้งสองแห่งในเวลาเดียวกัน

กล่าวกันว่าเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยถึงแก่มรณภาพ ได้มอบไม้เท้าบาตร ลูกประคำ พัดขนนกยูง สัญลักษณ์ประจำตัว พร้อมด้วยคัมภีร์ใบลานจำนวนมากให้แก่ครูบาอภิชัยขาวปี เดิมครูบาอภิชัยขาวปีเคยเก็บรักษาไว้ที่วัดพระพุทธบาทผาหนาม ต่อมาเมื่อครูบาอภิชัยขาวปีถึงแก่กรรม จึงได้มอบสมบัติทั้งหมดให้แก่ครูบาขาวคำปัน ต่อมาเมื่อครูบาขาวคำปันใกล้ถึงแก่กรรม ได้สั่งให้ชาวกะเหรี่ยงที่มีความผูกพันต่อครูบาขาวคำปันอย่างมากนั้น ช่วยกันขนสมบัติทั้งหมดที่ตกทอดมาตั้งแต่รุ่นครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี จนถึงตัวท่าน ใส่เกวียนเข็นกันมาประมาณ ๓-๔ เล่มเกวียน

ภาพซ้าย **พระธาตุหัวขัว** *ภาพขวา* **ที่โคนฐานเจดีย์ด้านทิศเหนือมีกระบะหรือกระถางทรายขนาดใหญ่ใช้ปักธูป**

จากวัดพระพุทธบาทผาหนามมาเก็บรักษาไว้ในโฮงหรือกุฏิไม้ที่วัดหัวขัว พร้อมสั่งเสียว่าห้ามไม่ให้มีการเปิดกุฏิดังกล่าว ทั้งไม่อนุญาตให้มีเจ้าอาวาสรูปใหม่เข้ามาอยู่แทนที่ท่าน ชาวกะเหรี่ยงช่วยกันรักษาวัดนี้ไว้ให้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของคนในหมู่บ้าน ทำพิธีโดยมีมัคนายก (ปู่อาจารย์) เป็นผู้นำเอง เว้นแต่ว่าหากมีประเพณีสำคัญ จึงนิมนต์พระสงฆ์ในวัดใกล้เคียงมารับเครื่องไทยทาน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ พระเจดีย์ที่มีรูปแบบเป็นเจดีย์ทรงกลม รองรับด้วยฐานมาลัยเถา ๔ ชั้น เช่นเดียวกับเจดีย์ในอำเภอลี้ที่ครูบาศรีวิชัยได้สร้างหรือบูรณะหลายแห่ง ปัจจุบันเจดีย์ยังอยู่ในสภาพดั้งเดิม เคยได้รับการบูรณะตามรูปแบบเดิมหนึ่งครั้งโดยครูบาขาวคำปัน

บรรยากาศของวัดยังมีลานทราย มีกระถางปูนขนาดใหญ่ที่ฐานลานเจดีย์เขียนข้อความว่า เป็นจุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้นำธูปมาปักในกระถางนี้

กุฏิ วิหาร เป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาอภิชัยขาวปี โดยใช้ช่างชาวกะเหรี่ยง

แสดงตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุหัวขัว พระวิหาร ภายในกำแพงแก้วชั้นใน และศาลาบาตรชั้นนอก

กุฏิ (โฮง) สร้างโดยครูบาอภิชัยขาวปี ภายในเก็บเครื่องบริขารของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสือสองตัวบนแท่นเขียนลวดลายดอกไม้ เฝ้าหน้าวัดหัวขัว

บ่อน้ำที่กำแพงชั้นนอก

วัดพระธาตุดอยห้างบาตร

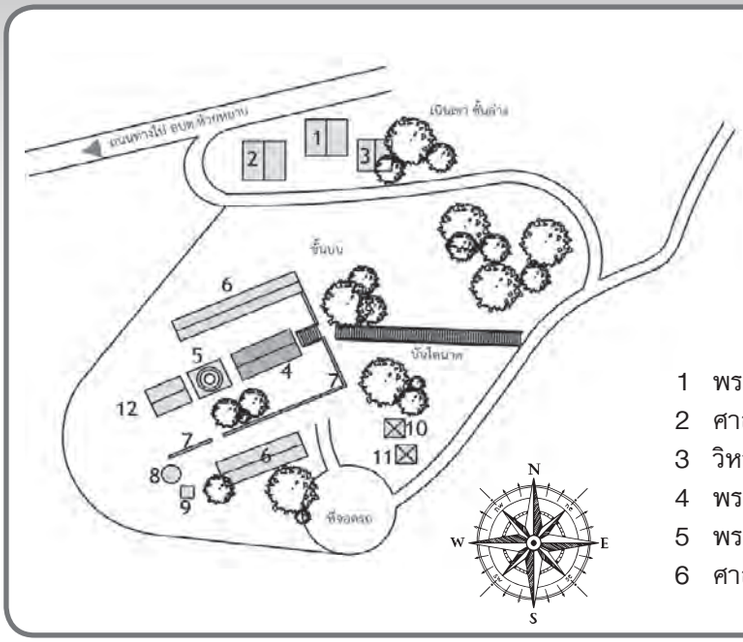

1 พระอุโบสถ
2 ศาลาบำเพ็ญบุญ
3 วิหาร (โครงสร้าง) ค้าง
4 พระวิหารหลวง
5 พระธาตุเจดีย์
6 ศาลาบาตร
7 กำแพงหินก่อล้อม
8 ซุ้มศาลา “ห้างบาตร”
9 กู่อัฐิครูบาอัตถะ
10 กุฏิ
11 โรงครัว
12 หอธรรม

เจ้าอาวาส

เจ้าสำนักที่พักสงฆ์ พระสมชาย ฐิตธมฺโม พ.ศ. ๒๕๕๓ – ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๒-๗๖๑๕๗๖๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๒๐ บ้านห้วยไซใต้ หมู่ที่ ๘ ตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๘๐

การเดินทางไปวัดพระธาตุดอยห้างบาตร ห่างจากตัวอำเภอบ้านธิประมาณ ๙ กิโลเมตร หรืออยู่ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยาบไปทางทิศเหนือ ๕๐๐ เมตร สามารถขับรถขึ้นเขาที่มีความสูงขนาดย่อมได้ นอกจากนี้ยังมีบันไดเดินขึ้นดอยอีกสองทาง ได้แก่ ทางขึ้นด้านทิศเหนือ จากบ้านห้วยไซ และด้านทิศตะวันตก จากบ้านป่าลาน บ้านสันพระเจ้าแดง

เนื้อที่เดิมเคยมี ๓๖๕ ไร่ แต่ปัจจุบันไม่ถึง ๑๐๐ ไร่ เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน ปัจจุบันมีสถานะเป็นที่พักสงฆ์

พิกัด ๑๘.๖๗๕๕๖๕, ๙๙.๑๕๒๘๘๒

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุดอยห้างบาตรเดิมชื่อวัดดอยห้าง ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวว่าเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาเตรียมบาตร คือผูกสายบาตรก่อนจะออกบิณฑบาต ซึ่งภาษาเหนือเรียกการเตรียมบาตรว่า “ห้าง”

สิ่งเก่าแก่ที่สุดในวัดแห่งนี้คือพระเจดีย์องค์หนึ่งบรรจุพระเกศาธาตุ กับรอยหลุมกลมที่ก่อด้วยหินล้อมรอบ ซึ่งเชื่อกันว่ามีมานานแล้วหลายร้อยปี แต่วัดได้ร้างไปนาน ชาวบ้านมักเห็นลำแสงแก้วลูกสีเขียวลอยออกมาจากพระธาตุดอยห้างบาตรขึ้นไปยังดอยง้ม และกลับมาที่พระธาตุดอยสุเทพในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเสมอ

จนกระทั่งราวปี ๒๔๖๖ มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ “ครูบาอัตถะ” ต้นกำเนิดเป็นชาวบ้านห้วยยาบ ธุดงค์มาจากวัดดอยน้อย (วัดนี้ตั้งอยู่ในตำบลบ้านธิ) ได้

เดินทางขึ้นไปนั่งกัมมัฏฐานบนวัดร้างดอยห้าง และพยายามที่จะสร้างพระวิหารขึ้นหลังหนึ่งด้วยความยากลำบาก เนื่องจากสมัยก่อนยังไม่มีการตัดถนนหนทาง กว่าจะขนอิฐขนทรายขึ้นไปได้แต่ละถังนั้นเต็มไปด้วยความยากเย็นยิ่ง ทำให้การก่อสร้างวิหารจึงไม่สำเร็จ ต่อมาครูบาอัตถะได้มรณภาพบนดอยห้างนั้น มีกู่อัฐิของท่านประดิษฐานอยู่ข้างบน

ต่อมาพ่อหนานปารมี (ป่าระมี) จากวัดล้องกองข้าว ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการก่อสร้างพระวิหารต่อจากครูบาอัตถะให้แล้วเสร็จ ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ และได้พาสล่าชาวยองแถบบ้านบวกค้าง กับบ้านห้วยยาบ ห้วยไซขึ้นไปช่วยกันก่อสร้างวิหารหลังหนึ่ง พร้อมด้วยบูรณะครอบพระธาตุ สร้างศาลาบาตร และกำแพงหินก่อล้อม

วัดดอยห้างร้างไปอีกระยะหนึ่ง กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๙๕ ในยุคที่ครูบาขันแก้ว เจ้าอาวาสวัดสันพระเจ้าแดง เป็นเจ้าคณะตำบลบ้านธิ (สมัยก่อนบ้านธิเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองลำพูน) ได้ชักชวนครูบาผู้เป็นสหธรรมิกอีกสองรูปคือ ครูบาดวงดี อินฺทสโร เจ้าอาวาสวัดห้วยไซ และครูบาอินตา รองเจ้าอาวาสวัดห้วยไซ ซึ่งครูบาทั้งสามรูปเป็นลูกศิษย์ในสายครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งหมด ได้ขึ้นไปจำพรรษาและเริ่มสร้างหนทางขึ้นแบบคร่าว ๆ ยังเป็นดินลูกรัง

ปี ๒๕๓๓ ครูบาอูปแก้ว ฐิตสาโร (นามสกุลเดิม ใจมุก) ปัจจุบันคือพระครูโสภณรัตนสาร เจ้าอาวาสวัดป่าลาน และเจ้าคณะอำเภอบ้านธิ อายุ ๗๙ ปี (สัมภาษณ์ปี ๒๕๕๙) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ ในยุคที่ครูบาอูปแก้วเป็นเจ้าคณะตำบลบ้านธิแทนครูบาขันแก้ว ท่านได้ไปขออนุญาตพระครูญาณมงคล วัดมหาวัน เจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน ว่าจะขอปรับปรุงวัดร้างดอยห้าง โดยหลังจากออกพรรษา ท่านได้รับเงินบริจาคจากคณะศรัทธาจำนวน ๒๑,๐๐๐ บาท จึงนำไปซื้อปูนซีเมนต์และทรายใส่ในรถไถ (สมัยนั้นไม่สามารถใช้พาหนะอื่นใดได้เลยนอกจากรถไถ) นำวัสดุอุปกรณ์ขึ้นไปบูรณะ “รอยห้างบาตร” ที่เป็นหลุมหินกลม โดยก่อโบกปูนแต่งขอบเป็นกลีบบัวรายรอบดังที่เห็นในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้เปลี่ยนชื่อวัดจากดอยห้าง มาเป็นพระธาตุดอยห้างบาตร พร้อมกำหนดเขตอารามในพื้นที่ ๓๖๕ ไร่ ปักป้ายโดยรอบภูเขาว่า ห้ามขุดหินดินทรายบนภูเขาลูกนี้

พระครูโสภณรัตนสาร เล่าว่าในปี ๒๕๓๓ เมื่อขึ้นไปบนดอยห้าง สิ่งที่พบคือพระวิหาร พระเจดีย์ ศาลาบาตร ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ชำรุดทรุดโทรมไปบ้างตามกาลเวลา กับพบกู่อัฐิของครูบาอัตถะและพระอุโบสถอีกหนึ่งหลัง สร้างโดยคณะลูกศิษย์สามครูบา (ครูบาขันแก้ว ครูบาดวงดี และครูบาอินตา) ในปี ๒๔๙๕

หลังจากนั้นอีก ๒ ปี คือราวปี ๒๕๓๕ ได้มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อพระเสน่ห์ (ไม่ทราบฉายา) เป็นชาวอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ได้ขึ้นมาพัฒนาบุกเบิกพื้นที่วัดพระธาตุดอยห้างบาตร โดยก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ขึ้นจำนวนมากมาย พระภิกษุรูปนี้บวช ๒ ครั้ง ครั้งแรกได้ลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาสหนหนึ่ง และกลับมาจำพรรษาที่วัดพระธาตุดอยห้างบาตรอีกครั้ง ในที่สุดต้องสึกออกไปอีกเมื่อปี ๒๕๕๒ โดยที่ยังมีโครงการก่อสร้างพระวิหารหลังใหม่ขนาดใหญ่โตสร้างค้างอยู่ยังไม่แล้วเสร็จ กระทั่งหนานเสน่ห์เสียชีวิตเมื่อราวปี ๒๕๕๗

ปัจจุบันวัดพระธาตุดอยห้างบาตร มีสถานะเป็น “ที่พักสงฆ์” กำลังอยู่ระหว่างการรอยกสถานะขึ้นเป็นสำนักสงฆ์และวัดตามลำดับ แต่เนื่องจากเป็น “วัดกลาง” หรือวัด “หน้าหมู่” คือเป็นศูนย์รวมจิตใจชาวห้วยยาบทุกหมู่บ้าน และเป็นวัดร้างมานาน ทำให้ไม่สามารถรวมศรัทธาวัดได้ในจำนวนมากพอที่จะยกขึ้นเป็นวัดได้ ตามเงื่อนไขที่สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด เพราะชุมชนของแต่ละหมู่บ้านในเขตตำบลห้วยยาบต่างเป็นศรัทธาวัดในพื้นที่ของตนอยู่แล้ว

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พบหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระวิหาร “วัดดอยห้าง” ในวิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างวิหารดอยห้าง จังหวัดลำพูนไป ๑,๔๐๐ รูเปีย

พระธาตุดอยห้างบาตร เจดีย์ทรงระฆังบนฐาน ๖ เหลี่ยม ได้รับการบูรณะใหม่หลายรอบ

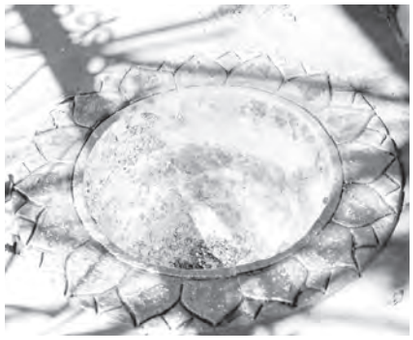

ภาพซ้าย หลุมกลม-จุดพระพุทธเจ้ากำลัง "ห้างบาตร" เดิมเป็นก้อนหิน *ภาพขวา* ต่อมาโบกปูนตกแต่งขอบ และสร้างพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรเพิ่ม

อันเป็นตัวเลขที่ตรงกันกับหลักฐานลายลักษณ์อีกชิ้นหนึ่ง คือคัมภีร์ใบลานจากวัดป่าตึงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เขียนโดยสามเณรอินทา เมื่อปีจุลศักราช ๑๒๙๑ ตรงกับพุทธศักราช ๒๔๗๒ ปริวรรตโดย ชัยวุฒิ ไชยชนะ ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวิหารวัดดอยห้าง “สิ้นรัชชะถาพันสี่ร้อยรูเพียะเป็นขนาด” (รัชชะถา หมายถึงรัชดาคือเงิน

ไม่มีการระบุปีศักราชที่สร้างวิหารวัดดอยห้างไม่ว่าจากเอกสารใด จากลำดับเหตุการณ์ ทราบเพียงแต่ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารวัดดอยห้าง หลังจากที่สร้างหอธรรมวัดป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่เสร็จและเป็นช่วงเวลาก่อนที่จะไปสร้างพระธาตุที่แม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เล็กน้อยอันตรงกับปีพุทธศักราช ๒๔๗๐ จึงได้ข้อสรุปว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยขึ้นมาสร้างวิหารวัดดอยห้างและบูรณะพระธาตุเจดีย์ในปี ๒๔๗๐

พระวิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างต่อจากครูบาอัตถะนั้น หันหน้าไปทางทิศเหนือ มีพระเจดีย์อยู่ด้านหลัง ลักษณะวิหารเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในใช้โครงสร้างหลังคาแบบขื่อม้าตั่งไหมขนาดใหญ่ หน้าแหนบตกแต่งด้วยลวดลายเครือเถาดอกสับปะรดที่มีก้านต่อดอกเป็นลายก้านขด ทำด้วยไม้แกะสลักปิดทองทับบนกระจกจีน ปัจจุบันอยู่ในสภาพชำรุดหลุดร่วงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปประธานผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกกันว่า “พระเจ้าทันใจ” ประดิษฐานบนแท่นแก้วปูนติดกระจก มีพระพุทธรูปองค์เล็กปูนปั้นอีกองค์ที่สร้างขึ้นพร้อมกันอยู่ด้านขวา

ลวดลายที่ช่องสามเหลี่ยมหน้าแหนบ เป็นช่อดอกสับปะรดต่อก้านเป็นเครือเถาก้านขด

พระวิหารด้านหลังมีการต่อเติมปีก ๒ ข้างออกมา ลวดลายหน้าบันผุพัง

ส่วนอีกองค์ด้านซ้ายมือเป็นพระไม้แกะสลักระบายสีทอง ทำขึ้นที่เมืองพะเยาสามารถเปิดจิกพระโมลี (เกตุมาลา) ได้

วิหารหลังปัจจุบันได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในยุคที่พระเสน่ห์ขึ้นมาจำพรรษาระหว่างปี ๒๕๓๕-๒๕๕๒ โดยได้เปลี่ยนเครื่องมุงหลังคาใหม่ทั้งหมดกลายเป็นเครื่องปูน และใช้กระเบื้องลอนรุ่นใหม่แทนไม้แป้นเกล็ด เปลี่ยนผนังอาคารทั้งสี่ด้าน เปลี่ยนบานประตูไม้เป็นบานกระจก มีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่องราววิถีชีวิตชาวล้านนา นอกจากนี้ยังมีการต่อเติมเพิ่มเสาระเบียงด้านนอกยื่นออกมาอีกสองข้าง

สำหรับองค์พระเจดีย์ก็เช่นกัน พระเสน่ห์ได้หุ้มพระเจดีย์องค์เดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ด้วยการเปลี่ยนวัสดุใหม่ พบว่าเจดีย์เป็นทรงระฆังคว่ำแบบล้านนา ตั้งอยู่บนฐานหกเหลี่ยมซ้อนหลายชั้นและมีฐานยกเก็จตอนล่าง มีสิงห์ล้อมรอบทั้ง ๔ ทิศ

บันไดนาคเดิมเคยแคบ ยุคพระเสน่ห์มีการขยายให้กว้างขึ้น

ศาลาบาตรไม้รายรอบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างถูกไฟป่าเผาไหม้ในช่วงหน้าแล้ง เนื่องจากไม่มีใครดูแลอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง ยุคพระเสน่ห์ได้ปรับศาลาบาตรให้ใหญ่ขึ้นด้วยวัสดุที่คงทน คงเหลือแต่กำแพงหินก่อล้อมที่สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ในด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก

พระสมชาย ฐิตธมฺโม เจ้าสำนักที่พักสงฆ์ วัดพระธาตุดอยห้างบาตรรูปปัจจุบัน เล่าว่าเดิมเคยมีโอ่งน้ำขนาดใหญ่ (ชาวบ้านเรียกสลุงหลวง) ซึ่งเวลาชาวบ้านขึ้นมากราบสักการะพระธาตุดอยห้างบาตรมักจะหาบน้ำติดมือมาคนละถังแล้วเทใส่รวมกัน เอาไว้ใช้สรงน้ำพระธาตุ

โครงสร้างขื่อม้าตั่งไหมขนาดใหญ่ภายในวิหาร รูปแบบที่พบมากในงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระพุทธรูปประธานองค์กลาง คือพระเจ้าทันใจ ปั้นโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระอุโบสถตั้งอยู่ที่เนินเขาตอนล่าง หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ข้างๆ พระอุโบสถเป็นศาลาบำเพ็ญบุญสำหรับรองรับสาธุชนที่มาร่วมงานประเพณีประจำปี ได้แก่งานสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๙ เป็งงานเข้าพรรษา ออกพรรษา และงานทานข้าวสลากในเดือนเกี๋ยงเป็ง

ภาพซ้าย **กำแพงหิน** ***ภาพขวา*** **บันไดนาค อีกสองสิ่งที่สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย**

พระอุโบสถที่ลานชั้นกลางวัดพระธาตุดอยห้างบาตร สร้างโดยกลุ่มลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

กลุ่มสุดท้ายคือวัดที่ปรากฏหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้สร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ โดยผ่านทางรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมและ/หรือผ่านคำบอกเล่าในลักษณะ “มุขปาฐะ” จากปากต่อปากของเครือข่ายศิษยานุศิษย์ ซึ่งเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือได้และมีน้ำหนักมากพอ มีดังนี้

อำเภอเมือง ประกอบด้วย วัดต้นโชค และวัดสุพรรณรังษี

อำเภอแม่ทา ประกอบด้วย วัดทาดอยคำ วัดทาดอยครั่ง และวัดทาดอยแช่

อำเภอลี้ ประกอบด้วย วัดแม่เทย และวัดแม่ป้อก

อำเภอบ้านโฮ่ง ประกอบด้วยวัดบ้านโฮ่งหลวง และวัดพระพุทธบาทสามยอด

อำเภอทุ่งหัวช้าง วัดทุ่งหัวช้าง วัดดอนแก้ว และวัดหนองป่าตึง

วัดต้นโชค

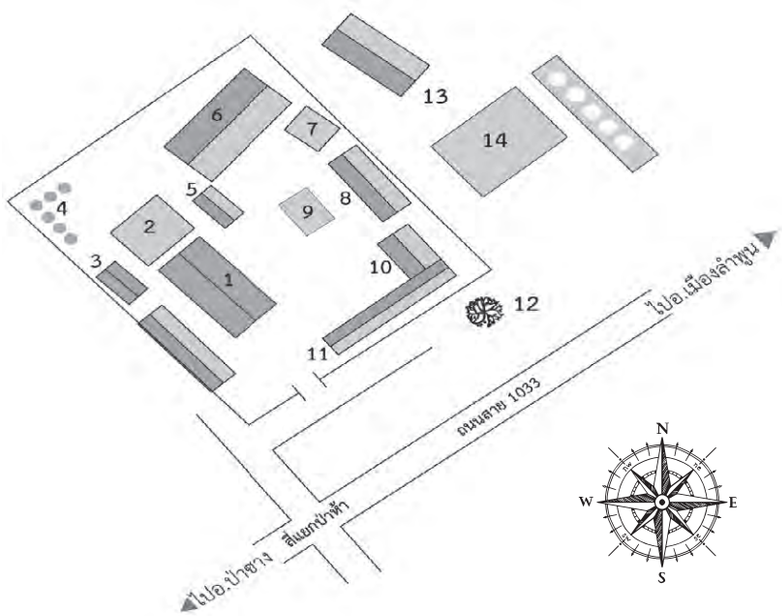

1 พระวิหารหลวง
2 พระเจดีย์
3 พระอุโบสถ
4 กลุ่มกู่อัฐิครูบากาบและบุคคลต่างๆ
5 หอธรรม
6 ศาลา
7 อาคาร
8 กุฏิวิหารของครูบาสองพี่น้อง
9 ซุ้มศาลาประดิษฐานสารูปครูบาสองพี่น้อง
10 โรงเรียนปริยัติธรรมเก่า
11 ศาลาบาตร
12 ต้นโชค
13 ศาลาพระพุทธรูปประจำวันสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
14 พระเจ้าทันใจและสถูปจำลอง

เจ้าอาวาส

พระอธิการถาวร ธมฺมวโร

พ.ศ. ๒๕๔๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๖๑-๒๘๔๒๗๕๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๘ บ้านฝายแป้น หมู่ที่ ๔ ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

การเดินทางไปวัดต้นโชค อยู่บนถนนสาย ๑๐๓๓ จากอำเภอเมืองลำพูน ให้เลี้ยวขวาเมื่อถึงสี่แยกบ้านฝายแป้น จากนั้นเพียง ๑๐๐ เมตรให้เลี้ยวขวาเข้าวัด มีเนื้อที่ประมาณ ๖ ไร่ ๖๘ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๔๘๐๐๒๓, ๙๘.๙๕๙๒๘๕

ความสำคัญของวัด

วัดต้นโชคตามประวัติระบุว่าสร้าง พ.ศ. ๒๓๘๘ ตั้งแต่ยุคที่มีการอพยพชาวยองมาตั้งถิ่นฐาน ยังเหลือบ่อน้ำเก่า คำว่า “ต้นโชค” ก็คือ “ต้นนาน” หรือภาษากลางเรียกไม้สะค้อ ภาษาเหนือออกเสียง “ต้นโจ้ก” ปัจจุบันตีความว่าเป็นโชคเป็นลาภ ศรัทธาวัดต้นโชคมีหลายบ้าน คือบ้านป่าตัน บ้านฝายแป้น บ้านป่าห้า วัดชื่อต้นโชค แต่ไม่มีชื่อหมู่บ้านต้นโชค

เมื่อก่อนศรัทธาจากบ้านม่วงน้อยก็เป็นโยมอุปถัมภ์วัดนี้ ที่ม่วงน้อยสมัยก่อนยังไม่มีวัด ผู้คนนิยมเดินทางมาทำบุญที่นี่ เพราะ**มีครูบารูปสำคัญคือครูบาอุปละ เป็นคนบ้านฝายแป้น พระอาจารย์สอนกัมมัฏฐานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เคยอยู่ที่วัดต้นโชคนี้มาก่อนที่จะขึ้นไปบนดอยแต**

ดังนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงมักแวะผ่านมาจำวัดและนั่งกัมมัฏฐานที่วัดต้นโชค เพราะนอกจากจะเป็นวัดบ้านเกิดของครูบาอุปละแล้ว ยังเป็นวัดที่ครูบาสองพี่น้องผู้เป็นสหธรรมิกรุ่นน้องของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ค้านข้างวิหาร หลังคาลดชั้น ๓ ตับ มี ๒ มุข ภายในใช้เสากลมรองรับโครงสร้างขื่อม้าตั่งไหม

บวชเรียนจนเป็นเจ้าอาวาสตามลำดับได้แก่ครูบากาบ (ครูบาอภิวงค์) และครูบาดวง (ครูบาสุพรรณ) ทั้งสองเป็นชาวยองบ้านม่วงน้อย เป็นศิษย์ของครูบาอุปละสำนักวัดดอยแตเช่นเดียวกัน

หนังสือ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกเจ้าคณะจังหวัดลำพูนเรียกตัวจากวัดบ้านปางให้ไปสอบสวนคดีต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ ในข้อหากบฏผีบุญ ปี ๒๔๖๓

พระวิหารค้านทิศตะวันออก เป็นวิหารขนาดใหญ่มากสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

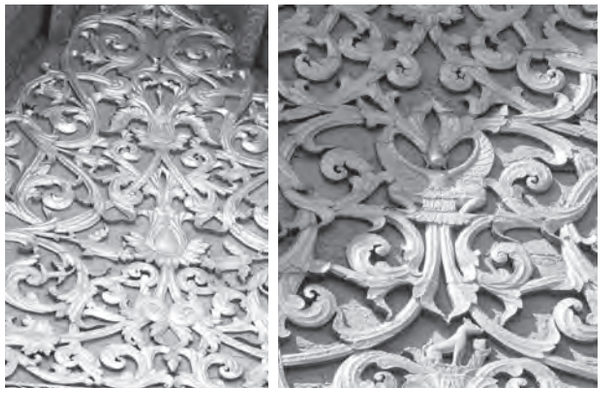

ภาพซ้าย ลวดลายบนหน้าแหนบรูปดอกสับปะรด ก้านขดหัวขอด
ภาพขวา รูปครุฑกางกรอยู่ตอนกลางหน้าแหนบ

ซุ้มประตูทางเข้าวิหารช่องกลางทำรูปนกยูง กรอบซุ้มเป็นพญานาค ด้านละ ๓ เศียร

พระประธาน ๕ องค์ ทำซุ้มพญานาค ๔ เศียรด้านหลัง

ครั้งนั้นมีผู้ติดตามท่านมาจำนวนมากถึง ๑,๕๐๐ ชีวิต ทั้งพระภิกษุ สามเณร รวม ๓๐๐ รูป ที่เหลือคือคณะคฤหัสถ์ศรัทธา โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องนำพาคนหมู่มากเดินทางด้วยเท้าเปล่าจากวัดบ้านปาง อำเภอลี้ มายังวัดพระธาตุหริภุญชัยใช้เวลานานถึง ๕ คืน ๖ วัน เริ่มจากคืนแรกพักที่วัดพระพุทธบาทสามยอด คืนที่ ๒ วัดบ้านโฮ่งหลวง คืนที่ ๓ วัดป่าตาล คืนที่ ๔ คือ**วัดต้นโชค** แห่งนี้ และคืนที่ ๕ วัดสันต้นธง

พระอุโบสถสร้างทับที่หลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

โยมที่เคยเห็นครูบาเจ้าศรีวิชัยมาวัดต้นโชค บ่อย ๆ อายุ ๙๐ ปีกว่า ก็ยังมีชีวิตอยู่ เล่าให้เจ้าอาวาสฟังว่ามีผู้คนติดสอยห้อยตามท่านมาเป็นจำนวนมาก บางครั้งหามเสลี่ยงมา พอครูบาเจ้าศรีวิชัยลงเดิน หลายคนสงสัยว่า ทำไมครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่เปียก ในเมื่อฝนตกลงมาตลอดทาง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เคยมีกุฏิกัมมัฏฐานของครูบาเจ้าศรีวิชัย สำหรับเวลาเดินทางผ่านมาเส้นทางนี้แล้วแวะจำพรรษา กุฏิไม้หลังดังกล่าวมีขนาดกว้าง ยกพื้นสูง มีหน้าต่าง ประตู แต่ปัจจุบันรื้อไปแล้ว ที่ตั้งกลายเป็นโรงครัว

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือ การสร้างอุโบสถและบูรณะพระวิหาร

วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างอุโบสถหลังเดิม ต่อมามีการรื้อออกปี ๒๕๓๒ ตอนเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเป็นสามเณรได้ ๒ พรรษา อายุ ๑๔ ปี จึงทันได้เห็นหลังเดิม พบว่าอุโบสถของครูบาเจ้าศรีวิชัยมุงหลังคาด้วยกระเบื้องว่าว พื้นเป็นปูนขาว ไม่มีเสา มีใบเสมาธรรมจักร ต่อมาสร้างอุโบสถหลังใหม่ทับที่เดิม แต่ยังใช้เค้าโครงและสัดส่วนเดิม ลวดลายบนหน้าบันยังคงเลียนแบบของเดิมคือเป็นรูปเทพพนมครึ่งองค์ มีบัวล้อม

วิหารเป็นผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะได้ขยายขนาดของวิหารหลังเดิมของชาวยองให้ใหญ่ขึ้น

กุฏิไม้หลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมาจำพรรษา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของมุมกำแพงวัด

ต่อมามีการบูรณะวิหารอีกสองครั้งคือระหว่างปี ๒๕๓๘-๒๕๓๙ และล่าสุดปี ๒๕๕๓

สถาปัตยกรรมด้านนอก หน้าแหนบด้านหน้ายังคงไว้ซึ่งลวดลายเดิมคือลายดอกสับปะรด และตราสัญลักษณ์รูปครุฑ มีเรื่องเล่าว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยนำรูปครุฑมาใส่แล้วมีเรื่องมีราว ทางการภาครัฐจะมาเอาความกับครูบากาบ เพราะว่าเป็นตราสัญลักษณ์ของราชวงศ์จักรี วัดที่ไม่ใช่พระอารามหลวงไม่มีสิทธิ์ใส่รูปครุฑได้ อย่างไรก็ดี วัดต้นโชคก็ยังคงรูปครุฑไว้เดิมเพราะเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการเปลี่ยนแปลงแค่วัสดุพื้นหลัง จากกระจกจีนซึ่งร่วงหลุด กลายเป็นกระจกตราวัวในปี ๒๕๓๘-๒๕๓๙ และต่อมาปี ๒๕๕๓ ก็เปลี่ยนกระจกอีกครั้งพร้อมเปลี่ยนเชิงชาย

สัตตภัณฑ์ไม้แกะสลักรูปพญานาคเกี่ยวกระหวัดและหนุมานต่อสู้กันประดับกระจกจีน

นาคทันต์หรือคันทวยที่รองรับหลังคาทำเป็นรูปหนุมาน ตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยม

ภายในพระวิหาร เป็นเสาไม้สักลงรักปิดทอง บัวหัวเสาเป็นวงแหวนรัด ๓ ชั้น มีบัว ๒ ชั้น โครงสร้างหลังคาลดเป็นชั้น แบบขื่อม้าต่างไหม ศิลปะสมัยครูบาศรีวิชัยที่ยังหลงเหลืออยู่ ได้แก่ฐานชุกชี หรือแท่นแก้วรองรับพระพุทธรูปปางมารวิชัย ๓ องค์ทำด้วยปูนปั้นระบายสี มีอัตลักษณ์เฉพาะคือนิยมทำขอบไรพระศกเป็นแผ่นหนา นอกจากนี้ยังมีสัตตภัณฑ์ (เชิงเทียน) รูปนาคเกี่ยวกระหวัดเป็นเกลียว นาคตัวอวบอ้วน และธรรมาสน์

เสนาสนะหลังอื่นๆ ภายในวัดต้นโชค ได้แก่ พระเจดีย์เป็นสิ่งก่อสร้างเก่าสุด สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ เป็นศิลปะของชาวยองที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน แต่ว่าองค์ระฆังตอนบนหักหายไปนานแล้ว มีการมาสร้างองค์ระฆังครอบภายหลัง ต่อมาถูกพายุ จึงมีการบูรณะใหม่

หอธรรม สร้าง พ.ศ. ๒๔๙๙

กุฏิ-วิหารหลังใหญ่ (อันที่จริงประโยชน์ใช้สอยคือกุฏิ แต่หลังใหญ่มาก ชาวบ้านจึงเรียกวิหารกุฏิ หรือกุฏิวิหาร) เป็นกุฏิของ ๒ ครูบาพี่น้อง

พระเจ้าทันใจอยู่ด้านนอกกำแพงสร้างปี๒๕๕๕

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ กำหนดในวันที่ ๑๘ เมษายนของทุกปี เป็นงานสรงน้ำสารูปและกู่อัฐิอดีตเจ้าอาวาสครูบา ๒ พี่น้อง และสรงน้ำรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ใต้ต้นโพธิ์

วัดสุพรรณรังษี

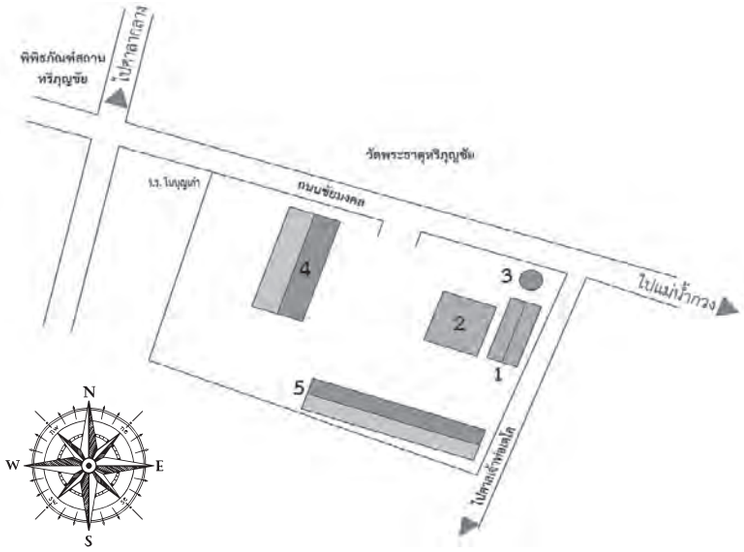

1 พระอุโบสถ
2 พระธาตุม่าน
3 กู่อัฐิบูรพาจารย์
4 ศาลาอุดมประชาสรรค์
5 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูมงคลโสตถิธรรม (สวัสดิ์ สิริมงฺคโล) พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๖๐ เพิ่งมรณภาพ

ประสาน พระครูสิริสุตาภิมณฑ์, ดร. (พระมหาศุภชัย สุทฺธิญาโณ) เจ้าอาวาสวัดห้วยห้าง และเจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง

โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๔๖๗๓๔๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๔ ถนนไชยมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน ตรงข้ามกับวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ด้านทิศใต้ มีเนื้อที่ทั้งหมด ๒ ไร่ ๙๒ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๕๗๖๓๙๔, ๙๙.๐๐๗๓๔๒

ความสำคัญของวัด

วัดสุพรรณรังษี มีชื่อเรียกอีกหลายอย่าง ได้แก่ วัดธาตุม่าน สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ตามประวัติแจ้งว่าเดิมเป็นวัดของพระสงฆ์ฝ่ายรามัญนิกายที่มีสัญชาติเป็นกลุ่มม่าน-เงี้ยว หรือพม่า-ไทใหญ่ เดิมมีชื่อเรียกว่าวัดมัณฑะเล (มัณฑะเลย์)

สภาพเดิมภายในวัดเป็นสวนมะพร้าวปลูกเรียงรายรอบวัด

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๔๕๙ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๕ เมตร ยาว ๘ เมตร

ครูบาเจ้าศรีวิชัยในระหว่างที่จำพรรษาชั่วคราวในลักษณะไป ๆ มา ๆ ณ วัดเชียงยัน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นต้นไป ได้ดำเนินการบูรณะ “พระธาตุม่าน” แห่งวัดมัณฑะเล ที่ชำรุดทรุดโทรมให้อยู่ในสภาพดี ส่วนหลักฐานในการบูรณะสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ไม่ปรากฏ

เมื่อหมดยุคของพระสงฆ์ฝ่ายม่าน-เงี้ยว มีการเปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดสุพรรณรังษี” เมื่อปี ๒๔๘๙ ในสมัยพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาคเหนือ

พ.ศ. ๒๔๙๓ พระครูสมุห์คำปัน มหาวณฺโณ เป็นคนเมืองล้านนา ได้เข้ามาอยู่แทนพระพม่า-ไทใหญ่ ต่อมาท่านได้ย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดขัวแคร่ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เจ้าคณะอำเภอ

พระธาตุม่าน หลังการบูรณะแล้ว

รายละเอียดองค์ประกอบสถาปัตยกรรม "พระธาตุม่าน" เน้นลายมาลาเฟื่องอุบะห้อยย้อยระย้า

เมืองลำพูนจึงแต่งตั้งพระไพบูลย์ คณะอัฏฐารสของวัดพระธาตุหริภุญชัย (ต่อมาพระไพบูลย์ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพมหาเจติยาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย ลำดับที่ ๗) มาจำพรรษาแทนเจ้าอาวาสวัดสุพรรณรังษี พระไพบูลย์ได้ทำการสำรวจใบสุทธิของพระสงฆ์ในวัด ทำให้พระสงฆ์ที่ไม่มีใบสุทธิต้องย้ายออกจากวัด ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์ฝ่ายรามัญนิกายจำต้องหมดไปโดยปริยาย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุม่านที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะนั้น เป็นสถาปัตยกรรมแบบที่เรียกว่า “มอญ-ม่าน-เงี้ยว” กล่าวคือองค์ระฆังค่อนข้างใหญ่ ปากระฆังผาย มีเส้นรัดอกคาดกลางองค์ระฆัง พร้อมกับประดับลายกระจัง (แผ่นสามเหลี่ยมหัวคว่ำ) โดยรอบองค์ระฆัง ๒ ชั้น ไม่มีการทำองค์บัลลังก์เหนือองค์ระฆัง ต่อจากองค์ระฆังเป็นส่วนของปล้องไฉน ต่อด้วยปลียอด และฉัตราวลีอย่างอลังการ

มีกำแพงแก้วและซุ้มประตูที่กำแพงแก้วทั้ง ๔ ทิศ สำหรับเข้าสู่ลานประทักษิณชั้นใน ส่วนฐานของเจดีย์มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปซ้อน ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย ชั้นบนเป็นพระพุทธรูปประทับยืนปางประทานอภัย เหนือซุ้มจระนำตกแต่งหลังคาทรง “พญาธาตุ” (Phya That) มี “ธาตุน้อย” หรือ “สถูปิกะ” หรือเจดีย์จำลองประดับที่มุมทั้ง ๔ ทิศเป็นเจดีย์รูปทรงเดียวกันกับพระเจดีย์องค์กลางแต่ย่อส่วนให้เล็กลงมา มีการประดับหม้อดอก หรือหม้อปูรณฆฏะ ๒ ชั้น ที่มุมทั้ง ๔ ต่อเนื่องจากมุมที่ประดับเจดีย์จำลอง

ในสมัยพระครูมงคลโสตถิธรรมอดีตเจ้าอาวาสผู้ล่วงลับ ยอดฉัตรถูกลมพัดเลื่อนไหลลงมา จึงได้ทำการบูรณะให้เหมือนเดิม และการบูรณะครั้งล่าสุดมีขึ้นอีกครั้งในปี ๒๕๕๐

ภายในวัดมีอาคารเสนาเสนะอื่นๆ ประกอบด้วย พระอุโบสถ เดิมเป็นอาคารปูนขาว หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอ ภายในมีพระพุทธรูปไม้ประทับยืนขนาดเท่าคนจริง เป็นพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรศิลปะแบบล้านนา และเคยมีกุฏิไม้ มีเสาไม้จำนวน ๑๐๑ ต้น มีห้องนอนรอบ ตรงกลางเป็นห้องโถงใหญ่ในลักษณะกึ่งศาลากึ่งวิหารแบบอาคารอเนกประสงค์ที่เรียกว่า “จองว์” สำหรับทำพิธีกรรมแบบวัดของพม่าทั่วไป ปัจจุบันทั้งอุโบสถและ “จองว์” ได้รื้อลงและบูรณะใหม่แล้ว โดยอุโบสถเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ถูกพายุลูกเห็บจึงเปลี่ยนหลังคาใหม่เป็นดังที่เห็นในปัจจุบัน บูรณะระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๙-๒๕๔๑ ใช้ช่างชาวลำพูนกลุ่มสล่าชาวยองละแวกวัดแม่สารบ้านตอง ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วัดทาดอยคำ

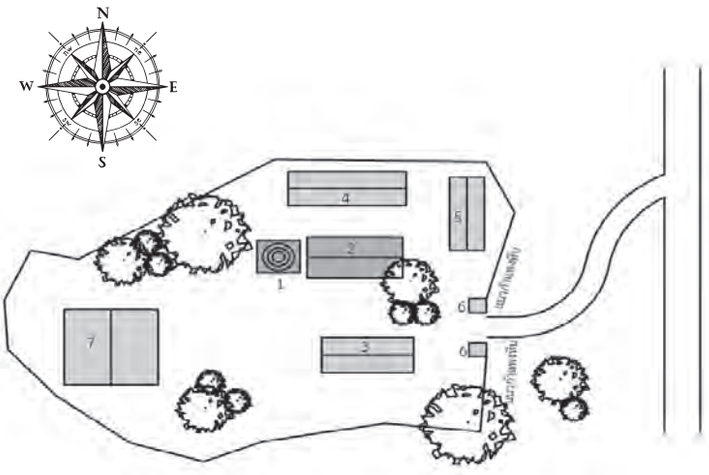

1 พระเจดีย์
2 พระวิหาร
3 พระอุโบสถ
4 ศาลาการเปรียญ
5 ศาลาบาตร
6 รูปปั้นกวางหน้าวัด
7 เขตสังฆาวาส

เจ้าอาวาส

พระครูบรรพตขันตยานุยุต
โทรศัพท์ ๐๘๕-๖๒๑ ๔๑๗๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๙๒ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลทากาศเหนือ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ๕๑๑๗๐

การเดินทางไปวัดทาดอยคำ ห่างจากตัวเมืองลำพูน ๒๙.๒ กิโลเมตร ใช้ถนนสาย ๑๐๓๓ มาถึงแยกป่าห้าให้เลี้ยวซ้าย ๑๔๐ เมตร เลี้ยวขวา ๔๕๐ เมตร และเลี้ยวซ้าย ๓๕๐ เมตร ขึ้นสู่ดอยขนาดย่อม

วัดมีเนื้อที่ ๘ ไร่ ๓ งานที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๑ แปลง ๒ งาน ๑๐ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๔๐๒๗๗๒, ๙๘.๙๙๕๑๐๕

ความสำคัญของวัด

วัดทาดอยคำ มีตำนานเรื่องเล่าย้อนไปถึงยุคพระนางจามเทวี ว่าเสด็จตามกวางสีทอง (ฟานคำ) มาจนถึงดอยแห่งนี้ โดยนายทหารได้ยิงกวางด้วยธนูจนเสียชีวิต พระนางจามเทวีจึงสร้างเจดีย์ครอบไว้ เรียกวัดพระธาตุดอยคำ หรือสุวรรณบรรพต และได้รับการบูรณะในสมัยพระเมืองแก้ว กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ เห็นได้จากเสนาสนะภายในวัดยังหลงเหลือพระพุทธรูปสมัยล้านนา ซึ่งในเขตแม่ทานี้มีอีกวัดหนึ่งที่พระเมืองแก้วมาบูรณะคือวัดถ้ำจอมธรรม ใช้เป็นที่พักครึ่งทางเวลากษัตริย์เชียงใหม่จะเสด็จไปเขลางค์นคร

ชื่อของวัดทาดอยคำ นอกจากจะมีชื่อว่าสุวรรณบรรพต แล้ว บางตำนานยังเรียกว่า เวฬุสุวรรณาราม (หมายถึงป่าไผ่บนเขาดอยคำ) บ้างก็เรียกดอยคำจอมสวรรค์

ต่อมาวัดร้างไประยะหนึ่ง มีพระภิกษุเดินธุดงค์มาพักแรม จึงมีการฟื้นตั้งวัดใหม่อีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ในยุคของครูบาเมธา (อยู่ในกลุ่มสามครูบาในเขตแม่ทา ผู้เป็นพระอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย กอปรด้วย ครูบาอุปละ สำนักดอยแต ครูบาสังฆราชหรือครูบาโปธาสำนักดอยครั่ง และครูบาเมธาสำนักดอยคำ)

พระเจษฎารองเจ้าอาวาสวัดทาดอยคำเล่าว่า วัดแห่งนี้ในอดีตเป็นสำนักเรียนทางสูตรเลข และสูตรเสียง เป็นการไขรหัสลับ เช่น เรียนเสียงนก เสียงสัตว์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเรียนวิชานี้กับครูบาเมธา พร้อมได้เรียนการอ่านธรรมใบลานชิ้นสำคัญที่ชื่อว่า “อานิสงส์

ภาพซ้าย วัดทาดอยคำขณะบูรณะปี ๒๕๔๘ *ภาพขวา* พระเจดีย์ทรงระฆังฐานบัวมาลัยเถา ๔ ชั้น

ภาพบน พระอุโบสถ
ภาพล่าง พระวิหาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยบูรณะ แต่ต่อมาบูรณะใหม่อีกหลายครั้ง

ศีลสัมปทา" ซึ่งต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้น้อมนำไปเป็นธรรมะประจำตัว เวลามีโอกาสเทศน์ที่ไหนก็มักเทศน์เรื่อง "อานิสงค์ศีล" คัมภีร์ใบลานฉบับที่ท่านร่ำเรียนดังกล่าวยังอยู่บนกุฏิหลวง มีอยู่ ๑ ผูก เป็นลายมือเขียนของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทางวัดกล่าวว่ายังคงเก็บไว้ แต่ต้องไปค้นหาอย่างละเอียดว่าอยู่ที่ไหน เนื่องจากเก็บไว้ในตู้พระธรรมอย่างมิดชิดซึ่งมีใบลานมากกว่า ๘,๐๐๐ ผูก มีตั้งแต่คัมภีร์รุ่นเก่าอายุประมาณ ๔๐๐ กว่าปี หรืออาจจะมากกว่านั้น

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความผูกพันกับวัดทาดอยคำอย่างยิ่ง จึงเดินทางมาหลายรอบ ครั้งแรกในปี ๒๔๔๓ มาศึกษาวิชาเสียงสัตว์กับครูบาเมธา ครั้งที่ ๒ มาเป็นพระอุปัชฌาย์ให้กับครูบาพรหม พุรหฺมมาโร เจ้าอาวาสลำดับที่ ๔ ของวัดทาดอยคำ และเชื่อว่าหลังจากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาอีกหลายครั้ง แต่เนื่องจากคนเฒ่าแก่ที่มีชีวิตอยู่ ส่วนมากเหลือแต่ความทรงจำว่าผู้ที่มาบ่อยคือครูบาอภิชัยขาวปี เนื่องจากครูบาอภิชัยขาวปี เป็นสหธรรมิก อายุร่วมรุ่นกับครูบาพรหม พุรหฺมมาโร ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ทำให้คนในชุมชนยังคงเห็นภาพครูบาอภิชัยขาวปี ครั้งสุดท้ายในงานสรงน้ำศพครูบาพรหม พุรหฺมมาโร

วัดทาดอยคำ จะยึดถือแนวปฏิบัติและการสวดมนต์ตามแบบนิกายอรัญวาสีดั้งเดิม ตามอย่างครูบาอภิชัยขาวปี เวลาสวดจะไม่มี "อิทัง ทานะ กัมมัง" ไม่มี "วันทาหลวง" ไม่มี "หัน คะ ทา มิ" ในแถบนี้จะเหลือแต่วัดทาดอยคำแห่งเดียว ที่ยังคงปฏิบัติตามแบบครูบาอภิชัยขาวปี ซึ่งสืบทอดมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง มีอยู่ในบัญชีรายชื่อที่พระอานันท์ พุทฺธธมฺโม รวบรวมไว้ แต่ไม่ได้ระบุศักราชและประเภทของเสนาสนะ ซึ่งแม้ทางวัดจะบอกว่าไม่มีหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างหรือบูรณะสิ่งใดหรือไม่ ทราบแต่เรื่องราวเกี่ยวกับครูบาอภิชัยขาวปี เช่นมาสร้างกุฏิ หรือสร้างกำแพงหิน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ เพราะเหตุการณ์ในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านมาเนิ่นนานมาก ในขณะที่ครูบาอภิชัยขาวปีอายุยืนยาวมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๒๐

อย่างไรก็ดี หลักฐานด้านศิลปกรรมนั้นปรากฏชัดเจนว่ามีร่องรอยการมาบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ พระพุทธรูปประธานในพระวิหาร รูปแบบพระเจดีย์ โดยเฉพาะกำแพงหินก่อล้อม ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากกำแพงหินของครูบาอภิชัยขาวปีที่นิยมก่อปูนสอหินแต่ละก้อน การที่ชาวบ้านจดจำว่าครูบาอภิชัยขาวปีมาสร้างกำแพง แท้จริงคงมาช่วยบูรณะสิ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้วางรากฐานไว้แล้วนั่นเอง

พระวิหารสร้างสมัยพระเมืองแก้วยุคล้านนาร่วมสมัยกับวัดถ้ำจอมธรรม แต่ก็ได้รับการบูรณะซ้ำ

หลายครั้ง วิหารวัดทาดอยคำหลังเก่าสุด น่าจะมีรูปทรงแบบวิหารเปี๋ยย (วิหารเปลือย) คือไม่มีมุขหน้า มีแต่มุขข้าง ๒ ด้าน ราวปี ๒๕๒๘-๒๕๒๙ ครูบาสิงห์ชัย เจ้าอาวาสสมัยนั้นมาเพิ่มมุขหน้า และล่าสุดบูรณะอีกครั้งโดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ราวปี ๒๕๔๘

โชคดีที่ยังคงหลงเหลือชิ้นส่วนแผงหน้าแหนบเดิมที่ทำด้วยไม้แกะสลักรูปหน้าเสือ ท่ามกลางลาย

หินก่อล้อมหรือกำแพงหินสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอภิชัยขาวปี

ก้านขดหัวขอด ๒ ชิ้น อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย ถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่ช่วยยืนยันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมีส่วนในการมาบูรณะวัดนี้จริง ซึ่งต่อมาทางวัดได้รื้อแผงไม้ดังกล่าวลง และนำมาประดับในตำแหน่งใหม่กลายเป็นแผงไม้อยู่ใต้ขื่อหลังคาด้านในวิหาร

สำหรับพระเจดีย์ ทางวัดกล่าวว่า บูรณะสร้างครอบเจดีย์องค์เดิมยุคล้านนาโดยครูบาพรหม ปัญญาเจ้าอาวาสรูปแรก ซึ่งน่าจะเป็นการสร้างครอบครั้งแรก แต่จากรูปแบบศิลปกรรมที่เห็นในปัจจุบันเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย คือมีการทำฐานมาลัยเถา ๔ ชั้น รองรับองค์ระฆัง อันมีความหมายถึงเส้นทางการตรัสรู้ธรรม ๔ ขั้น หรืออริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของท่าน ไม่ปรากฏในงานก่อสร้างของศิลปะล้านนาสกุลช่างอื่นใด

ภาพซ้าย **อุบมุง** ***ภาพขวา*** **พระประธานในพระวิหารเป็นปูนปั้นฝีมือช่างชาวยอง ประดิษฐานหน้าอุบมุง ซึ่งภายในอุบมุงมีพระพุทธรูปสำริดองค์เดิมสมัยล้านนา**

ภาพบน **โครงสร้างหลังคาขื่อม้าตั่งไหม**
ภาพล่าง **แผงโก่งคิ้วเดิมรูปหน้าเสือถูกนำมาประดับจุดใหม่**

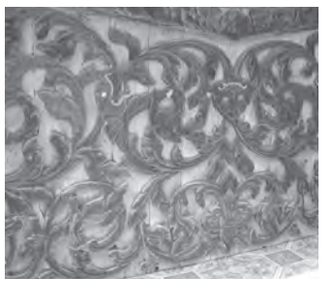

ไม้แกะสลักรูปหน้าเสือ สัญลักษณ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่ามกลางลายก้านขดแบบเปลวเพลิง

วัดทาดอยครั่ง

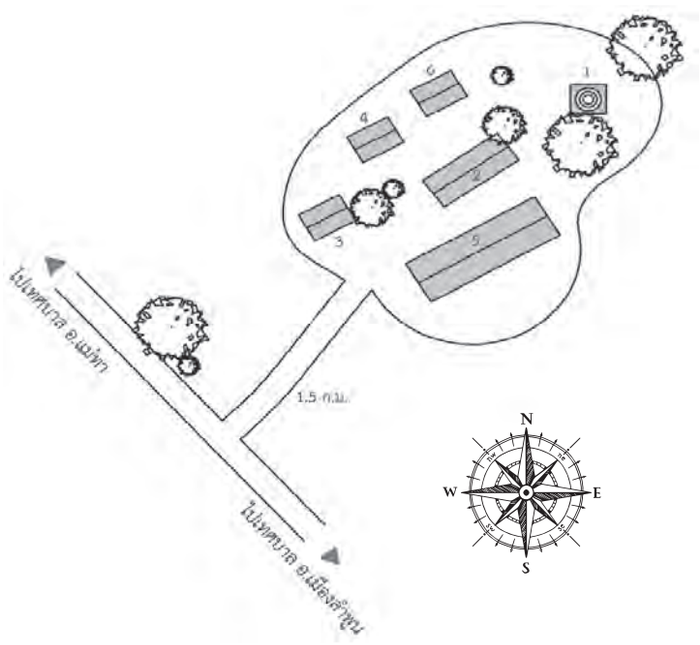

1 พระเจดีย์
2 วิหาร
3 อุโบสถ
4 กุฏิเจ้าอาวาส
5 ศาลาบำเพ็ญบุญ
6 ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาส

พระอธิการไพฑูรย์ ฐิตโสภโณ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๖๑-๓๕๙๕๓๑๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๙๔ บ้านดอยครั่ง หมู่ที่ ๗ ตำบลทาขุมเงิน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ๕๑๑๗๐

การเดินทาง จากอำเภอเมืองลำพูน ใช้เส้นทางสาย ๑๐๓๓ เลี้ยวซ้ายมาทางแยกป่าห้า ผ่านวัดพระธาตุดอยแต ขึ้นมาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ วัดอยู่บนม่อนดอยที่เต็มไปด้วยดงดอกลั่นทม (จุมปาลาว)

วัดมีเนื้อที่ ๑๒ ไร่ ๓ งาน

พิกัด ๑๘.๔๒๔๕๐๖, ๙๘.๙๗๕๐๕๙

ความสำคัญของวัด

สถานที่ตั้งวัดสมัยก่อนชื่อว่า “บ้านดอยคั่น” ตามตำนานเล่าว่าก่อนที่จะเป็นบ้านดอยครั่งนั้น พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ว่างเปล่าติดกับลำน้ำแม่ทา มีภูเขาสองลูกซึ่งอยู่ทางใต้ของวัดทาศรีป้าน เมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม น้ำจากแม่ทาไหลเชี่ยวกรากมาเจอดอย ๒ ลูกเล็กๆ ซึ่งช่วยเก็บน้ำ หรือกั้น (คั่น) น้ำไว้ ทำให้น้ำมาค้างที่ดอย จึงเรียก “ดอยคั่น” หรือ “ดอยค้าง” แต่มาเพี้ยนไปเป็นดอยครั่ง

ส่วนอีกตำนานหนึ่ง กล่าวถึงสมัยพระนางจามเทวี ว่าได้ใช้เส้นทางนี้เป็นทางผ่าน มีทหารไปเจอกวางคำ หมู่ทหารไล่ตามไปยิงกวางที่ยอดเขาดอยแต แต่ธนูมาปักตัวกวางให้ค้างหยุดที่นี่ จึงเรียก “ดอยค้าง” ต่อมาเพี้ยนไปกลายเป็นดอยครั่ง จากนั้นทหารไล่ตามกวาง กวางหนีไปสิ้นใจที่บ้านดอยกวางคำ อันเป็นที่มาของชื่อบ้านดอยคำ

วัดทาดอยครั่งสร้างเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๓๙๓ มีครูบาโปธา หรือครูบาสมเด็จ (บ้างเรียก

ครูบาสังฆราช) เป็นผู้ก่อตั้งวัด โดยได้เดินธุดงค์ผ่านมาพบวัดร้างที่สร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนาแล้ว เห็นว่าสถานที่แห่งนี้ไม่พลุกพล่าน สงบร่มเย็น จึงได้ชักชวนชาวบ้านในละแวกนั้นช่วยฟื้นฟูก่อสร้างเสนาสนะขึ้น

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๓๙๗ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ความเกี่ยวข้องของครูบาเจ้าศรีวิชัยกับวัดทาดอยครั่ง เนื่องมาจากวัดนี้เป็นสถานศึกษาพระพุทธศาสนา ครูบาสมเด็จมีลูกศิษย์หลายรูป โดยเฉพาะครูบาอุปละ จากวัดดอยแต และครูบาเมธา จากวัดทาดอยคำ นิยมเรียกกันสมัยนั้นว่า “สามครูบาพระสายปฏิบัติ” ซึ่งในช่วง ๒๔๔๒ - ๒๔๔๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยในระหว่างที่มาศึกษาที่สำนักดอยแตกับครูบาอุปละ ก็ได้มาเรียนกัมมัฏฐาน (เน้นการเดินจงกรม) ที่วัดทาดอยครั่ง จากนั้นจึงไปศึกษาต่อที่วัดทาดอยคำ

มีกู่อัฐิของครูบาสมเด็จสังฆราช สร้างปี ๒๕๐๕

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้ปรากฏเป็นหลักฐานด้านลายลักษณ์ แต่ปรากฏผ่านมุขปาฐะคำบอกเล่าของลูกศิษย์ อันสะท้อนในด้านผลงานศิลปกรรมอย่างชัดเจน ประกอบด้วยองค์พระเจดีย์ พระวิหาร และพระอุโบสถ

พระเจดีย์ น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยล้านนาแล้ว ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างครอบด้วยรูปแบบองค์ที่เห็นในปัจจุบันคือเป็นเจดีย์ทรงระฆังล้านนาขนาดเล็ก มีฐานบัวมาลัยเถาเรียงจากเล็กไปหาใหญ่ แล้ว

พระวิหารค้านข้าง พบว่ามุขหน้าที่ยื่นมีการต่อเติมขึ้นใหม่ในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระเจดีย์ทรงระฆังอยู่บนฐานยกเก็จรัดด้วยลูกแก้วอกไก่ ๓ ชั้น ยอดบนสร้างยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* พระอุโบสถ อีกหนึ่งผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

รูปนารายณ์ทรงสุบรรณบนแผงหน้าแหนบในช่องสามเหลี่ยมของอุโบสถ อัตลักษณ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

คอดกิ่วตรงกลาง วางซ้อนอยู่บนฐานยกเก็จ ที่คาดท้องไม้ด้วยเส้น “ลูกแก้วอกไก่” หลายเส้น อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่พบมากในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทางเจ้าอาวาสบอกว่ามีการบูรณะครั้งหลังสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ เสร็จ พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมการบูรณะทั้งหมด ๖ ครั้งแล้ว ปัจจุบันทาสีทอง

พระอุโบสถ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อไหร่ แต่จากรูปแบบศิลปกรรมที่ใช้รูปหอรมานจำนวนมากประดับตามนาคทันต์ และบนหน้าแหนบพร้อมด้วยรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ หรือนารายณ์ทรงสุบรรณ ถือเป็นรูปแบบเฉพาะในกระบวนการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยเท่านั้น

ภาพซ้าย วิหารต่อเติมมุขหน้าโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* ไม้เดิมของเสาเห็นรอยรดน้ำปิดทองที่ผุกร่อนแล้ว

ผนังด้านหน้าวิหารตกแต่งด้วยกระจกจีนบนแผงหน้าแหนบเป็นลายพันธุ์พฤกษา

พระวิหารมีลักษณะผสมผสานว่าก่อสร้างขึ้นทับซ้อนกันหลายยุคหลายสมัย ได้แก่ภายในมี “อูบมุง” หรือ มณฑปโขงพระเจ้า พร้อมด้วยพระพุทธรูปสำริดโบราณ ที่สร้างขึ้นในยุคล้านนาตั้งแต่สมัย ๕๐๐ ปีก่อน ส่วนตัวพระวิหารบริเวณแผงหน้าแหนบด้านหน้าชั้นใน ที่ใต้หลังคามุขนั้นเป็นงานศิลปกรรมในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ หรือในยุคครูบาโปธานั่นเอง สร้างโดยสล่าชาวยอง เน้นการใช้กระจกจีนตัดเป็นชิ้นๆ เล็กๆ คดโค้งตกแต่งเป็นลวดลายเครือเถาพันธุ์พฤกษาที่พื้นผิวด้านหน้า ยึดพื้นหลังด้วยการตอกตะปูตัวเล็กๆ ซึ่งไม่ใช่รูปแบบศิลปกรรมในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

แต่ต่อมามีการเพิ่มมุขด้านหน้าที่ยื่นออกมาคลุมแผงหน้าแหนบดังกล่าว พร้อมด้วยมีการแกะสลักไม้ระบายสีเป็นรูปทวารบาล ๒ คู่ ได้แก่ หอรมาน และกุมภัณฑ์ นำมาประดับใต้วงโค้งโก่งคิ้วใต้หน้าแหนบตอนในนั้น เป็นรูปแบบศิลปกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย รูปทวารบาล ๒ คู่ คือหอรมานถืออาวุธ และกุมภัณฑ์คู่ถือตะบองนี้ ถือว่ามีความสำคัญมาก ถือเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่พบเห็นในวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นจำนวนมาก เช่นที่วัดดอยก้อม วัดพระพุทธบาทสามยอด เป็นต้น

ภายในด้านหลังอูบมุงแบบล้านนา มีพระพุทธรูปปูนปั้นระบายสีประทับบนแท่นแก้ว ตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง ต่อมาพระวิหารบูรณะครั้งล่าสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุในส่วนของหน้าบันและลวดลายเสาที่มุขด้านหน้า กับกรอบหน้าต่าง

ภาพซ้าย ธรรมาสน์ในพระวิหาร มีอูบมุงหลังเดิมอยู่ภายใน *ภาพขวา* พระพุทธรูปปูนปั้น อยู่ด้านหลังอูบมุง ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผนังวิหารหน้ามุขใต้แผงปีกนกจำหลักไม้ระบายสีรูปกุมภัณฑ์ ๒ คน เฝ้าทางเข้าหน้าวิหาร

วัดทาดอยแช่

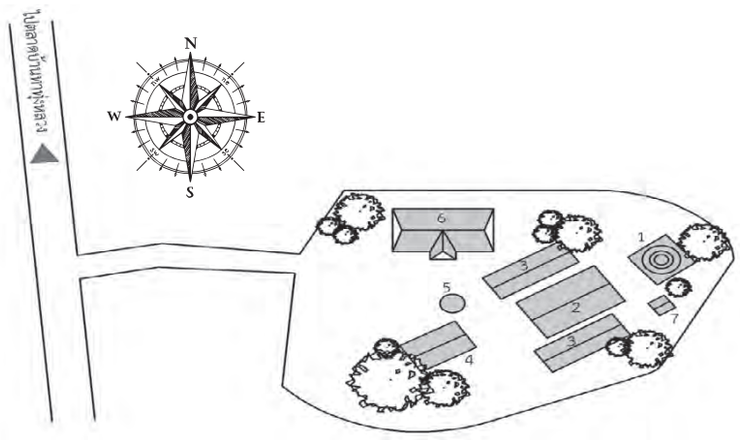

1 พระเจดีย์
2 พระวิหาร
3 ศาลาบาตร
4 อุโบสถ
5 หอระฆัง
6 กุฏิ
7 วิหารพระครูชยาลังการ์

เจ้าอาวาส

พระครูบรรพตพัฒนชัย (เอกชัย เอกวฑฺฒโน) พ.ศ. ๒๕๔๖ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๒๔๐๙๖๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๕ บ้านดอยแช่ หมู่ที่ ๓ ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ๕๑๑๗๐

การเดินทางไปวัดทาดอยแช่ ห่างจากที่ว่าการอำภอแม่ทา ถนนสายโรงพยาบาลแม่ทาประมาณ ๒๕ กิโลเมตร ถ้ามาจากอำเภอเมืองลำพูน ถนนสายแม่ทา-ท่าจักร ๓๐ กิโลเมตร ใช้เส้นทาง ๑๐๓๓ ระยะทางประมาณ ๒๖.๑ กิโลเมตร วัดอยู่บนม่อนหรือดอยขนาดย่อม

พิกัด ๑๘.๔๑๘๘๙๖, ๙๙.๐๒๓๗๙๗

ความสำคัญของวัด

วัดทาดอยแช่ (ดอยม่อนแจ้) สร้างประมาณ พศ. ๒๒๕๘ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๙๑ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๕๐ เมตร เสนาสนะประกอบไปด้วย อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ ศาลาบาตร กุฏิสงฆ์ หอระฆัง และวิหารพระครูชยาลังการ์ ปูชนียวัตถุประกอบไปด้วย พระพุทธรูป พระเจ้าทันใจ พระเจ้าดับภัย และพระธาตุเจดีย์ศิลปะแบบพม่า

ตามตำนานกล่าวไว้ว่า บริเวณสันเขาตรงกับพระธาตุ เป็นถ้ำน้ำแม่ทา ถ้าเอาลูกมะนาวโยนลงไปในปากถ้ำมะนาวนั้นจะไหลตามสายน้ำเข้าถ้ำทะลุถึงบ่อน้ำอุโบสถบ้านทาหมื่นข้าว และหนองน้ำวัดหนองเงือก อำเภอป่าซาง ภายในถ้ำนั้นมีเครื่องบวชลูกแก้วซึ่งตกแต่งด้วยเพชรนิลจินดาสวยงาม ถ้าบ้านไหนจะบวชลูกบวชหลานก็สามารถยืมมาใส่ได้โดยนำเอาดอกไม้ธูปเทียนไปขอกับเจ้าที่ที่รักษาอยู่ในถ้ำ และภายในถ้ำนี้ยังมีสุนัขขนสีทอง (หมาขนคำ) ๒ ตัว รักษาอยู่ปากถ้ำ ถ้าวันไหนเป็นวันพระ สุนัขขนสีทองจะออกมาวิ่งเล่นบริเวณนอกถ้ำ

ภาพซ้าย พระธาตุทาดอยแช่เป็นศิลปะแบบยอง มีหออุปคุต อยู่ใกล้กับกู่อัฐิครูบาดวงดี
ภาพขวา พระวิหารได้รับการบูรณะอีกครั้งในปี ๒๕๑๒

และจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่บอกว่าเคยมีหญิงสาวรูปงามมาขอยืมที่ปั่นฝ้ายจากชาวบ้าน เมื่อยืมมาแล้วก็เดินทางมาถึงบริเวณปากถ้ำแล้วก็หายไป ครั้นเมื่อเธอเอาที่ปั่นฝ้ายมาคืนชาวบ้านปรากฏว่าไหมซึ่งติดกับที่ปั่นฝ้ายมีสีทองเหลืองอร่ามคล้ายกับทองคำ และยังมีชายรูปงามมาแอ่วหาสาวในหมู่บ้านด้วย ซึ่งในสมัยนั้นเป็นหมู่บ้านสามต้าวแต่เดี๋ยวนี้เป็นที่น้ำแม่ทาไหลผ่านปัจจุบัน

เหตุการณ์สมัยผ่านมาน้ำแม่ทาได้ย้ายทิศทางออกไปท่วมบ้านสามต้าว ชาวบ้านก็อพยพแยกย้ายไปคนละที่ละทาง บางครอบครัวย้ายไปอยู่บ้านสันตอ ตำบลทาทุ่งหลวง บางครอบครัวย้ายมาบ้านไร่ (บ้านดอยแช่ปัจจุบัน) และถ้ำนั้นก็ได้ปิดลงจนถึงปัจจุบันด้วยเหตุผลต่าง ๆนานา บางคนก็ว่าเครื่องประดับลูกแก้วที่เป็นเพชรได้หายไปถ้ำนั้นก็เลยถูกปิด บางเหตุผลก็ว่าท่อนซุงที่ไหลมาตามน้ำแม่ทาได้ไหลเข้าไปปิดปากถ้ำ จึงทำให้น้ำแม่ทาเปลี่ยนทิศทางลงถ้ำก็เลยถูกปิดมาจนถึงปัจจุบันนี้

พระอุโบสถ กุฏิไม้ และหอระฆัง

ประวัติที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยทางวัดไม่มีหลักฐานระบุด้านลายลักษณ์ แต่เหตุที่ทราบว่าวัดนี้เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย สืบเนื่องมาจากการบันทึกไว้ในหนังสือของพระอานันท์ พุทฺธธมฺโม ที่ได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ครูบาดวงดี สุภทฺโท แห่งวัดท่าจำปี ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย เล่าว่าในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกต้องอธิกรณ์ (แต่ไม่ได้ระบุว่าอธิกรณ์ครั้งไหนและศักราชใด) ท่านได้หลบหนีความวุ่นวายมาจำพรรษาอยู่ที่วัดทาดอยแช่พร้อมได้สร้างพระวิหาร ๑ หลัง

พระธาตุเจดีย์คาดว่าอายุประมาณ ๓๐๐ ปี ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง ลักษณะของพระเจดีย์ เป็นทรงแบบพม่า พระเจดีย์มีชื่อเฉพาะว่าพระธาตุเสด็จ เนื่องจากมักปรากฏดวงไฟลูกใหญ่ ๑ ลูก พร้อมดวงไฟลูกเล็กๆ เป็นบริวาร พระธาตุเสด็จสามารถเห็นได้ในช่วงใกล้งานประเพณีสรงน้ำพระธาตุช่วง ออก ๑ ค่ำ ถึงออก ๘ ค่ำเดือน ๙ โดยพระธาตุนี้จะออกวัดทาดอยแช่ไปทางดอยผาด่าน (หรือดอยผาแดง) ทิศตะวันออกเฉียงใต้ แล้วลอยมาที่ดอยบ่อหาง ในเขตบ้านหนองบัว ตำบลทากาศ แล้วลอย

ไปที่ดอยบวบ บริเวณทางไปป่าห้า สุดท้ายลอยมาที่พระธาตุเสด็จวัดทาดอยแช่ตามเดิม

ใกล้กับพระเจดีย์มีหออุปคุต ลักษณะเหมือนกับวัดของชาวยองในอำเภอป่าซางหลาย ๆ แห่ง

สิงห์ที่อยู่บริเวณพระธาตุมีทั้งหมด ๓ ตัว และเคยอยู่ที่หน้าวิหาร ๒ ตัวปัจจุบันหน้าวิหารเหลือ ๑ ตัว

อุโบสถสร้างสมัยครูบาดวงดี คนฺธวโส จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่บอกว่าครูบาอภิชัยขาวปีมาเป็นประธานสร้าง สัญญลักษณ์ที่หน้าบันจะมีรูปวัว ๒ ตัวปรากฏอยู่

กู่บรรจุอัฐิ ครูบาดวงดี คนฺธวโส ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย เคยอุปสมบทให้ตอนที่สร้างถนนขึ้นสู่ดอยสุเทพ หลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกตั้งข้อกล่าวหา ครูบาดวงดีหนีมาอยู่ที่วัดทาดอยแช่แห่งนี้เพราะเกรงว่าจะถูกจับสึก ต่อมามรณภาพด้วยอายุ ๔๑ ปี

ภาพบน พระประธานภายในพระวิหาร วางหลายองค์บนฐานแท่นแก้วเดียวกัน
ภาพล่าง พระพุทธรูปในพระอุโบสถวัดทาดอยแช่

ลวดลายดอกก้ำกอกที่บานหน้าต่างวิหาร

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากการสำรวจเสนาสนะภายในวัด พบว่าลักษณะพระวิหาร และพระอุโบสถ เป็นรูปแบบศิลปกรรมที่ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ในช่วงบั้นปลายชีวิต หลังจากที่ท่านได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดบ้านปางและวัดจามเทวีแล้ว คือน่าจะสร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๘๐ รวมทั้งครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะได้ช่วยบูรณะพระเจดีย์ด้วย

พระวิหารเป็นรูปแบบมาตรฐานทั่วไปตามที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง ต่อมาวิหารบูรณะใหม่หลายครั้ง มีการเปลี่ยนวัสดุที่ด้านหน้าทับที่วิหารหลังเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ และบูรณะอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๕๔๗ พระประธานในวิหารมี ๒ องค์ หรือพระพี่พระน้องส่วนอีก ๒ องค์เป็นองค์เล็กอยู่ซ้ายขวาด้านละองค์

สัตตภัณฑ์ไม้ติดกระจกสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย อยู่หน้าอุโบสถ

สิงห์หน้าวัด

วัดแม่เทย

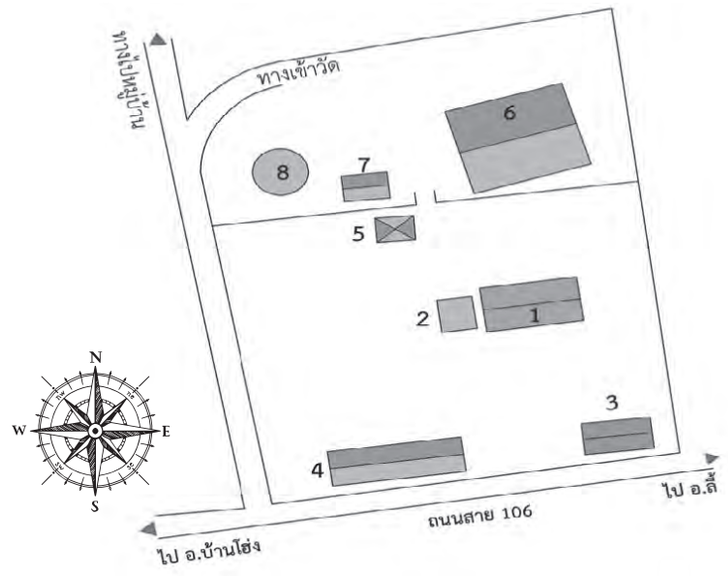

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์
3 พระอุโบสถ
4 กุฏิสงฆ์
5 ศาลาครูบา (ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย)
6 กุฏิไม้สักทองของครูบาอภิชัยขาวปี
7 อนุสาวรีย์ครูบาอภิชัยขาวปี
8 มณฑปบรรจุโลงศพครูบาอภิชัยขาวปี

เจ้าอาวาส

พระอธิการสุชาติ อานนฺโท พ.ศ. ๒๕๕๔ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๑๘๐๙๗๐๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖ (๒๒๓) บ้านแม่เทย หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

มีเนื้อที่ทั้งหมด ๒๒ ไร่ ๑๔ ตารางวา

การเดินทางไปวัดแม่เทย ห่างจากตัวเมืองลำพูนประมาณ ๘๘.๖ กิโลเมตร ใช้เส้นทางถนนสาย ๑๐๖ (เถิน-ลี้-ลำพูน) เมื่อถึงสวนป่าแม่ลี้ และสถานีอนามัยบ้านแม่เทย ให้เลี้ยวซ้ายเข้าหมู่บ้านประมาณ ๒๐๐ เมตร วัดอยู่ด้านขวามือ

พิกัด ๑๗.๙๕๑๒๖๒, ๙๘.๙๐๓๓๑๘

ความสำคัญของวัด

“แม่เทย” เป็นชื่อลำห้วยสายหนึ่งที่แยกมาจากแม่น้ำลี้ เดิมบริเวณนี้เป็นชุมชนของชาวลัวะพื้นเมือง บ้านแม่เทยพัฒนา หมู่ ๑๔ เป็นถิ่นกำเนิดของครูบาอภิชัยขาวปี ลูกศิษย์เอกคนสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ประวัติกล่าวว่าวัดแม่เทยสร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๐ แต่เมื่อพิจารณาแล้วหากสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ศักราชน่าจะเขยิบเลื่อนออกไปอีกสัก ๔-๕ ปี เนื่องจากครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบทปี ๒๔๔๒ และหลังจากนั้นไปศึกษาเล่าเรียนวิชากัมมัฏฐาน กลับมาสร้างวัดบ้านปางเป็นวัดแรก แล้วจึงสร้างวัดอื่นๆ ในละแวกอำเภอลี้ บ้านโฮ่ง ทุ่งหัวช้าง

วัดแม่เทยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๔ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้คือพระวิหาร ส่วนพระเจดีย์กล่าวกันว่าสร้างโดย ครูบาอภิชัยขาวปี

เป็นเจดีย์ทรงระฆังที่เรือนธาตุทำซุ้มจระนำสี่ทิศสามทิศ ประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืนปางต่างๆ อาทิ ปางรำพึง (ถวายเนตร) ปางประทานอภัย ส่วนด้านทิศเหนือประดิษฐานรูปปั้นครูบาอภิชัยขาวปี

เมื่อสร้างวัดแม่เทยเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบาหล้า ญาณวชิโร ผู้เป็นลูกศิษย์เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก แต่ต่อมาครูบาหล้าได้ถูกจับสึกในกรณีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ข้อหาพระอุปัชฌาย์เถื่อน หลังจากนั้นเมื่อบรรยากาศคลี่คลาย ครูบาหล้าได้หวนกลับมาบวชอีกครั้ง

ส่วนพระอุโบสถก็น่าจะสร้างร่วมสมัยกัน คือมีมาตั้งแต่ยุคครูบาหล้า เจ้าอาวาสรูปแรกแล้ว และได้รับการบูรณะมาอย่างต่อเนื่องบนเค้าโครงอาคารเดิม พบว่ามีการทำค้ำยันเป็นแผ่นปูนหล่อรูปหนุมานตามแนวทางของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่เดิมวัดในเขตแม่ตืนทุกแห่งไม่มีพระอุโบสถ ต้องมาทำพิธีอุปสมบทใช้อุโบสถที่วัดแม่เทยเพียงแห่งเดียว โดยครูบาหล้าทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่ปัจจุบันไม่มีการใช้อุโบสถหลังนี้แล้ว พระภิกษุสามเณรในเขตตำบลแม่ตืนไปประกอบพิธีสังฆกรรมลงอุโบสถที่วัดแม่ตืนแทน

นอกจากนี้ยังมี กุฏิครูบาอภิชัยขาวปี เป็นกุฏิไม้ขนาดใหญ่มาก สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง สมัยที่ไม้ราคาศอกละ ๕๐ สตางค์ หมดเงิน ๑,๕๐๐ บาท ยกพื้นเสาลอยแบบไม่ฝังเสา มีการเปลี่ยนหลังคาใหม่ และเปลี่ยนไม้ประดับรั้วระเบียงลูกกรงบางด้าน

ภายในพระวิหารใช้โครงสร้างขื่อม้าตั่งไหมรองรับหลังคาแบบดั้งเดิม เปลี่ยนเสาที่ผุพังออกไป

รูปนกยูงบนหน้าแหนบวิหาร

พระวิหารหลังเดิมก่อนบูรณะผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย พระเจดีย์ด้านหลังผลงานครูบาอภิชัยขาวปี

พระวิหารหลังใหม่บูรณะทับที่ตามโครงสร้างวิหารหลังเดิมที่ "สามครูบา" ได้สร้างมาอย่างต่อเนื่อง

มณฑป ๘ เหลี่ยม ภายในเก็บโลงใส่ศพหลังเก่าที่เคยใช้บรรจุสรีระร่างครูบาอภิชัยขาวปีขณะเคลื่อนย้ายมาจากทุ่งเสลี่ยมตอนมรณภาพ

อนุสาวรีย์ครูบาอภิชัยขาวปี สร้างปี ๒๕๕๐ โดย ส.จ. วิเชียร วิชาเถิน องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ใช้งบประมาณ ๔๙๕,๐๐๐ บาท

ประเพณีรำลึกถึงสามครูบา มีงานสรงน้ำพระธาตุแม่เทย ในเดือนเก้าเป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนมิถุนายน) และประเพณีกุมข้าวบาตร ในเดือนเจ็ด (เมษายน) เป็นงานพิธีทำบุญคล้ายวันเกิดของครูบาอภิชัยขาวปี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระวิหารหลังใหญ่ขนาด ๖ ห้อง ๑ หลัง บนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทาง

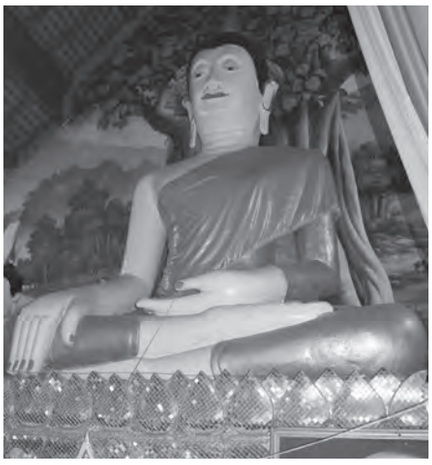

ภาพซ้าย **พระประธานองค์กลางปางมารวิชัยบนแท่นแก้วสูงใหญ่** *ภาพขวา* **สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในวิหาร**

หอรมานที่พระอุโบสถ

ทิศตะวันออก จากภาพถ่ายเก่าพบว่าผนังวิหารด้านหลังทิศตะวันตกทำแบบเรียบๆ ตัดตรง ไม่มีการเจาะช่องประตูหรือตกแต่งผนังอาคารแต่อย่างใด ส่วนภาพถ่ายด้านหน้าไม่มีให้ศึกษาเปรียบเทียบ

เจ้าอาวาสรูปที่ ๖ พระเลิศ อคฺคปญฺโญ เป็นผู้บูรณปฏิสังขรณ์ปรับเปลี่ยนพระวิหารครั้งใหญ่ จัดงานฉลองเมื่อปี ๒๕๕๓ ก่อนที่เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันจะมาจำพรรษา พบว่ามีการใช้กระจกแก้วสีขาวเงินประดับพื้นผิวภายนอกพระวิหารโดยรอบ และเพิ่มองค์ประกอบการตกแต่งในส่วนของกรอบหน้าต่าง ประตู หน้าบัน ด้วยลวดลายรุ่นหลังเต็มพื้นที่ แต่สันนิษฐานว่าลายบนหน้าบันด้านทิศตะวันออกน่าจะเคยมีการตกแต่งรูปนกยูงมาก่อนแล้ว เพราะผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายแห่งมักทำรูปนกนูง เช่นเดียวกับกรอบหน้าต่างด้านนอกของวิหารที่ทำซุ้มทรงบันแถลง ก็เป็นทรงดั้งเดิม แต่เพิ่มเครื่องเคราามากขึ้น ในขณะที่เครื่องไม้หลังคาพระวิหารพวก ขื่อ กลอน แป ตง ป้านลม ยังเป็นไม้แผ่นเดิมทั้งหมด

ภายในพระวิหาร มีพระพุทธรูปประธาน ๓ องค์ องค์กลางมีขนาดใหญ่มาก ประดิษฐานบนแท่นแก้วขนาดสูง พระพุทธรูปองค์กลางและองค์ซ้ายทำปางมารวิชัย องค์ขวาเป็นปางสมาธิ

โครงสร้างหลังคาเป็นแบบขื่อม้าตั่งไหม เครื่องไม้ทั้งหมดยังเป็นของดั้งเดิม แต่ทาสีทับอีกชั้น เดิมไม้แต่ละแผ่นเคยมีจารึกเขียนชื่อเจ้าภาพที่เป็นเจ้าศรัทธา เช่น มีชื่อครูบายศ สร้างขื่อตัวละ ๒๕ บาท เป็นต้น

ภาพซ้าย **พระเจดีย์อยู่ทางทิศตะวันตกของวิหาร ผลงานของครูบาอภิชัยขาวปี**
ภาพขวา **กุฏิไม้สร้างโดยครูบาอภิชัยขาวปี**

วัดแม่ป้อก

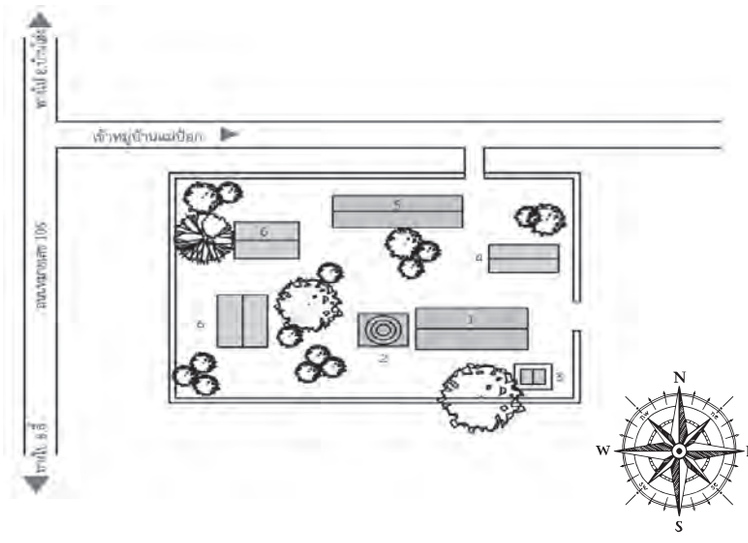

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์มีสารูป 3 ครูบา
3 หอธรรม
4 พระอุโบสถ
5 ศาลาบาตร
6 เขตกุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูอุดมคุณวัฒน์ (ธมฺมจารี) พ.ศ. ๒๕๑๘ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๗๒๘๐๕๖๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๒๘ บ้านแม่ป้อก หมู่ที่ ๕ ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวดลำพูน ๕๑๑๑๐

การเดินทางไปวัดแม่ป้อก ใช้เส้นทางสายลำพูน-ลี้-เถิน หรือทางหลวงสาย ๑๐๖ ระยะทางห่างจากตัวเมืองลำพูนลงไปทางอำเภอลี้ประมาณ ๗๖.๗ กิโลเมตร ให้เลี้ยวซ้ายตรงซอยที่เขียนว่าโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านแม่ป้อกประมาณ ๔๕๐ เมตร

ที่ตั้งวัดมีพื้นที่ ๑๘ ไร่ ๓ งาน ๑๔ ตารางวา เอกสารสิทธิ์โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๕๕๑ นส. ๓ เลขที่ ๑๔๓ ออกปี พ.ศ. ๒๕๐๓

พิกัด ๑๘.๐๔๓๕๐๑, ๙๘.๘๘๕๖๙๖

ความสำคัญของวัด

คำว่า “ป้อก” ภาษาพื้นถิ่นเหนือหมายถึง วก วน ทวน กลับ แม่ป้อกเป็นชื่อลำห้วยที่มีน้ำไหลวน เริ่มมีชุมชนชาวกะเหรี่ยงและมูเซอมาตั้งถิ่นฐานได้ร่วมใจกันแผ้วถางป่า กระทั่งปี ๒๔๖๐ ได้มีการนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการสร้างวัด ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้กำหนดขอบเขตของวิหาร เทฐานราก สร้างกำแพงแก้ว ศาลาบาตร ก่อโครงสร้างวิหารด้วยการก่ออิฐถือปูน ไม่มีโครงคอนกรีตเสริมเหล็กด้านในสร้างแท่นแก้ว พระประธานในวิหาร แต่ยังไม่แล้วเสร็จดี มอบหมายให้ครูบาแก้วผู้เป็นลูกศิษย์เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มาบูรณะสร้างเสริมต่อเติมจนแล้วเสร็จ

วัดแม่ป้อกได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๑

พระครูอุดมคุณวัฒน์ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้ก่อสร้างเสนาสนะอื่น ๆ ขึ้นอีกมากมาย อาทิ พระอุโบสถ หอธรรม พระเจดีย์ ซุ้มมณฑปสามครูบา

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุใน เดือน๙ แรม ๘ ค่ำ ใกล้กับช่วงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ถือเป็นการจัดงาน

วิหารวัดแม่ป้อกก่อนบูรณะเป็นวิหาร ๕ ห้อง ด้านหลังมีประตู ๒ ช่อง มีมุขยื่นด้านหน้า

รูปครุฑในวงโค้งเหนือกรอบประตูทางเข้าวิหาร ทาสีทองใหม่และตกแต่งพื้นหลังเพิ่มเติม

รำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยไปในตัว กับอีกครั้งคืองานปี๋ใหม่เมืองช่วงสงกรานต์ ถือเป็นวันกตัญญู

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีพระวิหาร ๑ หลัง และศาลาบาตรที่ยังเหลืออยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

พระวิหารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า จากภาพถ่ายเก่าพบว่าเป็นวิหาร ๕ ห้อง มีหลังคาซ้อนชั้น ๒ ตับ ตกแต่งกรอบซุ้มหน้าต่างเป็นลายเครือล้านนา มีประตูด้านหลัง ผนังอาคารมีเสาติดผนัง นาคทันต์หรือคันทวยที่รองรับชายหลังคาทำเป็นรูปหนุมานในแผ่นสามเหลี่ยมหล่อปูน

ภายในมีพระประธานปูนปั้นระบายสี ๓ องค์ ปางมารวิชัย ประดิษฐานบนแท่นแก้ว ต่อมามีการหล่อพระพุทธรูปสำริดรมดำมาประดิษฐานเพิ่มอีกองค์ทางด้านหน้า ส่วนเสาไม้กลมมีการประดับตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมเช่นเดียวกับหน้าบันหรือหน้าแหนบที่มีการทำใหม่ เนื่องจากเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเกิดปีขาลเช่นเดียวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงได้ปั้นรูปเสือสองตัวประดับไว้บนหน้าบันด้วย

วิหารวัดแม่ป้อกสภาพปัจจุบัน ยังเป็นวิหาร ๕ ห้อง แต่เปลี่ยนลวดลายประดับซุ้มหน้าต่างใหม่

ภาพซ้าย พระประธานภายในวิหาร *ภาพขวา* นาคทันต์รูปหอรมานทำท่าเทินแบก รูปแบบของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารใช้โครงสร้างเดิมทุกประการแต่เพิ่มลวดลายทุกจุด มีพระเจดีย์ด้านหลังสร้างขึ้นใหม่

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในซุ้มที่หน้าพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่

วัดบ้านโฮ่งหลวง

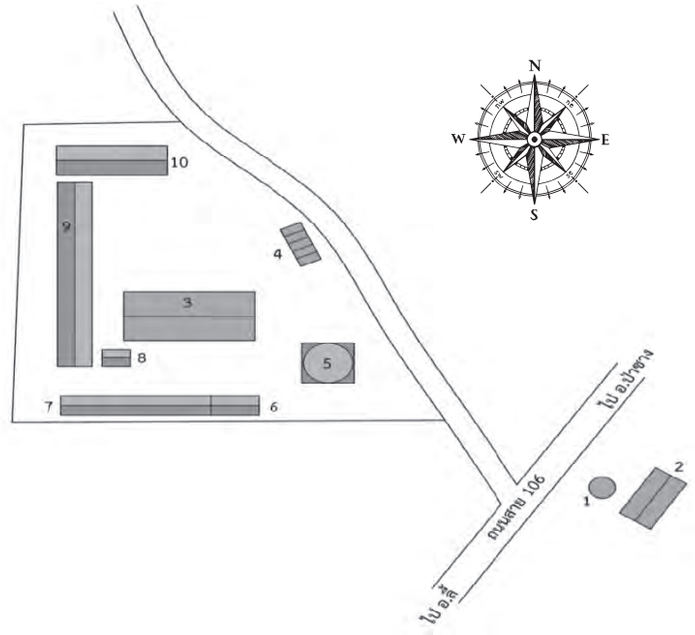

1 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระอุโบสถ
3 พระวิหารหลวง
4 กู่อัฐิ 5 ครูบาพระบูรพาจารย์
5 พระเจดีย์
6 กุฏิ
7 พิพิธภัณฑ์ (ปรับจากศาลาบาตร)
8 หอพระสังกัจจายน์
9 -10 เขตโรงเรียนพระปริยัติธรรม

เจ้าอาวาส

พระครูปริยัติรังสรรค์ (รังสรรค์ ธีรวฑฺฒโณ) ป.ธ. ๔, พธ.บ, รป.ม
โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๕๕๗๒๗๗

เป็นวัดศูนย์กลางการเรียนรู้ของอำเภอบ้านโฮ่ง มีทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เปิดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ปัจจุบัน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ห้องสมุดชุมชน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕ บ้านหม้อ (บ้านหมั้ว) หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

การเดินทางไปวัดบ้านโฮ่งหลวง วัดแบ่งออกเป็น ๒ เขต เขตสังฆารามมีพระอุโบสถตั้งอยู่ด้านซ้ายมือ (ทิศตะวันออก) ริมถนนสาย ๑๐๖ บริเวณทางโค้งริมฝั่งแม่น้ำลี้ และเขตพุทธาวาสคือเขตวัดใหญ่ ตั้งอยู่ด้านขวามือ ฝั่งทิศตะวันตก ต้องกลับรถเลี้ยวเข้าซอยประมาณ ๑๐๐ เมตร

มีเนื้อที่ประมาณ ๑๑ ไร่ โฉนดเลขที่ ๖๒๘๐ และเขตสังฆาราม หรือที่ธรณีสงฆ์ เนื้อที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ๖๖ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๖๓๑๕

พิกัด ๑๘.๓๑๒๒๙๙, ๙๘.๘๑๙๘๒๗

ความสำคัญของวัด

วัดบ้านโฮ่งหลวง มีชื่อเดิมว่า วัดมหาสังฆาราม สะหรีบุญเรืองบ้านโห้งหลวง คำว่า “โห้ง” เป็นชื่อเรียกตามสภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นแอ่งน้ำที่ราบลุ่มคล้ายกับก้นกระทะ

ไม่ปรากฏปีที่สร้างวัดแน่ชัด สันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่ยุคล้านนาเมื่อ ๕๐๐ ปีก่อน เนื่องจากยังเหลือหลักฐานด้านโบราณวัตถุคือพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เก่าถึงยุคล้านนา และยังพบคัมภีร์ธรรมจริยาปิฎกภายในวัดมีอายุเก่าแก่ระบุจุลศักราช ๙๒๕ ตรงกับพุทธศักราช ๒๑๐๖

สถานที่ตั้งวัดอยู่ใกล้ริมแม่น้ำลี้ บริเวณที่เรียกว่า “บ้านหมั้ว” (บ้านหม้อ) เหตุที่ชื่อบ้านหมั้วเพราะ

พระอุโบสถ อาคารเรียบง่าย

สภาพอุโบสถก่อนบูรณะ ตั้งอยู่ท่ามกลางต้นขนุนนับสิบต้นหลังคา ๒ ตับ หน้าต่าง ๒ คู่

ตั้งอยู่สี่แยกหลายหมู่บ้านเป็นทางผ่านมาบรรจบพบกันที่นี่ จากทำเลดังกล่าวทำให้กลายเป็นตลาดศูนย์กลางการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า

ในอดีตบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของ “เวียงหม้อคว่ำ” หรือ “เวียงหวาย” อันเป็นเวียงโบราณร่วมสมัยกับเวียงหนองล่อง มีพระญาจันทราชาหรือเจ้าพ่อแปดเลี่ยมปกครอง และวัดบ้านโฮ่งหลวงเคยเป็นที่ตั้งอารามประจำเวียง แต่ได้ถูกกระแสน้ำแม่ลี้ซึ่งมีความลึกและกว้างกว่าปัจจุบันมากได้กัดเซาะตลิ่งเข้าไปในบริเวณวัด จึงทำให้เสนาสนะล่มจมไปกับกระแสน้ำ ยังคงเหลือแค่อุโบสถเพียงหลังเดียว พระสงฆ์แลศรัทธาประชาชนในสมัยนั้นจึงได้ย้ายไปสร้างวัดใหม่ซึ่งตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับวัดเดิมทางทิศตะวันตกห่างออกไปประมาณ ๕๐๐ เมตร อุโบสถจึงถูกทิ้งร้างผุพังไปกับกาลเวลา

กระทั่งยุคสมัยหนึ่งพระพุทธศาสนาได้เจริญแถบนี้อีกครั้ง มีผู้คนอพยพมาจากบ้านวัวลายประตูเชียงใหม่ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใหม่ ได้มีนายชัยหรือพระญาไชยมงคลเขื่อนเพชรและคณะเป็นผู้ก่อสร้างบูรณะวัดร้างขึ้นมาอีกครั้งราวปี ๒๓๑๙

ความสำคัญของวัดบ้านโฮ่งหลวงคือ เป็นวัดที่ “ครูบาสมณะ” หรือ สม สมโณ (ครูบาตุ้ย) พระอุปัชฌาย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย บวชและจำพรรษาเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดนี้ หลังจากที่บวชแล้ว ครูบาสมณะได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์ของสมเด็จเชษฐวชิรัญญามหาเถร วัดสันต้นธง สังฆปาโมกข์เมืองลำพูน ผู้เป็นศิษย์ของครูบากัญจนะอรัญวาสีมหาเถร วัดสูงเม่น เมืองแพร่ ผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง จึงถือได้ว่าครูบาสมณะเป็นพระมหาเถระที่ผู้คนเคารพนับถือในฐานะที่ท่านเป็นศิษย์ของครูบาสมเด็จ ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนอักขระสมัยบาลีไวยากรณ์มูลกัจจายน์ ศึกษาศิลปวิทยาคมร่วมสมัยกับครูบาอุปละวัดดอยแต

จนกระทั่งครูบาสมณะคามวาสีมหาเถระ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอธิการอุปัชฌาย์หัวหมวดอุโบสถในเขตบ้านโฮ่ง-ลี้ (ในอดีตยังไม่ได้แยกออกมาเป็นอำเภอบ้านโฮ่ง) ท่านจึงเป็นพระอุปัชฌาย์ทำการบวชให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย ในปี ๒๔๔๒ สถานที่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบทก็คืออุโบสถวัดบ้านโฮ่งหลวงแห่งนี้

ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบทใหม่ๆ ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนศีลธรรมกัมมัฏฐานจากครูบาสมณะ และหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดบ้านปางหลังใหม่แล้ว ในช่วงที่เดินทางไปมาระหว่างลี้เข้าลำพูนเชียงใหม่ ท่านมักแวะกราบคารวะครูบาสมณะอยู่เสมอในฐานะสัทธิวิหาริกอันเตวาสิก หรือความผูกพันระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์ กระทั่งครูบาสมณะถึงแก่มรณภาพ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เป็นกำลังหลักในการจัดงานประชุมเพลิงและนำอัฐิธาตุมีลักษณะประดุจดั่งเม็ดถั่วเหลืองเทาจำนวนหนึ่งบาตรไปก่อสถูปบรรจุไว้ด้านหลังอุโบสถแห่งนี้

หลังจากนั้นต่อมาอีกหลายสิบปีก็เลิกใช้อุโบสถ เนื่องจากวัดบ้านโฮ่งหลวงได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร กอปรกับการตัดผ่านถนนพหลโยธินเก่า (ปัจจุบันคือทางหลวงสาย ๑๐๖) แบ่งแยกพื้นที่วัดออกเป็น ๒ ส่วน ทำให้

การคมนาคมของพระสงฆ์มาลงอุโบสถค่อนข้างลำบาก ทำให้อุโบสถไม่ได้รับการดูแลและรกร้างไปในที่สุด

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกระทำการอุปสมบท และยังเป็นวัดของพระอุปัชฌาย์ที่ท่านมีความผูกพัน แม้จะไม่มีหลักฐานด้านลายลักษณ์ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะวัดนี้หรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาจากรูปแบบศิลปกรรมของพระวิหารหลังเดิมและแท่นโขงพระเจ้า หรือบุษบกในพระอุโบสถแล้ว พบว่าเป็นผลงานในกระบวนช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน

พระวิหารหลังเดิม จากภาพถ่ายเก่าจะพบว่ามีการประดับเสากรอบประตูหน้าพระวิหารด้วยกระจกสีชิ้นเล็กๆ ที่ตัดเป็นรูปเรขาคณิตแล้วฝังลงบนพื้นปูน อันเป็นรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเท่านั้น แต่ต่อมาได้มีการรื้อวิหารหลังนั้นลงในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ และสร้างหลังใหม่ที่เห็นในปัจจุบันแทนที่

พระอุโบสถได้รับการบูรณะหลายครั้ง ในยุคพระครูศีลาภรณ์พิมล (ครูบามหาวงค์) เจ้าอาวาสวัดบ้านโฮ่งหลวงลำดับที่ ๓ ผู้เป็นสหธรรมิกตุ๊น้องของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ ขุนแพทย์ฤาชัยร่วมกับคณะศรัทธาได้ร่วมกันบูรณะสิ้นทุนทรัพย์ไป ๕๐๐ รูเปีย เพื่อฟื้นฟูใช้เป็นที่ทำสังฆกรรมเหมือนเดิม การบูรณะครั้งนี้เองที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างบุษบกถวายแด่พระพุทธรูปสำริดองค์ที่เคยประดิษฐานในพระอุโบสถมาตั้งแต่สมัยล้านนา (ปัจจุบันเรียกพระเจ้าทันใจ) ถือเป็นพระพุทธปฏิมาที่เป็นองค์แทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในคราวที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกล่าวคำกรรมวาจาขณะอุปสมบทเบื้องหน้า

เกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์ดังกล่าว ต่อมาได้อัญเชิญย้ายไปเก็บรักษาไว้ในกุฏิเจ้าอาวาสของวัดบ้านโฮ่งหลวง และปัจจุบันได้ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใหม่แทน เนื่องจากเกรงจะสูญหาย เพราะอุโบสถไม่ได้ล็อคกุญแจ พระครูปริยัติรังสรรค์ เจ้าอาวาสวัดบ้านโฮ่งหลวง กล่าวว่า ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช อาจารย์

ภาพบน **ปั้นลมไม้แกะสลักประดับกระจกพระอุโบสถ**
ภาพล่าง **ใบสีมาหินฝังรอบอุโบสถ ๘ ทิศ**

บุษบกหรือโขงพระเจ้าทำด้วยกระจกสีภายในพระอุโบสถ

พระสิงห์สำริดในบุษบก

มหาวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสวนดอก เชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ได้มาพิสูจน์รูปแบบศิลปกรรมแล้ว กำหนดอายุได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่สร้างสมัยพระเมืองแก้ว ประมาณ พ.ศ. ๒๐๓๐-๒๐๖๐

อนึ่งยอดพระโมลีของพระพุทธรูปหายไป แต่โชคดีที่ยังมีพระบรมสารีริกธาตุอยู่ในพระเศียร ดังนั้น ดร. พรศิลป์ รัตนชูเดช จึงไปหารือกับลูกศิษย์ ทำการบริจาคสร้อยคอทองคำหนัก ๕ บาท เอามาหล่อพระรัศมีเปลวสวมปิดปลายยอดพระโมลี

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในพิพิธภัณฑ์วัดสร้างราว ๒๕๓๐

ภาพถ่ายเก่าพระวิหารเดิมมีการติดกระจกสีฝังปูนตามรูปแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย ริ้อปี ๒๕๐๘

ต่อมาปี ๒๕๓๙ พระครูอดุลธรรมคณี อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านโฮ่งหลวงรูปก่อนปัจจุบัน และเจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ่งในสมัยนั้น ได้ดำเนินการบูรณะอีกครั้ง

อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ด้านหน้าพระอุโบสถสร้างเสร็จเมื่อปี ๒๕๕๕ โดยความร่วมมือจากคณะศรัทธาวัดบ้านโฮ่งหลวง พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์จากทั่วสารทิศ ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ และอาราธนารูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยขึ้นประดิษฐานเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๔ ใช้ทุนทรัพย์ค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๑,๑๕๑,๑๓๓ บาท

วัดบ้านโฮ่งหลวง กำหนดวันจัดประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยทุกวันที่ ๑๑ มิถุนายนของทุกปี (วันชาตกาล) และประเพณีสรงน้ำพระธาตุรวมทั้งสรงน้ำกู่อัฐิธาตุของครูบาอดีตเจ้าอาวาสลำดับที่ ๑-๔ และกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย กำหนดจัดในเดือนห้าเป็ง

วัดพระพุทธบาทสามยอด

1 วิหารครอบรอยพระพุทธบาท (วิหารมหาอุตม์)
2 บ่อน้ำทิพย์
3 วิหารเปื้อย
4 ศาลาอเนกประสงค์ เขตกุฏิสงฆ์ และโรงเก็บของ
5 พระเจดีย์ 3 องค์ บนยอดเขาสูง องค์ละลูก
6 ศาลาพระเจ้าทันใจ
7 พระนอน

สถานที่ตั้ง

บ้านป่าพลู หมู่ที่ ๓ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๓๐

การเดินทางไปโบราณสถานพระพุทธบาทสามยอด ใช้เส้นทางถนนสาย ๑๐๖ ห่างจากตัวเมืองลำพูนลงมา ๕๒.๙ กิโลเมตร หรือห่างจากอำเภอบ้านโฮ่ง ๘ กิโลเมตร ตั้งอยู่ด้านขวามือ (ทิศตะวันตก) ตรงข้ามกับป้ายด้านซ้ายมือเขียนว่าทางเข้าวัดป่าพลู ขับรถขึ้นดอยไต่ไหล่เขาบนถนนขรุขระที่โรยด้วยกรวดหินภูเขา แม้จะไม่สูงมากนักแต่ค่อนข้างชันและหักข้อศอกในทางแคบเป็นระยะ ๆ ผู้ไม่ชินทางอาจต้องอาศัยรถกระบะหรือรถโฟร์วีลไดรฟ์ของคนในชุมชนขับไปส่ง เมื่อถึงจุดจุดหนึ่งต้องจอดรถ ลงเดินเท้าต่อไปประมาณไม่ถึงหนึ่งกิโลเมตรจะถึงเขตโบราณสถาน

พิกัด ๑๙.๒๓๔๖๔๔, ๙๘.๘๒๐๔๘๙

ความสำคัญของโบราณสถาน

จากการสัมภาษณ์พระครูวิวิธธรรมธาดา (ครูบาบุญปั๋น ธมฺมธโร) เจ้าอาวาสวัดทุ่งม่าน เลขที่ ๒๘ บ้านทุ่งม่าน หมู่ที่ ๔ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน และเป็นรองเจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ่ง (อดีตเจ้าคณะตำบลป่าพลู) ผู้ดูแลโบราณสถานพระพุทธบาทสามยอดมานานกว่า ๓๐ ปี ให้ข้อมูลว่าควรเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า “โบราณสถาน” จะเหมาะสมกว่า เพราะไม่ได้มีสถานะเป็นวัดหรืออารามที่มีพระภิกษุจำพรรษา หรือแม้กระทั่งสำนักสงฆ์ แต่เป็นวัดร้างที่มีอาคารทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งกรมศิลปากรได้มาบูรณปฏิสังขรณ์แล้ว และกำลังเตรียมขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาเร็ว ๆ นี้

ราวปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินธุดงค์ผ่านมาปฏิบัติธรรมบนดอยแห่งนี้ เนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างวัดบ้านโฮ่งหลวง วัดที่ท่านอุปสมบทกับวัดพระธาตุดอยแต สถานที่ที่ท่านไปเรียนวิปัสสนากัมมัฏฐานกับครูบาอุปละ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ค้นพบรอยพระพุทธบาทรอยหนึ่ง ซึ่งยังไม่อาจตรวจสอบกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกได้ว่าเคยมีชื่อเฉพาะว่านามใดและอยู่ในกัณฑ์ที่เท่าไหร่

ทราบแต่นามของภูเขาหรือดอยที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทแห่งนั้นว่าเดิมเคยชื่อ “ดอยพระธาตุยอดทาน” เพราะเป็นชื่อที่ปรากฏในหนังสือ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัย

พระเจดีย์สามองค์ ที่มาของชื่อพระพุทธบาทสามยอด *ภาพซ้าย* **เจดีย์อุทิศให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพล่าง* **เจดีย์ขาว บรรจุเครื่องอัฐบริขารของครูบาอภิชัยขาวปี และอีกองค์หนึ่งขวามือสุด ของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา**

สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกเจ้าคณะจังหวัดลำพูนเรียกตัวจากวัดบ้านปางให้ไปสอบสวนคดีต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ ในข้อหากบฏผีบุญ ปี ๒๔๖๓ ครั้งนั้นมีผู้ติดตามท่านมาจำนวนมากถึง ๑,๕๐๐ ชีวิต ทั้งพระภิกษุ สามเณร รวม ๓๐๐ รูป ที่เหลือคือคณะคฤหัสถ์ศรัทธา โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องนำพาคนหมู่มากเดินทางด้วยเท้าเปล่าจากวัดบ้านปาง อำเภอลี้ มายังวัดพระธาตุหริภุญชัยใช้เวลานานถึง ๕ คืน ๖ วัน เริ่มจากคืนแรกพักที่วัดพระพุทธบาทสามยอด คืนที่ ๒ วัดบ้านโฮ่งหลวง คืนที่ ๓ วัดป่าตาล คืนที่ ๔ วัดต้นโชค (บริเวณเหมืองจี้) คืนที่ ๕ วัดสันต้นธง มีข้อความที่กล่าวถึงนามเดิมของพระพุทธบาทสามยอดในคืนแรกว่า

*“มีศิษย์โยมผู้คนติดตามมาเป็นเทือกแถว ดังมดแลปลวกพาบริวารไหลออกจากรังและรูนั้นแล เดินมาตามระยะทางลำดับมาเถิงตีนดอยแห่งนึ่ง ชื่อ**ดอยพระธาตุยอดทาน** ก็พักนอนที่นั้นนึ่งราตรี ครั้นรุ่งขึ้นมาแล้ว ก็พร้อมกันได้หาเครื่องไทยทานและดอกไม้ธูปเทียน พากันไปสักการบูชาพระพุทธบาท แล้วพากันลงมาเดินตามระยะทางมาเถิงวัดบ้านโฮ่งหลวง”*

จากข้อความดังกล่าว สามารถตรวจสอบกับสภาพภูมิศาสตร์ได้ว่า ยอดดอยที่มีรอยพระพุทธบาทประดิษฐาน ที่ตั้งอยู่กึ่งกลางพอดีระหว่างวัดบ้านปางกับวัดบ้านโฮ่งหลวงนั้น มีสถานที่เพียงแห่งเดียวคือพระพุทธบาทสามยอด อันเป็นชื่อที่เรียกกันใหม่ภายหลัง ส่วนชื่อดอยพระธาตุยอดทานนั้น ก็ไม่ทราบว่าเป็นชื่อเก่าแก่ที่มีมาก่อนที่คณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเดินทางมาพำนักในคืนแรกหรือไม่ หรือว่าเป็นนามที่มาขนานขึ้นในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นำคณะขึ้นมาถวายเครื่องไทยทาน

รอยพระพุทธบาทตั้งอยู่ไม่ไกลจากบ่อน้ำทิพย์ ซึ่งมีน้ำใสไหลเย็นตลอดทั้งปี ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นำน้ำจากบ่อน้ำทิพย์มาสรงพระพุทธบาท บ่อน้ำทิพย์นี้เกิดขึ้นกลางผาก้อนใหญ่อย่างน่าอัศจรรย์ ความกว้างของบ่อน้ำ ๓ เมตร ความลึก ๓ เมตรครึ่ง ปัจจุบันนี้ชาวลำพูนในเขตอำเภอบ้านโฮ่ง ลี้ ทุ่งหัวช้าง นิยมเดินเท้าขึ้นมาตักน้ำจากบ่อน้ำทิพย์บนดอยแห่งนี้เพื่อนำไปสรงน้ำพระธาตุตามวัดต่าง ๆ ทั่วเขตลำพูนตอนล่าง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ปีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระวิหารครอบรอยพระพุทธบาทไม่สามารถระบุศักราชได้แน่ชัด แต่สันนิษฐานว่าอยู่ในช่วงแรก ๆหลังจากที่ท่านลากัมมัฏฐานกลับไปสร้างวัดบ้านปางได้ไม่นาน โดยสร้างวิหาร ๒ หลังไว้ในลักษณะ “ชั่วคราว” พร้อมกล่าวพยากรณ์แก่ชาวกะเหรี่ยงพื้นถิ่นในละแวกป่าพลูนั้นว่า

“สถานที่แห่งนี้ไม่ใช่เนื้อนาบุญของเรา มีเจ้าของเขารออยู่ ในอนาคตจะมีต๋นบุญนุ่งห่มขาวมาฟื้นวัดแทน”

คำพยากรณ์ที่กล่าวถึง “ต๋นบุญ” (นักบุญ) ที่ “นุ่งห่มขาว” นั้นหมายถึง ครูบาอภิชัยขาวปี ลูกศิษย์ของท่านนั่นเอง ซึ่งต่อมาครูบาอภิชัยขาวปีได้ขึ้นมาดำเนินการบูรณะพระวิหารทั้งสองหลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยสร้างไว้ขนาดเล็กแบบชั่วคราว ด้วยการขยายให้ใหญ่ขึ้น และปรับแนวกำแพงหินให้เป็นระเบียบ

จากหนังสือ “เล่าขานตำนานธรรม ฉบับครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี” รวบรวมโดยนายไมตรี ภาวัง ได้กล่าวถึงจำนวนเงินที่ครูบาอภิชัยขาวปีดำเนินการบูรณะวิหารวัดพระพุทธบาทสามยอด ว่า

"พระวิหาร ๑ หลัง (ต่อมานิยมเรียกกันว่า "วิหารเปื๋อย" เนื่องจากเป็นวิหารโถงเปิดโล่ง คำว่าเปื๋อย มาจาก "เปิดเปลือย") สิ้นเงิน ๑,๕๐๐ บาท ส่วนวิหารครอบรอยพระพุทธบาท สิ้นเงิน ๒,๓๐๐ บาท"

พระวิหารสองหลังมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันคือ

วิหารเปื๋อยมีขนาดเล็ก ตั้งอยู่ด้านในลึกกว่าวิหารครอบรอยพระพุทธบาท เป็นสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นที่เน้นการประดับหน้าบันด้วยแผ่นไม้แกะสลักจากฝีมือช่างผสมระหว่างชาวยองและชาวกะเหรี่ยง ทำเป็นรูปราหูอมจันทร์ โอบมือเป็นวงโค้งภายในมีรูปตัวละครลิง ทหารของพระรามหลายตัวต่อสู้กันเป็นปริศนาธรรมสะท้อนถึงการประหารกิเลสตัณหา ดังที่นิยมเรียกกันว่าตัว "หอรมาน" มีทั้งแบบสู้กันในลักษณะตีลังกาหัวหกก้นขวิด และมีทั้งลิงหางยาวเป็นครีบปลาแบบมัจฉานุ

วิหารครอบรอยพระพุทธบาท เป็นอาคารที่ไม่มีหน้าต่าง นิยมเรียกว่า "วิหารมหาอุตม์" วิหารหลังนี้ก่ออิฐถือปูน หน้าบันทำด้วยไม้มีพื้นหลังเป็นกระจกจีน เคยถูกรื้อครั้งหนึ่งโดยพระแก้ว ซึ่งเป็นพระธุดงค์ชาวกะเหรี่ยงจากท่าสองยาง มีศรัทธาในสายครูบาชัยยะวงศาพัฒนา เมื่อปลายปี ๒๕๔๗ เนื่องจากเห็นว่าวิหารเริ่มชำรุดทรุดโทรมผุพัง แต่ต่อมากรมศิลปากรได้ขอให้มีการนำชิ้นส่วนองค์ประกอบเครื่องไม้ของเดิมทั้งหมดที่ยังเหลืออยู่มาประกอบขึ้นใหม่ตามรูปแบบเดิมในลักษณะ Renovation ใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน สร้างเสร็จในปี ๒๕๕๒

หลังจากที่สร้างขึ้นมาใหม่ตามรูปแบบเดิมแล้วพบว่าผู้ก่อสร้างได้มีการเปลี่ยนย้ายแผ่นไม้แกะสลักในกรอบสี่เหลี่ยมตรงส่วนหน้าแหนบประดับผนังอาคารสลับกันระหว่างด้านหน้าและด้านหลัง หรือด้านทิศตะวันออกกับทิศตะวันตก กล่าวคือ เดิมรูปหอรมาน ๒ ตัวที่เคยสู้รบกันนั้นเคยประดับอยู่ด้านหน้า ส่วนลายกระหนกก้านขดพันธุ์พฤกษาแบบลายเครือล้านนาเคยอยู่ด้านหลัง แต่เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้ย้ายลายพันธุ์พฤกษามาประดับอยู่ด้านหน้าแทน อาจเป็นเพราะแผ่นไม้ชิ้นดังกล่าวชำรุดเสียหายน้อยกว่าอีกแผ่นหนึ่ง

วิหารมหาอุตม์เมื่อบูรณะใหม่ได้ย้ายกรอบไม้แกะสลักจากด้านทิศตะวันตกมาอยู่ด้านทิศตะวันออก

ภาพซ้าย **วิหารทิศตะวันตกช่องกลางรูปหนุมาน** ***ภาพขวา*** **ปีกนกด้านซ้ายทำรูปเสือ**

รอยพระพุทธบาทบนยอดเขาค้นพบโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารเปื้อยขนาดเล็ก อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมแต่มีลวดลายไม้แกะสลักฝีมือเยี่ยม

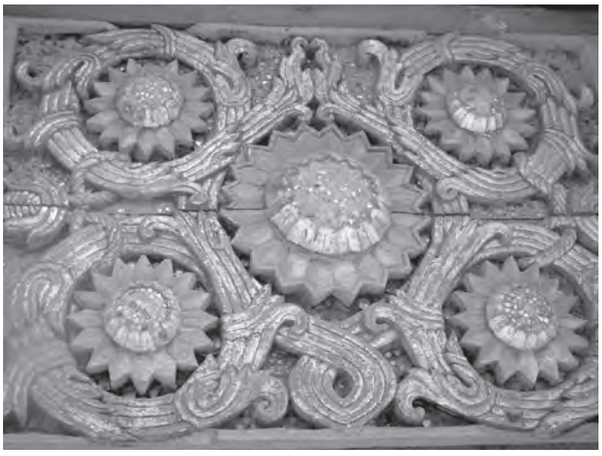

ไม้แกะสลักประดับกระจกจีนชิ้นเล็กๆ ที่หน้าบัน รูปดอกบัวบานประกอบกันเป็นดาวกระจาย

พบรูปเสือ สัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ปรากฏอยู่ในแผ่นไม้ ที่เรียกตามศัพท์องค์ประกอบสถาปัตยกรรมว่า “ปีกนก” (แผ่นสามเหลี่ยมปลายสุดถัดจากแนวเสาติดหนังใต้กรอบหน้าแหนบ) อยู่ที่ด้านซ้ายของอาคารด้านหลัง และรูปวัว สัญลักษณ์ปีเกิดของครูบาอภิชัยขาวปีอยู่ที่ปีกนกด้านขวา สะท้อนให้เห็นว่า อาคารวิหารมหาอุตม์หลังนี้เป็นผลงานการก่อสร้างร่วมกันระหว่างครูบาทั้งสองรูป มิใช่เป็นผลงานของครูบารูปใดเพียงรูปหนึ่ง

ภายในวิหารมหาอุตม์ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทบนเรือ มีรูปบุคคลอยู่ด้านหน้าของเรือ หรือสำเภา (ภาษาล้านนาเรียก “สะเปา”) คล้ายกับทำหน้าที่เป็นนายนาวา โดยสำเภานี้มีหน้าที่เชื่อมระหว่างดินแดนโลกียะไปสู่โลกุตตระ

สำหรับพระเจดีย์สามยอดนั้น ยอดแรกเป็นจุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปนั่งสมาธิและฝังก้อนหินไว้ทำเป็นเครื่องหมายว่าวันหนึ่งท่านจะหวนกลับมาสร้างพระเจดีย์ ณ จุดนั้น แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพเสียก่อน จึงยังไม่มีโอกาสได้สร้าง ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปีได้นำเครื่องอัฐบริขารของครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบรรจุไว้ในสถูปองค์ที่สร้างขึ้นในบริเวณนั้น เมื่อครูบาอภิชัยขาวปีและครูบาชัยยะวงศาพัฒนามรณภาพ ลูกศิษย์ได้นำเครื่องอัฐบริขารของครูบาทั้งสองรูปไปบรรจุไว้ในสถูปที่สร้างขึ้นมาใหม่ (ทับที่เดิม) อีก ๒ องค์ ทำให้รวมแล้วกลายเป็นสามยอด

หน้าบันด้านหลังรูปหอรมาน ๒ คู่ตีลังกาต่อสู้กัน คู่บนมีครีบหางปลาคล้ายมัจฉานุ

มีประเพณีไหว้สาปู่ารมี ตวยฮอยครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือพิธีสรงน้ำรอยพระพุทธบาทสามยอด ในช่วงระหว่างกลางเดือนพฤษภาคม ตรงกับเดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ในงานมีการจุดบอกไฟ ถวายเป็นพุทธบูชา

วัดทุ่งหัวช้าง

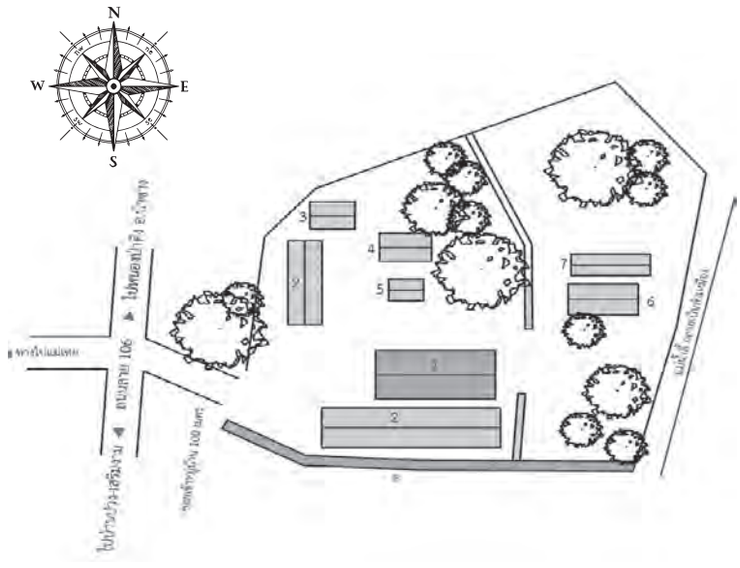

1 พระวิหาร
2 ศาลาบาตร
3 กุฏิสงฆ์
4 ศาลาอเนกประสงค์ ทำจากไม้ตะเคียนปม
5 กลุ่มท้าวทั้ง ๕ + ต้นโพธิ์
6 พระอุโบสถ
7 ศาลาประดิษฐานรูปครูบา
8 กำแพงวัด

เจ้าอาวาส

พระครูวิโรจน์รัตนสาร (ครูบาอิ่นแก้ว รตฺโน) พ.ศ. ๒๕๐๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๘๕ (เลขที่เดิมประจำหมู่บ้านคือเลขที่ ๒๖) บ้านทุ่งหัวช้าง หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๖๐

การเดินทางไปวัดทุ่งหัวช้าง ใช้ถนนสาย ๑๐๖ (เถิน-ลี้-ลำพูน) หากมาจากอำเภอป่าซางพบปั๊มน้ำเอสโซ จะมีทางแยกซ้ายมือ เลี้ยวซ้ายเข้าไปทางป้ายที่เขียนว่าอำเภอทุ่งหัวช้าง ผ่านบ้านห้วยไฟ อ่างเก็บน้ำแม่อาว ไปตามทางหลวงชนบทสาย ๑๑๘๔ ผ่านตำบลทาแม่ลอบของอำเภอแม่ทา ข้ามป่าเขาหลายลูกกระทั่งเข้าสู่เขตอำเภอทุ่งหัวช้าง ถึงตำบลตะเคียนปมก่อนเป็นตำบลแรก ตรงมาเรื่อย ๆ พบบ้านหนองป่าตึงมีจุดสังเกตด้านขวามือ คือสถานีตำรวจภูธรอำเภอทุ่งหัวช้าง ตรงมายังสำนักงานเทศบาลตำบลทุ่งหัวช้าง จนมาถึงสามแยกที่มีถนนสาย ๑๒๑๙ มาตัดทางด้านขวาเพื่อไปบ้านแม่เทย อำเภอลี้ วัดทุ่งหัวช้างตั้งอยู่ด้านซ้ายมือของสามแยกนั้น เข้าซอยไปข้างใน ๓๐๐ เมตร

ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๓ งาน มีลำน้ำลี้ไหลผ่านด้านทิศเหนือ

พิกัด ๑๗.๙๙๗๙๙๘, ๙๙.๐๓๓๔๐๖

ความสำคัญของวัด

ที่มาของคำว่า “ทุ่งหัวช้าง” มีตำนานเกี่ยวข้องกับการสร้างเวียงลี้ของพระนางจามรี ผู้เป็นปฐมกษัตรีย์แห่งเวียงลี้ (เวียงกุมตระ) ที่ใช้บริเวณนี้เป็นเส้นทางผ่านของขบวนเสด็จ เชื่อมรอยต่อระหว่างสถานที่ต่าง ๆ ในเขตเวียงหนองล่อง-ป่าซาง-แม่ทา ไปยังอำเภอลี้ โดยขบวนเสด็จของพระนางจามรีนั้นมีควานช้างชื่อ “เจ้าพันมหาด” หรือ “ท้าวปวงมหาด”

พระวิหารผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัยวางรากฐาน บูรณะต่อเติมโดยครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา

หน้าบันพระวิหารทิศตะวันตกรูปกระหนกใบโพธิ์ ป้านลมไม้แกะสลักเศียรนาคแบนๆ ฝีมือช่างกะเหรี่ยง

ซึ่งขณะที่เดินทางมาถึง ณ ที่แห่งนี้มีความประสงค์จะพักช้างและพลพรรค จึงบังคับช้างด้วยการกดหัวให้หมอบลง แต่ช้างไม่ยอมน้อมหัว เจ้าพันมหาดจำต้องใช้ขอเหล็กกระทุ้ง ภาษาเหนือออกเสียงว่า “ต๊ง” ที่บริเวณหัวช้างโดยใช้ความพยายามอยู่เป็นเวลานาน ช้างจึงยอมหมอบลง พลันไพร่พลได้ผ่อนพัก ที่บริเวณดังกล่าวเรียกกันต่อมาว่า **“ต๊งหัวจ๊าง”** แผลงมาเป็น **“ทุ่งหัวช้าง”** ตราบจนทุกวันนี้

ส่วนประวัติความเป็นมาของวัดทุ่งหัวช้าง สร้างเมื่อปี ๒๓๗๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๗ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๒ เมตร

วัดทุ่งหัวช้างตั้งอยู่ไม่ไกลจากวัดหนองป่าตึง ซึ่งเป็นวัดที่ครูบาปัญโญ วิชโย พระกรรมวาจาจารย์ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบวชจำพรรษาอยู่ ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินธุดงค์จาริกมาละแวกนี้บ่อยเพื่อมากราบครูบาปัญญโญ ท่านจึงมีโอกาสมาโปรดชาวกะเหรี่ยงยังสถานที่ห่างไกลพระพุทธศาสนาในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งในยุคสมัยนั้นอำเภอทุ่งหัวช้างยังเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอลี้

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาฟื้นวัดทุ่งหัวช้างราวปี ๒๔๕๐ ด้วยการก่อสร้างกำแพง ศาลาบาตร พระวิหาร วางรากฐานไว้ ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปีได้มาสร้างเสริมต่อ จนกระทั่งถึงยุคครูบาชัยยะวงศาพัฒนาเมื่อวัดทรุดโทรมก็ได้มาช่วยบูรณะพัฒนาต่อ

เจ้าอาวาสวัดทุ่งหัวช้างรูปแรกคือครูบาหลวงแข้งแคระ (ขาลีบเดินกระโผลกกระเผลก) พระภิกษุรูปนี้ต่อมาได้ติดตามไปอุปัฏฐากครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เมืองลำพูนด้วย ขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อปี ๒๔๕๓-๒๔๕๔ เมื่อกลับมาวัดทุ่งหัวช้าง ครูบาหลวงยังคงถูกเจ้าคณะแขวงลี้เพ่งเล็งอยู่ จึงได้สึกออกมาเป็นหนานนุ่งห่มผ้าขาว

วัดทุ่งหัวช้างมีประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย และครูบารูปอื่นๆ อาทิ ครูบาปัญโญ วิชโย ครูบาหลวง ครูบาเดง ครูบาอภิชัยขาวปี ครูบาขาวคำปัน และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ฯลฯ ในวันทานก๋วยสลาก เดือน ๑๒ เหนือ ซึ่งจัดเป็นงานใหญ่ประจำปีระดับอำเภอ

นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่ดูแลวัดหัวขัวอีกด้วย เนื่องจากวัดนั้นไม่มีพระภิกษุจำพรรษา หากทางวัดหัวขัวมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ชาวกะเหรี่ยงที่บ้านหัวขัวจะนิมนต์พระภิกษุสามเณรจากวัดทุ่งหัวช้างไปทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง ได้แก่ กำแพงแก้ว ศาลาบาตร และพระวิหาร

กำแพงแก้วล้อมเขตพุทธาวาส ยุคแรกสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นเคยเป็นกำแพงก่ออิฐไม่ฉาบ

ปูน มีความหนามากถึง ๕๐ เซนติเมตร แต่ปัจจุบันบางลงและมีการฉาบปูนทับผิวอิฐ ส่วนศาลาบาตรนั้นเดิมเป็นไม้ ต่อมารื้อออกแล้วสร้างใหม่ใช้วัสดุที่คงทน

พระวิหาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้วางแผนการก่อสร้าง กำหนดแปลน ออกแบบ ทำหน้าที่เป็นประธานนั่งหนัก เพื่อระดมวัสดุปัจจัย แต่เนื่องด้วยภารกิจจำนวนมหาศาลเบื้องหน้าที่รออยู่ ทำให้ท่านไม่สามารถสร้างจนแล้วเสร็จ ได้มอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปีดำเนินการก่อสร้างต่อ โดยมีพ่อหนานบุญชาวบ้านห้วยกาน อำเภอบ้านโฮ่ง สล่าประจำตัวของครูบาอภิชัยขาวปีเป็นหัวหน้าช่างคุมการก่อสร้าง และเมื่อสร้างเสร็จชาวบ้านได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มาเป็นประธานในการยกช่อฟ้าพระวิหาร

รูปแบบพระวิหารมีลักษณะคล้ายกับวิหารที่วัดหัวขัว เนื่องจากใช้ช่างหรือสล่าชาวกะเหรี่ยงเป็นลูกมือเหมือนกัน ประกอบกับข้อจำกัดของวัสดุประเภทกระจกจีน (กระจกตะกั่ว) หรือกระจกแก้วสีซึ่งเป็นของหายากราคาแพง ทำให้มีการใช้กระจกอย่างประหยัด ด้วยการนำกระจกมาตัดให้ฝอยเป็นเศษชิ้นเล็กๆ ในรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนแล้วฝังลงในเนื้อปูน กระจายติดจนทั่วพื้นหลังของหน้าบันพระวิหาร ทำให้เกิดความสว่างแวววาว

ลวดลายในกรอบหน้าบันก็ดีและลวดลายปูนปั้นเหนือกรอบประตูหน้าต่างพระวิหารก็ดี มีความน่าสนใจยิ่ง เนื่องจากผูกลายเป็นรูป “ใบโพธิ์” ท่ามกลางลายกระหนกก้านขด ใบโพธิ์ถือเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากท่านได้ตั้งความปรารถนาสูงสุดไว้ว่า จะขอบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระอนาคตพุทธเจ้าด้วยพระองค์หนึ่ง

ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปประธาน ๓ องค์ ประดิษฐานบนแท่นแก้วทำด้วยปูนตกแต่งลวดลายเป็นปูนปั้นระบายสีติดกระจกแต่เพียงเล็กน้อย

พระวิหารหลังนี้ได้รับการบูรณะมาอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากมีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังขึ้นภายหลัง และบนหลังคาวิหารด้านทิศใต้เขียนว่าวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๔๔ อันเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาจากแป้นเกล็ดหรือกระเบื้องไม้มาเป็นกระเบื้องเคลือบสี พร้อมนำไม้ฉลุลายมาประดับรอบเชิงชายหลังคา

พระพุทธรูปสามองค์ปูนปั้นระบายสีภายในวิหารบนแท่นแก้ว

กำแพงล้อมเขตพุทธาวาสผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เดิมเป็นอิฐเปลือยไม่ฉาบปูนมีความหนาถึง ๕๐ เซนติเมตร

ศาลาบาตรหลังเดิมเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับการบูรณะใหม่

พระอุโบสถตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัด สร้างเมื่อไหร่ไม่ปรากฏหลักฐาน แต่บูรณะครั้งล่าสุดโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนา มีการเขียนตัวเลขบนหลังคาระบุวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๓๒ หน้าบันตกแต่งด้วยเศษกระจกสีรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนชิ้นเล็กๆ เช่นเดียวกันกับหน้าบันของพระวิหาร และเหนือกรอบประตูหน้าต่าง ทำรูปพญานาคขดหางล้อมเป็นรูปใบโพธิ์ อันเป็นสัญลักษณ์ของพระโพธิญาณเช่นกัน

วัดดอนแก้ว

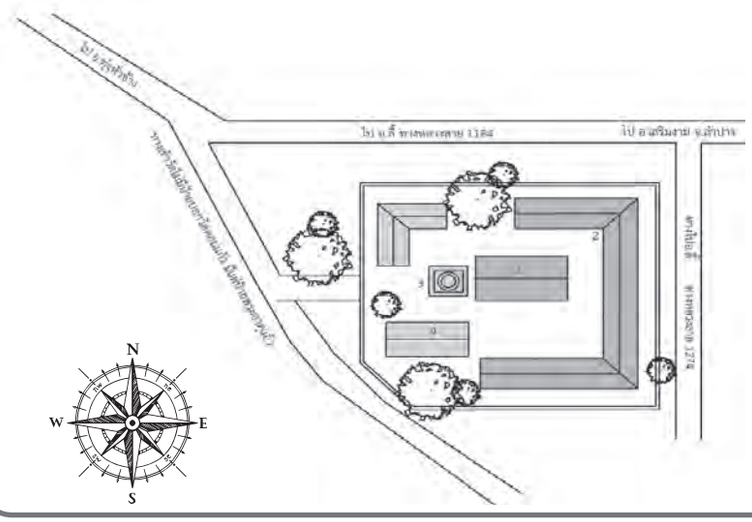

1 วิหาร
2 ศาลาบาตร
3 พระธาตุเจดีย์
4 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระใบฎีกากิตติพงษ์ วิมาโร พ.ศ. ๒๕๔๘ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๓๒๑๖๓๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๔๓ บ้านดอนมูล หมู่ที่ ๘ ถนนบ้านปวง-เสริมงาม ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

การเดินทางไปวัดดอนแก้ว ห่างจากตัวเมืองลำพูนประมาณ ๙๘.๓ กิโลเมตร ตั้งอยู่บนถนนสายทุ่งหัวช้าง-เสริมงาม (ทางหลวงสาย ๑๑๘๔) โดยใช้ถนนเส้น ๑๑๖ จากอำเภอเมืองลำพูน-ป่าซาง ลงมาทางทิศใต้ ถึงทางแยกซ้ายมือ (ทิศตะวันออก) พบถนนเส้น ๑๐๓๓ และทางหลวงชนบทสาย ๔๐๑๐ ผ่านเขตบ้านห้วยไฟ อำเภอป่าซาง เขื่อนเก็บน้ำแม่อาว ตำบลทาแม่ลอบ อำเภอแม่ทา บรรจบเส้น ๑๑๘๔ เข้าสู่อำเภอทุ่งหัวช้าง จากวัดทุ่งหัวช้าง ตรงไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๖ กิโลเมตร วัดอยู่ทางซ้ายมือตรงแยกขวาของถนนที่เขียนว่าทางไปพระธาตุแอ้ว

มีเนื้อที่ ๑๑ ไร่ ๔ ตารางวา
พิกัด ๑๗.๘๖๗๖๔๒, ๙๙.๐๖๕๒๑๐

ความสำคัญของวัด

วัดดอนแก้ว ตามประวัติระบุว่าสร้าง พ.ศ. ๒๔๑๘ สถานที่ตั้งเป็นจุดที่ใกล้กับพระธาตุแอ้ว ซึ่งมีตำนานว่าเป็นทางผ่านของขบวนเสด็จพระนางจามรี (ปฐมกษัตรีย์แก่งเวียงลี้) วัดดอนแก้วถือเป็นวัดประจำของ ๔ หมู่บ้าน คือบ้านปวง บ้านดอนมูล บ้านศาลานอน และบ้านหนองบัว

เดิมวัดดอนแก้วเคยอยู่ที่บริเวณโรงเรียนบ้านปวง ต่อมามีการย้ายมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน เหตุเพราะมีควายตัวหนึ่งวิ่งมาขวิดพระภิกษุรูปหนึ่ง จึงถือว่าที่แห่งนั้นไม่เป็นมงคล ได้ย้ายมาอยู่ที่ใหม่ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๐ กว่า ๆ

พระใบฎีกากิตติพงษ์ วิมาโร เจ้าอาวาสวัดดอนแก้วรูปปัจจุบัน ให้สัมภาษณ์ว่ายังค้นไม่พบหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างจริงหรือไม่ โดยพยายามสอบถามคนเฒ่าคนแก่อายุ ๘๐ ปี ต่างระบุว่าครูบาอภิชัยขาวปีมาแน่นอนทั้งนี้เนื่องจากต่างเกิดไม่ทันยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย บางทีครูบาอภิชัยขาวปีอาจจะมา

สร้างเสริมต่อจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ก่อนแล้วก็เป็นได้

แต่เมื่อสัมภาษณ์ครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม ท่านได้ระบุรายชื่อวัดดอนแก้วไว้ในหนังสือที่ท่านเขียน ว่าเป็นหนึ่งในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอานันท์ยืนยันว่าเคยสอบถามข้อมูลมาจากครูบาขาวคำปันแห่งวัดหัวขัวผู้เป็นลูกศิษย์คนสำคัญยิ่งรูปหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว ครูบาขาวคำปันเป็นผู้บอกครูบาอานันท์ว่าวัดดอนแก้วเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักแวะเวียนผ่านมาจำวัดบ่อยครั้ง เนื่องจากที่ตั้งวัดดอนแก้วเป็นจุดผ่าน ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างอำเภอลี้และอำเภอเสริมงามของจังหวัดลำปาง และเมื่อทางวัดได้ดำริย้ายจากที่เดิมบริเวณโรงเรียนบ้านปวงมาอยู่ที่ปัจจุบัน ทางวัดดอนแก้วได้อาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชยให้มาเป็นประธานในการก่อสร้างบุกเบิกวางรากฐานของพระวิหารและกำแพง ศาลาบาตรโดยมีครูบาอภิชัยขาวปีเป็นผู้ช่วย แต่ไม่ทราบศักราชปีที่ก่อสร้างแน่ชัดนัก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง อ้างตามครูบาอานันท์ และครูบาขาวคำปันคือ พระวิหาร ศาลาบาตร สิงห์ และกำแพง เป็นกำแพงอิฐหนาประมาณ ๕๐ เซนติเมตร แต่กำแพงใหญ่นี้รื้อไปแล้วเพราะมีรอยร้าว ส่วนศาลาบาตรรายรอบวัดยังอยู่ในตำแหน่งเดิม แต่ปรับเปลี่ยนวัสดุใหม่

แผนผังพระวิหาร เป็นทรงที่พบทั่วไปในกระบวนการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย คือเป็นผังที่สร้างมุขยื่นด้านหน้าและด้านหลัง มีราวระเบียงลูกกรงที่ทำจากปูนหล่อล้อมมุข

หน้าแหนบในกรอบสามเหลี่ยมตอนบนตกแต่งเป็นลายเทพนมอยู่ตอนกลาง แตกลายออกมาสองข้างเป็นลายก้านขดม้วนช่อโตๆ ปิดลายด้วยดอก “ก๋ากอก” เป็นดอกไม้ขนาดเล็กรูปวงกลมมีใบไม้ขนาดใหญ่ประกอบ จัดวางเป็นระยะๆ โก่งคิ้วใต้หน้าแหนบตกแต่งตอนกลางด้วยลายดอกสับปะรดกระจายกลีบใบออกไปเป็นดอกก๋ากอก

แท่งเสาทั้งภายในและภายนอกเป็นเสาปูนแท่งกลม ประดับด้วยปูนปั้นติดกระจกเป็นทรงคล้ายพุ่มข้าวบิณฑ์เกือบจะเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ซึ่งถอดจากแม่พิมพ์

พระวิหารมองจากด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีการบูรณะใหม่ตามโครงสร้างเดิม

หน้าแหนบลายเทพนมท่ามกลางก้านขดม้วนหางโต ตอนล่างมีลายดอกสับปะรด

พระประธานภายในพระวิหารเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ๓ องค์ บนฐานแท่นแก้วประดับกระจก ซึ่งมีการบูรณะอีกหลายครั้งมีการเปลี่ยนกระจกจนดูสีสันสดใส

สิ่งที่น่าสนใจคือ “ตุงกระด้าง” ทำด้วยไม้แกะสลักขนาดยาว มัดอยู่ที่เสา ๑ ชิ้น (เดิมมี ๑ คู่ ปัจจุบันหายไป ๑ ชิ้น) เป็นตุงตามแบบฉบับของครูบาเจ้าศรีวิชัยพบหลายแห่งในวัดที่ท่านมาสร้างหรือบูรณะ เหมือนนำมาถวายเป็นพุทธบูชาให้อยู่คู่พระวิหาร

พระวิหารต่อมาได้รับการบูรณะอีกหลายครั้ง ครั้งแรกคือปี ๒๕๐๐ ต่อมาปี ๒๕๓๓ ในยุคครูบาชัยยะวงศาพัฒนา และล่าสุด พ.ศ. ๒๕๕๕ ในยุคเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน การบูรณะครั้งล่าสุดไม่ได้เปลี่ยนรูปแบบ

พระประธานบนแท่นแก้ว ๓ องค์ ภายในพระวิหารวัดคอนแก้ว

แท่นแก้วผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย ตุงกระด้างมัดติดกับเสา ปกติพบในวิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา *ภาพขวา* สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในศาลาบาตร

ศาลาบาตร หลังเดิมสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

เปลี่ยนเฉพาะวัสดุมุงหลังคา เพิ่มการตกแต่งขอบกระจกหน้าต่าง ซึ่งแต่เดิมเป็นไม้เกลี้ยง ๆ

พระเจดีย์ด้านหลังวิหาร เจ้าอาวาสบอกว่าเป็นเสนาสนะที่สร้างใหม่ ครอบกองอิฐของเดิมซึ่งขุดเจอเหลือแค่ซากฐาน ใช้ชื่อพระเจดีย์ว่า “พระมหาธาตุเบญจรัตนจามเทวีศรีดอนแก้ว” ตามแผ่นป้ายคำบรรยายเขียนว่า สร้างถวายเป็นพุทธบูชา ในวาระฉลองพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี ณ วันเสาร์ที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

กุฏิไม้หลังใหญ่สร้างราว พ.ศ. ๒๕๔๓

รายชื่อบุคคลร่วมอุปถัมภ์การสร้างวัดที่โคนเสาวิหารหน้ามุข

สิงห์หน้าวัด

วัดหนองป่าตึง

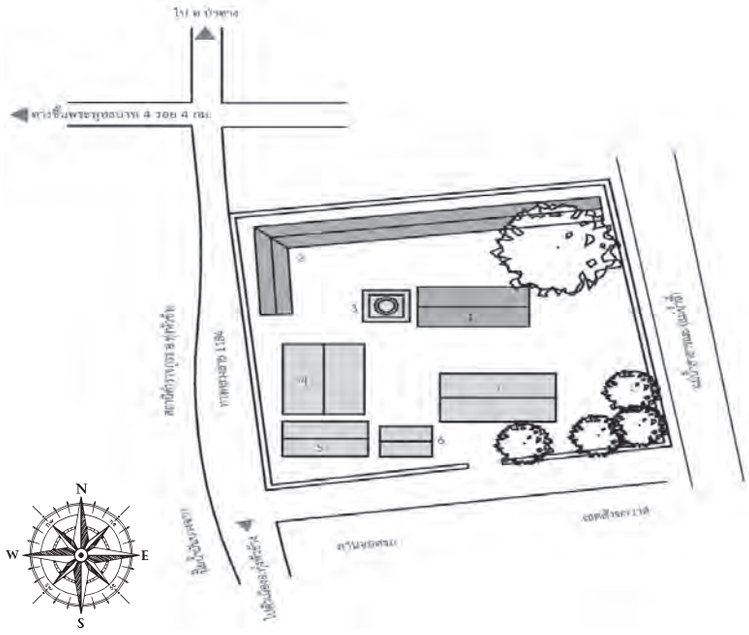

1 พระวิหาร
2 ศาลาบาตร
3 พระเจดีย์กำลังสร้างใหม่
4 ศาลาอเนกประสงค์
5 มณฑปครูบาปัญโญ วิชโย
6 ลานประติมากรรม
7 อุโบสถ

เจ้าอาวาส

พระภาณุวัฒน์ มหาธีโร พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๘-๔๑๘๓๕๑๐

เวลาช่วงที่วัดร้างไป ไม่มีพระภิกษุจำพรรษา ชาวหนองป่าตึงจะไปนิมนต์พระจากวัดทุ่งเป็ด หมู่ ๑ มาทำพิธีแทน

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๘ บ้านหนองป่าตึง หมู่ที่ ๒ ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐

การเดินทางไปวัดหนองป่าตึง ห่างจากตัวเมืองลำพูนประมาณ ๘๑.๕ กิโลเมตร ตั้งอยู่บนถนนสายทุ่งหัวช้าง-เสริมงาม (ทางหลวงสาย ๑๑๘๔) โดยใช้ถนนเส้น ๑๑๖ จากอำเภอเมืองลำพูน-ป่าซาง ลงมาทางทิศใต้ ถึงทางแยกซ้ายมือ (ทิศตะวันออก) พบถนนเส้น ๑๐๓๓ และทางหลวงชนบทสาย ๔๐๑๐ ผ่านเขตบ้านห้วยไฟ อำเภอป่าซาง เขื่อนเก็บน้ำแม่อาว ตำบลทาแม่ลอบ อำเภอแม่ทา บรรจบเส้น ๑๑๘๔ ระยะทาง ๓๕ กิโลเมตร ถึงวัดหนองป่าตึงอยู่ติดถนนซ้ายมือ ตรงข้ามกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอทุ่งหัวช้าง ก่อนถึงปั๊มน้ำมันบางจาก

วัดหันทิศตะวันตกให้ถนน ทิศตะวันออกด้านหน้าวัดเป็นแม่น้ำลี้ ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๕๒ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๐๐๘๓๐๐, ๙๙.๐๒๗๐๓๒

ความสำคัญของวัด

ตามประวัติวัดระบุว่าวัดหนองป่าตึงสร้างเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๓๔๘ ต่อมาวัดนี้ร้างไปนานกว่า ๑๐๐ ปี กระทั่ง “ครูบาปัญโญ วิชโย” ผู้เป็นพระกรรมวาจาจารย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยตอนที่อุปสมบท ณ วัดบ้านโฮ่งหลวงนั้น มาจำพรรษา โดยเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

ครูบาปัญโญ วิชโย มีถิ่นกำเนิดแถบวัดทาขุมเงิน แต่มารดาได้อพยพหนีภัยแล้งพาท่านมาตั้งรกรากอยู่ที่ทุ่งหัวช้างตั้งแต่ยังเยาว์ ถือเป็นพระผู้ใหญ่รูปหนึ่ง ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความเคารพอย่างสูงสุด สมัยครูบา

พระวิหารวัดหนองป่าตึงสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับการบูรณะภายหลัง

ลวดลายพันธุ์พฤกษาบนหน้าแหนบ เป็นไม้แกะสลักประดับกระจก ระบุปีบูรณะ ๒๕๓๗

เจ้าศรีวิชัยมีชีวิต เมื่อกลับมาวัดบ้านปางคราวใด จะต้องแวะมากราบมาอุปัฏฐาก และสระเกล้าดำหัวต่อครูบาปัญโญ ช่วงปี๋ใหม่เมืองเกือบทุกปี เนื่องจากมีศักดิ์เป็นพระกรรมวาจาจารย์ให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกับครูบาปัญโญ ปรากฏในตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์ให้ไปเป็นประธานในการก่อสร้างเสนาสนะวัดเขาแก้วปินหวาน ตำบลสองแคว อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กราบอาราธนาขอให้ครูบาปัญโญรับเป็นธุระดูแลการก่อสร้างวัดเขาแก้วปินหวานแทนพร้อมด้วยพระสิระสา เนื่องจากท่านมีภารกิจต้องเดินสายไปก่อสร้างเสนาสนะอีกหลายแห่ง กอปรกับครูบาปัญโญท่านเป็นสหธรรมิกกับครูบาอินต๊ะ (ครูบาเป็ง อินฺทวิชโย) เจ้าอาวาสวัดเขาแก้วปินหวานรูปแรกอยู่แล้ว ต่างไปมาหาสู่กันเป็นประจำ

ไม่ไกลจากวัดหนองป่าตึง อยู่เยื้องคนละฟากถนน ขับรถขึ้นไปบนยอดเขาขนาดย่อมประมาณ ๔ กิโลเมตร และเดินเท้าต่ออีกประมาณ ๓๐ นาที มี “พระพุทธบาทสี่รอย” สถานที่แห่งนี้ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ ครูบาปัญโญต้องหลบหนีไปพำนักซ่อนตัวบนนั้น และต่อมาเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะมากราบเยี่ยมครูบาปัญโญที่วัดหนองป่าตึงครั้งใด ครูบาทั้งสองรูปมักชวนกันขึ้นไปนั่งปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานบนยอดเขานี้เสมอ ปัจจุบันมีการสร้างอารามกลางป่าเป็นศาลาขนาดเล็ก มีพระมาจำพรรษา พบว่ากำแพงหินก่อล้อมที่สร้างในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยยังอยู่ครบ พื้นที่ประมาณ ๑ งาน

ชาวบ้านเล่าว่าครูบาเจ้าปัญโญมรณภาพเมื่ออายุ ๙๐ ปลายๆ ก่อนหน้าที่จะมีการสร้างสถานีตำรวจภูธรอำเภอทุ่งหัวช้าง เคยมีการตั้งเมรุศพครูบาปัญโญไว้บริเวณนั้น

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างคือพระวิหาร ๑ หลัง และศาลาบาตรอีก ๑ หลัง เดิมศาลาบาตรเคยมุงหลังคาด้วยแป้นเกล็ด ปัจจุบันปรับเปลี่ยนเป็นกระเบื้อง

พระวิหารหันหน้าไปสู่แม่น้ำลี้ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด ลักษณะเป็นวิหาร ๕ ห้อง โครงหลังคาเดิมก่อสร้างด้วยไม้ ลดชั้น ๒ ชดหรือ ๒ ตับ ภายในวิหารยุคก่อนเปิดเปลือยโครงสร้างหลังคา ต่อมาจึงอุดฝ้าเพดาน

พระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นสามองค์บนฐานแท่นแก้ว ที่ฐานตกแต่งลวดลายปูนปั้นแบบก้านขด หัวโต ฝีมือละม้ายกับช่างที่ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปปั้นที่วัดพระบาทห้วยอี่ลิง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ลวดลายที่หน้าแหนบเป็นลายนกยูง เหนือขึ้นไปเป็นพันธุ์พฤกษา ทำด้วยไม้แกะสลักประดับกระจก

ลวดลายปูนปั้นนกยูงบนหน้าแหนบทางทิศตะวันออก อัตลักษณ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระประธาน๓องค์ภายในพระวิหารตามรูปแบบที่นิยมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ลายก้านขดหัวโตปูนปั้นระบายสีที่ฐานแท่นแก้ว เป็นรูปแบบเฉพาะอีกลายหนึ่ง

ซุ้มประตูวิหารด้านข้างรูปราหู (หน้ากาล) ตอนบน และหน้าสิงห์ในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์

มีบันไดนาคขึ้นด้านข้าง ใกล้ห้องพระประธาน บานหน้าต่างและบานประตู ตกแต่งกรอบซุ้มด้วยปูนปั้นลายหน้าสิงห์ ถอดแบบจากแม่พิมพ์ อันเป็นรูปแบบที่นิยมในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารมีการบูรณะหลายครั้ง ระบุปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ที่ขื่อหน้าบัน พร้อมกับมีการวาดจิตรกรรมฝาผนังใหม่ ปัจจุบันวัดหนองป่าตึงกำลังก่อสร้างพระธาตุเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเอาช่างมาจากลำปาง ซึ่งพ่อหลวงผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลระบุว่าเดิมไม่เคยมีพระเจดีย์มาก่อน

มีมณฑปประดิษฐาน “สารูป” หรือรูปเหมือนของครูบาปัญโญ วิชโย สร้างมาราว ๑๐-๑๕ ปีมานี้ มีอัฐิของครูบาปัญโญฝังอยู่ในสารูปตามธรรมเนียมของชาวล้านนา ที่นิยมนำอัฐิมาบรรจุตรงบริเวณหัวใจของรูปเหมือน

มีประเพณีรำลึกถึงครูบาปัญโญ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ในช่วงสงกรานต์

สารูปครูบาปัญโญ วิชโย พระกรรมวาจาจารย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระพุทธบาทสี่รอยบนยอดเขาใกล้วัดหนองป่าตึง สถานที่วิปัสสนาของครูบาเจ้าศรีวิชัย

บทสรุปและภาคผนวก

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดลำพูน

วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ในจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นจังหวัดบ้านเกิดเมืองนอนนั้น พบว่ามีทั้งวัดแรก (วัดบ้านปาง) และวัดสุดท้าย (วัดจามเทวี) ที่สร้างในจังหวัดนี้ ส่วนจำนวนวัดที่สืบค้นมาได้จำนวน ๓๐ แห่งนั้นยังไม่ใช่ข้อยุติที่แน่ชัด เชื่อว่าหากมีการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดให้ถ้วนทั่วอาจมีจำนวนมากกว่านี้ เนื่องจากในช่วงบั้นปลายชีวิตครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กลับมาอยู่ที่จังหวัดลำพูน และยังคงเดินสายบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่ท่านมีความผูกพันอีกเป็นจำนวนมาก

ดังที่ได้กล่าวตอนต้นแล้วว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดในจังหวัดลำพูนเกือบทุกอำเภอยกเว้นอำเภอเวียงหนองล่อง ซึ่งแยกตัวมาจากอำเภอป่าซางและบางส่วนของบ้านโฮ่งนั้น กรณีอำเภอเวียงหนองล่องนี้ยังไม่ปรากฏรายชื่อจากเอกสารใดๆ ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัดแห่งใดบ้างหรือไม่ เพียงแต่มีข้อสังเกตว่า เมื่อวันพุธที่ ๔ มีนาคม ๒๔๘๔ แรม ๓ ค่ำ ตอนเคลื่อนขบวนศพสรีระร่างของครูบาเจ้าศรีวิชัยจากวัดบ้านปางมายังวัดจามเทวี เพื่อเตรียมบำเพ็ญกุศลศพนั้น ได้มีการนำศพครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะพักตามวัดต่างๆ จำนวน ๙ แห่ง แห่งละ ๒ คืน รวม ๑๘ คืนเพื่อให้ศิษยานุศิษย์ได้กราบคารวะแสดงกตัญญูตานุสรณ์ครั้งสุดท้าย ในบรรดาวัดทั้ง ๙ แห่งนั้น พบว่ามีการแวะวัดบ้านเวียงหนองล่องด้วย (ดูรายละเอียดในบทที่ ๑ ตอนอาพาธและมรณภาพ) แสดงว่าวัดแห่งนี้ต้องเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความผูกพันกับครูบาเจ้าศรีวิชัยในทางใดทางหนึ่ง เช่น ครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจเคยไปช่วยสร้างหรือบูรณะ (เพียงแต่ยังไม่พบหลักฐานด้านลายลักษณ์อักษร) หรืออาจเป็นวัดของสหธรรมิก/ศิษยานุศิษย์

นอกจากวัด ๓๐ แห่งที่มีหลักฐานยืนยันว่าเป็นผลงานการบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว ยังมีวัดอีกจำนวนหนึ่งที่อาจเป็นผลงานของท่านเช่นกัน เพียงแต่ขาดหลักฐานด้านลายลักษณ์และมุขปาฐะสนับสนุนอย่างแน่นหนัก มีเพียงหลักฐานด้านศิลปกรรมเท่านั้น หรือบางแห่งเป็นการไปช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ แต่เพียงบางส่วน สามารถแบ่งได้เป็นสามกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านไปร่วมฮอมเงิน

กลุ่มที่ ๒ วัดที่พบสัญลักษณ์รูปเสือ

กลุ่มที่ ๓ มีศิลปกรรมเหมือนกับอัตลักษณ์วัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กลุ่มที่ ๑
วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านไปร่วมฮอมเงิน

วัดประตูป่า

ตั้งอยู่ที่บ้านประตูป่า หมู่ที่ ๔ ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นวัดเก่าแก่ของชุมชนชาวยอง ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๑

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาวัดประตูป่าในปี ๒๔๖๕ คราวที่ได้รับนิมนต์ให้ไปบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา ขณะนั้นท่านพำนักอยู่ที่คณะเชียงยัน วัดพระธาตุหริภุญชัย ได้มุ่งหน้าขึ้นทิศเหนือโดยผ่านวัดประตูป่า ณ ที่แห่งนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบแผ่นทองคำเปลว ๒ พันอับ (แผ่น) เพื่อให้

ครูบาธรรมชัย เจ้าอาวาสวัดประตูป่า ดำเนินการนำไปติดที่หอธรรมไม้ ดังที่พระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจได้พรรณนาไว้ในคำคร่าวว่า

“พระไชยา ท่านคลาจากวัด
นิราสผ้ายเดือนเมือ
ขึ้นสู่ทิศ วันตกแจ่งเหนือ
*ท่องเทียวเมือ เถิง**ม่วงพันต้น***
หลังเที่ยงสองโมง ตระวันบ่ายปั้น
ไปหยุดพักรนแดดฟัด
*ที่นอกอาวา **ประตูป่าวัด***
ยามเมื่ออั้นทันใด
ผู้เป็นเจ้าวัด ตนท่านศีลใส
***ชื่อธัมมไชย** ผู้เป็นแก่เหง้า*
มานิมนต์ ไชยาท่านเจ้า
ทังขุยมเณรคณะ
ไปพักวิหาร สถานแห่งพระ
เลยลวดหื้อทำทาน
สมณะ เครื่องปริกขาร
คันเสร็จเมี้ยนทาน ธัมมไชยเจ้า
***พระสีวิไชย** สีลใสบ่เส้า*
เอาสองพันคำมอบอั๊บ
ติดหอธัมม์ ประตูป่าวัด
เลยลวดผ้ายไคลคลา
ไปพักหน้าวัด เดื่อหงกสาขา
ริมสาครา แม่พิงฝ่ายหน้า...”

หอธรรมวัดประตูป่า ปัจจุบันได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยกรมศิลปากรประกาศในราชกิจจานุเบกษา รวมทั้งได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ จากข้อมูลคร่าว ๆที่พรรณนามานี้แสดงให้เห็นว่าหอธรรมหลังนี้สร้างขึ้นมาก่อนหน้าการเดินทางมาถึงของครูบาเจ้าศรีวิชัย และขณะนั้นอาจกำลังมีการบูรณะใหม่อีกครั้ง โดยอยู่ในช่วงลงรักปิดทอง พบว่าหอธรรมหลังนี้มีการปิดทองคำเปลวที่องค์ประกอบสถาปัตยกรรมทั่วทุกจุด ทั้งหน้าบันเสา เชิงชายหลังคา นาคทันต์ ผนังอาคาร บานประตูหน้าต่าง บางทีอาจเป็นไปได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจชี้แนะรูปแบบศิลปะบางอย่างให้แก่สล่าชาวยองที่

หอธรรมวัดประตูป่าที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบทองคำเปลวให้ครูบาธรรมชัยนำไปติด

กำลังก่อสร้าง เช่นการแนะนำให้ทำรูปหอรมานสู้รบกัน ในลักษณะภาพจับ หรือการทำรูปนกยูงที่บานหน้าต่าง หรือในทางกลับกัน ทั้งรูปหอรมานกับนกยูงอาจมีมาก่อนแล้วโดยสล่าชาวยอง และด้วยความที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ทั้งสองอย่างนี้ บางทีครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจขอช่างชาวยองให้ติดสอยห้อยตามไปร่วมสร้างงานศิลปะตามเส้นทางวัดที่ท่านต้องมุ่งหน้าไปสู่วัดพระเจ้าตนหลวงก็เป็นได้

ภาพซ้าย **บานหน้าต่างหอธรรมวัดประตูป่าเขียนลายนกยูง** ***ภาพขวา*** **นาคทันต์รูปหอรมาน**

กลุ่มที่ ๒
วัดที่พบสัญลักษณ์รูปเสือ

วัดพระยืน

อยู่ที่บ้านพระยืน ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยแรกสร้างนคร

หน้าบันวิหารวัดพระยืน ที่เคยมีรูปเสือสัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หริภุญไชย มีสถานะเป็นหนึ่งในสี่มุมเมืองของพระนางจามเทวี ครั้น พ.ศ. ๑๙๑๒ พระญากือนา กษัตริย์เชียงใหม่ได้นิมนต์พระสุมนเถระจากสุโขทัยมาจำพรรษา จากนั้นได้ก่อตั้งนิกายลังกาวงศ์ ฝ่ายรามัญวงศ์ครั้งแรกในภาคเหนือที่วัดสวนดอก เชียงใหม่

วัดนี้ได้ข้อมูลมาจากนักวิชาการด้านภาษาโบราณ และเป็นกวี ชื่อไพฑูรย์ พรหมวิจิตร (นามสกุลจริง ดอกบัวแก้ว) ชาวอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อดีตนักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เล่าว่าสมัยที่เคยเป็นสามเณรระหว่างปี ๒๕๑๔-๒๕๑๗ ได้มาศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมที่โรงเรียนเมธีวุฒิกร โดยพำนักอยู่ที่วัดพระยืน ยืนยันว่าเคยเห็นสัญลักษณ์รูปเสือประดับอยู่บนหน้าแหนบพระวิหารก่อนที่จะมีการบูรณะใหม่แล้วลบรูปเสือออกไป แต่ยังมีรูปเสืออยู่ที่ฐานลานประทักษิณของพระเจดีย์ด้านทิศใต้ ซึ่งอดีตเจ้าอาวาสวัดพระยืน พระมหาบุญชู สิริมงฺคโล ในสมัยที่ไพฑูรย์มาขออาศัยอยู่เพื่อศึกษาเล่าเรียนนั้น เล่าว่าวัดพระยืนเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะ

สัมภาษณ์ ดร. พระครูภาวนาโสภิต วิ. อดีตเจ้าอาวาสวัดพระยืน วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘ กล่าวว่าประเด็นเรื่องเสือกับครูบาเจ้าศรีวิชัยนี้ยังไม่เคยมีใครศึกษาค้นคว้ามาก่อน จากข้อมูลเดิมทราบแต่เพียงว่ารูปเสือมีมานานแล้ว ทำให้ชาวยองแถวนี้นิยมเรียกว่า “วัดกู่เสือ” ไม่แน่ใจว่าการปั้นรูปเสือจะเกี่ยวข้องกับสิ่งไรแน่ อาจเป็นปีที่ชาวยองมาตั้งถิ่นฐานในลำพูนตรงกับปีเสือก็เป็นได้ บ้างว่าเพราะเสือมาเกิดลูกที่นี่ หลักฐานที่แน่ชัดคือมีการบูรณะครั้งใหญ่ในปี ๒๔๔๗ สมัย

พระเจ้าทันใจวัดพระยืน รูปแบบศิลปะเหมือนกันกับผลงานการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

รูปเสือคล้ายสัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ฐานเจดีย์วัดพระยืนทิศใต้

เจ้าหลวงอินทยงยศโชติ ไม่แน่ใจว่ารูปเสือมีการปั้นแล้วหรือยัง ปีที่บูรณะนั้นอาจจะเป็นปีเสือก็ได้ ส่วนวิหารมีการบูรณะครั้งสุดท้ายเมื่อปี ๒๕๔๗ สมัยเจ้าอาวาสรูปก่อนคือ พระมหาวิโรจน์ ซึ่งน่าเสียดายว่าไม่มีภาพถ่ายเก่าที่จะนำมาใช้ยืนยันเรื่องหน้าบันรูปเสือตามที่อดีตสามเณรไพฑูรย์ยืนยัน

ในทรรศนะส่วนตัวของอดีตเจ้าอาวาสคิดว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่น่าจะมาบูรณะวัดพระยืน เพราะว่าในสมัยพระครูมงคลญาณมุณี เป็นเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ได้มีการสอบสวนครูบาเจ้าศรีวิชัย ในกรณีต้องอธิกรณ์ซึ่งขณะนั้นวัดพระยืนก็เป็นวัดหนึ่งที่อยู่ในฝ่ายผู้มีอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ลำพูน ดังนั้นวัดพระยืนจึงไม่น่าจะอยู่ในข่ายที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบูรณะได้

ในทรรศนะของผู้วิจัย มีความเห็นว่า วัดที่เคยอยู่ในฝ่ายผู้บริหารมีอำนาจเคยดำเนินคดีการต้องอธิกรณ์กับครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น มีอยู่หลายวัดที่หลังจากพ้นการต้องอธิกรณ์แล้ว เมื่อสถานการณ์ทางบ้านเมืองคลี่คลาย ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักหวนกลับไปบูรณปฏิสังขรณ์วัดนั้น ๆ ดังเช่นวัดชัยมงคล (ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยถูกกักบริเวณ ๒๓ วัน) วัดพระธาตุหริภุญชัย

(ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยถูกกักบริเวณ ๒ ปีที่คณะอัฏฐารส) หรือในจังหวัดเชียงใหม่คือวัดเกตการาม ก็เป็นวัดฝ่ายเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ที่เคยดำเนินคดีกับครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ยังไปบูรณะ

กรณีรูปปั้นเสือที่ฐานเจดีย์นั้น มีความเป็นไปได้สูงว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งน่าจะมาบูรณะอีกครั้งภายหลังปี ๒๔๔๗ จากการที่เจ้าหลวงอินทยงยศโชติบูรณะไปแล้วครั้งหนึ่ง เนื่องจากธรรมเนียมในการปั้นรูปเสือหรือปีนักษัตรใด ๆ ที่ฐานเจดีย์นั้นไม่เคยปรากฏมาก่อนในวัฒนธรรมล้านนา เป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่เริ่มต้นขึ้นในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

กอปรกับ ทางด้านทิศตะวันตกของพระเจดีย์มี “พระเจ้าทันใจ” ปูนปั้นองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ ซึ่งตามประวัติของวัดพระยืนก็ไม่ระบุถึงปีศักราชที่สร้าง พิจารณาจากพุทธลักษณะโดยรวม พระพุทธรูปองค์นี้มีความละม้ายคล้ายคลึงกับ “พระเจ้าทันใจ” ที่พบในลำพูน อันเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายแห่ง อาทิ ที่วัดดอยติ วัดพระธาตุดอยห้างบาตร เป็นต้น เนื่องจากคติการสร้างพระเจ้าทันใจนิยมมากในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดต้นผึ้ง

ตั้งอยู่ที่ถนนสายลำพูน-เชียงใหม่ ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สร้างเมื่อปี ๒๔๐๐ โดยเจ้าราชบุตร เจ้าแม่เกี๋ยง ณ ลำพูน ปัจจุบันมีเสนาสนะสำคัญเหลือเพียงพระอุโบสถหลังเดียว ก่อนหน้านั้นยังเคยมีพระวิหารอีกหลังหนึ่ง แต่ได้ถูกอดีตเจ้าอาวาสรื้อไปเมื่อปี ๒๕๕๑ จากภาพถ่ายเก่าของพระวิหารหลังที่ถูกรื้อไปนั้น ที่หน้าบันพบสัญลักษณ์ลายรูปเสือปรากฏอยู่คล้ายกับผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจไปบูรณะวิหารวัดต้นผึ้งในช่วงที่ครูบาอภิชัย อภิชโย เป็นเจ้าอาวาส ระหว่างปี ๒๔๗๐-๒๔๘๒

เนื่องจากตัววิหารรื้อไปแล้ว และมีการเปลี่ยนเจ้าอาวาสรูปใหม่ ทำให้ไม่สามารถติดตามสืบค้นข้อมูลเชิงลึกได้อีก

กลุ่มที่ ๓
มีศิลปกรรมเหมือนกับอัตลักษณ์วัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดหนองสร้อย

อยู่ที่บ้านหนองสร้อย หมู่ที่ ๑ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ทำเลของวัดตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เป็นเส้นทางเดินผ่านไปมาตลอดเวลา นั่นคือ ระหว่างกลุ่มวัดพระพุทธบาทตากผ้า พระนอนม่อนช้าง กับกลุ่มวัดทาดอยแต ทาดอยครั่ง ทาดอยคำ ซึ่งศิลปกรรมของวิหารวัดหนองสร้อยมีรูปแบบตามอัตลักษณ์เฉพาะผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างโดดเด่น นับแต่ลวดลายไม้แกะสลักประดับบนหน้าแหนบ ทำเป็นรูปหอรมานหรือหนุมาน รวมทั้งที่นาคทันต์ การใช้กระจกสีประดับตามเสาประดับกรอบประตู และฐานแท่นแก้ว เป็นต้น

หน้าบันวิหารวัดต้นผึ้ง ถ่ายปี ๒๕๕๐ (รื้อแล้ว) มีรูปเสือปูนปั้นเหมือนศิลปะครูบาเจ้าศรีวิชัย

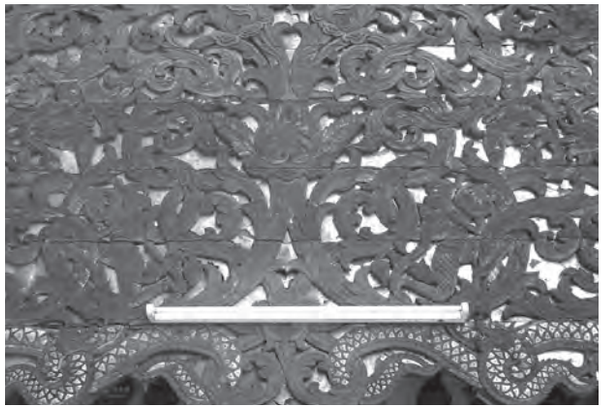

หน้าแหนบวิหารวัดหนองสร้อย รูปหนุมาน คอกสับปะรด เป็นรูปแบบเฉพาะครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารวัดหนองสร้อย แท่นแก้วติดกระจกสีรองรับพระเจ้าทั้ง ๕ เป็นรูปแบบเฉพาะครูบาเจ้าศรีวิชัย

เมื่อลงพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดหนองสร้อย เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ทางวัดไม่ทราบประวัติความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยแต่อย่างใด ทราบแต่เพียงว่าผู้ก่อสร้างเป็นสล่าชาวยองป่าซาง

พิจารณาจากรายชื่ออดีตเจ้าอาวาส ๒ รูป ล้วนเป็นสหธรรมิกและลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งสิ้น ได้แก่ ครูบาคำอ้าย (๒๔๔๕ - ๒๔๗๗) และครูบาอิ่นคำ คมฺภีโร (๒๔๗๗ - ๒๕๑๙) จึงอาจเป็นไปได้ว่าวิหารวัดหนองสร้อยก็เป็นอีกหนึ่งผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพียงแต่ยังไม่พบหลักฐานด้านลายลักษณ์หรือมุขปาฐะที่แน่ชัด มีเพียงหลักฐานด้านรูปแบบศิลปกรรมและทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดเส้นทางจาริกแสวงบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดฉางข้าวน้อยเหนือ

อยู่ที่บ้านฉางข้าวน้อยเหนือ ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ตามประวัติระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ โดยครูบาคันธา และครูบาปินตา แต่จากรูปแบบศิลปกรรมของพระวิหาร และหอธรรม พบว่าลักษณะหน้าแหนบมีการบูรณะใหม่โดยฝีมือช่างกลุ่มเดียวกันกับที่เดินทางไปสร้างและบูรณะวัดต่างๆ ให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยเฉพาะพบลวดลาย “ดอกสับปะรด” ปรากฏอย่างโดดเด่น

วัดแห่งนี้มีความผูกพันกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นอย่างมาก ในยุคของพระครูพุทธิวงศ์ธาดา (ครูบาพุทธิวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๐-๒๔๘๒) เป็นเจ้าอาวาส เนื่องจากครูบาพุทธิวงศ์เป็นผู้มีบารมีมาก และคอยดูแลวัด (ในนิกายยองเดิม) ของเขตอำเภอป่าซาง ท่านได้ขอให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปช่วยบูรณะวัดพระพุทธบาทตากผ้า และวัดพระนอนม่อนช้าง ดังนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับครูบาพุทธิวงศ์ และอาจมีการมาช่วยบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในวัดฉางข้าวน้อยเหนือด้วยก็เป็นได้ เพียงแต่ยังไม่พบหลักฐานด้านลายลักษณ์

วัดฉางข้าวน้อยเหนือ รูปทรงวิหารคล้ายผลงานในกระบวนครูบาเจ้าศรีวิชัย

ลายดอกสับปะรดท่ามกลางพันธุ์พฤกษาที่หน้าบันศาลาบาตรวัดฉางข้าวน้อยเหนือ

หรือในทางกลับกัน สล่าชาวยองเป็นผู้มีฝีมือในก่อสร้างสถาปัตยกรรม และการแกะสลักไม้ปิดทองติดกระจกจีนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว อาจเป็นไปได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นำช่างหรือสล่าชาวยองจากกลุ่มวัดหนองสร้อย และวัดฉางข้าวน้อยเหนือ รวมไปถึงวัดอื่นๆ อีกจำนวนมาก ติดตามไปก่อสร้างงานศิลปกรรมในส่วนที่ต้องใช้ความประณีตเฉพาะทาง

วัดกู่ขาว

ตั้งอยู่ที่ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กับวัดป่าพลู วัดห้วยกาน วัดดอยก้อม ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปในซุ้มมณฑป (โขงพระเจ้า) จำนวน ๕ องค์ ตามคติพระเจ้าทั้ง ๕ ประดับกระจกสีชิ้นเล็กๆ อย่างรุ่มรวย คล้ายกับรูปแบบงานศิลปกรรมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างมาก

พระเจ้าทั้ง ๕ วัดกู่ขาว ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง ติดกระจกสีที่แท่นแก้วเหมือนกันกับผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กรอบซุ้มประตูทางเข้าพระวิหารวัดศรีบุญเรือง ถนนอินทยงยศ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างผลงานในสกุลช่างครูบาเจ้าศรีวิชัย แม้ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาช่วยบูรณปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้หรือไม่อย่างไร แต่จากรูปแบบศิลปกรรม ไม่ว่ากรอบซุ้มบันแถลงพญานาคเกี้ยว ๒ ชั้น รูปพระครุฑพ่าห์ (พระนารายณ์ทรงครุฑ) หน้ากาล และกรรมวิธีการใช้ปูนปั้นระบายสีแบบฝรั่งเป็นรูปดอกไม้กระจายอยู่ทั่วกรอบซุ้มนั้น ล้วนสะท้อนถึงการที่วัดแห่งนี้รับอิทธิพลกระบวนแบบศิลปะของครูบาเจ้าศรีวิชัยมาใช้อย่างเต็มที่

จังหวัดเชียงใหม่

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีผลงานการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวนมากที่สุด กล่าวคือมากถึง ๕๘ วัด และหากถ้ายิ่งนับรวมกับภาคผนวกสำหรับวัดปลีกย่อย ก็อาจมีจำนวนรวมถึงเกือบ ๘๐ วัด เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจาก ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์เป็นระยะเวลายาวนานนับทศวรรษ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๖ - ๒๔๗๘) อันเป็นช่วงเวลาที่มีคณะศรัทธาจากวัดต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ได้หลั่งไหลกันมานิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ไปนั่งหนักเป็นประธานการก่อสร้างและบูรณะเสนาสังฆิกะจำนวนมหาศาลหลายแห่งท่านเดินทางไปดูแลด้วยตนเอง และอีกหลายแห่งที่ท่านได้มอบหมายให้สหธรรมิกหรือศิษยานุศิษย์ดำเนินการแทน

จังหวัดเชียงใหม่มี ๒๕ อำเภอ พบว่าผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยกระจายตัวอยู่ใน ๒๐ อำเภอ เรียงจำนวนจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังนี้

อำเภอเมือง ๑๔ แห่ง, อำเภอแม่แตง ๗ แห่ง, อำเภอสะเมิง ๔ แห่ง, อำเภอสันป่าตอง อำเภอพร้าว และอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอละ ๓ แห่ง, อำเภอจอมทอง อำเภอเชียงดาว อำเภอดอยเต่า อำเภอแม่วาง อำเภอแม่ออน อำเภอแม่ริม อำเภอแม่อาย อำเภอสันกำแพง อำเภอหางดง และอำเภอฮอด อำเภอละ ๒ แห่ง, อำเภอกัลยาณิวัฒนา อำเภอไชยปราการ อำเภอสันทราย และอำเภอสารภี อำเภอละ ๑ แห่ง

ส่วนอำเภอที่ไม่ปรากฏผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีจำนวน ๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอดอยหล่อ อำเภอฝาง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอเวียงแหง และอำเภออมก๋อย

ในการศึกษาวิจัย ได้แบ่งกลุ่มผลงานการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในจังหวัดเชียงใหม่ ออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

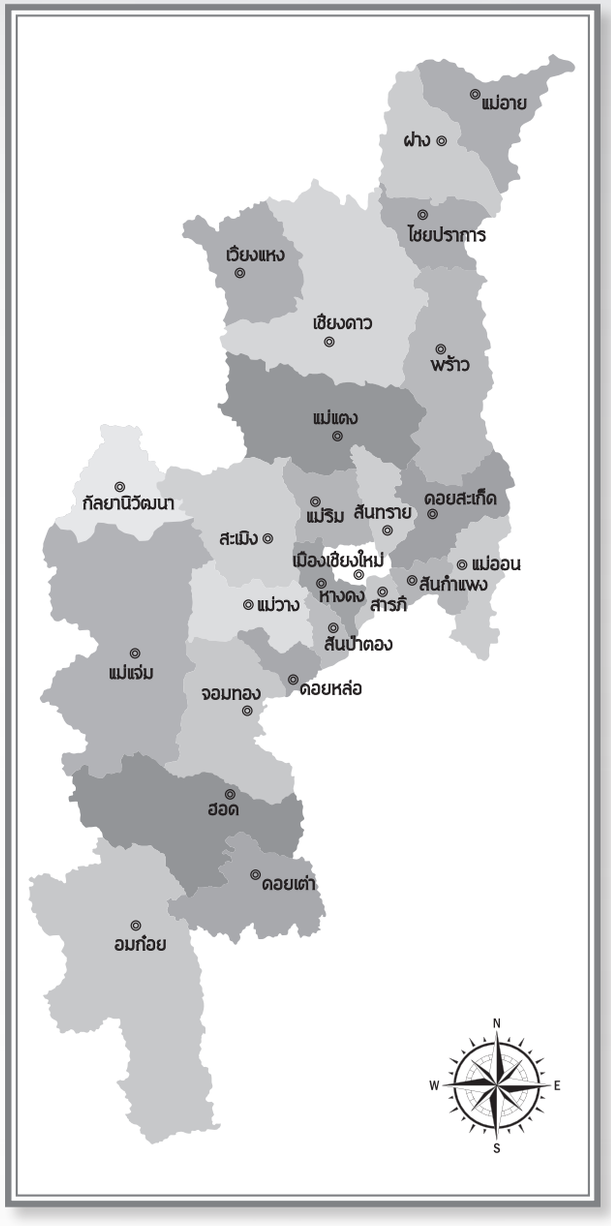

แผนที่จังหวัดเชียงใหม่ แสดงที่ตั้งอำเภอทั้ง ๒๕

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

๑. วัดกู่เต้า	อำเภอเมือง
๒. วัดเชียงมั่น	อำเภอเมือง
๓. วัดดับภัย	อำเภอเมือง
๔. วัดศรีโสดา	อำเภอเมือง
๕. วัดผาลาด (สกทาคามี)	อำเภอเมือง
๖. วัดพุทธอุทยานอนาคามี	อำเภอเมือง
๗. วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร (อรหันตา)	อำเภอเมือง
๘. วัดสวนดอก พระอารามหลวง	อำเภอเมือง
๙. วัดถ้ำเชียงดาว	อำเภอเชียงดาว
๑๐. วัดปางมะโอ	อำเภอเชียงดาว
๑๑. วัดดอนเจียง	อำเภอแม่แตง
๑๒. วัดทุ่งตูม	อำเภอสันป่าตอง
๑๓. วัดพระบาทยั้งหวีด	อำเภอสันป่าตอง
๑๔. วัดข้าวแท่นน้อย	อำเภอสันทราย
๑๕. วัดเวียงด้ง	อำเภอหางดง
๑๖. วัดพระพุทธบาทแก้วข้าว	อำเภอฮอด
๑๗. วัดพระธาตุจอมคีรี	อำเภอไชยปราการ
๑๘. วัดจันทร์	อำเภอกัลยาณิวัฒนา

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

๑๙. วัดเกตการาม	อำเภอเมือง
๒๐. วัดต้นปิน	อำเภอเมือง
๒๑. วัดปราสาท	อำเภอเมือง
๒๒. วัดป่าแดง	อำเภอเมือง
๒๓. วัดพระธาตุดอยคำ	อำเภอเมือง
๒๔. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	อำเภอเมือง
๒๕. วัดพระบาทห้วยอี่ลิง	อำเภอจอมทอง
๒๖. วัดพันหลัง	อำเภอดอยสะเก็ด
๒๗. วัดพระธาตุดอยสะเก็ด	อำเภอดอยสะเก็ด
๒๘. วัดพระนอนหนองผึ้ง	อำเภอสารภี
๒๙. วัดป่าจี้	อำเภอแม่แตง
๓๐. วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง	อำเภอแม่แตง
๓๑. วัดร่ำเปิง	อำเภอแม่แตง
๓๒. วัดสบเปิง	อำเภอแม่แตง
๓๓. วัดพระนอนขอนม่วง	อำเภอแม่ริม
๓๔. วัดพระพุทธบาทสี่รอย	อำเภอแม่ริม
๓๕. วัดบ่อแก้ววนาราม	อำเภอสะเมิง

๓๖. วัดพระธาตุม่อนเปี๊ยะ	อำเภอสะเมิง
๓๗. วัดยั้งเมิน	อำเภอสะเมิง
๓๘. วัดพระธาตุสบฝาง	อำเภอแม่อาย
๓๙. วัดพระธาตุกลางใจเมือง	อำเภอพร้าว
๔๐. วัดมะขามหลวง	อำเภอสันป่าตอง
๔๑. วัดพระนอนแม่ปูคา	อำเภอสันกำแพง
๔๒. วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง	อำเภอดอยเต่า
๔๓. วัดพระพุทธบาทตะเมาะ	อำเภอดอยเต่า
๔๔. วัดดอยธาตุ (พระธาตุแม่เตียน)	อำเภอแม่วาง
๔๕. วัดพระธาตุดอยผาตั้ง	อำเภอแม่ออน

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

๔๖. วัดสบสอย	อำเภอจอมทอง
๔๗. วัดพระธาตุดอยกู่	อำเภอดอยสะเก็ด
๔๘. วัดพระธาตุศรีวิชัย (จอมงืด)	อำเภอแม่แตง
๔๙. วัดแม่ขะจาน	อำเภอแม่แตง
๕๐. วัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม	อำเภอสะเมิง
๕๑. วัดท่าตอน (พระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก)	อำเภอแม่อาย
๕๒. วัดพระธาตุจอมหิน	อำเภอพร้าว
๕๓. วัดพระธาตุม่วงเนิ้ง	อำเภอพร้าว
๕๔. วัดบ่อสร้าง	อำเภอสันกำแพง
๕๕. วัดทองศิริ (แม่ขนิลเหนือ)	อำเภอหางดง
๕๖. วัดพระธาตุเจดีย์น้อย	อำเภอฮอด
๕๗. วัดหลวงขุนวิน	อำเภอแม่วาง
๕๘. วัดถ้ำเมืองออน	อำเภอแม่ออน

นอกจากนี้แล้วยังมีวัดอีกจำนวนหนึ่งที่มีความก้ำกึ่งไม่อาจชี้ชัดได้ว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่ ผู้สนใจสามารถศึกษาได้ในภาคผนวก

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

วัดกู่เต้า (เวฬุวนาราม)

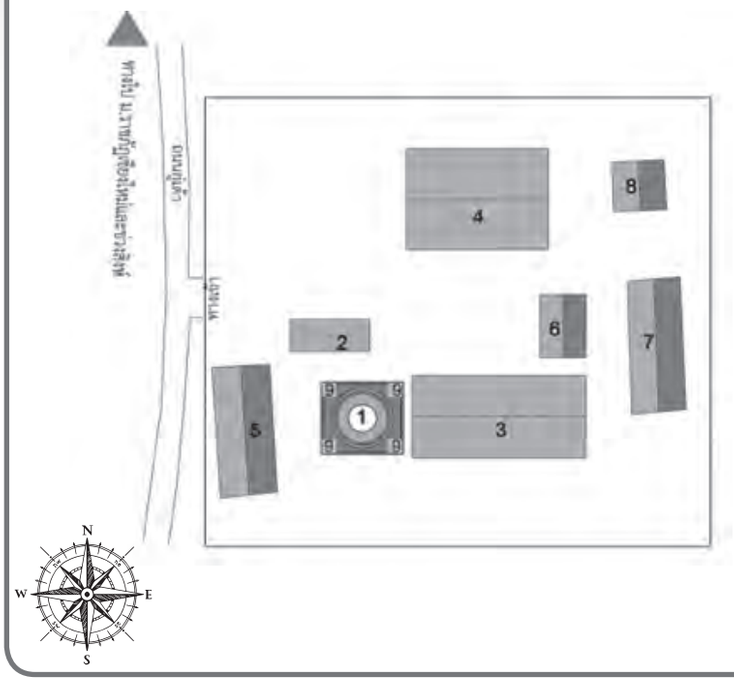

1 เจดีย์ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระอุโบสถ
3 พระวิหารหลวง
4 ศาลาปันปอน (ปันพร)
5 ศาลาหลังเปียง
6 ศาลาอเนกประสงค์
7 กุฏิพระสงฆ์
8 หอระฆัง
9 รูปปั้นเสือ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาส

พระครูประภัศร์ธรรมรังษี (ครูบาจันทรังษี) พ.ศ. ๒๕๑๔ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๖๗๑๒๓๓๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๐ ถนนกู่เต้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

จากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๓.๓ กิโลเมตร ตั้งอยู่ใกล้กับสนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ ด้านรอบนอกคูเมืองฝั่งประตูช้างเผือก ทางไปมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พิกัด ๑๘.๘๐๒๔๕๘, ๙๘.๙๘๘๗๗๗

ความสำคัญของวัด

คำว่า “เวฬุวัน” หมายถึงป่าไผ่ ในอดีตตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ขึ้นไป วัดเคยตั้งอยู่ในป่าไผ่จริง ๆ นอกจากนี้ยังมีชื่อพื้นเมืองดั้งเดิมอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดป่าหก” เป็นการเรียกตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก

สำหรับชื่อ “กู่เต้า” นั้นเป็นภาษาไทยวน “กู่” แปลว่าที่บรรจุอัฐิ หรือเถ้าถ่านที่เผาศพ คำว่า “เต้า” แปลว่าผลแตงโม รวมความว่าเป็นที่บรรจุอัฐิที่สร้างด้วยรูปทรงกลมซ้อนชั้นคล้ายกับผลแตงโม

เกี่ยวกับความเป็นมาของเจดีย์วัดกู่เต้านี้ มีเรื่องเล่ากันหลายกระแส

กระแสแรก กรมศิลปากรได้มาจากการสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ ขณะที่สำรวจพระเจดีย์เพื่อทำการขึ้น

ทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ คนสูงอายุเล่าว่า ครั้งหนึ่งเมื่อพม่ายกทัพมาตีนครเชียงใหม่เข้าหักเอาเมืองไม่ได้ จึงท้าพนันสร้างเจดีย์แข่งกัน ฝ่ายไหนทำเสร็จก่อนเป็นผู้ชนะ ทางพม่าสร้างเจดีย์กู่เต้า ทางเชียงใหม่สร้างพระเจดีย์ใหญ่กลางใจเมือง แต่เชียงใหม่สร้างได้เพียงแค่ฐาน ทางพม่าสร้างเสร็จกว่าครึ่งองค์แล้ว ฝ่ายเชียงใหม่จึงใช้อุบายสานเสื่อลำแพนหลายผืนทาสีดินแดงคล้ายอิฐใช้ไม้ไผ่ลำยาวเอาโคนฝังดินทำเป็นรูปเจดีย์ แล้วเอาเสื่อล้อมติดโครงไม้ไผ่จนถึงยอด มองไกลๆ คล้ายเจดีย์ใหญ่เพื่อให้พม่าเห็นเข้านึกว่าตนแพ้จะได้เลิกทัพกลับไป เรื่องที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตำนานบอกเล่าสืบต่อกันมา ไม่สามารถระบุตัวบุคคลและศักราชได้

อีกกระแสหนึ่ง เล่าว่าเจดีย์ที่เห็นเป็นรูปทรงกลมนี้เป็นที่บรรจุอัฐิเจ้านายองค์หนึ่งของราชวงศ์พม่า หลายท่านสันนิษฐานว่าอาจเป็นอัฐิของเจ้าฟ้าสารวดี ซึ่งมีหลายชื่อบ้างเรียกพระเจ้ามังทรา บ้างเรียกอโนรธา เมงสอ (มังช่อ) ราชโอรสของพระเจ้าบุเรงนอง ซึ่งส่งมาครองเมืองเชียงใหม่ในระหว่าง พ.ศ. ๒๑๒๑-๒๑๕๖

อย่างไรก็ดี **นักวิชาการเห็นว่าพระเจดีย์กู่เต้าน่าจะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในส่วนเกศาธาตุมากกว่า โดยสร้างมาแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้าติโลกราช และยังเป็นหนึ่งในแปดวัดที่พระองค์ทรงเลื่อมใสเสด็จพระราชดำเนินมาอยู่เนืองๆ**

ชื่อของวัดเวฬุวนาราม ได้ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ ๕ ดังนี้

*“สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทรงประทับนั่งที่โคนไม้หกกอหนึ่ง แล้วพยากรณ์ว่า ต่อไปภายหน้า สถานที่นี้จะได้ชื่อว่า **“ป่าเวฬุวนาราม”** แล้วพระอรหันต์และพระเจ้าอโศกราช ก็ทูลขอพระเกศาธาตุหนึ่งองค์ บรรจุไว้ในที่นั้นปรากฏชื่อว่า **“เวฬุวันวัดป่าหก”** บัดนี้แล”*

อาจเป็นไปได้ว่าต่อมาในสมัยพระเจ้ามังทรา อาจมีความเลื่อมใสศรัทธา จึงได้ทำการบูรณะ ทำให้เกิดความสับสนด้านข้อมูล

พระเจดีย์มีรูปแบบแปลกคล้ายเจดีย์ปล่อง รูปร่างเป็นทรงบาตรคว่ำ หรือผลน้ำเต้าซ้อน ลดหลั่นจากใหญ่ไปหาเล็ก ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีซุ้มจระนำ (ซุ้มพระพุทธรูป) ๔ ด้าน ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ คล้ายศิลปะแบบมัณฑะเลย์ องค์เจดีย์แต่ละชั้นทำด้วยปูนปั้นเคลือบเซรามิกประดับกระจกจีนสีเงินสีทอง เป็นลายดอกไม้เล็กๆ ซึ่งเป็นการบูรณะใหม่ในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ ๗

ในขณะที่ยอดฉัตรของพระเจดีย์เคยหักโค่นด้วยวาตภัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ทำให้มีการต่อเติมจนสูงขึ้นกว่าเก่าใน พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับการบูรณะ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยกรมศิลปากร กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๔ มีการเปลี่ยนปลียอด (ลำปลี) อีกครั้ง

ลักษณะของเจดีย์รูปบาตรนั้น ภาษาเหนือเรียกบาตรว่า “โอ” หรือ “ขันโอ” เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ และการทำบาตรซ้อน ๕ ชั้น หมายถึงพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ในภัทรกัป ตามความเชื่อของชาวล้านนา กอปรด้วย พระกกุสันโธ พระโกนาคมน์ พระมหากัสสปะ พระโคตมะ และพระศรีอาริยเมตไตรย ซึ่งองค์สุดท้ายนี้จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไปในกาลข้างหน้า

ภายในวัดมีพระอุโบสถที่ตกแต่งทางขึ้นด้วยบันไดนาค สร้างโดยนายกิม- นางเง็ก นิ่มเซ่งเฮ็ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ต่อมานางกิมไล และนางบัวตองมาสร้างหน้าจั่วถวาย พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นปีเดียวกับพระพรหมเสน พฺรหฺมเสโน เป็นเจ้าอาวาส

ส่วนสิงห์ ๒ ตัวที่อยู่ตรงหน้าวิหาร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

วัดกู่เต้าได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ และได้ประกาศกำหนดขอบเขตวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒

วัดกู่เต้ามี “งานประเพณีบวชลูกแก้ว” หรือ “ปอยส่างลอง” จัดขึ้นเป็นประจำระหว่างวันที่ ๒๓-๒๕ มีนาคมของทุกปี เนื่องจากชุมชนแห่งนี้สมัยก่อนเมื่อ ๕๐ กว่าปีเป็นถิ่นอาศัยของชาวไทใหญ่

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผู้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดกู่เต้า คือ

เจดีย์กู่เต้าทรงกลม ๕ ชั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัย บูรณะตามรูปแบบเดิม

ภาพถ่ายเก่าพระวิหารหลังเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างเมื่อปี ๒๔๗๕ ถ่ายเมื่อปี ๒๕๒๓

“พระดวงคำ” หรือที่นิยมเรียกกันว่า “พระดำหลู่” ขณะนั้นเป็นเจ้าอาวาส ได้ไปอาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระวิหาร

สิ่งก่อสร้างหรือร่องรอยของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดกู่เต้ามีดังนี้

๑. การบูรณะฐานพระเจดีย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔

๒. การสร้างพระวิหารหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕

ในส่วนของการบูรณะฐานพระเจดีย์ หรือที่ภาษาเหนือเรียกว่า “ตีนธาตุ” นั้น วิทยานิพนธ์ของโสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่า**ซ่อมแซมธาตุกู่เต้า รวมทั้งค่าทำทานสมโภชฉลองพระธาตุจำนวนทั้งสิ้น ๙๐๙ รูเปีย ๔๓ สตางค์** แต่ไม่ได้ระบุศักราช

โดยที่ท่านไม่ได้ไปแตะต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขเจดีย์ของเดิมที่เป็นทรงน้ำเต้าแต่อย่างใดเลย ทำการบูรณะแค่ตีนธาตุ หรือตีนธรณี ณ ลานประทักษิณชั้นในเท่านั้น โดยปั้นเสือหมอบ ๒ ตัวและเสือนั่งชันขาหน้าอีก ๒ ตัว รวม ๔ ตัวไว้ตามมุมฐานสี่เหลี่ยม ให้ทำหน้าที่เป็นสัตว์คอยเฝ้าพิทักษ์ศาสนสถาน ปัจจุบันเหลือเสือผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเพียง ๓ ตัว ตัวหนึ่งชำรุดไป “เสี่ยมี” ซึ่งเป็นศรัทธาวัดจึงได้บริจาคทรัพย์จ้างช่างท้องถิ่นปั้นขึ้นมาใหม่

นอกจากนี้ บริเวณใกล้กันกับรูปเสือ ยังได้สร้าง “ธาตุน้อย” หรือ “สถูปิกะ” (เจดีย์จำลองขนาดเล็ก) ไว้ที่มุมทั้ง ๔ บนตีนธาตุอีกด้วย จนทำให้เมื่อมองโดยรวมจากมุมบนจะเห็นเป็น ๕ ยอด ลักษณะของเจดีย์ทรง ๕ ยอดนี้ คติโบราณมีความหมายถึงเขาพระสุเมรุ ซึ่งมี ๕ ยอด แต่ในนัยของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น อาจแทนสัญลักษณ์ของพระเจ้าทั้ง ๕ หรือพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ในภัทรกัปก็เป็นได้

สถูปิกะ (ธาตุน้อย) ประดับฐานมุมพระเจดีย์กู่เต้าทั้ง ๔ ทิศ สร้างเพิ่มโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในส่วนของพระวิหาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างขึ้นมาใหม่ หลังจากที่บูรณะตีนธาตุเสร็จได้ ๓ เดือน จากภาพถ่ายเก่า พบว่ามีลักษณะคล้ายกับวัดดับภัยและวัดศรีโสดา แต่ได้รื้อไปแล้วและสร้างหลังใหม่ขึ้นมาแทน พระประธานในพระวิหารเป็นการจำลอง “พระเจ้าระแข่ง” พระพุทธรูปที่ชาวพม่า-ไทใหญ่นิยมเคารพกันมาก พบหลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **“สร้างวิหารวัดกู่เต้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๒๐๗๓ รูเปีย ๗๘ สตางค์”**

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในศาลาใกล้อุโบสถ ปั้นปี ๒๕๒๓

ทางวัดระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เงินเป็นค่าก่อสร้างและบูรณะเสนาสนะในวัดรวมทั้งสิ้นประมาณ ๔,๕๐๐ แถบ คือรูเปีย (หมายถึงรวมหมดทุกรายการ)

ในวัดกู่เต้ายังมี **“แท่นสังฆ์” ๒ แท่น ปัจจุบันเหลืออยู่ ๑ แท่น “พ่อเฮือน หมากมู้” เป็นผู้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ถวายแด่ครูบาเจ้าศรีวิชัย** แท่นสังฆ์ ยาวประมาณ ๓ เมตรเศษ มีการซ่อมดามไม้ที่ผุพังไปบางส่วน แต่ไม่ได้ทาสีใหม่

ภาพซ้าย **ปูนปั้นรูปเสือที่มุมฐานเจดีย์ทั้ง ๔**
ภาพล่าง **แท่นสังฆ์ (อาสนะ) ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่งเป็นประจำ ทำจากแผ่นไม้กระดาน สลักคือ พ่อเฮือน หมากมู้**

จากคำบอกเล่าของทางวัดกู่เต้า ทำให้ทราบว่าครูบาขาวปีร่วมเดินทางมาบูรณะวัดแห่งนี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการจดจำชื่อของสล่าคนหนึ่งนาม **“พ่อหนานตู”** ถือว่าเป็นช่างสำคัญประจำทีมครูบาเจ้าศรีวิชัย

การแต่งกายของพระสงฆ์ ยังเหลือร่องรอยการห่มจีวรสีกรักเข้มตามอย่างครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่นเดียวกับที่วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

รายละเอียดของการประดับยอดเจดีย์กู่เต้าด้วยเศษกระเบื้องเซรามิกชิ้นเล็กๆ ฝังลงในเนื้อปูน อันเป็น "พระราชนิยม" ของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๓ ตอนครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะได้คงรูปแบบเดิมไว้

วัดเชียงทมั้น (วัดเชียงมั่น)

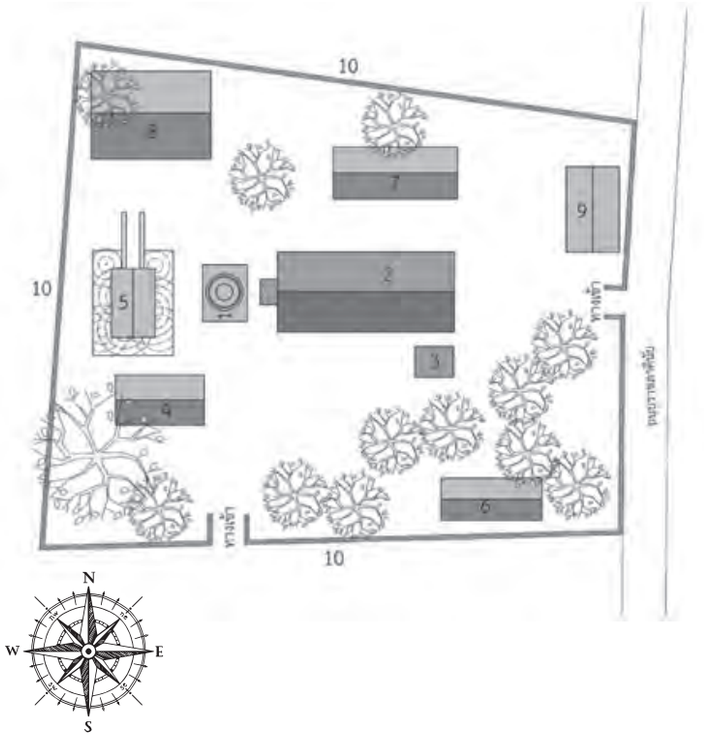

1 พระเจดีย์ทรงปราสาทช้างล้อม
2 พระวิหารหลวง และ พระพุทธรูปท้ายวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 วิหารน้อยบรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 พระอุโบสถ
5 หอธรรมกลางน้ำ
6 กุฏิเจ้าอาวาส
7 วิหารพระแก้วขาว
8 อาคารปริยัติศึกษา
9 ซุ้มศาลา
10 กำแพงวัด ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาส

พระครูสันติธรรมวัฒน์ พ.ศ. ๒๕๒๕ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๕-๐๓๘๗๖๖๓, ๐๘๑-๓๘๖๔๓๓๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗๑ ถนนราชภาคินัย ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐

อยู่ในเขตคูเมืองเก่าเชียงใหม่ ทางทิศเหนือใกล้ประตูช้างเผือก ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๔๙

พิกัดที่ ๑๘.๗๙๓๙๑๒, ๙๘.๙๘๙๒๖๗

ความสำคัญของวัด

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และพงศาวดารโยนกกล่าวว่า หลังจากที่พระญางำเมือง พระญาร่วง และพระญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่สำเร็จใน พ.ศ. ๑๘๓๙ แล้วทั้งสามพระองค์ทรงโปรดให้สร้างเจดีย์ขึ้นตรงที่หอนอนบ้านเชียงหมั้น อันเป็นสถานที่ที่พระญามังรายทรงสร้างเป็นพลับพลาประทับชั่วคราวในระหว่างที่ควบคุมการสร้างเมืองใหม่ โดยให้ชื่อที่ประทับแห่งนั้นว่า “เวียงเหล็ก” (ภาษาพื้นเมืองออกเสียงเป็น “เวียงเล็ก”) หมายถึง “ความมั่นคงแข็งแรง” ต่อมาเมื่อพระญามังรายเสด็จแปรพระราชฐานไปยังพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถานแห่งใหม่ซึ่งเรียกว่า “เวียงแก้ว” (ปัจจุบันคือสถานที่ที่มีการย้ายทัณฑสถานหญิงออกไปแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕) ทรงอุทิศตำหนักคุ้มหลวง

เวียงเหล็กถวายแด่พระศาสนา โดยตั้งเป็นพระอาราม หลวงแห่งแรก และพระราชทานนามอันเป็นมงคลว่า “วัดเชียงหมั้น” อันหมายถึง บ้านเมืองที่มีความมั่นคง (ภาษาท้องถิ่นล้านนาเขียน “วัดเชียงหม้น” แต่ปรับเป็นภาษาไทยกลางว่า “วัดเชียงมั่น” ตามสมัยนิยม)

ณ วัดเชียงหมั้นนี้ พระญามังรายยังได้ใช้เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญ คือพระแก้วขาว หรือพระเสตังคมณี พระพุทธปฏิมากรทำจากผลึกแก้วขาว ประทับนั่งปางมารวิชัย ศิลปะสมัยทวารวดี ตำนานจามเทวีวงส์ กล่าวว่า เป็นพระพุทธรูปที่พระนางจามเทวีนำมาจากกรุงละโว้ ประดิษฐานที่อาณาจักรหริภุญไชยตั้งแต่ พ.ศ. ๑๒๐๔ จนกระทั่งพระญามังรายตีหริภุญไชยได้เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๔ จึงนำมาประดิษฐานที่เวียงกุมกามและเชียงใหม่ตามลำดับ ในเชียงใหม่ประดิษฐานที่วัดเชียงหมั้น ทรงเคารพสักการบูชาน้อมนำพระแก้วขาวมาเป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ สืบต่อมาจนกษัตริย์ราชวงศ์มังรายทุกพระองค์

สำหรับสถานที่ที่เคยประดิษฐานพระแก้วขาวนั้น ในอดีตกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ประดิษฐานไว้ในหอพระมณเฑียรเขตพระราชฐาน ต่อมาเก็บรักษาในกุฏิไม้ของเจ้าอาวาส กระทั่งในยุครูบาอินถา อินฺทจกฺโก พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้สร้างวิหารประดิษฐานพระแก้วขาวขึ้นทางทิศเหนือของพระวิหารหลวง สำเร็จและฉลองสมโภชวิหารปี ๒๕๑๗ มาได้รับการบูรณะอีกครั้งเมื่อปี ๒๕๕๐

ข้อความจากศิลาจารึกหลักที่ ๗๖ หรือศิลาจารึกวัดเชียงหมั้น ซึ่งตั้งที่มุขด้านหน้าพระอุโบสถ ระบุว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๔ ในรัชกาลของพระญาติโลกราช กษัตริย์ราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๑๐ (ครองราชย์ พ.ศ. ๑๙๘๕ - ๒๐๓๑) ทรงโปรดให้สร้างเจดีย์ด้วยศิลาแลง หมายถึงเจดีย์ทรงปราสาทฐานสี่เหลี่ยมมีช้างล้อม ๑๖ เชือก การสร้างช้างค้ำเจดีย์หมายถึงการที่ช้างเคยช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๑๑๔ ภายใต้ยุคที่พม่าเข้ายึดครองเมืองเชียงใหม่ เจ้าฟ้ามังทรา ราชโอรสของพระเจ้าบุเรงนอง ทรงโปรดให้พระญาแสนหลวงบูรณะพระเจดีย์ พระวิหาร สร้างอุโบสถ ประตูโขง มีพระมหาทินทาทิจะวังสะเป็นเจ้าอาวาส

สมัยพระญากาวิละ (ปกครองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๖๗) ได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดนี้อีกครั้ง หลังจากอยู่ในสภาพวัดร้างระหว่างช่วงทำสงครามกู้เอกราชจากพม่าตั้งแต่ปี ๒๓๑๙

สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (ปกครองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๑๖ - ๒๔๔๐) โปรดให้สร้างหอพระไตรปิฎก หรือ “หอธรรม” กลางสระน้ำ แต่ต่อมาหอธรรมชำรุดทรุดโทรม ทำให้ปี ๒๔๘๓ ในยุคเจ้าอธิการหมวก สุภาโร จึงได้ถมสระและก่อหอธรรมชั้นล่างเพิ่มเติม กลายเป็นอาคารสองชั้น กระทั่งปี ๒๕๕๓ ทางวัดได้ขอให้กรมศิลปากรบูรณะอีกรอบ โดยแก้ไขรูปแบบให้กลับไปเป็นหอธรรมกลางน้ำดุจเดิม

สมัยเจ้าอินทวโรรสสุริยวงษ์ (ปกครองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๕๒) เจ้าหลวงนครเชียงใหม่องค์ที่ ๘ พระพุทธศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายได้เข้ามาเผยแผ่ยังเชียงใหม่ โดยเจ้าหลวงได้อาราธนา “พระมหาปิง” (เดิมเป็นสามเณรคำปิง บวชที่วัดหัวข่วง) ซึ่งไปสำเร็จการศึกษาเปรียญธรรมจากวัดราชาธิวาส มาจำพรรษาที่วัดเชียงหมั้น แต่ธรรมยุตยังเป็นนิกายใหม่ที่ชาวบ้านไม่เคยคุ้นจึงมีปฏิกิริยาต่อต้าน ทำให้ท่านได้ย้ายไปอยู่วัดหอธรรม (ปัจจุบันคือโรงเรียนเมตตาศึกษา) อันเป็นส่วนหนึ่งของวัดเจดีย์หลวง ต่อมามีฉายานามว่า “พระนพีสีพิศาลคุณ”

วัดเชียงหมั้นได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๔๙

นอกเหนือจากพระแก้วขาวแล้ว วัดเชียงหมั้นยังมีพระพุทธรูปสำคัญอีกอย่างน้อย ๔ องค์ ได้แก่

๑. พระศีลา (พระศิลา) พระพุทธรูปปางปราบช้างนาฬาคีรีที่เทวทัตปล่อยมาทำร้ายพระพุทธองค์ให้สงบลง เป็นศิลปะอินเดียสมัยราชวงศ์ปาละ นำมาประดิษฐานที่เมืองเชียงใหม่ในสมัยพระญาติโลกราช

๒. พระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่ พระญามังรายโปรดให้หล่อด้วยสำริด สร้างที่เวียงกุมกาม แล้วอัญเชิญมาเป็นพระประธานในพระอุโบสถ ซึ่งในพระอุโบสถนี้ยังเก็บรวบรวมพระพุทธรูปโบราณอีกมากกว่า ๒๐ องค์

๓. พระพุทธรูปปางมารวิชัย แบบที่เรียกว่าพระสิงห์ล้านนา ประดิษฐานหน้ามณฑปโขง ถือเป็นพระ

พระเจดีย์ทรงปราสาทช้างล้อมสร้างสมัยพระญาติโลกราช ตั้งอยู่ทิศตะวันตกของพระวิหารหลวง

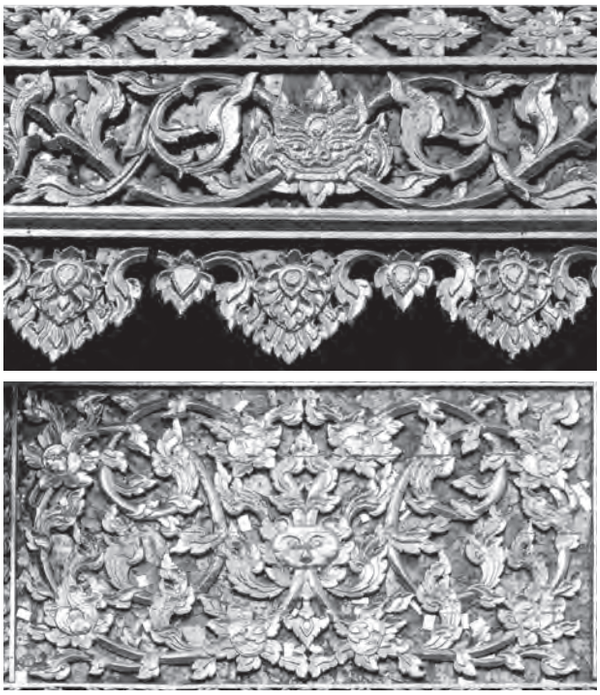

ลวดลายประดับหน้าแหนบพระวิหารหลวง *ภาพบน* ลายสิงหมุขคายก้านใบ *ภาพล่าง* ลายหน้าเสือ (สัญลักษณ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย)

ประธานในพระวิหารหลวง สร้างในสมัยพระญากือนา อายุกว่า ๖๐๐ ปี

๔. พระพุทธรูปปางอุ้มบาตรมีคำจารึกที่ฐานว่าสร้างในสมัยพระญาติโลกราช ประดิษฐานภายในพระวิหารหลวง

โบราณสถานในวัดเชียงหมั้นได้รับการประกาศขึ้นทะเบียน ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

หน้าแหนบขนาดใหญ่ของพระวิหารหลวงวัดเชียงหมั้น ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่สะท้อนถึงการนำภูมิปัญญาเดิมของล้านนาผสมผสานกับอิทธิพลของศิลปะรัตนโกสินทร์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ข้อมูลจากทางวัดระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มาบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยผู้ที่อาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยมาคือครูบาหมวก หรือเจ้าอธิการหมวก สุภาโร ขณะนั้นเป็นเจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เคยได้รับการอุปัชฌาย์กับครูบาเจ้าศรีวิชัยมาก่อน พระวิหารบูรณะแล้วเสร็จในปี ๒๔๗๘ หรือปีเดียวกับที่ทำถนนขึ้นดอยสุเทพ

พบหลักฐานในบัญชีถวายพระราชกุศล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย **“สร้างพระวิหารวัดเชียงหมั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๗,๙๒๓ รูเปีย ๑๒ สตางค์”**

สอดคล้องกับคำจารึกภาษาไทยและภาษาล้านนาที่ทำเป็นลายปูนปั้นนูนบนกรอบซุ้มประตูพระวิหารหลวง ที่เขียนว่าวิหารสร้างเมื่อ **“พ.ศ. ๒๔๗๖ จุลสกราช ๑๒๙๕”**

พระวิหารหลวงมีลักษณะผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๖ ห้องเสา ทรงยาว ไม่มีการย่อเก็จอาคารก่ออิฐฉาบปูน มีระเบียงมุขและบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ลักษณะผังเช่นนี้ เป็นตัวอย่างผังแบบมาตรฐานประเภทที่นิยมสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เหมือนกับที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระแก้วดอนเต้า จังหวัดลำปาง

องค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่ถือว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือ การใช้แผ่นคันทวย (นาคทันต์) หล่อปูนนูนต่ำเป็นรูปหนุมาน (ทางเหนือเรียก หอรมาน/หรมาน) อ้าปากหาว เหาะเหินบนท้องฟ้า รองรับชั้นหลังคา รูปทรงหลังคาเป็นแบบหน้าจั่ว ทำมุขลดชั้นทั้งด้านหน้าและหลัง ด้านละ ๒ ชั้น ส่วนด้านข้างมีการซ้อนหลังคา ๓ ชั้น (เรียกว่า ๓ ตับ)

หน้าบันหรือหน้าแหนบมีความประณีต ใช้กรรมวิธีแกะสลักไม้ติดพื้นหลังด้วยกระจกจีน (แก้วจีน - “จีน” หมายถึงตะกั่ว) ลวดลายหลักเป็นลายกระหนกก้านขดกระจายอยู่ทั่วไปเต็มพื้นที่ สลับกับลายคล้ายดอกพุดตานเป็นตัวปิดลายบางช่วง ตามแบบศิลปกรรมรัตนโกสินทร์ โก่งคิ้วทำเป็นรูปนาคม้วนหางมาพันบรรจบกันตอนกลาง

บริเวณกึ่งกลางของกรอบสามเหลี่ยมหน้าบันเป็นรูป “พระมหาพิชัยมงกุฎเหนือช้างเอราวัณสามเศียร” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นแนวคิดเดียวกันกับลายพระครุฑพ่าห์ ส่วนกรอบสี่เหลี่ยมของหน้าบันในช่อง “ปีกนก” ทั้งสองข้าง ประดับด้วยรูปหน้าเสือ ทำหน้าที่เป็นตัวออกลายคล้ายกับลาย “หน้ากาล” ตามแบบล้านนาประเพณีแต่เดิม หน้าเสือในที่นี้ทำคล้ายสัญลักษณ์ของตราลูกเสือสามัญซึ่งเกิดขึ้นในช่วงรัชกาลที่ ๖ จัดวางสลับกับลายหน้ากาล โดยมีลายรูปหอรมาน ทหารเอกของพระรามคอยดึงใบไม้ลายก้านขด

ประตูทางเข้าด้านหน้ามีสามช่อง ด้านหลังมีสองช่อง หน้าต่างด้านข้างอาคารมีด้านละ ๖ บาน หรือที่เรียกว่า ๖ ห้อง ทั้งประตูและหน้าต่างตกแต่งกรอบซุ้มเป็นรูปฉัตรยอดเกี้ยว ๕ ชั้นเปล่งรัศมี ปลายกรอบซุ้มเป็นพญานาค หงส์ และตัวเหงา ส่วนลวดลายรดน้ำปิดทองบนบานประตูนั้น เขียนเป็นรูปเทวดาถือพระขรรค์ อันเป็นอัตลักษณ์ที่พบได้ทั่วไปในวิหารที่สร้างและบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสาภายในพระวิหารยังคงเป็นของเดิมที่พระญาคำฝั้น (ปกครองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๖๖ - ๒๓๖๘) เจ้าหลวงเชียงใหม่ลำดับที่ ๓ ได้สร้างไว้แทนที่เสาโบราณยุคล้านนา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ลวดลายหอรมานแบกเทินหน้าต่างวิหารพระแก้วขาว

ภาพซ้าย **คันทวย (นาคทันต์) รูปหนุมานหล่อพิมพ์ปูน** ***ภาพขวา*** **ทวารบาลถือพระขรรค์ที่บานประตูพระวิหาร**

พระพุทธรูปด้านหลังพระวิหารหลวง หันหน้าไปทิศตะวันตก ในตำแหน่งพระเจ้าทันใจ

ซุ้มประตูพระวิหารหลวง ทำรูปมงกุฎยอดเกี้ยว ปลายกรอบชั้นนอกเป็นพญานาค ชั้นในเป็นหงส์

พระอุโบสถ สันนิษฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้บูรณะเช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบศิลปกรรม

หอธรรมกลางสระน้ำ

หน้าแหนบตกแต่งตามกระบวนแบบงานช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ ลวดลายดอกสับปะรดกระจายเต็มแผง มีกระจกจีนเป็นพื้นหลัง

นอกจากนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้สร้างกำแพงล้อมกรอบรอบวัดอีกด้วย

ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะพระวิหารหลวง ได้มีการย้ายพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ซึ่งไม่ทราบว่าสร้างในรัชสมัยใด เดิมเคยหันหน้าทางทิศตะวันออกประดิษฐานในวิหารเล็กเปิดโล่งที่แยกออกมาต่างหาก แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ครูบาเถิ้ม วัดแสนฝาง อัญเชิญมาประดิษฐานบนแท่นแก้วติดผนังที่ท้ายพระวิหารหลวง พระพุทธรูปจึงหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ตั้งอยู่ตรงข้ามกับพระเจดีย์ช้างล้อม ซึ่งพระเจดีย์ต่อมาได้รับการบูรณะโดยพระครูบาหมู ขตฺติโย นันทสิทธิ์

ในยุคของพระปลัดสมพงษ์ สมจิตฺโต อดีตเจ้าอาวาสวัดเชียงหมั้น ได้บูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๕ และพระครูสันติธรรมวัฒน์ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน บูรณะครั้งใหญ่ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๓๙ ในวาระเฉลิมฉลองนครเชียงใหม่ครบรอบ ๗๐๐ ปี ล่าสุดกรมศิลปากรดำเนินการบูรณะอีกครั้งในปี ๒๕๕๙ โดยครั้งหลังนี้พยายามรักษาวัสดุดั้งเดิมไว้ทุกประการ เช่นกระเบื้องมุงหลังคายังคงใช้ดินขอเหมือนกับสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย เว้นแต่ที่หน้าบันด้านทิศตะวันตกหรือด้านหลังพระวิหารนั้น กระจกจีนของเดิมหลุดร่วงไปหมดแล้ว พบว่ามีการใช้กระจกแก้วสีเขียวอมฟ้าสมัยใหม่ตกแต่งแทน

วัดดับภัย

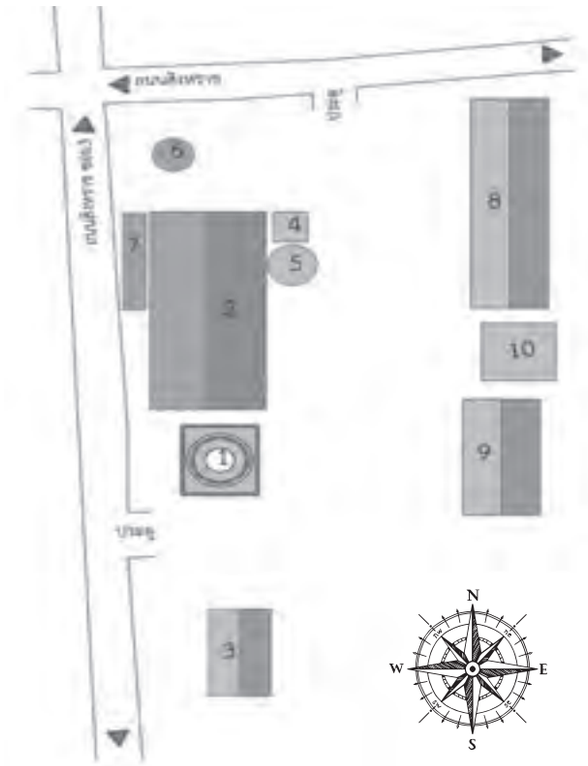

1 พระเจดีย์
2 พระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 พระอุโบสถ
4 พระเจ้าทันใจ
5 หอระฆัง
6 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์
7 ศาลากตัญญู มีรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย
8 โรงเรียนปริยัติศึกษา
9 ห้องประชุม
10 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูโอภาสปัญญาคม (ทวี ปริชาโน สกุลเดิม ประสิงห์) พ.ศ. ๒๕๓๘-ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๑๗๕๔๕๕๘

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๙ ถนนสิงหราช ซอย ๓ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐

ตั้งอยู่ในคูเมืองเก่า มีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๓ งาน ๖๐ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๗๒๙๒๖๖๒, ๙๘.๙๘๑๗๙๑

ความสำคัญของวัด

ชื่อวัดดับภัยในเชียงใหม่มี ๒ แห่ง คือในอำเภอเมืองและอำเภอเชียงดาว ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกัน

ข้อมูลจากทางวัดระบุว่า วัดดับภัยเดิมมีชื่อว่า “วัดอภัย” หรือ “วัดตุงกระด้าง” สร้างประมาณ พ.ศ. ๒๐๒๑ – ๒๐๓๘ ในสมัยราชวงศ์มังราย ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง กล่าวแต่เพียงว่าสร้างเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและเชิดชูวงศ์ตระกูล (แต่จากหนังสือประวัติวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จัดทำโดยวัดพระสิงห์ พ.ศ. ๒๕๔๘ ระบุว่าวัดดับภัยสร้างในปี ๒๑๒๐)

ชื่อของวัดมีปริศนา เนื่องจากมีการวงเล็บว่าเดิมชื่อ “วัดตุงกระด้าง” พ่อครูมานพ กันทาสี ปราชญ์ชาวบ้านเล่าความเป็นมาเกี่ยวกับที่มาที่ไปของเรื่องนี้ว่า อันที่จริงคำว่า “ตุงกระด้าง” นั้นไม่มีความเกี่ยวข้องอะไรกับวัดเลย เป็นเพียงคำพูดเปรียบเปรย

ของเจ้าอาวาสรูปก่อนๆ ในทำนองว่า โชคดีที่วัดของเราชื่อว่า “วัดดับภัย” ทำให้ผู้คนเกิดความเลื่อมใสหนีร้อนมาพึ่งเย็นได้ นี่ถ้าหากว่าวัดเราชื่อ “วัดตุงกระด้าง” คงไม่มีใครอยากเข้ามากระมัง คนที่ได้ฟังกลับไปบันทึกและบอกต่อเป็นตุเป็นตะ จนเลยเถิดกลายเป็นว่า วัดดับภัยมีอีกชื่อว่าวัดตุงกระด้าง ทำให้มีคนมาขอประวัติข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างตุงกระด้างเป็นจำนวนมาก (อย่างไรก็ดี หลายท่านยังคงเชื่อว่าชื่อวัดตุงกระด้าง เป็นชื่อดั้งเดิมของวัดนี้จริงๆ ที่มีมานานแล้วตั้งแต่สมัยล้านนา)

ชื่อของวัดดับภัย มีความเกี่ยวข้องกับ “พญาอภัย” เหตุการณ์เริ่มจากการที่ท่านเกิดป่วยหนัก จึงได้ไปกราบพระพุทธรูปองค์หนึ่งซึ่งอยู่ในวัดใกล้บ้าน แล้วตั้งจิตอธิษฐานขอพึ่งบารมีของพระพุทธปฏิมาองค์นั้น ว่าให้หายป่วย ปรากฏว่าอาการเจ็บไข้ได้ป่วยหายเป็นปลิดทิ้ง พญาอภัยจึงอัญเชิญพระพุทธรูปองค์นั้นติดตัวไปด้วยทุกครั้ง คล้ายกับเป็นพระประจำตัว ไม่ว่าพญาอภัยจะไปอยู่ ณ สถานที่ใด เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและข้าราชบริพาร ทำให้วัดดังกล่าวมีชื่อว่าวัดดับภัย เป็นการตั้งตามนามของท่าน คือ “อภัย” และตามพุทธคุณของพระประธานที่ช่วยดับทุกข์ ดับโศก ดับโรค ดับภัย ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ในส่วนของ “พระเจ้าดับภัย” นั้น เป็นพระพุทธรูปสมัยล้านนาปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสำริด ทางวัดระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๘ ตรงกับสมัยพระเมืองแก้ว (แต่หนังสือประวัติวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จัดทำโดยวัดพระสิงห์ ระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๘) ปัจจุบันกลายเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของเชียงใหม่องค์หนึ่ง ทางคณะสงฆ์และคณะศรัทธาของวัดดับภัยจึงได้ทำพิธีเบิกสมโภช พิธีสืบชะตาสะเดาะเคราะห์และสรงน้ำพระเจ้าดับภัยเป็นประจำทุกปี ด้วยการนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๖๙ รูป มาสวดมนต์ตั๋น (สวดเต็มทุกบท) จัดในช่วงวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ ซึ่งตรงกับวันเสาร์แรก หรือเสาร์ที่สองของเดือนพฤษภาคมโดยประมาณทุกปี

ภายในวิหารมีธรรมาสน์เขียนตัวอักษรธัมม์ล้านนา ระบุศักราช ๑๒๒๔ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๐๕ ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะ

วัดเคยมีประเพณีถวายกระทงน้อยๆ ทางภาคเหนือเรียกว่า “สะตวง” (อ่านสะต๋วง) สำหรับคนมีความทุกข์โศกโรคภัย จะนำมาอธิษฐานจิตแล้วตั้งวางเรียงราย แต่ปัจจุบันกลายเป็นการถวายธูปเทียนดอกไม้เหมือนกับที่อื่นๆ

ต่อมาวัดดับภัยถูกทิ้งร้างไป พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์ให้มาเป็นประธานในการบูรณะพระวิหารหลวงซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยล้านนา โดยท่านต้องรื้อของเดิมออกแล้วสร้างใหม่หมดเกือบทั้งหลัง

บัญชีถวายพระราชกุศลระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัย **“สร้างวิหารวัดดับภัย เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๑,๗๙๘ รูเปีย ๒๘ สตางค์”**

นอกจากนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้ใช้บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (ปัจจุบันสร้างมณฑปครอบ) ซึ่งตั้งอยู่หน้าวิหารด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ นำไปใช้ในการก่อสร้างและเป่าเสกน้ำมนต์อีกด้วย บ่อน้ำแห่งนี้ในสมัยเจ้าอินทวโรรสสุริยวงษ์ เจ้าหลวงนครเชียงใหม่องค์ที่ ๘ เมื่อครั้งเสด็จกลับจากกรุงเทพฯ ได้แวะที่วัดดับภัย เพื่อนำน้ำในบ่อนี้ไปสรงน้ำพระพุทธมนต์ก่อนแวะไปวัดเชียงยืนเพื่อสืบดวงชะตา

ปัจจุบันมีการสนับสนุนการท่องเที่ยว “ไหว้พระเก้าวัด” ในกลุ่มของวัดที่มีนามมงคลของจังหวัดเชียงใหม่ภายใน ๑ วัน วัดดับภัยถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มนี้ด้วย อีก ๘ วัดได้แก่ วัดเชียงหมั้น (เชียงมั่น) วัดเชียงยืน วัดดวงดี วัดหมื่นล้าน วัดหมื่นเงินกอง วัดลอยเคราะห์ วัดชัยมงคล และวัดชัยพระเกียรติ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งสำคัญที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างไว้คือพระวิหารหลวง เป็นการสร้างใหม่ทับที่พระวิหารหลวงหลังเดิมสมัยล้านนา พบสัญลักษณ์รูปสัตว์ประจำปีเกิดหรือภาษาถิ่นเหนือเรียกว่า “ตัวเปิ้ง” เป็นรูปเสือ ๒ ตัว เดินหันหน้าเข้าหากัน อยู่บนหน้าบันไม้แกะสลักท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษาที่มีลายสับปะรดหรือภาษาล้านนาเรียก “บักขะนัด” กระจกพื้นหลังเป็นกระจกเกรียบ แต่เดิมเครื่องตกแต่งวิหารเหล่านี้ ได้แก่ หน้าบัน โก่งคิ้ว ปีกนก นาคทันต์ เคยมีลักษณะคล้ายกับที่วัดสวนดอก เพียงแต่ทรวดทรงสัดส่วนเตี้ยกว่า

พระวิหารหลวงสร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนา ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะ

ภาพซ้าย ภายในพระวิหาร ใช้โครงสร้างขื่อม้าตั่งไหม *ภาพขวา* พระเจ้าคับภัย พระประธานในวัด สมัยล้านนา

ลักษณะหลังคามีชายคาชั้นเดียว แบบเรียบๆ คล้ายกับที่วัดศรีโสดาและวัดกู่เต้า ซึ่งสองวัดนี้วิหารถูกรื้อไปหมดแล้ว หลังคาเดิมมุงด้วยกระเบื้องดินขอ ต่อมาเจ้าอาวาสรูปก่อนเปลี่ยนไปเป็นแป้นเกล็ดไม้

ภายในพระวิหาร ยังคงเหลือโครงสร้างของเสาปูนทรงสี่เหลี่ยม ทำบัวหัวเสาเป็นบัวแวงหรือบัวจงกลกลีบยาว ตกแต่งลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง อันเป็นลวดลายที่พบมากในศิลปกรรมที่สร้างหรือบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยสร้างศาลาทำบุญเปิดโล่งทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า เรียกว่า ศาลาน้อย แอบอยู่ข้างบันไดทางขึ้นพระวิหารหลวงด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตอนนี้ผุพังไปแล้ว มีการสร้างศาลาแปดเหลี่ยมทับที่

ทางวัดได้มีการสร้างสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย๒รูป รูปหนึ่งอยู่ในพระวิหารหลวง ตั้งอยู่ใกล้กับพระเจ้าดับภัย อีกรูปหนึ่งประดิษฐานที่ศาลากตัญญู ใกล้กับบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้ประชาชนผู้เลื่อมใสศรัทธาได้สักการบูชา

การจัดสร้างวัตถุมงคลเหรียญหลวงพ่อดับภัย รุ่นแรกสร้างขึ้นในปี ๒๕๑๘ และล่าสุดมีศรัทธาทางกรุงเทพฯชื่อนายณรงค์(อู๋)หนูราชได้มาขออนุญาตจัดสร้างพระเหรียญครูบาเจ้าศรีวิชัยรุ่นดับภัย พ.ศ. ๒๕๕๕

ภาพบน เสือคู่บนหน้าแหนบพระวิหาร *ภาพล่าง* บ่อน้ำที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

เหรียญครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดคับภัย ปี ๒๕๕๕

วัดศรีโสดา

1 พระเจดีย์
2 พระอุโบสถ
3 ศาลาอารักษ์
4 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 กุฏิ
6 กุฏิรับรองสำนักงานศรีโสดา
7 วิหารอนุกูลพุทธานุสรณ์
8 อาคาร 100 ปี สมเด็จพระศรีนครินทร์
9 กุฏิสงฆ์
10 ศาลา สว. สมเด็จพระบรมราชชนนี
11 ศาลาการเปรียญ มูลนิธิศรีโสดา

เจ้าอาวาส

พระเทพโกศล พ.ศ. ๒๕๒๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) อดีตเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ ๐๕๓-๘๙๒๙๐๙ และ ๐๕๓-๘๙๒๓๔๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗ ถนนศรีวิชัย บ้านน้ำตกห้วยแก้ว หมู่ที่ ๒ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

ตั้งอยู่ที่เชิงดอยสุเทพ ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๗.๔ กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับลำห้วยน้ำขุ่น ทิศใต้และทิศตะวันตก จรดป่าสาธารณะ ทิศตะวันออก ติดกับถนนขึ้นดอยสุเทพ (ถนนศรีวิชัย)

พิกัด ๑๘.๘๑๓๖๑๙, ๙๘.๙๔๕๗๖๕

ความสำคัญของวัด

เดิมชื่อ “วัดโสดาบัน” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดศรีโสดา” ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเปลี่ยนชื่อวัดในสมัยใด น่าจะอยู่ระหว่างช่วง พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๕๐๙ ในยุคที่ครูบาเสาร์ นารโท เป็นเจ้าอาวาส สาเหตุที่เติม “ศรี” เข้าใจว่ามาจากชื่อของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อเป็นอนุสรณ์ยกย่องเชิดชู น้อมรำลึกถึงคุณูปการที่ท่านสร้างวัดนี้ขึ้นมา

ชื่อของวัดตั้งขึ้นตามรายทางจำนวน ๔ แห่ง ด้วยระยะทาง ๑๒ กิโลเมตรเศษ จากต้นทางคือน้ำตก

ห้วยแก้วไปถึงเชิงพระธาตุดอยสุเทพ โดยวัดโสดาบันอยู่ล่างสุด ใช้เป็นศูนย์อำนวยการสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ วัดนี้มีความหมายว่า ผู้มีกระแสจิตเบื้องต้นแห่งการเข้าสู่นิพพาน

มูลเหตุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวัดนี้ขึ้นมา ก็เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่รองรับคณะศรัทธาที่มาร่วมก่อสร้างทางขึ้นพระธาตุดอยสุเทพ บริเวณนี้ในอดีตถือว่าเป็นสถานที่เก็บอุปกรณ์ก่อสร้างทุกอย่าง ไม่ว่าจอบ เสียม มีด เก็บเสบียงอาหารแห้ง อาหารสด เป็นโรงครัว โรงทาน จุดติดต่อประสานงาน ศูนย์บัญชาการ การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษา ณ สถานที่แห่งนี้น่าจะเป็นกุศโลบายให้ญาติโยมที่มาช่วยสร้างทางเกิดพลังใจอันมหาศาล

บัญชีถวายพระราชกุศล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย **“สร้างทางขึ้นดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อปี ๒๔๗๘ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๑๙,๔๕๓ รูเปีย ๕๖ สตางค์ และที่ทำงานทาง วัดโสดาห้วยแก้ว ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๔,๗๖๘ รูเปีย ๒๙ สตางค์”**

เมื่อหมดยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย มีพระลูกศิษย์ในสายของท่าน คือครูบานวลได้เป็นผู้ดูแลวัดโสดาบันสืบต่อมาอีกเพียงไม่กี่ปี หลังจากนั้นวัดได้ร้างไป ไม่มีพระภิกษุจำพรรษาอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. ๒๕๐๗ ตรงกับยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ช่วงระยะเวลานั้น สถานการณ์บ้านเมืองเกิดแตกแยกเป็นสองแนวความคิด รัฐบาลส่วนกลางเกิดความไม่สบายใจต่อความนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ของประชากรที่อาศัยอยู่ตามชนบท แต่ฝ่ายความมั่นคงไม่อาจดำเนินการใด ๆ จึงใช้การพระศาสนาเข้ามาช่วยละลายพฤติกรรมชาวบ้านบนพื้นที่สูง (ชาวเขา) ตามแนวตะเข็บชายแดน ด้วยการที่รัฐบาลในนามของกรมประชาสงเคราะห์ได้เข้าปรึกษาหารือกับพระธรรมกิตติโสภณ (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์) แห่งวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เจ้าคณะหนเหนือ ว่าควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ พระธรรมกิตติโสภณพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ ทำให้เกิด **“โครงการพระธรรมจาริก”** ขึ้น โดยได้ขอคำปรึกษาจากทางคณะสงฆ์เชียงใหม่ ให้ช่วยเลือกหาสถานที่ที่เหมาะสม คณะสงฆ์เชียงใหม่เห็นสมควรว่าน่าจะฟื้นวัดศรีโสดา ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาให้แก่พระเณรชาวเขา เนื่องจากว่าวัดนี้ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างเชิงดอย แต่ก็ใกล้ชุมชนไม่ห่างจากตัวเมืองมากนัก

วัดศรีโสดาจึงกลายเป็นที่ตั้งของสำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคอย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ปี ๒๕๑๓ เป็นต้นมา ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างสูงสุด เนื่องจากชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวกะเหรี่ยงที่บรรพบุรุษของตนเคยเป็นกำลังหลักในการสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ได้เผยแพร่อานิสงส์ของการมาศึกษาพระพุทธศาสนา ณ สถานที่แห่งนี้ต่อ ๆ กันว่าจะเป็นการสืบสานปณิธานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพราะในอดีตเคยเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้เป็นหมุดหมายสำคัญก่อนขึ้นดอยสุเทพ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงที่อยู่ในลำพูนและทั่วทุกแห่งในล้านนานิยมเดินทางมาศึกษาที่วัดแห่งนี้เป็นจำนวนมาก หลังจากที่จบการศึกษาชั้น ม.๖ สามารถปฏิบัติงานตามอาศรมที่สังกัดโครงการพระธรรมจาริกได้

นอกจากนี้วัดศรีโสดายังเป็นที่ตั้งขององค์กรหลายแห่ง อาทิ สำนักงานมูลนิธิวัดศรีโสดา ศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา สำนักศาสนศึกษาวัดศรีโสดา (แผนกธรรม – บาลี) โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา) ห้องเรียนคณะสังคมศาสตร์ (สาขาวิชาการสังคมสงเคราะห์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สถานะของวัด สังกัดมหานิกาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๒ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๖๐ เมตร

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งก่อสร้างชิ้นสำคัญที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างขึ้น ณ วัดโสดาบัน เมื่อปี ๒๔๗๗-๒๔๗๘ คือพระวิหารและหมู่กุฏิที่จำพรรษา แต่ต่อมาเกิดชำรุดทรุดโทรม ทั้งกุฏิและวิหารได้รื้อไปแล้วประมาณปี ๒๕๓๕ จากนั้นสร้างพระวิหารหลังใหม่ทับพื้นที่วิหารหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยระหว่างปี ๒๕๓๕-๒๕๓๙ แต่

ภาพถ่ายเก่าพระวิหารวัดศรีโสดาค้านหน้า ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

เพื่อรำลึกบูชาคุณ จึงมีชื่อว่า “วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย” ลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ทรงแบบล้านนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินยกช่อฟ้าเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๓๙ ปัจจุบันได้ผูกพัทธสีมาเป็นพระอุโบสถ สำหรับประกอบสังฆกรรม ประชุมสงฆ์ ปฏิบัติธรรม และกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัยหลังใหม่นี้ ได้แกะสลักลวดลายหน้าบันทางด้านทิศตะวันตกเป็นรูปเสือสองตัวหันหน้าเข้าหากัน อันเป็นสัญลักษณ์ประจำปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย จำลองมาจากพระวิหารหลังเดิมซึ่งเหลือแต่เพียงภาพถ่าย

ภายในวิหารมีผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้เมื่อปี ๒๔๗๗ ได้แก่ พระพุทธรูปประธานปางมาร

ภาพซ้าย พระเจดีย์ ทางวัดบอกว่าสร้างขึ้นใหม่ *ภาพขวา* พระประธานในอุโบสถ ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพถ่ายเก่าวิหารค้านหลัง เห็นหน้าบันประดับปูนปั้นลายรูปเสือ

หน้าบันพระอุโบสถ (หรือวิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย) ทำรูปเสือเพื่อรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิชัย หล่อด้วยสำริด หน้าตักกว้าง ๒ เมตร สูง ๒ เมตร มีสารูปหล่อสำริดครูบาเจ้าศรีวิชัยขนาดใกล้เคียงองค์จริง ประดิษฐานอยู่ภายในวิหาร

นอกจากนี้ยังมี ไม้สักแกะสลักรูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานอยู่ที่ศาลาใกล้กับกุฏิเจ้าอาวาส

ประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยในรอบ ๑ ปีมี ๓ วัน ได้แก่ ๑. งานสรงน้ำอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย องค์ปฐมเจ้าอาวาส ช่วงปีใหม่เมือง เดือนเมษายน ๒. “วันจอบแรกครูบา” ทุกวันที่ ๙ พฤศจิกายน และ ๓. “วันกตัญญู” วันที่ ๒๒ กันยายน งานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน แด่ครูบาอาจารย์ทุกรูปที่วางรากฐานให้วัดนี้รุ่งเรือง กอปรด้วย ครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้สถาปนาวัดโสดาบัน และสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวณฺณโชต มหาเถร) แห่งวัดเบญจมบพิตร องค์ปฐมประธานพระธรรมจาริก

วัดผาลาด (สกทาคามี)

1 ศาลาเล็ก
2 ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูป
3 ศาลาชมวิว
4 ศาลาชมวิว
5 ศาลา
6 องค์เจดีย์
7 วิหารพระเจ้ากือนา
8 ศาลาปฏิบัติธรรม
9 พระวิหาร
10 บ่อน้ำ
11 หมู่พระพุทธรูปหน้าผา
12 พระพุทธรูป
13 หอไตรนวลสวาท
14 ธรรมศาลา

เจ้าอาวาส

พระครูธีรสุตพจน์(พระมหาสง่า ธีรสัวโร, ดร.) พ.ศ. ๒๕๔๔ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๑–๖๗๑๙๗๖๓, ๐๘๕ – ๖๑๔๓๙๙๖ และ ๐๘๑ – ๖๗๑๙๗๖๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๐๑ หมู่ที่ ๑ ถนนศรีวิชัย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ ในพื้นที่ดอยสุเทพ – ปุย จากเมืองเชียงใหม่ ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๐๔ ไปทางหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผ่านวัดศรีโสดาเชิงดอยสุเทพประมาณ ๕ กิโลเมตร วัดผาลาด (สกทาคามี) อยู่ทางซ้ายมือ

พิกัด ๑๘.๘๐๐๗๔๔, ๙๘.๙๓๔๐๘๓

ความสำคัญของวัด

ชื่อเป็นทางการว่า “วัดผาลาด (สกทาคามี)” คำว่า “สกิทาคามี” หรือ “สกทาคามี” นั้นเป็นชื่อที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งขึ้น ส่วนชื่อวัดผาลาดเป็นชื่อดั้งเดิมมีมาก่อนแล้ว พบในตำนานพระเจ้าเลียบโลก พระครูธีรสุตพจน์ (พระมหาสง่า ธีรสัวโร) เจ้าอาวาส เล่าไว้ในเอกสารจุลกฐินล้านนาวัดผาลาด ถึงชื่อวัดผาลาดในตำนานโบราณล้านนาว่า “ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์เสด็จมาประทับนั่งที่ผาลาด แสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระฤาษีชาวลัวะใกล้ต้นบุนนาค (ก้าก่อ) พอรุ่งสว่างดีแล้วจึงเสด็จไปทางทิศบูรพา เห็นลานหินในลำธารงามยิ่ง ทรงประทับนั่งทอดพระเนตรไปทางทิศตะวันออกแล้วทรงรำพึงว่า สถานที่แห่งนี้จักเป็นมหานครใหญ่ จักเป็นที่อยู่ของกษัตริย์และคนทั้งหลาย ศาสนาของตถาคตจะมาดำรงมั่นคงในเมืองนี้เป็นที่รุ่งเรืองยิ่ง จักปรากฏชื่อเสียงลือชาไปทั่วทิศ แล้วพระองค์ทรงลุกขึ้นเหยียบรอยพระบาทไว้บนหินก้อนหนึ่ง แล้วหื้อเทวดานำไปเก็บรักษาไว้ในถ้ำ”

ผู้คนในพื้นที่เล่าว่า เดิมเรียกวัดนี้ว่า “ผะเลิด” แปลว่า “ลื่นล้ม” ในภาษาถิ่นเหนือ อธิบายว่าเพราะคนและช้างที่เดินตามธารน้ำตกนั้นพากันลื่นล้ม จึงชื่อวัดผะเลิด ต่อมาเพี้ยนเสียงเป็นวัดผาลาด

วัดนี้ตั้งอยู่บนเส้นทางเดินโบราณซึ่งชาวล้านนาต้องผ่านตอนขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยสุเทพ เส้นทางเดินสายดั้งเดิมนี้ เริ่มจากประตูสวนดอก ผ่านวัดสวนดอก วัดอุโมงค์ วัดป่าแดง วัดฝายหิน เข้าสู่เชิงดอยสุเทพบริเวณด้านหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ลัดเลาะไปตามเนินเขาและป่าไม้ มุ่งขึ้นดอยสุเทพ บนเส้นทางนี้ปัจจุบันจะพบวัดร้างจำนวนหนึ่งเป็นระยะ ๆ และน่าจะเป็นเส้นทางเดียวกับที่พระญากือนาใช้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากวัดสวนดอกขึ้นไปประดิษฐานบนดอยสุเทพ ตามที่ปรากฏเรื่องราวในตำนานวัดสวนดอก

บริเวณวัดผาลาดสกทาคามีนั้น เดิมใช้เป็นสถานที่หยุดพักระหว่างการเดินทาง เพราะมีน้ำตกไหลรินตลอดทั้งปี จึงมีการสร้างบ่อน้ำซับไว้ใกล้ ๆ ธารน้ำตก เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค และมีศาลาสำหรับพักแรม ต่อมาคงมีการสร้างเจดีย์และวิหารรวมถึงพระพุทธรูปขึ้น เพื่อใช้เป็นที่สักการบูชาสำหรับผู้แสวงบุญ

พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เป็นประธานในการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ได้ดำริจะสร้างและบูรณะวัดโบราณรวม ๔ แห่ง ตามเส้นทางจากเชิงดอยสุเทพถึงวัดพระธาตุดอยสุเทพ และตั้งชื่อให้เป็นสัญลักษณ์แห่งเส้นทางของอริยบุคคล ๔ ขั้นคือ พระโสดาบัน (วัดศรีโสดา) พระสกิทาคามี (วัดผาลาด สกทาคามี) พระอนาคามี (วัดอนาคามี) และพระอรหันต์ (วัดพระธาตุดอยสุเทพ หรือวัดอรหันตา)

วัดสกทาคามีได้รับการบูรณะในระยะเวลาดังกล่าวด้วยเช่นกัน เป็นการบูรณะโดยฝีมือช่างชาวพม่าภายใต้การนำของครูบาเถิ้ม โสภโณ (พระครูโสภาณุมหาเถระ) วัดแสนฝาง และรักษาการเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพในสมัยนั้น ร่วมกับครูบาสิทธิ วัดท่าสะต่อย (ตามจารึกที่เสาวิหาร)

ศรัทธาใหญ่ที่ช่วยอุปถัมภ์ครูบาเถิ้ม คือ หลวงโยนการพิจิตร หรือนายปันโหย่ ต้นตระกูล อุปโยคิน พ่อค้าไม้ชาวพม่า งานบูรณะเจดีย์ วิหาร พระพุทธรูป และบ่อน้ำในวัดสกทาคามี จึงเป็นไปตามแบบศิลปะพม่า เป็นฝีมือช่างพม่ากลุ่มเดียวกับที่สร้างวัดมหาวันและเชตวัน ถนนท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่

พระเจดีย์บรรจุพระธาตุ นำมาโดยพระสุมนเถระ สมัยพระญากือนา เดิมเป็นทรงระฆังคล้ายวัดสวนดอก แต่บูรณะใหม่กลายเป็นทรงระฆังฐานกว้าง ตกแต่งพวงอุบะและสิงห์แบบพม่า มีร่องรอยการขุดเจาะเป็นรูกลวงใหญ่ กระทั่งเป็นเหตุให้ยอดเจดีย์พังลงมา กรมศิลปากรได้บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔

ครูบาวัดแสนเมืองมา เล่าว่าสมัยก่อนวัดผาลาดเคยทำพิธีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยในห้วงเวลาพร้อมกันกับวัดพระธาตุดอยสุเทพ เพราะอยู่ในเส้นทางเดียวกัน แต่ปัจจุบันมีการสรงน้ำพระธาตุวัดผาลาดในวันเพ็ญเดือน ๙ หลังงานสรงน้ำที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ ๑ เดือน

บ่อน้ำ ถูกเจาะลงไปในพื้นหิน ใช้หินเรียงกันเป็นปากบ่อแล้วโบกปูนทับ ก่อมณฑปครอบไว้ โดยยกเสาขึ้นสี่มุมก่อผนังเชื่อม มีช่องประตูวงโค้ง ๑ ด้าน ส่วนผนังด้านอื่นทำเป็นประตูหลอก ด้านบนผังทลายลงมาทั้งหมด บ่อแห่งนี้บ้างบอกว่าเป็นบ่อน้ำทิพย์ น้ำบ่อเต่าบ้าง บ่อฤๅษีบ้าง

หมู่พระพุทธรูป ประดิษฐานอยู่ใต้ชะง่อนผา จากภาพถ่ายเก่า พบว่าเดิมเป็นวิหารที่สร้างไปตามแนวผา เรียกว่า “หอพระเจ้าน้ำตก” เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมหลังคาตัด เทลาดเป็นพื้นซีเมนต์ตามรูปแบบที่เรียกว่า “วิหารหลังเปียง” (Flat Roof) ด้านหน้าวิหารประกอบด้วยวงโค้งแบบตะวันตก ๕ วง ช่องวงโค้งตอนกลางสุดมีบันไดทางขึ้น ปัจจุบันวิหารได้พังทลายลงแล้ว เหลือเพียงผนังด้านข้างที่มีประติมากรรมรูปกระต่ายขนาดเล็กประดับไว้ และฐานยกพื้นด้านหน้าที่ประดับประติมากรรมรูปคนยิงธนูแต่งกายเป็นชาวพม่า อาจเป็นการนำเสนอเนื้อหาจากชาดก

หมู่พระพุทธรูปในหอพระเจ้าน้ำตกมี ๙ องค์ (เดิมเคยมีพระพุทธไสยาน์ด้วย ๑ องค์) ล้วนเป็นศิลปะแบบพม่า ก่ออิฐถือปูน พระพุทธรูปองค์หนึ่งถูกเรียกว่า “พระไล่กา” พระครูธีรสุตพจน์ เจ้าอาวาส เล่าว่าด้านหลังหมู่พระพุทธรูปเคยมีการใช้สัญญาณ

คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าตรวจดูแล้ว ปรากฏว่าเป็นถ้ำขนาดใหญ่ ตรงตามตำนานที่เล่าถึงพระเถรจันทร์จากวัดไผ่ ๑๑ กอ หรือวัดอุโมงค์ เชิงดอยสุเทพ ใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน และตรงตามที่ชาวบ้านเล่าลือกันว่า ในสมัยสงครามต่อต้านพม่า ถ้ำนี้ถูกใช้เป็นสถานที่หลบภัยของนักบวช ทหาร และชาวบ้าน เมื่อทหารพม่าสืบรู้จึงได้ปิดถ้ำเสีย เพราะเกรงเป็นที่ซ่องสุมกำลัง

สมัยที่สมเด็จพระบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจราชการ พ.ศ. ๒๔๔๑ เพื่อเตรียมจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล (ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะสร้างทางขึ้นดอยสุเทพในสมัยรัชกาลที่ ๗) พบว่ามีหอพระเจ้าน้ำตกอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาครูบาเถิ้มและหลวงโยนการพิจิตร จึงได้ช่วยกันบูรณะ ตอนสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๒ พระครูธีรสุตพจน์ ได้ขึ้นมาฟื้นฟูวัดผาลาดที่ร้างอยู่ในขณะนั้น ให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา ปัจจุบันวัดผาลาด (สกทาคามี) เป็นวัดที่มีความสวยงามด้วยธรรมชาติและศิลปกรรมล้านนาร่วมสมัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือพระวิหาร และปูนปั้นรูปเสือที่ยังหลงเหลืออยู่ นอกจากนั้นส่วนมากเป็นผลงานของครูบาเถิ้ม กับสิ่งที่มีมาเก่าแก่ตั้งแต่สมัยพระญากือนา และสิ่งก่อสร้างใหม่ในยุคหลัง

โครงการบูรณะวัดผาลาดนั้นเป็นดำริของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทว่าการบูรณะเจดีย์ พระพุทธรูป และมณฑปครอบบ่อน้ำนั้น มีครูบาเถิ้มเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และหลวงโยนการพิจิตรเป็นประธานฝ่ายฆราวาส งานทั้งหมดจึงเป็นศิลปะพม่า ดังนั้น จึงมีแต่พระวิหารเพียงหลังเดียวที่เป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหลังวิหารเป็นเจดีย์ตั้งอยู่บนเนินที่สูงขึ้นไป ด้านทิศใต้ของวิหารเป็นฐานแท่นแก้วประดิษฐานพระประธานปัจจุบันได้สร้างวิหารครอบไว้ เรียกว่า “วิหารพระเจ้ากือนา” ใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ถัดลงไปทางทิศใต้ของวิหารเป็นลำธารที่ไหลลงมาตามร่องหินของหน้าผา อีกฝั่งหนึ่งของลำธารเป็นที่ประดิษฐานหมู่พระพุทธรูป ไกลออกไปทางทิศใต้จากหมู่พระพุทธรูปเป็นเนินดินขนาด ๒๐ เมตร x ๔๐ เมตร พบเศษอิฐกระจัดกระจาย ปัจจุบันเรียกว่าม่อนภาวนา สันนิษฐานว่าเป็นเนินวิหารของวัดสามยอด โบราณสถานที่อยู่ใกล้กัน วิหารซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะนั้น เป็นอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่ออิฐถือปูน หลังคาทรงจั่วต่อปีกนกทั้งสี่ด้าน มีเสาตอนกลางและผนังรับน้ำหนักหลังคา มุงด้วยกระเบื้องดินขอ มีจารึกที่เสาวิหารว่าบูรณะโดยครูบาเถิ้มกับครูบาสิทธิ ซึ่งได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัย หน้าบันด้านหน้าแกะสลักเป็นรูปนกยูง ส่วนด้านหลังเป็นรูปกระต่าย รูปทั้งสองนี้เป็นงานประดับที่พบอยู่เสมอในศิลปะ

ภาพถ่ายเก่าของวัดผาลาด แสดงรูปวิหารและพระเจดีย์สมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนบูรณะใหม่

พระวิหารประดับหน้าแหนบ รูปนกยูง-กระต่าย สัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย-ครูบาเถิ้ม

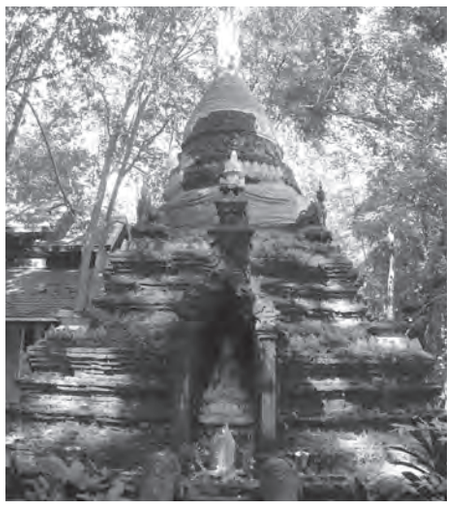

ภาพซ้าย พระเจดีย์เก่าที่มีมาก่อนนานแล้ว ได้รับการบูรณะยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* หน้ากาลประดับเจดีย์

ภาพซ้าย บ่อน้ำฤษีอยู่คู่วัดมานานแล้ว *ภาพขวา* หอเสื้อวัค-หออุปคุต สร้างเลียนแบบเจดีย์ทรงพม่า

ประติมากรรมรูปเสือปูนปั้น สัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ในสภาพชำรุดแตกหัก

พม่า โดยนกยูงใช้แทนพระอาทิตย์และกระต่ายใช้แทนพระจันทร์ หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึงอาจเป็นสัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาเถิ้มก็ได้ เนื่องจากนกยูงพบว่าถูกใช้แทนความเป็นครูบาเจ้าศรีวิชัยควบคู่ไปกับรูปเสือซึ่งเป็นสัตว์ประจำปีเกิดมาตลอด ส่วนกระต่ายเป็นปีเกิดของครูบาเถิ้ม ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณก่ออิฐถือปูนจำนวน ๓ องค์ ประดิษฐานบนฐานชุกชี เป็นฝีมือช่างพื้นเมือง

ด้านซ้ายเยื้องไปด้านหลังของพระประธานในวิหาร ประดิษฐานรูปเคารพครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้างโดย ดร.อุดรพันธุ์ จันทรวิโรจน์ สมัยเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ครูบาปัญญาวชิระ (พระครูสุวัตถิ์ปัญญาโสภิต) และศิษย์ร่วมกันนำมาถวายวัดผาลาด พ.ศ. ๒๔๔๓

ข้างหอพระเจ้าน้ำตก พบประติมากรรมปูนปั้นรูปเสือ ในอิริยาบถที่กำลังคลานลงมาจากบนก้อนหินที่ด้านข้างอาคารด้านทิศตะวันออก อยู่ในสภาพชำรุดแตกหัก ๑ ตัว สันนิษฐานว่าเป็นรูปเสือที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปั้นไว้แทนปีนักษัตร

พุทธอุทยานอนาคามี (วัดอนาคามี)

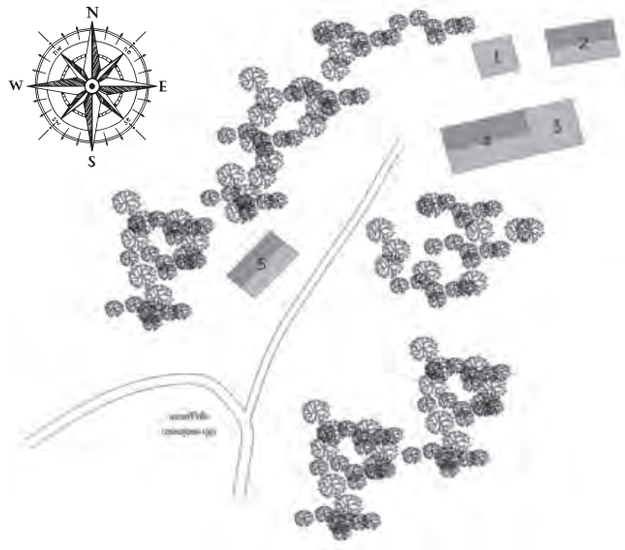

1 เสาพระพุทธรูป
2 กุฏิ
3 ระเบียงศาลาธรรม
4 ศาลาธรรม
5 สำนักงานสถานีดับไฟป่า

เจ้าอาวาส

ไม่มีเจ้าอาวาส ผู้ดูแลคือพระครูภาวนาวิรัช วัดร่ำเปิง มอบหมายพระสมานมิตร สุมิตฺโต รักษาการ

โทรศัพท์ ๐๕๓ – ๒๗๘๖๒๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๐๒ ถนนศรีวิชัย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ ในพื้นที่ดอยสุเทพ – ปุย พุทธอุทยานอนาคามีห่างจากวัดศรีโสดาเชิงดอยสุเทพ ประมาณ ๖.๕ กิโลเมตร เหนือขึ้นไปประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร เป็นวัดร้างที่กลายเป็นที่ตั้งของหอดูดาวสิรินธร และพุทธอุทยานอนาคามี อยู่ห่างจากวัดพระธาตุดอยสุเทพประมาณ ๔.๕ กิโลเมตร พื้นที่ของวัดแวดล้อมด้วยเขตอุทยานแห่งชาติ

พิกัด ๑๙.๒๗๔๙๗๓, ๙๘.๙๐๓๔๖๘

ความสำคัญของวัด

ชื่อวัดอนาคามีนั้น เป็นชื่อที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อครั้งสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ อย่างไรก็ตาม วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่มีมาก่อนสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว ตั้งบนเส้นทางเดินโบราณซึ่งชาวล้านนาใช้เดินทางขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยสุเทพ เป็นเส้นทางเดียวกันกับที่พระญากือนาใช้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากวัดสวนดอกขึ้นไปประดิษฐานบนดอยสุเทพ ตามที่ปรากฏเรื่องราวในตำนานวัดสวนดอก เช่นเดียวกับวัดผาลาด (สกทาคามี)

ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่ตั้งของวัดอนาคามีในปัจจุบันมี ๒ ส่วน บ้างก็ว่าน่าจะเป็นวัดร้างที่อยู่ในสถานีควบคุมไฟป่าจังหวัดเชียงใหม่ (ภูพิงค์) บ้างก็ว่าน่าจะเป็นวัดร้างบริเวณหอดูดาวสิรินธรที่เรียกกันว่า “ม่อนพญาหงส์”

ทั้งนี้จากการสำรวจของกรมศิลปากร ที่สถานีดับไฟป่าจังหวัดเชียงใหม่ (ภูพิงค์) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ พบเนินโบราณสถานขนาดใหญ่ กว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ความสูงประมาณ ๕ เมตร ก่อสร้างด้วยอิฐ

ส่วนวัดร้างที่ม่อนพญาหงส์ ปรากฏเรื่องราว

ในเอกสารเรื่อง “พระชัยวงศานุสสติ” เป็นบันทึกของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เล่าว่า ในขณะที่สร้างทางขึ้นดอยสุเทพนั้น ตนกับแม่บ่อแก้ว ป้าลัวเตม พี่ขันคำ และกะเหรี่ยง ๓ – ๔ คน ทำหน้าที่ช่วยกันขุดอุโมงค์ก่อเจดีย์ตรงม่อนพญาหงส์ ตามจุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำหนดเรียกบริเวณนั้นว่า “วัดอนาคา”

ม่อนพญาหงส์นี้ ชาวบ้านและพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดผาลาด เชื่อกันว่าคือเนินเขาขนาดเล็กตรงข้ามหอดูดาวสิรินธร

พ.ศ. ๒๕๕๓ กรมศิลปากรสำรวจพบว่า บริเวณม่อนพญาหงส์นี้ถูกลักลอบขุดทั่วพื้นที่ พบอิฐและชิ้นส่วนปล้องไฉน นอกจากนี้ในพื้นที่ปรากฏร่องรอยการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีของชาวมูเซอและชาวม้ง

อย่างไรก็ตาม ม่อนพญาหงส์ก็ยังคงถูกทิ้งร้างไว้เช่นเดิม ต่างกับวัดร้างในสถานีดับไฟป่าจังหวัดเชียงใหม่ (ภูพิงค์) ที่ใน พ.ศ. ๒๕๕๒ มีความพยายามในการริเริ่มปรับปรุงให้เป็นหนึ่งในสถานที่ทั้ง ๔ ตามดำริครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยคณะศรัทธากลุ่มทิพพปุญญาบารมี (ล้านนา) อันประกอบด้วย พระภาสกร ภูริวฑฺโน (ภาวิไล) วรชาติ คูหิรัญญรัตน์ และวรัญญา เลิศวรกิจพิพัฒน์ เป็นต้น

ทางคณะได้นิมนต์พระมงคลวิสุต (ครูบาดวงดี สุภทฺโท) วัดท่าจำปี อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และพระพรหมมงคล วิ. (ทอง สิริมงฺคโล) ศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ขึ้นไปชี้แนวเขตเดิมของวัดอนาคามี เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๒ จึงได้เข้าปรึกษาพระเทพวรสิทธาจารย์ (สมณศักดิ์ขณะนั้น) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ ต่อมาจึงได้นำเรื่องการฟื้นฟูปฏิสังขรณ์วัดอนาคามีปรึกษาพระเทพโกศล เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ขณะนั้น เพื่อขออนุญาตใช้ที่ดินฟื้นฟูวัดจากนายเกษมสันต์ จิณณวาโส อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช เรื่องจึงถึงนายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีมติให้ฟื้นฟูเป็นพุทธอุทยานอนาคามี

คณะศรัทธากลุ่มทิพพปุญญาบารมี (ล้านนา) จึงเริ่มประกอบพิธีฟื้นฟูบูรณะวัดร้างในสถานีดับไฟป่าเมื่อวันพุธที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๒ โดยมีการก่อสร้างธรรมศาลาผนังเปิด ทับลงไปบนซากวิหารเดิม และสร้างเสาหลักแห่งอนาคามี ลักษณะเหมือนเสาอินทขีล ตรงปลายเสาเป็นพระพุทธรูปปางรำพึง ยอดเศียรบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ภายในบรรจุพระพุทธรูปปางต่างๆ ๘๔๐,๐๐๐ องค์ ในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๓ เวลา ๙.๔๕ น. จึงได้วางศิลาฤกษ์โดยพระพรหมมงคล วิ. วัดพระธาตุศรีจอมทอง

พระสมานมิตร สุมิตฺโต อายุ ๓๖ ปี พรรษา ๘ พระสงฆ์จากวัดร่ำเปิงที่มาจำพรรษาที่อุทยานอนาคามี ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อจะก่อสร้างศาลาธรรมได้ขุดพบโบราณวัตถุจำนวนหนึ่ง มีทั้งพระพุทธรูป บล็อกแม่พิมพ์ที่ใช้ทำอิฐ ตะคันดินเผา พร้อมเศษภาชนะ ต่อมาเมื่อจะสร้างเสาหลักแห่งอนาคามีก็ได้บรรจุสิ่งของโบราณที่พบไว้พร้อมกับพระพุทธรูปปางต่างๆ ทั้ง ๘๔๐,๐๐๐ องค์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ยังไม่ทันได้ปรากฏ มีแต่เพียงการกำหนดนโยบายแนวทาง

ปัจจุบันมีการก่อสร้างศาลาธรรมทับลงบนพื้นที่เนินวิหารเดิม ทางเหนือของศาลาธรรมเป็นเสาหลักแห่งอนาคามี ทิศตะวันออกของเสาหลักอนาคามีเป็นกุฏิที่พักสงฆ์

พระเสาหลักแห่งอนาคามี กำลังดำเนินการก่อสร้าง

วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร (อรทันตา)

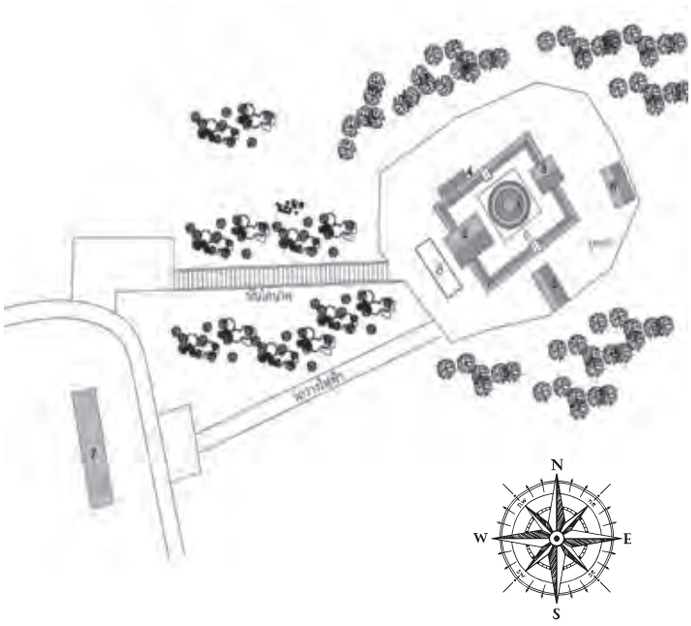

1 พระธาตุดอยสุเทพ
2 วิหารหลวง
3 วิหารเล็ก
4 อุโบสถ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 วิหารไม้ (วิหารพญา)
6 พิพิธภัณฑ์
7 ร้านค้า
8 ศาลาพระบูรพาจารย์
9 หอพระเจ้าทันใจ

เจ้าอาวาส

พระธรรมเสนาบดี (ธงชัย สุวณฺณสิริ ป.ธ.๗) พ.ศ. ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และดำรงตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะภาค ๗

โทรศัพท์ ๐๕๓-๒๙๕๐๐๐ เว็บไซต์ : http://www.doisuthep.com

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๔ บ้านดอยสุเทพ หมู่ที่ ๙ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ ในพื้นที่ดอยสุเทพ – ปุย ห่างจากเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๒๐ กิโลเมตรตามทางหลวงหมายเลข๑๐๐๔ถนนห้วยแก้ว ระยะทางจากเชิงดอยสุเทพไปถึงวัดพระธาตุดอยสุเทพประมาณ ๑๓ กิโลเมตร

การเดินทางขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยสุเทพมี ๒ ทาง คือ บันไดนาค สามารถเดินทางขึ้น-ลง ได้ตลอดทั้งวัน แต่จะมีการตั้งด่านตรวจของอุทยานฯ ตั้งแต่เวลา ๒๐.๐๐ – ๐๖.๐๐ น. และทางรถรางไฟฟ้าเปิดให้บริการตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น.

พิกัด ๑๘.๘๐๕๑๓๕, ๙๘.๙๒๑๗๐๗

ความสำคัญของวัด

ตำนานวัดสวนดอก และตำนานพระบรมธาตุดอยสุเทพ ระบุว่าพระญากือนาสร้างขึ้นใน พ.ศ. ๑๙๑๖ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุซึ่งพระสุมนเถระอัญเชิญมาจากเมืองศรีสัชนาไลย (อาณาจักรสุโขทัย) สร้างขึ้นในระยะเวลาไล่เลี่ยกับการสร้างพระธาตุวัดสวนดอก ต่อมา พ.ศ. ๒๐๖๘ พระเมืองเกษเกล้าอาราธนา “พระมหาญาณมงคลโพธิ” ซึ่งอยู่วัดอโสการาม (ตามเอกสารระบุว่า วัดอโสการามในที่นี้ หมายถึง วัดกู่ละมัก หรือวัดรมณียาราม เมืองหริภุญไชย จึงไม่ใช่หมายถึงวัดป่าแดง ซึ่งมีชื่อว่าวัดอโสการามเช่นเดียวกัน) มาฉลอง

พระราชศรัทธา เสริมเจดีย์ให้กว้างและสูงขึ้น จากองค์เดิมขนาดสูง ๕ วา กว้าง ๑ เศษ ๓ ส่วน ๔ วา เป็นสูง ๑๑ วา กว้าง ๖ วา ซึ่งเป็นขนาดที่เห็นอยู่ทุกวันนี้

พ.ศ.๒๐๘๑ในสมัยท้าวชายคำพระราชโอรสของพระเมืองเกษเกล้า ได้ทำการบุทองจังโกติดพระธาตุ

พ.ศ. ๒๐๘๘ พระมหาญาณมงคลโพธิ เจ้าอาวาสได้สร้างพระวิหาร ๒ หลัง คือวิหารพระพฤหัสบดี (พระผัด) ทางทิศตะวันออก กับวิหารพระพุทธชินสีห์สุวรรณเจดีย์ ทางทิศตะวันตก รวมถึงระเบียงคตทั้ง ๔ ด้าน

พ.ศ. ๒๑๐๐ พระมหาญาณมงคลโพธิสร้างบันไดนาค ๓๐๖ ขั้น เป็นพญานาค ๗ เศียร และอุบาสกชื่อมงคลศิลา มีศรัทธาได้สร้างอุโบสถในเวลาถัดมา โดยมีพระมหาราชา วัดบุปผารามสวนดอกไม้เป็นประธานสร้างอุโบสถ ในอุโบสถภายหลังประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงเททองหล่อในคราวเสด็จมานมัสการพระธาตุดอยสุเทพ เมื่อวันมาฆบูชา ๑ มีนาคม ๒๕๐๑

พ.ศ. ๒๓๔๘ พระเจ้ากาวิละให้บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุและวิหารทั้งสองหลัง

พ.ศ. ๒๔๖๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยสุเทพ ใช้เงิน ๒๒๑ รูเปีย และบูรณะพระอุโบสถ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๗ – ๒๔๗๘ ได้สร้างถนนจากเชิงดอยสุเทพขึ้นไปถึงพระธาตุดอยสุเทพ โดยวัดนี้เป็นวัดหนึ่งใน ๔ วัดตามที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยดำริ เรียกว่า วัดอรหันตา

วัดพระธาตุดอยสุเทพ ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมา มีหลักฐานสมัยครูบาเถิ้ม โสภโณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ สงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพร่วมกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านได้บูรณะวิหารทั้งสองหลัง รวมทั้งได้สร้างวิหารเล็กทางทิศเหนือเรียกวิหารพระเจ้าอุ่นเมือง และวิหารเล็กทางทิศใต้คือวิหารพระเจ้าทันใจ

พ.ศ. ๒๔๘๔ เจ้าแก้วนวรัฐได้บูรณะวิหารพระพุทธชินสีห์สุวรรณเจดีย์ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๖ บูรณะซุ้มประตูวิหารพระพฤหัสบดี

พ.ศ. ๒๔๙๗ บูรณะซุ้มประตูพระเจดีย์บริเวณแนวกำแพงแก้วตั้งแต่พ.ศ.๒๕๔๗–๒๕๕๓ วัดพระธาตุดอยสุเทพและกรมศิลปากรได้ร่วมกันบูรณะครั้งใหญ่ทั้งองค์พระเจดีย์และปรับภูมิทัศน์ทั้งหมด

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๓๒ พระอานันท์ พุทฺธธมฺโม จากวัดพระธาตุแสงแก้วมงคล จังหวัดพะเยา ผู้มีปฏิปทาในสายครูบาเจ้าศรีวิชัย ในขณะที่กำลังสร้างพิพิธภัณฑ์บริขารครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดบ้านปาง ได้เป็นประธานนำอัฐิส่วนกะโหลกศีรษะจากวัดบ้านปาง ไปบรรจุไว้ใต้ฐานรูปเคารพครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งประดิษฐานอยู่ก่อนแล้วในศาลาหน้าวัดพระธาตุดอยสุเทพ อัฐินั้นใส่ในอูบเครื่องเขินสานแบบพม่าใช้ผ้าจีวรห่ออีกชั้นหนึ่ง ขณะนั้นมีพระราชรัตนากร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และนายบรรจบ ลิ้มจรูญ ประธานสภาจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

ปัจจุบันมีประเพณีเดินขึ้นนมัสการพระธาตุดอยสุเทพ กำหนดจัดงานในวันวิสาขบูชาของทุกปี ผู้คนจะเริ่มเดินจากบริเวณอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ในเวลาพลบค่ำ และมานอนรอบริเวณลานรายรอบวัดพระธาตุดอยสุเทพ เพื่อจะสวดมนต์และตักบาตรในตอนเช้าของอีกวันหนึ่ง เดิมใช้เส้นทางโบราณลัดเลาะตามป่าเขา แต่ปัจจุบันเดินตามถนนศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างถนนศรีวิชัยขึ้นสู่ดอยสุเทพ หมดเงินทั้งสิ้น ๑๙,๔๕๓ รูเปีย ๕๖ สตางค์ ระหว่างปี ๒๔๗๗-๒๔๗๘ แต่ก่อนหน้านั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ขึ้นมาบูรณะองค์พระธาตุดอยสุเทพ หมดเงินไป ๒๒๑ รูเปีย ดังคำคร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ

“เงินงามสวย ๆ ช่วยบำรุง
สุเทพส้อม (ซ่อม) สร้าง
ปฏิสังขรณ์ สืบยาวสาวกว้าง
ให้เป็นคองทางสู่ฟ้า
สองร้อยซาวเอ็ด เงินงามบ่ช้า
พระท่านเจ้าทานา”

เห็นได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยขึ้นมานมัสการและบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุดอยสุเทพแล้ว

พระธาตุดอยสุเทพ เจดีย์ทรง ๑๒ เหลี่ยม ผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยปี ๒๔๖๓

ตั้งแต่ปี ๒๔๖๓ ก่อนที่จะสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ระหว่างปี ๒๔๗๗-๒๔๗๘ โดยมีความปรารถนาว่าการบูรณะพระธาตุดอยสุเทพครั้งนี้ ก็เพื่อมุ่งหวังให้เป็นสัญลักษณ์แห่ง "เส้นทางการนำบุญขึ้นสู่สวรรค์" ตามที่ท่านใช้คำว่า "เป็นค(ล)อง (ครรลอง) ทางสู่ฟ้า"

พระธาตุดอยสุเทพเป็นเจดีย์ทรง ๑๒ เหลี่ยม ตั้งอยู่บนฐานบัวถลาจำนวน ๕ ชั้น กับฐาน ๑๒ เหลี่ยมอีก ๓ ชั้น ถัดลงมาเป็นฐานยกเก็จ พระธาตุองค์ภายในดั้งเดิมสร้างโดยพระญากือนา มีรูปทรงละม้ายกับพระเจดีย์ที่วัดสวนดอก คือเป็นเจดีย์ทรงกลมที่มีองค์ระฆังใหญ่แบบสุโขทัย แต่ต่อมาได้รับการปรับเปลี่ยนใหม่ในสมัยล้านนาตอนปลายให้เป็นเจดีย์ทรง ๑๒ เหลี่ยมในสมัยพระเมืองเกษเกล้า

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยชิ้นอื่นๆ ในวัดพระธาตุดอยสุเทพ แม้มิได้มีการระบุเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ปรากฏหลักฐานด้านศิลปสถาปัตยกรรมอย่างชัดเจนคือการบูรณะพระอุโบสถ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพัทธสีมาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือขององค์พระธาตุนอกศาลาบาตร พบว่าภายหลังมีการบูรณะเพิ่ม

กระจกสีที่ฉากหลังวิหารพระพุทธชินสีห์ เป็นผลงานของช่างกลุ่มครูบาเจ้าศรีวิชัย

อีกหลายครั้ง แต่ยังเหลือร่องรอยของปูนปั้นรูปนกยูงในกรอบหน้าต่าง รูปหน้ากาล ครุฑ และหนุมานท่ามกลางลายดอกสับปะรดบนหน้าแหนบ รวมถึงเสาปูนแท่งเหลี่ยมตกแต่งด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ล้วนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะในกระบวนการสร้างงานสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ยังปรากฏสัญลักษณ์รูปเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจนในงานบูรณะทางขึ้นบันไดนาค บริเวณพนักราวบันไดรองรับรูปปั้นสิงห์ ๑ คู่ ตอนบน ทำด้วยกระจกสีชิ้นเล็กๆ ประดับเป็นรูปหน้าเสือท่ามกลางลายกระหนกก้านขด แทนที่ตำแหน่งของลายหน้ากาล อันเป็นรูปแบบศิลปะที่พบได้ทั่วไปในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่น ที่หน้าบันวัดสวนดอก วัดเชียงมั่น เป็นต้น

อาจรวมไปถึงงานก่อสร้างวิหารหลังหนึ่งที่ต่อมาเรียกกันมาว่า "วิหารครูบา" หรือ "วิหารครูบา

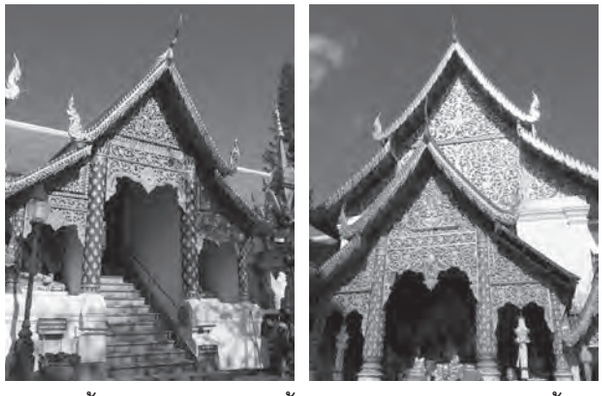

ซุ้มประตูขึ้นสู่พระธาตุดอยสุเทพชั้นบน วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย ทั้ง ๒ หลังอยู่ที่ลานด้านล่าง

จิตรกรรมที่บานประตูทางเข้าวิหารพระพุทธสิหิงค์ รูปทวารบาลถือช่อดอกไม้ลายคำน้ำแต้ม

ซุ้มประตูอุโบสถทำรูปนกยูงในกรอบวงโค้งพญานาคมีหน้ากาลตอนบน

หน้าแหนบรูปครุฑ หน้ากาล ดอกสับปะรด ทุกอย่างเป็นรูปแบบเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระอุโบสถนอกศาลาบาตรทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าศรีวิชัย" ตั้งอยู่บริเวณลานบันไดทางขึ้นด้านหน้าทิศตะวันตก สันนิษฐานว่าเป็นผลงานการก่อสร้างร่วมกันระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาเถิ้ม ต่อมาใช้สอยเป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายชิ้น, รูปหล่อของอดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ อาทิ ครูบาเถิ้ม พระราชรัตนากร และครูบารูปอื่น ๆ ที่มีฉากผนังด้านหลังเขียนรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยและคณะกำลังสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ พบว่าลวดลายที่ประดับตกแต่งหน้าบันวิหารมีลักษณะคล้ายกับผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หรือแม้กระทั่งงานประดับกระจกสีที่เป็นรูปเรขาคณิตตามแท่นแก้ว และฉากหลังพระประธานในวิหารพระพุทธชินสีห์สุวรรณเจดีย์ ล้วนเป็นงานในรูปแบบที่นิยมในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งสิ้น อย่างน้อยที่สุด หากครูบาเจ้าศรีวิชัยมิได้ควบคุมการก่อสร้างด้วยตนเอง ก็เชื่อได้ว่าช่างก่อสร้างภายใต้การกำกับ

ที่ปีกนกมีหน้ากาล หน้าเสือ หนุมาน เดิมพื้นหลังติดกระจกจีน ต่อมาเปลี่ยนเป็นกระจกสี

รูปสิงหมุข หรือหน้าเสือประดับกระจกสี ที่แท่นราวบันไดนาคตอนบนขึ้นสู่ลานพระธาตุดอยสุเทพ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

บันไดนาค พญานาค ๗ เศียร ทางขึ้นสู่พระธาตุดอยสุเทพ จำนวน ๓๐๖ ขั้น

ควบคุมของครูบาเถิ้ม คือช่างกลุ่มเดียวกันกับที่เคยช่วยงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่นเอง

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพเสร็จแล้ว ท่านก็ต้องอธิกรณ์ด้วยข้อหาที่ว่า ตั้งตนเป็นพระอุปัชฌาย์เถื่อน รวมถึงการบวชใหม่ให้ครูบาอภิชัยขาวปี ทั้งๆ ที่ทางราชการห้ามไม่ให้บวชอีกเด็ดขาด และทำให้สงฆ์แตกแยก โดยวัดต่างๆ ในแขวงเชียงใหม่ ได้ออกจากการปกครองคณะสงฆ์มาขึ้นตรงสังกัดกับครูบาเจ้าศรีวิชัย รวมถึงทำการบูรณะวัดวาอารามโดยไม่รักษาของเดิม ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกส่งไปรอการสอบสวนที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘ – ๒๔๗๙ เมื่อกลับมาจากกรุงเทพฯ แล้วก็พำนักที่จังหวัดลำพูนตลอดชีวิต กระทั่งมรณภาพ ไม่ได้กลับมาบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามใดๆ ในเชียงใหม่อีกเลย

รูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ลานด้านล่าง สร้างปี ๒๕๕๑

ศาลาบาตรหลังเก่า และสภาพลานประทักษิณวัดพระธาตุดอยสุเทพ ภาพถ่ายเก่าโดยชาวตะวันตก ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยจะบูรณะ

ภาพเก่าของพระพุทธชินสีห์ ก่อนบูรณะใหม่โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งในภาพฉากหลังยังไม่มีการติดกระจกสี

วัดสวนดอก พระอารามหลวง

1 สวนดอกพยอม
2 แนวกำแพงผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 ซุ้มโขง ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 สนามหญ้า
5 กู่เจ้านายฝ่ายเหนือ
6 เจดีย์น้อย
7 พระเจดีย์
8 สีมามณฑล
9 หอฉันกรไกรวิท
10 ซุ้มโขง
11-12 อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
13 วิหารพระเจ้าเก้าตื้อ
12 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา
13 สำนักงานการศึกษานานาชาติ
14 สถาบันวิทยบริการ มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
15 สำนักงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา
16 สำนักงานศาสนาศึกษา วัดสวนดอก
17 กุฏิไชยลังกา
18 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
19 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
20 ศาลาสุคันธศีลาอนุสรณ์
21 พระวิหารหลวง
22 ร้านบูชาวัตถุมงคล
23 ศาลาสมโภชเชียงใหม่ 700 ปี สำนักงานวัดสวนดอก

เจ้าอาวาส

พระศรีสิทธิเมธี (นิมิต สิขรสุวณฺโณ) พ.ศ. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๕๓-๒๗๘๓๐๔, ๐๘๔-๐๔๑๔๖๑๔, ๐๘๔-๙๔๒๒๙๒๒ และ ๐๘๕-๗๒๔๑๖๖๔ เว็บไซต์ www.watsuandok.org

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ยังเป็นที่ตั้งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์ภาค ๗ (เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน)

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๓๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

วัดสวนดอกตั้งห่างจากกำแพงเมืองเชียงใหม่ฝั่งประตูสวนดอกไปทางทิศตะวันตก ๘๐๐ เมตร มีที่ดินตั้งวัด ๓๔ ไร่ ๑ งาน ๔๔ ตารางวา สังกัดมหานิกาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จากกรมการศาสนาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๑๙ เมตร ยาว ๓๖ เมตร และได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๓๓

พิกัด ๑๘.๗๘๖๙๗๗, ๙๘.๙๖๗๘๘๕

ความสำคัญของวัด

วัดสวนดอก ชื่อทางการภาษาบาลีคือ วัดบุปผาราม สร้างในสมัยพระญากือนาธรรมิกราชา (ท้าวกิลนา หรือท้าวสองแสนนา) กษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย ในปี พ.ศ. ๑๙๑๔ เหตุที่ชื่อวัดสวนดอก หรือสวนดอกไม้ (ต้นพยอม) เนื่องมาจากพระญากือนาทรงกัลปนา (อุทิศถวาย) เขตพระราชอุทยานใกล้สวนทรายแม่ข่า มีหนองน้ำปลูกดอกบัวหลวงและสวนป่าพยอมของพระองค์ให้สร้างเป็น “พระอารามหลวง” เพื่อเป็นที่พำนักของ “พระสุมนเถระ” จากสุโขทัย ผู้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ในแผ่นดินล้านนา พร้อมกันนี้ได้สร้างองค์พระธาตุเพื่อประดิษฐาน “พระบรมสารีริกธาตุ” ๑ ใน ๒ องค์ที่พระสุมนเถระอัญเชิญมาจากวัดร้างศรีสัชนาลัยเมื่อปี ๑๙๑๒ (อีกองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ในพระธาตุดอยสุเทพ)

พ.ศ. ๑๙๑๖ พระญากือนา มีพระราชศรัทธาอย่างแรงกล้า ได้รื้อเอาเรือนหลวงอันประณีตวิจิตรงดงามยิ่งของพระองค์มาปลูกสร้างเป็นมหาวิหาร ถวายแด่วัดสวนดอก โดยมี “พระเจ้าค่าคิงพระญากือนา” คือมีความสูงเท่ากับพระญากือนาเป็นพระประธาน (ภาษาล้านนา คิง หมายถึงตน หรือบุคคลผู้นั้น) ประชุมตำนานล้านนากล่าวว่า พระเจ้าค่าคิงสร้างขึ้นโดยพระบัญชาของพระนางจิตรามหาเทวี พระราชมารดาของพระญากือนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาไว้แทนองค์ราชบุตร

วัดบุปผารามในสมัยพระญากือนา เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนานิกายรามัญวงศ์ บางครั้งเรียกว่านิกายเชียงใหม่ แต่มักรู้จักกันในนามนิกายสวนดอก ถือเป็นการสถาปนาพระพุทธศาสนาสายลังกาวงศ์ครั้งแรกในล้านนา

สมัยพระเมืองแก้ว หรือพระติลกปนัดดาธิราช กษัตริย์รัชกาลที่ ๑๑ แห่งราชวงศ์มังราย (พ.ศ. ๒๐๓๘ - ๒๐๖๘) พ.ศ. ๒๐๔๑ ได้บูรณะพระวิหารหลวงที่สร้างโดยพระญากือนา พร้อมสร้างพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยขนาดใหญ่ด้านหลังพระเจ้าค่าคิงพระญากือนา

พ.ศ. ๒๐๔๗ พระเมืองแก้วโปรดให้หล่อ “พระเจ้าเก้าตื้อ” ซึ่งได้รับการยกย่องว่า เป็นพระพุทธรูปที่มีพระพุทธลักษณะงดงามที่สุดในล้านนา เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ทำด้วย “แส้” (แสว้) หมายถึงเดือยหรือหมุด เชื่อมชิ้นส่วนที่หล่อเป็นท่อน ๆ รวม ๙ ท่อน องค์พระมีรอยต่อ ๘ แห่ง หน้าตักกว้าง ๘ ศอก หรือ ๓ เมตร สูง ๔.๗ เมตร คำว่า ตื้อ เป็นหน่วยวัดน้ำหนักโลหะของล้านนาในสมัยโบราณ ซึ่ง ๑ ตื้อ เท่ากับ ๑,๐๐๐ กิโลกรัม (บางตำรากล่าวว่า ๑ ตื้อ หนักเท่ากับ ๑,๒๐๐ กิโลกรัม) พระเจ้าเก้าตื้อหมายถึงพระพุทธรูปที่หล่อด้วยโลหะหนัก ๙,๐๐๐ กิโลกรัม หรือ ๙ ตัน

ในพงศาวดารโยนก กล่าวว่าเดิมนั้นพระเมืองแก้ว โปรดให้สร้างพระเจ้าเก้าตื้อองค์นี้ขึ้น เพื่อนำไปเป็นพระประธานในพระวิหารหลวงวัดพระสิงห์ โดยได้เริ่มทำการหล่อในวันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีชวด ฉอศกจุลศักราช ๘๖๖ (พ.ศ. ๒๐๔๗) จากนั้นทำการตกแต่งจนถึงวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก จุลศักราช ๘๖๗ (พ.ศ. ๒๐๔๘) จึงสำเร็จบริบูรณ์ แต่เนื่องจากองค์พระมีน้ำหนักมาก เมื่อหล่อเสร็จใช้ความพยายามที่จะโยกย้ายพระเจ้าเก้าตื้อนานถึง ๕ ปี แต่ไม่สามารถชะลอพระพุทธปฏิมาเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ได้ พระองค์จึงโปรดให้รื้อเรือนหลวงในเขตพระราชฐาน สร้างถวายเป็นหอพระมณเฑียรธรรมสำหรับประดิษฐานพระเจ้าเก้าตื้อ ณ บริเวณใกล้กับวัดบุปผารามสวนดอก ในวันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมะเส็ง เอกศกจุลศักราช ๘๗๐ (พ.ศ. ๒๐๕๒) ได้มีการชักพระพุทธปฏิมากรองค์นี้ เข้าประดิษฐานในหอพระมณเฑียรธรรม “วัดเก้าตื้อ” (ในอดีตแยกเป็นวัดเอกเทศออกจากวัดสวนดอก)

ในสมัยรัตนโกสินทร์หรือยุคฟื้นฟูล้านนา วัดสวนดอกอยู่ในสภาพวัดร้าง กระทั่งปี ๒๔๕๒ พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้อัญเชิญรวบรวมพระอัฐิของอดีตเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่และพระประยูรญาติที่กระจัดกระจาย เคยตั้งอยู่บริเวณใกล้ตลาดวโรรส หรือตลาดข่วงเมรุ (แถวตรอกเหล่าโจ๊ว) มาประดิษฐานรวมกัน ณ บริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือริมกำแพงวัดสวนดอก ในการนี้พระราชชายาเจ้าดารารัศมียังได้ประทานทรัพย์ในการทำนุบำรุงมา

ตลอดพระชนม์ชีพ หลังจากพระราชชายา เจ้าดารารัศมีสิ้นพระชนม์ ได้มีการแบ่งพระอัฐิของพระองค์มาประดิษฐานไว้ ณ กู่เจ้าหลวงเชียงใหม่แห่งนี้ด้วย (อีกส่วนหนึ่งนำไปประดิษฐานไว้ที่สุสานหลวง วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ)

ส่วนการบูรณปฏิสังขรณ์วัดสวนดอกครั้งใหญ่ เริ่ม พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๕ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เหตุแห่งการบูรณะครั้งนี้ ก็เพราะก่อนหน้านั้นได้เกิดพายุใหญ่พัดเอาพระวิหารหลังเดิมของวัดสวนดอกพังทลายลง คงเหลือเพียงหมู่พระพุทธรูปประธานประดิษฐานท่ามกลางซากปรักหักพัง องค์พระธาตุได้รับความเสียหายจากพายุครั้งใหญ่ครั้งนี้เช่นกัน ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ พลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์สุดท้าย พร้อมพระราชชายา เจ้าดารารัศมีจึงได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่าง ๆ ในวัดสวนดอก

ตำนานวัดสวนดอกระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดสวนดอกใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ปีรวงเม็ด (มะแม) ลงมือขุดฐานรากก่อสร้างวิหาร ยาว ๓๓ วา ๒ ศอก กว้าง ๑๒ วา เมื่อวันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ. ๒๔๗๔ และได้บูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ ประตูโขงสี่ด้านพระเจดีย์พร้อมตกแต่งปูนปั้นอย่างงดงาม สร้างประตูโขงวัด ๓ โขง สร้างพระพุทธรูปประทับยืนมีความสูงเท่าความสูงของครูบาเจ้าศรีวิชัย (พระพุทธรูปค่าคิง) จำนวน ๒ องค์ บูรณะพระประธานและพระพุทธรูปอื่นที่ประดิษฐานบนฐานชุกชีในวิหารหลวง ใช้เวลา ๘ เดือน จึงเสร็จบริบูรณ์ ทั้งหมดสิ้นเงิน ๖๕,๔๐๐ รูปี (๕๒,๓๒๐ บาท)**

ส. สุภาภา เขียนในหนังสือประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย เล่ารายละเอียดถึงตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะบูรณะวัดสวนดอกเพิ่มเติมว่า พระราชชายา เจ้าดารารัศมีได้มอบเงินจำนวน ๕๐๐ บาท (บางก็ว่า ๕๐๐ รูปี) เป็นปฐมในการบูรณะ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความเห็นว่าไม่เพียงพอต่อการบูรณะ จึงให้ไปเชิญเถ้าแก่โหงวห้างเตียวเมี่ยงไถ่ค้าเหล็กและปูนซีเมนต์อยู่ตลาดสันป่าข่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มาช่วยบูรณะ เถ้าแก่โหงวได้ส่งเหล็กและปูนมาช่วยในการบูรณะ พร้อมทั้งให้รถยนต์รับส่งครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งพำนักอยู่ที่วัดพระสิงห์เดินทางมาวัดสวนดอก ไม่นานเถ้าแก่โหงวถูกคนร้ายยิงจากอกทะลุหลัง เกิดจากความขัดแย้งในวงการค้าวัสดุปูนซีเมนต์และเหล็ก ครูบาเจ้าศรีวิชัยเมตตาเสกน้ำมนต์ให้ดื่ม อาการดีขึ้นเรื่อย ๆ จนหายเป็นปรกติ

ค่าใช้จ่ายในการบูรณะพระเจดีย์และค่าสร้างพระวิหารวัดสวนดอก จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยในการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม **ระบุว่าสิ้นเงินไป ๘๙,๑๙๔ รูเปีย ๒๐ สตางค์**

บัญชีถวายพระราชกุศลระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย **“สร้างกำแพงวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๒,๑๐๙ รูเปีย ๗๔ สตางค์ และกุฏิวัดสวนดอก เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๑,๙๘๕ รูเปีย ๒๐ สตางค์”**

มีสิ่งก่อสร้างหนึ่งที่ไม่ได้อยู่ในบันทึกประวัติของวัดสวนดอก ว่าเป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย นั่นคือพระอุโบสถ หรือวิหารพระเจ้าเก้าตื้อ แต่ประวัติส่วนนี้ปรากฏหลักฐานอยู่ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่งโดยพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะวิหารวัดเก้าตื้อ (สมัยก่อนแยกเป็นวัดหนึ่ง ยังไม่รวมกับวัดสวนดอก) ในปี ๒๔๖๓ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับจากการต้องอธิกรณ์ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามครั้งแรก ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มากราบพระเถระชั้นผู้ใหญ่ในเชียงใหม่ที่วัดเกตการาม และวัดเชตวัน หลังจากนั้นจึงได้มาร่วมทำบุญ ๑๒๐ บาท ที่วัดเก้าตื้อ เป็นค่าบูรณะโรงเรียน ๒๐ บาท และค่าบูรณะวิหารอีก ๑๐๐ บาท ก่อนที่จะขึ้นไปบูรณะวัดพระธาตุดอยสุเทพ

“รอมโรงเรียน เสี้ยงซาวบาททัด
***วัดเก้าตื้อ**แถมทวย*
ร้อยบาททัด เงินงามสวย ๆ
ช่วยบำรุง”

ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ครูบาบุญเป็ง จกฺกรตฺตโน ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังมีชีวิตอยู่ปัจจุบัน

อายุ ๙๐ ปีเศษ (เกิด พ.ศ. ๒๔๖๔) ปัจจุบันจำพรรษาอยู่ที่สำนักสงฆ์ห้วยฟ้าหลั่ง หมู่ ๑ ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘ และวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ครูบาบุญเป็งได้เล่าว่าตัวท่านคือสามเณรรุ่นเกือบๆ สุดท้ายที่ทันรับใช้ครูบาเจ้าศรีวิชัย สมัยที่สร้างทางขึ้นดอยสุเทพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ตัวท่านอายุ ๑๓ ปี จำพรรษาอยู่ที่วัดสวนดอก ขณะนั้นวัดเก้าตื้อยังไม่ได้รวมเป็นส่วนหนึ่งของวัดสวนดอก ได้เคยช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดหลายแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ โดยครูบาบุญเป็งจดจำชื่อวัดต่างๆ ได้ขึ้นใจ นำมาผูกร้อยให้คล้องจองเป็นคู่ๆ ดังนี้ วัดกู่เต้า-เก้าตื้อ เชียงมั่น-เชียงยืน ดอกเอื้อง-ดอกคำ ฯลฯ

เมื่อพิจารณาจากศักราชราวปี ๒๔๗๗ ที่ครูบาบุญเป็งช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระวิหารวัดเก้าตื้อนั้น พบว่าไม่ตรงกับศักราช ๒๔๖๓ ซึ่งบันทึกไว้ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ แสดงให้เห็นว่าเสนาสนะของวัดแต่ละแห่งนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยมิได้ดำเนินการบูรณะเพียงแค่หนเดียวแต่ได้หวนกลับมาสร้างจนแล้วเสร็จอีกหลายครั้ง

เดิมวัดสวนดอกเคยใช้หนองน้ำด้านหลังวัดเป็นที่ทำสังฆกรรมพระภิกษุ เรียกโบสถ์แบบนี้ว่า “อุทกสีมา” หรืออุโบสถธรรมชาติกลางน้ำ แต่นานวันเข้าหนองน้ำได้ถูกถมกลบฝังจนตื้นเขิน อีกทั้งธรรมเนียมการใช้โบสถ์กลางน้ำได้หายไปจากสังคมล้านนา จึงได้นำพระวิหารของวัดเก้าตื้อ ซึ่งเป็นวัดขนาดเล็กมาผูกพัทธสีมา ทำหน้าที่เป็นอุโบสถ ยุบรวมเป็นวัดเดียวกันกับวัดสวนดอกในสมัยเจ้าอาวาสชื่อ “สวาธุเจ้าจันทร์แก้ว”

หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพได้เพียง ๒-๓ ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพทหารญี่ปุ่นบุกขึ้นมากลางเมืองเชียงใหม่ โดยมีศูนย์บัญชาการรบอยู่ที่วัดหมื่นสาร ถนนวัวลาย เพื่อใช้เป็นฐานทัพสำหรับเตรียมเสบียงเดินทางต่อไปยังแม่ฮ่องสอนและประเทศพม่า ในช่วงนั้นพระภิกษุสามเณรของวัดสวนดอกพากันอพยพหนีไปจำพรรษาที่วัดเวียงด้ง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ บางรูปหนีขึ้นไปยังดอยปุย พระเจดีย์ประธานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะได้ถูกขุดคุ้ยทำลายเพื่อหาสิ่งของมีค่า ชาวบ้านเล่าว่า เห็นทหารญี่ปุ่นเอาโซ่ขึ้นไปคล้องยอดฉัตรพระเจดีย์แล้วช่วยกันดึงลงมาให้หักโค่น ด้วยเข้าใจว่ามีทองคำซ่อนอยู่ข้างบนยอดเจดีย์

มีอาคารไม้หลังหนึ่งในวัดสวนดอกที่สร้างร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียก “ศาลาฝาไหล” คำว่า “ฝาไหล” เป็นการทำฝาไม้ ๒ ชั้น ที่ตีเว้นช่องสลับกันหากเลื่อนมาซ้อนกันก็จะเป็นฝาผนังที่ปิดทึบตัน แต่หากเลื่อนขยับฝาชั้นในก็จะทำให้เกิดช่องที่ฝานั้นทำให้แสงและลมสามารถผ่านเข้าออกได้ เหมือนกับประตูหน้าต่างบานเลื่อนในปัจจุบัน เรือนฝาไหลสร้างโดยหลวงอนุสารสุนทรและภริยา คือแม่นางคำเที่ยง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยทั้งสองท่านชอบมาพำนักที่เรือนฝาไหลนี้ เพราะอยู่ตึกอากาศถ่ายเทไม่ดี หลวงอนุสารสุนทรถึงแก่อนิจกรรมในเรือนหลังนี้เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๔๗๗ ต่อมาจึงมีการบูรณะอาคารหลังนี้ระหว่างวันที่ ๑๕ กันยายน - ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๒

มีการสร้างกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมสารูปของท่าน และรูปปั้นเสือปีนักษัตร

ประเพณีประจำปี ที่ร่วมรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยรวมถึงอดีตเจ้าอาวาสทุกรูป จัดขึ้นทุกวันที่ ๙ เมษายน เรียกว่าวันกตัญญู ส่วนประเพณีสรงน้ำพระบรมธาตุ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เหนือทุกปี

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน พระเจ้าเก้าตื้อ พระธาตุ และกู่อัฐิเจ้านายเชียงใหม่ภายในวัดสวนดอกเป็นโบราณวัตถุและโบราณสถานสำคัญของชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เลขที่ ๕๒/๗๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดสวนดอกประกอบด้วย การก่อสร้างพระวิหารหลวงหลังใหม่ พร้อมพระพุทธรูป ซุ้มประตูโขง ๓ ทิศ เจดีย์พระเจ้าทันใจ กำแพงล้อมเขตพุทธาวาส กำแพงแก้วมณฑลสีมา ส่วนงานบูรณปฏิสังขรณ์ได้แก่ พระธาตุ วิหารพระเจ้าเก้าตื้อ (พระอุโบสถ)

พระวิหารหลวง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างขึ้นใหม่ทับที่ซากวิหารหลังเดิมสมัยล้านนาซึ่งเหลือแต่

กำแพงล้อมเขตพุทธาวาสวัดสวนดอก ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุเจดีย์ประธานรายล้อมด้วยเจดีย์รายชั้นบน ๔ องค์ ชั้นล่าง ๗ องค์

ภาพซ้าย มณฑปประดิษฐานพระเจ้าทันใจ ยอดบนรูปพระเจดีย์
ภาพขวา พระเจ้าทันใจ ๔ ทิศ ในซุ้มดอนล่างฉากหลังมีกระจกสี

แนวเสาและกองพระพุทธรูปบนฐานแท่นแก้ว เนื่องจากเหตุวาตภัยที่พัดถล่มทำให้วิหารล้มพัง วิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างขึ้นมีลักษณะเป็นอาคารโถง เรียกว่า “วิหารเปื๋อย” เปิดโล่งไม่มีฝาผนัง มีขนาดใหญ่แบ่งห้องได้มากถึง ๑๓ ห้องเสา ใช้เสารองรับหลังคาจำนวนทั้งสิ้น ๕๖ ต้น วิหารมีความยาว ๓๓ วา กว้าง ๑๒ วา กับ ๒ ศอก ยกพื้นสูง หลังคาเป็นผืนเดียวไม่มีการลดชั้นมุข แต่มีการซ้อนชั้นจำนวน ๓ ตับ

โครงสร้างหลังคามีจุดเด่นที่แสดงถึงพัฒนาการขั้นสูงสุดในเชิงเทคโนโลยี นั่นคือการให้ความสำคัญต่อการรับน้ำหนักของตัวอาคาร ด้วยการใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเทเป็นหน้าบันทั้งแผง โครงสร้างของเสาขื่อ คาน มีขนาดค่อนข้างใหญ่ แต่ยังคงรักษาโครงสร้างแบบขื่อม้าตั่งไหมไว้ได้เป็นอย่างดี

รายละเอียดของหน้าบัน ใช้วิธีการปั้นปูนซีเมนต์แล้วแทรกด้วยกระจกสีบางจุดเป็นลวดลายทับพื้นหลังที่ปูด้วยกระจกจีน โครงสีหน้าบันจึงดูคล้ายปูนปั้นเปลือยที่ยังไม่เสร็จ ส่วนลวดลายมีอิทธิพลจากภาคกลางอย่างเต็มที่ คือมีทั้งลายก้านขด ลายช่อหางโต ลายประจำยามก้ามปู ลายหน้ากระดาน เป็นต้น ผสมกับลวดลายที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้อยู่ก่อนแล้วคือลายเทพนม เทวดา ตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ เช่น หนุมาน หรือลวดลายรูปสัตว์ประเภทเสือ นกยูง และสัตว์ที่มีอิทธิพลจีนคือ นกกระเรียน สิงห์ เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๖ กรมศิลปากรได้บูรณะพระวิหารหลวง ด้วยการปิดทองทับลวดลายปูนเปลือยบนหน้าบันทั้งด้านหน้าและหลัง โดยเฉพาะหน้าบันด้านหลังคือทิศตะวันตกเปลี่ยนกระจกพื้นหลังจากกระจกจีนเป็นกระจกสีรุ่นใหม่ เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา ๒๗๐,๐๐๐ แผ่น ปูพื้นกระเบื้องบนวิหาร ๘๐,๐๐๐ แผ่น

ลวดลายประดับอาคาร นิยมใช้วัสดุปูนปั้นที่ถอดจากแม่พิมพ์สำเร็จรูปนำมาระบายสี ประดับกระจกสีชิ้นเล็กๆ เช่นแผ่นค้ำยันรูปหนุมานหาวเป็นดาวเป็นเดือน หรือเสาที่เรียงรายรองรับหลังคา ตามลำเสาประดับรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายดาวเพดานด้านบน รวมไปถึงลายปูนปั้นที่ประดับโดยรอบฐานชุกชีหรือแท่นแก้วที่รองรับหมู่พระพุทธรูปประธาน

เจดีย์รายหลายองค์ที่ลานประทักษิณชั้นล่าง ตกแต่งท้องไม้ด้วยกระจกสีแนวตั้ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยบนฐานชุกชีในพระวิหารหลวงได้แก่ พระเจ้าค่าคิง ๒ องค์ เป็นพระพุทธรูปสำริดประทับยืนตรง พระกรทั้งสองแนบพระวรกาย เรียก “พระเจ้าปางเปิดโลก” พระพักตร์ค่อนข้างกลม เม็ดพระศกเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว ครองจีวรห่มเฉียง สบงทำเป็นแถบหน้านางไม่มีการตกแต่งลวดลายใด มีความสูงเท่ากับส่วนสูงของครูบาเจ้าศรีวิชัย ประมาณ ๑๖๘ เซนติเมตร มีจารึกที่ฐาน ๘ เหลี่ยมเหมือนกันทั้งสององค์เป็นอักษรธัมม์ล้านนา (ใช้พื้นที่ ๗ เหลี่ยม) และอักษรไทยกลาง (ใช้พื้นที่ ๑ เหลี่ยม) จารึกแบ่งเป็น ๒ ส่วน ใจความสรุปโดยย่อได้ว่า

“พ.ศ. ๒๔๗๔ ครูบาเจ้าศรีวิไชย วัดจอมสะหลีทรายมูล บ้านปางเป็นเค้า พร้อมด้วยอันเตวาภิกขุ สามเณร ขะโยม และศรัทธาทุกคน ได้จ้างสล่า (นายมูลเวช กลไก) หล่อสารูปพระทศพล ๒ องค์ยืนอยู่ ใหญ่สูงค่าคิงครูบาเจ้าบ่เกินเหลือ มีน้ำหนัก ๒๔๐,๐๐๐ (ไม่ระบุหน่วยน้ำหนัก)”

พระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง คือพระพุทธรูปประทับยืนขนาดสูง ประดิษฐานไว้ด้านหลังพระพุทธรูปประธานที่สร้างสมัยพระเมืองแก้ว โดยกำหนดให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตกสู่องค์พระธาตุ พุทธลักษณะยืนห้อยพระบาทซ้ายยื่นพระบาทขวาไปข้างหน้าเล็กน้อยอันเป็นกิริยารับหญ้าคาจากโสถติยพราหมณ์ พระกรทอดยาวแนบ

ซุ้มโขงทิศตะวันออก ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้างยอดเป็นเจดีย์ทรงกลีบมะเฟือง

พระวรกาย พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นกำฟางหญ้าแบบหลวมๆ พระครูธีรสุตพจน์ (พระมหาสง่า ธีรสัวโร) เจ้าอาวาสวัดผาลาดสกทาคามี สันนิษฐานว่าอากัปกิริยาเช่นนี้มีลักษณะคล้ายปางเพ่งอนิมิสเจดีย์ ตามพุทธประวัติเมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ทรงสำเร็จพระอนุตรโพธิญาณแล้ว ทรงเสด็จออกจากบัลลังก์ ประทับยืนอยู่ ณ ทิศอีสาน ถวายพระเนตรดูต้นโพธิ์เป็นการบูชา ๗ วัน

มีพระพุทธรูปหลายองค์ที่สร้างขึ้นร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔- ๒๔๗๕ โดยศรัทธาที่เป็นคหบดี ที่มีความเลื่อมใสในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ร่วมบุญสร้างพระพุทธรูปถวาย เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่หรือที่ชาวล้านนานิยม

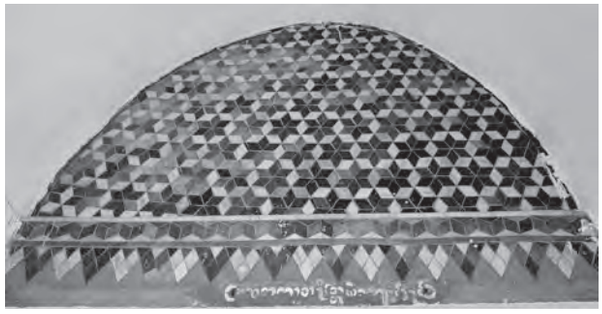

กระจกสีตกแต่งเป็นรูปดาวที่แผ่นวงโค้งใต้ซุ้มโขง ผลงานครูเจ้าศรีวิชัย

ซุ้มประตูวงโค้ง ๒ ชั้น มีหน้ากาลตอนกลางคาบท่อนพันธุ์พฤกษาตอนปลายมีนาคหล่อด้วยแม่พิมพ์สำเร็จรูป

เรียกว่า “พระชมพูบดี” ๒ องค์ ทำด้วยปูนระบายสีติดกระจก ที่กลางฐานพระพุทธรูปมีแผ่นหินอ่อนจารึกเป็นอักษรพม่า อ่านได้ว่า “จุลศักราช ๑๒๙๔ (พ.ศ. ๒๔๗๕) พะยาตะก่า (หมายถึงทายก หรืออุบาสก) วารินตะ พะยาอะมะ (หมายถึงอุบาสิกา) มะนังเอ่ง ซึ่งเป็นภรรยา พร้อมทั้งลูกชายลูกหญิง ได้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ ขอเป็นปัจจัยถึงพระนิพพาน”

บนพระวิหารหลวงยังมีเครื่องสักการะอีกสองชิ้นที่สร้างในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ สัตตภัณฑ์ หรือเชิงเทียนใช้สำหรับจุดบูชาองค์พระธาตุหรือพระประธาน สร้างด้วยไม้แกะสลัก และธรรมาสน์สำหรับให้พระภิกษุสามเณรขึ้นนั่งเทศนา เป็นทรงสูง เรียกว่า “ธรรมปราสาท”

นอกจากจะสร้างวิหารใหม่แล้ว ยังได้บูรณะพระธาตุองค์เก่าแก่ตั้งแต่สมัยพระญากือนา ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่พระสุมนเถระอัญเชิญมาจากสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๒ เป็นเจดีย์ทรงลังกาแบบสุโขทัย ขนาดสูงใหญ่ประมาณ ๒๔ วา

ภาพซ้าย **หนุมาน นกยูง บนหน้าแหนบวิหาร** ***ภาพขวา*** **เสือสัญลักษณ์ครูบาเจ้าศรีวิชัยบนหน้าแหนบ**

พระวิหารหลวงด้านข้างมองจากทิศเหนือ หลังคาซ้อน ๓ ตับ มีกลุ่มพระเจดีย์ด้านหลัง

พระวิหารหลวงด้านหน้าทิศตะวันออก เป็นวิหารเปื้อยขนาดใหญ่ที่สุดในล้านนา

หลักฐานจากภาพวาดของนายคาร์ล บ๊อค นักสำรวจธรณีวิทยาชาวนอร์เวย์ที่เดินทางมายังกรุงสยามในต้นรัชกาลที่ ๕ ได้ร่างภาพเขียนพระเจดีย์วัดสวนดอกว่ามีช้างล้อมที่ฐานเช่นเดียวกับเจดีย์ที่วัดเชียงมั่น วัดพระสิงห์ และวัดป่าแดง ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเปลี่ยนเป็นรูปแบบใหม่โดยตัดรูปช้างออกไปดังที่เห็นในปัจจุบัน เนื่องจากช่วงที่พระสุมนเถระซึ่งเป็นชาวสุโขทัยสร้างพระธาตุสวนดอก ในขณะนั้นรูปแบบสถาปัตยกรรมทรงช้างล้อมกำลังเป็นที่ได้รับความนิยมอย่างสูง มีการส่งอิทธิพลจากสุโขทัยมาสู่ล้านนา อย่างไรก็ดี ยังเหลือร่องรอยศิลปะสุโขทัยในส่วนของเสาหาน (หรรมิกา - คือส่วนรองรับปลียอดใต้ฉัตร) มีพระพุทธรูปลีลาแบบสุโขทัยเดินพนมมือโดยรอบจำนวน ๑๖ องค์

พบหลักฐานจากภาพถ่ายเก่า ที่เก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เชียงใหม่ ว่าเคยมีเจดีย์รายองค์หนึ่งทางทิศตะวันตกของพระเจดีย์ประธาน เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือดอกบัวตูมแบบสุโขทัย ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างเจดีย์ทรงปราสาทยอดระฆังประดิษฐานพระเจ้าทันใจ ๔ องค์ครอบทับไว้

กลุ่มพระเจดีย์ที่เห็นในปัจจุบัน กอปรด้วยพระเจดีย์องค์กลาง ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมมีทางขึ้น ๔ ด้านสู่ลานประทักษิณชั้นใน ทำเป็นบันไดนาคมีซุ้มทิศหรือซุ้มโขงทำเป็นแผ่นปูนปั้นนูนต่ำ กับเจดีย์บริวารที่ลานประทักษิณชั้นบน ๔ องค์ และเจดีย์รายที่ลานพื้นชั้นล่างอีก ๗ องค์ แต่ละองค์ทาสีขาวเรียบมีการตกแต่งด้วยกระจกจีนบริเวณบัลลังก์หรือเสาหานแต่เพียงเล็กน้อย เดิมพระธาตุองค์กลางก็ฉาบผิวภายนอกด้วยปูนขาวเช่นเดียวกัน ประดับตกแต่งในส่วนบัลลังก์เหนือองค์ระฆังด้วยกระจกสีชิ้นเล็กๆ ต่อมาระหว่างปี ๒๕๔๖-๒๕๔๙ ได้มีคณะศรัทธา นำโดยคณาจารย์จากคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ทำบุญปิดทองคำเปลวแท้ทั่วทั้งองค์พระเจดีย์ มูลค่า ๓ ล้าน ๖ แสนบาท

บนเจดีย์ประธานองค์กลางที่บูรณะขึ้นใหม่นี้ปรากฏคำจารึกอักษรไทยกลางว่า

"...ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเค้าพร้อมด้วยนางหลวงมารดา นายตรี ศรีอุปะโย กับศรัทธาทั้งหลายได้ช่วยกันสร้างพระเจดีย์องค์นี้ไว้เพื่อเปนที่สักการบูชาแก่ปวงเทพเทวาและหมู่คนทั้งหลายตลอดกาลนานเทอะ พ.ศ.....๗๔..."

ในบริเวณเดียวกัน ที่เจดีย์บริวารประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้เป็นเจดีย์อีกองค์หนึ่งที่มีแผ่นจารึกอักษรธัมม์ล้านนาติดอยู่ อ่านได้ว่า

"...พ.ศ. ๒๔๗๕ ครูบาศรีวิชัยเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ น้อยถา ไชวุฑฒิ พร้อมภริยานางชุ่มใจ ไชวุฑฒิ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ได้บูรณะเจดีย์และยกฉัตรวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕..."

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยยังปรากฏอยู่ตามซุ้มประตู และกำแพง มีทั้งกำแพงแก้วชั้นนอกล้อมรอบเขตพุทธาวาส และกำแพงแก้วชั้นในกั้นเขตพระธาตุ เรียก "มณฑลสีมา" ทำเป็นรูปคล้ายใบสีมาขนาดเล็กวางต่อเนื่องกันไปคล้ายเป็นคลื่นมหาสมุทร (นทีสีทันดร) ภายในสีมาแต่ละช่องใช้จุดเทียนประทีปได้ ลักษณะเช่นนี้ยังปรากฏตามวัดพระอารามหลวงขนาดใหญ่ เช่น วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ที่นครลำปาง มีข้อสังเกตว่ามักเป็นวัดที่ครูบาอภิชัยขาวปีควบคุมการก่อสร้าง

ซุ้มประตูโขง (ซุ้มโขง) สร้างปี ๒๔๗๔ มีจำนวน ๓ ทิศ ได้แก่ทิศตะวันออก ทิศเหนือ และ

ค้ำยันช่วยยึดเสาและผนังอาคาร *ภาพซ้าย* รูปเทพนมขี่นาค *ภาพขวา* หนุมานทำจากปูนปั้น เดิมไม่ได้ทาสีทอง

โครงสร้างคานขื่อรับน้ำหนักหลังคาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กขนาดใหญ่คาดทุกห้องเสาร์

กลุ่มพระพุทธรูปบนฐานชุกชี มีปูชนียวัตถุที่สำคัญหลายองค์ องค์หน้าสุดคือพระเจ้าค่าคิงของพระญากือนา องค์ยืนปางเปิดโลกสองข้างคือพระเจ้าค่าคิงของครูบาเจ้าศรีวิชัย และองค์ใหญ่สุดสร้างโดยพระเมืองแก้ว

ภาพซ้าย **เทวดายืนบูชาที่แท่นแหก้วสูงขนาดใหญ่ มีรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ตรงกลาง พื้นหลังมีดอกไม้ทิพย์ *ภาพขวา* ตัวอักษรธัมม์ล้านนาจารึกว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างปี ๒๔๓๔ พร้อมรูปเสือ**

ทิศตะวันตก เป็นซุ้มทรงปราสาทที่ประดับด้วยเจดีย์จำลองขนาดเล็กประดับ มีรูปแบบเฉพาะ กล่าวกันว่าแต่เดิมซุ้มโขงเหลืออยู่ด้านเดียวคือทิศตะวันออกด้านหน้าพระวิหารหลวง มีลักษณะคล้ายกับซุ้มโขงสมัยล้านนาที่วัดพระธาตุลำปางหลวงหรือวัดพระธาตุหริภุญชัย แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รื้อออกและออกแบบศิลปะเฉพาะของซุ้มโขงขึ้นมาใหม่ ลักษณะเช่นนี้ยังปรากฏที่กู่ลายท้ายวิหารที่วัดปราสาท ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับวัดพระสิงห์

ตรงบริเวณแผ่นวงโค้งของซุ้มโขงตกแต่งด้วยลายปูนปั้นแบนๆ นูนต่ำ ถอดแบบจากแม่พิมพ์สำเร็จรูป เป็นลวดลายหน้ากาลอยู่ตรงกลางตอนบนสองข้างมีวงโค้งออกมาเป็นนาคที่ปลายสองข้าง อันเป็นลวดลายเดียวกันกับที่พบในกรอบซุ้มหน้าต่างวิหารตรีมุขครอบพระพุทธไสยาสน์ของวัดพระนอนแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และพบที่วัดมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

มีข้อสังเกตว่า สิ่งก่อสร้างที่วัดสวนดอกกับวัดพระนอนแม่ปูคามีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกันอยู่หลายอย่าง นอกเหนือไปจากแผ่นปูนปั้นซุ้มโค้งรูปหน้ากาล-มกรคายนาคแล้ว ยังมีแผ่นนาคทันต์หรือค้ำยันรูปหนุมานในกรอบสามเหลี่ยม รวมถึงระบบคานคอนกรีตเสริมเหล็กที่ดาดเพดานวิหาร ซึ่งจากข้อมูลสัมภาษณ์ทั้งที่วัดสวนดอก และวัดพระนอนแม่ปูคากล่าวตรงกันว่า หัวหน้าสล่าผู้รับผิดชอบการก่อสร้างของวัดทั้งสองคือ ครูบาอภิชัยขาวปี

พระอุโบสถ หรือวิหารพระเจ้าเก้าตื้อ เป็นอาคารกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๗ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๗ แต่ผุพังไปเพราะใช้โครงสร้างไม้ ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณปฏิสังขรณ์อย่างน้อย ๒ ครั้ง คือ พ.ศ. ๒๔๖๓ และอีกครั้งคือ พ.ศ. ๒๔๗๗ เปลี่ยนวัสดุเป็นอาคารคอนกรีตก่อด้วยอิฐถือปูน และบูรณะฐานแท่นแก้วประดิษฐานพระเจ้าเก้าตื้อ ด้วยการประดับกระจกสีชิ้นเล็กๆ ตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้ แต่ยังคงรักษาทรวดทรงอาคารแบบสถาปัตยกรรมล้านนาไว้ คือการทำหลังคาลดชั้นด้านหน้าถึง ๓ มุข มีการปรับเปลี่ยนลวดลายบนหน้าบันจากการตีแผ่นไม้เป็นช่องๆ ในลักษณะขื่อม้าตั่งไหม กลายเป็นลวดลายไม้แกะสลักรูปพันธุ์พฤกษามีดอกสับปะรดอยู่ตอนกลาง บนพื้นหลังกระจกจีน

ภาพบน **พระอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อหลังเดิมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่อนมีการบูรณะใหม่เป็นหลังปัจจุบัน *ภาพซ้าย* พระเจ้าเก้าตื้อ ภายในพระอุโบสถ องค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำไปใช้เป็นต้นแบบพระประธานในหลายๆ วัด**

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีการวาดจิตรกรรมฝาผนังโดยสล่าพื้นบ้านเรื่องพุทธประวัติและพระเวสสันดรชาดก กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ วิหารพระเจ้าเก้าตื้อ หรือพระอุโบสถได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ด้วยการปรับเปลี่ยนวัสดุใหม่หมด เสริมความมั่นคงทั้งภายในและภายนอก ลวดลายบนแผ่นหน้าแหนบเปลี่ยนใหม่หวนย้อนกลับไปเป็นหน้าบันแบบตีตารางช่องๆ ล้อโครงสร้างขื่อม้าตั่งไหมแบบสมัยพระเมืองแก้วอีกครั้ง

วัดถ้ำเชียงดาว

1 เจดีย์โบราณ
2 ศาลเจ้าหลวงคำแดง
3 ศาลาขายดอกไม้
4 กุฏิเจ้าอาวาส
5 อุโบสถ
6 วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 โรงทานศาลาอเนกประสงค์
8 วิหารพระเจ้าทันใจ
9 ร้านค้า

เจ้าอาวาส

พระครูโสภณธรรมพินิต (ดวงเนตร ฉนฺทโก) พ.ศ. ๒๕๔๓ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๔๕๖๖๓๐ และ ๐๘๑-๗๔๖๗๖๑๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๑ บ้านถ้ำ หมู่ที่ ๕ ถนนสายเชียงใหม่-ฝาง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๗๐

การเดินทาง จากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ไปวัดถ้ำเชียงดาว ระยะทางประมาณ ๗๗ กิโลเมตร เข้าสู่เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๗ ระยะทาง ๗๒ กิโลเมตร จากนั้นให้เลี้ยวซ้าย (ทางเลี่ยงเมือง) ตรงไปอีก ๕ กิโลเมตรวัดอยู่ทางซ้าย

ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๙๓ ไร่ ๓ งาน

พิกัด ๑๙.๓๙๓๖๙๒,๙๘.๙๒๘๖๐๖

ความสำคัญของวัด

วัดถ้ำเชียงดาว หรือ “เพียงดาว” แปลว่า “สูงเสียดฟ้า” ตั้งอยู่ในบริเวณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ “ถ้ำหลวงเชียงดาว” ภายในมีหินงอกหินย้อยคล้ายเกล็ดแก้วรูปต่างๆ ทั้งยังเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าหลวงคำแดง หรือศาลเทพารักษ์แห่งเมืองเชียงใหม่ อันอยู่ไม่ไกลจากอ่างสรงเชียงดาว

พ.ศ. ๒๑๕๗ (จ.ศ. ๙๗๖) ตรงกับยุคของพระเจ้านรธามังช่อ กษัตริย์เชียงใหม่เชื้อสายพม่า เริ่มมีการสร้างถาวรวัตถุครั้งแรกภายในถ้ำ พบหลักฐานจารึกตัวอักษรธัมม์ล้านนา เป็นภาษาไทขืนบนระฆัง

ทองเหลืองขนาดใหญ่ในถ้ำ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๖ นิ้ว น้ำหนัก ๒๐๐ กิโลกรัม ระบุนามของผู้สร้างชื่อ “พระประธรรมะปัญโญ” และ “พ่อแสน ปีระตำนาน” หลักฐานจากระฆังใบนี้ยืนยันว่าราว ๔๐๐ ปีที่ผ่านมา ถ้ำหลวงเชียงดาวได้รับการค้นพบ และมีประชาชนมาไหว้สาดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดง และสักการะต่อพระบรมสารีริกธาตุ รวมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่อยู่ในถ้ำและขุนเขาแห่งนี้

พ.ศ. ๒๓๕๒ ชาวบ้านจากอำเภอแม่ริมจำนวน ๗ ครัวเรือน เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานใกล้ถ้ำหลวงเชียงดาว ซึ่งปกติมีประชากรอาศัยเบาบาง เพราะถือว่าเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิงสถิตของผีลัวะ

พ.ศ. ๒๔๓๐ พญาภิบาลปรมัตต์โวหาร หรือแสนรัตนะคูหา (นามเดิม “อินต๊ะ” ความที่เป็นโรคโพรงจมูกอักเสบ ชาวบ้านจึงนิยมเรียกว่า “อินต๊ะคร่อ” คร่อ หมายถึงเสียงลมหายใจที่ฟังแล้วออกเสียงคร่อๆ ตลอดเวลา) ชาวแม่นะ พร้อมด้วยภิกษุสามเณรและชาวบ้านช่วยกันถากถางป่าริมห้วยด้านตะวันออก ทำบันไดอิฐมีพญานาค ๒ ตัวขึ้นสู่ปากถ้ำ จากนั้นเริ่มสร้างวัดไว้ที่หน้าถ้ำ ด้วยการสร้างกำแพงเจาะช่องประดิษฐานพระพุทธรูปประดับกระจกหลากสี มีชาวบ้านเข้ามาตั้งรกรากเพิ่มอีกประมาณ ๔-๕ หลัง

ยุคนี้มีการสร้างโบราณวัตถุสำคัญ ๒ องค์คือ “พระพุทธรูปปางไสยาสน์” (ทำพิเศษคือนอนหงายไม่นอนตะแคงเป็นศิลปะแบบพม่า-ไทใหญ่)เป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้ากัสสปะ ปั้นโดยสล่าชื่อ “หม่องอัด” และ “พระเจ้าทันใจ” หน้าตัก ๒ เมตร สูง ๒ เมตร สร้างโดยสล่าชาวพม่า-ไทใหญ่ ชื่อ “หม่องโส่ง” เสร็จภายใน ๓ วัน

พ.ศ. ๒๔๕๖ มีฤาษีชาวไทใหญ่มาจากเมืองลายข้า รัฐฉาน ชื่ออูคันธะ ผู้ผ่านการศึกษาอบรมมาจากเมืองสะแกงหรือสะกาย ในประเทศพม่า ได้นำ “พระพุทธรูปหินอ่อน” หน้าตักกว้าง ๘ นิ้ว สูง ๘ นิ้ว จากเมืองมัณฑะเลย์ มาประดิษฐานไว้ในถ้ำ และได้สร้าง “พระเจดีย์ ๒๕ ยอด” อยู่ด้านนอกหน้าวัด จำลองมาจากเจดีย์ที่เมืองย่างกุ้ง ต่อมาฤาษีอูคันธะได้เดินทางกลับประเทศพม่าและเสียชีวิตลงที่เมืองปั่น

พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินธุดงค์มาเพื่อสักการะศาลเจ้าหลวงคำแดง พักจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำหลวงเชียงดาว ในช่วงนั้นมีประชากรหนาแน่นขึ้นบ้างแล้ว ประมาณ ๔๐ กว่าหลังคาเรือน ท่านได้เทศนาให้ชาวบ้านละจากบาปความชั่ว พิจารณาเห็นว่าวัดถ้ำเชียงดาวมีพระเจดีย์มาก่อนแล้ว แต่ยังขาดกุฏิและวิหาร จึงได้ปรึกษาขุนอุปการ นายอำเภอเชียงดาว และผู้ใหญ่บ้านแห่งบ้านถ้ำพร้อมด้วยศรัทธาชาวบ้าน เริ่มวางแผนโครงการก่อสร้างพระวิหาร โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ออกแบบอาคารกำหนดแผนผังด้วยตัวท่านเอง

จากบัญชีถวายพระราชกุศล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ***“สร้างวิหารวัดถ้ำเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อปี ๒๔๗๗ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๓,๒๐๔ รูเปีย ๔๐ สตางค์”***

มีศรัทธาในพื้นที่เชียงดาวที่อยู่ใกล้ชิดคอยรับใช้ครูบาเจ้าศรีวิชัย เท่าที่ทราบนามคือ พ่ออุ๊ยสุริยา (บิดาของผู้ให้สัมภาษณ์ นายแสงทอง ริกา) พ่อแก้ว อินสน (มัคนายกบ้านถ้ำ) พ่อน้อยเขียว พ่ออ้าย รวมประมาณ ๒๐ กว่าคนที่คอยอุปัฏฐากครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อสร้างเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปเมืองฝางเพื่อบูรณะกลุ่มพระธาตุที่เมืองฝาง-ไชยปราการต่อ

พ.ศ. ๒๔๙๑ เมื่อศาลเทพารักษ์หลังเก่าผุพังไป นายพวงสุข สามัคคี นายอำเภอเชียงดาว ร่วมกับนายโสภณ ณ เชียงใหม่ จึงได้สร้างศาลเทพารักษ์หลังใหม่ถวายให้เจ้าหลวงคำแดง

พ.ศ. ๒๔๙๓ ครูบาทองคำ ฐิตสีโล เจ้าอาวาสสร้างสะพานข้ามช่องเหวในถ้ำ และสร้างศาลากันแดดฝนให้ “พระเจ้าทันใจ” สันนิษฐานว่าศาลาหลังดังกล่าวสร้างเสร็จในปีขาล เนื่องจากมีการสร้างรูปเสือติดไว้บนหน้าบัน (ครูบาทองคำเกิดปีระกา) พร้อมสร้างศาลาการเปรียญประดิษฐานพระพุทธรูปหินอ่อน (พระเจ้าหินอ่อน) ของฤาษีอูคันธะ ต่อมาต้องย้ายพระเจ้าหินอ่อนมาเก็บรักษาไว้ในพระวิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากเคยมีคนร้ายลักขโมยไปไว้ที่บ้านของตัวเอง แต่ต้องมีอันเป็นไปหลายครั้งหลายคน

ยุคนี้มีการสร้างพระอุโบสถ แยกเขตออกมาทางทิศใต้ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๔ และพระพุทธรูปบนเงื้อมผาเรียก

“พระเจ้าตนหลวง” สร้างปี ๒๕๑๕ เชื่อว่าเป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้ากกุสันธะ

พ.ศ. ๒๕๐๗ ครูบาอินถา (ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำเชียงดาว มาจำพรรษาอยู่ช่วงหนึ่ง) สร้างกุฏิหรืออาศรมทรงจัตุรมุข ทำหน้าบันรูปครุฑติดกระจกสีจำลองแบบอย่างมาจากครุฑเหนือกรอบซุ้มประตูพระวิหารของครูบาเจ้าศรีวิชัย อาคารนี้ใช้เป็นที่พำนักหรืออาศรมสำหรับพระอาคันตุกะ

มีสิ่งก่อสร้างที่ไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ คือกลุ่มเจดีย์ขนาดเล็กตั้งอยู่บนเชิงหินสูงหลายองค์ คล้ายเป็นกู่อัฐิน่าจะมีอายุหลายร้อยปี กล่าวกันว่าสร้างโดยชาวมอญ ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพปรักหักพัง ถัดจากเจดีย์ลงมาด้านหลังวิหาร มีพระพุทธรูปประทับนั่งอีก ๔ องค์

มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีและนักธรรม ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารในวัดถ้ำเชียงดาว มีชื่อเฉพาะเรียกว่า “พระวิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย” มีความยาวจากท้ายถึงหน้ามุขประมาณ ๖๒ ศอก กว้าง ๒๕ ศอก ปัจจุบันมีการบูรณะใหม่โดยซ่อมเสริมปูน ทาสีทับบางส่วนแต่โดยรวมยังคงไว้ซึ่งโครงสร้างเดิม

แผนผังวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีระเบียงมุขด้านหน้าและด้านหลัง ทำราวลูกกรงหล่อปูนโดยรอบ วางตัวอาคารในแกนตะวันออก-ตะวันตก ยกพื้นเตี้ยๆ มีหลังคาผืนเดียวแต่ซ้อน ๒ ตับ เหนือประตูด้านหน้าทางเข้าพระวิหารบริเวณวงกบทำเป็นรูปครุฑและพญานาคนั้น มีการเขียนจารึกอักษรธัมม์ล้านนาว่า

“วิหารหลังนี้ครูบาสีวิไชสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ปลีเต่าเส็ด เดือน ๔ ออก ๖ ค่ำ วันสุกได้ ๕ เดือนจึ่งเสร็จ ถวายทานแก่พระแก้วเจ้า ๓ ประการ รวมเงินที่ฝากเป็นเงิน ๒,๑๑๐ บาท เวลานั้นปูนถุง ๑๒ บาท ดินกี่ปัน ๔ บาท ดินขอหมื่น ๑๐๐ บาท เสี้ยงดิน ๕ หมื่นแผ่น ดินกี่ ๔,๐๐๐ ก้อน เป็นเงิน ๒๐ บาท ดินนี้ และสุโข บุญ สอุจโญ การทำบุญย่อมมีความสุกข”

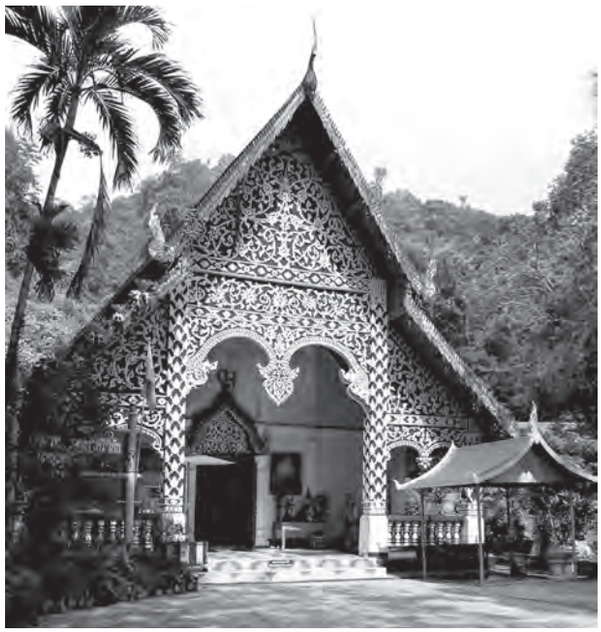

พระวิหารมองจากทิศตะวันออก

มีป้ายปักด้านหน้าว่าสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารมองจากด้านข้างทิศใต้เห็นหลังคา ๒ ตับ แต่ทำมุขชั้นเดียว เป็นวิหารค่อนข้างยาว

ภาพซ้าย **กรอบซุ้มประตูทางเข้าวิหารทำรูปครุฑยุดนาค** ***ภาพขวา*** **ภายในกรอบหน้าบันลายปูนปั้นกระหนกช่อหางโตมีตัวอักษรเขียนคำจารึกใต้วงกบ**

หน้าแหนบด้านหน้า-หลังตกแต่งลายกระหนกด้านขด-เทพนม ทาสีต่างกัน ***ภาพซ้าย*** **ด้านหน้าปูนปั้นทาสีขาว** ***ภาพขวา*** **ปูนปั้นทาสีเหลือง**

จากจารึกพบว่าราคาค่าวัสดุก่อสร้างไม่มากนัก เนื่องจากเป็นวิหารเรียบง่ายหลังไม่ใหญ่ และอยู่ในเขตพื้นที่รอบนอก ส่วนมากใช้แรงงานคนพื้นเมือง มีเรื่องเล่าจากปราชญ์ชาวบ้านที่วัดถ้ำเชียงดาวว่า ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังสร้างวิหารนั้น เป็นยุคที่ชาวต่างชาติคืออังกฤษเข้ามาถือสัมปทานป่าไม้ วัสดุที่ใช้ก่อสร้างวิหารที่นี่ พวกพ่อเลี้ยงคหบดีพม่า-ไทใหญ่ ซึ่งทำงานรับใช้อังกฤษไม่อนุญาตให้ตัดไม้สัก เพราะบริษัทได้รับสัมปทานไม้ไปหมดแล้ว ทำให้ไม้ที่ใช้สร้างวิหารหลังนี้ไม่สามารถใช้ไม้สักจากป่าใกล้ๆ วัดได้ ต้องใช้ไม้ตะเคียนแทน โดยไปขนมาจากป่าบ้านแม่อ้อ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว (ปัจจุบันแยกออกเป็นบ้านแม่อ้อในและบ้านแม่อ้อนอก) เพราะไม่อยู่ในเขตสัมปทานป่าไม้ของชาวต่างชาติซึ่งนิยมเฉพาะไม้สักทอง ชาวบ้านช่วยกันตัดเอาไม้ตะเคียนเหล่านี้ล่องลงแม่น้ำปิง มาถึงหน้าวัดอินทาราม ช่วยกันลากใส่เกวียน นำมาใช้ก่อสร้างวิหาร ทำทั้งซื่อ โครงหลังคา เสา พื้น หน้าต่าง ประตู ฯลฯ

การตกแต่งหน้าแหนบใช้เทคนิคก่ออิฐฉาบปูน ประดับด้วยปูนปั้นเดินเส้นริ้วเป็นลวดลายกระหนกก้านขดกระจายเต็มพื้นที่ล้อมลายเทพนม ไม่มีการติดกระจกจืนหรือกระจกสีที่พื้นหลัง เหตุเพราะอยู่ในเขตห่างไกลทุรกันดารหาซื้อวัสดุลำบาก เคยมีการติดกระจกเฉพาะบริเวณที่เป็นใบระกาของโครงหลังคาเท่านั้น แต่ภายหลังได้ร่วงหลุดไป ตอนบูรณะไม่ได้นำขึ้นมาใส่อีกครั้งเพราะมีไม่ครบ หน้าแหนบด้านทิศตะวันออกทาพื้นหลังสีน้ำเงินตัดกับตัวลายสีขาว แต่ว่าด้านหลังยังเป็นสีเดิมคือเหลือง-ฟ้า

นาคทันต์ (ค้ำยัน) ภายนอกวิหาร หล่อพิมพ์คอนกรีตสำเร็จรูปเป็นพญานาคทาสีเหลืองแทนการปิดทอง เช่นเดียวกับเสาภายในพระวิหารและเสาประดับหน้าแหนบ ประดับด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์ที่มีรูปหน้ากาลอยู่ภายใน ทำด้วยปูนถอดแบบจากแม่พิมพ์สำเร็จรูปแล้วนำมาระบายสี

ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปประธานองค์ใหญ่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีพระพุทธรูปสอง

ภาพซ้าย **พระเจ้าทันใจในวิหาร**
ภาพขวา **หน้าบันรูปเสือกลางลายก้านขดช่อหางโตและหน้ากาลของวิหารพระเจ้าทันใจ**

พระประธานผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในวิหารใช้โครงสร้างขื่อม้าตั่งไหม

องค์กระหนาบซ้ายขวา ถัดมาเป็นพระนิรันตรายในซุ้มนาคปรก ถัดมาด้านหน้าเป็นพระสิงห์ล้านนาเรียก “พระเจ้าฝนแสนห่า” และหน้าสุดมี “พระเจ้าหินอ่อน” ที่ฤาษีอูคันธะได้มาจากมัณฑะเลย์ หน้าตักกว้างเพียง ๑ ศอก

มีภาพถ่ายครูบาเจ้าศรีวิชัยในกรอบรูป และสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มาจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ที่อำเภอแม่ริม จัดทำถวายให้แก่วัดต่างๆ ทั่วเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดถ้ำเชียงดาวได้อธิษฐานจิตเสี่ยงทายว่าหากองค์ไหนเหมาะคู่ควรจะมาประดิษฐานที่วัดถ้ำเชียงดาวก็ขอให้เลือกองค์นั้น

นอกจากนี้แล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้สร้างกุฏิที่พักสงฆ์ โรงครัว แต่ปัจจุบันปรับรื้อหมดแล้ว

วัดถ้ำเชียงดาวมีประเพณีการรำลึกถึงพระบูรพาจารย์ รวมทั้งครูบาเจ้าศรีวิชัย ในวันที่ ๒๒ ธันวาคม ของทุกปี (กำหนดเอาวันที่ครูบาทองคำเริ่มมาบูรณะวัดครั้งแรกในวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๔๘๒)

วัดปางมะโอ

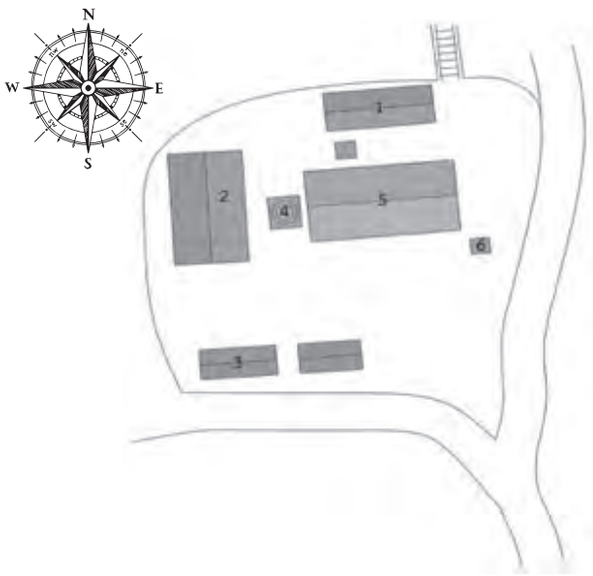

1 โรงครัว
2 กุฏิเจ้าอาวาส
3 กุฏิแม่ชี
4 พระเจดีย์
5 พระวิหาร
6 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาส

พระกุย จกฺกราโร พ.ศ. ๒๕๕๗ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์

สถานที่ตั้ง

หมู่ที่ ๙ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๗๐

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่ ไปตามทางหลวงแผ่นดิน ๑๐๗ สู่อำเภอเชียงดาว เมื่อถึงด่านปันเต๊า ให้เลี้ยวซ้าย จะเห็นป้ายไปวัดอรัญจอมเมฆ (วัดปางมะโอ) ปากทางเข้าจะเห็นศาลพ่อหลวงคำแดง ถนนคอนกรีตจะลัดเลาะขึ้นไปตามภูเขาที่สูงชัน ความกว้างของถนนเพียงรถเบียดสวนกันได้เท่านั้น เมื่อถึงโรงเรียนบ้านปางห้วยตาลให้เลี้ยวซ้าย สู่ไร่ชาระมิงค์ ต่อไปอีกระยะหนึ่งวัดจะอยู่ทางขวามือ เลยไปวัดเป็นหมู่บ้าน ติดกับวัดเป็นที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ตำบลอินทขีล รวมระยะทางจากปากทางด่านปันเต๊าถึงวัดราว ๑๕ กิโลเมตร

พิกัด ๑๙.๒๗๔๙๗๓, ๙๘.๙๐๓๔๖๘

ความสำคัญของวัด

วัดปางมะโอ มีชื่อเรียกหลายชื่อ ดังนี้ วัดอรัญปผา วัดอรัญจอมเมฆ และวัดพระธาตุสามเงา เป็นวัดที่มีมาแต่ครั้งโบราณ ชื่อ “ปางมะโอ” เรียกตามต้นบะโอ (ส้มโอ) ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่วัด หลังเจดีย์ก็มีต้นส้มโอขึ้นอยู่ต้นหนึ่ง ส่วนชื่อ “อรัญปผา” เป็นชื่อที่ตั้งโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อครั้งมาบูรณะ มีความหมายว่า วัดบนภูเขาในป่า มาจากภาษาบาลีแบบพื้นเมืองว่า “อรัญญปัพพตา” ต่อมาเมื่อกรมศาสนาได้จัดทำทะเบียนวัดทั่วราชอาณาจักร ปรากฏชื่อวัดอรัญปผา ไปซ้ำกับชื่อวัดหนึ่งในตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ หลวงพ่อโต ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสสมัยนั้นร่วมกับชาวบ้าน ได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดอรัญจอมเมฆ แปลว่าวัดที่อยู่สูงถึงเมฆ ส่วนชื่อวัดพระธาตุสามเงา มาจากเงาพระธาตุที่ทอดตกลง

ในอาคารไม้ด้านทิศเหนือ ปรากฏเป็นภาพสีของเจดีย์ ๓ ภาพ จึงเรียกพระธาตุ ๓ เงา

ประวัติวัดที่ถูกบันทึกไว้ตามใบลานอักษรธัมม์พื้นเมืองกล่าวว่า ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๖ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบูรณะที่วัด ชาวบ้านมักเห็นดวงแก้วสุกสว่างลอยขึ้นจากยอดดอยทุกวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ ต่อมาพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) น้อยดำ ได้ขึ้นไปแผ้วถางบนยอดดอยพบซากเจดีย์ร้าง และพระพุทธรูปสำริดองค์หนึ่ง ไม่มีเศียร แก้วผลึกยอดพระธาตุ และประทีปสำริดจำนวนมาก หอยเบี้ย ลูกอม และกระปุกดินเผา เป็นต้น พ่อน้อยดำกับชาวบ้านจึงได้สร้างศาลาบำเพ็ญบุญขึ้นบนฐานวิหารเดิม สร้างกุฏิสงฆ์ แล้วนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นมาจำพรรษา เมื่อทราบข่าวครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุสบฝางที่เมืองฝาง (ปัจจุบันเป็นเขตอำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่) จึงได้ไปนิมนต์ท่านมาบูรณะวัด

ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์แล้วเดินทางมาถึงวัดปางมะโอ เมื่อวันจันทร์ที่ ๕ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๓ เหนือ (ธันวาคม) ปีระกา พ.ศ. ๒๔๗๖ รุ่งขึ้นจึงลงมือปรับฐานเจดีย์ พบผอบทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุขาวใสบริสุทธิ์ ขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาด ๒๐ องค์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สรงน้ำและสร้างกรุบรรจุขึ้นใหม่ประดิษฐานไว้ในเจดีย์ที่ท่านสร้าง ข้างหน้าเจดีย์สร้างวิหารไม้ รวมเวลาทำการ ๑๓ วัน แล้วทำบุญถวายทาน เมื่อวันที่ ๑๗ แรม ๑๕ ค่ำ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยตั้งชื่อว่า “วัดอรัญปผา” มอบหมายให้ลูกศิษย์ ๔ รูปดูแลรักษา

ประวัตินี้ ดร. พรศิลป์ รัตนชูเดช ได้เรียบเรียงขึ้นจากข้อความในแผ่นทองเหลือง จารึกอักษรธัมม์ล้านนา ซึ่งพบระหว่างการบูรณะวัดปางมะโอราว พ.ศ. ๒๕๔๘ และมอบให้ ศรีเลา เกษพรหม ปริวรรต มีใจความว่า

“วันที่ ๕ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ จุลศักราช ๑๒๙๕ ปีก่าเล้า มโนปุพพังคมา ธัมมา บัดนี้หมายมีมูลศรัทธา นายน้อยคำ ผู้ใหญ่บ้านก็มีปสาทศรัทธาไคร่ชมบาน ก็ได้ไปหันสัณฐานแจ้งเรื่อจิ่งไปปะหันธาตุเก่าเกื้อ เป็นที่ร้างเรื้อมานานหลายปี ซ้ำมาหันเจดีย์เก่าพังลงหม่นเส้า มีพุทธรูปเจ้าอยู่หลายองค์ ก็มาหันใส่ธาตุพระเจ้าเท่าพันธุ์ผักกาดเป็นที่ประหลาดในใจ มีผิวใสบ่เส้า เรืองเร้าใสยวา มีซาวลูกสังขยาบ่เศษ กับผู้ที่เป็นเค้าชื่อว่าลุงทาและศรัทธาทั้งหลาย ชุผู้หลวงหลายก็มีปีติผายแผ่ชมบาน ก็มาเผี้ยวถางขุดกุ่นราบเพียงงาม จึงได้สำเร็จการครบไคว่บัวระมวล

บัดนี้หมายมีมูลศรัทธานายน้อยดำเป็นเค้า พร้อมกับด้วยภริยานางหอม ลูกเต้าชุคนๆ เรียงถัดนั้นมาหมายมีลุงทาเป็นเค้า พร้อมด้วยภริยาลูกเต้าชุคนๆ เรียงถัดนั้นมา หมายมีศรัทธาทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ภายในหมายมี ธุเจ้ามณีวรรณอธิการเป็นเค้า พร้อมกับสิกข์โยม ภายนอกหมายมีผู้ใหญ่บ้านนายน้อยดำกับลุงทาและศรัทธาทั้งหลายสามัคคีพร้อมเพรียงกันชุผู้ชุคน ก็ได้ไปนิมนต์ตนบุญเจ้าศรีวิชัยภิกขุ มาปฏิสังขรณ์ก่อสร้างยังเจติยธาตุเจ้าวัดอรัญปัพพตะบ้านปางมะโอ ตำบลแม่นะ เมืองเชียงดาว ฐานะที่นี้ ฝ่ายตนบุญท่านเจ้าพิจารณาแท้เล้าก็มีธรรมเมตตารับเอาขันนิมนต์

เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำ ท่านเจ้าได้มาเถิงวัดปางมะโอ แรม ๓ ค่ำได้ทำการสร้างไปจนเถิงวันแรม ๑๕ ค่ำ จิ่งเสร็จวันนั้น นับแต่ลงมือไปได้ ๑๓ วัน แล้วทำบุญถวายเป็นทานในวรพุทธศาสนา สำเร็จในวันอาทิตย์ สร้างในวันอังคาร แล”

ปัจจุบันแผ่นจารึกนี้เก็บรักษาไว้ในวัดปางมะโอ

เอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายังผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **“สร้างพระเจดีย์วัดปางมะโอ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๕๔๘ รูเปีย”**

นายมานิศ สุนันต๊ะ เล่าให้ฟังว่า พ่อแก้ว สุนันต๊ะ เป็นคนหนึ่งที่ได้ร่วมทำบุญก่อสร้างวัดปางมะโอกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ชาวบ้านได้ช่วยกันลากวัสดุก่อสร้างจากด้านล่าง โดยใช้วัวต่างม้าต่าง หรือเดินแบกกันขึ้นมา คนรวยในเมืองเป็นผู้ออกเงินค่าวัสดุ ทั้งยังมีการทำพระเกศาในระหว่างซ่อมสร้างเจดีย์ พ่อได้มอบให้องค์หนึ่ง ปัจจุบันหายไปแล้ว

พ.ศ. ๒๔๙๐ หลวงพ่อโตได้สร้างวิหารก่ออิฐถือปูนมุงหลังคาแป้นเกล็ดแทนวิหารไม้ของครูบาเจ้า

ภาพถ่ายเก่าพระธาตุเจ้าสามเงา วัดอรัญจอมเมฆ ภาพจากพิพิธภัณฑ์วัดบ้านปาง

ภาพวาดครูบาเจ้าศรีวิชัยในพระวิหาร

พระวิหารผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระประธานภายในพระวิหาร

ศรีวิชัยที่ชำรุด แล้วสร้างพระประธาน ๓ องค์ไว้ในวิหาร เมื่อหลวงพ่อโตมรณภาพแล้ว ก็ไม่มีพระสงฆ์ขึ้นมาจำพรรษาที่วัด จึงร้างลงอีกครั้ง

พ.ศ. ๒๕๓๕ พระมนัส ติสฺสโร ขึ้นมาเป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างกุฏิ และศาลาคอนกรีตขนาด ๔ ห้อง พร้อมรื้อวิหารหลังเดิมสมัยหลวงพ่อโต สร้างวิหารหลังใหม่แทน และบูรณะพระประธาน ๓ องค์ในวิหาร การก่อสร้างวิหารหลังใหม่ดำเนินมาถึงสมัยพระลบ จนฺทสาโร จึงสำเร็จ

พ.ศ. ๒๕๔๘ หลวงพ่อ ดร. สิงห์ทน นาสโภ (คำซาว) พื้นเพเดิมเป็นชาวอำเภอเชียงดาว ได้อัญเชิญพระพุทธรูปหน้าตัก ๑๐๙ นิ้ว มาประดิษฐานเป็นประธานในวิหารหลังใหม่

ปัจจุบันทางวัดกำลังสร้างวิหารพระสิงห์ เพื่อประดิษฐานพระสิงห์ที่พ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) น้อยดำขุดพบ ทุกวันนี้พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวได้รับการต่อพระเศียรแล้ว เก็บรักษาไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน และเมื่อวิหารพระสิงห์เรียบร้อยแล้ว จึงอัญเชิญมาประดิษฐานในวิหารต่อไป

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุสามเงา เป็นเจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยม ลักษณะเจดีย์เป็นไปตามแบบสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยม เหนือส่วนฐานที่สูงชะลูด เป็นองค์ระฆังขนาดเล็ก ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์แบบฐานบัวสี่เหลี่ยมต่อด้วยปล้องไฉนและปลียอด

แผนผังสิ่งก่อสร้าง ภายในวัดประกอบด้วยเจดีย์และวิหารตั้งอยู่บนกลางเนินขนาดเล็ก วิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ท้ายวิหารเป็นเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานไพทีเดียวกัน เมื่อเทียบสัดส่วนระหว่างวิหารกับเจดีย์ พบว่าวิหารมีขนาดใหญ่กว่าเจดีย์มาก เมื่อสอบถามนายปี รูปโปล่ง มัคนายกวัดปางมะโอ เล่าว่าวิหารหลังเดิมมีขนาดเล็กกว่านี้มาก เจดีย์จึงมีความโดดเด่นมากกว่า ด้านหน้าวิหารเป็นสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่ายืน ส่วนบริเวณโดยรอบวิหารและเจดีย์เป็นเขตสังฆาวาส สถานปฏิบัติธรรมของแม่ชีและอุบาสิกา ทางทิศเหนือและทิศตะวันออก มีบันไดทางขึ้นสู่วัดปางมะโอ

วัดดอนเจียง

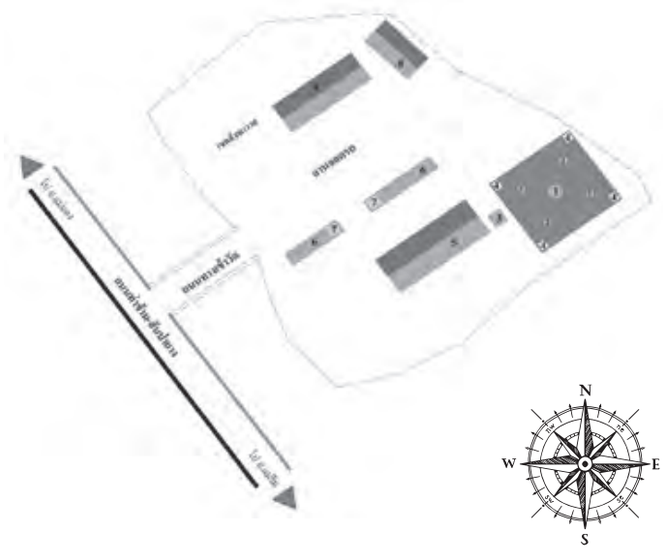

1 พระธาตุเจดีย์
2 รูปปั้นเสือล้อมองค์เจดีย์ 4 ทิศ
3 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 พระพุทธรูปล้อมองค์เจดีย์ 4 ทิศ
5 พระวิหาร
6 กำแพงแก้ว
7 สิงห์บนกำแพงแก้ว
8 กุฏิสงฆ์
9 กุฏิสงฆ์เก่า

เจ้าอาวาส

พระใบฎีกาสมชาย อคฺคจิตฺโต พ.ศ. ๒๕๔๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๖๓-๑๖๙๕๖๒๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๘๕ บ้านดอนเจียง ถนนท่าข้าม-สันป่ายาง หมู่ที่ ๘ ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๕๐

เดินทางจากเชียงใหม่ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๗ สายเชียงใหม่-ฝาง ตรงไปประมาณ ๓๗ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายที่ตลาดแม่มาลัย ไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๙๕ สายแม่มาลัย – ปาย

พิกัด ๑๙.๐๗๒๘๖๔, ๙๘.๘๕๖๗๑๖

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๑ งาน ๖๙ ตารางวา มีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๔ แปลง เนื้อที่ ๓๕ ไร่ ๒ งาน ๙๑ ตารางวา

ความสำคัญของวัด

วัดดอนเจียงมีชื่อเรียกกันอีกสองนามคือ “วัดคีรีบรรพต” และ “วัดศรีดอนเจียง”

ที่มาของคำว่า “ดอนเจียง” เนื่องจากบริเวณนี้ทางด้านทิศตะวันตกเป็นเนินสูงหรือเป็นที่ดอน เคยเป็นถิ่นอาศัยของชาวลัวะมาก่อน ต่อมามีการขุดค้นพบเหรียญเงินโบราณประเภทเงิน “เจียง” ในบริเวณนั้น จึงเรียกโดยรวมว่าบ้านดอนเจียง หมายถึงพื้นที่เนินเขาที่ขุดค้นพบเงินโบราณ

วัดนี้ตามประวัติวัดระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ โดยครูบาแสน แบ่งเป็น ๒ เขตแยกจากกันอย่างชัดเจน คือเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส เขตพุทธาวาสตั้งอยู่

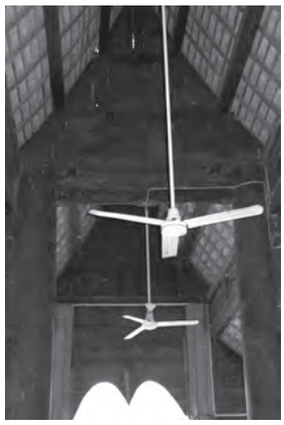

วิหารหลวงสร้างปี ๒๑๘๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะปี ๒๔๗๖
ภาพซ้าย **ด้านนอก** ***ภาพขวา*** **ด้านใน**

บนเนินที่สูงกว่าเขตสังฆาวาสประมาณ ๘๐ เซนติเมตร ประกอบด้วยโบราณสถานสำคัญได้แก่

พระวิหารหลวงสร้าง พ.ศ. ๒๔๓๐ ตั้งแต่ยุคเจ้าอาวาสรูปแรก และต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มีส่วนในการบูรณปฏิสังขรณ์วิหารหลังนี้ในช่วงที่มาสร้างพระธาตุด้วย ภายในพระวิหารหลวงมีโบราณวัตถุที่สำคัญหลายชิ้น อาทิ ธรรมมาสน์ มีหลักฐานเป็นแผ่นไม้สักทารักดำ ตัวหนังสือสีทอง เขียนเป็นภาษาล้านนา ว่าสร้างในปี ๒๔๓๐ พระพุทธรูปประธาน แท่นแก้ว ดาวเพดานตอนบน ฯลฯ วิหารหลวงมีการบูรณะครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ในช่วงของเจ้าอาวาส รูปที่ ๙ พระดวงต๋ำ ฐิตธมฺโม

นอกจากนี้เขตพุทธาวาสยังมีศาลาการเปรียญหอระฆัง กำแพงแก้ว สิงห์บนกำแพงแก้ว

พระเจดีย์สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยมาพำนักที่นี่เป็นระยะเวลา ๑ เดือนทำให้เรียกพระเจดีย์องค์นี้ว่า “พระเจดีย์ศรีวิชัย” ผู้ที่นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างคือ พระดีธมฺมเตโช (ตรงกับยุคของเจ้าอาวาสรูปที่สอง ขณะนั้นพระดียังไม่ได้ขึ้นเป็นเจ้าอาวาส)

บัญชีถวายพระราชกุศลระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย **“สร้างพระเจดีย์วัดดอนเชียง อำเภอสันมหาพน จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๗๓๔ รูเปีย ๒๐ สตางค์”** ซึ่งอำเภอสันมหาพนก็คือชื่อเดิมของอำเภอแม่แตงนั่นเอง

ภายในองค์พระธาตุไม่ทราบแน่ชัดว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บรรจุพระธาตุส่วนไหน ทราบแต่เพียงว่ามีการบรรจุแก้วแหวนเงินทอง ของมีค่าหรือสมบัติที่ชาวบ้านนำมาถวายด้วยเช่นกัน ต่อมาได้รับการบูรณะราว พ.ศ. ๒๕๕๒ สาเหตุเนื่องมาจากยอดพระธาตุหักลงมา

ส่วนเขตสังฆาวาสมีกำแพงกั้นกลางและประตูแคบ ๆ แยกออกมาจากเขตพุทธาวาส ประกอบด้วย กุฏิสงฆ์ ศาลาบำเพ็ญกุศล โรงครัว พิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ห้องจัดรายการวิทยุเสียงตามสายเยาวชน และห้องสมุดเยาวชน สนับสนุนโดยมูลนิธิ CCE

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุศรีวิชัยเป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูนทรงกลมหรือทรงระฆังขนาดเล็ก รองรับด้วยฐานมาลัยเถา ๓ ชุด ฐานกลม ๓ ชุด ฐานยกเก็จ ๑ ชุด วางบนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างเจดีย์เสร็จแล้ว ได้ปั้นรูปเสือสี่ตัวนอนหมอบที่ฐานเขียง (ฐานสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่) ไว้ตามมุมทั้ง ๔ ของเจดีย์ใกล้กับซุ้มพระพุทธรูปปางมารวิชัยอีกด้วย

พระพุทธรูปเหล่านี้สร้างด้วยหิน แต่มีการพอกปูนทับ คณะศรัทธาได้นำมาประดิษฐานไว้ที่มุมทั้ง ๔ ของฐานพระเจดีย์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ทางวัดไม่ทราบว่านำมาจากที่ใด

นอกจากนี้แล้วครูบาเจ้าศรีวิชัยยังทำการบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารของวัด ซึ่งมีทรวดทรงหลังคาลดชั้นอย่างงดงาม มีความโดดเด่นคือโครงสร้างทั้งหลังไม่มีการใช้ตะปูหรือเหล็กในการตอกยึด แต่เจาะไม้เป็นรูหรือช่องเพื่อนำเดือยไม้อีกชิ้นมาประกบโดยการ

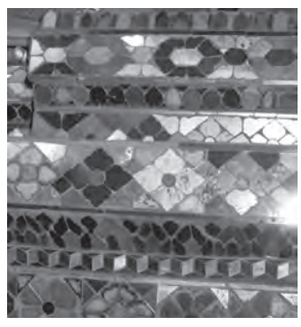

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหาร** ***ภาพขวา*** **แท่นแก้วทำด้วยกระจกเกรียบสีสดใส**

ภาพซ้าย พระธาตุทรงกลมบนฐานย่อเก็จ *ภาพขวา* เสือประดับมุมทั้งสี่ของฐานเจดีย์

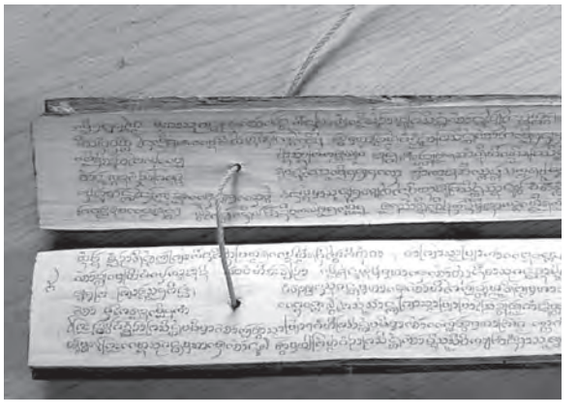

คัมภีร์ใบลานเก็บรักษาที่วัดคอนเจียง กล่าวถึงประวัติการสร้างพระธาตุคีรีบรรพต จารโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

สอดระหว่างไม้แต่ละชิ้น แต่มีโครงสร้างที่มั่นคงแข็งแรง แสดงถึงภูมิปัญญาของสล่าล้านนา

มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในศาลาโถงใกล้กับองค์พระเจดีย์ สร้างในยุคของเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๐ พระแก้ว ปญฺญาธโร ร่วมกับคณะศรัทธาเมื่อปี ๒๕๒๔

ประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย มีขึ้นเป็นประจำทุกปีในคืน ๘ เป็ง มีการสรงน้ำพระธาตุ

ที่นี่มีเรื่องเล่าถึงเกร็ดของลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยรูปหนึ่งนาม “ครูบาธรรมธิ” ว่าเป็นผู้ช่วยก่อสร้างพระเจดีย์ศรีวิชัยที่วัดดอนเจียง ครูบาธรรมธิมีนามเดิมว่า อินตา ทิพจร เกิดวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๔๕ เป็นบุตรชายของพ่ออิ่น แม่หล้า ทิพจร เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๕๗ ณ วัดสันป่ายาง (สันป่าตึง) อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ กระทั่งอายุ ๒๐ ปีได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ และออกธุดงค์กับครูบาดวงทิพไปยังประเทศพม่าโดยผ่านอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อไปสักการะพระธาตุฮังฮุ้ง (รังรุ้ง) พระเจดีย์อินทร์แขวน มหาเจดีย์ชเวดากอง ใช้เวลา ๘ เดือน หลังจากนั้นครูบาธรรมธิได้ธุดงค์ตามป่าเขาตลอดสะเมิง แม่แจ่ม แม่ฮ่องสอน และปาย เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์มาสร้างพระธาตุคีรีบรรพตที่วัดดอนเจียงแห่งนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แวะเยี่ยมคารวะครูบาดวงทิพ เนื่องจากเป็นพระเถระมีพรรษาสูง มีอัธยาศัยใกล้เคียงกัน ได้สนทนาธรรมและพักค้างแรมที่วัดสันป่ายางด้วย เมื่อครั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเดินทางต่อไปยังจุดหมาย ครูบาดวงทิพได้เรียกพระภิกษุอินตา หรือครูบาธรรมธิมาพบเพื่อให้ไปสนองงานช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุคีรีบรรพต จนเป็นที่วางใจ หลังจากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยมีภารกิจในการสร้างปฏิสังขรณ์สถานที่ใดมักเรียกใช้ครูบาธรรมธิเสมอ งานที่ครูบาธรรมธิช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างนอกเหนือไปจาก พระธาตุคีรีบรรพต ที่อำเภอแม่แตง แห่งนี้แล้ว ยังมีงานซ่อมแซมพระธาตุแปงเมือง อำเภอปาย พระธาตุสบฝาง (ปัจจุบันอยู่อำเภอแม่อาย) มณฑปครอบพระบาทสี่รอย เป็นต้น

ภาพบน เหรียญครูบาเจ้าศรีวิชัย แบบล็อกเก็ตรุ่นวัดคอนเจียง *ภาพขวา* ตัวอย่างเงินเจียง จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย

วัดทุ่งตูม

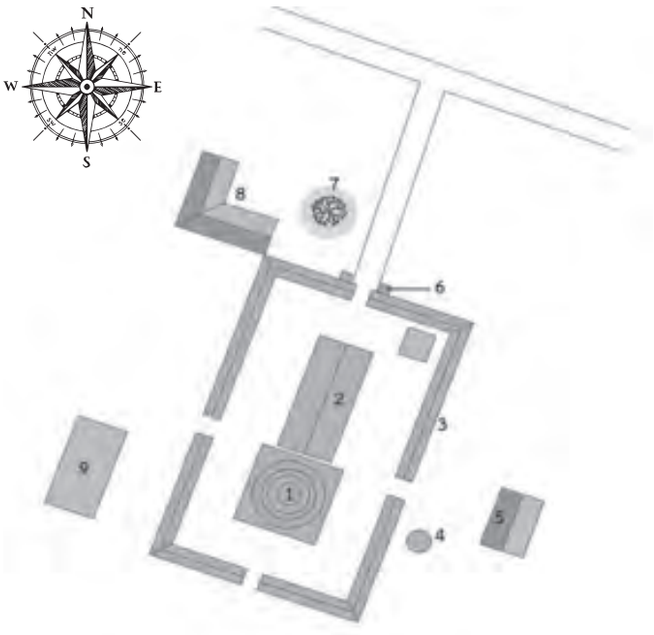

1 พระธาตุ
2 พระวิหาร
3 ศาลาบาตร
4 บ่อน้ำ
5 พระอุโบสถ
6 รูปปั้นเสือเฝ้าหน้าประตู
7 ต้นมะม่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปลูก
8 กุฏิ – สำนักสงฆ์
9 เขตสังฆวาส - เขตปฏิบัติธรรม

เจ้าอาวาส

พระอธิการเดชา จิรสีโล พ.ศ. ๒๕๒๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๓-๒๔๘๙๐๒๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒/๓ (บางเล่มบอก ๑๓๐) บ้านขุนคง หมู่ที่ ๒ ตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๒๐

การเดินทางไปวัดทุ่งตูม จากตัวเมืองเชียงใหม่ ใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ สายเชียงใหม่ – ฮอด เลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทางลัดที่จะไปอำเภอจอมทอง เข้าทางหลวงชนบทหมายเลข ชม. ๕๐๓๖ เลียบลำคลองชลประทาน ระยะทาง ๒๗ กิโลเมตร จนถึงทางแยกบ้านปากทางพระบาท เดินทางเข้าไปทางทิศตะวันออกอีกประมาณ ๓ กิโลเมตร โดยผ่านพื้นที่บ้านปากทางพระบาท บ้านพระบาทยั้งหวีด และบ้านกลางทุ่ง

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่รวม ๑๘ ไร่ ๑ งาน ๔๔ ตารางวา ส.ค.๑ เลขที่ ๒๑๔
พิกัด ๑๘.๕๗๘๖๗๗, ๙๘.๙๐๑๔๓๖

ความสำคัญของวัด

เดิมชื่อวัดพระธาตุทุ่งตูม แต่ปัจจุบันชื่อ “วัดทุ่งตูม”

ตำนานพระธาตุทุ่งตูม อ้างถึงเมื่อครั้งพุทธกาล ว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ ที่ป่าอัมพวนาราม (ป่ามะม่วง) อันเป็นที่ตั้งวัดทุ่งตูมแห่งนี้ ในอดีตเป็นหมู่บ้านลัวะ พระพุทธเจ้าได้ประทานเส้นพระเกศา ๒ เส้นแก่ลัวะสองพี่น้อง ลัวะผู้พี่ได้นำพระเกศาไปประดิษฐานไว้ที่เมือง “เจราภูมิ”

(ชื่อนี้ไม่เคยพบในเอกสารอื่น พบเฉพาะในตำนานพระธาตุทุ่งตูม สันนิษฐานว่าอาจเป็นคำเก่าอีกคำที่ใช้เรียก “หริภุญไชย” ก็เป็นได้ ซึ่งหริภุญไชย เคยมีอีกชื่อว่า ไชยภูมิ) คือเมืองลำพูนในปัจจุบัน ส่วนลัวะผู้น้องได้ประดิษฐานเส้นพระเกศาไว้ยังอัมพวนาราม คือพระธาตุวัดทุ่งตูม

จากนั้นมาถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงสร้างเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ แห่ง หนึ่งในนั้นมีพระธาตุทุ่งตูมรวมอยู่ด้วย ประดิษฐานพระเกศาธาตุ และพระบรมธาตุซี่โครงซ้าย

ประวัติของวัดทุ่งตูมกล่าวต่อไปอีกว่า พ.ศ. ๒๑๒๕ (จ.ศ. ๙๔๔) พระราชครูอุตมะคุณณธัชช ได้มาสร้างเจดีย์ครอบองค์เดิมไว้ พร้อมทั้งสร้างวิหารหลังใหม่ให้หันหน้าไปทางทิศเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๙

ในสมัยเจ้าอินทวโรรสสุริยวงษ์ (พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๕๒) เจ้าผู้ครองเมืองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๘ ได้บูรณะวัดพระธาตุทุ่งตูม

ประวัติของทางวัดทุ่งตูมระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุทุ่งตูมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ แต่อันที่จริงครูบาเจ้าศรีวิชัย เดินทางมาวัดทุ่งตูมหลายครั้งก่อนหน้านั้นแล้ว มีหลักฐานเก่าสุด ในปี ๒๔๖๙ จากหนังสือ ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร กล่าวว่าในระหว่างที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ ปี ๒๔๖๙ นั้น

*“ครั้นเสร็จการทำบุญหื้อ (ให้) ทานวัดพระสิงห์พระศรีวิชัยเจ้าภิกขุตนนั้น ก็ลงไปสร้าง**พระธาตุโท่งตูม** ใต้เวียงเชียงใหม่”*

โสภา ชานะมูล ระบุในวิทยานิพนธ์ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่า**สร้างพระธาตุโท่งตุ่ม** จำนวนทั้งสิ้น **๑๑,๖๐๓ รูเปีย**

หลังจากนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปบูรณะวัดต่างๆ ทั่วล้านนา ได้แก่ ที่ลำพูน รับทานกุฏิวัดบ้านปาง สร้างพระธาตุวัดแม่ตืน และวัดพระพุทธบาทตากผ้า กลับมาที่เชียงใหม่ ไปสร้างพระธาตุสบฝางและเข้าเชียงราย สร้างพระธาตุดอยตุง พระธาตุจอมแว่ จากนั้นลงมาทางพะเยา เข้าลำปาง และกลับมาเชียงใหม่อีกครั้ง

*“แล้วท่านก็ไปยกยอดฉัตร**พระธาตุโท่งตูม**เสร็จแล้วกลับขึ้นมาสร้างช่อฟ้าป้านลมพระนอนขอนม่วงหัวเวียงเชียงใหม่ เสร็จแล้วกลับไปทานโฮง (กุฏิ) **โท่งตูม** เสร็จแล้วเลยไปทานขั้นไดนาควัดบ้านปาง เสร็จแล้วไปทานเพดสร้อย เสร็จแล้วไปเอาฉัตรธาตุปินหวาน ขึ้นไปทานธาตุป่าตาล เมืองเถิน เสร็จแล้วไปสร้างธาตุจอมสวน เมืองลี้ แล้วไปทานธาตุดอยแม่ลี้ แล้วไปทานธาตุแม่ตื๋น เสร็จแล้วกลับมาทาน**พระธาตุโท่งตูม**”*

ข้อความตอนนี้สามารถอธิบายได้ว่า สถานที่แต่ละแห่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้การอุปถัมภ์เป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์นั้น หลังจากที่ได้ออกแบบวางแผนกำหนดแนวทางการก่อสร้างและระดมปัจจัยวัสดุต่างๆ ให้พร้อมสรรพแล้ว ท่านมักจะมอบหมายพระลูกศิษย์รูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้ควบคุมดูแลรายละเอียดจากนั้นท่านจำเป็นต้องเดินทางไปปฏิบัติภารกิจตามวัดอื่นๆ ที่รอให้ท่านรับนิมนต์อยู่อีกจำนวนมาก ดังนั้นท่านจำเป็นต้องใช้วิธีผลัดเปลี่ยนเวียนแวะไปดูความคืบหน้าของวัดต่างๆ ซ้ำอีกหลายรอบตราบที่โอกาสจะเอื้ออำนวย จนกว่าแต่ละแห่งจะสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ เมื่อนั้นท่านจะกลับไปเป็นประธานยกยอดฉัตรพระเจดีย์ ยกช่อฟ้าพระวิหาร อุโบสถ รวมทั้งงานทำบุญฉลองทานให้แก่วัดทุกแห่งด้วยตัวท่านเอง ดังจะเห็นได้ว่าแค่ภายใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ปีเดียว หลังจากสร้างวัดพระสิงห์เสร็จ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวัดในหลายจังหวัดภาคเหนือตอนบนควบคู่ขนานไปพร้อมกันมากกว่า ๒๐ วัด โดยเดินทางขึ้นๆ ล่องๆ แต่ละแห่งไม่ต่ำกว่า ๓ ครั้ง

บัญชีพระราชกุศลระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ **“สร้างเสนาสนะในวัดทุ่งตุ่ม อำเภอแม (สันป่าตอง) จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี ๒๔๗๗ แยกเป็น ๒ รายการ คือ กุฏิไฟ ๖๕ รูเปีย ๔๙ สตางค์, น้ำบ่อ ๑๕ รูเปีย และ พ.ศ. ๒๔๗๘ สร้างวิหาร ใช้เงินไปทั้งสิ้น ๔,๓๔๖ รูเปีย ๑๙ สตางค์”**

หมายความว่า นอกเหนือไปจากผลงานการบูรณะพระธาตุทุ่งตูมในปี ๒๔๖๙ แล้ว หลังจากนั้นอีก ๘-๙ ปี คือปี ๒๔๗๗-๒๕๗๘ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กลับไปวัดทุ่งตูมอีกรอบ ครั้งหลังนี้ ได้มีการสร้างกุฏิวิหาร และขุดบ่อน้ำเพิ่มเติม

พ.ศ. ๒๔๙๓ ครูบาบุญศรี สีลวิสุทฺโธ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้ทำการบูรณะวิหารโดยคงสภาพเดิมไว้ พร้อมสร้างพระประธานบนฐานสิงห์มีผ้าทิพย์ห้อยด้านหน้า ลักษณะพระพุทธรูปแบบพระเจ้าเก้าตื้อ วัดสวนดอก เชียงใหม่ มีจารึกในวิหารว่าสร้างในวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๔๙๓ ฉลอง ๒ เมษายน ๒๔๙๓ ใช้เวลาเพียง ๔ เดือน

พ.ศ. ๒๕๐๓ ครูบาอินถา สุขวฑฺฒโก วัดสันคอกช้าง ได้ลาดซีเมนต์ที่พื้นลานประทักษิณ พร้อมยกยอดฉัตรพระธาตุทุ่งตูมใหม่

พ.ศ. ๒๕๕๐ สำนักงานพัฒนาภาคสาม นำโดยพลตรียงยศ คงแถวทอง ทำการบูรณะพระธาตุทุ่งตูมครั้งล่าสุดโดยการทาสีทองให้ใหม่ และทำพิธียกยอดฉัตรในวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๕๐

ปัจจุบันวัดทุ่งตูมเป็นสำนักปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน มีการปฏิบัติธรรมถวายกองทานเป็นประจำทุกเดือนในวันอาทิตย์ที่ ๒ ของเดือน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งก่อสร้างที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ประกอบด้วย พระธาตุทุ่งตูม พระวิหาร ศาลาบาตร พร้อมรูปปั้นเสือ กุฏิหลังเดิม ซึ่งในเอกสารเรียก “กุฏิไฟ” บ่อน้ำ และการปลูกต้นมะม่วง ๑ ต้นบริเวณนอกเขตพุทธาวาส โดยหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยฉันมะม่วงเสร็จแล้ว ท่านได้ชัดเมล็ดลงในพื้นดิน เพื่อเจริญรอยตามตำนานเมื่อครั้งพุทธกาล ที่เคยเรียกวัดนี้ว่าป่ามะม่วง (อัมพวนาราม) ปัจจุบันต้นมะม่วงที่ท่านปลูกยังคงอยู่ที่ด้านหน้าวัดใกล้กุฏิ และลานจอดรถ

พระธาตุทุ่งตูมมองจากทิศใต้ เป็นพระเจดีย์ที่มีขนาดสูงใหญ่มากเป็นพิเศษ

วิหารมองจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นหลังคาซ้อน ๒ ตับ ช่อฟ้าหน้า-หลัง ๒ คู่

พระธาตุทุ่งตูมเป็นพระเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่มาก วางบนฐานเขียง และฐานกลมซ้อนหลายชั้นที่มีความสูง สะท้อนถึงความสำคัญของสถานที่ที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาครอบพระธาตุองค์ใหม่ตามโครงสร้างเดิม แต่มีการปรับแก้ไขในส่วนที่เหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์ซ้อน ๒ ชั้น กับส่วนฐานมาลัยเถา ๓ ชั้น ซึ่งตามมาตรฐานแล้วควรเป็นทรงโค้งนูนยื่นออกมามาคล้ายกับต้นแบบที่พระธาตุหริภุญไชย แต่ในที่นี้ฐานมาลัยเถาลดทอนรูปทรงลงเหลือเพียงเส้นลวดบัวใหญ่สลับเล็กเป็นปล้องๆ วางเรียงอยู่บนท้องไม้เรียบๆ คล้ายกับวัดหลายแห่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะในปี ๒๔๖๙ เช่น เจดีย์ที่วัดบ้านปาง เจดีย์ที่วัดแม่ตืน เป็นต้น

โครงสร้างพระวิหารแบบขื่อม้าตั่งไหม

พระพุทธรูปประธาน สร้างโดยลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปยืน ๑ คู่บนแท่นแก้ว เชื่อว่าคือพระเจ้าค่าคิงของครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพขวา*** **ศาลาบาตรล้อมเขตพุทธาวาสมีลานทราย**

พระวิหาร หันหน้าไปทางทิศเหนือ ตั้งอยู่ด้านหน้าพระธาตุทุ่งตูม แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นวิหาร ๕ ห้องมีมุขหน้ายื่น มองจากภายนอกด้านข้างพบว่าทำหลังคาซ้อน ๒ ตับ และลดมุขหลังคาหน้า-หลัง ด้านละ ๒ มุข หน้าแหนบด้านหน้าเป็นแผ่นไม้ตกแต่งลวดลายกระหนกพันธุ์พฤกษาฝังชิ้นส่วนกระจกเป็นช่วง ๆ ให้เกิดความแวววาว เหนือกรอบประตูทางเข้าวิหารช่องกลางมีภาพวาดรูปเสือ สัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในพระวิหารใช้โครงสร้างรองรับหลังคาเป็นแบบขื่อม้าตั่งไหม ตามโครงสร้างดั้งเดิมของวิหารหลังเก่าที่สร้างมาก่อนหน้ายุคครูบาเจ้าศรีวิชัยประมาณ ๓๐๐ ปี มีพระพุทธรูปสมัยล้านนาองค์หนึ่งประดิษฐานภายในตู้กระจก และมีฐานแท่นแก้วประดับกระจกจีนสีเงินและสีเหลืองทอง (ภายหลังมีผู้วาดภาพเพิ่มที่ท้องไม้ของแท่นแก้ว) รองรับกลุ่มพระประธานที่สร้างด้วยปูนปั้นระบายสี มีพระพุทธรูปประทับยืนกระหนาบข้าง ๒ องค์

ศาลาบาตรที่วัดทุ่งตูม มีความสมบูรณ์ทั้งสี่ด้าน เจาะช่องประตูตรงกับพระวิหารด้านหน้าทิศเหนือด้านเดียว มีรูปปั้นเสือสองตัวเฝ้าอยู่ที่ประตูศาลาบาตร ที่หน้าแหนบแผ่นสามเหลี่ยมเขียนภาพลายคำน้ำแต้ม (ลายรดน้ำปิดทอง แต่สีทองหลุดร่อนไปหมดแล้ว) เป็นรูปลวดลายกระหนกท่ามกลางพันธุ์พฤกษา

พระเสถียร สุธณฺโต พระรูปหนึ่งที่วัดทุ่งตูมเล่าว่า กุฏิ หรือที่เรียกในเอกสารว่า “กุฏิไฟ” หลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ เดิมเคยมีงูเลื้อยขึ้นมาเฝ้าในช่วงที่ท่านไม่อยู่ ต่อมาผุพังจึงรื้อไปสร้างกุฏิสงฆ์หลังใหม่

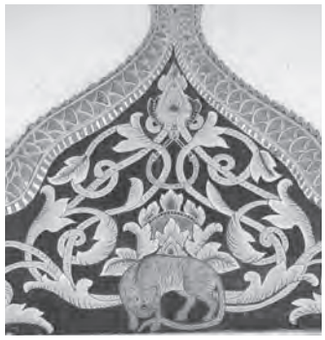

ภาพซ้าย **รูปวาดเสือเหนือซุ้มประตูทางเข้าพระวิหาร** ***ภาพขวา*** **ยอดฉัตรองค์เดิมสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เก็บในพระวิหาร**

ลักษณะศาลาบาตรมีเสาปูนสี่เหลี่ยมรองรับตลอดแนวหลังคา ยังครบสมบูรณ์ทั้งสี่ด้าน

บ่อน้ำอยู่ด้านนอกศาลาบาตรนอกเขตพุทธาวาสด้านทิศตะวันออก ใกล้กับเขตพระอุโบสถที่ถูกรื้อไปแล้ว ซึ่งพระอุโบสถก็เป็นอีกหนึ่งในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นกัน ปัจจุบันวัดทุ่งตูมกำลังจัดสร้างพระอุโบสถหลังใหม่

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุทุ่งตูม สรงน้ำพระพุทธรูปโบราณ รวมถึงสารูปของครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ตั้งอยู่นอกศาลาบาตร ในวันเดือน ๙ เป็ง หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ (เดือน ๗ กลาง)

วัดพระบาทยั้งหวีด

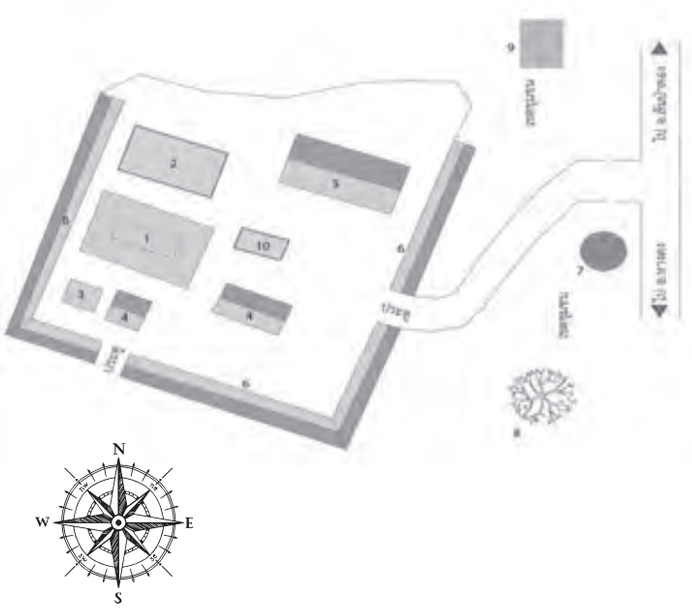

1 วิหารครอบรอยพระพุทธบาท
2 วิหารครอบรอยพระพุทธบาท
3 บ่อน้ำโบราณ
4 กุฏิสงฆ์
5 ศาลาการเปรียญ
6 ศาลาบาตร
7 บ่อน้ำโบราณ
8 ต้นหวีด
9 พระอุโบสถ
10 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาส

พระอธิการกาน จารุวณฺโณ พ.ศ. ๒๕๕๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๔๘๑๒๒๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๙ บ้านพระบาทยั้งหวีด หมู่ที่ ๓ ตำบลมะขุนหวาน ถนนเชียงใหม่ - ฮอด อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๒๐

วัดพระบาทยั้งหวีดห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๒๗.๖ กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงสาย ๑๐๘ ประมาณ ๑๙.๑ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนบ้านไร่ ๓.๖ กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าสู่ซอย ๘ มะขามหลวง ๘๐๐ เมตร จากนั้นเลี้ยวซ้ายเข้าไปอีก ๓๗ เมตรวัดอยู่ทางซ้ายมือ

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ ๑๙ ไร่ ๑ งาน ๘๐ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

พิกัด ๑๘.๕๗๙๔๙๙, ๙๘.๘๙๒๘๖๔

ความสำคัญของวัด

คำว่า “ยั้งหวีด” “ยั้ง” หมายถึง หยุดพัก ส่วน “หวีด” แผลงมาจาก “หวิด” หรือ “วิจ” หมายถึง “เว็จกุฏี” หรือส้วม มีตำนานกล่าวว่าสถานที่แห่งนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบิณฑบาตที่บ้านกอนหลวง และบ้านกอนน้อย ซึ่งมีหัวหน้าหมู่บ้านสองคนเป็นชาวลัวะพี่น้องกัน ผู้พี่มีชื่อว่า ขุนอ้ายกอนคำ ผู้น้องมีชื่อว่า ขุนอ้ายท่อนคำ ได้เอาเสื่อมาปูถวายให้พระพุทธองค์ประทับนั่งใต้ต้นมะม่วงต้นหนึ่ง แล้วจึงได้ถวายภัตตาหาร เมื่อพระพุทธเจ้าฉันเสร็จแล้วจึงประทานเส้นพระเกศา ๑ เส้น พร้อมกับได้ตรัสสั่ง

ว่า เมื่อเราตถาคตปรินิพพานแล้ว ท่านทั้งหลายจงเอากระดูกซี่โครงเบื้องซ้ายมาบรรจุไว้กับพระเกศาธาตุที่นี่เถิด ครั้นพระพุทธองค์ตรัสดังนี้แล้ว จึงเสด็จพุทธดำเนินไปไกลประมาณ ๑๔ วา เพื่อทรงถ่ายพระบังคนที่เว็จกุฎีใกล้ “ต้นหวีด” ต้นหนึ่ง ขณะนั้นยังมีพญานาคตนหนึ่งชื่อว่า “สะสัญชัย” ได้บุ (ผุด) ออกมาให้เกิดเป็นบ่อน้ำขึ้น พร้อมกับเนรมิตกระบวยทองคำเพื่อถวายพระพุทธเจ้าให้ทรงชำระสระสรงพระวรกาย แล้วทูลขอรอยพระพุทธบาททั้งคู่ไว้เป็นที่สักการบูชาแก่คนและเทวดา นาค ครุฑ ทั้งหลาย

วัดพระบาทยั้งหวีด ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างเมื่อครั้งแรกเริ่ม สามารถสืบค้นได้เพียงแต่ว่าเมื่อปี ๒๑๙๙ พระลไทเกียงเถระ พระภิกษุจากวัดสวนดอก (บุปผาราม) เชียงใหม่ บางครั้งเรียกพระมหาพุกำ เนื่องจากเคยไปศึกษาเล่าเรียนในเมืองพุกาม (ประเทศพม่า) ประมาณ ๑๐ ปี ได้นำเอาพันธุ์ไม้ศรีมหาโพธิ์มาปลูกไว้ใกล้กับต้นหวีด

ทางวัดพระบาทยั้งหวีดระบุว่า พ.ศ. ๒๔๗๐ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาฟื้นฟูบูรณะวัด เสร็จจากนั้นแล้วท่านได้เดินทางไปบูรณะที่วัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนต่อ

แต่เมื่อพิจารณาจากทำเลที่ตั้งของวัดพระบาทยั้งหวีด ซึ่งอยู่ใกล้กับวัดทุ่งตูม และวัดป่าขามหลวง (มะขามหลวง) พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาวัดทุ่งตูม พ.ศ. ๒๔๖๙ แล้วทิ้งช่วงไปนานจึงกลับมาบูรณะเสนาสนะในวัดทุ่งตูมอีกในปี ๒๔๗๗-๒๔๗๘ ส่วนวัดป่าขามหลวงทางวัดระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาปี ๒๔๗๓-๒๔๗๔

ในทางเป็นไปได้ ปีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะมาสร้างวัดพระบาทยั้งหวีดครั้งแรก ควรเป็นปีเดียวกันกับที่มาวัดทุ่งตูมคือ พ.ศ. ๒๔๖๙ หรือหากการก่อสร้างเสนาสนะในวัดพระบาทยั้งหวีดยังไม่แล้วเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจสร้างต่อเนื่องไปจนถึงปี ๒๔๗๐ ก็เป็นได้ โดยสร้างวิหารครอบรอยพระพุทธบาทซ้ายก่อนเป็นศาลาทรงจัตุรมุขแล้วมีการกลับมาอีกหลายครั้ง เพื่อมาสร้างเสนาสนะอื่นๆ คือ ศาลาบาตร บ่อน้ำ กุฏิ ฯลฯ

ค่าใช้จ่ายในการสร้างสิ่งก่อสร้างวัดพระบาทยั้งหวีด จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่า**สิ้นเงินไป ๘,๘๔๖ รูเปีย ๖๙ สตางค์**

เอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายังผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ระบุว่า **“สร้างเสนาสนะในวัดพระบาทยั้งวิด อำเภอแม (สันป่าตอง) จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ แยกเป็น ๓ รายการคือ กุฏิ ๒ หลังหมดเงินไป ๗๖๑ รูเปีย ๒๖ สตางค์, ศาลาบาตร ๕๘ รูเปีย, น้ำบ่อ ๒ บ่อ ๑๕ รูเปีย”**

หนังสือเรื่อง “ตำนานเมืองเหนือ” ของ สงวน โชติสุขรัตน์ (๒๔๙๘) ยังทันการได้สัมภาษณ์พระลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายรูป ได้กล่าวถึงประวัติการก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ ภายในวัดพระบาทยั้งหวีด ดังนี้ พ.ศ. ๒๔๗๒ ครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้างศาลาบาตรและกำแพงวัด (เป็นศักราชที่ไม่ตรงกับที่ทางวัดพระบาทยั้งหวีดระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาปี ๒๔๗๐ และไม่ตรงกับเอกสารบัญชีรายชื่อเสนาสนะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยแจ้งแก่ทางสำนักราชเลขานุการในพระองค์ ซึ่งระบุปี ๒๔๗๖-๒๔๗๗)

พ.ศ. ๒๔๗๓ ครูบาปัญญา ปัญญามูล ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างกุฏินอกวัดหลังหนึ่ง แต่หลังจากนั้นอีก ๒๕ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้มีการรื้อวัสดุที่ใช้สร้างกุฏิหลังดังกล่าวนำมาสร้างศาลาการเปรียญภายในเขตพุทธาวาส สำหรับประดิษฐานรอยพระบาทขวา

พ.ศ. ๒๔๘๑ พระคำ คมฺภีโร ได้ซ่อมบ่อน้ำเทียมนาคบุ (ผุด) พร้อมกับกระบวยทองคำเทียม

พ.ศ. ๒๔๘๒ พระครูวิเชียรปัญญา เจ้าคณะอำเภอสันป่าตอง เป็นประธานสร้างวิหารครอบรอยพระพุทธบาทซ้าย (หลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยวางรากฐาน) และสร้างศาลาการเปรียญขึ้นหลังหนึ่ง (น่าจะเป็นหลังเดิมที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทขวา) ก่อนจะมีการรื้อกุฏิแล้วเอาวัสดุมาสร้างใหม่แทน

พ.ศ. ๒๔๙๘ สร้างแท่นรอยพระพุทธบาทเบื้องขวา และได้สร้างถนนเข้าสู่วัด

วิหารจัตุรมุขมีมุขยื่นด้านหน้า ประดิษฐานรอยพระบาทซ้าย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสนาสนะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างในวัดแห่งนี้ ได้แก่ วิหารจัตุรมุขครอบรอยพระบาทซ้าย (หลังเดิมก่อนบูรณะ) ศาลาบาตร กุฏิก่ออิฐถือปูน ๒ หลัง ปรับปรุงบ่อน้ำพญานาค และสร้างบ่อน้ำขนาดใหญ่นอกวัด

วัดนี้มีรอยพระพุทธบาท ๒ รอย รอยพระบาทเบื้องซ้ายอยู่ในวิหารจัตุรมุข ภายในวิหารหลังนี้มีการเจาะช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัสปิดแผ่นกระจกไว้ กล่าวกันว่า เป็นเว็จกุฎี หรือออกเสียงเป็นภาษาถิ่นว่า “วิจ” ที่พระพุทธองค์เสด็จมาถ่ายพระบังคนหนัก-บังคนเบา ส่วนรอยพระบาทเบื้องขวาอยู่ในศาลาการเปรียญ

วิหารจัตุรมุขทำซุ้มประตูทางเข้ายื่นสี่ทิศ หน้าบันหรือหน้าแหนบของมุข ตกแต่งลวดลายเป็นรูปเทพนม ตัดกระจกเป็นชิ้นเล็กๆ ฝังลงในแผ่นปูน บริเวณคอสองที่ใต้หลังคาทำเป็นช่องแสง รูปเทพนมเรียงรายทำด้วยปูนระบายสีถอดจากแม่พิมพ์ นาคทันต์หรือคันทวยทำเป็นรูปหอรมานหรือหนุมานยืนเหยียบนาค หล่อปูนระบายสีทำจากแม่พิมพ์เช่นกัน ภายในมีซุ้มมณฑปครอบรอบพระบาททำด้วยเสาสี่ต้น ยอดหลังคาเป็นเจดีย์ประดับกระจก

ศาลาการเปรียญประดิษฐานรอยพระบาทเบื้องขวา มองจากภายนอกเป็นอาคารค่อนข้างเรียบง่ายคล้ายศาลาการเปรียญทั่วไป

ภาพซ้าย รูปหน้ากาลเหนือซุ้มประตูหน้าต่างวิหารจัตุรมุข *ภาพขวา* ลวดลายรดน้ำปิดทองรูปดอกสับปะรดที่บานประตู

เป็นการมาบูรณะใหม่ในปี ๒๔๙๘ แต่ภายในใช้โครงสร้างแบบขื่อม้าตั่งไหม ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้คณะลูกศิษย์หลายรูปช่วยกันสร้างอย่างต่อเนื่อง มีพระประธานสามองค์บนฐานแท่นแก้วติดกระจก และเช่นเดียวกับวิหารจัตุรมุข บริเวณช่องแสงของศาลาหลังนี้ก็มีการตกแต่งด้วยรูปเทพนมเรียงรายถอดจากแม่พิมพ์

ทั้งวิหารจัตุรมุขที่ประดิษฐานรอยพระบาทเบื้องซ้าย กับศาลาการเปรียญที่ประดิษฐานรอยพระบาทเบื้องขวา ได้รับการบูรณะโดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน แต่วิหารจัตุรมุขยังคงรักษารูปทรงเดิมไว้ทุกประการ แค่มีการทาสีผนังใหม่ และเปลี่ยนกระจกให้แววววาวมากขึ้นเท่านั้น

ศาลาบาตรที่ล้อมรอบเขตพุทธาวาส ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ตลอดผนังศาลาบาตรมีการเจาะช่องแสงเป็นจังหวะเรียงราย หลังคายังเป็นของเดิมไม่มีการบูรณะ มีปูนปั้นรูปเสือ ๑ คู่ที่หน้าช่องประตูทางเข้า ซึ่งช่องศาลาบาตรนั้นมีหน้าแหนบในแผ่นสามเหลี่ยมทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปพันธุ์พฤกษากับ

รอยพระบาทซ้าย ตั้งอยู่ภายใต้ซุ้มสี่เสายอดเจดีย์ในวิหารทรงจัตุรมุข

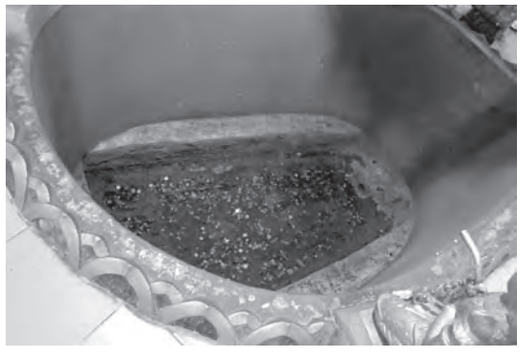

ภาพซ้าย รอยพระบาทขวา *ภาพขวา* ฉัตรครอบรอยพระบาทขวา

ภาพซ้าย นาคทันต์รูปหอรมานรองรับหลังคาพระพุทธบาท
ภาพขวา คันทวยโปร่งรองรับศาลาพระพุทธบาท

ศาลาบาตรด้านนอก เจาะช่องแสงเป็นจังหวะ ยังคงสภาพเดิมทั้งหลังคา เสา และผนังปูน

พระพุทธรูป ๓ องค์บนแท่นแก้วติดกระจกสี ในศาลาประดิษฐานรอยพระบาทขวา

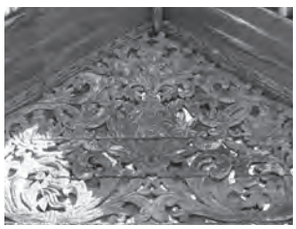

ภาพซ้าย รูปปั้นเสือที่ประตูศาลาบาตร ๑ คู่ *ภาพขวา* ลวดลายปกแต่งหน้าบันศาลาบาตร แกะสลักลวดลายปิดทอง

ลายดอกสับปะรดบนแผ่นกระจกจีน กุฏิที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ ๒ หลังยังมีอยู่ เป็นกุฏิก่ออิฐถือปูน มีระเบียงลูกกรงทำด้วยปูนหล่อ อันเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ได้รับความนิยมในช่วงปลายรัชกาลที่ ๖ ถึงต้นรัชกาลที่ ๘

มีประเพณีสรงน้ำพระพุทธบาท และรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัน ๘ เป็งของทุกปี

ต้นหวีดอยู่นอกกำแพงวัดด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

วัดข้าวแท่นน้อย

1 พระวิหารหลวง
2 พระอุโบสถ
3 พระเจดีย์ 9 องค์
4 พระวิหารเก็บอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 น้ำบ่อที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย อาบและใช้
6 กู่อัฐิพระครูสีหสุวรรณ
7 หอพระไตรปิฎก
8 กุฏิสงฆ์
9 ห้องสุขา
10 โรงครัววัด
11 ศาลาบำเพ็ญหลังเหนือ
12 ศาลาเก็บของหลังใต้
13 พระปางลีลา

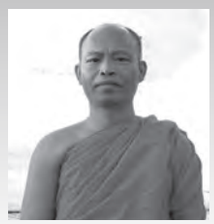

เจ้าอาวาส

พระปลัดสุพรรณโชติ สนฺตมโน พ.ศ. ๒๕๔๔ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์๐๕๓-๑๒๗๖๓๗และ ๐๘๔-๖๑๖ ๗๖๒๘

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๗๙ บ้านข้าวแท่น หมู่ที่ ๓ ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๑๐

เข้าทางตลาดสามแยกสันทราย ผ่านแยกโลตัสสันทราย (วงแหวนรอบ ๒) สู่สามแยกป่าตอง ผ่านวัดข้าวแท่นหลวงไปประมาณ ๕๐๐ เมตรเลี้ยวขวา

วัดข้าวแท่นน้อย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีพื้นที่ ๖ ไร่ ๓ งาน ๘๒ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๙

พิกัด ๑๘.๘๕๙๓๘๓, ๙๙.๐๖๑๒๗๙

ความสำคัญของวัด

สถานที่ที่สร้างวัดข้าวแท่นน้อยนี้ เดิมมีชื่อว่า “บ้านยางหมอก” เนื่องจากมีต้นยางใหญ่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันก็ยังมีเหลืออยู่ ๔-๕ ต้น ตรงมุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัด ปรากฏอยู่ในตำนานพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ ๑ กล่าวถึงพระพุทธองค์ได้เสด็จมา ดังนี้

เสด็จไปถึงไม้ยางต้นหนึ่ง ในสถานที่นั้นมีน้ำค้างและหมอกตกลงมาจนครึ้มมืดไปหมด พระมหาสารีบุตรจึงกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า *“สถานที่นี้มีน้ำค้างหมอก ตกลงมาเป็นอันมาก ขอพระองค์จงประทับหยุดอยู่ที่นี้ก่อนเถิด”* สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เสด็จเข้าไปสู่ร่มไม้ยางต้นหนึ่ง แล้วก็ตรัสแก่พระสารีบุตรว่า *“ดูรา สารีบุตรหลังจากตถาคตนิพพานไปแล้ว ธาตุของตถาคตจักมาประดิษฐานอยู่ ณ ที่นี้ จักเป็นที่จำเริญรุ่งเรืองยิ่งนัก ต่อไปภายหน้าเมื่อไม้ยางต้นนี้ตายไปแล้ว ไม้ศรีมหาโพธิ์ต้นหนึ่งจักปรากฏขึ้นแทน ณ สถานที่นี้จักได้ชื่อว่า ยางหมอก”*

ส่วนคำว่า “ข้าวแท่นน้อย” ทางวัดสันนิษฐานว่าน่าจะมีที่มาเกี่ยวข้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกอีก

เช่นกัน กล่าวคือมีผู้นำหญ้าคาหรือฟางข้าวมาทำแท่นให้พระพุทธเจ้าประทับนั่ง บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า “บ้านข้าวแท่น” เพราะเอาฟางข้าวมาทำแท่นบัลลังก์

สำหรับประวัติที่ปรากฏตามหลักฐานนั้น วัดข้าวแท่นน้อยสร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนาราว ๕๐๐-๖๐๐ ปีก่อน ต่อมากลายสภาพเป็นซากวัดร้าง มีเถาวัลย์ปกคลุมเป็นป่ารกชัฏ ชาวบ้านขุดฐานพระเจดีย์ร้างได้พบพระพุทธรูปสมัยล้านนาประมาณ ๔๐ องค์ จากนั้น “ลุงฟูขาว” กับ “ลุงฟูดำ” ดำริจะฟื้นฟูวัดร้าง จึงเป็นผู้นำในการอาราธนา “ครูบามหายศ” จากสำนักวัดแม่แก้ดหลวง ตำบลหนองจ๊อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นประธานก่อตั้งอารามเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ ด้วยการสร้างกุฏิไม้ไผ่ขึ้นหลังแรก ครูบามหายศตั้งชื่อวัดว่า “ศรีบุญเรืองข้าวแท่นน้อย” กลายเป็นวัดที่มีการสอนหนังสือพื้นเมืองอักขระล้านนา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๖๘ วัดอยู่ในสภาพทรุดโทรม และมีโครงการจะก่อสร้างพระเจดีย์ ครูบาสิงห์คำ เคหังเจ้าอาวาสในยุคนั้น ได้ไปอาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระสิงห์ให้มาเป็นประธานก่อสร้างพระเจดีย์ ซึ่งท่านยินดีรับอาราธนา โดยมอบหมายให้ลูกศิษย์คือครูบาโสภา (เบ้า) เดินทางมาวางรากฐานเตรียมวัสดุอุปกรณ์ล่วงหน้าก่อน

กระทั่งถึงวันพฤหัสบดีที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๗๖ ปีระกา เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๙๕ เดือนยี่เหนือ (เดือน ๑๒ ใต้) ขึ้น ๑ ค่ำ ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ พระภิกษุ สามเณร ๕๐ รูป และคณะศรัทธา โดยขบวนรถยนต์ ๙ คัน เดินทางมาถึงวัดข้าวแท่นน้อย เวลาบ่ายสี่โมงเย็น

เวลาประมาณตีสองในคืนแรกที่จำวัด ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นิมิตฝันเห็น “พระธาตุเก้าดวง” ลอยขึ้นมาจากพื้นดินเพื่อแสดงปาฏิหาริย์ สว่างไสวแผ่รัศมีกว้างถึงกึ่งโยชน์ จากนิมิตนี้เอง ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ดำริก่อสร้างพระธาตุจำนวนถึงเก้าองค์แทนที่จะสร้างเพียงองค์เดียว จากนั้นท่านได้ตั้งชื่อวัดใหม่ว่า “วัดเก้าแท่น”

ภาพถ่ายเก่าจากวัดบ้านปาง พระเจดีย์อยู่ทางทิศใต้ อุโบสถอยู่กลาง พระวิหารอยู่ทิศเหนือ

พระเจดีย์ ๙ องค์ ใช้เวลาก่อสร้างฐานล่างของพระเจดีย์ภายในเวลาเพียง ๘ วัน ต่อมาได้ทำพิธีบรรจุพระธาตุและเครื่องบูชาต่างๆ ได้มีศรัทธาประชาชนทั้งใกล้ไกลหลั่งไหลกันมาร่วมงาน และช่วยกันก่อสร้างส่วนเรือนธาตุจนกระทั่งทำพิธียกยอดฉัตรเสร็จสิ้นภายในเวลาเพียง ๑๕ วัน **มีบันทึกหลักฐานจากทางวัดว่าใช้ทุนทรัพย์ในการก่อสร้างทั้งหมด ๒,๓๘๐ รูเปีย ๖๐ สตางค์ หรือคิดเป็นเงินไทยประมาณ ๑,๙๐๔ บาท**

ในขณะที่ พบหลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำถึงผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ระบุว่า **“สร้างพระเจดีย์วัดเข้าแต่น** (ข้าวแท่น) **อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อปี ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๒,๑๐๐ รูเปีย”**

ความหมายของพระเจดีย์ ๙ องค์นั้น อาจมองได้สองนัย

นัยแรก อาจหมายถึงสัญลักษณ์แห่งโลกุตตรธรรม ๙ ประการ

บ่อน้ำด้านหลังวิหารเล็ก ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ขุดเพื่อใช้งาน ปัจจุบันสร้างศาลาบาตรครอบและก่ออิฐสวมให้สูง

พระก้ำ (พระค้ำ) มีช้าง-วัวค้ำยันที่ฐาน ครูบาเจ้าศรีวิชัยค้นพบ

นัยที่สอง องค์กลางอาจเปรียบได้ดั่งพระพุทธเจ้า ส่วนอีก ๘ องค์ที่ล้อมนั้นเป็นพระอัครสาวกรูปสำคัญ มีพระอานนท์ พระสารีบุตร พระโมคลานะ เป็นต้น

กล่าวกันว่าได้เกิดปาฏิหาริย์อีกเหตุการณ์หนึ่ง คือขณะที่กำลังขุดดินเพื่อสร้างฐานพระเจดีย์อยู่นั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ชี้ให้ขุดลึกลงไปหลายเมตรตรงจุดหนึ่ง ซึ่งได้พบพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ อาทิ พระพุทธรูปปางมารวิชัยสมัยล้านนาแบบที่เรียกว่ารุ่นสิงห์สาม หล่อด้วยสำริด หน้าตักกว้าง ๑๘ นิ้ว สูง ๓๓ นิ้ว เป็นฝีมือช่างหลวง และอีกองค์คือ พระก้ำ (หมายถึงพระที่มีช้างค้ำ คนเมืองอ่านว่า พระก๊ำ แต่นิยมเขียน พระก้ำ) ทำด้วยสำริด หน้าตักกว้าง ๕ นิ้ว สูง ๑๔ นิ้วครึ่ง ส่วนฐานสูงมาก มีบัวเล็บช้างซึ่งนิยมมากในศิลปะล้านนารองรับพระพุทธรูปปางมารวิชัย ตอนล่างสุดทำเป็นรูปช้างและวัวค้ำฐานไว้ด้านละตัว หมายถึงการค้ำชูพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง พระพุทธรูปทั้งสององค์นี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สั่งให้รักษาไว้คู่กับวัดข้าวแท่นน้อยตลอดไป

วิหารเล็ก "ศรีวิชโย" ประดิษฐานกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจดีย์ ๘ องค์ หมายถึงโลกุตตรธรรม ๘ เป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้าและอรหันตสาวกทั้ง ๘

อิฐ ดิน ปูน ทราย ที่เหลือจากการก่อสร้างพระธาตุ ครูบาเจ้าศรีวิชัยสั่งให้นำไปสร้างศาลาบาตรล้อมรอบพระเจดีย์จากด้านทิศใต้จรดทิศตะวันตก ขนาดกว้าง ๓ เมตร ยาว ๕๗ เมตร แบ่งช่วงเสาเป็น ๒๓ ห้อง ต่อมาศาลาบาตรนี้ได้รื้อลงแล้วในช่วงเจ้าอาวาสลำดับที่ ๔-๕ แต่ถ้ามีการขุดตรวจอาจยังพบอิฐแนวอิฐที่พื้นดิน

สิ่งที่ยังหลงเหลือในระหว่างช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาดำเนินการเป็นประธานก่อสร้างพระธาตุคือ “น้ำบ่อ” ก่อด้วยอิฐ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยใช้อาบกิน ตั้งอยู่ที่มุมกำแพงวัดด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ กับต้นมะเฟือง หวาน ต้นปีบ และต้นจำฉา ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยชอบปลูกต้นไม้ด้วยความที่รักธรรมชาติ

วัดข้าวแท่นน้อยจัดให้มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุพร้อมกับสรงน้ำกู่อัฐิเพื่อรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย ในวันเพ็ญเดือน ๕ เหนือ หรือที่เรียกกันว่า “ห้าเป็ง” โดยยึดเอาตามวันเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เคยมอบหมายให้ทางวัดจัดประเพณีสรงน้ำพระธาตุตั้งแต่สร้างเสร็จครั้งแรก ปีที่ผ่านมาตรงกับวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

ดร. อุดรพันธ์ จันทรวิโรจน์ อดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ อุดหนุนงบประมาณสร้างวิหารเล็กถวาย เมื่อปี ๒๕๔๐ เศษๆ เรียกว่า “วิหารศรีวิชโย” มีขนาดกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๒ เมตรต่อมาทำการหล่อรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวน ๙ องค์ ใช้แม่พิมพ์เดียวกันหมด เพื่อนำไปถวายตามวัดต่างๆ หนึ่งใน ๙ องค์นั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ได้นำมาประดิษฐานที่วิหารเล็กหน้ากู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดเวียงด้ง

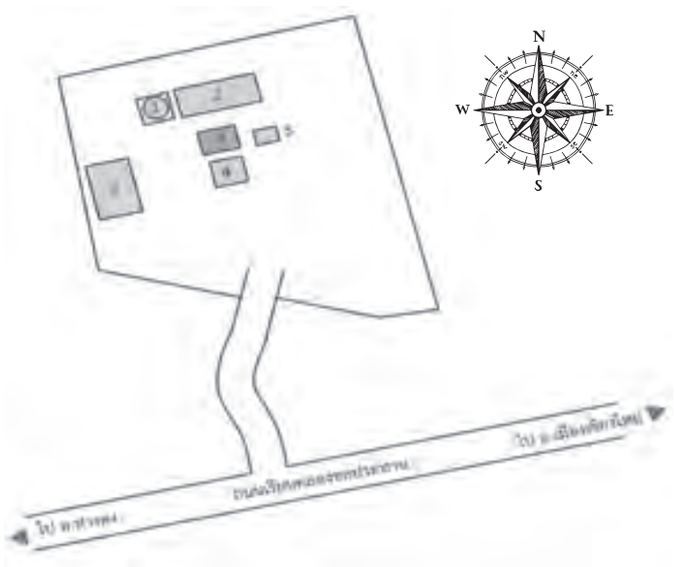

1 พระธาตุเจดีย์
2 พระวิหาร
3 อุโบสถ
4 อนุสาวรีย์พ่อขุนหมื่นด้ง
5 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 กุฏิเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส

พระครูพิมลศีลสุนทร (สมบูรณ์ สีลเตโช) พ.ศ. ๒๕๐๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๕๙๔๔๑๖๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๘๑ บ้านเวียงด้ง หมู่ที่ ๑๒ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๓๐

การเดินทางไปวัดเวียงด้ง จากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๑๖.๓ กิโลเมตร ใช้เส้นทางเลียบคลองชลประทาน

ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๑๑ ไร่ ๑ งาน

พิกัด ๑๘. ๗๑๖๔๒๘, ๙๘.๙๑๐๑๑๙

ความสำคัญของวัด

ความเป็นมาของวัดเวียงด้ง สร้างโดย “เจ้าหมื่นด้งนคร” เจ้าผู้ครองนครลำปาง ที่พระเจ้าติโลกราชกษัตริย์ล้านนาลำดับที่ ๙ โปรดให้ทรงขึ้นมาช่วยราชการ ณ เมืองนครพิงค์เชียงใหม่เมื่อ จ.ศ. ๘๓๐ (พ.ศ. ๒๐๑๑) ขณะนั้นเจ้าหมื่นด้งนครมีพระชนม์ถึง ๗๘ พรรษา ทรงตั้งพระทัยว่าจะหาสถานที่พักผ่อนและปฏิบัติธรรมในช่วงบั้นปลายชีวิต จึงเลือกเอาพื้นที่กว้างใหญ่ทางด้านทิศตะวันตกของนครเชียงใหม่เป็นที่ประทับ สร้างเป็นคุ้มใหญ่แข็งแรง พร้อมปลูกสร้างบ้านเรือนให้ทหารและข้าราชบริพารจำนวนนับพัน ๆ หลัง มีการขุดคูน้ำคันดินและก่อกำแพงรอบบริเวณ มีทหารรักษาการณ์อย่างเข้มแข็ง ที่นั้นจึงได้ชื่อว่า “เวียงด้ง” อันหมายถึงค่ายทหารของเจ้าหมื่นด้งนคร

ต่อมาได้โปรดให้สร้างวัด มีพระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ และพระเจดีย์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๒ ต่อมาในระยะหลัง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๐ เป็นต้นมา อาณาบริเวณทางด้านตะวันตกของนครเชียงใหม่ กลายเป็นสมรภูมิรบต้องรับศึกสงครามทั้งจากพม่าและกรุงศรีอยุธยามาเป็นระยะเวลาเนิ่นนานหลายร้อยปี

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดร้างเวียงด้ง ด้วยการฟื้นวิหาร พระอุโบสถ และพระธาตุขึ้นมาใหม่ ระหว่างปี ๒๔๗๕ - ๒๔๗๖

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระเจดีย์ที่วัดเวียงด้ง จาก

พระวิหารสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระธาตุเวียงค้ง เจดีย์ทรงระฆังล้านนาแบบพระธาตุหริภุญไชย
ภาพขวา บัลลังก์เหนือองค์ระฆัง ติดกระจกสีชิ้นเล็กๆ แสดงถึงการบรรจุผอบพระธาตุไว้ตรงบริเวณนี้

หน้าแหนบขนาดใหญ่ตกแต่งลวดลายปูนปั้นเต็มแผงเป็นลายกระหนกใบเทศ

เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่า**สิ้นเงินไป ๕๙๕ รูเปีย ๑๗ สตางค์**

บัญชีถวายพระราชกุศล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย **"สร้างวิหารวัดเวียงด้ง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๑,๐๘๘ รูเปีย ๓๙ สตางค์"**

สอดรับกับจารึกบนแผ่นไม้ ที่มีรูปเสือแกะสลักเขียนว่า

"วัดเวียงโด้งเปนของบัวลาน เปนวัดครูบาสีวิไชยาชนะปฏิสังขร ปีเต่าสัน พุทธสักขะชะ ๒๔๗๕ เถิงตัวปีก่าเร้า ๒๔๗๖ ตามเขตอายุดีหลี"

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารกับพระธาตุ ส่วนพระอุโบสถนั้นได้รับการบูรณะใหม่เพิ่มเติมภายหลัง

พระวิหารสร้างบนแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหลังคาซ้อน ๒ ตับ หน้าแหนบหรือหน้าบันด้านหน้าทิศตะวันออกมีขนาดใหญ่มาก ตกแต่งลวดลายเต็มพื้นที่ ตอนกลางเป็นรูปเศียรเทวดา ตั้งอยู่ท่ามกลางลายกระหนกใบเทศ คือลายพันธุ์พฤกษาที่มีกลิ่นอายแบบตะวันตก มีรูปสิงสาราสัตว์ต่างๆ ปรากฏอยู่ตามกลีบใบไม้ ทำด้วยปูนปั้นระบายสี ติดกระจกจืนเพียง

แท่นแก้วมีจารึก "สัทธาลุงต๋ำคำ"

ภายในพระวิหาร ใช้โครงสร้างแบบขื่อม้าตั๋งไหม เสาปูนสี่เหลี่ยม บัวหัวเสากลับยาว

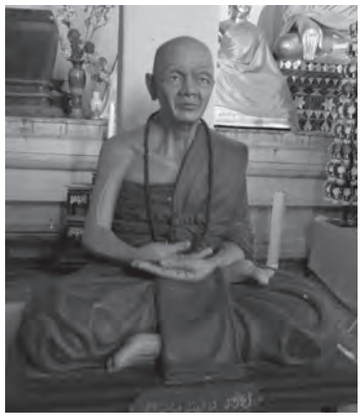

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยแบบหุ่นขี้ผึ้งในวิหาร

บางส่วน พบรูปนูนสูงเสือ ๑ ตัวแทรกอยู่ตอนล่างสุดของหน้าแหนบ เช่นเดียวกับด้านหน้าวิหารมีรูปปั้นเสือ ๑ คู่

ภายในพระวิหาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ปรับโครงสร้างของพระวิหารหลังเดิมที่สร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนาใหม่ โดยคงไว้ซึ่งเครื่องรองรับหลังคาแบบขื่อม้าตั๋งไหมไว้ แต่เปลี่ยนจากเสาไม้กลมเป็นเสาหล่อปูน

พระประธานภายในพระวิหาร ๔ องค์ องค์ใหญ่ ๑ องค์ และขนาดเล็ก ๓ องค์ เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย ทำด้วยปูนปั้น ภายหลังมีการปิดทองบนแท่นแก้วท่ามกลางหมู่พระประธานมีพระพุทธรูปสำริดรุ่นหลังหนึ่งองค์ที่ไม่ใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งอยู่ด้านหน้าสุด

ฐานแท่นแก้วรองรับพระพุทธรูปประธาน ติดกระจกสีรูปทรงเรขาคณิตตามรูปแบบที่นิยมในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย มีคำจารึกอักษรธัมม์ล้านนาเขียนว่า “สัทธาลุงคำ” หมายถึงครูบาต๋ำคำ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกวัดเวียงด้งมีส่วนร่วมสร้างหรือบูรณะ

พระธาตุเวียงด้ง เป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังแบบล้านนา รูปแบบเดียวกันกับพระธาตุหริภุญไชย กล่าวคือองค์ระฆังตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถา ๓ ชั้น ฐานกลม ๓ ชั้น ถัดลงไปเป็นฐานยกเก็จและฐานเขียงซ้อนกันหลายชั้น มีการตกแต่งกระจกจีนที่บัลลังก์ย่อมุมเหนือองค์ระฆัง สภาพเจดีย์ในปัจจุบันพบว่าเป็นปูนขาวเหมือนยุคแรกสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ยังไม่มีการบูรณะใหม่แต่อย่างใด

มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ รูป คือที่ด้านนอกหน้าอุโบสถ เป็นรูปยืนหล่อสำริดมีฉัตรกั้น และอีกรูปเป็นปูนปั้นระบายสีถวายโดยวัดพระธาตุศรีเมืองปงมงคลคีรี บ้านปง อยู่ในวิหาร

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ และสรงน้ำพระพุทธรูปภายในวัด จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในเดือน ๑๐ เหนือ (เดือน ๘ ของภาคกลาง) ออก ๘ ค่ำ จะเป็นช่วงก่อนเข้าพรรษา

วัดพระพุทธบาทแก้วข้าว

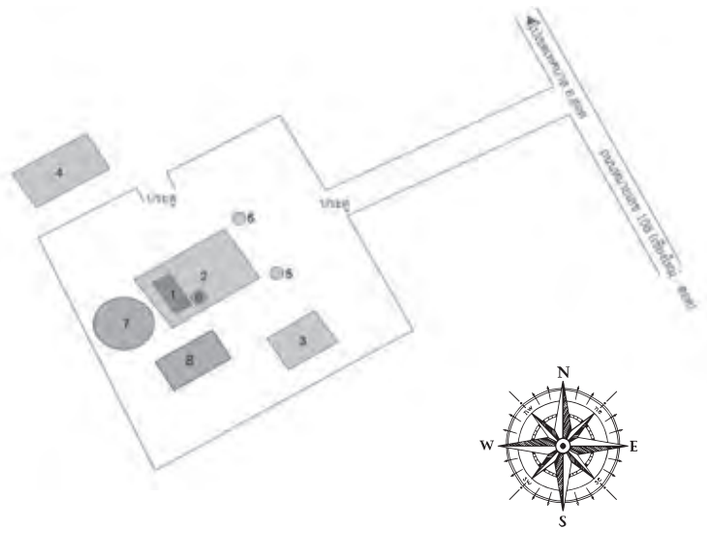

1 รอยพระพุทธบาท
2 พระวิหาร
3 กุฏิเจ้าอาวาส
4 กุฏิสงฆ์
5 เสาหินโบราณ
6 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 พระธาตุเจดีย์
8 พระอุโบสถ

เจ้าอาวาส

พระปลัดนิเวศน์ อโกธโน พ.ศ. ๒๕๖๐ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๓๘๓๒๖๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๘๐ บ้านแควมะกอก หมู่ที่ ๑ ตำบลฮอด อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๔๐

การเดินทางไปวัดพระพุทธบาทแก้วข้าว ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๘ (เชียงใหม่–ฮอด) ระยะทางห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึงเขตติดต่ออำเภอจอมทองประมาณ ๘๘ กิโลเมตร ขับรถผ่านแยกหอนาฬิกาอำเภอฮอด ผ่านสถานีตำรวจภูธรฮอด และขับรถตรงไปทางหลวงหมายเลข ๑๐๑๒ (ฮอด-บ้านวังลุง) ผ่านสามแยกไปอำเภอดอยเต่า ผ่านโรงพยาบาลฮอด และขับรถตรงไปประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ถึงวัดพระพุทธบาทแก้วข้าว มีจุดสังเกตคือจะเห็นมหาธาตุเจดีย์มังกรทอง เดิมชื่อ พระธาตุดอยจ๊อม องค์สีขาว ประดิษฐานบนดอยสูงในอำเภอฮอดก่อน

พิกัด ๑๘.๑๒๐๗๘๘, ๙๘.๕๙๙๗๐๔

ความสำคัญของวัด

ตำนานพระพุทธบาทแก้วข้าว มีความเกี่ยวข้องกับตำนานพระธาตุดอยเกิ้ง กล่าวถึง การเสด็จมาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันต์ที่ได้ไปโปรดพญาสีสู่ พญาขุนแสนทอง ยังดอยเกิ้ง โดยเสด็จไปตามลำน้ำปิง ในระหว่างทางก่อนถึงดอยเกิ้ง พวกชาวลัวะพื้นเมืองได้เห็นพระพุทธองค์และพระอรหันต์ก็พากันบังเกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงได้พากันเอาข้าวห่อไปใส่บาตรถวายทาน พระพุทธองค์ตรัสเทศนาให้ประชาชนรักษาศีล ๕ จากนั้นได้เสด็จไปยังดอยกลอม (ปัจจุบันคือ “ดอยจอม” หรือชาวบ้านเรียกดอยจ๊อม) พระพุทธเจ้าทรงกระหายน้ำ พระอานนท์เอาบาตรไปตักน้ำยังวังแก้ว แม่ปิง แต่มีพญานาคเฝ้ารักษาจึงได้กวนน้ำให้ขุ่น พระอานนท์เอาฝาบาตรมาตักน้ำนั้น แต่ต้องสู้กับพญานาค พระพุทธองค์ทรง

ล่วงรู้เหตุการณ์ด้วยทิพญาณ จึงไปโปรดพญานาคจนสยบยอมแพ้พระบารมี นำน้ำสะอาดมาถวายพระพุทธองค์ พญานาคเกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงควักลูกตาทั้งสองถวายแด่พระพุทธเจ้า แล้วทูลลาไปเมืองบาดาล ทันใดนั้นเกิดปาฏิหาริย์ แก่นตาทิพย์เกิดแสงสว่างแจ้งเป็นแสนเท่า พญานาคจึงโผล่จากเมืองบาดาลแล้วยกเอาก้อนหินแสงข้าว มาถวายให้พระพุทธเจ้าทรงประทับพระบาทข้างซ้ายเหยียบย่ำลงไปบนก้อนหินแสงแก้วข้าวนั้น (ขนาดกว้าง ๒๖ นิ้ว ยาว ๖๕ นิ้ว) เพื่อให้มนุษย์และเทวดาได้กราบไหว้บูชาสืบไป ๕,๐๐๐ ปี

ต่อมาในสมัยหริภุญไชย บริเวณเมืองฮอด ในอดีตเป็นที่ตั้งของ “เวียงฮอด” (หลวงปู่ทอง สิริมงฺคโล เรียกใหม่ว่า “เวียงพิสดารนคร”) ซึ่งสร้างโดยพระนางจามเทวี ได้มีผู้มาขุดขโมยรอยพระบาท กองทัพของพระนางจามเทวีต้องยกมาปราบปราม และนำรอยพระบาทกลับคืนมาได้

ผ่านไปนานนับพันปีเศษ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๔๕๒ เวลาเที่ยงถึง ๑๖.๐๐ น. พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายยังรอยพระบาทแก้วข้าว

กระทั่งการเดินทางมาของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งมีการระบุศักราชที่ขัดแย้งกัน ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่งโดยพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้กล่าวถึงการเดินทางไปวัดพระพุทธบาทแก้วข้าวของครูบาเจ้าศรีวิชัย ว่ามาครั้งแรกปี ๒๔๖๕ โดยทางเรือล่องมาทางลำน้ำแม่ปิง ในลักษณะเป็นการแวะพักนอนตามจุดต่าง ๆ เพื่อที่จะเดินทางไปบูรณะพระธาตุดอยเกิ้งอันเป็นจุดมุ่งหมายหลัก หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ผ่านแวะวัดพระธาตุศรีจอมทอง และวัดพระพุทธบาทห้วยอี่ลิง ที่อำเภอจอมทองมาแล้ว ก็มาถึงวัดพระพุทธบาทแก้วข้าว

“รัตติยา รุ่งขึ้นยามเช้า เรือล่องเต้าลงไป ตามร่อมน้ำ แม่พิงคำใส ไปพักนอน ***พระบาทแก้วเข้า*** *แปดร้อยรูเปีย ของท่านธุเจ้า ท่านทำบุญบ่ละ สร้าง* ***วิหาร พุทธปาทะ*** *ที่เมืองหอดหั้นเรืองไร”*

ข้อความดังกล่าวระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมทำบุญสร้างวิหารครอบรอยพระบาทให้วัดพระพุทธบาทแก้วข้าว จำนวน ๘๐๐ รูเปีย**

ในขณะที่เอกสารครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายังผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ระบุว่า **“สร้างวิหารวัดพระบาทแก้วเข้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อปี ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้น จำนวน ๘๒๕ รูเปีย ๓๓ สตางค์”**

พบว่ามีตัวเลขที่เหลื่อมกันอยู่ทั้งศักราชที่สร้างวิหารซึ่งห่างกันถึง ๑๒ ปี และจำนวนเงินค่าก่อสร้างที่ต่างกัน ๒๕ รูเปีย ๓๓ สตางค์

สันนิษฐานว่าปีแรกสร้าง ครูบาเจ้าศรีวิชัยเริ่มวางแผนก่อสร้างตั้งแต่ปี ๒๔๖๕ (นอกจากนี้เอกสารของทางวัดยังระบุอีกตัวเลขหนึ่งว่าเป็นปี ๒๔๖๗) ส่วน พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้นน่าจะเป็นปีที่มีการฉลองทานยกช่อฟ้าพระวิหารหลังจากที่สร้างเสร็จสิ้นหมดทุกอย่าง ซึ่งสอดรับกับคำจารึกตัวอักษรธัมม์ล้านนาที่เขียนบนแผ่นหน้าแหนบพระวิหาร ความว่า

“พระวิหารกวมพระพุทธบาทแก้วเข้านี้ ครูบาสีวิไชยาชนะ พร้อมด้วยพระภิกขุสังฆะสมณะสัทธาทังหลายปฏิสังขรณ์เมื่อพระพุทธสกราช ๒๔๗๖ แล”

เอกสารทางวัดระบุต่อไปอีกว่า พ.ศ. ๒๔๖๘ ครูบาอภิชัยขาวปี ได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยให้เข้ามาปรับปรุงพื้นที่โดยรวมในเขตพุทธาวาส

พ.ศ. ๒๕๓๘ พระพรหมมงคล วิ. (หลวงปู่ทอง) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอฮอด ได้มาบูรณะเปลี่ยนแผ่นกระเบื้องดินขอที่มุงหลังคาพระวิหาร พร้อมเปลี่ยนช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ นำไฟฟ้าน้ำประปาเข้าสู่วัด

พ.ศ. ๒๕๔๖ พระพรหมมงคล วิ. มอบหมายให้แม่ชีศรีบุตร สุปินตา เปิดสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานแนวสติปัฏฐาน ๔ ที่วัดแห่งนี้

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือพระวิหารครอบรอยพระพุทธบาท และศาลาบาตรล้อมรอบเขตพุทธาวาส พระวิหารสร้างบนแผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าทำหลังคาซ้อน ๒ ตับ มีมุขหน้า-หลังด้านละ ๑ มุข มีประตูทางเข้าด้านหน้าด้านเดียว ส่วนด้านหลังเป็นผนังปิดทึบไม่มีการทำหน้าแหนบ พบประติมากรรมรูปเสือตั้งอยู่ที่ลานระเบียงมุขด้านหน้าประตู

ภาพซ้าย **พระวิหารครอบรอยพระพุทธบาท**
ภาพขวา **คันทวยรูปตัวเหงาค้ำนข้างพระวิหาร**

ตัวอักษรธัมม์ล้านนาบนริ้วไม้บนแผ่นหน้าแหนบเหนือลายเทพนมระบุปี ๒๔๗๖

รูปครุฑกางกร สัญลักษณ์ตราแผ่นดินจักรี พบมากในงานสถาปัตยกรรมครูบาเจ้าศรีวิชัย

กรอบซุ้มประตูวงโค้งรูปหน้ากาลคายวงโค้ง ๒ ชั้น จบลายเป็นรูปหน้านก (นาคมีหงอน)

ลวดลายไม้แกะสลักบนหน้าแหนบแบ่งกรอบเป็นช่องๆ ใช้กระจกสีน้ำเงินตัดเป็นชิ้นเล็กๆ รองที่พื้นหลัง ช่องบนสุดเป็นลวดลายรูปครุฑกางกร ซึ่งรูปครุฑนี้เป็นอีกหนึ่งอัตลักษณ์ของผลงานที่ปรากฏเสมอในสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ชั้นถัดลงมาเป็นลายเทพนม ทั้งหมดอยู่ท่ามกลางลายกระหนกพันธุ์พฤกษาแบบลายกระหนกช่อหางโต มีลายดอกสับปะรดสลับคั่นเป็นช่วงๆ

กรอบช่องประตูทางเข้า ทำเป็นลวดลายปูนปั้นรูปหน้ากาลคายท่อนซุ้มโค้งพญานาค เป็นอีกหนึ่งรูปแบบองค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่พบมากในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในพระวิหาร มีการทำเสารองรับน้ำหนักจากหลังคาเพียงแค่ ๒ คู่ ใช้วิธีการก่อสร้างด้วยผนังหนาเพื่อรับน้ำหนักแทนเสา ทุกวันนี้ผนังเริ่มผุพังมีปลวกกิน ผิวถลอกร่อน

มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานอยู่ด้านหน้ารอยพระพุทธบาทภายในวิหาร

ส่วนด้านนอกพระวิหาร มีสิ่งก่อสร้างเป็นรูปเสาสามต้นผูกอยู่รวมกัน ๒ จุด เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทแก้วข้าว อธิบายว่า คือเสาพระรัตนตรัยของชาวลัวะยุคโบราณ

มีเสนาสนะที่สร้างใหม่อีก ๒ หลังคือ พระอุโบสถและพระเจดีย์ที่อยู่ด้านหลังพระวิหาร ซึ่งเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทแก้วข้าวเล่าว่า อันที่จริงพระเจดีย์องค์นี้มีความเก่าแก่โบราณมาก น่าจะสร้างตั้งแต่สมัย

ในวิหารมีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย และอดีตเจ้าอาวาส

ภาพวาดครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ผนังด้านนอก รูปเสือ

พระนางจามเทวีแล้ว ในยุคเวียงพิสดารนคร ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์กรุแตก ภายในพระเจดีย์ได้ค้นพบพระพุทธรูปที่สร้างด้วยแก้ว กับเม็ดผลึกแก้วสีต่างๆ ทั้งทึบและใสจำนวนมากมายมหาศาล สะท้อนถึงบริเวณนี้เคยเป็นแหล่งผลิตพระพุทธรูปสกุลพระแก้วขาว หรือพระแก้วสีต่างๆ สืบทอดมาตั้งแต่ยุคหริภุญไชย จนถึงยุคล้านนา

ภาพบน ศาลาบาตรล้อมรอบเขตพุทธาวาส
ภาพล่าง เสาพระรัตนตรัยของชาวลัวะ อยู่หน้าวิหาร

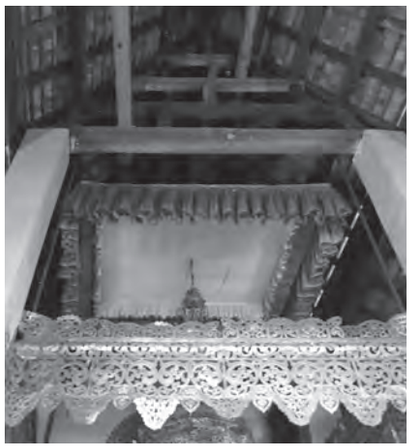

ภาพซ้าย รอยพระพุทธบาทเบื้องซ้าย *ภาพขวา* ผ้ามุงบนเหนือรอยพระบาท โครงสร้างแบบขื่อม้าตั่งไหม

วัดพระธาตุจอมคีรี

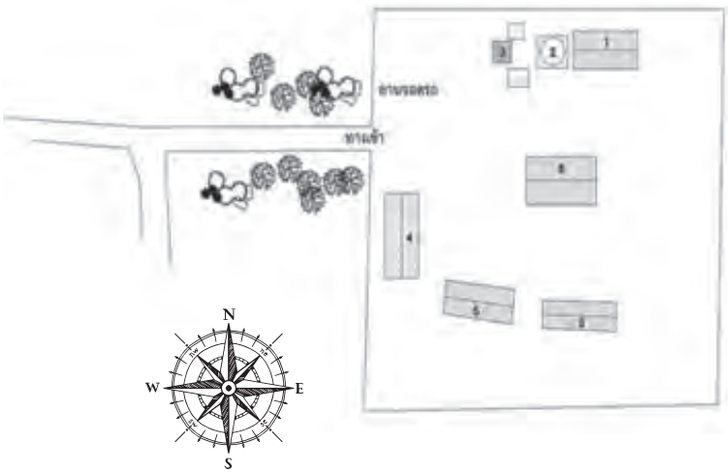

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์
3 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 กุฏิเจ้าอาวาส
5 กุฏิสงฆ์
6 ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาส

พระประสงค์ อภิญฺจโน พ.ศ. ๒๕๕๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๒-๒๓๓๑๘๒๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๑ บ้านแม่ทะลบ ถนนสายแม่ทะลบ-ป่าซาง หมู่ที่ ๑ ตำบลแม่ทะลบ อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๒๐

พิกัด ๑๙.๗๑๑๒๓๒, ๙๙.๑๗๖๕๒๙

ความสำคัญของวัด

แต่เดิมไชยปราการเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอฝาง เพิ่งแยกเป็นอำเภอไชยปราการภายหลัง วัดแห่งนี้เดิมขึ้นอยู่กับตำบลปงตำ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ แต่ปัจจุบันขึ้นกับตำบลแม่ทะลบ อำเภอไชยปราการ คำว่า “แม่ทะลบ” นี้เจ้าอาวาสมีความเห็นว่า น่าจะหมายถึงบริเวณที่เคยใช้เป็นสนามรบทำศึกสงครามมาก่อน เพราะข้างล่างม่อนเคยเป็นสถานที่เลี้ยงม้า

ประวัติความเป็นมาของวัด จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันกล่าวว่า **วัดแห่งนี้เดิมมีชื่อว่า “วัดจอมสะหลี”** (จอมสรี) เนื่องจากมีต้นโพธิ์ใหญ่เคยเป็นวัดที่พระนางจามเทวีเคยเสด็จมาสร้าง จากนั้นก็ร้างไปนานมาก เหลือแต่ซากพระเจดีย์เป็นกรุเตี้ย ๆ ก่อด้วยอิฐสีแดง สูงเพียง ๒-๓ เมตรเท่านั้น

กระทั่งปี ๒๔๗๗ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ รูปซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยอุปสมบทให้ ณ วัดพระสิงห์ คือครูบาอภิชัย อภิชโย และครูบาสุธัม สุธมฺโม มีดำริที่จะฟื้นวัดจอมสะหลี ซึ่งเป็นช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังมาสร้างวัดถ้ำเชียงดาว ครูบาอภิชัยและครูบาสุธัม พร้อมกับศรัทธาชาวบ้านกลุ่มใหญ่จึงได้เดินทางไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจากวัดถ้ำเชียงดาว ให้มาเป็นประธานฟื้นวัดร้างท่ามกลางป่ารกชัฏแห่งนี้ ก่อสร้างพระเจดีย์และวิหาร **เมื่อสร้างเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เปลี่ยนชื่อวัดจอมสะหลีเป็น “วัดพระธาตุจอมคีรี”** อันเป็นชื่อที่พบบ่อยในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ถือว่าเป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่งของอำเภอ

ไชยปราการ มีความเก่าแก่มากที่สุด คู่กันกับอีกแห่ง คือ รอยพระบาทที่ถ้ำตับเตา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างคือ พระธาตุและพระวิหาร

พระธาตุสร้างครอบสถูปร้างที่สร้างมาตั้งแต่ยุคหริภุญไชย สมัยพระนางจามเทวี พระเจดีย์องค์กลางเป็นทรงระฆังแบบล้านนารองรับด้วยฐานมาลัยเถา ๓ ชั้น ฐานกลม ๓ ชั้น ฐานย่อเก็จมีลวดลายปูนปั้นเป็นพระพุทธรูปปางต่างๆ ประดับโดยรอบส่วนของท้องไม้นั้น ทั้งพระพุทธรูปประทับนั่ง ประทับยืน

ภาพซ้าย **พระธาตุจอมคีรีองค์กลาง** ***ภาพขวา*** **ธาตุน้อยหรือเจดีย์ที่มุมทั้ง ๔**

ปางลีลา ฯลฯ สมัยแรกสร้างพระธาตุเป็นสีปูนขาว เพิ่งมาทาสีทองภายหลัง ฐานเขียงชั้นล่างตามมุมปั้นเป็นรูปปีเบิ้งหรือนักษัตรของลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีส่วนช่วยคุมการก่อสร้างพระธาตุจอมคีรี อาทิ รูปแพะปีมะแม รูปสุนัขปีจอ ซึ่งนอกเหนือจากครูบาอภิชัย และครูบาสุธัมแล้ว ยังปรากฏนามของครูบาแก้ว ครูบาอินตา นายปู่นดี มีธาตุน้อย (เจดีย์จำลอง ๔ มุม) ล้อมรอบพระเจดีย์ประธาน พร้อมฉัตรฉลุลายอย่างวิจิตร ๔ ชั้น ยอดบนของฉัตรเป็นรูปพระธาตุ

บัญชีถวายพระราชกุศล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย **“สร้างพระเจดีย์วัดจอมศรี อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๑๑๑ รูเปีย ๕๐ สตางค์”**

บรรยากาศโดยรวมของวัดพระธาตุจอมคีรี ยังมีลานทรายและธรรมชาติอันร่มรื่น

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปปูนปั้นปางต่างๆ ล้อมพระเจดีย์ทั้งอิริยาบถนั่ง ยืน และเดิน** ***ภาพขวา*** **ลูกกรงระเบียงหน้าวิหารหล่อปูนจากแม่พิมพ์**

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันกล่าวว่า พระธาตุจอมคีรีนี้ ไม่ได้มีการบูรณะใหม่แต่อย่างใด ใช้โครงสร้างเดิมทุกประการ เพียงแค่ทาสีทองเสริมอุดรอยร้าวเท่านั้น มีความตั้งใจจะตั้งชื่อพระเจดีย์ใหม่ว่า “พระธาตุศรีวิชัยจอมคีรี” ปกติมีพิธีสรงน้ำพระธาตุประจำปีในช่วงหลังประเพณีสงกรานต์ คือประมาณวันที่ ๒๐ เมษายน หรือ ๗ เป็งเหนือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นต้นไป ทางวัดมีความประสงค์จะแยกประเพณีสรงน้ำรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยออกมาพิเศษอีกหนึ่ง

พระวิหารวัดพระธาตุจอมคีรี ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

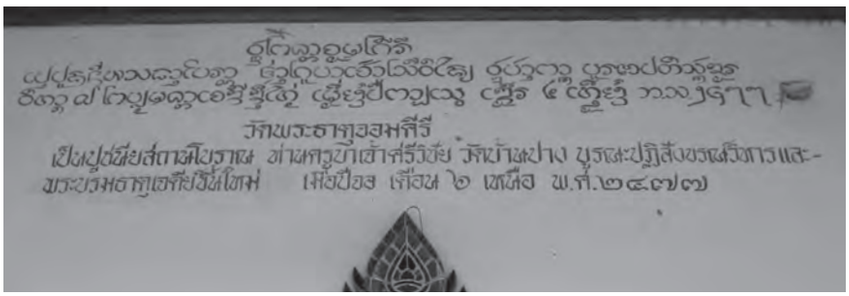

คำจารึกเหนือกรอบประตูพระวิหาร ตัวอักษรธัมม์ล้านนา ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างปี ๒๔๗๗

ลวดลายเหนือกรอบซุ้ม มีเสือคู่ประคองเสมาธรรมจักร พระสงฆ์สาวก ๒ รูป กระต่ายคู่

พระประธานในวิหารองค์กลางปูนปั้นระบายสียุคครูบาเจ้าศรีวิชัย มีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ด้านหน้าสุด

ประเพณี กำหนดวันที่ ๒๑ มิถุนายน เพราะเป็นวันชาตกาลของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารตั้งอยู่ด้านหน้าพระธาตุ เป็นวิหาร ๕ ห้อง หลังคา ๒ ตับ ด้านหน้ามีลูกกรงระเบียงที่มุข มีคำจารึกระบุชื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยและศักราชปีที่สร้างคือ ๒๔๗๗ เหนือซุ้มกรอบประตูทางเข้าวิหาร ซึ่งตกแต่งลายรูปเสือสองตัวหันหน้าเข้าหากันสู่เสมาธรรมจักร อันเป็นสัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตอนล่างมีรูปกระต่ายคู่หันหน้าออกจากกัน ถวายความเคารพไปยังรูปปูนปั้นพระสงฆ์สาวก ซึ่งสันนิษฐานว่าลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยรูปใดรูปหนึ่งคงเกิดปีเถาะ

ที่หน้าแหนบตกแต่งลวดลายรูปครุฑ หอรมาน ทำด้วยปูนปั้นติดกระจก อันเป็นลวดลายที่พบบ่อยมากในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปประธานบนฐานแท่นแก้ว พร้อมด้วยตุงกระด้างเสาหงส์ ๑ คู่ มีผู้นำสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยมาถวายตั้งอยู่ด้านหน้าสุดของโต๊ะหมู่บูชา

หนังสือประวัติวัดที่เขียนเป็นคำคร่าว ปรากฏชื่อของผู้ร่วมสร้างวิหาร มีตุ๊เจ้าพะนายสร้างเสาหงส์ ตุงกระด้าง ๑ คู่ พระคำหล้าสร้างป้านลม ลุงอิ่นแกะสลักนาคทันต์รองรับหลังคา หนานศรีวิชัยบ้านป่าง้ิว แกะสลักช่อฟ้า ๑ คู่ สล่าน้อยคำทำหน้าที่ติดแก้ว กระจกสี และปิดทอง เป็นต้น ความกว้างพระวิหารรวมพาไลยาว ๑๓ ศอก ความยาว ๓๐ ศอก ศาลาการเปรียญสร้างโดยครูบาสุธัม มีกุฏิ ๓ หลัง หลังกลางสร้างโดยครูบาสุธัม อีก ๒ หลังสร้างโดยครูบาอภิชัย ลุงหนานทาเป็นผู้สร้างศาลาเครื่องไม้

สภาพวัดพระธาตุจอมคีรี ปัจจุบันยังมีบันไดนาค บ่อน้ำทิพย์ รูปปั้นฤาษีตาไฟ ซึ่งเป็นของที่มีมาแต่ดั้งเดิม สะท้อนถึงลัทธิการบูชาฤาษี ส่วนใบหน้าทำขึ้นใหม่ สมัยก่อนเคยมีโพรงเสืออยู่ด้านหลังรูปปั้นฤาษี กล่าวกันว่าครูบาอภิชัยมีคาถาสามารถเรียกเสือออกมาจากโพรงได้

ได้นำรูปปั้นเสือสองตัวที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยวางประดับไว้หน้าพระธาตุย้ายมาประดับสองข้างรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่ายืน และอีกศาลาหนึ่งเป็นรูปปั้น ๓ ครูบา ครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่กลาง ซ้ายคือครูบาสุธัม สุธมฺโม ขวาคือครูบาอภิชัย อภิชโย สร้างสมัยพระอธิการสันติ อติชาคโร

วัดจันทร์

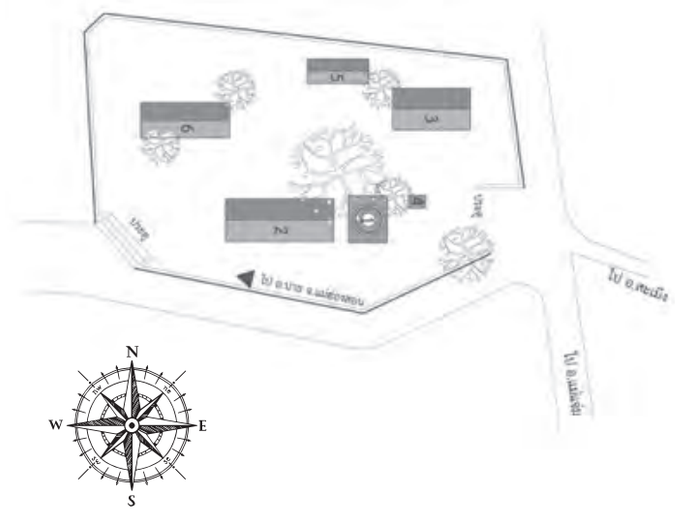

1 พระเจดีย์ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหาร
3 พระอุโบสถ
4 รูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 กุฏิสงฆ์
6 ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาส

พระครูปลัดนิคม กิจฺจสาโร พ.ศ. ๒๕๕๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๗-๑๘๖๗๐๖๖

สถานที่ตั้ง

บ้านจันทร์ หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ๕๘๑๓๐

การเดินทางไปได้ ๓ เส้นทาง ๑. จากอำเภอแม่แจ่ม ๒. จากอำเภอสะเมิง และ ๓. อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากอำเภอกัลยาณิวัฒนาตั้งอยู่ที่รอยต่อระหว่างสามอำเภอดังกล่าว เส้นทางที่สะดวกที่สุดคือ เส้นทางที่ออกจากอำเภอแม่แตงจะไปอำเภอปาย ทางหลวงหมายเลข ๑๐๙๕ ให้เลี้ยวเข้ามาทางอำเภอกัลยาณิวัฒนา ประมาณ ๕๙ กิโลเมตร

พิกัด ๑๙.๐๗๒๙๑๙, ๙๘.๓๐๔๗๓๔

ความสำคัญของวัด

วัดจันทร์เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในอำเภอกัลยาณิวัฒนา (อำเภอนี้แยกออกมาจากอำเภอแม่แจ่มตอนบน หรือบริเวณที่เรียกรวมว่า “ขุนแจ่ม” ประกอบด้วย ๓ ตำบล คือตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลแจ่มหลวง) สันนิษฐานว่าวัดสร้างขึ้นมานานกว่า ๔๐๐-๕๐๐ ปีแล้ว

ภาษากะเหรี่ยง (ปกาเกอะญอ) เรียกชื่อวัดจันทร์ว่า “โฆ่ข่อทิ” (บ้างสะกดว่า โข่ค่อทิ แล้วแต่สำเนียง) คำว่า “โฆ่/โข่” แปลว่าพระธาตุ, ข่อทิ หมายถึง ตีนธาตุ มีความหมายโดยรวมว่า เป็นเจดีย์ที่บ้านตีนธาตุ

เนื่องจากภายในพระวิหาร มีพระพุทธรูปสมัยล้านนารุ่นสิงห์ ๓ (คือรุ่นที่ทำชายสังฆาฏิยาวจรดพระนาภี-สะดือ) อยู่หลายองค์ สร้างประมาณ พ.ศ. ๒๐๐๐-๒๑๐๐ กับซากก้อนอิฐหรือดินเผาอยู่หลายก้อน ทำให้ทราบว่าในอดีตวัดนี้เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วอย่างน้อยตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนา

ส่วนสาเหตุที่ชื่อว่า วัดจันทร์ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังในเชิงมุขปาฐะว่า บ้านวัดจันทร์เดิมทีไม่เคยมีชื่อเรียก แต่มาใช้ชื่อเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากคนชื่อ “จันทร์”

เป็นชายชาวเชียงใหม่ ถูกขับไล่ออกจากครอบครัว เพราะทำผิดจารีตตระกูล เดินทางมานานแรมเดือน จนถึงบริเวณบ้านวัดจันทร์ เห็นว่าสถานที่แห่งนี้มีทำเลที่เหมาะสมแก่การสร้างหมู่บ้าน เพราะเนื้อที่กว้างขวาง มีน้ำแม่แจ่มไหลผ่านทางทิศตะวันออก จึงตัดสินใจที่จะปักหลักอยู่ตรงนี้ ต่อมาบ้านเมืองเกิดอาเพศข้าวยากหมากแพง ไม่มีผู้ใดแก้ไขได้ ต้องอาศัยนายจันทร์เท่านั้น ที่จะทำให้เหตุการณ์สงบลง ทางมารดาให้บริวารมาตามนายจันทร์กลับคืนเชียงใหม่อย่างรีบด่วน แรก ๆ นายจันทร์ปฏิเสธที่จะกลับไป แต่ในที่สุดทนคำขอร้องไม่ได้ จึงต้องกลับตามคำขอร้องของมารดา แต่มีข้อแม้ว่า ต้องให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ระหว่างสองข้างทางก่อน เพื่อมิให้ตนเองถูกแดดถูกฝน นอกจากนั้น จะกลับบนหลังคน ทางมารดาต้องให้บริวารทำตามที่ลูกขอทุกประการ โดยให้มีการปลูกต้นไม้ระหว่างสองข้างทาง (อาจหมายถึงต้นสนสองข้างทางที่ปลูกเรียงอย่างสวยงามจากเส้นวัดจันทร์ลงไปยังอำเภอแม่แจ่ม) และให้คนนอนเรียงกันให้นายจันทร์เดินข้ามทุกระยะทาง สุดท้ายเมื่อนายจันทร์แก้ไขปัญหาบ้านเมืองที่เชียงใหม่เสร็จแล้วก็เดินทางกลับมาบ้านจันทร์ ทำให้คนพื้นถิ่นมองนายจันทร์ว่าเป็นผู้มีบุญญาธิการ สามารถแก้วิกฤติได้ ด้วยเหตุนี้บริเวณที่นายจันทร์มาจับจองจึงเรียกว่าหมู่บ้านจันทร์ตั้งแต่นั้นมา

จากการสัมภาษณ์พระครูปลัดนิคม กิจฺจสาโร เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันระบุว่าวัดจันทร์เป็นวัดเก่าแก่มีมาตั้งแต่สมัยลัวะหรือละว้า เป็นเส้นทางยุทธศาสตร์สำคัญตั้งแต่สมัยล้านนาจนมาถึงยุคหลัง ๆ ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เส้นทางนี้เชื่อมต่อระหว่างเมืองปาย แม่ฮ่องสอน มาสู่สะเมิง แม่วาง

เจ้าอาวาสรูปแรกที่มาฟื้นวัดจันทร์คือ ครูบาอุตตมะ ตามประวัติระบุว่าเป็นพระภิกษุมาจากพม่า (แต่ไม่แน่ใจว่ามีเชื้อสายมอญ ไทใหญ่ หรือ กะเหรี่ยง) เดินธุดงค์มาปฏิบัติธรรม ณ ที่แห่งนี้ พบกับพ่ออุ๊ยดูลอย จากบ้านขุนแจ่มน้อย พ่ออุ๊ยคำหมื่นจากบ้านห้วยตอง จึงได้ช่วยกันสร้างวัด สมัยนั้นมีบ้านเรือนชุมชนเพียงไม่กี่หลัง ต่อมาครูบาอุตตมะมีปัญหาด้านสุขภาพ จึงเดินทางกลับประเทศพม่า และมรณภาพระหว่างทาง โดยที่สร้างวัดยังไม่แล้วเสร็จดี

กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยกับลูกศิษย์เดินธุดงค์ผ่านมา ในช่วงที่กำลังกลับจากเมืองปาย ได้เห็นเจดีย์ที่มียอดยังไม่สมบูรณ์ จึงทำการบูรณะองค์พระธาตุหรือก่อสร้างต่อจากที่ครูบาอุตตมะสร้างค้างไว้ขึ้นมาจนเสร็จจากฐานจรดยอด ด้วยความร่วมมือของคณะศรัทธาญาติโยม ทั้งชาวเมืองปาย ชาวกะเหรี่ยง และชาวลำพูน-เชียงใหม่ที่ติดตามท่านมา เมื่อบูรณะเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จัดให้มีงานบุญฉลองใหญ่ (ล้านนาเรียกงานปอยหลวง) ในพิธียกยอดฉัตร เป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน เสร็จแล้วเดินธุดงค์ต่อกลับเชียงใหม่-ลำพูนไปยังเส้นสะเมิง

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระเจดีย์ “วัดบ้านจันทร์” (สมัยก่อนระบุว่าอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน) จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานระบุความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาววรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่า**สิ้นเงินไป ๒,๒๒๓ รูเปีย**

ส่วนเอกสารครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายังผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ระบุว่า **“สร้างกุฏิโขงวัดเมืองจัน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เสร็จเมื่อปี ๒๔๗๗ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๓๕๐ รูเปีย”**

คำว่า “กุฏิโขง” หมายถึง พระธาตุที่มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปนั่นเอง ซึ่งภาษาล้านนาเรียกซุ้มเหล่านี้ว่า “ช่องกุฏิ” (อ่าน กุด) หรือ “กุฏิโขง” จากศักราชของเอกสารสำคัญสองชิ้นพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาวางรากฐานสร้างพระธาตุและวิหารที่วัดบ้านจันทร์นานตั้งแต่ปี ๒๔๗๓ แล้ว และได้มีการหวนกลับมาอีกรอบในปี ๒๔๗๗

อันที่จริงในละแวกหุบเขานี้มีเจดีย์ร้างอยู่ ๓ องค์ แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเข้ามาทำการบูรณะแค่องค์นี้องค์เดียว อีกสององค์ซึ่งไม่แน่ใจว่าสร้างสมัยใด ยุคล้านนา หรือว่าโดยหลวงพ่ออุตตมะ ยังถูกทิ้งร้างอยู่กลางป่า

อนึ่ง หลวงปู่โง่น โสรโย ก็เคยธุดงค์มา และสันนิษฐานว่าอาจเป็นการบรรจุอัฐิธาตุของ ๓ กษัตริย์ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ และสมเด็จพระพี่นางสุพรรณกัลยา โดยหลวงปู่โง่น

เชื่อมโยงกับหลักฐานโบราณวัตถุที่สร้างร่วมสมัยกันกับอยุธยา คือพระพุทธรูปสิงห์ ๓ จำนวนหลายองค์ที่มีอายุราว ๔๐๐ กว่าปี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา วัดจันทร์ได้รับการอุปถัมภ์โดยโครงการพระธรรมจาริก ของวัดศรีโสดา โดยส่งพระกร ชินวณฺโณ ขึ้นมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นรูปแรก เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันก็ยังเป็นเครื่องข่ายของโครงการพระธรรมจาริก

พระธาตุเจดีย์ทรงปราสาทขนาดใหญ่ ผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ที่วัดจันทร์มีบันทึกหลักฐานสองชิ้นที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำจารึกไว้เป็นอักษรธัมม์ล้านนา ชิ้นหนึ่งเป็นแผ่นศิลาหักชำรุดไปบางส่วน อีกชิ้นเป็นระฆังสำริดเก็บรักษาไว้ภายในวิหาร เจ้าอาวาสกล่าวว่า “พ่อครู

ภาพซ้าย สถูปิกะ (ธาตุน้อย) ตามมุมทั้งสี่ของพระธาตุ
ภาพขวา พระพุทธรูปในซุ้มจระนำ

พระวิหารแว่นตา ด้านหน้า-หลัง ฝีมือช่างกะเหรี่ยงพื้นเมือง

ภาพซ้าย ภายในพระวิหารมีความเรียบง่าย *ภาพขวา* เก็บรวบรวมแผ่นจารึกหลายชิ้น

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในศาลาการเปรียญ

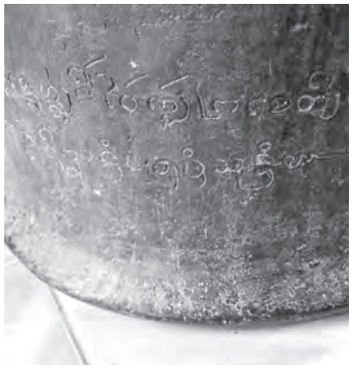

ระฆังหล่อสำริดมีจารึกอักษรธัมม์จารโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย ยอดฉัตรเจดีย์บุทองจังโกองค์เดิมของพระธาตุ ปัจจุบันเก็บรักษาในพระวิหาร *ภาพขวา* กังสดาลสำริด มีจารึก แขวนในวิหาร

มาลา คำจันทร์" (เจริญ มาลาโรจน์ นักเขียนรางวัลซีไรต์ และศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์) เคยมาขอถ่ายภาพตัวอักขระเพื่อไปศึกษาถอดเนื้อความไว้แล้ว สรุปใจความสั้นๆ ได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะพระธาตุแล้วก็ได้ฝากให้ญาติโยมช่วยกันอุปฐากดูแลวัดต่อ มีพ่อคำหมื่น เป็นต้น

จุดเด่นของพระเจดีย์ที่วัดจันทร์ คือการทำสถูปองค์ใหญ่มากเมื่อเทียบกับที่วัดอื่นๆ ในละแวกเดียวกัน ไม่ว่ากลุ่มเมืองปาย หรือกลุ่มสะเมิง จะพบว่าพระเจดีย์ที่วัดจันทร์มีความยิ่งใหญ่อลังการมาก ประดับตกแต่งองค์ระฆังด้วยซุ้มจระนำ เป็นซุ้มทิศที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานภายใน นอกจากนี้ยังมีการทำ "สถูปิกะ" (ธาตุน้อย) หรือเจดีย์จำลองขนาดเล็กจำนวน ๔ องค์ไว้รายรอบ ซึ่งรวมทั้งหมดทำให้มี ๕ ยอด หรือ ๕ ดวง เป็นคติของเขาพระสุเมรุมี ๕ ยอด หรือคติของพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ในภัทรกัป

พระเจดีย์องค์นี้มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการในภายหลังว่า "พระเจดีย์รัตนศรีจันทร์กัลยาณิวัฒนา"

บริเวณใกล้วัดจันทร์ มีแหล่งเผาหินปูนขนาดใหญ่ใกล้บ้านแม่ตอง คุณลักษะของหินมีเกล็ดมันวาว ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นำไปใช้เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ ในแถบเมืองปาย และสะเมิงด้วยเช่นกัน

กลุ่มที่ ๒ **หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย**

วัดเกตการาม

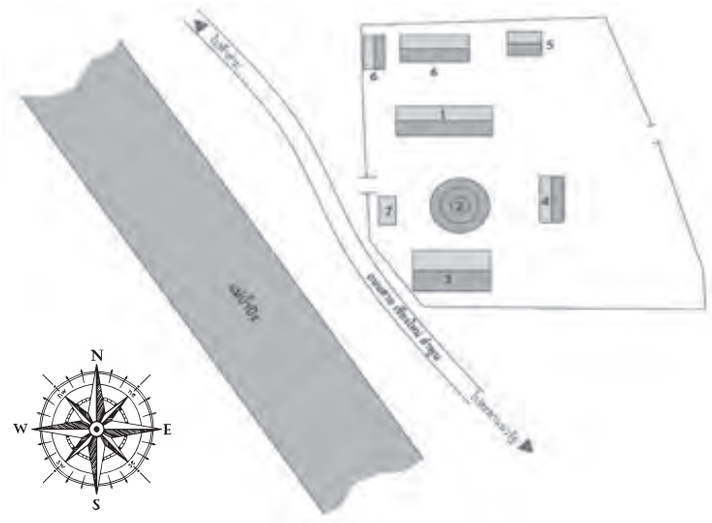

1 พระวิหารหลวง
2 พระธาตุเกศแก้วจุฬามณี
3 อาคารโรงเรียนปริยัติธรรม
4 พระอุโบสถ
5 หอธรรม
6 อาคารพิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุ
7 กุฏิเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส

พระครูสันติเจติยากร (พระปลัดสุรศักดิ์ สนฺติกโร) พ.ศ. ๒๕๔๑ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๒๐๔๒๗๓ และ ๐๕๓-๒๔๓๕๕๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๙๖ บ้านวัดเกต ถนนเจริญราษฎร์ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐

การเดินทางไปวัดเกตมีหลายทาง หากข้ามสะพานนวรัฐมาจากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงให้เลี้ยวซ้ายเข้าไปยังถนนสาย ๑๐๖ หรือถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน เลียบแม่น้ำไปประมาณ ๕๐๐ เมตรจะถึงชุมชนวัดเกตด้านขวามือ

มีเนื้อที่ทั้งหมด ๖ ไร่ ๑ งาน ๕๑ ตารางวา

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาใน พ.ศ. ๑๙๘๑ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

พิกัด ๑๘.๗๙๒๑๗๗, ๙๙.๐๐๒๖๗๔

ความสำคัญของวัด

วัดเกตการาม หรือวัดสระเกศ สร้างในปี ๑๙๗๑ สมัยพระญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. ๑๙๕๔ - ๑๙๘๕) วัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นวัดหลวงทางฝั่งตะวันออก กล่าวคือควรจะมีวัดขนาดใหญ่ที่สามารถรวบรวมหัววัดต่าง ๆ มาทำสังฆกรรมร่วมกันอยู่ฝั่งนี้ แทนที่จะไปวัดสวนดอกซึ่งตั้งอยู่ฟากตะวันตกของแม่น้ำปิง

วัดเกตมีศิลาจารึกเป็นอักษรฝักขามอยู่บนมุขพระวิหาร กล่าวถึง พ.ศ. ๒๑๒๑ ว่ามีการบูรณะพระเกศธาตุเจดีย์ที่พังลง สันนิษฐานว่าน่าจะพังลงในปีเดียวกับยอดพระธาตุวัดเจดีย์หลวง ถล่มในคราวเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่เชียงใหม่ คือ พ.ศ. ๒๐๘๘ ครั้น พ.ศ. ๒๑๒๔ มีงานฉลองพระเจดีย์

พระธาตุวัดเกต ฐานกว้าง ๘๒ วา ยาว ๖๓ วา มีเจดีย์บริวาร ๔ มุม เดิมมีฉัตรแบบเดียวกับของวัดพระธาตุดอยสุเทพ แต่ปัจจุบันสูญหายไป ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า สมัยก่อนเคยเห็นพระธาตุเสด็จลอยไปทางทิศใต้เพื่อไปเยี่ยมเยือนพระธาตุจอมทอง มีลักษณะเป็นดวงไฟสีอุ้มฮุ่ม (สีเขียวเข้มและเย็นแบบป่า) พระธาตุนี้

เสมือนเป็นการจำลองพระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ลงมาไว้บนโลกมนุษย์ ดังนั้นการสร้างพระธาตุเกศแก้วจึงสร้างให้ยอดพระธาตุเอียงนิดหน่อย เพื่อมิให้ยอดชี้ขึ้นไปตรงกับพระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ และเดิมองค์พระธาตุเป็นสีตะกั่วตัด เพิ่งมีการนำสีทองมาทาในยุคของท่านพระครูญาณาลังการ์เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาวัดเกตหลายครั้งในหลายสถานะ

ครั้งแรกสุด ในคราวที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ ปลายปี ๒๔๖๒ ถูกหมายเรียกให้ไปรายงานตัว ณ วัดพระธาตุหริภุญชัย แต่ช่วงนั้นมีผู้ติดตามท่านมาด้วยหลายพันคน ทำให้เจ้าคณะจังหวัดลำพูนต้องส่งตัวท่านมาฝากจองจำที่จังหวัดเชียงใหม่แทน ดังที่ได้ทราบกันว่าคือวัดศรีดอนไชย เป็นระยะเวลาสามเดือนเศษ

จากการสัมภาษณ์ นายสมหวัง ฤทธิเดช ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดเกต เล่าตามที่เคยได้ยินได้ฟังจากพ่ออุ๊ยของเขามาว่า

“ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาวัดเกตครั้งที่ ๑ ตอนเถ้าแก่หมูไปรับครูบามาจากวัดพระธาตุหริภุญชัย ก่อนที่จะนำตัวมาสอบสวนที่วัดศรีดอนไชยท่านเดินทางด้วยรถมอเตอร์ไซค์พ่วง ออกจากลำพูนตอนบ่ายแล้ว มาถึงที่เชียงใหม่ตอนเย็น พอค่ำมืดแล้วเขาก็พาท่านมาฝากนอนที่วัดเกต ๒ คืน แล้ววันที่ ๓ จึงย้ายไปวัดศรีดอนไชย เพราะเป็นที่ตั้งของรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่”

กุฏิหลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยพักได้รื้อไปแล้ว ประมาณปี ๒๕๔๒ เหลือแต่ภาพถ่ายเก่า และลูกกรงเป็นทองเหลือง จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์วัดเกต

การเดินทางมาวัดเกตของครูบาเจ้าศรีวิชัยครั้งที่สอง คือตอนที่เมื่อท่านพ้นมลทินกลับมาจากการต้องอธิกรณ์ที่วัดเบญจมบพิตรครั้งแรก ระบุว่าท่านเดินทางกลับภาคเหนือโดยขึ้นรถไฟจากสถานีหัวลำโพง ปรากฏหลักฐานอยู่ในเอกสารหลายฉบับ อาทิ

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ฉบับวัดสวนดอก กล่าวว่า

*“ครั้นท่านกลับมาถึงเชียงใหม่แล้ว ก็มาพักอยู่**วัดเกตุ** หัวสะพานแม่น้ำปิงด้านตะวันออก แล้วท่านก็จัดแจงเอาเครื่องไทยทาน บาตร ผ้า มาทานแก่พระครูเจ้าคณะเมือง และพระครูผู้ใหญ่ เจ้าคณะรองเจ้าคณะจังหวัดในเมืองเชียงใหม่และลำพูน ทั่วทุกองค์”*

ขณะนั้นเป็นช่วงรอยต่อระหว่างปี ๒๔๖๓ ถึง ๒๔๖๔ จากข้อความนี้เห็นได้ว่า การมาวัดเกตครั้งที่สองนี้ ท่านนำเอาเครื่องไทยทานมาถวายแด่พระชั้นผู้ใหญ่ที่เคยร่วมกันสอบสวนวินัยและส่งท่านไปต้องอธิกรณ์ที่กรุงเทพ โดยเมื่อท่านได้กลับมาตุคามในฐานะผู้บริสุทธิ์แล้ว ก็หาได้มีใจผูกพยาบาทอาฆาตแค้นต่อใครเลย

คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ว่า หลังจากที่ท่านได้เข้ากราบคารวะพระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูนแล้ว

*“ขึ้นสู่รถยนต์ เดินตามมัคคะ มาสู่ห้องพิงไชย มาจุจอดพัก สำนักอาศัย**วัดเกตพิงไชย** หัวขัวฝ่ายหน้า ราษฎร มาคอยรับท่า เต็มอาวาข่วงวัด ประมาณห้าพันเต็มตันเหยียดยัด คัดคั่งแน่นมาทาน จักกล่าวไปนัก ก็จักวิตถาร กลัวจักรำคาญ ว่าช้าจู้จี้ พระสีวิไชย อาศัยอยู่นี่ การทำบุญบ่ละ ทานแก่พระสงฆ์ คณาสังฆะ มวลกมากเจ้าทำทาน ติจีวระ เครื่องปริกขาร ทานแก่พระครู ชุตนไจ้ๆ ห้าร้อยซาวสาม เงินงามบาทใต้ หมายบัญชีบ่พัด **ปฏิสังขรณ์ วิหารเกตวัด** ร้อยบาทเจ้าทานไป บำรุงช่วยค้ำ นักธัมม์ใกล้ไกล **เรียนพระวินัย ที่วัดเกต**หั้น ซาวบาททัดเต็ม แน่นอนเป็นมั่นเชตวันนึ่งวัด รอมโรงเรียน เสี้ยวซาวบาททัด...”*

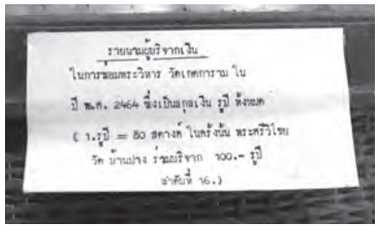

ใบอนุโมทนาบัตร บันทึกรายนามผู้บริจาคเงินก่อสร้างและปฏิสังขรณ์วัดเกตการาม ปี ๒๔๖๔ มีชื่อของครูบาเจ้าศรีวิชัยในลำดับที่ ๑๖ ว่าได้ร่วมทำบุญ ๑๐๐ รูเปีย

จักรยานเก่าของพ่ออุ๊ยโต ปัญญารัตน์ ชุมชนวัดเกต ที่ใช้ปั่นไปร่วมก่อสร้างทางขึ้นดอยสุเทพในปี ๒๔๗๗ - ๒๔๗๘

รายละเอียดที่ปรากฏในคร่าว อธิบายได้ว่า การกลับมาวัดเกตครั้งที่ ๒ ของครูบาเจ้าศรีวิชัยนี้ ท่านได้มาพำนักที่วัดเกตอยู่หลายวัน นอกจากจะถวายเครื่องไทยทานแด่พระเถรานุเถระชั้นผู้ใหญ่ในวงเงิน ๕๒๓ บาทแล้ว ช่วงนั้นวัดเกตกำลังมีการปฏิขรณ์พระวิหารหลวงอยู่พอดี ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ร่วมทำบุญ ๑๐๐ บาท เป็นค่าบูรณะพระวิหาร ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารที่เก็บรักษา**ในพิพิธภัณฑ์วัดเกต มีบัญชีรายชื่อผู้บริจาคเงินทำบุญค่าซ่อมแซมพระวิหาร ในลำดับที่ ๑๖ มีชื่อของ “พระศรีวิไชย” อยู่ในบัญชีนั้นด้วยว่าร่วมบริจาคเงิน ๑๐๐ บาท**

การพำนักอยู่ที่วัดเกตคราวนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะใช้เวลานานพอสมควร เพราะท่านได้เรียนพระธรรมวินัยที่โรงเรียนปริยัติธรรมของวัดเกตด้วย โดยร่วมสมทบเงินในส่วนนี้ ๒๐ บาท และจะเห็นได้ว่าช่วงนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญต่อสถานศึกษามาก เพราะท่านยังได้นำเงินไปบริจาคให้แก่โรงเรียนวัดเชตวันซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกัน และเป็นวัดของเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ด้วย อีก ๒๐ บาท

ที่เป็นเช่นนี้ สืบเนื่องมาจาก ช่วงที่ท่านต้องอธิกรณ์ที่กรุงเทพนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรส สมเด็จพระสังฆราช ทรงตรัสย้ำถึงความสำคัญของการศึกษา ตรัสถามครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายครั้ง ว่ามีความประสงค์จะศึกษาเล่าเรียนวิชาตามโรงเรียนปริยัติธรรมที่ใดบ้างหรือไม่ ทั้งในกรุงเทพหรือที่เชียงใหม่ หากมีความประสงค์ สมเด็จพระสังฆราชจะทรงรับเป็นธุระจัดหาสถานที่เล่าเรียนให้ แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปฏิเสธที่จะศึกษาที่กรุงเทพ ด้วยเหตุนี้ ทันทีที่ท่านกลับมาถึงเมืองเหนือ จึงรีบเดินทางมาวัดเกตเพื่อศึกษาเล่าเรียนหลักสูตรพระธรรมวินัยตามคำแนะนำด้วยความปรารถนาดีของสมเด็จพระสังฆราชนั่นเอง

หลังจากนั้นอีกไม่นาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้พระครูศัพทสุนทร (สุดใจ) เปรียญ ๓ ประโยค วัดเบญจมบพิตร เป็นพระครูปริยัติยานุรักษ์มาอยู่ที่วัดเกต เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๖๗ เพื่อคอยดูแลครูบาเจ้าศรีวิชัยโดยตรง ตามข้อความในตราตั้งดังนี้ “ขอพระคุณเจ้าจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยสมควร จงเจริญสุขสวัสดิ์ในพระพุทธศาสนาเทอญ”

พระครูปริยัติยานุรักษ์เป็นคนบ้านวัดเกตที่ไปร่ำเรียนที่กรุงเทพฯ เป็นพระผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งทางบริหารและทางอักษรศาสตร์ เป็นที่นับถือของคนทั่วไป ท่านมีบทบาทสำคัญมากในการทำให้วัดเกต เป็นวัดพัฒนาเจริญรุ่งเรือง มีชื่อเสียงโด่งดังไปไกล มีการเริ่มเปิดสอนหนังสือให้เด็กๆ ประมาณปี ๒๔๗๐ เรียกว่าโรงเรียนชั้นมูล โดยใช้ศาลาบาตรเป็นสถานที่สอน ต่อมาพัฒนาเป็นโรงเรียนวัดเกตการามในปัจจุบัน

ต่อมาพระครูชัยศีลวิมล (เมืองใจ สุธมฺโม พ.ศ. ๒๔๙๒ - ๒๕๐๐) เป็นเจ้าอาวาสและเจ้าคณะอำเภอพร้าว ท่านเป็นพระที่สมถะ รักใคร่สามัคคีกับท่านพระครูปริยัติยานุรักษ์เป็นอย่างดี กุฏิของท่านเรียกว่าโฮงตุ๊เจ้าหลวง อาคารหลังนี้มีโครงการบูรณะ ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ของวัดเกตก่อตั้งมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๒

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารหลวงสร้างตั้งแต่สมัยฟื้นฟูล้านนาราว ๒๐๐ ปีก่อน เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ๙ ห้อง มีเสาคู่ในรองรับหลังคาหน้าจั่วและเสาคู่นอกรับแนวหลังคาปีกนกย่อเก็จ ๓ ตอน ในแนวตะวันออก - ตะวันตก หัวเสาประดับด้วยแก้วจืน ตัวเสามีลายทอง มีประตูทางเข้าสามทาง หลังคาทรงจั่วเรียงซ้อนกัน ๕ ชั้น (คำเมืองเรียกว่า ซด) ๒ ตับ

จากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพำนักอยู่ที่วัดเกตนานพอสมควร เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม อันเป็นช่วงเวลาที่วัดเกตกำลังมีโครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวงอยู่พอดี ดังนั้นท่านย่อมเข้ามามีบทบาทช่วยกำกับดูแลการก่อสร้างครั้งนี้ด้วย เห็นได้จากร่องรอยของรูปหนุมานและลายดอกสับปะรดบนหน้าแหนบของพระวิหารกับนาคทันต์รูปหนุมาน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะในกระบวนงานสถาปัตยกรรมของท่าน ได้ปรากฏชัดบนหน้าแหนบวิหารวัดเกต

ภาพซ้าย พระวิหารมีมุขซ้อนด้านหน้ามากถึง ๕ ชั้น *ภาพขวา* อาคารโรงเรียนปริยัติธรรมหลังเดิม

ลวดลายไม้แกะสลักที่หน้าแหนบรูปหนุมาน คอกสับปะรด สิงหมุข พระวิหารวัดเกตการาม ฝีมือครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระธาตุเกศ(เกต)แก้วจุฬามณี *ภาพขวา* ธาตุน้อยหรือสถูปิกะรายล้อมพระธาตุประธาน

พระประธานในพระวิหาร

ลูกกรงทองเหลืองของกุฏิหลังเดิมซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยจำพรรษา

อาคารโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดเกต ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยเล่าเรียนยังคงมีอยู่ เป็นศิลปะล้านนาประยุกต์ มีบันได ๒ ข้าง หันหน้าเข้าหากัน บนจั่วหลังคามีไม้กลึง หน้าบันเป็นไม้ฉลุลวดลายสวยงาม ตัวอาคารเป็นไม้ เสาเป็นปูน สร้างถวายโดยจีนอินทร์และนางจิบภรรยาเมื่อปี ๒๔๖๒ อาคารนี้มีความสวยงามกะทัดรัด จนสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร ได้นำแบบไปสร้างจำลองไว้ ปัจจุบันอาคารโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดเกต ปรับให้เป็นที่พักของสงฆ์ พระอาคันตุกะที่มาคุมสอบบาลีสนามหลวง เพราะท่านไม่สามารถไปพักโรงแรมได้ ก็จะมาพักตามวัดวา หมดสภาพเป็นโรงเรียนปริยัติธรรมเมื่อปี ๒๕๐๒ พระครูที่เป็นครูใหญ่ยุคสุดท้าย คือพระครูญาณาลังการ์

ในพิพิธภัณฑ์วัดเกต มีจักรยานเก่าคันหนึ่ง เคยใช้ใส่ภัตตาหารนำไปถวายแด่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตอนสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ โดยพ่ออุ๊ย ชื่อนายโต ปัญญารัตน์ ซึ่งเสียชีวิตไปนานแล้ว ท่านเล่าให้ลูกหลานฟังว่า

“ปั่นรถถีบ (จักรยาน) ไปช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างทางขึ้นดอยทุกวัน ครูบากำหนดให้แต่ละคนขุดดินได้อย่างจำกัดแค่คนละ ๑ ตารางวาต่อวัน แล้วก็จะบอกให้กลับบ้าน “รอพรุ่งนี้ค่อยมาขุดต่ออีก” เนื่องจากมีคนมาช่วยงานชนิดมืดฟ้ามัวดิน ดังนั้นต้องเฉลี่ยแบ่งบุญให้กับทุกคนที่มาให้ถ้วนหน้ากัน”

วัดต้นปิน

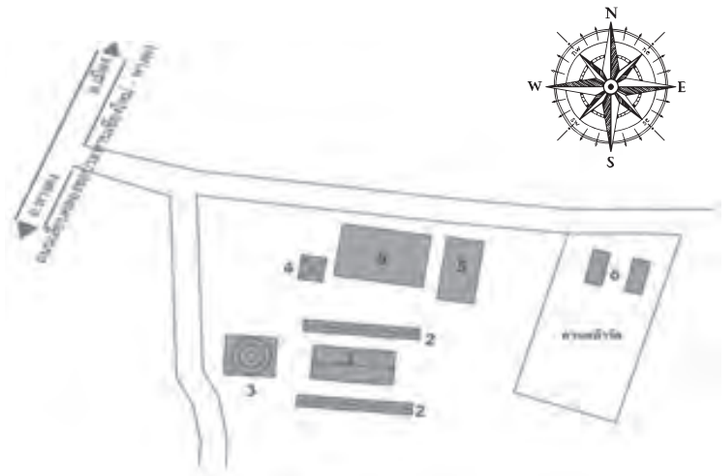

1 พระวิหาร
2 ศาลาบาตร
3 พระธาตุเจดีย์
4 หอธรรม
5 เขตกุฏิสงฆ์
6 ศาลาอนุสาวรีย์บูรพาจารย์

เจ้าอาวาส

พระครูอาภัสรัตนธาดา (พระปลัดวิรัตน์ อาภาธโร) พ.ศ. ๒๕๓๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลชั้นโท

โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๖๑๓๔๔๑ และ ๐๘๑-๙๖๑๔๓๑๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๐ บ้านดอนปิน ถนนเชียงใหม่-หางดง หมู่ที่ ๕ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๐๐

ใช้เส้นทางเชียงใหม่-หางดง จากสี่แยกสนามบิน (เซ็นทรัลแอร์พอร์ต) มุ่งหน้าลงไปทางใต้ประมาณ ๓.๔ กิโลเมตร เลยสี่แยกแม่เหียะสมานสามัคคีไปประมาณ ๑ กิโลเมตร สังเกตทางซ้ายมือจะมีป้ายวัดต้นปิน เลี้ยวเข้าไปในซอยนั้นอีกประมาณ ๓๐๐ เมตร

เนื้อที่ ๕ ไร่ ๓ งาน ๔๘ ตารางวา เลขที่โฉนด ๒ ฉบับคือ เลขที่ ๓๐๑๖๘ และเลขที่ ๔๑๙๓๔ เป็นวัดราษฎร์ สังกัดมหานิกาย อนุญาตตั้งขึ้นเป็นวัดเมื่อปี ๒๓๐๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๓

พิกัด ๑๘.๗๓๔๘๑๒, ๙๘.๙๕๗๒๘๗

ความสำคัญของวัด

ความเป็นมาของวัด ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่าแต่เดิมพระอารามแห่งนี้มีชื่อว่า “วัดพระจันทร์” เป็นการตั้งชื่อตามพระพุทธรูปภายในวัด ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจหมายถึง พระพุทธรูปประทับยืนสององค์ที่เคยสร้างด้วยไม้แก่นจันทน์ แต่ต่อมายุคครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พอกปูนหุ้มเท่ากับความสูงของตัวท่านจนกลายเป็น “พระเจ้าค่าคิง”

ตั้งอยู่บริเวณที่ปัจจุบันเป็นโรงเรียนวัดบ้านดอนปินวิทยา เป็นวัดเก่าที่สร้างในสมัยล้านนา เป็นสถานที่ที่พระเมกุฏิสุทธิวงศ์ กษัตริย์องค์ก่อนสุดท้ายของราชวงศ์มังราย เสด็จไปครองผ้าขาวที่วัดแห่งนี้ก่อนไปทรงรับศีล ๘ ที่วัดเชียงหมั้น เมื่อครั้งประกอบพิธีราชาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๔

การเสด็จมาของกษัตริย์ล้านนายังวัดที่ค่อนข้างห่างไกลและอยู่นอกกำแพงเมืองเชียงใหม่เช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่าวัดพระจันทร์เคยเป็นวัดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเมื่อ ๕๐๐ ปีก่อน

ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๓๖๖ ในยุคครูบาอุปนันทเถระ ได้ย้ายวัดพระจันทร์หนีจากที่เดิมมาตั้งสถานที่ใหม่ ซึ่งห่างออกไปประมาณ ๕๐๐ เมตร เนื่องจากได้มีพระธุดงค์จากถิ่นอื่นมาแอบลักขุดโบราณวัตถุภายในวัด สถานที่ตั้งวัดใหม่มีชื่อว่า ดอนปิน หรือดอนมะตูม หรือคำว่า “มะตูม” ในภาษาถิ่นเหนือคือ “มะปิน” จึงเรียกว่าวัดดอนปิน ตามภูมิลักษณะของที่ตั้งวัด ภายหลังเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดต้นปิน”

การเดินทางมาสร้างเสนาสนะที่วัดดอนปิน (ชื่อเรียกสมัยก่อน) ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๖๕ อันเป็นปีเดียวกันกับที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังจะเดินทางไปสร้างวิหารพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา โดยใช้เส้นทางออกจากเมืองลำพูนข้ามแม่น้ำปิงมาทางอำเภอหางดง ผ่านวัดท้าวคำวัง บ้านช่างคำน้อย วัดท้าวบุญเรือง จากนั้นจึงมาวัดดอนปิน ข้อมูลดังกล่าวปรากฏหลักฐานยืนยันอยู่ใน คร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ดังนี้

*“**ดอนพิน**ชื่อวัด เขามีปัจสา*
สร้างศาลาทาน ด้วยใจบ่เส้า
นิมนต์พระสี วิไชยธุเจ้า
ไปรับครัวทานคณะ
สโมสร พร้อมด้วยสังฆะ
รับส่วนสร้างศาลา
ไชยาท่านพระ ได้โชฏกา
***สร้างวิหารา ดอนพิน**แห่งหั้น*
๕๐ รูเปีย ท่านหมายไว้หมั้น
จากนั้นล่วงลาไป”

จากคำคร่าวข้างบน พบว่าในขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ไปวัดดอนปินนั้น คณะศรัทธาของวัดกำลังอยู่ในระหว่างการสร้างศาลาทานหลังหนึ่ง จึงขอให้ท่านเป็นประธานในการนั่งหนักรับบริจาควัตถุปัจจัยจากผู้มีจิตศรัทธา พร้อมกันนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เป็นประธานในการก่อสร้างพระวิหารให้แก่วัดดอนปิน โดยร่วมบริจาคเงินจำนวน ๕๐ รูเปีย แต่ด้วยความจำเป็นที่จะต้องเดินทางต่อไปข้างหน้าด้วยมีเป้าหมายสุดท้ายรออยู่คือวัดพระเจ้าตนหลวง ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ให้คำแนะนำวางแนวการก่อสร้าง อาจมอบหมายสล่ากลุ่มหนึ่งให้ช่วยคุมการก่อสร้างในส่วนของฐานแท่นแก้วและพระพุทธรูปภายในพระวิหารจำนวน ๕ องค์จนสำเร็จ

สิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในวัดนอกเหนือไปจากวิหาร ซึ่งเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว ยังมีหอธรรม อุโบสถ และพระเจดีย์

หอธรรม หรือหอไตร เป็นสิ่งก่อสร้างที่เก่าแก่ที่สุดภายในวัดสร้างตั้งแต่ยุคครูบาอุปนันทเถร พ.ศ. ๒๓๖๖ แต่ได้รับการบูรณะภายหลังร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ เห็นได้จากการทำลวดลายภายในกรอบหน้าบันเป็นพานแว่นฟ้า ๒ ชั้น ซึ่งปกติมักเป็นพานเทินรัฐธรรมนูญ แต่ในที่นี้น่าจะมีความหมายว่าเทินพระไตรปิฎก พื้นหลังของไม้แกะสลักเป็นกระจกจีน ที่บริเวณ “คอสอง” องค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่เชื่อมระหว่างหลังคาชั้นบนและหลังคาปีกนกชั้นล่าง มีรูปแกะสลักเป็นปีนักษัตรหลายปีประดับอยู่เดินเรียงกันโดยรอบ

พระอุโบสถ อยู่ด้านหน้าพระวิหารสร้าง พ.ศ. ๒๕๒๓ หน้าบันประดับลายปูนปั้นพรรณพฤกษาตกแต่งเพิ่มเติมด้วยกระจกสีสันต่าง ๆ ประตูทางเข้าเป็นไม้แกะสลักเกี่ยวกับพุทธประวัติ ด้านหน้ามีสิงห์เฝ้าอยู่สองตัว

พระเจดีย์ อยู่ด้านหลังพระวิหาร สร้างขึ้นใหม่ในยุคเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน เมื่อปี ๒๕๔๘ ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม เหนือขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วสี่เหลี่ยมย่อเก็จยกสูง แต่ละด้านมีพระพุทธรูปปางห้ามญาติประดิษฐานอยู่ในซุ้มจระนำที่ตกแต่งด้วยกระจกสี ถัดขึ้นไปเป็นชั้นมาลัยเถาแปดเหลี่ยมซ้อนกันเจ็ดชั้นรับกับองค์ระฆังทรงกลมสีทอง ส่วนยอดเป็นฉัตรสีทอง ๙ ชั้น

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ประกอบด้วยพระวิหาร ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ตั้งอยู่บนฐานชุกชียกสูงพอ

วิหารมีมาแต่เดิม บูรณะยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย และบูรณะอีกครั้ง พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๑

แท่นแก้วคิดกระจกสียาวตลอดแนวความกว้างวิหาร สร้างเสริมจากแท่นแก้วเดิม

สมควร ขนาบข้างด้วยพระพุทธรูปในอิริยาบถยืน ซึ่งเป็นพระคู่วัดมาตั้งแต่สมัยยังเป็นวัดพระจันทร์ ชื่อ “พระจันทร์” สันนิษฐานว่าพระพุทธรูปประทับยืนสององค์นั้น อาจเคยสร้างด้วยไม้แก่นจันทน์ ที่เรียกกันว่า “พระเจ้าแก่นจันทน์” แต่เขียนเพี้ยนไปเป็น “จันทร์”

ไม่แน่ใจว่าพระพุทธรูปยืน ๒ องค์ที่เห็นในปัจจุบันนี้ จะเป็นการมาพอกปูนหุ้มในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยให้สูงเท่ากับความสูงของตัวท่านจนกลายเป็น “พระเจ้าค่าคิง” หรือไม่ หรือพระเจ้าไม้แก่นจันทน์อาจสูญหายไปแล้วตั้งแต่ในยุคที่มีการลักลอบขุดค้นโบราณวัตถุในยุคครูบาอุปนันทเถระจนเกิดการย้ายวัด จากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อทราบประวัติว่าวัดนี้เคยมีพระเจ้าไม้แก่นจันทน์จึงได้สร้างพระพุทธรูปยืน (เป็นตัวแทนพระเจ้าแก่นจันทน์) ขึ้นมาใหม่ แต่กำหนดให้มีความสูงเท่ากับตัวท่านในลักษณะ “พระเจ้าค่าคิง”

ภาพซ้าย พระประธานหมู่หลายองค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง
ภาพขวา พระสังกัจจายน์ไม่ระบุยุคสมัย

ภายในวิหารมีแท่นแก้ว ๒ ชั้น ของเดิมอยู่ตอนในบนสุด ตอนล่างด้านหน้าสร้างยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดต้นปิน ท่านเล่าว่าทราบมาจาก “พ่อหนานดวงแก้ว” อดีตเจ้าอาวาสวัดต้นปินลำดับที่ ๙ ต่อมาสึกออกมาเป็นมัคนายกวัด เคยบูรณะพระวิหารล่าสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๑ มีการเปลี่ยนโครงสร้างผนังและหลังคาให้มั่นคงแข็งแรง แต่ว่าไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงใดๆ ในส่วนของแท่นแก้วประดิษฐานพระพุทธรูปเลย

พบว่าแท่นแก้วมีการสร้าง ๒ ยุค ยุคแรกคือแท่นแก้วที่อยู่ด้านในตอนบนสุด ฐานก่ออิฐปูนประดับตกแต่งด้วยลาย “สะทายจิน” (สะตายจิ๋น) คือปั้นปูนติดกระจกจีน เป็นการก่อสร้างในยุคครูบาอุปนันทเถระในช่วง พ.ศ. ๒๓๖๖ กับแท่นแก้วยุคที่ ๒ คือแท่นแก้วตอนหน้าด้านล่าง เป็นการติดกระจกสีสดใสที่ตัดเป็นชิ้นเล็กๆ รูปเรขาคณิตฝังลงบนแผ่นปูน อันเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ส่วนกลุ่มพระพุทธรูปนั้น พบว่ามี ๒ ยุคเช่นกัน พระประธานองค์กลาง น่าจะเป็นผลงานยุคครูบาอุปนันทเถระ ส่วนที่เหลือทั้งหมดเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ พระเจ้าค่าคิงประทับยืน ๒ องค์ (เป็นนัยหมายถึงพระเจ้าไม้แก่นจันทน์) พระพุทธรูปนั่งอีก ๔ องค์ พระอักครสาวก ๒ องค์

ส่วนพระกัจจายนะ ๑ องค์ ที่ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าตอนกลางนั้น ทางวัดไม่ทราบว่าเป็นผลงานยุคใด มีหีดธรรม (หีบพระธรรม) ๒ ใบเขียนลายคำน้ำแต้ม ตั้งอยู่รวมบนฐานแม่นแก้วด้วย ย้ายมาจากหอธรรม ซึ่งปัจจุบันไม่มีสิ่งใดบรรจุในหอธรรมเป็นอาคารโล่ง

ในช่วงบูรณะวิหาร พระครูดวงแก้วได้ให้ช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องทศชาติชาดก และพุทธประวัติ

นอกจากนี้แล้ว เมื่อพิจารณาจากฝีมือช่าง พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีส่วนในการบูรณะหอธรรมอีกด้วย

สำหรับศาลาบาตรหรือศาลาทาน ที่ปรากฏในคำคร่าวว่าชาวบ้านได้รวมใจกันสร้างในห้วงเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาพำนักที่วัดนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ นั้น ได้มีการบูรณะอีกครั้งโดยตั้งชื่อใหม่ว่า “ศาลาสุเมโธนุสรณ์” เพื่อแสดงกตัญญุตาแก่อดีตเจ้าอาวาสลำดับที่ ๘ คือพระเกษม สุเมโธ

ต่อมาเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้สร้างศาลาสองครูบาอยู่ที่ด้านหน้าของวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นที่ประดิษฐานรูปปั้นพระอริยสงฆ์ที่มีคุณูปการต่อวัดต้นปิน ศาลาหลังหนึ่งประดิษฐานรูปปั้นครูบาอุปนันทเถระ เจ้าอาวาสรูปแรกของวัดต้นปิน และศาลาอีกหลังคือรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่ายืนถือไม้เท้า รูปเหมือนสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓

ศาลาลาบาตร หลังเดิมเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย อยู่ด้านหน้าทางเข้าวัด

หอธรรม ซึ่งทางวัดระบุว่าเป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ที่สุดของวัดที่ยังเหลืออยู่

วัดปราสาท

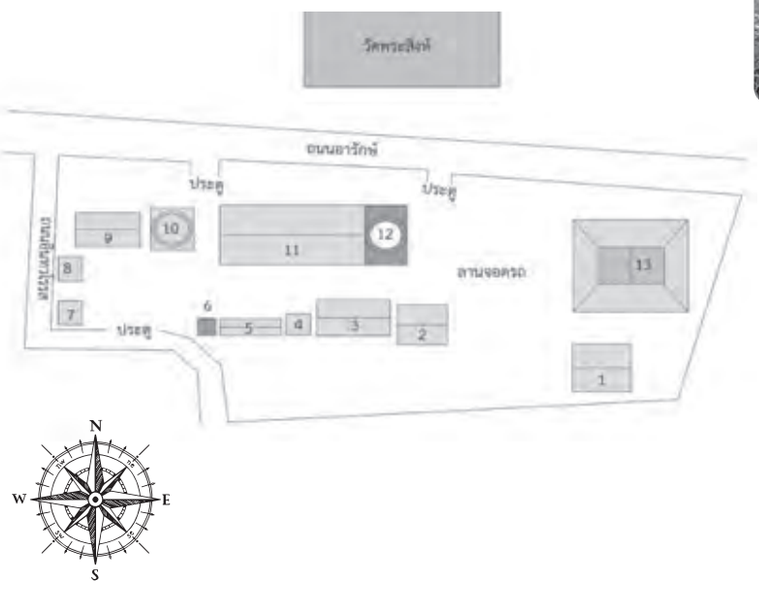

1 กุฏิ ธมฺมธีโร
2 ศาลาสีตบุตร
3 กุฏิสงฆ์
4 หอระฆัง
5 ศาลาสกุลนิล
6 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 ศาลเพียงตา
8 ศาลาพระอุปคุต
9 พระอุโบสถ
10 พระเจดีย์
11 พระวิหาร
12 ซุ้มปราสาท (กู่ลาย)
13 ศาลาสำโรงวัฒนา

เจ้าอาวาส

พระครูธีรธรรมประกาศ (ปวงคำ ปญฺญาวโร) พ.ศ. ๒๕๓๖ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๘๓๘๒๓๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๑ ถนนอินทวโรรส ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดพระสิงห์ และทางทิศตะวันตกของวัดผาบ่อง ภายในเขตคูเวียงเชียงใหม่ ใกล้กับกำแพงเมืองทางประตูวัดสวนดอก สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่ ๔ ไร่

พิกัด ๑๘.๗๙๖๒๔๘, ๙๘.๙๘๗๙๖๙

ความสำคัญของวัด

เดิมชาวพื้นเมืองเรียกว่า“วัดผาสาท”อันหมายถึง “ปราสาท” ในภาษาภาคกลาง ตามความหมายทั่วไป คือ ที่ประทับของเจ้านาย แต่คำว่าปราสาทในความเข้าใจของชาวล้านนายังมีอีกความหมายหนึ่ง คือ หมายถึงซุ้มมณฑป (ชาวล้านนาอ่านว่า “มนดก”) หรือบุษบกที่ครอบเหนือองค์พระพุทธรูปสำคัญ มักเรียกโดยย่อว่า ซุ้มปราสาท หรือโขงปราสาท (คำว่า “โขง” หมายถึงการเจาะช่องประตูให้ทะลุผ่านได้)

จากข้อความของศิลาจารึกที่พบณวัดตโปทาราม (วัดร่ำเปิง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการกล่าวถึงชื่อของเจ้าอาวาสวัดผาสาท ซึ่งพระญายอดเชียงราย กษัตริย์แห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๐๓๑ - ๒๐๓๘)

ทรงอาราธนานิมนต์ให้ไปร่วมสังฆสภาสวดแสดง ในฐานะพระเถระชั้นผู้ใหญ่ พร้อมกับเจ้าอาวาสรูปอื่นๆ ณ วัดตโปทาราม ในคราวร่วมวางแผนการสร้างวัดแห่งนั้น เมื่อปี ๒๐๓๕ ดังมีข้อความจากจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๓-๑๖ ดังนี้

"มหาสามีญาณโพธิป่าแดง มหาสุรสี มหาโพธิ (หมายถึงวัดมหาโพธาราม-ปัจจุบันเรียกวัดเจ็ดยอด) มหาเถรธรรมเสนาปติเจ้า **มหาเถรสัทธรรมฐิรปราสาทเจ้า...**"

จึงสันนิษฐานว่าวัดปราสาทน่าจะสร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๘ - ๒๐๓๔ (คือย่อมต้องมีมาก่อน พ.ศ. ๒๐๓๕)

ในสมัยที่พม่าปกครองเมืองเชียงใหม่ เมื่อราวเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๑๓๓ พระยาหลวงแสนคำ ได้สร้างพระพุทธรูปประธานองค์หนึ่ง มีชื่อว่า "พระเจ้าหมื่นทอง" เพื่อประดิษฐานไว้ภายในปราสาทตอนท้ายของพระวิหาร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทำด้วยทองสำริด แต่ส่วนของพระรัศมีเป็นไม้ สูง ๑๑๔ เซนติเมตร

ต่อมาในสมัยเจ้าหลวงธรรมลังกา เมื่อปี ๒๓๖๖ โปรดให้พระยาหลวงสามล้าน สร้างพระวิหารขึ้นมาใหม่เพื่อประดิษฐานพระเจ้าหมื่นทอง ทำให้มีชื่อว่า "วิหารพระยาหลวงสามล้าน" ซึ่งเป็นพระวิหารทรงล้านนาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เมื่อปี ๒๕๒๘ ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารโดยกรมศิลปากร และจากนั้นได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติตามพระราชกิจจานุเบกษา

เสนาสนะสำคัญอื่นๆ ภายในวัดประกอบด้วยพระอุโบสถและพระเจดีย์

พระอุโบสถ ตั้งอยู่ด้านหน้าของพระเจดีย์ จากภาพถ่ายเก่าเคยอยู่ในสภาพเหลือแต่ผนัง ไม่อาจทราบได้ว่ารูปแบบดั้งเดิมเป็นอย่างไร ทราบแต่ว่าเคยมีการบูรณะหลายครั้ง ครั้งหนึ่งในสมัยของพระยาหลวงสามล้าน ส่วนสภาพที่เห็นในปัจจุบันเป็นการสร้างขึ้นมาใหม่เมื่อปี ๒๕๒๐ ในสมัยที่พระครูชินวงศานุวัตร เป็นเจ้าอาวาส สิ้นทุนทรัพย์ ๕๕๐,๐๐๐ บาท

พระเจดีย์มีฐานทรงสี่เหลี่ยมเจาะช่องซุ้มพระพุทธรูปทั้ง ๔ ทิศ ดังที่เรียกกันว่า เจดีย์ทรง

ภาพถ่ายเก่ามองจากทิศตะวันออก พระอุโบสถเหลือแต่ซากผนัง

ปราสาทยอดระฆังแบบล้านนา ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างพระอุโบสถ และพระวิหาร กล่าวโดยสรุปคือ เสนาสนะสำคัญของวัดปราสาท ตั้งวางเรียงกันในแนวแกนทิศตะวันออกไปตะวันตกดังนี้ พระอุโบสถ พระเจดีย์ พระวิหาร พร้อมด้วยมณฑปปราสาท

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ไม่มีข้อมูลรายละเอียดในส่วนนี้จากเอกสารใดๆ มากนัก จากหนังสือประวัติวัดปราสาท กล่าวกันแต่เพียงสั้นๆ ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณะ

มณฑปปราสาทด้านหลังพระวิหาร ผลงานบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มณฑปปราสาทประดับซุ้มพระพุทธรูปสามด้าน อีกด้านเชื่อมต่อวิหาร

พระวิหาร ภายนอกและภายใน ระบบก่อสร้างแบบ "ขื่อม้าตั่งไหม"

ซ่อมแซม มณฑปปราสาทที่ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร เมื่อปี ๒๔๖๙ ขณะที่จำพรรษาอยู่ ณ วัดพระสิงห์

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าก่อสร้าง**ปราสาท** ที่**วัดปราสาท** รวมทั้งค่า **ทำทานสมโภชฉลองพระธาตุจำนวนทั้งสิ้น ๗๗๑ รูเปีย ๗๖ สตางค์** แต่ไม่ได้ระบุปีศักราชที่สร้าง

เมื่อพิจารณาจากรูปทรงปราสาท ซึ่งจัดทำซุ้มพระพุทธรูป ๓ ด้าน คือเว้นด้านทิศตะวันออก เนื่องจากเป็นด้านที่ต่อเชื่อมกับผนังท้ายพระวิหาร บางด้านมีพระพุทธรูปประทับนั่งอยู่ภายใน บางด้านเป็นซุ้มเปล่ามีเพียงภาพถ่ายของพระพุทธรูป

ภายในปราสาท ซึ่งต้องเข้าไปทางตอนในสุดของพระวิหาร จะพบพระพุทธรูปสีขาวขนาดใหญ่ประทับนั่งภายใต้มณฑปปราสาทเรียกว่า “หลวงพ่อขาว” เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งสร้างครอบทับพระพุทธรูปองค์เดิมสมัยล้านนา

สำหรับส่วนยอดของหลังคาปราสาทสร้างด้วยวัสดุประเภท “ปูนเมือง” หรือที่เรียกว่า “ปูนตำปูนหมัก” ฉาบหุ้มโครงสร้างอิฐด้วยสีขาวธรรมดา กับการประดับลวดลายปูนปั้นแบบแบนๆ ไม่นูนสูงคว้านลึกเช่นนี้ มีลักษณะละม้ายกับซุ้มประตูโขงที่วัดสวนดอก อันเป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยเช่นกัน รวมไปถึงพระเจดีย์ที่ตั้งอยู่ด้านหน้าพระวิหารของวัดปราสาทเองก็มีความคล้ายคลึงกับพระเจดีย์

หลวงพ่อขาว พระพุทธรูปภายในปราสาท ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระอุโบสถ บูรณะปี ๒๕๒๐
ภาพขวา พระเจดีย์ ลักษณะคล้ายว่าบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ที่วัดจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยเช่นกัน เพียงแต่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

มีการสร้างสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่ายืนถือสัญลักษณ์ประจำกาย ได้แก่ พัดใบตาล บาตรขนาดใหญ่ ไม้เท้า ลูกประคำ ซึ่งสร้างถวายโดยครอบครัว “เหลมประวัติ” เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๔๘

ประเพณีประจำปีของวัดปราสาทที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย ตรงกับวันที่ ๑๐ เมษายนของทุกปี

วัดป่าแดงมหาวิหาร

1 พระเจดีย์
2 พระวิหารและกู่ลาย
3 พระอุโบสถ
4 หอธรรม
5 พระพุทธรูปศิริมงคลชัย
6 กุฏิเจ้าอาวาส
7 สำนักงานวัด

เจ้าอาวาส

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (ธีรพงษ์ สิรินฺธโร) พ.ศ. ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๒๓๘๓๗๐, ๐๕๓-๙๐๔๓๕๓-๔ และ ๐๘๑-๘๘๑๕๖๙๐
เว็บไซต์ : http://www.watpadang.com อีเมล์ : 71@watpadang.com

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๗๑ บ้านใหม่หลังมอ ถนนสุเทพ ซอย ๔ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ ๑๗.๙ กิโลเมตร อยู่ในซอยเยื้องประตูวิศวะของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สามารถเข้าได้หลายซอย ตั้งอยู่บนไหล่เขา

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีโฉนดที่ดิน ๓ ผืน ผืนแรกเลขที่ ๘๘๙๖๖ คือที่ตั้งวิหาร เจดีย์ หอธรรม มีเนื้อที่ ๑๑ ไร่ ๑ งาน ๒๓ ตารางวา ผืนที่สองเลขที่ ๘๘๙๗๒ ที่ตั้งกุฏิ ลานกีฬา ที่ลาดเชิงเขา มีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๔๓ ตารางวา และผืนสุดท้ายเลขที่ ๘๘๙๖๕ ที่ตั้งอุโบสถด้านล่าง มีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๒ งาน ๙๘ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๗๘๙๑๐๖, ๙๘.๙๔๙๗๔๗

ความสำคัญของวัด

วัดป่าแดงมหาวิหาร นามดั้งเดิมคือ “วัดแพะป่าตึง” สร้างบนเขตอุทยานสวนป่าพะยอม ถือเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างวัดสวนดอกสู่วัดพระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งสมัยก่อนที่ยังไม่มีการตัดเส้นทางถนนขึ้นสู่ดอยสุเทพ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย นักจาริกแสวงบุญจำเป็นต้องใช้เส้นทางสายวัดป่าแดงเป็นจุดสำหรับขึ้นดอยสุเทพ

วัดป่าแดงสร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๓ สมัยพระญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. ๑๙๔๕ - ๑๙๘๔) เพื่อใช้เป็นที่พำนักของพระมหาญาณคัมภีร์ และคณะสงฆ์ซึ่งเดินทางกลับจากการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกา พระมหาญาณคัมภีร์ได้อัญเชิญพระไตรปิฎก พระพุทธรูป และต้นพระศรีมหาโพธิ์มาปลูกในวัดแห่งนี้ด้วย ต่อมาเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ใหม่ (ฝ่ายสีหฬ /สิงหล) หรือนิกายป่าแดง

พ.ศ. ๑๙๙๐ พระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔ - ๒๐๓๐) ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนานิกายป่าแดงมาก ทรงผนวชชั่วคราว ณ อารามแห่งนี้ โดยมีพระมหาญาณมงคลเป็นพระราชอุปัชฌาย์ มีพระอดุลศักดยาธิกรณมหาสามีเป็นพระอนุสาวนาจารย์ ในปีเดียวกันนั้น พระเจ้าติโลกราชโปรดให้ใช้วัดป่าแดงเป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพ ภาษาล้านนาเรียก “พิธีส่งสการ” ของพระราชบิดา (พระญาสามฝั่งแกน) และต่อมาของพระราชมารดา (ในปี ๑๙๙๒)

พ.ศ. ๑๙๙๕ พระเจ้าติโลกราชโปรดให้สร้างพระอุโบสถหลังหนึ่ง พร้อมด้วย “มหาสิงห์” ณ บริเวณที่ส่งสการพระราชมารดา พร้อมตั้งชื่อวัดว่า “วัดอโศการาม” ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็น “มหารตฺตวนาราม” คำว่า “รตฺต” หมายถึง “สีแดง” เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์บริเวณนี้มีต้นไม้แดงขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก พระเจ้าติโลกราชพระราชทานที่ดิน ๒๐ วา รอบโรงอุโบสถเป็นเขตวิสุงคามสีมา จัดงานฉลองสมโภชในปี ๑๙๙๗

สถูปบรรจุพระบรมอัฐิของพระราชบิดาและพระราชมารดาของพระเจ้าติโลกราช สูง ๒๓ วา ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ ๑๓ วา เป็นเจดีย์ทรงช้างล้อมทำด้วยปูนปั้นยืนถัดขึ้นไปเป็นแถวซุ้มจระนำรองรับเจดีย์ทรงระฆังตอนบน รูปแบบเจดีย์มีความสัมพันธ์กับเจดีย์วัดช้างล้อม ศรีสัชนาลัย กรุงสุโขทัย กรมศิลปากรได้ทำการบูรณะ ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ดินอยู่ในการดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ท่ามกลางบ้านเรือนเอกชนสร้างประชิดโอบล้อมทั้งสี่ทิศ บริเวณนี้เรียกกันว่า “เฮือนป้อเลี้ยง”

พ.ศ. ๒๐๖๐ พระเมืองแก้ว โปรดให้รื้อปราสาทที่ตั้งอยู่บริเวณบ้านศรีภูมิมาสร้างเป็นมณฑปที่วัดป่าแดงเพื่อเป็นกุฏิของพระมหาเถรสัทธัมสัณฐิระ (ซึ่งทรงนิมนต์พระมหาเถรรูปนี้มาจากวัดมหาโพธาราม ตั้งแต่ปี ๒๐๕๐ ให้มาจำพรรษาที่วัดป่าแดง) พระเมืองแก้วเสด็จมาควบคุมการก่อสร้างและบูรณะเสนาสนะต่างๆ ในวัดนี้ด้วยพระองค์เองจนแล้วเสร็จ ได้มีการพรรณนาว่า “งามดั่งว่าถ่ายทอดพิภพท้าวอธิบดีสุราลัย” ทั้งยังมีการคัดลอกพระไตรปิฎกจำนวนมาก เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๕ ถือเป็นการสืบทอดพระธรรมครั้งสำคัญ

วัดป่าแดงถูกทิ้งร้างในช่วงที่ล้านนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า เสนาสนะชำรุดทรุดโทรม ในยุครัตนโกสินทร์ นับแต่สมัยพระญากาวิละ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๘) เป็นต้นมา ได้มีการสร้างที่พักสงฆ์ขึ้น และมีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาเป็นบางช่วง

พระวิหารที่เคยสร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนา ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๑ ตรงกับยุคของพระญาธัมมลังกา (พ.ศ. ๒๓๕๙ - ๒๓๖๔) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๒ ภายในวิหารใช้โครงสร้างแบบ “ขื่อม้าตั่งไหม” มี “กู่ลาย” หรือมณฑปโขงพระเจ้าทรงปราสาทที่ต่อเชื่อมอยู่ที่ท้ายวิหาร คล้ายเป็นห้องคันธกุฏีสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป การประดับตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรมตามส่วนต่างๆ ของวิหาร เช่น ที่หน้าแหนบ เสารองรับหลังคา มณฑปโขงพระเจ้า ล้วนใช้กรรมวิธี “สะทายจิ๋น” หมายถึงใช้ปูนปั้นเส้นเล็กๆ ผูกขดลวดลายบนพื้นรักดำหรือชาดสีแดง จากนั้นมีการปิดทองและฝังกระจกสีในบางส่วน

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาวัดป่าแดงหลายครั้ง ครั้งแรกในปี ๒๔๖๕ ปรากฏหลักฐานอยู่ในคำคร่าวประวัติของท่าน ที่เขียนโดยพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังเตรียมขบวนเดินทางไปบูรณะพระวิหารวัดพระเจ้าตนหลวง พะเยา และได้แวะตามวัดต่างๆ โดยออกจากลำพูนข้ามแม่น้ำปิงมาทางตำบลขุนคง อำเภอหางดง และตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ หลังจากที่เสร็จภารกิจการสร้างศาลา ๑ หลัง และแท่นแก้วรวมทั้งพระประธานในวิหารวัดดอนปิน (ปัจจุบันเรียกต้นปิน) แล้ว คณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาพำนักที่วัดป่าแดง ๕ คืน ตรงกับช่วงที่ “ครูบาอิ่นแก้ว” (ครูบาอ่อง) เป็นเจ้าอาวาส ดังข้อความนี้

“ถัดต่อนั้น พระท่านสีลใส ถือธัมม์วินัย คองวัตรผ่านแผ้ว ชื่อระบุ ภิกขุธุแก้ว พ่ำเพ็งเพียรเคร่งครัดอยู่อรัญญา ป่าแดงรกชัฏ วัดเก่าสร้างเดิมมา ทังเณรและพระ หมู่ทายกา ไปราธนา นิมนต์ท่านเจ้า คนไหลหลาม ตามทวยท่องเต้า ส่งองค์เลามากนัก จนตราบ

เถิง ป่าแดงที่พัก แรมอยู่ห้าราตรี ที่อรัญญะ ป่าแดงวาสี ฝูงสัทธามี ใจใสบ่เส้า สร้างกุฏิกำ ทานโรงแก่เจ้า ของทานมีพร่ำพร้อม บ้านนอกเวียงใน ไหลไปหลั่งล้อม ไปทานท่านเจ้าสีลธัมม์ ไชยาท่านพระ อยู่เพ่งเล็งกัมม์ ใคร่สร้างหอธัมม์ ที่หลุคร่ำเส้า ของบัวราณมาหลายเช่นเจ้า หลุเพพังหลั่งลด กิปิลิกำ วัมโมปวกมด กัดปอกปลิ้นกินใน จิ่งเอาสิ่งทรัพย์ ๓ ร้อยเงินใส อั๊บมอบลง ปลงแก่ธุแก้ว สร้างหอปิดก หลังงามผ่องแผ้ว หื้อรุ่งเรืองงามร่ามเล้า"

จากบันทึกดังกล่าว เห็นได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะพักที่วัดป่าแดงใน พ.ศ. ๒๔๖๕ เพียงระยะเวลาสั้นๆ แค่ ๕ คืน เนื่องจากมีจุดหมายต้องเดินทางไกลไปยังวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา แม้เป็นช่วงสั้นๆ แต่**ท่านได้วางรากฐานเบื้องแรกในการก่อสร้างหอพระไตรปิฎก** หรือภาษาล้านนาเรียก **"หอธรรม" (หอธัมม์) ขึ้นใหม่ ๑ หลัง โดยมอบปัจจัยที่ได้จากการนั่งหนักสมทบค่าก่อสร้างจำนวน ๓๐๐ รูเปีย** แต่ต่อมาหลังจากนั้น ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะวัดพระสิงห์ และวัดสวนดอก ท่านได้พำนักในเมืองเชียงใหม่อยู่นานหลายปี ท่านจึงแวะมาดำเนินการสานงานก่อสร้างหอธรรมต่อ พร้อมบูรณะเสนาสนะอื่นๆ เพิ่มจนแล้วเสร็จ โดยมีปัจจัยเสริมสมทบอีก ๑,๑๐๐ รูเปีย

ดังปรากฏหลักฐานในวิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าก่อสร้างหอธรรมวัดป่าแดง เชียงใหม่ รวมทั้ง**ค่าทำทานสมโภชฉลองพระธาตุจำนวนทั้งสิ้น ๑,๔๐๐ รูเปีย**

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๔ นายณรงค์ ภูอิทธิวงศ์ เป็นเจ้าภาพบูรณะวิหาร พร้อมสร้างฐานชุกชีและพระพุทธรูปจำลอง "พระเจ้าเก้าตื้อ" ตามแบบวัดสวนดอก นามว่า "พระพุทธพิชิตชัยอดิสัยป่าแดงมิ่งมงคล" ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๕๕ นิ้ว สูง ๗๒ นิ้ว ที่ยอดเกตุโมลีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ประทานโดยสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๐ และอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ วัดป่าแดง เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๐ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนวัสดุมุงหลังคาวิหารใหม่ จากไม้ระแนงเป็นแผ่นกระเบื้องเมื่อปี ๒๕๔๗

ปัจจุบันทางวัดป่าแดง มีโครงการจัดสร้างอาคารศาลาพระเจ้าติโลกราช

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

นอกเหนือจากการเป็นประธานสร้างหอธรรมแล้วยังพบร่องรอยว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะอื่นๆ อีกด้วย ได้แก่ พระเจดีย์ทรงกลมฐาน ๘ เหลี่ยม และพระอุโบสถ

การเลือกที่จะสร้างหอธรรมหรือหอพระไตรปิฎกให้แก่วัดป่าแดงนี้ เนื่องจากในสมัยล้านนาวัดป่าแดงเคยเป็นที่ประดิษฐานพระไตรปิฎกฉบับวัดป่าแดงซึ่งพระมหาญาณคัมภีร์ ผู้ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเลื่อมใสศรัทธาอย่างมาก นำมาจากประเทศศรีลังกา

หอธรรม มีรูปแบบพิเศษแปลกแตกต่างไปจากหอธรรมในล้านนาทั่วไป คือมองเผินๆ แล้วคล้ายกับเป็นเจดีย์ทรงปราสาทที่มียอดเป็นทรงระฆังกลมมากกว่า แต่อันที่จริงแล้ว ภายในองค์เรือนธาตุ (หรือมณฑป) ทรงจัตุรมุขนั้น เป็นห้องขนาดเล็กมีช่องประตูพร้อมบันไดทางขึ้น เป็นส่วนของอาคารหอธรรมที่ใช้เก็บคัมภีร์ใบลาน จากการสัมภาษณ์พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (ธีรพงษ์ สิรินฺธโร) เจ้าอาวาสวัดป่าแดง กล่าวว่าเมื่อมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่นี่ครั้งแรกในปี ๒๕๔๒ ได้สำรวจวัดป่าแดงอย่างละเอียด ก็พบว่าภายในหอธรรม มีแต่หีดธรรม (หีบพระธรรม) เปล่าเพียงหนึ่งใบ ไม่มีคัมภีร์ใบลานเหลืออยู่เลยแม้แต่ผูกเดียวมาก่อนแล้ว

ภาพซ้าย **หอธรรม ตัวอาคารเป็นมณฑปหรือปราสาท** ***ภาพขวา*** **ยอดบนเป็นเจดีย์ทรงพม่าไทใหญ่ เอกสารระบุว่าสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ภาพซ้าย **หอธรรม ตัวอาคารเป็นมณฑปหรือปราสาท** ***ภาพขวา*** **ยอดบนเป็นเจดีย์ทรงพม่าไทใหญ่เอกสารระบุว่าสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ส่วนยอดของหอธรรม ซึ่งมีรูปแบบศิลปกรรมสกุลช่างพม่า-ไทใหญ่ สันนิษฐานว่าช่างหรือสล่าที่มาช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างในช่วงเวลานั้น เป็นคณะเดียวกันกับกลุ่มสล่าที่ช่วยครูบาเถิ้มและครูบาเจ้าศรีวิชัย บูรณะวัดผาลาดสกทาคามี และวัดพระธาตุดอยสุเทพ เนื่องจากวัดทั้งสามแห่งนี้ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณดอยสุเทพใกล้เคียงกัน

พระเจดีย์ตั้งอยู่ด้านหลังวิหารและหอธรรม ไม่มีการระบุประวัติความเป็นมาว่าสร้างสมัยใด และภายในบรรจุอัฐิของใครส่วนใด เป็นเจดีย์ทรงระฆังรองรับด้วยฐานปัทม์แปดเหลี่ยม และฐานยกเก็จ สันนิษฐานว่าบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากพิจารณาด้านศิลปกรรมและวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างแล้ว พบว่าเป็นรูปแบบเฉพาะที่พบมากในงานบูรณปฏิสังขรณ์โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

อุโบสถของวัดป่าแดง สร้างแยกเป็นเอกเทศอยู่ด้านล่างกลางหมู่บ้าน พบหลักฐานของสีมาที่ทำจากหินทรายสีแดง ปักอยู่ ๘ ทิศ บางทิศใบสีมาหักหายไป

ต่อมาอุโบสถ (รวมทั้งหอธรรม) ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์อีก โดยมีการสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ทับที่ซากฐานเดิม ข้อมูลของทางวัดป่าแดงเท่าที่สืบค้นได้สามารถระบุเพียงแค่ครั้งล่าสุดคือปี ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔ นำโดยนักวิชาการชาวตะวันตกและคณาจารย์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำโดย รศ. ดร.กาญจนะ แก้วกำเนิด แม้ไม่มีการบันทึกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยบูรณะอุโบสถด้วยหรือไม่ แต่จากหลัก

ภาพบน **ภายในพระอุโบสถมีมณฑปโขงพระเจ้า และกลุ่มพระพุทธรูป ๕ พระองค์ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย**
***ภาพล่าง*พระพุทธรูปยืนลักษณะคล้ายกับพระเจ้าค่าคิงของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

พระเจดีย์ทรงระฆังบนฐานมาลัยเถา ๘ เหลี่ยม วางบนฐานย่อเก็จ เนื้อปูนคล้ายการบูรณะของช่างยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ฐานด้านรูปแบบศิลปกรรมทั้งภายนอกและภายในพบว่าเป็นผลงานการก่อสร้างในสกุลช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน ไม่ใช่รูปแบบและวัสดุที่นิยมใช้กันในสมัยปี ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔

ร่องรอยดังกล่าว ได้แก่ ลวดลายหน้ายักษ์หรือราหูที่ใช้มือยึดลายพันธุ์พฤกษาแตกออกจากลายดอกสับปะรด ทำจากไม้แกะสลักบนกระจกจีนที่หน้าแหนบทั้งด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก รวมไปถึงการตกแต่งภายในพระอุโบสถ คือแท่นแก้วกับมณฑปโขงพระเจ้าที่ใช้กระจกสีตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ รูปเรขาคณิตคล้ายโมเสกนำมาประกอบกันเป็นลวดลาย ตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมอย่างมาก

พระวิหารมองจากทิศเหนือมีกู่ลายท้ายวิหาร หอธรรมยอดเจดีย์ เจดีย์ฐาน ๘ เหลี่ยมตั้งเรียงกัน

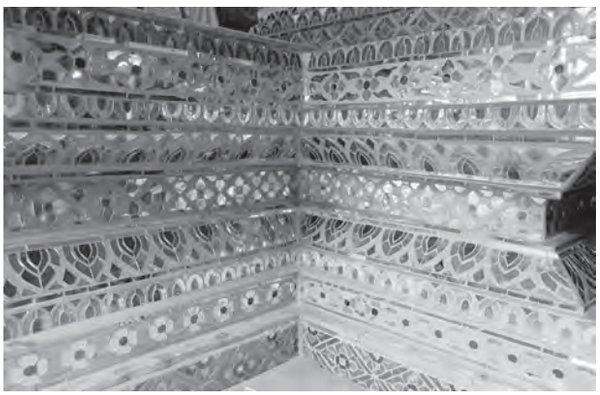

แท่นแก้วในวิหาร ติดกระจกสีเหมือนกับรูปแบบศิลปะที่พบในงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

บันไดนาคขึ้นสู่วัดป่าแดง ลักษณะเหมือนผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ประกอบกับการสร้างพระพุทธรูปหมู่หลายองค์ด้วยปูนปั้นระบายสี ในที่นี้มี ๔ องค์ ประทับยืน ๒ องค์ ประทับนั่งปางสมาธิ ๒ องค์ ประดิษฐานบนแท่นแก้ว ส่วนพระประธานภายในซุ้มมณฑปโขงพระเจ้านั้น ทางวัดป่าแดงระบุว่าเป็นพระพุทธรูปสำริดแบบศิลปะสุโขทัย

นอกจากนี้ ยังมีผลงานที่สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือสมัยพระอธิการอิ่นแก้ว (ครูบาอ่อง) เป็นเจ้าอาวาส คือบันไดนาคขึ้นสู่เขตพุทธาวาส เดิมมีขนาดกว้างประมาณ ๒ - ๓ เมตร ความยาวประมาณ ๘ เมตร ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการบูรณะในสมัยพระครูฤทธิเดช ฐานวโรเป็นเจ้าอาวาส ขยายความกว้างด้านหัวนาคเป็น ๖.๘๐ เมตร ปลายหางนาค ๒.๔๐ เมตร มีความยาวตั้งแต่หัวนาคถึงหางนาค ๔๘.๓๕ เมตร มีจำนวน ๙๖ ขั้นบันได

พระธาตุป่าแดงภายในบรรจุพระบรมอัฐิของพระญาสามฝั่งแกน และพระมเหสีผู้เป็นพระชนก-ชนนีของพระเจ้าติโลกราช

วัดพระธาตุดอยคำ

1 พระวิหารหลวง ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 ศาลาบาตร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 ลานจุดชมวิว
4 พระธาตุ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 วิหารน้อยพระเจ้าทันใจ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 ศาลาบำเพ็ญบุญ สักการะพระเจ้าทันใจ
7 ศาลรูปปั้นขุนหลวงวิลังคะ
8 ศาลรูปปั้นปู่แสะ-ย่าแสะ
9 ศาลพระนางเจ้าจามเทวี
10 ลานอนุสาวรีย์พระนางจามเทวีพร้อมพญาช้างปู่ก่ำงาเขียว
11 เขตกุฏิสงฆ์
12 พระพุทธรูปขนาดใหญ่
13 เขตร้านค้า
14 ศาลปู่แสะ-ย่าแสะ

เจ้าอาวาส

พระครูสุนทรเจติยารักษ์ (ครูบาพิณ กิตฺติวณฺโณ) พ.ศ. ๒๕๒๔ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๕๑๙๗๐๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๐๘ ถนนเชียงใหม่-หางดง ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๐๐

การเดินทางไปวัดพระธาตุดอยคำ สามารถไปได้ ๓ ทางคือ ทางที่หนึ่ง เข้าทางถนนเลียบคลองชลประทาน แยกจากถนนเชิงดอยบริเวณตลาดต้นพยอมไปทางทิศใต้ประมาณ ๖ กิโลเมตร วัดพระธาตุดอยคำจะอยู่ด้านขวา เส้นทางสายที่สอง ไปตามถนนสายเชียงใหม่ - ฮอด เป็นระยะทางประมาณ ๙ กิโลเมตร จากสี่แยกสนามบิน และมีทางแยกเลี้ยวขวาสู่ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ ๗ เข้าไปอีก ๔ กิโลเมตร ซึ่งจากเส้นทางนี้บริเวณวัดจะอยู่ในเขตของศูนย์ขยายพันธุ์พืช และเส้นทางที่สาม จากสี่แยกสะเมิง ถนนเชียงใหม่ - หางดง ไปตามเส้นทางเลียบคลองชลประทาน มีป้ายบอกข้ามคลองไปทางตำบลแม่เหียะ ไปทางเดียวกับสวนราชพฤกษ์หรือเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี และศูนย์วิจัยเกษตรฯ

พิกัด ๑๘.๗๕๘๓๗๒, ๙๘.๙๑๗๘๕๑ มีพื้นที่ทั้งหมด ๗ ไร่

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุดอยคำ เดิมมีชื่อว่า วัดสุวรรณบรรพต แต่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดดอยคำ” ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างดอยเหล็ก ดอยตอง และดอยเงิน ซึ่งอยู่ทางทิศเหนืออ้อมไปทางทิศตะวันตก มีลำธารกั้นกลาง ทิศใต้จะเป็นดอยแก้ว สำหรับทิศตะวันออกของดอยคำเป็นที่อยู่ของ “ปู่แสะย่าแสะ”

ความเป็นมาของ “ปู่แสะย่าแสะ” ปรากฏในตำนานพื้นถิ่น กล่าวว่า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปพักประทับนอนที่ภูเขาขนาดเล็กลูกหนึ่ง ซึ่งเป็นที่อยู่ของยักษ์ ๓ ตน ได้แก่ ยักษ์สองผัวเมีย ชื่อ จิคำ และ ตาเขียว และลูกยักษ์ ยักษ์ทั้ง ๓ ตน ที่อาศัย ณ ดอยแห่งนี้ต้องการจับพระพุทธองค์กินเป็นอาหาร แต่พระพุทธองค์ได้แผ่เมตตาจนยักษ์ทั้ง ๓ ตนยอมอ่อนน้อม กราบไหว้บูชา แต่ยักษ์พ่อและแม่ไม่สามารถจะรักษาศีลห้าได้ตลอด จึงขออนุญาตพระพุทธเจ้ากินเนื้อมนุษย์ปีละ ๒ หน เมื่อพระองค์ไม่อนุญาตจึงขอเปลี่ยนเป็นเนื้อสัตว์ แต่พระองค์ก็เลี่ยงให้ไปขอเจ้าผู้ครองนครเอง ซึ่งท่านเจ้าเมืองก็ยินยอม ดังนั้น จึงมีพิธีฆ่าควายเผือกเขาเพียงหูให้ปู่แสะขึ้นที่บริเวณวัดฝายหิน เชิงดอยสุเทพ และการจัดพิธีฆ่าควายดำเขาเพียงหูให้ย่าแสะที่เชิงดอยคำ จึงมีมาถึงบัดนี้ พระพุทธองค์ทรงทำนายว่าหลังจากที่ปรินิพพานไปแล้ว จะมียักษ์ตนหนึ่งสามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ได้ ซึ่งหมายถึงยักษ์ผู้เป็นลูกนั่นเอง ภายหลังเมื่อลูกยักษ์ขอบวช พระพุทธเจ้าจึงแสดงธรรมให้ฟังพร้อมกับประทานพระเกศาธาตุ ให้กับพ่อและแม่ของลูกยักษ์ตนนั้น จำนวน ๑ ปอย ยักษ์นำพระธาตุบรรจุไว้อย่างดีในผอบแก้วมรกต

จากนั้นได้เกิดศุภนิมิตขึ้นแห่งหนึ่ง ในขณะที่พระองค์ประทับอยู่ใต้ต้นมะขามใหญ่ มีเส้นรอบวงประมาณ ๘ กำ สูง ๑๕ ศอก ตลอดราตรีนั้นเทพยดาทั้งหลายโสมนัสยินดี จึงบันดาลให้ฝนเงิน ฝนทองคำตกลงมาบูชาพระพุทธองค์ เป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืน ครั้นสว่างขึ้นมาด้วยพุทธานุภาพ เม็ดฝนได้กลายเป็นทองคำไหลเข้าสู่ถ้ำ เหตุนี้จึงได้ชื่อว่า “ดอยเขาคำหลวง”

ต่อมาไม่นาน ลูกยักษ์ได้ขอลาสิกขาบทเพื่อบวชเป็นฤๅษี พระพุทธองค์ทรงอนุญาตพร้อมกับตั้งชื่อให้ว่า “วาสุเทพฤๅษี” นับแต่นั้นเป็นต้นมา

กล่าวกันว่าที่ถ้ำดอยคำ มีอุโมงค์ทะลุเป็นเส้นทางลับไปยังอุจฉุตบรรพต (ดอยสุเทพ) และต่อเชื่อมไปถึงดอยอ่างสลุง เชียงดาว ภายในอุโมงค์ถ้ำดอยคำสามารถบรรจุคนได้ร่วม ๑๐๐ คน ถ้ำนี้ปรากฏในวรรณคดีเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน พบว่าขุนแผนได้ใช้เส้นทางลับใต้ดินนี้จากจอมทองเข้าไปจับเจ้าเมืองเชียงอินทร์ได้อย่างง่ายดาย โดยมิต้องใช้กำลังรี้พลมากนัก

ต่อมาได้มีการสร้างพระธาตุดอยคำขึ้นเพื่อบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ในสมัยพระนางจามเทวี ปฐมกษัตรีย์แห่งหริภุญไชยนคร ประมาณ พ.ศ. ๑๒๓๐ โดยพระราชโอรสฝาแฝดของพระนางจามเทวี นามเจ้ามหันตยศและเจ้าอนันตยศ ในช่วงที่สามารถขยายอาณาเขตของหริภุญไชยนครขึ้นมาสู่ดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือได้สำเร็จ ทำให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชนพื้นเมืองชาวลัวะ ด้วยการรบชนะกองทัพของขุนหลวงวิลังคะ

สมัยพระญากือนา กษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งเมืองเชียงใหม่ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๘-๑๙๒๘) ในช่วงที่สร้างพระธาตุดอยสุเทพ พระองค์ทรงบูรณะพระธาตุดอยคำ พร้อมด้วยสร้างพระวิหารหลวง กับพระวิหารน้อยเพื่อประดิษฐานพระเจ้าทันใจขึ้น ซึ่งเป็นพระพุทธรูปแบบที่เรียกว่าพระสิงห์หนึ่ง หน้าตักกว้าง ๒๕ นิ้ว สูง ๓๙ นิ้ว

หลังจากนั้นไม่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับวัดพระธาตุดอยคำมากนัก ด้วยอยู่ในสภาพวัดร้าง ทางวัดพระธาตุดอยคำบันทึกไว้ว่า ต่อมามีผู้บูรณะวัดอย่างสืบเนื่องกันตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๑๘๑ ครั้งที่ ๑ โดยพระพม่าชื่อ อูหม่องภาสิน

พ.ศ. ๒๓๖๖ ครั้งที่ ๒ โดยพระพม่า ไม่ทราบชื่อ

พ.ศ. ๒๓๘๕ ครั้งที่ ๓ โดยพระภิกษุและชาวบ้านจากตำบลหนองควาย อำเภอแม่เหียะ จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๔๖๖ ครั้งที่ ๔ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึงปัจจุบัน ครั้งที่ ๕ พระครูสุนทรเจติยารักษ์

แต่ในหนังสือของวัดไม่สามารถระบุรายละเอียดรูปแบบศิลปกรรมในการบูรณะแต่ละครั้งได้ว่าใครดำเนินการปรับเปลี่ยนเสนาสนะในส่วนใดกันบ้าง ทราบแต่ว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะแล้ว เมื่อหมดยุคของท่าน วัดพระธาตุดอยคำก็อยู่ในสภาพวัดร้างอีกครั้ง

หลักฐานที่ปรากฏเด่นชัดเริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยเป็นข่าวหนังสือพิมพ์หลายฉบับว่า คืนหนึ่งฝนตกอย่างรุนแรงทำให้องค์พระเจดีย์วัดพระธาตุดอยคำร้างทรุดตัว เกิดกรุแตก พบโบราณวัตถุสมัยหริภุญไชยหลายชิ้นกระจายเกลื่อน อาทิเช่น พระรอดหลวง เป็นพระหินทรายปิดทององค์ใหญ่ กับกลุ่มพระพิมพ์ดินเผาที่พบมากคือพระคง และพระสามหอม นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปสมัยล้านนา เป็นพระพิมพ์เนื้อชินแบบพระลีลา พระอุปคุตจกบาตร พระหินจุยเจีย และพระแก้วสีต่าง ๆ จำนวนหนึ่ง เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้พระครูปริยัตยานุรักษ์ (ตุ๊ลุงไฝ) วัดพันอ้น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้ดูแลวัดร้างพระธาตุดอยคำอยู่ในเวลานั้น ได้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุจำนวนมากบรรจุใส่กระสอบลงมาเก็บไว้ที่วัดพันอ้น และต่อมามีดำริจะฟื้นวัดจึงได้นำเอาพระพิมพ์ออกให้ประชาชนเช่าบูชาเพื่อนำเงินไปบูรณะพระธาตุดอยคำต่อไป

ในสมัยของพระครูสุนทรเจติยารักษ์ หรือเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้มีการสร้างเสนาสนะเพิ่มขึ้นมากมาย อาทิ พระพุทธรูปยืนปางประทานพร สูง ๑๖ เมตร บริเวณลานชมวิว พระอุโบสถพร้อมพระประธานคือพระเจ้าแสนคำ กับพระพุทธรูปองค์ใหญ่กลางแจ้งมีชื่อว่า “พระพุทธนพีสีพิงครัตน์” หมายถึงพระพุทธรูปอันเป็นแก้วประเสริฐแห่งเมืองเชียงใหม่ ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๒ เมตร สูง ๑๗ เมตร ริเริ่มสร้างโดย เจ้ากุลวงศ์ ผู้เป็นทายาทของเจ้าแม่อินหวัน ณ เชียงใหม่ ผู้ล่วงลับไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ สร้างระหว่างปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๔ มีงานฉลองสมโภชพุทธาภิเษกเมื่อวันที่ ๗-๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ โดยมีพุทธสมาคมเชียงใหม่เป็นเจ้าภาพ

ตำแหน่งที่ก่อสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่นี้เดิมเป็นมูลดินสูง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกหน้าวัดพระธาตุดอยคำ (หมายความว่าทิศตะวันออกของวัด หันหน้าไปทางหน้าผา) ซึ่ง**เป็นจุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เคยปลูกกุฏิศาลาสำหรับนั่งหนัก ระหว่างคุมการก่อสร้างวิหารพระเจ้าทันใจ และบูรณะพระวิหารหลวง กับพระธาตุดอยคำ**

วัดพระธาตุดอยคำมีประเพณีประจำปี ๒ งาน ได้แก่งานสรงน้ำพระบรมธาตุรวมงานรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ (เดือน ๖ ใต้) ในงานมีประเพณีเดินเท้าขึ้นดอยหรือ “เตียวขึ้นดอย” พร้อมด้วยการจุดประทีปโคมไฟและการจิบอกไฟ

อีกงานหนึ่ง คืองานถวายทานสลากภัต ในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ (เดือน ๗ ใต้) วันเดียวกันนี้จะมีประเพณีบวงสรวงผีปู่แสะย่าแสะ เรียกพิธี “เลี้ยงดง” เนื่องจาก “ปู่แสะย่าแสะ” ได้รับการนับถือว่าเป็นผีบรรพบุรุษของชาวลัวะ มีหน้าที่ดูแลรักษาเมืองเชียงใหม่ แต่ต่อมาราว พ.ศ. ๒๔๘๐ ทางรัฐบาลได้สั่งให้งดพิธีบวงสรวงดังกล่าว จนกระทั่งถึงปี ๒๔๘๓ – ๒๔๘๔ ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดสงครามอินโดจีนขึ้น ชาวบ้านขาดขวัญและกำลังใจ จึงเห็นสมควรให้ฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้นมาอีก กำหนดตามวันเวลาเดิม โดยพิธีจะมีการสังเวยควายดำเขายาวเพียงหู ๑ ตัว ผ่านร่างคนทรงให้ปู่แสะย่าแสะลงประทับ ณ สถานที่ซึ่งทั้งสองสถิตอยู่ คือที่เชิงดอยคำทางทิศตะวันออก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินธุดงค์มาบูรณะเสนาสนะในวัดพระธาตุดอยคำร้าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ในช่วงที่ท่านพำนักอยู่ ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีโอกาสเดินสำรวจภูเขาลูกต่าง ๆ ที่เชื่อมระหว่างดอยคำและดอยสุเทพอย่างละเอียด ก่อนการสร้างทางขึ้นสู่พระธาตุดอยสุเทพร่วม ๑๐ ปี และในระหว่างที่มีการสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๗๘ ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้แวะเวียนมาจำพรรษาและบูรณะเสนาสนะเพิ่มเติมที่วัดพระธาตุดอยคำอยู่เนือง ๆ เนื่องจากสถานที่ตั้งไม่ไกลจากพระธาตุดอยสุเทพมากนัก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดพระธาตุดอยคำแบ่งเป็นงานบูรณะโบราณสถานดั้งเดิม กับงานก่อสร้างสิ่งใหม่ ดังนี้ บูรณะพระธาตุ กับพระวิหารหลวง ส่วนงานก่อสร้างใหม่มีศาลาบาตรล้อมรอบเขตพุทธาวาส

วิหารน้อยเพื่อประดิษฐานพระเจ้าทันใจ และการสร้างบันไดนาคขึ้นสู่ยอดเขา

ค่าใช้จ่ายในการสร้างศาลาบาตรล้อมรอบเขตพุทธาวาส พร้อมด้วยบูรณะพระธาตุดอยคำ จาก **เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่าสิ้นเงินไป ๗,๐๐๒ รูเปีย ๔๘ สตางค์**

พระธาตุดอยคำ เป็นเจดีย์ที่สร้างมาตั้งแต่สมัยพระราชโอรสของพระนางจามเทวี แต่ถูกครอบทับครั้งแรกด้วยเจดีย์ทรงกลมตามรูปแบบศิลปะสุโขทัยผสมล้านนาคล้ายกับเจดีย์ที่วัดสวนดอก อันเป็นพระราชนิยมของพระญากือนา แต่ภายหลังมีการปรับเปลี่ยนเป็นเจดีย์ทรงกลมค่อนข้างเหลี่ยมบนฐานมาลัยเถา ๑๒ เหลี่ยมหลายชั้นเหมือนกับพระธาตุดอยสุเทพ น่าเสียดายที่ไม่มีภาพถ่ายเก่าในสมัยที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะ แต่ภายหลังจากที่เกิดเหตุเจดีย์ถล่ม กรมศิลปากรได้มาบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ครั้งใหญ่ตามรูปแบบเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙

พระวิหารหลวงสร้างมาตั้งแต่สมัยพระญากือนา เป็นวิหารแบบล้านนาที่ลดชั้นหลังคามุขด้านหน้าถึง ๔ ชั้น และด้านข้างมีหลังคาซ้อน ๒ ตับ ในส่วนของนาคทันต์หรือคันทวยนั้นเป็นรูปพญานาค ภายในเป็นเสากลม เห็นได้ว่าองค์ประกอบสถาปัตยกรรมหลายส่วนที่สร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนา หากยังมีความงดงามและแข็งแรงคงทนใช้การได้ดีอยู่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะคงของเดิมไว้ และได้ปรับเปลี่ยนหน้าแหนบ

วิหารน้อยประดิษฐานพระเจ้าทันใจ เป็นวิหารขนาดเล็กทรงง่าย ๆ ทำหน้าแหนบเป็นรูปลายดอกสับปะรดท่ามกลางลายกระหนกพฤกษาตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง วิหารหลังนี้มีการบูรณะหลายครั้ง ครั้งหนึ่งเคยวาดภาพพระพิมพ์สกุลหริภุญไชย คือรูปพระคง พระสามหอม พระรอดหลวง ที่เคยแตกกรุมาจำนวนมากจากพระธาตุแห่งนี้ มาเขียนเป็นภาพวาดขนาดใหญ่ติดที่ผนังวิหารน้อยด้านนอก แต่เมื่อไม่นานมานี้เกิดแผ่นดินไหว ผนังวิหารชำรุดเสียหาย เกิดรอยร้าวกะเทาะออกมาที่ผิวปูนด้านนอกจึงได้บูรณะใหม่เป็นผนังเรียบเกลี้ยงดังที่เห็นในปัจจุบัน

ภาพบน **วิหารพระเจ้าทันใจ (วิหารน้อย) ด้านหลังทิศตะวันตก** ***ภาพล่าง*** **หน้าแหนบแกะลายดอกสับปะรด**

พระเจ้าทันใจ พระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่ง สมัยล้านนา ประดิษฐานในวิหารน้อยที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ศาลาบาตรมองจากด้านนอก-ด้านใน ล้อมรอบเขตพุทธาวาส

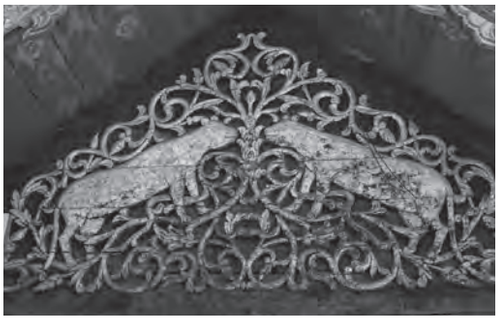

ลวดลายบนหน้าแหนบที่ศาลาบาตรเป็นรูปเสือ ๒ ตัวท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา

ภาพบน พระวิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ
ภาพล่าง ลวดลายหน้าบันวิหารเป็นรูปลายดอกสัปปะรดท่ามกลางลายเครือเถาก้านขด

ตั้งแต่ต้นปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมา จากคำร่ำลือว่าพระเจ้าทันใจมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถให้โชคลาภ ช่วยปลดหนี้สินให้กับผู้ที่มาขอพรได้จริง ทำให้มีสาธุชนจากทั่วทุกสารทิศหลั่งไหลเข้ามาบนบานศาลกล่าวขอพรจากพระเจ้าทันใจวันละมากกว่า ๑,๐๐๐ คน โดยจะมีการนำพวงมาลัยร้อยดอกมะลิมาวางหน้าสักการะเต็มบริเวณทางเข้าพระวิหารน้อย พร้อมกับจุดธูปบูชาจนกลิ่นตรลบทั่วลานวัด

ศาลาบาตรล้อมรอบเขตพุทธาวาส ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างขึ้น หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอ โครงสร้างด้านในเป็นเครื่องไม้ ยังอยู่ในสภาพดั้งเดิม รองรับด้วยเสาซีเมนต์แท่งสี่เหลี่ยมเรียงรายทั้ง ๔ ทิศ เสาทั้งหมดตกแต่งลวดลายปูนปั้นเป็นรูปตาข่ายดอกไม้ บริเวณปลายสุดของหน้าแหนบทั้ง ๒ ด้านของศาลาบาตร ที่หันหน้าเข้าหากัน ณ ช่องประตูศาลาบาตรทางทิศตะวันออก ยังเหลือหลักฐานไม้แกะสลักเป็นรูปลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับรูปเสือ สัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้านละ ๑ คู่

มีการจัดสร้างสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของพระธาตุดอยคำหลายองค์/ตน อาทิ ปู่แสะย่าแสะ ฤาษีวาสุเทพ พระนางจามเทวี ขุนหลวงวิลังคะ เป็นต้น

พระธาตุดอยคำทรงแปดเหลี่ยมแบบล้านนา บูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

1 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 หอธรรม
3 พระวิหารหลวง
4 หอกลอง
5 พระวิหารลายคำ
6 พระเจดีย์
7 พระเจดีย์น้อย
8 วิหารพระสิงห์
9 ศาลาหลังใหม่
10 วิหารพระนอน
11 หอธรรมฝีมือครูบาเจ้าศรีวิชัย
12 มหาคุณอนุสรณ์ ศาลาสหัท-หงส์
13 ศาลาสมเด็จกิตติโสภณ
14 ศาลา ๙๐ ปี พระธรรมสิทธาจารย์
15 กุฏิเจ้าอาวาส
16 หอเดินจงกรมครูบาเจ้าศรีวิชัย
17 กุฏิสงฆ์
18 อาคารพระธรรมราชานุวัตร
19 ศาลาร่มเย็น
20 สำนักงานวัดพระสิงห์
21 โรงเรียนธรรมราชศึกษา

เจ้าอาวาส

พระเทพสิงหวราจารย์ (โสภณ โสภโณ) พ.ศ. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์ ๐๘๙ – ๗๐๐๗๙๓๘

ปัจจุบันวัดพระสิงห์เป็นที่ตั้งโรงเรียนธรรมราชศึกษา (โรงเรียนการกุศล) สำนักศาสนศึกษา เปิดสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี สำนักงานมูลนิธิครูบาศรีวิชัย ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์หนเหนือ สำนักงานพระสิงห์มูลนิธิ ฯลฯ

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒ ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร มีเนื้อที่ตั้งวัด ๒๕ ไร่ ๒ งาน ๑๕ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๔๐๕๑ เล่ม ๔๒ เลขที่ดิน ๑๔ และมีที่ธรณีสงฆ์อีก ๑ แปลง เนื้อที่ ๓ งาน ๕ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๒๕๒๕๒ หน้าสำรวจ ๓๘๑ อยู่ที่ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

อาณาเขต ทิศเหนือและทิศตะวันตก ติดถนนอินทวโรรส ทิศใต้ติดถนนแสนเมืองมา ทิศตะวันออกติดถนนสามล้านและถนนราชดำเนิน

พิกัด ๑๘.๗๙๐๓๔๖, ๙๘.๙๗๗๙๙๕

ความสำคัญของวัด

พระญาผายู กษัตริย์ลำดับที่ ๕ แห่งราชวงศ์มังราย (พ.ศ. ๑๘๗๙ - ๑๘๙๘) ทรงสร้างวัด “ลีเชียงพระ” (นามเดิมของวัดพระสิงห์) ขึ้นที่บริเวณใกล้ “กาดลี” หรือตลาดกลางเมือง เพื่อบรรจุพระอัฐิของพระราชบิดาคือ พระญาคำฟู (พ.ศ. ๑๘๗๗ - ๑๘๗๙) ในปี ๑๘๘๘ ซึ่งสวรรคตใน พ.ศ. ๑๘๘๗ เพราะถูกจระเข้กัดตายที่แม่น้ำคำ ปัจจุบันคือบริเวณอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นอกจากนี้พระญาผายูยังได้สร้างพระพุทธไสยาสน์ พร้อมกับได้อาราธนาพระมหา

อัคญะจุฬเถระ (พระมหาเถระรูปนี้ปรากฏนามในเอกสารต่างๆ อยู่หลายชื่อ มีทั้งพระมหาอภัยจุฬา พระปิฏกจุฬาภัย) และศิษย์ ๕๐ รูปจากนครหริภุญไชยมาจำพรรษา ณ วัดนี้

ในสมัยพระญาแสนเมืองมา (พ.ศ. ๑๙๒๘ - ๑๙๔๔) ได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์จากเชียงราย ซึ่งได้มาจากกำแพงเพชรโดยท้าวมหาพรหม พระอนุชาของพระญากือนา นำมาประดิษฐานในมณฑปวัดลีเชียงพระ มณฑปนั้นปัจจุบันคืออุโบสถที่เรียกกันว่า อุโบสถสองสงฆ์ ต่อมาชาวบ้านเรียกว่า วัดพระสิง หรือวัดพระสิงห์ ภาษาบาลีที่เป็นทางการคือ “วัดสีหลาราม”

พ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราชโปรดให้สร้างพระเจ้าทองทิพย์ หรือพระสิงห์น้อย (พระพุทธสิหิงค์จำลอง) พร้อมรอยพระพุทธบาทบนแผ่นไม้ลงรัก ทาชาด ประดับมุก ติดกระจกจีน รูปมงคล ๑๐๘ ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่

พ.ศ. ๒๐๓๘ – ๒๐๖๘ สมัยพระเมืองแก้ว ได้โปรดให้สร้างพระวิหารหลวง วิหารลายคำ เพื่อประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ มีกู่ลายทรงปราสาท ๕ ยอดอยู่ตอนท้ายพระวิหาร และพระมหาเจดีย์ เมื่อพระเมืองแก้วสวรรคต ได้มีการเชิญพระบรมศพมาตั้งบำเพ็ญพระราชพิธีสวดที่วัดพระสิงห์

พ.ศ. ๒๓๕๙ - ๒๓๖๐ สมัยพระญาธัมมลังกา (เจ้าน้อยธรรมลังกา) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ ๒ แห่งราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน บูรณะพระวิหารลายคำ มณฑปปราสาทในพระอุโบสถสองสงฆ์ และสร้างหลวงพ่อโตซึ่งเป็นพระประธานในพระวิหารหลวง

พ.ศ. ๒๔๐๖ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ ๖ โปรดให้มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังสีฝุ่นภายในวิหารลายคำ โดยมอบหมายจิตรกร ๒ คนคือเจ็กเส็ง กับหนานโปธา เขียนภาพเรื่องสังข์ทอง และสุวรรณหงส์

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เข้ามามีบทบาทในการบูรณะเสนาสนะในวัดพระสิงห์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๖ – ๒๔๖๙ รวมทั้งดำรงตำแหน่งในฐานะ (รักษาการ) เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ด้วยในระยะหนึ่ง เหตุเนื่องมาจากพลตรี เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๙ (องค์สุดท้าย) พระราชชายา เจ้าดารารัศมี พร้อมด้วยเจ้านาย พญาท้าวแสน คหบดี มีหลวงอนุสารสุนทร เป็นต้น ได้ไปนิมนต์ให้ท่านเป็นประธานในการบูรณะเสนาสนะในวัดพระสิงห์ ขณะที่ท่านกำลังบูรณะวิหารวัดพระเจ้าตนหลวงเมืองพะเยา เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์แล้วก็เดินทางมายังวัดพระสิงห์ในปี ๒๔๖๖ ประชาชนที่ทราบข่าวก็พากันมาช่วยงาน แผ้วถางสถานที่ เตรียมการก่อสร้างวิหารหลวงทันที

คร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย รจนาโดยพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ระบุชัดเจนว่า พลตรี เจ้าแก้วนวรัฐ และพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ไม่ได้เดินทางไปด้วยตัวเอง แต่มอบหมายตัวแทนมากราบอาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระเจ้าตนหลวง ดังนี้

“ก็พอประสบ ทูตาคนใช้
เชียงใหม่แก้วเมืองพิง
*นิมนต์ท่านไธ้ ไป**วัดพระสิงห์***
ด้วยความคระนิง ใคร่คิดร่ำสร้าง
ยังพระวิหาร หลังหลวงใหญ่กว้าง
ขอบัวราณรั่วช้าย
ชื่อแปกลอน เฟือนคลอนชุค้าย
หลุคร่ำเสิ้งไหวคลอน
นิมนต์ท่านพระ ปฏิสังขรณ์
หื้อถาวรเรือง ชะเทืองบ่เส้า
สืบศาสนา โคตมะเจ้า
ให้ยืดยาวนานอย่าแคล้ว
พระไชยา รับขันดอกแล้ว
ยักยาตรแผ้วไคลคลา
ทุติยะ อาสาฬหา
เดือน ๑๐ คลา ๗ ค่ำขึ้นได้
ยามแตรเถิง สู่เที่ยงมาใกล้
จักคลาไคลจากวัด”

พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยลงจากพะเยาโดยใช้เส้นทางเข้ามาลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ ที่ลำปางแวะพักที่วัดพระแก้วดอนเต้า และวัดศรีบุญเรือง ที่ลำพูนแวะพักที่วัดเชียงยัน และที่เชียงใหม่แวะพักที่วัดเกตการามหนึ่งคืน ก่อนที่จะไปวัดพระสิงห์

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุว่า เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานนั่งหนักที่วัดพระสิงห์

แล้ว ก็มีผู้คนชวนกันมาชื่นชมบุญบารมีของท่านวันหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ – ๓๐๐ คนขึ้นไป หรือ ๔๐๐ – ๕๐๐ คนก็มี ที่มีใจเลื่อมใสศรัทธาอ่อนน้อมก็พากันให้ทานรักษาศีล เงินทองที่ถวายท่านวันหนึ่งๆ ได้ไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ – ๓๐๐ รูเปีย (๑๖๐ – ๒๔๐ บาท) ขึ้นไป

จากนั้น พลตรี เจ้าแก้วนวรัฐเป็นประธานพร้อมด้วยหลวงอนุสารสุนทรรวบรวมเงินสร้างกุฏิถวายให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยพำนัก เป็นกุฏิก่อพื้นด้วยอิฐโบกปูนซีเมนต์ ก่อเสา ฝากระดาน และเพดานเป็นที่งดงาม พร้อมถวายเสนาสนะสาดหมอน เครื่องภาชนะใช้สอยพร้อมบริบูรณ์ น่าเสียดายยิ่งที่ปี ๒๕๒๖ กุฏิถูกไฟไหม้ ปัจจุบันได้สร้างกุฏิหลังใหม่สำหรับเจ้าอาวาสทับที่กุฏิหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

นอกจากนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้ขุดบ่อน้ำ และปลูกต้นมะเฟืองหวานข้างบ่อน้ำในเขตสังฆาวาส ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ไม่มีแล้ว

หลวงอนุสารสุนทร ภริยาและบุตร ได้สร้างโรงทาน ศาลาบาตรไว้กับวัดพระสิงห์ด้วย พร้อมถวายเงินใช้จ่ายในการก่อสร้างวิหาร ๑๐,๕๙๕ รูเปีย (๘,๔๗๖ บาท)

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ระบุว่า**ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างพระวิหารหลวงวัดพระสิงห์ทั้งหมดเบ็ดเสร็จ เป็นเงิน ๗๔,๖๖๗ รูเปีย**

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่า**สร้างวิหารวัดพระสิงห์เชียงใหม่ รวมเบ็ดเตล็ดทั้งแท่นแก้ว หอธรรม พระธาตุ และสร้างธรรมเทศน์ จำนวนเงินทั้งสิ้น ๙๒,๖๒๐ รูเปีย** เข้าใจว่ายอดเงินจำนวนนี้รวมค่าสิ่งก่อสร้างเสนาสนะทั้งหมดภายในวัดพระสิงห์

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สั่งให้รื้อวิหารหลังเก่าที่จะพังแล้วลงมาเพื่อสร้างวิหารก่ออิฐถือปูนหลังใหม่ วันหนึ่งท่านได้ปรารภเรื่องค่าใช้จ่ายที่เกรงว่าจะไม่เพียงพอเนื่องจากพระวิหารหลวงมีขนาดใหญ่มาก ท่านจึงได้ตั้งจิตอธิษฐานต่อเบื้องหน้าพระประธานองค์เดิมในวิหาร และบอกแก่เทพยดาฟ้าดินว่าขอให้งานก่อสร้างพระวิหารลุล่วงไปด้วยดีอย่าได้มีอุปสรรค ทันใดนั้นคนงานที่ขุดหลุมเสาเพื่อวางฐานรากวิหารก็พบไหทองคำ ๒ ไห ภายในบรรจุแผ่นทองคำหนัก ๓๐๐ บาท กับเศษสลึง เรื่องนี้เป็นที่เล่าลือกันอย่างกว้างขวางถึงบุญบารมีของท่าน

พ.ศ. ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมด้วยเจ้าผู้ครองนคร ได้ทำบุญฉลองพระวิหารหลวงวัดพระสิงห์ เริ่มงานตั้งแต่วันเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ในช่วงเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พร้อมด้วยพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ได้เสด็จขึ้นมาตรวจราชการแผ่นดินในมณฑลพายัพ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่จัดที่ประทับพลับพลาต้อนรับเสด็จ ณ วัดพระสิงห์ เพื่อให้ทรงทอดพระเนตรงานฉลองด้วย

เมื่อเสร็จจากพระวิหารหลวง ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๙ - ๒๔๗๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะหอธรรมโบราณภายในวัดพระสิงห์ ซึ่งสร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนา และเคยได้รับการบูรณะครั้งหนึ่งในสมัยที่ครูบากัญจนะอรัญวาสีมหาเถรเป็นเจ้าอาวาส

ในระหว่างที่มีการบูรณะหอธรรม ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ตรวจสอบสภาพคัมภีร์ใบลานที่เก็บรักษาในหอ ทำให้เกิดแนวนิดที่จะเขียนคัมภีร์ใบลานขึ้นใหม่เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยมอบหมายให้พระชินะ (ครูบาจีนา) ภิกษุลูกศิษย์ เป็นผู้จัดการรวบรวมจากวัดต่างๆ มาเขียนขึ้นใหม่ ประกอบด้วยธรรมวินัยทั้ง ๔, นิกายทั้ง ๕, อภิธรรม ๗ คัมภีร์, ธรรมบารมี, สุตตสังคหะ, สมันตปาสาทิกา, วิสุทธิมรรค, ธรรมสวนะชาดก, ธรรมโทนา, สัททาทั้ง ๘ และกัมมวาจา เป็นต้น รวมธรรมจำนวน ๒๓๕ มัด ๒,๗๒๖ ผูก (ดูรายละเอียดในเล่มที่ ๑ บทที่ ๒) รวมค่าจ้างช่างเขียน เข้าประกับไม้ปิดทองประดับกระจกเป็นเงิน ๔,๒๓๑ รูเปีย

ทั้งนี้แม้การสร้างวัดพระสิงห์จะเรียบร้อยแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ยังคงพำนักอยู่ที่วัดพระสิงห์ต่อไปอีก ในระหว่างนี้ท่านได้เห็นเจดีย์เก่าเหลือเพียงฐานด้านเหนือพระวิหาร จึงให้รื้อออก พบไหทองแดง ๑ ใบ เปิดดูครอบไหเงินและทองคำ ด้านในบรรจุอัฐิพระญาคำฟู จึงได้อัญเชิญอัฐิมาบรรจุแล้วก่อเจดีย์ครอบไว้

วัดพระสิงห์ถือว่าเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษาอยู่นานถึง ๑๑ ปี (พ.ศ. ๒๔๖๗ - ๒๔๗๘) ดังนั้น

พระวิหารหลวงวัดพระสิงห์ เป็นวิหารขนาดใหญ่มาก หลังคาลดชั้น ๓ ชด

ทางวัดได้ก่อตั้ง “มูลนิธิครูบาศรีวิชัย” ขึ้น มีการจัดกิจกรรมรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยในวันสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับท่านปีละหลายงาน เช่น วันชาตกาล วันมรณภาพ การมอบรางวัล “คนดีศรีวิชัย” เป็นต้น

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดพระสิงห์ประกอบด้วย การสร้างพระวิหารหลวงหลังใหม่แทนที่วิหารหลังเดิมที่ชำรุดทรุดโทรม กุฏิสงฆ์ รวมไปถึงหอเดินจงกรม และหอธรรมที่หลวงอนุสารสุนทรสร้างถวายครูบาเจ้าศรีวิชัย ส่วนการบูรณะเสนาสนะที่มีมาก่อนแล้วคือ หอธรรม พระเจดีย์ เจดีย์ราย อุโบสถ สองสงฆ์ กำแพงวัด วิหารพระพุทธไสยาสน์ ฯลฯ

พระวิหารหลวง เป็นอาคารขนาดใหญ่ ๗ ห้องเสา วางตัวอาคารในแกนตะวันออก-ตะวันตก มีระเบียงมุขด้านหน้าและด้านหลังสำหรับเป็นบันไดขึ้น รวมทั้งมีบันไดขึ้นทางด้านข้างทิศเหนือและใต้อีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นแบบแผนใหม่ ผนังและเสาใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก โครงสร้างหลังคาเป็นแบบขื่อม้าตั่งไทม เครื่องบนใช้ไม้สักล้วน หลังคามุงกระเบื้อง มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์

ลวดลายตกแต่งในกรอบหน้าแหนบ ทำด้วยไม้แกะสลักประดับด้วยลายทองร่องกระจกจีนเป็นพื้นหลัง หน้าแหนบด้านทิศตะวันออกช่องสามเหลี่ยมตอนบนสุดเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑยุดนาค หรือนารายณ์ทรงสุบรรณ ซึ่งเป็นรูปแบบครุฑที่มีสัดส่วนงดงามประณีต

ภาพบน หน้าแหนบรูปพระนารายณ์ทรงสุบรรณ นกยูงท่ามกลางเสือ ๒ ตัว สิงสาราสัตว์ต่างๆ *ภาพล่าง* ทวารบาลรูปเทพนมลายรดน้ำปิดทองรับอิทธิพลจากภาคกลาง

โครงสร้างหลังคาแบบขื่อม้าตั่งไหมผสมกับคอนกรีตขนาดใหญ่ภายในพระวิหารหลวง

เหมือนศิลปกรรมรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นวัดที่พระราชชายา เจ้าดารารัศมีทรงอุปถัมภ์ อีกทั้งต้องสร้างเพื่อใช้เป็นสถานที่ต้อนรับการเสด็จประพาสมณฑลพายัพของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ และพระบรมราชินี ในปี ๒๔๖๙ จึงจำเป็นต้องออกแบบก่อสร้างให้สมพระเกียรติ นำมาซึ่งมีการเชิญ “ขุนวิจารณ์” ข้าหลวงจากกรุงเทพฯ ที่เข้ามาช่วยราชการเมืองเชียงใหม่ในสมัยพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐมาให้คำแนะนำด้านรูปแบบศิลปะรัตนโกสินทร์ในระหว่างการก่อสร้าง

หน้าแหนบด้านหลังหรือทิศตะวันตก เป็นลวดลายเทพนม ซึ่งเป็นตัวแทนของท้าวจัตุโลกบาลทั้งสี่ ประทับนั่งบนฐานดอกบัว สวมเครื่องประดับศีรษะเป็นแบบชฎาหรือมงกุฎมีกรรเจียกจอนแบบภาคกลาง ผิดกับเทพนมแบบล้านนาที่ประดับศีรษะรูปกรวยแหลม และดอกบัวที่รองรับตัวเทวดาจะเป็นกลีบบัวที่ต่อเชื่อมจากร่างกายท่อนบน ไม่มีแท่นฐานแยกออกมาเป็นเอกเทศแบบเทพนมชิ้นนี้

ลวดลายบนหน้าแหนบทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พบรูปสัตว์ชนิดต่างๆ ทั้งรูปเสือ สัญลักษณ์ปีนักษัตร นกยูง สิงห์ กวาง กิเลน นกกระเรียน แทรกปนอยู่กับลายกระหนกเครือเถา หรือลายดอกพุดตานใบเทศ

ซุ้มประตูหน้าต่างทำเป็นซุ้มสามเหลี่ยมซ้อน ๒ ชั้น ป้านลมเป็นรูปพญานาค เหนือซุ้มประตูทำเป็นยอดมงกุฎซ้อนกัน ๓ ชั้น ตอนบนขึ้นไปเป็นรัศมีภายในกรอบซุ้มสามเหลี่ยม เป็นปูนปั้นปิดทองลายแจกันประดับดอกบัว ๕ ดอก เหนือดอกบัวเป็นรูปคล้ายตาลปัตรใบลาน และมีนก ๑ คู่ ด้านข้างแจกัน

ค้ำยันหรือคันทวยรองรับชั้นหลังคา ทำเป็นท้าวแขนรูปนาคแบบโปร่ง เป็นอิทธิพลจากศิลปะรัตนโกสินทร์ ไม่ใช่แผ่นสามเหลี่ยมทึบแบบนาคทันต์ที่นิยมในศิลปกรรมล้านนา ซึ่งนาคทันต์แบบนี้พบที่หอธรรมหลังใหม่ บานประตู บานหน้าต่าง เขียนลายรูปทวารบาลยืนถือพระขรรค์ เขียนด้วยลวดลายแบบรดน้ำปิดทอง

ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ อาทิพระประธานขนาดใหญ่ที่นิยมเรียกว่าหลวงพ่อโต

ประตูช่องกลางทำยอดซุ้มแบบพิเศษคือมียอดมงกุฎ

ธรรมาสน์ขนาดสูงภายในพระวิหารหลวง สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

หอธรรมสมัยล้านนาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ ชั้นบนเป็นเครื่องไม้ประดับผนังด้วยกระจก

หอธรรมครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างถวายโดยหลวงอนุสารสุนทรและภริยา

ภาพซ้าย กู่ลายทรงปราสาท ๕ ยอด ท้ายวิหารลายคำ *ภาพขวา* ภายในกู่มีพระพุทธรูป ๑ องค์

กุฏิหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดพระสิงห์ ปัจจุบันรื้อแล้วสร้างหลังใหม่

ภาพซ้าย พระเจดีย์ทรงกลมเหมือนพระธาตุหริภุญไชย *ภาพขวา* มีช้างล้อม ๔ ทิศ เป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สร้างสมัยพระญาธัมมลังกา ถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยอธิษฐานจิตในช่วงที่ปัจจัยค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างพระวิหารเริ่มเหลือน้อย ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มานั่งเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานเบื้องหน้าหลวงพ่อโตองค์นี้

พ.ศ. ๒๕๒๕ สภาพของวิหารหลวงได้ทรุดโทรมเป็นอันมาก ทางวัดได้บูรณะปรับเปลี่ยนวัสดุมุงหลังคากับเครื่องช่อฟ้าใบระกาหางหงส์แต่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมเมื่อครั้งครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ รัชกาลที่ ๑๐ (ครั้งดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร) ได้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงยกช่อฟ้าพระวิหาร ในวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๒๙

หอธรรมโบราณ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระวิหาร สร้างตั้งแต่สมัยล้านนา เป็นอาคาร ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นเครื่องไม้ ที่ผนังด้านนอกทำเป็นรูปดอกไม้ทิพย์ร่วง ประดับในช่องพื้นสีแดงทำด้วยกระจกแก้ว ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ตกแต่งโดยรอบด้วยรูปเทวดายืนประนมกร หรือยืนถือดอกบัว แต่งกายละม้ายเทวดาปูนปั้นที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) สลับกับรูปหม้อดอก (หม้อปูรณฆฏะ) และรูปสัตว์หิมพานต์ในกรอบช่องกระจกหรือช่องลูกฟัก มีบันไดขึ้นทางทิศตะวันออก ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เสริมความแข็งแรงของอาคาร แต่มิได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบ

พระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังล้านนาแบบพระธาตุหริภุญไชย ที่ฐานมีช้างล้อม ๔ ทิศ

ภาพถ่ายเก่าปี ๒๕๔๘ ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยปลูกต้นมะเฟืองหวาน

ที่ลานพระธาตุมีพระเจดีย์รายหลายพระองค์ *ภาพซ้าย* เจดีย์ทรงระฆังล้านนาสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* เจดีย์ทรงปราสาทยอด

ทิศละ ๑ เชือก นอกจากนี้ยังมีหมู่เจดีย์รายอีกหลายองค์ ทั้งเจดีย์ทรงระฆัง ทรงมณฑปปราสาทที่มีซุ้มจระนำ

พระอุโบสถสองสงฆ์ สร้างสมัยพระญาธัมมลังกา ใน พ.ศ. ๒๓๔๘ เป็นอีกหลังหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยดำเนินการบูรณะ พบอัตลักษณ์ที่โครงสร้างเพดานดาดคอนกรีตเสริมเหล็ก และนาคทันต์หล่อซีเมนต์รูปหนุมานหาวเป็นดาวเป็นเดือน

หอธรรมหลังใหม่ หรือหอธรรมครูบาเจ้าศรีวิชัย ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระเจดีย์ สร้างเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๖๕ เพื่อเก็บรวบรวมคัมภีร์ใบลานพื้นเมือง ผู้บริจาคทรัพย์สร้างคือหลวงอนุสารสุนทรและภริยา เป็นอาคารสองชั้นมีบันไดขึ้นด้านหน้า ตกแต่งหน้าบันด้วยไม้แกะสลักพื้นหลังกระจกจีน หอธรรมนี้ได้รับการบูรณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ ในสมัยพระธรรมสิทธาจารย์ (หนู ถาวโร) เป็นเจ้าอาวาส

หอเดินจงกรม เป็นอาคารชั้นเดียวเปิดใต้ถุนโล่งชั้นล่าง เป็นผลงานอีกชิ้นที่สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีการจัดสร้างอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่หน้าพระวิหารหลวง บริเวณวงเวียนจุดกลับรถในตำแหน่งที่โดดเด่น และมีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยในพระวิหารหลวง

โครงสร้างขื่อม้าตั่งไหมผสมกับโครงสร้างคานคอนกรีตขนาดใหญ่ในอุโบสถสองสงฆ์ สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการทำรูปค้ำยันในแผ่นสามเหลี่ยม หล่อแม่พิมพ์สำเร็จรูป หนุมานหาวเป็นคาวเป็นเดือน

ภาพซ้าย **หอเดินจงกรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* หน้าแหนบตกแต่งลวดลายไม้แกะสลักบนกระจกจีน**

วัดพระบาทห้วยอี่ลิง

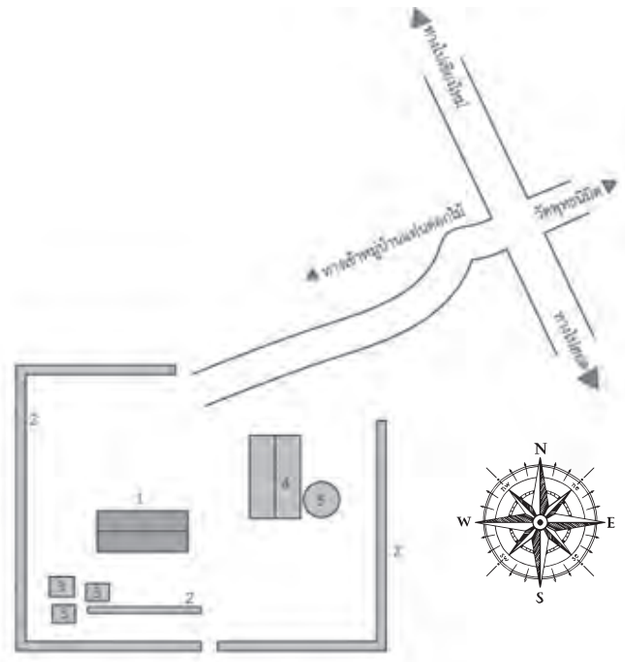

1 วิหารพระพุทธบาท
2 แนวกำแพงหินก่อล้อมหลายชั้น
3 กู่อัฐิ
4 ศาลาอเนกประสงค์
5 ถังน้ำใหญ่ (บ่อน้ำ)

เจ้าอาวาส

พระครูอินทญาณรังษี (บุญมา ปญฺญาวโร) พ.ศ. ๒๕๑๓ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) เป็นผู้ดูแลพระบาทห้วยอี่ลิง ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอจอมทองด้วย

โทรศัพท์ ๐๘๓-๓๒๔๒๐๔๘

สถานที่ตั้ง

บ้านแท่นดอกไม้ ถนนเชียงใหม่-ฮอด หมู่ที่ ๖ ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๖๐

ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๘ มุ่งหน้าสู่อำเภอจอมทอง ผ่านวัดพระธาตุศรีจอมทอง ประมาณ ๘.๒๕ กิโลเมตร เลยดอยโมคคัลลานะ ข้ามสะพานห้วยอี่ลิงมา จะพบว่าด้านขวา (ทิศตะวันตก) มีป้ายบอกว่า “บ้านแท่นดอกไม้” ทางเข้ามีบ่อน้ำ ผ่านเขตหมู่บ้านชุมชนขึ้นดอยไปตามถนนประมาณ ๘๐๐ เมตร จะพบวัดพระบาทห้วยอี่ลิง อยู่บนเนินเขาขนาดย่อม

ปัจจุบันพระบาทห้วยอี่ลิง เป็นปูชนียสถานที่อยู่ในความดูแลของวัดพุทธนิมิตร ซึ่งอยู่ด้านซ้ายมือ (ทิศตะวันออกทางไปแม่น้ำปิง) ของถนนเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๘

พิกัด ๑๘.๓๕๖๘๙๗, ๙๘.๖๗๓๒๗๓

ความสำคัญของวัด

พระบาทห้วยอี่ลิงสร้างขึ้นบนดอยทางทิศตะวันตก เนื่องจากทางทิศเหนือมีลำห้วยอี่ลิง (สมัยก่อนเป็นป่ามีลิงค่างค่อนข้างชุกชุม) คนในพื้นที่จึงเรียกว่าพระบาทห้วยอี่ลิง ตามชื่อบ้านนามเมือง

พ.ศ. ๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาโดยเรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อไปบูรณะพระธาตุดอยเกิ้ง ที่อำเภอดอยเต่า (สมัยก่อนสังกัดอำเภอฮอด) ท่านนั่งเรือข้ามน้ำปิงจากฝั่งลำพูนที่บ้านน้ำดิบไปยังฝั่งเชียงใหม่ที่บ้านดอยหล่อ พักที่พระธาตุดอยน้อย (จุลคีรีบรรพต) แล้วมาทำบุญที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง จากนั้นผ่านมาแถวบ้านสบเตี๊ยะ ชาวบ้านได้นิมนต์ให้ท่านขึ้นไปดู

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เห็นรอยพระบาท ท่านทราบโดยญาณว่า *"เป็นรอยพระบาทเบื้องขวาของพระโคตมพุทธเจ้า คล้ายกับพระพุทธองค์ทรงประทับรอยพระพุทธบาทในท่ายืนบิณฑบาต ลักษณะเหมือนเดินจงกรมแล้วพระหัตถ์ทรงถือบาตร"* จึงดำริที่จะสร้างวิหารหลังหนึ่งครอบ พร้อมกับได้ก่อกำแพงหินล้อมเขตพุทธารามถึง ๒ ชั้น ซึ่งอาณาบริเวณรายรอบพระพุทธบาท เต็มไปด้วยกู่อัฐิบรรพบุรุษของคนในพื้นที่ ในลักษณะเอาหินมากองวางทับกัน คล้ายวัฒนธรรมของชาวลัวะโบราณ

มีหลักฐานยืนยันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระวิหารครอบรอยพระพุทธบาทที่ห้วยอี่ลิงจริงสองหลักฐาน

หลักฐานชิ้นแรกคือ จากคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้ร้อยเรียงว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จจากการทำบุญที่วัดพระธาตุศรีจอมทองแล้ว

*"ท่านทานเสร็จแล้ว คลาดแคล้วเถิงถอง ล่องลงไป **อี่ลิงบ้านห้วย ๒๕๐ ทานพระบาท**ด้วย พักนอนคืนหนึ่งเล้า รัตติยา รุ่งขึ้นยามเช้า เรือล่องเต้าลงไปตามร่องน้ำ แม่พิงคำใส ไปพักนอน พระบาทแก้วเข้า"*

คำคร่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ร่วมบุญสร้างพระวิหารครอบรอยพระบาทจำนวน ๒๕๐ รูเปีย พักจำวัดแค่คืนเดียว จากนั้นเดินทางต่อไปยังวัดพระบาทแก้วเข้า อำเภอฮอด เพื่อจะกลับไปสร้างวัดพระธาตุดอยเกิ้งต่อให้เสร็จ แต่มิได้หมายความว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เวลาสร้างวิหารพระบาทห้วยอี่ลิงเสร็จภายในหนึ่งวัน ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยส่วนใหญ่จะเป็นการมาสำรวจคัดกรองแหล่งเนื้อบุญด้วยการนั่งกัมมัฏฐานในเบื้องแรกก่อน เพื่อพิจารณาเตรียมการในรายละเอียดเรื่องวัสดุค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง รูปแบบสถาปัตยกรรม เข้าใจว่าในระหว่างที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุดอยเกิ้งอยู่นานหลายเดือนนั้น ท่านได้ย้อนขึ้นมาสร้างเสนาสนะในกลุ่มฮอด (ดอยเต่า) -จอมทองแบบขึ้นๆ ล่องๆ อยู่หลายครั้ง ดังนั้น วัดพระบาทห้วยอี่ลิง วัดพระบาทแก้วเข้า และวัดพระธาตุเจดีย์น้อย (ที่อำเภอฮอด คนละแห่งกับพระธาตุดอยน้อย-จุลคีรีบรรพตที่อำเภอดอยหล่อ) จึงมีระยะเวลาก่อสร้างร่วมสมัยกันกับพระธาตุดอยเกิ้ง

หลักฐานประการที่สอง คือ**จารึกบนแผ่นไม้** ซึ่งเจ้าอาวาสวัดพุทธนิมิตรกล่าวว่า ได้มาจากภายในวิหารพระบาทห้วยอี่ลิง แต่เกรงจักสูญหาย จึงได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่กุฏิวัดพุทธนิมิตร เขียนเป็นตัวอักษรธัมม์ล้านนา ถอดความได้ดังนี้

"ครูบาเจ้าสีวิไชยชนะ วัดจอมสะหลีทรายมูล บ้านปาง สวาฏุเจ้ามีศรัทธามาสร้างวิหารพระพุทธบาท ปี พ.ศ. ๒๔๖๕"

หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวิหารพระบาทห้วยอี่ลิงแล้ว ได้มอบหมายให้พระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงคอยเฝ้าดูแล ชาวบ้านได้ขึ้นไปทำบุญปฏิบัติธรรมบนดอยแห่งนี้อยู่ช่วงเวลาหนึ่ง และเรียกสถานที่ดังกล่าวว่า "วัดพระบาท" ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันของชุมชน

จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ มีพระธุดงค์รูปหนึ่งมาจากบ้านสบเตี๊ยะ (ไม่ได้ระบุว่าเป็นพระลูกศิษย์สายตรงของครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่) ท่านได้ขึ้นไปจำพรรษาที่วัดพระบาท เห็นว่าคนเฒ่าคนแก่เดินทางขึ้นไปประกอบศาสนพิธีบนดอยค่อนข้างลำบาก จึงตัดสินใจสร้างวัดใหม่อีกแห่งหนึ่งที่อยู่ข้างล่างคือสถานที่ตั้งวัดพุทธนิมิตรในปัจจุบัน ต่อมาพระธุดงค์รูปนี้ได้สมณศักดิ์เป็น "พระครูอินทญาณรังษี" (หรือนามเดิมครูบาอินตา)

ที่มาของคำว่า "พุทธนิมิตร" (อันที่จริงหากเขียนให้ถูกต้องตามพจนานุกรม ควรเขียนว่า "นิมิต" แต่ว่าทางวัดใช้ "นิมิตร" อันเป็นนามเฉพาะของวัด) เกิดจากการที่พระครูอินทญาณรังษีได้จำลองขนาดและรูปแบบของรอยพระบาทด้านขวาของพระบาทห้วยอี่ลิงบนดอย มาเป็นต้นแบบในการสร้างพระพุทธรูปประธานภายในพระวิหารหลวง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง เสมือนนิมิตว่าจากรอยพระบาทนั้นพระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาให้ชาวบ้านได้เห็นพระวรกายแบบเต็มพระองค์

จวบปัจจุบันคนในพื้นที่ยังคงเรียกพระบาทห้วยอี่ลิงเดิมว่า "วัดห้วยอี่ลิงบน" และเรียกวัดพุทธนิมิตรว่า "วัดห้วยอี่ลิงลุ่ม" หลังจากที่ได้ย้ายวัดพระบาทลงมาอยู่ข้างล่างแล้ว วัดพุทธนิมิตรได้สร้างเสนาสนะ

กำแพงหิน ๒ ชั้น ล้อมรอบวิหารพระบาทห้วยอี่ลิง มีความสมบูรณ์มากกว่าที่อื่นๆ

วิหารพระบาทห้วยอี่ลิง มีหัวพญานาคเฝ้าวิหาร เป็นของเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

อื่นๆ เพิ่มเติมต่อมา ได้แก่ พระธาตุ พระอุโบสถ ศาลา โรงเรียนวัดพุทธนิมิตรวิทยา สังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เปิดสอนทั้งปริยัติและสามัญ ระดับชั้น ม.๑ ถึง ม.๓ ผู้อำนวยการโรงเรียนมาจากวัดสบเตี๊ยะ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยขึ้นไปสร้างวิหารพระบาทห้วยอี่ลิงนั้น รอยพระพุทธบาทเป็นแผ่นหินตั้งอยู่กลางป่ายังไม่มีหมู่บ้าน ชาวบ้านนำเอาอิฐมาก่อเป็นซุ้มโขงเตี้ยๆ ครอบไว้ ทุกวันเพ็ญเดือน ๘ เหนือ ชาวบ้านจะขึ้นมาสรงน้ำพระพุทธบาท

วิหารพระบาทห้วยอี่ลิงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างนั้นมีขนาดเล็กเตี้ยกว่าหลังปัจจุบัน หน้าแหนบเคยเป็นไม้แกะสลักรูปราหูอมจันทร์ (หน้ากาล) ภายในโบกปูนยกขอบล้อมพระพุทธบาท และสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นระบายสีสามองค์ประดิษฐานบนแท่นเรียบๆ

รายรอบวิหาร ก่อเป็นกำแพงหินถึง ๒ ชั้น ซึ่งยังเห็นเป็นแนวสมบูรณ์มากกว่าโบราณสถานแหล่งอื่นๆ โดยเจ้าอาวาสวัดพุทธนิมิตรรูปปัจจุบันเล่าว่าโยมแม่ของท่านสมัยเป็นสาว ทันได้ช่วยสร้างวิหารพระบาทห้วยอี่ลิง เคยตักน้ำหาบขึ้นดอยเอามาส่งให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้ในการก่อสร้าง และเคยช่วยขนหินมาก่อกำแพง แต่กำแพงหินส่วนใหญ่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะให้ลูกศิษย์ชาวกะเหรี่ยงผู้ติดตามมาจากวัดบ้านปางเป็นผู้ก่อเพราะมีความสันทัดอยู่ก่อนแล้ว

พระพุทธรูป ๓ องค์ปูนปั้นผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย บูรณะใหม่ด้วยการปิดทองคำเปลว

วิหารพระบาทห้วยอี่ลิงมีการบูรณะสองครั้ง ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๑๐ ในสมัยพระครูอินทญาณรังษี (อินตา) เจ้าอาวาสรูปแรก โดยเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาจากกระเบื้องดินขอเป็นกระเบื้องมอญ ในครั้งแรกนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรมาก

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๔ ในยุคของเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พระครูอินทญาณรังษี (บุญมา) เห็นว่าเดิมรอยพระพุทธบาทบนแผ่นหินมีแค่การโบกปูนล้อมรอบ จึงเกรงว่าผู้คนที่เข้าไปสักการะจะเผลอเหยียบย่ำ จึงได้ทำที่กั้นมีการทำปูนปั้นระบายสีประดับ

ส่วนโครงสร้างวิหารเดิมจะมีขนาดเตี้ย จึงได้ขยายยกให้สูงโปร่ง แต่โครงสร้างเครื่องไม้ตอนบนเพดานยังใช้ของเก่า ได้มีการเปลี่ยนจากกระเบื้องมอญมาเป็นกระเบื้องสมัยใหม่ดังที่เห็นในปัจจุบัน ผนังวิหารหลังเดิมมีการเจาะช่องหน้าต่างแต่ขนาดเล็ก ต่อมา

ภาพซ้าย ป้ายบรรยายว่าวิหารพระบาทสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยติดอยู่เหนือบานประตู *ภาพขวา* ปูนปั้นรูปเสือที่ผนัง

ขยายให้ใหญ่ขึ้น หน้าแหนบของเดิมเป็นไม้แกะสลักชำรุดเสื่อมสภาพหมดแล้ว จึงเปลี่ยนมาใช้วัสดุปูนปั้นแต่ยังคงใช้ลายรูปราหูเหมือนเดิม มีการเพิ่มระเบียงสามารถเดินได้รอบ ให้ศรัทธาที่มาร่วมงานได้พำนักอาศัยร่มเงา

ที่ผนังด้านนอกมีปูนปั้นเป็นรูปเสือ นักษัตรปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัยและยังเป็นปีเกิดของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อนผู้มาบูรณะครั้งแรกอีกด้วย คู่กับอีกด้านหนึ่งเป็นรูปกระต่าย ปีเกิดเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

พระพุทธรูปทั้งสามองค์ภายในวิหารเนื้อปูนยุ่ยลอก จึงทาสีทองทับแล้วปิดทองคำเปลว เดิมแท่นพระพุทธรูปทั้งสามองค์เป็นแท่นปูนตกแต่งฐานด้วยลวดลายกลีบบัวคล้ายลายสับปะรดคว่ำ-หงายหมดทั้งสามองค์ ซึ่งลายสับปะรด เป็นหนึ่งในลวดลายยอดนิยมที่มักปรากฏตามหน้าแหนบในวิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างหลายหลัง ต่อมาองค์กลางและองค์ซ้ายยังรักษาลวดลายเดิมไว้ได้ แต่องค์ขวาสุดลวดลายลบเลือนจึงปั้นลายใหม่ไม่เหมือนเดิม

ปกติวิหารหลังนี้ปิด จะเปิดให้ญาติโยมขึ้นมากราบหรือสรงน้ำพระพุทธบาทได้เฉพาะในวันวิสาขบูชา (แปดเป็ง) ปีละ ๑ ครั้งเท่านั้น โดยชาวบ้านจะนำตุงมาทานถวาย

มีศาลาอีกหลังตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหารพระพุทธบาท หันหน้าไปทางทิศใต้ สร้างในสมัยอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ถอดแบบมาจากศาลาที่ท่านพบเห็นหลังกลับจากการจาริกแสวงบุญที่เมืองตะโก้ง (ย่างกุ้ง) ประเทศพม่า

ภาพบน ลายฐานพระพุทธรูปของเดิมลายสับปะรด *ภาพล่าง* ฐานใหม่เปลี่ยนลาย มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยแกะไม้

รอยพระพุทธบาท เป็นแผ่นหินปิดทองคำเปลว ตกแต่งขอบด้วยปูนปั้นปิดทอง มีรั้วกั้น

มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ทำจากไม้แกะสลักชาวบ้านละแวกนี้นำมาถวาย

นอกจากนี้ ยังมีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยประดิษฐานทั้งในวิหารพุทธนิมิตร และที่ด้านนอกซุ้มใต้ต้นโพธิ์เป็นฝีมือช่างพื้นเมือง

วัดพันหลัง

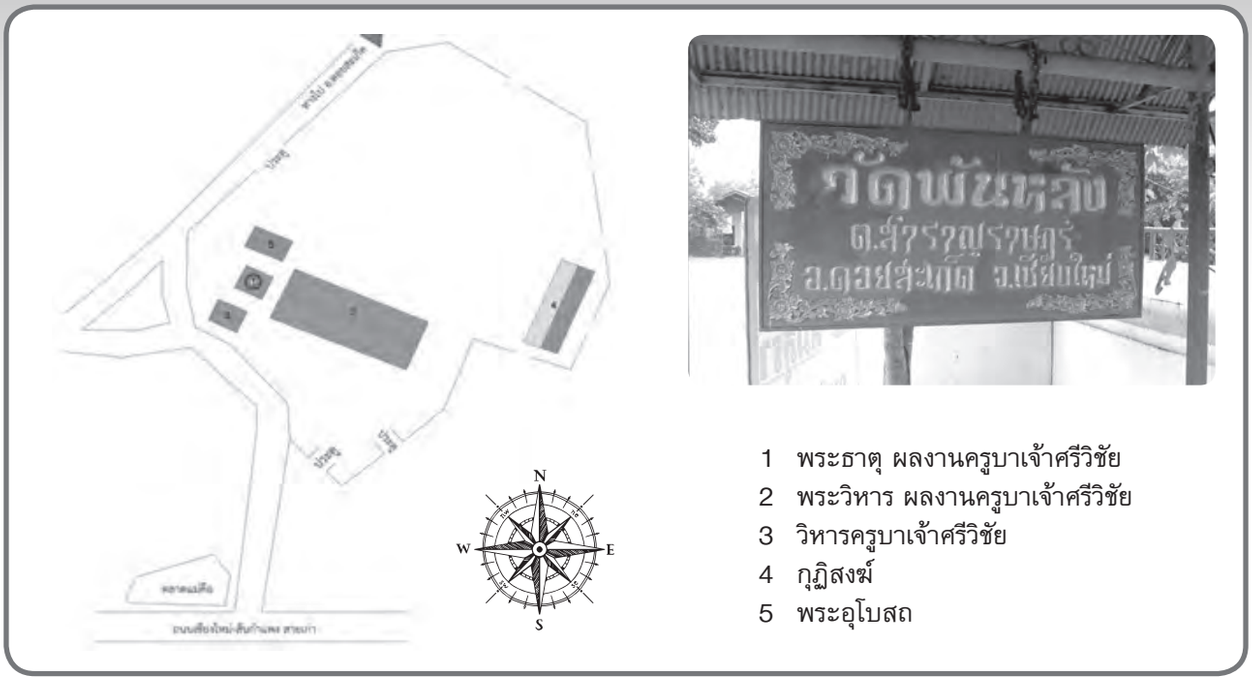

1 พระธาตุ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 กุฏิสงฆ์
5 พระอุโบสถ

เจ้าอาวาส

พระครูสุนทรพัฒนาภิรัต (จรัญ สุเมโธ) พ.ศ. ๒๕๓๕ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๔๔๗๕๖๖๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๓ หมู่ที่ ๔ ตำบลสำราญราษฎร์ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๒๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่ ตามถนนเชียงใหม่ – สันกำแพง เลี้ยวซ้ายเข้าถนนชนบทบริเวณป้อมตำรวจแม่คือ สถานีตำรวจภูธรดอยสะเก็ด ตรงไปตามทาง วัดพันหลังจะอยู่ทางขวามือ

พิกัด ๑๘.๘๐๔๔๕๖, ๙๙.๑๐๑๐๖๐

ความสำคัญของวัด

ประวัติวัดพันหลังตามที่มีผู้กล่าวกัน มักระบุว่าเป็นวัดลำดับหลังที่หนึ่งพัน (๑,๐๐๐) พอดี ในบรรดาผลงานวัดทั้งหมดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างหรือบูรณะ แต่จากคำอธิบายของคณะสงฆ์วัดพันหลัง กล่าวว่าในความเป็นจริงไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น คำว่า “พันหลัง” มาจากความเชื่อที่ว่าพระธาตุองค์นี้เป็นหนึ่งในเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ (หรือหลัง) ที่พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้สร้างเท่ากับจำนวนพระไตรปิฎก ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ คือเป็นหนึ่งในหลายพันหลังที่บรรจุพระธาตุ ทำให้มีการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเดิมจาก “บ้านร้องห้า” มาเป็น “บ้านพันหลัง” อันเป็นการตั้งตามชื่อวัด

ประวัติการก่อสร้างวัดในอดีตเริ่มขึ้นเมื่อไหร่ไม่ปรากฏ ทราบกันแต่ว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานก่อสร้างวิหารวัดพระนอนแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากบ้านพันหลังเท่าใดนัก ในช่วงใกล้จะสร้างเสร็จและเตรียมพิธีฉลองสมโภช ครูบาแปง สุนุนโท ขณะนั้นเป็นเจ้าอาวาสวัดพันหลัง พร้อมด้วยคณะศรัทธาวัดพันหลังกอปรด้วย ขุนผดุงแดนป่าสัก กับพ่อหมอใจ๋ เป็น

ผู้นำ พากันเดินทางไปนิมนต์และรับครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจากวัดพระนอนแม่ปูคาให้มาเป็นประธานในการบูรณะวัดพันหลัง

มีเรื่องเล่าว่าเดิมนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความประสงค์จะเดินด้วยตนเอง แต่คณะศรัทธาขอให้ท่านนั่งเสลี่ยงคานหาม เพราะปรารถนาจะได้บุญ ท่านจึงขึ้นนั่งเสลี่ยงให้ชาวบ้านหามมา บางช่วงท่านบอกว่าให้คณะเดินทางล่วงหน้าไปก่อน เพราะมีธุระที่ต้องแวะจัดการระหว่างแรมทาง ปรากฏว่าเมื่อคณะชาวบ้านเดินทางมาถึงวัดพันหลัง กลับพบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มานั่งรอที่วัดอยู่ก่อนแล้ว จุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งหนักเป็นประธานในการก่อสร้างวัดคือจุดที่มีเพิงมุงหญ้าคาสร้างขึ้นชั่วคราวทางด้านทิศตะวันออกของวัด

ที่วัดพันหลังครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะพระธาตุ ๑ องค์ และสร้างวิหารขึ้นหลังหนึ่งด้วย เดิมวัดพันหลังมีวิหารไม้หลังเก่าเป็นวิหารขนาดเล็กกว่าหลังปัจจุบัน พระประสิทธิ์ ภทฺทญาโณ รองเจ้าอาวาสวัดพันหลังอธิบายว่า มีลักษณะเป็นวิหารไม้ ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด ๕ ห้อง ห้องสุดท้ายเป็นที่ประดิษฐานพระประธาน ผนังด้านหน้ามีประตูทางเข้าช่องเดียว มีบันไดทางขึ้น ๒ ข้าง ตัวบันไดก่ออิฐฉาบปูน ผนังด้านทิศเหนือ มีประตูทางเข้า ๑ ช่องตอนกลาง มีหน้าต่างสี่เหลี่ยมช่องเล็กๆ เมื่อรื้อวิหารไม้หลังเก่าลงแล้วได้มีการนำโครงเครื่องไม้ด้านบนในส่วนหลังคา ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ไปถวายให้แก่วัดสันโป่ง ตำบลสำราญราษฎร์ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

วิหารด้านข้าง โครงสร้างเดิมทุกประการ เปลี่ยนแค่เครื่องมุงหลังคา และลวดลายตกแต่ง

ภาพถ่ายเก่าวัดพันหลังก่อนบูรณะ อุโบสถ วิหาร เจดีย์ก่อนทาสีทอง เคยคิดกระจกสีแวววาว

พระเจดีย์ทรงแปลกคล้ายศิลปะกลุ่มลื้อ-ยอง ผลงานการสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกันใช้สร้างวิหารต่อ แต่ปัจจุบันวิหารวัดสันโป่งก็รื้อโครงไม้เดิมออกและสร้างหลังใหม่แล้วเช่นกัน

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระวิหารที่วัดพันหลังจากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่า**สิ้นเงินไป ๗,๖๕๗ รูเปีย ๖๘ สตางค์**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพันหลังแบ่งเป็นพระเจดีย์และพระวิหาร อุปกรณ์วัสดุก่อสร้างจัดส่งลำเลียงมาโดยเถ้าแก่โหงว

พระวิหารด้านหน้าโครงสร้างดั้งเดิม แต่เปลี่ยนแผงหน้าแหนบและเสาเหลี่ยมเป็นเสากลม

หน้าแหนบชั้นในเหนือกรอบซุ้มประตูรูปเสือ ตกแต่งรูปหอรมาน ๒ ตัว มีเทพนมอยู่กลาง

พระเจดีย์ เป็นทรงระฆังที่ไม่มีองค์บัลลังก์และเสาหานอยู่ตอนบน ตามรูปแบบศิลปะของกลุ่มไต-ม่าน กล่าวคือเหนือองค์ระฆังที่ตกแต่งลวดลายกระจังหัวคว่ำเรียงรายคล้ายกรอบสามเหลี่ยมรอบคอระฆังนั้น ตอนบนต่อขึ้นไปเป็นปล้องไฉน ๕ ชั้น ตามด้วยบัวกลุ่มและปลียอดเลย ส่วนฐานที่รองรับบัวปากระฆังทรงผายเป็นฐานเขียงกลมซ้อนกัน ๓ ชั้น ไม่มีส่วนฐานบัวมาลัยเถาสูงซ้อนกัน ๓ ชั้นตามอย่างที่ปรากฏ

ซุ้มประตูทางเข้าพระวิหาร ทำรูปปั้นเสือในกรอบสามเหลี่ยม คู่กับลายกระหนกซ่อหางโต

วิหารด้านหลังตกแต่งหน้าแหนบด้วยไม้แกะสลักประดับกระจก ยังเป็นฝีมือเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในเจดีย์ที่นิยมสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ถัดลงมาเป็นฐานย่อเก็จ หรืออาจเรียกองค์เรือนธาตุ มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งทั้ง ๔ ทิศ

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ จัดขึ้นในช่วงเดือน ๘ เป็ง

พระประสิทธิ์ ภทฺทญาโณ รองเจ้าอาวาส อธิบายถึงพระเจดีย์ว่าเป็นลักษณะดั้งเดิม มีมาตั้งแต่สมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ทางวัดพันหลังไม่เคยมีการปรับเปลี่ยนแก้ไขแต่อย่างใด ดังนั้นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ต่างออกไปจากมาตรฐานกลางของครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นนี้ จึงน่าจะเกิดจากการผสมผสานงานของฝีมือช่างในพื้นถิ่นที่อาจเป็นชาวไทใหญ่หรือไทลื้อ ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับช่างที่สร้างเจดีย์วัดพระนอนแม่ปูคา หรืออาจเป็นการบูรณะตามเค้าโครงดั้งเดิมของพระเจดีย์ที่มีทรวดทรงเช่นนี้มาก่อนแล้ว

ในส่วนของพระวิหารนั้น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกหน้าพระเจดีย์ ถือว่ามีขนาดค่อนข้างใหญ่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยขยายให้กว้างขึ้นกว่าวิหารไม้หลังเดิมกลายเป็นวิหาร ๖ ห้อง รวมโถงด้านหน้า มีประตูทางเข้าทิศตะวันออก ๓ ช่อง และอีก ๑ ช่องเป็นประตูทางด้านทิศเหนือ หลังคาซ้อนกัน ๒ ชั้น เรียงกัน ๒ ตับ เสาที่ครูบาสร้างทั้งภายในและภายนอกเคยเป็นเสาสี่เหลี่ยม

ต่อมาวิหารหลังนี้ได้รับการบูรณะใหม่อีก ๒ ครั้งใหญ่ คือปี ๒๕๑๕ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงหน้าบันแผ่นใหม่ด้วยการใช้กระจกสีตกแต่งเป็นรูปช้างเอราวัณสามเศียร และรูปธรรมจักรในซุ้มโค้งรับไว้ด้วยฐานบัว มีจารึกระบุปี ศักราช ๒๕๑๕

ภายในวิหาร ยังรักษาเค้าโครงดั้งเดิมของเครื่องรับน้ำหนักพวกขื่อคานไว้ เปลี่ยนแค่เสา

และครั้งที่ ๒ คือครั้งหลังสุดราว พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๔๐ หลังจากที่พระครูสุนทรพัฒนาภิรัตได้เป็นเจ้าอาวาส ได้เปลี่ยนเสาทั้งหมดจากเสาสี่เหลี่ยมเป็นเสากลม เดิมพื้นผิวเสาเรียบเกลี้ยง มีการทำพิมพ์ปูนหล่อลายดอกพุ่มข้าวบิณฑ์มาประดับโดยรอบ มีการเปลี่ยนวัสดุกระเบื้องมุงหลังคา ในส่วนของแท่นแก้วและพระประธานยังเป็นของเดิมแต่ทาสีใหม่ การบูรณะครั้งนี้ได้เก็บโครงสร้างผนังเดิมหลายส่วนไว้ จึงทำให้ยังคงเห็นปูนปั้นระบายสีรูปเสือติดอยู่เหนือซุ้มประตูทางเข้า อันเป็นสัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย และอีกซุ้มเป็นรูปแพะนักษัตรปีเกิดของครูบาแปง สุนฺนโท เจ้าอาวาสรูปแรก กล่าวกันว่าเมื่อสร้างวิหารเสร็จราวปี ๒๔๗๔ - ๒๔๗๕ หลังจากที่จัดงานปอยฉลองพระเจดีย์และวิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างได้ไม่นาน ครูบาแปง สุนฺนโท ก็ถึงแก่มรณภาพ

มีเรื่องเล่ากันว่า **ในระหว่างที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารที่วัดพันหลังนั้น ขณะที่ท่านปลงผมทุกวันโกนได้มีชาวบ้านเก็บเอาเกศาของท่านนำมาผสมกับมวลสารต่างๆ อัดใส่พิมพ์รูปพระรอด และพระคง กลายเป็น “พระพิมพ์เกศาครูบาเจ้าศรีวิชัยรุ่นแรกๆ”** บางท่านกล่าวกันว่า พระผงเกศาเหล่านั้นได้นำเข้าพิธีสวด โดยมีครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานสวด เมื่อมีการวางศิลาฤกษ์พระวิหาร ก็ได้นำพระเกศาบรรจุไว้ในใต้ฐานพระวิหารวัดพันหลังสืบมา และบางส่วนได้แจกจ่ายให้กับผู้มาช่วยงาน

ในช่วงที่พระครูสุนทรพัฒนาภิรัตบูรณะพระวิหารครั้งล่าสุด ได้มีการขอเกศาของพระครูภาวนาสมณวัตร วิ. (พระครูปลัดประจาก สิริวณฺโณ) ผู้นำการสอนวิปัสสนา จากศูนย์ปฏิบัติธรรมตาณัง เลณัง เฉลิมราช ๖๐ ปี ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ เกิดที่บ้านพันหลัง เคยจำพรรษาอยู่ที่วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ แต่ปัจจุบันประจำอยู่ที่วัดปรินายกวรวิหาร กรุงเทพฯ และเดินสายสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานทั่วประเทศทางวัดพันหลังได้นำเกศาของพระครูภาวนาสมณวัตร วิ. มาปลุกเสกทำพระพิมพ์รุ่น “พระเกศา” ขึ้น มีทั้งใช้พิมพ์พระคง พระรอด และรูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่แจกจ่ายส่วนใหญ่เป็นพิมพ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย มี ๒ สี คือสีเทากับสีขาว มวลสารได้จากผงข้าวเย็น คัมภีร์ใบลานเก่าที่เปื่อยยุ่ย ปูนขาว และอื่นๆ ที่หาได้ภายในวัดขณะนั้น คลุกเคล้ากับเส้นเกศาของพระครูปลัดประจาก สำเร็จในราวปี ๒๕๔๐

ด้านทิศเหนือของเจดีย์เป็นอุโบสถ ซึ่งทางวัดไม่ทราบประวัติความเป็นมาว่าสร้างขึ้นในปีไหน แต่จากภาพถ่ายเก่าของวัดบ้านปาง ได้มีรูปพระอุโบสถเคียงคู่กับพระเจดีย์และพระวิหารอยู่ด้วยแล้วสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในระยะเวลาไล่เลี่ยกับพระวิหารโดยครูบาแปง เพราะมีลวดลายไม้แกะสลักเป็นรูป “หอรมาน” หรือหนุมาน หันหน้าเข้าหากันสู่รูปเทพนมที่อยู่ตอนกลางท่ามลายกระหนกพันธุ์พฤกษาซึ่งเป็นความนิยมร่วมสมัยกับรูปแบบศิลปกรรมที่มักพบในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายแห่ง

ด้านทิศใต้ของเจดีย์เป็นวิหารประดิษฐานรูปเคารพครูบาเจ้าศรีวิชัยบนเสลี่ยงคานหาม สร้างใน พ.ศ. ๒๕๕๐ พระประสิทธิ์ ภทฺทญาโณ รองเจ้าอาวาสบอกว่าเสลี่ยงที่รับรูปเคารพครูบานั้นเป็นของใหม่ของดั้งเดิมหายไปแล้ว เดิมรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยรูปนี้เคยประดิษฐานในซุ้มกระจกขนาดเล็กที่มีฐานแท่นแก้วหลากสี แต่ต่อมาเมื่อมีการสร้างวิหารน้อยจึงได้ย้ายรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยมาอยู่ในวิหารน้อยหลังใหม่ และนำรูปพระอุปคุตมาประดิษฐานในซุ้มกระจกแทน ส่วนหมู่กุฏิที่พักสงฆ์อยู่ทางทิศเหนือและด้านตะวันออกหน้าวิหาร

วัดพระธาตุดอยสะเก็ด

1 พระอุโบสถ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 ศาลารูปบูรพาจารย์
3 พระวิหารจัตุรมุข
4 พระธาตุ
5 ต้นโพธิ์
6 กุฏิเจ้าอาวาส-สำนักงานสงฆ์
7 กุฏิสงฆ์
8 ห้องน้ำ
9 เขตโรงเรียน-สำนักงาน
10 หอบูชาพระเจ้าทองทิพย์
11 พิพิธภัณฑ์วัด

เจ้าอาวาส

พระโพธิรังษี (พายัพ ฐิตปุญฺโญ ป.ธ.๖ ดุษฎีบัณฑิต) พ.ศ. ๒๕๒๓ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ด

โทรศัพท์ ๐๕๓-๘๖๕๗๐๙ และ ๐๘๖-๑๙๒๙๐๒๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๐๔ หมู่ที่ ๓ ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๒๐

การเดินทางสามารถใช้ได้ ๒ เส้นทาง เส้นทางแรกคือเข้ามาทางหมู่บ้านหัตถกรรมบ่อสร้าง ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เลียบมาตามถนนสาย ๑๐๑๔ หรือเส้นทางเชียงใหม่-เชียงรายสายใน (สายเก่า) ขับไปจนจรดเขตรอยต่อสันกำแพง-ดอยสะเก็ด ผ่านตำบลแม่คือ ตำบลลวงเหนือ จนถึงตำบลเชิงดอย และอีกเส้นหนึ่ง ใช้ถนนสายเชียงใหม่-เชียงราย ทางหลวงหมายเลข ๑๑๘ เมื่อเจอสามแยกที่เขียนว่าไปอำเภอดอยสะเก็ดให้เลี้ยวขวา ผ่านสี่แยกมีตลาดเรียก “ตลาดอำเภอ” พบทางขึ้นพระธาตุดอยสะเก็ดมีทั้งบันไดนาคและทางถนน ขับขึ้นมาด้านขวามือ ขึ้นเขาไปท่ามกลางป่าไม้เบญจพรรณสูงจากน้ำทะเลประมาณ ๕๐๐ เมตร พบม่อนสองดอย คือดอยม่อนธาตุเป็นที่ตั้งของพระธาตุดอยสะเก็ด กับดอยม่อนถ้ำเป็นที่ที่เพิ่งค้นพบรอยพระพุทธบาท ๒ รอย เป็นส่วนขยายอาณาบริเวณของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด

พิกัด ๑๘.๘๗๒๔๘๔, ๙๙.๑๓๙๙๖๑

ได้รับการตั้งเป็นวัดเมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๑๕๕ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๑ มีที่ดินทั้งหมด ๑๓๒ ไร่ ๓ งาน ๘๖ ตารางวา เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในด้านอุทยานการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี ๒๕๔๓ เป็นวัดต้นแบบส่งเสริมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๔๖ และเป็นแหล่งเรียนรู้

ในชุมชน ของสำนักการศึกษาขั้นพื้นฐาน เชียงใหม่ เขต ๑ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เป็นต้นมา

ความสำคัญของวัด

ความเป็นมาของพระธาตุดอยสะเก็ด ปรากฏในตำนานท้องถิ่นว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์โลกบนเขาม่อนถ้ำแห่งนี้ โดยได้เปล่งพระฉัพพรรณรังสีสว่างเจิดจ้าไปทั่ว ทำให้พญานาคคู่หนึ่งที่อาศัยอยู่ในหนองบัว (ปัจจุบันยังมีบ้านหนองบัว อยู่ห่างจากวัดพระธาตุดอยสะเก็ดไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร) บังเกิดความเลื่อมใสจึงแปลงกายมาเป็นชายหนุ่มหญิงสาว เด็ดดอกบัวมาถวายพระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าจึงแสดงธรรม และประทานพระเกศาธาตุ พญานาคได้อธิษฐานสร้างเจดีย์หินเพื่อบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธองค์ ต่อมามีนายพรานผ่านมานิมิต (ฝัน) เห็นว่าเจดีย์แห่งนี้มีพระเกศาธาตุ จึงชักชวนผู้คนขึ้นไปกราบสักการบูชา และเรียกชื่อเขาลูกนี้ว่า “ดอยเส้นเกศ” แล้วต่อมาแผลงเป็นดอยสะเก็ด แต่ยังมีอีกคำบอกเล่าหนึ่ง อธิบายว่าที่มาของชื่อดอยสะเก็ดมาจากการที่พญานาคลอกคราบหรือถอดเกล็ด (สละเกล็ด)

เมื่อมีพุทธศาสนิกชนขึ้นมานมัสการเจดีย์หินที่บรรจุพระเกศาธาตุมากขึ้น จึงได้เริ่มมีการก่อเจดีย์ปูนเสริมให้ใหญ่และมั่นคงขึ้น กระทั่งมีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ “ครูบาเก๋” มาจากอำเภอเมือง จังหวัดน่าน ได้มาสร้างพระวิหาร และบูรณะเจดีย์ พร้อมสถาปนาขึ้นเป็นวัด แต่ไม่สามารถสืบทราบปีศักราชได้ เชื่อว่าน่าจะอยู่ในสมัยอาณาจักรล้านนา เนื่องจากที่วัดมีหลักฐานโบราณวัตถุชิ้นสำคัญคือ “พระเจ้าทองทิพย์” เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยสร้างราว พ.ศ. ๒๐๐๐ ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่หอพระไตรปิฎก

พ.ศ.๒๓๗๘ ยุคที่ล้านนาอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ปรากฏหลักฐานว่าพ่อน้อยอินทจักร ทำการบูรณะพระวิหาร

พ.ศ. ๒๔๕๕ ครูบาชัย มาจากวัดลวงเหนือ (ปัจจุบันคือวัดศรีมุงเมือง) ได้ซ่อมแซมวิหาร และเสริมพระเจดีย์ให้มีขนาดใหญ่

พ.ศ. ๒๔๔๖ ขุนผดุงดอยแดน (ขุนผดุง แดนป่าสัก) บูรณะพระเจดีย์อีกครั้ง

พ.ศ. ๒๔๔๘ พระอภิวงค์ (ครูบากาวิชัย) ซึ่งมีชีวิตร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมด้วยพ่อหนานอินทวงค์ (บิดาของขุนผดุงดอยแดน) ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านเชิงดอย (ตลาดอำเภอ) เป็นครอบครัวแรก ได้ร่วมกันฟื้นวัด

พ.ศ. ๒๔๖๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ในช่วงที่กำลังจะเดินทางไปบูรณะพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา ได้แวะบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ตามเส้นทางที่ผ่านจากเชียงใหม่ไปเชียงราย ได้มาพำนักที่วัดพระธาตุดอยสะเก็ดเป็นเวลา ๔ คืน พร้อมมอบเงินให้ครูบากาวิชัยจำนวน ๒๐๐ รูเปีย สำหรับเป็นค่าก่อสร้างพระอุโบสถ ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยที่แต่งโดยพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ดังนี้

“พวกดอยสะเก็ด มาเป็นคณะ
มีขันดอกสร้อยมาเทิง
เครื่องแก่พระ ฉัตรใยไหวเหวิง
ทังกลองมองเซิง แห่นำทุเจ้า
คนไหลหลาม ตามทวยท่องเต้า
หลายชายญิงชะชั้ง
เถิงตีนคีรี พระสีพักยั้ง
รับเครื่องตั้งทานา
เสร็จเมี้ยนแล้ว ขึ้นบนรถา
พหุชนา ชักรถท่องเต้า
ขึ้นสู่ดอยบน ทังตนทุเจ้า
หลายคนเอาแบกรถ
ขึ้นปัพพตา บ่หนาเย้างด
เถิงที่ห้องดอยบน...”

“ดอยสะเก็ด เสด็จพักเย้า
บท ๘ เข้า ชื่อบทอัฏฐัง
จักไง้ง้าง ข่างท้างมุกขัง
ปัญจมัง ชลังทัง ๕
เมื่อสีวิไชย เจ้าไทยพระข้า
อยู่อาวาสำนัก

*๔ **คืนเต็ม** ท่านหยุดยั้งพัก*
ก็หายเม่ยห้านสบาย....”

“เสร็จเมี้ยนแล้ว ทานะของการ
พระสีวิไชย ใจใสบ่เส้า
ดาเครื่องสมมา ครูบาทุเจ้า
ขอลาไปคลาดคล้อย
*สั่งหื้อเอาเงิน **รูเพีย ๒ ร้อย***
รอมทานเจ้าอาวา
ในการปลูกยก อุโปสถา
***พัทธสีมา วัดดอย**แห่งหั้น”*

นอกจากนี้แล้ว ในบันทึกของ “พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์” ผู้ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวิหารพระเจ้าตนหลวง ได้จดบันทึกถึงรายละเอียดถึงช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาถึงวัดพระธาตุดอยสะเก็ดว่า

*“มาหมู่บ้านเชิง**ดอยสะเก็ด** นิมนต์พระเดชพระคุณเจ้ายั้งเย้า เมตตารับทานข้าเจ้า (หมายถึงครูบากาวิชัย) ตราบต่อเท่า ๔ คืนนอน... ส่วนรัชฎา (เงิน) นั้นเล่า ครูบาเจ้าได้แบ่งแปลงปัน มอบถวายไว้กับเจ้าอธิการที่ได้มาพักนอน เพื่อหื้อได้เอาไป **ปฏิสังขรณ์กุฏิ วิหาร หอธัมม์ที่ไหว้**.... เถิงวันเดือน ๓ ออก ๙ ค่ำ ได้ยกออกจากตีนดอยดอน”*

ข้อความนี้อธิบายได้ว่า นอกเหนือไปจากการช่วยวางรากฐานในการสร้างพระอุโบสถให้แก่ครูบากาวิชัยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ดแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้มอบเงินสำหรับเป็นค่าบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะอื่นๆ อาทิ กุฏิ พระวิหาร และหอธรรม

พระอุโบสถมองจากพระวิหาร พบว่าตั้งอยู่ระหว่างศาลารูปปั้นครูบาหมื่นกับหอระฆัง

ฯลฯ โดยระบุวันเวลาว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางออกจากวัดพระธาตุดอยสะเก็ดในวันออก ๙ ค่ำ เดือน ๓ เหนือ (ธันวาคม) ๒๔๖๔

พ.ศ. ๒๔๘๓ ขุนบำเพ็ญอาสาราษฎร์ได้บูรณะพระธาตุ

พ.ศ. ๒๕๐๐ พระนิกรประชาเขต สร้างสถูปบรรจุอัฐิของพระเกจิอาจารย์ และบูรณะพัฒนาวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พร้อมกับบูรณะพระอุโบสถที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ราว พ.ศ. ๒๕๒๐ เศษๆ ผ้าขาวสองรูป ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่อนที่จะมรณภาพ ได้เดินทางมาที่วัดพระธาตุดอยสะเก็ด ได้แก่ ผ้าขาวดวงตา ได้มาบูรณะสร้างครอบพระธาตุด้วยการกะเทาะวัสดุเก่าออกแล้วปิดกระจกทับ กลายมาเป็นองค์ที่เห็นในปัจจุบัน เช่นเดียวกับครูบาอภิชัยขาวปี ได้มาสร้างโรงเรียนวัดพระธาตุดอยสะเก็ด (อยู่ข้างล่าง)

วัดพระธาตุดอยสะเก็ดถือว่าเป็นศูนย์รวมด้านการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมแห่งสำคัญยิ่งของท้องถิ่น เพราะภายในวัด มีทั้งสำนักศาสนศึกษา จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานีวิทยุชุมชนของวัด การจัดอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๕๕ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด ได้รับการยกสถานะให้เป็น “พระอารามหลวง”

ประเพณีประจำปีของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด คือมีงานสรงน้ำพระบรมธาตุ และงานแห่นมสดรดต้นศรีมหาโพธิ์ จัดทุกวันวิสาขบูชา ส่วนวันออกพรรษาจัดประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระอุโบสถขึ้น ๑ หลัง แต่จากการสัมภาษณ์พระโพธิรังษี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ดกล่าวว่า ทางวัดไม่เคยทราบประวัติในส่วนนี้มาก่อน เหตุผลที่ประวัติวัดไม่มีการกล่าวถึงชื่อของครูบาเจ้าศรีวิชัยเลย อาจเป็นเพราะหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคดีถูกต้องอธิกรณ์แล้วนั้น เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ได้แต่งตั้งให้ พระครูมงคลคุณาทร

ลวดลายครุฑในกรอบหน้าบันอุโบสถ บูรณะใหม่ภายหลังแต่ใช้เค้าโครงเดิม

ภาพซ้าย **บานประตู-หน้าต่างของอุโบสถ** ***ภาพขวา*** **ด้านนอกเขียนลายคำน้ำแต้ม ด้านในทาสีแดง**

โครงสร้างเสาคอนกรีตสำเร็จรูปรองรับชั้นหลังคา เป็นรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยม

แท่นแก้วรองรับพระประธานเป็นของเดิม

(ครูบาหมื่น) ผู้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ด ขณะนั้น (พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๘๔) ให้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ดด้วย โดยตำแหน่งแล้วมีหน้าที่เป็นหนึ่งในคณะกรรมการร่วมสอบสวนครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อปี ๒๔๗๘ ด้วยรูปหนึ่ง ทำให้การบันทึกประวัติเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระธาตุดอยสะเก็ดจึงขาดหายไป คนทั่วไปมักเข้าใจว่า อุโบสถสร้างขึ้นใหม่ในปี ๒๕๐๐ ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นการบูรณะของหลังเดิมที่สร้างเมื่อปี ๒๔๖๔

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถแล้ว พบว่าเป็นอาคารที่สร้าง ออกแบบวางแผนและให้คำแนะนำโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแน่นอน แม้ว่าจะมีการบูรณะในส่วนองค์ประกอบปลีกย่อยอีกหลายครั้งในยุคหลังๆ เห็นได้จากโครงสร้างภายในที่ใช้แผ่นคอนกรีตสำเร็จรูปเป็นแผ่นหนาคาดรองรับเพดานหลังคาเป็นช่วงๆ เป็นรูปแบบเฉพาะของอาคารที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย นอกจากนี้ ในส่วนหน้าแหนบพระอุโบสถก็ยังทำลวดลายปูนปั้นเป็นรูปครุฑท่ามกลางลายเทพนม อันเป็นรูปแบบที่พบมากในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ปัจจุบันอุโบสถ มีลักษณะผสมระหว่างของเก่ากับของใหม่ เช่นแท่นแก้วกับหน้าต่างทั้งภายในภายนอกก็ยังเป็นของเดิมที่สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย ในขณะที่ มีศิลปินชื่อ พรชัย ใจมา ได้มาวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถเพิ่มจากผนังปูนเกลี้ยงๆ

พระครูสมุห์สมจิต ธมฺมจิณฺโณ ผู้ดูแลพระอุโบสถวัดพระธาตุดอยสะเก็ด (๒๕๕๘) เล่าว่า แต่เดิมด้านหน้าพระอุโบสถ มีรูปยักษ์กุมภัณฑ์ถือกระบองยืนเฝ้า ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นรูปเทพนมแทน

วัดพระนอนหนองผึ้ง

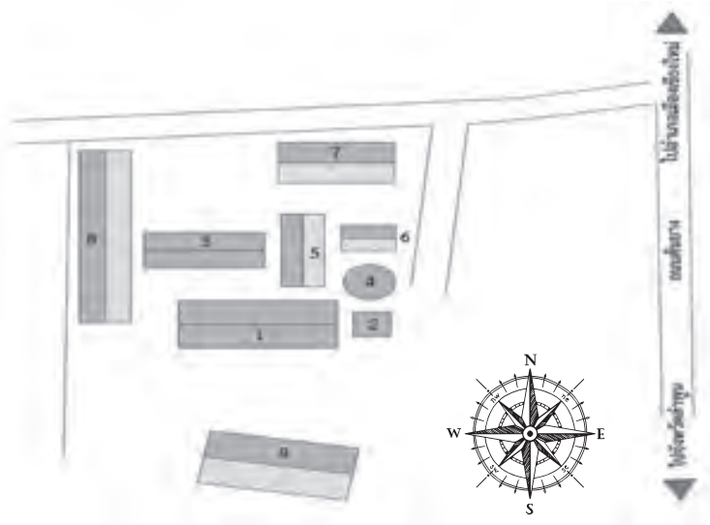

1 วิหารพระนอน
2 วิหารพระเจ้าทันใจ
3 พระวิหารหลวง
4 พระธาตุเจดีย์
5 ศาลาอเนกประสงค์
6 พระอุโบสถหลังเก่า
7 พระอุโบสถหลังใหม่
8 พิพิธภัณฑ์ชัยศีลพุทธภิรักษ์
9 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูพุทธไสยาภิรักษ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๔๒๔๘๙๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๐๕ บ้านหนองผึ้ง หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๔๐

การเดินทางไปที่วัดพระนอนหนองผึ้ง เข้าทางถนนสายต้นยาง-ขี้เหล็ก หรือถนนเชียงใหม่-ลำพูนสายใน จากลำพูนกิโลเมตรที่ ๖ ฝั่งซ้ายมือ ขับเข้าไปเพียง ๒๐๐ เมตร จะพบวัด

วัดมีเนื้อที่ ๑๔ ไร่ ๒งาน ๙๔ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๗๓๘๓๑๑, ๙๙.๐๑๒๖๑๙

ความสำคัญของวัด

บริเวณวัดพระนอนหนองผึ้ง ในอดีตเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าลัวะ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ พระมหาเถระเจ้าจำนวน ๕ รูปซึ่งติดตามพระนางจามเทวีมาครองหริภุญไชยนคร ได้จาริกและเทศนามาถึงหมู่บ้านแห่งนี้ พวกลัวะเกิดความเลื่อมใสศรัทธาปสาทะจึงนำเอารังผึ้งจากต้นมะขามในสระน้ำริมหมู่บ้านมาถวายพร้อมสร้างพระอารามให้อยู่จำพรรษาและนำพระบรมสารีริกธาตุใส่ไว้ในกระบอกไม้รวก บรรจุผอบทองคำฝังในหลุมลึก ๒๒ ศอกรวมถึงของมีค่าต่างๆ แล้วก่อเจดีย์สูง ๕ ศอก ขนานนามว่า “วัดหนองผึ้ง”

วัดนี้เกิดร้างไปชั่วระยะหนึ่งจนถึง พ.ศ. ๑๘๓๖ มีพระมหาเถระเจ้าพร้อมเศรษฐีบริวารจากเมืองเชียงแสนได้บูรณะเจดีย์ขึ้นและสร้างพระพุทธรูปปางไสยาสน์ คือพระนอนยาว ๓๘ ศอก พระพุทธรูปปางมารวิชัยคือพระเจ้าทันใจหน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๑ คืบ ต่อมา พ.ศ. ๑๘๓๘ หลังจากที่พระญามังรายตีหริภุญไชย แล้วมาสร้างเวียงกุมกาม ได้รวมเอาวัดนี้เป็นส่วนหนึ่งของเวียงกุมกามด้วย และเปลี่ยนนามเป็น

วัดพุทธป้านปิงหนองผึ้ง หรือพระนอนป้านปิง (ป้าน แปลว่า ต้าน, ขวาง) เนื่องจากคนในยุคนั้นไม่ต้องการให้แม่น้ำปิงไหลท่วมบ้านเรือนผู้คนละแวกนั้น หลังจากที่สร้างพระนอนเสร็จ ปรากฏว่าน้ำแม่ปิงก็ไม่เคยไหลท่วมหมู่บ้านอีกเลย หลังจากนั้นมาคนทั่วไปมักเรียกสั้น ๆ ว่า วัดพระนอนหนองผึ้ง

ส่วนตำนานพระนอนหนองผึ้ง ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลก ดังนี้ พระพุทธเจ้าได้พาพระอรหันต์สาวกเสด็จไปถึงหนองน้ำแห่งหนึ่ง มีตอไม้แดงใหญ่อยู่กลางหนอง กว้าง ๔ วาอก มีแลน (ตัวตะกวด) ตัวหนึ่งลิ้น ๒ แฉก มีนกยาง นกเค้า และลิง อย่างละตัวอยู่บนตอไม้นั้น พระองค์ตรัสว่า

“ภายหน้าหนองที่นี้จักมูลขึ้นมาเป็นเมืองหนึ่งชื่อ อโยธิยา” แล้วเสด็จขึ้นมาทางทิศเหนือ ตราบถึงแม่น้ำระมิงค์ มาถึงหนองน้ำใหญ่อีกแห่งหนึ่ง มีพญานาคตัวหนึ่งอยู่ในหนองน้ำนั้น เมื่อเห็นพระพุทธเจ้าก็บังเกิดความปีติจึงเนรมิตกายเป็นมนุษย์ เอาน้ำผึ้งใกล้หนองน้ำมาถวายพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์รับแล้ว ก็สำเร็จสีหไสยาสน์ พญานาคทูลขอรอยพระบาทพระพุทธองค์กล่าวว่าสถานที่นี้ไม่มีหินจักเหยียบท่านจงก่อรูปเราไว้ยังที่ตถาคตประทับนอนนี้ไว้เป็นที่สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย สถานที่นี้ภายหน้าจักได้ชื่อว่า “พระนอนหนองผึ้ง”

นอกจากนี้ยังมีอีกตำนานที่กล่าวถึง พระพุทธองค์ได้ประทานพระเกศาธาตุ ๑ เส้นไว้บรรจุในเจดีย์ด้วย ซึ่งวัดพระนอนหนองผึ้งมีพระเจดีย์ ๑ องค์

รูปแบบพุทธศิลปะของพระนอนหนองผึ้ง เป็นศิลปะล้านนายุคต้นถึงยุคกลาง คือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ประทับอยู่ในวิหารที่ได้รับการบูรณะหลายครั้ง แต่ทางวัดไม่ได้บันทึกประวัติการบูรณะ

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๔๕๖

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

รูปแบบศิลปกรรมจำนวนมากภายในวัดพระนอนหนองผึ้ง จัดอยู่ในกระบวนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งสอดรับกับคำสัมภาษณ์ของพระครูสังฆรักษ์ (สุรพล จนฺทโสภโณ) หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “หลวงพ่อครูบาเณร” เจ้าอาวาสวัดเด่น

พระพุทธไสยาสน์ ศิลปกรรมสมัยล้านนาประทับบนแท่นแก้วติดกระจกสี

พระเจดีย์ทรงระฆังแบบไม่มีบัลลังก์

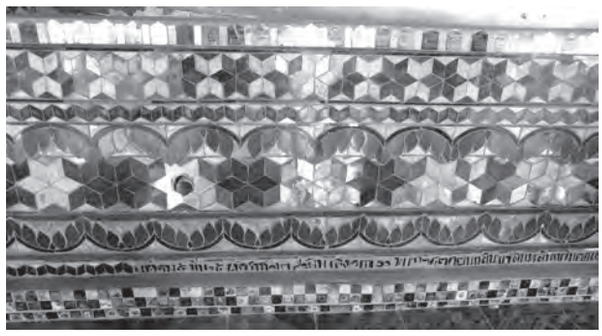

จารึกที่แท่นแก้วระบุว่าสร้างเมื่อขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ปี ๒๔๗๒ พร้อมรายชื่อผู้อุปถัมภ์

พระเจ้าทันใจท้ายวิหารพระนอนนกยูงที่ซุ้ม

ประดิษฐานในอูบมุงตกแต่งลาย

ภาพล่าง ลวดลายหนุมาน คอกสับปะรดกลางลายเครือเถา บนหน้าแหนบวิหารหลวง *(ภาพบน)*

บ้านเด่น หมู่ที่ ๑๔ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เป็นลูกศิษย์คอยรับใช้ครูบาอภิชัยขาวปีอย่างใกล้ชิดมาระหว่างปี ๒๕๑๕-๒๕๒๐ จนกระทั่งครูบาอภิชัยขาวปีถึงแก่มรณภาพ ได้มีโอกาสติดสอยห้อยตามครูบาอภิชัยขาวปีไปจาริกธุดงค์ เพื่อตามรอยวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปสร้างหรือบูรณะตามพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตลำพูนเชียงใหม่

ครูบาอภิชัยขาวปีเล่าให้ หลวงพ่อครูบาเณรฟังว่า ที่อำเภอสารภี มีพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความเคารพศรัทธามาก คือพระครูคัมภีรธรรม (ครูบาสิทธิ) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระนอนหนองผึ้งระหว่างปี ๒๔๓๘-๒๔๗๓ และยังเป็นเจ้าคณะแขวงสารภี โดยในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่านก่อนที่จะมรณภาพได้ ๑-๒ ปี ครูบาสิทธิได้ขอให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาช่วยบูรณะวิหารพระนอนหนองผึ้ง พร้อมปรับปรุงเสนาสนะบางหลังภายในวัด

ซึ่งตรงกับศักราชที่ปรากฏในจารึกที่ฐานแท่นแก้วด้านหน้าพระนอน ทำเป็นตัวอักษรตัดจากกระจกสีชิ้นเล็ก ๆ อ่านได้ความว่า

“เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ศักราช ๑๒๑๙ ปีมะเส็ง ๑๓๐๐ พ.ศ. ๒๔๗๒”

จากนั้นเป็นรายชื่อผู้อุปถัมภ์ทุนทรัพย์ปัจจัย ประกอบด้วย นางสุ่นแจ้ สุ่นหลิม นางกิมตอ (แต่ละชื่อสะกดคำอ่านค่อนข้างยาก เพราะตัวอักษรจมและเบียดชิดมากเกินไป)

อาจกล่าวได้ว่า วิหารพระนอนหลังนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมิได้สร้างใหม่แบบเต็มที่ ผิดกับวิหารพระนอนหลังอื่น ๆ อาทิ พระนอนแม่ปูคา พระนอนขอนม่วง พระนอนม่อนช้าง พระนอนดอยเต่าคำ เป็นต้น ซึ่งวัดเหล่านั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยมีส่วนในการออกแบบกำหนดผังอาคารใหม่ทั้งหมด เช่นจะให้เป็นรูปตรีมุขหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า เข้าออกประตูทิศใด รวมทั้งความสูงของเพดานวิหาร แต่ที่วิหารพระนอนหนองผึ้งนี้เป็นการมากำกับดูแลอำนวยการในลักษณะให้คำแนะนำในส่วนที่ควร “ต่อเติม-สร้างเสริม-ปรับปรุง” จากวิหารหลังเดิมที่สร้างมาก่อนแล้วให้ดูร่วมสมัยขึ้น โดยไม่ได้มีการรื้อขยายผังอาคารแต่อย่างใด

ดังนั้นวิหารพระนอนหนองผึ้ง จึงพบทั้งศิลปกรรม

ในกระบวนงานช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่นการติดกระจกสีชิ้นเล็กๆ ที่แท่นแก้ว และเสาเหลี่ยมที่เสริมขึ้นมาใหม่ ส่วนเสาเดิมนั้นเป็นไม้สักแท่งกลมใช้วิธีตกแต่งด้วยการเขียนลายรดน้ำปิดทองเป็นตาข่ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนภายในมีลายดอกประจำยาม

บริเวณซุ้มมุขประตูทางเข้าหลัก ด้านทิศเหนือซึ่งหันไปยังวิหารหลวง พบร่องรอยศิลปกรรมที่ทับซ้อนกันสองยุค มุขด้านนอกเป็นลายพันธุ์พฤกษาก้านขดม้วนโตๆ พื้นหลังเป็นกระจกจีน แล้วโก่งคิ้วตอนล่างเป็นพญานาคสองตัวเลื้อยขึ้นมาเกี่ยวกระหวัดหางกัน อันเป็นรูปแบบเฉพาะในงานครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่แผงมุขด้านใน พบว่าเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในช่วง ๑๕๐-๒๐๐ ปีที่ผ่านมา เป็นลวดลายแกะไม้เบียดแน่นอยู่ในกรอบขื่อม้าตั่งไหมเป็นช่องๆ

กรณีของกุมภัณฑ์ ๑ คู่ ที่เฝ้าด้านหน้านั้น มักพบทั่วไปในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้าง-บูรณะเช่นกันในแถบลุ่มแม่น้ำปิงตอนล่างของลำพูน-เชียงใหม่ เช่นวัดพระธาตุศรีจอมทอง วัดบ้านปาง เป็นต้น

นอกจากวิหารพระนอนแล้ว ยังมีพระวิหารหลวงอีก ๑ หลังที่เชื่อว่าเป็นผลงานในกระบวนการสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย วิหารหลวงหันหน้าไปทิศตะวันออก ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของวิหารพระนอน พบว่ามีการแกะสลักรูปหนุมานอยู่กลางหน้าแหนบพร้อมด้วยลายดอกสับปะรด อันเป็นรสนิยมเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งที่น่าสนใจคือ จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดพระนอนหนองผึ้ง ท่านเล่าว่า ในอดีตวิหารหลวงหลังนี้เคยมีการต่อระเบียงด้านข้างเป็นปีกที่มีแนวเสาพาไลรองรับ แต่ต่อมาเมื่อมีการบูรณะครั้งหลังราว ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา ได้รื้อระเบียงข้างและระเบียงด้านหลังออกเสีย เหลือแต่ระเบียงมุขด้านหน้าพร้อมกับเปลี่ยนระเบียงลูกกรงปูนหล่อใหม่ กลายเป็นเสาสี่เหลี่ยมแท่งทึบดังที่เห็นในปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีเสนาสนะที่น่าสนใจอีกหลายหลัง แต่ไม่ปรากฏร่องรอยว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมีส่วนช่วยในการบูรณะ อาทิ พระธาตุซึ่งบรรจุพระเกศาธาตุก็เป็นศิลปกรรมรูปแบบมอญ-ม่าน-เงี้ยว คือไม่มีการทำบัลลังก์เหนือองค์ระฆัง กับวิหารน้อยอีกหลังหนึ่งซึ่งในอดีตเคยเป็นพระอุโบสถมาก่อนที่จะมีการสร้างอุโบสถหลังใหม่ ก็มีการตกแต่งลวดลายด้านหน้าตามอย่างศิลปกรรมมอญ-ม่าน-เงี้ยว อีกเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าวัดพระนอนหนองผึ้งแห่งนี้ เป็นวัดที่มีการก่อสร้างเสนาสนะทับซ้อนกันหลายยุคหลายกลุ่มอุปถัมภ์ หลายสกุลช่าง ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยก็มีส่วนร่วมในการบูรณะเสนาสนะสองหลังคือ วิหารพระนอน และวิหารหลวง ต่อมาปี ๒๕๐๒ ก็มีการบูรณะเสนาสนะครั้งใหญ่อีก ทำให้วิหารพระนอนทั้งด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตกกลายเป็นสถาปัตยกรรมแบบคอนกรีตที่ประดับด้วยกระจกหนาหยาบ ลวดลายไม้วิจิตรผิดกับมุขหน้าทิศเหนือ

มีประเพณีสรงน้ำปิดทองพระนอนในวัน ๘ เป็ง ทุกปีสืบมาจนทุกวันนี้

กุมภัณฑ์ เฝ้าทางเข้าวิหารพระนอนหนองผึ้ง พบลักษณะเช่นนี้มากในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและบูรณะ

ภาพทวารบาลบนบานประตู วิหารพระนอนหนองผึ้ง ลักษณะเหมือนทวารบาลภาคกลางเช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ

วัดป่าจี้ (โพธาราม)

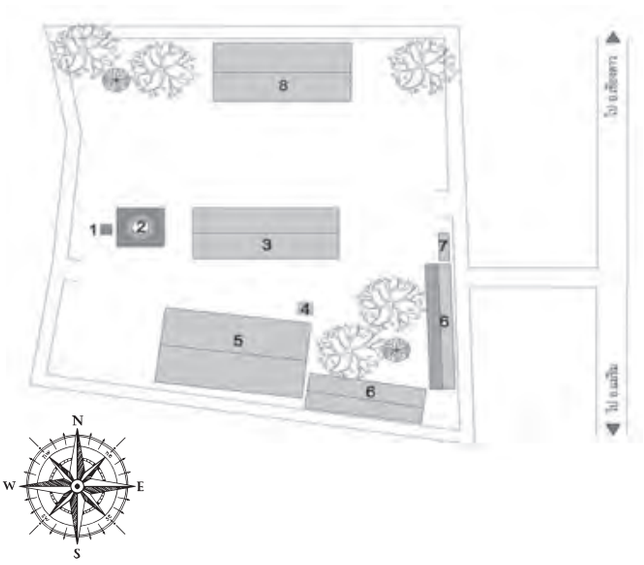

1 พระธาตุเจดีย์
2 พระวิหาร
3 กุฏิสงฆ์
4 ระเบียงคด
5 อุโบสถ
6 ศาลาพัก
7 ป้ายประวัติ

เจ้าอาวาส

พระอธิการนิพันธ์ มารวิชโย พ.ศ. ๒๕๕๕ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๔-๗๑๗๗๙๙๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗๘ บ้านป่าจี้ หมู่ที่ ๑ ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๕๐

การเดินทางไปวัดป่าจี้ จากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๑๒๙ กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๗ ผ่านไป ๔๖.๓ กิโลเมตร กลับรถ ๒๙๐ เมตร แล้วเลี้ยวซ้าย ๒.๑ กิโลเมตร เลี้ยวขวา ๔๐๐ เมตร เลี้ยวซ้ายไปยังชุมชนป่าจี้ ๑ สาย ๓ ระยะทาง ๑.๓ กิโลเมตร เบี่ยงขวาเล็กน้อย ปลายทางจะอยู่ทางซ้ายประมาณ ๒๒๐ เมตร

มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๑ งาน ๖๓ วา

พิกัด ๑๙.๑๘๔๗๘๐, ๙๘.๙๘๙๙

ความสำคัญของวัด

วัดป่าจี้ (ป่าชี) เดิมชื่อ “วัดโพธาราม” หรือวัดบางโพธาราม เหตุที่ตั้งชื่อนี้เพราะเคยมีต้นโพธิ์ขึ้นอยู่มากมาย ปัจจุบันยังเหลืออยู่เพียง ๒ ต้น ต้นหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือของวัด และอีกต้นอยู่ทางทิศตะวันออกในเนื้อที่ดินซึ่งเป็นเขตธรณีสงฆ์ ต้นโพธิ์ทั้งสองต้นนี้ถือเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่กล่าวว่า เดิมวัดโพธารามตั้งอยู่ในเขตที่ปัจจุบันกลายเป็นบ้านของพ่อแดง ประทีปแก้ว และพ่อถา สิงห์ทอง (บ้านทั้งสองหลังนี้ยังปรากฏซากอิฐโบราณสมัยล้านนาหลงเหลืออยู่) ต่อมาครูบาชัยวงษาพัฒนา หรือครูบาใจ ผู้เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ได้ย้ายวัดมาสร้างใหม่ ณ สถานที่ตั้งวัดในปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๒ ตรงกับสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ (พ.ศ. ๒๓๙๙-๒๔๑๓) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ และได้เปลี่ยนชื่อวัดให้สอดคล้องกับชื่อของหมู่บ้านที่ชื่อว่าป่าจี้ หรือป่าชี สิ่งก่อสร้างในยุคแรกมีพระวิหารและพระเจดีย์

บริเวณที่ตั้งวัดทั้งเก่าและใหม่ คือทั้งยุคที่ใช้

ชื่อว่าโพธาราม และที่ตั้งวัดป่าจี้ในปัจจุบัน ครั้งอดีตเคยเป็นแหล่งเตาเผาผลิตเครื่องถ้วยจำนวนมหาศาลมากกว่าร้อยเตา เรียกชื่อทางประวัติศาสตร์ว่า “เตาอินทขีลเมืองแกน” ยังเหลือร่องรอยกองอิฐเป็นแนวยาว ซึ่งทางวัดบอกว่าน่าจะมีอายุร่วมสมัยกับเวียงกุมกาม คือราว ๗๐๐ ปี

วิทยานิพนธ์ของชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ อ้างถึงข้อมูลของ สงวน โชติสุขรัตน์ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาเป็นประธานในการบูรณะครอบพระธาตุเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗** ตรงกับข้อมูลของวัดป่าจี้ที่บันทึกไว้บนแผ่นป้ายที่ปริวรรตถอดความจากแผ่นจารึกอักษรธัมม์ล้านนาว่า ขณะนั้นมีพระอธิการสุริยา อินถารต เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๔

หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ออกแบบรูปทรงของพระเจดีย์ และเป็นประธานนั่งหนักในการรวบรวมวัตถุปัจจัยค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างที่ได้รับมาจากการบริจาคของประชาชนแล้ว ก็มอบหมายให้ครูบาบุญชุ่ม โพธิโก จากวัดวังมุย (ชัยมงคล) ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พร้อมด้วยพระภิกษุที่ติดตามท่านมา ๗ รูปกับสามเณร ๓๐ รูป ช่วยกันคุมงานก่อสร้างพระเจดีย์จนแล้วเสร็จ เป็นที่น่าสังเกตว่าเส้นทางสายเหนือตั้งแต่เขตอำเภอแม่แตงขึ้นไปสู่เชียงดาว ฝาง แม่อาย ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักมอบหมายให้ครูบาบุญชุ่ม โพธิโก ซึ่งเป็น “พระสล่า” อีกรูปหนึ่ง มีฝีมือเชิงช่างอย่างสูงเป็นผู้ควบคุมงานด้านการก่อสร้างเสนาสนะในเขตนี้

พระอธิการสุริยา ได้ตั้งชื่อพระธาตุองค์นี้ว่า “พระเจดีย์ศรีวิชัย” ตั้งแต่เมื่อ ๘๐ ปีก่อน เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แก่ผู้สถาปนา

ส่วนพระวิหารนั้น ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างครอบพระเจดีย์ ก็ได้ทำการสร้างแท่นแก้วพร้อมด้วยปั้นพระพุทธรูปประธาน ๕ องค์ขึ้นตามคติ “พระเจ้าทั้ง ๕ ในภัทรกัป” ไว้ในพระวิหารด้วยเช่นกัน แต่วิหารหลังนี้ยังได้รับการบูรณะเรื่อยมาอีกหลายครั้ง

พ.ศ. ๒๕๑๗ ในสมัยพระคำปัน ฐิตปุญโญ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๗ ดำเนินการบูรณะพระวิหารครั้งใหญ่ แต่ไม่ทันเสร็จได้ย้ายไปอยู่สำนักอื่นเสีย

พระธาตุศรีวิชัยวัดป่าจี้ ทรงพิมพ์นิยม

ก่อน ต่อมาพระอธิการสมัย จกฺกธมฺโม เจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๘ จึงได้ดำเนินการต่อจนแล้วเสร็จเมื่อปี ๒๕๒๐

พ.ศ. ๒๕๓๘ พระอธิการอนันต์ อนญฺชิโต เจ้าอาวาสลำดับที่ ๒๐ ได้เปลี่ยนหลังคาใหม่มาเป็นกระเบื้องเคลือบดินเผาตราใบโพธิ์ พร้อมกับเปลี่ยนช่อฟ้าใบระกา และซุ้มประตูใหม่ พร้อมซ่อมบูรณะหน้าบันซุ้มหน้าต่าง เสา และฐาน ปฏิสังขรณ์เสร็จต้นปี ๒๕๓๙

เนื่องจากพระวิหารหลังดังกล่าวสร้างมานานนับ ๑๕๐ ปี ผ่านการบูรณะซ้ำแล้วซ้ำเล่าหลายต่อหลายครั้ง จนอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมไม่สามารถอนุรักษ์รูปแบบเดิมได้อีก ดังนั้น พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ ทางวัดป่าจี้โดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน จึงดำเนินการสร้างวิหารใหม่ทับที่หลังเดิม รื้อผนังและหลังคาของวิหารหลังเก่าออกทั้งหมด คงเหลือไว้แต่เฉพาะแท่นแก้วประดิษฐานกลุ่มพระพุทธรูปประธานหลายองค์ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมกับได้อาราธนาพระพรหมมงคล วิ. (หลวงปู่ทอง) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง มาเป็นประธานโครงการก่อสร้างวิหารวัดป่าจี้ เนื่องจากเจ้าอาวาสวัดป่าจี้รูปปัจจุบันเป็นลูกศิษย์สายกัมมัฏฐานของหลวงปู่ทอง และหลวงปู่ทองเองก็เป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสนาสนะอื่นๆ ในวัดมีกุฏิ และอุโบสถ สร้าง พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๕๕๑

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุคือเสนาสนะหลักภายในวัดป่าจี้ที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทางวัดปักป้ายชื่อว่า

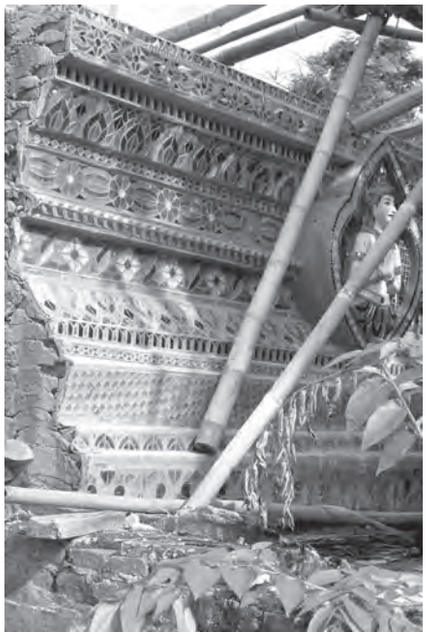

ภาพซ้าย ซากฐานแท่นแก้วเดิมหลังจากรื้อวิหารเพื่อสร้างใหม่
ภาพขวา อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยในศาลาประดิษฐานใกล้พระธาตุ

“พระเจดีย์ศรีวิชัย” ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังแบบล้านนา องค์ระฆังค่อนข้างเล็ก วางอยู่บนฐานมาลัยเถา ๓ ชั้นที่มีลักษณะกลมนูน ฐานกลม ๓ ชั้น ต่อด้วยฐานยกเก็จ และฐานเขียงซ้อนหลายชั้นอยู่ล่างสุด ขนาดวัดได้ ฐานกว้างด้านละ ๕ เมตร ความสูง ๒๘ เมตร

ภายในพระเจดีย์ บรรจุพระธาตุแต่ไม่ทราบว่าเป็นส่วนไหน จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดป่าจี้ได้ข้อมูลว่า มีคนเฒ่าคนแก่ที่ร่วมยุคช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระเจดีย์ บอกว่าเคยทันเห็นภายในกรุของพระเจดีย์ ว่ามีการทำเป็นรูปเรือโลหะลอยอยู่บนแอ่งน้ำที่ขุดไว้ แล้วอัญเชิญพระธาตุใส่บนเรือ คือมีความเชื่อแบบโบราณว่าไม่ยอมให้พระธาตุสัมผัสพื้นดิน ต้องให้ลอยเหนือน้ำเสมอ

พระธาตุสภาพที่พบในปัจจุบันยังคงเป็นองค์ดั้งเดิม ไม่มีการบูรณะปรับเปลี่ยนรูปทรงใหม่แต่อย่างใด เพียงแค่ทำความสะอาด และทาสีทองทับเวลาที่เนื้อปูนกะเทาะ ทางวัดป่าจี้ให้เหตุผลว่า เกรงว่าหากบูรณะไปแล้ว จะเป็นการไปปรับเปลี่ยนรูปแบบดั้งเดิมผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ผิดเพี้ยนไป จึงได้อนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้ยังได้สร้างรั้วระเบียงล้อมรอบลานประทักษิณ

ส่วนพระวิหาร กำลังรื้อและขึ้นโครงสร้างหลังใหม่ (ปีที่เก็บข้อมูลคือ ๒๕๕๗) ยังเหลือเฉพาะส่วนของแท่นแก้วรองรับพระพุทธรูปประธาน ๕ องค์ ทำด้วยปูนปั้นระบายสี ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ใช้โครงสีโดยรวมเป็นสีปูนแดงติดกระจกสีชิ้นเล็กๆ ตกแต่งลวดลายลูกแก้วและดอกไม้ประดิษฐ์ในริ้วเส้นตามขวางเป็นชั้นๆ ตามรูปแบบที่พบได้ทั่วไปในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย พบว่าแท่นแก้วหลังนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างครอบทับแท่นแก้วหลังเดิมภายในที่มีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๒ ยุคแรกสร้างวัดอีกชั้นหนึ่ง

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้างเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๙ หรือตรงกับ เดือน ๗ เหนือ สร้างในวาระครบรอบการสมโภช ๗๐๐ ปีเมืองเชียงใหม่ ในยุคของพระอธิการอนันต์ อนญฺชิโต

ปัจจุบันได้กำหนดงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุพร้อมประเพณีดำหัวอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ในเดือน ๙ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ) หรือเดือน ๗ ภาคกลาง

วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง

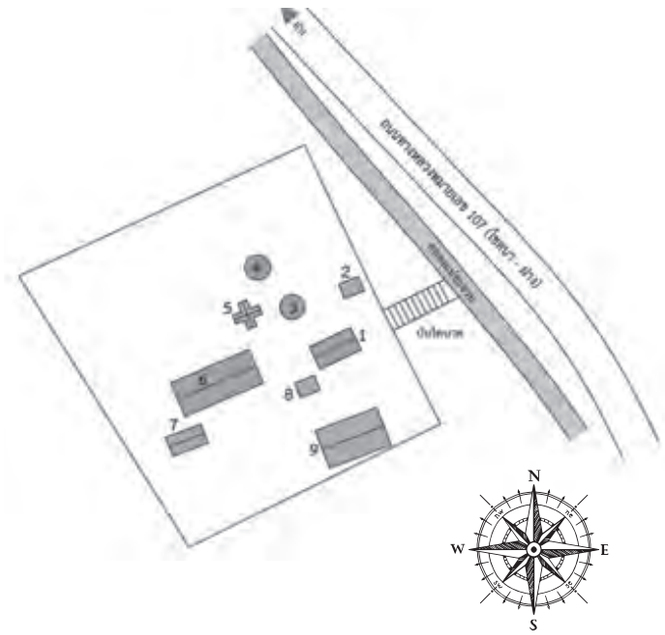

1 พระวิหาร (อุโบสถเก่า) ครูบาศรีวิชัย
2 พระพุทธรูปใหญ่กลางแจ้ง
3 พระธาตุเจดีย์
4 พระธาตุอินทร์แขวน
5 วิหารจัตุรมุขประดิษฐานพระเจ้าฝนแสนห่า
6 วิหารพระนอน
7 อุโบสถ
8 หอระฆัง
9 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูอดุลเจติยาภิบาล (ธรรมนิตย์ สุจิตฺโต นามสกุลเดิม ณ น่าน) พ.ศ. ๒๕๓๓ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๗-๑๗๓๒๘๐๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๓ บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ ๕ ถนนโชตนา-ฝาง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง ๕๐๑๕๐

การเดินทางให้ใช้ถนนสาย ๑๐๗ เริ่มเข้าสู่อำเภอแม่แตง มีจุดสังเกตเมื่อผ่านตู้ยามทรายมูลที่ตั้งอยู่ด้านขวา เลยขึ้นมาเล็กน้อยตรงกิโลเมตรที่ ๓๐ ก็จะเห็นวัดพระธาตุดอยจอมแจ้งตั้งอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ พร้อมแผ่นป้ายขนาดใหญ่ที่เขียนว่า “ประตูสู่แม่แตง” สามารถขึ้นมาวัดพระธาตุดอยจอมแจ้งบนดอยขนาดย่อมๆ ตั้งอยู่ริมคลองชลประทานได้ทั้งทางบันไดนาคและทางรถยนต์

มีเนื้อที่เขตธรณีสงฆ์ รวมเขตอภัยทานจำนวน ๒๕ ไร่ ตั้งขึ้นเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙

พิกัด ๑๙.๐๔๙๘๕๙, ๙๘.๙๔๔๓๔๕

ความสำคัญของวัด

ความเป็นมาของพระธาตุดอยจอมแจ้ง ทางวัดเล่าว่าปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลก ตอนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันตสาวก เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ ลงมาตามลำน้ำแม่ระมิงค์จนถึงถ้ำหลวงเชียงดาว จากนั้นยามย่ำรุ่งเสด็จมารับบาตรและฉันภัตตาหารพร้อมดื่มน้ำทิพย์ มาถึงบริเวณเขาแห่งหนึ่งในเขตน้ำแม่แตง ตอนรุ่งสว่างพอดี ณ สถานที่นั้นจึงได้ชื่อว่า “บ้านจอมแจ้ง”

กล่าวกันว่าต่อมาพระนางจามเทวีได้เสด็จมาสร้างพระธาตุเจดีย์ไว้เนื่องจากอาณาเขตนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของนครหริภุญไชย และเมื่อเวลาผ่านไปพระญามังรายปฐมกษัตริย์แห่งล้านนาได้เดินทางมาจากหิรัญนครเงินยาง (เชียงราย) ผ่านมาทางฝาง เชียงดาว ได้แวะมาพักดื่มน้ำทิพย์จากบ่อน้ำทิพย์ที่วัดร้างแห่งนี้ ครั้นเมื่อพระองค์ได้สร้างเมืองเชียงใหม่ จึงได้อัญเชิญ “พระธาตุน้ำล้างหน้า” ของพระพุทธเจ้ามาบรรจุไว้พร้อมด้วยพระธาตุพระอุระ (กระดูกอก)

“พระศรีวิชัย” (ฉายาซ้ำ) เจ้าอาวาสวัดแม่ขะจาน (ชาวแม่ขะจาน) เป็นสหธรรมิกกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นผู้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยหลังจากใกล้เสร็จภารกิจการสร้างพระธาตุจอมงืด ให้มาบูรณะพระธาตุดอยจอมแจ้ง โดยทั้ง ๆ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังบูรณะพระธาตุจอมงืดไม่ทันเสร็จดี ท่านได้บอกกับชาวบ้านละแวกนั้นว่า “วันพรุ่งนี้จะต้องหนีไปแล้วนะ” ปรากฏว่าวันรุ่งขึ้นครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องย้ายจากพระธาตุจอมงืดมาสร้างพระธาตุดอยจอมแจ้งจริงตามวาจาศักดิ์สิทธิ์ที่ท่านกล่าวไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเวลาของท่านมีค่อนข้างจำกัดยิ่ง

ภาพบน ตอนล่างของดอยจอมแจ้งมีบันไดนาค *ภาพล่าง* รูปปั้นเสือหมอบ เดิมเคยเฝ้าฐานเจดีย์พระธาตุดอยจอมแจ้งของครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่อมาได้ทำกระจกสีทองมาประดับและย้ายมาเฝ้าที่ฐานพระธาตุอินทร์แขวน

ระยะเวลาที่บูรณะพระธาตุดอยจอมแจ้ง ระบุไว้ชัดเจนในแผ่นจารึกอักษรธัมม์ล้านนาว่า **“ครูบาเจ้าศีลธรรม บูรณะระหว่างวันที่ ๑-๓๐ ธันวาคม ๒๔๗๐”** ครั้งหนึ่งเคยเก็บไว้ที่พระศรีวิชัย เจ้าอาวาสวัดแม่ขะจาน เคยมีตำรวจนายหนึ่งนำเอาจารึกนี้ไปนานมาก ผ่านมาประมาณ ๑๐ ปีตำรวจนายนั้นได้เอากลับมาคืนไว้ที่เดิม แต่ปัจจุบันนี้ทางวัดพระธาตุดอยจอมแจ้งพยายามไปถามหาแต่ทางวัดแม่ขะจานกล่าวว่าหายสาบสูญไปแล้ว

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง มีทั้งสิ้น ๕ รายการ ดังนี้ ๑. พระธาตุ ๒. พระวิหารและพระพุทธรูปประธานภายใน ๓. พระนอน ๔. บันไดนาค ๕. บ่อน้ำทิพย์

พระธาตุเจดีย์ ขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุดอยจอมแจ้ง ได้ขุดพบพระธาตุไหปลาร้า (อุรังคธาตุ) ด้านขวาในพระเจดีย์ทองคำที่ห่อหุ้มด้วยผอบทองและเงินอย่างละ ๓ ชั้น อยู่ในไหดิน ที่บรรจุสิ่งของมีค่าต่าง ๆ มากมาย ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้สร้างพระธาตุเจดีย์มีความสูง ๙ วา หุ้มองค์เดิมไว้ และจากนั้นมอบหมายให้ “พระศรีวิชัย” เจ้าอาวาสวัดแม่ขะจานผู้ที่นิมนต์ท่านมา เป็นองค์ดำเนินการทำพิธีสมโภชแทน หลังจากสร้างได้เพียงไม่กี่ปี เคยเกิดแผ่นดินไหวที่วัดพระธาตุดอยจอมแจ้งเมื่อปี ๒๔๗๘ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ประเทศพม่า

องค์พระเจดีย์เป็นทรงระฆังล้านนารองรับด้วยฐานบัวมาลัยเถา ๓ ชั้น ซ้อนบนฐานกลม ๓ ชั้น วางอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมสูง ซึ่งทางวัดบอกว่าเมื่อปี ๒๕๒๙ ทางวัดได้บูรณะพระเจดีย์ใหม่อีกรอบ มีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงไปจากเดิมพอสมควร และมีการยกยอดฉัตรสมโภชในปี ๒๕๓๖

กำหนดให้มีงานสรงน้ำพระธาตุทุกวันวิสาขบูชา เริ่มเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ เป็นต้นมา

พระวิหารเรียกกันว่า **วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย** ตั้งอยู่ด้านหน้าพระเจดีย์ทางทิศตะวันออกตามแบบแผนนิยม วิหารหลังนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยรื้อมาจากที่อื่น

แผ่นจารึกที่พระศรีวิชัยนำไปเก็บรักษาไว้ที่วัด

แม่ขะจาน ระบุว่าทั้งพระธาตุดอยจอมแจ้งและวิหารสิ้นทุนทรัพย์ไป ๑,๓๓๕ รูเปีย อันเป็นตัวเลขที่คลาดเคลื่อนไปจาก วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ที่ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่า**สร้างธาตุจ่อมแจ้งและวิหาร รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑,๕๓๔ รูเปีย ๒๒ สตางค์**

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยจอมแจ้งเล่าว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมีปัจจัยเริ่มต้นสำหรับก่อสร้างวิหารจำนวน ๓๐๐ รูเปีย และได้รื้อหน้าแหนบโครงสร้างหลังคาด้านบนมาจากวิหารวัดใดวัดหนึ่งไม่ทราบที่ไม่ใช้งานแล้วเพื่อมาสร้างวิหารหลังนี้ โดยเชื่อว่าอาจมี “หลวงอนุสารสุนทร” ร่วมเป็นเจ้าภาพให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ในการสร้างช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ด้วยก็เป็นได้ ที่สันนิษฐานเช่นนี้ก็เนื่องมาจากตอนที่ช่างทำการบูรณะวิหาร ได้ฝันเห็นหลวงอนุสารสุนทรมาทวงถามพวกตนว่าเอาช่อฟ้าเก่าไปเก็บไว้ที่ไหน

วิหารหลังที่เห็นในปัจจุบัน ได้รับการบูรณะเป็นครั้งที่ ๓ ล่าสุดเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๘ สิ้นทุนทรัพย์ ๒๕๐,๐๐๐ บาท มีการเปลี่ยนส่วน “นาคทันต์” ใหม่จากรูป “หนุมาน” มาเป็น “หงส์” เนื่องจากของเดิมถูกขโมยไป

ภายในวิหารมีพระประธานบนแท่นแก้ว เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ช่างปั้นเพิ่งเสียชีวิตไปเมื่อไม่นานมานี้ตอนอายุได้เก้าสิบกว่าปี เมื่อก่อนปูนก่อองค์พระพุทธรูปร้าวแตกกะเทาะ เพราะข้างในไม่มีเหล็กดาม เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้ทำการบูรณะซ่อมแซมใหม่แล้ว และหน้าแท่นแก้วมีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ๑ รูป

ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้สร้างพระนอนหรือพระพุทธไสยาสน์ ๑ องค์ ขนาดกว้าง ๑๙ ศอก (ประมาณ ๒๑-๒๓ เมตร) ยาว ๒๐ ศอก พระนอนหันหน้าไปทางทิศเหนือ หันพระเศียรไปทิศตะวันออก เดิมพระนอนประดิษฐานกลางแจ้งไม่มีอาคาร มาสร้างอาคารที่มีหลังคาคลุมประมาณปี ๒๕๒๐ ถือว่าเป็นพระนอนที่พบว่าท่านสร้างในจำนวนไม่บ่อยนัก ส่วนมากมักบูรณะวิหารพระนอนมากกว่า

อีกหนึ่งผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือบันไดนาค สมัยก่อนบันไดนาคยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างด้วยดินและหิน ตัดตรงขึ้นมาจากถนนเหมือนกับบันไดนาคที่อื่น ๆ ที่ท่านสร้าง แต่ต่อมาเมื่อกรมชลประทานมาขยายลำเหมืองเก่าให้เป็นคลองชลประทาน ตัดถนนเลียบคลองชลประทานทำให้เส้นทางบันไดนาคขึ้นสู่ดอยจอมแจ้งค่อนข้างคดโค้งไปมา

นอกจากนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้บูรณะบ่อน้ำทิพย์ ซึ่งอยู่ข้างล่างใกล้คลองชลประทาน

พระวิหาร หลังคาซ้อน ๒ ตับ มีประตูเข้าด้านหน้าช่องเดียว เปลี่ยนนาคทันต์ใหม่

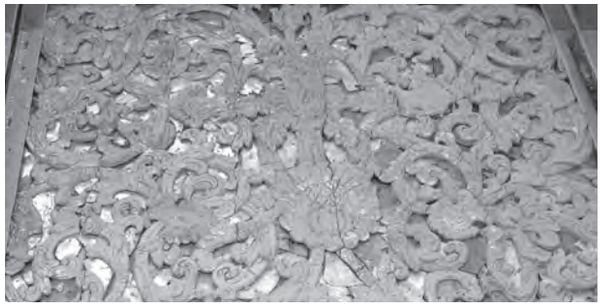

ลวดลายไม้แกะสลักบนกระจกจีนในกรอบหน้าบันวิหารที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

บานประตู-หน้าต่าง สีของลายคำน้ำแต้มจางหายเหลือร่องรอยขูดขีดเส้นเล็กๆ ที่พื้นผิว

ภายในพระวิหารเห็นโครงสร้างขื่อม้าตั่งไหม ผนังเกลี้ยง เจาะหน้าต่างช่องเล็กๆ

พระนอน ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระประธานในพระวิหารสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย
ภาพขวา พระธาตุดอยจอมแจ้งรูปแบบ "พิมพ์นิยม" หรือทรง "พระธาตุทันใจ" ฐานเหลี่ยมคัดตรง

โบราณวัตถุอื่นๆ ที่สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังเหลืออยู่ ได้แก่ สุ่มดอก (พานดอกไม้สำหรับสักการะพระรัตนตรัย) สัตตภัณฑ์ และอาสนา (แท่นสังฆ์) ทั้งหมดเก็บรักษาไว้ในกุฏิเจ้าอาวาส

เสนาสนะอื่นๆ ภายในวัดพระธาตุดอยจอมแจ้งยังมีพระธาตุอินทร์แขวน วิหารจัตุรมุข หอธรรม พระพุทธอุตตมะโชติ (อุดมโชค) ซึ่งประดิษฐานด้านข้างวิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย และอุโบสถ ทั้งหมดล้วนเป็นผลงานที่สร้างขึ้นยุคหลังครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุอินทร์แขวนจำลอง ประดิษฐานด้านข้างพระธาตุดอยจอมแจ้ง เจ้าหน้าที่ทางหลวงชนบทเป็นเจ้าภาพสร้างเมื่อปี ๒๕๑๑ มีตราอาร์มนูนต่ำประดับที่เจดีย์ ข้อสำคัญคือมีการย้ายรูปเสือหมอบ ๒ ตัว ที่มีลักษณะเฉพาะว่าเป็นสัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย ครั้งหนึ่งเคยประดับรอบฐานเจดีย์พระธาตุดอยจอมแจ้ง มาอยู่ที่ฐานพระธาตุอินทร์แขวนแทนและมีการติดกระจกสี ที่มาของการสร้างพระธาตุอินทร์แขวนองค์นี้มาจากขณะที่เจ้าหน้าที่ทางหลวงชนบทกำลังตัดถนนเลียบคลองชลประทานเมื่อหลายปีก่อน ได้พบก้อนหินใหญ่ก้อนหนึ่งอยู่ข้างล่างตรงถนนแม่แตง คณะเจ้าหน้าที่จึงได้นำหินก้อนนั้นมาสร้างเป็นพระธาตุอินทร์แขวนตั้งอยู่ริมท้องถนน ครั้นเมื่อมีการปรับขยายถนน จึงได้ย้ายและยกพระธาตุอินทร์แขวนขึ้นมาฝากประดิษฐานไว้ที่วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง

หลังจากนั้นระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๒ ครูบาพรหมจักรสังวร (พรหมา พฺรหฺมจกฺโก) แห่งวัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พร้อมด้วยลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ รูปคือ ครูบาธรรมชัย ธมฺมชโย วัดทุ่งหลวง อำเภอแม่แตง และครูบาสุธัม สุธมฺโม จากวัดพระธาตุจอมคีรี ที่แม่ทะลบ อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ได้เข้ามาปริวาสกรรมนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง และร่วมใจกันสร้างวิหารจัตุรมุขขึ้นมาหลังหนึ่ง เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปทองคำสมบัติดั้งเดิมของวัด สร้างสมัยล้านนาอายุกว่า ๕๐๐ ปี ชื่อ “พระเจ้าฝนแสนห่า” และพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยสมัยล้านนาอีก ๒ องค์ โดยมีนายประมูล จันทร์จำนง อธิบดีกรมชลประทานสมัยนั้นเป็นประธานฝ่ายฆราวาส

อุโบสถสร้างหลังสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๔ สิ้นงบประมาณ ๒,๕๑๐,๐๐๐ บาท

วัดร่ำเปิง

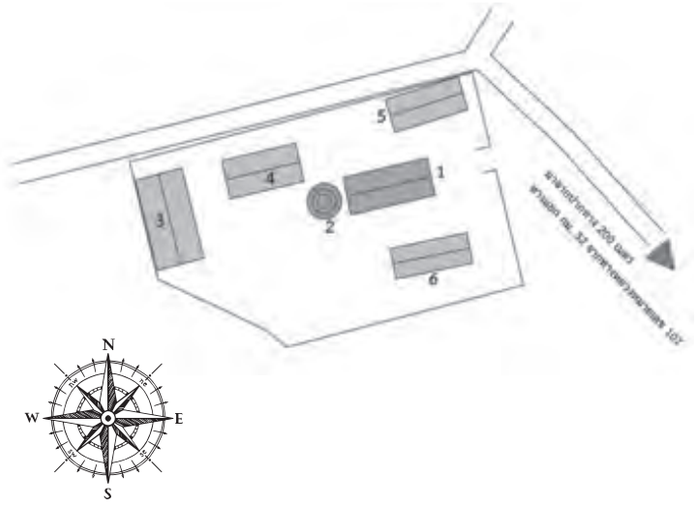

1 พระวิหาร
2 พระธาตุ
3 พระพุทธรูปไม้ตะเคียนปางรำพึง
4 พระอุโบสถ
5 กุฏิ
6 ศาลาอเนกประสงค์ (สำนักงาน)

เจ้าอาวาส

พระครูมนัสเขมาภิรมณ์ (พระปลัดดวงจันทร์ เขมรตฺโต) พ.ศ. ๒๕๕๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๖๓-๑๒๑๗๐๗๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๔๙/๑ บ้านร่ำเปิง หมู่ที่ ๖ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๕๐

การเดินทางไปวัดร่ำเปิง ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๗ โชตนา หรือถนนสายเชียงใหม่-ฝาง แล้วเลี้ยวซ้ายกิโลเมตรที่ ๓๒ เข้าไปประมาณ ๒๐๐ เมตร

ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดปี ๒๔๓๐

พิกัด ๑๙.๐๕๕๒๓๕, ๙๘.๙๔๐๐๑๔

ความสำคัญของวัด

คำว่าร่ำเปิงคือรำพึง มีความเกี่ยวข้องกับตำนานที่กล่าวถึงพระญาสามฝั่งแกนกษัตริย์เชียงใหม่มายืนรำพึงอยู่ตรงนี้

ข้อมูลจากสมุดข่อย หรือปั๊บสา “ประวัติวัดและบ้านร่ำเปิง” บันทึกโดยอดีตพ่อกำนันเกรียงศักดิ์ เมฆขจร กล่าวว่า วัดร่ำเปิงสร้างครั้งแรกในสมัยล้านนาเมื่อปี พ.ศ. ๒๐๘๕ ต่อมาได้ร้างไป และได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งในยุคที่ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ครั้นเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ วัดก็ร้างไปอีก ทำให้มีการบูรณะอีกหลายครั้ง

จากวิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างธาตุร่ำเปิง จำนวน ๒๐๐ รูเปีย แต่ไม่ระบุปีศักราชที่สร้าง สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีชีวิตร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย คือแม่ชีเทียมตา ไชยกันย์ อยู่ที่บ้านช่อแล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๙๑ ปี (เกิด พ.ศ. ๒๔๖๖ สัมภาษณ์ปี ๒๕๕๗) ได้เล่าว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ตอนที่แม่ชีอายุ ๑๑ ขวบ ได้เคยติดตามผู้ใหญ่ชาวแม่แตงไปร่วมก่อสร้างวัดในละแวกอำเภอแม่แตงและอำเภอพร้าวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวนหลายแห่ง

พระวิหารด้านหน้า-หลัง ได้รับการบูรณะ ๓ ครั้ง แต่ยังเหลือเค้าโครงเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ซุ้มประตูทางเข้าวิหาร ทำด้วยปูนปั้นปิดปลายด้วยลายหน้าสิงห์ (สิงหมุข)

ได้แก่ วัดสะหลีก้ำ (พระธาตุกลางใจเมืองพร้าว) วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง วัดร่ำเปิง วัดแม่ขะจาน และวัดสบเปิง โดยที่ต่อมาหลังจากนั้นอีก ๒ ปี เมื่อแม่ชีอายุ ๑๓ ขวบ ยังได้เดินทางไปร่วมก่อสร้างทางขึ้นสู่ดอยสุเทพในปี ๒๔๗๗ อีกด้วย

เช่นเดียวกับหลักฐานการสัมภาษณ์พระครูสังฆรักษ์ (สุรพล จนฺทโสภโณ) หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “หลวงพ่อครูบาเณร” เจ้าอาวาสวัดเด่น บ้านเด่น หมู่ ๑๔ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เป็นลูกศิษย์คอยรับใช้ครูบาอภิชัยขาวปีอย่างใกล้ชิดมาระหว่างปี ๒๕๑๕-๒๕๒๐ จนกระทั่งครูบาอภิชัยขาวปีถึงแก่มรณภาพ ได้มีโอกาสติดสอยห้อยตามครูบาอภิชัยขาวปีไปจาริธุดงค์ เพื่อตามรอยวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปสร้างหรือบูรณะตามพื้นที่ต่างๆ ในเขตอำเภอแม่แตง ครูบาอภิชัยขาวปีได้บอกแก่พระครูสังฆรักษ์ว่า วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างในละแวกนี้ ได้แก่ วัดสะลวง วัดสบเปิง วัดร่ำเปิง และวัดแม่ขะจาน

พระวิหารด้านข้างเป็นวิหาร ๕ ห้อง มีระเบียงมุขหน้า หลังคาลดชั้น ๓ ตับ

เสนาสนะอื่นๆ ที่สร้างขึ้นใหม่โดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน มีพระอุโบสถ สร้างทับที่เดิมเป็นมณฑปคล้ายหอธรรมกลางน้ำ ปัจจุบันยังมีหนองน้ำอยู่ พระพุทธรูปประธานหล่อสำริดแบบพระสิงห์ล้านนา มีชื่อว่า “พระพุทธไชยยาภิวัฒน์ขจัดภัย” ก่อนหน้าจะสร้างอุโบสถนั้น พระภิกษุสามเณรต้องลงโบสถ์ที่วัดแม่ขะจาน

วิหารพระรำพึงไม้ตะเคียนท่อนเดียว ไม้ยาวถึง ๔๓ เมตร ได้มาจากครูบาอินถาวัดยั้งเมิน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ เอาขึ้นมาจากน้ำปิง อยู่ระหว่างการก่อสร้างใช้สล่าชาวสะเมิง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุองค์ที่เห็นในปัจจุบันตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร เป็นเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยช่วยเจ้าอาวาสวัดร่ำเปิงสร้างครอบพระเจดีย์องค์เดิมสมัยล้านนา ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาวัดร่ำเปิงเนื่องจากได้รับ

นาคทันต์รูปหนุมาน อัตลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

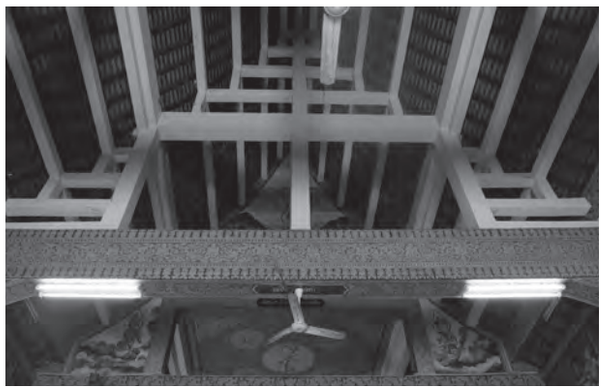

โครงสร้างเพดานใช้ขื่อ-แปขนาดใหญ่ถ่ายรับน้ำหนักพร้อมคานคาดคอนกรีต

ภาพซ้าย พระประธานทำแบบพระเจ้าทั้ง ๓ ฝีมือช่างเงี้ยว
ภาพขวา ธรรมาสน์ไม้แกะสลักในวิหาร

นิมนต์ มีชาวบ้านเอาเสลี่ยงไปหามท่านมาจากวัดสันป่ายาง ช่วงที่ลงมาจากพระพุทธบาทสี่รอย

จากนั้นพระเจดีย์ก็ได้รับการบูรณะใหม่อีกสองครั้ง พระครูมนัสเขมาภิรมณ์ เจ้าอาวาสวัดร่ำเปิง เล่าว่า การบูรณะครั้งแรกโดยสล่าชื่อพ่อหนานปันวงปัน ปัจจุบันอายุ ๘๐ปีกว่า แต่ไม่ทราบว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบดั้งเดิมหรือไม่ ส่วนการบูรณะครั้งสุดท้ายคือปี ๒๕๕๐ ปีแรกที่พระครูมนัสเขมาภิรมณ์มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส บูรณะแค่ทาสี เปลี่ยนยอดฉัตรใหม่เท่านั้น

มีสถูปิกะสี่มุม กลายเป็นพระธาตุห้าดวง องค์เจดีย์เปิดซุ้มจระนำมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในซุ้มทิศ

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุกำหนด วันแรม ๙ ค่ำ เดือน ๙

พระวิหารก็เช่นกัน เจ้าอาวาสระบุว่ามีการบูรณะมาถึง ๓ ครั้ง การบูรณะครั้งล่าสุดเสร็จฉลองปี ๒๕๓๙ แต่ยังคงใช้โครงสร้างดั้งเดิม พบว่าเป็นวิหารในกระบวนแบบวิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย คือ โครงสร้างขื่อไม้ตั่งไหมผสมกับคานคอนกรีตขนาดใหญ่ หน้าแหนบทำรูปดอกสับปะรด นาคทันต์ทำรูปหนุมาน ซุ้มประตูทางเข้าหลักพบปูนปั้นรูปหน้าเสือ หรือสิงหมุข ในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ พระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นระบายสีปางมารวิชัย มี ๓ องค์ องค์กลางใหญ่อีก ๒ ข้างองค์แรก วางบนฐานแท่นแก้ว มีธรรมาสน์

ภาพซ้าย พระธาตุเจดีย์องค์เดิมเป็นของครูบาเจ้าศรีวิชัย
ภาพขวา ซุ้มจระนำแต่ละทิศมีพระปางต่างๆ

พระพุทธรูปปางรำพึง ที่ทางวัดสร้างขึ้นใหม่ให้เข้ากับชื่อวัดร่ำเปิง

วัดสบเปิง

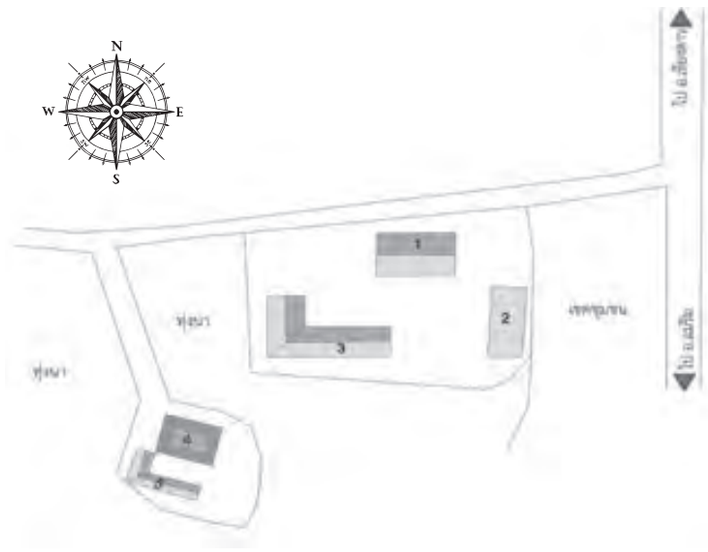

1 พระวิหาร
2 ศาลา
3 กุฏิเจ้าอาวาส
4 อุโบสถกลางทุ่งนา ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระเพชร ขนฺติพโล พ.ศ. ๒๕๔๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๙๕๕๑๗๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๕ บ้านสบเปิง ถนนแม่มาลัย-ปาย หมู่ที่ ๓ ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๕๐

การเดินทางไปวัดสบเปิง จากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๔๖.๖ กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงสาย ๑๐๗ ระยะทาง ๓๒.๐ กิโลเมตร จากนั้นเจอทางแยกให้เลี้ยวซ้าย เข้าสู่เส้นทางสาย ๑๐๙๕ ประมาณ ๑๒.๕ กิโลเมตร ปลายทางอยู่ทางซ้ายมือ

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๒ งาน ๑ ตารางวา

อาณาเขตทิศเหนือ จดถนนแม่มาลัย-ปาย ทิศใต้ จดลำเหมือง ทิศตะวันออก จดหมู่บ้านและทุ่งนา ทิศตะวันตกจดทางเข้าหมู่บ้าน

พิกัด ๑๙.๑๐๔๙๘๗, ๙๘.๘๓๔๖๓๙

ความสำคัญของวัด

วัดสบเปิงสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๐ เป็นวัดประจำหมู่บ้านสบเปิง ที่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนใกล้ลำน้ำแม่อาว ซึ่งเป็นต้นน้ำยาวไปจนถึงเขตตำบลสันป่ายาง และตำบลสะลวง บางส่วนในเขตอำเภอแม่ริม แต่ต่อมาแม่น้ำเปลี่ยนทิศทางเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ชาวบ้านได้อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่เป็นเนินหรือที่ดอน ณ ที่ตั้งวัดสบเปิงในปัจจุบัน อยู่ติดกับถนนแม่มาลัย-ปาย กิโลเมตรที่ ๑๒ ทำให้มีการสร้างวัดขึ้นใหม่ ส่วนสถานที่เดิมของวัดจึงเหลือเพียงแต่พระอุโบสถหลังเดียวที่ล้อมรอบด้วยทุ่งนา สำหรับเสนาสนะหลังอื่นๆ ได้ชำรุดทรุดโทรมจนไม่เหลือสภาพ พระสงฆ์ยังคงใช้พระอุโบสถหลังเดิมเป็นที่ประกอบสังฆกรรมอยู่จนทุกวันนี้

พ.ศ. ๒๔๗๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาเป็นประธานในการบูรณะพระอุโบสถ ตามคำอาราธนาของพระลูกศิษย์คือ “ครูบาปัญญา” ที่เป็นเจ้าอาวาสวัดสบเปิง โดยวางรากฐานกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรม รวมทั้งรับบริจาควัสดุปัจจัยด้วยการเป็นประธานนั่งหนัก หลังจากนั้นก็มอบหมายให้ครูบาปัญญาดำเนินการก่อสร้างต่อให้เสร็จ ดังมีหลักฐานยืนยันจากจารึกอักษรธัมม์ล้านนาเขียนบนขื่อแผ่นไม้รองรับชั้นหลังคาที่บริเวณมุขด้านหน้าอุโบสถ ว่า

“ภิกขุปัญญา พ.ศ. ๒๔๗๕ ชุล (จุล) สกราช ๑๒๙๔ ปีเต่าสัน”

สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีชีวิตร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย คือแม่ชีเทียมตา ไชยกันย์ อยู่ที่บ้านช่อแล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๙๑ ปี (เกิด พ.ศ. ๒๔๖๖ นับถึงปี ๒๕๔๗) ได้เล่าว่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ตอนที่แม่ชีอายุ ๑๑ ขวบ ได้เคยติดตามผู้ใหญ่ชาวแม่แตงไปร่วมก่อสร้างวัดในละแวกอำเภอแม่แตงและอำเภอพร้าวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวนหลายแห่ง ได้แก่ วัดสะหลีก๋ำ (พระธาตุกลางใจเมืองพร้าว) วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง วัดร่ำเปิง วัดแม่ขะจาน และวัดสบเปิง โดยที่ต่อมาหลังจากนั้นอีก ๒ ปี เมื่อแม่ชีอายุ ๑๓ ขวบ ยังได้เดินทางไปร่วมก่อสร้างทางขึ้นสู่ดอยสุเทพในปี ๒๔๗๗ อีกด้วย

เช่นเดียวกับหลักฐานการสัมภาษณ์พระครูสังฆรักษ์ (สุรพล จนฺทโสภโณ) หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “หลวงพ่อครูบาเณร” เจ้าอาวาสวัดเด่น บ้านเด่น หมู่ ๑๔ ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เป็นลูกศิษย์คอยรับใช้ครูบาอภิชัยขาวปีอย่างใกล้ชิดมาระหว่างปี ๒๕๑๕ - ๒๕๒๐ จนกระทั่งครูบาอภิชัยขาวปีถึงแก่มรณภาพ ได้มีโอกาสติดสอยห้อยตามครูบาอภิชัยขาวปีไปจาริกธุดงค์ เพื่อตามรอยวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปสร้างหรือบูรณะตามพื้นที่ต่างๆ ในเขตอำเภอแม่แตง ครูบาอภิชัยขาวปีได้บอกแก่พระครูสังฆรักษ์ว่า วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างได้แก่ วัดสะลวง วัดสบเปิง วัดร่ำเปิง และวัดแม่ขะจาน

แม้ว่าจากการสัมภาษณ์พระเพชร ขนฺติพโล เจ้าอาวาสวัดสบเปิง กล่าวว่าไม่ทราบถึงประวัติความเป็นมาเรื่องการบูรณะพระอุโบสถวัดสบเปิงแน่ชัดนัก เนื่องจากทางวัดไม่ได้ช่วยกันบันทึกไว้ ทราบแต่เพียงว่าครูบาปัญญาผู้เป็นเจ้าอาวาสวัดสบเปิง ในช่วงปี ๒๔๗๕ นั้น เป็นลูกศิษย์เอกรูปหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสนิทสนมไว้วางใจมาก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระอุโบสถ ตั้งอยู่กลางทุ่งนา ห่างออกไปประมาณ ๒ กิโลเมตรทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ตั้งเขตพุทธาวาสวัดสบเปิงใหม่ อุโบสถมีกำแพงแก้วเตี้ยๆ ล้อมรอบ ผูกพัทธสีมา ๘ ทิศ ใช้สีมาธรรมชาติทำด้วยก้อนหินขนาดเล็กตั้งอยู่ตอนกลางโรยหินกรวดล้อมรอบกั้นขอบด้วยแนวเขตวงกลม อันเป็นรูปแบบสีมาที่พบมากในเขตอำเภอแม่แตงและอำเภอแม่ริมหลายแห่งในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเข้าไปดำเนินการบูรณะ

พระอุโบสถด้านข้าง หลังคา ๒ ตับ ลดมุขด้านหน้า-หลังด้านละ ๑ มุข หน้าต่าง ๒ ช่อง

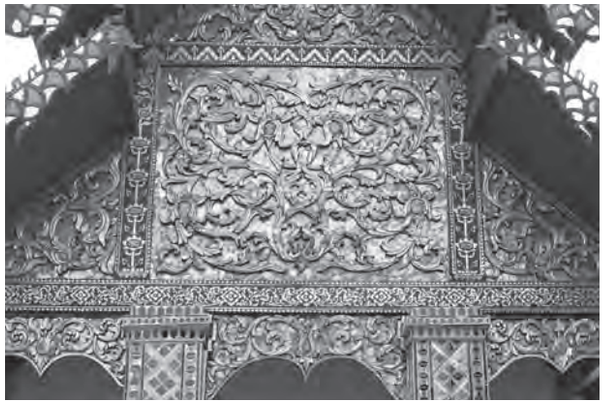

หน้าแหนบแบ่งเป็น ๔ ช่อง ได้แก่ สามเหลี่ยมตอนบน สี่เหลี่ยมตอนกลาง และปีกนก ๒ ข้าง

พระอุโบสถมีสิงห์คู่ประดับด้านหน้า

ศาลาบาตรด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ

จารึกที่ขื่อใต้หลังคาเขียนว่าพระปัญญาสร้างปี ๒๔๓๕

ใบสีมามีลักษณะพิเศษใช้ก้อนหินขนาดเล็ก ฝังลงในมณฑลมีขอบกั้นเป็นวงกลม ๘ ทิศ

อุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีสิงห์ ๑ คู่เฝ้าอยู่ที่เชิงบันไดขึ้นอุโบสถ ตัวอาคารมีมุขด้านหน้าพร้อมระเบียงลูกกรงที่ทำจากปูนหล่อ มุขดังกล่าวมีเสาหล่อปูน ๑ คู่เป็นเสาเหลี่ยมตกแต่งด้วยกระจกสีชิ้นเล็กๆ รูปเรขาคณิต

หน้าแหนบมีการแบ่งช่องการตกแต่งลวดลายออกเป็น ๔ ส่วนคือ ช่องสามเหลี่ยมใต้หลังคา แผ่นสี่เหลี่ยมตอนกลาง และปีกนกสองข้าง ใต้หน้าแหนบมีแผงโก่งคิ้วประดับ ลวดลายบนหน้าแหนบทำจากไม้แกะสลักบนกระจกจีน เป็นรูปลวดลายพันธุ์พฤกษาหรือกระหนกวงโค้งที่แตกช่อลายจากดอกสับปะรด เส้นที่แบ่งกั้นกรอบช่องลวดลายเขียนด้วยกรรมวิธีลายคำน้ำแต้ม เช่นเดียวกับภาพทวารบาลบนบานประตูทางเข้าพระอุโบสถ อันเป็นรูปแบบที่นิยมอย่างสูงในสถาปัตยกรรมที่สร้างภายใต้การกำกับดูแลและออกแบบโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาสวัดสบเปิงเล่าว่า พ.ศ. ๒๕๕๐ มีคณะศรัทธาจากกรุงเทพฯ มีความประสงค์จะบูรณะพระอุโบสถ แต่เห็นว่าเป็นโบราณสถานของชาติจึงได้ไปปรึกษากรมศิลปากร แต่คณะศรัทธาเริ่มต้นลงมือด้วยการตัดถนนผ่านทุ่งนาเพื่อขยายพื้นที่ด้านหน้าเขตพระอุโบสถให้ดูโล่งโอ่โถง ไม่เป็นพงหญ้ารกเรื้อ พร้อมด้วยการบูรณะศาลาบาตรทิศตะวันตกเฉียงใต้ฉลองไปเมื่อปี ๒๕๕๓

ต่อมาปี ๒๕๕๕-๒๕๕๖ วัดสบเปิงได้รับงบประมาณการบูรณะตัวอาคารพระอุโบสถจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม แต่ว่ายังไม่มีการประกาศขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษา

วัดพระนอนขอนม่วง

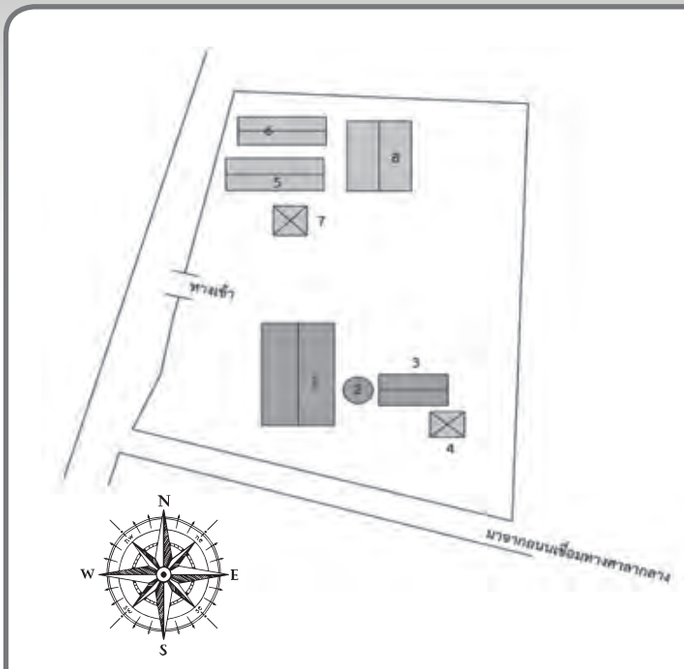

1 วิหารพระนอน
2 พระธาตุเจดีย์
3 พระอุโบสถ
4 หอธรรม
5 ศาลาอเนกประสงค์ (สำนักงาน)
6 โรงเรียนพระปริยัติธรรม
7 หอระฆัง
8 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูสุนทรพัฒนสิทธิ์ (สิทธิศักดิ์ สุนฺทโร) พ.ศ. ๒๕๓๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๔๗๓๔๙๖๘

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๙๘ หมู่ที่ ๕ ถนนเชียงใหม่-ฝาง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๘๐

ตั้งอยู่ในซอยข้างโรงเรียนวัดพระนอน เยื้องกับศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่หลังปัจจุบัน เนื้อที่ทั้งหมดจำนวน ๖ ไร่ ๗๕ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๘๔๕๓๓๗, ๙๘.๙๗๗๕๓๕

เป็นวัดที่มีการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีโรงเรียนนักธรรม เปิดค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม ธรรมศึกษา เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ ๘ มีการจัดอบรมนักโทษ (เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้กับทัณฑสถานหญิง)

ความสำคัญของวัด

ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างพระพุทธไสยาสน์องค์นี้ มีเพียงเรื่องราวจากตำนานพระเจ้าเลียบโลก ที่อ้างถึงขอนไม้ม่วงคำต้นใหญ่ ของพระญากุมภมิตตราช ซึ่งล้มนอนผุพังทับอยู่บนดินที่ฝังไหคำ ซึ่งยุคต่อมา มีพระมหาเถระ ๔ รูปจากหงสาวดีได้เดินธุดงค์ผ่านมาพบขอนไม้ม่วงคำนี้ เห็นรากแก้วของมันชี้ออกจากเหง้าดุจดังพระเมาฬีของพระพุทธรูป พระมหาเถระให้คนช่วยกันแกะสลักขอนไม้ที่พุพังเป็นพระนอนขนาดใหญ่ พร้อมให้ขุดไหคำ ๔ ไห นำมาบรรจุในองค์พระนอน พร้อมอัญเชิญเกศาธาตุของพระพุทธเจ้ามหากัสสปะ (องค์ที่ ๓ ในภัทรกัป) และดินฝ่าเท้า (ดินพนะเฝ่าเถ้า - อังคารธาตุ) ของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันบรรจุไว้

จากพุทธลักษณะทางศิลปะ สามารถทราบได้ว่าพระพุทธไสยาสน์องค์นี้ สร้างเมื่อกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นพระนอนก่ออิฐถือปูนปิดทอง

มีการเรียกชื่อตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่สร้างจากขอนไม้ผุพังว่า **“พระนอนพัง”** หรือบางครั้งอาจเขียนได้ว่า **“พระพรั่ง”** และอีกชื่อหนึ่ง ชาวบ้านเรียกแบบลำลองว่า “พระนอนแม่จ๊ะเหยือง” เนื่องจากวัดตั้งอยู่ใกล้ลำห้วยแม่จ๊ะเหยือง (แปลว่าสะอิดสะเอียน) ทั้งสองชื่อถือว่าไม่เป็นมงคลนาม ทำให้มีการเปลี่ยนใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๐๖ สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงค์หรือเจ้ามหาชีวิตอ้าว (พ.ศ. ๒๓๙๙-๒๔๑๓) เมื่อครั้งที่บูรณปฏิสังขรณ์วิหารพระนอนหลังเดิม ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “พระนอนขอนม่วง”

สิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในวัด กอปรด้วย วิหารพระนอน พระเจดีย์ พระอุโบสถ หอไตรไม้แกะสลักสิงห์คาบนางเฝ้าหน้าวัด หอระฆัง ฯลฯ

พระอุโบสถ ภายในประดิษฐานพระเจ้าทันใจที่สร้างร่วมสมัยกันกับองค์พระนอนขอนม่วงคือตั้งแต่พุทธศตวรรษที่๒๐-๒๑เป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนาไม่มีบานหน้าต่าง มีแต่ช่องแนวตั้งที่เรียกว่า “ป่องลวงตั้ง” ภายในมีการเข้าลิ่มไม้รองรับหลังคาแบบโบราณ สถาปัตยกรรมลักษณะเช่นนี้หาดูได้ยากในปัจจุบัน ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารพระนอน ได้พำนักจำวัดอยู่ภายในอุโบสถหลังนี้

พ.ศ. ๒๔๖๐ เจ้าอินทวโรรสสุริยวงษ์ และพระราชชายา เจ้าดารารัศมี เป็นประธานในการสร้างพระบฏถวาย (พระบฏหมายถึง จิตรกรรมบนผืนผ้าเป็นผ้าที่ปักรูปพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอัครสาวกทั้งสองคือ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ) พระบฏผืนนี้ยังคงเก็บรักษาอยู่ภายในวิหารพระนอน

วัดนี้ในอดีตตั้งอยู่กลางทุ่งนา สัญลักษณ์ที่เห็นง่ายที่สุดคือต้นตาล เพราะสมัยนั้นเจ้าชีวิตอ้าวผู้ครองนครเชียงใหม่ได้มาปลูกต้นตาลเอาไว้เป็นจำนวนมาก ราว ๗๐๐ กว่าต้น แต่ปัจจุบันเหลือเพียง ๓ ต้น เจ้าชีวิตอ้าวพาพสกนิกรมาร่วมพิธีพุทธาภิเษกพระนอน (อบรมสมโภชเบิกพระเนตร) เมื่อวันพระ เดือน ๕ เป็ง ทำให้เกิดงานประเพณีสรงน้ำพระนอนในช่วงเดือน ๕ เป็ง บางปีอาจตรงกับวันมาฆบูชาพอดี

วัดพระนอนขอนม่วง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๖๖ เป็นโบราณสถานที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน ในราชกิจจานุเบกษาตอนที่ ๓ ลงวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๙๗ และประกาศกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙๖ ตอนที่ ๑๔๕ ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๒

ประวัติจากทางวัดพระนอนขอนม่วงระบุว่า ปี ๒๔๗๐ ครูบาแก้ว คนฺธาโร (เป็นคนในพื้นที่ เกิดที่หมู่ ๘ บ้านแม่จ๊ะเหยือง) เป็นผู้ไปอาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งตอนนั้นจำพรรษาอยู่วัดพระสิงห์ ให้มาเป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระนอน พระธาตุเจดีย์ ซึ่งมีมาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยล้านนา พร้อมทั้งก่อสร้างวิหารประดิษฐานพระไสยาสน์ขึ้นมาใหม่หลังหนึ่ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ เนื่องจากตัวท่านแกะรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลกเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดเรียกว่า “ธรรม ๑๑ ผูก” (ตำนานพระเจ้าเลียบโลกมีทั้งหมด ๑๑ กัณฑ์)

หนังสือตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงวัดพระนอนขอนม่วงหลายตอน ครั้งแรกกล่าวว่า

*“...แล้วท่าน (ครูบาเจ้าศรีวิชัย) ก็กลับมาสถิตอยู่วัดพระสิงห์ แล้วท่านไปสร้าง**วิหารพระนอนขอนม่วง** หัวเวียงเชียงใหม่ในพุทธศักราช ๒๔๖๙ แล้วกลับมาทำบุญฉลองวิหารหลวง วัดพระสิงห์”*

อีกตอนหนึ่งได้กล่าวว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จภารกิจจากการทำบุญถวายทานที่วัดพระสิงห์แล้ว ท่านได้เดินทางไปก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดวาอารามอีกหลายแห่ง ทั้งในเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย พะเยา ลำปาง จากนั้น

*“แล้วก็มาเชียงใหม่ กลับขึ้นมาสร้าง**ช่อฟ้าบ้านลมพระนอนขอนม่วง** หัวเวียงเชียงใหม่”*

หลังจากมายกช่อฟ้าวิหารที่วัดพระนอนขอนม่วงแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน, อำเภอสามเงา จังหวัดตาก, อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง, กลับมาอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน, อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อจากนั้น

*“เสร็จแล้วมาทาน**พระนอนขอนม่วง** ลงเริ่มงานทำบุญเดือน ๗ เพ็ง เถิงเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เสร็จการทำบุญ**พระนอนขอนม่วง**ในพุทธศักราช ๒๔๗๐”*

จากข้อความทั้งหมดเห็นได้ว่าวัดพระนอนขอน

ม่วงใช้เวลาก่อสร้าง ๒ ปีเต็ม คือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๙ - ๒๔๗๐

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่า**สร้างพระนอนขอนม่วง หัวเวียงเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๕๐,๑๙๕ รูเปีย**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือการ**บูรณะองค์พระธาตุ และสร้างวิหารพระนอน**

พระธาตุตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถ หรืออยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหารพระนอน เป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบที่พบในสมัยล้านนา มีขนาดค่อนข้างเล็ก องค์ระฆังทรงกลมตั้งอยู่บนฐาน ๘ เหลี่ยมสูง ๖ ชั้น ประกอบด้วยฐานบัวมาลัยเถา ๓ ชั้น และฐานบัวถลา ๓ ชั้น วางอยู่บนฐานยกเก็จย่อมุมไม้ ๒๐ วางบนฐานเขียงขนาดใหญ่ ยอดบนมีฉัตร ๕ ชั้น ไม่มีการระบุหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุส่วนไหนอย่างไร อาจมีการเปลี่ยนแผ่นทองจังโกที่ชำรุดบางส่วน

วิหารพระนอนเป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย ลักษณะวิหารเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ วางตัวอาคารในแนวแกนเหนือ-ใต้ ใช้เสาภายในอาคารแนวเดียวเฉพาะตอนกลางจำนวน ๖ ต้น ทำให้เกิด ๗ ห้องเสา เป็นเสากลมที่มีขนาดใหญ่มาก เพื่อรองรับขื่อหลวงขนาดใหญ่ ถือเป็นโครงสร้างวิหารแบบใหม่ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องความมั่นคงแข็งแรง

ข้างบนหลังคาเหนือคานคอนกรีตเป็นไม้ตีเป็นแผ่นประกบกันแล้ววางไว้ สามารถเดินได้ เมื่อแรกสร้างครูบาอภิชัยขาวปีสล่าผู้คุมการก่อสร้าง ครูบาแก้ว เจ้าอาวาสวัดพระนอนขอนม่วง หารือกันว่าอยากจะเทหลังคาให้เป็นคอนกรีตปิด แล้วดาดด้วยซีเมนต์ (คล้ายวิหารหลังเปียงแบบที่วิหารวัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง) แต่ว่าครูบาเมธาวี เจ้าอาวาสวัดดอกเอื้อง อำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้ทักท้วงไว้ บอกว่าไม่งาม คณะผู้ก่อสร้างจึงตัดสินใจเปลี่ยนมาใช้กระเบื้องดินขอมุงแทน ในส่วนของค้ำยันรองรับน้ำหนักหลังคาวิหารด้านนอก เป็นคันทวยประเภทท้าวแขนโปร่งๆ ตามรูปแบบศิลปกรรมที่รับ

ภาพซ้าย พระอุโบสถ สถานที่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษาในช่วงสร้างวัด *ภาพขวา* หอธรรมเก่าของวัด

ภาพซ้าย วิหารพระนอนด้านหน้าทำหน้าแหนบสูง ปล่อยพื้นที่ผนังว่างเปล่าค่อนข้างมาก *ภาพขวา* พระธาตุอยู่ระหว่างวิหารพระนอนและพระอุโบสถ

อิทธิพลมาจากทางภาคกลาง ซึ่งลักษณะคันทวยเช่นนี้ปรากฏที่วัดพระสิงห์ด้วยเช่นกัน

องค์พระพุทธรูปปางไสยาสน์ มีพระพักตร์กลมอมยิ้ม พระหนุ (คาง) เป็นปม ตามแบบศิลปะล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ หันพระเศียร-พระโมลีไปทางทิศใต้ และหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ประดิษฐานภายในกำแพงแก้วเตี้ยๆ ล้อมรอบด้วยลูกกรงปูนหล่อระบายสี เมื่อก่อนหน้านั้นไม่เคยมีกำแพงแก้ว ทำให้คนนำน้ำไปสรงองค์พระนอนจนเปียกเนื้อปูนบวมพอง ทองจังโกลอก และน้ำเจิ่งนองพระวิหาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยเห็นว่าสมควรจะสร้างกำแพงแก้วถวายเป็นพุทธบูชาเพื่อให้พระพุทธไสยาสน์ประทับเฉพาะอย่างเป็นสัดเป็นส่วน

ลวดลายบนหน้าแหนบทิศเหนือ เทพนมท่ามกลางพันธุ์พฤกษา เสือ ๒ ตัวหันหน้าเข้าหากัน

ซุ้มบัญชรรูปหม้อดอกเหนือประตูทางเข้า เป็นกรอบพญานาค ๒ ชั้น เหมือนที่วัดพระสิงห์เรียกซุ้มบันแถลง

ภาพซ้าย **ค้ำยันประเภทท้าวแขนแบบภาคกลาง** ***ภาพขวา*** **เทวบุตรทำท่าจคบัญชีหนังเสือบนผนังอาคาร**

วิหารมีทางเข้าสองทางคือ ด้านหน้าหรือศัพท์ทางสถาปัตยกรรมเรียกว่า “ด้านสกัด” อยู่ทิศเหนือและด้านข้างคือทิศตะวันออก วิหารด้านหน้าหรือทิศเหนือ มีซุ้มประตูทางเข้า ๒ ช่อง ตกแต่งหน้าแหนบตอนบนด้วยการแกะไม้ปิดทองล่องชาด ลวดลายเครือเถาตรงกลางเป็นรูปเทพนมประทับเหนือฐานดอกบัว มีการแกะสลักรูปเสือสองตัวหันหน้าเข้าหากัน อันเป็นสัญลักษณ์นักษัตรปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยมีนกยูงอยู่ตรงกลาง นอกจากนี้ยังมีรูปเทวดาติดผนังประดับตามผนังอาคาร บางมุมทำท่าถือหนังสือและปากกาคล้ายเป็นเทวทูตจดบัญชีความดีความชั่วของมนุษย์ ลักษณะคล้ายกับรูปเทวดาที่ประดับผนังหอไตรวัดพระสิงห์ โดยสังเกตจากเครื่องประดับและผ้านุ่ง

ส่วนกรอบซุ้มบัญชรของบานประตูหน้าต่างภายในทำลวดลายเป็นดอกบัว ๕ ดอก ปักในแจกันหรือหม้อดอกปูรณฆฏะบนลายเครือเถา กรอบซุ้มประตูหน้าต่างเป็นรูปพญานาคสองชั้น อาจเป็นช่างกลุ่มเดียวกันกับที่สร้างให้วัดพระสิงห์ ทั้งนี้เนื่องจากการก่อสร้างวัดทั้งสองแห่งนี้อยู่ในระยะเวลาเดียวกัน

หนานภักดี หลักดี ไวยาวัจกรของวัด และเคยเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดพระนอนขอนม่วง เล่าตามที่เคยได้ยินคนเฒ่าคนแก่บอกต่อ ๆ กันมาว่า ปูนซีเมนต์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำมาใช้ก่อสร้างนั้น สั่งซื้อมาจากกรุงเทพฯ ผ่านร้านของเถ้าแก่โหงว เพราะบริษัทปูนซีเมนต์ไทยก่อตั้งขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ การบรรจุปูนไม่ได้ใส่เป็นถุงเหมือนปัจจุบันนี้ แต่บรรจุมาในลักษณะ “ไหกลม” เรียกกันว่า “ไหปูน” แม้เนื้อปูนมีลักษณะเป็นผงสำเร็จรูป แต่ชาวบ้านในละแวกนั้นยังช่วยกันเอาผงปูนมาเทหมักกับน้ำผสมทรายและเศษฟางข้าว หมักทิ้งไว้ตามหลองเข้า (ยุ้งฉางข้าว) เวลานำมาก่อสร้าง ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องคอยกำชับอยู่เสมอว่าให้ปิดปากไหปูนตลอดเวลาอย่าปล่อยให้ปูนแห้งเร็วเกินไป หรือแฉะเกินไป ต้องบริหารความพอดีให้ลงตัว เพราะปูนเป็นปัจจัยหลัก นอกจากจะใช้ในการก่อสร้างผนังอาคารแล้ว ยังนำมาใช้เป็นกาวประสานกระจกสีซึ่งฝังลงในเนื้อปูนอีกด้วย

งานกระจกสีถือเป็นจุดเด่นมากที่สุดภายในวิหารพระนอน ใช้ประดับตกแต่งอยู่ที่ผนังวิหารด้าน

โครงสร้างเครื่องรองรับน้ำหนักหลังคา ใช้เสาแท่งโต ๖ ต้น เพดานคาดด้วยคานหล่อคอนกรีตสำเร็จรูป

หลังพระนอนทิศตะวันตกและด้านพระเศียรทิศใต้ กับฐานแท่นแก้วหรือฐานชุกชี และฐานเสา กระจกสีถูกตัดเป็นรูปเรขาคณิตชิ้นเล็กๆ เน้นไปทางโทนสีน้ำเงิน เขียว แดง นำมาปะติดปะต่อแบบสลับสีไปมาให้เป็นลวดลายดาว ดอกไม้ประดิษฐ์ กระจกสีเหล่านี้ถือเป็นตัวแทนเทคนิคการก่อสร้างสมัยใหม่ ที่กำลังคลี่คลายพัฒนาการจากเดิมครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยใช้กระจกจีน(แก้วจีน-กระจกตะกั่ว)ที่ผลิตยากราคาแพงและแตกตัวเกิดรอยร้าวง่าย กลายมาเป็นกระจกสีสมัยใหม่ที่สั่งจากกรุงเทพ หาได้ง่ายและมีราคาถูก มีสีสันแวววาวกว่า จึงเป็นวัสดุที่ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว สาเหตุอีกประการหนึ่งเนื่องมาจาก “เถ้าแก่โหงว” โยมอุปัฏฐากคนสำคัญ เป็นคนจีนที่ทำกิจการการค้าวัสดุก่อสร้าง เป็นเจ้าของร้าน “เตียงเมี่ยงไถ่” เป็นตัวแทนบริษัทอีสต์เอเชียติกจากกรุงเทพฯ วัสดุสมัยใหม่จึงเข้ามายังเชียงใหม่ได้ง่าย โดยผ่านมาทางร้านเถ้าแก่โหงวนั่นเอง การประดับกระจกสีต้องฝังลงในปูนขณะยังหมาดๆ ดังนั้นการใช้กระจกสีก่อสร้างสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวนมากมายมหาศาลเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย ถือเป็นกุศโลบายเพื่อควบคุมให้ช่างก่อสร้างเกิดอนุสติมีสมาธิอย่างสูงขณะทำงานอยู่ตลอดเวลา เพราะหากเผลอเมื่อไหร่ ปูนก็จะแห้งทันทีไม่สามารถฝังกระจกชิ้นเล็กๆ ได้ จะต้องทุบหรือกะเทาะปูนออกมาใหม่

พบว่าบริเวณผนังและเสาของราวระเบียงที่ฐานชุกชี มีการตัดกระจกสีเป็นตัวอักษรไทยภาคกลางด้วยข้อความจารึกรายชื่อเจ้าศรัทธาผู้ที่มาร่วมบริจาคเงินเป็นค่าก่อสร้างวิหารในคราวนั้น ล้วนแต่เป็นคหปตานี (ผู้อุปถัมภ์เน้นไปทางเศรษฐินีสตรีมากกว่าบุรุษ) ชาวจีนทั้งสิ้น ตัวอย่างรายชื่อที่รวบรวมมาได้มีดังนี้ นางสาวกิมลุ้ย, นางคำแปง-นายสน, นางบัวตอง โจเสียงถ่าย, นายตรี-นางขันแก้ว, นางหลวงอุปโย, นายกิมไล้, นางเง็กเนย นิมเสงเฮง, นางกิมเปาะ, นายโต๋ว์งิมต๋อ-นางฮุยกี, นางหนึ่งเตียจั๊วเซ้ง, แม่พร้อม และลูกทุกคน เป็นต้น

พระพุทธไสยาสน์ พระพักตร์กลม พระหนุเป็นปม ศิลปกรรมล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

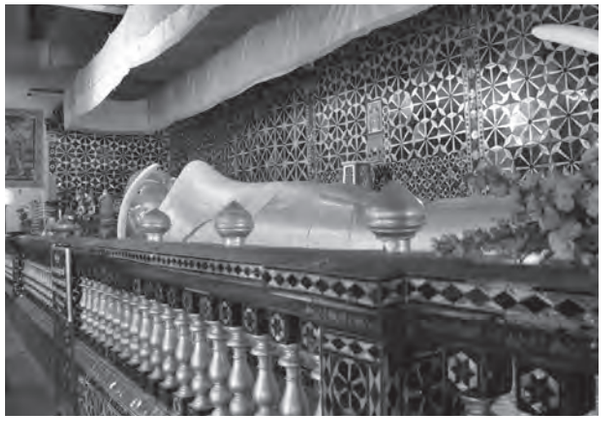

พระนอนขอนม่วง ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญมากในการบูรณะองค์พระพุทธรูปและสร้างวิหารหลังใหม่

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างสัตตภัณฑ์ ธรรมาสน์ พระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย และพระเจ้าค่าคิง หรือพระพุทธรูปที่มีความสูงเท่ากับตัวผู้สร้างคือครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานอยู่ในกลุ่มโต๊ะหมู่บูชาด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวิหารพระนอน

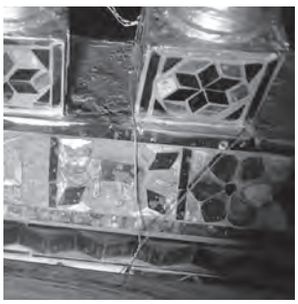

กระจกสีรูปเสือ-นกยูงคู่ที่แท่นแก้วพระนอน สองสัญลักษณ์สำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเหรียญรุ่นแรก ที่ระลึกงานสรงน้ำพระนอนปี ๒๕๑๒ ใต้รูปครูบาเจ้าศรีวิชัยระบุปี ๒๔๘๒

ภาพซ้าย สัตตภัณฑ์ *ภาพขวา* ธรรมาสน์ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

เมื่อก่อสร้างวิหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครูบาแก้วขอให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยประทับรอยเท้าเอาไว้ในแผ่นปูนหมาดๆ เพื่อเป็นที่ระลึก ฉะนั้นรอยเท้าครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงมีการประทับอย่างเป็นทางการไว้ที่นี่เป็นครั้งแรก จากนั้นวัดต่างๆ อาทิ วัดบ้านปาง วัดพระเจ้าตนหลวง ฯลฯ ต่างก็มาจำลองเอาพิมพ์จากรอยเท้าที่นี่ไปอีกทีตั้งแต่ในสมัยครูบาแก้ว

มีรูปเหมือนของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เรียกกันว่า “สารูป” ถือเป็นรูปเหมือนรุ่นแรกๆ หรือรุ่นเก่า ปั้นด้วยปูนในยุคครูบาแก้วเช่นเดียวกัน มีจารึกใต้ฐานระบุวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๔๘๙ อันเป็นปีที่มีงานพระราชทานเพลิงศพครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระนอนขอนม่วงได้จัดทำเหรียญครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อเป็นที่ระลึกในงานสรงน้ำพระนอนขอนม่วงแม่ริม ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ ถือเป็นเหรียญรุ่นแรกของทางวัด จัดสร้างประมาณ ๒,๐๐๐ เหรียญ จากนั้นก็ทำอีกเรื่อยมา ข้อสังเกตคือมีการระบุศักราชใต้รูปครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า พ.ศ. ๒๔๘๒ อันเป็นปีที่ท่านมรณภาพ ทำให้คณะศิษยานุศิษย์ในยุคนั้นจัดทำเหรียญที่ระลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อจำหน่ายหารายได้มาใช้ในกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลศพครูบาเจ้าศรีวิชัย ดังนั้นพิมพ์ดังกล่าวจึงได้รับความนิยมอย่างสูง และเมื่อมีการนำพิมพ์ไปผลิตซ้ำใหม่จึงมักนิยมเขียน พ.ศ. ๒๔๘๒ กำกับไว้ด้วยเสมอ

เคยเกิดเพลิงไหม้พระวิหารประมาณปี ๒๕๓๕ – ๒๕๓๖ สาเหตุเพราะมีโยมผู้หนึ่งจุดไฟสะเดาะพระเคราะห์แล้วเปลวไฟไหม้ลามไปเผาฝาผนังด้านหลังที่ติดกระจกสี ทำให้กระจกดำเป็นเถ้าถ่าน ทางวัดจึงต้องบูรณะด้วยการกะเทาะกระจกสีออกมาจากผนัง นำมาขัดถูใหม่ให้แวววาวแล้วเอาขึ้นมาติดใหม่ด้วยกรรมวิธีฝังในปูนขณะที่กำลังเปียกหมาดตามเทคนิคดั้งเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

และต่อมาเกิดไฟไหม้วัดพระนอนขอนม่วงอีกครั้ง ที่กุฏิสงฆ์เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๕ เนื่องจากไฟฟ้าลัดวงจร ความเสียหายมูลค่า ๕ ล้านกว่าบาท โต๊ะหมู่บูชาฝังมุกประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดหลายองค์มอดไหม้ แต่ทางวัดเล่าว่าเกิดความมหัศจรรย์ ที่กรอบรูปไม้สักแขวนภาพถ่ายครูบาเจ้าศรีวิชัยที่อัดด้วยกระดาษสีกลับไม่ได้รับความเสียหายใดๆ ทั้งภาพและกรอบ

วัดพระพุทธบาทสี่รอย

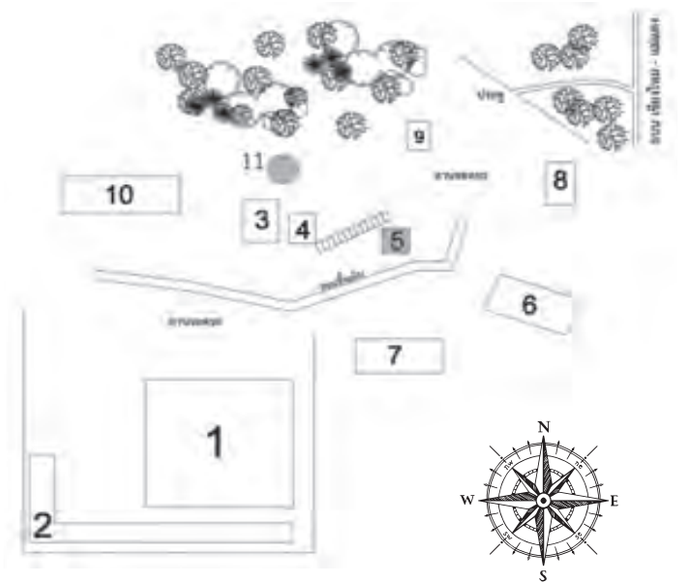

1 พระวิหารจัตุรมุข
2 ศาลาบาตร
3 วิหารครอบพระบาทสี่รอย
4 วิหารสร้างโดยเจ้าดารารัศมี
5 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 ร้านอาหาร
7 หอฉัน
8 ร้านค้า
9 ศาลาพัก
10 กุฏิสงฆ์
11 พระเจดีย์และกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาส

พระครูพุทธบาทเจติยารักษ์ (ครูบาพรชัย ปิยวณฺโณ) พ.ศ. ๒๕๓๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๒๖๑๖๙๐๖

สถานที่ตั้ง

บ้านพระบาทสี่รอย หมู่ที่ ๖ ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๓๐

การเดินทางไปวัดพระพุทธบาทสี่รอย จากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๕๐.๘ กิโลเมตร ให้ใช้เส้นทางหลวงสาย ๑๐๗ ไปตามถนนสายเชียงใหม่-แม่ริม ประมาณ ๑๖.๓ กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยวซ้ายเข้าเส้นทางแม่ริมสายเก่าหรือสายใน ประมาณ ๑ กิโลเมตร ต่อไปยังถนนสาย “สะลวง-ขี้เหล็ก”ทางขึ้นพระพุทธบาทสี่รอยมีระยะทางประมาณ ๑๘ กิโลเมตร เมื่อถึงบ้านเมืองก๊ะแล้วขับตรงขึ้นไปอีกจะพบวัดอยู่กลางหุบเขาสูงชัน

พิกัด ๑๙.๐๑๖๕๔๗, ๙๘.๗๖๒๒๗๕

ความสำคัญของวัด

ประวัติความเป็นมาของพระพุทธบาทสี่รอย ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ ๑ กล่าวถึงการเสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ภูเขาเวภารบรรพต หรือมีอีกชื่อหนึ่งว่า “รังรุ้ง” อันเป็นรอยต่อแดนเมืองระหว่าง โกสัมพี หริภุญไชย และแพรหลวง (หมายถึงพม่า ล้านนา และจีน) โดยพระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปได้แวะฉันจังหัน (เสวยพระกระยาหาร) อยู่บนแผ่นหินเรียบ บนยอดเขาเวภารบรรพตแห่งนี้ เมื่อ

พระพุทธองค์ฉันจังหันเสร็จ ทรงบ้วนพระโอษฐ์ น้ำที่บ้วนนั้นไหลไปตามภูเขาทางทิศใต้ สัตว์น้อยใหญ่ที่ได้ดื่มน้ำบ้วนพระโอษฐ์ก็ดี หรือนำไปสระผม อาบน้ำก็ดี บุคคลผู้นั้นจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงปราศจากพยาธิ

ต่อมาพระพุทธองค์เข้าฌานสมาบัติทอดพระเนตรเห็นว่า บนเทือกเขานี้มีรอยพระพุทธบาทของพระอดีตพุทธเจ้า ๓ พระองค์ในภัทรกัป คือ พระพุทธเจ้ากกุสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ประทับอยู่บนก้อนหินใหญ่ ทรงเล็งดูรอยพระพุทธบาทพลางตรัสว่า ที่แห่งนี้อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ได้เคยเสด็จมาประทับรอยพระบาทไว้ก่อนแล้ว และในอนาคตกาลเมื่อถึงยุคของพระศรีอาริยเมตไตรย ก็จักเสด็จมาประทับรอยพระบาทไว้ ณ ที่นี้ เมื่อนั้นรอยพระบาททุกรอยจักรวมเป็นหนึ่งเดียว (คือประทับลบทั้งสี่รอยให้เหลือรอยเดียว) กล่าวเสร็จพระพุทธองค์เสด็จไปประทับรอยพระบาทซ้อนอยู่ภายในสุดของรอยพระบาททั้ง ๓ รอย และตรัสต่อไปว่าก่อนกลับคืนสู่เชตวนาราม ณ กรุงสาวัตถีนั้น ทรงตรัสพยากรณ์ว่า หลังจากที่พระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว ๒,๐๐๐ วัสสา เหล่าเทวดาทั้งหลายจักนำเอาพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์มาบรรจุไว้ที่พระพุทธบาทสี่รอยแห่งนี้

เมื่อได้ฟังดังนั้น เหล่าเทวดาจึงเนรมิตกายเป็น “รุ้ง” (เหยี่ยว) ตัวใหญ่แล้วบินลงจากภูเขาเวภารบรรพตลงไปเอาลูกไก่ของชาวบ้านซึ่งเป็นชาว “ตามิละ” (แผลงมาจากคำว่า “ทมิฬ” หมายถึงกลุ่มชนพื้นเมืองชาวลัวะ) ที่อาศัยอยู่ตีนเขาดอยลูกนั้น (ปัจจุบันคือ “บ้านเมืองก๊ะ”) แล้วก็บินกลับขึ้นไปบนยอดเขาอีกครั้ง เพื่อหลอกล่อให้ชาวบ้านตามขึ้นมาบนเขา ชาวบ้านโกรธมากจึงวิ่งติดตามรอยเลือดของไก่ที่รุ้งจับไปกิน ตั้งใจจะฆ่ารุ้งตัวนั้นเสีย แต่ครั้นเมื่อมาถึงบนยอดดอยกลับไม่เห็นรุ้งตัวนั้นอีก พบแต่เพียงพระพุทธบาทสี่รอย ที่อยู่ท่ามกลางป่ามีเถาวัลย์ปกคลุม ชาวตามิละจึงทำการสักการบูชา และเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า พระพุทธบาทรังรุ้ง

ทำเลที่ตั้งของพระพุทธบาทรังรุ้ง ตั้งอยู่ในเขตชุมชนชาวลัวะ อันเป็นถิ่นของขุนหลวงวิลังคะ ในยุคหริภุญไชย ราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๓ พระนางจามเทวีได้เสด็จมากราบนมัสการพระพุทธบาทรังรุ้ง พ่อหนานน้อย หรือ อาจารย์ชัชวาลย์ ใหม่เฟย ปราชญ์ชาวบ้านเมืองก๊ะ หมู่ ๕ ตำบลสะลวง เล่าว่า มีมุขปาฐะกล่าวถึงพระนางจามเทวีว่าทรงมีกลิ่นพระวรกายหอมขจรขจาย “ไปเจ็ดเจ้นฮ้องจ๊าง” หรือ “สามเจ้นฆ้องดัง” หมายความว่า เป็นระยะห่างที่ทิ้งช่วงระหว่างช้างเจ็ดเชือกส่งเสียงร้องต่อกันเป็นทอดๆ ๗ ทอด หรือเสียงฆ้องที่ตีกังวานส่งเป็นช่วงๆ ๓ ช่วงหมู่บ้าน จนทำให้ขุนหลวงวิลังคะได้กลิ่นกายแม้จะอยู่ไกล แอบไปชื่นชมความงามของพระนางจามเทวี จนเกิดจิตปฏิพัทธ์ อันเป็นที่มาของการแต่งทูตไปสู่ขอพระนางจามเทวีมาเป็นชายา นำไปสู่การรบพุ่งกันระหว่างชาวหริภุญไชยและชาวลัวะบนดอย กระทั่งฝ่ายขุนหลวงวิลังคะพ่ายแพ้ มีการฝังศพขุนหลวงวิลังคะบนเขาลูกหนึ่ง ไม่ไกลจากพระพุทธบาทรังรุ้ง เรียกดอยลูกนั้นว่า “ดอยคว่ำหล้อง”

ในสมัยล้านนา พระญามังรายพร้อมพระราชเทวีและเสนาบริวาร ได้เดินทางมากราบนมัสการพระพุทธบาทรังรุ้ง และเปลี่ยนชื่อเรียกใหม่เป็น “พระพุทธบาทสี่รอย”

ครั้นถึงสมัยพระญาธัมมลังกาช้างเผือก เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๙ - ๒๓๖๔ ได้ขึ้นมากราบสักการบูชาพระพุทธบาทสี่รอย มีการสร้างวิหารครอบพระพุทธบาทไว้เป็นการชั่วคราว มีแค่หลังคาคลุมแบบง่ายๆ พร้อมสร้างบันไดไม้พาดสำหรับปีนขึ้นไปดูเฉพาะเพศชายเท่านั้น

ต่อมาในสมัยพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้ขึ้นไปกราบนมัสการพระพุทธบาทสี่รอย เนื่องจากทรงสร้างพระตำหนักดาราภิรมย์ไว้หลังหนึ่งสำหรับประทับในบั้นปลายพระชนม์ชีพที่อำเภอแม่ริม ทรงมีพระราชศรัทธาก่อสร้างวิหารไว้หนึ่งหลังมีขนาดเล็กอยู่ด้านบนของจุดที่ตั้งวิหารรอยพระพุทธบาทหลังปัจจุบัน และสร้างแท่นยืนคล้ายนั่งร้านรอบๆ แผ่นหินที่มีรอยพระพุทธบาทอยู่ตรงกลาง

พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๒ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาบูรณะอาคารวิหารครอบรอยพระพุทธบาทสี่รอยที่สร้างโดยพระญาธัมมลังกาช้างเผือก และบูรณะวิหารของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี พร้อมสร้างบันไดนาค

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” **ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างวิหารพระบาท ๔ รอย จำนวนทั้งสิ้น ๕,๐๐๐ รูเปีย**

กล่าวกันว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างทางขึ้นสู่ดอยสุเทพเสร็จแล้วในปี ๒๔๗๘ ท่านมีความตั้งใจจะมาสร้างทางขึ้นสู่ดอยสูงที่พระพุทธบาทสี่รอยเช่นกัน แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ต้องอธิกรณ์เสียก่อน ทำให้ท่านไม่มีโอกาสหวนกลับมาพระพุทธบาทสี่รอยอีก

อย่างไรก็ดี ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กำหนดพิธีฉลองวิหารในเดือนหกเป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ ภาคกลาง ประมาณช่วงเดือนมีนาคม) ทำให้ปัจจุบันเกิดประเพณี “เตียวขึ้นดอย” เพื่อสรงน้ำพระพุทธบาทสี่รอย ของชาวอำเภอแม่ริม-แม่แตง ตลอดเส้นทางมีการแห่ฆ้องแห่กลอง ในลักษณะจำลองเหตุการณ์ย้อนยุคสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมา โดยเริ่มต้นขบวนจากด้านล่างที่วัดหนองก๋าย อำเภอแม่แตง อันเป็นจุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยพำนักใช้เป็นสถานที่นั่งหนัก ตระเตรียมกำลังคน คณะศรัทธาญาติโยม เสบียงอาหาร วัสดุอุปกรณ์สำหรับนำขึ้นไปก่อสร้างพระพุทธบาทสี่รอยด้านบน กล่าวกันว่าไม้สักทองที่ใช้ก่อสร้างอาคารได้มาจากป่าในอำเภอเชียงดาว

หลังจากนั้น วัดพระพุทธบาทสี่รอยก็ร้างไปอีกนานหลายทศวรรษ เนื่องจากเมื่อขึ้นมาบนดอยแล้วไม่มีความสะดวกสบายด้วยประการทั้งปวง หาอาหารและน้ำดื่มลำบาก บางครั้งมีภยันตรายจากสัตว์ป่าทั้งงูและเสือ รวมทั้งอากาศหนาวจัดมีหมอกเหมย (น้ำค้าง) ปกคลุมเกือบตลอดทั้งปี กลายเป็นสถานที่ที่มีแต่เพียงพระเกจิอาจารย์มานั่งเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน อาทิ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี ครูบาชัยยะ วงศาพัฒนา หลวงปู่มั่น หลวงปู่แหวน หลวงปู่สิม หลวงปู่ตื้อ ส่วนมากเป็นพระสายวัดป่าจากภาคเหนือและภาคอีสาน

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนรอยพระพุทธบาทสี่รอย เป็นโบราณวัตถุสำคัญของชาติในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๙๖

พระครูพุทธบาทเจติยารักษ์ หรือครูบาพรชัย ปิยวณฺโณ เป็นผู้มาฟื้นวัด ตั้งแต่เริ่มอุปสมบทเป็นภิกษุใหม่ๆ ราว พ.ศ. ๒๕๓๐ ก็ได้เห็นนิมิต จึงขึ้นมาบูรณะวัดพระพุทธบาทสี่รอยอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ เริ่มพัฒนาจากวัดร้างเป็นที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ และยกระดับเป็นวัดของกรมการศาสนาในที่สุด จึงถือว่าเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รื้อวิหารไม้คล้ายนั่งร้านที่พระญาธัมมลังกาช้างเผือกก่อไว้ชั่วคราวลง แล้วก่อสร้างพระวิหารหลังใหม่ครอบรอยพระพุทธบาท ในส่วนของรอยพระพุทธบาทนั้น พบว่าแผ่นหินมีรูปร่างคล้ายเรือตอนบนกว้างแล้วค่อยๆ เรียวแคบลงจนติดพื้น ภายใต้เป็นโพรงกลวงคล้ายถ้ำ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการอธิษฐานจิต ทันทีที่จบคำอธิษฐานได้บังเกิดสายอสุนีบาตฟาดลงมาตรงแผ่นหิน ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้จุดที่ฟ้าผ่านั้นเป็นจุดที่สร้างบันไดทางขึ้นสู่พระวิหาร พร้อมกับยกขอบแผ่นหินรอยพระพุทธบาทให้หินอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมและโบกปูนล้อม

วิหารพระพุทธบาทสี่รอย สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ถ่ายจากทิศตะวันตก

บันไดหินอ่อนทางขึ้นสู่วิหารรอยพระบาท เปิดช่องประตูมองเห็นแท่นแก้วกระจกสี

รอยพระพุทธบาททั้ง ๔ รอย ประทับบนแผ่นหินที่ข้างใต้เป็นโพรงกลวงคล้ายถ้ำ

ภาพซ้าย **ภายในวิหารสร้างฉัตรครอบรอยพระบาท** ***ภาพขวา*** **เสาจารึก ปี ๒๔๗๒ มีชื่อ "พระสุวัณ" เป็นผู้สร้าง น่าจะเป็นลูกศิษย์รูปหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

พระพุทธบาทสี่รอยปรากฏเป็นรอยลึก ซ้อนลดหลั่นลงไปในแท่งหินใหญ่ รอยแรกมีขนาดใหญ่ที่สุด ยาว ๑๒ ศอก เป็นรอยพระพุทธบาทของพระพุทธเจ้ากกุสันธะ รอยที่สองยาว ๙ ศอก เป็นของพระพุทธเจ้าโกนาคมนะ รอยที่สามยาว ๗ ศอก เป็นรอยของพระพุทธเจ้ากัสสปะ และรอยที่สี่ รอยเล็กที่สุดยาว ๔ ศอก เป็นของพระพุทธเจ้าโคตมะ องค์ปัจจุบัน

อาคารพระวิหารเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นแบบวิหารโถงเปิดโล่งหรือเรียกว่า “วิหารเปื่อย” ใช้โครงสร้างของเสาปูนแท่งสี่เหลี่ยมรองรับหลังคาพระวิหาร ในส่วนของหน้าแหนบใช้ไม้แกะสลักบนพื้นหลังที่ทำด้วยกระจกจีนเป็นรูปลายกระหนกวงโค้งที่แตกช่อเป็นลายดอกสับปะรดหรือดอกกาลกัป ส่วนเสาสี่เหลี่ยมทุกต้นพร้อมด้วยฐานแท่นแก้วที่รองรับรอยพระพุทธบาทนั้น ประดับตกแต่งด้วยกระจกสีตัดเป็นรูปเรขาคณิตชิ้นเล็กๆ พบสัญลักษณ์รูปเสือ รูปนกยูง พร้อมตัวอักษรเขียนว่า **“พระศรีวิไชยา”**

สัตตภัณฑ์สร้างถวายรอยพระพุทธบาท โดยครูบาเจ้าศรีวชัย มีจารึกเขียนปี ๒๔๗๒

ส่วนพระวิหารด้านหลังที่สร้างโดยพระราชชายาเจ้าดารารัศมีนั้น พบว่าลวดลายบนหน้าแหนบเป็นลายกระหนกพันธุ์พฤกษาท่ามกลางลายดอกสับปะรดเช่นเดียวกัน ซึ่งเชื่อว่าเป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยมาแล้วในปี ๒๔๗๒ รอบหนึ่งก่อนที่ครูบาพรชัย เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทสี่รอยรูปปัจจุบันจะมาทำการบูรณะอีกครั้งเมื่อปี ๒๕๓๖ รวมทั้งบูรณะพระวิหารของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วย มีการเสริมวัสดุหินอ่อนในส่วนฐานและบันไดทางขึ้น แต่ไม่มีการรับเปลี่ยนรูปแบบศิลปกรรมดั้งเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้แต่อย่างใด เสร็จฉลองสมโภชวิหารทั้งสองหลังเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๗

ต่อมาครูบาพรชัย ปิยวณฺโณ ได้เริ่มก่อสร้างพระอุโบสถจัตุรมุขในปี ๒๕๔๐ ในหุบเขาอีกดอยหนึ่ง เป็นอาคารชั้นเดียว กว้าง ๓๕ เมตร ยาว ๓๕ เมตร ใช้ทุนทรัพย์ทั้งสิ้น ๔๐.๑ ล้านบาทเศษ สำเร็จเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ ใช้เวลาก่อสร้างประมาณ ๙ ปีเศษ สิ่งสำคัญในพระอุโบสถคือ “พระเขี้ยวแก้ว” ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มาจากครูบาชัยยะวงศาพัฒนา วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ในคราวไปจาริกแสวงบุญที่ประเทศศรีลังกา ได้พระเขี้ยวแก้วมามีศรัทธานำมาถวายแด่วัดพระพุทธบาทสี่รอย

มีการสร้างศาลาอดีตพระพุทธเจ้า ๒๘ พระองค์ล้อมรอบพระอุโบสถ พร้อมภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่แสดงเรื่องราวตำนานพระเจ้าเลียบโลก ตอนที่พระพุทธองค์เสด็จมายังเขาเวภารบรรพต จนถึงการมาสร้างพระวิหารครอบพระพุทธบาทสี่รอยของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีพิธีฉลองสมโภช เมื่อวันที่ ๑๓-๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙

วัดบ่อแก้ววนาราม

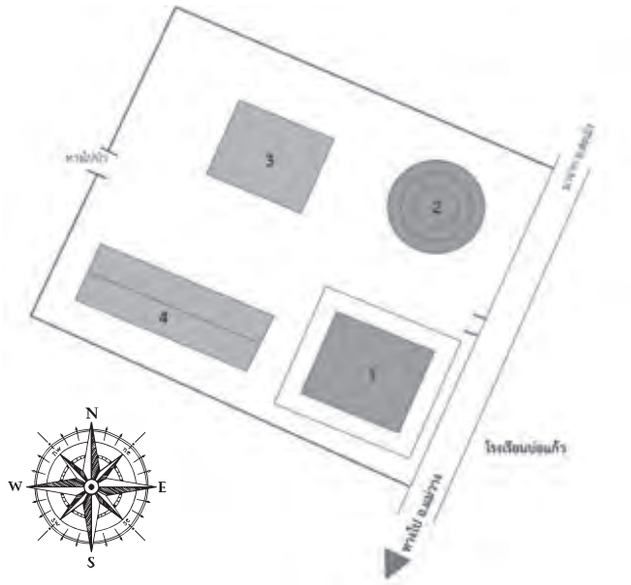

1 พระวิหาร – อุโบสถในกำแพงแก้ว
2 พระธาตุเจดีย์
3 เขตกุฏิสงฆ์
4 ศาลาอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส

พระชาญชัย ฐาวโร พ.ศ. ๒๕๔๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๓-๒๙๔๖๘๓๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๓๔ บ้านบ่อแก้ว ถนนทางหลวงชนบท หมายเลข ๖๐๒๕ (สะเมิงใต้) หมู่ที่ ๕ ตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๕๐

การเดินทางไปวัดบ่อแก้ววนาราม ใช้เส้นทางหางดง-สะเมิง ห่างจากอำเภอสะเมิงไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓๓ กิโลเมตร หรือห่างจากเชียงใหม่ประมาณ ๗๒ กิโลเมตร ถนนปกติลาดยางยกเว้นบางช่วงบางตอนที่ต้องผ่านอุทยานป่าไม้ถนนจะปูด้วยอิฐตัวหนอน เมื่อถึงอำเภอสะเมิงให้เลี้ยวขวา จนถึงสามแยกบ้านแม่สาบให้เลี้ยวซ้ายเส้นบ้านแม่ขาน ทางไปอุทยานขุนขาน ไปตามเส้นทางจนถึงบ้านแม่โต๋ วัดใหม่ รพช. ถึงแยกให้เลี้ยวซ้ายเข้ามายังภูเขาอีกลูกหนึ่งไปตามทางอีกประมาณ ๒ กิโลเมตร เห็นป้ายโรงเรียนบ่อแก้วด้านซ้ายมือ ให้เลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้านจะถึงวัด

พิกัด ๑๘.๘๒๗๒๐๗, ๙๘.๕๖๗๖๖๐

สถานะเป็นสำนักสงฆ์ ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ความสำคัญของวัด

หนังสือตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร กล่าวว่า *“อยู่มาเถิงพุทธศักราช ๒๔๖๕ พวกยางแม่บ่อแก้วมานิมนต์ไปรับทานที่แม่บ่อแก้ว แล้วท่านก็เลยมาแม่เทียน”*

เช่นเดียวกับที่พระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ แต่งคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ระบุว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จสิ้นภารกิจการบูรณะเสนาสนะที่วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้งแล้ว ท่านได้กลับไปวัดบ้านปางแล้วก็มาจำพรรษาที่วัดเชียงยัน (คณะเชียงยัน วัดพระธาตุหริภุญชัย) จากนั้นไปรับนิมนต์ไปช่วยชาวกะเหรี่ยงสร้างวัดที่บ้านบ่อแก้ว ดังนี้

“กลับลำพูน เชียงยันที่นั้น
บ่นานเนิ่นช้า ยาตราเขาขวาง
ลัวะยางไทย ใจใสผ่องแผ้ว
โชฏกา ได้ชูช่วยค้ำ
*คันเสร็จแล้วการ **บ้านแม่บ่อแก้ว***
จำพรรษา ลำพูนบอกแจ้ง
พักอยู่หั้นเซาซวาง
ไปรับทานยาง บ้านแม่บ่อแก้ว
สัทธาดียิ่งล้ำ
คึดร่ำสร้างเป็นทาน
สำเร็จแล้ว พอกลับมา
ออกแล้งแล้วไปพะยาว แลนายเหยฯ”

ในคร่าวซอประวัติพระสงฆ์ในล้านนา ของแม่บัวซอน ถนอมบุญ ศิลปินปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ ได้บันทึกตามคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ ดังนี้

“ท่านครูบาว่าเป็นอนิจจัง
เป็นธรรมดาของโลก
คราน้ั้นพี่น้องเฒ่าแก่
เสร็จแล้วก็ได้มุ่งตรง
จากนั้นท่านก็เดินทาง
พอไปถึงนั่นแล้ว
เขาเคยถือผีถือเปรต
ครูบาเลยเทศน์หื้อฟัง
ครูบาเลยบอกไขปัน
เลยปล่อยวางการเศร้าโศก
เป็นของบ่หมั้นบ่คง
เอาศพโยมไปปลง
ไปตามกิจสงฆ์แท่วแท่ว (เป็นปกติ)
*ไปถึง**บ้านหว่างบ่อแก้ว***
มีแต่หมู่แม้วหมู่ยาง
เพราะเป็นรีตเหตุปางหลัง
หมู่ยางเขาเลยชื่นชม
ว่าหื้อชวนกันสร้างเจดีย์ขึ้น”

คร่าวซอข้างบนนี้ระบุชัดว่า การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับไปวัดบ้านปางเมื่อบูรณะพระธาตุดอยเกิ้งแล้วเสร็จ ทั้งนี้ก็เพื่อไปจัดการปลงศพให้กับโยมแม่อุสานั่นเอง ซึ่งเอกสารอื่นๆ บอกแต่เพียงว่าไปวัดบ้านปาง หากไม่บอกรายละเอียดถึงภารกิจหน้าที่ว่ากลับไปวัดบ้านปางเพื่อทำอะไร

จากนั้นได้มีชาวกะเหรี่ยงจากบ้านหว่าง บ้านบ่อแก้ว มานิมนต์ท่านให้ไปเทศนาธรรมให้แก่ชาวเขา ท่านจึงเป็นประธานนั่งหนักจัดหาทุนทรัพย์ปัจจัยในการสร้างพระธาตุเจดีย์องค์หนึ่งที่บ่อแก้ว หลังจากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้างพระธาตุอีกองค์หนึ่งที่แม่เตียน ปัจจุบันคือวัดดอยธาตุ ที่อำเภอแม่วาง ซึ่งใช้เส้นทางลัดบนภูเขาเป็นถนนแคบๆ ห่างจากบ่อแก้วประมาณ ๑๐ กิโลเมตรเศษๆ

ซึ่งเดิมบริเวณนี้เคยเรียกว่า “วัดยาง” ต่อมาร้างไป เมื่อได้รับการฟื้นฟูใหม่จึงเปลี่ยนชื่อเป็น วัดบ่อแก้ววนาราม

ในปี ๒๕๑๑ พระครูสิริมงคลวัฒน์ (หลวงพ่อศรีหมื่น) มีศักดิ์เป็นน้องชายของเจ้าคณะอำเภอสะเมิงในยุคนั้น ได้เข้ามาบุกเบิกฟื้นฟูวัดยางที่ร้างไป โดยมี “ครูบาสม” ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นพระผู้ใหญ่ขณะนั้นช่วยเป็นที่ปรึกษา วัดจึงได้รับการบูรณะครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๑๑

มูลเหตุของการฟื้นวัดในปีดังกล่าวสืบเนื่องมาจาก ในปี ๒๕๑๐ ได้มีการทำสัมปทานเหมืองแร่แก้วรัตนชาติ ที่บ้านบ่อแก้ว นอกจากชาวกะเหรี่ยงและชาวลัวะพื้นเมืองแล้ว ได้มีคนพื้นเมือง (ไทโยน) คนอีสาน และคนจีนหลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หย่อมบ้านตลาดบ่อแก้วจำนวนมาก เมื่อคนมาทำงานและอยู่อาศัยบริเวณเหมืองแร่จำนวนเกือบร้อยหลังคาเรือน จึงมีความจำเป็นต้องฟื้นวัดร้าง เดิมทั้งโหล่งมีวัดร้างจำนวนมากกว่า ๒๐ วัด ในที่สุด พระครูสิริมงคลวัฒน์ ได้เลือกที่จะฟื้นวัดยางหรือวัดบ่อแก้วนี้ เนื่องจากเป็นวัดที่มีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระเจดีย์ทรงปราสาท
ภาพขวา พระพุทธรูปประดิษฐานในซุ้มจระนำ ๔ ทิศ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากคำคร่าวของแม่บัวซอน ถนอมบุญ ทำให้ทราบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างพระธาตุขึ้นองค์หนึ่ง พระธาตุองค์นั้นยังคงมีอยู่ แม้จะได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในปี ๒๕๑๑ และบูรณะอีกครั้งในปี ๒๕๓๐ โดยพระครูสิริมงคลวัฒน์ (หลวงพ่อศรีหมื่น) ทั้งสองครั้งก็ตาม แต่พิจารณาดูจากรูปทรงและองค์ประกอบสถาปัตยกรรม ได้พบว่ายังคงรักษาไว้ซึ่งร่องรอยเดิมค่อนข้างมาก

พระเจดีย์เป็นทรงปราสาท ยอดตอนบนเป็นเจดีย์ทรงกลม ติดกระจกสีเทาชิ้นเล็กๆ ที่เรือนธาตุมีซุ้มจระนำ ๔ ทิศ ภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป สิ่งที่น่าสนใจคือแผ่นปูนปั้นที่ประดับกรอบซุ้มจระนำนั้น ทำจากแม่พิมพ์หล่อปูน เป็นรูปลายหน้าเสือหรือสิงหมุข ในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ อันเป็นรูปแบบเฉพาะที่พบมากในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีประเพณีสรงน้ำธาตุ ในเดือน ๘ เป็ง

พระวิหาร ทางรักษาการเจ้าอาวาสเล่าว่า มีการบูรณะครั้งใหญ่ในปี ๒๕๓๐ โดยเปลี่ยนแปลงวัสดุให้คงทน แต่ยังรักษาทรวดทรงเดิมไว้ จากการศึกษาพบว่า วิหารหลังนี้มีความพิเศษมาก คือมีการทำบันไดนาคทางขึ้นทั้งสองข้างทิศใต้-ทิศเหนือ และด้าน

ลายหน้าสิงห์บนปลายซุ้มจระนำถอดแม่พิมพ์

นาคที่ราวบันไดเป็นรูปแบบนาคของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารเปิดระเบียงรอบอาคาร หน้าบันบูรณะใหม่เปลี่ยนวัสดุปรับลวดลาย

หน้าทิศตะวันออก เพื่อต่อเชื่อมระเบียงมุขที่ล้อมรอบวิหาร มีเสาพาไลรองรับหลังคาปีกนกเหมือนกับแผนผังของพระวิหารและพระอุโบสถวัดพระธาตุหริภุญชัย เป็นรูปแบบเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากไม่ใช่รูปแบบที่นิยมในสถาปัตยกรรมล้านนามาก่อน

การตกแต่งลวดลายบนหน้าแหนบ มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุใหม่เป็นกระจกสีสะท้อนแผ่นหนา แต่เค้าโครงลวดลายที่เน้นดอกสับปะรดท่ามกลางลายเครือเถาก้านขดยังชี้ชัดว่าเป็นผลงานในกระบวนการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย แม้จะมีการเพิ่มลวดลายของพระพุทธปฏิมาปางสมาธิ (ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่เคยมีการนำรูปพระพุทธเจ้ามาประดับบนหน้าแหนบ)

ภายในพระวิหารมีการบูรณะใหม่ทั้งหมด ไม่ว่าผนังที่กรุด้วยไม้แผ่นหนา สามารถเปิดเป็นหน้าต่างโล่งได้ทุกบานก็ดี ฝ้าเพดานตอนบนที่ปิดทึบก็ดี หรือพระพุทธรูปประธานหล่อสำริดที่มีผู้มาถวายภายหลังบนแท่นแก้วเดิมก็ดี ทั้งหมดไม่เหลือร่องรอยฝีมือดั้งเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย เว้นแต่ด้านนอก ที่ยังมีระเบียงลูกกรงหล่อปูนแบบเดิม กับพญานาคที่ประดับตามราวบันไดทางขึ้นด้านต่าง ๆ ยังเป็นนาคของเก่า

จุดเด่นของวิหารคือมีระเบียงรอบอาคาร และมีบันไดนาคขึ้นทั้งด้านหน้า-ด้านข้าง

ระเบียงปีก ๒ ข้างพร้อมพาไล

วัดพระธาตุม่อนเปี้ยะ

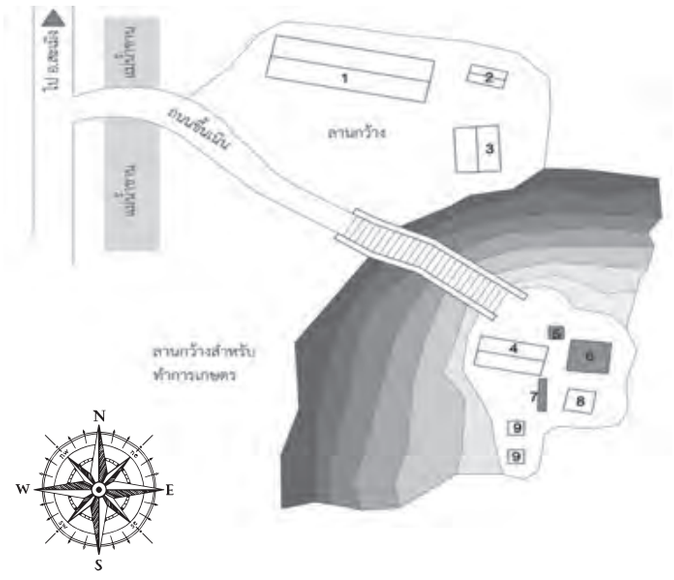

1 กุฏิสงฆ์
2 กุฏิสงฆ์
3 ศาลาการเปรียญ
4 พระวิหาร
5 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 พระธาตุ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 กำแพงหิน ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
8 พระพุทธรูป
9 รูปปั้นยักษ์กุมภัณฑ์

สถานที่ตั้ง

บ้านหาดส้มป่อย หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๕๐

เส้นทางเดียวกันกับทางไปวัดยั้งเมิน อยู่ใกล้แม่น้ำขาน มาจากหางดงจะถึงวัดพระธาตุม่อนเปี้ยะก่อนวัดยั้งเมิน ถึงหมู่บ้านแม่สาบให้เลี้ยวซ้าย

พิกัด ๑๘.๘๗๑๕๗๙, ๙๘.๖๑๒๕๓๔

เจ้าอาวาส

ไม่พบพระภิกษุจำพรรษา แต่ยังมีร่องรอยของกุฏิพระธุดงค์ อดีตเจ้าอาวาสที่พอจะทราบนามมีครูบาคำปัน เป็นชาวบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มรณภาพไปประมาณ ๓ ปี (เก็บข้อมูลปี ๒๕๕๗) จากนั้นก็ร้างเจ้าอาวาส

ความสำคัญของวัด

ที่มาของคำว่า “ม่อนเปี้ยะ” ชาวบ้านเล่าว่า มาจากคำว่า “เปียก” ภาษาถิ่นเหนือออกเสียงเป็น เปียะ หรือเปี้ยะ มาจากการที่ผู้คนไปทำบุญกันบนเขา ทุกครั้งที่ทำบุญฝนมักจะตก ทำให้ขณะก้มกราบมักจะเปียกฝนที่บริเวณท้ายทอย ภาษาเหนือเรียกท้ายทอยว่า “ง่อน” ต่อมาแผลงเป็น “ม่อน” ดังนั้นจึงเรียกม่อน (ภูเขา) แห่งนี้ว่า “ม่อนเปี้ยะ” จนเกิดความเชื่อว่าเวลาจะไปทำบุญที่พระธาตุองค์นี้ครั้งใดฝนมักตกเสมอ

ประเพณีประจำปี มีขึ้นในเดือน ๖ เป็ง (หรือเดือน ๔ ภาคกลาง) ชาวบ้านจะเล่นเพลงซอขับถวายรอบพระธาตุ เพื่อขอให้เกิดฝนตกเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านในฤดูทำนา แต่เดิมในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยกำหนดให้สรงน้ำพระธาตุม่อนเปี้ยะในช่วงเดือน ๙ เป็ง (หลังจากสรงน้ำพระธาตุที่วัดยั้งเมิน ๓ เดือน แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงใหม่)

ตำนานพระธาตุม่อนเปี้ยะ (ส่วนหนึ่งของตำนานพระเจ้าเลียบโลก)

เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเสด็จมาฉันภัตตาหารที่ม่อนดอยแห่งนี้ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียง

เหนือของเมืองหริภุญไชย ๓ คราวนอน มีพญานาค จำนวน ๔ ตัว แต่ละตัวมีบริวาร ๑ โกฏิ และยังมี ขุนพลางสามเสียม ขุนเมืองสาด ขุนสะเมิง ขุนหลวง หริภุญไชย ขุนยวมเหนือ ขุนยวมใต้ และพระยาอินทร์ พร้อมกับบริวาร ต่างก็มาไหว้พระพุทธเจ้า ณ ที่นั่น เมื่อพระพุทธเจ้าฉันเสร็จแล้วได้ตรัสกับพญานาคว่า แม่น้ำที่ไหลมาจากหนใดนั้น ให้เรียกชื่อเหมือน พญานาคตัวหนึ่ง คือ โกปัสสสัตโต๋ (ปัจจุบันเรียก น้ำโต๋) และแม่น้ำที่ไหลจากตะวันตกไปตะวันออก เรียกว่า ห้วยออกหมื่น บ้านที่ตั้งอยู่ริมน้ำเรียกว่า บ้าน ห้วย (สันนิษฐานว่า คือบ้านหาดส้มป่อยในปัจจุบัน) และขันทะนที ได้ชื่อว่า แม่ขาน (ปัจจุบันเรียกน้ำ แม่ขาน) จากนั้น พระพุทธองค์ได้เอาพระหัตถ์ลูบ พระเศียรได้พระเกศามาหนึ่งเส้นยื่นให้พระอินทร์ พระอินทร์ยื่นต่อให้พญานาค และขุนต่างๆ ผู้ที่รับ พระเกศาต่างก็เอาผอบทองคำประดับแก้วเพชรนิล จินดามารองรับ พญานาคทั้ง ๔ จึงได้เนรมิตแท่นแก้ว ด้วยแก้ว ๗ จำพวก และเนรมิตถ้ำกว้าง ๑๖ ศอก ลึก ๑๘ ศอก มีปากถ้ำหันออกสู่แม่น้ำโกปัสสัตโต๋ จากนั้น พระอินทร์เนรมิตยันตร์หิน ๗ ลูกไว้รักษาปากถ้ำ ขุน หลวงหริภุญไชยเอาทองคำมาหล่อเป็นรูปนางฟ้อนรำ ๕๐๐ นาง พระอินทร์เนรมิตดวงประทีปทิพย์บูชา ๕๐๐ ดวง และยังมีเครื่องเงินขันทองคำรวมกันได้ หนึ่งโกฏิ หลังจากนั้นก็ได้ปิดปากถ้ำเอาไว้ พระอินทร์ กล่าวว่าดอยม่อนนี้เป็นที่ตั้งแห่งพระเกศา ห้ามผู้ใด ขี่ช้าง ม้า วัว ควาย และสวมรองเท้าขึ้นไปบนพระ ธาตุ และยังห้ามผู้คนไปตัดต้นไม้บนดอยแห่งนี้ เพื่อ ประโยชน์ส่วนตน แต่ถ้าใครกระทำในสิ่งที่ดีงามเป็น กุศล เป็นต้นว่า สักการะด้วยดอกไม้ธูปเทียนก็จะทำ ให้อยู่เย็นเป็นสุขอายุยืนยาว

ประวัติการบูรณะพระธาตุม่อนเปี๊ยะจากชุมชน

อาจารย์เทอดศักดิ์ จันทเสวี (ครูประวัติศาสตร์ ที่อำเภอสะเมิง) สัมภาษณ์คณะผู้จัดทำหนังสือ “๑๐๐ ปี อำเภอสะเมิง” (พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๕๔๕) ถึงการ ก่อสร้างและบูรณะองค์พระธาตุม่อนเปี๊ยะ พ่ออุ๊ย น้อยปัญญา แก้วเจริญ อายุ ๘๔ ปี และพ่อน้อยอ้าย ยะมะโน อายุ ๗๖ปี (สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕) ให้

พระธาตุม่อนเปี๊ยะ

ข้อมูลว่า แม่เจ้าเมืองกุยแก้ว จากเมืองเชียงใหม่ ได้ นำข้าทาสบริวารมาทำการก่อสร้างพระเจดีย์องค์เล็ก บนถ้ำที่บรรจุพระเกศาธาตุ แต่ไม่สามารถยืนยัน หรือ บอกลักษณะขององค์เจดีย์ได้

ต่อมาครูบาก๋ำ (อุปละ อุปโล) แต่เดิมจำพรรษา อยู่แถบอำเภอสันป่าตอง ได้มาทำการก่อสร้างพระ เจดีย์ครอบองค์เดิม พ่อน้อยอ้าย ยะมะโน สันนิษฐาน ว่าประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งมีคณะศรัทธาจากหมู่บ้าน ต่างๆ โดยเฉพาะไทลื้อบ้านแม่สาบ (บ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง) และพวกเงี้ยวหรือ ไทใหญ่ ได้นำยอดฉัตรมาประดับองค์เจดีย์ ประมาณ ปี ๒๔๗๒ (จากการสันนิษฐานของผู้ให้สัมภาษณ์) ครูบาศีลธรรม หรือครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้ดำเนินการ ก่อสร้างองค์เจดีย์ให้ใหญ่กว่าเดิม โดยสร้างครอบองค์ เดิมอีกครั้งหนึ่ง

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระธาตุม่อนเปี๊ยะ จาก เอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความ เคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้าง ถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถร สมาคม **ระบุว่าสิ้นเงินไป ๗๘๐ รูเปีย ๔๓ สตางค์**

จากการลงพื้นที่วัดยั้งเมิน ตั้งอยู่ไม่ไกลจากวัดพระธาตุม่อนเปี๊ยะ สัมภาษณ์แม่อุ๊ยแก้ว ใจบุญ ยืนยันว่าเคยเห็นครูบาอุปละ หรือตุ๊ลุงก่ำมาบูรณะวัดแห่งนี้ โดยได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นธรรมเนียมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่อนที่จะตัดสินใจเป็นประธานในการก่อสร้างเสนาสนะวัดใดก็ตาม ท่านมักกระทำพิธีเสี่ยงทายบุญกุศลด้วยวิธี “ผายเบี้ย” คือการโยนเหรียญเสี่ยงทายในช่องตาราง หากพื้นที่แห่งนั้นๆ เป็นเนื้อนาบุญเดิมของท่านมาตั้งแต่อดีตชาติ ก็อธิษฐานจิตให้สามารถเดินหน้าสร้างได้ แต่หากไม่ใช่ ท่านจะกล่าวแก่ทุกคนว่า “สถานที่แห่งนี้เขามีเจ้าของที่จะมาสร้างรออยู่แล้ว” ซึ่งเรื่องทำนองนี้เกิดขึ้นหลายแห่ง

แท้ที่จริงสิ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกระทำเช่นนี้ ก็เพราะเป็นกุศโลบายที่หมายจะให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนหลายภาคส่วน ทั้งๆ ที่ท่านเองก็อยู่ในฐานะที่สามารถสร้างวัดเหล่านั้นได้ แต่ท่านได้เว้นวัดหลายแห่งไว้เพื่อเปิดพื้นที่หรือเปิดโอกาสให้สหธรรมิก ศิษย์พี่ศิษย์น้อง ได้มาทำบุญร่วมกัน

ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กล่าวเป็นนัยๆ ว่า ผู้ที่จะมาเป็นประธานในการสร้างพระธาตุม่อนเปี๊ยะนั้น จะต้องมีบุคลิกลักษณะดังนี้

“ขี้เหล้าฮ่างเป็ด ลูกย่าแม่ม่าย คนเป็นผู้บ่นับได้สร้างม่อนเปี๊ยะ”

อันคำเปรียบเปรยทั้งหมดนี้ ตรงตามบุคลิกลักษณะของ “ครูบาอุปละ” (ก่ำ) ผู้มีอายุและพรรษาบวชมากกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกครูบาอุปละว่า “ตุ๊พี่” เคยมีบทบาทในการบูรณะวัดวาอารามบางแห่งในละแวกตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตองอยู่บ้าง เช่น วัดพระธาตุจอมแจ้ง และวัดดอยสุโข โดยท่านสนใจวิชาคาถาอาคม เช่น การดูต้นมะขาม ฯลฯ

มูลเหตุที่ผู้คนเรียกขานท่านว่า “ครูบาก่ำ” เนื่องจากเป็นพระที่สันโดษมักน้อยชอบอยู่ใต้โคนไม้ สวมจีวรเก่าคร่ำคร่าสีมืดทึบออกแดงคล้ำ ทางเหนือเรียก “สีก่ำ” (กล่ำ)

ครูบาเจ้าศรีวิชัยกล่าวว่าครูบาก่ำเป็นพระสายกัมมัฏฐานที่ดีมาก แต่ยังมีวิบากกรรมที่ชอบดื่มเหล้า

ภาพซ้าย **บันไดนาค**
ภาพขวา **สิงห์ที่ราวบันไดทางขึ้นสู่พระธาตุม่อนเปี๊ยะ**

แม้จะบวชเรียนอยู่ในสมณเพศ ทั้งๆ ที่บนม่อนดอยไม่มีเหล้าขาย วันหนึ่งช่วงใกล้ค่ำท่านได้สั่งให้คนลงดอยไปหาซื้อเหล้าสองขวด คนที่ได้รับคำสั่งแย้งว่าเวลาจวนค่ำแล้วหนทางก็ไกล กว่าจะถึงหมู่บ้านก็คงมืดและร้านรวงก็ปิดหมดไม่น่าจะมีเหล้าขาย ถึงลงไปก็อาจจะเก้อเสียเที่ยว ท่านบอกว่าลงไปเถอะยังไม่มืดมีเหล้ารอขายอยู่สองขวด ปรากฏว่าคนที่ลงไปหาซื้อเหล้าให้ท่านกลางหมู่บ้านกลับขึ้นมาได้เหล้าติดมือมาสองขวดจริง และกว่าจะกลับขึ้นมาได้ก็ต้องใช้เวลาเดินทางนานหลายชั่วโมง น่าประหลาดตรงที่ว่าท้องฟ้ายังสว่างไม่มืดตามวาจาที่ท่านกล่าวไว้จริงๆ ทำให้เป็นที่ร่ำลือว่าครูบาก่ำเป็นผู้มีวิชาคาถาอาคม วาจาของท่านศักดิ์สิทธิ์ สามารถ “ห้ามฟ้าห้ามดินได้” แม้จะมีวิบากเรื่องศีลข้อ ๕

อนึ่ง เกี่ยวกับการฉันสุราของครูบาก่ำนี้ มีผู้วิเคราะห์ไว้ว่า อาจเป็นเพราะท่านต้องคลุกคลีอยู่กับชาวกะเหรี่ยงบนดอยซึ่งในฤดูหนาวอากาศหนาวจัด จำเป็นต้องดื่มเหล้าเพื่อสร้างความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย ทำให้ท่านไม่ถือสาเรื่องการดื่มเหล้า แต่ความที่ท่านเป็นผู้มีสัจจะวาจา พูดคำไหนคำนั้น และไม่โลภ จึงทำให้ท่านเป็นผู้มีสัจจบารมี ดังเช่นการที่ท่านขอบิณฑบาตเงินจากนายอำเภอเพียงแค่ ๓ บาท นายอำเภอตั้งใจจะให้มากกว่านั้นคือ ๕ บาท แต่ท่านไม่สามารถรับจะรับแค่จำนวนที่ท่านเอ่ยปากขอไว้เท่านั้น

นอกจากนี้แล้ว มีครั้งหนึ่งที่ครูบาก่ำออกไปบิณฑบาตตามหมู่บ้านข้างล่าง ได้ลืมบาตรไว้ ท่าน

บอกว่าจะกลับลงไปเอาบาตร หลายคนทักท้วงบอกว่าปล่อยไปเถอะ พรุ่งนี้ค่อยไปเอาก็ได้ วันนี้คงฉันไม่ทันเพลแล้ว แต่ท่านบอกว่า “ทันแน่นอน” จากนั้นทุกคนก็เห็นว่าท่านสามารถ “ย่อแผ่นดินให้สั้นเข้า” และไปรับบาตรกลับมาฉันภัตตาหารได้บนภูเขาทันเวลาเพล ซึ่งสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้พบเห็นเป็นอันมาก

นัยของคำว่า “ฮ่างเป็ด” หมายถึงรูปร่างท่าทางที่เดินส่ายไปมาไม่สง่างามคล้ายเป็ด

ส่วนคำว่า “ลูกย่าแม่ม่าย” เป็นคำเสียดเย้ยเชิงดูแคลน ใช้เรียกคนที่มีปมด้อยด้านครอบครัว พ่อแม่หย่าร้างกัน หรือคนจรหมอนหมิ่นไม่ทราบที่มา

“คนเปิ้นผู้บ่นับ” หมายถึง เป็นคนเกกมะเหรกเกเร ที่ใครๆ ก็ไม่อยากคบหาสมาคมด้วย อาจเนื่องด้วยเป็นคนขี้เหล้าเมายา ดูไม่น่าเลื่อมใส

ประติมากรรมรูปสัตว์คล้ายเสือหมอบ มีวัชพืชปกคลุมจึงดูไม่ชัด

จากบุคลิกและรูปลักษณ์ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ทำให้คนทั่วไปเมื่อเห็นท่านครั้งแรกมักจะมองข้ามความสำคัญยังไม่บังเกิดความศรัทธาเท่าใดนัก จนกระทั่งตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังอัญเชิญพระธาตุให้เสด็จออกมาในระหว่างบูรณะพระธาตุม่อนเปี๊ยะอยู่นั้น ดวงแก้วกลับไม่พุ่งลอยมาให้เห็น ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงกล่าวว่า ให้ไปนิมนต์ครูบาก่ำมา พระธาตุจึงจะเสด็จ แล้วก็เป็นจริงตามนั้น

มีเรื่องเล่าอีกเหตุการณ์หนึ่งคล้ายคลึงกัน คือ ตอนมีพิธีสมโภชพระธาตุศรีจอมทอง ครูบาก่ำได้ไปร่วมงานด้วย แต่จากรูปลักษณ์ภายนอก ทำให้มัคนายกของวัดไม่อนุญาตให้ท่านมานั่งแถวหน้า นิมนต์ให้ท่านออกไปนั่งด้านหลังนอกปะรำพิธี ปรากฏว่าไม่สามารถอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุออกมาได้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงบอกแก่ทางวัดว่า ต้องไปนิมนต์ให้ครูบาก่ำมานั่งหน้าและเป็นผู้ทำพิธี พระธาตุจึงจะเสด็จ

ช่วงบั้นปลายชีวิตครูบาก่ำได้ทำนายอนาคตของตัวเองไว้ว่า “จะตายน้ำตื้น” ปรากฏว่าท่านมรณภาพที่ริมน้ำแม่ขาน เขตบ้านอมลอง ในอำเภอสะเมิงนั้นจริงตามที่ท่านพยากรณ์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พบกำแพงหินก่อล้อมรูปแบบเดียวกันกับที่วัดบ้านปาง พร้อมทั้งร่องรอยของประติมากรรมที่มีคราบตะไคร่น้ำจับจนเขียว มีลักษณะคล้ายกับรูปเสือหมอบ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมปั้นเป็นสัญลักษณ์

พระเจดีย์เป็นทรงกลม องค์ระฆังขนาดเล็ก ฐานทรงสี่เหลี่ยมเป็นแท่งสูง เป็นทรง “พิมพ์นิยม”

กำแพงหินหรือหินก่อล้อม

ต่อมาครูบาอุปละได้นำรูปแบบนี้ไปใช้สร้างที่พระธาตุดอยผาส้ม แต่ย่อส่วนให้มีขนาดเล็กลง

นอกจากนี้ มีวิหารหลังใหม่สร้างโดยครูบาคำปัน ญาณเถระ แห่งวัดเมืองมาง จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมด้วยคณะศรัทธา นานาติสะ เมื่อปี ๒๕๔๘ เป็นข้อมูลที่ได้จากป้ายติดอยู่ด้านหน้าวิหาร ทิศทางการหันหน้าของวิหารค่อนข้างแปลก คือทำประตูทางเข้าหันไปทางทิศที่ตั้งของพระธาตุเจดีย์ ซึ่งโดยปกติแล้วควรอยู่ในทิศทางตรงกันข้ามกับพระเจดีย์

ปัจจุบันทางวัดพระบรมธาตุดอยผาส้มได้มาเป็นประธานในการบูรณะพระธาตุม่อนเปี๊ยะตั้งแต่ปี ๒๕๕๗

วัดยั้งเมิน

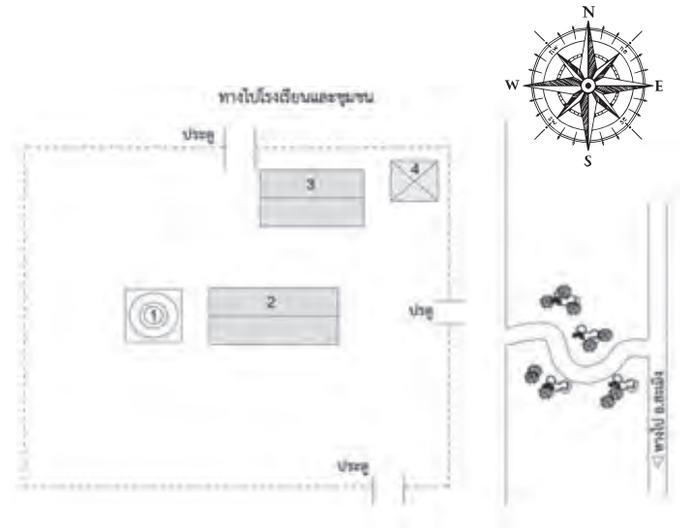

1 พระธาตุเจดีย์
2 พระวิหาร
3 ศาลาอเนกประสงค์
4 ศาลาจำหน่ายของที่ระลึก

เจ้าอาวาส

พระวิฑูรย์ กตสาโร (ตุ๊หล้า) พ.ศ. ๒๕๕๗ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๒๘๓๓๘๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕ บ้านยั้งเมิน หมู่ที่ ๓ ตำบลยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๕๐

อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสะเมิง เป็นระยะทางประมาณ ๔๕ กิโลเมตร ตั้งอยู่ในหุบเขาที่มาแม่น้ำขานไหลผ่าน

อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ ๓๘ วา จดโรงเรียนวัดยั้งเมิน ทิศใต้ประมาณ ๓๘ วา, ทิศตะวันออกประมาณ ๒๙ วา และทิศตะวันตกประมาณ ๒๙ วา ทั้ง ๓ ทิศนี้จดถนนสาธารณะ

วัดมีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๓ งาน ๑ ตารางวา มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ๙๖ ตารางวา อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วยอุโบสถ วิหาร กุฏิสงฆ์ ศาลาบำเพ็ญกุศล ๓ หลัง และโรงครัว ปูชนียวัตถุ มีพระพุทธรูป เจดีย์ และ ธรรมาสน์

พิกัด ๑๘.๙๘๕๕๒๗, ๙๘.๕๗๔๔๕๗

ความสำคัญของวัด

วัดยั้งเมิน เป็นวัดที่มีการสร้างทับซ้อนหลายยุคหลายสมัย มีเรื่องเล่าสืบสาวไปได้ถึงตั้งแต่ยุคพระนางจามเทวีกับขุนหลวงวิลังคะสมัยหริภุญไชย

ชื่อวัดมาจากคำสองคำคือ “ยั้ง” หมายถึงการหยุด “เมิน” หมายถึง “ยาวนาน” จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน พบว่าคำนี้มีที่มาจาก ๒ แนวทาง

แนวทางแรก สัมพันธ์กับตำนานท้องถิ่นที่มีลักษณะคล้ายตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จออกโปรดเวไนยสัตว์ตามชนบทต่าง ๆ ด้วยระยะทางอันยาวไกลและเนิ่นนาน สายสะพายบาตรของพุทธองค์ขาดไม่สามารถเสด็จต่อไปได้ จึงต้องหยุดพัก ณ หมู่บ้านแห่งนี้เพื่อหาเส้นฝ้ายมาทำสายบาตร แต่หาจนทั่วหมู่บ้านหาเท่าไหร่ก็ไม่มีฝ้าย ระยะเวลาที่พระพุทธ

องค์หยุดพักเพื่อหาฝ้ายมาซ่อมแซมสายบาตรครั้งนั้นนานถึง ๗ เดือน เนื่องจากการเดินทางยากลำบาก จึงเป็นเหตุให้หมู่บ้านดังกล่าวต่อมาได้ชื่อว่าบ้านยั้งเมิน และยังมีเรื่องเล่าต่อมาว่า เมื่อหาฝ้ายที่บ้านยั้งเมินไม่ได้พุทธองค์ก็เสด็จไปหาที่หมู่บ้านอื่นๆ ในละแวกใกล้เคียงได้มาจากหมู่บ้านแม่สาบ (ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง)

อีกแนวทางหนึ่ง มาจากตำนานเรื่อง “กว่างคำ” (กวางทอง) ซึ่งเป็นตำนานที่มีความเกี่ยวพันกับ “ชื่อบ้านนามเมือง” ต่างๆ ในอำเภอสะเมิง เช่น โป่งแยง ผาส้มป่อย อมลอง อังคาย ห้วยย่าง แม่สาบ ฯลฯ ซึ่งบันทึกหรือจารในคัมภีร์ใบลานเป็นอักษรธัมม์ล้านนา (ปัจจุบันอยู่ที่วัดแสนทอง ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่) กล่าวถึงนายพรานซึ่งอาศัยอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพ ออกไปล่าสัตว์ที่ดอยคำ (ภูเขาลูกหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของดอยสุเทพ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่) นายพรานพบกวางซึ่งมีความงาม คือขนสีเหมือนทองคำอร่ามไปทั่วร่างกาย จึงกลับมาตามพรรคพวกออกไปล่ากวางคำ กวางคำหนีขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือวิ่งหายลับไป จนกระทั่งมาถึงสถานที่แห่งหนึ่งสุนัขของนายพรานก็ได้กลิ่นกวางคำ (คำว่าได้กลิ่น ภาษาท้องถิ่น ใช้ว่าสาบกลิ่น) เป็นเหตุให้บริเวณนั้นต่อมาเมื่อมีผู้คนอาศัยตั้งเป็นหมู่บ้านจึงได้ชื่อว่า บ้านแม่สาบ เมื่อนายพรานสามารถจับกวางคำได้แล้วก็นำเนื้อกวางคำมาชำแหละย่างที่บริเวณลำห้วยแห่งหนึ่งซึ่งต่อมาได้ชื่อว่าห้วยย่าง (อยู่ในเขตพื้นที่บ้านยั้งเมิน) นายพรานพักที่หมู่บ้านแห่งนี้เป็นเวลานาน ต่อมาเมื่อบริเวณนั้นมีการตั้งถิ่นฐาน หมู่บ้านจึงได้ชื่อว่า บ้านยั้งเมิน

ส่วนหลักฐานด้านโบราณคดีที่เก่าที่สุดที่ยังหลงเหลืออยู่ภายในวัด ได้แก่ พระพุทธรูป ๓ องค์ แต่ละองค์ได้มาจากต่างพื้นที่ องค์แรกได้จากวัดร้างใกล้วัดอังคาย พบข้อความจารึกที่ฐานพระพุทธรูปหนานศรีเลา เกษพรหม นักภาษาโบราณ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มาศึกษาและปริวรรตแล้วเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ทำให้ทราบว่าเนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวดังนี้ ซึ่งมีสองบรรทัด

บรรทัดบน *“จุฬสักราชได้ ๙๑๘ ตัว แล”*

บรรทัดล่าง *“พุทธเจ้าองค์นี้ มหาสังฆราชา นันทปัญโญ เจ้าหมื่นสาน สร้างไว้เพื่อให้เป็นปัจจัยแก่ทิพยจักขุญาณแล”*

อนึ่ง การนับจุลศักราชของคนสมัยโบราณ หากจะเทียบให้เป็นพุทธศักราช ต้องใช้ตัวเลข ๑๑๘๑ มาบวก ดังนั้น จุลศักราช ๙๑๘ จึงเทียบได้กับพุทธศักราช ๒๐๙๙ หรือปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ นั่นเอง ส่วนอีกสององค์ไม่มีจารึกที่ฐาน องค์หนึ่งพบที่ป่าชุมชนและอีกองค์พบบนหน้าผาในแหล่งทำปูน ทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปแบบที่เรียกกันว่าพระสิงห์ ๓ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้เคยมีความสำคัญมาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยล้านนาเป็นอย่างช้า

จากคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ทางสะเมิงและวัดในกลุ่มอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวตรงกันว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปบูรณะวัดในเขตอำเภอปายก่อน คือกลุ่มวัดน้ำฮู พระธาตุเมืองแปง พระธาตุจอมแจ้ง พระธาตุแม่ปิงใหม่ จากนั้นจึงได้เดินทางกลับผ่านวัดจันทร์ (ปัจจุบันสังกัดอำเภอกัลยาณิวัฒนา) แล้วจึงมาถึงวัดยั้งเมิน ก่อนที่จะผ่านไปพระธาตุดอยผาส้ม และพระธาตุม่อนเปี๊ยะ

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระธาตุเจดีย์ที่วัดยั้งเมิน โดยมีครูบาอุปละ หรือครูบาก่ำ เป็นสหธรรมิกรุ่นพี่ผู้มีวิชาอาคมแก่กล้าเป็นผู้ร่วมก่อสร้างด้วย เหตุที่เรียกครูบาอุปละว่า “ครูบาก่ำ” เนื่องมาจากการห่มจีวรสีเลือดหมูคล้ำ (ภาษาเหนือก่ำแปลว่าดำคล้ำ) ผู้เฒ่าผู้แก่ในอำเภอสะเมิงเล่าว่า ครูบาก่ำเดินทางมาจากวัดหัวฝาย บ้านหัวฝาย ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งปัจจุบันยังมีเครื่องอัฐบริขารของท่านอยู่ที่วัดหัวฝาย ครูบาก่ำถือว่าเป็นพระนักพัฒนายุคต้นๆของอำเภอสะเมิง เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาพบครูบาก่ำพำนักอยู่ท่ามกลางชาวบ้านละแวกนั้นซึ่งส่วนมากเป็นชาวกะเหรี่ยงและชาวลัวะ ตรงกับช่วงเวลาที่เจ้าไชยวรเชษฐ์ ณ เชียงใหม่ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอสะเมิง (พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๗)

ผลงานร่วมระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกับครูบาอุปละนอกจากการช่วยกันสร้างวัดยั้งเมินแล้ว ยังพัฒนาและฟื้นฟูพระธาตุดอยผาส้ม กับพระธาตุม่อนเปี๊ยะอีกด้วย

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระธาตุยั้งเมิน จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม **ระบุว่าสิ้นเงินไป ๖๙ รูเปีย ๒๖ สตางค์**

ต่อมา พระครูถาวรมงคลวัตร (ครูบาอินถา ฐิตธมฺโม) ได้มาอยู่ประจำที่วัดยั้งเมินปี ๒๕๒๐ และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสปี ๒๕๓๑ ประวัติของครูบาอินถา (นามเดิมอินถา ก้อนคำฝั้น) เกิดปี ๒๔๖๔ เป็นชาวสันป่าตอง เคยบวชเป็นสามเณรที่วัดหนองหวาย ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีครูบาควายเป็นพระอุปัชฌาย์เมื่อปี ๒๔๗๖ ในระหว่างนั้นได้มีโอกาสฝากตัวช่วยงานครูบาเจ้าศรีวิชัย ในการบูรณปฏิสังขรณ์สร้างวัดวาอารามต่าง ๆ ในเขตอำเภอสันป่าตอง พร้อมพระสหธรรมิกรุ่นพี่มี ครูบาต๋ำ วัดบ้านเหล่า และครูบาบุญปั๋น วัดร้องขุ้ม บวชได้เพียง ๓ พรรษาจนอายุ ๑๔ ปีได้สึกออกไปใช้ชีวิตในวิถีฆราวาส กระทั่งปี ๒๕๒๐ ขณะอายุ ๕๖ ปี กลับมาอุปสมบทใหม่อีกครั้ง โดยมีพระครูสิริธรรมโฆษิต หรือครูบาสิงห์แก้ว ญาณวโร วัดปากกอง อำเภอสารภี ในฐานะเจ้าคณะอำเภอสะเมิงเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบวชแล้วได้มาจำพรรษาอยู่ประจำที่วัดยั้งเมิน ต่อมาจึงได้มีการสร้างเสนาสนะต่าง ๆ อาทิ วิหาร ศาลา กุฏิ ฯลฯ และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อปี ๒๕๓๑ ครูบาอินถามรณภาพเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗ สิริอายุได้ ๙๓ ปี พรรษา ๓๙ ได้มีการเก็บรักษาสรีระร่างของท่านไว้ในโลงศพแก้ว

วัดยั้งเมินได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๔๘๓

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งหนัก มีชาวกะเหรี่ยงมาช่วย เล่ากันว่าท่ามกลางบรรยากาศหนาวเหน็บยังช่วยกันทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน แม้จะต้องห่มผ้ากันหนาว วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง ต้องขนอิฐที่เผามาจากบ้านท่าแพม ใช้หินปูนเผา (ม่อนหินไฟ) แทนปูนซีเมนต์

พระธาตุยั้งเมินทรงพิมพ์นิยม พระวิหารหลวงได้รับการบูรณะใหม่

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดยั้งเมินเสร็จแล้ว ได้มอบหมายให้ ครูบาเสาร์ (ตุ๊ลุงเสาร์ ไม่ทราบฉายา) ผู้เป็นลูกศิษย์ เป็นเจ้าอาวาสดูแลวัดยั้งเมินต่อ

พระธาตุเดิมมีมาก่อนแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะครอบทับด้วยองค์ที่เห็นในปัจจุบัน ไม่มีเอกสารใดระบุว่าภายในพระเจดีย์มีการบรรจุพระธาตุส่วนไหน ทราบแต่ว่าชาวบ้านเคยเห็นแสงพุ่งออกมาจากพระเจดีย์ ดังที่เรียกกันว่า “พระธาตุเสด็จ”

นับตั้งแต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างครอบ ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปทรงของเดิมแต่ประการใด เพียงแค่เอาปูนมาอุดทาสีใหม่ ๑-๒ ครั้งเท่านั้น เนื่องจากครั้งแรกเกิดเหตุการณ์มีคนร้ายแอบขุดเจาะพระธาตุ ในช่วงที่มีการฉายหนังกลางแปลง (ไม่ทราบศักราชแน่ชัด) ทำให้ครูบาดวงดี สุภทฺโท ลูกศิษย์คนสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัย จากวัดท่าจำปี อำเภอสันป่าตอง เมื่อทราบข่าวต้องมาเป็นประธานในการบูรณะซ่อมแซมเพียงแค่นำปูนมาก่ออุดทับรูที่โหว่นั้นและทาสีทองทับใหม่ และมีการทาสีทับอีกครั้งในสมัยครูบาอินถา

ที่โคนฐานพระธาตุเจดีย์ด้านทิศตะวันออก มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ๑ รูป ในท่านั่งสมาธิ นำมาถวายโดยศรัทธาจากตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระธาตุสบฝาง

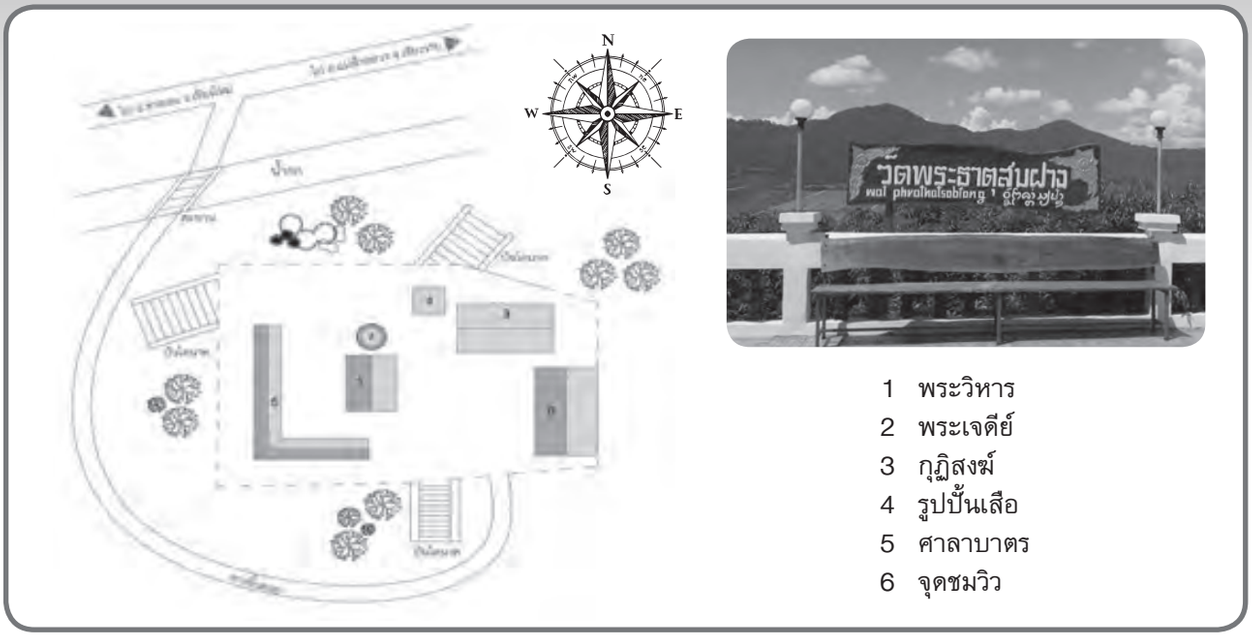

1 พระวิหาร
2 พระเจดีย์
3 กุฏิสงฆ์
4 รูปปั้นเสือ
5 ศาลาบาตร
6 จุดชมวิว

เจ้าอาวาส

พระใบฎีกาถาวร ถาวโร พ.ศ. ๒๕๕๑ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๕๖๐๑๑๖๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๔๑/๑ บ้านป๊อกป่ายาง (บ้านแม่เมืองน้อย) หมู่ที่ ๑๔ ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๘๐

การเดินทางไปวัดพระธาตุสบฝาง ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๑๘๖ กิโลเมตร มุ่งหน้าสู่ทิศเหนือใช้เส้นทางถนนสาย ๑๐๗ ผ่านไปจนถึงถนนสาย ๑๐๘๙ ตรงช่วงตัดริมแม่น้ำกก ข้ามมาพบสะพานให้เลี้ยวขวา ขึ้นมาบนดอยที่มีความสูง ๘๕ เมตร

พิกัด ๒๐.๐๔๔๖๖๒, ๙๙.๔๐๐๑๘๗

ความสำคัญของวัด

คำว่า “สบฝาง” หมายถึงบริเวณที่แม่น้ำกกกับแม่น้ำฝางมาบรรจบกัน

ตำนานความเป็นมาของพระธาตุสบฝาง กล่าวกันว่าหลังจากที่พระเจ้าพรหมมหาราช (ประมาณ พ.ศ. ๑๔๐๐ เศษ) ผู้เป็นโอรสของพระเจ้าพังคราช เมื่อสร้างเวียงไชยปราการ ๔ ปี ได้ลงมาสร้างเมืองสบฝาง ตรงเขตสิ้นสุดพรมแดนของพระองค์ ต่อมาพระองค์ได้รับพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระนลาฏมาจากสุโขทัย จึงนำมาประดิษฐานไว้ที่พระธาตุ ๒ องค์ องค์แรกคือพระธาตุจอมกิตติ ตั้งอยู่นอกเมืองเชียงแสน ใกล้แม่น้ำโขง และอีกองค์คือที่พระธาตุสบฝางแห่งนี้ จึงถือกันว่าพระธาตุจอมกิตติกับพระธาตุสบฝาง เป็นพระธาตุพี่พระธาตุน้องที่เชื่อมสายสัมพันธ์กัน

สมัยล้านนา พระญามังรายได้ฟื้นเมืองฝาง เมืองไชยปราการ ของพระเจ้าพรหมมหาราช ให้เป็นเมืองสำคัญถือเป็นเมืองกึ่งกลางที่เชื่อมเมืองเชียงใหม่กับเชียงแสน ทำให้กษัตริย์ล้านนาเมื่อคราว

เสด็จระหว่างสองเมืองนี้ต้องแวะพักที่เมืองฝาง-ไชยปราการ และทำนุบำรุงพระธาตุสบฝางสืบต่อกันมาโดยตลอด กระทั่งวัดร้างไปในสมัยที่พม่าปกครองล้านนา

วัดพระธาตุสบฝางได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕

พระศรีธน จิรธมฺโม พระรูปหนึ่งที่วัดพระธาตุสบฝาง เล่าว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินธุดงค์ผ่านขึ้นมาแถบนี้ (แต่วิทยานิพนธ์ของอาจารย์ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ และในตำนานประวัติครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ระบุว่าปี ๒๔๖๙) เพื่อจะไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยตุงที่แม่สาย และพระธาตุจอมกิตติที่เมืองเชียงแสน (กรณีหลังนี้เมื่อสอบถามไปยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน เกี่ยวกับการไปบูรณะพระธาตุจอมกิตติของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทางหัวหน้าพิพิธภัณฑ์ฯ ตอบว่าไม่มีข้อมูลยืนยันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะพระธาตุจอมกิตติจริงหรือไม่ อ่านรายละเอียดได้ในภาคผนวก) ได้เห็นเจดีย์พระธาตุสบฝางอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก จึงให้โยมอุปัฏฐากนำหนังสือไปถึงเจ้าคณะแขวงเมืองฝาง เพื่อขออนุญาตดำเนินการบูรณะพระธาตุสบฝาง

การเดินทางมาของครูบาเจ้าศรีวิชัยในเขตเมืองฝาง-แม่อาย ยังเหลือร่องรอยของชื่อบ้านนามเมืองฝากไว้ คือ “บ้านหนองกาวีละ” ซึ่งเป็นจุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะพักขบวนที่ใต้โคนต้นไม้ใกล้หนองน้ำ ท่านได้วางพัดหรือตาลปัตรขนนกยูง “ละ” (ทิ้ง) ไว้ที่นั่น พัดภาษาเหนือเรียกว่า “วี” จึงเรียกกันว่า “หนองละวี” หรือ “กาละวี” ภายหลังเปลี่ยนเป็น “กาวีละ”

ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุสบฝางนั้น ได้มีสหธรรมิกรุ่นน้องติดตามมาด้วย ๒ รูป ได้แก่ ครูบาแก้ว กาวิชโย วัดดอยแก้ว บ้านแม่อาย และครูบาเตจ๊ะ (เดชา) วัดศรีบุญเรือง บ้านแม่ห้าง สมัยนั้นวัดทั้งสองขึ้นอยู่กับอำเภอฝางก่อนที่จะแยกมาเป็นอำเภอแม่อาย มีมุขปาฐะเล่าว่า ครูบาทั้งสามรูปนั่งแพถ่อมาตามลำน้ำฝางอยู่ด้วยกัน แต่แล้วครูบาเจ้าศรีวิชัยก็หายไปจากแพ ไม่มีใครทราบว่าท่านขึ้นฝั่งที่ท่าไหนตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่ครั้นเมื่อแพมาถึงท่าน้ำ ตรง “หนองแปดหาบ” (ตั้งชื่อตามพ่อค้าวาณิชคนหนึ่งที่ถ่อแพมา แต่กระแสน้ำแรงมากทำให้ทองคำที่ขนมาแปดหาบตกลงในแม่น้ำ) ใกล้ตีนดอยสบฝาง ทุกคนกลับเห็นว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยยืนรอท่าอยู่ก่อนแล้วที่เชิงบันไดนาค

เมื่อขึ้นไปถึงยอดดอย ไม่มีน้ำอุปโภคบริโภค ครูบาทั้งสามรูปชวนกันขุดน้ำบ่อด้วยมือ ปรากฏว่าบ่อที่ครูบาแก้วขุดได้น้ำผุดขึ้นมาก่อน ครูบาเตจ๊ะ ได้น้ำตามมาเป็นลำดับที่สอง ส่วนครูบาเจ้าศรีวิชัยได้น้ำทีหลังสุด ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงกล่าวแก่ครูบาแก้วและครูบาเตจ๊ะว่า ท่านทั้งสองมีบารมียิ่งนัก ดังนั้นจึงขอฝากวัดพระธาตุสบฝางให้ช่วยดูแล เป็นลักษณะการพูดแบบถ่อมตัว พร้อมจะยกย่องให้เกียรติผู้อื่นเสมอ อันเป็นอุปนิสัยของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” **ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างพระธาตุสบฝาง จำนวน ๑,๒๓๕ รูเปีย แต่ไม่ได้ระบุปีศักราชที่สร้าง**

ราวปี ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กลับมากราบนมัสการพระธาตุดอยตุงและพระธาตุสบฝางอีกครั้ง ครั้งนี้ได้มีเณรรูปหนึ่ง อายุได้ ๑๒-๑๓ ขวบ เคยบรรพชากับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดศรีโสดา มีนามว่า “วิลาศ หน่อบุญเรือง” (ชาตะปี ๒๔๖๕ มรณะปี ๒๕๔๐) ได้เดินธุดงค์ติดตามมาด้วย

หลังจากนั้นอีกหลายสิบปีเมื่อสามเณรรูปนี้เป็นพระภิกษุ ได้หวนกลับมาพัฒนาวัดพระธาตุสบฝางอีกครั้ง ชาวบ้านเรียกท่านว่า “ครูบาวิลาศ” ต่อมาเป็นพระครูวุฒิญาณพิศิษฏ์ เคยเป็นเจ้าอาวาสวัดปัณณาราม (วัดต้นหนุน) อยู่ใจกลางเมืองฝาง และเป็นอดีตเจ้าคณะอำเภอแม่อายรูปแรก

พ.ศ. ๒๕๓๖ ครูบาวิลาศได้สร้างอุโบสถจัตุรมุขที่มีหลังคาทรงมณฑป ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระธาตุ กับพระวิหารหลังใหม่แทนที่วิหารหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคุณอเนก ฮุนตระกูล ชาวกรุงเทพฯ วิหารตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระธาตุ วิหารหลังนี้ใช้พื้นอาคารเป็นแผ่นหินธรรมชาติ พบว่าหินมีรอยแตกเป็นรูกลวง เมื่อเอามะนาวหย่อนลงในช่องนั้น มะนาวจะไปโผล่ที่บันไดนาค คล้ายช่องอุโมงค์ลับ

ภาพซ้าย **บันไดนาคยุคก่อนอยู่กลางป่า** ***ภาพขวา*** **พระธาตุสบฝางองค์เดิม**

ครูบาวิลาศกำหนดให้ช่วงออกพรรษามีการจัดงานสลากภัตเป็นประจำปีละครั้ง

ระหว่างปี ๒๕๑๓-๒๕๑๗ วัดพระธาตุสบฝางไม่มีพระภิกษุจำพรรษา ทำให้ทางวัดท่าตอนต้องมาคอยดูแล ด้วยเหตุนี้ ได้เกิดไฟไหม้ป่าที่พระธาตุสบฝางในช่วงที่วัดว่างเว้นเจ้าอาวาส ทางวัดท่าตอนจึงได้มีการย้ายพระพุทธรูปยืนจำนวน ๓ องค์ และพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย ๕ องค์ ไปไว้ที่ศาลาการเปรียญของวัดท่าตอนจวบจนปัจจุบัน (แต่ทางวัดท่าตอนให้ข้อมูลว่า นำมาเฉพาะพระยืน ๓ องค์ ส่วนพระนั่ง ๕ องค์นั้นเป็นของวัดท่าตอนอยู่ก่อนแล้ว)

ครูบาวิลาศมีความผูกพันต่อพระธาตุสบฝางอย่างมาก สองสัปดาห์ก่อนมรณะ ท่านได้มาถากถางพื้นที่ที่กำหนดเตรียมไว้ให้เป็นจุดสร้างกู่อัฐิ โดยบอกว่า “แปงตี้นอนเฮา” หมายถึงกำลังสร้างที่นอนของตัวท่านเอง พร้อมสั่งเสียลูกศิษย์ไว้ว่า หากท่านละสังขารวันใด ขอให้นำอัฐิมาฝังไว้ ณ บริเวณเบื้องปลายเท้าของพระธาตุสบฝาง (ตรงจุดที่ท่านแปงที่นอน) เพราะเป็นพระเจดีย์ที่ท่านเคยช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ ทำให้ที่นี่มีกู่อัฐิของครูบาวิลาศ ออกแบบก่อสร้างโดยสล่ายันต์ หรือพ่อหลวงยันต์ ได้รับงบสนับสนุนการสร้างโดยพระเทพมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดท่าตอน

ทิศตะวันตกของพระธาตุสบฝางมีพระธาตุอีกองค์เรียก “พระธาตุห้าดวง” หรือ “พระธาตุผ้าขาว” สร้างอุทิศส่วนกุศลให้แก่ดวงวิญญาณของเหล่าแม่ขาว (แม่ชี) จำนวนมาก ตามที่เห็นในนิมิต

วัดพระธาตุสบฝางกำหนดจัดงานสรงน้ำพระบรมธาตุระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๓ เมษายน (หลังวันสงกรานต์) และงานประเพณีเตียวขึ้นดอยสบฝาง (เดินขึ้นดอย) ในวันวิสาขบูชา ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๖ และงานถวายสลากภัตวันที่ ๑๕ กันยายนของทุกปี ทุกงานจะมีสาธุชนในละแวกอำเภอฝาง-แม่อาย-ไชยปราการมาร่วมงานอย่างคับคั่ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

การบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุสบฝางของครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านมิได้ต่อเติมหรือดัดแปลงรูปทรงองค์พระเจดีย์ให้ผิดไปจากทรงเดิม เพียงแต่ก่อและห่อหุ้มองค์พระเจดีย์ให้สมบูรณ์เท่านั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุสบฝางองค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะนั้น ปรากฏในภาพถ่ายเก่าที่วัดบ้านปางเป็นเจดีย์ทรงระฆังตั้งอยู่บนฐานบัวถลา (บัวคว่ำ) ๖ เหลี่ยมจำนวน ๖ ชั้น และมีฐานเขียงขนาดใหญ่รองรับ ในยุคที่ครูบาวิลาศมาทำการบูรณะนั้น ได้กะเทาะปูนเก่าออกหมด และฉาบใหม่ทั้งองค์ เปลี่ยนยอดฉัตรให้สมบูรณ์

แต่ต่อมาได้เกิดแผ่นดินไหว ทำให้ปี ๒๕๔๗ พระราชสิทธาจารย์ รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ หรือเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ ปัจจุบันคือพระธรรมเสนาบดี รองเจ้าคณะภาคเหนือ ในช่วงมาเป็นกรรมการสอบบาลี ที่สำนักศาสนศึกษาบาลี ณ วัดท่าตอน ได้ขึ้นมานมัสการพระธาตุสบฝาง เห็นรอย

พระธาตุสบฝาง เจดีย์ทรงระฆังฐานหกเหลี่ยม

รูปปั้นเสือทำด้วยปูนระบายสี ปั้นโดยครูบาชุ่ม โพธิโก วัดวังมุย ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

ร้าวจากแผ่นดินไหว จึงรับเป็นเจ้าภาพเข้ามาฟื้นฟูและพัฒนา บูรณะครอบองค์พระธาตุใหม่อีกครั้งตามโครงสร้างเดิม แต่มีการทำซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปประจำทิศ มีการปิดทองจังโกใหม่

นอกเหนือไปจากการบูรณะพระธาตุสบฝางแล้ว พระใบฎีกาถาวร ถาวโร เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารไม้หลังหนึ่ง ลักษณะเป็นวิหารโถงเปิดโล่ง คล้ายศาลาขนาดเล็ก ภาษาเหนือเรียก “วิหารเปื่อย” แต่ถูกไฟไหม้เมื่อปี ๒๕๑๖ เนื่องจากเจ้าที่บนดอยสบฝางแห่งนี้ค่อนข้างแรง ไม่ค่อยมีใครกล้าอยู่ หลายห้วงเวลามักกลายเป็นที่อาศัยของหมูป่า

บันไดนาค เป็นผลงานดั้งเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ยังไม่มีการบูรณะ หัวบันไดขึ้นจากฝั่งน้ำแม่กกด้านทิศเหนือ บันไดตอนล่างมีความกว้างถึง ๔ เมตร แต่ครั้นขึ้นไปได้ประมาณ ๑๐ เมตร ช่องบันไดจะค่อย ๆ เรียวแคบลดลงเหลือแค่ ๑.๕ เมตร ตลอดช่วงบันไดยาว ๗๑๖ ขั้น มีความร่มรื่นภายใต้เงาของป่าไผ่

รูปเสือ ๓ ตัว ในอิริยาบถที่แตกต่างกัน กระจายวางตามจุดต่าง ๆ เดิมเคยตั้งล้อมพระธาตุเจดีย์ เป็นผลงานการปั้นของครูบาชุ่ม โพธิโก แห่งวัดชัยมงคล (วัดวังมุย) ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

บริเวณที่แม่น้ำฝางกับแม่น้ำกกไหลมาบรรจบกัน

พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ คณะนายตำรวจ นายทหารชั้นผู้ใหญ่นำโดย พลโท ธนรักษ์ รื่นเริง ได้จัดกองผ้าป่ามาทำบุญสร้างรั้วระเบียงหอกล้อมรอบพระธาตุ ปรับพื้นลานประทักษิณ และปรับภูมิทัศน์ของวัดใหม่ ดังสภาพที่เห็นในปัจจุบัน

วัดพระธาตุกลางใจเมือง (วัดศรีค้ำ)

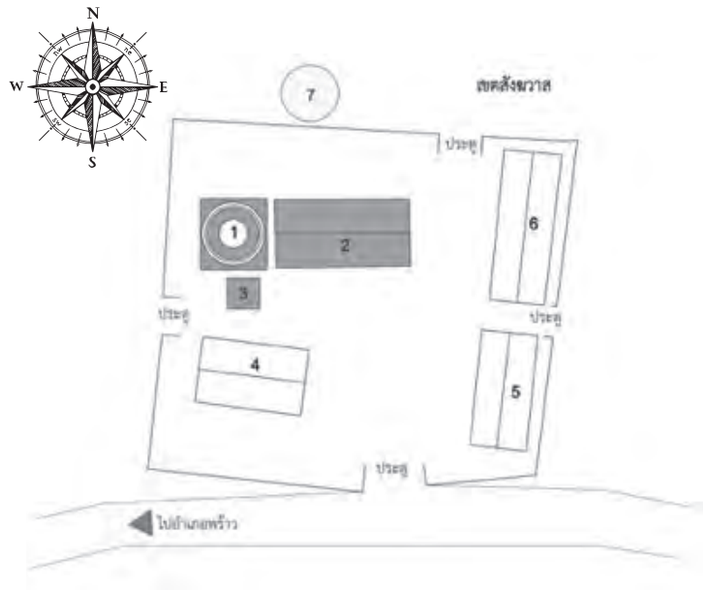

1 พระธาตุ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 ศาลา
5 ศาลาบาตร
6 ศาลาบาตร
7 บ่อน้ำ

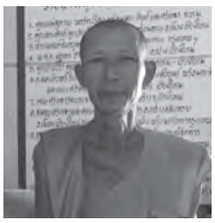

รักษาการเจ้าอาวาส

พระส่งเสริม อาภากโร พ.ศ. ๒๕๕๖ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๘๐๖๕๘๔๗

สถานที่ตั้ง

บ้านศรีค้ำ หมู่ที่ ๘ ตำบลสันทราย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๙๐

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่ ไปตามถนนหลวงสาย ๑๐๐๑ ผ่านอำเภอสันทรายถึงอำเภอพร้าว ออกนอกเมืองไปทางตำบลสันทราย ผ่านทุ่งนาเลี้ยวซ้ายบริเวณแยกวัดพระธาตุกลางใจเมือง – วัดสันปง เข้าสู่ถนนคอนกรีต วัดตั้งอยู่กลางทุ่งนา

พิกัด ๑๙.๓๙๖๕๙๐, ๙๙.๑๙๑๑๓๐

ความสำคัญของวัด

เป็นสถานที่ประดิษฐานพระธาตุเจดีย์ ซึ่งสร้างสมัยพระญากือนา ตรงกับวันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๑๙๒๘ ชื่อเดิมว่า “วัดสะดือเมือง” ในเวียงพร้าววังหิน ตามที่จารึกเป็นอักษรธัมม์ไว้ในศิลาสีดำ ซึ่งพบโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อครั้งมาบูรณะเจดีย์ ตามเอกสารระบุว่า ท่านได้บรรจุศิลาจารึกนี้ไว้ภายในเจดีย์เมื่อบูรณะครั้งนั้นแล้ว และยังเป็นวัดที่มีกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย บรรจุอัฐิกระดูกแขนเบื้องขวา ได้มาเมื่อครั้งประชุมเพลิง

ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบูรณะวัดพระธาตุกลางใจเมือง วัดนี้เป็นวัดร้าง ชาวบ้านเรียกว่าวัด “ศรีค้ำ” หมายถึงมีต้นโพธิ์ใหญ่ กระทั่งวันที่ ๒๔ ตุลาคม เดือนเกี๋ยงเหนือ แรม ๕ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๗๒ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาจำพรรษาที่ถ้ำเชียงดาว คณะศรัทธาโดยพ่ออุ๊ยคำตัน จันทร์จรมานิตย์ จากเมืองพร้าวมานิมนต์ท่านไปบูรณปฏิสังขรณ์วัดในเขตเมืองพร้าว

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์แล้วจึงเดินทางจากถ้ำเชียงดาว ย้อนล่องใต้ไปทางอำเภอแม่แตง ผ่าน

พระธาตุทรงระฆัง ฐานยืดสูงมาก ติดกระจกสีรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ชิ้นเล็กๆ

บ้านช่อแล แม่วะ แม่จวน ห้วยหินฝน นอนค้างที่วัดแม่แพง ฉันอาหารเช้าที่วัดแม่แวนหลวง พักค้างแรมที่วัดสันทราย ๑ คืน รุ่งเช้าท่านก็นำศรัทธาเดินทางต่อไปทางทิศตะวันออก มาถึงวัดร้างแห่งหนึ่งกลางทุ่งนา ก็บอกว่าวัดนี้ตรงกับที่รุกขเทวดามาบอก จึงพาคณะศรัทธาปรับพื้นที่ จนพบศิลาจารึกหลักดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบผอบบรรจุพระธาตุ เทียนเงินเทียนทอง ระฆังทองปนเงินสลักตัวอักษร กล่าวกันว่าขณะสร้างเจดีย์ท่านก็สร้างอุโบสถด้วย ๑ หลัง (ในความเป็นจริงน่าจะหมายถึงวิหารมากกว่า คือเป็นทั้งวิหาร-อุโบสถในหลังเดียวกัน ซึ่งต่อมาคือที่ตั้งวิหารหลังปัจจุบันนั่นเอง) ใช้เวลา ๒ เดือนจึงเสร็จ ให้ชื่อใหม่ว่า **พระธาตุใจกลางเมือง**

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระธาตุกลางใจเมืองพร้าว จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕

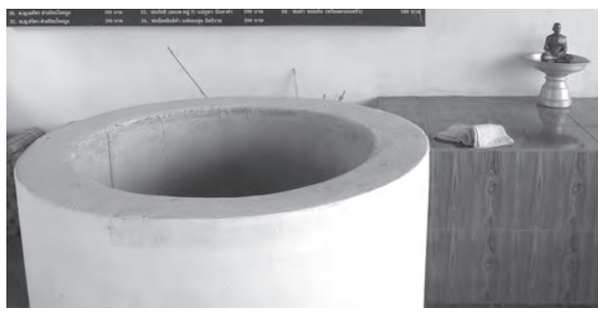

บ่อน้ำครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่อนจะตักน้ำไปทำพิธี ต้องกล่าวคำบูชานมัสการกับรูปปั้นเล็กๆ ด้วย

รูปปั้นเสือหมอบข้างกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่า**สิ้นเงินไป ๑,๑๖๐ รูเปีย ๑๒ สตางค์**

ทุกวันนี้ ชาวบ้านมีการสรงน้ำพระธาตุและอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัยทุกเดือน ๙ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นประจำทุกปี มีการจุดบอกไม้ไฟเป็นพุทธบูชาตลอดวันคืน

ในส่วนวิหารนั้น นายเรวัฒน์ เตชะภิรมย์พร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ บ้านศรีค้ำ เชื่อว่าวิหารเดิมที่รื้อไปใน พ.ศ. ๒๕๒๐ คืออุโบสถที่กล่าวกันว่าสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย วิหารหลังใหม่นี้สร้างโดยครูบาธรรมชัย ธมฺมชโย สร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๙

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในกำแพงเก่าที่ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ซึ่งสร้างมาตั้งแต่สมัยพระญากือนา ส่วนบนทำเป็นโค้งครึ่งวงกลม ส่วนเสาประตูทางเข้าได้สร้างใหม่แล้ว มีพระวิหารตั้งอยู่กลางพื้นที่วัด หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหลังวิหารเป็นพระเจดีย์ ติดกับพระเจดีย์ทางด้านทิศใต้เป็นกู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย ถัดไปเป็นหมู่กุฏิสงฆ์ ด้านหน้าวิหาร มีประตูทางเข้า สองข้างประตูทางเข้าเป็นศาลา ที่ใช้ผนังด้านหลังเป็นกำแพงวัด นอกกำแพงวัดด้านทิศเหนือเป็นบ่อน้ำที่ขุดในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ปัจจุบันทำศาลาครอบไว้

พระเจดีย์ หรือพระธาตุกลางใจเมือง (พระธาตุศรีค้ำ) เดิมสร้างตั้งแต่สมัยล้านนาเมื่อ ๕๐๐-๖๐๐ ปีมาแล้ว รูปแบบเดิมไม่มีหลักฐาน แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างครอบให้เป็นเจดีย์ทรงระฆังฐานสูง ส่วนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมยืดสูงมาก เหนือขึ้นไปเป็นฐานเขียงกลม ๓ ชั้น และฐานบัว ๓ ชั้น ฐานบัวเหล่านี้ขยาย

พระวิหารหลังใหม่สร้างทับที่หลังเดิม ซึ่งสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

กลุ่มพระพุทธรูปปูนปั้นระบายสี ๓ องค์บนแท่นแก้วเป็นของเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ยืดสูงมากตกแต่งด้วยวงแหวนเป็นปล้องๆ ทั้งหมดรับองค์ระฆังขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับส่วนฐาน มีบัลลังก์ต่อกันไปจากองค์ระฆังเลย เป็นฐานสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน ๒ ชั้น ฐานชั้นล่างกว้างกว่าส่วนบนขององค์ระฆัง จึงปรากฏว่าฐานส่วนนี้มีความยาวเลยออกมา ดูแปลกตา ต่างออกไปจากพระเจดีย์สมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยองค์อื่น ต่อด้วยปลียอด ตั้งแต่ส่วนฐานเขียงกลมขึ้นมาถึงบัลลังก์ประดับกระจกสีต่างๆ รูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดเรียงซ้อนกันอย่างเป็นระเบียบ ส่วนปลียอดทาสีทอง

วิหารหลังเดิม นายเรวัฒน์ เตชะภิรมย์พร เชื่อว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย หลังที่สร้างใหม่เสร็จ พ.ศ. ๒๕๒๙ ขนาดเท่าเดิม วิหารมี ๕ ห้อง ด้านในมีเสาไม้ข้างละ ๖ ต้น รับน้ำหนักหลังคาจั่วตอนกลาง และใช้เสาไม้อีกข้างละ ๖ ต้นซึ่งก่อกำแพงอิฐฉาบปูนขาวระหว่างเสาไม้แต่ละช่วงนั้นรับน้ำหนักหลังคาปีกนก มีมุขโถงด้านหน้า มีประตูทางเข้าด้านหน้า ๓ ประตู บันไดทางขึ้นด้านหน้าก่ออิฐ ขึ้นด้านข้าง ๒ ด้าน และมีมุขทางเข้าด้านทิศใต้อีกหนึ่งแห่ง หลังคาจั่ว ซ้อนกัน ๒ ชั้น เรียงกัน ๒ ตับ มุงด้วยกระเบื้องดินขอ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังหลงเหลืออยู่ภายในพระวิหารคือ กลุ่มพระประธานสามองค์ก่ออิฐฉาบปูนขาว ประดิษฐานบนฐานชุกชีหรือแท่นแก้วที่ก่ออิฐถือปูนประดับกระจก นอกจากนี้มีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย ๑ รูป

ในวิหารยังมีเก้าอี้ ๑ ตัวที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยใช้นั่งสั่งการระหว่างก่อสร้างเสนาสนะ เช่นเดียวกับในศาลาการเปรียญ ทางวัดบอกว่ามี “แท่นสังฆ์” สร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย กับอีกชิ้นคือ “หีดธรรม” ขาสูงมีฝาครอบภายในบรรจุคัมภีร์ใบลานอักษรธัมม์ล้านนา แต่ไม่มีผู้ใดอ่าน ทุกวันนี้อยู่ในสภาพชำรุดผุพัง

บ่อน้ำด้านนอกกำแพงทางทิศเหนือของวัดเป็นบ่อน้ำที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้ดื่มใช้อาบ และใช้ก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ บูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖ ทุกวันนี้ชาวบ้านถือว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ช่วงปีใหม่เมืองจะเอากระบอกมาตักไปผสมน้ำอาบ และช่วงสรงน้ำพระธาตุก็จะนำน้ำไปทำพิธี

กู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นกู่เตี้ยๆ ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส หลังคาโค้ง ยอดเป็นดอกบัวตูม ตอนล่างสอบ ตอนบนผายออกคล้ายโกศ ฐานด้านล่างประดับกระจก ภายในบรรจุกระดูกแขนข้อมือเบื้องขวา ผู้ที่ไปนำอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัยมาคือ พ่อหนานปั๋น กับพ่อประสิทธิ์ อินทร์คำ ผู้ใหญ่บ้านศรีค้ำ ไปรับมาจากวัดจามเทวี เมื่อปี ๒๔๘๙ โดยไปขอแบ่งจากครูบาอภิชัยขาวปี

ด้านหน้ากู่อัฐิประดิษฐานสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย นำมาถวายโดยอดีตรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ นายกฤษฎาพร เสียมภักดี บนฐานที่เชื่อมกับฐานกู่ มีปูนปั้นรูปเสือหมอบอยู่ด้านละ ๑ ตัว

วัดมะขามหลวง

1 พระธาตุ
2 พระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 พระอุปคุต
4 โบสถ์
5 ศาลาบาตร
6 วิหารพระนอน
7 หอคำครูบาเจ้าศรีวิชัย
8 ศาลากลางน้ำ
9 หอฉัน
10 ศาลา
11 กุฏิสงฆ์
12 หอไตร
13 หอกลอง+หอระฆัง

เจ้าอาวาส

พระสมุห์ไพบูลย์ ปญฺญาวชิโร พ.ศ. ๒๕๕๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๕๑๖๐๖๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๒ ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๒๐

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ ไปตามทางหลวงแผ่นดิน ๑๐๘ ผ่านอำเภอหางดง เข้าสู่อำเภอสันป่าตอง เลี้ยวซ้ายลงสู่ถนนเลียบคันคลองชลประทาน บริเวณก่อนจะถึงสี่แยกสันป่าตอง ทางเส้นนี้สามารถไปทะลุจอมทองได้ ลัดเลาะไปตามถนนในหมู่บ้าน วัดมะขามหลวงจะอยู่ทางซ้ายมือ

วัดมีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๒ งาน ๑๔ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๑ พิกัด ๑๘.๕๙๒๕๗๕, ๙๘.๙๑๑๗๘๑

ความสำคัญของวัด

เป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๓๓ เดิมชื่อวัดกู่หวาก ในช่วง พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นต้นมา เรียกว่าวัดแท่นพระงาม และเรียกวัดป่าขามหลวงในเวลาต่อมา ปัจจุบันเรียกวัดมะขามหลวง

นายน้อยใจ๋ ชัยวุฒิ อายุ ๙๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๗) ชาวบ้านมะขามหลวง บันทึกให้พระสมุห์ไพบูลย์ ปญฺญาวชิโร เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารวัดแท่นพระงาม ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ในครั้ง

ที่มาสร้างวิหารวัดทุ่งตูม ตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี ๒๔๗๓ ซึ่งวัดทั้งสองตั้งอยู่ไม่ไกลกัน ใช้เวลาก่อสร้างวิหาร ๒ ปี สมัยนั้นมีพระจั่น ไม่ทราบนามสกุล เป็นเจ้าอาวาส และพระปัญญา เป็นรองเจ้าอาวาส ทว่าหากดูในประวัติวัด ขณะนั้นมีพระปัน ปญฺโญ เป็นเจ้าอาวาส ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ – ๒๔๗๕

ค่าใช้จ่ายในการสร้างเสนะในวัดป่าขามหลวง ประกอบด้วยกุฏิ วิหาร และกู่หวาก จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม **ระบุว่าสิ้นเงินไป ๑๓,๓๙๕ รูเปีย ๔๔ สตางค์**

อินสนธิ์ วงค์สาม ศิลปินแห่งชาติชาวลำพูน สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) ปี ๒๕๔๑ (อายุ ๘๑ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๘) เล่าว่า วัดมะขามหลวงที่อำเภอสันป่าตองแห่งนี้ ในวัยเด็กบิดาของตนนิยมพามาทำบุญเพื่อมากราบและสนทนาธรรมกับพระเกจิอาจารย์สายวิปัสสนากัมมัฏฐานชาวเชียงใหม่-ลำพูนหลายรูป ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสหธรรมิกหรือศิษยานุศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย และครูบาพรหมจักร แห่งวัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน แทบทุกรูป

กระทั่ง วิหารวัดมะขามหลวง ได้ทำการรื้อลงแล้วสร้างใหม่ โดยพระมหาเขื่อนคำ (พระครูเวฬุวันพิทักษ์) จากวัดพระพุทธบาทตากผ้า ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาพรหมจักร ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ ใช้มากระทั่งปัจจุบัน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในกำแพงวัดบางตอนเป็นศาลาบาตร สันนิษฐานว่าเคยต่อเชื่อมกันทั้งหมด วิหารตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเข้าสู่ถนน ด้านหน้าวิหารเยื้องกันเล็กน้อย เป็นเจดีย์แบบพม่า นอกกำแพงแก้วรอบเจดีย์มีวิหารไม้จำลองประดิษฐานพระพุทธรูป วางอยู่ด้านทิศตะวันออก เป็นการจำลองที่ตั้งของวิหารและเจดีย์ตามแบบโบราณล้านนา ที่นิยมให้เจดีย์อยู่ด้านหลังวิหาร ในเมื่อวิหารจริงอยู่ด้านทิศเหนือของเจดีย์ จึงมีการสร้างวิหารจำลองขึ้นอีกหลังหนึ่ง ด้านหลังเจดีย์แนวเดียวกันเป็นอุโบสถ ถัดออกไปทางทิศใต้เป็นศาลาที่ด้านบนมีหอระฆัง หอไตร และหอกลองเรียงลำดับกันตามแนวแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก ด้านหลังวิหาร เป็นสิ่งปลูกสร้างอื่น อาทิ ศาลากลางน้ำ หอคำ ไว้สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย วิหารพระนอน กุฏิที่พัก เป็นต้น ตรงข้ามวัดเป็นลานออกกำลังกายของหมู่บ้าน

พระวิหารหน้า-หลัง สร้างทับที่หลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ปี ๒๕๑๖ โดยพระมหาเขื่อนคำ

พระประธาน-แท่นแก้วในวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย มีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ด้านซ้าย

วิหารหลังเดิมที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ถูกรื้อลงไปแล้วเมื่อปี ๒๕๑๖ จากภาพถ่ายเก่าที่วัด ซึ่งค้นพบเพียงภาพเดียว ถ่ายที่หน้าวิหารหลังเดิม สามารถระบุลักษณะวิหาร ได้ว่าเป็นวิหารที่มีมุขโถงตกแต่งหน้ามุขด้วยลายปูนปั้น มีบันไดทางขึ้นตอนหน้า มีประตูทางเข้าวิหาร ๓ ประตู คือประตูใหญ่ในตอนกลาง และประตูข้างอีก ๒ ประตู

ธรรมาสน์ไม้เขียนลายคำน้ำแต้ม สร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระสมุห์ไพบูลย์ ปญฺญาวชิโร เจ้าอาวาสวัดป่าขามหลวงให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า วิหารหลังเดิมนั้นมีลักษณะละม้ายกับวิหารที่วัดทุ่งตูมในปัจจุบัน เมื่อไปสำรวจวัดทุ่งตูมแล้ว พบว่าเป็นวิหารขนาด ๖ ห้อง รวมมุขโถงด้านหน้า ๑ ห้อง หลังคาทรงจั่ว ซ้อนกัน ๒ ตับ ภายในเป็นเสาเหลี่ยมก่ออิฐถือปูน บัวหัวเสาแบบบัวกลีบยาว รับโครงสร้างไม้แบบม้าต่างไหม ซึ่งใช้รับน้ำหนักหลังคาจั่วกลาง ภายในอาคารมีเสาข้างละ ๖ คู่ เป็นเสาหน้ามุขอีก ๑ คู่ เฉพาะเสาหน้ามุขประดับลายปูนปั้น ส่วนผนังด้านข้างใช้รับน้ำหนักหลังคาปีกนก ตัวอาคารไม่ย่อเก็จ ย่อหลังคาลดชั้นทั้งด้านหน้าและหลัง ด้านหน้ามีบันไดทางขึ้น และราวบันไดแบบเดียวกับรูปถ่ายวิหารหลังเดิมของวัดมะขามหลวง

พระเจดีย์ในวัดมะขามหลวง ศิลปะแบบม่าน-ยอง มีพระพุทธรูปประดับตามซุ้มจระนำ

พระพุทธรูป พระสงฆ์สาวก และรูปปั้นคล้ายครูบาในสายวัดป่า ที่มุมศาลาบาตรเก่า

ซุ้มพระสังกัจจายน์ ตกแต่งหน้ากาล-มกรคายนาค ปูนหล่อพิมพ์เดียวกันกับผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

อย่างไรก็ดี แม้วิหารจะได้รับการสร้างใหม่ แต่ว่าพระพุทธรูปประธานบนแท่นแก้วภายในพระวิหาร ยังเป็นของเดิมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่นเดียวกับพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่ประดิษฐานในมุมศาลาบาตรหลังเก่าที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ สองข้างมีสาวกประกอบ ก็น่าจะเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง

สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ ซุ้มศาลาประดิษฐานรูปพระสังกัจจายน์ ตกแต่งด้วยแผ่นปูนหล่อนูนต่ำที่มาจากแม่พิมพ์สำเร็จรูป แสดงรูปหน้ากาลอยู่ตอนกลาง คายท่อนพวงมาลัยออกมาเป็นมกรคายนาค อันเป็นศิลปกรรมรูปแบบเฉพาะในกระบวนผลงานที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเท่านั้น ดังเช่นที่พบตามกรอบซุ้มบัญชรของวิหารวัดพระนอนแม่ปูคา อำเภอสันกำแพงและที่ซุ้มประตูโขง วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ในวัดมะขามหลวงมีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายรูป ได้แก่ ในพระวิหาร และในหอคำ อาคารสร้างใหม่ด้านหลังวิหาร กับอีกรูปหนึ่งที่ศาลาบาตร ไม่แน่ใจว่าสร้างขึ้นเป็นครูบาในสายพระป่ารูปใด

วัดพระนอนแม่ปูคา

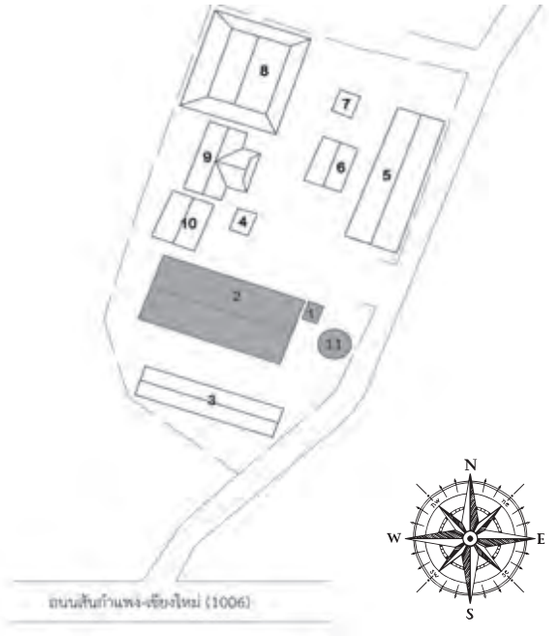

1 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหารพระนอน ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 ศาลาบาตร
4 หอระฆัง
5 ศาลาบาตร
6 อุโบสถ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 พระอุปคุต
8 ศาลา
9 กุฏิสงฆ์
10 กุฏิสงฆ์
11 พระธาตุ

เจ้าอาวาส

พระครูสังฆรักษ์ (อุเทนะ อุเทโน) พ.ศ. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๔-๔๘๓๗๓๙๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๓๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองเชียงใหม่ ไปตามทางถนนเชียงใหม่ –สันกำแพง ผ่านสี่แยกต้นเปาเลี้ยวซ้ายเลยหมวดการทางสันกำแพงไปประมาณ๗๐๐ เมตร วัดพระนอนแม่ปูคาอยู่ทางซ้ายมือ แวดล้อมด้วยทุ่งนา

พิกัด ๑๘.๗๗๒๐๓๑, ๙๙.๑๑๕๐๖๒

ความสำคัญของวัด

วัดพระนอนแม่ปูคา มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “วัดพระป้าน” ประวัติที่มาของชื่อวัดทั้งสองนามนี้ปรากฏในตำนานพระป้าน และตำนานพระเจ้าเลียบโลก ทั้งสองเล่มมีเนื้อความเหมือนกันว่า เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จมา พบนายอะโส (บางเล่มเขียนอะโน) เป็นชาวนา กำลังปั้นคันนาคือยกคันนาให้สูงเพื่อขังน้ำไว้ในนา พระพุทธองค์ถามชาวนาว่ากำลังทำอะไร เขาตอบว่าปั้นคันนา จึงเป็นที่มาของชื่อวัดพระป้าน (ปั้น) ชาวนาได้หาหญ้าคามาปูลาดให้พระพุทธเจ้าประทับค้างแรมที่นั้น รุ่งเช้าเขานำภัตตาหารมาถวาย พระพุทธองค์จึงประทานพระเกศา ๑ เส้น (บ้างก็ว่า ๓ เส้น) ให้พร้อมทำนายว่าต่อไปสถานที่แห่งนี้จะรุ่งเรืองด้วยพระพุทธศาสนาเป็นเมืองใหญ่ ภายหน้าจะมีผู้มาสร้างวัดบริเวณนี้ได้ชื่อว่า “วัดพระป้าน” และแม่น้ำที่ไหลผ่านได้ชื่อว่า “แม่ปูคา” และชี้สถานที่ให้นายอะโสสร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ ภายหลังจึงเรียกชื่อว่า “วัดพระนอนแม่ปูคา” ด้วยเหตุนี้แล้ว ในเจดีย์วัดพระนอนแม่ปูคา จึงบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า

ส่วนหลักฐานด้านการก่อสร้างพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์ใหญ่นั้น จากรูปแบบศิลปกรรมทำให้ทราบว่าสร้างขึ้นในสมัยล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และคงได้รับการยกฐานะให้เป็นวัดสำคัญในระยะต่อมา จากป้ายบรรยายประวัติวัดระบุว่า วัดเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี ๒๒๐๐ เสร็จแล้วจึงตั้งขึ้นเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาปี ๒๒๐๕

วัดพระนอนแม่ปูคาอยู่ในสภาพวัดร้างนานหลายปี จนกระทั่งวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๕๒ พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้เสด็จเยือนวัดพระนอนแม่ปูคา หลังจากเสด็จที่ว่าการอำเภอแม่ออนแล้ว (ในอดีตอำเภอสันกำแพงเคยมีชื่อว่าอำเภอแม่ออนมาก่อน) ทรงเก้าอี้คานหามถึงวัดพระนอน บ่าย ๔ โมง ๒๐ นาที ทรงนมัสการพระนอนแล้ว ถวายปัจจัยแก่พระสงฆ์ ๓ รูป รูปละ ๓ รูเปีย สามเณร ๙ รูป รูปละ ๑ รูเปีย

พ.ศ. ๒๔๗๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาเป็นประธานสร้างเจดีย์ และวิหารครอบพระนอน มีหลักฐานยืนยัน บนผนังด้านทิศตะวันตกด้านปลายพระบาท เป็นคำจารึกอักษรธัมม์ล้านนาในกรอบซุ้มพญานาค เขียนโดยขุนเปาเปรมประชาว่า

“มังคละวุฒิสรีสวัสสดี จุลสักกราชได้ ๑๒๘๙ ตัว ปีเปิกสี เดือนยี่ แรม ๑๐ ค่ำ ภ.ส. ๒๔๗๑ หมาย มีครูบาสีวิเชยยา วัดบ้านพาง เปนเค้า พร้อมด้วยพระสังฆเจ้าชุตน ๆ แลสัทธาพายนอกชุตน ๆ ได้มาคิดการก่อส้างยังวิหารหลังนี้ เสี้ยงเงิน = ๓๓,๕๑๕ รูเพีย ปลาย ๖๗ สทางค์ แลได้หื้อทานเมื่อปีกดสง้า เดือน ๖ แรม ๑ ค่ำ ภ.ส. ๒๔๗๓”

สรุปใจความได้ว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการสร้างวิหารพระนอนเมื่อปี ๒๔๗๑ หมดเงินค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๓๓,๕๑๕ รูเปีย ๖๗ สตางค์ สร้างเสร็จมีงานฉลองในปี ๒๔๗๓ งานฉลองถูกจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เป็นระยะเวลาถึง ๑ เดือนเต็ม**

เจ้าอาวาสวัดเล่าว่า ผู้ที่ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาคือ “ขุนเปาเปรมประชา” เป็นกำนันตำบลต้นเปา พร้อมด้วย “ขุนปูคาคณิสร” กำนันตำบลแม่ปูคา เนื่องจากเดิมวัดพระนอนแม่ปูคา ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างสองตำบล ปัจจุบันสังกัดตำบลต้นเปา แต่อันที่จริงเพียงแค่ข้ามถนนไปก็เป็นตำบลแม่ปูคาแล้ว ขณะนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษาอยู่วัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ในฐานะเจ้าอาวาส อันที่จริงทั้งสองขุนพยายามไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๖๙ แล้ว แต่ว่าช่วงนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ค่อยว่างติดภารกิจเดินสายไปบูรณะวัดวาอารามมากมายหลายแห่ง จนกระทั่งท่านรับนิมนต์มาที่นี่เมื่อปี ๒๔๗๑

จากเอกสารที่แสดงถึงการเดินทางมานมัสการพระนอนของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี แสดงให้เห็นว่าเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวิหารนั้น วิหารหลังเดิมก็คงมีอยู่แล้ว ท่านได้รื้อวิหารหลังเก่าลง และสร้างหลังใหม่ขึ้นทั้งหมด การประดับตกแต่งวิหารมีหลายส่วนที่เหมือนกับวิหารวัดสวนดอก อาทิ การตั้งใจเผยให้เห็นโครงสร้างอาคารที่หล่อด้วยคอนกรีตดาดสำเร็จรูป การใช้ค้ำยันภายในอาคารที่หล่อปูนจากแม่พิมพ์เป็นรูปหนุมานหาวเป็นดาว หรือซุ้มประตู-หน้าต่างรายรอบวิหารด้านนอกที่ทำสองข้างเป็นรูปหน้ากาล-มกรคายนาค เป็นต้น ทว่าใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่วิหารสร้างเสร็จแล้วนั้น ยังไม่มีการสร้างวิหารวัดสวนดอก ซึ่งตามประวัติเริ่มสร้างใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ด้วยเหตุนี้แล้ว วิหารวัดพระนอนแม่ปูคาจึงเป็นต้นแบบให้กับการสร้างวิหารวัดสวนดอก และวิหารทั้งสองก็น่าจะสร้างจากช่างกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีการระบุว่ามีครูบาอภิชัยขาวปีเป็นหัวหน้าสล่า

ในการสร้างวิหาร มีขุนเปาเปรมประชา หรือกำนันอินถา ไชยซาววงค์ เป็นศรัทธาใหญ่ ขุนเปาเป็นชาวสันกำแพง เคยเป็นครูสอนที่โรงเรียนวัดสันกำแพง เป็นผู้นำการสร้างโรงเรียนประชาบาล สถานที่ฝึกอาชีพเยาวชนในด้านการทอผ้า การทำร่ม และการแกะสลัก นอกจากที่ท่านได้ร่วมกับครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารวัดพระนอนแม่ปูคาแล้ว ยังได้เป็นศรัทธาช่วยซ่อมสร้างวัดพระสิงห์ก่อนหน้านั้น และต่อมาได้สร้างวัดสวนดอก รวมถึงสร้างถนนทางขึ้นสู่ดอยสุเทพด้วย

ปัจจุบันพระครูสังฆรักษ์ (อุเทนะ อุเทโน) ดำเนินโครงการจัดสร้างอุทยานศีลธรรม ในอุทยานจะมีพิพิธภัณฑ์วัดพระป้าน และสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่งขนาดใหญ่ ลักษณะแบบเดียวกับที่ประดิษฐานอยู่ที่

พระเจดีย์ทรงระฆังล้านนาบนฐานยกเก็จผอมสูง

องค์ระฆังคิดกระจกสีมีรูปช้าง

วิหารพระนอนมองจากประตูทางเข้าวัดด้านทิศตะวันออกเป็นวิหารขนาดใหญ่มาก

วัดดอยติ จังหวัดลำพูน หน้าตัก ๕ เมตรสูง ๗ เมตร หนัก ๗,๐๐๐ กิโลกรัม คาดว่าต้องใช้งบประมาณไม่ต่ำกว่าสิบล้านบาท เพื่อเชิดชูเกียรติคุณครูบาเจ้าศรีวิชัย โครงการนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๖ โรงหล่อกุลวัฒนาเป็นผู้ปั้น

นอกจากนี้ยังมีประเพณีการสรงน้ำพระนอนอันเป็นประเพณีโบราณที่สืบทอดกันมายาวนาน จัดงานในวันเพ็ญเดือนสามเป็นประจำทุกปี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในวัดประกอบด้วยวิหารพระนอน ด้านทิศตะวันออกของวิหารเป็นเจดีย์ ระหว่างเจดีย์กับวิหารมีซุ้มประดิษฐานรูปเคารพครูบาเจ้าศรีวิชัย อุโบสถตั้งอยู่หน้าวิหาร ระหว่างอุโบสถกับวิหารเป็นหอระฆัง ถัดลงไปทางทิศตะวันตกเป็นหมู่กุฏิที่พัก ทั้งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสตั้งรวมอยู่ภายในกำแพงวัด

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระนอนแม่ปูคาปรากฏชัดเจน ได้แก่ **พระเจดีย์ วิหารพระนอน และโบราณวัตถุภายในวิหาร**

พระธาตุเจดีย์เป็นทรงระฆังบนฐานสูง อันเป็นรูปแบบตามความนิยมในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย องค์ระฆังประดับกระจกสีชิ้นเล็กๆ รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เหนือบัลลังก์ขึ้นไปปิดทอง ส่วนอื่นทาสีขาว ฐานที่สูงชะลูดเกิดจากการยืดส่วนฐานสี่เหลี่ยมย่อเก็จ

ลวดลายบนหน้าแหนบ ตัดกระจกเป็นเส้นยาวฝังลงไปในเนื้อปูนทาสีเหลือง มีรูปเสือ ๑ คู่

และส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นฐานเขียงกลม ๓ ชั้น รับฐานบัวกลมอีก ๓ ชั้น เพราะฐานที่ยืดสูงองค์ระฆังจึงดูเล็กมากเมื่อเทียบกับฐาน

พระธาตุเจดีย์มีการบูรณะเฉพาะส่วนยอดราว ๒๐ ปีที่ผ่านมา มีการทำรูปช้างประดับตรงองค์บัลลังก์แทนปีนักษัตรคือปีกุญของผู้บูรณะ ซึ่งไม่ปรากฏนามว่าทำในยุคเจ้าอาวาสรูปใด ต่อมามีการทาสีขาวในส่วนฐานใหม่ เมื่อปี ๒๕๕๔

วิหารพระนอนเป็นวิหารก่ออิฐถือปูน สร้างบนผังแบบอาคารตรีมุขคล้ายตัว T ยาวไปตามแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก ในตอนกลางของผนังด้านทิศเหนือก่อมุขยื่นออกมาทำเป็นประตูทางเข้าหลัก มี ๓ ประตู ด้วยเหตุนี้องค์พระพุทธไสยาสน์ซึ่งมีความยาวประมาณ ๓๐ ศอก หรือราว ๑๕ เมตร จึงหันพระเศียรไปทางทิศตะวันออก และหันพระพักตร์ไปสู่ทิศ

วิหารพระนอนสร้างบนผังตรีมุข คล้ายตัวอักษร T คือผนังด้านหลังตัดตรง ยื่นด้านหน้า

เหนือ ประทับนอนตะแคงขวา พระหัตถ์ซ้ายทอดยาวไปตามพระวรกาย พระบาทเสมอกัน ครองจีวรเล่นริ้ว นอกจากประตูหลักด้านทิศเหนือแล้ว ยังมีประตูเข้าด้านทิศตะวันตก ข้างพระบาทพระพุทธรูป

ในส่วนการประดับตกแต่งวิหารนั้น หน้าบันประตูทางเข้าตอนกลางเป็นปูนปั้นนูนสูงรูปเสือแบบธรรมชาติ ส่วนหน้าบันประตูทางเข้าอีก ๒ บานด้านข้างนั้น ปั้นเป็นรูปนกยูงรำแพน ส่วนกรอบซุ้มบัญชรของช่องประตู-หน้าต่างทุกบานทำปูนปั้นรูปหน้ากาลอยู่ตอนบนตรงกลางมีท่อนวงโค้งพาดลงมาสองข้างเป็นรูปมกรคายนาคที่ตอนปลาย อันเป็นการดัดแปลงมาจากลวดลายปูนปั้นที่เคยพบเห็นในซุ้มโค้งที่ใช้ประดับกรอบซุ้มจระนำในศิลปกรรมล้านนายุคก่อน น่าสังเกตว่าซุ้มบัญชรเช่นนี้ มีลักษณะเหมือนกับซุ้มที่วิหารวัดสวนดอก กรอบเสาประตู-หน้าต่าง

ทวารบาลถือพระขรรค์ยืนเป็นคู่ๆ เขียนลายคำน้ำแต้ม ที่บานประตู-หน้าต่างรายรอบวิหาร

รูปเสือ ๑ คู่หันหน้าเข้าหากัน คล้ายประคองธรรมจักรท่ามกลางลวดลายพันธุ์พฤกษา

รูปปั้นเสือในลักษณะคล้ายจริงตามธรรมชาติที่กรอบซุ้มบัญชรประตูช่องกลางทางเข้าหลัก

ทั้งหมดทุกบานประดับด้วยกระจกสีชิ้นเล็กๆ ตัดเป็นรูปเรขาคณิต

ที่หน้าแหนบ แบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียงลดหลั่นกันขึ้นไปคล้ายโครงสร้าง “ขื่อม้าตั่งไหม” ภายในเป็นปูนปั้นติดแซมด้วยกระจกเฉพาะลวดลายที่ต้องการเน้นให้เด่น รูปกระหนกก้านขดช่อหางโตกระจายเต็มพื้นที่แทรกด้วยสัตว์ในป่าหิมพานต์มีลายหน้ากาลคล้ายลายหน้าเสือคั่นเป็นระยะๆ ในส่วนจั่วปีกนกเป็นเทวดายืนพนมมืออันเป็นลักษณะงานที่นิยมในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกลักษณะหนึ่ง ลายที่เสาด้านหน้าก็เป็นปูนปั้นเช่นกัน บานประตูทั้งสามเขียนเป็นเทวดาถือพระขรรค์ ในกรอบลายกนกเปลวเพลิง

ส่วนหน้าบันภายในประตูทางเข้าด้านทิศตะวันตกนั้น เป็นงานประดับกระจกรูปเสือสองตัว ในวงล้อมลายเครือเถา เช่นเดียวกับส่วนหน้าจั่วที่เป็นงานประดับกระจกลายเครือเถา

นาคทันต์หล่อพิมพ์ปูนด้านนอกเป็นรูปตัวลวง (นาค) ด้านในรูปหอรมาน หาวเป็นคาว-เดือน

ภายในวิหารแสดงโครงสร้างเสาคอนกรีตหล่อสำเร็จรูปเป็นแผงขนาดใหญ่อย่างชัดเจน ในส่วนมุมเสาทำเป็นค้ำยันปูนหล่อจากแม่พิมพ์สำเร็จรูปและภาพตัวละครในวรรณคดีคือ “หอรมาน” หรือหนุมานเหาะทะยานอ้าปากหาวเป็นดาวเป็นเดือน คล้ายกับในวิหารวัดสวนดอก เสาวิหารภายในเขียนลายคำองค์พระนอนประดิษฐานชิดกำแพงด้านทิศใต้ ในกำแพงแก้วที่ทำเป็นซี่รั้วไม้กลึง เพดานเหนือองค์พระประดับกระจกสีอย่างวิจิตรงดงาม ตัดเป็นชิ้นเล็กๆ เป็นรูปลายเรขาคณิต คล้ายงานโมเสก

ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลงานคุมงานการก่อสร้างหรือเป็นช่างใหญ่คือครูบาอภิชัยขาวปี ลักษณะการก่อสร้าง การใช้คานคอนกรีตหล่อรับน้ำหนัก และการจัดวางช่วงเสา จะเหมือนกับโครงสร้างวิหารที่วัดสวนดอก คือมีเสา ๖ ต้น

สล่าพื้นบ้านที่เคยช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างวิหารพระนอนแม่ปูคา ถือเป็นคนสุดท้ายในละแวกนี้ที่ยังพอสืบค้นชื่อมาได้ เป็นชาวบ้านสันพระเจ้างาม มีชื่อว่า “พ่อน้อยคำ สิทธิชัย” เพิ่งเสียชีวิตไปเมื่อปี ๒๕๕๖ สิริรวมอายุได้ ๙๘ ปี สมัยที่เป็นเด็กอายุ ๙ ขวบ ได้บวชเป็นสามเณรโดยมีครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌาย์ให้

ด้านเหนือพระเศียรพระนอนเป็นโต๊ะหมู่บูชามีพระพุทธรูปอุ้มบาตร เรียก "พระพ่อนา"

โครงคอนกรีตเสริมเหล็กสำเร็จรูป หนึ่งในอัตลักษณ์งานก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

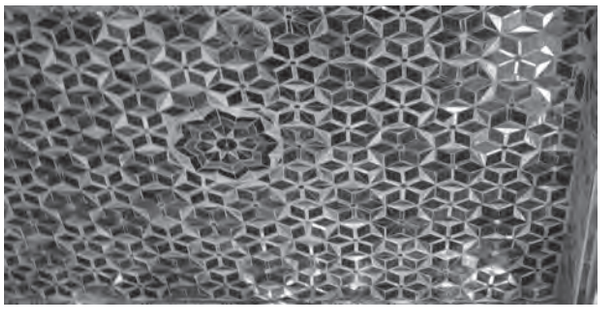

"ดาวเพดาน" เหนือองค์พระพุทธไสยาสน์ ตกแต่งด้วยกระจกสีแพรวพราวเป็นแนวยาว

เสาบางต้นมีคำจารึกเป็นอักษรธัมม์ล้านนา ดังเช่นเสาต้นหนึ่งเขียนว่า

“มังคละวุฒิสรีสวัสสดี จุลสักกราชได้ ๑๒๙๒ ตัว ปีกดสง้า ปถมมูลสัทธาหมายมีแม่ออนหลวง บ้านปูคา หัวฝาย เปนเค้า พร้อมกับลูกเต้าแลญาติพี่น้องชุตนๆ ก็ได้บอริจาคซัพท์ส้างเสา แลขื่อรวมเปนเงิน ๓๐๐ รูเพียดังนี้ ถวายหื้อเปนทาน ขอหื้อเปนมัคคผละกับตนตัวข้าแลลูกเต้า ชุตนๆ จิ่มเตอะ ทินนำวตฺตเมทานำ นิพฺพานำ ปรมำ สุขำ โหนฺตุโนนิจฺจำ ดังนี้”

วิหารพระนอนหลังยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการบูรณะเรื่อยมาด้วยการเสริมหรือแซม ปรับเปลี่ยนวัสดุบางอย่างในส่วนที่ชำรุดไปเล็กๆ น้อยๆ แต่ถือว่าไม่ได้เป็นการบูรณะอย่างเป็นจริงเป็นจัง ดังเช่นประมาณปี ๒๕๑๓-๒๕๑๔ บริษัทนิยมพานิชมาเป็นเจ้าภาพในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังขึ้นมาใหม่จากวิหารหลังเดิมปล่อยพื้นผนังว่างเป็นสีขาว เนื่องมาจากครูบาเจ้า

คำจารึกบนผนังวิหารระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานในการสร้าง ปี ๒๔๓๑ ฉลองปี ๒๔๓๓

เสาทุกต้นจารึกชื่อผู้ร่วมสร้างร่วมบริจาคเงิน ธรรมาสน์สร้างถวายโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ศรีวิชัยต้องการขับเน้นลวดลายกระจกสีที่ประดับตามส่วนต่าง ๆ ให้มีความโดดเด่นแวววาวจึงไม่มีความจำเป็นต้องเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังใด ๆ

ส่วนครั้งล่าสุดปี ๒๕๕๓ บูรณะโดยพระครูสังฆรักษ์ (อุเทนะ อุเทโน) ทำการปรับเปลี่ยนพื้นปูพรมทำรั้วกั้นพระนอน และเปลี่ยนหลังคาวิหาร ช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๔ ปิดทองคำเปลวพระพุทธรูปไสยาสน์ใหม่ มีพระเทพโกศล เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์

ในช่วงที่บูรณะพระนอนครั้งล่าสุดนั้น รักษาการเจ้าอาวาสพบว่า พระนอนมีการปิดทองพอกวัสดุทั้งหมด ๔ ชั้น หมายถึงผ่านการบูรณะมา ๔ ยุคคร่าว ๆ ได้แก่ ชั้นนอกสุดคือปัจจุบันนี้หุ้มด้วยแผ่นทองจังโก หากเจาะลงไปจะพบว่าชั้นถัดมาเป็นปูนขาวทารักปิดทองคำเปลว อีกชั้นเป็นทองคำเปลวบนพื้นรักดำ และชั้นในสุดเป็นทองคำเปลวปิดทับหางหรือชาดบนพื้นปูน ตอนบูรณะพระนอนพบว่าเนื้อวัสดุเปื่อยยุ่ยพองบวมขึ้นเชื้อรา เพราะว่าสมัยก่อนผู้คนจะนิยมมาสรงน้ำกันตอนปีใหม่เมือง น้ำจะเจิ่งนองท่วมวิหารแต่ไม่มีการดูแลทำความสะอาด มายุคนี้จึงได้ปูพรมในวิหาร ทำให้เกิดความระมัดระวังเวลาจะสรงน้ำ คืออนุญาตให้แค่ประพรมเพียงเบา ๆ

ลวดลายหอรมาน ๒ ตนในกรอบหน้าแหนบพระอุโบสถ พื้นหลังเปลี่ยนกระจกสีใหม่

นอกเหนือไปจากวิหารพระนอนและพระธาตุเจดีย์แล้ว ยังมีสิ่งที่เป็นเครื่องระลึกนึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกกลายสิ่ง ได้แก่ สัตตภัณฑ์ ธรรมาสน์ไม้แกะสลัก รอยมือรอยเท้าบนแผ่นผ้าขาว (ฮอยปะตี๊ะ – บาท/ปาทะ) สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยอีก ๓ รูป

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างพระพุทธรูปค่าคิง คือมีขนาดความสูงเท่ากับตัวผู้ปั้นไว้องค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปสำริดประทับยืน ลักษณะพระพุทธรูปค่าคิงเช่นนี้ สามารถพบได้อีก หลายแห่ง เช่นที่วัดสวนดอก วัดพระนอนขอนม่วง วัดป่าแดง วัดทุ่งตูม ฯลฯ

ส่วนพระพุทธปฏิมาองค์ดั้งเดิมที่อยู่คู่กับวัดมาตั้งแต่สมัยล้านนาก็คือ พระพุทธรูปแบบพระสิงห์ เดิมเคยมีคู่ ๒ องค์ เรียกว่าเป็นพระพุทธรูปสองพี่น้อง แต่องค์น้องถูกขโมยไป ๑ องค์ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อราว ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมา เช่นเดียวกับกลุ่มพระพุทธรูปไม้ขนาดเล็ก และพระบุเงินบุทองอีกจำนวนนับร้อยองค์ ซึ่งกรมศิลปากรเคยมาสำรวจจัดทำบัญชีขึ้นทะเบียนประกาศในราชกิจจานุเบกษาไว้นานหลายสิบปีแล้ว เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่โบราณวัตถุเหล่านี้ถูกลักขโมยไปจนหมดไม่เหลือแม้แต่องค์เดียว

ความตั้งใจในการติดกระจกสีเป็นลวดลายต่างๆ ไม่ซ้ำแบบตามกรอบเสาประตู-หน้าต่าง

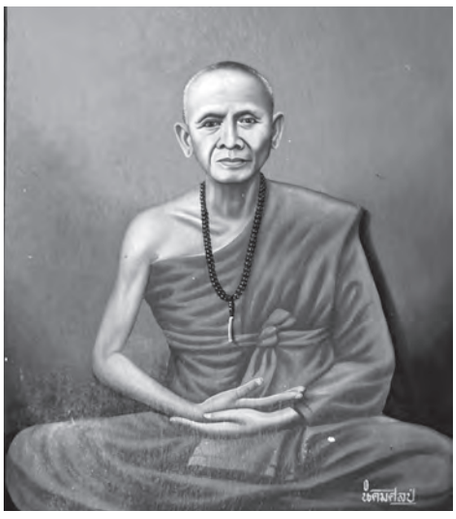

จิตรกรรมฝาผนังรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในวิหาร

สาเหตุหนึ่งอาจสืบเนื่องมาจากการที่ไม่มีเจ้าอาวาสรูปใดจำพรรษาที่วัดเป็นเวลานานก็ได้

อุโบสถตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวิหารพระนอน สร้างขึ้นภายหลังจากวิหารพระนอน และได้รับแรงบันดาลใจด้านรูปแบบงานศิลปกรรมมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงทำหน้าแหนบด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปหอรมาน ๒ ตนหันหน้าเข้าหากัน มีลายดอกสับปะรดกระจายอยู่ท่ามกลางลายกระหนก

มีซุ้มอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยด้านข้างวิหารพระนอน ที่ซุ้มบัญชรของอาคารมีการจำลองรูปเสือปูนปั้นแบบเสือธรรมชาติมาจากกรอบซุ้มบัญชรของวิหารพระนอน

ปูนปั้นบนหน้าแหนบวิหารพระนอน แสดงรูปเทวดา และสิงสาราสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง เสือ ลิง กิเลน ฯลฯ

ปูนปั้นบนหน้าแหนบวิหารพระนอน แสดงรูปหน้ากาล (ราหู) ที่เป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สัตตภัณฑ์ภายในวิหารพระนอน สร้างถวายโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง

1 พระธาตุ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 อุโบสถ
4 เจดีย์โบราณ
5 พระพุทธรูปขนาดใหญ่
6 ศาลาบาตร
7 ลานปริวาสกรรม
8 อุโบสถครูบาเจ้าศรีวิชัย
9 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
10 ศาลาบาตรข้างพระธาตุ
11 หอสวดมนต์
12 กุฏิสงฆ์
13 ศาลาอเนกประสงค์
14 หอฉัน
15 ศาลาการเปรียญ
16 อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี
17 รอยพระหัตถ์
18 ศาลากลางน้ำ
19 ซุ้มประตูโขง

เจ้าอาวาส

พระครูบริรักษ์บรมธาตุ (ครูบาบุญศรี อภิปุณฺโณ) พ.ศ. ๒๕๕๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๕๒๐๕๕๒ และ ๐๘๑-๗๖๔๘๓๐๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗ บ้านหนองบัวคำ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าเดื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๖๐

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๑๒๔ กิโลเมตร มาตามถนนสายเชียงใหม่–ฮอด หรือเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๘ จนถึงแยกหอนาฬิกาอำเภอฮอด ให้ไปทางถนน ๑๐๑๒ (สายฮอด-บ้านวังลุง) ผ่านสามแยกไปอำเภอดอยเต่า ผ่านโรงพยาบาลฮอด และลงมาตามถนน รพช. ชม. ๓๐๘๖ (บ.วังลุง-บ.ห้วยหินดำ) วัดอยู่ห่างจากหมู่บ้านสุดท้ายที่หมู่บ้านห้วยหินดำต้องขึ้นเขาเป็นระยะทาง ๑๔ กิโลเมตร ภูเขาสูง ๘๖๐ เมตร

มีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ ตั้งอยู่ท่ามกลางเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าแม่แจ่ม-แม่ตืน) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ได้ประกาศยกจากวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาเมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒

พิกัด ๑๗.๙๕๑๘๖๒, ๙๘.๖๐๕๘๒๕

ความสำคัญของวัด

วัดชื่ออย่างเป็นทางการว่า “พระบรมธาตุดอยเกิ้ง” แต่คนทั่วไปนิยมเรียกว่า “พระธาตุดอยเกิ้ง” เป็นพระเจดีย์สำคัญยิ่งแห่งหนึ่งในลุ่มแม่ระมิงค์ ประวัติความเป็นมามีตำนานเขียนไว้ด้วยตัวอักษรธัมม์ล้านนาหลายสำนวนด้วยกัน เช่น ฉบับวัดสันป่าข่อย เขียนโดยภิกษุชื่อ “พระพันธวงสา” ฉบับวัดดอกเอื้อง และฉบับวัดเชียงมั่น ส่วนสำนวนที่แปลเป็นภาษาไทยแล้ว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

ประจำมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ปริวรรตไว้ในภาคผนวกของวิทยานิพนธ์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่อง **“วรรณกรรมตำนานล้านนา : การศึกษาวิธีการสร้าง”** มีเนื้อเรื่องย่อดังนี้

มีพระญาองค์หนึ่งชื่อ **พระญาสีสู่** เดินทางไปนมัสการพระพุทธเจ้าโคตมะ จากนั้นจะไปงานกินแขกแต่งงานของมิตรสหายคือ **พระญาสีธรรมราชา** พระญาสีสู่อธิษฐานจิตขอให้น้ำมหาสมุทรเอ่อท้นขึ้นมา เพื่อที่จะเดินทางไปยังเมืองของสหายโดยทางเรือ แต่เรือของพระญาสีสู่ติดค้างอยู่ไม่อาจเดินทางต่อไปได้

พระพุทธองค์เสด็จพร้อมด้วยพระอรหันต์มาโปรดที่ริมฝั่ง **น้ำแม่ระมิงค์** ขณะนั้นบริวารของ **พระญาขุนแสนทอง** ๒ คนมาเห็นพระพุทธเจ้า พระญาขุนแสนทองนำเอาเกี้งคำ คือที่บังแดดทำด้วยทองคำมากั้นแดดให้พระพุทธองค์จนถึงเชิงดอย พระญาสีสู่ถวายข้าวบิณฑบาต พระพุทธองค์ทรงเทศนาธรรมสั่งสอน คนทั้งหลายต่างก็บรรลุธรรม ยังเหลือแต่พระญาสีสู่ผู้เดียว เนื่องจากตั้งความปรารถนาว่าต้องการเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าภายหน้าพระญาสีสู่จะได้เป็นพระพุทธเจ้าชื่อ **“อภิภู”** พระญาสีสู่นำเรือพร้อมด้วยผ้ากาสาถวายพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเหยียบรอยพระบาทไว้บนหินก้อนหนึ่ง รูปร่างคล้ายหลังเต่า กว้าง ๓ ศอก ยาว ๗ ศอก พระญาสีสู่สักการบูชาแล้วจึงนำขึ้นไปไว้บนเรือ

ในขณะนั้นเทวดาและพระญาอโศกช่วยกันก่ออุโมงค์หินล้อมรอบหนา ๗ วา พระญาสีสู่อธิษฐานว่าอุโมงค์และเรือที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทนี้ให้คงทนถึง ๕,๐๐๐ ปีอย่าได้ปรักหักพัง พระอินทร์นำเอาก้อนหินที่พระองค์นั่งไปไว้กลางเรือเป็นเครื่องหมาย แล้วถือฉัตรบังแดดให้พระองค์ ส่วนขุนแสนทองใช้เกี้งคำมาเกี้งคือกั้นบังให้ด้วย พระองค์เสด็จไปประทับบนยอดดอย

พระญาสีสู่ ขุนแสนทอง และพระอินทร์ขอเอาพระเกศาธาตุ ทรงประทานให้ ๑ เส้นยาว ๘ นิ้ว ใส่ไว้ในผอบแก้วแล้วใส่ในผอบทองคำวางไว้ในเรือสำเภาทอง นำไปประดิษฐานไว้ในถ้ำ ต่อมาขุนแสนทองนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังบ้านเมืองตน ขอให้หลานอุปสมบท จนบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ภายใน ๑ วัน ชื่อว่า**พระอุบาลี** เป็นผู้ติดตามพระพุทธเจ้า

เนื้อหาของตำนานพระธาตุดอยเกี้งได้อธิบายถึงความเป็นมาและชื่อของดอยเกี้งว่ามีที่มาจากการที่ขุนแสนทองได้นำเอาเกี้งคำ คือที่บังแดดทำด้วยทองคำมาเกี้ง คือกั้งบัง หรือกั้นบังแสงแดดให้แก่พระพุทธเจ้า ดอยแห่งนั้นจึงได้ชื่อว่าดอยเกี้ง ตามตำนานดังกล่าว

ความโดดเด่นของพระธาตุดอยเกี้งที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูงในเขตที่ไม่ไกลจากเวียงฮอดเก่า (พิสดารนคร) มากนัก ทำให้ในสมัยพระนางจามเทวีคราวที่เดินทางมาจากกรุงละโว้ตามลำน้ำปิงก่อนจะเสด็จขึ้นมาครองเมืองหริภุญไชย ได้มาสักการะและบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุดอยเกี้งตามคำเชิญของพ่อฤาษีโสนันโท ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๔

ต่อมาได้ปรากฏชื่อของพระธาตุดอยเกี้งใน **“โคลงดอยเกี้งแก้ว”** มีอย่างต่ำ ๒ สำนวน คือฉบับวัดชัยศรีภูมิ ตำบลช้างม่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ คัดลอกในปี ๒๓๘๘ และอีกฉบับได้มาจากวัดบ้านโฮ่ง หลวง ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เผยแพร่เป็นครั้งแรกโดยอาจารย์ สิงฆะ วรรณสัย ในหนังสือ “ปริทัศน์วรรณคดีลานนาไทย” ต่อมาศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี ได้นำมาขัดเกลาสำนวนอีกครั้งในหนังสือ “วรรณกรรมล้านนา” ฉบับหลังนี้รู้จักกันในชื่อ **“นิราศดอยเกี้ง”**

โคลงดอยเกี้งแก้ว แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพ กวีผู้แต่งไม่ปรากฏนาม รจนาขึ้นเมื่อปี ๒๒๕๑ ระบุเพียงว่าออกเดินทางมาจากบ้าน “สบแคร่” (ปัจจุบันไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน) มีความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อไหว้พระธาตุดอยเกี้ง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุในส่วนของพระนลาฏเบื้องซ้ายและพระเกศาธาตุ

เนื้อหามีการกล่าวถึง สถูปที่ฝังอัฐิของพระอุบาลี หรืออ้างถึงพระญาขุนแสนทอง พระญาสีสู่ และโยคีแสดงให้เห็นว่ากวีผู้แต่งเคยอ่านตำนานพระธาตุดอยเกี้งมาแล้ว ก่อนที่จะเขียนนิราศเรื่องนี้

ต่อมาในสมัยที่ล้านนาผูกผนวกรวมกับรัตนโกสินทร์ บริเวณเมืองหอดหรือฮอด (ก่อนจะแยกมาเป็นอำเภอ

ดอยเต่า) ได้กลายเป็นที่ตั้งชุมชนใหญ่ของนักล่องแพในสมัยที่การคมนาคมระหว่างเชียงใหม่และภาคกลางยังต้องอาศัยการเดินทางล่องแพในลำน้ำปิง ผ่านเกาะแก่งต่าง ๆ ลงมาสู่จังหวัดนครสวรรค์ พระธาตุดอยเกิ้งจึงเป็นสถานที่ทางผ่านที่คนมาต่อแพมักแวะเวียนขึ้นมาเคารพสักการะ

พระธาตุดอยเกิ้งได้ปรักหักพังทรุดโทรมลงเป็นอันมาก กระทั่งปี ๒๔๖๓ (หากนับแบบปัจจุบันจะตรงกับปี ๒๔๖๔ เพราะอยู่ในช่วงก่อนเดือนเมษายน) ชาวบ้านท่าเดื่อจึงพร้อมใจกันไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการบูรณะพระธาตุดอยเกิ้ง ขณะนั้นตั้งอยู่ที่อำเภอฮอด โดยได้รวบรวมเงินจากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเป็นค่า**ใช้จ่ายในการก่อสร้างทั้งสิ้น ๑๖,๙๓๔ รูปี คิดเป็นเงิน ๑๓,๓๙๓.๙๐ บาท**

เส้นทางสายที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้จาริกมาสู่พระธาตุดอยเกิ้งนั้น ท่านข้ามลำน้ำปิงจากลำพูนมาสู่พระธาตุดอยน้อย หรือจุลคีรี (อำเภอดอยหล่อ) พระธาตุศรีจอมทอง พระบาทห้วยอี่ลิง วัดร้างพระธาตุสบสอย พระบาทแก้วเข้า พระเจดีย์น้อย จากนั้นไปที่บ้านท่าเรือ หรือดอยเรือ (ปัจจุบันได้รับการฟื้นฟูจากพระครูบริรักษ์บรมธาตุ เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง สร้างเป็นพุทธอุทยาน) จากดอยเรือห่างไปประมาณ ๑-๒ กิโลเมตรจะถึงหน้าผาเรียก “ผาคำ” อันเป็นที่ตั้งของวัดจอมสวรรค์ วัดมีสภาพเหมือนเกาะคือมีน้ำล้อมรอบ เป็นอีกวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะเช่นกัน ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เส้นทางปีนเขาสูงชันจากวัดจอมสวรรค์ขึ้นสู่พระธาตุดอยเกิ้ง และเห็นว่าการเดินทางยากลำบาก ท่านจึงได้สร้างถนนจากแม่น้ำปิงช่วงทะเลสาบดอยเต่าขึ้นสู่พระบรมธาตุดอยเกิ้งเป็นระยะทางประมาณ ๔ กิโลเมตร ปัจจุบันถนนสายนี้คือเส้นทางเก่าไม่ใช่เส้นทางที่รถขึ้น

ในช่วงนั้นเป็นเวลาเดียวกันกับที่ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้เสด็จผ่านมาแวะนมัสการพระบรมธาตุดอยเกิ้ง ตามที่ทรงบันทึกไว้ในหนังสือ อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิงค์ตั้งแต่เชียงใหม่จนถึงปากน้ำโพธิ์ว่า เมื่อวันที่ ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ ท่านได้แวะเชิงดอยเกิ้ง ทำให้ได้มีโอกาสสนทนากับครูบาเจ้าศรีวิชัย (สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเรียกขานว่า “พระศรีวิชัย”)

ขณะนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยเกิ้ง และทำทางขึ้นดอยเป็นระยะทาง ๔ กิโลเมตร มีผู้คนมาช่วยเป็นอันมาก มีทับกระท่อมตลอดจนร้านตลาดตั้งเต็มตลอดฝั่งลำน้ำ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ต้อนรับสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นอย่างดี และนำสมเด็จฯ เข้าไปยังศาลารับรองสถานที่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมอบพระพุทธรูปซึ่งขุดได้โดยชาวกะเหรี่ยงให้แก่สมเด็จฯ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสนอให้สมเด็จฯ เสี่ยงทายเลือกเอาเอง ดังที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าว่า *“เห็นจัดที่บูชาตั้งพระพุทธรูปปิดทองใหม่ ๆ เรียงกันไว้ ๓ องค์ บอกให้ข้าพเจ้าองค์ ๑ แล้วแต่จะเลือกองค์ไหนตามชอบใจเป็นทำนองจะทดลองความรู้หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง”* ในที่สุด สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเลือกพระพุทธรูปอินเดียโบราณ แทนที่จะเลือกพระพุทธรูปแบบเชียงแสนพื้น ๆ อีกสององค์ ซึ่งก็ *“ถูกองค์ที่พระศรีวิชัยหมายไว้”* นอกจากนี้ท่านยังได้รับพระพิมพ์สกุลลำพูน จากครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกองค์หนึ่งด้วย

ต้องถือว่าเหตุการณ์ครั้งนั้น คือบันทึกประวัติศาสตร์หน้าสำคัญ ที่กล่าวถึงการพบกันระหว่างบุคคลสำคัญยิ่งสองท่านของประเทศไทย

เมื่อเสร็จภารกิจ ชาวบ้านท่าเดื่อเมืองฮอดได้ร่วมใจกันจัดงานปอยฉลองพระธาตุดอยเกิ้งที่บูรณะขึ้นใหม่อย่างเอิกเกริก เป็นเวลาสามวันสามคืน ตั้งแต่วันเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ จากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เดินทางกลับสู่วัดบ้านปาง หลังจากที่แวะพักที่ดอยเต่าหนึ่งราตรี ตามคำนิมนต์ของชาวบ้านดอยเต่า ซึ่งขอให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปแสดงธรรมที่นั่น

จากจุดที่ยืนอยู่บริเวณลานหน้าวิหาร หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พระครูบริรักษ์บรมธาตุ (ครูบาบุญศรี) ได้ชี้จุดที่มีวัดพระบาทตะเมาะตั้งอยู่ และบอกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย จะใช้เส้นทางนี้เชื่อมการเดินทางไปมาระหว่างเชียงใหม่-ลำพูนเป็นประจำ

พ.ศ. ๒๕๐๗ มีการสร้างเขื่อนภูมิพล ส่งผลให้โบราณสถานมากกว่า ๓๐ แห่งที่เวียงฮอดหรือพิสดารนครจมอยู่ใต้น้ำ ทางขึ้นพระธาตุดอยเกิ้งถูกตัดขาดจากชุมชนด้วยมีน้ำล้อมรอบมีสภาพกลายเป็นพระ

ธาตุที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางทะเลสาบดอยเต่า

พ.ศ. ๒๕๑๒ พระราชพรหมาจารย์ (สมณศักดิ์ขณะนั้น ต่อมาคือพระพรหมมงคล วิ.) เจ้าคณะอำเภอฮอด พร้อมด้วยคณะสมณศรัทธาและมูลศรัทธา ได้พากันไถทางขึ้นสู่พระธาตุดอยเกิ้งจากหมู่บ้านห้วยหินดำ ตำบลนาคอเรือ อำเภอฮอด เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๒ รถไถทางเสร็จเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๓ เป็นระยะทางทั้งสิ้น ๑๔ กิโลเมตร (คือเส้นทางสายปัจจุบันที่รถขึ้น) หลวงปู่ทองได้ทำพิธีเปิดถนนและจัดงานสรงน้ำพระบรมธาตุดอยเกิ้ง ระหว่างวันที่ ๑๘ – ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ แต่ไม่ได้มีการบูรณะเสนาสนะใดๆ บนดอย ในระหว่างนั้นหลวงปู่ทองได้แวะเวียนมายังพระธาตุดอยเกิ้งอยู่เป็นครั้งเป็นคราว เนื่องจากหลวงปู่ทองเป็นคนแถวนี้ เกิดที่บ้านแอ่นใกล้บ้านห้วยหินดำ และเคยติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาตั้งแต่สมัยที่ท่านยังเป็นเณรน้อย เคยปีนเขาขึ้นมาจากเส้นดอยเรือ ผาคำ-จอมสวรรค์ ทำให้ท่านมีความผูกพันกับพระธาตุดอยเกิ้งมาก ทุกครั้งที่หลวงปู่ทองมาที่วัดพระธาตุดอยเกิ้ง ท่านมักจะถามพระครูบริรักษ์บรมธาตุ ถึงเส้นทางเก่าของวัดจอมสวรรค์ว่าอยู่ทางไหนและยังใช้การได้อยู่หรือไม่

มีเกร็ดเรื่องเล่าโดยหลวงพ่อมโน เป็นพระธุดงค์ (ตอนนี้อยู่อุตรดิตถ์) เล่าให้พระครูบริรักษ์บรมธาตุฟังว่า ในช่วงก่อนที่หลวงปู่ทองดำริจะมาบุกเบิกวัดพระธาตุดอยเกิ้ง ได้เคยมีคณะสำรวจเหมืองแร่ของบริษัทแสนทองขึ้นมาบนยอดดอย ได้มาพบถ้ำแห่งหนึ่งไม่ไกลจากพระธาตุ ภายในพบของมีค่าจำนวนมาก เช่น รูปหล่อมกรทองคำ แต่ต่อมาเอาหินปิดโบกซีเมนต์ทับและเอาดินปิดปากถ้ำเสีย

กระทั่งปี ๒๕๒๙ พระครูบริรักษ์บรมธาตุ ได้เดินธุดงค์มาปฏิบัติธรรมภาวนา ในฐานะที่เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ทอง ตั้งแต่บวชเรียนที่วัดร่ำเปิง หลวงปู่ทองจึงได้ขอให้พระครูบริรักษ์บรมธาตุมาอยู่ประจำรักษาพระบรมธาตุดอยเกิ้ง มีการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระบรมธาตุเจดีย์ตลอดถึงเสนาสนะต่างๆ มากมาย สร้างถนนคอนกรีตระยะทาง ๑๔ กิโลเมตร ต่อน้ำประปาภูเขามาใช้เป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตร หมดงบประมาณไปมากกว่า ๑๐๐ ล้านบาท จนปัจจุบันวัดพระบรมธาตุดอยเกิ้งได้กลายเป็นสถานที่สำหรับการเข้าปริวาสกรรม หลังจากออกพรรษาแล้ว ๓ วัน ในช่วงเข้าพรรษาของทุกปีจะมีพระภิกษุสามเณรมาจำพรรษาปฏิบัติกรรมฐานอยู่ประมาณปีละไม่ต่ำกว่า ๓๐ รูป

มีงานสรงน้ำพระบรมธาตุดอยเกิ้ง ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๕ เหนือ (มาฆบูชา) ของทุกปี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

คร่าวตำนานครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวถึงการเดินทางมายังพระธาตุดอยเกิ้งของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้อย่างละเอียด ว่าท่านได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุ ดังนี้

“เลยล่องทาง แม่พิงคำใส
*ล่องลงไป รอดเถิง**ดอยเกิ้ง***
ที่ดวงใจใส สัทธาหลิ่งเสิ้ง
เริ่มทำบุญธาตุพระ
ปฏิสังขรณ์ พระเจติยะ
ฐานใหญ่กว้าง ๖ วา
ทังสูงส่งพ้น ขึ้นบนเวหา
๑๒ วาดี ลวงสูงธาตุเจ้า
ฉัตรมุงบน เป็นชั้นพอ ๙
สวยงามเลาใช่ช้า”

เมื่อเปรียบเทียบพระธาตุดอยเกิ้งองค์ปัจจุบันกับภาพถ่ายเก่าก่อนที่พระครูบริรักษ์บรมธาตุจะบูรณะครอบด้วยการหุ้มทองจังโกทั้งองค์ (บูรณะเสร็จและฉลองเมื่อปี ๒๕๕๖) พบว่าลักษณะสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงมากนัก กล่าวคือยังเห็นเป็นทรงระฆังแบบล้านนา คล้ายกับพระธาตุหริภุญไชยและพระธาตุศรีจอมทอง มีฐานบัวมาลัยเถา ๓ ชั้น ฐานกลม ๓ ชั้น วางอยู่บนฐานย่อเก็จ มีธาตุน้อยหรือเจดีย์มุม ๔ ทิศ นอกจากนี้ยังมีซุ้มโขงที่กำแพงแก้วเข้าสู่ลานประทักษิณชั้นในเป็นศิลปะคล้ายสกุลช่างยอง-ไทใหญ่ พระครูบริรักษ์บรมธาตุสันนิษฐานว่า เนื่องมาจากสล่าที่ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาช่วยก่อสร้างตามสถานที่ต่างๆ นั้น มีหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาวยองลำพูนซึ่งเคยมีถิ่นฐานดั้งเดิมมาจากรัฐฉาน

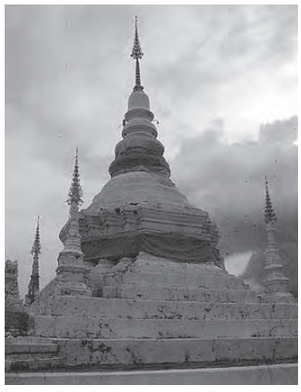

ภาพถ่ายเก่าพระธาตุดอยเกิ้งยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ ***ภาพซ้าย*** **ถ่ายจากบันไดนาค** ***ภาพขวา*** **เจดีย์ประธาน**

ฉะนั้นศิลปกรรมของชาวยองจึงละม้ายคล้ายคลึงกับศิลปะของพม่า-ไทใหญ่

จากคำคร่าวพบว่าเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะนั้น มีขนาดฐานกว้าง ๖ วา สูง ๑๒ วา มีฉัตร ๙ ชั้น แต่ว่าพระธาตุดอยเกิ้งที่ปรากฏในโคลงนิราศดอยเกิ้งระบุว่าเมื่อก่อนนั้นเคยมีฉัตร ๗ ชั้น และประดับด้วยช่อตุงไชยรายรอบ

“จามรฉัตรเจ็ดจ้อง บังไถง
ทังช่อน้อยตุงไชย คู่ด้าว
เวนวางเพื่อประไจ (ปัจจัย) จงรอด รักเอย
ก็เท่าจงน้อมน้าว นาฏอั้นอิฏฐาผล”

มีข้อสังเกตว่าพระธาตุดอยเกิ้งตั้งอยู่บนฐานทาสีขาวขนาดใหญ่ที่สร้างคล้ายสำเภาหรือลำเรือแอ่นโค้ง สามารถตีความได้สองนัย นัยแรกตามคติที่ว่านาวาคือพาหนะที่จะช่วยขนเวไนยสัตว์ให้ก้าวข้ามหลุดพ้นจากวัฏสงสาร อีกนัยหนึ่ง อาจสร้างตามคำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าที่ตรัสแก่พระญาสีสู่ ว่ารอยพระบาทของพุทธองค์ได้ประทับอยู่กลางเรือ และพระญาสีสู่ได้อัญเชิญเรือลำนั้นมาประดิษฐานบนดอย

ที่ลานพระธาตุดอยเกิ้ง มีหลักหินสีมา ๒ หลักคู่กันเป็นของเก่า สิงห์เฝ้าพระธาตุก็เป็นของเดิม สมัยก่อนลานประทักษิณค่อนข้างเบียดแคบ มีพื้นที่บนลานธาตุกว้างเพียง ๕ เมตร ๑๐ ศอก จึงได้ขยายให้กว้างใหญ่ดั่งลานที่เห็นในปัจจุบัน มีเรื่องเล่าว่ามีเจดีย์เล็กๆ ใกล้ซุ้มหลังสิงห์อยู่องค์หนึ่ง มีผู้ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาพยายามที่จะขุดฐานซุ้มที่มีก้อนหินกรุอยู่เพื่อบูรณะเสนาสนะหลังดังกล่าว แต่ได้เกิดปรากฏการณ์อัสนีบาต หรือฟ้าผ่าถึง ๓ ครั้ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงสั่งห้ามไม่ให้ใครไปแตะต้อง บอกว่าเมื่อถึงเวลาอันควร เจ้าของเขาจะมาบูรณะเอง ปัจจุบันได้สร้างพระแก้วมรกตจำลองประดิษฐานไว้

ภาพบน **พระธาตุดอยเกิ้งมองจากแม่น้ำปิงด้านล่าง** ***ภาพล่าง*** **มองลงมาจากม่อนอรหันต์**

ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุดอยเกิ้งนั้นพระครูบริรักษ์บรมธาตุเล่าว่า ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา หรือครูบาวงค์ ขณะนั้นยังเป็นสามเณรน้อยได้ติดตามมาด้วย และครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้หวนกลับมาอีกครั้งเมื่ออายุประมาณ ๒๕ ปีมาคราวหลังนี้ ได้พบกับวิญญาณเจ้าที่ค่อนข้างแรง อยู่ๆ ก็บังเกิดมี “นกขี่หลังเสือ” บินมา ๑ ตัว เป็นนกพูดได้ มา

กำแพงหินล้อมเขตพุทธาวาส ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ทำนายทายทักครูบาชัยยะวงศาพัฒนาว่า “เข้าปุ๊ดๆ” (หมายถึงเป็นไข้หนักอาจถึงขั้นคอหัก คือตายได้) แต่หากสามารถรอดพ้น ก็จักกลายเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ต่อมาครูบาชัยยะวงศาพัฒนาถึงแก่อาพาธอย่างหนักจึงได้เดินทางกลับจากพระธาตุดอยเกิ้งไปยังพระธาตุแก่งสร้อย แต่แล้วผลสุดท้ายท่านได้กลายมาเป็นศาสนทายาทสืบทอดแนวปฏิปทาของครูบาเจ้าศรีวิชัยจริงตามคำทำนายของนกตัวนั้น

เสนาสนะยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย นอกเหนือไปจากการบูรณะพระธาตุดอยเกิ้งแล้ว ยังได้สร้างวิหาร ๒ หลัง ศาลาบาตร กุฏิไม้แฝด ทั้งหมดอยู่บนเนินเขาข้างบันไดนาค มีกำแพงหินล้อมรอบ แต่ปัจจุบันได้รับการบูรณะใหม่

ก่อนหน้านั้นเคยมีพระวิหารหลังเดิมที่สร้างตั้งแต่สมัยล้านนา ปรากฏหลักฐานในโคลงนิราศดอยเกิ้งว่า เคยเป็นวิหาร ๓ หลัง ประดิษฐานพระพุทธรูปยืน นั่ง และนอน

“พระหารยาวยิ่งกว้าง สามหลัง
แม่นฝ่ายเหนือดิณณัง นึ่งใต้
เต็มตันพระชินังค์ ยืนนั่ง นอนเอย
เรียมหอบหัตถ์ห้างไหว้ ทั่วแท้ทุกพระองค์”

วิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยและคณะสร้างนั้นปัจจุบันมีการผูกพัทธสีมากลายเป็นอุโบสถ ด้วยมีการสร้างพระวิหารหลังใหม่ขึ้นแทนที่บนลานพระเจดีย์ วิหารหลังนี้ตั้งอยู่ข้างบันไดนาคด้านทิศใต้หรือซ้ายมือ แม้จะบูรณะใหม่แต่ยังใช้โครงสร้างเดิม หน้าแหนบด้านหน้าทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปราหู ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูป ๔ องค์บนแท่นแก้วติดกระจกสี เป็นพระที่หล่อขึ้นมาใหม่เนื่องจากของเดิมถูกลักขโมยไปหมดแล้ว

ภาพซ้าย บันไดนาค *ภาพขวา* สิงห์ ตัวดั้งเดิมตั้งแต่ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

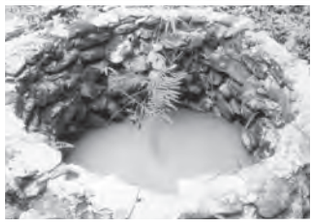

ภาพซ้าย บ่อคำหัวสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* รอยหัตถบาทหรือพุทธหัตถ์บนก้อนหิน ภาพจากหนังสือประวัติวัด

ภาพซ้าย ฐานแอ่นโค้งสำเภารองรับพระเจดีย์ *ภาพขวา* สีมาหินคู่โบราณที่โคนฐานพระธาตุดอยเกิ้ง

หลักฐานของการสร้างวิหารบนพระธาตุดอยเกิ้ง พระครูบริรักษ์บรมธาตุ ปรากฏในคำคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย กล่าวว่าในขณะที่ท่านกำลังก่อสร้างพระธาตุนั้น ได้มอบหมายให้ “พระภิกษุอินต๊ะ” (สวาธุอินทะ) พร้อมด้วยท้าวก่ำแพง บ้านงิ้วเถ้า และพญาสุจริต บ้านท่าเดื่อ นายแค้ม บ้านชั่ง เป็นผู้รับผิดชอบสร้างวิหาร ๓ ห้องหลัง ๑, วิหาร ๕ ห้องอีกหลัง ๑ มีการพรรณนาว่าใช้ไม้สัก ไม้กระยาเลย สิ้นเงิน ๕๐๕ รูเปีย

กลุ่มที่สร้างศาลาบาตร คือ นายสี บ้านชั่ง, นายดี บ้านมืดกา, นายคำพา บ้านหนองอี่ปุ้ม กลุ่มนี้สร้างศาลา ๕ ห้อง สิ้นเงิน ๓ ร้อยรูเปีย กับกลุ่มของนายองไก่ บ้านองแซ, นายหน่อแก้ว บ้านทุ่งน้อย สร้างศาลา

พระธาตุดอยเกิ้ง องค์ในเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาบุญศรีมา บุทองจังโกครอบ

พระวิหารหลังเดิมสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

๕ ห้อง สิ้นเงิน ๓๒๐ รูเปีย และกลุ่มกำนันก้อน บ้านแม่ตืน พร้อมกับคณะสร้างศาลา สิ้นเงิน ๒๐๐ แถบ

สวาธุอินทะสร้างวิหารอีกหลังขนาด ๕ ห้อง สิ้นเงิน ๗๐๐ รูเปีย

นายหมู นายเขียว บ้านห้วยสบหอด สร้างศาลา ๔ ห้อง สิ้นเงิน ๒๕๔ รูเปีย

นายเผือก นายใหม่ สวาธุอินทะ สร้างศาลา ๕ ห้อง สิ้นเงิน ๓๐๐ รูเปีย และนายหมู บ้านมืดกา เป็นผู้สร้างห้องสุขา

เมื่อทุกอย่างเสร็จสิ้น มีงานทำบุญฉลองในเดือนมาฆะ (เดือน ๓ ใต้ เดือน ๕ เหนือ ราวเดือนกุมภาพันธ์) ขึ้น ๑ ค่ำ จนถึงแรม ๓ ค่ำ หลังงานทำบุญ ครูบาเจ้าศรีวิชัยถวายเงินบำรุงพระธาตุ ๑,๐๐๐ รูเปีย แล้วเดินทางกลับมายังวัดบ้านปาง สร้างพระธาตุสร้างกำแพงสูงขึ้นไปอีก ๑ ชั้น หลังจากนั้นไปพักที่วัดเชียงยัน ต่อมาไม่นานไปรับไทยทานและทำบุญกับชาวกะเหรี่ยงที่บ้านแม่บ่อแก้ว

บันไดนาคยังเหลือร่องรอยเดิม นาคเคยมีหัวเดียว เมื่อบูรณะใหม่ทำเพิ่มเป็น ๓ หัว

มีสารูปครูบาเจ้าวิชัยหลายรูป ทั้งนั่ง-ยืน หลากวัสดุ ทั้งปั้นปูน หล่อทองเหลือง และแกะหิน พร้อมด้วยรูปปั้นเสือและนกยูงจำนวนมาก เป็นของใหม่ที่คนนำมาถวายวัด

ส่วนวิหารหลังใหม่สร้างโดยพระครูบริรักษ์บรมธาตุ ใช้ชื่อวิหารว่า “อภิภูนโพธิสัตว์” เป็นนามที่นำมาจากคำพยากรณ์ของพระพุทธองค์ที่มีต่อพระญาสีสู่ ภายในวิหารมีพระพุทธรูปประธานชื่อ “พระพุทธเมตตา” จำลองแบบมาจากพระพุทธรูปศิลปะแบบปาละที่วัดพุทธคยา ของอินเดีย มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเล่าประวัติความเป็นมาของพระธาตุดอยเกิ้งและการค้นพบพระธาตุดอยเกิ้งนับแต่สมัยพระนางจามเทวีเป็นต้นมา วิหารหลังนี้ใช้ทำหน้าที่ประกอบสังฆกรรมเป็นอุโบสถไปในตัว

บนพระธาตุดอยเกิ้งยังมีม่อนอีก ๒ ลูก รวมเป็น ๓ ลูก ม่อนที่ ๑ คือที่ตั้งของพระธาตุดอยเกิ้ง ม่อนที่ ๒ สมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า “ม่อนอรหันต์” หรือม่อนสองพี่น้อง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาปรับพื้นแล้วเอาหินมาก่อเป็นเจดีย์หิน ๒ กอง ภายใต้เจดีย์พบพระธาตุและพระแก้วขาวจำนวนมาก พระครูบริรักษ์บรมธาตุจึงได้นำมารวมกันไว้ภายใต้เจดีย์แก้วโปร่ง สร้างครอบแบบพีรามิด ศิษย์ของพระมงคลเทพมุนี สายวัดปากน้ำได้มาสร้างพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ หน้าตัก ๑๒๘ นิ้ว สูง ๑๖๙ นิ้ว ชื่อ พระพุทธเมตตาไชยาปราบชมพู

ม่อนที่ ๓ ชื่อม่อนนาคราช อยู่สูงสุดไกลออกไป เป็นที่บรรจุพระอัฐิธาตุของพระอุบาลี ผู้เป็นพระ

หน้าแหนบค้านหน้า *ภาพซ้าย* ช่องบนเป็นรูปเทพนม *ภาพขวา* ช่องล่างเป็นลวดลายกระหนกพันธุ์พฤกษา

ภาพซ้าย วิหารเก่าอีกหลังหนึ่งสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ตั้งอยู่ข้างบันไดนาค *ภาพขวา* หน้าแหนบของวิหารเก่า

ภาพซ้าย **พระวิหารอภิภูนโพธิสัตว์ตั้งชื่อตามคำพยากรณ์ในตำนาน** *ภาพขวา* **รูปหอรมานที่พนักระเบียง**

ภาพซ้าย **ภายในพระอุโบสถ (วิหารหลังเดิม)** *ภาพขวา* **แท่นแก้วประดับกระจกสีสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย**

อรหันตสาวก ในโคลงนิราศดอยเกิ้ง ได้กล่าวถึงเจดีย์องค์นั้นว่า

“สุสานพระเจติยะเจ้า อุบาลี
ดับเจตกายินทรีย์ โมจน์มล้าง
ภายเหนือคู่คิรี ชินธาตุ เรานั่น
เรียมร่ำทุกข์นี้อ้าง เพื่อน้องเนอนิรมณ์”

ต่อมาได้มีผู้ขอเส้นผมของครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งแต่สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ นำเกศาธาตุของท่านไปบรรจุไว้ในสถูปองค์หนึ่งบนม่อนนาคราชนี้ด้วย

ที่วัดพระธาตุดอยเกิ้งยังมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์อยู่ห่างจากทางเข้าวัด ๘๐๐ เมตร เขียนป้ายปักว่า “บ่อดำหัว สมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย” ชาวบ้านมีความเชื่อว่าก่อนที่จะขึ้นมาสักการบูชาพระธาตุดอยเกิ้ง ต้องมาอาบน้ำดำหัว รับศีลห้าที่นี่ หรือเวลาที่สามเณรต้องรับศีลจากพระสงฆ์ หรือพระสงฆ์จะปลงอาบัติก็ต้องมาแสดงที่นี่

นอกจากนี้มีรอยพระหัตถ์บนหน้าผา ได้ปรากฏให้เห็นเป็นปาฏิหาริย์เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ พระครูบริรักษ์บรมธาตุตั้งชื่อว่า “พระพุทธหัตถ์โพธิสัตว์เมตตาปารมี”

บริเวณเชิงดอยก่อนขึ้นสู่พระธาตุดอยเกิ้ง มีการค้นพบรอยพระบาทหลายแห่งกระจายตัวอยู่ อาทิ พระบาทรังรุ้ง พระบาทน้อย พระบาทห้ารอย พระบาทเกือกแก้ว พระบาทโพธิสัตว์ พระบาทไชยยะมังคละศรีจอมโลกหล้าโมฬี เฉพาะพระบาทรังรุ้งเป็นการค้นพบของครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยได้มาสร้างพระวิหารครอบ ต่อมาครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มาบูรณะ และท่านยังได้ค้นพบพระบาทน้อย ส่วนพระบาทอื่น ๆ ที่เหลือเป็นการค้นพบของพระครูบริรักษ์บรมธาตุทั้งหมด

พระเจดีย์หินครอบด้วยซุ้มพีระมิด บ้างเรียกพระเจดีย์แก้ว ที่ม่อนอรหันต์

หน้าแหนบไม้แกะสลักวิหารพระบาทรังรุ้ง อยู่ที่หมู่บ้านห้วยหินคำดีนดอยเกิ้ง

วัดพระพุทธบาทตะเมาะ

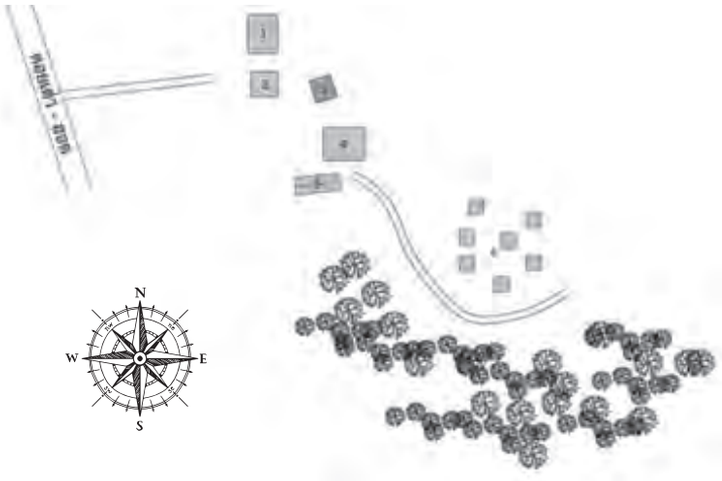

1 พระเจดีย์ 3 ครูบา
2 ศาลาอัฐบริขารครูบาขาวปี
3 มณฑป 9 ยอด ครอบรอยพระพุทธบาท
4 มณฑป 84 ยอด ครอบรอยพระพุทธบาท
5 ศาลา
6 กลุ่มกุฏิ

เจ้าอาวาส

พระมหานภดล สิริวฑฺฒโน พ.ศ. ๒๕๒๕ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๗ – ๑๑๗๔๖๙๒
เว็บไซต์ www.wattamor.com

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๔๙ บ้านแม่ตูบ หมู่ที่ ๙ ถนนแม่ตืน – ดอยเต่า ตำบลโป่งทุ่ง อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๖๐

ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ ไปตามถนนเชียงใหม่ – ลำปาง เลี้ยวซ้ายตรงแยกป่าสัก จังหวัดลำพูน ตรงไปพบถนน ๑๐๖ ปาซาง-ลี้ เมื่อผ่านวัดแม่ตืน อำเภอลี้แล้วจะถึงสามแยก ให้เลี้ยวขวาเข้าสู่ถนนดอยเต่า – ฮอด วัดพระพุทธบาทตะเมาะอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ คิดเป็นระยะห่างจากเชียงใหม่โดยประมาณ ๑๙๙ กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอดอยเต่า สายฮอด-แม่ตืนประมาณ ๒๔ กิโลเมตร

ปัจจุบันมีพระภิกษุชาวต่างชาติเช่นชาวญี่ปุ่นมาใช้สถานที่ฝึกปฏิบัติธรรมหลายรูป ภูมิศาสตร์รายรอบวัดเป็นแหล่งสกัด-จำหลักหินทรายคุณภาพดีแห่งหนึ่งในเชียงใหม่

พิกัด ๑๗.๙๗๑๖๕๑, ๙๘.๘๑๖๔๘๗

ความสำคัญของวัด

เป็นสถานที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำนวน ๓ รอย มีประวัติความเป็นมาของวัดที่เล่าสืบกันมาในตำนานพระเจ้าเลียบโลก เกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวของพระพุทธบาทห้วยต้ม และรอยพระบาทที่ดอยเกิ้ง เป็นเหตุการณ์เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมายังเมืองลี้ ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ได้เสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไกลออกไปประมาณ ๒,๕๐๐ วา จากห้วยต้ม ทรงพบหินก้อนหนึ่งคล้ายรูปเต่า อตุลฤาษีที่ติดตามพระพุทธเจ้ามาจากห้วยต้มได้นั่งลงบนหินรูปเต่า ในเวลานั้นมีลัวะผู้หนึ่งมาถวายหมากหาด ๓ ผล พระพุทธเจ้าทรงรับและพยากรณ์ว่า ภายหน้าสถานที่แห่งนี้จะได้ชื่อว่าห้วยหาด (ห้วยมะหาดอยู่บริเวณวัดพระพุทธบาทตะเมาะในปัจจุบัน) ต่อจากนั้นพระพุทธองค์จึงเสด็จไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือไกลประมาณ ๑๐,๐๐๐ วา พบพระอัสสชิที่มารอรับเสด็จ (คือบริเวณวัดพระพุทธบาทตะเมาะ) เมื่อ

พระพุทธองค์เสด็จประทับบนหินก้อนหนึ่งสูงเสมอกึ่งกลางพระชงฆ์ ประสงค์ใคร่จะดื่มน้ำ แต่เมื่อพระอินทร์นำน้ำมา พระพุทธองค์ทรงใช้น้ำนั้นล้างพระบาท ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์ทรงฉันแล้ว ตรัสพยากรณ์ว่าสถานที่แห่งนี้ควรตั้งศาสนา พระอรหันต์ และพระเจ้าอโศกราชก็ทูลขอพระเกศาธาตุ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า *"สถานที่นี้เป็นบ้านเล็กบ้านน้อย หินก็มีแต่หินก้อนเล็ก ถ้าที่จะบรรจุพระธาตุก็ไม่มี"* จึงประทับรอยพระบาทไว้เหนือก้อนหินก้อนหนึ่งอันสำเร็จแล้วด้วยทองคำทั้งแท่ง

พระอธิการนพดล สิริวฑฺฒโน อธิบายความหมายของศัพท์ "ตะเมาะ" ตามที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา (พระครูพัฒนากิจจานุรักษ์) วัดพระพุทธบาทห้วยต้มชี้แจงว่ามาจากคำว่า **"เต่าหมอบ"** อันเป็นลักษณะหินก้อนหนึ่งในบริเวณนี้ที่มีรูปลักษณ์คล้ายเต่าหมอบและมีรอยพระพุทธบาท จึงเรียก "พระพุทธบาทเต่าหมอบ" ต่อมาชาวพื้นเมืองกะเหรี่ยงออกเสียงสะกดตัวท้ายไม่ได้จึงเพี้ยนเสียงเป็นตะเมาะ นอกจากนี้ท่านยังเล่าว่า สถานที่แห่งนี้เคยเป็นสถานที่ซึ่งอดีตพุทธเจ้า คือ พระกกุสันโธ พระโกนาคมน์ และพระกัสสปะ รวมถึงพระโคตมะ พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันเคยเสด็จมาประทับรอยไว้

จากการสำรวจพื้นที่พบรอยพระพุทธบาทจำนวน ๓ แห่ง รอยพระพุทธบาท ๒ แห่งอยู่ด้านล่าง ใกล้เจดีย์สามครูบา ได้แก่ รอยพระบาทที่สร้างมณฑป ๙ ยอดครอบไว้ เป็นรอยพระบาทที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยค้นพบ ส่วนอีกรอยหนึ่งที่ครอบไว้โดยมณฑป ๔๘ ยอด เป็นรอยพระบาทที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาค้นพบ และพระอธิการนพดล สิริวฑฺฒโน มาสร้างเสริมเรียกว่า "รอยพระบาทพระขันธ์"

รอยพระบาทอีกแห่งหนึ่งอยู่ในป่าด้านบน เดินขึ้นไปบนเนินเขาประมาณ ๑๕ นาที มีการสร้างมณฑปครอบไว้เช่นกัน เป็นรอยพระบาทที่ครูบาอภิชัยขาวปีพบ โดยมีบันทึกของครูบาชัยยะวงศาพัฒนากล่าวไว้ว่า เมื่อครั้งที่ครูบาอภิชัยขาวปีเป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้พบพระพุทธบาทรอยนี้ในป่าก่อนเป็นแห่งแรก จึงได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานก่อมณฑปครอบพระพุทธบาท แต่เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาถึงแล้ว ได้อธิษฐานจิตโดยการยืดแขนทั้งสองข้าง ท่านว่ามีความยาวตามไม้วัดได้เท่าไหร่ แล้วนำปลายไม้ข้างหนึ่งไปไว้ที่รอยพระบาท อธิษฐานว่าถ้าจักได้เป็นประธานการสร้างขอให้ยืดแขนยาวออกไปมากกว่าเดิม แต่ถ้าไม่ได้ก็ขอให้ยาวเท่าเดิม แล้วจึงวัดความยาวของไม้อีกครั้ง ปรากฏว่ายาวเท่าเดิม ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงบอกแก่ครูบาอภิชัยขาวปีว่าให้ช่วยเป็นประธานสร้างแทนเพราะ *"ไม่ใช่หน้าที่ของเรา แต่เป็นหน้าที่ของท่าน"*

จากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเดินกลับลงมาด้านล่าง พลันพบรอยพระพุทธบาทอีกรอย จึงได้อธิษฐานไม้วัดอีกครั้ง ปรากฏว่าไม้ยาวขึ้นกว่าเดิม จึงทำการสร้างมณฑปไม้ครอบรอยพระพุทธบาทไว้ด้านล่างนี้ แต่ครั้นเมื่อกาลเวลาผ่านไป มณฑปหลังเดิมได้ทรุดโทรมลง ครูบาอภิชัยขาวปีจึงได้สร้างมณฑป ๙ ยอดก่ออิฐถือปูนขึ้นมาใหม่ ปัจจุบันพระอธิการนพดล สิริวฑฺฒโน กำลังบูรณะปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง พอจะเห็นลวดลายเดิมสมัยครูบาอภิชัยขาวปีที่เหนือเพดานด้านในอยู่เพียงเล็กน้อย

จากทำเลที่ตั้งของวัดพระพุทธบาทตะเมาะนั้นพบว่าอยู่กึ่งกลางเป็นรอยต่อเชื่อมระหว่างเส้นทางไปวัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง กับวัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน แม้ไม่มีเอกสารเล่มไหนระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาที่วัดพระพุทธบาทตะเมาะในปีใด แต่เชื่อว่าเป็นช่วงระยะเวลาหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จภารกิจในการสร้างวัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง และกำลังเดินทางกลับสู่อำเภอลี้ นับจากครั้งแรกสุดครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องผ่านวัดแห่งนี้แล้วตั้งแต่ปี ๒๔๖๔

ครูบาอภิชัยขาวปีได้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตะเมาะถึง ๓๓ ปี ก่อนจะย้ายไปพำนักณ วัดพระพุทธบาทผาหนามในช่วงบั้นปลายชีวิตเมื่อพ.ศ.๒๕๐๐เนื่องจากเกิดมีเรื่องกับเจ้าหน้าที่และคณะสงฆ์บ้านเมือง กระทั่งพระคำปัน ผู้เป็นสหธรรมิกอีกรูปหนึ่งถูกจับสึก กลายเป็น "ผ้าขาวปัน" ทั้งสองผ้าขาวจึงย้ายไปอยู่วัดพระธาตุ ๕ ดวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และวัดพระพุทธบาทผาหนามตามลำดับ สมัยที่ครูบาอภิชัยขาวปีจำพรรษาที่วัดพระพุทธบาทตะเมาะมีศรัทธาประชาชนทั้งคนเมืองและชาวกะเหรี่ยงเป็น

อาคารมณฑป ๘ ยอด ภาพถ่ายเก่าจากวัดบ้านปาง ยุคครูบาอภิชัยขาวปียังเป็นเจ้าอาวาส

มณฑปพระธรรมขันธ์ สร้างโดยครูบาชัยยะวงศาพัฒนา

ภาพซ้าย มณฑป ๘ ยอดเพิ่งบูรณะอาคารใหม่
ภาพขวา รอยพระบาทค้นพบโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

จำนวนมาก มาช่วยท่านบูรณปฏิสังขรณ์วัด ท่านสร้างกำแพงหินยาว ๑๐๐ เมตร ๒ ชั้น ก่อด้วยหินล้วนไม่ใช้ปูนสอ

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๐ ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้สร้างมณฑปไม้แบบพม่าขึ้นหลังหนึ่ง เป็นการเข้าไม้แบบโบราณไม่ใช้ตะปู ระหว่างทำงาน ท่านไปพักที่วัดห้วยน้ำอุ่น ซึ่งห่างกันประมาณ ๕ กิโลเมตร ใช้เวลาก่อสร้างประมาณ ๓ เดือนจึงเสร็จ นอกจากนี้ท่านยังบันทึกในประวัติท่านไว้ว่า เส้นทางระหว่างพระพุทธบาทตะเมาะกับวัดห้วยน้ำอุ่น เคยพบพระพุทธบาท ๔ รอย ในบริเวณใกล้กัน แต่ต่อมาท่านได้ลืมสถานที่ ไม่สามารถค้นหาได้ ปัจจุบันมณฑปไม้หลังนี้ใช้เป็นสถานที่ตั้งหีบศพและอัฐบริขารของครูบาอภิชัยขาวปี

ภายหลังจากที่ครูบาอภิชัยขาวปีไปจำพรรษาที่วัดพระพุทธบาทผาหนาม จนกระทั่งมรณภาพในปี ๒๕๒๐ แล้ว วัดพระพุทธบาทตะเมาะก็เสื่อมโทรมลง ปี ๒๕๒๒ ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้พาเหล่าสานุศิษย์ไปดูแลวัดพระพุทธบาทตะเมาะ กระทั่งเดือนตุลาคม ๒๕๒๕ ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้มอบหมายให้พระนพดล สิริวฑฺฒโน จากวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม มาจำพรรษาเฝ้าดูแลที่วัดพระพุทธบาทตะเมาะ ท่านได้สร้างโรงครัว หอระฆัง ศาลาปฏิบัติธรรม และสร้างเจดีย์ ๓ ครูบาใน พ.ศ. ๒๕๓๑ เพื่อประดิษฐานรูป

หลังคามณฑป ๘ ยอด เป็นของดั้งเดิมตั้งแต่ยุคครูบาอภิชัยขาวปี หมายถึงโลกุตตรธรรม ๘

เคารพครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา พ.ศ. ๒๕๔๙ ท่านได้สร้างมณฑป ๘๔ ยอดขึ้น อันเป็นตัวเลขย่อมาจากพระไตรปิฎก ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ครอบรอยพระพุทธบาทที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาเรียกว่า “รอยพระพุทธบาทพระธรรมขันธ์”

มีประเพณีประจำปีงานสรงน้ำรอยพระพุทธบาททั้ง ๓ รอย ในวันวิสาขบูชา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ไม่ปรากฏเหลือหลักฐาน เนื่องจากสิ่งก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย คือมณฑปไม้ครอบรอยพระพุทธบาท เมื่อชำรุดทรุดโทรมลงไป ครูบาอภิชัยขาวปีจึงได้สร้างมณฑป๙ยอดขึ้นใหม่ไม่ได้มีการระบุหลักฐานแต่อย่างใดว่า ลักษณะของมณฑป ๙ ยอดที่ครูบาอภิชัยขาวปีสร้างขึ้นแทนนั้นเป็นการจำลองรูปแบบดั้งเดิมของมณฑปไม้ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยสร้างมาก่อนหรือไม่

มณฑปดังกล่าวได้รับการบูรณะใหม่อีกครั้งในปัจจุบัน โดยพระนพดล สิริวฑฺฒโน ด้วยการรื้อระเบียงเสาที่ล้อมรอบอาคารพระพุทธบาทออกไป เนื่องจากคานคอนกรีตเริ่มชำรุด และเสาผุกร่อน จึงได้เสริมความมั่นคงแข็งแรงให้แก่รากฐานและผนังอาคาร แต่ยังคงไว้ซึ่งทรวดทรงอาคารด้านในก่อปูนทรงสี่เหลี่ยมเรียบๆ และหลังคา ๙ ยอดดั้งเดิมที่มีการติดกระจกแก้วสี

กำแพงหินล้อมรอบเขตพุทธาวาส

รูปปั้นในวิหารสามครูบา ครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ตรงกลาง ระหว่างครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา

วัดดอยธาตุ (พระธาตุแม่เตียน)

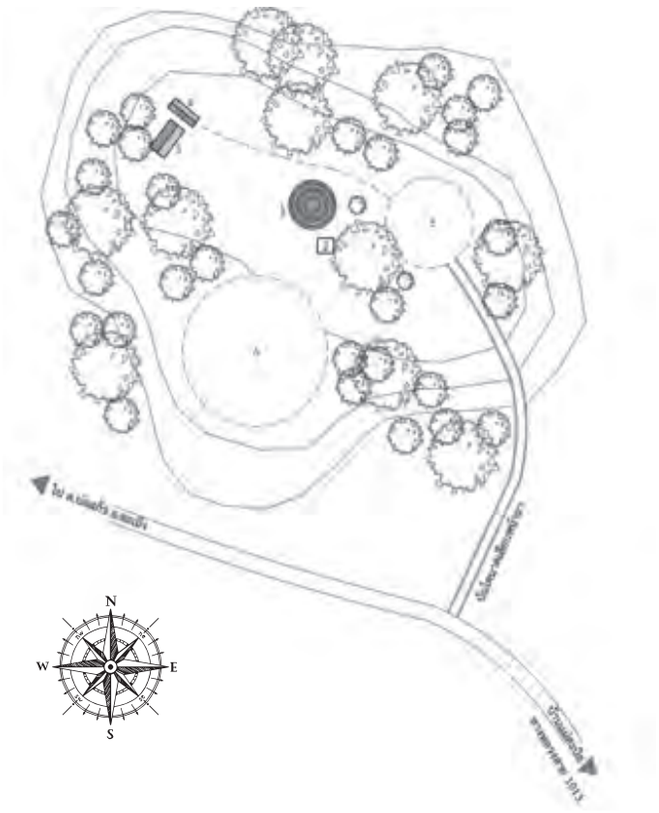

1 พระเจดีย์ดอยธาตุ
2 สถูปอัฐิพระบูรพาจารย์
3 กลุ่มประติมากรรมพระพุทธศิลป์
4 กุฏิสงฆ์
5 ศาลาบำเพ็ญบุญ
6 โครงการก่อสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ สูง 59 เมตร

เจ้าอาวาส

ครูบาพรรณ ฐิตมโน พ.ศ. ๒๕๔๓ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๖-๙๒๔๑๙๙๒

เป็นสำนักวิปัสสนา มีสถานะเป็นสำนักสงฆ์ หรือวัดร้าง กำลังเตรียมดำเนินการยกขึ้นเป็นวัดที่มีวิสุงคามสีมาต่อไป ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการสร้างอุโบสถ

สถานที่ตั้ง

บ้านห้วยตอง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๖๐

การเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ใช้เส้นทางหมายเลข ๑๐๘ สายเชียงใหม่-ฮอด ผ่านอำเภอสันป่าตองประมาณ ๗๐๐ เมตรให้เลี้ยวขวาที่สามแยกบ้านกาดและเข้าสู่เส้นทางหมายเลข ๑๐๑๓ ผ่านอำเภอแม่วางและปางช้างแม่วินไปประมาณ ๔๗ กิโลเมตร ก็จะถึงสำนักสงฆ์พระธาตุศรีสมเด็จพุทธิวงศ์ ตั้งอยู่ด้านขวาของถนน รวมระยะทางประมาณ ๘๕ กิโลเมตร

หรืออีกเส้นทางหนึ่ง ใช้เส้นทางหุบเขาตอนในเป็นถนนลูกรังสายแคบ ๆ เชื่อมต่อมาจากตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง เข้ามาสู่อำเภอแม่วาง ผ่านมาทางบ้านแม่แค บ้านแม่เตียน และมายังบ้านห้วยตอง อันเป็นเส้นทางจาริกสายเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พิกัด ๑๘.๗๐๗๕๖๖, ๙๘.๕๕๗๗๘๓

ความสำคัญของวัด

ครูบาพรรณติดป้ายด้านหน้าด้วยชื่อวัดใหม่ว่า วัดพระธาตุศรีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ทว่าคนในชุมชน

ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง เรียกกันว่า **“ดอยธาตุ”** เนื่องจากเป็นพระธาตุที่สร้างบนดอยสูง

ส่วนชื่อดั้งเดิมสมัยที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างมีชื่อว่า **“พระธาตุแม่เตียน”** (แม่เทียน) แต่ในคำประพันธ์เพลงซอของแม่บัวซอน ถนอมบุญ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้านขับซอ) ได้แต่งไว้ในปี ๒๕๒๐ ใช้คำว่า “แม่เตียม” ทั้งนี้เพื่อให้คล้องจองสัมผัสกับคำที่ต้องลงท้ายด้วยสระเอีย + ม ในบาทถัดไป ปรากฏในเพลงซอบทที่ ๘๐-๘๑ ดังนี้

“จากนั้นท่านก็เดินทาง
*ไปถึง**บ้านหว่างบ่อแก้ว***
พอไปถึงที่นั่นแล้ว
มีแต่หมู่แม้วหมู่ยาง
เขาเคยถือผีถือเปรต
เพราะเป็นรีต (จารีต) เหตุปางหลัง
ครูบาเลยเทศน์หื้อ (ให้) ฟัง
หมู่ยางเขาเลยชื่นชม
ครูบาเลยบอกไขปัน
ว่าหื้อชวนกันสร้างเจดีย์ขึ้น
เพื่อความสุขบานหวานชื่น
*หมู่ยางที่**บ้านแม่เตียม***
มาช่วยกันแปงกันปก
มีทึงขอบกจอบเสียม
*พี่น้องชาว**บ้านแม่เตียม***
นับถือมาตั้งสมัยเก่า”

ปัจจุบันบ้านแม่เตียน เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านขุนเตียน ตั้งอยู่ในหมู่ ๘ ไกลออกไปจากสำนักสงฆ์ขึ้นไปทางสะเมิงเพียงประมาณ ๒ กิโลเมตร เนื่องจากปัจจุบันมีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การปกครองใหม่ ทำให้ “พระธาตุแม่เตียน” ในอดีต ต้องกลายมาอยู่ในเขตพื้นที่บ้านห้วยตอง และถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “ดอยธาตุ” จนทุกวันนี้ไม่มีใครทราบว่าดอยธาตุเคยชื่อ “พระธาตุแม่เตียน” กันอีกเลย

โสภา ชานะมูล กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าสร้างพระธาตุแม่เทียน (แม่เตียน) จำนวน ๒๐๐ รูเปีย** แต่ไม่ได้ระบุปีศักราชที่สร้าง

ในขณะที่ ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร กล่าวว่า

*“อยู่มาเถิงพุทธศักราช ๒๔๖๕ พวกยางแม่บ่อแก้ว มานิมนต์ไปรับทานที่**แม่บ่อแก้ว** ท่านก็เลยมา**แม่เทียน** มา**สร้างธาตุแม่เทียน** สิ้นเงิน ๕๐๐ รูเปีย เสร็จแล้วกลับมาลำพูนเถิงเดือนยี่ แรม ๖ ค่ำ พุทธศักราช ๒๔๖๕”*

เป็นที่แน่ชัดว่า ปีศักราชที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้าง “พระธาตุแม่เตียน” (ดอยธาตุ) ตรงกับปี ๒๔๖๕ อันเป็นข้อมูลที่ขัดแย้งกับข้อมูลที่พบทั่วไปตามเผยแพร่ในอินเตอร์เน็ต ซึ่งระบุกันว่า “ดอยธาตุ” เป็นผลงานชิ้นสุดท้ายของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่สร้างในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะหลังจากนั้นท่านถูกต้องอธิกรณ์

อย่างไรก็ดี พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาจากภูเขาสูงชันสลับซับซ้อนเส้นอำเภอสะเมิงจากบ้านบ่อแก้ว (อันหมายถึงวัดบ่อแก้ววนาราม) มาถึงบ้านแม่เตียน ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีการแบ่งเขตเป็นอำเภอแม่วาง มีแต่อำเภอสะเมิง จอมทอง และสันป่าตอง (ยุคนั้นเรียกอำเภอแม) ดังนั้นในอดีตเขตพื้นที่บ้านแม่เตียนจึงถือว่าเป็นรอยต่อระหว่างหลายอำเภอ และเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอสะเมิง

เมื่อหลังจากที่สร้างพระธาตุแม่เตียนเสร็จแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางกลับลำพูนนั้น ไม่อาจทราบได้ว่าท่านใช้เส้นทางสายใด หากใช้เส้นทาง “แม่วาง-บ้านกาด-สันป่าตอง-ลำพูน” ก็อาจเป็นไปได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยคงแวะไปสร้างหอธรรมที่วัดหลวงขุนวินต่อเนื่องในปีเดียวกันนั้นเอง

ครูบาพรรณ รักษาการเจ้าสำนักสงฆ์ กล่าวว่า สถานที่แต่ละแห่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างหรือบูรณะนั้น ท่านไม่ได้ไปเพียงแค่ครั้งเดียว โดยมากท่านจะต้องจาริกผ่านมาก่อนครั้งหนึ่ง แล้วหมายตาไว้ เพื่อกลับไปวางแผนนำคน นำวัสดุ เตรียมความพร้อม จึงสามารถกลับมาพัฒนาพื้นที่อีกครั้งได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ยิ่งพื้นที่แม่วางนี้ถือเป็นหุบเขาที่อยู่ตอนในสุดของจังหวัดเชียงใหม่ สามารถขึ้นมาได้จากหลายเส้นทาง ทว่าแต่ละเส้นล้วนห่างไกลจากถนนสายหลัก ต้องผ่านขุนเขาทุรกันดารทั้งสิ้น เช่น สามารถทะลุจากดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง หรือทะลุกับเส้น

สะเมิงเชื่อมต่อไปอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนปัจจุบันทางสะดวกที่สุดคือขึ้นมาจากสันป่าตอง บ้านกาด ผ่านปางช้าง วัดถ้ำดอยโตน แล้วขึ้นเขาสูงชันมาทางสายที่สามารถทะลุไปบรรจบกับแยกหนึ่งไปสะเมิงและอีกแยกไปจอมทอง

เนื่องจากไม่มีบันทึกหลักฐานใดๆ ที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของ “ดอยธาตุ” หรือ “พระธาตุแม่เตียน” ว่าภายในบรรจุสิ่งใด ครูบาพรรณสันนิษฐานว่า อาณาบริเวณนี้น่าจะเป็นเขตพื้นที่ในปกครองของชาวลัวะที่มีผู้นำนาม “ขุนหลวงวิลังคะ” ที่เคยสู้รบกับพระนางจามเทวีเมื่อ ๑,๔๐๐ ปีก่อน เมื่อฝ่ายพระนางจามเทวีชนะ ทำให้ชาวลัวะบางกลุ่มหันมานับถือพระพุทธศาสนา และได้มีการสถาปนาพระธาตุในผอบฝังดินไว้ ทุกวันนี้ ตามภูเขาต่างๆ รายล้อมดอยธาตุแห่งนี้ ยังมี “หลุมศพชาวลัวะ” เรียกว่า “ป่าช้าลัวะ” นับพันๆ หลุม สะท้อนว่าก่อนจะนับถือพระพุทธศาสนา คนในพื้นที่เคยนับถือผีมาก่อน และมีความเชื่อในการฝังศพในหลุมดิน

ครั้นเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านมาพบ เมื่อนั่งวิปัสสนาท่านสามารถรับรู้โดยญาณทัศนะได้ว่า ที่แห่งนี้เคยเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงได้จดจำคล้ายกับทำบัญชีส่วนตัวไว้ก่อน รอจังหวะและโอกาสที่เหมาะสมเพื่อหวนกลับมาบูรณะอีกครั้ง ครูบาพรรณเชื่อว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยคงเคยเดินธุดงค์จากอำเภอลี้ ลำพูน เข้ามาทางอำเภอจอมทอง แล้วขึ้นเขาผ่านมาบริเวณพระธาตุแม่เตียน ตามเส้นทางเดินป่าของชาวลัวะ-กะเหรี่ยง เรียกกันว่า “เส้นทางลัดเขาของเชียงใหม่สายใต้” ซึ่งสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทหารญี่ปุ่นยังใช้เป็นเส้นทางเดินทัพลำเลียงอาวุธด้วยเส้นนี้อยู่ เพราะเป็นทางลัดจากจอมทองไปยังแม่ฮ่องสอน รวมทั้งยุคเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ช่วงที่มีการปราบล้างนักศึกษาในข้อหาคอมมิวนิสต์ ได้มีสหพันธ์ชาวไร่ชาวนาและกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้ใช้เส้นทางสายจอมทอง-แม่วาง-สะเมิง เป็นสถานหลบซ่อนกำบังตัว ซึ่งสร้างความยากลำบากแก่ภาครัฐยากในการติดตามค้นหา เพราะเป็นดินแดนทุรกันดาร และยังสามารถเลื่อนไหลออกไปทะลุตามอำเภอต่างๆ ได้หลายแห่งไม่ใช่ทางตัน

ส่วนจำนวนเงิน ที่ในตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ระบุว่า สิ้นเงิน ๕๐๐ รูเปียนั้น ไม่น่าจะหมายถึงเฉพาะพระธาตุแม่เตียนองค์เดียวเท่านั้น น่าจะรวมพระธาตุ ๓ องค์ในกลุ่มบ้านบ่อแก้วที่สะเมิงด้วย เนื่องจากข้อความเขียนแบบรวบรัดย่นย่อ เมื่อพิจารณาจากความน่าจะเป็นของพระธาตุบนดอยที่มักมีขนาดเล็ก เชื่อว่าเงินค่าก่อสร้างจำนวน ๒๐๐ รูเปีย ที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล มีความสมเหตุสมผลมากกว่าตัวเลขจำนวน ๕๐๐ รูเปีย

สำหรับชื่อใหม่ “พระธาตุศรีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์” นี้เป็นนามของอดีตเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ซึ่งคนทั่วไปเรียกท่านแบบย่อว่า “เจ้าคุณชินวงศ์” มีตำแหน่งเป็นอดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือและเป็นผู้บุกเบิกโครงการ “พระธรรมจาริก” มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺณโชโต) มีนามเดิมว่า “สุวรรณ เขื่อนเพ็ชร” ชื่อเล่นคำอ้าย เนื่องจากเป็นบุตรคนโต เกิดเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๖๓ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีวอก ณ บ้านนางแล ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรมีชื่อว่า สามเณรคำอ้าย แต่เมื่อมาอยู่กรุงเทพฯ อาจารย์ได้เปลี่ยนชื่อให้ใหม่ว่า สุวรรณ ได้ชื่อฉายาจากพระอุปัชฌาย์ว่า สุวณฺณโชโต

ท่านอุปสมบทวันจันทร์ที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๘๓ ตรงกับวันแรม ๖ ค่ำเดือน ๖ ปีมะโรง ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๐ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค, พ.ศ. ๒๕๓๑ ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาสังคมศาสตร์) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๐๕ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม, พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าคณะภาค ๖, พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ, พ.ศ. ๒๕๒๘ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ในปี ๒๕๑๒ สมัยที่สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ มีสมณศักดิ์เป็น “พระธรรมกิตติโสภณ” ท่านได้ให้ความ

ภาพซ้าย บันไดนาค *ภาพขวา* ปูนปั้นตามผนังหน้าผา ผลงานปั้นของครูบาพรรณ

ร่วมมือกับกรมประชาสงเคราะห์ในการจัด “โครงการพระธรรมจาริกภาคเหนือ” มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา มีศูนย์กลางการอบรมอยู่ที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ในระหว่างนั้น พระธรรมกิตติโสภณ ได้รับนิมนต์จากชาวกะเหรี่ยงที่ส่งลูกหลานเข้าร่วมโครงการพระธรรมจาริกให้มาเป็นประธานในการยกยอดฉัตร “ดอยธาตุ” ที่บ้านห้วยตอง อำเภอแม่วาง ปรากฏว่าเมื่อมาถึง พระธรรมกิตติโสภณ ประทับใจในสถานที่และบรรยากาศของวัดร้างดอยธาตุแห่งนี้มาก ได้ออกปากสั่งลูกศิษย์ไว้ว่า เมื่อท่านมรณภาพขอให้นำอัฐิมาไว้ ณ สถานที่แห่งนี้

กระทั่งปี ๒๕๔๒ หลังจากที่ครูบาพรรณ มาจำพรรษาที่ดอยธาตุได้ ๗ ปี สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ถึงแก่มรณภาพ ทางวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามได้ส่งมอบอัฐิของท่านมายังวัดร้างดอยธาตุตามที่ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์เคยสั่งไว้ นำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนรูปแบบพระธาตุองค์เดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ ให้เป็นทรงคล้ายกู่ดังที่เห็นในปัจจุบัน ครั้งนั้นคณะสงฆ์ทั่วจังหวัดเชียงใหม่ได้มาร่วมฉลองงานบรรจุอัฐิของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ในกู่ธาตุแห่งนี้ ครูบาพรรณทราบมาว่าอาจมีอัฐิของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์บางส่วน ที่เหล่าลูกศิษย์กระจายนำไปบรรจุที่ต่างประเทศอีกด้วย แต่ในประเทศไทยไม่ทราบว่ามีที่อื่นด้วยหรือไม่ แต่ในเขตภาคเหนือทั้งหมดมีที่ดอยธาตุแห่งเดียว

ครูบาพรรณ เป็นพระสงฆ์ในสายสล่า ชอบออกแบบและก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ด้วยตนเอง ประกอบด้วย บันไดนาค งานศิลปกรรมตามผนังหน้าผาทั้งหมด รูปปั้น ๓ ครูบา คือครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ใช้เทคนิคปูนปั้นผสมสี พระพุทธรูปองค์ใหญ่น้อยหลายขนาด พระพุทธรูปองค์ใหญ่มีนามว่า “สมเด็จพระพุทธชินวงศ์” ใต้ฐานสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป รูปปู่ฤาษี รูปพระนางจามเทวี และรูปพระแม่กวนอิม มหาโพธิสัตว์ (อวโลกิเตศวร) นอกจากนี้ยังมี พระพุทธรูปปางบำเพ็ญทุกรกิริยา มีปัญจวัคคีย์ ทั้ง ๕ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ เป็นผู้อุปัฏฐาก ประดิษฐานบริเวณด้านข้าง สมเด็จพระพุทธชินวงศ์

มีศาลาพุทธบูชา สร้างโดยคณะญาติธรรมวัดถ้ำดอยโตน อำเภอแม่วาง ถวายเมื่อวันอาสาฬหบูชา ปี ๒๕๓๔

ครูบาพรรณกำหนดให้มีงานสรงน้ำพระธาตุในวันที่ ๒๒ เมษายน ของทุกปี เพราะเป็นช่วงที่ญาติโยมเสร็จสิ้นภารกิจประเพณีปีใหม่เมืองแล้ว คณะศรัทธาที่มาทำบุญ ส่วนมากเป็นชาวเขาเขตตำบลแม่วิน ในอำเภอแม่วางทั้งหมดรวม ๑๗ หมู่บ้าน

ปัจจุบันครูบาพรรณกำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างอุโบสถ และประติมากรรมขนาดใหญ่คือ

คอยธาตุแม่เทียน ปัจจุบันกลายเป็น "กู่ธาตุ" รวมพระธาตุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยบรรจุไว้กับอัฐิของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์

รูปปั้นสามครูบา ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะ วงศาพัฒนา

ภูมิทัศน์จากดอยธาตุ มองลงไปเห็นชุมชนหมู่บ้านชาวกะหรี่ยง ที่จะเดินลัดเลาะตัดเขาขึ้นมาใส่บาตรที่วัดทุกวันพระ

พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ บนฐานหน้าตักขนาดความกว้าง ๘๙ เมตร โดยครูบาพรรณเป็นสล่าก่อสร้างด้วยตนเองร่วมกับช่างอีกคนหนึ่ง ท่านกล่าวว่าค่อยๆ ทำไปเหมือนกับการเจริญสมาธิอย่างหนึ่ง ทำมาได้ประมาณ ๔-๕ ปีแล้ว

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

รูปแบบสถาปัตยกรรมทรงดั้งเดิมตามที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุแม่เตียนนั้น เคยเป็นเจดีย์ทรงระฆังล้านนาแบบพระธาตุหริภุญไชยเหมือนกับพระธาตุหลายแห่งที่ท่านนิยมสร้าง แต่เมื่อมีการนำอัฐิสมเด็จพระพุทธชินวงศ์มาบรรจุ ได้มีการบูรณะพระธาตุใหม่ให้เป็นทรงกู่ เลือกรูปแบบกู่บรรจุอัฐิของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ครูบาอภิชัยขาวปีเคยสร้างไว้หลายแห่ง นำมาเป็นต้นแบบ เช่น กู่อัฐิที่วัดจามเทวี หรือที่วัดสวนดอก เป็นต้น โดยในช่วงแรกครูบาพรรณเองก็ไม่ทราบว่าพระธาตุองค์นี้เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย จนกระทั่งช่วงที่ต้องบูรณะดอยธาตุเพื่อปรับเป็นกู่อัฐิของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ จึงได้รื้อพระเจดีย์ลงไปถึงฐานล่าง พบแผ่นหินสี่เหลี่ยมมีคำจารึกหลายภาษา เมื่ออ่านแล้วจึงทราบว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แผ่นจารึกดังกล่าวได้นำบรรจุไว้ในองค์ธาตุเหมือนเดิม

เมื่อทราบว่าเป็นพระธาตุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง ต่อมาจึงได้มีการสำรวจบริเวณรอบๆ เชิงเขา ได้พบเตาเผาอิฐที่เหลืออยู่อีกถึงสองเตา ทำให้ทราบว่าช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุแม่เตียนนั้น ชาวกะเหรี่ยงได้ช่วยกันเผาอิฐเป็นจำนวนมากจนเหลือใช้ไม่หมด ดังนั้นจึงได้มีการนำอิฐเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างเหลือไว้นำมาใช้สร้างพระธาตุองค์ใหม่

กล่าวโดยสรุปก็คือ พระธาตุแม่เตียนองค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยสร้างครอบผอบโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี-ขุนหลวงวิลังคะนั้น ได้รับการบูรณะใหม่ให้กลายเป็น “กู่ธาตุ” คือผสมผสานระหว่างการบรรจุพระธาตุองค์เดิมไว้ตอนบน กับอัฐิของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ที่อยู่ตอนล่างของกู่

ศาลาพุทธคยา สร้างถวายวัดดอยธาตุ โดยคณะศรัทธาวัดถ้ำดอยโตน

วัดพระธาตุดอยผาตั้ง

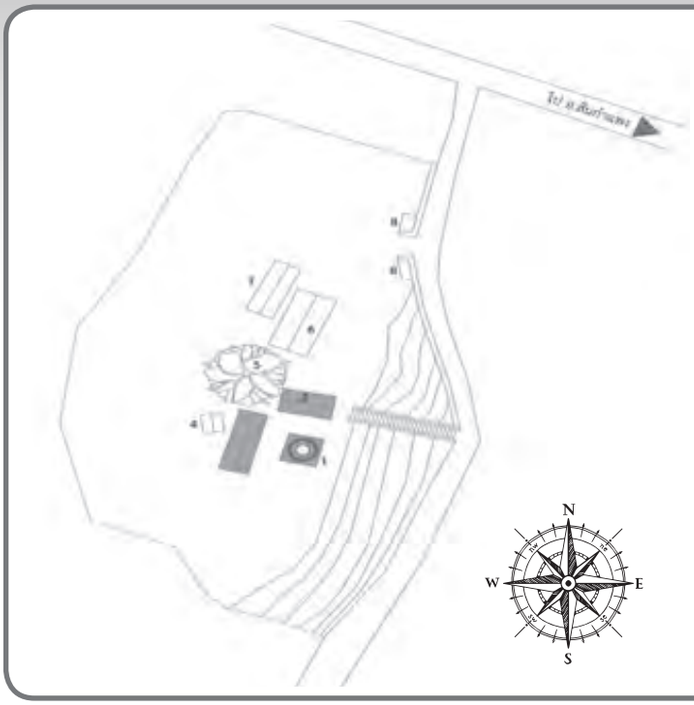

1 พระธาตุ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 อุโบสถ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 พระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 กุฏิสงฆ์
5 ต้นโพธิ์
6 สำนักงาน
7 หอฉัน
8 รูปปั้นสิงห์

เจ้าอาวาส

พระครูสิริสุตานุสิฐ (พระมหาอำนาจ อภิปุณฺโณ) พ.ศ. ๒๕๓๕ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
เป็นเจ้าคณะตำบลออนกลาง และเลขาเจ้าคณะอำเภอแม่ออน

โทรศัพท์ ๐๘๖-๙๑๒๔๔๗๒ และ ๐๕๓-๘๕๙๒๕๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๕ บ้านออนกลาง ถนนกรมที่ดิน หมู่ที่ ๙ ตำบลออนกลาง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๓๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองเชียงใหม่ ไปทางเส้นเชียงใหม่ - สันกำแพง เลี้ยวขวาตรงแยกต้นเปา ไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๓๑๗ สู่อำเภอแม่ออน เลี้ยวขวาเข้าสู่ถนนทางหลวงชนบท ๔๐๔๐ ตรงไปทางที่ว่าการอำเภอแม่ออน วัดพระธาตุดอยผาตั้งอยู่ริมถนนทางขวามือ

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ผูกพัทธสีมา วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๙ โฉนดที่ดินเลขที่ ๕๑๐๑๘ เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน

เป็นที่ตั้งสำนักงานเจ้าคณะอำเภอแม่ออน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนาของพระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในหมู่บ้านและประชาชนทั่วไป เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน

พิกัด ๑๘.๗๖๙๔๐๒, ๙๙.๒๕๑๐๔๗

ความสำคัญของวัด

“พระธาตุดอยผาตั้ง” เป็นเจดีย์สำคัญคู่บ้านคู่เมืองแม่ออนมาเนิ่นช้า เรียกชื่อกันในท้องถิ่นว่า “วัดม่อนธาตุ” หมายถึง วัดที่มีพระธาตุตั้งอยู่บนม่อนหรือดอยเล็กๆ เป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นเจดีย์ที่มีมาก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบูรณะ ชาวอำเภอแม่ออนและใกล้เคียงให้เคารพนับถือมาก ตั้งอยู่ไม่ไกลจากถ้ำแม่ออน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อีกแหล่งหนึ่งของอำเภอเมืองออน ทั้งสองมีประวัติที่เกี่ยวเนื่องกันโดยเฉพาะในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย พระธาตุเจดีย์ติดกระจกสีมาตั้งแต่ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* ประดับตกแต่งรูปหม้อดอก

เมื่อศรัทธาบ้านออนหลวยรู้เข้าว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบำเพ็ญธรรมที่ถ้ำเมืองออน จึงนิมนต์ท่านมาบูรณะพระธาตุวัดม่อนธาตุ หรือวัดพระธาตุดอยผาตั้ง ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ขณะนั้นเป็นเจดีย์องค์เล็ก ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ก่อเจดีย์องค์ใหม่ครอบเจดีย์องค์เก่าต่อมาบูรณะครั้งล่าสุดใน พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยแม่ชีม่วย ดอนพฤกษ์

ในประวัติวัดบันทึกว่า ขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะเจดีย์นั้น **ท่านได้บรรพชาสามเณรให้กับเด็กชายในหมู่บ้านออนกลาง-ป่าตัน จำนวน ๑๐ คน** มีรายชื่อดังนี้ ๑. ด.ช.แสง ใจเจริญ ๒. ด.ช.ปั๋น กันตีมูล ๓. ด.ช.ยืน พรหมษา ๔. ด.ช.เถิง เต๋จ๊ะแยง ๕. ด.ช.สิงห์ ปันฟอง ๖. ด.ช.ใจ๋ ก๋องแก้ว ๗. ด.ช.สอง กันตีมูล ๘. ด.ช.ปั๋น มูลกันตี ๙. ด.ช.แปง คำเปียงวงค์ ๑๐. ด.ช.หลี้ คำกันธา

และเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ร้ายแรงในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๘ – ๒๔๗๙ สามเณรบางรูปก็ได้สึกออกไป บางรูปเมื่อสึกแล้วก็ได้บวชใหม่ที่วัดออนหลวยในภายหลัง อาทิ ด.ช. หลี้ คำกันธา ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาสวัดออนกลาง ชื่อพระอธิการหลี้ ชยวโส นอกจากเจดีย์แล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้สร้างวิหารขึ้นหลังหนึ่ง ปัจจุบันรื้อแล้ว และสร้างหลังใหม่ทับลงบนพื้นที่เดิม ใช้เป็นอุโบสถและวิหารร่วมกัน เอกสารวัดระบุว่าท่านสร้างวิหารยังไม่ทันเสร็จ ก็เกิดอาพาธจึงให้พระอิ่นแก้ว กับพระหนุ้น ทำการก่อสร้างจนสำเร็จ ส่วนตัวท่านกลับไปพำนักที่วัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ผ้าขาวดวงตา ศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัยไว้ในวิหาร จำนวน ๓ องค์ หลังจากนั้นมีพระภิกษุอีกหลายรูปจำพรรษาสืบต่อกันมา

ภายในอุโบสถหลังใหม่นี้ ยังคงเก็บรักษาแผ่นป้ายจารึกอักษรธัมม์ล้านนาไว้ ปริวรรตโดยพระศุภชัย ชยสุโภ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ตรวจทานโดย ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ มีใจความสำคัญว่า *“วัดดอยผาตั้งนี้ ตามพุทธตำนาย (ทำนาย) ว่าเป็นที่ประจุพุทธเกสาธาตุเจ้าแห่งหนึ่งแลอยู่มานานต่อนานก็ชำรุดหยวดพังลง ต่อมาเถิงกาลพุทธศักราช ๒๔๗๒ มีครูบาศรีวิชยาชนะพร้อมด้วยศรัทธาทายกทั้งหลายสร้างขึ้นจนสำเร็จดีงาม บัดนี้จึงว่าวัดครูบาศรีวิชยาชนะแล”*

ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดพระธาตุดอยผาตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ นั้น เป็นช่วงเวลาที่ท่านได้บูรณะเจดีย์และสร้างหอไตรวัดพระสิงห์เรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่ทันสร้างวัดสวนดอก เป็นช่วงเวลาก่อนที่ท่านจะไปสร้างวัดพระนอนแม่ปูคาใน พ.ศ. ๒๔๗๓

ตั้งแต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะพระเจดีย์แล้ว วัดพระธาตุดอยผาตั้งก็เจริญรุ่งเรือง เป็นสถานที่สืบพระพุทธศาสนาเรื่อยมา เป็นที่จำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์หลายรูปด้วยกัน

รายละเอียดของกระจกสีตัดชิ้นเล็กๆ ประดับตกแต่งทั่วทุกจุดขององค์พระธาตุ

พระวิหาร-อุโบสถ ผลงานเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่อมาบูรณะใหม่แต่ใช้โครงสร้างเก่า

นอกจากนี้ ปัจจุบันยังมีการสืบต่อประเพณีการสรงน้ำพระธาตุมาแต่โบราณ กำหนดจัดงานในเดือน ๘ เหนือ แรม ๘ ค่ำของทุกปี ที่เรียกว่า “วันอัฐมีบูชา”

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจดีย์ เป็นทรงระฆัง ฐานสูงซ้อนกันหลายชั้นแบบที่นิยมสร้างในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย ลักษณะเดียวกันกับเจดีย์วัดพระนอนแม่ปูคาที่สร้างถัดจากนี้ไปอีก ๑ ปี ทว่าเจดีย์ที่วัดพระธาตุดอยผาตั้ง ไม่มีบัลลังก์และปล้องไฉน ต่อขึ้นจากองค์ระฆังก็เป็นส่วนปลียอด ตั้งแต่ส่วนฐานสี่เหลี่ยมยกเก็จขนาดใหญ่ขึ้นถึงส่วนยอด ได้รับการประดับกระจกสีชิ้นเล็กๆ เป็นลวดลายต่างๆ อาทิ

ในส่วนสี่เหลี่ยมยกเก็จประดับเป็นลายแจกันบรรจุดอกไม้ ๓ ดอก เป็นต้น ที่ฐานพระเจดีย์มีการประดิษฐานรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายด้าน บางด้านมีหลายองค์

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระธาตุดอยผาตั้งเมืองออนจากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี๒๔๗๓-๒๔๗๕ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่า**สิ้นเงินไป ๑,๙๗๐ รูเปีย ๔๐ สตางค์**

วิหารที่สร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยรื้อแล้ว ทางวัดได้สร้างวิหารหลังใหม่ขึ้น ปัจจุบันปรับเป็นอุโบสถ จากคำให้สัมภาษณ์ของเชาวลิต กันตีมูล ให้รายละเอียดของวิหารหลังเดิมว่า เป็นวิหารสี่เหลี่ยมขนาดเท่าอุโบสถหลังใหม่ คือมี ๔ ห้อง มีช่องหน้าต่างด้านละ ๒ ช่อง หน้าต่างเป็นไม้ บันไดทางขึ้นด้านหน้าเพียงด้านเดียว เป็นปูน หลังคาซ้อนลดหลั่นกัน ๒ ตับ มีเสาด้านในรับน้ำหนักหลังคาในส่วนกลาง และผนังรับน้ำหนักหลังคาในส่วนปีกนก ส่วนพระประธานในอุโบสถเป็นของเดิมที่ผ้าขาวดวงตาสร้างไว้

พระประธานภายในพระวิหาร-อุโบสถ ผลงานของผ้าขาวดวงตา ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหาร-อุโบสถ หลังคาลดชั้น ๒ ตับ หน้า-หลังด้านละ ๒ มุข

อย่างไรก็ตาม แม้จะรื้อของเก่าและสร้างขึ้นใหม่แล้ว ที่หน้าบันอุโบสถก็ยังทำเป็นรูปเสือสองตัวหันหลังชนกัน เหลียวหน้ากลับมามองซึ่งกันและกันตรงกลางเป็นดอกสับปะรด ที่เครือเถาม้วนต่อออกมาจากหางเสือทั้งสองตัว แล้วค่อยแผ่ออกเป็นลายพันธุ์เครือเถา พื้นลายประดับกระจกสีสมัยใหม่ อันเป็นรูปแบบงานสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในวัดประกอบด้วยอุโบสถซึ่งทำหน้าที่เป็นวิหารด้วยหันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีบันไดนาคขึ้นจากด้านล่าง ตรงกับประตูอุโบสถ ทิศใต้เยื้องไปด้านหน้าอุโบสถเป็นเจดีย์ ด้านหลังเจดีย์เป็นศาลาการเปรียญ อาคารทั้งสามตั้งอยู่บนเนินสูงเนินเดียวกัน ส่วนด้านล่างเนินเป็นที่พักสงฆ์

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

วัดสบสอย

1 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหารเก่า(ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย)
3 พระธาตุเจดีย์ (ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ)
4 ศาลาบาตร
5 พระอุโบสถ
6 พระวิหารหลังใหม่
7 หอสรงน้ำ
8 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระครูสุจินต์รัตนญาณ (พรหมา เป็งใจ) พ.ศ. ๒๕๑๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๕-๖๕๒๕๓๙๒ และ ๐๘๖-๑๑๖๓๘๙๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๙๑ บ้านสบสอย หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๔๐

การเดินทางใช้ถนนสายเชียงใหม่-ฮอด (ทล.๑๐๘) จากจอมทองมุ่งลงทิศใต้ไปยังอำเภอฮอด ผ่านวัดวังน้ำหยด และ สภอ. แม่สอย ถึงบริเวณ กม. ๗๕ เลี้ยวซ้ายเข้าถนนบ้านสบสอย-บ้านโรงวัว ๔๕๐ ม. ถึงแยกเลี้ยวขวาเข้าถนนบ้านสบสอย-บ้านแม่สอยประมาณ ๓๕๐ ม. จะพบวัดสบสอยอยู่ทางซ้ายมือ

วัดมีเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน น.ส. ๓ เลขที่ ๑๗๙
พิกัด ๑๘.๒๘๘๔๔, ๙๘.๖๔๗๘๖

ความสำคัญของวัด

ชื่อวัดสบสอย เรียกตามชื่อหมู่บ้านซึ่งมีน้ำแม่สอยไหลมาลงบรรจบกับน้ำแม่ปิง ประมาณหนึ่งกิโลเมตร

ตามประวัติกล่าวว่าวัดนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๔๔๕ โดยเริ่มจากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ล่องเรือไปตามลำน้ำปิงเพื่อจะไปสักการะพระธาตุดอยเกิ้ง (ยุคนั้นตั้งอยู่ที่อำเภอฮอด ก่อนที่จะแยกเป็นอำเภอดอยเต่า) ขณะที่ผ่านบ้านแม่สอย เรือเกิดขัดข้องวนไปวนมา ไม่สามารถพายต่อไปข้างหน้าได้ คล้ายเป็นนิมิตมีเหตุให้ท่านต้องบูรณะวัดร้างพระธาตุสบสอย เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยลงจากเรือมาพักที่บ้านแม่สอย ได้ให้พระลูกศิษย์ทำการสำรวจ จนกระทั่งพบวัดร้างเป็นซากเจดีย์เก่าองค์หนึ่ง สันนิษฐานว่าสร้างตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี ร่วมสมัยกับพระธาตุดอยเกิ้งและกลุ่มเวียงพิสดารนคร (เวียงฮอด) ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงดำเนินการบูรณะพระเจดีย์ และได้สร้างวิหารขนาดเล็ก ๆ ไว้หลังหนึ่ง

หลังจากนั้นมาอีก ๑๙ ปี สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ

พระวิหารเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างเป็นทรงเรียบง่ายมีขนาดเล็ก ยุคหลังบูรณะหน้าบัน

กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้เสด็จผ่านมาแวะที่บ้านสบสอย ตามที่ทรงบันทึกไว้ในหนังสือ อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิง ตั้งแต่เชียงใหม่จนถึงปากน้ำโพธิ์ ว่า เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ พระองค์ได้เสด็จไปชมวัดพระธาตุจอมทอง แล้วออกเรือต่อไป “กินกลางวัน” ที่ท่าอาบนาง ริมน้ำท้ายดอยห้วยลิง (หมายถึงห้วยอี่ลิง) จากนั้นได้พักแรมที่ตำบลบ้านแม่สอย สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวถึงวัดแม่สอยที่ได้ไปดูมาว่า “เป็นวัดสามัญ” หลังจากนั้นลงเรือไปกินกลางวัน ที่ตำบลสบแจ่ม

ซึ่งในห้วงเวลาเดียวกันนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังจัดงานปอยหลวงฉลองการบูรณะพระธาตุดอยเกิ้งพอดีและได้มีโอกาสพบกับ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเดินทางจากบ้านแม่สอยไปยังพระธาตุดอยเกิ้งต่อ

พระครูสุจินต์รัตนญาณ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันกล่าวถึงคำบอกเล่าของชุมชนว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดแล้ว ก็มีคนร้ายมาแอบลักขุดพระพุทธรูปจากกรุเจดีย์ได้พระพุทธรูปแบบล้านนารุ่นสิงห์หนึ่ง ๑ องค์ หน้าตักกว้างสิบสามนิ้ว แล้วเอาไปขาย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างและบูรณะในวัดสบสอยได้แก่ พระธาตุ และพระวิหารเก่า (วิหารเดิม)

พระธาตุสบสอย องค์เดิมมีรูปทรงอย่างไรไม่เป็นที่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่าคงเป็นเจดีย์ทรงปราสาทเปิดซุ้มจระนำสี่ทิศ เนื่องจากช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะในปี ๒๔๔๕ นั้น ท่านได้ก่อสร้าง

ภาพซ้าย ภายในพระวิหารหลังเดิมมีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* ธรรมาสน์หลังก๋าย ของเดิมสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจดีย์อยู่ด้านหลังพระวิหารเดิม

เป็นพระเจดีย์โขง ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ตามซุ้ม กระทั่งเกิดเหตุการณ์คนร้ายลักขโมยพระพุทธรูปไป ทำให้เมื่อมีการบูรณะครั้งหลังสุดในยุคของเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันประมาณปี ๒๕๑๕-๒๕๑๖ ได้อุดปิดโขงสามด้าน เหลือโขงด้านทิศตะวันออกที่ประชิดพระวิหารเพียงด้านเดียว และต่อมาเมื่อมีการบูรณะ ก็จะทำแค่ทาสีแต่ยังไม่มีการเปลี่ยนรูปแบบอีก

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุสบสอยกำหนดในเดือนแปดเป็ง

พระวิหารเก่าหรือพระวิหารเดิม ตั้งอยู่ด้านหน้าพระธาตุสบสอย ปัจจุบันอยู่ตรงกลางระหว่าง พระวิหารหลังใหม่ตั้งอยู่ทางทิศใต้สร้างมา ๑๐ กว่าปี และพระอุโบสถตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งสร้างมา ๓ ปีแล้ว ทำให้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี ๒๕๕๕

พระวิหารเก่าเป็นอาคารก่ออิฐทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบเรียบ ๆ ไม่มีมุขหน้า เดิมมีหน้าต่างบานเล็กคล้ายวิหารแบบมหาอุตม์ เสาในวิหารเคยเกิดฟ้าผ่าจึงรื้อออกไป ภายในมีแท่นแก้วขนาดเตี้ย ๆ ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น ๓ องค์ และมีธรรมาสน์เก่าสร้างด้วยไม้ระบายสี พร้อมด้วยมีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่ายืน ๑ รูป

หน้าบันของพระวิหารเก่า เดิมใช้กระจกจีนเป็นพื้นหลัง พร้อมด้วยตกแต่งลวดลายด้วยไม้แกะสลักลงรักปิดทอง ต่อมาผุพังทางวัดได้รื้อลงมาบูรณะใหม่เปลี่ยนแปลงวัสดุ แต่ยังพยายามจำลองลวดลายเดิมคือดอกสับปะรดอยู่ท่ามกลางลายเครือเถาก้านขด

ปูชนียวัตถุที่สำคัญยิ่งสิ่งหนึ่งในวัดสบสอยคืออนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าพระวิหารเดิม (หลังที่ท่านสร้าง) เป็นผลงานการปั้นของสล่าชาวบ้านจากจอมทอง เมื่อสร้างเสร็จได้กำหนดจัดพิธีมหาพุทธาภิเษก อบรมสมโภชรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อวันที่ ๑๕ – ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ โดยมีพระสงฆ์เกจิอาจารย์ชื่อดังนับ ๑๐ รูป ร่วมอธิษฐานจิตปลุกเสก

ศาลาบาตรตกแต่งหน้าบันเป็นรูปครุฑ

หน้าต่างพระวิหารหลังใหม่ นำบานประตูไม้แกะสลักจากวิหารหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยไปใช้ใหม่

พระอุโบสถสร้างขึ้นใหม่ โดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

วัดพระธาตุดอยกู่ครูบาเจ้าศรีวิชัย

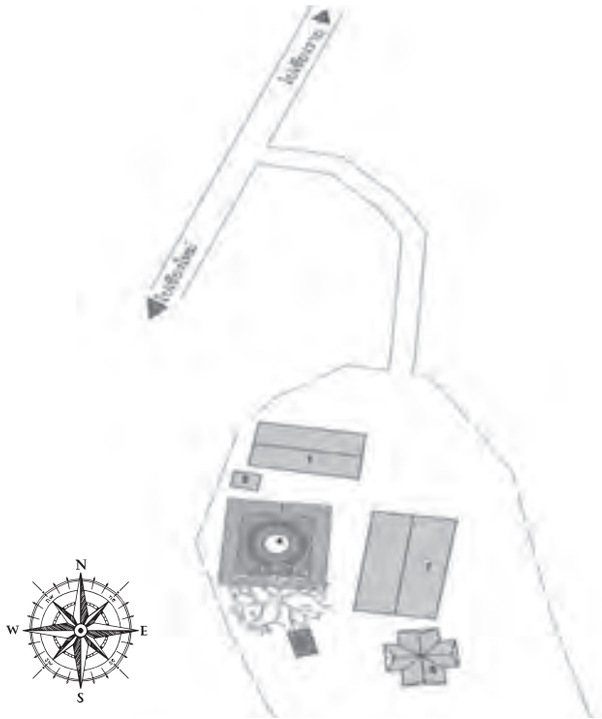

1 พระวิหาร
2 หอระฆัง
3 กำแพงหิน
4 พระธาตุเจดีย์และพระเจ้าทันใจ
5 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 อาคารครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระอธิการศิริชัย ปภสฺสโร พ.ศ. ๒๕๕๓ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๕๖๐๓๖๕๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๙๕ บ้านแม่ดอกแดง หมู่ที่ ๑ ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๒๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองระยะทางประมาณ ๒๔.๒ กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข ๑๑๘ มุ่งสู่จังหวัดเชียงราย เมื่อผ่านสำนักงานที่ดินอำเภอดอยสะเก็ดแล้ว เลยไปอีกสัก ๕๐๐ เมตร จะเป็นถนนแยกเข้าวัดพระธาตุดอยกู่ครูบาเจ้าศรีวิชัย อยู่ด้านขวามือ

พิกัด ๑๘.๘๘๕๕๙๕, ๙๙.๑๗๐๓๖๗

เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย กระทรวงศึกษาธิการประกาศยกวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๕

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุดอยกู่เดิมเรียกวัดดอยกู่ แต่ปัจจุบันเจ้าอาวาสติดป้ายว่า *“พระธาตุดอยกู่ครูบาเจ้าศรีวิชัย”* เป็นเจดีย์เก่าแก่ที่มีมาแต่โบราณ เอกสารประวัติวัดบันทึกว่าสร้างขึ้นครั้งแรกโดยเจ้าหลวงเชียงตุง เกิดจากการที่เจ้าหลวงเชียงตุงอธิษฐานจิตปล่อยโคมลอยมาตกเมื่อประมาณ ๖๐๐ ปีก่อน จึงกำหนดเป็นจุดที่ได้มาสร้างพระธาตุไว้

พ.ศ. ๒๔๖๕ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ใช้เส้นทางดอยสะเก็ดสายนี้ผ่านไปยังเชียงราย-พะเยาในคราวที่จะไปเป็นประธานบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเจ้าตนหลวง ได้เคยแวะผ่านมาที่บ้านดอกแดงก่อนแล้ว

ภาพซ้าย พระธาตุดอยกู่มองเห็นโคดเด่นจากระยะไกล
ภาพขวา บันไดนาคทางขึ้นวัด

หนึ่งครั้ง หลังจากที่เจ้าอาวาสวัดหนองบัวได้นิมนต์ท่านมาพักในวิหาร ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในคำคร่าวว่า

"อธิการ หนองบัวทุเจ้า ใค่หันไชยาท่านพระนิมนต์ท่านไป ในวิหาระ พระผ่อเหยี้ยมเล็งแยง กลับจากวัด รถชักเดินแข็ง ***เถิงแม่ดอกแดง*** *ยามแตรเที่ยงหื้อ พักในรุกขา ฉายาหมากหมื้อ ร่มเย็นดีชื่นช้อย"*

ไม่ปรากฏว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างเสนาสนะให้แก่วัดใดในหมู่บ้านแม่ดอกแดงในช่วงเวลานั้น และไม่ปรากฏว่านามเดิมของวัดดอยกู่นั้นมีชื่อว่าอะไรในยุคที่ท่านแวะผ่านมา

กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์จากพ่ออุ๊ยของพ่อน้อยบุญเติม ผู้ทำหน้าที่ปลงผมให้กับครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นศรัทธาบ้านแม่ดอกแดง ให้มาเป็นประธานในการบูรณะองค์เจดีย์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยพิจารณาเห็นว่าพระเจดีย์แห่งนี้ค่อนข้างเก่าทรุดโทรม จึงดำริสร้างเจดีย์ใหม่ครอบองค์เดิม **ใช้เวลาในการก่อสร้างเพียง ๑๕ วัน เรียกว่า "พระธาตุทันใจ"** ตามที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นคนจริงจังมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการทำงาน เมื่อท่านชี้แนะให้ศรัทธาชาวบ้านซึ่งมาช่วยกันเป็นร้อยคนทำสิ่งใด พวกเขาก็มักจะแย่งกันทำ เพราะต้องการทำบุญร่วมกับท่าน ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ชื่อพระธาตุองค์ใหม่ว่า **"พระธาตุศรีวิชัย"**

ครั้งนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บอกกล่าวศรัทธาว่าเมื่อถึงเดือน ๘ เหนือ แรม ๘ ค่ำ (วันอัฏฐมีบูชา) ให้ประกอบพิธีสรงน้ำพระธาตุสืบทอดเป็นประเพณีประจำทุกปี หลังจากบูรณะเสร็จ ท่านเดินทางต่อขึ้นไปจังหวัดเชียงรายเพื่อบูรณะพระธาตุที่วัดแม่เจดีย์

เมื่อกาลเวลาผ่านไป พระธาตุศรีวิชัยได้ชำรุดทรุดโทรมอีกครั้ง จึงได้มีการบูรณะขึ้นครั้งแรก แต่ไม่ทราบศักราช ต่อมาครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ภายใต้การนำของครูบาสิงโต กิตฺติโสภโณ จากวัดปางแฟน ผู้เลื่อมใสศรัทธาและมีปฏิปทาตามแนวทางครูบาเจ้าศรีวิชัย กับพระใบฎีกามานพ ชินวโส ได้ร่วมกันบูรณะพระเจดีย์อีกครั้ง

ลวดลายดอกจอกเล็กๆ บนพื้นผิวที่ประดับอยู่ตามองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของพระธาตุ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุดอยกู่ ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งอยู่บนเนินยอดดอย มีกำแพงหินก่อล้อมเป็นกำแพงแก้ว บนฐานไพทีเดียวกัน มีต้นโพธิ์ กู่บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย กู่บรรจุอัฐิพระครูรัตนปัญญาญาณ (แปง อินฺทวโส) อดีตเจ้าอาวาส อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย วิหารน้อยประดิษฐานพระเจ้าทันใจ ๓ องค์ ถัดลงไปทางด้านทิศเหนือ เป็นเนินที่ต่ำกว่าเล็กน้อย ใช้เป็นที่ตั้งของวิหาร โดยมีบันไดนาคเชื่อมลงไปถึงกัน มีรูปปั้นเสือสองตัว สัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจ้าทันใจ ๓ องค์ ก่ออิฐถือปูน ปางมารวิชัย ใช้เวลาสร้างเสร็จภายในวันเดียว

อยู่ที่ราวบันได ทางด้านทิศตะวันออกของพระเจดีย์ เป็นศาลาและหมู่กุฏิสงฆ์

พระเจดีย์สร้างเป็นทรงระฆังแบบล้านนาตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถา ๓ ชั้น ฐานกลม ๓ ชั้น และฐานย่อเก็จผอมสูง ตามรูปแบบมาตรฐานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้างให้แก่วัดต่างๆ ในลักษณะที่เรียกว่า “พระธาตุทันใจ” มีร่องรอยของการติดกระจกจืนตามลวดบัว และตกแต่งพื้นผิวองค์ระฆังเป็นลายดอกจอกเล็กๆ

วิหารเดิมมีขนาดเล็กกว่าวิหารหลังปัจจุบัน พระอธิการศิริชัย ปภสฺสโร อธิบายว่า วิหารหลังเดิมมีลักษณะเป็นอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด ๕ ห้อง ห้องสุดท้ายเป็นที่ประดิษฐานพระประธานบนแท่นแก้วติดกระจกสี ซึ่งปัจจุบันยังมีแท่นแก้วเหลืออยู่ ผนังด้านหน้ามีประตูทางเข้าช่องเดียว ผนังด้านข้างแต่ละข้างมีหน้าต่างข้างละ ๓ ช่อง แต่ต่อมาได้รื้อลงไปแล้วสร้างหลังใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ ปัจจุบันยังคงดำเนินการก่อสร้างในส่วนการประดับตกแต่ง

พระพุทธรูป “พระเจ้าทันใจ” ประดิษฐานในวิหารน้อย ก่ออิฐถือปูนทาสีทอง มี ๓ องค์ ทั้งหมดขัดสมาธิราบ แสดงปางมารวิชัย ที่ฐานชุกชี (แท่นแก้วรองรับพระพุทธรูป) กรอบผนังวิหาร และผนังด้านหลังในส่วนบนตกแต่งลวดลายด้วยการประดับกระจกสี ส่วนวิหารน้อยนั้นมีลักษณะคล้าย “หอยอ” (คือวิหารขนาดเล็กมีผนังปิดสามด้าน เปิดด้านหน้าด้านเดียว) สร้างยกพื้นวางอยู่บนเสาสูง หลังคามุงกระเบื้องใหม่ มีลวดลายตกแต่งที่หน้าจั่วด้านหลังเป็นรูปดอกไม้ประดับกระจกสี ผนังด้านข้างทำเป็นปูนปั้นนูนต่ำรูปช้างตัวใหญ่และเสือตัวเล็ก เข้าใจว่าช้าง (กุน-กุญชร) น่าจะเป็นปีเกิดของผู้มีส่วนในการสร้างวิหารน้อยหลังนี้ร่วมกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสือหมอบสองตัวที่ราวบันได ทางลงจากลานพระเจดีย์ไปสู่พระวิหารด้านทิศเหนือ

แท่นแก้วติดกระจกสีของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ รูป ได้แก่ที่ลานประทักษิณใกล้พระเจดีย์รูปหนึ่ง เป็นท่ายืนมีกลดกั้น และอีกรูปประดิษฐานอยู่ในศาลาด้านทิศตะวันออก

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน มีโครงการจัดสร้างอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยในอิริยาบถยืนมองดูเมืองเชียงใหม่ ประดิษฐาน ณ บริเวณทางทิศใต้ของเจดีย์ เฉพาะส่วนองค์สูง ๒๘ เมตร บวกความสูงของฐานและอาคารอีกรวมทั้งสิ้น ๒๗.๙๙ เมตร โดยใช้ช่างพื้นบ้าน เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณของครูบาเจ้าศรีวิชัย ให้ปรากฏเป็นทิฏฐานุคติแก่อนุชน สามารถใช้ที่แห่งนี้เป็นสถานวิปัสสนาไปในตัว

วัดพระธาตุศรีวิชัย (พระธาตุจอมงีด)

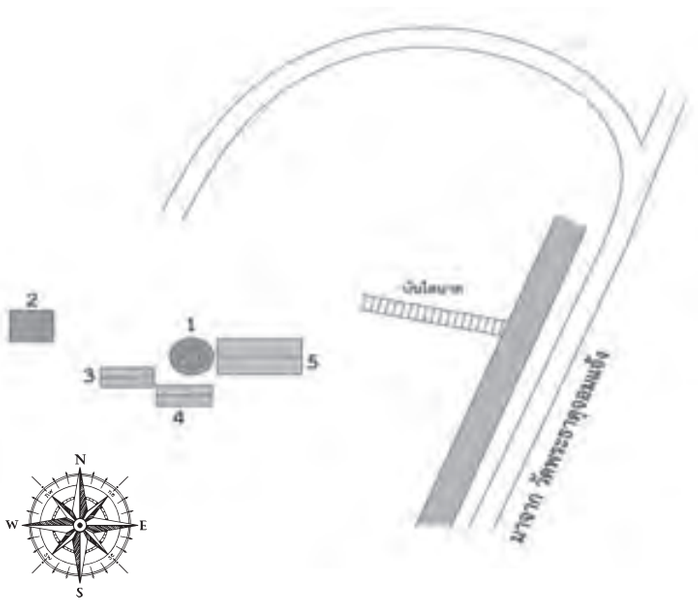

1 พระธาตุศรีวิชัย (พระธาตุจอมงีด)
2 ลานอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 กุฏิสงฆ์
4 ศาลาอเนกประสงค์
5 พระวิหาร

เจ้าอาวาส

พระอ้าย อาสโภ พ.ศ. ๒๕๔๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๑๗๐๘๕๓

สถานที่ตั้ง

บ้านหัวป่าห้า หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๕๐

ใช้เส้นทางถนนสายโชตนา เชียงใหม่-ฝาง (๑๐๗) เมื่อถึงวัดพระธาตุจอมแจ้งทางซ้ายมือ ให้เลี้ยวเข้าถนนสายในเลียบคันคลองชลประทานเก่าซึ่งจะขนานอยู่ทางทิศตะวันตกไปตลอดสาย ผ่านสี่แยกวัดแม่ขะจาน ตรงไป ผ่านวัดหนองโค้ง วัดสันปู่เลย วัดพระธาตุจอมธรรม และวัดป่านาบุญ จนถึงวัดพระธาตุศรีวิชัย (จอมงีด) สามารถขึ้นได้สองทาง คือบันไดนาคริมคลองอยู่ระหว่างการก่อสร้าง กับทางถนนต้องอ้อมขึ้นไปทางป่าสงวนแห่งชาติ

พื้นที่ทั้งหมดจำนวน ๒๑ ไร่ ๒ งาน ๑๙ ตารางวา
พิกัด ๑๙.๑๔๖๒๘๕, ๙๘.๙๑๙๑๕๐

ความสำคัญของวัด

ประวัติวัดพระธาตุศรีวิชัย (จอมงีด) ไม่มีการบันทึกไว้ว่าสร้างโดยใครสมัยใด พระอ้าย อาสโภ เจ้าอาวาสเล่าว่า ดอยลูกนี้ เมื่อก่อนมีชื่อว่า “ดอยจอมงีด” คำว่า “งีด” ภาษาถิ่นล้านนาหมายถึง สงสัย, กังขา เนื่องจากเป็นดอยที่สูงทะมึนดูสลับซับซ้อนดูลึกลับชวนฉงน กอปรกับพื้นที่ข้างล่างลงไปเป็นถ้ำ มี “สะเปาคำ” (เรือสำเภา) อยู่ลำหนึ่งในถ้ำนั้น เมื่อก่อนชาวบ้านบอกว่าวันดีคืนดีมักได้ยินเสียงเรือลำใหญ่แล่นไปมาดังสนั่นมาก แต่ไม่เคยมีใครเห็นเรือลำนั้น สร้างปริศนาให้ผู้คนมาโดยตลอด ต่อมาภูมิศาสตร์ปัจจุบันเปลี่ยนไป สภาพภูเขาค่อยๆ ลาดลงมากแล้ว ไม่สูงทะมึนชวนให้ “งีด” หรือกังขาเหมือนเมื่อก่อนอีกแล้ว

ภาพซ้าย ทางเท้าเดินข้ามคลองชลประทานมีสะพานแคบๆ *ภาพขวา* ทางขึ้นสู่พระธาตุจอมงืด ด้วยบันไดนาค

พระอ้าย อาสโภ ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย มาถึงดอยจอมงืดประมาณปี ๒๔๗๐ โดยลงมาจากเมืองฝาง-เชียงดาว มีข้อสังเกตว่า ดอยจอมงืดแห่งนี้ ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ถือเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัยที่เชื่อมมาจากภูเขาถ้ำหลวงเชียงดาว เพื่อที่จะผ่านไปสู่ดอยแม่ก๊ะ-ดอยคว่ำหล้องของชุมชนชาวลัวะแถบอำเภอแม่ริม ไปจบลงที่บริเวณทางใต้ของดอยสุเทพ มีพระธาตุดอยคำ พระธาตุดอยแก้ว พระธาตุดอยเปา จนไปสุดวัดพระธาตุดอยถ้ำที่อำเภอหางดง **วัดทั้งหมดนี้คือเส้นทางจาริกบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

เกี่ยวกับศักราชการมาที่ดอยจอมงืดของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น วิทยานิพนธ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี ๒๕๔๐ เรื่อง “การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาศรีวิชัย พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๘๑” ของ ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ ระบุปีศักราชการสร้าง พระธาตุจอมงืด ของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้อย่างหลวมๆ กว้างๆ ว่า น่าจะสร้างระหว่างปี ๒๔๗๒-๒๔๗๗

แต่เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่าระยะเวลาการสร้างพระธาตุจอมงืดไม่ควรอยู่ระหว่างปี ๒๔๗๖-๒๔๗๗ เนื่องจากห้วงเวลานั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จัดทำบัญชีรายชื่อเสนาสนะที่ดำเนินการสร้างหรือบูรณะตามจังหวัดต่างๆ อย่างละเอียดเพื่อใช้เป็นหลักฐานแสดงต่อสำนักพระราชวังและคณะสงฆ์ โดยปรากฏว่าไม่มีรายชื่อพระธาตุจอมงืดในช่วงเวลานั้นแต่อย่างใด

แม้เรื่องศักราชปีสร้างพระธาตุจอมงืดยังไม่เป็นข้อยุติ แต่เชื่อว่าน่าจะเป็นระยะเวลาในช่วงใกล้เคียงกันกับการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างเสนาสนะตามวัดต่างๆ ในเขตอำเภอแม่แตง-แม่ริม เช่น วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง วัดร่ำเปิง วัดหนองก๋าย ฯลฯ เพื่อเตรียมจะขึ้นไปบูรณะวัดสำคัญคือพระพุทธบาท ๔ รอย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในสำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย (จอมงืด) มีเพียง “พระธาตุจอมงืด” องค์เดียว ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยธุดงค์มายังดอยจอมงืด พบว่าที่นี่มีสภาพเป็นป่ารกชัฏมีซากฐานสถูปเตี้ยๆ อยู่ ๑ กอง

อย่างไรก็ดี มีหลักฐานระบุชัดว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้สร้างพระธาตุองค์ที่เห็นในปัจจุบัน ครอบหรือกวม (สรวมทับ) ซากสถูปองค์เดิม เห็นได้จากการที่ชาวบ้านในพื้นที่ได้เล่าสืบต่อๆ กันมาว่าบรรพบุรุษของตนได้มาช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างพระธาตุองค์นี้ นำไปสู่ความเห็นพ้องต้องกันของคณะกรรมการหมู่บ้าน ว่าควรเปลี่ยนชื่อจาก “พระธาตุจอมงืด” เป็น “พระธาตุศรีวิชัย” เนื่องจากคำว่า “งืด” เป็นคำที่ฟังยาก คนภาคอื่นอาจไม่เข้าใจ แต่ยังจำเป็นต้องวงเล็บคำว่า “จอมงืด” ต่อท้ายไว้ให้รู้รากชื่อเดิม เพราะในดินแดนล้านนาอาจมีวัดชื่อพระธาตุศรีวิชัยอีกหลายแห่ง

สถาปัตยกรรมของพระธาตุจอมงืดเป็นรูปทรงมาตรฐานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง คือเป็นเจดีย์

ภาพซ้าย พระธาตุจอมงืด ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบมาตรฐาน *ภาพขวา* องค์ระฆัง

อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ลานด้านหน้าทางขึ้นสู่วัด

พระวิหาร-อุโบสถ อยู่ด้านทิศตะวันออกของพระธาตุ

ทรงระฆัง องค์ระฆังค่อนข้างเล็ก วางอยู่บนฐานสูง แบ่งเป็นฐาน ๔ ชุด คือชุดแรกเป็นฐานมาลัยเถา ๓ ชั้น ตกแต่งด้วยเส้นลวดที่ท้องไม้หลายปล้อง ชุดที่สองคือฐานกลม ๓ ชั้น ชุดที่สามคือฐานยกเก็จหรือฐานย่อเก็จค่อนข้างยืดยาว และชุดที่สี่ชุดสุดท้ายคือฐานเขียงสี่เหลี่ยมย่อมุมล้อสอดรับกับฐานยกเก็จซ้อนหลายชั้น

จวบปัจจุบันองค์พระธาตุจอมงืดยังเป็นองค์เดิมผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงแค่ทาสีทับเพื่ออุดรอยร้าวเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น คนเฒ่าคนแก่เล่าว่า เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุจอมงืดเสร็จ ท่านได้จัดให้มีพิธีสรงน้ำพระธาตุขึ้นในเดือน ๙ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ (เก้าเป็ง) ทำให้ชาวบ้านได้ยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนเสนาสนะอื่น ๆ ล้วนสร้างขึ้นภายหลัง ได้แก่ กุฏิสงฆ์ ศาลา และวิหารสร้างเสร็จฉลองปี ๒๕๔๙

มีคณะศรัทธาได้สร้างสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ถวายแด่สำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย (จอมงืด) ปั้นหุ่นโดยสล่าชาวสันกำแพง จากบ้านแม่ปูคาเหนือ ส่วนแท่นแก้วสั่งทำจากอำเภอแม่ริม ทำพิธีเททองหล่อรูปเหมือนเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ และฉลองสมโภชเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ โดยนิมนต์ครูบาพระมหาทองสุข จากวัดบวกครกน้อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ มาเป็นประธานฝังไม้มงคล และทำพิธีสวดชัยมงคลคาถา สารูปหล่อครูบาเจ้าศรีวิชัยกำหนดให้ยืนหันหน้าไปทางพระธาตุจอมงืด เพื่อให้ดูคล้ายกับว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังยืนนมัสการพระธาตุที่ท่านเคยบูรณะนั้นด้วยใจที่นอบน้อม

หน้าแหนบพระวิหาร-อุโบสถ ทำรูปนกยูง และตกแต่งเสาเป็นกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ตามกระบวนแบบงานศิลปะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดแม่ขะจาน

1 พระธาตุ
2 พระวิหารหลวง
3 อุโบสถ
4 พระวิหาร
5 กุฏิเจ้าอาวาส
6 กุฏิเลขาเจ้าอาวาส
7 กุฏิสงฆ์
8 ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาส

พระมหาเรวัติ ภูริปญฺโญ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๓๗๒๗๔๓๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๕ บ้านแม่ขะจาน หมู่ที่ ๗ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๕๐

การเดินทางไปวัดแม่ขะจาน ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๗ โชตนา หรือถนนสายเชียงใหม่-ฝาง แล้วเลี้ยวซ้ายกิโลเมตรที่ ๓๒ เข้าไปประมาณ ๕๐๐ เมตร

เนื้อที่ ๒ ไร่ มีที่ธรณีสงฆ์ ๑ แปลง เนื้อที่ ๑๒ ไร่ ๒ งาน

พิกัด ๑๙.๐๕๖๐๖๕, ๙๘.๙๒๙๕๗๐

ความสำคัญของวัด

คำว่า “แม่ขะจาน” คือชื่อลำห้วย ซึ่งเป็นชื่อเดียวกันกับ “แม่ขะจาน” ที่อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เนื่องมาจากมีการอพยพผู้คนจากบ้านแม่ขะจานที่อำเภอแม่แตง ไปตั้งรกรากที่อำเภอเวียงป่าเป้าเมื่อครั้งอดีต เห็นได้ว่าที่เวียงป่าเป้าไม่มีลำห้วยที่ชื่อว่าแม่ขะจานผิดกับที่นี่

ตามประวัติระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๖๙

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีชีวิตร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย คือแม่ชีเทียมตา ไชยกันย์ เล่าว่าเมื่ออายุ ๑๑ ขวบ ได้เคยติดตามผู้ใหญ่ชาวแม่แตงไปร่วมก่อสร้างวัดสบเปิง เช่นเดียวกับพระครูสังฆรักษ์ หรือ “หลวงพ่อครูบาเณร” ลูกศิษย์ครูบาอภิชัยขาวปี ได้เล่าว่าวัดแม่ขะจานเป็นวัดหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้าง

เนื่องจากอำเภอแม่แตงเป็นรอยต่อของเส้นทางผ่านเชื่อมโยงระหว่าง อำเภอแม่ริม (ทางไปวัดพระพุทธบาทสี่รอย) อำเภอปาย อำเภอเชียงดาว

ภาพซ้าย **พระวิหารวัดแม่ขะจาน**
ภาพขวา **หน้าแหนบรูปเทพนม ท่ามกลางลายกระหนกก้านขด**

(รวมถึงขึ้นไปยังฝางและแม่สาย) และอำเภอพร้าว ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องผ่านอำเภอแม่แตงบ่อยครั้งมาก และแต่ละครั้งก็มักมีญาติโยมคณะศรัทธานิมนต์ท่านให้ไปช่วยนั่งหนักในการสร้าง-บูรณะเสนาสนะของวัดต่าง ๆ ในละแวกนั้น ทำให้อำเภอแม่แตงมีจำนวนวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างมากเป็นอันดับที่สองรองจากอำเภอเมืองเชียงใหม่เพียงอำเภอเดียว

วัดแม่ขะจานก็เช่นกัน มีอดีตเจ้าอาวาสหลายรูปที่เป็นสหธรรมิกกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ดังเช่น ครูบาอินสม ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๘๑ (ได้รับฉายาว่า ศรีวิชัย สิริวิชโย เช่นเดียวกัน ในที่นี้ขอเรียกนามเดิมว่าครูบาอินสม เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน) เป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ไปกำกับดูแลการก่อสร้างวัดต่าง ๆ ในละแวกอำเภอแม่แตง-แม่ริม หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาช่วยวางรากฐาน กำหนดรูปแบบผังอาคารให้แล้ว เนื่องจากครูบาอินสมยังเป็นเจ้าคณะตำบลขี้เหล็กอีกด้วย จึงมีบารมีค่อนข้างกว้างขวางในละแวกนี้

พระวิหารด้านข้างเห็นหลังคาลดชั้น ๒ ตับ วิหาร ๗ ห้อง และระเบียงมุขหน้า

เสนาสนะอื่น ๆ ที่กำลังก่อสร้างขึ้นใหม่โดยรักษาการเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน มีโครงการสร้างศาลาบำเพ็ญบุญ

พระธาตุสร้างเมื่อ ๕ ปีที่แล้ว โดยอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน พระอธิการนพพร กตปุญฺโญ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีพระอุโบสถและพระวิหาร

พระอุโบสถ มีประวัติเขียนว่าสร้างขึ้นเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๔๖๘ บูรณะครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๑ สำเร็จเมื่อ ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๒ จะเห็นได้ว่าปีศักราช ๒๔๖๘ ช่วงที่มีการก่อสร้างพระอุโบสถนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยพำนักอยู่ที่วัดพระสิงห์ และเป็นช่วงระหว่างการเดินสายไปสร้างและบูรณะวัดในสายทางเชียงราย เชียงใหม่ หลายแห่งต้องใช้เส้นทางสายแม่แตงนี้ ทำให้ครูบาอินสม เจ้าอาวาสวัดแม่ขะจานขณะนั้นได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มาช่วยสร้างพระอุโบสถ

พระอุโบสถมีแบบแผนเหมือนกับกระบวนงานที่พบได้ทั่วไปในสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย กล่าวคืออุโบสถจัดวางอยู่ในรั้วกำแพงแก้วที่ทำจากลูกกรงปูนหล่อ มีบันไดนาคตอนหน้า ลักษณะนาคเป็นรูปแบบเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทำหน้าแหนบเป็นรูปลายดอกสับปะรดแตกลายมาจากเครือเถาก้านขด ประดับบนกระจกจีนที่พื้นหลัง ภายในมีพระเจ้าองค์เก่าสี่องค์ พระโมฬียังเป็นแก้วอยู่

สิ่งที่น่าจะมาต่อเติมภายหลัง ในช่วงที่มีการบูรณะระหว่างปี ๒๕๑๑-๒๕๑๒ คงเป็นพระพุทธรูปปาง

อุ้มบาตรในซุ้มทรงแหลมคล้ายซุ้มกอทิก บานประตูรูปทวารบาล รวมไปถึงลวดลายปูนปั้นที่ชื่อใต้หน้าบันรูปพระพุทธเจ้ากับปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ซึ่งไม่เคยมีในแบบแผนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยมาก่อน ส่วนการบูรณะอุโบสถครั้งสุดท้ายมีขึ้นในยุคของอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน พระอธิการนพพร กตปุญฺโญ ได้มีการเปลี่ยนกระจกจืนที่พื้นหลังมาเป็นกระจกสีฟ้าแทน

พระวิหาร น่าจะสร้างขึ้นหลังจากพระอุโบสถประมาณ ๖-๗ ปี คืออยู่ในช่วงก่อนที่มีการสร้างทางขึ้นดอยสุเทพเล็กน้อย ประมาณปี ๒๔๗๕ ตามที่มีคำจารึกบนระฆังระบุศักราชดังกล่าว อันตรงกับจุลศักราช ๑๒๙๔ ว่าระฆังสร้างถวายโดยเจ้าคณะอำเภอ อาจหมายถึงมีการเลื่อนตำแหน่งของครูบาอินสมจากเจ้าคณะตำบลขี้เหล็กให้เป็นเจ้าคณะอำเภอสันมหาพน (ชื่อเดิมของอำเภอแม่แตง) ก็เป็นได้

ในครั้งที่มาก่อสร้างวิหารนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พาครูบาอภิชัยขาวปีติดตามมาด้วย

รูปแบบพระวิหาร ทำหน้าแหนบขนาดใหญ่ตีแผงโครงด้วยแผ่นไม้ ประดับตกแต่งลวดลายด้วยปูนปั้นเป็นรูปเทพนมท่ามกลางลายเครือเถาก้านขดและกระหนกช่อหางโตโปร่ง ๆ ลายไม่เบียดแน่นเหมือนกับหน้าแหนบของพระอุโบสถ หน้าแหนบพระวิหารใช้เทคนิคการฝังกระจกสีชิ้นเล็ก ๆ แซมปูนปั้นแบบกระจายทั่ว

ภายในใช้คานดาดคอนกรีตมีแผ่นสามเหลี่ยมตอนปลายรองรับน้ำหนักหลังคา พระประธานทำแบบพระเจ้าทั้งห้า ประทับเรียงรายบนแท่นแก้วยาว นาคทันต์รูปหนุมานใช้หล่อปูนจากแม่พิมพ์สำเร็จรูป แล้วระบายสี เช่นเดียวกับเสาก็ใช้วิธีการถอดพิมพ์เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพซ้าย นาคทันต์รูปหนุมานหล่อแม่พิมพ์ปูนระบายสี *ภาพล่าง* ซุ้มประตูทางเข้าพระวิหาร

คานคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดใหญ่ภายในวิหาร อัตลักษณ์กระบวนช่างครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระอุโบสถด้านหน้า-หลัง หันหน้ามายังทิศเหนือ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม

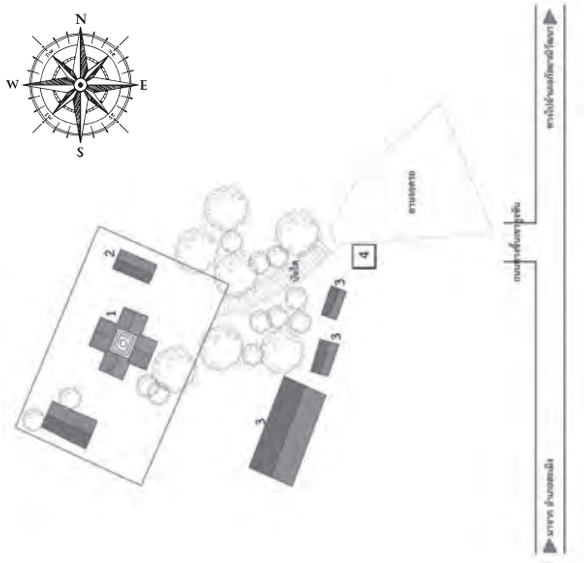

1 วิหารจัตุรมุข ครอบเจดีย์เก่าของครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหารปฏิบัติธรรม
3 เขตโรงครัว-กุฏิสงฆ์ สำนักปฏิบัติธรรม
4 ยักษ์กุมภัณฑ์ และ รูปปั้นเสือ

เจ้าอาวาส

พระครูธรรมคุต (สรยุทธ ชยปญฺโญ) พ.ศ. ๒๕๔๘ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๒๖๓๘๗๗

สถานที่ตั้ง

หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่สาบ เขตติดต่อกับบ้านอังคาย ตำบลยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๕๐

การเดินทางห่างจากอำเภอสะเมิงไปประมาณ ๓๐ กิโลเมตร โดยยึดเส้นทางสายสะเมิง – ยั้งเมิน (ถนนห้วยทรายขาว) ผ่านหมู่บ้านแม่สาบ – แม่ขาน – หาดส้มป่อย – อมลอง แล้วจึงถึงวัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม ตั้งอยู่บนม่อนผาส้ม มียอดอยู่สูงกว่าพื้นดินประมาณ ๑,๑๐๐ เมตร ท่ามกลางป่าสน ต้องขับรถขึ้นสู่ยอดเขาที่แคบและชันมากในลักษณะหักข้อศอกหลายช่วง หากไม่ชำนาญทางควรจอดรถที่เชิงเขาแล้วเดินเท้าขึ้นดอยประมาณ ๑๕ นาที เมื่อพ้นช่วงถนนอันสูงชันแล้ว ยังต้องเดินต่อขึ้นไปตามบันไดที่มีราวเกาะจนถึงที่ตั้งวัดอยู่สูงสุดบนยอดดอย

เพิ่งได้รับการฟื้นวัดในสังกัดนิกายธรรมยุต
พิกัด ๑๘.๙๓๘๕๑๖, ๙๘.๕๘๙๒๑๓

ความสำคัญของวัด

ดอยแห่งนี้เป็นเป็นภูเขาหินขนาดใหญ่ อันเป็นขุนเขาต้นน้ำแม่ขาน ที่ได้ชื่อว่า “ดอยผาส้ม” เนื่องจากน้ำที่ไหลผ่านชั้นหินทั้งหลายออกจากตาน้ำนั้น มีรสชาติฝาดออกเปรี้ยว ซึ่งภาษาล้านนาเรียกรสเปรี้ยวว่า รสส้ม ถือเป็นดอยที่มีความสำคัญผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างมาก ด้วยนิยมนำน้ำนั้นมาใช้ดื่มกินและทำการเกษตรตลอดปี อีกทั้งตาน้ำนี้ยังเป็นสิ่งหนึ่งที่ชาวบ้านเคารพบูชาและถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง เนื่องจากสามารถนำมาใช้รักษาโรคผิวหนังพวกโรคกลาก เกลื้อน หูด หรือแผลพุพองต่าง ๆ ให้หายได้

ดอยผาส้มเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางที่ปรากฏในตำนาน “กว๋างคำ” หรือกวางทองที่นายพรานล่าเนื้อจากดอยคำ (แม่เหียะ) ได้ติดตามกวางมาจนถึง “ผาส้มป่อย” ดังที่มีการกล่าวถึงแล้วในวัดยั้งเมินอย่าง

ละเอียด จากตำนานหน้านี้ทำให้มีการสร้างพระธาตุขึ้นองค์หนึ่งบนยอดดอยสูง ซึ่งไม่ทราบยุคสมัยว่าสร้างเมื่อไหร่ และต่อมาได้ปรักหักพังลง

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จาริกมาที่สะเมิงหลักๆ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ตามคำนิมนต์จากกลุ่มคนที่ในเอกสารเรียกว่า “ยางบ่อแก้ว” (ชาวกะเหรี่ยงที่อำเภอสะเมิง) และครั้งที่ ๒ ช่วงที่มาเป็นประธานดำเนินการสร้างสถูปองค์ใหม่ครอบพระธาตุองค์เดิม ๓ แห่งในเขตอำเภอสะเมิง พ.ศ. ๒๔๗๓ ประกอบด้วยพระธาตุที่วัดยั้งเมิน พระธาตุม่อนเปี๊ยะ รวมทั้งพระธาตุดอยผาส้ม ซึ่งมีขนาดเล็กสุด เป็นพระธาตุที่ตั้งอยู่กึ่งกลางทางระหว่างพระธาตุยั้งเมินและพระธาตุม่อนเปี๊ยะ โดยความร่วมมือจาก “ครูบาอุปละ” หรือ “ครูบาก่ำ” ผู้เป็นสหธรรมิกรุ่นพี่ ซึ่งจำพรรษาอยู่แถบสะเมิงมานานก่อนหน้าแล้ว

กล่าวกันว่า สำหรับการบูรณะพระธาตุดอยผาส้มนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ ครูบาปวน ร่วมกับหนานอุปาลี บ้านอมลอง แก่น้อยเฝือย (เฝย) บ้านอังคาย และกำนันต๋ำ บ้านงาแมง มาเป็นผู้ก่อสร้างแทน

ด้วยทำเลที่ตั้งอยู่สูงมาก ทำให้การเดินทางขึ้นไปสักการะค่อนข้างยากลำบาก พระธาตุดอยผาส้มจึงถูกทิ้งร้างไปอีกช่วงหนึ่ง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้มีคณะสงฆ์นิกายธรรมยุตจากเชียงใหม่ นำโดยพระพุทธพจนวราภรณ์ (หลวงปู่จันทร์) อดีตเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง มาเป็นประธานในการบูรณะพระธาตุผาส้มร้างแห่งนี้ โดยได้รับความร่วมมือจากคณะศรัทธาชาวกะเหรี่ยงที่มีความเลื่อมใสในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยที่บ้านอมลอง บ้านอังคาย และบ้านยั้งเมิน

ปัจจุบัน พระครูธรรมคุต หรือพระสรยุทธ ชยปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม เป็นชาวกรุงเทพฯ มีพื้นฐานสำเร็จการศึกษาจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรีจากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และระดับปริญญาโทจากต่างประเทศ เคยผ่านประสบการณ์การทำงานในองค์กรระดับนานาชาติมาแล้ว ได้ผันตัวเองจากวิศวกรหนุ่มอนาคตไกลมาบวชเป็นพระภิกษุ โดยน้อมนำแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เรื่อง “บวร” ซึ่งหมายถึง บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชนรายรอบวัด ทั้งได้อาศัยแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ด้วยการทำกิจกรรม ๔ ด้าน ดังนี้

๑. การอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ดำเนินการทำฝายแฝก เพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำและรักษาความชุ่มชื้น

๒. การพึ่งพาตนเองและใช้เป็นแนวป้องกันไฟเปียก ในด้านเกษตรอินทรีย์ จัดทำน้ำยาอเนกประสงค์โดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพและขยะวิทยา ได้ทำปุ๋ยหมัก น้ำยาฮอร์โมนต่างๆ ยาขับไล่แมลง และการจัดการแยกขยะอย่างถูกวิธี

๓. การอนุรักษ์พลังงานและพลังงานทดแทน ผลิตไบโอดีเซลจากเมล็ดทานตะวัน สบู่ดำ

๔. การจัดการศึกษารูปแบบใหม่ โดยบูรณาการ ๘ สาระการเรียนรู้เข้าสู่บริบทชุมชนของตนเอง ในลักษณะ “โฮมสกูล”

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุดอยผาส้ม ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอุปละช่วยกันสร้างครอบสถูปองค์เดิมนั้น เป็นพระเจดีย์ทรงระฆังล้านนาตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง กล่าวคือองค์ระฆังตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถาขนาดเล็ก ๓ ชั้น มีฐานกลม ๓ ชั้นค่อนข้างสูงซ้อนอยู่ ต่อด้วยฐานยกเก็จผอมสูง และฐานเขียง มีลักษณะละม้ายกับพระธาตุวัดยั้งเมิน และพระธาตุ

ภาพซ้าย รูปปั้นยักษ์กุมภัณฑ์ขนาดใหญ่เฝ้าเชิงบันไดลานจอดรถ *ภาพขวา* รูปปั้นเสือ

มณฑปจัตุรมุข สามารถเข้าไปกราบนมัสการพระธาตุดอยผาส้มได้ทั้ง ๔ ทิศ

บันไดขึ้นสู่ยอดดอย

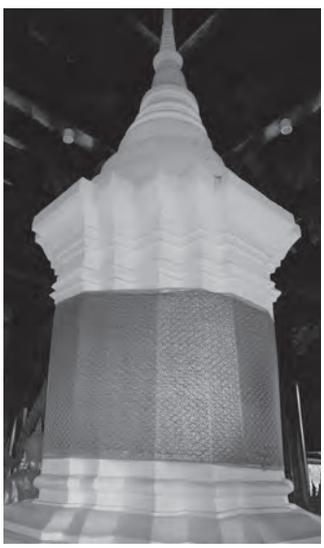

ภาพซ้าย พระธาตุดอยผาส้ม สร้างครอบทับองค์เดิม *ภาพขวา* พระเจ้าทันใจ ที่ด้านหน้าพระธาตุสี่ทิศ

ภาพเก่าของพระธาตุผาส้มที่สร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนบูรณะใหม่

ม่อนเปี๊ยะ แต่มีขนาดเล็กกว่า เนื่องจากต้องสร้างบนยอดดอยสูง จึงไม่สะดวกต่อการลำเลียงวัสดุขึ้นไปก่อสร้าง

พระธาตุดอยผาส้มองค์ที่เห็นในปัจจุบัน เป็นผลงานการบูรณะสร้างครอบใหม่โดย พระพุทธพจนวราภรณ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยยังคงรักษารูปแบบ ทรวดทรง และขนาดเท่าของเดิมไว้ทุกประการ นอกจากนี้แล้ว คณะสงฆ์ในสายธรรมยุตยังได้ร่วมกันสร้างพระมณฑปจัตุรมุขครอบองค์พระธาตุดอยผาส้มที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอุปละได้สร้างไว้ เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นพุทธบูชา และถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ในวโรกาสพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษาในปี ๒๕๕๐ โดยมีพิธีประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุบนยอดมณฑปเมื่อปี ๒๕๔๙

วัดมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีในวันวิสาขบูชา

วัดท่าตอน

1 องค์เจดีย์
2 พระพุทธรูปนิรันตรชัย
3 พระวิหาร
4 รูปปั้นเจ้าแม่กวนอิม
5 ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาส

พระเทพมังคลาจารย์ (สมาน กิตฺติโสภโณ) พ.ศ. ๒๕๑๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๐๕๓๖๐๙ และ ๐๘๑-๘๘๒๙๑๙๙ เว็บไซต์ www.wat-thaton.org

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๗ บ้านท่าตอน ถนนสายฝาง-ท่าตอน หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๘๐

การเดินทางไปวัดท่าตอน ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๑๗๘ กิโลเมตร มุ่งหน้าสู่ทิศเหนือใช้เส้นทางถนนสาย ๑๐๗ ผ่านไปประมาณ ๑๔๖ กิโลเมตร ตั้งอยู่สุดถนนสาย ๑๐๗ ที่เชื่อมต่อกับถนนสาย ๑๐๘๙ ตรงช่วงตัดริมแม่น้ำกกฝั่งตะวันตก

พิกัด ๒๐.๐๖๐๕๑๘, ๙๙.๓๕๙๘๐๒

ความสำคัญของวัด

ชื่อเดิมของวัดท่าตอนคือ “วัดพระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอกท่าตอนชัย” อันเป็นชื่อที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งให้ ส่วนที่มาของชื่อบ้านท่าตอน เล่ากันว่า เดิมเคยชื่อ “บ้านหนองกาวิละ” มีชาวบ้านที่ปลูกกระเทียมและใบยาสูบได้ล่องแพมา เฝ้าแหงนดูท้องฟ้า เห็นตะวันยังไม่ยอมออก ก็ยังไม่ยอมกินข้าวตอน รอจนกระทั่งเห็นตะวันโผล่แสดงว่าเป็นเวลาเที่ยง จึงหยิบข้าวตอนออกมากิน ก็เมื่อแพล่องมาถึงที่ “หนองกาวิละ” แห่งนี้ ทำให้เรียกกันว่า “บ้านท่าตอน”

หนังสือประวัติวัดท่าตอนกล่าวว่า พระเจดีย์องค์นี้สร้างขึ้นครั้งแรกประมาณ พ.ศ. ๑๔๘๓ ในสมัยของพระเจ้าพรหมมหาราช (นักประวัติศาสตร์ถือว่าเป็นวีรบุรุษในตำนาน) เป็นช่วงเดียวกันกับพระเจ้าพรหมมหาราชได้สร้างวัดพระธาตุสบฝาง ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกัน

พระวิมลญาณมุนี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าตอน ตั้งข้อสันนิษฐานว่า ในสมัยโบราณบริเวณไหนหากมี

การตั้งฐานทัพสำหรับเตรียมทำสงคราม สถานที่แห่งนั้นมักจะมีการตั้งวัดหรือพระธาตุขึ้นบนภูเขา เป็นเสมือนจุดสังเกตหรือป้อมปราการหอรบไปในตัว สะท้อนว่าบริเวณวัดท่าตอนเคยเป็นจุดยุทธศาสตร์ของการสงครามในอดีตจุดหนึ่ง

ต่อมาพระเจดีย์ได้ถูกทิ้งร้างไป จนกระทั่งสมัยล้านนา ช่วงที่พระญากือนาขึ้นมาบูรณะพระธาตุดอยตุง ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้ใช้เส้นทางสายแม่น้ำปิงเข้าสู่แม่น้ำฝางและแม่น้ำกก เป็นจุดเชื่อมเมืองเชียงใหม่สู่เมืองเชียงแสน และได้มีการบูรณะพระธาตุสบฝาง แต่ตามประวัติไม่ได้ระบุว่ามีการบูรณะพระเจดีย์ที่วัดท่าตอนด้วยหรือไม่ ทว่าได้มีการพบหลักฐานด้านโบราณวัตถุที่สร้างในสมัยล้านนาหลงเหลืออยู่ในวัดท่าตอน เก็บรักษาที่ศาลาการเปรียญ ประกอบด้วยพระพุทธรูปสำริดหลายองค์ ศิลปะสกุลช่างเมืองฝาง แบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มพระพุทธรูปยืน ๓ องค์ อัญเชิญมาจากที่เคยประดิษฐานภายในซุ้มจระนำของพระธาตุสบฝางในช่วงที่เกิดไฟไหม้ป่า จึงมีการย้ายมาเก็บรักษาที่วัดท่าตอน กับพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย ๕ องค์ ซึ่งเป็นสมบัติดั้งเดิมอยู่ในวิหารวัดท่าตอนหลังเก่า

พ.ศ. ๒๔๗๔ เมื่อคราวที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ขึ้นมาบูรณะพระธาตุสบฝาง ท่านเห็นโดยญาณว่ายังมีพระธาตุอีกองค์หนึ่งซ่อนตัวอยู่บนภูเขาอีกฟากของลำน้ำแม่กก ตรงข้ามกับพระธาตุสบฝาง จึงบอกให้ชาวบ้านช่วยกันขึ้นไปถากถางป่าค้นหาร่องรอย ในที่สุดได้พบพระธาตุเก่าแก่อยู่ในพุ่มไม้บนเขาลูกหนึ่ง ณ บริเวณที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยระบุ เมื่อชาวบ้านนิมนต์ให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยช่วยรับเป็นประธานในการบูรณะ ท่านกล่าวว่า *“เจดีย์องค์นี้มีเจ้าของรออยู่แล้ว ผู้ที่จะมาบูรณะคือครูบาแก้ว กาวิชัย (กาวิชโย)”*

จากนั้นชาวบ้านจึงได้ไปนิมนต์ ครูบาแก้ว กาวิชโย มาจากบ้านแม่แหลง อำเภอแม่อาย (เลยที่ว่าการอำเภอแม่อายไปเล็กน้อย) พร้อมด้วยครูบาป่า (ไม่ทราบนามเดิมและฉายา) จากวัดน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เป็นสหธรรมิกกับครูบาแก้ว กาวิชโย และทั้งสองครูบาเป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ให้มาจำพรรษา และดำเนินการบูรณะก่อสร้างพระเจดีย์ ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำหนดแนวทางไว้ให้แล้ว

ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งชื่อพระธาตุร้างองค์นี้ใหม่ว่า “พระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก” พระวิมลญาณมุนี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าตอน ตั้งข้อสังเกตว่า วัดที่มีความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย มักมีการใส่คำว่า “ศรี” (มาจากศรีวิชัย) เช่นเดียวกับคำว่า “จอมคีรี” ก็เป็นชื่อที่พบมากในกลุ่มพระธาตุบนภูเขาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างและบูรณะ ส่วนวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งชื่อให้คือ “วัดพระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอกท่าตอนชัย” แต่ปัจจุบันชาวบ้านนิยมเรียกสั้นๆ ง่ายๆ ว่า วัดท่าตอน จึงเปลี่ยนมาใช้ชื่อนี้จนถึงปัจจุบัน

วัดท่าตอนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๘ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีสถานะเป็นพระอารามหลวงชนิดสามัญ ภายในวัดมีสำนักศาสนศึกษาบาลี ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมกับแผนกสามัญศึกษา สำนักปฏิบัติธรรม ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สถานีสำรวจอุทกวิทยาแม่น้ำกก-แม่น้ำฝาง

ที่ดินเริ่มตั้งวัดมีเนื้อที่ ๓๖ ไร่ ต่อมาได้ขยายออกไปอีกที่บริเวณทุ่งนาตอนล่าง เริ่มต้นจาก ๑๕ ไร่ เป็นที่ดินมรดกของโยมแม่ชีทุมมา จันทร์หอม (มารดาของพระเทพมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดท่าตอน) เพื่อจัดสร้าง “สวนธรรมโกศล” ปัจจุบันสวนนี้ขยายพื้นที่ทำกิจกรรมออกไปอีกมากกว่า ๒๐๐ ไร่ รวบรวมทั้งสวนป่า สวนสมุนไพร สวนในโครงการอนุรักษ์พันธุ์โค-กระบือ โรงสีข้าวสมเด็จ เกษตรอินทรีย์ ที่พักอาคันตุกะ วิหารหลวงพ่อสด วิทยาลัยการอาชีพฝาง ฯลฯ

วัดท่าตอนมีภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมงดงาม มีพื้นที่ทอดยาวตามไหล่เขาเป็นชั้นๆ รวม ๙ ชั้นแต่ละชั้นมีศาสนวัตถุสิ่งก่อสร้างตั้งเรียงราย ชั้นล่างสุดหรือชั้นที่ ๑ เป็นเขตวัดเก่า ที่ตั้งของ “พระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก” ส่วนชั้นบนอีก ๘ ชั้นล้วนเป็นเขตวัดใหม่ ที่ขยายเพิ่มเติมขึ้น โดยชั้นที่ ๘ มีความสำคัญยิ่ง เพราะมีพระเจดีย์แก้ว ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ มีชื่อเต็มว่า “พระบรมธาตุรัชมังคลาจารย์สมานฉันท์” สร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๒

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีเพียงพระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอกองค์เดียว ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระศรีทน จิรธมฺโม วัดพระธาตุสบฝาง อ้างถึง “ครูบาวิลาศ หน่อบุญเรือง” (ต่อมาเป็นพระครูวุฒิญาณพิศิษฏ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดปัณณาราม หรือวัดต้นหนุน และอดีตเจ้าคณะอำเภอแม่อาย) ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย สมัยเป็นเณรอายุ ๑๒ ขวบเคยร่วมสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ได้เล่าว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นำพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระนลาฏ (กระดูกส่วนหน้าผาก) แบ่งมาจากพระธาตุสบฝาง บรรจุไว้ภายในพระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก

พ.ศ. ๒๕๑๒ สมัยที่พระเทพมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดท่าตอน ยังเป็นพระน้อยอยู่ พร้อมด้วยผู้คนละแวกหมู่บ้านท่าตอนและบ้านสบฝาง ได้เคยเห็นแสงสว่างปรากฏขึ้นเป็นดวงเขียวๆ แทบทุกวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาประมาณ ๒ ทุ่มถึง ๕ ทุ่ม อันเป็นพระบรมสารีริกธาตุที่เสด็จไปมาหากันระหว่าง พระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอกกับพระธาตุสบฝาง

รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก เป็นเจดีย์ทรงระฆังบุทองจังโก ตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถา ๘ เหลี่ยม ๓ ชั้น ซ้อนอยู่บนฐานยกเก็จขนาดสูง ยอดบนมีฉัตร ๕ ชั้น ปี ๒๕๕๔ มีการบูรณะครั้งใหญ่ทาสีทองใหม่ทั้งองค์ และต่อมา พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้นำพระพุทธรูปประจำวันต่างๆ มาตั้งไว้ทั้ง ๘ ทิศ เพื่อให้สาธุชนได้สักการะพระประจำทิศตามวันเกิด

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ กำหนดในวันปีใหม่เมือง ๑๕ เมษายนของทุกปี

พระเจดีย์แก้ว สร้างขึ้นใหม่ เป็นเจดีย์ประธานอยู่ในวัดท่าตอน เขตพุทธาวาสใหม่ (ตอนบน)

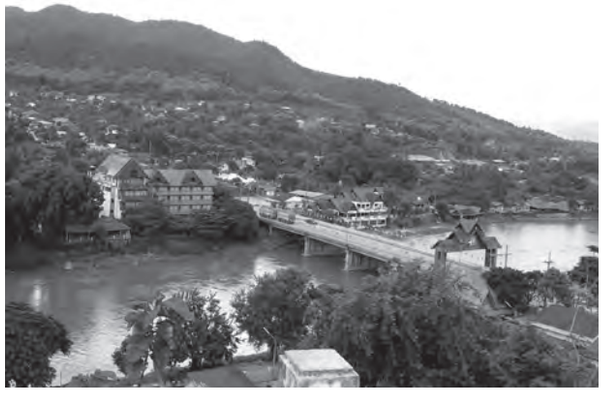

ภูมิทัศน์ของแม่น้ำกก

พระธาตุจอมคีรีศรีปิงขอก มีพระพุทธรูปประคับที่มุมทั้ง ๘ ของเจดีย์

พระพุทธรูปสิงห์ 1 สมัยล้านนา โบราณวัตถุดั้งเดิมภายในวัดท่าตอน ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยค้นพบ

วัดพระธาตุจอมหิน

1 พระธาตุจอมหิน ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 กุฏิสงฆ์
3 ศาลา

ประธานสงฆ์

พระอนันต์ สิริวิชโย พ.ศ. ๒๕๓๘ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๔๘๐๕๑๓๕

สถานที่ตั้ง

บ้านทุ่งห้า หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าตุ้ม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๙๐

การเดินทางใช้ถนนเส้นเชียงใหม่-พร้าว (ทางหลวงหมายเลข ๑๐๐๑) ผ่านอำเภอสันทราย อำเภอแม่แตง จนถึงอำเภอพร้าว ระยะทาง ๙๗ กิโลเมตร ซึ่งวัดพระธาตุจอมหิน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกห่างจากอำเภอพร้าวประมาณ ๕ กิโลเมตร ติดถนนสายพร้าว - เวียงป่าเป้า (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑๕๐) บริเวณหลักกิโลเมตรที่ ๓๕ – ๓๖ อยู่บนดอยจอมหิน หรือ “ดอยธาตุ” ด้านขวามือ สภาพทางขึ้นเป็นถนนดินแดงและเป็นร่องทางน้ำไหล ทำให้รถยนต์ขับขึ้นไปบนดอยจอมหินไม่สะดวกนักยกเว้นรถกระบะโฟร์วีล หากไม่ชำนาญทางอาจต้องจอดรถไว้บริเวณเชิงดอย แล้วเดินเท้าขึ้นไปวัดแทน ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที

มีสถานะเป็นสำนักสงฆ์ สังกัดมหานิกาย

พิกัด ๑๙.๓๖๗๖๖๓, ๙๙.๒๔๕๙๗๙

ความสำคัญของวัด

พระธาตุจอมหิน ปรากฏตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกว่า เป็นสถานที่แห่งหนึ่งในสุวรรณภูมิที่ประดิษฐานพระเกศาธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ไม่ไกลจากพระธาตุจอมหิน มีบ่อน้ำทิพย์อยู่กึ่งกลางระหว่างดอยจอมหิน กับดอยถ้ำหลากลาน (เขตบ้านทุ่งกู่ หมู่ที่ ๒) ในสมัยก่อนเรียกถ้ำแห่งนี้ว่าถ้ำหลากล้าน เพราะบริเวณนี้เคยใช้เป็นทางผ่านกองทัพศึกเชื่อมระหว่างเชียงใหม่-เชียงแสน มีการขนสมบัติมาเก็บไว้ที่ถ้ำมากมาย ปัจจุบันปากถ้ำถูกปิดไปแล้ว

ที่ตั้งของพระธาตุจอมหิน อยู่บนเขาที่เรียกว่า “ดอยหิน” บ้างเรียก “ดอยธาตุ” คนรุ่นก่อนเล่าสืบต่อกันมาว่าในวัน ๑๑ ค่ำ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม เวลาประมาณเที่ยงคืนถึงตี ๒ มักมีผู้เห็นดวงไฟลูกหนึ่งขนาดเท่าผลส้มโอใหญ่ ลอยขึ้นและลอยลงจากดอยลูกนี้ ดวงไฟนี้เห็นกันมานานแล้วหลายชั่วคน

ผู้พบเห็นเชื่อว่าดวงไฟนี้คือพระธาตุ เมื่อขึ้นไปดูบนดอย พบหลุมลึกประมาณ ๓ ศอก มีหินก้อนใหญ่ ๓ ก้อน ปิดก้นหลุมอยู่ นอกจากนี้มีเหล็กลักษณะแบนเท่าฝ่ามือ หนาเท่านิ้วมือ ยาวประมาณ ๑ ศอก - ๑ วา วางอยู่เต็มก้นหลุม ลักษณะเหล็กเหล่านี้คล้ายถูกไฟครอกเผามาก่อน เหล็กมีรูปทรงบิดเบี้ยวบ้างเว้าแหว่งบ้างหลอมติดกัน มีแมลงวันหัวเขียวไต่ตอมเหล็กเหล่านี้นับแสนนับล้านตัว เมื่อมีคนมาที่ปากหลุมแมลงวันจะบินมาเกาะเต็มตัวไปหมด

ปี ๒๔๗๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับอาราธนานิมนต์จากศรัทธาบ้านศรีค้ำ ให้มาสร้างเจดีย์พระธาตุกลางใจเมือง ตำบลสันทราย อำเภอพร้าว ระหว่างนั้นคณะศรัทธาบ้านทุ่งห้าไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาดูที่หลุมแห่งนี้ และครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ยืนยันว่าเป็นพระธาตุจริง

หลังจากนั้นมา พระธาตุจอมหินกลายเป็นวัดร้างอยู่นานหลายสิบปี มีเพียงชาวบ้านและพระสงฆ์ในตำบลป่าตุ้มแวะเวียนขึ้นมาประกอบพิธีสรงน้ำพระธาตุจอมหินอยู่บ้าง กระทั่งปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ ได้มีเจ้าหน้าที่การทางเชียงใหม่ขึ้นมาสำรวจเส้นทางก่อสร้างถนนจากอำเภอพร้าวไปอำเภอเวียงป่าเป้า ได้มีจิตศรัทธาช่วยตัดเส้นทางถนนขึ้นเขาจนถึงบนพระธาตุจอมหิน ซึ่งใช้ได้จนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๑ พระวิมล อินทจักร (ครูบายวย) เจ้าคณะตำบลป่าตุ้ม และพระสงฆ์พร้อมศรัทธาญาติโยมสร้างศาลา ๑ หลัง ทำให้มีพระธุดงค์ขึ้นมาปฏิบัติธรรม

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ก่อสร้างพระธาตุ ด้วยรูปแบบทรงระฆัง วางอยู่บนฐานมาลัยเถาชุดใหญ่ ๒ ชุด มีฐานกลมซ้อน ๓ ชั้น ถัดลงมาเป็นฐาน ๘ เหลี่ยมผอมสูง ซ้อนอยู่บนฐานเขียง ๘ เหลี่ยมหลายชั้น (ทรงพิมพ์นิยม)

จากการสัมภาษณ์พระอนันต์ สิริวิชโย กล่าวว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานนั่งหนักหรือเป็นหลักในการสร้างพระเจดีย์ครอบหลุมพระธาตุ แต่ได้มอบหมายให้พระลูกศิษย์รูปหนึ่ง ซึ่งเป็นชาวดอยสะเก็ดชื่อ “ครูบาหน่อคำ” ทำหน้าที่เป็นพ่องานควบคุมการก่อสร้างแทนจนเสร็จ เนื่องจากในระหว่างนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องเดินทางไป ๆ มา ๆ ระหว่างวัดศรีค้ำกับวัดพระธาตุจอมหิน

เจดีย์ทรงระฆังบนฐานมาลัยเถาและฐาน ๘ เหลี่ยม ติดกระจกสีทองชิ้นเล็กๆ ทั่วทั้งองค์

ชาวบ้านเมื่อทราบข่าวการมาเป็นประธานก่อสร้างพระธาตุของครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่างหลั่งไหลมาช่วยกันขนอิฐขนปูนมาร่วมก่อสร้างทั้งกลางวันและกลางคืน มีเจ้าศรัทธาเป็นสตรีชาวไทใหญ่มาจากเมืองปั่น สามพี่น้อง คือแม่เจ้านางแค แม่เจ้านางแพ และแม่เจ้านางแน รับเป็นเจ้าภาพจัดซื้อฉัตรยอดพระธาตุและนำขึ้นสวม โดยใช้วิธีสร้างรอกรูปหงส์คาบฉัตรยอดพระธาตุชักสายส่งขึ้นไป เมื่อเดือนแปดเหนือขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา ๓ ทุ่มตรง

ครูบาเจ้าศรีวิชัย เห็นว่ามีหินขาวเนื้อแข็งปิดรักษาพระธาตุไว้ และเทวดาคงให้แมลงวันหัวเขียวนับแสนนับล้านตัวมารักษาเฝ้าพระธาตุ จึงให้ชื่อว่า **“พระธาตุจอมหิน”** ชาวบ้านต่างเรียกชื่อนี้กันเรื่อยมาจนปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๘ พระอนันต์ สิริวิชโย รักษาการเจ้าอาวาส สำนักสงฆ์พระธาตุจอมหิน ได้บูรณะเปลี่ยนยอดพระเจดีย์ใหม่

พ.ศ. ๒๕๔๔ คุณภักดิพร สุจริตกุล ได้ขึ้นมากราบนมัสการพระธาตุจอมหิน เห็นว่าพระเจดีย์ทรุดโทรม จึงเป็นเจ้าภาพบูรณะเปลี่ยนวัสดุหุ้มองค์พระเจดีย์ใหม่ให้เกิดความมั่นคง แข็งแรง สวยงาม แต่มิได้แก้ไขทรวดทรงเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ นอกจากนี้ยังได้สร้างศาลาบำเพ็ญบุญสำหรับพระสงฆ์ใช้เป็นที่จำพรรษาไว้ ๑ หลัง ภายในศาลาหลังนี้ มีพระพุทธรูปต่าง ๆ และสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยประดิษฐาน

วัดพระธาตุม่วงเนิ้ง

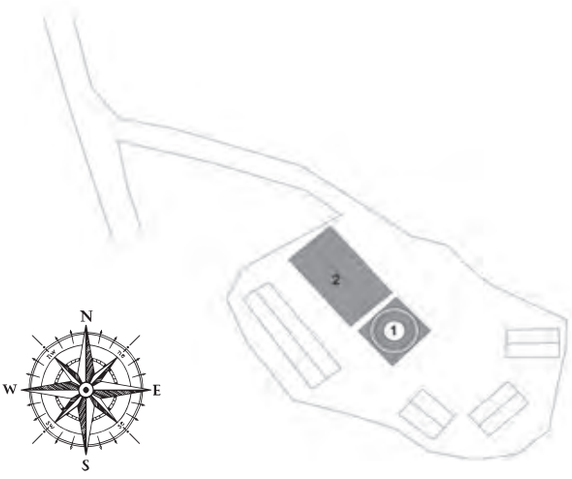

1 องค์เจดีย์ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ประธานสงฆ์

พระมหาธัมมจารี ปุญญธมฺโม พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๐-๓๘๐๙๔๙๙

สถานที่ตั้ง

บ้านป่าห้า หมู่ที่ ๕ ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๙๐

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่ ไปตามถนนหลวงสาย ๑๐๐๑ ผ่านอำเภอสันทราย เลี้ยวขวาก่อนถึงตัวเมืองพร้าวอีก ๓๑ กิโลเมตร วิ่งผ่านทุ่งนาและข้ามสะพาน ไปสุดทางแล้วเลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้าน วัดจะอยู่บนยอดดอยด้านหลังหมู่บ้าน วัดมีสถานะเป็นที่พักสงฆ์

พิกัด ๑๙.๐๙๐๔๗๔, ๙๙.๑๘๔๐๒๓

ความสำคัญของวัด

เจดีย์วัดพระธาตุม่วงเนิ้ง เป็นสถานที่บรรจุพระเกศาธาตุ ส่วนคำว่า “ม่วงเนิ้ง” มาจากคำว่ามะม่วงโน้ม มีเรื่องเล่าในตำนานพระเจ้าเลียบโลกว่า เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์เสด็จมายังที่แห่งนี้ หลังจากท่านบิณฑบาตแล้ว ท่านได้แขวนบาตรไว้กับกิ่งต้นมะม่วงด้วยน้ำหนักของบาตรทำให้กิ่งมะม่วงโน้มลงมา เมื่อพระพุทธองค์ฉันแล้ว ก็นำข้าวที่เหลือไปกองรวมกันแล้วลูบพระเศียร เด็ดพระเกศาวางไว้บนกองข้าว ต่อมาจึงมีการสร้างเจดีย์ครอบไว้

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๗๓-๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระธาตุครอบซากเจดีย์องค์เดิม พร้อมทั้งสร้างวิหารด้านหน้าเจดีย์ คงเป็นคราวเดียวกับที่ท่านมาซ่อมสร้างเจดีย์พระธาตุกลางใจเมือง และพระธาตุจอมหิน ในเขตเมืองพร้าว

มีเรื่องเล่าในท้องถิ่นว่า ขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังรื้อจะเจดีย์พระธาตุม่วงเนิ้ง ได้เกิดลมพายุพัดอย่างแรง จนไม่สามารถรื้อได้ ท่านจึงได้สร้างเจดีย์องค์ใหม่ครอบไว้แทน ในประวัติชุมชนบ้านหลวงและวัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคลกล่าวว่า เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุม่วงเนิ้ง ชาวบ้านหลวงซึ่งอยู่ใกล้เคียง ได้ช่วยกันหาบและปั้นดินขนอิฐขึ้นไปทำการบูรณะด้วย

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าต่ออีกว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กล่าวพยากรณ์ไว้กับคณะศรัทธาเมื่อครั้ง

ภาพซ้าย ต้นมะม่วงใหญ่ริมกำแพงด้านหน้าวัด
ภาพขวา พระธาตุเจดีย์อยู่ด้านหลังพระวิหาร

กระนั้นว่า ในตำบลโหล่งขอดยังมีพระธาตุศักดิ์สิทธิ์อีก ๒ องค์ ได้แก่ พระธาตุดอยเวียง (วัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคล) อันเป็นเวียงเก่าที่มีคูเวียงล้อมรอบ และพระธาตุดอยสามเหลี่ยม จากนั้นท่านก็ชี้นิ้วมาทางวัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคลในปัจจุบัน และทำนายว่า เมื่อใดที่พระธาตุทั้ง ๓ คือ พระธาตุม่วงเนิ้ง พระธาตุดอยเวียง และพระธาตุดอยสามเหลี่ยมได้รับการบูรณะ ชาวตำบลโหล่งขอดจะทำนาเป็นข้าวสาร คนที่ร่วมบูรณะจะร่ำรวยด้วยโภคทรัพย์ มีนัยหมายถึงเศรษฐกิจของผู้คนในเมืองจะดีขึ้นมาก

ภายหลังหลวงปู่ขาว อนาลโย สายธรรมยุติกนิกายได้ขึ้นมาจำพรรษาที่ดอยเวียง ซึ่งยังเป็นวัดร้างอยู่ ท่านได้ต่อสู้กับทุกขเวทนาจากโรคไข้มาเลเรียระดับอุกฤษฏ์ จนเป็นที่โจษจันกันว่าท่านได้บรรลุธรรมที่ดอยเวียงแห่งนี้

ปัจจุบันวัดพระธาตุม่วงเนิ้งได้รับการพัฒนาโดย พระปลัดนพบุรี มหาวณฺโณ อดีตเจ้าอาวาส มีการสร้างกู่อัฐิของครูบาสุเทพอดีตเจ้าคณะตำบลโหล่งขอด

ส่วนปริศนาเรื่องพระธาตุดอยสามเหลี่ยมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเอ่ยถึงนั้น ยังไม่มีผู้ใดค้นพบ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในกำแพงวัด มีพระวิหารตั้งอยู่กลางพื้นที่วัด หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหลังวิหารเป็นเจดีย์ ด้านทิศเหนือเป็นศาลา ด้านทิศตะวันตกหลังเจดีย์เป็นกุฏิ ศาลา ส่วนห้องครัวอยู่ทางทิศเหนือด้านหลังพระเจดีย์

พระธาตุม่วงเนิ้ง เจดีย์ทรงระฆังบนฐาน ๘ เหลี่ยม ติดกระจกสีที่ท้องไม้ของฐานบัวมาลัยเถา

พระธาตุม่วงเนิ้ง เป็นเจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบมากในงานครูบาเจ้าศรีวิชัยกลุ่มเมืองพาน ฐานเขียง ๘ เหลี่ยมตอนล่างสุดเรียงลดหลั่นกันขึ้นมา ๘ ชั้น ทาสีขาว ต่อด้วยฐานแปดเหลี่ยมสูง ทาสีทองตั้งแต่ส่วนนี้ขึ้นไปกระทั่งถึงยอด เหนือฐานแปดเหลี่ยมสูง เป็นฐานเขียงกลม ๓ ชั้น กับฐานบัว ๓ ชั้น ตามรูปแบบเจดีย์สมัยครูบาเจ้า

พระวิหารมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ หลังคา ๒ ตับ ข้างๆ มีกู่สถูปบรรจุอัฐิของครูบาสุเทพ

ศรีวิชัยที่พบทั่วไป ในส่วนนี้มีการประดับกระจกสี รับองค์ระฆัง แกนเสาหาน ปล้องไฉน และปลียอด ไม่มีบัลลังก์

พบว่ารูปทรงของพระธาตุม่วงเนิ้งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมละม้ายคล้ายคลึงกันกับพระธาตุจอมหิน ซึ่งอยู่ในอำเภอพร้าวเหมือนกัน และทั้งสองแห่งนี้เป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ “ครูบาหน่อคำ” ผู้เป็นลูกศิษย์ของท่าน เป็นผู้ควบคุมดูแลการก่อสร้างเสนาสนะในสายเมืองพร้าวให้เสร็จ เพราะว่าหลังจากที่วางรากฐานการบูรณะพระธาตุและพระวิหารให้กับวัดในกลุ่มเมืองพร้าวได้ไม่นาน ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ถูกเรียกตัวไปสอบอธิกรณ์ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ

วิหารมีขนาด ๕ ห้อง เน้นส่วนกว้างมากกว่าส่วนสูง ทำให้วิหารดูเตี้ย ประกอบด้วยเสาไม้ทั้งด้านในและด้านนอก แถวละ ๖ ต้น มี ๔ แถว รวมเสาไม้ ๒๔ ต้น เสาไม้ด้านในใช้รับน้ำหนักโครงสร้างหลังคาจั่วในตอนกลาง แบบขื่อม้าตั่งไหม ส่วนเสาไม้ด้านนอกและผนังที่ก่ออิฐฉาบปูนรับน้ำหนักหลังคาปีกนก ด้านหน้ามีประตูทางเข้า ๓ ทาง ไม่มีมุขด้านหน้า บันไดทางขึ้นยาวเท่ากับส่วนหน้าวิหาร ด้านท้ายวิหารเป็นฐานแท่นแก้วประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ๓ องค์ ที่เป็นผลงานการปั้นของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หน้าแหนบพระวิหาร ด้านหน้าทิศตะวันออกมีจุดเด่นอยู่ที่การแบ่งพื้นที่เป็นช่องสี่เหลี่ยมเรียงลด

หน้าแหนบวิหารด้านหน้ามีความกว้างมาก ตกแต่งลายตามมุมขอบข้างๆ ปล่อยพื้นที่โล่ง

หน้าแหนบวิหารด้านหลัง รูปเทวดายืนช้างมีหอรมาน ๒ ตัว ถือพระขรรค์ตามที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยม

ภาพซ้าย **พระประธานในพระวิหาร ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยมีรูปเสือที่ฐาน**

หลั่นกันแต่งด้วยไม้แกะสลักเพียงเล็กน้อยเฉพาะส่วนเหนือประตูในกรอบสามเหลี่ยมเล็กชิดกับส่วนหลังคานอกนั้นปล่อยพื้นที่โล่ง ในขณะที่หน้าแหนบด้านหลังวิหาร ทำด้วยปูนปั้นแบนๆ ประดับกระจกสีรูปเทวดายืนหน้าตรงบนช้างที่หันด้านข้าง มี “หอรมาน” หรือ หนุมานอีก ๒ ตน ถือพระขรรค์ ยกเท้าเบื้องขวาขนาบข้างช้าง รายล้อมด้วยเครือเถาลายกระหนกพันธุ์พฤกษา อันเป็นรูปแบบเฉพาะที่พบมากในงานสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ส่วนช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ บูรณะใหม่ ในช่วงที่บูรณะวิหารครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ การบูรณะไม่ได้เปลี่ยนรูปทรงวิหารแต่อย่างใด

วัดบ่อสร้าง

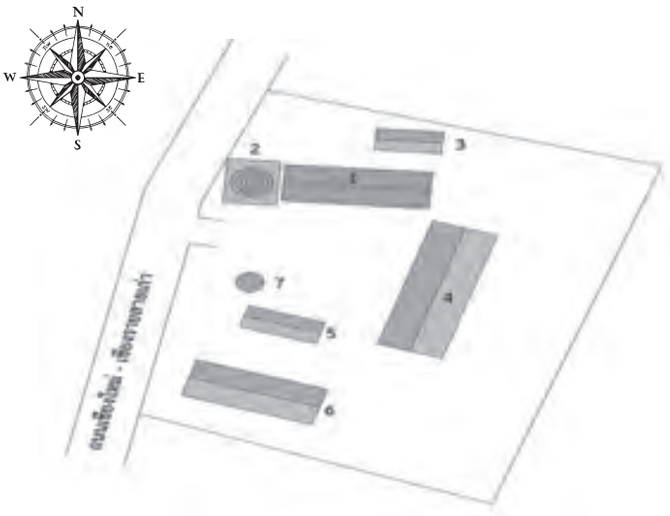

1 พระวิหารหลวง
2 พระธาตุเจดีย์
3 พระอุโบสถ
4 ศาลาอเนกประสงค์
5 ศาลาประดิษฐานรูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 กุฏิสงฆ์
7 บ่อน้ำใหญ่ (บ่อสร้าง)

เจ้าอาวาส

พระครูรัตนานุวัตร (แก้ว รตฺตโน) พ.ศ. ๒๕๑๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ติดต่อพระดุสิต (ตุ๊แดง) ๐๖๒ - ๕๕๑๙๕๑๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗๗ บ้านบ่อสร้าง ถนนบ่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ที่ ๓ ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๓๐

การเดินทางไปวัดบ่อสร้าง ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่มาทางทิศเหนือประมาณ ๙ กิโลเมตร โดยใช้เส้นเชียงใหม่-สันกำแพง เมื่อถึงสี่แยกบ่อสร้าง หรือแยกเปรมประชา ให้เลี้ยวซ้ายเข้ามาประมาณ ๗๐๐ เมตร วัดบ่อสร้างอยู่ด้านขวามือ

วัดมีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๓ งาน ๗๗ ตารางวา มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ ๑ ไร่ ๑ งาน๑ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๗๗๑๕๗๖, ๙๙.๐๘๕๙๙๒

ความสำคัญของวัด

ที่มาของคำว่า “บ่อสร้าง” อธิบายโดยอาจารย์ปวงคำ ตุ้ยเขียว แห่งสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้ไปเก็บข้อมูลจากขุนเปาเปรมประชา สมัยที่อายุได้ ๙๐ ปีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ที่บ้านบวกเป็ด ได้ความว่า เป็นบ่อน้ำที่อยู่กลางทุ่งนาริมกอไผ่ซาง ไกลจากวัดศรีสุพรรณไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร คนทั้งหลายจึงเรียกกันว่า “บ่อซาง” มีความเกี่ยวข้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกเชื่อมโยงกับวัดพระนอนแม่ปูคา กล่าวคือเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเดินเทศน์สันถีมาพักจำวัดอยู่ที่วัดพระนอนแม่ปูคา (อดีตเรียกวัดพระป้าน) พระพุทธเจ้าได้ให้พระอานนท์เอาบาตรไปตักน้ำที่บ่อแห่งหนึ่ง ไกลจากสถานที่ที่ทรงประทับประมาณ ๑ กาวุฑ (หน่วยนับโบราณ) เมื่อพระอานนท์ได้ตักน้ำจากบ่อถวายแล้ว พระพุทธเจ้าทรงตรัสพยากรณ์ว่า ภายภาคหน้าต่อไปบ่อน้ำนั้นจะมีชื่อว่า “บ่อสร้าง”

ภาพซ้าย บ่อน้ำ ที่มาของชื่อบ่อซางหรือบ่อสร้าง *ภาพขวา* พระเจดีย์บูรณะขึ้นใหม่ปี ๒๕๓๕

ส่วนวัดบ่อสร้างนั้น เดิมชื่อวัดศรีสุพรรณ เป็นชุมชนที่มีการอพยพกวาดต้อนครอบครัวชาวเชียงแสนมาตั้งถิ่นฐานแถบนี้ ในสมัยพระญากาวิละต่อมาได้ช่วยกันสร้างขึ้นในปี ๒๓๒๕ และได้ขุดบ่อน้ำใหญ่ กว้าง ๓.๕ เมตร ลึก ๙ เมตร เรียกกันว่าบ่อซางหรือบ่อสร้าง ส่วนชื่อวัดเดิมเคยเรียกวัดศรีสุพรรณบ่อสร้าง ต่อมาเหลือเพียงชื่อวัดบ่อสร้าง

ความสำคัญของวัดบ่อสร้างในยุคที่ขุนเปาเปรมประชาเป็นกำนันตำบลต้นเปา คือเป็นวัดที่อยู่ใกล้กันกับวัดบวกเป็ด ซึ่งขุนเปาเปรมประชาเกิดและบวชเรียนที่นั่น ในยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้าย ศิษยานุศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกจับสึกกันหลายรูป ต่อมาได้มารวมตัวกันต่อสู้ ณ วัดบวกเป็ดและวัดบ่อสร้างละแวกนี้ จนก่อให้เกิดการสับเปลี่ยนโยกย้ายเจ้าอาวาสไปมา ด้วยเหตุนี้ เรื่องราวเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเลือนหายไปจากการบันทึกหลักฐานและความทรงจำของคนรุ่นหลังๆ

พระวิหารมีระเบียงมุขด้านหน้าเสาปูนประดับกระจก มีการบูรณะใหม่เพิ่มภายหลัง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากการศึกษาด้านศิลปกรรม พบว่าพระวิหารเป็นผลงานในกระบวนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แม้จะมีการบูรณะภายหลังอีกหลายครั้ง ดังเช่นในปี ๒๕๒๔ และ ๒๕๕๘ โดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน มีการทาสีใหม่ ปรับเปลี่ยนวัสดุผุพัง เสริมความมั่นคงแข็งแรง แต่โครงสร้างวิหารยังเป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งพบร่องรอยงานสถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่หลายจุด ดังนี้

ภาพซ้าย พระวิหารตกแต่งหน้าแหนบด้วยปูนปั้นมีลายเทพนมกระจายกลางก้านขด *ภาพขวา* นาคทันต์รูปหนุมาน

รูปหัวเสือประดับที่หว่างกลางโก่งคิ้ว พื้นหลังเป็นเทพนมกระจายในเครือเถาก้านขด

หน้าแหนบด้านหลังมีรูปเสือในท่ากระโดดเกี่ยวลายเครือเถา สัญลักษณ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

*ภาพซ้าย*ระเบียงลูกกรงหล่อพิมพ์ปูนลายเทพนม *ภาพขวา*ซุ้มบันแถลงซ้อน ๒ ชั้น เสาติดกระจกสี

โครงสร้างหลังคาภายในเป็นขื่อม้าตั่งไหมแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย เสาเขียนลายเทพนมในตาข่าย

บนแผ่นหน้าแหนบที่มีพื้นหลังเป็นไม้ และปั้นปูนทับนั้น ลวดลายปูนปั้นคือรูปเทพนมครึ่งตัวมีดอกบัวที่เอว กระจายเหาะอยู่ท่ามกลางลายเครือเถาก้านขด ที่วางจังหวะเหมือนกับหน้าแหนบจำนวนมากที่พบเห็นในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย และข้อสำคัญคือมีการปั้นรูปเสือทั้งด้านหน้าและด้านหลังวิหาร ด้านหน้าปั้นรูปหัวเสือ ส่วนด้านหลังปั้นเสือเต็มตัวทำท่ากระโจนเกี่ยวกิ่งไม้พันธุ์พฤกษา

ลักษณะของระเบียงมุขด้านหน้าที่ใช้เสาเหลี่ยมติดกระจกรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ กรอบประตูหน้าต่าง เป็นรูปซุ้มบันแถลง ๒ ชั้น นาคทันต์รูปหนุมาน รวมไปถึงภายในวิหาร ที่ใช้โครงสร้างขื่อไม้ขนาดใหญ่ถ่ายน้ำหนักแบบขื่อม้าตั่งไหมประยุกต์ การทำพระพุทธรูปปูนปั้น ๓ องค์ด้วยปูนปั้นบนแท่นแก้วติดกระจกสี ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นอัตลักษณ์ที่พบอย่างแพร่หลายในกระบวนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ซึ่งสามารถกำหนดอายุได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะมาบูรณะวิหารวัดบ่อสร้างในราวปี ๒๔๗๓ ช่วงเดียวกันกับที่มาบูรณะวิหารวัดพระนอนแม่ปูคา โดยท่านได้รับนิมนต์จากขุนเปาเปรมประชา กอปรกับประวัติความเป็นมาของวัดบ่อสร้าง ก็มีความเกี่ยวข้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกด้วยเช่นกัน จึงอยู่ในเงื่อนไขที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญที่จะมาบูรณะให้ได้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากวิหารมีการบูรณะใหม่หลายครั้ง พบว่าภาพจิตรกรรมเขียนขึ้นใหม่ในยุคครูบาจันทร์ทิพย์ อภิชโย (พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๙๙) ซึ่งในยุคแรกท่านมีอายุร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ช่วงหลังอยู่ในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้น ภาพบุคคลที่ฝาผนังจึงแต่งกายคล้ายยุคคณะราษฎร

ส่วนพระธาตุ ไม่มีข้อมูลว่าสร้างเมื่อไหร่ ป้ายเขียนแต่เวลาที่บูรณะใหม่แล้วในปี ๒๕๓๕

มีการสร้างสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ องค์ทั้งนั่งและยืน ที่ศาลาใกล้กับกุฏิ

วัดทองศิริ (วัดแม่ขนิลเหนือ)

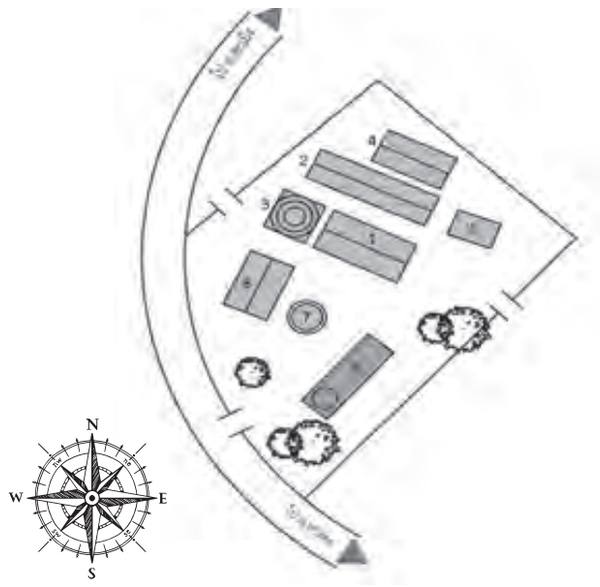

1 พระวิหาร
2 ศาลาบาตร
3 พระเจดีย์
4 กุฏิหลังเก่าปรับเป็นพิพิธภัณฑ์อัฐบริขารครูบาโอ๋
5 รูปปั้นครูบาโอ๋
6 ศาลาอเนกประสงค์ที่ตั้งมณฑปสารูปครูบาโอ๋
7 บ่อน้ำมีหลังคาคลุม
8 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระพิณ สุจินฺโน พ.ศ. ๒๕๕๔ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๔-๗๑๕๙๒๙๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๖ บ้านแม่ขนิลเหนือ หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง เชียงใหม่ ๕๐๒๓๐

อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอหางดงประมาณ ๑๘ กิโลเมตร พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ลาดชัน มีป่าไม้และภูเขาเป็นส่วนใหญ่ ทิศตะวันตกติดกับตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง การเดินทางเข้าเส้นทางไปอำเภอสะเมิง สี่แยกวัดต้นเกว๋น ถนนสายหางดง-สะเมิง เส้นทางหลวงหมายเลข ๑๒๖๙ ระยะทาง ๒๕ กิโลเมตร

มีพื้นที่ ๑ ไร่ ๗๖ ตารางวา ที่ธรณีสงฆ์ ๑ แปลง เนื้อที่ ๓ งาน ๘๑ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๘๐๐๓๓๙, ๙๘.๗๙๓๐๓๖

ความสำคัญของวัด

ประวัติวัดระบุว่าไว้แต่เพียงสั้นๆว่าได้รับอนุญาตให้สร้างเมื่อปี ๒๔๐๓ ชาวบ้านเรียกวัดแม่ขนิลเหนือตามชื่อหมู่บ้าน

ประวัติที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยทางวัดไม่มีหลักฐานระบุด้านลายลักษณ์ แต่เหตุที่ทราบว่าวัดนี้เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย สืบเนื่องมาจากการบันทึกไว้ในหนังสือของพระอานันท์ พุทฺธธมฺโม ที่ได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ครูบาหลายรูปผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดนี้เป็นเส้นทางผ่านของครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากตั้งอยู่ ณ จุดรอยต่อเชื่อมอำเภอหางดง-

พระวิหารด้านข้างมีหลังคา ๒ ตับ ใช้แป้นเกล็ดมุงหลังคา เจาะช่องหน้าต่างไม่มาก

อำเภอสะเมิง-อำเภอแม่ริม-อำเภอแม่วาง-อำเภอปาย ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงผ่านมาแวะพักในระหว่างเดินธุดงค์หลายครั้ง และได้ดำเนินการบูรณะพระวิหารหลังนี้

ชาวบ้านในละแวกนี้รู้จักอดีตเจ้าอาวาสรูปหนึ่งเป็นอย่างดีชื่อ “ครูบาโอ๋ คมฺภิโร” ผู้เป็นลูกศิษย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบรรพชาให้ตั้งแต่ยังเป็นสามเณร

ทางวัดมีการกำหนดวันสรงน้ำครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาโอ๋ในวันที่ ๒๘ มีนาคม ของทุกปี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหาร ๑ หลัง ลักษณะเป็นอาคารอเนกประสงค์คล้ายกึ่งศาลาการเปรียญกึ่งกุฏิเป็นวิหารครึ่งไม้ครึ่งปูน โครงสร้างอาคารเป็นปูนเผาแบบโบราณ เจาะช่องหน้าต่างสี่เหลี่ยมแบบเรียบง่าย ภายในมีแท่นแก้วประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น ๓ องค์ โครงสร้างแผงหน้าแหนบทำด้วยไม้ตีเรียงกันเป็นผืนใหญ่ ก่อนหน้านั้นเคยเขียนลวดลายกระหนกก้านขดด้วยสีฝุ่น แต่ปัจจุบันลบเลือนไปเกือบหมดแล้ว

เจ้าอาวาสรูปก่อนเคยมีความคิดจะรื้อวิหารหลังเก่าทิ้ง โดยมีแผนจะสร้างเจดีย์สระมรกต ชื่อพระธาตุสุวรรณศิริมหาวชิรมงคล (พระธาตุพระพุทธเจ้า ๒๘ พระองค์) ซึ่งสูงตระหง่านค้ำพระวิหาร เมื่อกรมศิลปากรทราบจึงได้เข้ามาห้ามปราม เนื่องจากเป็นโบราณสถานที่มีอายุเก่าแก่กว่า ๑๕๐ ปี ต่อมาเจ้าอาวาสรูปนั้นต้องย้ายออกไปจากหมู่บ้านราว ๔-๕ ปี

ร่องรอยของลวดลายบนหน้าแหนบที่ลบเลือนหายไป เดิมเขียนสีเป็นเครือเถาก้านขด

รายนามผู้ร่วมบริจาคเงินเป็นค่าก่อสร้างบูรณะพระวิหาร เขียนคิดที่แผ่นไม้มุขด้านหน้า

พระพุทธรูปปูนปั้น ๓ องค์บนฐานเตี้ยๆ มีมาแต่เดิม ๒ องค์ หน้ามีผู้มาถวายใหม่

ที่แล้ว รักษาการเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้มาสานต่อโครงการการก่อสร้างพระเจดีย์ที่ค้างคาไว้ โดยใช้รูปแบบศิลปะจากวัดในแม่ฮ่องสอน

ภายในวัดมีบ่อน้ำที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เคยเสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรระบบการใช้น้ำจากภูเขาที่ลงมาเก็บภายในบ่อที่วัดแห่งนี้ โดยไม่เคยขุดเจาะบ่อบาดาล หรือให้น้ำประปาเลย เมื่อปี ๒๕๑๐

วัดพระธาตุเจดีย์น้อย

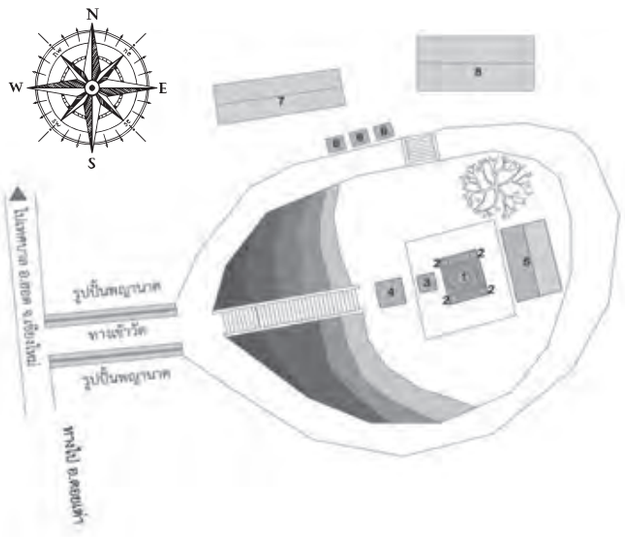

1 พระธาตุ ผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 รูปปั้นเสือ ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 กุฏิครูบาศีลธรรม
5 พระวิหาร
6 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
7 กุฏิสงฆ์
8 อาคารอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส

พระอธิการวิรัตน์ ธมฺมสิโน พ.ศ. ๒๕๔๗ -ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๖๑-๕๔๙๐๙๙๐

สถานที่ตั้ง

บ้านแควมะกอก หมู่ที่ ๑ ตำบลฮอด อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่บนเส้นทางหลวง สายอำเภอฮอด-ดอยเต่า

เป็นวัดราษฎร์ ได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นวัดเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๔

พิกัด ๑๘.๑๒๐๗๔๔, ๙๘.๖๐๒๖๗๔

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุเจดีย์น้อย ตามคำบอกเล่ากล่าวกันว่าเป็นวัดโบราณที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี ต่อเนื่องกับเส้นทางเสด็จทางชลมารคคือลำน้ำปิงที่พระนางได้สร้างวัดพระธาตุดอยเกิ้งเรื่อยมาจนถึงวัดในกลุ่มเวียงฮอดหรือที่เรียกกันว่า “เวียงพิสดารนคร”

ในระหว่างการเดินทางอันยาวนานนั้น พระนางจามเทวีได้เสด็จผ่านสถานที่ต่าง ๆ บางแห่งได้ให้ไพร่พลหยุดยั้งพักแรม เมื่อมาถึงหมู่บ้านชุมชนแห่งหนึ่งมีชื่อว่า “เมืองหอด” ซึ่งคำว่า “หอด” นั้น แปลว่า “หิว” หรือ “อดอยาก” อันหมายถึงการเดินทางของพระนางจามเทวีนั้นได้ผ่านความอดอยาก ทุกข์ยาก ลำบากมากมาย กว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง อาจจะเนื่องด้วยคำว่า “หอด” เป็นนามอวมงคลก็เป็นได้ ทำให้เมื่อวันเวลาผ่านไปเนิ่นนานหลายศตวรรษ การเรียกชื่อเพี้ยนไป กลายเป็น “ฮอด” ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม เพราะคำว่า “ฮอด” นั้นแปลว่า “ถึง” หรือ “บรรลุ”

หลังจากนั้น วัดก็ร้างไปจนถึงสมัยล้านนาได้มีการบูรณะฟื้นฟูใหม่ ดังจะเห็นได้ว่าทรวดทรงพระเจดีย์เป็นศิลปกรรมสมัยล้านนา คือเป็นเป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด ตกแต่งฐานเจดีย์ยกเก็จสูง มีการย่อมุมไม้ ๓๖ ที่ซุ้มจระนำแต่ละทิศตกแต่งลวดลาย

เจดีย์ย่อมุมไม้ ๓๖ บูรณะใหม่ครอบเจดีย์องค์เดิม

พระพุทธรูปในซุ้มจระนำตั้งเรียงซ้อนลดหลั่นกันด้านละ ๓ องค์

เสือตามมุมฐานเจดีย์ทั้งสี่ทิศ

ปูนปั้นรูปสัตว์หิมพานต์เดินเรียงรายบนขนดนาคและปลายกรอบซุ้มเป็นเศียรพญานาค ภายในซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นตั้งแต่สมัยหริภุญไชย แต่ถูกพอกทาสีทับใหม่ และมีการสร้างพระพุทธรูปสำริดวางซ้อนลดหลั่นเป็นชั้นๆ รวม ๓ ชั้น

ครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมด้วยครูบาอภิชัยขาวปี ได้เดินทางมาบูรณะเจดีย์ครอบองค์เดิมของพระนางจามเทวี เมื่อปี ๒๔๖๗ อันเป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระวิหารครอบรอยพระบาทที่วัดพระบาทแก้วข้าว ตำบลฮอด อันเป็นเส้นทางสำคัญเนื่องจากเป็นจุดเชื่อมระหว่างพระธาตุดอยเกิ้งกับวัดพระธาตุศรีจอมทอง

หลังจากนั้น ครูบาอภิชัยขาวปีได้มาสร้างกุฏิเปิดโล่งหลังหนึ่งด้านล่างใกล้ประตูเข้าทางทิศตะวันตกชื่อ “กุฏิครูบาศีลธรรม” อันเป็นนามอีกชื่อหนึ่งที่ผู้คนใช้เรียกขานครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยครูบาอภิชัยขาวปี ได้สร้างสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในกุฏิหลังนี้ด้วย

ต่อมาพระประชานาถมุนี หรือครูบาอานันท์ อานุนโท เจ้าอาวาสวัดดอนจั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มาบูรณะพระธาตุเจดีย์น้อยอีกครั้งต่อจากครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อเดือนยี่เหนือขึ้น ๖ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใดๆ ทั้งสิ้น และหลังจากนั้นมายังไม่มีการบูรณะอีกเลย นอกจากนี้แล้วท่านยังได้พัฒนารอบๆ บริเวณเจดีย์ สร้างกุฏิสงฆ์ ศาลาทรงศีล ศาลาทรงธรรม เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและอาจาริยบูชา

ในช่วงที่วัดยังร้าง เคยมีพระธุดงค์มาปักกลดอยู่ในลักษณะชั่วคราวไม่ได้อยู่ถาวร ครูบาอานันท์ อานุนโท จึงได้ส่งพระภิกษุจากวัดดอนจั่นที่มีชื่อว่าพระสะอาด มาจำพรรษาอยู่ระยะหนึ่ง ก่อนที่เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันจะมาจำพรรษา

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุเจดีย์น้อย ในวันเพ็ญเดือน ๖ เหนือ หรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม เป็นประจำของทุกปี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการบูรณะพระธาตุเจดีย์น้อยของครูบาเจ้าศรีวิชัย พบว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุจากปูนปั้นโบราณที่มีสีอมเหลืองน้ำตาล มาเป็นการใช้ปูนขาวแทน ซึ่งเรียกว่า “ปูนตำปูนหมัก” หรือเรียกว่า “ปูนเมือง” ดังเห็นได้ทั่วไปในกลุ่มพระเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะเช่นพระธาตุกู่ละมัก หรือพระธาตุห้าดวง (องค์เดิม) ที่จังหวัดลำพูน

ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยคงมีการระบายสีพระพุทธรูปประทับยืนองค์ในสุด ซึ่งมีพระพักตร์ละม้ายกับศิลปะยุคหริภุญไชย ส่วนพระพุทธรูปแถวที่สองถัดลงมานั้น พบว่ามีทั้งศิลปะล้านนายุคใหม่และพระพุทธรูปแบบมัณฑะเลย์ของไทใหญ่ ซึ่งไม่ไน่ใจว่ามีการนำมาประดิษฐานในสมัยใด แต่แถวพระพุทธรูปตอนล่างสุดคือแถวที่สาม ดูเป็นพระสำริดรุ่นใหม่ สันนิษฐานว่านำมาประดิษฐานโดยครูบาอานันท์ แห่งวัดดอนจั่น เมื่อคราวที่มาบูรณะพระเจดีย์เมื่อปี ๒๕๔๒

ได้พบรูปตัวเปิ้ง หรือเสือสัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัยครบทั้ง ๔ มุม สองตัวทำท่าแสยะเขี้ยวขู่คำราม อีกสองตัวทำท่าหมอบสงบนิ่ง ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบหลายวัด ดังเช่น วัดกู่เต้า ก็เช่นกัน คล้ายกับเป็นนัยแห่งคำสอนให้มนุษย์ดำรงชีวิตด้วยการรักษาสมดุลระหว่าง “พระเดช” กับ “พระคุณ” หรือรู้จักกาละเทศะว่ากาลใดควรสำรวมสงบนิ่ง กาลใดควรลุกขึ้นมาต่อสู้อย่างแข่งขัน

วัดหลวงขุนวิน

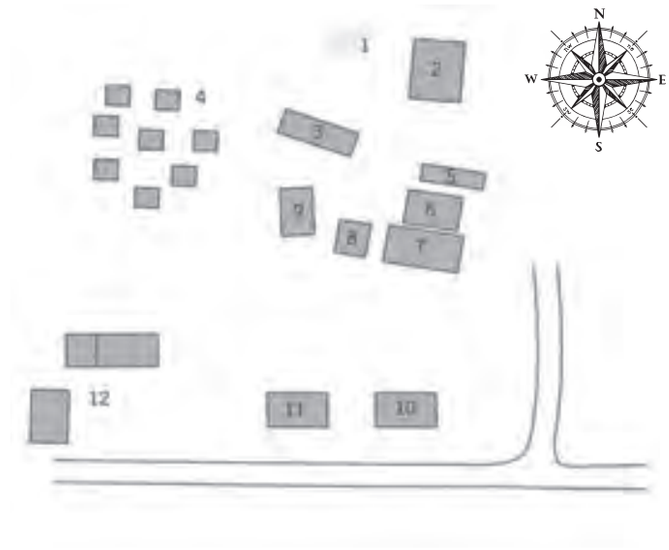

1 ต้นไทร
2 กุฏิเจ้าอาวาส
3 หอฉัน
4 กลุ่มกุฏิ
5 ศาลาบาตร
6 หอไตร
7 พระวิหาร
8 พระเจดีย์
9 ศาลา
10 พระอุโบสถพระนอน
11 วิหารพระยืน
12 หมู่กุฏิไม้ครูบาอุ่นเรือน

เจ้าอาวาส

พระอธิการจรัญ ทกฺขญาโณ พ.ศ. ๒๕๓๙ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๒๔๘๖๐๔ และ ๐๕๓-๒๔๘๖๐๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๗๖ บ้านขุนวิน หมู่ที่ ๑๖ ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๖๐

ใช้เส้นเลียบคันคลองชลประทานจนถึงทางแยกลอดแม่วาง ให้เลี้ยวขวา (มุ่งทิศตะวันตก) เข้าสู่ถนนหมายเลข ๑๐๐๓ สู่อำเภอแม่วาง เลยปางช้างแม่วางสู่เขตตำบลแม่วิน ให้เลี้ยวขวาเข้าสู่ถนนคอนกรีตด้านหลังวัด เมื่อสูงขึ้นไปจะเป็นถนนดินแดง ไปจนถึงโรงเรียนเด็กเล็กบ้านห้วยหยวก ตั้งแต่นี้ไปถนนจะชันและเต็มไปด้วยก้อนหินขนาดใหญ่ หากตรงขึ้นไปเป็นถ้ำบ้านหยวก ให้เบี่ยงซ้ายไปยังวัดหลวงขุนวินเป็นเส้นทางเดียวกับไปโครงการหลวงขุนวิน ประมาณ ๕ กิโลเมตร จะถึงแยกใหญ่ ให้เลี้ยวขวาไปอีกประมาณ ๑ กิโลเมตรจะถึงวัดหลวงขุนวิน แต่หากเลี้ยวซ้ายไปอีก ๑๐ กิโลเมตร จะเป็นรอยพระบาทย่ำหวิด เส้นทางไปพระบาทมีความลาดชันและแคบ เต็มไปด้วยรากไม้ใหญ่ เป็นเส้นทางเดียวกับไปหมู่บ้านขุนวิน

วัดหลวงขุนวินตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๙๐๐ เมตร ตั้งอยู่ในเขตป่าต้นน้ำขุนวิน สังกัดเขตปกครองสงฆ์ตำบลดอนเปา หมู่ ๙ ตั้งแต่ที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นวัดเมื่อปี ๒๕๔๕

พิกัด ๑๘.๗๑๔๘๖๗, ๙๘.๗๑๔๘๑๘

ความสำคัญของวัด

วัดหลวงขุนวินตั้งบนยอดเขา สภาพแวดล้อมรอบวัดยังเป็นป่าใหญ่อุดมสมบูรณ์ ห่างจากวัดประมาณ ๑๐ กิโลเมตรพบรอยพระพุทธบาท เรียกว่าพระพุทธบาทย่ำหวิด

มีเรื่องเล่าในตำนานพื้นเมือง ลักษณะเดียวกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวถึงสมัยพุทธกาล

พระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังป่าแห่งนี้ ได้ย่ำพระบาทลงบนก้อนหินกว้างประมาณ ๑ ศอก ยาว ๒ ศอก เหตุที่ก้อนหินมีขนาดเล็กไป นิ้วพระบาทจึงหายหรือแหว่งไปไม่ครบ ด้วยเหตุนี้จึงเรียกพระบาทย่ำหวิด ภาษาไทล้านนา คำว่าย่ำคือเหยียบ หวิดคือขาดหรือแหว่ง เมืองนี้จึงได้ชื่อว่าเมืองหวิด ต่อมาเพี้ยนเป็นเมืองวิน

ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ประทานพระเกศาธาตุ ๕ เส้นให้กับชาวลัวะ ก่อเจดีย์ ๕ ยอดบรรจุไว้ที่วัดบ้านหลวง ชื่อวัดบ้านหลวงนี้ ตามป้ายประวัติวัด ระบุว่าเป็นวัดเดียวกันกับวัดหลวงขุนวิน (วัดบ้านหลวงขุนวิน)

เนื้อหาในประวัติวัด อ้างอิงคัมภีร์ใบลานว่า พ.ศ. ๑๗๖๐ เจ้าหมื่นคำซาว (สืบสายมาจากน้องชายของขุนหลวงวิลังคะแห่งเวียงลัวะ) ได้ทำนุบำรุงวัดหลวงขุนวิน มีครูบาปัญญาวงศาเป็นเจ้าอาวาส ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๗๖๐ – ๑๘๐๒

ประวัติต่อจากนี้ขาดหายไป มาพบอีกครั้งใน พ.ศ.๒๔๙๗ว่าพรานป่าชาวกะเหรี่ยงได้ไปพบวัดหลวงขุนวินอยู่ในสภาพรกร้าง จึงได้ไปนิมนต์ครูบาอุ่นเรือน สุภทฺโท ซึ่งเป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ขณะจำพรรษา ณ วัดควรนิมิต บ้านกวน ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้ขึ้นมาบูรณะอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาครูบาอุ่นเรือน ได้นิมนต์ครูบาอภิชัยขาวปี สหธรรมิกผู้พี่ มาช่วยกันเป็นประธานสร้างพระวิหาร บูรณะพระเจดีย์ และร่วมฉลองสมโภชเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑

สันนิษฐานว่าการมาที่วัดหลวงขุนวินของครูบาอุ่นเรือนและครูบาอภิชัยขาวปี ก็เนื่องมาจากการตามรอยบุญครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ครั้งหนึ่งท่านเคยมาวางรากฐานไว้ก่อนแล้ว ดังเช่นผลงานหอธรรม หรือหอไตรไม้ พร้อมศาลาบาตรที่ทำรูปเสือบนหน้าบัน ทั้งนี้มีเรื่องเล่าในชุมชนเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า ต้นไทรใหญ่บริเวณหอฉัน ทิศเหนือของเจดีย์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมาถ่ายภาพไว้ เป็นภาพเดียวกับที่มักมีผู้อธิบายว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยยืนใต้ต้นไม้ใหญ่ ที่วัดศรีโสดา

พระพุทธบาทย่ำหวิดที่อยู่ห่างออกไปจากวัดประมาณ ๑๐ กิโลเมตรนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปสร้างมณฑปครอบไว้ ภายหลังผุพัง จึงมีการบูรณะใหม่มาสมัยหนึ่งเกิดไฟไหม้เพราะชาวบ้านจุดธูปเทียนทิ้งไว้ ภายหลังไฟไหม้แล้วจึงเกิดเรื่องราวไม่ดี คนในหมู่บ้านล้มตายไม่ทราบสาเหตุติดต่อกันหลายคน ชาวบ้านจึงนิมนต์ครูบาเทือง นาถสีโล จากวัดบ้านเด่น ผู้มีปฏิปทาสายครูบาเจ้าศรีวิชัย มาทำพิธีบวงสรวงสร้างมณฑปหลังใหม่ (สัมภาษณ์ พระธีรสาร พระรูปหนึ่งที่วัดหลวงขุนวิน)

เมื่อครูบาอุ่นเรือนมรณภาพแล้ว เจ้าชื่น สิโรรส ได้นิมนต์ครูบาเณร หรือสามเณรสุใจ๋ ชาวกะเหรี่ยงจากอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาอภิชัยขาวปี ขณะพักรักษาตัวที่วัดอุโมงค์เถรจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มาจำพรรษา ทำหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาสวัดหลวงขุนวินในช่วงระยะหนึ่ง จนเมื่อวัดหลวงขุนวินมีเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการครูบาเณรก็อยู่ในฐานะสามเณรลูกวัดรูปหนึ่ง กระทั่งถึงแก่มรณภาพปี ๒๕๕๓

พ.ศ. ๒๕๓๒ พระสมบูรณ์ รตฺนญาโณ จากวัดเขาแหลม จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ขึ้นมาจำพรรษาและยินดีรับตำแหน่งเจ้าอาวาสแทนครูบาเณร ต่อมาอีก ๘ ปี จึงมอบให้ พระอธิการจรัญ ทกฺขญาโณ เป็นชาวจังหวัดน่าน แต่ไปบวชและจำพรรษาอยู่ที่วัดสังฆทาน กรุงเทพฯ ปกครองวัดแทน

ศาสนสถานในวัดสามารถจำแนกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นเสนาสนะเก่ารุ่นแรก ได้แก่ วิหารไม้ เจดีย์ และหอธรรม สร้างในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย จนถึงครูบาอุ่นเรือน อาคารทั้ง ๓ หลังนี้ แวดล้อมด้วยกำแพงแก้ว ด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือมีศาลาบาตร

กลุ่มที่ ๒ คือ หมู่กุฏิไม้ ในลักษณะอาคารหลังคาทรงสูงแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ รับกับกุฏิเดิมของครูบาอุ่นเรือน

และกลุ่มที่ ๓ คือ อุโบสถและวิหารหลังใหม่ ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์แกะจากไม้จำปาทั้งต้น ส่วนภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปยืนแกะจากไม้จำปาต้นเดียวกับพระพุทธไสยาสน์ แต่ละองค์มีขนาดสูงกว่า ๓ เมตร รวมทั้งบันไดนาคทางเข้าวัด กลุ่มนี้ล้วนเป็นผลงานยุคเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

วิหารหลังเดิม เป็นวิหารไม้ขนาด ๔ ห้อง มีมุขด้านหน้าอีก ๑ ห้อง ห้องท้ายวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปบนฐานชุกชีประดับกระจก และรูปเคารพครูบาอุ่นเรือน หลังคาจั่วยาวตลอดวิหาร ซ้อนกัน ๒ ตับ ใช้เสาไม้ตอนกลาง จำนวน ๓ คู่ รับน้ำหนัก ส่วนหลังคาปีกนกที่ลดลงด้านข้างทั้งสองใช้ผนังรับน้ำหนัก มีหน้าต่างข้างละ ๓ บาน ประตูทางเข้าด้านหน้า มี ๓ ช่องประตูหน้าบันวิหารแกะไม้รูปเครือเถาดอกสับปะรด มีสัญลักษณ์รูปวัว ปีเกิดของครูบาอภิชัยขาวปี

เหนือประตูทางเข้าวิหารมีแผ่นไม้จารึกอักษรธัมม์ล้านนา ปริวรรตโดยพระศุภชัย ชยสุโภ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ตรวจทานโดย ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ มีใจความสำคัญว่า *"พุทธศักราช ๒๕๐๑ จุลศักราช ๑๓๒๐ สมณะศรัทธาและมูลศรัทธาทั้งสองฝ่าย คณะภายในและภายนอกภายในหมายมีครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี เป็นเค้าพร้อมด้วยศรัทธานานา ต่าง ๆ ก็ได้สร้างพระมหาวิหารหลังนี้"*

พระพุทธรูปภายในเป็นพระพุทธรูปโบราณลักษณะสูงเพรียว แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์ยาวรี มีกรอบพระนลาฏ (หน้าผาก) พระรัศมีเป็นเปลว เม็ดพระศกใหญ่ แหลมแบบหนามขนุน พระกรรณยาว พระโอษฐ์บางทาสีแดง ทรงครองจีวรเฉียง สังฆาฏิที่พาดอังสะเป็นแผ่นแบนยาวถึงพระนาภี ปลายตัดตรง ลักษณะโดยรวมคล้ายกับผลงานที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ขนาดเล็ก แต่เมื่อเทียบสัดส่วนกับพระวิหารแล้ว มีความพอเหมาะ

ต้นไทรใหญ่ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมานั่งพัก ซ้ายภาพเก่าถ่ายปี ๒๕๔๔ ขวาถ่ายปี ๒๕๕๗

พระวิหารหลังเก่า ตั้งเคียงข้างหอธรรม

ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป มีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากรูปแบบเจดีย์ล้านนา คล้ายศิลปะไทใหญ่ผสมฝีมือช่างพื้นเมืองชาวกะเหรี่ยง ส่วนฐานล่างเป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมซ้อนกัน ๒ ชั้น ที่มุมชั้นบนมีเจดีย์มุมทรงระฆัง เหนือขึ้นไปเป็นฐานเขียงกลม ซ้อนกัน ๓ ชั้น ต่อด้วยองค์ระฆังใหญ่ซ้อนกับองค์ระฆังเล็ก ต่อด้วยปล้องไฉน บัวกลุ่ม และปลียอด ไม่มีส่วนบัลลังก์ พระเจดีย์ประธานตั้งอยู่ตอนกลางล้อมรอบด้วยธาตุน้อยหรือเจดีย์มุมขนาดเล็กทั้ง ๔

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

นอกจากต้นไทรใหญ่ตามเรื่องเล่าในชุมชนแล้ว ยังพบหอธรรมที่หน้าบันมีสัญลักษณ์รูปเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งสองด้าน หอธรรมนี้เป็นอาคารไม้ขนาดเท่าวิหาร มี ๒ ชั้น ชั้นล่างยกพื้นสูงปรับเป็นห้องสมุด และประดิษฐานพระพุทธรูปคล้ายศิลปะพม่า-ไทใหญ่ ชั้นบนด้านนอกทำระเบียงลูกกรงโดยรอบ หลังคาจั่วในตอนกลางมีหลังคาปีกนกต่อยื่นออกมาทั้งสี่ด้าน หน้าบันทั้งด้านหน้าและหลัง เป็นไม้แกะสลักรูปเครือเถาลายกระหนกเปลว ตัวลายมีขนาดใหญ่สะบัดปลาย ใต้หน้าบันซึ่งเป็นแผ่นสามเหลี่ยม มีแผ่นไม้สี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก กลางแผ่นไม้สี่เหลี่ยมนี้แกะรูปเสือล้อมไว้ด้วยเครือเถาลายกระหนกปลายสะบัดเช่นกัน

เช่นเดียวกับศาลาบาตรซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของหอธรรม หน้าบันด้านหนึ่งทำเป็นไม้แกะสลักรูปเสือบนพื้นโล่งไม่มีลวดลายที่ฉากหลัง ส่วนอีกด้าน

รูปเสือที่หน้าบันไม้แกะสลักของหอธรรมทั้งด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

หนึ่ง ได้รับการบูรณะซ่อมแซมใหม่ มีจารึกแผ่นไม้อักษรธัมม์ล้านนา ปริวรรตโดยพระศุภชัย ชยสุโภ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ตรวจทานโดย ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ มีใจความสำคัญว่า “สมณศรัทธา พระอธิการจรัญ ทกฺขญาโณ พร้อมด้วยศิษย์โยม มูลศรัทธา พ่อน้อยบุญธิ พันธ์ทา ญาติกาวงศาชุคน (ทุกคน) ถวายทาน ๒ มกราคม ๒๕๔๘”

จากหน้าบันที่ทำเป็นรูปเสือ ทั้งบนหอธรรมและศาลาบาตรนี่เอง ทำให้สันนิษฐานได้ว่า วัดหลวงขุนวินนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยเดินทางมาสร้างเสนาสนะก่อนแล้ว เพียงแต่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานลายลักษณ์ คนทั่วไปรับรู้ข้อมูลเก่าสุดเพียงแค่ยุคของครูบาอุ่นเรือนกับครูบาอภิชัยขาวปีเท่านั้น

ส่วนศักราชที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาวัดหลวงขุนวิน น่าจะอยู่ในปีเดียวกันกับที่ไปสร้าง “พระธาตุแม่เตียน” (ดอยธาตุ) ให้ชาวกะเหรี่ยง ที่ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากตั้งอยู่ไม่ไกลกัน คือในปี ๒๔๖๕ จะเห็นได้ว่าจากศักราชดังกล่าวนี้ กระทั่งถึงปี ๒๔๙๗ เป็นระยะเวลาที่ผ่านไปนานกว่าสามทศวรรษ เสนาสนะที่สร้างด้วยไม้ย่อมชำรุดทรุดโทรมไปบ้าง จึงทำให้ชาวแม่วินตัดสินใจไปอาราธนาพระลูกศิษย์ในสายครูบาเจ้าศรีวิชัยมาทำการบูรณะ เพราะครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพไปก่อนหน้านั้นแล้ว เมื่อปี ๒๔๘๒

ศาลาบาตรทางทิศเหนือของหอธรรมเหลือเพียงมุมเดียว สร้างยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

รูปเสือที่หน้าบันไม้ของศาลาบาตร สัญลักษณ์ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจดีย์ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหารหลังเก่า

พระประธานภายในพระวิหารหลังเก่า คล้ายรูปแบบที่พบในผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดถ้ำเมืองออน

1 วัดถ้ำเมืองออน
2 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 ลานปฏิบัติธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 ศาลาพระเจ้าทันใจบนยอดดอย

เจ้าอาวาส

พระครูวิบูลพัฒนานุยุต (อาคม อนาลโย) และยังเป็นเจ้าคณะตำบลออนเหนือ
โทรศัพท์ ๐๘๕-๐๓๗๒๕๓๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๐ บ้านสหกรณ์ ๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๓๐

อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออก ตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๐๖ (เชียงใหม่-สันกำแพง-ออนหลวย) และตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๓๑๗ (เชียงใหม่-บ้านสหกรณ์)

พื้นที่แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือส่วนของวัดถ้ำเมืองออน และส่วนของถ้ำเมืองออน ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะถ้ำเมืองออน เพราะมีความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

พิกัด ๑๘.๗๘๗๓๑๖, ๙๙.๒๓๘๒๗๙

ความสำคัญของวัด

ถ้ำเมืองออน ตั้งอยู่บนภูเขาด้านหลังวัดถ้ำเมืองออน เป็นถ้ำขนาดใหญ่มีหินงอกหินย้อย ซึ่งเกิดจากเทือกเขาหินปูนโดดๆ เพราะโดยรอบถ้ำเป็นเทือกเขาที่มีโครงสร้างหินหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นหินชั้น และหินแปร

ทางเข้าถ้ำเป็นบันไดลึกลงสู่เบื้องล่างมีโถงถ้ำขนาดใหญ่ ตรงกลางโถงถ้ำมี “พระธาตุนมผา” ที่ได้ชื่อนี้ก็เพราะมีสีขาวดุจน้ำนม อันเกิดจากหินปูนไหลย้อยลงมาเป็นรูปทรงเจดีย์ ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกกล่าวว่าพระพุทธองค์เคยเสด็จนำพระภิกษุออกเดินธุดงค์มายังถ้ำดอยศิลาแห่งนี้ในช่วงหลังออกพรรษาปีหนึ่ง เมื่อมาถึงนครหริภุญไชย พระพุทธองค์ได้สถิตประทับอยู่บนเหนือถ้ำศิลานั้น พญานาคราชที่สิงสถิตอยู่ภายในถ้ำได้นำน้ำผึ้งป่าและผลไม้มาถวาย พระพุทธองค์จึงประทานพระเกศาให้พญานาค พญานาคก็นำไปไว้ในพระธาตุนมผา เพื่อให้เป็นที่

กราบไหว้สักการบูชาภายในถ้ำ ต่อมาผนังถ้ำได้กลายเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิและพระนอนด้านข้างองค์พระธาตุนมผาเป็นหินรูปสิงห์ยืนเฝ้าอยู่

นายอินคำ มหาวัน ชาวบ้านใกล้ถ้ำเมืองออนเล่าว่า ถ้ำเมืองออนเดิมชาวบ้านเรียกกันว่า “ถ้ำศิลา” หรือ “ถ้ำดอยศิลา” จริงตามที่ปรากฏในตำนาน เคยได้ยินมาว่า พ.ศ. ๒๔๗๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมายังถ้ำศิลาแห่งนี้ เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในช่วงนั้นท่านได้สร้างถนนจากหน้าวัดถ้ำเมืองออนไปสู่ถ้ำดอยศิลา รวมทั้งสร้างบันไดนาคขึ้นสู่ถ้ำ ตอนบนสุดของถ้ำครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้สร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่งเรียก “พระเจ้าทันใจ” เพราะสร้างเสร็จภายในหนึ่งวัน และครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้เปลี่ยนชื่อเรียกจากถ้ำดอยศิลาเป็น “ถ้ำเมืองออน”

เมื่อชาวแม่ออนรู้ว่า ถ้ำแห่งนี้เคยเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงได้มีการสร้างสารูปของท่านไว้ที่ปากถ้ำ และมีการนำอัฐิของท่านมาบรรจุไว้ในกู่ที่ตอนบนของบันไดนาคก่อนเข้าสู่ถ้ำ โดยการนำของครูบาคำแสน (วัดเชตวันหนองหมู ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน) เมื่อปี ๒๔๙๔ ซึ่งครูบาคำแสนได้อัฐินั้นมาจากครูบาอภิชัยขาวปี กับผ้าขาวดวงตา (ดูรายละเอียดในบทที่ ๓ เล่ม ๑)

รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย บนยอดเขาถ้ำเมืองออนใกล้กับบ่อน้ำทิพย์

ภาพซ้าย **ประตูทางเข้าถ้ำเมืองออน** ***ภาพขวา*** **พระธาตุนมผาภายในถ้ำบรรจุพระเกศาธาตุพระพุทธเจ้า**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ยังเหลือร่องรอยแผ่นหินที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้นั่งปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือบริเวณเนินทรายละเอียดสีดำ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ทรายหลายแล้ง” เชื่อกันว่าเกิดจากปรากฏการณ์ที่พญานาคเคลื่อนตัวแล้วทิ้งรอยเป็นคลื่นไว้

บันไดพญานาคจากพื้นถนนล่างจนถึงปากถ้ำที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างเมื่อปี ๒๔๗๑ นั้นมีจำนวนทั้งสิ้น ๑๘๗ ขั้น

ส่วนภายในถ้ำมีบันไดเดินขึ้นไปอีก ๗๐๐ กว่าขั้น จึงจะถึงยอดดอยตอนบน อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป “พระเจ้าทันใจ” ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้าง พระเจ้าทันใจเป็นปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่ในซุ้มศาลาขนาดเล็ก ลวดลายบนตัวซุ้มยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยคงประดับตกแต่งด้วยกระจกสีเท่านั้น แต่ภายหลังมีการนำพระเครื่องดินเผากดจากพิมพ์ต่างๆ มาประดับเพิ่มเติม

ภาพซ้าย **หอพระเจ้าทันใจบนยอดเขาถ้ำเมืองออน** ***ภาพขวา*** **พระเจ้าทันใจ ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

นอกจากนี้ยังมีผู้นำสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยมาประดิษฐานไว้ใกล้กับบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของท่านอีกด้วย

บทสรุปและภาคผนวก

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดเชียงใหม่

วัดในจังหวัดเชียงใหม่ที่สร้างหรือบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในระหว่างช่วงเวลา พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๗๘ หรือนับแต่หลังกลับจากการต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ คืนสู่จังหวัดลำพูน ช่วงนั้นท่านไม่ได้พำนักประจำที่วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูนเหมือนเดิม อาจหนุนเนื่องมาจากการพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาไม่อยากกระทบกระทั่งกับพระครูมหารัตนากร เจ้าคณะแขวงลี้ และหนานบุญเติง นายอำเภอเมืองลี้ อีกก็เป็นได้

ดังนั้นช่วงแรกๆ ท่านจึงได้รับนิมนต์พำนักอยู่ที่วัดเชียงยัน (คณะเชียงยัน วัดพระธาตุหริภุญชัย) อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๖๕ ครั้นต่อมาได้รับนิมนต์ไปบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง ต้องเดินทางไปยังจังหวัดเชียงราย พะเยา ลำปาง หลายรอบ และกลับมาพำนักที่วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี ๒๔๖๖ จนถึง ๒๔๗๘ เป็นระยะเวลายาวนานถึง ๑๒ ปี ทำให้เวลาช่วงนั้นเอง ได้มีวัดต่างๆ ในเชียงใหม่ส่งญาติโยมและศิษยานุศิษย์มาขอนิมนต์ท่านให้ไปช่วยฟื้นฟูวัดร้างทั่วทุกหนแห่ง หรือหากไม่สามารถไปช่วยได้อย่างเต็มที่เต็มเวลา อย่างน้อยที่สุด ขอให้ไปช่วยเป็นประธาน “นั่งหนัก” เพื่อรวบรวมวัตถุปัจจัยในเบื้องแรก และช่วยวางรากฐาน ออกแบบให้คำแนะนำแนวทางการสร้างวัดเพื่อเป็นสิริมงคล โดยไม่รบกวนเวลาของครูบาเจ้าศรีวิชัยมากเกินไปนัก กระทั่งเมื่อบูรณะก่อสร้างวัดนั้นๆ เสร็จ ก็จักขอบารมีของท่านให้ช่วยมาเป็นประธานยกยอดฉัตรพระธาตุ หรือยกช่อฟ้าพระวิหารอุโบสถวัดนั้นอีกครั้ง

ด้วยเหตุนี้ ย่อมมีวัดอีกจำนวนมากในจังหวัดเชียงใหม่ที่ยังไม่มีข้อสรุปชี้ชัด ยืนยันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้างหรือบูรณะเสนานะวัดนั้นๆ ด้วยตนเองจริงหรือไม่ เนื่องจากขาดหลักฐานด้านหลักๆ ที่ได้จำแนกไว้แล้ว ๓ กลุ่มมารองรับ แม้วัดบางแห่งอาจจะมีหลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่ามาอ้างอิงอยู่บ้าง แต่กล่าวโดยรวมแล้วยังมีความคลุมเครืออยู่พอสมควร อย่างไรก็ดี เพื่อไม่ให้ข้อมูลเหล่านี้ต้องตกหล่นไป ผู้วิจัยจึงได้นำสถานที่เหล่านั้นมารวบรวมไว้ในภาคผนวก เผื่อวันข้างหน้าอาจมีผู้ค้นพบหรือชำระตรวจสอบหลักฐานชี้ชัดเพิ่มเติม

ผู้วิจัยได้รวบรวมวัดที่ยังอยู่ในข้อสงสัยว่าใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่ ออกเป็น ๖ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าของลูกศิษย์สายตรงที่ยังมีชีวิตอยู่

กลุ่มที่ ๒ เป็นจุดรวมพลของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนสร้างวัดสำคัญ

กลุ่มที่ ๓ เส้นทางจาริกแสวงบุญบนสันเขาม่อนดอย

กลุ่มที่ ๔ ปรากฏสัญลักษณ์บางอย่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กลุ่มที่ ๕ เป็นวัดในเครือข่ายสหธรรมิกและศิษยานุศิษย์

กลุ่มที่ ๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริง แต่ไม่เหลือสภาพเดิม

กลุ่มที่ ๑ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าของลูกศิษย์สายตรงที่ยังมีชีวิตอยู่

จากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย คือครูบาบุญเป็ง จกฺกรตฺโน สำนักสงฆ์ห้วยฟ้าหลั่ง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ปัจจุบันอายุ ๙๕ ปี (๒๕๕๙) เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ยืนยันว่าได้เคยติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัดเหล่านี้ในจังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยเป็นสามเณร ได้แก่ วัดดอกเอื้อง วัดดอกคำ วัดเชียงยืน วัดล่ามช้าง วัดฟ่อนสร้อย วัดแสนฝาง วัดแสนปุง และวัดสำเภา

นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลเสริมจากครูบาอภิชัย ขาวปี (ผ่านการถ่ายทอดจากลูกศิษย์อีกชั้นคือ ครูบาเณรวัดบ้านเด่น อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่) ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะวัดสะลวงใน (สิทธิทรงธรรม) ด้วยเช่นกัน นำมาซึ่งการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของวัดบางส่วนพอเป็นกรณีศึกษา ซึ่งทางเจ้าอาวาสของวัดทุกแห่งกล่าวเหมือนกันหมดว่า ไม่มีความแน่ใจว่าวัดนั้นๆ มีความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่ เพราะจากประวัติของวัดแต่ละแห่งไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งไม่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการมาบูรณะเสนาสนะของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน แต่วัดเกือบทุกแห่งยอมรับว่าอดีตเจ้าอาวาสวัดเหล่านั้นล้วนเป็นศิษยานุศิษย์หรือสหธรรมิกกับครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งสิ้น

วัดดอกเอื้อง

ตั้งอยู่เลขที่ ๓ บ้านเอื้อม ถนนราชวิถี ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูล เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๘ สัมภาษณ์พระครูโสภิตสีลาจาร (ธีรศักดิ์ ปัญญาใจ) เจ้าอาวาสวัดดอกเอื้อง ได้ข้อมูลดังนี้

ครูบาอินต๊ะ (บุญเป็ง อินฺทสีโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดดอกเอื้อง ระหว่างปี ๒๔๗๕-๒๕๐๐ พื้นเพเป็นคนบ้านดอกเอื้อง มีสถานะเป็นสหชาติและสหธรรมิกกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เกิดปีเดียวกันคือ พ.ศ. ๒๔๒๑ ครูบาอินต๊ะเป็นผู้สร้างวิหารหลังแรกสุดเมื่อปี ๒๔๗๕ ตั้งแต่ท่านเริ่มดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ช่วงนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดสวนดอก และจำพรรษาอยู่วัดพระสิงห์ ครูบาอินต๊ะจึงมาขอคำแนะนำจากครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ออกแบบตกแต่งรูปทรงพระวิหาร รวมทั้งระบบเครื่องรองรับน้ำหนักเพดานหลังคา เนื่องจากเห็นผลงานความสำเร็จของครูบาเจ้าศรีวิชัยมาแล้วหลายแห่ง ต่อมาวิหารหลังดังกล่าวได้รับการบูรณะอีกหลายครั้งคือในปี ๒๔๙๓ และ ๒๕๒๒ ตามลำดับ กระทั่งมารื้อถาวรและสร้างขึ้นใหม่ครั้งใหญ่เนื่องจากวัสดุเดิมเปื่อยยุ่ยเมื่อปี ๒๕๓๗ ดังนั้น พระครูโสภิตสีลาจาร เจ้าอาวาสวัดดอกเอื้องจึงไม่แน่ใจว่า วิหารหลังที่เห็นในปัจจุบัน จะยังหลงเหลือร่องรอยองค์ประกอบศิลปสถาปัตยกรรมส่วนใดที่พอจะอ้างอิงว่าร่วมสมัยกับยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บ้างหรือไม่

วิหารหลังเดิมที่ครูบาอินต๊ะสร้างปี ๒๔๗๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้คำแนะนำเรื่องโครงหลังคา

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างคานคอนกรีตเสริมเหล็กภายในวิหารแล้ว เชื่อว่าการที่ทางวัดบอกว่ามีการบูรณะครั้งใหญ่ในปี ๒๕๓๗ นั้น คงมิได้เป็นการรื้อทุบวิหารทั้งหลังทิ้งแล้วก่อขึ้นใหม่อย่างแน่นอน หากเป็นการรื้อเฉพาะผนังและวัสดุที่เปื่อยยุ่ย แต่ยังคงเก็บโครงสร้างวิหารหลังเดิมที่ยังคงทนไว้เพื่อนำมาใช้งานใหม่ เนื่องจากพบว่าแท่งโครงสร้างคานคอนกรีตรองรับหลังคายังเป็นชุดเดิมตามรูปแบบที่นิยมใช้ในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งแต่ปี๒๔๗๕ เพราะเป็นคานคอนกรีตมีความคงทนแข็งแรง เป็นนวัตกรรมรูปแบบใหม่ค่อน

พระครูโสภิตลีลาจาร เจ้าอาวาสวัดดอกเอื้อง

ภาพซ้าย ลวดลายบนหน้าแหนบใช้ของเดิมบางส่วน
ภาพขวา คานคอนกรีตเสริมเหล็กแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยม

ข้างพิเศษที่พบเห็นเฉพาะในงานสถาปัตยกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแพร่หลาย รวมทั้งร่องรอยของลวดลายไม้แกะสลัก ประดับบนแหน้าแหนบที่ทำเป็นรูปครุฑ ลายก้านขด กระหนกช่อหางโต ลายดอกสับปะรด ฯลฯ นั้น ล้วนเป็นรสนิยมที่ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ไม่ใช่รูปแบบที่นิยมทั่วไปในล้านนาในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๗

นอกจากนี้ยังมีศาลาบาตร ผลงานอีกหนึ่งหลังที่ครูบาบุญเป็งบอกว่าเคยมาช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างที่วัดดอกเอื้องนั้น ปัจจุบันเปลี่ยนสภาพใหม่หมดแล้ว

อนึ่ง วัดดอกเอื้อง ตามประวัติวัดกล่าวว่า สร้างโดย “แม่เอื้อม” ในสมัยพระเจ้าบุเรงนองของพม่า ชื่อเดิมของวัดคือ “นางเอื้อม” ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็น “ดอกเอื้อง”

ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวถึงช่วงที่ท่านเดินทางออกจากลำพูน เพื่อมุ่งหน้าไปเส้นทางทิศเหนือสู่เชียงรายในปี ๒๔๖๕ ต้องผ่านวัดหลายแห่งในเชียงใหม่ ท่านได้แวะกราบครูบาเมธา ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดดอกเอื้องขณะนั้น (ครูบาเมธา หรือเมธาวี นามเดิมบุญตัน เป็นคนสันทราย อายุรุ่นเก่ากว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอินต๊ะราว ๒๐ ปี) คำคร่าวมีดังนี้

“เดือนสามเหนือ ขึ้นค่ำยามเช้า
*มีเถรท่าน**เจ้าเมธา***
นิมนต์ท่านไธ้ ไปแผ่เมตตา
*ที่อารามา **สถานดอกเอื้อง...**”*

กับอีกบทที่สะท้อนถึงความรู้สึกผูกพันและศรัทธาของครูบาเมธาที่มีต่อครูบาเจ้าศรีวิชัย คือ

ภาพซ้าย พระธาตุเจดีย์วัดดอกเอื้อง
ภาพขวา ศาลาบาตรปัจจุบันบูรณะใหม่หลังเดิมสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

“ความโสกก็มี ปีติก็พบ
ยืนสวดขึ้นโอเอียว
ลวดดักปากพ้อง ร้องไห้เกี๋ยว ๆ
ข้าวิ่งไปเร็ว ว่าไผร้องไห้
เผื่อไปเถิง ไปเทิงที่ใกล้
ใช่คนใดปากพ้อง
เป็นว่าเมธา ทุเจ้าร้องไห้
เสียงมี่ก้องเป็นนาน
เพราะท่านไธ้ จักได้มีการ
ทอดทูนทาน กุศลใหญ่อ้วน”

ณ ที่วัดดอกเอื้องนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับถวายเครื่องอัฐบริขารจากครูบาเมธาและชาวบ้านดอกเอื้อง จากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมทำบุญคืนให้วัด ๑๐ รูเปีย

ปัจจุบันทางวัดดอกเอื้อง มีพระภิกษุ ๘ รูป สามเณร ๑ รูป มีประเพณีสะเดาะเคราะห์ เอาเสื้อเอาผ้ามาทำพิธี ไม่มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปี เพราะไม่ใช่วัดหลวง

วัดดอกคำ

เลขที่ ๑๑๑ ตำบลศรีภูมิ ถนนมูลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ลงเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๘ สัมภาษณ์เจ้าอาวาส พระอธิการประทวน จิตฺตปญฺโญ ให้ข้อมูลว่า ไม่เคยทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการมาบูรณะวัดดอกคำของครูบาเจ้าศรีวิชัยมาก่อน ส่วนศาลาบาตรที่ครูบาบุญเป็ง วัดห้วยฟ้าหลั่ง ระบุว่าเป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น ทางวัดได้รื้อลงแล้วตั้งแต่ปี ๒๕๓๗-๒๕๓๘ แต่จำได้ว่าเคยมีเสาไม้รองรับหลังคาที่เป็นแป้นเกล็ด

เดิมวัดชื่อ “วัดช่างดอกคำ” เป็นที่ประดิษฐ์ดอกไม้เงินดอกไม้ทองสำหรับประดับตามสถาปัตยกรรมของวัดต่าง ๆ วัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๖ มีครูบาจันทร์แก้ว ขตฺติโย (มณิวณฺโณ) เป็นเจ้าอาวาสระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๕๐๔ ครูบาจันทร์แก้ว มีความสนิทสนมชอบไปมาหาสู่กับครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่เสมอ จึงอาจเป็นไปได้ว่าเมื่อครั้งครูบาเจ้าศรีวิชัยจำพรรษาอยู่วัดพระสิงห์ อาจเคยพาลูกศิษย์มาช่วยครูบาจันทร์แก้วก่อสร้างศาลาบาตรที่วัดดอกคำนี้

ภาพซ้าย **วิหารวัดดอกคำ สร้างปี ๒๓๒๖ ต่อมาบูรณะใหม่**
ภาพขวา **ครูบาจันทร์แก้ว ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย**

วัดเชียงยืน

เลขที่ ๑๖๐ ถนนมณีนพรัตน์ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘ สัมภาษณ์พระมหาวชิรญาโณ เจ้าอาวาสวัดเชียงยืน เล่าประวัติวัดเชียงยืนให้ฟังว่า

วัดเชียงยืน มีชื่อภาษาบาลีว่า “ฑีฆาชีววัสสาราม” หรือ ชีวิตสาราม หมายถึงชีวิตที่มีความยั่งยืน สอดคล้องกับวัดเชียงหมั้น สร้างเป็นวัดที่ ๒ ในยุคพระญามังราย ต่อจากวัดเชียงหมั้น หมายถึงเป็นหลักเมือง ส่วนเชียงยืนเป็นวัดเดชเมือง

สมัยพม่าปกครองวัดได้ร้างไป กระทั่งพระญากาวิละเป็นผู้ฟื้นวัดเชียงยืนขึ้นมาใหม่ให้คู่กับวัดเชียงหมั้นอีกครั้ง

โบราณวัตถุโบราณสถานที่สำคัญในวัดมี ๓ สิ่ง คือ พระธาตุเจดีย์ พระอุโบสถ และพระวิหาร

พระธาตุเจดีย์มีขนาดใหญ่มาก ประวัติกล่าวไว้ว่าพระเมืองแก้ว กษัตริย์พระองค์ที่ ๑๑ ตั้งแต่สมัย ๕๐๐ ปีที่แล้ว ได้มาบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ช่วงที่กรมศิลปากรมาบูรณะครั้งใหญ่เมื่อปี ๒๕๔๒ ได้พบผอบเปิดดูมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ ๗ องค์

วิหารหลังที่เห็น เป็นการรื้อมาจากคุ้มหลวงของพระเมืองแก้ว ส่วนพระพุทธรูปประธานมีมาก่อนแล้วน่าจะสร้างสมัยพระญามังราย พระปฏิมามีชื่อเฉพาะดั้งเดิมว่าพระสัพพัญญูเจ้า พระวิหารบูรณะครั้งหลังสุดสมัยเจ้าอาวาสรูปที่แล้วไม่เกิน ๑๐ ปีมานี้ คนเฒ่าคนแก่บอกว่า วิหารหลังเดิมมีลักษณะเหมือนกับวิหารที่วัดป้านปิง ที่อยู่ใกล้วัดอุโมงค์เถรจันทร์ กลางเวียงแถวทางไปประตูท่าแพ วิหารบูรณะหลายครั้งจนเปลี่ยนแปลงไปมาก ที่ไม่เปลี่ยนคือเสา อาจจะตัดให้สั้นลงมาแค่ ๒-๓ เมตร ส่วนบานประตูเก่าแต่หน้าต่างใหม่ บันไดนาคหน้าวิหารก็ของเก่า กรมศิลปากรขอสงวนตัวนาคไว้บูรณะเอง วิหารยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนแต่ก็อยู่ในเกณฑ์เป็นโบราณสถาน

ภาพซ้าย **พระธาตุเจดีย์วัดเชียงยืนขนาดใหญ่มาก** *ภาพขวา* **อุโบสถเก่าทรง ๘ เหลี่ยม ศิลปะคล้ายกลุ่มม่าน-เงี้ยว**

ภาพซ้าย วิหารวัดเชียงยืน ครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจมีส่วนในการบูรณะ *ภาพขวา* เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

อุโบสถทรงแปดเหลี่ยม (ต่อมามีโรงเรียนมาตั้งอยู่ ทำให้อุโบสถเหมือนอยู่ในโรงเรียน) สร้างโดยหลวงอุปโยคิน เป็นชาวพม่าค้าไม้ ทุกวันนี้ยังใช้งานอยู่ กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติแล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ นอกจากนี้หลวงอุปโยคินยังเคยบูรณะพระเจดีย์แล้วหนึ่งครั้ง ทำให้เจดีย์มีรูปแบบศิลปะพม่าปะปนอยู่บางส่วน

เจ้าอาวาสวัดเชียงยืนกล่าวว่า วัดนี้ไม่เคยมีการกล่าวถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยแต่อย่างใดเลย ไม่ว่ามิติใดหากครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจริงคงจะมาแบบไม่เป็นกิจจะลักษณะนัก เนื่องจากวัดนี้เป็นที่สถิตพำนักของพระมหาเถระชั้นผู้ใหญ่ คือพระอภัยสารทะ สังฆปาโมกข์ (ครูบาโสภา วัดฝายหิน) เมื่อตอนเป็นสังฆราชาย้ายมาประทับที่นี่ อาจเป็นไปได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจเคยแวะเวียนมากราบท่าน และด้วยความที่เป็นช่างชอบก่อสร้างอยู่แล้ว เมื่อเสนาสนะบางหลังในวัดเกิดชำรุด ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้อาสาระดมพระหนุ่มเณรน้อยในวัดมาช่วยกันบูรณะให้ก็เป็นได้

วัดล่ามช้าง

เลขที่ ๓๒ ถนนมูลเมือง ซอย ๗ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘ สัมภาษณ์เจ้าอาวาส พระอธิการอานนท์ วิสุทฺโธ

จากคร่าวซอประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย พรรณนาว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กราบลาครูบาเมธาวัดดอกเอื้องแล้ว ท่านก็ได้มาจำวัดที่วัดล่ามช้าง ๑ คืน ก่อนที่วันรุ่งขึ้นจะมุ่งหน้าสู่วัดป่าตัน และวัดลังกาเพื่อเดินทางต่อไปยังเขตดอยสะเก็ด

*“ไป**วัดล่ามช้าง** ตามที่เขาหา*
อาราธนา รับทานทุเจ้า
ทังทายกา สัทธาหนุ่มเถ้า
เขามาทานมากมัก
หยุดแรมนอน นึ่งคืนท่านพัก
ยกยาตรผ้ายจรัญ
หมู่โรงเลื่อยไม้ นิมนต์เหมือนกัน
ไปวัดป่าตัน รับทานธุเจ้า”

วัดล่ามช้างมีมาตั้งแต่สมัยพระญามังรายแล้ว คือร่วมรุ่นกับวัดเชียงหมั้นที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามถนน ซึ่งเป็นหอมณเฑียร (หอนอน) ส่วนฝั่งนี้เป็นป่าไผ่ คนนิยมเอาช้างมาเลี้ยงไว้ที่นี่ จึงกลายเป็นที่มาของชื่อวัดว่า “ล่ามช้าง” การก่อตั้งวัดล่ามช้างในยุคหลัง เกิดจากการรวมวัดร้าง ๓ วัดเข้าด้วยกัน ได้แก่ วัดจอกแก้ว วัดต้นปูน และวัดป่าไผ่ มีอยู่ในบันทึกประวัติวัดร้างในเชียงใหม่ ของศาสตราจารย์ อรุณรัตน์ วิชียร

ภาพซ้าย พระวิหารสร้างใหม่แต่ใช้โครงเดิม *ภาพขวา* หน้าแหนบกระจกจีนประดับลายดอกสับปะรด

ภาพซ้าย แท่นแก้วภายในวิหารติดกระจกสี *ภาพขวา* นาคทันต์รูปหนุมาน

ภาพซ้าย **พระวิหารหลังเดิมยุคครูบาเสาร์คำ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพขวา* **คานคาดคอนกรีตในวิหาร**

พระอธิการอานนท์ วิสุทฺโธ
เจ้าอาวาสวัดล่ามช้าง

เขียว กล่าวถึงวัดต้นปูน คนเฒ่าคนแก่เรียกวัดเตาปูน เพราะว่าตอนที่สร้างเมืองเชียงใหม่ ตรงนี้จะใช้เป็นที่เผาปูน เผาอิฐ เผากระเบื้อง

โบราณสถานเก่าของวัดคือ “เจดีย์อุโมงค์” มีลักษณะแปลกที่ฐานเหมือนมีช่องอุโมงค์ ให้เข้าไปประกอบพิธีกรรมอะไรบางอย่าง กล่าวกันว่าคนสามารถเข้าไปได้ เป็นทางลัดที่หากขุดลึกไปเรื่อย ๆ จะสิ้นสุดโผล่ทะลุที่เจดีย์กิ่ว หรือเจดีย์ขาว ริมแม่น้ำปิง แถวกาดหลวง ความยาวประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ เจ้าอาวาสรูปก่อนกลัวว่าคนเข้าไปแล้วจะไปติดค้างอยู่ในนั้น หาทางออกไม่ได้ จึงเอาก้อนหินถมปิดปากอุโมงค์ไว้

เป็นวัดแรกที่สร้างอุโบสถ ๒ ชั้นสร้างในยุคครูบาสิงห์คำ เมื่อปี ๒๕๒๐ ครูบาสิงห์คำเกิดเมื่อปี ๒๔๗๐ กว่า ๆ มรณภาพเมื่อ ๒๕๓๐ พระอธิการอานนท์ เจ้าอาวาสวัดล่ามช้างเป็นลูกศิษย์ของครูบาสิงห์คำ ซึ่งครูบาสิงห์คำเป็นลูกศิษย์ของครูบาเสาร์คำอีกชั้นหนึ่ง และครูบาเสาร์คำรูปนี้เองที่เป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุเจดีย์ด้านหลังวิหาร สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างเมื่อตอนที่พม่าเข้ามาครองเมืองเชียงใหม่ เพราะเป็นแบบศิลปะของพม่า บูรณะครั้งล่าสุดปี ๒๕๐๓ แต่เกิดแผ่นดินไหวปี ๒๕๕๗ เกิดรอยแยกจึงแจ้งกรมศิลปากรมาซ่อมแซม

สำหรับวิหารสร้างมาก่อนอุโบสถ แต่มีการรื้อหลังเดิมเมื่อปี ๒๔๙๙ และเริ่มวางศิลาฤกษ์ใหม่ปี ๒๕๐๐ วิหารหลังเดิมเป็นวิหารครึ่งปูนครึ่งไม้ คนเฒ่าคนแก่บอกว่าหลังคาทรุดลงมา แต่มีการเอาองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของวิหารหลังเดิมมาใช้ใหม่ เช่น หน้าบันด้านทิศตะวันออก แท่นแก้วของเดิม เคยมีมณฑปโขงทรงเดียวกับวัดเชียงหมั้นครอบพระพุทธรูปประธานไว้ แต่รื้อเอาโขงออกตอนบูรณะวิหาร

มีการย้ายพระพุทธรูปจากวัดนางเหลียว และในเจดีย์เก่า (วัดร้างนี้อยู่ในรั้วโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย) มาประดิษฐานไว้ในวิหารวัดล่ามช้าง ในยุคครูบาเสาร์คำ (หรือนิยมเรียกย่อ ๆ ว่าครูบาเสาร์) อดีตเจ้าอาวาสวัดนางเหลียว เมื่อวัดนางเหลียวร้าง ท่านได้ย้ายมาที่แห่งนี้ และนำพระพุทธรูปมาด้วยหลายองค์ มีเอามาจากวัดหมื่นครองด้วย ซึ่งอยู่ด้านหน้าของโรงเรียนยุพราชเหมือนกัน

วิหารเคยไฟไหม้เมื่อปี ๒๕๓๖ เกิดจากไฟฟ้าลัดวงจร วัสดุที่ทำด้วยไม้ กระดาษ ผ้า ถูกไฟเผาหมด เกิดมหัศจรรย์คือเหลือเพียงรูปเขียนแบบดรอว์อิงรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่เพียงชิ้นเดียวที่ไม่ถูกไฟไหม้ วัดมีงานทำบุญอุทิศให้แด่พระบูรพาจารย์อดีตเจ้าอาวาสประจำปีทุกวันที่ ๑๓ มกราคม

ครูบาบุญเป็งเป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยในสาย “ครูบาเสาร์” ซึ่งเป็นชาวแม่ริม-สะเมิง ผู้มีบทบาทในการไปช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามในเขตแม่ริม แม่แตง สะเมิง โดยเฉพาะวัดพระพุทธบาทสี่รอย อาจเป็นไปได้ว่า ในยุคครูบาเสาร์คงได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในคราวก่อสร้างพระวิหารหลังเดิม ซึ่งยังเหลือร่องรอยของหน้าแหนบที่ทำเป็นรูปดอกสับปะรดและติดกระจกจีนที่พื้นหลัง ลักษณะแท่นแก้ว นาคทันต์รูปหนุมานและโครงหลังคาดาดเสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ทั้งหมดนี้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่พบเห็นได้ตามวัดต่าง ๆ

ขณะนี้ (๒๕๕๘) นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งกำลังทำการปริวรรตคัมภีร์ใบลานเขียนด้วยตัวเมือง ได้พบคำแถลงการณ์ของอดีตผู้ว่าการมณฑลพายัพ กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกนำตัวไปสอบสวนที่กรุงเทพฯ เอกสารฉบับนี้พบในหีบธรรมที่วัดล่ามช้างเอง(สันนิษฐานว่าเป็นเหตุการณ์การต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๖ เพราะครั้งที่ ๕ ไม่มีคำแถลงการณ์)

วัดสะลวงใน (สิทธิทรงธรรม)

บ้านสะลวงใน หมู่ที่ ๒ ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ วัดมีเนื้อที่ ๖ ไร่ ระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ ๒๔๔๑

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘ สัมภาษณ์พระอธิการบุญชื่น อคฺคจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดสะลวงใน กล่าวว่า วัดสิทธิทรงธรรมเป็นชื่อดั้งเดิม เป็นวัดเก่าสมัยล้านนา มีพระวิหารเก่า และพระอุโบสถกลางทุ่ง ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร เป็นวัดที่อยู่ไม่ไกลจากพระพุทธบาทสี่รอย และวัดหนองก๋าย ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องผ่านมาวัดสะลวงในก่อนจะขึ้นพระพุทธบาทสี่รอย แต่ท่านจะสร้างหรือบูรณะเสนาสนะหลังไหนหรือไม่นั้น ทางวัดสะลวงในไม่มีข้อมูล เพราะการบันทึกหลักฐานขาดช่วงขาดตอนไป

วัดมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุเดือน ๙ เป็ง

กำลังอยู่ในระหว่างก่อสร้างหอธรรมหลังใหม่เพื่อเก็บพระไตรปิฎก มีคัมภีร์ใบลานอักษรธัมม์ล้านนาอยู่ในสภาพค่อนข้างดี จำนวนมากกว่า ๒๐ หีบ คณะนักวิจัยนำโดยอาจารย์เกริก อัครชิโนเรศ แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เคยมาชำระจัดทำทะเบียนบัญชีบางส่วน เหตุที่มีคัมภีร์มากมายขนาดนี้ทั้งๆ ที่เป็นวัดรอบนอก เล่ากันว่าเหตุเพราะยุคพม่ายึดครองอาณาจักรล้านนา พม่าได้เอาช้างมาพักนอนแถวนี้ เพราะเป็นทางผ่านไปทิศตะวันตก ครั้งนั้นพม่าได้ขนเอาพระไตรปิฎกซึ่งย้ายมาจากวัดหลายแห่งกลางเมืองเชียงใหม่มาด้วย สันนิษฐานว่าเนื่องจากพระไตรปิฎกมีจำนวนมากมายมหาศาล ทำให้พม่าไม่สามารถขนไปได้ทั้งหมดเพราะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทัพ จึงทิ้งบางส่วนไว้ที่วัดแห่งนี้

เสือปูนปั้นบนเสาประตูทางขึ้นด้านทิศเหนือของวัด มีลักษณะเหมือนเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในละแวกนี้ มีครูบาธรรมธิ ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ที่วัดดอนเจียง ทางไปอำเภอแม่แตง ทำให้มีเครือข่ายลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยในแถบแม่ริม-แม่แตง เป็นจำนวนมาก ครูบาเณรแห่งวัดบ้านเด่น ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาแวะพักที่วัดสะลวงในนี้บ่อยมาก ทุกครั้งที่ท่านต้องมานมัสการพระพุทธบาทสี่รอย

พระอธิการบุญชื่น อคฺคจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดสะลวงใน

พระอุโบสถกลางทุ่งแยกออกจากเขตวัด รูปทรงคล้ายกับที่วัดสบเปิงและวัดแม่ขะจาน ในอำเภอแม่แตง

วิหารเป็นทรงล้านนาโบราณที่ได้รับการบูรณะทับซ้อนหลายครั้ง อุโบสถมีทรวดทรงรุ่นราวคราวเดียวกันกับอุโบสถที่วัดสบเปิง ใช้สีมาหินล้อมรอบ ๘ วง

ได้พบประติมากรรมปูนปั้นรูปเสือชำรุด ๑ ตัว หมอบอยู่บนฐานเสาประดับบันไดทางขึ้นวัดที่กำแพงด้านทิศเหนือ ลักษณะเหมือนกับเสือสัญลักษณ์รูปเสือที่พบทั่วไปในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กลุ่มที่ ๒ เป็นจุดรวมพลของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนสร้างวัดสำคัญ

กลุ่มที่ ๒ นี้เป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เป็นจุดรวมพลตระเตรียมเสบียงเพื่อที่จะไปบูรณปฏิสังขรณ์วัดสำคัญ ประกอบด้วย วัดหนองก๋าย และวัดแม่อีดสองวัดนี้มีสถานะเหมือนกับวัดศรีโสดาเพื่อเตรียมขึ้นดอยสุเทพ

วัดหนองก๋าย

เลขที่ ๑๑๕ บ้านหนองก๋าย หมู่ที่ ๔ ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘ สัมภาษณ์พระปลัดประเสริฐ โชติธมฺโม รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองก๋าย

อดีตเจ้าอาวาส ครูบาสุวรรณ สุวณฺโณ เล่าให้ชาวบ้านละแวกนั้นฟังว่า วัดหนองก๋ายสร้าง พ.ศ. ๒๒๙๗ ครั้นในปี ๒๔๗๒ ยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความประสงค์จะขึ้นไปปราบนมัสการพระพุทธบาทสี่รอยได้แวะมาจำพรรษาอยู่ที่วัดแห่งนี้หลายครั้ง จนกระทั่งกำหนดการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้ใช้วัดหนองก๋ายเป็นที่ตระเตรียมผู้คนพลพรรคเสบียงอาหาร รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ขนหิน ดินทรายปูน กระจก เพื่อลำเลียงขึ้นไปบูรณะพระวิหารครอบพระพุทธบาทสี่รอยข้างบนดอยสูง ช่วงที่อยู่วัดหนองก๋ายนี้ อาจเป็นไปได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาช่วยบูรณะต่อเติมซุ้มมุขด้านหน้าพระวิหาร (เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน ยังไม่อาจยืนยัน)

เมื่อพิจารณาจากหน้าแหนบของพระวิหาร ก็พบว่ามีกลิ่นอายหรือรับอิทธิพลจากศิลปะของครูบาเจ้าศรีวิชัยมากพอสมควร เพียงแต่มีข้อน่าสังเกตว่าจารึกศักราชระบุปี ๒๔๘๐ นั้น อาจขัดแย้งกับการที่เป็นห้วงเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ประกาศว่าจะไม่หวนกลับมาสร้างวัดในเชียงใหม่อีกแล้ว

อย่างไรก็ดี แท่นแก้วภายในวิหารที่รองรับพระพุทธรูปปูนปั้นในลักษณะพระเจ้าทั้งห้า ก็มีรูปแบบเฉพาะที่มักพบในกระบวนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างมาก

พระวิหารสร้างมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะและต่อเติมบางส่วน

ภาพซ้าย **หน้าแหนบที่มุขด้านหน้าสุด กล่าวกันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้มาต่อเติมบูรณะ** ***ภาพขวา*** **ลายดอกสับปะรด และศักราชปี ๒๔๘๐**

การทำพระเจ้าทั้ง ๕ บนแท่นแก้วคิดกระจกสี ฝีมือช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหาร** *ภาพขวา* **พระธาตุเจดีย์วัดหนองก๋าย**

มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างประมาณปี ๒๕๔๖ โดยครูบาพรชัย เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทสี่รอย (ช่วงที่ครูบาพรชัยลงมาดูแลวัดหนองก๋ายนั้น เนื่องจากวัดหนองก๋ายยังอยู่ในสภาพวัดร้าง) เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยใช้สถานที่แห่งนี้เป็นจุดรวมพลตระเตรียมเสบียงก่อนขึ้นเขา

ต่อมา พระปลัดประเสริฐ โชติธมฺโม (มีสัญชาติไทย เชื้อสายอินเดีย) เกิดกรุงเทพฯ บวชที่วัดไผ่ล้อม อำเภอบางบาน พระนครศรีอยุธยา เข้ามาทำการฟื้นวัดได้ ๖ ปี วัดหนองก๋ายมีพระภิกษุ ๒๐ กว่ารูป สามเณร ๘ รูป เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม มีสำนักชี

ทุกปีวัดหนองก๋ายจะร่วมรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยการจัดประเพณีเดินขึ้นดอยพระพุทธบาทสี่รอย ในวันขึ้น ๑๔ -๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ เดินเท้าบ้าง รถบ้างตามแต่สะดวก ระยะทาง ๑๖ กิโลเมตร

วัดแม่อีด

บ้านแม่อีด หมู่ที่ ๖ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากถนนหลวงหลักกิโลเมตรที่ ๗๓ ประมาณ ๕๐๐ เมตร

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗ สัมภาษณ์พระครูปลัดรัฐกร สนฺตจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดแม่อีด และเลขาเจ้าคณะอำเภอเชียงดาว

กล่าวถึงความสัมพันธ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยกับวัดนี้ ยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวัดถ้ำเชียงดาว ท่านจะใช้วัดแม่อีดเป็นที่รวมพลผู้คนจากทั่วทุกสารทิศเพื่อไปร่วมแรงกันสร้าง สถานที่แห่งนี้จึงกลายเป็นจุดรวมเสบียงและผู้คนที่มาจากเชียงใหม่ก่อนที่จะเข้าถ้ำเชียงดาว เมื่อก่อนเคยมีศาลาที่พักขนาดใหญ่สำหรับผู้สัญจรอาคันตุกะที่มาจากทั่วทุกสารทิศ ไม่นานมานี้ชาวเชียงใหม่ก็ยังนิยมมารวมตัวกันที่วัดแม่อีดก่อนมีงานที่วัดถ้ำเชียงดาว ๑ คืน ช่วยกันหุงหาอาหาร ตระเตรียมเสบียง รุ่งเช้าพากันเดินเท้าไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังวัดถ้ำเชียงดาว ตอนเย็นออกจากถ้ำกลับลงมา ก็นอนพักที่วัดแม่อีดอีก ๑ คืน วันรุ่งขึ้นถึงจะแยกย้ายเดินทางกลับบ้าน ปัจจุบันนี้ศาลาที่พักหลังใหญ่นั้นกลายเป็นบ้านพักไปแล้ว

วัดแม่อีด เสนาสนะของวัดทั้งหมดสร้างขึ้นใหม่เมื่อเร็วๆ นี้

ที่มาของชื่อแม่อีด มีความเกี่ยวข้องกับการบีบตัวของลำน้ำ เหมือนอีดอ้อย อีดฝ้าย (คั้นน้ำอ้อยหรือปั่นฝ้าย)

ปัจจุบัน ได้ฟื้นประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย ด้วยการเดินเท้าขึ้นถ้ำเชียงดาว กำหนดสมมติเอาเดือน ๘ เป็ง ชาวบ้านก็จะเตรียมตัวเดินตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัยไปที่ถ้ำเชียงดาว ประเพณีนี้หายไป ๓๐-๔๐ ปี เพิ่งมาฟื้นกันไม่นาน ผู้คนมาจากหลายแห่ง แต่ละปีมีประมาณ ๗๐๐ - ๘๐๐ คน ระยะทางเดินเท้าประมาณ ๕ กิโลเมตร เป็นการตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เคยให้ผู้คนจำนวนมากมารวมตัวกันที่นี่ก่อนจะขึ้นถ้ำเชียงดาว

วัดพระเจ้าโท้

ตั้งอยู่ที่บ้านหลวงฮอด เชียงใหม่-ฮอด ตำบลฮอด อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

สัมภาษณ์ พระสมพร สิริภทฺโท เจ้าอาวาสวัดพระเจ้าโท้ เมื่อ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ท่านเล่าว่า วัดนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระเจ้าโท้

พระเจ้าโท้ ที่เชื่อกันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่แม่อุสาผู้ล่วงลับ

และพระวิหาร เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่แม่อุสา เมื่อคราวเสียชีวิต แต่ไม่มีการบันทึกเหตุการณ์นี้ในเอกสารเล่มใดๆ

พระเจ้าโท้มีขนาดใหญ่มาก (คล้ายพระเจ้าตนหลวง) ชาวฮอดเชื่อว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวีแล้ว และได้รับการบูรณะเรื่อยมา เนื่องจากวัดแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของเวียงฮอดที่พระนางจามเทวีเป็นผู้สถาปนา

ที่ตั้งของวัดพระเจ้าโท้ เคยเป็นจุดรวมพลของชาวบ้านก่อนจะขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยเกิ้ง (ในอดีตยังไม่ได้แยกอำเภอดอยเต่าออกจากอำเภอฮอด) จึงถือว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญยิ่ง และเป็นทางผ่านไปมาของครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องแวะพักทุกครั้งที่จะขึ้นไปพระธาตุดอยเกิ้ง

กลุ่มที่ ๓ เส้นทางจาริกแสงบุญบนสันเขาม่อนดอย

จากการตั้งข้อสังเกตของ “พระอ้าย อาสโภ” เจ้าอาวาสสำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย (จอมงืด) ที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๗๔ ปี (๒๕๕๙) ผู้เป็นพระธุดงค์ที่มีประสบการณ์จาริกแสวงบุญตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัยในพื้นที่หลายจังหวัด ได้กล่าวว่ายังมีวัดที่ซ่อนตัวในกลุ่มภูเขา ที่เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัยต่อเนื่องลงมาจากดอยคว่ำหล้อง ดอยสุเทพ และดอยคำ อีกกลุ่มหนึ่ง เป็นถิ่นอาศัยของชุมชนชาวลัวะโบราณ ถือเป็นเส้นทางบุญที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักปลีกวิเวกไปนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่เนืองๆ **หลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุดอยคำเสร็จแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ท่านได้ธุดงค์จาริกตามสันเขาลงมายังวัดร้างดอยแก้ว จากนั้นลงไปที่วัดดอยเปา และวัดดอยถ้ำตามลำดับ** พระอ้ายจึงเชื่อว่าอาจรวมไปถึงการที่ท่านมีบทบาทในด้านช่วยก่อสร้างเสนาสนะภายในวัดนั้นๆ ด้วย เพียงแต่ไม่ได้รับการบันทึกไว้ วัดทั้งสามนี้อยู่บนม่อนดอยขนาดย่อมๆ ที่เชื่อมถึงกันหมด ครอบคลุมพื้นที่จากอำเภอเมืองไปสู่อำเภอหางดง งานวิจัยชิ้นนี้จึงเก็บข้อมูลของวัดทั้งสามมาใช้ประกอบการศึกษา

วัดดอยแก้ว

ตั้งอยู่ที่บ้านตองกาย ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เพิ่งได้รับการฟื้นฟูเมื่อไม่นานมานี้ โดยเจ้าอาวาสชื่อพระสถิต ปุญญาภินัย อายุ ๖๐ ปี (๒๕๕๙) จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสเมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘ ทำให้ทราบว่าพระสถิต ได้เดินธุดงค์มาจากกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นพระสายปฏิบัติธรรม ต้องการความสงบวิเวก จึงได้มาพัฒนาวัดร้างดอยแก้วให้เป็นสถานปฏิบัติธรรมตามแนวทางธรรมกาย มีพื้นที่ ๓๓ ไร่ ส่วนใหญ่ศรัทธาเป็นชาวบ้านตองกาย แต่ผู้อุปถัมภ์หลักเวลามีงานทอดกฐินทอดผ้าป่ามักเป็นญาติธรรมจากกรุงเทพฯ

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสทำให้ทราบถึงที่มาของชื่อ “ดอยแก้ว” ว่าเกิดจาก “แสงแก้ว” ที่มักลอยออกจากพระธาตุองค์นี้เสด็จไปหาพระธาตุอีก

ภาพซ้าย **เจ้าอาวาสวัดดอยแก้ว *ภาพขวา* พระธาตุดอยแก้ว ทรวดทรงดั้งเดิม**

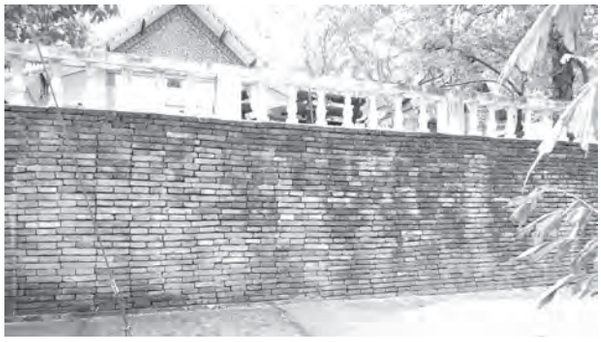

กำแพงอิฐสูงโอบล้อมเขตพุทธาวาสวัดดอยแก้วทั้งสี่ด้าน

ศาลาบาตรและวิหารสร้างใหม่ทับที่หลังเดิม อยู่ในกำแพงแก้ว

องค์หนึ่งชื่อ “ดอยสาลิกา” (อยู่ด้านหลังไนท์ซาฟารี) ในช่วงกลางคืนของวันขึ้น ๑๕ ค่ำอยู่เนืองนิจ ชาวบ้านลือกันว่าแถวนี้ผีดุ ต่อมาที่ดอยสาลิกาถูกชาวบ้านขุดคุ้ยรื้อเจดีย์เอาของเก่าไปหมดแล้วจนไม่เหลือสภาพความเป็นวัด

ส่วนประวัติวัดดอยแก้วที่กรมการศาสนาบันทึกไว้ กำหนดอายุเก่าสุดได้แค่ปี พ.ศ. ๒๐๔๔ คือตรงกับสมัยพระเมืองแก้ว แห่งราชวงศ์มังราย แต่ในความจริงเชื่อว่าวัดอาจเก่ากว่านั้น เพราะมีความเชื่อมต่อกับพระธาตุดอยคำ

พระธาตุดอยแก้วตั้งอยู่ภายในกำแพงก่ออิฐสูงล้อมรอบทั้ง ๔ ทิศ เดิมอิฐเห็นแค่พอเป็นแนว แต่ก้อนอิฐผุพังทลายล้มระเนนระนาดลงมา ทางวัดนำขึ้นมาก่อเรียงใหม่จนเป็นระเบียบ ภายในรั้วกำแพงอิฐเคยมีวิหารเก่า ก่อผนังด้วยก้อนหินผสมปูนขาว ไม่มีเหล็กยึดภายใน วิหารหลังนี้ได้รื้อไปแล้ว เช่นเดียวกับศาลาบาตรหลังเดิมก็รื้อไปแล้วสร้างใหม่

อุโบสถ หลังเดิมน่าจะเป็นลักษณะอาคารเปิดโล่งแบบวิหารเปื่อย บูรณะอุโบสถเมื่อปี ๒๕๓๗ เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าการอนุรักษ์ตามรูปแบบเดิม เนื่องจากตอนสวดมนต์ยุงจะเข้าไปรบกวนจึงทำผนังปิดทึบ หน้าแหนบเปลี่ยนใหม่หมดจากกระจกจีนเป็นปูนปั้นและกระจกสีสมัยใหม่

พระเจดีย์ บูรณะครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณปี ๒๕๔๐ แต่ว่ารักษาทรวดทรงดั้งเดิมทุกประการ เมื่อก่อนเป็นปูนสีขาว อยู่ในสภาพแตกร้าวใกล้พัง จึงบูรณะทาสีทองใหม่ สมัยก่อนมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุ แต่ตอนนี้หยุดไป เมื่อก่อนเคยมีการ “จิบอกไฟ” แข่งขันพนันกัน เกิดทะเลาะวิวาท ทางวัดจึงยกเลิกเพราะต้องการความสงบ

สำหรับประเด็นคำถามที่ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยแก้วด้วยหรือไม่นั้น เจ้าอาวาสบอกว่าไม่แน่ใจ เพราะไม่มีใครทราบข้อมูลส่วนนี้ เนื่องจากวัดร้างไปนานมาก ประวัติความเป็นมาของวัดขาดช่วงขาดตอนไม่ได้มีการบันทึกสืบทอดทราบจากคนเฒ่าคนแก่แต่เพียงว่า วัดดอยแก้วเป็นหนึ่งในธุดงคสถานของครูบาเจ้าศรีวิชัยจริง เวลาท่านจะขึ้นไปพระธาตุดอยคำ มักแวะขึ้นมานั่งปฏิบัติธรรม ณ ดอยแก้วแห่งนี้

วัดดอยเปา

เลขที่ ๑๑๓ บ้านป่าดอยเปา หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

เก็บข้อมูลวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘ ผู้ให้สัมภาษณ์คือ พระทองสุข ฐาสุกาโม เจ้าอาวาสวัดดอยเปา

ประวัติของวัด สร้างปี ๒๒๘๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๕๓๗ สร้างโดย

ภาพซ้าย เจ้าอาวาสวัดดอยเปา *ภาพขวา* ศาลาอเนกประสงค์ มุงหลังคาด้วยแป้นเกล็ด

วิหารวัดดอยเปา ทรงเรียบ ๓ ห้อง มีระเบียงมุขหน้า

ชาวนาจากบ้านฟ่อน ถือเป็นที่ตั้งดั้งเดิมของวัดบ้านฟ่อน ซึ่งต่อมามีการอพยพย้ายวัดลงไปอยู่ข้างล่าง (ที่ตั้งวัดบ้านฟ่อนปัจจุบัน) เนื่องจากบนเขาขาดแคลนน้ำใช้สอย ทำให้บนนี้กลายเป็นวัดป่า บ้างเรียก “วัดป่าดอยเปา” ต่อมากลายเป็นสถานที่ปลีกวิเวกของนักบุญต่างๆ หลายรูป อาทิ ครูบาเจ้าศรีวิชัย และพระธุดงค์จากอีสานหลายรูป แต่ทางวัดไม่แน่ใจว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาสร้างเสนาสนะหลังใดภายในวัดหรือไม่

เสนาสนะเก่าแก่ที่สุด ได้แก่ ศาลาบาตร และอาศรม (เคยสมมติเอาเป็นอุโบสถ แต่ปัจจุบันใช้เป็นกุฏิเจ้าอาวาส) ซึ่งเชื่อกันว่ามีอายุเกือบ ๓๐๐ ปี คือน่าจะเป็นอาคารรุ่นแรกเริ่มสร้างวัด บูรณะครั้งล่าสุดเมื่อปี ๒๕๓๗ เดิมผนังด้านนอกใช้ดินโคลนผสมปูนขาวฉาบก่อนเปลี่ยนเป็นผนังปูน

ทางวัดดอยเปาไม่มีพระธาตุเจดีย์มาแต่เดิม เพิ่งสร้างใหม่โดยครูบาทอง (จำฉายาไม่ได้ เป็นพระนักเทศน์) มาจากบ้านป่าแงะ อำเภอดอยสะเก็ด มาสร้างให้ไม่นานเท่าไหร่ ประมาณ ๓๐-๒๐ กว่าปี

นอกจากนี้ยังมีวิหารหลังเก่า ชาวบ้านบอกว่างดงามมาก ที่หน้าแหนบติดกระจกจีนลายคำลายดอก แต่ต่อมาวิหารถูกไฟไหม้ไป บางทีอาจเป็นวิหารหลังนั้นก็ได้ที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระธาตุดอยถ้ำ

ตั้งอยู่ที่บ้านถ้ำ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

สัมภาษณ์เจ้าอาวาส พระครูวินัยธร บุญส่ง ธมฺมกาโม เมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘ เป็นชาวสุพรรณบุรี อายุ ๘๕ ปี (๒๕๕๙) เดินทางมาจำพรรษาที่ดอยถ้ำตั้งแต่อายุ ๓๐ ปี บุกเบิกวัดร้างแห่งนี้นานกว่า ๕๐ ปีแล้ว

วัดนี้แยกเขตพื้นที่เป็นสองส่วน คือเขตพุทธาวาสดั้งเดิม กับเขตที่ขยายพื้นที่ใหม่ เขตหลังนี้ประกอบด้วยรูปปั้นขนาดใหญ่ของ หลวงพ่อทันใจ พระสิวลี พระนาคปรก พระนางจามเทวี ฯลฯ อุปถัมภ์การสร้างโดยคณะศรัทธาจากภาคกลาง

ภาพซ้าย **เจ้าอาวาสวัดดอยถ้ำวัย ๘๐ ปีเศษๆ**
ภาพขวา **พระสังกัจจายน์ปูนปั้นที่ศาลาบาตร**

เขตพุทธาวาสนั้นมีความน่าสนใจยิ่ง แม้ทางวัดจะไม่ทราบประวัติความเป็นมาว่าสร้างในสมัยใด แต่จากรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมของพระธาตุเจดีย์ที่ทำทรงปราสาทยอดระฆังเช่นนี้ กับที่ซุ้มจระนำทั้งสี่ทิศทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืนปางต่างๆ โดยมีสถูปิกะล้อม ๔ มุม รวมทั้งศาลาบาตร พร้อมรูปปั้น

ภาพซ้าย **พระเจดีย์ทรงปราสาทยอดระฆัง มีสถูปิกะประดับที่มุมทั้งสี่**
ภาพขวา **องค์ระฆังคิดกระจกชิ้นเล็กๆ**

ซุ้มจระนำทั้งที่ทิศประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ กรอบซุ้มลายนูนต่ำปิดด้วยตัวเหงา

ศาลาบาตรหลังเก่า ละม้ายกับศาลาบาตรในกลุ่มวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ค้ำยันและเสารองรับศาลาบาตร ยังเป็นรูปแบบดั้งเดิม

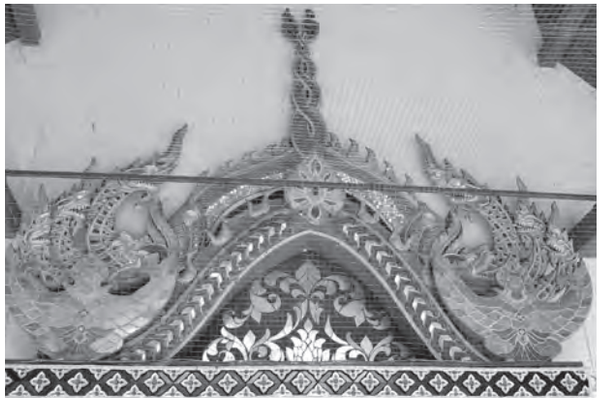

มุขหน้าของวิหารมีร่องรอยของการบูรณะใหม่ราว ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมา

พระกัจจายนะนั้น มีลักษณะที่ละม้ายคล้ายคลึงกับผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างมาก

สำหรับพระวิหาร เคยมีมาแต่เดิม ได้รับการบูรณะใหม่เมื่อราว ๒๐ ปีที่แล้ว พระประธานในพระวิหารเป็นของเดิมมีอยู่ ๒ องค์ ที่เหลือมีผู้นำมาถวายเพิ่ม เช่นพระแก้วมรกตจำลอง

พระครูวินัยธรบุญส่งเล่าว่า ตอนที่ท่านขึ้นมาบุกเบิกวัดนี้ มีแต่เพียงพระธาตุเจดีย์เก่าๆ ศาลาบาตรและวิหารหลังเดิม ทั้งหมดตั้งอยู่กลางพื้นดินปนทรายล้วนๆ ท่านมาเทปูนทับภายหลัง ต่อมาได้ขอยกวัดร้างขึ้นเป็นสำนักสงฆ์ และต่อมายกขึ้นเป็นวัด ขอตั้งชื่อว่า “วัดพระธาตุดอยถ้ำ”

แม้จะจำพรรษาที่วัดนี้นานกว่า ๕๐ ปี แต่ท่านไม่ทราบว่าพระธาตุเจดีย์กับศาลาบาตรจะเป็นผลงานการก่อสร้าง-ปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่อย่างไร เนื่องจากตัวเจ้าอาวาสเป็นชาวต่างถิ่นกอปรกับในช่วงวัยหนุ่มค่อนข้างปลีกวิเวก ไม่ค่อยได้มีปฏิสัมพันธ์สืบค้นเรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัยจากคนในพื้นที่เท่าใดนัก

วัดที่ตั้งอยู่ในเส้นทางธุดงค์จาริกของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เชื่อมจากดอยสุเทพ ดอยคำ ไปสู่พระธาตุศรีจอมทอง หรือย้อนวกกลับขึ้นไปทางสะเมิงนั้น นอกจาก ดอยแก้ว ดอยเปา และดอยถ้ำแล้ว ยังมีอีกแห่งคือวัดอรัญญวาส

วัดอรัญญวาส (พระธาตุศรีเมืองปงมงคลคีรี)

เลขที่ ๙๙ บ้านปง หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเมื่อ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สัมภาษณ์เจ้าอาวาสชื่อ พระครูอาชวปรีชา (อภิชวานนฺโท)

ชื่อวัดตามทำเนียบกรมการศาสนาคือวัดอรัญญวาส แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “วัดเมืองปง” คำว่า “เมืองปง” มีความเกี่ยวข้องกับชื่อกลุ่มชนของประชากรที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองปง (หรือเมืองพง) ในรัฐฉาน ประเทศพม่า ในยุคพระญากาวิละที่มีการกวาดต้อนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มาร่วมฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ราว ๒๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อถิ่นฐานเดิมที่จากมา คำว่า “เมือง” เช่น “เมืองกาย” “เมืองมาง” “เมืองปง” ไม่ได้หมายถึงจังหวัด แต่หมายถึง “หมู่บ้าน” ที่มีนายจ่าบ้านดูแล

พระครูอาชวปรีชา เล่าความเป็นมาของการสร้างพระธาตุศรีเมืองปงมงคลคีรีว่า

วัดมีพื้นที่สองส่วน ส่วนล่างเป็นเขตพุทธาวาส ซึ่งสร้างมาตั้งแต่ปี ๒๓๘๖ เสนาสนะประกอบด้วยพระวิหาร (วิหารหลังเดิมเคยมีจิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยกับที่วัดป่าแดด อำเภอแม่แจ่ม และที่วัดบวกครกหลวง น่าเสียดายที่รื้อไปแล้ว ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐) อุโบสถกลางน้ำ ศาลา ฯลฯ ส่วนข้างบนยอดเขานั้น เพิ่งฟื้นฟูบูรณะด้วยการสร้างพระธาตุขึ้นใหม่ครอบทับซากก้อนอิฐโบราณ ชาวบ้านเรียก “ป๊อกดินกี่” (ป๊อก หมายถึงเนินเขา, ดินกี่หมายถึงก้อนอิฐ) กล่าวกันว่าทุกวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านมักเห็นแสงพระธาตุปรากฏมีทั้ง ๑, ๒, ๓ ดวง ทางวัดจึงตัดสินใจสร้างพระธาตุบนยอดเขาแทนที่จะสร้างข้างล่างในเขตพุทธาวาส

ตรงยอดเขาเปรียบเสมือนปลายถ้ำ เป็นโพรงอากาศ ตัวเขามีถ้ำ (อุโมงค์) ภายในมีของดีซ่อนอยู่ ทั้งพระพุทธรูปโบราณ พระธาตุ (ดวงแก้ว) ๑ ดวง มีพญานาคเกล็ดสีเขียวนิลเฝ้าอยู่

การบรรจุพระธาตุของคนสมัยก่อนนั้น ไม่ได้บรรจุในส่วนองค์ระฆังของเจดีย์แบบวัฒนธรรมทางภาคกลาง แต่นำใส่ผอบฝังลงในดินแล้วเอาอิฐล้อมทับทำเป็นเครื่องหมายไว้ เมื่อกาลเวลาผ่านไปอาจมีผู้เห็นพระธาตุหรือดวงแก้วอยู่ในสภาพเสี่ยงอันตราย จึงนำไปซ่อนไว้ในถ้ำ เดิมชาวบ้านสามารถเข้าออกถ้ำได้ แต่ต่อมาแม่น้ำท่าช้างเปลี่ยนทิศทางที่เคยไหลจากด้านหลังถ้ำมาเป็นด้านหน้าถ้ำ ทำให้ขวางปากถ้ำชาวบ้านจึงไม่สามารถเข้าถ้ำได้อีก

ภาพซ้าย **เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน** ***ภาพขวา*** **พระธาตุศรีเมืองปงมงคลคีรีสร้างขึ้นใหม่ครอบทับพระธาตุองค์เดิม**

เสลี่ยงสามครูบาที่ทางวัดตระเตรียมไว้สำหรับหามขึ้นดอยในวันวิสาขบูชา

พิจารณาจากทำเลที่ตั้งของวัดเมืองปง ถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญ คือเป็นทั้งเส้นทางค้าขาย เส้นทางพุทธศาสนา และเส้นทางเคลื่อนทัพ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดเวียงดังเสร็จแล้ว เตรียมจะเดินทางไปสร้างพระธาตุม่อนเปี๊ยะ ท่านต้องพักยั้งที่เมืองปงก่อนขึ้นไปยังสะเมิง ท่านได้นั่งวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ ดอยลูกนี้ทั้งขาขึ้นและขาลงจากสะเมิง

ตามบัตรถาหรือลายแทงที่กล่าวถึงเขาลูกนี้มีคำย่อว่า *“เปา ๙ ต้น ก้นงัวเฒ่า เจ้าห่วงไว้สืบศาสนา”* หมายความว่า บนเขาลูกนี้มีไม้เต็ง (ภาษาเหนือเรียกไม้เปา) จำนวน ๙ ต้น คำว่า ก้นงัวเฒ่า หมายถึงรูปพรรณสัณฐานของเขาภูเขามีความสมบูรณ์เหมือนก้นวัวที่โตเต็มวัย (ลักษณะคล้ายหัวมังกร) แม้จะมีภูเขาลูกอื่น ๆ โอบล้อมไว้หมดทุกด้าน แต่ลูกนี้ก็ยังโผล่ตัวออกมาโดด ๆ ตรงกลาง

เมื่อพระครูอาชวปรีชา ตัดสินใจจะสร้างพระธาตุศรีเมืองปงบนยอดดอย ซึ่งเป็นภารกิจใหญ่หลวง ท่านได้อธิษฐานจิตขออาราธนาบารมีของครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ช่วยขับเคลื่อนโครงการก่อสร้างถาวรวัตถุบนยอดเขานี้จนสำเร็จ และเมื่อสำเร็จแล้วจึงได้สร้าง “หอสัจจบารมี” ถวายแด่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เดิมกำหนดสร้าง ๒๒ วัน แต่แล้วเสร็จภายใน ๑๘ วัน

วัดอรัญญวาสพยายามรักษาจารีตดั้งเดิมที่เคยทำในสายครูบาเจ้าศรีวิชัย นั่นคือประเพณี “ตานส้าย ตานแตน” ตาน คือทาน, ส้าย คือหนี้, แทน หมายถึงทดแทน แปลว่าการชำระหนี้กรรม ซึ่งเป็นฮีตฮอยที่เคยจัด ณ วัดพระพุทธบาทห้วยต้มในยุคที่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนายังมีชีวิตมาก่อน แต่หลังจากมรณภาพไปประเพณี “ตานส้าย ตานแตน” ได้ยุติการปฏิบัติตามไปด้วย

กลุ่มที่ ๔ ปรากฏสัญลักษณ์บางอย่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กลุ่มนี้เป็นวัดที่ได้พบสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์บางประการ ที่อาจจะเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ประกอบด้วย วัดถ้ำตับเตา วัดพระธาตุดอยน้อย (จุลคีรี) วัดพระธาตุศรีจอมทอง วัดจอมคีรี (แม่นะเชียงดาว) วัดศรีบุญเรือง (แม่ออน) และวัดฟ่อนสร้อย แต่ครั้นเมื่อสอบถามข้อมูลจากบุคคลภายในวัดแล้ว ทางวัดมีความลังเลไม่แน่ใจ บางแห่งปฏิเสธ ว่าไม่ใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดถ้ำตับเตา

ตั้งอยู่ที่บ้านตับเตา ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวัดถ้ำตับเตาวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙ ชื่อถ้ำ “ตับเตา” เดิมเรียกว่า “ถ้ำตั๊บเต้า” ตามภาษาเหนือ ตรงกับภาษากลางว่า “ถ้ำทับเถ้า” หรือ “ถ้ำทับขี้เถ้า”

ถ้ำตับเตาแบ่งออกเป็น ๒ ถ้ำสำคัญ คือถ้ำแจ้งแห่งหนึ่ง กับถ้ำมืดอีกแห่งหนึ่ง เส้นทางทอดไปสู่ถ้ำแจ้งเป็นบันไดก่ออิฐถือปูน สูงประมาณ ๕๐ ขั้น มีศาลามุงกระเบื้องขึ้นไปถึงบนปากถ้ำแจ้ง พบรูปปั้นเสืออยู่

ชุ้มประตูทางขึ้นสู่เขา ไปยังถ้ำตับเตา

รูปปั้นเสือ ๒ ตัว ตัวหนึ่งอยู่ทางเข้าถ้ำตับเตา และอีกตัวอยู่ทางไปรอยพระพุทธบาท

รอยพระบาทที่ถ้ำตับเตา

หน้าถ้ำ ๑ ตัว และอีก ๑ ตัวอยู่ทางลงไปยังรอยพระบาท ชวนให้สันนิษฐานว่าอาจเป็นเสือปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เป็นได้ ประกอบกับความเป็นมาของถ้ำตับเตา เป็นสถานที่แห่งหนึ่งในตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไป กอปรกับการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ตามรอยพระพุทธองค์ไปบูรณะวัดทั่วทุกหนทุกแห่ง นั่นคือตอนที่กล่าวถึง พระ

นอนหนองผึ้ง พระป้าน (แม่ปูคาแห้ง) จากนั้นคือ “ถ้ำตับเตา” พระบาทยั้งวิด (หวีด) พระบาทตากผ้า พระธาตุดอยเกิ้ง และถ้ำเชียงดาว

เห็นได้ว่ารายชื่อวัดที่กล่าวมาทั้งหมดนี้อยู่ในทำเนียบวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณปฏิสังขรณ์มาแล้วทุกแห่ง และช่วงที่ท่านไปบูรณะพระธาตุจอมคีรีที่แม่ทะลบ ไชยปราการ ถ้ำตับเตาก็เป็นเส้นทางผ่าน แต่จากเอกสารแผ่นพับของวัดถ้ำตับเตาที่จัดทำเผยแพร่ กลับไม่ปรากฏเรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัยแต่อย่างใด จึงสันนิษฐานได้เป็นสองแนวทาง

แนวทางแรก ครูบาเจ้าศรีวิชัยอาจไปธุดงค์ที่ถ้ำตับเตาจริง จึงได้ปั้นรูปเสือเป็นสัญลักษณ์ไว้ แต่อาจเห็นนิมิตว่าสถานที่แห่งนั้นจะมีเจ้าของเก่ามาบูรณะต่อไป ท่านจึงตัดสินใจไม่บูรณะเสนาสนะใดๆ จึงไม่มีการบันทึกเรื่องราวของท่าน

แนวทางที่สอง รูปปั้นเสืออาจเป็นการปั้นโดยครูบาธรรมชัย ธมฺมชโย วัดทุ่งหลวง ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเดินธุดงค์มาปฏิบัติธรรมที่วัดถ้ำตับเตาใน พ.ศ. ๒๔๙๐ และเป็นผู้บูรณะฟื้นฟูวัดถ้ำตับเตาอยู่นานหลายปี ครูบาธรรมชัย มีนามเดิมว่า “กองแก้ว เมืองศักดิ์” เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๕๗ ตรงกับเดือน ๙ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีขาล หรือปีกาบยีเช่นเดียวกันกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระธาตุดอยน้อย (จุลคีรี)

เลขที่ ๑๕๔ บ้านดอยน้อย หมู่ที่ ๕ ตำบลดอยหล่อ อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สัมภาษณ์พระครูสาธุกิจจานันท์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อยถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ความว่า

ราว พ.ศ. ๒๔๖๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางข้ามแม่น้ำปิงจากลำพูนมายังวัดพระธาตุดอยน้อยจริง เดิมคงเคยตั้งใจจะมาฟื้นฟูวัดร้างแห่งนี้เหมือนกัน แต่เมื่อท่านได้นั่งสมาธิแล้วคงเห็นว่า สถานที่นี้ไม่ใช่เนื้อนาบุญของท่าน แต่จะมีเจ้าของที่รออยู่ จึงไม่ได้บูรณะ เจ้าของที่ว่านั้นหมายถึงกลุ่มของ “สี่ครูบาแห่งเมืองลำพูน” ประกอบด้วย ครูบาพ่อเป็ง ครูบาอินทจักร ครูบาพรหมา และครูบาคำภีระ ซึ่งต่อมาได้ทำการฟื้นวัดแห่งนี้ในปี ๒๔๗๕

ภาพซ้าย พระธาตุดอยน้อย (จุลคีรี)
ภาพขวา เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย

พระอุโบสถวัดพระธาตุดอยน้อย

นักวิชาการเชื่อว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

การเดินทางมาพำนักที่วัดแห่งนี้ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ปรากฏหลักฐานอยู่ในคร่าวซอด้วยเช่นกัน

“จิ่งหานาวา ด้วยใจหลิ่งเสิ้ง
*ล่องลงเทิง**ดอยน้อย***
***จุฬคีรี** นามมีบ่คล้อย*
พระยอดสร้อยวันทา
พักที่นั้น คืนนึ่งเป็นตรา
คันรัตติยา รุ่งมาแล้วอั้น
นาวาเดิน รีบเร็วจั้นๆ
ตามลำพิงแม่น้ำ”

อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่าอุโบสถของวัดพระธาตุดอยน้อยมีรูปแบบศิลปกรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะในกระบวนการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นอย่าง

หน้าบันอุโบสถตกแต่งลายหน้ากาล ดอกสับปะรด ลายก้านขด บนกระจกจีน

มาก กล่าวคือ ลวดลายที่ประดับบนหน้าแหนบที่เป็นไม้แกะสลักปิดทองบนกระจกจีนรูปหน้ากาล (ราหู) ดอกสับปะรด และลายก้านขดช่อโต เหล่านี้เป็นศิลปะที่พบในกลุ่มสล่าที่ติดตามไปช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้าง อาจเป็นไปได้ว่า สล่าชาวยองกลุ่มเดียวกันนี้ได้เข้าไปมีบทบาทช่วยสร้างอุโบสถให้กับครูบาทั้งสี่ด้วยเช่นกันในภายหลัง จึงนำรูปแบบศิลปกรรมที่เคยสร้างให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างที่วัดพระธาตุดอยน้อย อีกประการหนึ่ง พบว่าวัดในสายสี่ครูบาไม่เน้นด้านอัตลักษณ์รูปแบบศิลปกรรมมากนัก จึงยังมีความโน้มเอียงที่จะเชื่อว่าอุโบสถหลังดังกล่าวเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยมากกว่า

วัดพระธาตุศรีจอมทอง

ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

พระอานันท์ พุทฺธธมฺโม ได้ระบุว่าวัดพระธาตุศรีจอมทองเป็นหนึ่งในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะ

เสือเฝ้าองค์พระธาตุศรีจอมทอง กับสิงห์มอมแบบจีนหน้าพระวิหารหลวง

แต่ไม่มีรายละเอียดว่าศักราชใด และเสนาสนะหลังไหน พบแต่หลักฐานที่วัดพระธาตุจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวิหารครอบรอยพระพุทธบาท และบูรณะพระธาตุอย่างแน่นอน

เรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัยกับวัดพระธาตุศรีจอมทอง พบเพียงในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าในปี ๒๔๖๓ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังจะมุ่งหน้าไปพระธาตุดอยเกิ้งนั้น ท่านได้แวะกราบนมัสการพระธาตุศรีจอมทอง อันเป็นการเดินทางโดยเรือ ตั้งต้นที่ปากแม่น้ำลี้มาบรรจบแม่น้ำปิงที่ดอยหล่อ จากนั้นไปจอมทอง

เสือเฝ้าทางขึ้นพระวิหารวัดพระธาตุศรีจอมทอง คล้ายเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัย

“ชนบท ผดหลายล่วงล้ำ
*ลงรอดหั้น**จอมทอง***
ลวดพักยั้ง กะเตรียมสิ่งของ
ยกไปทาน พระธาตุเจ้า
เครื่องครัวทาน แห่งพระผ่านเผ้า
หลายอันมีใส่พร้อม
ปริกขาร ทูนทานนอบน้อม
ถวายธาตุเจ้าจอมทอง
ท่านทานเสร็จแล้ว ตลาดแคล้วเถิงถอง
ล่องลงไป อี่ลิงบ้านห้วย...”

เมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ได้กราบนมัสการเรียนถามหลวงปู่ทอง หรือพระพรหมมงคล วิ. เจ้าอาวาส เกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย **หลวงปู่ทองชี้แจงว่า**

ภาพซ้าย พระธาตุศรีจอมทอง *ภาพขวา* กุมภัณฑ์เฝ้าหน้าพระวิหารหลวง

จากประวัติวัดไม่ปรากฏหลักฐานการมาบูรณะเสนาสนะของครูบาเจ้าศรีวิชัยแต่อย่างใด

ส่วนรูปปั้นเสือทาสีทองประมาณ ๓-๔ ตัวที่อยู่ในตำแหน่งเสือเฝ้าศาสนสถาน (แทนที่ควรจะเป็นสิงห์) ล้อมองค์พระธาตุศรีจอมทองก็ดี ที่หน้าพระวิหารจัตุรมุขก็ดี มีลักษณะละม้ายรูปปั้นเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น กล่าวคือ ลักษณะชูคอยาว ลีลาการหมอบ ใบหูใบหน้า การอ้าปากเห็นเขี้ยว หลวงปู่ทองอธิบายว่า เสือเหล่านี้ไม่ใช่เสือนักษัตรปีขาลของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่เป็นสิงห์ชนิดหนึ่งเรียก “สิงห์มอม” คือเป็นสิงห์ที่รับอิทธิพลจีนด้วยการนำรูป “มอม” มาผสมกัน จนดูละม้ายเสือ

เมื่อถึงจุดนี้ ชวนให้คิดต่อไปได้อีกว่า บางทีการทำรูปเสือประดับเฝ้าที่ฐานพระธาตุเจดีย์ก็ดี หรือทางขึ้นพระวิหารก็ดี ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำมาใช้แทนปีนักษัตรนั้น อาจได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปสิงห์มอมของวัดพระธาตุศรีจอมทองก็เป็นได้ และต่อจากนั้นจึงนำไปประยุกต์ใช้ต่อเกิดพัฒนาการจนมีรูปแบบเป็นรูปเสือจริง ๆ

วัดจอมคีรี

เลขที่ ๒๑ บ้านแม่นะ หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ลงเก็บข้อมูล ๒ ครั้ง วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙ เป็นการลงพื้นที่ตามคำแนะนำของพระวิมลญาณมุนี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าตอน ผู้ตั้งข้อสังเกตว่า วัดที่มีชื่อนำหน้าว่า “ศรี” “จอม” หรือ “คีรี” มักเป็นชื่อวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะแล้วตั้งชื่อให้ใหม่

การลงพื้นที่วัดจอมคีรี บ้านแม่นะครั้งแรกนั้น ทางเจ้าอาวาสได้ปฏิเสธว่าวัดนี้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยแต่อย่างใด ทำให้ไม่ได้มีการศึกษารูปแบบศิลปกรรมภายในวัดอย่างละเอียด กระทั่งได้ลงพื้นที่อีกครั้ง ได้พบร่องรอยของวิหารว่ามีการทำคานคอนกรีตดาดเพดานตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง อีกทั้งพระธาตุเจดีย์ก็เป็นแบบศิลปะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมทำเช่นกัน

ภาพซ้าย พระธาตุจอมคีรีแม่นะ *ภาพขวา* กุมภัณฑ์เฝ้าพระธาตุ พบมากในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะ

โครงสร้างหลังคาแบบขื่อม้าตั่งไหมผสมคานคอนกรีตหล่อสำเร็จรูปในวัดจอมคีรี

เมื่อศึกษาประวัติของวัด ทราบว่าเคยมีชื่อว่า “วัดดอย” อาจตรงกับข้อสังเกตของครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เป็นได้ ที่มักเปลี่ยนชื่อให้แก่วัดที่ท่านไปบูรณปฏิสังขรณ์โดยนิยมใช้คำว่า “จอมคีรี” แทนสำหรับวัดที่สร้างบนดอย ประวัติกล่าวว่าวัดสร้างโดยครูบาอินสม

ซุ้มประตู ๓ ช่องของพระวิหารเป็นทรงปราสาทยอดมณฑปแบบรัตนโกสินทร์

หรือพระครูพุทธาทิตยวงศ์ (ปกครองวัดระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๗-๒๔๘๐) ซึ่งมีชีวิตร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัยพอดี เป็นไปได้ว่าขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังบูรณะวัดถ้ำเชียงดาวอยู่นั้น ครูบาอินสมอาจนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปช่วยให้คำแนะนำในการก่อสร้างก็เป็นได้

วัดศรีบุญเรือง

เลขที่ ๖๑ บ้านท่าข้าม หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันมีพระครูอมรธรรมวงศ์ เจ้าคณะตำบลแม่ทา – ทาเหนือ เป็นเจ้าอาวาส

ประวัติวัดกล่าวว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐ มีเจ้าอาวาสสืบต่อมาหลายรูป แต่ที่ชาวบ้านรู้จักกันดี คือ ครูบาก๋องคำ สุคนฺโธ ปกครองวัดระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๑๓ โดยชาวบ้านกล่าวว่าเสนาสนะภายในวัดหลายหลังล้วนเป็นผลงานของครูบาก๋องคำทั้งสิ้น

แต่เมื่อพิจารณาจากแท่นแก้วรองรับพระประธานที่เป็นพระเจ้าทั้ง ๕ ภายในพระวิหารแล้วพบว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของกระบวนการสร้างงานในสกุลช่างครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน จึงเชื่อว่าแท่นแก้วและพระเจ้าทั้งห้าภายในพระวิหารต้องเป็นของเดิมที่มีมาก่อนหน้ายุคของครูบาก๋องคำเล็กน้อย คือน่าจะเป็นผลงานของครูบากาวิชัย ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๐ อาจเป็นไปได้ว่า ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะวัดหลายแห่งในเขตอำเภอแม่ออน และอำเภอสันกำแพง ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๒-๒๔๗๔ อาทิ วัดถ้ำเมืองออน วัดพระธาตุดอยผาตั้ง วัดพระนอนแม่ปูคา เป็นต้น ช่วงนั้นเอง ครูบากาวิชัยคงได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาให้คำแนะนำในการก่อสร้างแท่นแก้วและพระประธานภายในพระวิหารวัดศรีบุญเรือง

ภาพซ้าย **พระธาตุวัดศรีบุญเรือง** ***ภาพขวา*** **หน้าแหนบวิหารรูปช้างเอราวัณสามเศียร**

ภาพซ้าย **พระเจ้าทั้งห้าบนแท่นแก้วสีสดใส** ***ภาพขวา*** **แท่นแก้วรูปแบบที่พบมากในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

วัดฟ่อนสร้อย

เลขที่ ๕๙ บ้านประตูเชียงใหม่ ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ สัมภาษณ์พระครูเมธาธรรมประยุต (มหาปญฺโญ) ให้ข้อมูลว่า

ชื่อของวัดฟ่อนสร้อยนี้ คำว่า “ฟ่อน” ภาษาเหนือแปลว่า มาก หมายถึง พวกสร้อยแหวนแก้วอัญมณีจำนวนมากเกินจะนับ คือมากเป็นฟ่อนๆ วัดนี้สร้างสมัยพระญายอดเชียงราย พ.ศ. ๒๐๓๑ เคยเป็นที่จำพรรษาของพระมหาเถระรูปสำคัญคือ พระรัตน

ภาพซ้าย พระครูเมธาธรรมประยุต เจ้าอาวาสวัดฟ่อนสร้อย *ภาพขวา* นาคทันต์รูปหอรมานเทินหลังคา

ปัญญาเถระ ผู้รจนาคัมภีร์ภาษาบาลีเรื่อง “ชินกาลมาลีปกรณ์”

ก่อนที่พระครูเมธาธรรมประยุตจะมาเป็นเจ้าอาวาส วัดเคยร้างไปช่วงหนึ่ง ทำให้ไม่มีการบันทึกประวัติในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นเวลาที่ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ว่าท่านได้มาเป็นประธานในการก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะหลังใดภายในวัดหรือไม่

จากการสำรวจ ได้พบกู่อัฐิของอดีตเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง จารึกวันเดือนปีเกิดว่ามีอายุร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ชื่อ พระครูจักรวุฒิสาร (หมู ณ เชียงใหม่) ชาตะ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๓๓ มรณะ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๔ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังเดินสายก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ทั่วล้านนาพอดี

เสนาสนะที่น่าสนใจในวัดฟ่อนสร้อยคือ หอธรรมทรงจัตุรมุข สองชั้น ชั้นบนเป็นไม้ ชั้นล่างเป็นปูน ทำด้วยไม้แกะสลักปิดทองบนกระจกจีน เป็นรูปดอกสับปะรด พร้อมรูปเสือ ๒ ตัวหันหน้าเข้าหากัน อันเป็นปีนักษัตรครูบาเจ้าศรีวิชัย กับรูปหอรมานที่นาคทันต์รองรับหลังคา ลักษณะฝีมือช่างอยู่ในกระบวนการสร้างงานกลุ่มสล่าของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในขณะที่พระวิหาร ก็พบร่องรอยหลายอย่างที่คล้ายกับว่าน่าจะได้รับอิทธิพลจากครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน ได้แก่การทำรูปนกยูงที่ซุ้มประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออก และทำรูปเทพนมยืนท่ามกลางลายดอกก๋ากอกตามบานประตู หน้าต่างพระวิหาร

หอธรรมวัดฟ่อนสร้อย หลังคาเปิด ๘ ทิศ แบบจัตุรมุข มี ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นอาคารปูน

ลายดอกสับปะรดแตกช่อตามก้านขดเครือเถา เป็นรูปแบบที่นิยมมากในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสือคู่บนหน้าแหนบหอธรรมวัดฟ่อนสร้อย ลักษณะคล้ายผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **รูปนกยูงที่ซุ้มประตูวิหารด้านทิศตะวันออก** *ภาพขวา* **เทพนมท่ามกลางลายดอกก๋ากอกที่บานประตู**

กลุ่มที่ ๕ เป็นวัดในเครือข่ายสหธรรมิกและศิษยานุศิษย์

เป็นวัดที่สร้างและอุปถัมภ์โดยกลุ่มบุคคลใกล้ชิดกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น “สหธรรมิก” และ “ศิษยานุศิษย์” ประกอบด้วย วัดแสนฝาง วัดอุปคุต และวัดข้าวแท่นหลวง ฯลฯ

วัดแสนฝาง

เลขที่ ๑๘๘ ถนนท่าแพ ตำบลช้างม่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ สัมภาษณ์ พระมหาดุลภาร ญาณสมฺปนฺโน ให้ข้อมูลประวัติวัดว่า

ชื่อวัดแสนฝาง เดิมคือ แสนฝัง เนื่องจากสร้างโดยพระญาแสนภู กษัตริย์ราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๓ จึงใช้พระนามของพระองค์ ส่วนคำว่า ฝัง หมายถึง ฝากฝังวัดนี้ไว้แก่แผ่นดิน ต่อมาวัดได้รับการฟื้นฟูบูรณะในสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน โดยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ และแม่เจ้าทิพเกษร ได้รื้อหอคำหลวงหลังเดิมถวายให้สร้างเป็นวิหาร คือหลังที่เห็นในปัจจุบัน

ภาพซ้าย สิงหมุขที่เสาในวิหารวัดแสนฝาง *ภาพขวา* เทวดาถือพระขรรค์

พระคุลภาร ญาณสมฺปนฺโน
เจ้าอาวาสวัดแสนฝาง

รูปหอรมาน ๒ ตนกำลังลากกงล้อ ทำด้วยเหล็กหล่อ ที่อาคารกุฏิเจ้าอาวาส (ของครูบาเถิ้ม)

รูปหอรมาน ๒ ตน กำลังเทินโก่งคิ้ว มีสิงหมุขอยู่ตอนบนเหนือวงโค้งวิหารหอคำวัดแสนฝาง

รูปเสืออยู่กลางหอรมาน ๒ ตน บนส่วนของคาวเพคาน ภายในพระวิหารหอคำ

วัดนี้ครูบาเถิ้ม โสภา โสภโณ สหธรรมิก “ตุ๊ปี้” ของครูบาเจ้าศรีวิชัย อุปสมบทและจำพรรษาที่นี่ อีกทั้งยังเป็นวัดที่มีโยมอุปัฏฐากคนสำคัญคือ หลวงอุปโยคิน ชาวพม่า ในยุคที่ครูบาเถิ้มยังจำพรรษาที่วัดแสนฝางนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักแวะเวียนมาเยี่ยมเยือนเสมอ

วัดนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยน่าจะมีส่วนช่วยเหลือครูบาเถิ้มบูรณปฏิสังขรณ์อยู่หลายส่วนเหตุที่พบร่องรอยของการนำรูปหอรมานหรือหนุมาน มาประดับตามอาคารต่างๆ หลายจุด อาทิเช่น ประยุกต์เป็นเหล็กหล่อประดับที่กุฏิของเจ้าอาวาส หรือประดับที่ดาว

เพดานภายในพระวิหารหอคำ หรือทำด้วยไม้แกะสลักที่ใต้แผงโก่งคิ้ว นอกจากนี้ยังมีรูปสิงหมุข ในกรอบพุ่มข้าวบิณฑ์ตกแต่งที่เสาอีกด้วย

วัดอุปคุต

เลขที่ ๑๖๔-๑๖๖ ถนนท่าแพ ตำบลช้างม่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เยื้องกับบ้านของหลวงอนุสารสุนทร คนละฟากถนน

เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ สัมภาษณ์ พระพัฒนาธิมุต เจ้าอาวาสวัดอุปคุต ให้ข้อมูลว่า

วัดอุปคุตสร้างตั้งแต่สมัยพระเจ้าบุเรงนองตีล้านนา แล้วทิ้งชาวพม่ากลุ่มหนึ่งให้อาศัยอยู่ในเชียงใหม่ ชาวมอญ-พม่ามีธรรมเนียมในการบูชาพระอุปคุตและพระบัวเข็ม ทำให้สืบทอดมาสู่สังคมล้านนาจวบปัจจุบัน ต่อมาวัดได้ร้างไปนาน กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๐ หลวงอนุสารสุนทร และภริยา แม่นางคำเที่ยง ได้มาฟื้นฟูบูรณะวัดอุปคุตขึ้นมาใหม่ ทางวัดเล่าว่าทั้งสองได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการวางศิลาฤกษ์ ยกช่อฟ้าพระวิหาร รวมทั้งขอคำแนะนำในด้านการออกแบบก่อสร้าง ในฐานะที่หลวงอนุสารสุนทรเป็นโยมอุปัฏฐากคนสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ร่องรอยด้านศิลปกรรมที่ร่วมสมัยกับวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและปฏิสังขรณ์ปรากฏให้เห็นอยู่หลาย

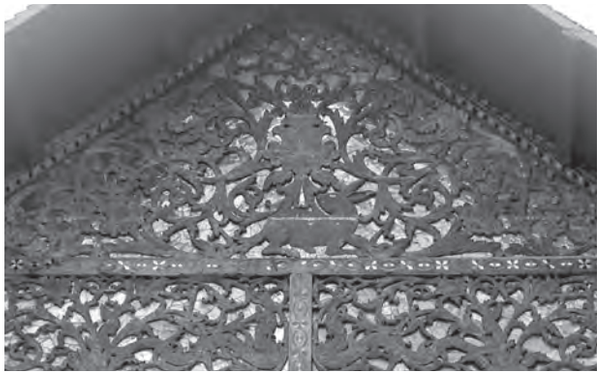

หน้าแหนบพระวิหารวัดอุปคุต มีรูปเทพนมยืนเหยียบกระด่าย ปีเกิดของหลวงอนุสารสุนทร

แผ่นจารึกปูนมีชื่อครูบาเจ้าศรีวิชัย ร่วมทำบุญสร้างวิหารกับหลวงอนุสารสุนทรจำนวน ๒๐ รูเปีย

ภาพวาดหลวงอนุสารสุนทร-แม่นางคำเที่ยง ฝาผนังวิหาร วาดโดย สล่าบุญปั๋น พงษ์ประดิษฐ์

หลวงอนุสารสุนทรนิยมสร้างหอธรรมถวายวัดเหมือนกับที่วัดพระสิงห์

ภาพซ้าย **หอรมานเทินเทวดาที่บานประตู** ***ภาพขวา*** **แท่นแก้วในวิหารติดกระจกสี**

พระครูพัฒนาธิมุต
เจ้าอาวาสวัดอุปคุต

จุด อาทิ แท่นแก้วที่ทำด้วยกระจกสี การทำรูปหอรมานเทินแท่นเทวดาที่บานประตูหน้าต่าง การผูกลายกระหนกช่อหางโตบนแผงหน้าแหนบพระวิหาร รวมไปถึงความนิยมในการสร้างหอธรรมสำหรับเก็บคัมภีร์ใบลาน

พบแผ่นปูนจารึก มีรายชื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมบริจาคเงินสำหรับเป็นค่าก่อสร้างพระวิหารวัดอุปคุต ด้วยจำนวน ๒๐ รูเปีย

วัดข้าวแท่นหลวง

เลขที่ ๗๘ หมู่ที่ ๓ ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

วัดข้าวแท่นหลวงอยู่ไม่ไกลจากวัดข้าวแท่นน้อย ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้างพระเจดีย์ ๙ องค์ ให้ นอกจากนี้แล้ว ละแวกอำเภอสันทรายยังเป็นเขตที่ศิษยานุศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายรูป มีความเข้มแข็งในการต่อสู้กับคณะสงฆ์ส่วนกลางในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้ายระหว่างปี ๒๔๗๘-๒๔๗๙

พะยาตะก่า (ทายก ผู้อุปถัมภ์ศาสนา) คนหนึ่งของวัดข้าวแท่นหลวงคือ “ขุนกันชนะนนท์” ชาวไทใหญ่ โยมอุปัฏฐากคนสำคัญที่คอยให้ความช่วยเหลือครูบาเจ้าศรีวิชัยในระหว่างช่วงสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ เป็นผู้บูรณปฏิสังขรณ์วัดข้าวแท่นหลวง ซึ่งเห็นได้ว่ารูปแบบศิลปกรรมของวัดนี้ไม่ได้มีกลิ่นอายไปในทาง

หน้าแหนบพระวิหารวัดข้าวแท่นหลวง ทำรูปครุฑพ่าห์ รูปแบบพิมพ์นิยมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ซุ้มประตูวิหาร ตกแต่งปูนปั้นระบายสีรูปตัวละครในรามเกียรติ์แบบสยาม มีครุฑ ดอกก้ากอก

ภาพซ้าย รูปนกยูงแกะสลักประดับซุ้มประตูทางเข้าอุโบสถ
ภาพขวา นาคทันต์หล่อพิมพ์ปูนรูปตัวเหงา

ศิลปะ “มอญ-ม่าน-เงี้ยว” อย่างที่ควรจะเป็นแต่อย่างใด จึงเป็นไปได้ว่า ขุนกันชนะนนท์คงได้อาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยไปเป็นประธานในการออกแบบวางแผนก่อสร้างให้

พบร่องรอยอัตลักษณ์ทางศิลปะในกระบวนแบบครูบาเจ้าศรีวิชัยเกือบทุกจุด คือทั้งพระวิหารและพระอุโบสถแทบทุกจุด ไม่ว่าจะเป็นการใช้สัญลักษณ์รูปครุฑ นกยูง ตัวละครในรามเกียรติ์ นาคทันต์ แผ่นปูนหล่อสำเร็จรูปตัวเหงา เทวดาบนบานประตู ธรรมาสน์ เป็นต้น

กลุ่มที่ ๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริง แต่วัดไม่เหลือสภาพเดิม

ในกลุ่มนี้มีเพียงวัดเดียว ได้แก่ วัดศรีรัตนาวาฏคีรี

วัดศรีรัตนาวาฏคีรี

หมู่ที่ ๕ ตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘ ตามที่อ่านพบจากหนังสือ “ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๙” ของกรมการศาสนา ระบุว่าเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

จากทำเลที่ตั้งพบว่าอยู่ไม่ไกลจากวัดบ่อแก้วรัตนารามเท่าใดนัก ถือเป็นวัดในหุบเขาอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งในอดีตเป็นที่อยู่ของชุมชนชาวลัวะและชาวกะเหรี่ยง มีข้อน่าสังเกตว่าทั้งสองแห่งใช้คำว่า “รัตนา” มาประกอบชื่อวัด (ทั้งวัดบ่อแก้วรัตนาราม และวัดศรีรัตนาวาฏคีรี) อันเนื่องมาจาก รัตนะ หมายถึงแก้วนั่นเอง คำว่า “แก้ว” ในที่นี้เป็นการสื่อถึงสินแร่ธาตุชนิดหนึ่งที่มีความแวววาว จึงทำให้บริเวณนี้กลายเป็นพื้นที่ที่มีเหมืองขุดสินแร่ ขนาดใหญ่ ซึ่งภาษาล้านนาโบราณเรียกเหมืองว่า “บ่อ”

หากพิจารณาจากศักราชปี ๒๔๖๗ เห็นได้ว่ามีอายุห่างจากการเดินทางมาสร้างวัดบ่อแก้วรัตนารามของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเวลา ๓ ปี อาจเป็นไปได้ว่าหลังจากที่มอบหมายให้ลูกศิษย์ดำเนินการเก็บรายละเอียดในส่วนต่าง ๆ ของการสร้างวัดบ่อแก้วเสร็จภายในเวลา ๓ ปีแล้ว จึงได้มีการนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมายกยอดฉัตร และยกช่อฟ้าพระวิหาร ในปี ๒๔๖๗ ทำให้ช่วงนั้นเอง ท่านจึงได้มาช่วยสร้างวัดในเขตบ่อแก้วอีกแห่งหนึ่งคือวัดศรีรัตนาวาฏคีรี

จากการสัมภาษณ์พระอธิการโกมินทร์ ธมฺมสโร เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ผู้มีพื้นเพดั้งเดิมเป็นชาวสุโขทัย ย้ายมาจำพรรษาที่วัดแห่งนี้หลัง พ.ศ. ๒๕๓๓ (ท่านจำศักราชไม่ได้แน่ชัดนัก) เล่าว่า วัดแห่งนี้อยู่ในสภาพรกร้างมานานมาก กระทั่งปี ๒๕๐๘ พระครูนิคมธรรมประศาสน์ ได้มาฟื้นวัดก่อน จนได้รับวิสุงคามสีมาในปี ๒๔๒๔ ซึ่งมีหลักฐานสอดรับกับจารึกซีเมนต์แท่งสี่เหลี่ยมปักไว้ในหลุมรอบวัดทั้ง ๔ ทิศ

เดิมวัดมีชื่อว่า วัดห้วยพระเจ้า แต่ชาวบ้านนิยมเรียกวัดเหมืองบน หรือวัดเหมืองแร่ เนื่องจากมีการทำเหมืองแร่ขนาดใหญ่มาก บุคคลผู้ได้รับสัมปทานคือ นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ อดีตนักการเมือง กิจการเหมืองแร่เคยรุ่งเรืองอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๐ - ๒๕๔๐ หลังจากนั้นค่อย ๆ ซบเซาลงตามลำดับ ทิ้งไว้แต่เพียงร่องรอยภูเขาหัวโล้นที่ถูกขุดแร่ไปหมดเกลี้ยงแล้ว

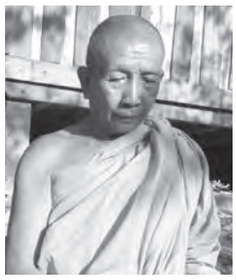

ภาพซ้าย เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน *ภาพขวา* แผ่นอิฐจารึกคล้ายสีมาระบุศักราชการสร้างวัดใหม่อีกครั้งในปี ๒๕๒๔

ภาพซ้าย ศาลาอเนกประสงค์ (เป็นทั้งอุโบสถ-วิหาร) *ภาพขวา* กุฏิไม้ของวัดศรีรัตนาวาฏคีรี

สภาพเสนาสนะภายในวัด ไม่เหลือหลักฐานซากพระวิหาร หรือพระธาตุเจดีย์ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกเลย มีแต่เพียงอาคารไม้แบบเรียบง่าย สร้างทับที่พระวิหารหลังเดิม อาคารไม้นี้ใช้เป็นทั้งอุโบสถและวิหารในหลังเดียวกันแบบอเนกประสงค์ กับกุฏิไม้สมถะอีก ๑ หลัง ซึ่งทั้งหมดสร้างในยุคพระครูนิคมธรรมประศาสน์ตั้งแต่ ๒๕๒๔ เท่านั้น

ดังนั้น วัดศรีรัตนาวาฏคีรี จึงเป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาในกลุ่มวัดที่แม้จะมีหลักฐานระบุชัดเจนว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปสร้างจริง แต่กลับไม่หลงเหลือหลักฐานด้านเสนาสนะ ปรากฏการณ์นี้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่า อาจจะยังมีวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ถูกทิ้งร้างกระจัดกระจายจนเปลี่ยนสภาพไปแล้วอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งนานวันเข้าเมื่อไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์หรือไม่มีแม้แต่มุขปาฐะ ก็จักยิ่งห่างไกลต่อการรับรู้ของผู้คน

ตารางสิริชีวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัน เวลา	เหตุการณ์
อังคารที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๒๑ ปีขาล	ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำเนิด
พ.ศ. ๒๔๓๙	บรรพชาเป็นสามเณร ครูบาสมณะ วัดบ้านโฮ่งหลวงเป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๔๔๒	อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ครูบาสมณะ วัดบ้านโฮ่งหลวงเป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๔๔๒ – ๒๔๔๔	เรียนกัมมัฏฐาน ที่วัดดอยแต วัดดอยครั่ง วัดดอยคำ และวัดบ้านโฮ่งหลวง ตามแนวทางสายครูบาป่ามหาเกสรปัญโญ วัดไหล่หิน ลำปาง และครูบากัญจนอรัญวาสีมหาเถร แห่งวัดสูงเม่น เมืองแพร่
พ.ศ. ๒๔๔๕	ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑
วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๔๔๖	เริ่มสร้างวัดศรีดอนไชยทรายมูลบุญเรือง (วัดบ้านปางในปัจจุบัน)
พ.ศ. ๒๔๔๗	เริ่มไม่ฉันเนื้อสัตว์ และไม่ฉันกระทั่งมรณภาพ
พ.ศ. ๒๔๕๓	ครูบาสมณะ วัดบ้านโฮ่งหลวงมรณภาพ
พ.ศ. ๒๔๕๓	ได้รับตำแหน่งหัวหมวดอุโบสถ สืบต่อจากครูบาสมณะ วัดบ้านโฮ่งหลวง
ก่อนเข้าพรรษา คือ ก่อนวันศุกร์ที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๕๓ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ	ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๑ ข้อหาตั้งตนเป็นอุปัชฌาย์โดยไม่ได้รับอนุญาต
กรกฎาคม – ตุลาคม ๒๔๕๓	ภายหลังพ้นจากอธิกรณ์ครั้งที่ ๑ บิดา (พ่อควาย) ถึงแก่กรรม
ช่วงออกพรรษา หลังวันอังคารที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๔๕๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีจอ	ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๒ ข้อหาไม่อยู่ในบังคับบัญชา ถูกกักขังที่วัดชัยมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๒๓ วัน
พฤศจิกายน ๒๔๕๓	ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๓ ข้อหาไม่ไปประชุมสงฆ์ที่อำเภอลี้ กักขังที่แจ่งอัฏฐารส วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ๒ ปี
๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๓	งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมนเทียร รัชกาลที่ ๖
๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๕๔	งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช รัชกาลที่ ๖
พ.ศ. ๒๔๕๕	ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๔ ข้อหาไม่ตีฆ้อง-ตามประทีปในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖ และไม่ยอมสำรวจบัญชีกลางปีคณะสงฆ์ ในตำบลแม่ตืน (ปัจจุบันส่วนหนึ่งแยกเป็นตำบลศรีวิชัย)
พ.ศ. ๒๔๖๒	คณะสงฆ์ลำพูน มีคำสั่งบัพพาชนียกรรมครูบาเจ้าศรีวิชัยออกจากเขตจังหวัดลำพูนภายใน ๑๕ วัน

วัน เวลา	เหตุการณ์
๑๒ มกราคม ๒๔๖๓ - ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๖๓	ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๕ ข้อหาเกรงว่าจะเป็นกบฏผีบุญ กักขังอยู่ที่วัดศรีดอนไชย เป็นเวลา ๓ เดือน ๘ วัน ก่อนส่งตัวลงไปกรุงเทพฯ เพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชเจ้าชำระโทษ
๑๘ พฤษภาคม ๒๔๖๓	เดินทางออกจากจังหวัดเชียงใหม่ไปกรุงเทพฯ โดยรถไฟ (จำวัด ๒ คืนที่ลำพูน และพิษณุโลก)
๒๐ พฤษภาคม ๒๔๖๓	ถึงกรุงเทพฯ จำพรรษา ณ วัดเบญจมบพิตร ที่ตั้งเจ้าคณะมณฑลพายัพ จากนั้นถูกสอบสวน โดยคณะวินัยธร ผู้เป็นสังฆราชาและทรงปิฎก ๓ รูป ในที่สุดได้รับการปล่อยตัวในฐานะผู้บริสุทธิ์
๒๑ กรกฎาคม ๒๔๖๓	เดินทางกลับลำพูนโดยทางรถไฟ แต่ต้องลงที่สถานีรถไฟจังหวัดลำปาง เนื่องจากขณะนั้น ทางรถไฟยังไม่ทะลุอุโมงค์ขุนตาน
พ.ศ. ๒๔๖๓	เริ่มซ่อมสร้างสังฆิกเสนาสนะในพุทธศาสนา มีวัดพระธาตุหริภุญชัย เป็นต้น โดยมีศรัทธาญาติโยมร่วมสับสนุนจำนวนมาก ได้รับนิมนต์ให้เป็นประธานนั่งหนักตามวัดต่าง ๆ มากกว่า ๓๐๐ แห่ง กระทำเป็นวัตรกระทั่งมรณภาพ
พ.ศ. ๒๔๖๓	มารดา (แม่อุสา) ถึงแก่กรรม
๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๖๕	พบสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่วัดพระธาตุดอยเกิ้ง ขณะบูรณะเจดีย์ ถวายพระพุทธรูปโบราณศิลปะอินเดียที่พบ ๑ องค์ พร้อมพระพิมพ์ลำพูน อีก ๑ องค์แด่สมเด็จในกรม
๙ พฤศจิกายน ๒๔๖๕ - ๒๔๖๖	ขบวนธรรมยาตรานำโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมคณะศรัทธา ทายกทายิกา สล่า นายช่าง มากกว่า ๑,๐๐๐ ชีวิตติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปซ่อมสร้างวิหารและเสนาสนะในวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา โดยระหว่างเส้นทางได้แวะบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ พร้อมเป็นพระอุปัชฌาย์ ทำการบรรพชาอุปสมบทให้แก่กุลบุตรจำนวนมากกว่า ๑,๐๐๐ รูป
พ.ศ. ๒๔๖๖	ซ่อมสร้างวิหารวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ฉลองเดือน ๕ เหนือ พ.ศ. ๒๔๖๙
พ.ศ. ๒๔๖๙	ซ่อมแซมหอไตร พร้อมสร้างคัมภีร์ใบลาน ที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เสร็จ พ.ศ. ๒๔๗๑
พ.ศ. ๒๔๗๔ – ๒๔๗๕	ซ่อมสร้างวิหาร พระเจดีย์ พระธาตุทันใจ กำแพง ซุ้มประตูโขงทั้ง ๔ ด้าน วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๔๗๕	ผู้ตรวจราชการมณฑลพายัพ รายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้านการก่อสร้างเสนาสนะ
๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๗	เริ่มลงจอบแรกสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ตามคำร้องขอของ พลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ และหลวงศรีประกาศ สำเร็จในเวลา ๕ เดือน ๒๒ วัน ในวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๗๘ ทำพิธีสมโภชเบิกทางด้วยรถยนต์คันแรกของเถ้าแก่โหงว
พฤษภาคม ๒๔๗๘ – เมษายน ๒๔๗๙	ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ ๖ ข้อหาไม่เป็นอุปัชฌาย์แต่กลับบรรพชาอุปสมบทให้พระภิกษุและสามเณร รวมถึงการบวชใหม่ให้ครูบาอภิชัยขาวปี และทำให้สงฆ์แตกแยก โดยวัดต่าง ๆ ในแขวงเชียงใหม่ ได้ออกจากการปกครองคณะสงฆ์มาขึ้นกับการปกครองของครูบาเจ้าศรีวิชัย และบูรณะวัดโดยไม่รักษาของเดิม
๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๘ - ๒๑ เมษายน ๒๔๗๙	รอฟังคำวินิจฉัยโทษที่กรุงเทพฯ ณ วัดเบญจมบพิตร
๒๑ เมษายน ๒๔๗๙	ลงลายมือชื่อยินยอมปฏิบัติตามคณะสงฆ์ โดยให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ในเชียงใหม่อีก

วัน เวลา	เหตุการณ์
๑๓ พฤษภาคม ๒๔๗๙	ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ กลับเมืองเหนือโดยทางรถไฟ ขากลับแวะกราบพระพุทธบาทสระบุรี
๑๔ พฤษภาคม ๒๔๗๙	ถึงลำพูน พลตรี เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน นิมนต์ไปจำพรรษา ณ วัดเชียงยัน (ปัจจุบันคือคณะหนึ่งด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระธาตุหริภุญชัย) ฉลอง ๗ วัน แล้วนิมนต์ไปจำพรรษาที่วัดจามเทวี
พ.ศ. ๒๔๘๐	ราวเดือนมีนาคมกลับไปวัดบ้านปาง ดำเนินการรื้อวิหารหลังเดิมสร้างวิหารใหม่ ก่อนกลับไปบูรณะวัดจามเทวีและกลับมาสร้างวิหารวัดบ้านปางต่อในราวเดือนกันยายน – ตุลาคม
เมษายน - สิงหาคม ๒๔๘๐	เป็นประธานบูรณะวัดจามเทวี
ราวปลายเดือนพฤษภาคม ถึงก่อนวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๑	สร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิง เชื่อมระหว่างอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเมืองที่ตำบลริมปิง จังหวัดลำพูน เริ่มมีอาการอาพาธอย่างหนักด้วยโรคริดสีดวงทวาร และวัณโรค
มิถุนายน ๒๔๘๑	กลับวัดบ้านปางเพื่อรักษาตัว
สิงหาคม ๒๔๘๑	ขบวนแห่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจากวัดบ้านปางมาพักรักษาตัวที่วัดจามเทวี
มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒	กลับไปวัดบ้านปางอีกครั้ง
๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒	มรณภาพเมื่ออายุ ๖๐ ปี ๘ เดือน ๑๐ วัน (ย่างเข้า ๖๑ ปี)
๒๔๘๒ – ๒๔๘๘	สงครามโลกครั้งที่ ๒
พ.ศ. ๒๔๘๒	จัดทำเหรียญครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมแจกหนังสือที่แต่งโดยพระวิมลญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดลำพูน บูชาเพื่อนำปัจจัยเป็นค่าฌาปนกิจศพครูบาเจ้าศรีวิชัย
พ.ศ. ๒๔๘๒ – ๒๔๘๓	ตั้งสรีระบำเพ็ญกุศลที่วัดบ้านปาง (๑ ปี)
วันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๘๓ – ๑๓ เมษายน ๒๕๘๓	เคลื่อนสรีระออกจากวัดบ้านปาง แวะพักวัดต่างๆ จำนวน ๑๐ แห่ง ตั้งศพไว้ที่สะพานศรีวิชัย ๑๕ วัน
ปลายเดือนเมษายน ๒๔๘๓ – ๒๔๘๙	ตั้งสรีระศพครูบาเจ้าศรีวิชัยบำเพ็ญกุศลที่วัดจามเทวี (๖ ปี)
๑๑ มีนาคม ๒๔๘๙	ขอพระราชทานหีบเพลิงเป็นกรณีพิเศษ
๑๖ มีนาคม ๒๔๘๙	ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย โปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังจัดหีบเพลิงไปพระราชทานแก่ศพพระศรีวิชัยเป็นพิเศษได้
คืนวันที่ ๒๑ – เช้าวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๘๙	พระราชทานเพลิงศพครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยมีพระเทพเวที (อาจ อาสภมหาเถระ) เจ้าคณะตรวจการภาค ๔ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และเจ้าวรทัศน์ ณ ลำพูน เป็นประธานฝ่ายฆราวาส
พ.ศ. ๒๕๐๗	ประดิษฐานอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ผลงานของศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ที่เชิงดอยสุเทพ ใช้เวลาประสานงานกับโรงหล่อกรมศิลปากร ออกแบบปั้นหุ่นและหล่อสำริดระหว่างปี ๒๔๙๙ – ๒๕๐๗ โดยผู้รับผิดชอบหลักคือ หลวงศรีประกาศ และผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ (หลายคน)

หมายเหตุ ปีพุทธศักราชที่ปรากฏในตาราง ใช้การนับโดยยึดเอาวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันเปลี่ยนศักราชใหม่

บรรณานุกรม

การทางพิเศษแห่งประเทศไทย. **หนังสือที่ระลึกพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน** ณ วัดศรีโสดา พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗. เชียงใหม่ : สันติศิริการพิมพ์, ๒๕๕๗.

เกรียงไกร เกิดศิริ และอิสรชัย บูรณะอรรจน์. *"สถาปัตยกรรมหอพระเจ้าน้ำตกผาลาด วัดผาลาดสกทาคามีเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่"*, **นิตยสารหน้าจั่ว : ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, ฉบับที่ ๒๖ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔.

ขวัญชีวัน ศรีสวัสดิ์. **ขบวนการครูบาขาวปีกับกะเหรี่ยงโปว์ในภาคเหนือของประเทศไทย**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๒.

คณะผู้จัดทำหนังสืออนุสรณ์ในงานบำเพ็ญกุศล ๑๐๐ วัน ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์. **พระชัยวงศานุสสติ**. กรุงเทพฯ : ป. สัมพันธ์พาณิชย์, ๒๕๔๓.

คำแสน ญาณวโร, พระ. **ตำนานพระพุทธบาทยั้งหวีด**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. เชียงใหม่: มปท., ๒๕๔๑.

จรินทร์ อินศวร, พระ. **การสร้างสรรค์วรรณกรรมบทซอประวัติพระสงฆ์ในล้านนา**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗.

จ่าจีระสิทธิ์. เรียบเรียง. **เหรียญครูบาธรรมธิ วัดสันป่าตึง จังหวัดเชียงใหม่ รุ่นแรก**. เว็บพระ.คอม http://www.web-pra.com/Shop/jeerasit/Show/๑๐๐๒๖๒๒

ชวลิต ยาวีระ. **ที่ระลึกงานทำบุญอายุวัฒนมงคล พ่อครูชวลิต ยาวีระ**. ม.ป.ท., ๒๕๕๔.

ชัยยะวงศาพัฒนา, ครูบา. **ตำนานพระธาตุดอยกวางคำ**. เอกสารแจกจากวัดพระธาตุดอยกวางคำ. มปท. มปป.

ชัยวัฒน์ อชิโต, พระ. **ตามรอยพระพุทธบาท ฉบับรวมเล่ม ๒**. สำนักงานธัมมวิโมกข์ วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี. กรุงเทพฯ: เยลโล่การพิมพ์, ๒๕๔๙.

ชัยวุฒิ ไชยชนะ. **ปริวรรต คัมภีร์ใบลาน เขียนด้วยอักษรธัมม์ล้านนา โดยสามเณรอินทา วัดป่าตึงหลวง เชียงใหม่**, ๒๔๗๒.

ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. **การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๘๑**. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐.

ชินวงศานุวัตร, พระครู (สิงห์โต ชินวโส) และนายหนานปวงคำ ตุ้ยเขียว. **วัดปราสาท และบันทึกพระยาสามล้าน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘.

ชุ่ม ณ บางช้าง, รองอำมาตย์โท. **นำชมโบราณวัตถุสถานในจังหวัดเชียงใหม่**. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๖.

ณัฐกาญ ธีรบวรกุล. **อิทธิพลของคติชาวบ้านล้านนาที่ปรากฏผ่านประติมากรรมรูปตัวมอม ในภาคเหนือของประเทศไทย**. บทความวิจัยออนไลน์, ๒๕๕๒.

ดวงกมล สงวนพงษ์. **รูปแบบลวดลายบนหน้าบันประดับศาสนสถานในล้านนา สมัยครูบาศรีวิชัย**. การศึกษาตามหลักสูตรศิลปบัณฑิต (ศิลปะไทย) คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

เทอดศักดิ์ จันเสวี, **ชีวประวัติพระครูถาวรมงคลวัตร (หลวงปู่ครูบาอินถา ฐิตธมฺโม)**. เอกสารโรเนียว, โรงเรียนวัดยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่, กรกฎาคม ๒๕๕๗.

เทอดศักดิ์ จันเสวี, **ประวัติวัดยั้งเมิน**. เอกสารโรเนียว, โรงเรียนวัดยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่, กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์. บรรณาธิการ. **สมุดภาพกรมหมื่นพิทยลาภฯ ตอนตรวจราชการ กระทรวงธรรมการ**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, ๒๕๕๗.

ธนา ฐิตสีโล, พระ. **ตำนานพระพุทธบาทสี่รอย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. จัดพิมพ์โดย คุณเสาวณีย์ จิตตฤกษ์ และครอบครัว วันเพ็ญเดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๐.

ธีรสุตพจน์, พระครู (พระมหาสง่า ธีรสัวโร). **วัดผาลาด**. เชียงใหม่ : เอกสารประกอบจุลกฐินล้านนา วัดผาลาด, ๒๕๕๗.

นพดล สิริวฑฺฒโน, พระอธิการ. ๒๕๔๗. **พระมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท**. มปท.

นาคฤทธิ์ (นามแฝง). **พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก**. แม่ฮ่องสอน : วัดพระธาตุจอมมอญ, ๒๕๔๕.

นิคม มหาภินิกฺขมโน, พระมหา. **พระเทพมังคลาจารย์ วัดท่าตอน พระอารามหลวง.** เชียงใหม่ : Italian Connection ถ่ายภาพและออกแบบ, ๒๕๕๖.

นพคุณ ตันติกุล. **วัดเชียงมั่นและพระราชประวัติพระยามังรายมหาราช.** เชียงใหม่ : ล้านนาคอมพิวเตอร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๘.

บริรักษ์บรมธาตุ, พระครู (ครูบาบุญศรี อภิปุณฺโณ). **ตำนานพระมหาชินธาตุเจ้าดอยเกิ้ง.** ที่ระลึกเนื่องในงานปอยหลวงตราตั้งวัดพระธาตุดอยเกิ้งฯ วันที่ ๒๔-๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๓, เชียงใหม่ : เฉลิมการพิมพ์, ๒๕๕๓.

บริรักษ์บรมธาตุ, พระครู (ครูบาบุญศรี อภิปุณฺโณ). **หนังสือทำวัตร สวดมนต์ เช้า-เย็น วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง.** พิมพ์เนื่องในงานปริวาสกรรมวันที่ ๑๖-๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๔ และงานทอดกฐินสามัคคีบรรจุหัวใจซุ้มประตูวัด ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๔, เชียงใหม่ : เฉลิมการพิมพ์, ๒๕๕๔.

บริษัท ปตท. จำกัด มหาชน. **วัดถ้ำเชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่.** ที่ระลึกงานทอดกฐินและทอดผ้าป่าสามัคคี ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ณ วัดถ้ำเชียงดาว.

บัวลอย ยศยิ่ง. **"ประวัติของหลวงปู่ปัน โพธิรังสี".** หนังสืออนุสรณ์งานปลงศพ หลวงปู่ปัน โพธิรังสี อายุ ๑๐๒ ปี. กรรมการฝ่ายเอกสารงานปลงศพหลวงปู่ รวบรวมโดย นายนิพนธ์ อุปคุต และนายวีระศักดิ์ คงเมือง, ๑ เมษายน ๒๕๓๘ ณ วัดแม่ยะ ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

บ้านพุทธบุตร. **วัดพระธาตุดอยสะเก็ด.** แผ่นพับพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน. มปท., มปป.

ประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค), พระยา. **พงศาวดารโยนกฉบับหอสมุดแห่งชาติ.** พระนคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๐๔.

ปภังกร ยอดบุญสมุนไพร และ มณชัย ขุนลี้ลำพูน ข้อมูล "พระพุทธบาทสี่รอย" วัดหนองป่าตึง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน จากเฟสบุ๊ก

ประวัติวัดข้าวแท่นน้อย และประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย. เชียงใหม่: หจก.ดาราวรรณการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ประวัติวัดดอยพระบาทตีนนก (หงส์คำ). เอกสารแจกจากวัดดอยพระบาทตีนนก (หงส์คำ). มปท. มปป.

ประวัติวัดสวนดอก พระอารามหลวง. แผ่นพับสำหรับเผยแพร่ของวัดสวนดอก. มปท. มปป.

ประวิทย์ ตันตลานุกุล. **ตำนานวัดพระธาตุดอยคำ.** จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๘๖ พรรษา. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๕๗.

พระเครื่อง พระบูชา : พระเกศาครูบาศรีวิชัย วัดพันหลัง. เว็บไซต์ พระล้านนา.คอม www.pralanna.com.

พระธาตุสี่ครูบา และประวัติสี่ครูบา. ลำพูน : วัดพระพุทธบาทตากผ้า, ๒๕๔๑.

พระบรมธาตุจอมหิน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. เว็บแดนนิพพาน www.dannipparn.com

พัทธภณ เสฏฐโฐ, พระ. **ชุมชนบ้านหลวงและวัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคล.** เชียงใหม่ : สมศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๕๒.

พีระพงศ์ เพชรทา. (พงศ์ เชียงใหม่). **ครูบาเจ้าศรีวิไชย วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน นักบุญอมตะแห่งล้านนา.** เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พุทธญาณ, พระ และพระพุทธพุกาม. บำเพ็ญ ระวิน ปริวรรต. **มูลสาสนา สำนวนล้านนา.** พิมพ์เนื่องในงานทำบุญอายุวัฒนมงคล พระครูสุวัตถิ์ปัญญาโสภิต (ครูบาปัญญาวชิระ) วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) จังหวัดเชียงใหม่ ๒๕๕๓.

พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ไพบูลย์ ภูริวิปุลมหาเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร ๑๖-๒๓ มีนาคม ๒๕๕๗. ลำพูน : ณัฐพลการพิมพ์, ๒๕๕๗.

พุทธศาสนสถาน, กอง. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๘.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๒.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. *"พานแว่นฟ้า บนหน้าบันจาก 'พระราชสัญจกร' สู่ 'พานรัฐธรรมนูญ',"* **ปริศนาโบราณคดี.** มติชนสุดสัปดาห์ ๒๑-๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. *"พระเจ้าค่าคิง พระพุทธรูปสูงเท่าคนสร้าง?,"* **ปริศนาโบราณคดี.** มติชนสุดสัปดาห์ ๕-๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๙.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. **พระธาตุหริภุญไชย.** สำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่ กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ : ส.พิจิตรการพิมพ์, ๒๕๕๒.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. *"เมื่อ 'เสือ' แทน 'สิงห์' สำคัญนัก ปีนักษัตร,"* **ปริศนาโบราณคดี.** มติชนสุดสัปดาห์ ๒๒ พฤษภาคม ถึง ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. **"ย้อนรอยพระนางจามเทวี ตามหาท่าเชียงทองสองฟากแม่น้ำปิง"** เอกสารประกอบการสัมมนา จัดโดยพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๓.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. *"แรงปรารถนาโพธิญาณ สู่อุดมการณ์พระศรีอาริย์ พระเจ้าทั้งห้า พระธาตุห้าดวง,"* **ปริศนาโบราณคดี**. มติชนสุดสัปดาห์ ๒๒-๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. **เรือนสรไนของคุ้มเจ้ายอดเรือน**. งานวิจัยประกอบการสัมมนา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย กรมศิลปากร, เอกสารโรเนียว พ.ศ. ๒๕๕๒.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. **เวียงลี้ : จากตำนานพระนางจามรี สู่วิถีศรัทธาปกาเกอะญอ**. เอกสารงานวิจัย กรมศิลปากร, ๒๕๕๔.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. *"หนุมาน" ภาพสะท้อนปณิธาน ผ่านงานสถาปัตยกรรมครูบาเจ้าศรีวิชัย,"* **ปริศนาโบราณคดี**. มติชนสุดสัปดาห์ ๑๕-๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

โพธิรังษี, พระ (พายัพ ฐิตปุญฺโญ) ดร. ป.ธ. ๖. **ประเพณีการทอดกฐิน พระกฐิน และกฐินพระราชทาน**. เนื่องในโอกาสงานกฐินพระราชทาน วัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖. เชียงใหม่ : บุณย์ศิริงานพิมพ์, ๒๕๕๖.

ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และคณะ. **เจ้าหลวงคำแดง อารักษ์เมืองของล้านนา**. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร (นามแฝง ของไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว). **โคลงดอยเกิ้งแก้ว (นิราศดอยเกิ้ง)**. พิมพ์ในงานเกษียณอายุราชการ รองศาสตราจารย์ กรรณิการ์ วิมลเกษม. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์สิงหนวัติ, ๒๕๕๗.

ไพศาล ไทยใหม่. **ตำนานขุนหลวงวิลังคะและประวัติเมืองก๊ะ**. เชียงใหม่: สนับสนุนการพิมพ์โดยคุณนายงามนิจ เรืองศร เนื่องในงานประเพณีเลี้ยงพ่อขุนหลวงวิลังคะ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ภักดิพร สุจริตกุล. **พระเจดีย์พระธาตุจอมหิน**. ข้อมูลจากป้ายประวัติวัดบนแผ่นหินอ่อน, กรกฎาคม ๒๕๕๒.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตคัมภีร์ใบลานจากต้นฉบับอักษรธัมม์ล้านนา. **ตำนานพระธาตุทุ่งตูม**. วัดทุ่งตูม บ้านขุนคง ตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **กรอบหน้าบันหอธรรมวัดต้นปิน**. ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **ขื่อแผ่นไม้ใต้หลังคาพระอุโบสถวัดสบเปิง**. ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **ซุ้มประตูทางเข้าวิหารหลวงวัดดอยก้อม**. ๔ ตุลาคม ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **บนแท่งเสาและบนฝาผนังวิหารวัดพระนอนแม่ปูคา**. ๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **แผ่นไม้จารึกในกุฏิเจ้าอาวาสวัดป่าพลู**. ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **แผ่นไม้จารึกในกุฏิเจ้าอาวาสวัดแม่ตืน**. ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **แผ่นไม้บนป้ายด้านหน้าวิหาร และจารึกแผ่นปูนที่ฐานแท่นแก้วในพระวิหารวัดเวียงด้ง**. ๖ กันยายน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **ฝาผนังวิหารหลังเก่าวัดวังหลวง**. ๔ ตุลาคม ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **หน้าแหนบพระวิหารวัดถ้ำเชียงดาว**. ๑๐ กันยายน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **หน้าแหนบวิหารหลวงวัดดอยติ**. ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **หน้าแหนบวิหารหลวงวัดพระบาทแก้วข้าว**. ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **หน้าแหนบวิหารหลวงวัดห้วยกาน**. ๔ ตุลาคม ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตถอดความอักษรธัมม์ล้านนา. **หน้าแหนบอุโบสถ ใบสีมาหินทราย และบนบานหน้าต่างวิหารวัดจามเทวี**. ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘

มงคลศีลวงศ์. พระครู และปวงคำ ตุ้ยเขียว. ๒๕๒๙. **ประวัติบุคคลสำคัญที่ได้รับประกาศเชิดชูเกียรติคุณ วันครบรอบ ๕๐ ปี สร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ**. เชียงใหม่ : ศูนย์วัฒนธรรมประจำวัดบุพพาราม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. **หนังสือที่ระลึกพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน** ณ วัดศรีโสดา พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันเสาร์ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

มหาสถิตย์ ติกขญาโณ, พระ. **ประวัติและนำเที่ยวชม ถ้ำหลวงเชียงดาว**. เชียงใหม่ : มปท, มปป.

ไมตรี ภาวัง และณัฐวุฒิ สารีอินทร์. **เล่าขานตำนานธรรม ฉบับครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี**. เนื่องในวาระครบรอบ ๓๒ ปี ครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี. มปท, ๒๕๕๒.

รัตนปัญญา, พระ และพระยาพจนาพิมล แปล. **ชินกาลมาลีนี**. กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, ๒๕๕๔.

วงสักก์ ณ เชียงใหม่, เจ้า. **ตำนานพระบรมธาตุดอยสุเทพ**. พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ณ เมรุ วัดสวนดอก ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๘๒.

วัดดับภัย. เอกสารแผ่นพับ มปท., มปป.

วัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม. เว็บไซต์ http://www.maesab.go.th/๒๐๐๙-๐๕-๐๔-๐๖-๑๗-๒๙.html

วิทิตศาสนาทร (พระครู,ดร.) **วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่ : วิทอินดีไซน์ จำกัด, ๒๕๕๑.

วิพรหมคณาภิรักษ์, พระครู. **ตำนานหรือประวัติฉบับเดิม ถ้ำหลวงเชียงดาว.** เชียงใหม่ : พระสิงห์การพิมพ์, ๒๕๑๕.

ศิรพงศ์ ศักดิ์สิทธิ์. **คติการสร้างพระพุทธรูปไม้ในล้านนา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

ศิลปากร, กรม. **การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ.** พระนคร, ๒๕๒๕.

ศิลปากร, กรม. **โครงการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่ดอยสุเทพ.** สำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่, ๒๕๕๓.

ศุภชัย ชยสุโภ, พระ. ปริวรรต, ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช ตรวจสอบ. **แผ่นจารึกไม้เหนือกรอบประตูอุโบสถด้านในวัดพระธาตุดอยผาตั้ง ตำบลออนกลาง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.** ถอดความอักขระพื้นเมืองอักษรธัมม์ล้านนา, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏจังหวัดเชียงใหม่. **วัดสำคัญของนครเชียงใหม่.** เล่ม ๒. เชียงใหม่ : ส. ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๕.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ตำนานเมืองเหนือ.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๒.

สมโชติ อ๋องสกุล และคณะ. **วัดป่าแดงมหาวิหาร : อดีต ปัจจุบัน อนาคต.** ที่ระลึกงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๔. เชียงใหม่ : คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔.

สมโชติ อ๋องสกุล และคณะ. **แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ สองข้างทางถนนสุเทพ.** เชียงใหม่ : มูลนิธิโรงพยาบาลสวนดอก คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.

สมหมาย เปรมจิตต์, รศ. บรรณาธิการ. **ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร และตำนานวัดสวนดอก.** เอกสารวิชาการร่วมสมโภช ๗๐๐ ปีเชียงใหม่ อันดับที่ ๔ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สรวิชญ์ กันธิระกูลวงศ์. **ตำนานวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๕๓.

สันติ อติชาคโร, พระอธิการ. **ประวัติวัดพระธาตุจอมคีรี ตำบลปงตำ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่.** กรุงเทพฯ : หอรัตนชัยการพิมพ์, มปป.

สิงฆะ วรรณสัย. **สารประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย.** เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, ๒๕๒๒.

สิงฆะ วรรณสัย, ปริวรรต. **ตำนานพระธาตุเจ้าหริภุญไชย.** พิมพ์ถวายในงานสมโภชสมณศักดิ์ พระราชมหาเจติยาภิบาล มีนาคม ๒๕๓๗. ลำพูน : ลำพูนการพิมพ์, ๒๕๓๗.

สุทธวารี สุวรรณภาชน์. **ตำนานวัดดอยคำ.** ลำพูน : เอกสารโรเนียว, ๒๕๐๘.

สุธีร์ ธีระปัญญาพงศ์. **พระแก้วมณีโชค (กรุฮอด) วัดพระพุทธบาทแก้วข้าว ต.ฮอด อ.ฮอด จ.เชียงใหม่.** เชียงใหม่ : เฉลิมชัยการพิมพ์, มปป.

สุนทรพัฒนสิทธิ์, พระครู. **หนังสือทำวัตรสวดมนตร์แปล วัดพระนอน (ขอนม่วง) ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่ : เอกสารโรเนียว, ๒๕๔๕.

สุรชัย จงจิตงาม. **ล้านนา Arts & Culture.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๕.

สุเมธี ริกา. **ประวัติตำนานการค้นพบถ้ำหลวงเชียงดาว.** เชียงใหม่ : มปท, ๒๕๔๑.

แสงทอง ริกา. **ประวัติภาพถ้ำหลวงเชียงดาว.** เชียงใหม่ : มปท, ๒๕๕๓.

โสภา ชานะมูล. **ครูบาเจ้าศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๑).** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.

สำนักงานศึกษาธิการอำเภอลี้. **ตำนานเมืองลี้.** เอกสารโรเนียว, มปท. มปป.

อดุลธรรมคณี, พระครู และพระครูปริยัติรังสรรค์. **ประวัติพระอุโบสถวัดบ้านโฮ่งหลวง.** ข้อมูลจากแผ่นป้ายไวนิล ที่หน้าพระอุโบสถวัดบ้านโฮ่งหลวง

อนุ เนินหาด, พ.ต.ท. **สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๕.** เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๖.

อานันท์ พุทธฺธมฺโม, พระ. **ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนา ศรีหริภุญชัย.** พิมพ์ครั้งที่ ๙ โดยสมาคมชาวลำพูน กรุงเทพฯ. เชียงใหม่ : นันทพันธ์การพิมพ์, ๒๕๕๘.

อาภัสรัตนธาดา, พระครู. **วัดต้นปินบทสวดมนต์แปลทำวัตรเช้า-เย็นและคำถวายทานบางอย่าง.** เชียงใหม่: นครพิงค์การพิมพ์, มปป.

อารยันตคุปต์. **ประวัติถ้ำเชียงดาว**. เชียงใหม่ : อุปติพงษ์, ๒๔๙๕.

เอกสารจดหมายเหตุ สำนักราชเลขานุการในพระองค์ ร.๘ ๒๖/๒๑ แผนกที่ ๒๒/๒ **เรื่องพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล** (๘-๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘).

เอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพ **รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕** ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

ข้อมูลภาคสนาม
สัมภาษณ์เพศบรรพชิต

พระพรหมมงคล วิ. (ทอง สิริมงฺคโล) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง และที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ และ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระพุทธบาทพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

พระพัฒนาธิมุต เจ้าอาวาสวัดอุปคุต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙)

พระวิมลญาณมุนี ธีรานุนโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าตอน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗)

ดร. พระโพธิรังษี (พายัพ ฐิตปุญฺโญ ป.ธ. ๖) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ด และเจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘)

ดร. พระครูสิริสุตาภิมณฑ์ (พระมหาศุภชัย สุทฺธิญาโณ ป.ธ. ๕ น.ธ.เอก) เจ้าอาวาสวัดห้วยห้าง เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙ และ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๐)

ดร. พระครูธีรสุตพจน์ (พระมหาสง่า ธีรสัวโร) เจ้าอาวาสวัดผาลาด สกทาคามี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๗ และ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๘)

ดร.พระครูภาวนาโสภิต วิ. อดีตเจ้าอาวาสวัดพระยืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (ธีรพงษ์ สิรินฺธโร) เจ้าอาวาสวัดป่าแดงมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระครูจารุธรรมวิจิตร เจ้าอาวาสวัดป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

พระครูธรรมคุต เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๘)

พระครูธีรธรรมประกาศ เจ้าอาวาสวัดปราสาท อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๗ สิงหาคม และ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระครูนิวิฐธรรมโชติ (ประดิษฐ์ ปภสฺสโร) เจ้าอาวาสวัดจามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๙)

พระครูบรรพตพัฒนกิตติ์ (สมชาย กิตฺติวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดดอยติ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘ และ สิงหาคม ๒๕๕๙)

พระครูบรรพตพัฒนชัย (เอกชัย เอกวฑฺฒโน) เจ้าอาวาสวัดทาดอยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

พระครูบรรพตพัฒนานุยุต เจ้าอาวาสวัดดอยก้อม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระครูบริรักษ์บรมธาตุ (ครูบาบุญศรี อภิปุณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูประภัศร์ธรรมรังษี เจ้าอาวาสวัดกู่เต้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระครูปริยัติรังสรรค์ (พระมหารังสรรค์ ธีรวฑฺฒโน) เจ้าอาวาสวัดบ้านโฮ่งหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ตลอดเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระครูปลัดรัฐกร สนฺตจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดแม่อีด อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูพิมลศีลสุนทร เจ้าอาวาสวัดเวียงด้ง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๕ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูพุฒิธรรมสุนทร เจ้าอาวาสวัดแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)

พระครูพุทธไสยาภิรักษ์ จร.เอก เจ้าอาวาสวัดพระนอนหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระครูเมธาธรรมประยุต (มหาปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดฟ่อนสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙)

พระครูวิทิตศาสนาทร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๐สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระครูวินัยธร บุญส่ง ธมฺมกาโม เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยถ้ำ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระครูวิบูลพัฒนานุยุต เจ้าอาวาสวัดถ้ำเมืองออน อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๗)
พระครูวิวิธธรรมธาดา (ครูบาบุญปั๋น ธมฺธโร) เจ้าอาวาสวัดทุ่งม่าน อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)
พระครูวีรสุตาภิมณฑ์ เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๘)
พระครูสังฆรักษ์ (สุรพล จนฺทโสภโณ) เจ้าอาวาสวัดเด่น อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘)
พระครูสังฆรักษ์ (อุเทนะ อุเทโน) รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระนอนแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๗ และ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๘)
พระครูสันติธรรมวัฒน์ (วสันต์ วสนฺตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๘ สิงหาคม, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๗ และ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)
พระครูสาธุกิจจานันท์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘)
พระครูสิริสุตาภิรัต เจ้าอาวาสวัดห้วยกาน อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)
พระครูสุจินต์รัตนญาณ (พรหมา เป็งใจ) เจ้าอาวาสวัดสบสอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)
พระครูสุนทรเจติยารักษ์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยคำ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘)
พระครูสุนทรพัฒนาภิรัต เจ้าอาวาสวัดพันหลัง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม และ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๘)
พระครูสุนทรพัฒนสิทธิ์ เจ้าอาวาสวัดพระนอนขอนม่วง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๗
พระครูโสภณธรรมพินิต เจ้าอาวาสวัดถ้ำเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๘
พระครูโสภณรัตนสาร (ครูบาอูปแก้ว ฐิตสาโร) เจ้าอาวาสวัดป่าลาน อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘)
พระครูโสภิตสีลาจาร (ธีรศักดิ์ ปัญญาใจ) เจ้าอาวาสวัดดอกเอื้อง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๘)
พระครูอดุลเจติยาภิบาล เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมแจ้ง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)
พระครูอินทญาณรังษี (บุญมา) เจ้าอาวาสวัดพุทธนิมิตร อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘)
พระครูอินทสารพิพัฒน์ รองเจ้าอาวาสวัดทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)
พระครูอาชวปรีชา (อภิชวานนฺโท) เจ้าอาวาสวัดอรัญญวาส (วัดเมืองปง) อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘)
พระครูอาภัสรัตนธาดา เจ้าอาวาสวัดต้นปิน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ มีนาคม และ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)
พระครูอุดมคุณวัฒน์ ธรรมจารี เจ้าอาวาสวัดแม่ป้อก อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)
พระครูโอภาสปัญญาคม เจ้าอาวาสวัดดับภัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)
พระใบฎีกากิตติพงษ์ วิมาโร เจ้าอาวาสวัดดอนแก้ว อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)
พระใบฎีกาถาวร ถาวโร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุสบฝาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)
พระใบฎีกาสมชาย อคฺคจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดดอนเจียง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๔ และ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๗)
พระใบฎีกาอานนท์ ปญฺญาปโชโต เจ้าอาวาสวัดจอมแจ้ง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๘)
พระปลัดนพบุรี มหาวณฺโณ (มหาวรรณ์) เจ้าอาวาสวัดบ้านหลวง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗)
พระปลัดนิเวศน์ อโกธโน รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระบาทแก้วข้าว อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐)
พระปลัดประเสริฐ โชติธมฺโม รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองก๋าย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘)
พระปลัดสุพรรณโชติ สนฺตมโน เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นน้อย และสามเณร วรัญญู ศรีวิชัย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๗)
พระมหาโจ กตโจโจ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุห้าดวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๘)
พระมหาดุลภาร ญาณสมฺปนฺโน เจ้าอาวาสวัดแสนฝาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙)
พระมหาธัมมจารี ปุญฺญธมฺโม รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระธาตุม่วงเนิ้ง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)
พระมหาเนติวุฒิ เนติวุฒโฑ เลขานุการเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๗)
พระมหาวชิรญาโณ เจ้าอาวาสวัดเชียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘)
พระมหาวิเศษ ฐานวโร วัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระมหาอมร อมโร เจ้าอาวาสวัดพระนอนม่อนช้าง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

พระอธิการกาน จารุวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดพระบาทยั้งหวีด อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ กันยายน และ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการโกมินทร์ ธมฺมสโร เจ้าอาวาสวัดศรีรัตนาวาฏคีรี อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการเจษฎา ปภสฺสโร รองเจ้าอาวาสวัดทาดอยคำ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการถาวร ธมฺมวโร เจ้าอาวาสวัดต้นโชค อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ และ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙)

พระอธิการไพฑูรย์ ฐิตโสภโณ เจ้าอาวาสวัดทาดอยครั่ง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการบุญชื่น อคฺคจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดสะลวงใน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการประทวน จิตฺตปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดดอกคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระอธิการวิรัตน์ ธมฺมสิโน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุเจดีย์น้อย อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗)

พระอธิการสุชาติ อานนฺโท เจ้าอาวาสวัดแม่เทย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการอานนท์ วิสุทฺโธ เจ้าอาวาสวัดล่ามช้าง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระอธิการอินถา เตชวโร อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทแก้วข้าว อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗)

พระสมุห์ไพบูลย์ ปญฺญาวชิโร เจ้าอาวาสวัดมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระครูสมุห์สมจิต ธมฺมจิณฺโณ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด อำเภออยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระกุย จกฺกราโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระจตุพล อภิวฒฺฑโน วัดพระพุทธบาทตะเมาะ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระชาญชัย ฐาวโร รักษาการเจ้าอาวาส วัดบ่อแก้ววนาราม อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระชาติชาย ญาณโสภโณ รักษาการเจ้าอาวาสวัดกู่ละมัก (สัมภาษณ์ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙)

พระเดชา สิรสีโล เจ้าอาวาสวัดทุ่งตูม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระทองสุข ฐาสุกาโม เจ้าอาวาสวัดดอยเปา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระธีรสาร และ พระอานนท์ จารุวโส วัดหลวงขุนวิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระนิคม กิจฺจสาโร เจ้าอาวาสวัดจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระนิพันธ์ มารวิชโย เจ้าอาวาสวัดป่าจี้ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๘)

พระบุญเป็ง จกฺกรตฺโน (ครูบาบุญเป็ง) สำนักสงฆ์ห้วยฟ้าหลั่ง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๙ พฤษภาคม และ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระประชานาถมุนี (ครูบาอานันท์ อานนฺโท) เจ้าอาวาสวัดดอนจั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระประสงค์ อภิญฺโจ เจ้าอาวาสวัดจอมคีรี อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗)

พระประสิทธิ์ ภทฺทญาโณ รองเจ้าอาวาสวัดพันหลัง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๗ และ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๘)

พระพรรณ ฐิตมโน (ครูบาพรรณ) รักษาการเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์พระธาตุศรีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระพิณ สุจินฺโน รักษาการเจ้าอาวาสวัดทองศิริ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘ และ ๖ มกราคม ๒๕๕๙)

พระเพชร ขนฺติพโล เจ้าอาวาสวัดสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒ กันยายน ๒๕๕๗)

พระภาณุวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดหนองป่าตึง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๔ มกราคม ๒๕๕๙)

พระมนู มนูญฺโญ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒ กันยายน ๒๕๕๗)

พระลบ จนฺทสาโร อดีตเจ้าอาวาสวัดปางมะโอ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระวิฑูรย์ กตสาโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๕ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๘)

พระศรีทน จิรธมฺโม วัดพระธาตุสบฝาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗)

พระศิริชัย ปภสฺสโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยกู่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ และ ๑๙ ตุลาคม

๒๕๕๗)

พระส่งเสริม อาภากโร รักษาการเจ้าอาวาส วัดพระธาตุกลางใจเมือง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระสถิต ปุญญาภินัย เจ้าอาวาสวัดดอยแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระสมชาย ฐิตธมฺโม เจ้าสำนักที่พักสงฆ์ วัดพระธาตุดอยห้างบาตร อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระสมพร สิริภทฺโท เจ้าอาวาสวัดพระเจ้าโท้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐)

พระสมานมิตร สุมิตฺโต พุทธอุทยานอานาคามี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระสายัณห์ สนฺตมโน วัดปราสาท อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระสุรินทร์ สุรินฺทรสี เลขานุการเจ้าอาวาสวัดกู่เต้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระเสถียร สุธญฺโต (ตียะศักดานนท์) วัดทุ่งตูม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗)

พระเสรี นนฺโท วัดพระธาตุกลางใจเมือง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระอดุลย์ อาภสฺสโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

พระอนันต์ สิริวิชโย รักษาการหัวหน้าสำนักสงฆ์พระธาตุดอยจอมหิน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระอานนท์ พุรหฺมวโส วัดจามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗, ๓ และ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๐)

พระอ้าย อาสโภ รักษาการหัวหน้าสำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย (จอมงืด) อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ และ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๘)

แม่ชีขาว สำนักสงฆ์พระธาตุจอมสวรรค์ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๗)

แม่ชีเทียมตา ไชยกันต์ บ้านช่อแล ตำบลช่อแล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

สัมภาษณ์มราวาส

ดร. พรศิลป์ รัตนชูเดช อาจารย์พิเศษมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๘)

นางแก้ว ใจบุญ อายุ ๙๑ ปี และนางกองคำ ใจบุญ อายุ ๕๗ ปี ชาวบ้านอยู่หลังวัดยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๕ กันยายน ๒๕๕๗)

นางยุพา กาญจนวงค์ ศรัทธาวัดพระพุทธบาทผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๗)

นางสาวฉัตรลดา สินธุสอน หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน (สัมภาษณ์ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗)

นายจอน ปะระมะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ กับนายสมภาร โปทาคำ อายุ ๗๘ ปี มัคคนายกวัดป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

นายชัชวาลย์ ใหม่เฟย (พ่อหนานน้อย) ปราชญ์ชาวบ้านเมืองก๊ะ หมู่ ๕ ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒ กันยายน ๒๕๕๗)

นายชัยคลี เมอชิ ชาวบ้านสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๗)

นายเชาวลิต กันตีมูล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลออนกลาง และนายอินคำ มหาวันชาวบ้านในตำบลออนกลาง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๗)

นายทอง ปัญญาวารินทร์ อายุ ๗๗ ปี ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านแสนตอ ตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘)

นายเทอดศักดิ์ จันเสวี ครูชำนาญการโรงเรียนวัดยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๘)

นายบุญช่วย ต้อมมโน กรรมการวัดพระธาตุดอยคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๖๒ ปี (สัมภาษณ์ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘)

นายประสงค์และนายถนอม (ไม่ระบุนามสกุล) ศรัทธาวัดห้วยกาน อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว ปราชญ์ล้านนาด้านภาษาโบราณ (สัมภาษณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗)

นายภักดี หลักดี ไวยาวัจกร อดีตเจ้าอาวาสวัดพระนอนขอนม่วง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๗)

นายยงยุทธ เกษมส่งสุข รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๖ และ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

นายเยี่ยม กาวิละเวส มัคนายกวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๗)

นายมานพ กันทาสี ไวยาวัจกร ประธานชมรมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของเชียงใหม่ และรองผู้อำนวยการโรงเรียนอภัยอริยศึกษา

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๗ สิงหาคม และ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๗)

นายเรวัฒน์ เตชะภิรมย์พร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ บ้านศรีค้ำ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๕ ตุลาคม และ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

นายวรวุฒิ หมวกเครือ (หนานโท) พ่อหลวงบ้านแม่เทย ม. ๖ และนายถนอม จั๋นตา อายุ ๖๖ อดีตผู้ใหญ่บ้าน อดีตเจ้าอาวาสลำดับที่ ๔ (ถนอม จิตฺตธมฺโม) ของวัดแม่เทย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)

นายวอน โปตา พ่อหลวงอายุ ๕๓ บ้านเลขที่ ๔๓/๑ หมู่ ๒ บ้านหนองป่าตึง และพ่อผัด เมายานะ อายุ ๗๔ ปี มัคนายกวัด หมู่ ๒ หนองป่าตึง บ้านทุ่งหัวช้าง ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)

นายวิทวัส จิโน ผู้ใหญ่บ้าน, นายปี รูปโปล่ง นายมานิศ สุนันต๊ะ มัคนายกวัดปางมะโอ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๗)

นายศรศักดิ์ หลวงใจ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๑ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๗)

นายสมหวัง ฤทธิ์เดช ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗)

นายเสถียร วงค์รัตน์ สล่าล้านนา ชุมชนวัดฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗)

นายเสายี คำเป็ง อายุ ๔๔ ปี (เกิด พ.ศ. ๒๕๑๔) อยู่บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ ๙ บ้านดง ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘)

นายแสงทอง ริกา มัคนายกวัดถ้ำเชียงดาว วัย ๗๙ ปี อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗)

นายอินสนธิ์ วงค์สาม ศิลปินแห่งชาติชาวลำพูน สาขาประติมากรรม วัย ๘๔ ปี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

นายอุ๊ยดี ตุ่นตุ้ย อายุ ๙๓ ปี บ้านขุนคง ตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๗)

การจัดพิมพ์หนังสือ "ครูบาเจ้าศรีวิชัย"

โครงการจัดพิมพ์หนังสือ "ครูบาเจ้าศรีวิชัย" นักบุญแห่งล้านนา ศรีหริภุญชัย ได้เริ่มจัดทำตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จนกระทั่งแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ (รวมระยะเวลา ๖ ปี) โดยสมาคมชาวลำพูนได้ร่วมกับวัดดอยติ ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ในการจัดทำโครงการจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักคำสอนต่างๆ และผลงานการบูรณปฏิสังขรณ์ ปูชนียสถานโบราณวัตถุ ของครูบาเจ้าศรีวิชัยเพื่อเป็นการยกย่องเชิดชู และเผยแผ่ประวัติ "นักบุญแห่งล้านนาไทย" ให้กว้างขวางมากขึ้น และเพื่อมอบถวายวัด และมอบให้สถานศึกษา สถาบัน หน่วยงานต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไปด้วย

ในการนี้ สมาคมชาวลำพูน และ วัดดอยติ ได้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือฯ ร่วมกัน เพื่อเป็นธรรมทาน โดยสมาคมชาวลำพูนทำหน้าที่เสมือนเลขานุการในการดำเนินงานต่างๆ เช่น การสรรหาและว่าจ้างทีมงานวิจัยเพื่อศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูล การจัดหาและว่าจ้างฝ่ายศิลปกรรมออกแบบรูปเล่ม การจัดหาและว่าจ้างโรงพิมพ์เพื่อจัดพิมพ์หนังสือฯ ตลอดจนการบอกกล่าวเชิญชวนผู้บริจาคร่วมเป็นเจ้าภาพ และการแสดงยอดจำนวนเงินค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมถึงการดำเนินการจัดสรรและจัดส่งหนังสือฯ เพื่อการเผยแผ่ บูชา ยกย่องเป็นเกียรติประวัติแด่ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ศรีหริภุญชัย โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑.	**ค่าใช้จ่ายบริจาค โดย ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน และครอบครัว จำนวน**	**๑,๒๒๗,๓๗๔.๐๐**	**บาท**
	๑.๑ ค่าดำเนินการของ ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ และคณะทีมงาน ในการศึกษาค้นคว้า และจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย	๗๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
	๑.๒ ค่าใช้จ่ายของ ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ และคณะทีมงาน ในการเดินทาง การเก็บข้อมูล ฯลฯ ระหว่างทำการศึกษาค้นคว้าฯ	๒๙๐,๗๙๒.๐๐	บาท
	๑.๓ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการติดตามและตรวจสอบในการจัดทำหนังสือฯ ของคณะกรรมการอำนวยการจัดทำหนังสือ	๒๒๑,๕๘๒.๐๐	บาท
๒.	**รายรับของโครงการจัดพิมพ์หนังสือ "ครูบาเจ้าศรีวิชัย"**	**๕,๔๐๓,๗๐๒.๒๓**	**บาท**
	๒.๑ ยอดเงินรับของผู้สั่งจองหนังสือฯ เป็นการส่วนตัว จำนวน	๒๙๒,๔๐๒.๐๐	บาท
	๒.๒ ยอดเงินรับของผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือฯ จำนวน	๕,๑๑๑,๓๐๐.๒๓	บาท
๓.	**รายจ่ายของโครงการจัดพิมพ์หนังสือ "ครูบาเจ้าศรีวิชัย" จำนวน**	**๔,๗๔๔,๐๐๐.๐๐**	**บาท**
	๓.๑ ค่าจ้างโรงพิมพ์ในการจัดพิมพ์หนังสือฯ	๔,๓๘๔,๐๐๐.๐๐	บาท
	๓.๒ ค่าจ้างฝ่ายศิลปกรรมออกแบบรูปเล่ม	๓๖๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔.	**สรุปค่าดำเนินการโครงการจัดพิมพ์หนังสือ "ครูบาเจ้าศรีวิชัย"**		
	๔.๑ รายรับของโครงการจัดพิมพ์หนังสือ"ครูบาเจ้าศรีวิชัย" รวม	๕,๔๐๓,๗๐๒.๒๓	บาท
	๔.๒ รายจ่ายของโครงการจัดพิมพ์หนังสือ "ครูบาเจ้าศรีวิชัย" รวม	๔,๗๔๔,๐๐๐.๐๐	บาท
	รายรับคงเหลือรวม	**๖๕๙,๗๐๒.๒๓**	**บาท**
๕.	**การจัดสรรเงินรายรับคงเหลือจำนวน**	**๖๕๙,๗๐๒.๒๓**	**บาท**
	๕.๑ มอบถวายวัดดอยติ เลขที่ ๒๙๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐	๑๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท

๕.๒ มอบให้มูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดดอยติ วัดดอยติ เลขที่ ๒๙๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕.๓ มอบให้มูลนิธิครูบาศรีวิชัย จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เลขที่ ๓๓๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕.๔ มอบให้มูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้านปาง วัดบ้านปาง เลขที่ ๓๘๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ๕๑๑๑๐	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕.๕ มอบให้มูลนิธิครูบาศรีวิชัย จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระสิงห์ เลขที่ ๒ ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐	๕๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕.๖ มอบให้มูลนิธิสถาบันครูบาเจ้าศรีวิชัย เลขที่ ๙๙ ถนนศรีวิชัย หมู่ที่ ๒ ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐	๕๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕.๗ สำรองเป็นค่าจัดส่งหนังสือฯ ให้วัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือฯ และเบ็ดเตล็ด	๑๔๙,๗๐๒.๒๓	บาท

รายชื่อผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือ "ครูบาเจ้าศรีวิชัย"

๑.	ดร.ชัยณรงค์ - คุณจินตนา ณ ลำพูน	๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๒.	คุณสุรินทร์ โซนี่ - ดร.พรลภัส ณ ลำพูน – เด็กหญิงณัชชรัญชน์ โซนี่ – เด็กหญิงพิมพ์ณดา โซนี่	๘๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๓.	คุณรัฐวิชญ์ - คุณวรางคณา ณ ลำพูน	๘๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔.	ดร.พรรณเชษฐ ณ ลำพูน	๘๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕.	คุณสร้อยทิพย์ ไตรสุทธิ์	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖.	คุณอมรา พวงชมภู บริษัท สยามแฮนด์ส จำกัด	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗.	บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘.	บริษัท ไทย-อบิลิตี้ เอ็นจิเนียริ่ง จำกัด	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๙.	บริษัท ซินเมนเทค จำกัด	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๐.	พลอากาศเอก ประจิน จั่นตอง และครอบครัว	๕๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๑.	บริษัท อลานา เอ็นจิเนียริ่ง จำกัด	๕๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๒.	บริษัท ณัฐภัทร งานก่อสร้างและเครื่องจักรกล จำกัด	๕๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๓.	เจ้าชวนคิด และเจ้าชวนชม ณ ลำพูน	๔๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๔.	ดร.ดิเรก ก้อนกลีบ และครอบครัว	๓๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๕.	สมาคมชาวลำพูน	๓๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๖.	คุณสมเกียรติ ศรลัมพ์	๓๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๗.	คุณพงษ์สวัสดิ์ - คุณบัวแก้ว ณ ลำพูน	๓๐,๐๐๐.๐๐	บาท

๑๘. คุณวิรัติ - คุณรัตนา ราชจินดา	๓๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๑๙. คุ้มหลวงลำพูน รีสอร์ท เขาใหญ่ จังหวัดนครนายก	๒๐,๖๕๐.๐๐	บาท
๒๐. พลเอก ยอดยุทธ บุญญาธิการ และครอบครัว	๒๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๑. คุณบุญพร บริบูรณ์ส่งศิลป์ (วปอ. ๒๕๔๗)	๒๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๒. ดร.อนงค์วรรณ เทพสุทิน และครอบครัว	๒๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๓. บริษัท ไทยเมทัลโปรดักส์อินดัสตรีย์ จำกัด	๒๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๔. พันตรี บัญชา - พลอากาศตรีหญิง วิไลลักษณ์ ชัยปฏิยุทธ	๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๕. พลเอก สุนัย - คุณสุพัชรินทร์ สัมปัตตะวนิช และครอบครัว	๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๖. พลเอก ธรรมรัชต์ เจริญกุล - คุณธรพรรษธร วจีธัญเจริญกุล - คุณวรัชฐา เจริญกุล	๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๗. พลตำรวจโท ดร.ระพีพัฒน์ - คุณมาลี ปาละวงศ์ และครอบครัว	๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๘. สมาคมชาวเหนือ	๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๒๙. โครงการออกแบบพร้อมก่อสร้างคลังน้ำมันพิจิตร	๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๐. โครงการออกแบบพร้อมก่อสร้างคลังน้ำมันนครลำปาง	๑๕,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๑. คุณรัชนี ตรีพิพัฒน์กุล และครอบครัว	๑๐,๕๐๐.๐๐	บาท
๓๒. คุณธงชัย - คุณภัทรินณ์ - คุณภูวนพล - คุณนัดดาวรรณ - คุณภูวณิรช อมฤตธรรม	๑๐,๐๐๐.๒๓	บาท
๓๓. ดร.อัญมณี วงศ์กาสิทธิ์ และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๔. บริษัท เกริกไกร เอ็นเทอร์ไพรส์ จำกัด	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๕. คุณไพรัตน์ นาคะป่า และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๖. คุณอนันต์ - คุณจินดา นิธิปิติกาญจน์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๗. ดร.วิเชียร - ดร.กฤษฎาภรณ์ รุจิธำรงกุล	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๘. คุณสมพร - คุณลลิตา ณ ลำพูน	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๓๙. คุณณัฐฐานีย์ ศรีบุรี และคุณระสุวัตร เกศะรักษ์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๐. คุณฉัตรชัย - คุณณัฐวรรณ อุ่นวิเศษ	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๑. คุณสมลักษณ์ - คุณอำไพวัลย์ มณีเวช	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๒. คุณประดิษฐ์ - คุณดวงตา อิทธิเมฆินทร์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๓. คุณสงัด - คุณธัญรัศม์ อนันตภักดีพงศ์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๔. คุณบุญเลิศ ศิริหน้อย และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๕. คุณบุญธรรม - คุณวรรณพร วงศ์งาม และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๖. ดร.ปราศรัย ประวัติรุ่งเรือง	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๗. คุณพฤกษ์ผล - คุณสุภัคฌา - คุณแพรพลอย สินธุสาร	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๘. คุณพรพจน์ - คุณปาริชาติ - คุณฉัตริน สินธุสาร	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๔๙. คุณพงษ์พันธ์ - คุณมาลัย - คุณฉันทวัฒน์ สินธุสาร	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๐. คุณเผ่าพงศ์ - คุณภัคกุล สินธุสาร	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๑. โครงการก่อสร้างสถานีสูบถ่ายน้ำมันและระบบควบคุม คลังน้ำมันบางปะอิน	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประสาร - คุณอัญเชิญ วงศ์มณีรุ่ง	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๓. คุณกรรณภว์ ธนภรรคภวิน	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๔. คุณวรรธนะ เจริญนวรัตน์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๕. คุณพงศ์เทพ ตั้งพินิจจิต	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๖. คุณอรุณ อินเจริญศักดิ์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๗. คุณเกษสุดา ไรวา กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท เอส แอนด์ พี ซินดิเคท จำกัด (มหาชน)	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท

๕๘. พลอากาศเอก คณิต สุวรรณเนตร	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๕๙. คุณอารีศักดิ์ เสถียรภาพอยุทธ์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๐. คุณวิทยา คุณปลื้ม และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๑. คุณเกื้อกูล เวงคกุล	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๒. คุณบุญเยี่ยม ชุ่มศิริ	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๓. คุณสุมนา ดำเนิน และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๔. คุณพิกุล ศรีมหันต์ รองผู้จัดการใหญ่อาวุโส ผู้บริหารสูงสุด SME Segment ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๕. คุณโกมล วงศ์พรเพ็ญภาพ	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๖. พลเอก บุญธรรม - คุณสุรีย์พร โอริส และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๗. คุณบุญยงค์ ปรีชาตั้งกิจ และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๘. คุณณวัสน์ วีรนนท์รักษ์ บริษัท เทคนิคอล ลิฟท์ จำกัด	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๖๙. ดร.เรือนแก้ว กุยยกานนท์ แบรนดท์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๐. คุณศิริรัตน์ แซ่ตั๊ง และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๑. คุณจิราพร เจริญกิตติยาภรณ์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๒. คุณโกวิทย์ คันธาภัสระ และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๓. คุณกฤชวัฒน์ วรวานิช และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๔. คุณโชคชัย สุดดี และคุณมาลินี สุขกนิษฐ	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๕. คุณณัฏฐ์พงษ์ ปัญจวรญาณ และครอบครัว	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๖. คุณธนศักดิ์ สืบเทศ และคุณนงนุช สกรรจ์ยุทธ์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๗. คุณเสน่ห์ - คุณเจริญศรี - เด็กหญิงปุณยวีร์ สืบเทศ	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๘. คุณนพฤทธิ์ ภูมิตระกูล	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๗๙. คุณภคพงศ์ ศิริกันทรมาศ	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๐. คุณพ่อสมเพ็ชร - คุณแม่จินดา ชื่นใจ	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๑. คุณสุริยะ รัตตากร	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๒. คุณบรรเลง สุปี	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๓. คุณเตือนใจ จุลาสัย	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๔. พลตรีหญิง มาลิน ยุวนะเตมีย์	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๕. บริษัท ซีฟโก้ จำกัด (มหาชน)	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๖. บริษัท บางจาก คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๗. บริษัท กิฟฟารีน สกายไลน์ ยูนิตี้ จำกัด	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๘. บริษัท กิ้มหยูเส็งค้ากระจก จำกัด	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๘๙. บริษัท คิว-โปร แมเนจเมนท์ จำกัด	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๙๐. บริษัท จี.พี. คอนสทรัคชั่น จำกัด	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๙๑. บริษัท มีนบุรีรับสร้างบ้าน จำกัด	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๙๒. บริษัท รสสุพร จำกัด โดย นางสาวกัญญพร หิรัญวิวัฒน์กุล	๑๐,๐๐๐.๐๐	บาท
๙๓. ผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือฯ ท่านอื่น ๆ รวมเป็นเงิน	๔๐,๑๕๐.๐๐	บาท
รวมยอดเงินเจ้าภาพร่วมจัดพิมพ์หนังสือฯ เป็นจำนวนทั้งสิ้น	**๕,๑๑๑,๓๐๐.๒๓**	**บาท**

(หากพิมพ์ชื่อ - สกุล ท่านใด ผิดพลาด ต้องกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย)